

DIPLOMATARIUM ISLANDICUM.

ÍSLENZKT FORNBRÉFASAFN,

SEM HEFIR INNI AÐ HALDA

BREF OG GJÖRNÍNGA, DÓMA OG MÁLDAGA,
OG AÐRAR SKRÁR,

ER SNERTA

ÍSLAND EÐA ÍSLENZKA MENN.

GEFIÐ ÚT

AF

HINU ÍSLENZKA BÓKMENTAFÉLAGI.

ANNAÐ BINDI

1253—1350.

KAUPMANNAHÖFN.

Í PRENTSMIÐJU S. L. MÖLLERS (MÖLLER & THOMSEN)

1893.

Formáli.

Eins og kunnugt er, var útgáfa íslenzks Fornbréfasafns hafin litlu eptir miðbik þessarar aldar og vann að því Jón Sigurðsson. Kom fyrsta hepti þess út 1857, annað hepti 1859 og þriðja hepti 1862; varð þá nokkurt hlé á og kom nú fjórða heptið ekki út fyrri en 1876; var þarmeð fyrsta bindi lokið. En þá var líka starfsþol Jóns Sigurðssonar þrotið og hans iðjurika æfi komin að lotum, og andaðist hann 7. Dec. 1879. Eptir það lá útgáfa safnsins í dái um hríð þar til 1886, að eg fór þess á leit, að fá fé til þess að halda útgáfunni áfram, og studdu það ýmsir góðir menn og þar á meðal Bókmentafélagið, sem bauðst til að taka að sér prentkostnaðinn; réðst þá og svo, að Kenslumálastjórnin danska veitti helming fjárins (600 kr.) árlega, en stjórnarráð Íslands og alþingi hinn helminginn Eg hefi að vísu séð það síðan, að fé það, er eg bað um, er oflítið, en það er samt betra en ekki, og fyrir það hefir þó safninu miðað það fram, sem orðið er.

Þó að Jón Sigurðsson entist ekki til að gefa meira út af safni þessu, liggja þó eptir hann mikil drög til framhalds því, og eru þau nú geymd í safni hans í Reykjavík Nr. 363—374. 4to og 484. 4to. Það var auðvitað eitt af því fyrsta að fá þetta safn Jóns léð og rannsaka það. Því er nú svo varið, að það er hvergi fullgert, en safnað er þar einhverju nær frá öllum tímum niður til 1800. Langfylst er safnið fyrir árin 1263—1300, en úr því fer að strjálast. Af afskriptum er mart í safni þessu, sem nota mætti við útgáfu og gætu flýtt mikið fyrir, ef maðr hefði leyfi Landsbókasafnsins til að láta þær fara í prentsmiðjuna og þar með spara sér að skrifa upp sömu skjölin aptr. En þessu hefir nú ekki verið farið fram, og eru það því einkum athugasemdir Jóns, sem hafa komið mér að haldi og gefið mér margar bendingar. Það getr verið, að eg

hafi í upphafi, á meðan eg var ekki orðinn nógu kunnugr efninu, trúað þeim nógu vel og ályktað fullmikið út frá þeim, af því að hann hefir nær hvergi geingið frá neinu til fulls, svo að skoðun hans gat við frekari rannsókn hafa breyzt nokkuð, en getið er þess hvervetna þar sem eg hefi bygt á ætlan hans einni. Mart af afskriptum hans er og svo lagað, að ekki eru þær hentar til prentunar, og kemr það af því, að hann hefir opt ritað eptir lélegum handritum, jafnvel þótt betri handrit eða enda frumritin sjálf lægi við hliðina á honum. Er þetta ekki sagt, til þess að gera lítið úr því, sem hann hefir gert, heldr má það sýna, að hann hefir ætlað að halda því fram, sem hann hafði upptekið, að prenta hvert skjal í öllum þeim afskriptum, sem væri til af því, og stóð þá vitanlega á sama, hvaða handrit fyrst var afskrifað. Aðferð þessi er og rétt í sjálfu sér þar, sem frumritin eða afskiptir, sem eru ígildi þeirra, eru ekki til, en hafi menn frumritin, er það þýðingarlaust og jafnvel skaðlegt að vera að prenta misjafnar afskriptir jafnframt. Fram til 1400 hefir Jón skrifað upp flest þau frumbréf, sem til eru í Árna safni, en úr því ekki nema einstaka. Þó er vert að geta afskriptar hans af bréfabók Jóns biskups Vilhjálmssonar, sem reyndar hefði mátt og átt að láta prenta eptir, þótt eg sé nú sjálfr búinn að afskrifa bókina aptr. En einna mest kveðr að afskriptum Jóns af bréfabók Ögmundar biskups og Gizurar biskups. Að öðru leyti er óþarfi að lýsa fornbréfasafni hans frekara hér, því það verðr geymt sem ævinlegr vottr um iðjusemi þessa ógleymanlega manns.

Þingið tók það þegar fram 1887, að útgáfa safnsins ætti framvegis að vera textútgáfa, og hefi eg nú sem framast mátti hagað mér eptir því, og ætla eg, að eingum manni, sem vit hefir á, þyki vera gerðar athugasemdir ófyrirsynju, og þarf eg ekki framar að afsaka það, að eg vona.

Bindi þetta er nú orðið nokkuru stærra en búizt var við í upphafi. Maðr varaði sig ekki á því að registrið mundi verða svo langt, sem reynd er á orðin. Reyndar er það ekki svo langt, að bindið geti ekki fullvel borið sig. En um registr þetta get eg sagt hið sama og sagt er um registrið við I. bindi, »að til þess hefir verið varið milli fyrirhöfn, að gera það sem fylst og greinilegast«, og þýðir lítið að tjá sig framar um það. því að sá einn skynjar sem reynir, hvaða elju það krefr. Það hefir reynzt mér fult ársverk og hljóp þó um tíma undir bagga

með mér að safna til þess, einkum úr biskupastatútunum og ýmsu fleira, cand. philos. Ólafr Davíðsson, og er það hverjum óvöldum manni ofraun að ætla sér að jafnast við hann að þoli og fljótvirkni, þegar hann tekr á því, sem hann á til.

Um registrið við III. bindi skal þess getið, að séð mun verða um að það komi áðr mjög langt um líðr.

Af því að það hefir nú verið rekið hingað til svo eptir útgáfu safnsins, hefir ekki verið hægt að gjörtæma svo það, sem til er af bréfum frá þeim tímum, sem bindi þetta nær yfir, að ekkert yrði eptir. Enda mætti leingi bíða þangað til víst sé, að alt sé tæmt. Útgáfa I. bindis stóð yfir í tuttugu ár og varð að koma þar með viðbæti af bréfum, sem eptir höfðu orðið. Þetta gerir og í sjálfu sér ekkert til, því að það sem eptir verðr, getr komið fremst í næsta bindi koll af kolli.

Ef eg ætlaði að fara að telja þá alla upp, sem hafa greitt fyrir mér á ýmsan hátt við það, sem þegar er gefið út af safni þessu, yrði langr uppi. En geta verð eg nokkurra manna, og er þar þá fyrst að greina forstöðumenn safnanna bæði í Kaupmannahöfn og á Íslandi, sem eru þeir jústizráð dr. Chr. Bruun yfirbókavörðr Konungsbókhlöðunnar miklu, S. Birket-Smith, yfirbókavörðr háskólans og Haldór yfirkennari Friðriksson, formaðr Landsbókasafnsnefndarinnar, sem ásamt nefndinni í heild sinni hefir sýnt mér ena mestu velvild og mannúð á allan hátt í láni handrita, er eg þurfti á að halda. Þá verð eg og að geta nefndar Árna Magnússonar safnsins, sem á þann heiðr skilinn, að hún hefir gert mér aðganginn að fornbréfum þeim, sem undir hennar umsjón eru, svo auðveldan, sem framast má verða, og er það henni mjög að þakka, hve safni þessu þó hefir miðað fram síðan eg tók við því. Í sambandi við þetta fæ eg ekki leitt hjá mér að geta nú eins manns, sem eg hefði reyndar opt mátt minnazt fyrri, þótt fátt hafi orðið um það hingað til, en það er dr. Kristján Kålund, handritavörðr við safn Árna Magnússonar. Þeim manni hefi eg þessi tíu ár, sem eg hefi dvalið hér, gert meira ónæði en nokkrum öðrum, og alúð hans jafnan verið söm. Kunningjum mínum tveim í Reykjavík cand. mag. Pálma Pálssyni og cand. theol. og ritstjóra Hannesi Þorsteinssyni á eg að þakka margar afskriptir bæði úr Biskupsskjalasafninu og öðrum söfnum í Reykjavík. Geta verð eg enn

eins manns að lyktum, sem nú er dáinn, en það er Guðbrandr Vigfússon. Ástríki þess manns við mig á eg að þakka marga leiðbeiningu í öndverðu, þegar eg tók fyrst að mér þetta safn, og mundu þær þó hafa orðið enn fleiri, ef hans hefði leingr að notið og ef vík sú, er var okkar í milli, hefði verið nokkuru mjórri.

Kaupmannahöfn 11. Janúar 1893.

Jón Þorkelsson.

Röð og efni bréfanna.

DIPLOMATARIUM ISLANDICUM.

1. í Júní 1253. á alþingi.

Alþingissamþykt um það, hvort ráða skuli guðs lög eða lands lög þar er þau greinir á.

Þetta samþyktarágrip er tekið upp í Kristinrétt Arna biskups (kap. 9. Thorkelínsútg. bls. 54—56). Hér er prentað eptir hinni ágætu skinnbók Brynjólfs biskups, Gl. kgl. s. Nr. 3270. 4to bls. 12 (skr. um 1320) og borið saman við aðra góða skinnbók í sama safni Nr. 3269 A 4to bls. 180 (skr. um 1360). Hafa þær báðar ártalið eins og hér er sett og ber það heim við Flateyjarannál og Árna biskups sögu kap. 29 (Bps. I, 720) og mun það því rétt vera. Annars telja sum handrit að samþyktin sé frá 1243 (IBfél. 215 A 4to fol. 48 b), 1244 (AM. 152. 4to), 1252 (AM. 153. 4to) eða 1256 (AM. 161 4to). Sumstaðar finst þessi klausa í skjalabókum frá 17. öld sem sérstök grein (t. a. m. í IBfél. 315. 4to A og B.)

Guds løg og lands løg Anno 1253[1]).

Þat var lôgliga jatað ok fullkomliga staðfest á jslandi at þar sem á greindi Guðs lôg ok landz laug þa skulu Guðs lôg raða. þa er liðit var fra hingat burð várs herra jeshu christi þushundrat vetra ok. cc. l. ok iij. vetr.

2. [1263].

Skrá um landamerki Hafralækjar, Garðs, Skriðu og ýmsra fleiri jarða í Þingeyjarsýslu.

Þessi skrá er rituð með krappri og ekki vel greinilegri hendi frá 15. öld á fremri hlið skinnblaðs eins í AMagn. Nr. 276. 4to;

[1]) skrifað á spássíu í 3269 A með hendi frá 17. öld.

á hinni hliðinni byrjar rekaskrá Hólastaðar frá 1374 (frumrit). Afskript þaraf er meðal afskripta Árna V, 23 Nr. 1. Afskript finst og í Svartskinnu (MSteph. 27. 4to bls. 457—61) með hendi Benedikts lögmanns þorsteinssonar eptir afskript frá 1705 af Ólafsmáldaga; kallast skráin hér: «Mäldage og Landamerkia Bref fyrer Garde j Adaldal» Aptan við stendr: «þetta framann og ofannskrifad var samann lesed vid mäldaga bök Hr Ölafs og er henne samhlioda til merkefs Hoolum i Hialltadal d. 18. Maij Anno 1705.

Jon Einarfson. Gudmundur Eirekfson».

Jón Sigurðsson hefir viljað heimfæra þessa skrá til «c. 1270» En sjálf skráin segir til þess að landamerkin væri «tjáð Ásgrími þorsteinssyni þá er hann bjó á Grenjaðarstöðum eptir þverárfund.» þverárfundr varð 19. Júlí 1255 og féll þar Eyjólfr ofsi bróðir Ásgríms fyrir þeim þorvarði þórarinssyni, þorgilsi skarða og Sturlu þórðarsyni. Hrukku þeir þá vestr á sveitir og til Vestfjarða Rafn Oddsson og Ásgrímr, því að þá var ríki þeirra þrotið nyrðra. Ásgrímr átti bú í Hvammi í Vatnsdal og mun hafa setið þar eptir að sætt komst á með þorgilsi þá er hann eigi var með Rafni, og hefir hann því ekki á þessu tímabili haft bú á Grenjaðarstöðum. 1261 fer hann utan og geingr suðr til Róma, en kemr út aptr 1262 og hefir þá bréf Einars erkibiskups fyrir Grenjaðarstöðum, að honum væri skipaðr staðrinn, og fór hann að búa þar um vorið 1263 (Sturl. Oxf. II, 259—260). Skráin er því ekki eldri en frá því ári. 1280 hefir Ásgrímr sýslur á Suðrlandi og er þá auðsjáanlega búinn að vera þar um hríð (svo sem fimm eða sex ár), og hefir hálfgert flæmst suðr og verið þar fyrst á snærum Árna biskups. Skráin er því ekki yngri en c. 1275. Mér þykir líklegast að hún sé einmitt frá sumrinu eða haustinu 1263, því að það er harla líklegt að Ásgrímr strax er hann var seztr að á Grenjaðarstað hafi gert gangskör að því að fá skýlaus landamerki þar i dalnum og að fá rétt og refjalaust að vita réttindi og ítök staðarins. það virðist reyndar vera tekið nokkuð undarlega til orða þar sem í skránni stendr eptir þverárfund, því að af því skyldi maðr halda, að þetta hefði verið rétt að segja strax eptir fundinu, en 1263 eru liðin 8 ár frá því hann varð. Manni gæti því dottið í hug að hér væri átt við þann þverárfund, ef þverárfund skyldi kalla, er Ásgrímr reið við tíunda mann til þverár í Laxárdal haustið eða öndverðan vetr 1254 og handhjó Jón son Eyjólfs prests Svalberðings (Sturl. Oxf. II, 186—87), en það mun þó ekki eiga svo að skilja, því Ásgrímr settist ekki á Grenjaðarstað, eptir þann fund, heldr fór hann til Eyjafjarðar og var með Rafni og Eyjólfi, ýmist á Grund eða Möðruvöllum. þessi skrá, sem hér fer á eptir virðist einungis vera partr úr þeirri alsherjar landamerkjaskrá fyrir Laxárdal, er Ásgrími var tjáð. Seinustu grein skrárinnar er seinna viðbætt (svo sem 1270—1280 eða þar um bil).

Þesse [eru][1]) landa mork[2]) millum gardz oc hafra lækiar.

gardr sa er geingur vpp j[3]) gnupin j þann hinn micla gard er geingur ofan eppter heidi oc fram æ stein hinn mikla oc fra steininum þeim er vestan stendr vnnder gnupínum liggr gardr fram æ hraunit sva sem gerda[4]) ma þa eru nidur lagder ij steinar æ einn hamar klett oc enn ij j audrum stad sionhending þadan þa er enn gardr fram j sikit er Raunit þrytur.

Þetta eru landa mercki millum gardz oc skridu

fra gardi hinum mýkla oc fram j ægisidu sik[5]) Rædur þa lækur ofan til Ruðuholms[6]) oc þadan ofan til gardzenda þess er fram liggur at flioti Rædur þa gardrin medan hann vínzt en sionhending þadan vpp j vordu er stendur æ sandinum oc Rædur þa arnar grof er hun tekur til firi austan hakletta vpp med arnar stig þar til er kemr j helli[7]) gautu af vordu holi sionhending vpp j uitnis klett þar er Reistur vpp steinn vestan under klettinvm oc borit under griot ath ei skuli siga j landnordr a þeim hinum meira klett er lagdr ein[u] steirn litill er sionhending þadan austur j eingiklett þa Rædur gardr sa er liggr firi austan eingiar heim at tungardi er þadan tungardr allt til gerdis tiarnar manna[8]) þadan sami gardr austur at dal gotu Raða þa gotur med vordum sudr til motz vid hafra læk þar sem furr var til marcks sakt.

Ellifu eru vordr firi ofan arnar grof[en. v. firi nedan[9]) oc er hrisvarda fýrst.

Þesse er[u] jarda mork millum gardz oc hellu.

sa gardr er liggr firi vestan eingiar vpp med gotum allt at tiarnargardi hier æ gardr firi vestan en tiorn fyrer austan. þo at þat se sumt tungardr [nu er vatnagardr[10]) afaustur[11]) tungardi oc gengur[12]) fram j hafra læk en fra lækinum stefner vppj nup oc skulu tiarnar menn hurder fa juatzhlid jafn fram gardzmonnum þuiat þeir þurfa ei sidr vatna en gardz menn æ eingiar sinar gardz menn skulu Raða vpptekt[13]) vatnanna

aungua eiga tiarnar menn beit [sudur [firi][14]) gard þann er geingur af dalgotum

---

[1]) sl. 276, V 23; b. v. 27. [2]) merke, 27. [3]) a, 27. [4]) girda, 27. [5]) syke, 27. [6]) Rauduholms, 27. [7]) hellu, 27. [8]) nã mä(!) 27. [9]) [sl. 27. [10]) [sl. 27. [11]) þannig, skbl. [12]) liggur, 27. [13]) upptekin, 27. [14]) [vidur þar j. 27.

sambeit er millum gardz oc hafralækiar vpp ā dalín

gardz menn eiga lamba ʀegstur a huams heidi at attatigum[1]) edr meir ef þarf

gardr a .iij. tolf fedminga skurd j botar[2]) land oc fae sa skip til flutnings lombum oc torfinu er j bot byr

gardz menn eiga oc torfskurd j bruar land oc gelldfiar ʀextur i kalfagrufur[3]) j vikur sem þarf

þesse eru jtok j gardz land

hrishogg vr kinn til nichulas kirkiu j stadarhollt

tiarnar menn eiga viij vikna verk vpp ā vollu ef alslægt er marck tak þeirra oc aungua jord under

ecki skulu tiarnar menn leingra sudr uinna en dælld þa er kaullut er flautu[4]) ker

gardz menn skulu hallda vatna gard huorum tueggia megin lækiarins en tiarnar menn oc gardz menn merkigardinum fra tiarnar gardi svo langt sem gengr ofan at kerinu[5])

tiarnar menn skulu hallda garda[6]) j millum gnups valla oc eingia sinna.

gardr ā gnups wollu. alla

eingi klettur skal ʀada eingia marcki oc varda su sem stendr vppi æ gnupi oc sa klet[t]ur er þar stendr at sionhendingu millum hornteigs [oc kletta teigs oc hagslægiur[7]) oc steckiar mo eiga gardz menn

tiarnar menn eiga at byrgia vallar hlid oc hafa giort garda vollu at fardogum oc grafa j sínu eingi torf til.

þetta eiga tiarnar menn fyrst at uinna af eingium sinum utan heima tun furʀ.[8])

oheilagt skal heẏ þat er ei er slegit at fiorum vikum oc hurd [j hlidum[9]) firi fe gardz manna. eru gardz menn skyllder at veria eingiar ef sva er giort en ei elligar.

Þesse landa merki voru tiad asgrimi þorsteinssyni[10]) þa er hann bío a grennadar[11]) stodum eppter þuerár fund oc aull aunnr j dalnum

---

[1]) attatyu, 27. [2]) = Árbótar. [3])kalfa | g˜F² sýnist vera svo í skb. og svo les afskript Árna: MSt. 27 les: Kálfagrafer. [4]) flauta, 27. [5]) k'iu skb., k⁰m, afskr. Árna; kierenu, 27. [6]) upp garde 27. [7]) [og kietateigs(!) og hardslægiu, 27. [8]) fyrst, 27. [9]) [sl. 27. [10]) herra Ásgrímr þorsteinsson d. 1285. [11]) þannig, skb., Greniadar, 27.

lôngu sidar kærdi ofeigr[1]) [á berg gudriksson[2]) oc lagdi stefnu til a merkigardinum hia eingi klett oc vard sekr firi tilkallit firi þa fornu skra er eyiulfur prestur[3]) las.

---

3. i Júni 1265. á alþingi.

Alþingissamþykt um hnífaburð, félausa óskilamenn, konur, sem ósæmdar eru af lausum mönnum og ýmislegt fleira.

Þessi samþykt kemr optast í handritunum fram eins og hún er hér prentuð sem A. En stundum er hún líka bútuð í sundr í smáklausur, og þá opt ýmsu bætt við, sem ekki finst í A, ellegar henni er sleingt saman við alþingissamþykt um ljóstolla frá sama ári og sem kemr næst hér á eptir. Eg gæti ímyndað mér að upphaflega hafi báðar þessar samþyktir og allar þær klausur, sem þeim til heyra, staðið á einni skrá og verið sem ein alsherjar samþykt frá lögréttunni á því ári; en seinna hafi lögfræðingar og lagasafnarar bútað hana og kubbað í sundr eptir því, sem þeim þótti hentast fyrir safn sitt og því fáist hún nú ekki öðruvísi en svona sundrkurluð. Á þetta bendir texti sá, sem er í Heynesbók og hér verðr prentaðr næst á undan ljóstolla samþyktinni, þar sem báðar samþyktirnar eru gerðar að einni skrá og hin sérstöku fyrirmæli skoðuð sem greinar í skránni. Þetta gæti ennfremur styrkst við það, að ákvæðin um hverjir megi vinna eiða eru ýmist sett við þessa samþykt eða ljóstollasamþyktina. En á hinn bóginn getr þeim og verið ranglega ruglað saman, og af því hér er ekki hægt úr að skera er hér fylgt því sem flestar afskriptir hafa. En hvernig svo sem þessu kann að hafa verið varið, þá er hitt víst að báðar samþyktirnar eru nú svo margvíslega blandaðar og brenglaðar í handritunum, að ekki verðr hjá því komist að prenta hér hina helstu mismunandi texta sérstaka. Á spássín í exemplari sínu af Espólíns Árbókum hefir Finnur Magnússon heimfært þessa samþykt til 1321, svo að Hákon kórónaði yrði þá Hákon háleggr, en Jón Sigurðsson heldr það muni «varla rétt vera,» og þá mundi því síðr vera rétt að heimfæra hana til Hákonar yngra eða til 1382. Eg fylgi hér því,

---

[1]) Óvíst hver Ófeigr muni vera. [2]) [sig Guðmundβon(!), 27; Bergr mun vera sonur Guðríks á Helgastöðum, sem 1262 er einn af þeim úr Þingeyjarþingi, sem vinur Hákoni konungi eið að skattgjaldi á alþingi, og hefir því verið í heldri röð (Sbr. Sturl. Oxf. II, 280). [3]) Eyjólfr prestr er án efa sá hinn sami, sem í Sturlungu (Sturl. Oxf. II, 187) er nefndr árið 1254, þar sem talað er um ófrið Ásgríms á Þverá í Laxárdal, og er kallaðr Eyjólfr svalberðingr.

að heimfæra samþyktina til Hákonar gamla, enda sýnist hún vera eldri enn Landslög Magnúsar lagbætis. Því að í Mannh. XIV er kveðið svo að orði:. «Þat er flestum mönnum kunnigt, at ritningar eru fyrir boðnir at bera,» en í Frostuþingslögum Hákonar gamla vantar ákvæðin um hnífaburð, og ættu því þau að liggja á milli þessara laga. Í Jónsbók, Landslögum nýju og alþingis samþyktinni eru sektirnar ákveðnar til þriggja aura en til sex aura í Járnsíðu (Mannh. XXXXI.), en þar fyrir þarf samþyktin ekki að vera yngri en Járnsíða.

A.

Prentað hér eptir skinnb. AM. 458. 12mo bls. 70 c. 1570; en borið saman við AM. 55. 4to bls. 59—60 skb. c. 1590; Thott 2100. 4to bls. 136. skb. c. 1580; Stockh. C 8 bl. 231—132 skb. 1608 (1548?); AM. 151. 4to bls. 278 (að eins § 3) skb. c. 1490; Uldals safn Nr. 320. 4to pappírsb. skr. af Birni Grímssyni málara 1603; Gl. kgl. saml. 3274 A 4to bl. C 73 b pappírsb. c. 1620 (lögbók Gísla lögm. Hákonarsonar); IBfél. 122. 8vo skr. c. 1650—60 (lögbók Björns sýslumanns Tómassonar); IBfél. 125 A 4to bl. 66 a—b pappírsb. skr. c. 1670 (Melsteðsbók); IBfél. 214. 4to bl. 18 b pappírsb. skr. c. 1680—90; AM. 60. 8vo pappírskver skr. c. 1690 bl. 102 b. Eins og samþyktin er hér er hún prentuð aptan við útgáfurnar af Jónsbók 1578, 1580, 1582, 1707, 1709 og 1858, og á dönsku er hún prentuð aptan við dönsku Jónsbók 1763 bls. 378.

Sattmal. logmanna og allrar logriettvna[r] a alþingi.[1])

Þetta var samtekit j logriet[t]u a alþinge oc dæmtt af logRiet[t]u monnum [a audru ari epter frafall virdvlegs herra.[2]) hakonar kongs.[3]) [noregs kongs[4]) ens koronada.

1. At eingen skule[5]) bera upp bunden hníf[6]) þan[n] at[7]) skockr edr hiollt[8]) væri at[9]) skapti en ef boren er[10]) suare iij[11]) aura sektt. oc knifuren vpptækr [12]) oc at alþingis manna domrofe sekr iiij. morkum.

2.[13]) Jtem þeir fielavser menn [sem][14]) oskil giora. sem

---

[1]) Þannig 55; j log tekinn sattmale oc af logmonnum(!) 458; eingin fyrirsögn 2100, 3274. Domur aa alþinge dæmdur vm knifa burd. og vm oskilamenn sem kaupa fie manna eñ hafa eigi til borgunar C 8; Samþyckt 125; Alþynges samþyckt 214. [2]) herra b. v. 125. [3]) sl. 55, 2100. [4]) [sl. C 8, 3274, 125; j Norege 214. [5]) skal 2100, C 8. [6]) knif 55, C 8, 3274. [7]) eð, 2100. [8]) hialt C 8; hiolltu 214. [9]) aa C 8. [10]) uære C 8. [11]) þriggia 55, 214. [12]) wpp næmur, 2100. [13]) osk[ila menn], á spássíu í C 8 með rauðu letri. [14]) sem sl. 458; b. v. 55, C 8, 3274, 125, 214: er. b. v. 2100.

kaupa at monnum Goz manna[1]) edr gripe tace. aptur huor vid sinv þo[2]) eigi hafe sier aptur skilt[3]) suo framtt.[4]) þeir fa vitne til at þeir attv þat[5]) þeir selldv.

3.[6]) Jtem þær konur er[7]) osæmdar erv af [lausum[8]) monnum.[9]) skulu eigi gefa[10]) peninga til frelses þeim er. osæmde.[11]) [sier til osæmdar og sinum aurfum.[12])

B.

MSteph. 62. 4to fol. 30 b. Dómab. rituð í tíð þorláks biskups. «Eyrspennla» eða «Esphæla». Komin frá Jóni sýslumanni Jakobssyni.

Alþingis samþycktt vm knijfa og konur.

Var þetta samþycktt j logriettu a alþingi. og dæmdt af Logmonnum. epter frafall Hakonar kongz.

1. ad Einginn skal bera vppbundinn knyf. þann er skockur edur hiollt er ad skapti. Enn ef borinn er svarj .iiijra. marka seckt. og hnyfurinn vpptækur. og iiij. merkur j domrof.

2. Jtem þær konur sem osæmdar eru af Lausa monnum skulu ey gefa peninga til frelsis þeim sem þær osæmdu. til osæmdar ørfum.

3. Yngri madur skal ei eid vinna en xvj vetra. ān frænda radz. Einginn hvzfreya vtann ordlofz Bonda sijnz.

4. Vist sinni skulu rada. karlmadur xvj vetra edur elldri. Enn mær tujtug.

C.

IBfél. 125 B. 4to (nr. 116), skr. c. 1670 mjög fúið (Melsteðsbók); IBfél. 60. 8vo, Jónsbók á pappír skr. 1595—1604 af Guðmundi Illugasyni frá Múla. Hér er fyrsta og önnur grein skeytt beint aptan við réttarbót Magnús konungs um forkaupsrétt konungs.

---

1) sl. 125 2) þott 55, C 8, 3274. 3) skilit 55, skilid C 8. 4) ad, b. v. 2100. 5) er, b. v. 2100, C 8, 3274. 6) osæm[dar konur] leys[i eigi þa] sem þ[ær osæmdu], á spássíu í C 8 með rauðu letri. 7) sem C 8, 151. 8) lausa C 8, 3274. 9) [monnum lausum 55. 10) fie ne b. v. 151. 11) osæmdu 55, 2100, 3274; þær osæmdu C 8, 214; osæmdu þær 125; þær osæmdi 151. 12) [til osęmdar sinvm avrfvm 151.

§ 3 er í 151 sem niðrlag Gamla sattmála (sbr. Dipl. Isl. I, 579) af því afskrifarinn mun af ógáti ekki hafa gáð þess að vantað hefir í þá bók, sem hann ritaði eptir.

Nockrar Lôgteknar greiner.

1. [J fyrstu vm fyelausa[1]) menn sem oskil giora og[2]) kaupa ad monnum fye[3]) manna edur grijpe take aptur huor við sijnu þo sier hafi ey aptur skilt [4]) so framt sem þeir fa vitni til ad þeir attu allt[5]) þad sem sellt var.

2. Jtem þær konur sem osæmdar eru af [lausamonnum[6]) skulu ei giefa peninga til frelsis þeim er þær[7]) osæmdu [ôrfum til osæmdar.[8])

3. Jngre madur enn xiiij vetra skal eci eid vinna utan frænda rade.

Eingin husfreyia utan ordlofs bonda sijnz

Einginn lærdur madur utan formadur hans lofi

Ei skal eidur tekinn vera j suijvirdiligum stodum og ei sveriast hraparliga edur med ordkrokum.

Enn ef suarner eru ranger edur ologleger eidar sekest eins og fyrir einfaldan bordom.

D.

AMagn. Nr. 238. 4to fol. 142. pappírsb. c. 1569—79 (Bessastaðab.)

[Var þetta laugte]kit j laugriettu æ alþingi og dæmtt af laug [riettumonnum] æ avdrv ari eptir frafall virduligs herra Hakonar kongs hins koronada.

ad einginn skal bera upp bundinn hnif [þann ed] skockr edr hiollt uæri æ skapti, en ef borinn er svari þriggia avra sekt og hnifrinn vpp tækr og ad alþingis manna domrofi [sekr]. .iiij. môrkum.

E.

MSteph. 61. 4to bls. 170 pappírshandrit (»Bláкápa»), þetta skr. c. 1680—90; Ny kgl.s. 1945. 4to bók Hannesar Gunnlaugssonar skr. 1666 bl. 371b.

Alþingis samþyckt[9]).

[10])Þeir fielauser menn sem oskil giora og kaupa ad monnum

---

[1]) Jtem þeir fielauser 60. [2]) sem 60. [3]) gosz 60. [4]) skilit 60. [5]) sl. 60. [6]) [lausum monnum 60. [7]) sl. 60. [8]) [sier til osæmdar og sinum ôrfum 60, og vantar það, sem hér fer á eptir. [9])Þetta er gamallt. samþickt og domur ä Alþijnge. [10]) Item b. v. 1945. Framar í sömu bókinni steudr þetta um óskilamenn:

Alþingis samþykt.

Gosz manna eda gripe takj aptur huer vid sijnu, þott ey haffue sier afftur skilid. so framt sem þeir fa vitnj til ad þeir attu þad er[1]) þeir selldu

Jtem þær konur sem osæmdar [eru][2]) aff lausamonnum skulu ei giefa peninga til frelsis þeim. er þær osæmdu [til osæmdar ðrfum.[3])

F.

IBfél. Nr. 114. 8vo nr. CXCIX frá 18. öld; Maurersbók í 4to nr. CDLXXII frá 18. öld.

Kaup óskilamanna[4])

[Alþingis samþykt[5]) á öðru ári eptir fráfall Hákonar Noregs kongs.

at þeir félausir menn sem óskil gera ok kaupa at mönnum góss manna eðr gripi. taki aptr hverr við sínu. þott ei hafi sér aptr skilið. svo framt þeir fá vitnisburð at þeir áttu þat þeir seldu.

G.

IBfél. 113. 8vo pappírsbók bls. 214. skr. á 17. öld; IBfél. 114. 8vo nr. CCV skr. á 18. öld; Bók Dr. Konráðs Maurers frá 18 öld, í 4to nr. CDL XXXVIII (afskr. Jóns Sigurðssonar); Surtla MSteph. Nr. 59. 4to bls 130 pappírsb. frá 18. öld. Greinin er hér prentuð eptir 113. 8vo.

[Jnntak Alþijnges doms vmm konur og stulkur sem borga sekt sinna fijlgiu manna[6])

Um þa menn sem oskil giera og ei vilia doma hallda. takist þeir og halldist undir retta rannsokn þar til þeir lnka eptir lognm peninga edr fai refsing.

Gamlir domar hallda. at sa sem sekr væri giðrdr og befdi ei fe til at bæta. þa skuln domendr dæma at hann fai keyrishögg fyrir hveria mork sem hann vantar a. þar til xiij merkr eru. en ei sknln fleiri dæmast þo at sök se meiri. Seinni greinin finst víða í hdrr. svo sem í IBfél. 60. 8vo skr. 1604.

[1]) h. v. 1945. [3]) v. i 61. [2]) [sier til osæmdar 1945. [4]) Eingin fyrirs ögn í 114, en á spássíu stendur: Óskilamanna kaup gangi aptr. [5]) frá [Samþickt ä alþijnge, Maurersb. [6]) [(að b. v. 59) konur leysi ei fylgjumenn sína (með peningum b. v. 114) 59, 114.

[Dæmdist ā alþijnge af lōgmonnum bādum og allre lōgriettu ā ōdru ārj epter frafall Hakonar konungs[1]) umm[2]) konur sem osæmdar ero af lausum monnum [ad þær[3]) skule[4]) eci giefa peninga til frelsis þeim[5]) [er][6]) þær osæmdu til osæmdar sier og sijnvmm ørfumm.

II.

AM. 147. 4to bls. 200 skb. c. 1600 (Heynessbók). Það er eptirtektavert við þenna texta, að hér er steypt saman við þessa samþykt alþingis samþyktinni um ljóstoll, sem hér kemr næst á eptir.

Nockrar samþycktir islendinga æ alþijngi logteknar af logmonnum og allri logriettu æri eftir fræfall hækonar kongs hins koronada svo sem hier stendur.

1. Ad eijnginn skall bera vppbvn̄din̄ knijf þann sem skokvr eðvr hioltt sie æ skafti æ alþijn̄gi En̄ ef borinn uerðvr svare iij aura segt og knijfvrinn vpptækvr alþijngiss monnvm og sekvr iiij morkum̄ i domrof.

2. Item þeir fielausir menn sem oskil giora ad kavpa ad monnum goss edur gripi taki aftur hvor sitt þo eie hafi sier aftvr skilid wr þvij hann kunni ei ad betala so frammt þeir fæ uitni til ad þeir ættv þad þeir selldv.

3. eirninn þær konvr sem osæmdar erv af lavsumm monnum skulv ei peninnga giefa til frelsiss þeim er þær osæmmdi til afuirdinngar orfvmm.

4. item sæ sie sekvr vj avrvm er ei likur tiostoll fostvdaginn langa eie profastvr hælfa segtina enn hælfa kijrkiv bonnde.

5. So og af eidi iordvmm edur þeim sem oreigi bijr æ gialldist einginn liostollvr sæ oreigi sem ei æ liostoll at giallda.

6. Item þar sem madur helldvr omaga eyrer med laga vmbodi livkist þar liostollvr i þeirre kijrkiv sokn sem hann sitvr i huorre kijrkiu sem omaginn tekvr gvds lijkama.

7. huort sem anndast bonndi edur hwsfreya eftir fardaga

---

[1]) [Á öðrn ári eptir frálall Hakonar kongs dæmt á alþingi 114, Manrersbók, sem heftr á spássíu ártalið «Anno 1264»; dæmt a alþingi a odru ari eptir frafall Hákonar kongs 59. [2]) að þær 114, 59, Manr.; [3]) [sl. 114, 59, Manr.; [4]) skuli, 59, Manr; skuln 114. [5]) Hér þrýtr klansan í 59; [6]) þannig 114, Manr.: v. i 113.

og stenndvr bwnadvr frammveijgiss lwkist ein tijvnndar giord og eirn liostollvr þo arfar verdi fleire Enn ef svnndvr er brvgdit bwi þæ taki huor sitt hlvtskifti og luki hvor sinn liostoll ad pæskvm.

9. Oliænar kavp sie xviij ælnir og lwkist i tijvnndar eindaga Enn hvor sem ei likvr þat sekur vj aurvm. sami eindagi er æ legkavpi og lijksaonngs[1]) eyrir og sama segt æ hvor sem ei likvr þad.

9. Einngin husfreia skal eid uinna utan leyfi bonda sijns Enn hver er suer rangann eijd edvr ologligann suari sem fyrir anan einfalldann hordom[2]).

---

4. í Júní 1265 á alþingi.

Alþingissamþykt um ljóstolla, legkaup, líksöngseyri og eiða.

Þessi samþykt er svo margvíslega brjáluð í þeim afskriptum, sem nú eru til af henni, að ómögulegt er að gera út einn nokkurn veginn áreiðanlegan og viðunandi texta, og verður því ekki hjá því komist að prenta hér hinar helztu afskriptir í heilu líki eins og þær liggja fyrir. Það gæti verið vafi um hvort ætti að árfæra samþyktina frekar til ársins 1265 heldr en 1321 eða 1382 eins og Konráð Maurer gerir þar sem hann ritar um Kirkjurétt Jóns Pétrssonar (athgr. 541). En bæði er það, að Jón Sigurðsson hefir viljað árfæra samþyktina eins og hér er gert, og frá því er ekki vert að víkja, nema eitthvað beri til, og annað það, að ákvæði um ljóstoll vanta í kristinrétt Þorláks og Ketils, en í Kristinrétti Árna biskups frá 1275 (Thork. 103—100) er komin grein um hann, þá er líklegt að einhver nýmæli um ljóstoll liggi þar á milli, og er ekki ósennilegt, að það sé þessi samþykt. Að eingin ákvæði um ljóstoll hafi verið komin inn í Kristinrétt hinn forna um 1250—1270 sést á því, að þeir sem hafa skrifað Konungsbók og Staðarhólsbók af Grágás hafa ekki þekt neitt slíkt. Þau ákvæði, sem standa í Staðarfellsbók (c. 1320) og Belgsdalsbók (c. 1370) um ljóstoll eru líklega komin inn eptir að Kristinréttr Árna biskups var lögtekinn fyrir Skálholtsbiskupsdæmi, því hinn gilti nyrðra langt fram á 14. öld, og hafa Hólamenn líklega tekið það upp, er þeir sáu að þau ákvæði vorn í þeim Kristinrétti sem gilti syðra, en vantaði í þann forna. Ýmsar greinir

---

[1]) þannig hdr. [2]) Þetta er dregið út í endanum: item þar logtekid eftir þvi magnnvsar kongs riettarbot hliodar s͡ã sem giorir manni fiarskada til halfrar merkvr etc. — Fyrsta orðið (item) með rauðu letri og ekki dregið út.

úr þessari samþykt ern á ýmsan hátt einangraður eða ruglaðar saman við aðrar lagagreinir í handritunum, og er til lítils að elta það frekar en hér er gert. Pétr biskup Nikulásson á Hólum endrnýjaði þessa samþykt hérum bil 1391 og jók hana að nokkru, og á alþingi 1555 var hún aptr endrnýjuð með nokkrum breyting nm. Samkvæmt sumum pappírshandritum (t. a. m. Ny kgl. s. 1847. 4to) virðist Gyrðr biskup að hafa endrnýjað hana og sú endrnýjun að hafa verið staðfest og aukin á Bessastöðum («Samþykt á Bessastöðum») 1505 eða 1510, ef annað hvort ártalið er rétt, því ekkert slíkt er í hinni alkunnu «Bessastaðasamþykt» 1555. Klausan um eiða finst enda árfærð til 1501, sem þó mun vera rangt, nema hún hefði þá verið ítrekuð.

A.

IBfél. 58. 4to pappírsbók skr. c. 1750. Þessi texti virðist vera einna hreinastr af þeim, sem hafa samþyktina nokkurn veginn heila.

Gömul alþingissamþykt um ljóstoll.

Þetta var samþykt í lögréttu á alþingi ok dæmt af lögréttumönnum á öðru ári eptir fráfall herra Hákonar konungs.

1. Frjádaginn langa sekr hver xij [1]) aurum, er ei lýkr ljóstoll. Eigi hálft prófastr, en hálft kyrkjubóndi.

2. Af eyðijörðum ok þeirri jörð, sem öreigi býr á, sá er eigi á ljóstoll at lúka, lúkist einginn ljóstollr.

3. Þar sem maðr heldr ómaga eyri með laga umboði, lúkist þar ljóstollr í þeirri sókn, sem hann sitr í, í hverri kyrkjusókn, sem ómaginn etr guðs líkama at páskum.

4. Hvort sem andast bóndi eðr húsfreyja eptir fardaga ok stendr búnaðr saman framvegis, lúkist ein tíundargjörð ok einn ljóstollr, þó arfar verði fleiri. Ef sundr er brugðit búi þá taki hver sitt hlutskipti, lúki hverr ok sinn ljóstoll at páskum. En ef hjón eiga x [2]) aura eða c minna ok sé hvorutveggja vinnufært lúkist einn ljóstollr. En ef þau eiga [jc meira jc[3]), eða hvort þeirra sem á, lúki ij[4]) ljóstolla.

5. Oleunarkaup sé xviij álnir ok lúkist í tíundar eindaga, en hverr sem ei lýkr sekr vj aurum.

6. Sami eindagi er á legkaupum sem á líksaungsaurum ok liggr iij marka sekt við [fyrir] hvern er ei lýkr.

---

[1]) 12, hdr. [2]) 10, hdr. [3]) [þannig, handr. [4]) 2, hdr.

7. Yngri maðr en xjv[1]) vetra skal ei eið vinna utan með frænda ráði,
eingin húsfreyja utan lof bónda síns,
einginn lærðr maðr utan formaðr hans lofi,
einginn nema fastandi,
eigi í svívirðilegum stöðum,
eigi hraparlega eðr með orðkrókum,
eigi frá níuvikna föstu og fram um geisladag,
ei á ymbrudögum
ei á gagndögum,
en ef sverr rangan eið eðr ólöglegan svari sem fyrir einfaldan hórdóm.[2])

B.

IBfél. 315. 4to bls. 70. skr. c. 1680—90. Dómabók og bréfa frá Pétri Sæmundsen.

Alþingisdomur oc samþyckt vm liostoll.

Var þessu jatad oc samþycktt a almennjligu auxar âr þijngi oc dæmt af logmonnum og logriettumonnum a audru aarj epter frafall virduglegz herra Hakonar konungz.

1. ad a friadaginn langa ſkal gialldaſt liostollur sijdaſt sekur xij. aurum huer þa hefr ej golldit. Eigi þad halft profaſtur enn halft kyrkiubondi.

2. Af eydijordum edur þeim jordum sem oreige byr a, sa er ej a liostoll ad giallda lukest einginn liostollr.

3. Þar sem madur helldur omaga eyri med laga vmbodi lvkiſt þar liostollr j þeirre kyrkiu ſokn sem hann sitr.

4. Item hvar ſem andaſt bondi edur husfreÿa epter fardaga oc ſtendur bvſkapur saman framveigiz lvkiſt ein tijundar giord oc einn liostollr þo arfar verdi fleirj eñ ſie j fundur brugdid bve þa taki huor ſitt hlutſkipti oc lvki huor sinn lios-

---

[1]) 14, hdr. [2]) Hér aptan við setr handritið þessa klausu:

»Orðrétta og sambljóða skipan gerði Pétr byskup á Hólum um ljóstolla, legkaup og líksaungreyri, að því einasta viðauknu, ef maðr sækir ekki kyrkju eðr lætr sækja í iij sunnudaga samfleytt sekr sex aurum við byskup.« (Sbr. F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 223—224). Statúta Pétrs biskups frá hér um bil 1391 verðr síðar tekin upp í þetta safn. Alla 7. greinina um eiðana vantar i statútu Pétrs biskups.

toll ad pafkum. Enn ef hion eiga x. aura edur hundradi minna, lvkift einn liostollr, Enn ef þaug eiga hundrad edur hundradj meira edur huort þeirra sem a luki 2 liostolla.

5. Oliunar kaup sie 18 alner oc tacift j tijundar Eindaga, Enn huor oc eij lykr sekr vj aurum.

6. Sami Eindagi er a legkaupi oc lijkfaungseyri oc iiija aura sekt huor sem eij lykr.

C.

MSteph. Nr. 65. 4to bls. 125 skr. c. 1660; Maurersbók í 4to nr. CXXVIII og DLij; IBfél. 144. 8vo nr. LVI og CCXXXXVIII.

Eindagi á ljóstolli ok líksaungseyri.[1])

[Alþingis samþykt[2]) á öðru ári eptir fráfall Hákonar konungs ens kórónaða.

1. [Eindagi á ljóstolli frjádagrinn langi;[3]) sekr xij aurum hver [ei lykr.[4])

2. Eindagi á legkaupi ok líksaungseyri er fimtudagr í fjórðu viku sumars, svo sem tíundar eindagi, ok liggr þriggja aura sekt við hvert legkaup ok líksaungseyri, sem ei er lukt.[5])

D.

Maurersbók i 4to nr. DCCLIV; ÍBfél. 114. 8vo nr. CCCXL; MSteph. Nr. 59. 4to bls. 131 (Surtla Jóns Jakobssonar skr. á 18. öld).

Af ómaga fé gjaldist ljóstollur.[6])

Á öðru ári eptir fráfall Hákonar konungs var ályktað í lögréttu at þar sem maðr [heldr ómaga eyri[7]) með laga umboði lúkist þar ljóstollr í þeirri kirkjusókn, sem hann sitr.

---

[1]) Fyrirsögn eingin í 65; Legkaups og líksaungseyris eindagi 114 nr. CCXXXVIII; á spássíu í 114 og í Maur. standa þessar fyrirsagnir við greinarnar: ljóstolls hald (114); ljóstolls hald og eindagi (Maur.); legkaups og líksaungseyris hald (114 og Maur.); [2]) [Dæmt á alþingi 114 nr. LVI og Maur.; Ályktaðist á alþingi 114 nr. CCXXXVIII; [3]) [ad eindægi a ljostolli sie friadaginn langa 65; [4]) [hann lykur ei 65. [5]) Greinin er svo í 114 nr. CCXXXVII: að eindagi á legkaupum og líksaungsaurum sé í tíundar eindaga, það er fimtudagr í fjórðu viku sumars, og liggr iij aura sekt við hvort sem ekki er lukt. [6]) þannig 114 á spássíu; ómaga fé gjaldist ljóstollur af, Maur. (sem fyrirsögn); um ómaga eyrir 59; ljóstollr hvar gjaldast á, Maur. á spássíu. [7]) [á ómaga eirer að halda, Maur.

E.

IBfél. 315B. 4to bls. 70 (næst á undan samþyktinni um ljóstoll) frá c. 1680—90; ÍBfél. 114. 8vo nr. XLIX; Maurersbók i 4to nr. CXXI (eptir afskript Jóns Sigurðssonar); Ny kgl. s. 1945. 4to fol. 152b—153a (bók Hannesar Gunnlaugssonar skrifuð 1666 og þar eptir); næst á eptir í þessu handriti er alþingissamþyktin um melrakkaveiðar; það er einkennilegt að þessi klausa er hér kölluð alþingis samþykt frá 1501, sem ekki getr verið rétt að öðru leyti enn því, að samþyktin hefði þá verið ítrekuð. Í skinnkverinu AM. 458. 8vo bls. 79—80 (c. 1570). og í pappírshandritinu í Thotts safni 2106. 4to bls. 270—71 (c. 1750) er sagt þetta sé réttarbót Hákonar konungs, en í kveri í AM. 62. 8vo bls. 27—28 skr. c. 1650 stendr þessi klausa meðal réttarbóta Eiríks konungs, án þess þó að vera köllnð réttarbót.

Hverjir ei meiga eiða vinna[1]).

Samþykt á alþingi [á öðru ári] eptir fráfall herra Hákonar konungs ens kóronaða yfir Noregs konungs ríki[2]).

Yngri[3]) maðr en xvj[4]) vetra skal ei eið vinna án frænda ráðs.

Eingin húsfreyja án[5]) leyfis bónda síns.

Einginn lærðr maðr, nema formaðr hans leyfi.

Einginn nema fastandi [ok[6]) eigi[7]) í svívirðilegum stöðum.

[Ei hraparlega[8]) né með orðkrókum.

Ei frá níuviknaföstu[9]) ok fram um páska.

Ei frá jólaföstu ok fram um geisladag.

Ei[10]) á ymbrudögum.

Ei á gagndögum.

En ef sver [rangan eið eðr ólöglegan[11]) svari [sem fyrir[12]) einfaldan hórdóm.

F.

AMagn. 137. 4to skinnb. frá hérumbil 1400 bls. 200—201.

---

[1]) Eiða hverjir ei meiga vinna 114; »Alþijngs samþycktt umm eida 1501», 1945; [2]) fyrstu klausurnar vantar í 315, 1945; [3]) að, b. v. 114 og Maur.; [4]) 16, 315 »1 3», 1945: [5]) fyrir utun 315, uema með, 1945. [6]) sl. 315 1945; ok: [7]) [eður 315, [8]) [eður hraparlegum 114 og Maur.; [9]) ix vikna föstu 315; [10]) eður 114; [11]) [rangau eður ológlegau eið 315: rangau eið 1945: [12]) [fyrir sem 114: so sem fyri, 1945.

þessi texti virðist vera nokkurn veginn hrein útgáfa af samþyktinni frá 1265, þó þess sé ekki getið að þetta sé hún.

Þetta er eindagi æ liostollum.

1. friadag langa . sekr xij aurum ef þæ er eigi golldinn ok æ halft profastur enn halft sæ er kirkiv heldr.

2. þar sem maðr helldr omaga eyri með laga wmboði lykiz þar liostollr j kirkiu sokn sem hann situr . j huerri kirkiu sokn sem omagi tekur guðz likama ath paskum.

3. huort sem anndazt bondi eða husfreya epter fardaga og stanndi bunaður samt framuegis lukizt ein tíund og einn liostollr þoo arfar verði fleiri.

4. Nu ef sundur er brugðit bui þæ hafi huer sitt hlutskipti og luki huerr sinn liostoll ath paskum.

5. ef hion eiga x aura . eða hundrað minna og suo huortueggia uinnufært liuki einn liostoll . enn ef þau eiga . c. eða meira huort þeirra sem æ luki .ij. liostolla.

6. Oliunar köp se atian alnar og lykizt j tívndar eindaga . enn hverr er eigi lyckr . sekizt vi . aurum.

7. Sami eindagi er æ legkaupum ok liksongs aurum og liggr . iij marka sekt wit huerr er eigi lykur.

G.

Ny kgl.s. 1847. 4to A fol. 129 skr. 1669. Bók séra Guðbrands Jónssonar í Vatnsfirði; AMagn. Nr. 181. 4to pappírshandr. frá 17. öld (1669). Á undan þessari klausu ern ýmsar greinir um ljóstoll, sumt úr Kristinrétti Árna biskups og sumt yngra. En þetta er samþyktin frá 1265. Hér er prentað eptir Vatnsfjarðarbókinni í Kongsbók hlöðu, en báðar eru bækurnar ættaðar frá Vatnsfirði.

Eijndægie a liöstollumm.

1. Friädagienn länga. sekur huor xij aurum sem ey lijkur. eijgi hälfft pröfastur, enn hälfft kirkiubönde.

2. Af eijdijördumm þeim edur þeijrre jørdu sem øreijgi bijr ä takist eijnginn liostollur.

3. Þar sem madur helldur omaga eijrer med lago vmmbode. lükist þar liöstollur j þeirre kirkio sökn. sem hann situr j huerre þeijrre kirkiusökn sem ömage tekur Guds lijkama ad päskumm.

4. Huort sem andast bönde edur hüsfreija effter fardaga

og stendur bünadur saman frammveijgiss. lükist eijn tijundargiord og eijrn liostollur. þõ arffuar verdi fleijre. enn ef sundur er brugdid büe þã take huer sitt hlutskiffte og lüke huor sinn liõstoll ad paskum.

5. Ef hiõn eijga x. aura edur hundrade minna. og sie huortueggia vinnufært[1]). luke eijrn liostoll. Enn eff þau eijga hundrad. edur hundrade meijra. edur huert sem ã luke ij liostolla.

6. Legkaup eru 18 alner. og lukest j tijundar eijndaga. Enn huor sem eij lijkur sekur vj aurum.

7, Same eijndægie er ã legkaupumm og lijksøngs aurum. og liggur. 3. marka sekt vid huer eige likur.

H.

AMagn. Nr. 138. 4to bls. 361 skinnb. frá hér um bil 1500, MSteph. Nr. 59 4to bls. 125, Surtla Jóns Jakobssonnar skr. á 18. öld. Hér er að eins § 3 og kallast »alþyngifs samþikt«. Þetta er að efni og orðfæri til samþyktin frá 1265, þó niðnrskipnn sé dálítið frábrugðin.

1. [A]f Eyde iaurdum. eda þeirre iordu sem aureigi byr æ. sa er eigi a liostoll ad giallda. lukizt eingi liostollur.

2. Þar sem madur helldur omaga eyri med laga um bode. lukizt liostollur j þeirre kirkiu sokn. sem hann situr. huar sem hann tekur Gudz likama ad paskvm.

3. Huort sem andazt bonde eda husfreyia epter fardaga. og stendur bunadur frammuegis. lukizt ein tiundar giaurd og einn liostollur. þo arfar sie fle[i]ri. Enn ef sundur er brugdit bue. þa [hafe huer[2]) sitt og luke huer[3]) sinn liostoll ad paskum.

4. Ef hion eigu .x. aura eda hundrade minna og sie huørtueggia uinnu fært luke einn liostoll.

5. Enn ef þau eiga .c. eda hundrade meira[4]) eda huort sem æ. luke .ij. liostolla.

Eindage æ liostollum er friadag langa. sekur .xij. aurum. huer er eigi lykur. eigi halft profastur. enn halft kirkiu bonde.

---

[1]) á spássíu í 1847: vanfært. [2]) [tekur huor, Surtla. [3]) huor, Surtla. [4]) fyrst hefur verið skrifað minna, en síðan settir deplar undir.

I.

IBfél. 125B 4to nr. 95 frá c. 1680—1700 Melsteðsbók. Þessi klausa heyrir til samþyktinni frá 1265, þó sektirnar sé hér 18 álnir fyrir 12 aura ef eigi er goldinn ljóstollr í eindaga.

Vm liostoll logtekiñ grein.

1. Huor ſem ei hefur lokid liostoll a foſtudæmn langa sa er ſekur xviii alnum þeim liostollinn a ad taka.

2. Af eyde jordum og þeim jordum er oreige byr a ſkal einginn liostollur lukaſt.

3. Þar sem madur heldur omaga eyrer med laga vmbode lukeſt þar laga liostollur j þeirre kirkiu ſokn ſem hann ſitie j og hann tekur gudz lijkama a paskum.

4. Same gialldcæge er a legkaupe og lijksaungs Eyrer sem a tijundum iij merkur a tijundar hallde.

K.

Uldals safn Nr. 320. 4to, pappírshandrit af Jónsbók snildarlega skrifað 1603 af Birni Grímssyni málara fyrir Höllu Grímsdóttur systur hans í Skógum undir Eyjafjöllum, og er það einkennilegt hér við Jónsbókartextann, að hleypt er úr öllum Farmannalögum. Ljóstollasamþyktin er hér næst á eptir samþyktinni um hnífaburð, en á eptir er klausa um skiptitíund.

Vm Liostolla.

1. Ejndægi a liostollum faustudægin langa sekur xij aurum huer er ei lijkur.

2. Þar sem Madur helldur omaga Eyrer med laga umbodi lukist þar liostollur sem hann situr j huerri kirckiusoknn sem omaginn tekur Gudz lijkama ad paskum.

3. Enn huer[1]) sem andast bondi edur husfreyia eptter fardaga og standi bunadur saman framueigiz lukist ein tijiundargiord og eirnn liostollur þo ad arfar uerdi fleijri, enn ef sundur er brugdit Bue þa tijundi huer sitt hlutskijptti og luki huer sinn liostoll ad paskum.

4. Ef hion eiga x aura edur hundrade minna og sie huorttueggia vinnufærtt luki eirnn liostoll. Enn ef þau eiga hundrat edur hundradi meyra eda huort þeirra sem ꝺ̃ luki ij liostolla.

[1]) þannig, hdr.

5. Same eindægi er æ legkaupum og lijksaungsaurum og liggur iiij marka secktt uid.

6. Ef madur á eitt Bu og er heymilisfastur j audrum stad lukist þar tijunder sem Bued stendur.

L.

AMagn. 42A 8vo bls. 180 skinnbók; þessi kafli skrifaður um 1480. Þessi grein er að efni til samþyktin frá 1265. Seinasta klausan sýnist vera yngri (en 1281), en óvíst hve miklu, og er hún látin fylgja hér eins og í skinnbókinni.

1. Hvort sem andast bondi edr husfreyia efter fardaga. oc stendr bunadr saman framuegis. lukist ein tiundar giord oc einn liostollur þo ath arfar verdi fleire. Enn ef sundur er brugdit þwi. þa æ huer ad suara firi sitt hlutskifti. oc lüki huer sinn liostoll ad paskum.

2. Enn ef hion eiga .xx. aura. edr hundradi minna oc sie huorttueggia vinnu fęrt. luki einn liostoll. enn ef þau eiga hundrat edr hundradi meira. edr huort þeirra sem æ gialldi tuo lysitolla.

3. Oleunar kaup sie xviij .alnar. oc lukist j tiundar eindaga. enn huer sem ei vill luka .sekur. vj aurum. oc liksaungseyri ath avki.

4. Same eindagi er æ legkaupum. þat er .xij. alner oc liggur þriggia marka sekt vid hver ed eigi vill luka.

5. (J)afnt skylldazt at luka tiund oc lysitolla bulauser menn oc bændr. suo konur sem kallar. enn ef þeir peningar erv j hreppnum sem þar æ eigi tiund af ad gialldazt. sem eru lauser peningar. edr vtan hreppa leigo peningar. edr vmbodz peningar. þa skal æ þessa peninga manneldi skipa. suo sem laugbok vottar oc gioriz ræd firi. epter þui sem hreppstiornar menn verda æ sætter.

5. **16. August 1267.** **Niðarósi.**

Hákon erkibiskup gefur kirkju hins heilaga Andrésar á Haugi með öllum hennar eignum kórsbræðrum í Niðarósi »til kommunsborðs«.

Frumbréfið á latínu er prentað í Dipl. Norv. I, 50, Nr. 61 eptir skinnskrá í þrándheims stiptskistu og AM. Dipl. Norv. Fasc. V, 4. En á íslenzku (norsku) er það prentað í Dip. Norv. III, 11—12, Nr. 10 eptir AM. Dipl. Norv. Fasc. IV, 6. Sömuleðis er bréfið prentað í Dipl. Arnamagn. II, 57. Bréfið snertir Ísland að svo miklu leyti, sem íslenzkir menn eru í því nefndir. P. A. Munch heldur (Det norske Folks Historie II, 15) að þorleifr sá, sem hér er talinn einn af kórsbræðrum sé sá, sem Jón erkibiskup kaus til biskups í Skálholti 1269 þann 4. Marts. þorleifr dó sama ár í Marts. Hér er að eins prentaður útdráttur.

A.

Uniuersis Christi fidelibus litteras uisuris uel audituris. H[aquinus] dei gracia Nidrosiensis ecclesie archiepiscopus, salutem in domino Jesu Christo. Vniuersitate uestre presenti pagina declaramus, quod . . . . predictis canonicis nostris ad communem mensam ecclesiam beati Andree de Haug cum omnibus pertinenciis habitis et habendis concedimus in perpetuum libere possidendam . . . . . Facta autem est hec nostra donacio hijs fratribus in ecclesia Nidrosiensi tunc existentibus et consentientibus, domino Erlendo, domino Stephano, domino Vegardo, domino Thorlawo, domino Sigwaldo, domino Roaro, domino Johanne, domino Eiriko, domino Siguardo, domino Thorbergho, domino Siguato, hiis testibus presentibus, domino Therico, Skialldulpho, Gerlagho canonicis Asloensibus et Brynulpho clerico. Datum Nidrosie. Anno domini millesimo cc⁰ lx⁰ vij⁰ vxij. Kal. Septembris. Pontificatus nostri anno primo.

B.

Allum gudz vinum ok sinum þeim sem þetta bref sia æða hæyra sænðr Hakon mæð guðs miskun ærkibiskup i Niðarose q[ueðiu] g[uðs] ok sina. Ver gerom yðr kunnigt vm þetta bref at ver . . . . faam ver ok gæfom æiliflæga fyrsagðum korsbræðrom varom til communs borðz þeira. kirkiu hins hælga Andresar a Haugi . . . . Var þæssor giof ok skipan gor þæssom korsbræðrom þa verande i Niðaros kirkiu ok samþyckiande þæsso mæð oss. sira Erlenðe, sira Stephane, sira Vegarðe, sira Thorleifi, sira Sigvallda, sira Roa, sira Jone, sira Eiriki, sira Sigurði, sira Thorberge, sira Sigvate, ok þæssom vitnum

nerverandom. sira Thore, Skialldulfi ok Geirlauge korsbræðrom j Oslo ok Bryniulfi clerk. Var þetta bref gort i Niðrose. þa er liðnir varo fra burð vars herra m°. vættra, cc°. lx vættra ok vij vætr. xvij kalendas Septembris manaðar a fyrsta are vars ærkibiskups dæmes.

---

6. 24. Júni 1268. i Viterbo.

Clemens páfi IV. staðfestir kosningu Jóns rauða til erkibiskups í Niðarósi og mælir með honum í bréfum til kapítulans, klerkdómsins, lýðbiskupanna og allrar alþýðu manna í erkibiskupsdæmi hans.

Dipl. Norv. VI, 31—32 Nr. 34, og er þar prentað eptir frumritinu í páfagarði (Bullar. Clem. IV. T. III. fol. 228 vs. an. IV. ep. 38.). Bréfið kemr Íslandi að því leyti við, sem Skálholts og Hóla biskupi og alþýðu manna á Íslandi hafa verið send samhljóða bréf.

a) Clemens episcopus seruus seruorum dei venerabili fratri Johanni archiepiscopo Nidrosiensi salutem et apostolicam benedictionem.

Exequentes pastorale officium nobis licet insufficientibus meritis domino disponente commissum, studia nostra prout superna ministrat gratia conuertimus, ut quid ad salubrem curam gregis, quem suscepimus gubernandum, quemque regere feliciter et dirigere querimus, agi expediat perspicaciter intuentes, circa prosperum statum eius, partes intente sollicitudinis impendamus. Specialiter autem ad ecclesias uniuersas tam proximas quam locorum positione distantes, ad quarum regimen et custodiam sumus specialiter deputati, pium respectum habentes, ipsarum utilitatibus uigilanter intendimus, ac solerter in eo potissime insistentes et opportune operationis dexteram extendentes, ut ab illis quas proprijs contingit uacare pastoribus uiduitates incommodum excludatur, et eorum status sponsorum ministerio utilium, ne ipse prolixioris uacationis dispendijs subiaceant, celeri prouidentia reparetur. Sane Nidrosiensis ecclesia pastoris solacio destituta, dilecti filii, capitulum eiusdem ecclesie ad consulendum sibi de futuri substitutione prelati, ut est

moris conuenientes in unum, spiritus santi gratia inuocata, te tunc ecclesie memorate canonicum, in suum archiepiscopum unanimiter et concorditer elegerunt. Cuius electionem presentatam nobis quia eam inuenimus de persona ydonea, utpote dono scientie predita, morum et uite honestate decora, sollicitudine ac prouidentia circumspecta, canonice celebratum, de fratrum nostrorum consilio confirmantes, tibi tandem cui eiusdem ecclesie plenam administrationem in spiritualibus et in temporalibus commisimus, consecrationis munus nostris manibus duximus impendendum. sperantes quod ecclesia ipsa per tuam industriam fructuosam, illo prestante qui potest, grata prosperitatis augmenta spiritualiter et temporaliter consequetur. Ad memoratam igitur ecclesiam te cum nostre benedictionis et gratie plenitudine remittentes, deuotioni tue per apostolica scripta mandamus quatinus eiusdem ecclesie honoribus ampliandis, et commodis procurandis, te sic reddas sollicitum, ut illius pater diligens et beneuolus comproberis, cuius deuotus filius extitisti, et uerbis, operibus, proficiens efficaciter et exemplis, dignus merearis effici, quod suauis boni nominis tui odor diffundatur latius, et nos personam tuam per hoc fauoris debeamus prosequi gratitudine potioris. Datum Viterbij. viij. kal. Julij pontificatus nostri anno quarto.

b) [Clemens episcopus seruus seruorum dei] dilectis filiis capitulo Nidrosiensi [salutem et apostolicam benedictionem]. Exequentes pastorale officium [&c. eins og næsta bréf á undan að orðinu consequetur, og orðunum vikið við eins og við á]. Quocirca vniuersitatem uestram rogamus, et hortamur attente mandantes quatinus prefatum archiepiscopum ad sepedictam ecclesiam cum benedictionis nostre gratia procedentem, deuote ac ylariter admittentes, et honeste tractantes, sibi obedientiam et reuerentiam debitam impendatis, studentes eidem tanquam membra capiti obsequi diligentia uigilanti, ut mutue caritatis studio, nobis et ei que sunt pacis adueniant, et tandem pacis eterne solacium largiente domino cumuletur. Alioquin sententiam quam idem rite tulerit in rebelles ratam habebimus et faciemus auctore domino usque ad satisfactionem condignam inuiolabiliter obseruari. Datum [ut supra].

c) [Clemens episcopus seruus seruorum dei] dil. fil.

clero ciuitatis et diocesis Nidrosiensium. [Samhljóða því næsta á undan].

d) [Clemens episcopus seruus seruorum dei] venerabilibus fratribus suffraganeis ecclesie Nidrosiensis. Exequentes [&c. eins og b að orðinu cumuletur].

e) [Clemens seruus seruorum dei] dilectis filiis populo ciuitatis et diocesis Nidrosiensium. Exequentes pastorale officium [&c. eins og b að orðinu tractantes] eidem archiepiscopo honorificentiam debitam impendatis, eius salubria monita et mandata reuerenter suscipientes ut condecet, ac efficaciter adimplentes. Jta quod uestre deuotionis sinceritas laudibus digna proinde merito habeatur. Datum [ut supra].

---

7. [i September 1269. i Skálholti].

Skipan Árna biskups Þorlákssonar, þar sem hann staðfestir boðorð Magnúsar biskups Gizurarsonar frá 1224 (Dipl. Isl. I, 423—463) og skipar ymsa hluti af nýju.

A.

Hér prentað eptir skinnb. AM. 456. 12mo bls. 130—36 frá c. 1480, því hér er statútan fylst; borið saman við skinnbækrnar AM. 350. fol. bls. 286—87 skr. 1363; AM. 175A 4to bls. 45—47 c. 1400; AM. 138. 4to bls. 344 c. 1500; AM. 671B 4to bls. 16 c. 1320 (hér eptir prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 49—54); AM. 135. 4to bls. 217 c. 1500, byrjar hér í § 4. § 18—22 (B § 19—27, sbr. C) finst stundum í haudritum sem sérstök statúta og stundum er hún sett aptan við statútu Eilífs erkibiskups hina fyrstu 1320 (sjá NgL. III, 247—48). En það er eins víst hún sé frá tímum Árna biskups.

bodskapur arna biskups[1]).

Herra[2]) ärni biskup [tHorlaksson[3]) [af skalahollti[4]) baud at hallda allar[5]) [þessar skipaner[6]) magnus[7]) biskups [sem adr ero[8]) skrifadar[9]). En þessa hluti sem hier fylgia skipadi

---

[1]) Skipanir herra arna biskups 350, 138; Capitulum 175; [2]) sl. 671. [3]) [b. v. 671; [4]) [b. v. 350, 175, 138, 671; [5]) sl. 671; [6]) [skipanir þessar 175; [7]) herra magnus 175, 138, 671; [8]) her b. v. 671; [9]) [sl. 175.

hann [1]) af nyiu ok baud ad hallda [2]) samþyckiondvm [3]) sinvm lærdum monnum.

1. In primis [4]) [baud hann [5]) prestum at [6]) minna folk ā at [hver madr [7]) falli ā kne. (sa er [8]) [nær er staddr [9]) þann tima [10]) j messunni [11]) er presturinn helldur vpp holldi ok blode uors herra Jesu christi ok bidia [12]) [sier þar med hiartalega [13]) guds [14]) myskunar ok se [15]) klykt til þess ok up[p] halldit hia [16]) loganda vaxkerti [fram fyri [17]). [alltare [18]).

2. Sua baud hann ok at eingi [19]) prestur bergdi [20]) þvi uatni [21]) sem hann þuær jnnan [kalek med [22]) ef þann dag skal hann sidar messa adra [23]) messo þvi at eingi prestr [ā messu at [24]) syngia nema [25]) fastandi.

2. [Hann fyri baud klerkum ok prestum [26]) ath leggia sik eda sin mal þau sem ā þa [27]) verda [28]) kiærd undir leikmanna dom [29]). eda sneria þeim eida [30]) utan rad biskups sins.

4. Eigi [31]) skulu prestar reka leikmenn or kirkiu nema sakir se [til ok gefit [32]) ok geymi þo giorsamlega [33]) at þrennar aminningar giore prestur [34]) adr leikmonnum [34]) til leidrettv [36]) af þessi sok. suo at loglig uitni se til [37]). Riti sidan sokina skiluislega [ok suo [38]) forbodit kirkiu jnngongv [39]) þat sem hann leggr ꝺ̃ [40]) ef hann [41]) leidrettizt eigi. sidan lesi [42]) hann sem [43]) ritad er j kirkiu [fyri sinum soknar monnum [44]). ecki [45])

---

[1]) at haldazt h. v. 175; [2]) sem h. v. 671; [3]) samþyckiandum 350; [4]) sl. 671; [5]) [hann band 350, 138, 671; [6]) sl. 175; [7]) [þat 175; [8]) (sem 671; [9]) [uid staddr er 671; vid er 350, 138; [10]) [sl. 175; [11]) þa h. v. 175; [12]) bidr 671; hidi 350, 138, 175; [13]) [þa ser hjartaliga 350, 138; sl. 671; [14]) gud 350, 671; vors drottins 138; [sl. 175; [15]) iafuan h. v. 175; semper 671; [16]) sl. 138, 671; [17]) [frammi fur 350; fyrir 175; [18]) [h. v. 671; [19]) enginn 350, [20]) bergi 175, 671; [21]) h. v. 350, 138, 175, 671; [22]) [kaleck medr 350; [23]) [hann skal þann dag. syngia sidarr adra 350, 138, 175, 671; [24]) [skal messo 350, 138; [25]) vtan 175; [26]) [Hann fur baud prestum ok klerkum 350, 138, 671; Jtem fyrirbaud hann öllum prestnm og klerkum 175; [27]) h. v. 350, 671; [28]) eru 360, 138; [29]) uald 175; [30]) nockurn eid 138, 175; nockura 350; [31]) Ekki 350; [32]) [opinberar ok nogar 175, 671; ok gefit, sl. 350, 138, [33]) giorla 671; [34]) prestrinn 175, 671; [35]) leikmanninum 350, 138, 671; leikmonnunum 175; [36]) leiðrettingar 671; [37]) vid, 671, 175; [38]) [sva ok 671; [39]) jgongu 175(?); [40]) sl. 671; [41]) hinn 671; [42]) leidrettizt 671; [43]) sua sem 350, 175, 671, 138; [44]) [fur (fyri 138) sinn sokuar folki 350, 138; [45]) hér hefst 135.

skiliazt þau mal undir þessa reglu ef nock[u]r [1]) [fellir bann ā sig [2]) af sialfu verkinu.

5. Prestar skulu eigi bera raud klædi gul eda [3]) græn [eda half skipt [4]). eda [5]) [rend utan j uosi [6]).

6. Eigi [7]) skulu prestar [8]) fara med mangi eda [9]) okri.

7. En ef prestur uerdur opinber at [saurlifnade [10]) med barn eign [11]) þa skal hann [leggia messu song [12]) [þar til [13]) er hann finnur biskup sinn edr hans[14]) profast ok taki[15]) skript [16]. sidan ma biskup eda profastur. dispensera med honum at hann taki up[p] messu song a þeim tima sem[17]) hann vill ꝍ kveda.

8. Huerr prestur skal ā þat minna [sina undir menn ok soknar menn [18]) at þeir kunne rett [19]). [pater noster. ok credo in deum aue marie [20]) [ok [21]) barn [22]) at skira [j naudsyn [23]) ok profi þa [ā þeim [24]) hlutum [ef þarf [25]).

9. [Eigi skulu olærdir menn uatn uigia [26]).

10. [Þat fyri biodum uær [27]) ok fastlega at nock[u]r madr skire barn [28]) nema j [uatni eda snio bræddum [29]) þui at eigi[30]) er skirn rett [31]). nema bæde se vid [32]) haft uatn ok [ord þui er onyt hraka skirn þo at nockur hafi hana retta kallat[33]).

11[34]. Ef barn þat er [35]) skemri skirn var skirt er lifanda

---

[1]) madr b. v. 671, 175; [2]) [fellir bann eda forbodun a sik 671; fellir a sik pafuans (pafua 135) bann edr forbod 175, 135; [3]) ne 135; [4]) [æigi half skipt 350; eda i helmingum 671; eigi belmingaskipti 135; [5]) ne 138, 350; [6]) [rondott nema i uasi 671, 135, 350, 138; [7]) Ok eigi (ei 175) 671, 135, 175; [8]) þeir 175, 671; [9]) ne 138, 671, 135; [10]) [saurlifi 350, 138 [11]) barngetnadi 350, 138, 175, 135, 671; [12]) [leggia sinn messu song 671, 135; missa sough sinn 350, 138: [13]) [til þess 175; [14]) sl. 135; [15]) tekr 135, 175, 671; [16]) ok yfirbot b. v. 175; [17]) er 175; [18]) [soknarmenn sina 350, 138; kirkiusoknar menn sina 175, 671; sitt undirfolk 135; [19]) sl. 135; [20]) [credo ok pater noster ok Aue maria 135; ok aue 671; Credo in deum. pater noster ok 350, 138, 175; [21]) [sl. 135; [22]) [sva bavrn (barn 175) 175, 671; [23]) [sl. 350; [24]) [a (af 671) þessum 350, 138, 175, 671; [25]) [eptir þörf 175, 135; eptir þavrfum 671; [26]) [Olærdir menn skulu eigi (ekki 671, 135) vatn vigia 175, 135, 671; [27]) [Ok þat 135; þat fur (fyrir 175, 138, 671) baud hann, 350, 175, 138, 671; [28]) sl. 175, 671; [29]) [breinu vatni sio eda snio ef bann er bræddr 135; i uatni. sio ęda 350, 671, 138; vatni eda sio edr 175; [30]) engi 135, 671; [31]) sl. 175; [32]) til 135; [33]) [tilskipud ord. ok fyri bodin er hrakaskirn 135; tilskipat ord ok þui (fyri þvi 175, 671) er 350, 138, 671, 175; nockurir 350; bana balldit fur (fyri 138, 671) sanna skirn 350, 138, 671; [34]) § 11; í 671 er þessi § skr. á bls. 24 einstök með æfagamalli hendi; § 11 og 12 vantar í 350, 138, 145; [35]) sem 175.

[presti fært [1]). þa skal hann signa þat ok gefa sallt uigt [ok lesa gudspiall yfir ok giora krossa yfir [2]) med hraka sinum [2]) fyri eyrum ok nosum ok leida [3]) j kirkiu [4]). smyria sidan ã brioste ok millu[m] [5]) herda med oleo sancto ok sidan med krisma j hôfdi. færa j skirnar klædi ok fa kerti loganda [6]) j hond ok giora þessa alla [7]) hluti med til skipodum ordum en fella nidr allar sækingar ok þess hattar bænir sem fyri skirn at eins eigu at uera.

12 [8]). Þat er ok fyri bodit. at þeim monnum se gefin þionuzta er opinberliga ero j frillu lifnade. nema þeir handsali kenni manne fyri uattum at skilia. eptir þui sem hann bydr. eda ganga saman ella loglega.

13 [9]). Eigi skal ok gefast corpus domini okr karle eda rans manne nema þeir uile leidrettazt eptir gudlegri skipan.

14 [10]). Hann baud ok svo prestum. ef þeir skulu hion saman vigia at presturinn skal [11]) lysa. [iij. drottins daga fyri

---

[1]) fært prestiuum 671; [2]) sl. 671; [3]) [og giora krossa med hraka fyrir nǿsum ok eyrum ok lesa gudspiall yfir ok leida 175; [4]) ok b. v. 671; [5]) medal 175; [6]) sl. 175; [7]) sl. 671; [8]) § 12 vantar í 671, 175; [9]) § 13 stendr í 350, 138, 165, 671 eptir þá grein, sem hér er § 16; í 136 er þessi klausa seinust af því, sem þar er af statútunni. Í þessum handritum er greiniu svo: þat fur (fyr 135, 671) baud hann at prestar gięfi (gefi) nockurum (sl. 135) þeim manni corpus domini. sem opinberliga (liggur 135) i bofudsyndum (böfudsynda lífi 135, 175, 671). sua (ok þeir 135) sem eru horkallar. ok saurlifis menn eda ransmenn ok þvilikir adrir nema þeir uili leidrettaz eptir gudligri (beilagri 135) skipan; [10]) § 14 er í 138 á nndau § 13, en í 135 næst á eptir § 10; greiuin er i 135: Hann baud ok prestum ef þeir skulv ok hion saman uigia at beyra adr iayrdi kouunnar nauduugarlaust. at hun samþyckir bann at eiga. Prestur skal lysa þria sunnudaga fur en brudkaup se giort at sa madr uill fa þeirrar konu. Ok ef sa er nockur þar at vite a vera frændsemi eda sifskapi þa beri bann uitni vm adr en festar fara fram eda brudkaup se gert; í 175 er greiniu svo: Huerr sa prestr er hion skal saman vigia. þa skal baun adr lysa iij svnuvdaga huern eptir aunan i beilagri kirkiu at sa madr uill fa þeirrar kouu at ef nockur er sa at þeirra j milli viti frændsemi edr sifskapi þa beri hann vitni um adr en festar edr brudkaup fari [fram]. prestur skal ok beyra konvnnar iayrde naudungarlaust at hun samþykkir þann mann at eiga; [11]) áðr b. v. 671.

sinum kirkiu soknar monnum [1]) fyr en brudkaup giorizt [ok ef nockur er [so vid staddr [2]) at [um nockura meinbugi viti þar [3]) a uera frændsemi eda sifskapi [4]). þa segi presti til [5]) fyrr en brudlaup fullgiorizt.

15 [6]). Ecki skulu þeir menn saman ganga er nanari se at sifivm eða frændsemi. en at fimta manni huort nema biskup uili gefa framar orlof til.

16. Ef [7]) su kona [8]) andazt [fyrr en hun se [9]) j kirkiv leidd [10]) er barn atti vid [11]) bonda sinum [þa se leidd kona fyri likinu med loganda uax kerti [12]).

17. Hvert þat lik er [i kirkiu garde [13]) ā at grafa. þa lofade bann [þat j kirkiv at bera [14]).

18 [15]). En ef þeir menn andazt [er settar ero uti stöð[u]r [16]) fyri opin bera uanhagi sina þa skal huers þeirra lik j kirkiu bera ef þeir fara [17]) suo af beiminvm at þeir se [18]) j sætt uid heilaga kirkiv at fra teknum þeim sem eptir landz sid ero eigi at kirkiu grafnir [19]). [sicut fures [20]) et latrones. qui pro suis sceleribus morte condempna[n]tur. et hoc ad terrorem [21]).

19 [22]). Ef bansettur madr beidizt prestz fundar j lifs haska ok uill sueria at bæta [23]) uid gud ok heilaga kirkiu eptir domi biskups sins þat sem hann hefir brotid. [þa skal prestur lata hann sveria at hia uerondum logligum uitnum þenna eid at bok. sidan skal prestur leysa hann ef bann er daudvoni ok ueita bonum þuilika þionuztu alla sem odrum kristnum monnum [24]).

---

[1]) [fyri sinum sóknarmõnunum þriá drottius daga 671; fur kirkiu soknar mounum iij. drottius daga 350, 138; [2]) [sa madr 671; [3]) [þar uite meinbugi 671; [4]) sifskap 671; [5]) sl. 671: [6]) § 15 vantar í 350, 138, 135, 671; í 175 er greinin svo: Ei skulu prestar syngia ij. messur um dag at einu altari uaudsyuia laust; [7]) En ef 135; [8]) [koua su 138, 175; [9]) [adr hon er 350; er 671; [10]) [hafi i kirkiu gengit su 135; [11]) med 350; [12]) [þa se cona leidd i kirkio fur liki hennar med loganda uax kerti 350, 138; þa se cona leidd i kirkiu fyrir likiuu med kerti loganda (loganda kerti 135) 135, 175, 671; [13]) [at kirkiu 175; [14]) [j kirkiu at (sl. 135) bera ok syngia þar yfuir 175, 135, 671; hanu at bera i kirkiu 350; [15]) § 18 vantar í 135, 350; er í 135 á eptir § 17; [16]) [er a eru settar vti stod[ur] 175; [17]) foru 175; [18]) voru 175; [19]) græfuir 175; [20]) furus(!) 456; [21]) [sl. 175; [22]) § 19 er sem sérstök klausa í 350 á bls. 300; § 19—22 vautar í 175, 138, 671; [23]) sig b. v. 350; [24]) [þa skal prestur leysa hanu ef hann er daudvona ok ueite honum alla þionustu sem avdrum kristuum manni 350.

werdur hann fyrr omali [1]) en prestr komi til hans en loglig uitni berr þat at hann var bvinn slikt at sveria sem fyr [uar skilt þa ma prestur leysa hann ef þeir sueria [2]) at hann beiddi sættar ok uilldi allt til uinna þat er hann uar skylldur [3]). Rettir hann uid [eptir lausnena [4]) þa skal hann sækia sem fyrst ma hann [a fund biskups sins [5]) ok standa ã hans domi um allt þat sem hann er sakadr vid [hann ok [6]) heilaga kirkiu. Liggur honum ok slikt uid ef hann bregdur þui sem suarit uar [fyri hann sem þa hefdi hann sialfur suarit [7]).

20 [8]). En sa er fallit hefir af uerki sialfs sins j pafa bann skal sueria adr en hann er leystur at fara æ pafa fund eda erkibiskups ef hann ma. nema biskup uili annat sæma.

21. Ef bansettur madr deyr oleystur þa ma eingi leysa hann [9]) nema sã er ualld hafdi til at leysa hann heilan ok osiukan [10]) ok skulu erfingiar hans [11]) allt aptur bæta þat sem hann hafdi brotid ok se [12]) adr sannprofat at sialfr [13]) hann uilldi sæzt hafa [14]) ef hann hefde näd.

22. Eingi ã sa at uera [hafdur fyri leystan [15]) [er sã leysir er ecki ualld hafdi til til [16]).

B.

Hér prentað eptir skinnbókinni AM. 344. Fol. bls. 147 (c. 1350); borið saman við skinnbækurnar AM. 351. Fol. bls. 190—92 (Skálholtsbók eldri c. 1360; því nær samhljóða 344 sem afskript væri); AM. 48. 8vo bls. 54—59 c. 1360; AM. 173D 4to fol. C_1, c. 1380 (brot); AM. 354. fol. bls. 49—50 (Skálholtsbók yngri c. 1400); AM. 175A 4to bls. 51 (einungis § 24—27) c. 1400; AM. 687C 4to bls. 9c. 1480 (einungis § 15); AM. 148. 4to bls. 271-72 (Landeyjabók c. 1500).

Skipan arna biskups [17]).

Þessi bod voro sett af herra arna biskupi og i samþykt tekinn af ollvm lærdvm monnvm a presta stefnv at hallda

---

[1]) dauduoni 350; [2]) [sl. 350; [3]) til. þa skal hann leysa hann b. v. 350; [4]) [vr lausninne 350; [5] [a biskups sins fund 350; [6]) [sl. 350; [7]) [sem hefdi sialfur suarit 350; [8]) § 20 vantar í 350; [9]) daudan b. v. 350; [10]) lifanda 350; [11]) þat b. v. 350; [12]) þo b v. 350; [13]) sl. 350; [14]) adr b. v. 350; [15]) [halldinn leystur 350; [16]) [sem sa er leyste hafdi þar ecki ualld til 350; [17]) Fyrirsögn svo í 344, 351; Statvtvm 48; Statuta herra arna 354; Samþyckt lærdra manna 148.

þav sômv bodord ǫll sem [adr standa [1]) i skipan herra magnvs biskvps.

1. fasta skal ok tveggia postvla messo ef berr a gagndaga en hafa tvímællt krossmesso nema beri a midvikudag fyri ascensionem. vinna [eigi leingr en til mids aptans [2]) fyri hvarntveggio messo daginn.

2. eigi skvlo prestar gefa leyfi rvmhelga daga þo at tida halld se mikit þa daga sem adr [3]) er alþydv fasta skylld ok eigi fostv natta leyfi nema logtekna daga [4]) [ok friadag i paska vikv [5]).

3. [En ef lôgtekna messo daga berr [6]) a friadag [7]) a iola fostv þa er lofat hvitt at eta og einmællt. [en ef þa berr [8]) a midvikvdaga þa er lofat tvimællt at eta ok eigi slátr.

4 [9]. Hverr sa prestr er híon skal samanvígia þa skal hann lysa adr iij drottins daga hvern a bak odrvm i savnghvs dyrvm at sa madr vill þeirrar konv fa. ok ef nockor er sa þar [10]) er viti a vera frændsemi eda sifskapi [11]) þa beri hann þar vitni vm adr en festar eda brvdkavp se. prestr skal ok heyra iayrdi konvnnar navdvngar lavst. at hon samþyckir þann mann at eiga.

5 [12]). a þat skvlo prestar minna alþydv ok bioda skylldvliga at hverr madr falli a kne med vpp halldandi hondvm þann tima i messvnni [13]) er prestrinn helldr vpp holdi ok blodi vars drottins iesu christi ok bidi ser miskvnnar ok se klykt til þess iafnan ok halldit vpp loganda vaxkerti hia prestinvm.

6 [14]). eigi skal prestr syngia ij messor vm dag at einv altari navdsynialavst. skyllt er at .iij. se iola dag.

7 [15]). eigi skal prestr bergia þui vatni er hann þverr [16]) innan kalek med ef hann skal syngia adra messv sidar þann

---

[1]) [standa adr ritud 354; [2]) [vinna til miðaptans 48; [3]) eigi 354 [4]) messudaga 148; [5]) [sl. 354; [6]) [ef nicolavs. messo eda thorlaks (þorlaks 354) messo bar 48, 354; [7]) fostudag 354; [8]) [Ef andreas messo. nicholaus messo. mario messo thomas messo eda thorlaks messo berr a 48; en ef andres messo eda Nicho[las messo]. thomas messo ok thorlaks messo 354; [9]) § 4. vantar í 148, sbr. stat. Jör. erkibps. 1290 NgL. III, 243; [10]) vid b. v, 354: [11]) sifsksp 351; [12]) § 5. vantar í 148; [13]) messo 354; [14]) § 6. vantar í 148, [15]) § vantar i 148, [16]) þuæʀ 351, 48; þuær 354.

sama dag. lati díakn sinn bergia þui vatni[1]) eda steypi i sacrarium þui at eingi skal messo syngia nema fastandi.

8[2]). Credo in vnvm skal hafa i messv olafs messo dag hinn fyrra. [ok sua in oktaua nativitatis beate marie virginis[3]).

9[4]). Ef eigi er vin ok vatn i kalek þa er vpp er halldit forninni þa skal bæta i hvarotveggia ok taka adra oflat ok hefia vpp[5]) te igitur [en hina fyrri oblat[2]) lati i brott[6]) i nockorn sæmiligan stad. ok bergi þeirri[8]) sidan er hann hefir adr neytt corpus et[9]) sanguinem domini.

10. Þat er ok fastliga fyrir bodit at nockor lati sem hann syngi messo ef hann ma eigi syngia eda [hann veit[10]) at hann vantar nockor [þau fŏng[11]) sem skyllda krefr at [hofd se.[12])

11[13]). En ef opinbert verdr savrlifi prestz med barngetnadi þa skal hann leggia messv sŏng þar til er hann finnr biskvp eda hans vmbodsmann ok tekr[14]) skript ok yfirbot.

12[15]). prestar [eiga at[16]) minna soknar menn sina at þeir kvnni rett. Pater noster. [Credo in deum. Ave maria. Requiem eternam. bŏrn[17]) at skíra þa er [navdssyniar krefia[18]). ok profa þa [þar af[19]).

13[20]). [Ecki eiga[21]) olærdir menn vatn at vigia.

14[22]). þat er ok fastliga fyrir bodit at nockor [skiri i ǫdrv en i vatni[23]) [eda sio[24]) eda snio bræddvm. þvi at eigi er skírn rett nema bædi se vid haft vatn [ok ord[25]). ok þvi er onyt hraka skírn þo at [nockor hafi[26]) [hana retta kallat[27]).

15[28]). Ef barn[29]) þat er skemri skírn var skírt er lifanda

---

[1]) vatni, hér byrjar 173; [2]) § 8 vantar í 148, 173, sbr. statútu 1292 § 3; [3]) [sl. 354. [4]) § 9 vantar í 148. [5]) vpp sl. 173. [6]) oblatu 354. [7]) [en leggia hina fyrri (oflat 173) i brott 354, 173. [8]) henni b. v. 354. [9]) ok 48. [10]) veit hann 48. [11]) [fǫng til 354; faung þau til 173; nockut þav faung til 148. [12]) [hafua 354. [13]) § 11 v. í 173. [14]) af þeim b. v. 354. [15]) § 12 vantar í 148. [16]) [eigu ok 354. [17]) [Credo in deum ok Pater noster. aue maria ok salu vers. sua ok barn 173; oc aue marie born 354. [18]) naudsyn krefr 354, 173. [19]) [þar æ 351. [20]) § 13 vantar í 148. [21]) [Eigi eigv 173. [22]) § 14 v. í 148. [23]) [skire nema i vatui 173. [24]) eda i sio 354. [25]) [•ok iord• 173. [26]) [nockurer hafui 354. [27]) [kallad hana retta 354; nockur kalli hana retta 173. [28]) § 15 v. í 148. [29]) barnit er 687.

[presti fært [1]) þa [2]) skal hann sígna þat ok gefa sallt vígt ok lesa gvdspiall yfir ok gera krossa med hraka fyrir eyrvm ok navsvm ok leida i kirkio. smyria sidan a briosti ok millvm herda med oleo sancto ok sidan med krisma [3]) i hofdi færa i skirnar klædi ok fa kerti loganda i hǫ̂nd ok gera þessa alla [4]) lvti med tilskipvdvm ordvm en fella nidr allar særingar ok þesshattar bæner sem fyrir skírn [at eins eigv at [5]) vera.

16. Þat er [6]) fyrir bodit at þeim monnum se þionosta gefin er [7]) opinberliga [ero i frillv lifnade [8]) nema þeir handsali kenni manni [fyrir vattvm [9]) at skilia eptir þvi sem hann bydr [eda ganga saman ella lǫ̂gliga [10]).

17 [11]). Ecki skvlo þeir menn saman ganga er nanari se at [sifivm eda frændsemi [12]). en at fimta manni hvart [nema biskvp vili gefa framar orlof til [13]).

18 [14]). Ef sv kona andazt fyr en hon se i kirkio leidd er barn atti vid bonda sínvm. þa se leidd kona i kirkio fyrir likinv med loganda kerti.

19 [15]). En ef þeir menn andaz er settar ero vtistǫdvr fyrir [opinbera vanhagi sína [16]) þa skal hvers þeirra lik i kirkio bera ef þeir [forv sva [17]) af heiminvm [[at þeir vorv i sætt vid heilaga kirkio at fra teknvm þeim sem eptir landz sid [18]) ero eigi at kirkio grafnir. [Sicvt fvres et latrones qui pro suis sceleribus morte condempnantur et hoc ad terrorem. [19])

20. prestar skvlo eigi hafa ravd klædi gvl eda græn edr helmingvm eda ravndvt [20]) nema i vasi.

21. [fari [21]) eigi med mangi eda [22]) okri.

22. eingi prestr eda [23]) klerkr skal [sveria eida leik-

---

[1]) [psti pst 351; fərt presti 354, 687, er fært presti lifanda 173. [2]) ꝥ 687. [3]) krismo 354. [4]) alla sl. 173. [5]) [tvískr 687. [6]) ok b. v. 173. [7]) sem 354. [8]) [liggia i frillu lifvi 354, 173. [9]) [fyrir vattvm sl. 351, fyrir .ij. uattum 173. [10]) [ella lǫ̂gliga saman 354, eda ella gangi saman laugliga 173. [11]) § 17 v. í 148. [12]) [frændsemi eda (at 173) sifium 354, 173. [13]) [uile framar orlof til gefua 354. nema biskup lofi 173. [14]) § 18 v. í 148. [15]) § 19 v. í 148. [16]) [opinber brot sin 354. [17]) [fara sua 354. [18]) [fornum landz sid 354. [19]) [sl. 48; frá [[ef þeir voru i sætt vid heilaga kirku nema þeir sem eftir fornum landz sid erv eigi kirkivgræfir 173. [20]) rǫndottum 354, eda raundott 173. [21]) fara 354. [22]) ne 354. [ok eigi fara met 173. [23]) ne 354, 173.

manni [1]) eda leggia sik eda sín mal vndir leikmanz [2]) dom vtan biskvps síns rád.

23. Eigi skvlo prestar reka leikmann or kirkio [nema opinberar sakir se til þær [3]) sem þeir vita vísan vilia biskvps til eda hans vmbods [manna. [4])

24. Ef bannsettr madr beidiz prests fvndar í lífs haska ok vill hann sveria at bæta vid gvd ok heilaga kirkio eptir domi biskvps síns þat sem hann hefir brotid, þa skal prestr lata hann [sveria at hiaverandvm logligvm vitnvm þenna eid at bok [5]). [[sidan skal prestr leysa hann ef hann er davdvani [6]) ok veita honvm [þvilika þionostv [7]) alla sem [8]) odrvm [9]) kristnvm monnvm. verdr hann fyr omali[10]) en prestr komi til hans[11]) en lôglig vitni beri þat at hann var bvinn slíkt at sveria sem fyr var skilt. þa ma prestr leysa hann ef þeir [sveria at hann beiddi sættar ok villdi allt til vinna þat er hann var skylldr[12]). rettir [13]) hann vid eptir lavsnina þa skal hann sækia sem fyrst ma hann a fvnd biskvps síns ok standa a hans domi vm allt sem hann er sakadr [vid hann ok heilaga kirkio [14]). liggr honvm ok slikt vid ef hann bregdr þvi sem svarit var [fyrir hann sem þa at hann sialfr hefdi svarit. [15])

25 [16]). En sa er fallit hefir [af verki sínv sialfs i pafa bann [17]) skal sveria adr hann er [18]) leystr at fara a pafa fvnd eda erkibiskvps ef hann ma nema biskvp vili annat sæma.

26. Ef bannsettr madr deyr oleystr þa ma engi leysa hann [19]) nema sa er valld hafdi til [20]) at leysa hann [heilan ok osivkan [21]) ok skvlo erfingiar hans allt aptr bæta þat sem[22])

---

[1]) [sveria leikmanne nockurn eid 354, eid nockurn 173. [2]) leikmanna 173. [3]) [nema fyrir opinberar sakir þær 173. [4]) [manz 354, 148, 173 (hér fylgir eptir í 173 «um hanns sakir» sem nýr kapituli. [5]) [sveria þenna eid at bok at hiauerandum lôgligum uítnum 354. [6]) daudnána 354, daudvona 148. [7]) [slika þionostu 354; [8]) [[þa skal prestur leysa hann ef hann ær daudvani oc veiti honum slika þionnstu sem 175. [9]) odrvm sl. 351. [10]) fyr daudvani 175. [11]) hans sl. 354. [12]) [sveria at hann beiddiz sættar ok villdi allt til vinna þat ær hann var skylldr til þa skal leysa hann 175. [13]) rettar 351. [14]) [vid gud 254. [vit heilaga kirku 175. [15]) [sem hann hefdi sialfur suarid 175. [16]) § 25 v. í 175. [17]) [j pafna bann af verki sin sialfs 354. [18]) se 354. [19]) daudan b. v. 175. [20]) til sl. 175. [21]) [lifanda ok osinkan 175. [22]) er 175.

hann hafdi brotid ok se adr sannprofat [at sialfr hann [1]) villdi [sæzt hafa [2]) ef hann hefdi nad.

27. Eingi a sa at vera hafdr fyrir leystan er sa leysir er ecki valld [hafdi til. [3])

C.

AMagn. Nr. 456. 12mo bls. 229—32 c. 1480; AM. 688B. 4to bls. 5—6, skr. 1479.

Lex ecclesiastica.

1. Eigi skulu prestar syngia mess[u]r tuær um dag. at einu alltari naudsynia laust.

2. Skylt er at þriar se messur jola dag.

3. Er eigi uin i kalek eda uatn þa er up er halldit forninni þa skal bæta j huortueggiu j kalek ok taka adra oblat ok hefia up. te igitur. en leggia hina fyrri oblat j brutt j nockurn sæmiligan stad ok bergi prestur þeirri sidan er hann hefir adur neytt corpus ok sanguinem domini.

4. Þat er ok fastlega fyri bodit at nockur lati sem hann syngi Messo ef hann mā eigi. eda hann ueit at hann uantar nockur þau föng til sem skyllda krefur at hofd se.

5. En ef þeir menn andazt er settar uoru vti stödur fyri opinbera uanhagi sina þa skal hvers þeirra lik j kirkiu bera ef þeir fara suo af heimenum at þeir uoru sattir vid heilaga kirkiu at fra te[knum þeim] sem eptir fornum landz logum ok sid erv eigi [at kirkiu] grafnir. Sicut fures [4]) et latrones qui pro sceleribus suis morte comdempnantur ét hoc ad terrorem.

6. Ef bannsettur madr beidizt prestz fundar j lijfs haska ok uill hann sueria at bæta uit gud ok heilaga kirkiu eptir domi biskups sins þat sem hann hefir brotid. þa skal prestur lata hann sueria at hia uerondum logligvm uitnum. þenna eid at bok. Sidan skal prestur leysa hann ef hann er dauduoni ok ueita honum slika þionuztu alla sem odrum kristnum monnum.

7. En sā madr er fallit hefir j bann af verkinv. sialfur skal hann sueria adur hann se leystr at fara ā papa fund. eda erkibiskups ef hann ma.

8. Verdr hann fyr omali en prestur kom til hans. en

---

[1]) [hann sialfur 175. [2]) [sættz hafua 148, 175. [3]) [hefuer 354. [4]) furus, hdr.

loglig uitni herr þat at hann var huinn slikt at sueria sem fyr uar skilt. þa ma leysa hann ef þeir sueria at hann beiddizt sættar ok uilldi allt til uinna þat er hann var skylldur. Rettir hann vid eptir lausnina. þa skal hann sækia sem fyrst mā hann ā fund biskups sins ok standa ā hans. domi um allt þat er hann er sakadr vid hann. liggr honum ok slikt uid ef hann bregdr þui sem suarit uar fyri hann. sem þa er hann hefdi sialfr suarit.

9. En ef bannsettur madr deyr oleystr. þa ma eingi leysa hann nema sā er ualld hafdi til at leysa hann lifanda ok heilann sem osiukann ok þo þui at eins at adur se aptur bætt allt þat sem hann hafdi brotid ok se þo sann profat at sialfur hann villdi sæzt hafa ef hann hefdi nād.

10. Eingi ā sā at uera leystur. er sa leysir er ecki hefir ualld til.

11[1]). Prestar skulu hallda hatt forn upp eptir þessi ord. hoc est corpus meum.

12. Ef prestar megv eigi syngia lāga songs Messo fyri nockurs siukleika sokum þa standi messan þar sem komin er. ok hefi þar upp sā prestur er sidar kemur til.

13. fyri einga naudsyn skal prestur ganga fra alltari sidan er upp er hafit. te igitur[2]).

14. Ef hordomr er framdur j heilagri kirkiu sua at upp liost uerdi. eda uid-uerdi gengit. eda storir auerkar. þa skal af uera uigsla af kirkiu.

15. Eigi skal grafa at kirkiv medan eigi er saungur [lo]fadr at ok ef slikir atburdir kunna at verda j kirkiu gordvm þa skal eigi grafa fyrr enn biskup hreinsar gardin.

16. leyft er at giora brudlaup i gagn fostum.

17. Senda skal til biskups eda hans umbodzmanz. vigia menn sem fyrst ma ok gefa aungua lausn ok svo auerka menn þa sem kirkiur sôrga.

D.

AMagn. Nr. 135. 4to bls. 218. c. 1500. sem framhald af statútu Árna bps 1280 og af xvi bannsökum. Sbr. stat. Eilífs I. 1320, NgL. III, 247—8.

---

[1]) Hér byrjar nýr kafli, sem ekki finst í hinum afskriptuuum af statútunni. [2]) G[1], skb.

1. Ef bannsattur madr beïdizt prest[s] fundar j lifs haska og uill hann sueria at bæta uid gud og heilaga[1]) kirkiu eptir domi biskups sins. þat sem hann hefir brotid þa skal prestr lata hann[2]) sueria þann eid hiauerendum laga uitnum: sidan skal prestr leysa hann. ef hann er j dauda punt og ueita slika þionostu alla sem odrum krisnum manni. Verdr hann og omali fur en prestr kemur til. En loglig uitni beri þat at hann uæri buinn at beidazt sattar. vid gud. og uillde allt til uinna þat er hann uar skylldr. Retter hann vid epter lausnina. þa skal [hann] sækia sem fyrst ma hann a fund biskups síns og standa á hans domi vm allt þat sem hann er sakadur vid gud. og heilaga kirkiu. lig[g]ur honum og slikt vid. ef hann bregdr þui sem suarit var fyrir hann sem sialfur hann hefdi suarit.

2. En sa er fallit hefir j pafa bann af verki sínu sialfs skal sueria adr hann se leystur at fara a pafa gard med biskups radi og uilia.

3. En ef bannsettr madr deyr oleystur þa ma einge leysa hann nema sa er ualld hafdi at leysa [hann] lifs og osiukan. og skulu erfing[i]ar hans allt aptur bæta. þat sem hann hafdi brotid og se þo adr sannprofat at hann sialfur [villdi] sættz hafa ef hann hefdi nad.

4. Eingi a sa at uera haldinn leystur sem sa leysir er ecki ualld hefir til.

5. Ef barn kemur j heim þat skirt er skemri skirn. og er lifandi fært presti. þa skal hann signa þat og gefa þui sallt uigt og lesa gudspiall yfir. og giora krossa med hraka fyrir eyrum og nosum. og leida j kirkiu smyria sidann a briosti og millum herda med oleo sancto. og sidan med krisma j haufde og færa j skirnar klædi og fa kerti logandi og gera þessa alla hluti med til skipudum ordum en fella nidr allar særingar. og þesshattar bænir sem fyrir skirn eiga ath uera.

6. Eige skal prestur syngja tuær messur vm dag uid sama alltari naudsynia laust. nema jola dag.

7. Ef [eigi] er uin eda uatn j kalek þa upp er halldit forninne þa skal bæta j huorutueggiu. og taka adra oblatu og hefia upp Te igitur. enn hina fyrri skal leggia j brutt j nockurn

---

[1]) hŗa, skb. [2]) h̄ lata, skb.

godan stad og bergi. þeirri sidan. ef hann hefir adr neytt corpus domini og sanguinem.

8. Þat er fastlega fyrir bodit. at nockur lati sem hann syngi Messu ef [hann] ma eigi syngia og veit hann at skortir nockurn þann hlut sem til þarf.

9. Ecki skulu þeir menn saman bindazt at nanari se at frændsemi en at fimta manni. eda sifium nema biskup vili framar gefa orlof til[1]).

E.

Ágrip af skipan Árna biskups eins og stendr í sögu hans (Bps. I, 684). Hér er prentað eptir skinnbókinni í Stockhólmi Nr. 12. 4to fol. 4a (c. 1640) og borið saman við pappírshandrit í sama safni Nr. 8. 4to bls 917—19 (c. 1640). Þetta ágrip er tekið upp í Biskupasögur séra Jóns Haldórssonar.

... Liet hann vpp lesa bodskap Erkibiskups og stodu þar þesser hluter j.

1. Ad aller menn knefalle med vpp halldande hendum þann tijma j messunne er halldid er upp hollde og blode vorz herra, og so þā er borid er til siukra manna.

2. So og ad einge madur feste sier mey edur konu til eiginn ordz ādur enn lyst være j kyrckiu þrem sinnum.

3. So og ad frillu monnum skule fyrer biodast ad taca christz lijkama ad paskum, vtann þeir feste frillur sijnar til eiginn ordz, edur skilie vid þær fullkomlega.

4. Suo og aller stader og tijunder skylldu giefast j biskupz valld.

5. Suo og ad eingenn skyllde byggia dautt fie ā leigu.

F.

Ágrip af skipan Árna biskups frá 1269 eins og stendr í sögu hans (Bps. 687). Hér er prentað eptir skinnbókinni í Stokkhólmi Nr. 12. 4to fol. 5b—6a og borið saman við pappírshandrit í sama safni Nr. 8. 4to bls. 920—21.

Arne biskup breytte og margre skipan hinna fyrre biskupa til myskunsemdar.

---

[1]) Hér eptir kemur sem áfast um guðsifjar: Med þrennum hætti eru gud sifiar etc.

hann [skipade][1]) ad þau børn sem ei feingu skyrn skyllde grafa vtann vid kyrckiugard. enn adur voru þau grafinn fiærre vygdum stødum sem sekir menn. . .

Þad var og siduane og skipun hinna fyrre biskupa, ad lijk þeirra manna sem vtan kyrckiu stodu fyrer vanhage sijna og ā þann tijma sem þeir lidu vr lijkama og stod þesse skript ā, ad lijk þeirra skyllde ei j kyrckiu bera, enn grafa þō i kyrckiu garde, enn hann skipade ad huørz manz lyk þess sem ad kyrckiu ætte leg og j sætt var vid kyrckiuna, skyllde j kyrckiu bera . . . . . .

. . . hann skipade ad lijk huørrar þeirrar konu er j sætt være vid kyrckiuna þō ad af sængurferd andadist, skyllde j kyrckiu bera, skylldi kona ganga med logandi kierte fyrir lijkum þeirra kuenna er j siuknade høfdu med bondum sijnum born alit. Enn fyrer allra annara lijkum med ønguo kierte.

hann skipade oc j þeirra siuknade. sem þær āttu børn ad fæda. ad þær skylldu vitia skripta husla og olea ef þær være banuænar. þegar þær uæri j sætt vid heilaga kirkiu, enn ādur var þuert j mōte af biskupum Bodid.

---

8. [i September 1269. i Skálholti].

Skriptaboð [Árna biskups Þorlákssonar.]

AMagn. Nr. 175A. 4to bls. 53—55 skinnb. frá c. 1400, og er eptir því prentað hér, en borið saman við skinnbækurnar AMagn. Nr. 354. Fol. 31a—b (Skálholtsbók yngri frá c. 1400); AM. 688B. 4to bls. 5—6 frá c. 1450; AM. 687A. 4to bls. 11 frá 1479; AM. 42A. 8vo bls. 226—228. frá c. 1480; AM. 456. 12mo bls. 121—125 frá c. 1480; AM. 625. 4to bls. bls. 159—161 frá c. 1470; AM. 350. Fol. bls. 301, þetta frá c. 1500. Þessi skipan er fyrst prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. VI, 157—160 eptir 625, og látin heyra til Skriptaboði Þorláks biskups, en það er ekki rétt. Eptir 354 (= D) og 456 (= G) er skipan þessi svo prentuð í NgL. III, 293—94 sem viðbætir við statútu Páls erkibiskups hina þriðju (c. 1336—1346), en það er alveg óvíst að hún eigi þar heima, þó sum handrit hnýti henni þar við. Mestar líkur eru til, að þetta sé sérstök skipan, eins og ýms handrit hafa hana, og svo hefir Jón Sigurðsson skilið það, og er hér fylgt hans dæmi í því, að heimfæra

[1]) óvart fallið úr í 12 4to; þannig í 8 4to.

hana til Árna biskups þorlákssonar og árfæra eins og hér er gert. Hér er ekki tekinn orðamunur að heita megi eptir 354 af því sá texti er prentaður í NgL; í 456 er mikið af statútunni skafið út.

skriptir[1]).

[Penitencia xiiij[2]) annorum pro gravioribus culpis sicut[3]) incestu[4]) cum propinquis in secundo gradu linee[5]). et in[6]) primo gradu affinitatis et consanguinitatis[7]) et similibus[8]).

1. Jn primis. [fasti karinu xl daga vith uatn ok braud[9]) gangi berfættur ok komi [ei til[10]) kirkiu. [hafui eigi reidskiota. eigi linklædi[11])[beri eigi[12]) vopn hafi eigi samneyte [uit adra menn[13]) j suefni. mat eda dryck adr karina lukizt[14]).

2. [Vnndir valldi og skyn[15]) skripta faud[u]r[16]) er ath lina[17]). eptir naudsyn edr tilfellum nöckuth[18]) j fæzlu[19]) fangi.

3. Varni med öllu[20]) konu samlagi. se[21]) j sama stad en[22]) reiki eigi uidara [til foruitni[23]) edr skemtanar.

4. Syngi salltara med[24]) huerium tueim dægrum [j karinu[25]).

5. [Hafi tuimællt þurt drottins daga[26]).

6.[27]) Ath lidnum xl. daga [þuoizt hann ok taki skoklædi[28]). ok late skera hár sitt. standi utan kirkiu um eitt ár.

---

[1]) þannig 42; penitencia 456; [2]) 4cim 687; xiiijcem 42; scilicet 354; [4]) incestu[u]m 625; [5]) sl. öll nema 687; [6]) etiam 42; nel eciam 354; [7]) sl. öll nema 687, 42, 456; [8]) [svo 687; Penitencia xiiij annorum prograuioribus cnlpis siue incestu cum propinqnis inquo affinitatis similibus(!) 175; in secundo affinitatis similibus 350, 688; [9]) [fasta xl natta og daga karinn vid braud og uatn 687, 456; vatni .xl. daga karinu fostu wid braud ok vatn 42; [10]) [eigi til 350; eigi j 687, 42, 456; [11]) [hafi eigi linklædi 687, 456, 625; og ecki linklædi 42; [12]) [beri hann 687, 456; [13]) [nid nocknrn kristinn (sl. 42, 625) mann 687, 42, 625; [14]) lyckzt 687; lykz 625; [15]) [undir skyn og nalldi 687; se undir myskun og uallde 456; [16]) favdrs 350; fődurs 687, 42; [17]) nockut b. v. 687, 42, 456; [18]) sl. 687, 42, 456; [19]) fælzu(!) 687; [20]) moti, b. v. 42, 456, 625: [21]) veri iafnan 687, 42, 456; [22]) og 625; [23]) fyri foruitne saker 350, 687, 42, 456; [24]) ꝏ 625, [25]) [sl. 42, 456; [26]) [Eti tuimællt drottins daga (42) þvrann mat (b. v.) 687; Enn drottins daga tui mællt þnrran mat 456; [27]) en, b. v. 42, 456, 625; [28]) [þuoizt hann og hafi laug. Hafi eigi lavg ne bad og eigi fiadur klædi (varni bædi vid laug ok fiadurklædum nema hægindi 42, 456) med uatnfoztn(m 42). taki (leggi 42) skofot 687, 42, 456.

nema fra skírdegi [fram um paska uiku[1]). uppstigningardag. huita sunnu dag. assumpcio marie[2]).

7. [Annath ær standi ute vtan helga daga[3]).

8. [Þriu[4]) þadan af vm iola faustur ok langafaustur[5]) ok gagnfaustur. taki eigi [þionostu um þriu ar[6]) nema j lifshaska.

9. Halldi gagnfaustur [xiiij uetur. en[7]) þurt manudaga j þeim ok miduikudaga. En vatnfaste faustu daga. ok syngi salltara med huerre viku[8]).

[vij annos. aut amplius[9]).

10. [[Vatnfaste fyri allar postula messur lôghelgar. ok allar mariu messur vm [vij ær. ok þria fria daga[10]) j ymbrodôgum ok fylgi slikt j knefaullum[11]) [[ok bænahalldi. [eda olmosugerdum[12]). sem þa synizt hæfa[13]).

Æfinlig skript.

11. [[vatni fyri allar mariv messur ok syngi a huerre [fimtigvm sinna[14]) uersit aue maria.

12. Gefi olmosu vij[15]) alna uirde. a huerium tolf manudum. ok[16]) syngi huern dag vij sinnum pater noster ok[17]) aue maria. ok med kne falle þa. er[18]) eigi er heilagt.

[Skriptir fyri hordom[19]).

---

[1]) [og fram um paska uiku. og iol fram um atta dag (iola b. v. 456) þrettanda dag og (sl. 625), b. v. 687, 456, 625; [2]) mariu messu hina fyrre 456; mariu messu furri aa sumar 625; [ok fram vm paska viku ok vm iol. ok hinar stærstu hatidir 42; [3]) [Annat ar nema helga daga 687, 456; Jtem annat aar nema halga daga 42; [4]) ar, b. v. 687, 456; [5]) iola fostu og langa fostu 687; Hid þridia aar þadan fra vm iola faustu og langa faustu 42; [6]) [gndz likama. vm .iij. aar 42; [7]) ok 350; [8]) [nm (sl. 42) xiiij. ar. eti þurt j þeim manudaga (manudaga j þeim 625) og midvikudaga enn uatni fostunætr [j þeim. fasti þurt langa fostor (j þeim b. v. 625) og vatn(i) fostvnætur (daga 625) j þeim, sl. 42] og syngi salltara 2 (ij 42) med huerri uiku 687, 42, 456, 625; [9]) [septem annos sine amplius 687, 42, 456; amplios 350; [10]) [uij ar friadaga 350; [11]) [[Vatnfasti (vatni 42, 625) fyrir postula messur allar og mariu messur allar jnnan uij ara (jtem, b. v. 42) þria daga j ymbro dogum og fylgi slikt j bænahaldi og knefollum (knebedia follum 42) 687, 42, 456; [12]) [[ollum gerdum ok suo olmosvm 446; [13]) [sem þickir hæfa 350; [14]) [fimtigi sinnum 350; [[Vatnfasti fyrir mariu messo j (langa, b. v. 42) fostv. og syngi fimtigum sinna 687, 456, 42; [15]) .viij. 42; [16]) en 625; [17]) versid, b. v. 687; [18]) sl. 42, 687; [19]) [vantar í 354, 350, 687, 42, 625.

Penitencia propter adulterium.

13. [Vatni xl natta og syngi salltara med huerre[1]) hafi[2]) lukt [innan .xij. manada[3]). varni vith badi. laug. linklædum. ok dunklædum nema hæginde. med vatnfaustum[4]).

14. Standi utan kirkiu fyrstu xij manadi nema vm iol ok [paska. ok adrar hinar stærstu[5]) hatider[6]). En[7]) þadan af [um tuau ær. ok um iola faustu[8]) ok langa faustur[9]) ok gagnfaustur.

15.[10]) Taka[11]) eigi þionostu [innan þriu ár[12]) [nema j lifs haska[13]) halldi [gagnfaustum um vij ær[14]). j mote ions messu[15]) Michaels Messo. [Anndries Messo[16]). eti þurt j þeim manadaga ok miduiku daga. En uatni[17]) i þeim fôstu nætur[18]). iij uetur [eda v[19]). ok syngi[20]) salltara med huerre uiku i gagnfôstum[21]). vatni fyri [allar mariu messur vm vij[22]) ær[23]) ok þria friadaga j ymbrodôgum.

Hec adicientur[24]) si placet.

16. Fasti þurt þriar langar fôstur eda vatni ij nætur i uiku. falle a kne j kirk[i]u edr fyri krosse [fimtigum sinna[25]) rumhelga daga um langa fôstu. en [þrim tigum sinna[26]) um iola faustu. aut amplius non[27]) minus. gialldi iij merkur.

---

[1]) uatt b. v. 350; [2]) [Vatnfasti .xl natta og syngi saltara jafnmarga og (sl. 625) hafi 687, 42, 625; [3]) [fyrir paskir 625; [4]) § 13 vantar í 687, 42 (sbr. § 6) og er eins og fleira útskafin í 456 (sbr. NgL. III, 294); [5]) hæstu 625; [6]) [paska viku og (hina b. v. 42) helgu viku og adrar hâstn (stærstu 42) hatider 687, 42; [7]) sl. 350; [8]) faustur 350; [9]) [tnau (ij 625) aar um iolafostu og langa fostu (vm langa fostu iola fostu ok 625). 625, 687, 42; [10]) ok, b. v. 42; [11]) taki 42, 687; [12]) [um iij ar 350; [13]) [utan j lifs haska line (hlife 42) kirkiunar formadr honnm (framar b. v. 42) um þionnztu tekiu ef (honum, b. v. 42) likar og fari hann uel med sier b. v. 42, 687; [14]) vetur 687; [15]) [gagn fanstur um sio ar fyri jons messo 350; jons messo baptiste 42, 625; [16]) [j mote andres messo 350; [17]) vatufaste 350; [og andres messo. hafi einmællt manudaga j þeim og miduikudaga med þurrau mat. og uatni 687; [18]) [ok andresmesso hafi einmællt manudaga og miduikudaga j þeim. þurrau mat fostudaga. en (ok 625) vatnfasti fostvnætur 42, 625; [19]) [sl. 687, 42; eda fimm 625; [20]) iafnan, b. v. 687, 42; [21]) það sem eptir fer er nokkuð öðruvísi í 687 og 42, sjá hér á eptir; [22]) sio 350; [23]) [mariu messnr allar innan vij vetur 625; [24]) adizientur 350, adiciantur 625; [25]) [fimtiger sin[n]nm 350; [26]) [þrimtigi sinuvm 350; [27]) aut 625.

Þessi er æfenlig skript.

17. vatni fyri mariu messu i [1]) faustu ok fæde fatækan mann sialfann daginn ok syngi þa [fimtigum sinna [2]) uersit. aue maria.

18. Syngi huern dag vij sinnum pater noster. eda huern friadag. v sinnum [pater noster [3]). eda huern [þuotdag .vj sinnum [4]). eda huern [sunnudag iiij sinnum pater noster med Aue maria [5]).

19. Leysi vatnfaustur [6]) med olmosugiord. at fæda fatækann mann einn eda tuo eda þria. [[En [7]) þa þurrann mat.

20. Leysi salltara søng med uatnfaustu. [eda olmosugerd[8]) ok hafi þurt.

21. Leysi utistöd[u]r helga daga. fædi jafnopt fatækann mann. [9])

22. Non [multos cum [10]) dies soluat. jn primo anno ne uideatur nimium [11]) indulgenciam. suscepisse.

Gregorius. facilitas ueniæ intentiuum[12]). tribuit delinquendi.
Salomon [noli minis [13]) iustus esse[14]).
Jtem minis [15]) eiungit elicit sanguinem [16]).
Abluo firmo cibo dolet ungr̄ [17]) ordino iungo.
Nascitur abluitur patitur. descendit ad ẏma.
Surgit et ascendit ueniens discernere cuncta.

Niðrlag statútunnar er frá því í § 15 nótu 21 bls. 40 nokkuð annað í 687 og 42, og er það svo:

En fiora vetur hafi einmællt manadaga og miduikudaga huitan mat enn [fasti uid þurt j þeim [18]) fostu nætur.

---

[1]) aa 625; [2]) fimtiger sinum 350; [3]) [sl. 625; [4]) [þuottdag vij sinnum Aue maria 625; [5]) [sunnudag iij sinum med versit ave maria 350; sunnudag vij. sinnum 625; [6]) vatnsfaustu 625; [7]) eti, b. v. 625; [8]) [sl. 625; [9]) [[ruglað í 350 þannig: Enn þurann mat med salltara savng uatnsfaustur ok olmosvgiordum leysi helgra daga fyri utistand[u]r iafnt fatækan mann(!). Hér endar 625. [10]) þannig 175; «nultoscum» 350, r.: multos tamen; [11]) nimiam 350; [12]) incentium 350; r.: intentionem; [13]) [noli nimis 350; [14]) sl. 354; [15]) nimis 350; r.: Jtem [cui] nimis emungit; eiungi 350; [16]) það sem eptir fer í 354 er svo: et jdeo quasi quodam temperamentum conficiendum est in medicinis animarum quod habeat aliquid rigoris et multum miseracionis. Jn hoc tamen respectus habendus est ad dissimilitudinem penitencium et qualitatem personarum; [17]) þannig 175; ugrt 350; [18]) [fasta j þeim vid þurt 42.

Watni fyrı Mariu Messur allar siau [1]) ær. fasti uid þurt 3 [2]) langa fostur. og falle æ kne j kirkiu eda fyri krossi .xx. sinnum edur .x. sinnum. huern dag. rumhelgan.

Æfinlig skrift.

Vatnfasti. fur [3]) Mariu Messo j fostu og fædi fatækan mann æ sialfan daginn. og syngi [.l. tigum sinna [4]) uersit aue .Maria. syngi huern dag .v. [sinnum] [5]) pater noster. luki þriar merkur j sekt.

Pennitencia in 4⁰ [6]) gradu consanguinitatis et affinitatis.

Jn primis. [watni 20 [7]) nætur og syngi salltara iafn marga. liuki [8]) xij aura [9]) seckt missi gudz likama vm [10]) eitt ar.

[halldi gagnfaustum hinum minnum. vm .ij. ar [11]). [hinum meirum vm eitt ær [12]).

[standi vtan kirkiu vm eitt ær. vtan vm iol ok fra skirdeıgi ok framm vm paska viku. ok hinar stærstu hatidir [13]).

Prestar eigv [14]) at vatnfasta .xx. [15]) nætur. ok luka [16]). xij. aura j sekt [17]).

Ef madr verdur brottligur med frændkonu sinne. at þridia ok fiorda. sekr. xviij. aurum. ok vatnfasti. xxx. natta.

Jtem leysi vatnfaustur med salltara saung ok hafi þurt ok vatnföstu med ölmusum. ok fæda fatækann mann. einn eda .ij. eda .iij. ok eti þurrann mat.

Leysi wti staudur helga daga. ok fædi iafn opt fatækann mann.

Sed non mulltos dies soluat primo anno ne videatur nimiam et magnam indulgenciam accipisse.

facilitas venie accessum tribuit delinquendi.

Salomon. noli nimis iustus esse.

---

9. [i September 1269. i Skálholti].

Skipan [Árna biskups Þorlákssonar] um gagnföstur.

AMagn. 42A. 8vo skinnbók skr. c. 1480 bls. 226. Jón Sigurðsson hefir viljað heimfæra þessa grein til Árna biskups og láta hana fylgja skiptaboðinu, og er því fylgt hér, því að annað var ekki vísara.

---

1) ^, skb. 687; .vij., 42; 2) .iij., 42; 3) sl. 42; 4) [þannig 687 = fimm tigum; .xv. sinnum, 42; 5) vantar í 687; 6) qnarto 42; 7) [vatnfasti xx. 42; 8) lnki 42; 9) j b. v. 42; 10) sl. 42; 11) [Halldi 3 ar gagnfostum hinnm minnum 687; 12) [vantar í 687; 13) [v. í 687; 14) eiga 42; 15) tuttugu 687; 16) liuka 687; 17) Hér þrýtr 687 alveg.

Gagnfaustur enu meire vm .iij. ær, þurrfasti manadaga ok miduikudaga. enn vatni fostu daga.

Hinar minni gagnfaustur. vm .vi. ær. eti einmællt manudaga ok miduikudaga enn þurrfasti fôstudaga. eda vatnfasti fyri huoratueggiu nott j viku vm .xij. manudi.

Vatni .v. nætur med þriggia aura sekt.

Tíu. med .vi. aura sekt.

Tuttugu med .xij. aura sekt.

fiorertiger nætur. med þriggia marka sekt.

Vatni .xx. nætur ok seigi iafnmarga psalltara. hafi lokit fyri næstu paska. minnizt gagnfastna hinna minni vm. iij. ær. fasti miduikudags nætr j þeim. luki. xij. aura. leggi messu saung suo leingi sem biskup. eda hans vmbodz madr lôgligr vill fyrir seigia.

---

10. [1269].

Formálar, sem eiga við skipan og skriptaboð Árna biskups Þorlákssonar, er hér eru prentuð að framan.

I. Eiðstafr, að maðr hafi eigi viljandi misþyrmt klerki.

AM. 671B. 4to bls. skb. skr. c 1350; AM. 175A. 4to bls. 51—62 skb skr. c. 1400 (nokkuð öðruvísi, en því hér ekki gaumr gefinn); AM. 350. Fol. bls. 300 skb. c. 1500; AM. 625. 4to bls. 161 skb. c. 1470.

Til þess leggr þu hônd a helga bok ok þui skŷtr þu til guds at þu [lagdir eigi heiptugar hendr a[1]) .ꝁ. prest. eda klerk ok þat[2]) er þu hellt honum eda leiddir hann[3]) gerdir þu [eigi honum til skammar eda naudungar eda nidranar klerka retti[4]). ok eigi bavdt þu ôdrum at gera.

[gud se þer hollr ef[5]) þu satt segir gramr ef þu lygr. gud s[e] þ[er] h[ollr].

II. Eiðstafr, að maðr lofar að standa a prófasts eða biskupsdómi um misþyrmingar við klerka og klaustra menn.

---

[1]) [hefir eigi' heiptugar hendr lagit a 350; [2]) þar 350; [3]) sl. 350; [4]) [ei til naudungar eda skamar edr nidranar uid klercka riett 250; [5]) suo sie þier gud hollr sem 350.

Hér prentað eptir AM. 671B. 4to bls. 1 skb. c. 1350; er og í AM. 175A. 4to bls. 52 c. 1400; AM. 625. 4to bls. 161 c. 1470; AM. 350. Fol. bls. 300 c. 1500.

Til þess leggr þu hǫnd a helga bok [ok þui[1]) skytr þu[2]) til gvds at þu skallt standa a minum domi eptir guds lǫgum vm þat mal sem þu misþyrmdir ꞥ. presti[3]) edr klerk ok fellder[4]) sva a þik paua bann. alldre skalltu hedan af taka klerk edr klaustra mann med ofriki edr leggia a hann heiptuga hǫnd nema j þeim tilfellum sem guds lǫg [leggia eigi[5]) bann æ.

[gud se þer[6]) hollr ef[7]) þu satt segir gramr ef þu lygr. gud [se þer hollr].

III. Eiðstafr, að maðr sé skildr að líkamslosta við konu.

Hér prentað eptir AM. 671B. 4to bls. 1 c. 1350; er og í AM. 175A. 4to bls. 52 c. 1400; AM. 625. 4to bls. 161 c. 1470; AM. 350. Fol. bls. c. 1500.

Til þess leggr þu hǫnd a helga bok [ok þui[8]) skytur þu[9]) til guds at þu skallt hedan af vera skildr [at felagi[10]) ok likams losta vid þessa konu .ꞥ. ok eigi skalltu at bordi vera edr innhýsis med henni um nott[11]) edr j nǫkkurum grunsemdar stad[12]) [eigi skalltu ok[13]) tala vid[14]) hana nema j opinberum stad ok[15]) vitnum nærverandum[16]) og heyrandum[17]) ord ýkkur.

gud se þer hollr[18]) ef þu [helldr þenna eid. gramr. ef þu ryfr[19]).

VI. Eiðstafr, að maðr hafi ekki átt samræði við konu, svo at barngetnaðr yrði af.

Hér prentað eptir AM. 671B. 4to bls. 1. c. 1350; er og í AM. 175A. 4to bls. 52. c. 1400; AM. 625 4to bls. 162. c. 1470; AM. 350. Fol. bls. 300. c. 1500.

Til þess leggr þu hǫnd a helga bok [ok þui[20]) skytr þu[21])

---

[1]) [sno 350; [2]) þinu mali b. v. 350; [3]) prest 350; [4]) fellir 350: [5]) [seigia ecki 350; [6]) [svo sie þer; [7]) sem 350; [8]) [suo 350; [9]) þinn mali b. v. 350; [10]) [uid fielag 350; [11]) leyneliga b. v. 350; [12]) standum 625; [13]) [ei skaltu 350; [14]) med 625; [15]) at 350, 625 (ad); [16]) nærr veronndnm 625; [17]) heyrnndnm 350; heyronndum 625; [18]) hér endar 350; [19]) [satt segir gramur ef þu lygr 625; [20]) [suo 350; [21]) þinn mali b. v. 350.

til guds at þu hefer ekki þat líkamligt sambland [1]) att vid ꝧ[2]). sem barngetnadr megi af verda ne guds rietti [se raskat j [3]).

[s[vo] s[e] þ[er] g[ud] h[ollr] s[em] þ[u] s[att] s[eger] g[ramr] ef þ[u] l[ygr] [4]).

V. Eiðstafr, að maðr hafi ekkert samræði átt við konu gegn guðs lögum.

AM. 671B. 4to bls. 1. c. 1350.

Til þess leggr þu hónd a helga bok ok þui skytr þu til guds at þu hefir engan likams losta drykt vid ꝧ. sva at guds retti se raskat i.

sva se þer gud hollr sem þu satt segir gramr [ef þu lygr].

VI. Eiðstafr, að maðr hafi ekki átt né reynt til að eiga samræði við konu.

Hér prentað eptir AM. 671B. 5to bls. 1. c. 1350; er og í AM. 175A. 4to bls. 52. c. 1400.

Til þess leggr þu hónd a helga bok ok þui skýtr þu til guds. at þu hefer eigi likamligt sambland att vid ꝧ. ok enga astundan hefer þu til þess haft [5]).

Sva s[e] þ[er] g[ud hollr sem þu satt segir gramr ef þu lygr. gud se þer hollr].

VII. Eiðtökuformáli prests eða prófasts, að hann hafi tekið eið af manni um það, að hann sé skilinn að líkamslosta við konu [6]).

AM. 671B. 4to bls. 2. skb. c. 1350.

Jn nomine domini. amen.

Þat se ollum godum monnum kunnickt þeim sem þetta bref sea edr heyra at ek ꝧ. tok suo fallinn eid af ꝧ. ꝧ. syni at hann sor at vera skildr at ollum likams| losta uid ꝧ. ꝧ. dottur ok at hallda þęr skriptir sem ek setti honum eftir megni ok standa æ minum domi um þat sem hann hafde brottlighr uordit i þui mæli.

---

[1]) samband 625; [2]) dottur b. v. 350; [3]) [raskat ok aungua astvndvn til þess haft 350; [4]) [gud se þer hollr 625; [5]) Sbr. IV. Eiðstaf; [6]) Sbr. Formála IV, V, VI. Sbr. og Skriptaboðið § 6.

er þat i fyrstu at ek skripta honum at hann skal i øingum grunsemdar stoðum ne stundum vera ihia fyr nefndre konu .Ꜧ. ok ekki leyndartal hafua med hana vtan godra manna uitord.

Jtem vatnfaste atta tigi natta. ok hafue lukt innan tuennra tolf manada uarne uid bæde lꜷgh og linklædum ok feadrklædum vtan heginde med huerre uatnfꜷstu. stande utan kirkiu tuꜷ ær vtan iol ok pascha ok adrar sterstu hætidir en þadan af iij ær vm langha fostv ok gagnfostvr taki eigi guds likama innan þriu ær nema i lifs hæska missi þa enn sidan eitt ær komi til .Ꜧ. auskudagh ok leidiz af kirkiu ok æ skirdagh at leidaz i kirkiu vm nerstu fimm ær halldi gagn fostum hinum meirum vm seꜷ ær ok hinum minnum vm ꜷnnur seꜷ ær vatnfaste fyri allar mariu messur ok natt j uiku x..... eftir tav. hin fyrstv lese iafnan psaltara med huerre vatnfostu ok hallde þessar skriptir allar nema herra biskup i skælahollte eda hans serlighr umbodsmadr vili her wm lina edr nockut wmskipti her æ gera ok til sanninda her vm.

VIII. Eiðstafr, að maðr heitir því að ganga til Róms fyrir afbrot við guð og prófast.

AM. 671B. 4to bls. 1. c. 1350; AM. 625. 4to bls. 162. c. 1470.

At vitni guds ok þeirra godra manna er her standa [hia ok heyra ord min [1]) handsala ek þer ok heit ek at fara vtan at sumre ok ganga sudr til roms ef gud gefr mer lif ok heilsu ok bęta fyrir [syndum minum [2]). nema þit [3]) herra biskup seaet annat rad fyrir. her med geingz [4]) ek vndir skipt ok fęgiald sua sem þer vilit a mik leggia firir þau sættar rof ok afbrigd[5]) sem ek hefi vid gud ok ydr. þessir erv heyrandi vættar .Ꜧ. .Ꜧ.

IX. Eiðstafr fyrir konu, að sanna barnsfaðerni.

AM. 671B. 4to bls. 1. c. 1350; AM. 625. 4to bls. 162 c. 1470.

Til þess leggr þu hönd a helga bok ok [þui skýtr þu til guds [6]) at .Ꜧ. .Ꜧ. sun er iafn sannr likamligr fader at

---

[1]) [b. v. 625; [2]) [svo sýnist að standa í 671B.; saal minne 625; [3]) þat (?) 671; [4]) iatumzt 625; [5]) abbrigde 625; [6]) [þat segir þu gudi 625.

barni þvi er þu fæddir ok .ꝩ. heiter sem þu ert likamlig moder.

gud se þer hollr ef þu satt seger g[ramr] ef þ[u] lygr.

X. Eiðstafr, að maðr trúir annan hafa svarið réttan eið.

AM. 671B. 4to bls. 1. c. 1350; AM. 625. 4to bls. 162. c. 1470.

Til þess leggr þu hônd a helga bok ok [þat segir þu gudi[1]) at þu truir þann eid sannan ok særan sem ꝩ. sor nu at sinni.

gud se þer hollr ef þ[u[s[att] s[egir]. g[ramr] ef þ[u] lýgr.

XI. Eiðstafr fyrir yfirvald, að bera af sér glæp, ásamt eiðstaf sönnunarmanna.

AM. 625. 4to bls. 159. c. 1470 (pr. hér eptir í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. IV, 157); AM. 175A. 4to bls. 52. c. 1400; AM. 350. Fol. bls. 300 c. 1500.

[F]orma iurandi[2]) ipsius principalis persone erit talis.

Ego iuro quod non[3]) feci istud de quo sum infamatus per me[4]) vel per submissam personam cui mandauerim nec consilium[5]) dedi nec auctoritatem.

[Conpurgatores vero iurabunt sic:

Nos credimus quod ipse iurauit verum. vel esse verum quod iurauit[6]).

XII. Formáli prófasts, er hann veitir presti aptr messusaung.

a) AMagn. 48. 8vo bls. 109 skb. Þetta skr. á 16. öld.

Ego dispenso tecvm ex delegata potestate qua fungor vt possis celebrare missam tali die ad cetera sacramenta ecclesiastica tutus accedere restituo te in pristinum gradvm [in] gremio sancte matris. jn nomine p[atris filii et spiritus sancti].

b) AM. 671B. 4to c. 1350 bls. 17.

et ego dispenso te [cum] auctoritate deligati[onis] quod possis missam celebrare jn tali die. jn sancta ....nā

---

[1]) þui skytr þu til guds 625; [2]) iurrensi (!) 350; [3]) sl. 625; [4]) sl. 350; [5]) concilium (!) 350; [6]) frá [sl. 350.

vel in sancta septimanā. jn festo [vel] jn dominica et restituo te in gradum presbyteri in nomine patris et filii et spiritus sancti.

XIII. Aflausnarformáli.

AMagn. Nr. 671B. 4to bls. 17. á neðri spássíu skr. á 14. öld.

A vinculis peccatorum et excommunicationis si aliqua teneris eoquod violentas manus in presbyterum vel clericum vel laicum jn tali dominica vel tali festiuitate iniecisti absoluat te Jesus Christus. et ego absoluo te auctoritate qua propter adulterium. propter jncestum. jn ij°. iij°. iiij°. gradu. propter fornicationem fungor. Jn nomine patris et cetera. quam cum soluta amisisti absoluat te et cetera.

XIV. Formáli að segja fyrir griðum.

AM. 671B. 4to bls. skb. c. 1350. þessi formáli stendr hér síðastr þeirra formála, sem eru á þessari skinnb., og heyra munu til skipana Árna biskups.

Ek nefni her kristz grid ok sancte marie. olafs konungs thorlaks biskups ok allra guds heilagra ok allra godra manna j milli þeirra manna er nu standa her tveim megin at malum. Nefni ek j þat vætti at þessi grid er nu hefer ek nefnd. skulu vera fôst æ millum þeirra manna er her standa at malum. þessi grid skulu halldaz svo langt sem nu verda a sattir þeir er saker attuz vid.

Jord heldr gridum vpp ok himinn vardar firir ofan. hafit firir vtan er liggr vm lônd ôll.

En mille þessa endimarka þrifiz sa madr huergi er þessi grid rýfr er nu voro nefnd. hafi sa þa byrdi er hann bindr ser sealfr. enn þat er guds gremi ok gridbitz nafn.

En þeir aller er þessi grid hallda vel þiggi miskunn af losnara varum ieshu christo ok arnadar ord allra heilagra til þurftar sinnar vid almatigan gud.

XV. Formáli fyrir presta við barnskírn um guðsifjar.

AMagn. Nr. 687C. 4to bls. 9. c. 1480. með grein úr statútunni 1269, sbr. statútu Árna bps. 1269 § 15 (B); sbr. 11 hér á eptir.

Sakir ykars embættis ok anlighs fadernis vid barnit eru þit skylldugh at kenna [credo in] deum. pater noster. aue

maria ok barnskirnar ord ef fader ok modir eru eigi til ok atferli svo eru þit skylldugh ath hallda gudsifiar uid barnit ok fedgenn þess.

Husfreyia þin .Ꝁ. ok bondi þinn eru ok j gudsifum vid barnit ok fedgeñ þess med þui at þer hafuit adr likamligha saman komit born ykkur getin ok ogetin skilldazst at hallda gudsifium vit barnit.

XVI. Syndajátningarformáli.

AM. 671B. 4to bls. 23. Þetta skr. c. 1320. Formálinn virðist vera frá tímum Árna biskups Þorlákssonar. Gæti þó verið frá tímum Árna Helgasonar.

til þess at ver sem nalæger [erum] þa heldr enn aðr [öðlumst] guðs miskun þa skulum ver kennaz við afbrot var ok audmykia oss i guðs augliti.

Þa segit sua efter sem ek seger firi.

Ek syndogr madr gef mik guði allzvalldanda. skylldogan ok uarri fra sancte marie ok ollum guðs helgum monnum firi allar minar synder þuiat ek hefer margfalliga brotit moti minum skapara bæði i orðum ok i uerkum. ok i hugsan rangri ok i glöymsko þuiat ek hefer mart þat gert sem ek skyldi latið hafa mart þat latið sem ek skylde gert hafa biðr ek vara fru sanctam mariam ok alla guðs heilaga menn at þeir se biðiandi firi mer til mins skapara at hann geri mer retta yðran ok yuer bôter minna synda ok gere mik uerðugan at þiggia hans naðir ok miskun þessa heims enn annars heims æuiligan fagnat.

Þat geui oss ollum iesus christus [1]) qui est deus benedictus in s[ecula] s[eculorum]. amen [2]).

---

11. [1269].

Skipan [Árna biskups Þorlákssonar] um guðsifjar.

Klausur þær, sem hér fara eptir, virðast helzt að hafa stoð sína í aðalskipun Árna biskups, þar sem hann staðfestir statútu Magnúsar biskups Gissurarsonar, og seinni klausan (II) er og áföst henni

---

[1]) ihc Xc, skb; [2]) í næstu línu byrjar: Absolutionem benedictio. og hefir þar líklega átt að koma aflausnar formáli á eptir, en þar er eyða fyrir svo sem fjórtán- fimtán línum.

í hdr. Svipuð ákvæði nokkuð sem í II eru í Kristinrétti Árna kap. XXI (Thork. útg. 146—48), í Kristinrétti Jóns erkibiskups rauða frá 1280 kap. 50 (NgL. II, 357—367) og í statútu Páls erkibiskups hinni þriðju (1336—1346, sbr. NgL. III, 288—289), en þó ekki nærri eins. Það er víst að Árni biskup hefir gefið út sérstaka statútu einmitt um guðsifjar (Bps. I, 742), og gætu þessar klausur báðar vel verið úr einni skipan, og enda hvorug yngri en frá tímum Árna.

I.

AM. 456. 12mo bls. 93—94. c. 1480. AM. 687A. 4to bls. 4. skb. 1479.

Vm gudsifjar.[1])

1. Færi[2]) fram bornin þau sem biskupa skal ok fâi mann til â at hallda. dregla suo langa at at uel megi knyta um hofudit. ok suo breida at hyli krisma krossinn.

2. Halldi eingi â sialfs síns barni. Eingi[3]) â stiup barni sinu og eingi meir en â einu. bere eigi j[4]) burt fyr en blezad se.

3. fari til fyrri suein born en sidar meyborn.

4. standi kallmenn sunnan til [j kirkiunni[5]) enn konur nordan.

5. Þriar nætur skulu dreglar um hofud barnanna ok skulu mædurnar at geyma ok lata eigi af falla. ellegar skulu þær uatn fasta þriar nætur fyri ena fyrstu. tuær nætr fyri adra. eina fyri hina þridiv[6]). sidan skulu þuozt hôfud barnanna j lut ok j uormu uatni ok kasta j elld dreglinum[7]).

6. þeir menn sem â bornum hafa halldit. ero j gudsifium uid bornin[8]) fedur ok mædr barnanna. þessi born ok sem biskuput[9]) hafa verit ok þeirra manna born sem â þeim hafa halldit. ero systkin [sin j milli andleg[10]).

7. Hvort hiona ok sem â barni helldr ef þau hafa adr likamliga saman komit. ero j gudsifium uidr bornin fedr ok mædr barna. ok þui lati huerr madr segia sinu barni þegar skynsemdar alldur hefir til þess huer â þui hefir halldit.

II.

AMagn. Nr. 135. 4to bls. 218. c. 1500. Stendr hér áfast við og sem niðrlag á kafla úr statútu Arna bps. 1269, sem hér

[1]) Eingin fyrirsögn í 687; [2]) Beri 687; [3]) ok eingi 687; [4]) sl. 687; [5]) sl. 687; [6]) siduzstu 687; [7]) dreglunum 687; [8]) barnitt 687; [9]) biskupt 687; [10]) andlig sin aa millum 678.

er áfastur við statútuna 1280 og þær XVI bannsakir. Sbr. Kristinr. Árna k. 21, og Jóns erkibps. kap. 50 (NgL. II, 375—76) og statútu Páls erkibps. 1336—46. (NgL. III, 288); sbr. enn fremur 10 hér á undan, Form. XIV.

Med þrennum hætti ero gud sifiar.

1. einar eru milli þess er skirdr er. og þess sem skirir. eda til skirnar helldr. Sua og millum þess er fermdr er og hins er honum helldr vndir biskups hond.

2. Adrar ero millum þess sem skirer eda þeirra sem til skirnar hallda. eda vnder biskups hond. og kiotligra fedgina þess sem skirdr er.

3. Þridiu ero millum þess er skirdr er og kiotligs barns þess er skirt var. eda til skirnar helldr. fyri þui eigu ver[1]) og þeir adrir sem skira. eda til skirnar hallda. eda fermingar. gudsifiar vid alla þa sem þeir hafa skirt eda til fermingar eda skirnar halldit og vid aull þeirra fedgin. sua er og prest[s]ins barn og annars þess sem skirde eda til skirnar hellt j gudsif[i]um vid huern þann sem þess fadir hefir skirt.

4. helldr og giptur madr barni[2]) til skirnar eda fermingar eda skirir hann þat eda moder hefir skirt eda til skirnar halldit þa er barnit og sva fadir og modir barnsins j gudsifium vid eigin konu þess manz ef þau hafa adr likamliga saman komit þui þau voru þa bæde sem einn madr.

5. Slikt hit sama er þo at hun halldi barninu til skirnar eda fermingar. eda beri sua til at hun verdi at skira þa [er] bondi hennar j gudsifium vid barnit og fedgin þess med furra skilordi.

6. En þo at sva komi til fyrir sakir hinna stæstu naudzynia at fadir eda modir skíre barn sitt. þa vite menn þat fyrir uist at þess hattar gudsifiar skulu eigi skilia þeirra hiuskap.

---

12 [1269].

Skipan [Árna biskups Þorlákssonar] um holdtekju barna og sakrament.

---

[1]) v͏ʳ, skb.; [2]) hér bætir skb. við: m͏ʳ, en því er ofaukið.

AM. 456. 12mo. bls. 188—189 c. 1480; AM. 687A. 4to skb. skr. 1479. Þessi statúta hefir auðsjáanlega stoð sína í skipan Árna biskups (A § 8; B § 12).

vm holldtekiv barna.

Tolf uetra gomul born skulu taka corpus domini skyll[d]ulega ok kunna uel. credo in deum. pater noster, ok aue maria. ok barn skirnar ord.

Suo er ok soknar prestur skylldur at kenna þeim ok ollu sinu þinga folki at jata sig rækiliga ok syndir sinar ok fara med sik rækilega. þa er þau hafa nytekit guds likama.

Þau ein bôrn mega taka corpus domini .x. uetra gomul ef likar. sem ꝺ̃ kirkiubæum up uaxa ok graptar stadur er. ok af skynsômum monnum fædazt ok sialf ero greinar god. ok hafa marga þa hluti sed ok heyrt ok numit. sem til skynsemdar ok heilagrar truar heyra.

Eigi þarf til þess at slægiazt at nockur born taki guds likama yngri en tiu uetra. huerrar skynsemi eda nams sem þau ero.

Jafn gomul skulv born taka corpvs domini sueinar ok meyiar. huort sem þau taka tiu uetra eda tolf. þui at huergi er med oss skrifat logmal til þess at pilltar taki yngri enn meyiar ellri odru uis enn þat fari eptir skynsemd huorra. ok radi soknar prestur meir enn bondi eda husfreyia.

huer ok er duelr .xij. uetrum leingur. eda dregr framar j aueniu at skriptazt eigi eda taka alldri corpus domini. þa er hann ut lægr ok huer peningur sã er hann ꝺ̃.

---

13. [1269].

Nokkrar kirkjulagagreinir um rétt yfir kirkjum og kirkna eignum.

Jón Sigurðsson gerir svo felda athugasemd við þessar klausur: »Þessar sex greinir eru án efa frá tímum Árna biskups Þorlákssonar [annaðhvort] settar fram til að byggja á ályktanir hans í staðamálum [eða þær eru úr skipunum (statútum) hans, sem hann hefir viljað auglýsa, en ekki getað fengið framgengt]». Samkvæmt sögu Árna biskups liggr og beinast við að heimfæra þær til 1269 (Bps. I, 684).

I. AMagn. Nr. 350. Fol. bls. 283 skb. skr. 1363 (Skarðsbók); AMagn. Nr. 175A. 4to bls. 66—67 skb. frá c. 1400; AMagn. 456. 12mo bls. 119 skb. c. 1480. Prentað aptan við útgáfu Gríms Thorkelíns af Kristinrétti Árna. Kh. 1777 bls. 228 kap. VI, en nokkuð bjagað.

Her uatta kirkiu lögh Gregorii[1]).

Sua lesum uęr in decretis[2]) ord hins heilaga Gregorij[3]). Causa prima[4]). questione tertia[5]) capitulo [secundo].

Si quis dator. etcet[era].

Ef nokkurr maðr selr eðr kaupir við fe guðs eign. kirkiu ok helga staði. eðr beneficia kirkiunnar. er sumir menn kalla prouendur. þa ferr hann i tion með símoní spęng. ok ef hann staðfestiz i sua mikilli illzku. þa se hann bundinn i eylifu banni.

II. AMagn. Nr. 350. Fol. bls. 284 skr. 1363; AM. 175A. 4to bls. 77 skb. c. 1400; AM. 456. 12mo bls. 119 skb. c. 1480. Prentað aptan við útgáfu Thorkelíns af Kristinrétti Árna bls. 299—230. kap. VII. Er úr kirkjusamþykt Innocentiusar II. í Lateran 1139.

Skipan innocentij paua[6]).

Þat fur bioðum uer. af [postuligu ualldi. ok rökaemd[7]). at engi maðr [skuli eigna ser mega[8]) at erfðum. kirkiur ok prouendur. profast dømi eðr ǫnnur officia kirkiunnar. eðr dirfiz a þat sækia. [Ok ef nockurr maðr er[9]) sua dygðar lauss. at sliks dirfiz. ok[10]) sekiz af sua afskapligri agirnd. þa skal hann meta skylldugri[11]) pinu. ok þarnaz þo þers sem hann beiddiz.

III. AMagn. 350. Fol. bls. 284 skb. skr. 1363; AM. 132. 4to bls. 132—33 skb. c. 1430; AM. 456. 12mo bls. 119—20 skb. c. 1480. Aptan við útg. Thorkelíns af Kristinr. Árna bls. 230 kap. VIII.

[Ex concilio toletano[12]). kirkiu logh[13]).

---

[1]) preceptum 456; [2]) decretalibus 456; [3]) Gregorius pafa 456; [4]) prime 456; [5]) 3tt, 456; tertio 350; [6]) [Causa] viij. questio. I. Jnocencius paua a pl̄ica (= apostolica) eij 456; [7]) [postulegri rogsemd 456; [8]) [skal sier mega eigna 456; [9]) [En ef nock[u]r verðr 456; [10]) þa 456; [11]) skylldugligri 456; [12]) tolerano 350; á spássín með hérumb. samt. hendi: •ex concilio (toletin]o. c[ap. quo?]dam•; [13]) [Capitulum 456; Um þær kirkiur [er menn lata reisa] 132.

Nockurir[1]) menn beiðaz[2]) moti Rǫksemd ritnínganna at kirkiur þær sem þeir[3]) reisa se með þeim maldaga[4]) uígðar at þær eignir sem þeir hafa til kirkiu gefit [skuli uera undir leikmanna skipan ok forsio[5]). Nu er[6]) skylldugt at[7]) Retta sua þat uerk umliðit. [at ok se þat sua[8]) bannat at gera[9]) heðan af. ok allar[10]) kirkiu eignir [skulo heyra biskups ualldi til. ok se undir hans skipan[11]). eptir þui sem Guðs lǫgh standa til at fornu [ok nyu[12]).

IV. AMagn. 350. Fol. bls. 384 skr. 1363; AM. AM. 175A. 4to bls. 64—65 skb. c. 1400; AM. 456. 12mo bls. 120 skb. c. 1480. Prentað aptan við útg. Thorkelíns af Kristinr. Árna bls. 230—32, kap. X.

Ex concilio babilonensi kirkio. logh[13]).

Þat er ok staðfastliga[14]) skipat. at allar kirkiur með sínum [eignum ok[15]) tíundum ok ollu sínu goðz[i] se i biskupa ualldi. ok standi [undir þeirra skipan iafnan[16]) ok forseo.

Engum manni skal þat iofa[17]). at lataz æigi uita um allt þat sem Guði er helgað. huart sem þat er maðr eðr kuikendi[18]). eðr akr. eðr huat sem Guðs eign er [eðr Guði gefit[19]). þa er þat einkannliga helgat honum sialfum ok skal undir kenni manna valldi uera ok fur þui ma engin[n] maðr sik með þui afsaka. sa sem Guðs eign tekr. ok heilagrar kirkiu án biskups Raði eðr Rænir[20]). settz a eðr suckar[21]). [ok kirkiu Ræns maðr skal hann[22]) dǿmaz æ meðan hann gelldr æigi aptr. þat er hann tok. ok bætir þat sem hann braut. uið Guð. ok heilaga kirkiu. enn ef hann uill æigi bǿta. þa skal hann bannsetia.

---

[1]) Ef nockurir 456, 132; [2]) þess j b. v. 456; [3]) hafa latid b. v. 456; [4]) skildaga 456, 132; [5]) [skulu eigi (vera b. v. 132) undir forsia biskupa (biskups 132) vera (sl. 132) ok skipan 456, 132; [6]) ok b. v. 456; [7]) sl. 456; [8]) [at svo se ok 456; [9]) þat b. v. 456, 132; [10]) kirkiur ok 456; kirkiur ok heilagrar 132, [11]) [se undir vallde biskups og hans skipan 456; [12]) [b. v. 132; [13]) á spássíu stendr: Jtem ex ij° concilio babilonensi cap. decretum est 350; capitulum 456. Eingin fyrirsögn 175; [14]) fyrir b. v. 175; [15]) [sl. 456; [16]) [jafuan undir þeirra skipan 456; [17]) þolazt 456; [18]) eing b. v. 456; [19]) þat sem Gudi er gefit 456; [20]) sl. 456; [21]) lockar 456; [22]) [þa skal hann kirkiu räns madr 456.

V. AMagn. 350. Fol. bls. 284—285 skb. skr. 1363; AM. 456. 12mo bls. 121 skb. c. 1480. Prentað hjá Thorkelín bls. 232, kap. XI. Er úr kirkjuþingssamþykt í Lateran 1179.

Ex concilio lateranensi. kirkiu lǫg um kirkna frelsi [1]).

Af þui [at ofdirfd nockurra leikmanna. hefir sua mikinn framgang [2]) at þeir skipa klerkum kirkiur. ok taka af þeim þa er þeir uilia utan biskups Rað [3]). er þar aa ualld yfir. sua taka þeir ok optliga [4]) fasta eignir kirknanna. ok annat hennar goðz. þat sem kirkiunum til heyrir. skeyta [5]) ok skipta þannig [6]). sem þeim likar. þa bioðum ver at bannsetia þa. en klerkr sa sem [7]). kirkiuna [8]) þiggr af leikmonnum utan forseo [9]) biskups sins [10]) þa missi hann heilagrar þionostu. ok ef hann stendr i þui meðr þrai. þa se hann af settr ǫllu kirkiu [11]) embætti [12]). sinni sæmd ok uigslu palli.

VI. AMagn. 350. Fol. bls. 285 skb. skr. 1363; AM. 456. 12mo bls. 121 skb. c 1480; AM. 687A. 4to bls. 11 skb. skr. 1479. Prentað hjá Thorkelín bls. 232, kap. XII. Er úr (kap. 15) skipan Alexanders III. 1125.

Skipan Alexandri papa. tercij [13]).

Meðr þui at Guds hǫll heilug kirkia ma æigi uera [14]) i erfð tekin með Rettu. þa samir með ǫngu moti þat at þola ok [15]) samþykkia. at klerkar hafi kirkiur. ok halldi sua sem með eiginlegu [16]) ualldi. þær [17]) sem þeirra forellrar [18]) hǫfðu Reisa latit. eðr [19]) leikmenn veita [20]) þeim eðr skipa [21]) sínum sonum. eðr nockurum oðrum. etcet[era].

---

[1]) á spássíu: Extra de iure patronatus ex concilio lateranensi caput preterea 350. Vm dirfd 456; [2]) [svo mikinn fram gang hefir ofdirfd nockurra leikmanna 456; [3]) þess b. v. 456; [4]) sl. 456; [5]) byta 456; [6]) sl. 456; [7]) er 456; [8]) kirkiur 456; [9]) rad 456; [10]) ok forsia b. v. 456; [11]) kirkiunnar 456; [12]) ok b. v. 456; [13]) á spássín: •Jtem Alexander. iijus e. t. e. consuln. 350; Vm kirkivr 456; [14]) sl. 456: [15]) eða 456; [16]) hér byrjar 687, [17]) þar 356, 687; [18]) feðnr ok b. v. 456, 687; [19]) ok 687; [20]) ueiti 456, 687; [21]) skipi 456; neiti eða skipi þeim 687.

14. [1269].

Kirkjulög um sektir á okri.

Þessi grein er í handritunum ýmist áföst Kristinrétti Arna biskups (sem 35 kap.) og svo er hún prentuð í útg. Thorkelíns 1777 bls, 204—211 eða þá sem lausagrein. Í Kristinrétti Jóns erkibiskups rauða frá 1280 stendr hún sem kapituli 55 (NgL. 379—381). Hér er hún prentuð eptir skinnbókinni AM. 49. 8vo bls. 53—55 frá hér um bil 1300, og er borin sam við aðra forna góða skinnbók, en það er lögbók Brynjólfs biskups Gl. kgl. saml. 3270. 4to bls. 42—43 frá c. 1320. Það er einsætt, að þetta muni vera skipan sú um okr, sem getið er í Árna biskups sögu (Bps. I, 684), og sem menn vildu ekki greiðlega samþykkja. Lagagrein þessi finst í fjölda handrita, og skal hér til hægri verka þeim, er kynnu að vilja rannsaka gerr textann af því hér var ókleyft að taka orðamun úr öllum þeim handritum, sem þess voru verð, geta þeirra, er fyrir mér hafa orðið: AM. 347. Fol. bl. 24a skb. c. 1380; AM. 350 Fol. bl. 120—21 skb. skr. 1363; AM. 351. Fol. bl. 86b skb. c. 1360; AM, 354. Fol. bl. 18a skb. c. 1400; AM. 126. 4to bls. 217—18 skb. c. 1370; AM. 132. 4to bl. 131—42 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 209—210 skb. c. 1380; AM. 136. 4to bls. 206—207 skb. þetta c. 1500; AM. 137. 4to bls. 199—200. skb. c. 1400; AM. 140. 4to bls. 275—77 skb. c. 1530; AM. 147. 4to skb. c. 1480; AM. 148. 4to. bls. 264—66 skb. c. 1500; AM. 151. 4to bls. 257—59 skb. c. 1450; AM. 152. 4to skb. c. 1500; AM. 157B. 4to skb. c. 1460; AM. 158B. 4to skb. c. 1420; AM. 159. 4to bl. 80—81 skb. c. 1490; AM. 160. 4to bls. 246—47 skb. c. 1480—90; AM. 161. 4to bls. 343—344 skb. 1561—65; AM. 170B. 4to bl. 12b skb. c. 1565; AM. 173D. 4to bl. 6 skb. c. 1480; AM. 176. 4to bls. 58 skb. c. 1570; AM. 177. 4to bls. 23 skb. c. 1480; AM. 181. 4to chart. skr. 1669; AM. 182A—B. 4to chart. c. 1700; AM. 183A. 4to chart. c. 1650; AM. 183B. 4to chart. c. 1640; AM. 186. 4to bls. 55 skb. c. 1480; AM. 687A. 4to bls. 12 skb. skr. 1479; AM. 51. 8vo skb. c. 1500; AM. 53. 8vo chart. skr. Eggert Jónsson á Ökrum c. 1640; AM. 55. 8vo bls. 9—11 skb. c. 1580; AM. 456. 12mo bl. 125a—127 skb. c. 1640; AM. 458. 12mo bls. 108—110 skb. c. 1570; Gl. kgl. saml. 3269A. 4to skb. c. 1360; Ny kgl. saml. 1642. 4to bls. 14—16 skb. c. 1320 (Cod. Tunsberg.); Ny kgl. s. 1911. 4to chart. bls. 76—79 skr. c. 1750 (Paus); Ny kgl. s. 1925. 4to bl. 92—93 skb. c. 1450; Ny kgl. s. 1932. 4to chart. bl. 19—21a. skr. c. 1650 (síðasti kap. í Kristindb. Jónsb. á spássíu); Thott. Nr. 1280. Fol. skb. c. 1350 (lögb. Sigurðar Björnssonar); IBfél. 122. 8vo chart. c. 1660 (lögb. Björns Tómassonar).

Vm okr[1]).

Þat er okr er menn býggia dautt fé [ok krefia][2]) framar af þeim er þeir lia enn innsteþu. oc geriz þat i allv þvi. er vegaz. ma með storum uagum eða[3]) smám. sua sem er smior eða[4]) lín[5]). eirr. oc[4]) gull eða[3]) silfr oc þvilicer luter. oc i allv er teliaz ma í alnum sem lęrept[6]). eða uaðmal. oc i aðro til sem silfr skræið. oc allzkyns[7]) vara. oc þvilicer lvter oc i allv þvi sem[8]) mæliz. sem lysi oc hvnang. oc allzkýns annarr laugr. oc sua sem korn oc miol oc þvilicer luter.

Sva oc þo at maðr scili sér leigor fyrir kýr verð. þa gerir hann okr nema hann síai kvna lifandi oc kanni [sér til[9]) handa eða hans vmboðzmaðr oc býggi siþan ef vill.

Nv i hverio sem maðr hverr[10]) tekr avoxt noccor[s] lutar þann sem hann [scýlldi ser[11]) vnder þess abyrgð er lanið þurfti[12]) þa gerir hann i þvi danðliga sýnd okrsins iamna við stulð eða rán. fyrer lataz þessar sýnder ægi þeim sem þêr gera nema þeir fae aptr allt þat er þeir hafa eða hallda annars. at ovilia þes sem á ef þeir hafa fong til. Scal sa er okr tok þeim greiða er hann toc af eða hans erfingia ef sa er davðr. enn ef engi er þeira til þa scal með ráði byskups gefaz fatekvm Monnom. kyrkivm eða klaustrum. Ero aller okr kallar forboðaðer oc scilþer af heilagri kyrkio epter gvðs lagvm i þeim lvtvm af sialfu verkinu fýrst at þeir scolo eigi taka holld oc blоð uárs herra [iehsu christi.[13]) nema þeir bøti yfer.

Annat þæim til hafnanar. oc haðungar[14]). scal eigi takaz þeirra offr[15]) til hæilags alltaris. þriðia at ef þeir anndaz i þeire synd obettri scolv þeir missa hæilags [leg staðar[16]) i kyrkiogarði. oc sva fram vm þetta scal byskup þegar hann verðr vaʀ við þræyngva þeim eða þeirra erfingiom til yfirbota með birting heilagrar kyrkio. Engi scal oc heyra scriptamál opinbers okr kalls ne hann leysa fyʀ en hann hafi aptr fengið okr[17]) eþa gefit til þes fulla verðan[18]) sem hann er framaz fangaþr til. Enn. þo at opinberr okr kall bioþi vm með aqveþno eða

---

[1]) Svo 3270; [2]) óvart gleymt úr í 49; [3]) ok 3270; [4]) sl. 3270; [5]) ok b. v. 3270; [6]) klæði b. v. 3270; [7]) sl. 3270; [8]) i kerǫlldum b. v. 3270; [9]) tvískr. 49; [10]) sl. 3270; [11]) [skilldi 3270; [12]) þyrfti 3270; [13]) [sl. 3270; [14]) hefningar 3270; [15]) aptr 49; [16]) [legstaðar 3270; [17]) okrit 3270; [18]) v'ðan 49; varðan 3270.

eigi aqveþno a siðvrstum davgvm [sins lifs[1]). vpp at luka tekinn aauka[2]) davðs fear. þa scal[3]) neitaz þeim heilagr legstaðr i kirkiu garði. þar til sem [fulliga er aptr græitt[4]). epter fongum annat hvart þeir sem hafa eiga ef þeir erv nær. elligar byskupi eða hans vmboðz ɱanni. eða soknar presti sinom. nær[5]) verandum scilrikum monnum af sokninni. þeim til handa er hafa scal. Enn hverr sem okr gerir. sekiz vj. aurum a þat halft konungr. en halft byskup. oc vpptôkt allt þat er bŷgt var. oc scal þat hafa[6]) konungr. en halft byskup.

---

15. [1269].

Skipan Árna biskups Þorlákssonar eða samþykt lærðra manna um ýmislegt í kirkjulögunum.

AM. 174C. 4to, tvö skinnblöð frá c. 1500, og hefir alt kverið verið einu sinni í eign Björns á Skarðsá. Athugasemd Jóns Sigurðssonar um þessa skrá er svo hljóðandi: «Allt sem hér er kemr að efni til saman við Kristinrétt Árna biskps; annaðhvort er það því kafli úr statútu Árna biskups, sem hefir verið síðan sett í Kristinrétt og betr útfærð, eða þetta er ágrip úr Kristinrétti, og það þykir mér líklegra». En mér finst þetta eins vel gæti verið úr statútu eða samþykt, sem heimfæra mætti til c. 1269, eða sem væri eldri en Kristinréttr, en sem nú sé að öðru leyti týnd. Það er og eptirtektarvert við þetta kver, að á því eru einmitt bréf og brot af bréfum frá tímum Staða-Árna, sem hvergi finnast nú annarstaðar, og bendir það heldr á, að þetta gæti verið statúta frá þeim tímum. Hér neðanmáls vísað í útg. Thorkelíns af Kristinr. Árna.

1. . . . allir þeir sem honum veita lid med vopnvm. ef þeir fa mein af.

2. Nu ef ut arfar fylla eigi fram farins mannz skipan innan .xij. manada. um loglegt testamentum. þa skal þeim fyribiodast af biskups alfu at neyta allar þær eignir sem þeir toku eptir hann medr afla ok auexti ollum. enn ef þat hepta skilgetnir syner þa misse þeir allz nema þess hlutar sem þeim hæfer epter logum.

---

[1]) [sl. 3270; [2]) auka 3270; [3]) þo b. v. 3270; [4]) [aptr er greitt fullkomliga 3270; [5]) hia 3270; [6]) halft b. v. 3270. — § 1 sbr. bls. 48; § 2 sbr. bls. 52.

3. Huer sem flytur þess lik til kirkiv edur nidr setur j kirkiu gard sem eigi er at kirkiv græft. giallde biskupi. iij. aura. ok grafi upp ok kasti burt ef kennast megu bein hans. Jafnsekur er sa er þann grefr utan gards er æ at vera i ok grafa þa j kirkiu gardi.

4. Ef madr lætvr standa lik mannz yfer fimt utan naudsyn. bæti biskupi. iij. aurum.

5. En ef hann lætur mann rotna inne daudan þa hefir hann fyri giort fe sinu ollv nema hann uilie bæta.

6. Huer at neitar at fara med lijke loglega til krafdr. gialldi biskupi. iij. aura.

7. [Slik sekt liGr [1]) vid vm elldi þingmanna sem þeirra er med lik fara.

8. Ef eigi gelldr madr matgiafir gialldi biskupi .iij. aura fyri hvert hion er olvkt er fyri. ok tuigillde matgiofena.

9. Ef madr kemr eigi til samkuomu æ havst eda umbodsmadr hans fyri midian dag. sekr. iij. aurum.

10. Ef sa er eigi uill eid uinna at fe sinv rettilega sekr .iij. Morkvm. En sa er suer fjordungi minna enn er. þa er hann sekr xij. Morkvm.

11. Ef madr sitvr suo xij. manadi at hann giorir eigi tiund sina. sekr .iij. Morkum uid biskup. Sitvr hann adra .xij. manadi ok giorir eigi rietta tiund. sekr. vj. Morkvm uid biskup. Sitvr hann þridiu .xij. manadi suo at hann giorir eigi tiund sina rietta þa æ konungr ok biskup allt þat eigi er tiundat. slika sokn ok alag ꝗ̄ huer ꝏ sinum fiordungi tiundar sem biskup.

12. Ef soknar prestur situr at þeim brudlaupum. sem eigi hefir lyst uerit. fyri biodest honum messo saungr. iij. uetur.

13. Sa er festir sier konu firre en lyst er ad lokum. giallde biskupi. xij. aura ef eigi er mein æ. elligar skipi biskup eptir mæla uoxtum. taki skript sa sem j moti skipan bindr hiuskap. þo ad meinalaust se.

§ 3 sbr. bls. 66; § 4 sbr. bls. 68; § 5 sbr. bls. 70; § 6 sbr. bls. 70; § 7 sbr. bls. 70; § 8 sbr. bls. 80; § 9 sbr. bls. 86; § 10 sbr. bls 88; § 11 sbr. bls. 94 - 96; § 12 sbr. bls. 116; § 13 sbr. bls. 116—118.

[1]) frá [þannig leiðrétt; skb. hefir: »Slikri sekt ligr vm«.

14. Ef madr frestar brudlaupi sinu logliga til stefndur. luki biskupi .xij. aura a .xij. manadum huerium.

15. Sa einfalldann hordom dryger. sekvr .iij. Morkum uid biskup. enn vm tuefalldann. sekr vj Morkum uid biskup ok taki skripter.

16. Huer sem brudkaup giorer eda konu fær a oleyfdum timum gialldi biskupi .xij. aura. ok taki skript.

17. Ef madr liGur med fiormenningi sinum at frændsemi eda sifivm gialldi biskupi .xij. aura. ok taki skripter en syskina born halfa fimtv mork ok take skripter.

18. Ef madr liGur med modur sinni. dottur stiupdottur. sonar konu brodr konu. sonar dotter systur dotter dottur dotter modur moder ok fodur moder modr systur. faudur systur. modr konu mannz. þa er hann fridlaus. ok bædi þau. þar til er þau taka skript ok bædi hafa þau fyri giort godzi sina ollu. landi ok lausum eyri. En(n) ef manni fallazt eydar um slikt mal fellur til obota.

19. Hefr madr likamlega gudsifia sinn luki .iij. Merkr hvort þeirra ok taki skriptir.

20. Ef madr uerdr eidrofi eda skriptrofe uid biskup gialldi biskupi .iij. Merkr. suo annat sinn. ok hit þridia. en ef þat uerdr optar. þa er sa madr utlægr ok fe hans allt. en kona fare utlæg. nema madr renni a haund henni en sialf hafi hun fe sitt.

21. Sa madr er suer eid rangann. sekr .iij. Morkum uid biskup. en vj aurvm fyrir hvern er sor med honum ef þeir vissu eigi eda ero þeir sekir .iij. Morkum. Hver synie eins eyde ef biskups umbodz madr ber þa þeirre sok eptir logvm.

22. Huer sem brytvr drottens daga helgi sekr .vj. aurum fyri huern.

23. Ef madr brytr helgi a þeim dogvm er j xvj daga halldi ero. sekr .xij. aurum vid biskup.

24. Huer sem eigi lykr af heilagra daga ueidum epter lögum. sekr .vj. aurum uid biskup. ok suo ef drottins daga

---

§ 14 sbr. bls. 118; § 15 sbr. bls. 136; § 16 sbr. bls. 138; § 17 sbr. bls. 140; § 18 sbr. bls. 142—44. § 19 sbr. bls. 148; § 20 sbr. bls. 148—50; NgL. II, 338; § 21 sbr. bls. 150—152; § 22 sbr. bls. 152; § 23 sbr. bls. 164; § 24 sbr. bls. 170.

helgi er brotin. eda. annara hatida. þuilikra ad halldi. En hina lægre daga .iij. aurum.

25. Ef bondi syniar manni at geyma klyfiar um helgi. sekr .iij. aurum. ok suo annarr ok hinn þridie. ok abyrgest sa klyfiar þott hann late epter.

26. Ef eydar ero vner æ oleyfdum timum. sekr .vj. aurum um langa fostu. enn odrum timvm .iij. aurum. ef eigi [er] .vj. aura dagr.

27. Ef madr etur fisk æ vatn fostu dag. gialldi biskupi. vj. aura. etur hann huitt. gialldi .xij. aura etvr hann slatvr. gialldi biskupi .iij. ꝳerkr. Etvr hann huitt ꝺ́ þeim deigi. er hann er skylldur at fasta þurt. giallde biskupi. vj. aura etur haun kiot gialldi biskupi xij aura nema hann se dag vijllur.

28. Ef madr etur huitt miduikudag eda fostudag j langa fostu. eda laugardag fyrir paska eda [i] ymbrudogum utan naudsyn. giallde biskupi. vj. aura. slikt sama liGur uid aunnr fostu afbrigde um langa fostu. en fyrir huern dag sem madr etur kiot j langa fostu utan naudsyn. gialldi biskupi. iij. ꝳerkr.

29. LeGur madr j ouana sinn at eta slatvr um langa fostu þa er hann ut lægr. ok huer peningr fiar hans.

30. taki madr skript fyrir oll fostu afbrigde.

31. Ef madr gengr eigi til skripta ꝺ́ langa fostu ok tekr eigi gudz likama at paskum .iij. uetr j samt. ok er hann .xij. uetra eda elldri. þa er hann utlægr ok fe hans allt. huer . . .[1])

---

16. [haustið 1269].

Máldagi Haukadalskirkju [sem Árni biskup Þorláksson setti].

Hér er prentað eptir D 12 (= Landsbókasafn Nr. 268 4to) bl. 57a–b. Jón Sigurðsson heimfærir þenna máldaga eins og hér er gert og virðist það eiga að styðjast við það, að Árni biskup fór

---

§ 25 sbr. bls. 170; § 26 sbr. bls. 182—84; § 27 sbr. bls. 190; § 28 sbr. bls. 190; § 29 sbr. bls. 190—92; § 30 sbr. bls. 192; § 31 sbr. bls. 192—94.

[1]) Hér endar brotið, og er seinasta orðið upphaf á klausunni um Rómaskatt.

þetta haust og öndverðan vetr víða um Sunnlendingafjórðung, og var honum þá játað hinum minni kirkjum (Bps. I, 684).

Haûka Dalûr.

Kirckia j haûka dal a sex Bœcûr hin̄s ꝼiorda tigar og vm ꝼram̄ textûm̄ og apokalipsins [1]) badar silꝼûr Bûnar .v. messu klædi at aûllû oc hocul vm̄ ꝼram̄ .v. alltara clædi oc .v. can̄tara cāpûr dalmiticûr ij sloppa iiij oc messû fata stack vj clockûr. oc vj kertti sticur. scrijn oc tabûlûm. vatn̄ carl oc mun̄lǫg glôda cer ij oc Boca stola ij Bacstûr jārn̄ lysi munlog messijngar cer stein̄da colû: cor tiolld, oc tiolld vm̄ hverꝼis j circiu gler glûgga ij, elld Bera paska certi a vtaltarûm̄ tueim: sin̄ bûn̄yn̄ga hûorn̄: merci iiij: Stein̄ grijm[s]s[on] tok vid iiij cûgilldûm̄ en̄ ꝼec til hid ꝼim̄ta oc greiddi .v. cijr aꝼ hen̄di. oc halꝼa ij morc vax. kuern̄: ꝼylgir oc halꝼ morc reẏcelzis.

---

17. [haustið 1269].

Máldagi kirkjunnar í Villingaholti [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 56a (= D12). Jón Sigurðsson heimfærir máldagann til «c. 1270», en líklega er hann öllu heldr frá haustinu 1269. þegar Árni bisknp reið yfir Sunnlendingafjórðung.

Villijnga hollt.

Kirckia j Villijn̄ga hollti er helgûd māriû drottningo: og petri olaui k[onungi]. thôrlāco jeronimo.

hûn ā lan̄d þat hālꝼt med ollûm̄ giædûm̄ og kẏr iij oc a saûdar kû gilldi ij: tiolld vm̄ hûerꝼis oc alltera klædi .ij. crossa og clockûr iij. calec gloda ker og elldbera. þar liggur thil tijûnd heima man̄a allra og [af] xij Bæûm odrûm̄ þadan̄ er son̄gur a eigil stadi oc jcols hollt oc ij merckur caûps j hûorûm̄ stad þeira. þar skal vera prestr heimilis ꝼastûr oc sijn̄gia allar heimilis tijdir og log helga daga oc þa er messa er gôr

---

[1]) þannig afskr. frá Pálma; apokalipsin, MGr.

til. ij: messûr añañ hûerñ dag vm̃ langa ꝼostû: þar scal vera diakñ .vij. vicûr vm lañga ꝼostû sa sm̃ Byscup vill eda qvengilldur omagi: ella Byscup sa er j scala hollti a ꝼorræde circiu ꝼia þessa: ꝼiôrûm̃ morcûm̃ scal caûpa ad preste oc lýsa circiû ꝼrã mãriû messû sydari vñz lijdur paska vicû.

---

18. [haustið 1269].

Máldagi Búrfellskirkju í Árnesþingi [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 57b (= D12). Jón Sigurðsson heimfærir máldagann til «c. 1270». En það er líklega réttast að heimfæra hann til haustsins 1269, þegar Árni biskup reið yfir Sunnlendiugafjórðung.

Bûrꝼell.

Kirckia at Bûr ꝼelli er helgûd med gûdi mârio: drottningo: Biasijû [1]). Biscupi. Torlaci Biscupi.

Þar liggûr til: circiu heíma lañd. halꝼt med ollum̃ gædûm̃ þeim sem þûij ꝼýlgia:

Kirckia ã cû eina .xxx asaûdar: gaꝼzt hier til sijdañ þorsteiñ com vj ær: c: vôru: c. j slatrûm.

Jtm̃ ã circia calec. slopp oc cãpû ketil oc muñlog. alltaris clædi med ꝼor dûcûm̃ oc aûñûr oc hrût: Eñ Biscup ã ꝼorrædi circiû ꝼia[2]) þessa: kirkia ã clûcûr ꝼim̃: smellta[n] cross mûñlogar. ij. tiald vm̃ song hûs. oc glodar cer. alltara clædi. iiij. scirñar sar: kertti stica ein:

Þar scal vera prestr heimilis ꝼastûr: oc veita þar tijdir a vallt er gæꝼûr til: vm̃ jôla ꝼostû scal vera messa añan huerñ dag et sialldñasta: messa huerñ dag vm̃ langa ꝼostû oc vigilia hûerñ aptañ iij læctiûr: solû [3]) messa ij daga j vicû. þar er leýꝼdûr groptûr heima manna oc Barña eñ eý rosciña maña añara: at keýpt sie vñdir. þatañ scal oc sijngia til Brûar añañ hûerñ dag oc scal caûpa xûiij aûrûm̃: til añrar Brûar: xij messur: oc eñ xiij Bûnûs [4]) dagar oc caupa halꝼri morc: J asgard xij messur log helga daga oc eñ xij Bûnûs dagar oc caupa vj aûrum: J mid eiñgi eñ ꝼiorda hûern dag oc caupa mork. þañgat liggia tijûñdir heima maña or caldarhaûꝼda oc ãs gardi. scýlt er ad

---

[1]) þannig, hdr.; [2]) þannig hdr.; [3]) = sálu; [4]) þannig, hdr.

lýsa circiû fra mariû messu sijdari oc vñz lijdûr pâsca vicu caûpa iiij mercûm at preste.

---

19. [haustið 1269].

MÁLDAGI Mýdalskirkju [er Árni biskup Þorláksson setti].

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 64; sbr. AM. 238. 4to fol. 133, sbr. Vilchinsmáldaga. Jón Sigurðsson heimfærir þenna máldaga til «1269», og ætti hann þá helzt að vera frá því um haustið.

gamall maldage.

Mariu kirkia j mydal a .x. hundrad j lande og ku eina. þar skal syngia annan hvern dag loghelgan. ok enn fiorda hvern ottv song. og kavpa .xviij. avrum ad presti ur savrbæ. ok skal heima týund allra heima manna. Lysa skal fyrer loghelga daga fra mariv messv. vnz lidr paska vikv.

---

20. [haustið 1269].

MÁLDAGI Þerneyjarkirkju [er Árni biskup Þorláksson setti].

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 65. Jón Sigurðsson hefir verið í nokkurri óvissu um þenna máldaga, en þó að lyktum árfært, sem hér er gert, og hef eg ekki viljað víkja frá því.

Mariu er kirkia helgvd j Þerney: jacobo postula: nĭcholao og Thorlaco. marie magdalene: hvn a þessi iiij lond: half þerney: Alfsnes: hafa heidi. vidnes: og er j þerney týund og gröftr af þessum bæivm: og lysitollur: kirkia a helming j selfor j Starrdal: og svo afrett: og svo þess hlutar fiorv er þerney fylgir j krossvýk. skog j Skorradal. kyr iiij og hest. hvn a tiolld vmhverfvis kirkiv. klukkur og kalek. messv fot ij. og alltara klædi ij. slopp og kantara kapv. skrift og gloda ker. bækr vij med jamlengda rimi.

Sv er afvinna þessa fiar: ad þar skal vera prestur heimilis fastur. ok greida honum cc: af ollv saman og bænhusi j alfsnesi annat j vorv en annad j ollvm fridvm avrvm. annaz kvenngildan omaga vm langa fostv ok paska vikv. þann sem bondi vill j

þerney. þess ad hann sie rettvr olmvsvmadur. Lysa ecki j kirkiv vm nætur. en kavpa medur halfri mork a xij manvdvm þat nockud er kirkia þarf ad hafa.

---

21. [haustið 1269].

MÁLDAGI Vatnleysu kirkju á Vatnsleysustönd [er Árni biskup Þorláksson setti].

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 64. Jón Sigurðsson heimfærir máldagann til «1269», og sé hann rétt eignaðr Staða-Árna, er hann líklega frá því um haustið.

gamall maldage.

Allra heilagra kirkia a vatnslavsv a fimtan hvndrad j heima lande. tiolld vmhverfuis og allan sinn bvning. þar skal syngia annan hvern dag loghelgan fra kalfa tiorn. og kavpa .ij. morkum ad presti. Lysa fyri helga daga fra mariv messv vnz lidur paska vikv. heima tývnd.

---

22. [haustið 1269].

MÁLDAGI Njarðvíkurkirkju [sem Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 27a (= D12). Jón Sigurðsson heimfærir máldagann til 1269, og ætti hann þá að vera gerðr um haustið.

Niar wijk.

Kirckia j niar vijk er helgûd mario petro oc paûlo Laurencio Olaûo:

hun a xx: kugilldi j landi oc ꝼim̄ kugilldi j Bû ꝼe: kugilldis skip: oc kûgilldis hross iij kugilldi j þijngligs [1]) aûrum̄: hûn a prestz messû ꝼot: kalec: kluckûr ij. oc rodû kross. oc Bunad sin̄ slijkan̄ sem verda mã: þar skal vera prestûr heimilis ꝼastûr oc syngia allar heimilis tijdir oc log helga [daga] er suo mã: huern dag vm̄ lan̄ga ꝼôstû: og an̄an̄ huern̄ vm jola ꝼostû: oc þa er messa er thil gior oc v[ig]ilia vm̄ lan̄ga ꝼostû: hûern̄ aptan̄ er suo ma kaupa iiij mo[r]kûm̄ ad presti: oc lýsa kirkiu

[1] þannig.

ꝼrā māriû messû øꝼri thil vn̄z lijdûr paska vikû: oc tijûn̄dir heima mañа og ꝼim̄ merkur vax jt miñsta: etcet:

---

23. [haustið 1269].

MÁLDAGI Nikuláskirkju í Kirkjubæ í Vestmannaeyjum [er Árni biskup Þorláksson setti].

AM. 263. Fol. bl. 91a skr. 1598, og er hér prentað eptir því handriti; Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 58—59 skr. 1601 (=D,12 = Garðabók). Sami máldagi er tekinn orðréttur upp í Vilchinsmáldaga (AM. 259. Fol. 260. Fol., 910. 4to o. s. frv.). Jón Sigurðsson heimfærir máldagann til 1269.

Vilchins maldage. þessu samhliodar annar gamall Maldage j skalhollti ord firi ord.[1])

Nicholass kirkia j vestmanna eyivm [ā kirkiubæ ā[2]) land ā Bilustodum kv oc ær vj: bvning sinn:[3]) tiolld vmm hueruis: kluckur ij:[4]) glodarker kertistika mikel[5]) af jarne og onnur af messingv: glerglugg[6]) oc gudvefiar alltara klæde: silfurkalek og messv favt: oll nema hokul: rodvkrossa ij: þar skal vera [heimiles prestur:[7]) oc veita allar heimiles tijder: messa jafnan[8]) er [gior er[9]) til: annann hvern dag vm jolafavstv ij messur: enn hvern dag langa favstv: vigilia huern aptan vmm langa fostu: iij lectiur[10]). þangad liggia til prestz kavps: [fiska tijvnder[11]) halfar: oc suo annars veidiskapar þess sem þar er tyvndad. þangad liggia til kirkiutyvnder allar ad helminge: oc so vaxtollur: enn helmingur til Peturs kirkiv þeirrar: er firi ofan leiti er: þadan skal syngia at helminge til clemens kirkiv. kirkiv dag skal skylltt huorrar tueggiv graftarkirkiv ollvm monnvm j vestmanna eyium ad hallda: og suo clemens kirkiv dag eptir þui sem þar er maldagi til.

---

[1]) Vestmannaeyjar 268; [2]) [á kirkju hálfa og (!) 268; [3]) sem 268 (afskr. sr. Magn. Grímss.); [4]) góðar, b. v. 268; [5]) sl. 268; [6]) glergluggur 268; [7]) [prestur heimilisfastur 268; [8]) ávalt 268; [9]) [er gjörir 268 (M. Gr.); [10]) lect' Vilch., sem ætti að vera = lectus (líkbörur); 268 les lektiur (M. Gr.); [11]) [tíundir í fiski 268.

24. [um 1270]

Rekaskrá staðarins í Skálholti.

Um aldr þessarar skrár er þess að geta, að handritin árfæra hana als eigi sem og ítátt er með mjög forn skjöl. Hér er fylgt heimfærslu Jóns Sigurðssonar, sem 5. okt. 1876 hefir tjáð hæstarétti þá skoðun sína, að skráin væri frá tíð Árna biskups Þorlákssonar eða frá hér um bil 1270, og liggr sú yfirlýsing hans við afskrift hans af skránni.

Skrá þessi liggur nú eiginlega fyrir í tveim útgáfum; fyrst er skráin eins og hún er tekin upp í Vilchinsmáldaga og eins og hún hefir verið í skrá kirkjunnar á Hofi í Vopnafirði og dómkirkjunnar í Skálholti; er sú útgáfa kölluð hér A, og er hún einungis um reka staðarins nyrðra og eystra. Hin útgáfan, sem hér er kölluð B og til er í afskript frá tímum Odds biskups eptir máldagabók Þórðar lögmanns Guðmundssonar, er A frábrugðin að orðfæri nokkuð svo og hefir þar að auki viðbót, sem ekki finst í A, og er hið merkasta af því um reka staðarins niðri á Eyrum og í Grindavík; ein grein viðbótarinnar er ágrip af rekum staðarins eystra og nyrðra; orðfærið er nokkru yngra en á hinu. Þessi viðbót sýnist að sumu leyti vera vitnishurðr einhvers einstaks manns eða einstakra manna, sem nú er ekki hægt að vita hve gamall er; en þó virðist viðhótin vera forn að efni og enda frá þessum tímum; og þó hún væri yngri virðist einsætt að láta hana fylgja hér með, þar annars yrði erfitt að marka henni bás að svo stöddu, en skjalið hins vegar æði merkilegt í heild sinni. Greinaskiptingin er gerð af útg. samkvæmt aðgreiningarmerkjum þess handrits, sem prentað er eptir. Um skilning á upphafi skárinnar sjá hæstaréttardóm frá 18. Fehr. 1879.

A.

AMagn. Nr. 261. 4to bls. 17—18 frumrituð afskrift 1614 eptir þeirri skrá, sem lá á Hofi í Vopnafirði: «Ad þetta sem fyrskrifad er er riett Copi ocg vtskript af þeirri gomlv skra sem liggur a hoffi j woknafirdi vm Skalholltz reka og jtok vnnderskrifum vier vor nofn huor med sinni Eiginn hendi. Datum 1614 þann 3. dag Augusti.

Sigurdur Olafſſon	Oddur Þorkelſſon
min eiginn handt	med eiginn hendi
Jon Augmundſſon	Biarne Oddſſon
Eigin hand	Eigin-Hand».

Þessi afskrift er hér lögð til grundvallar = a.

AMagn. Nr. 261. 4to bls. 9—12. afskrift 1620, að því er virðist eptir afskript frá 1570 af skrá þeirri, sem legið hefir í Skálholti: «Skriffad i Vallaneſe xij dag Augusti Anno a Christo natu m dlxx effter Registro Schalholtensi.

þad medkennum vid efftersskrifader: Eyiolfur Jonſſon og Gudmundur Gudmundſſon ad vid hofum sied og yferlesed suo laatande Gamla reka skrã ord effter ord sem hier fyrer ofan skrifad stendur. Skrifad j Skalhollte 28. Junii Anno 1620

Eyolfur Jonſſon Gudmundur Gudmundſſon
med eigin hende m. e. h.»

þessi texti hér = b.

AMagn. Nr. 261. 4to bls. 19—21 frumrituð afskript óstaðfest, frá hér um bil 1618 = c; AMagn. Nr. 258. 4to bls. 111—114 afskript frá 1643, sem Brynjólfur biskup hefir látið gera = d; AMagn. Nr. 258. 4to bls. 114—117, afskript gerð fyrir Brynjólf biskup 1643 = e; AMagn. Nr. 258. 4to bls. 118—119, afskript gerð fyrir Brynjólf biskup (1643) = f; Biskups skjalasafnið á Íslandi Nr. 7, (2) 4to chart. fol. XCIX, frumrituð afskript af Vilchinsmáldaga í tíð Odds biskups (c. 1618) = 7, og er hér notuð afskript Jóns Sigurðssonar þar af, en jafnframt höfð hliðsjón af staðfestri afskript með hendi Jóns biskups Árnasonar frá 6. Júlí 1730 og afskript staðfestri 22. Dec. 1785 af Hannesi biskupi Finnssyni, sem hvorartveggju nú eru í fórum Cand. jur. Ólafs Halldórssonar; ennfremur eru höíð til samanburðar handritin AMagn. Nr. 259. 4to bls. 156—158 og AM. 260. 4to bls. 174, sem eru afskriptir með hendi séra Jóns í Villingaholti af Vilchinsmáldaga, og afskript af Vilchinsmáldaga í Svartskinnu Magnúsar Stephensens Nr. 27. 4to bls. 90—100 frá c. 1730; Landsbókasafn Nr. 108. 4to bls. 485—86, bók með klaustraskjölum frá séra Jóni Halldórssyni í Hítardal; ekki góð afskript, og samkynja við f, og hættir eins og hún í miðju kafi.

Vm Skalholltz reka. [1])

Þessa reka ok hualuoner æ stadurinn j Skælhollti. [2])

Þria hluti | j þistilfirde [3]) fræ steine þeim er stenndur j [uidiarvijkur [4]) ose ok til Sual | bars ær oss [5]) fiordung [6]) j [7])

---

[1]) þannig b. c; Registur Skaalhollts Domkirkiu vppaa reka fyrer austan. aff Wilchiusbok, d; Registur Skaalhollts domkirkiu vppaa reka fyrer austan aff Skraa sem herra Oddur heffur laated wtskriffa, e; Rekaskraa fyrer Skaalhollts jtQkum j þystilfyrde, f; Reka skraa dom kyrkiunnar j Skalhollte fyrer nordleudinga fiordunge og nockrum parte Austfirdinga fiordungs 27; eingin fyrirsögn í a, 7, 259, 260, 108; Upphafið er svo í f: «þessa reka og hualvoner eignar sier Skaalhollts kirkia i þistlisfyrde. Fra steiñe þeim o. s. frv.» [2]) Skalaholti, Vilchinsbók; [3]) þistilsfirði, c, 108; [4]) [þannig a, viðiarvíkur, e; vidare (vijdare b, d) vijkur, b, d, Vilchinsbók; videijar vijkur, c; vidarvíkur f, 27; sl. 108; vidiar vik stendr í Hólarekaskránni foruu í afskript frá 1386; [5]) og b. v. c; [6]) fiörd-ungur 108; [7]) úr, Vilch.;

hual huortt sem [1]) hann er fluttur eda rekur hann. | J[1]b) gards reka fra dalnum vestara [2]) ok til [saurvesna [3]) lækiar [attvng [vr hual. [4]) [Med sama mote j millumm saurvesta [5]) lækiar [6]) ok stod | uls lækiar allar hualvoner. j millum stoduls lækiar ok [gautu vijkur [7]) aull [8]) flutning. fra gautuvijk [9]) vestann verdre ok til Sandar [10]) oss þria hluti j halfum hual.

med [11]) aullvmm þessum hualuonum a hann skipan æ hualnumm [12]). vtann landeigande æ einn skvrd ok vj [13]) vætter j hlass hual.

J millvmm holknar [14]) oss og hafralonsar [15]) þæ eru fimmtunga skipti [16]) æ [17]) hual. skal þrimur fimtungum skipta j sio [18]) stade. enn þrir [19]) af sio [20]) liggia [21]) til Gunnarstada. a stadurin þar [22]) þria halfa ok ad rada fyrir skotmans hlut ad helmingi.

halfan flutning j millum [laxar oss ens [23]) forna ok hafralons [24]) ar [ok skipta j þria stadi hvalnum [25]).

J millum tottar [26]) vt fra Sanns [27]) ennda og [hafra lons [28]) ar liggur einn [siettungur [29]) til kirkiunnar a Saudanesi. annarr til hallgeirstada [30]). tueimur [31]) hlutum [32]) þeim er eptter eru skal skipta j þridiunga [33]). a staduriun þann [34]) einn hlut og sa er vid hann æ.

---

[1]) sl. 108; [1]b) Vilch. hefir hér lítið i og sumar afskrr. ekkert greinarmerki; [2]) vesta, Vilch.; vestasta b, c, e, f, 108; [3]) [Saurveisna, f, 108; Saurvetna b, c, d, Vilch.; [4]) [sl. Vilch., 27; [5]) Saurvestna, C; Sanrveisna, f, 108; [6]) frá [sl. Vilch., 27; [7]) [gotu vijkur c, f, 108; [8]) anll a; öll, c, 108; hin: allan; [9]) gotuvijk, 7, c, f; [10]) sandar aar, b; Sandar c, f; Sandaar, d, e; Sandär 7, 108; [11]) mednr b, e; [12]) hualinn, f; hnölum 108; halfnm c; [13]) þannig a, 108; sex, c; sio, b; vij, d, e, Vilch.; fiorar vættir og hlass, f; [14]) hanlknar, 7; hanlknär, b; [15]) hafra landz är 7; hafarlons är, c; [16]) skipta, a; [17]) i, c; [18]) sian, b; vij, 7, 108; [19]) iij, 7; [20]) vij, b, 108, 7; [21]) lagn 108; [22]) þa, c; sl. b. d, e, f, 7, 108; [23]) [Laxär os hins, 7; Laxärossens 108; [24]) hafarlons, c; [25]) [J þriä stade skal skipta hval i millnm o. s. frv. 108 og sleingir þessu saman við næstn grein á eptir; [26]) topttar, 7; tolfär(?) 108; [27]) Sandſ b, c; Sands, 108; Sandz, 7; [28]) hafarlons, c; hafra londz 259, 260; [29]) [þridiungur 108; setti, a; hinn setti, c; [30]) Hallgeirsstadar, c; [31]) tveim 108; sl. c; [32]) hvals b. v. 108; [33]) j fiordunga, hefir a og b fyrst sett, en það er víst rangt; [34]) þn̄, a; þañ, b, c, 108; þann d, e, f, 7; = þaðan?

[fra tott þessi [1]) og til fossar fiordung j hual ok þat [2]) minna at stadvrinn a mukaþuera [3]) [a] [4]) halfan atianda partt.

fra steini j lambanesi fyrir Loni ok j millum deilldar skeria halfur hualur so sem til telst [5]).

millum [6]) deilldar skeria og grafs [7]) tiarnar tolftungur vr þridivngi ok fiordvngur [8]) vr þridivngi [9]) med hlijdar landi.

j þeim þridivngi er fellur til lons settungur j hualreka.

[[millum [10]) steins j lambanesi ok [kross oss ens forna [11]) allann flutning.

Millum [kross oss ens forna [12]) og hrafnabiargar ar aull flutning nema attungur.

millum graps tiarnar og hrafnabiargar ar fiordungur j rekahval [13]).

j millum hrafnabiargar ar ok vordv a brimnesi fiordvngur j hual [14]) ok allann flutning nema attung.

j millum vordv a brimnesi og hraunlækiar settungur j attungi j hual og allann flutning nema attung.

millum [15]) hraunlækiar og mafuanes [16]) siettungur og attungur j hvalreka og allan flutning [17]).

---

[1]) [þesse reka ä frä husa toft þesse (!) 108; þessi, a; þessari. c; þeirre b, d, 7; [2]) ꝥ, a; því, hin öll; [3]) muncka þuerä, 7; munka þueraa c; [4]) vantar í Vilch., a, d, f; [5]) tekst, a, e; [6]) j millum, c, Vilch.; [7]) graps, Vilch., b, d, 108; [8]) fiordungi, 7; [9]) hér endar 108; [10]) j millum, c; [11]) [krops, offens fornna c; [12]) [krops offinz, c; ens sl. b; [13]) tueim hlutum b. v. f, og hættir hér og setur undir: »Augm. pr. Jonsson á Svalb.« (er þar um 1597); [14]) reka hual b, d, e; [15]) j millum, c; [16]) maanes, c; [17]) frá [[er ruglnð i 7: »millum steinz i Lambanesi og og krosz og (! r.:oss) hins forna. allann flutning nema attnngr millnm grapstiarnar og hrafnabiargar är. fiordungur i reka hual i millum hrafnabiargar är og vordn a brunnesi (!) fiordungur i rekahual og allann fluttning nema attung millum vǫrdu a brimnesi og hraunlækiar og mafanes siottnngur og attungur i hualreka og allann fluttning«; í 259 og 260 er líka ruglingur: »millum steins i Lambanesi og kross og (!) hins forna. allaun finttning millum kross og (!) forna og hrafnabiargar är fiordungur j reka hnal j millum hrafnabiargar är og vǫrdn i Brnnnese(!) oll fluttning nema attnngur millum Grafstiarnar og hrafnabiargar är fiordungur i rekahual j millum hrafnabiargar är vordu a Brunnese« o. s. fr. eins og i 7.

miilvm mafuanes [1]) og tangahorns halfan hvalreka og allan flutning nema attung.

fra tangahorni fyrir skala landi [fiordungur j hualreka.

fra skala landi [2]) fyrir kumla vijk halfan flutning og fiordung j reka hual.

med sama mote j hualuonum [3]) fyrir hrollugstodum[4]) og fyrir eidi og fyrir fagranesi. til fossar.

fyrir gunnolfsvijk fiordvngur j hval.

[fiordungur j Smyrla] [5]) felli til finnafiardar [ær] [6]).

[fiordungur fyri [7]) Bæ j vidar rekum.

fra steini j lambanesi half tolf alna trie og aull stærri.

x [8]) alna trie og øll [9]) stærri fyri hlijdar landi.

tiju alna trie og aull stærri med Eidi.

med midfiardarnesi halfur hualreki og [flutningar halfar [10]).

allar hvalvonir med ollum midfirdi.

halfar [11]) med divpalæk ef flvttvr er.

fiordvngur fyrir þorualldſtada [12]) landi. huersu sem æ land kemur. ef landeigande mæ eignast.

Þridivngur j hual [13]) fyrir skeggiastodum.

fiordungur j hual [14]) fyrir Backa.

fiordvngur j hual fyrir havfn.

fiordvngur j hual fyrir steintom [15]).

halfan hual fyri nordan [16]) viduijkur æ.

attung [17]) j hual. fyri [austur tom [18]) og halfan vidreka.

---

[1]) maanes c; mafva nez 7; [2]) frá [vantar í Vilch.; [3]) hualnonm, b; huolnnum 259, c, d, e; hnolnm, 7; hnolonnm 260; [4]) hrollavgstodnm, 7; [5]) vantar í a; hér er fylt eptir 7; [6]) vantar í a; fylt eptir 7; greinin er svo í hinnm: fiordungnr fra (í, d; fyrir, e) Smirlafelle til finna (minna, b) fiardar aar (sl. c). b, c, d, e; [7]) [. . . vr fiordvngi fyri, a; og fiordungur fyrir, c; fiordungnr j Bæ, d. e; [8]) þannig Vilch., b, d; tijn c, e; uiju, a; [9]) sl. a, b; [10]) [þannig, a; flutningnr halfnr, c; flutningnr. Halfar allar hvalvonir, Vilch., b, d. og lætr halfar eiga við það, sem á eptir kemur; [11]) halfur(!), a; [12]) Þorvardstada b, c, e; þorvardstadar, Vilch., d; [13]) hvalreka, Vilcb., d; [14]) hnalreka 259, 260; [15]) steintüne, Vilch.; ſtejutvne, b, d; [16]) fyri b. v. a; [17]) attungnr, b, c, d, e; [18]) [anstan tnn, 7; austr tun 260; anstur tnn 259; austnrtwn, b, d; anstnr toni, c; anstnr ton, e.

allan hualreka og vidreka j millvm hafnar ar og fwla vjkur [1]).

halfur hualreki [2]) j millum fula vijkur og [3]) merkia lækiar [4]).

Settvngur j hualreka. fra Sanngili [5]) til selar þar til ad huamshuus koma framm.

halfan hualreka fyrir gnips landi enu sydra [6]).

fiordvng j hual. fra gliufursæ og til Bodvarsdals [7]) ar.

fiordvng [8]) j hual [9]). fyrir Bodvars dal [10]) og halfan vidreka.

attungur j hual fyrir fagradal.

Þetta a kirkian j skalhollti [11]).

j hellisfirdi þridivng i hual [huorn ueg [12]) sem æ land ber ef landeigandi ma eignast og þridivng af bordlægum, vijdi [13]) ok stærra.

j Sandvijk settung j hual huorn veg sem æ land kemur. og settvng af bordlægum vide [ok flutning [14]),

---

B.

AMagn. Nr. 59. 8vo bls. 1—5, kver skrifað um 1600, og er sumt í því með hendi Odds biskups. Árni hefir fengið það léð af Oddi lögmanni Sigurðssyni: «Mrs. Odds Sigurdssonar. ä aptur ad skilast. usum sum». Um þessa afskript skrárinnar fer Oddur biskup þessum orðum: «Þetta sem hier er fyrrskrifad vm Reka og Onnur Jtok, hef eg Oddur Einarsson latid skrifa sem riettazt. epter þeirre gomlu maldagabok. sem Logmadurinn þordr Gudmundsson liedi mier. hijngad thil Skalholltz. vm ärid. og eg liet Hallstein epter skrifa j fyrstu. og skiladi jeg þeirre somu bok aptur. enn hiellt epter vtskriftunum. og huad sem honum hefur matt misskrifazt. forsuara eg ecki. þad ma leidriettazt og sannann lesazt. vid þa somu bok. logmadurenn þordur hefur med hondum haftt med fleirum odrum godum monnum. og finnast þar marger maldagar kirkiunnar(!) j Skalholltz stickte». AM. Dipl. afskr. Nr. 5727 (eptir 59 8vo).

---

[1]) vijkur 7; [2]) hualur Vilch., b,c, d, e; [3]) sl. Vilch.; [4]) merkilækiar Vilch.; merkelækiar b, d, e; merckelækiar, c; [5]) Sandgile, Vilcb., b, c, d, e; [6]) sydar 7; sidar 259, 260; [7]) Bodvardals, Vilcb.; baudvardals, c; [8]) fiordungur b, c; [9]) dal(!), Vilcbinsbók; [10]) bandvardal, c; [11]) skalahollte, b; [12]) [huornmgin. c; [13]) vide, Vilcb.; [14]) [vantar í Vilch., b, c, d, e.

Gômul Reka skræ kirkiunnar og stadarins j skalhollte.

Þessa reka ok hualvoner ā stadurinn j skalhollti.

Þriā hluti i þistilsfirdi: fra steine þeim er stendur j vidare vijkur öse. og til sualbardz ær öss. fiordungur j hual huort hann er fluttur eda rekur hann. og gardzreka. fra dalnum vestara. og til. Saurvessnalækiar. [Attungur j hual [1]) med sama mote i millum Saurvessnalækiar og Stodulslækiar. og allar hual voner i mille stodulslækiar og Gǫtuvijkur. Oll flutning fræ gotuvik vestanverdre. og til saudær oss. þria hluti i halfum hual.

med þessum ollum hualvonum. a hann skipan a huolum. vtann landeigandi a eirn skurd. og vj vætter i hlashual[2]).

j millum holknär öss. og hafra löns är eru fimtunga skiptti a hual. skal þrimur fimtungum skipta j vij stade. Enn þrijr af vij. lägu til Gunnarstada og ā stadurinn þa iij halfa og ad räda fyrir skotmannz hlut ad helminge.

Halfann flutning j millum laxär oss ens forna. ok hafralöns ær.

J þria stadi skal skipta hual. j millum toptar fra sandz enda og hafra löns är. liggur eirn þridiungur til kirkiunnar a saudanese. og annar til hallgeirs stada. Tueim hlutum huals þeim er epter eru skal skipta i þridiunga. æ stadurinn þann eirn [hlut og] sā er vid hann [æ þessa reka [3]).

Frā husa [topt þes]se. og til fossær. fiordung j hual [og] þui minna ad stadurinn ad Mukaþueræ. æ halfann ätianda part.

frā steine j lambanese fyrir löne og i millum deildar skieria. halfur hualur so sem til tekst.

millum deilldar skieria og Grafstiarnar tolftungur vr þridiunge og fiordungur vr þridiungi med hlijdar lande j þeim fiordunge er fellur til löns [4]).

[Siettungur i hualreka [5]) millum steins j lambanese og krops öss ens forna [ok] oll flutning.

---

[1]) [Þetta fylgir næstu grein á undan í A eptir greinarmerkjunum, og er það líklega réttara; [2]) Hér sýnist rauuar standa »blashual« í hdr.; [3]) [Vantar í A; sbr. þó 108; [4]) öðruvísi aðgreining í A; [5]) [Þetta fylgir næstu grein á undan í A.

J millum kropps ōss. og hrafnabiargar ār. oll flutning. nema attungur.

J millum Grafstiarnar og hrafna biargar ār. fiordungr j rekahual.

[J millum hrafnabiargar ær og vordu ā brimnese. og braunlækiar. siettungur j attungi j hual. og allan flutning nema attuug[1]).

millum braunlækiar og Mafaness. settungur. og attungur. j hualreka og flutning allann.

millum mafaness. og tangahorns halfann hualreka. og allann flutning nema attungur.

frā tangahorne fyri skālalandi fiordungur i hualreka.

frā skālalandi fyrir kumlavik. halfann flutning og fiordung j reka hual.

med sama mote i hualuonum fyrer hrollaugstōdum. og fyrer eydi. og fyrer fagranese. til fossār.

fyrer Gunnolfsvik. fiordungnr i hual.

fiordungur frā Smyrlafelli til Finnafiardar ær.

fiordungur fyrir bæ.

J vida rekum. frā steine i lambanese. half. xij. alna tre. og stærre.

Tiu alna trie og oll stærre. fyrir hlijdar lande.

Tiu alna trie og oll stærre [med] Eyde [og hualreka[2]).

med midfiardarnese halfur hualreki og flutningur. og halfar hualvoner i midfirdi ollum. halfar med diupalæk. ef fluttur er.

Fiordungur i hual fyrer þorvardzstada lande huersu sem a land kemur. þess er landeigandi mā eignast.

þridiung i hual fyrir skieggiastada landi.

fiordungur i hual fyrer Backa.

Fiordungur fyrer hôfn i hual.

Fiordungur fyrir steintune.

Halfann hualreka fyrer vidvik. fyrir nordan vidvikur ā̄.

Attungur j hual fyrer Austur tune. og halfann vidreka.

---

[1]) [öðruvísi í A; [2]) [vantar í A.

allann hualreka og vidreka. og flutning. mille Hafnar ær. og fvlavikur.

halfur hualur i milli fula vikur og merkilækiar.

Siettungur i hualreka. fra Sandgile til selār. þar til ad huamms hus koma vpp.

halfr hualreki med Nipssandi enum sydra.

Fiordungur j hual. frā Gliufurā. og til Boduars dals ær.

fiordungur j hual fyrer boduarsdal og halfur vidreki.

Attungur i hual fyrer fagradal.

Þetta ā kirkian j skalhollte i hellisfirdi. þridiungur i hual. huernin sem a land kiemur. ef landeigandi ma eignaztt og þridiung i bordlægum vidi. og stærra.

J Sandvik siettungur j hual. huern veg sem a land kiemur. og siettungur i bordlægum vidi [1]).

Kirkian i skalhollti ā .xc. j rekanum er liggur . . . . [2]) og þann sem liggr fyrer Stokseÿre. a Eyrarbakka i millum Dyra löns. og Stiornusteins og sionhending fram j olldurife. ad vndannteknum so störum hual. sem aller heimamenn af einfolldu büe a Stokseyre med einum eyk giæte af stad hrærtt. og allann vid tueggia alna langann millum snida. og þadan af stærra.

Jtem suarinn vitnisburdur vm reka mork millum stokseyrar og hrauns. Selalöns klett og Hrauns mork. og sionhending vr Selaklettum vppi arnarhöl. og Grænhöl.

Jtem kirkian j skalhollti a i austfiordum til xl hundrada [3]) i hualreka. og flutning og vidreka. er liggur i millum steins. i vidiarvijk j þistilsfirdi og valldavik. fyrir austan fagradal. Jtem og enn. hier til fyrer fliotzdals hieradi j Galltastada sandi og hrollugstada. so mikid i huerium stad. sem maldagar vijsa til.

Jtem ā hun og i austfiordum Reka þa. er heita gardz rekar. Og enn þar til c hualreka er liggur fyrer diupalæk.

Jtem þessi rekamork eru hallden j Grindavik: J millum valagnüpa og Rangagiögurs ad huar sem hualur kiemur

---

[1]) Hér þrýtr A; [2]) Hér standa tveir krossar í handritinu og eyða á milli; [3]) Heldr en «xlc hundrada».

j Grindavijk j greindu takmarke skal skiptast j fiöra fiordunga. Skal eirn fiordung hafa Þorkotlustadir. annann stadarstadr. hinn þridia Jarnngerdarstader. skulu husa topter hafa fimtung. vr jarngerdarstada hlut. hinn fiorda hlut skal hafa hraun og hof. skal hraun hafa tuo hlute. enn hof þridiung.

Jtem a klaustrid i videy. helming huers af hrauns hlut.

Jtem a Skalholltzstadur vidreka allann j sandvik eystri. J millum . . . stada og häleÿabergs. og vidreka allann i krossvikum bädum.

voru þessi rekamork hofd og halldin meir enn vppä xl vetur so eingenn fann ad.

Somuleidis voru þessi landamerki hofd og halldin millum voga a Strond. og Grindarvijkur meir enn vppa xxx vetur akallslaust. so eg vissa. ad vogar ætti ecki leingra enn nedan frä. ad kalfsfelle. og vpp ad vatzkottlum fyrir jnnan fagradal. og vpp ad klettnum. þeim sem stendur vid skögfell. hid nedra. vid götuna. Enn þorkotlustader og Jarngerdarstader ætti ofan ad greindum takmorkum.

---

25. [um 1270].

Skrá um rekaskipti á Rosmhvalanesi.

AM. 238. 4to bl. 49b—50a á papp. c. 1570 (Bessastaðabók); eptir þessu handriti prentað hér; AM. 65. 8vo tvær afskriptir, báðar eptir Bessastaðabók; önnur í kveri Bergsteins í Skildinganesi, hin á lausum blöðum í 4to; Landsbókasafn Nr. 108. 4to bls. 109—110 (séra Jón í Hítardal); Vilchinsmáldagi (AM. 259. Fol. og 260. Fol.; finst og í afskriptinni í Biskupsskjalasafni Íslands); AM. Dipl. afskr. Nr. 1780 (eptir Vilchinsbók).

Reka skiptte rost hvelínga [1]).

Þetta er reka skipti æ rost hvalsnesi [2]) eptir þvi sem at fornv hefer verit.

Jnn primis. Holmvr æ vidreka in j keflavik til motz vid niardvík [3]). ok vt at gnvpe þeim er verdvr fýrer innann sialfkviar: [sionhending rædvr þadann vr henni ok [4]) vt j tyslinga[5]) stein.

---

[1]) Rosmhvelnesinga 108; [2]) Rosmhvalanes(i) 259, 260; Rosmhvalnesi 108; [3]) niardvikr 259, 260; [4]) [sionhending rædur ur 259, 260; [5]) þysklinga 259, 260.

Gvfvskaler eigv þadann [1]) vt til midvarar j midskala os: Þa eigv ⱷidhvs vt til býrdinga skers j vtskala oss.

Þadann eigv vtskaler til skagaflesiar:

Þa eigv hafar [2])biarnnastader [3]). ok kolbeinstader [4]) ok kirkiubol sýdvr at ose þeim er fram er fra borg kirkivbols. ok j þann as [5]) er þar geingvr fram vndann æ þar j kolbeinstader fiordvng ok annann hafar [6])biarnna stader enn halftt kirkivbol.

Þadann eigv vtskaler til hiallzins æ fitivm ok sionhending fram j kross þann er þar er klappadur j hamrinum: fram vndann. Eigv hier j þorodzstader fimtvnginn.

Fra hiallinvm æ fitivm eigv flankastader [7]) ok sandgierdi halft hvort vid annad ok sýdvr at vik vpselinga [8]), er liggvr nordvr fra hialle flankstædinga [9]).

Sýdvr fra hiallinvm eigv presthvs. ok sydur at gardinvm er geingvr ofann firi svnnann akurland sandgierdinga. ok þar vr sionhending j hinn hæsta stein æ markskeri.

Þadann eigv sýdvr biasker j midiann eyktar holm.

Þadann fra fvlavik xl fadma ā sanndinn fra [kolldv homrvm [10]).

Þadann æ hvalsnes. krokvr. ok vtskaler sýdvr til midær [11]) holms sinn þridivng hvor [12]) þeirra.

Þadann eigv vtskaler einer sýdvr til miosyndis [13]).

Þadann æ sýdvr hvalsnes ij hlvti j vidreka enn starnes [14]) þridivng [15]).

Jtem eigv vtskaler vatztokv j kroks [16]) brvnn ok halldi hvorertveggv [17]) brvnnenvm.

Krokvr ok midhvs eiga tveggia skipa vpp satur j navsta holm.

Jtem eiga vtskaler allar veidar sýdvr j lambarif, enn krokvr ok midhvs þridivng. enn kirkivbol ad svnnann, enn fiskreka allann at miofa tanga.

---

[1]) [sl. 108; [2]) þannig 238; [3]) -biarnar- 108; [4]) kolbeinstader og hafurbiarnarstader 259, 260; [5]) os 108; [6]) hafr, 268; [7]) flangastader 259, 260; ·flantastader· 108; [8]) uppesinga(!) 108; [9]) flämstædinga 259; flamstædinga 260; [10]) [kaudlu holum 259, 260; [11]) nirdærs 259, 260; [12]) hvort 259, 260; [13]) midsyndis 108; [14]) einn b. v. 259, 260; [15]) hér endar 259, 260, 7. 4to; [16]) kross 108; [17]) hveretveggie 108.

26. [um 1270].

Skrá um hvalskipti á Rosmhvalanesi.

AM. 238. bl. 48b á pappír c. 1570 (Bessastaðabók), og er hér prentað eptir þessu handriti; AM. 65. 8vo, tvær afskriptir, báðar eptir Bessastaðabók, önnur á kveri Bergsteins í Skildinganesi, en hin á lausum blöðum í 4to; AM. Dipl. afskr. Nr. 1780, tvær afskriptir, önnur eptir Bessastaðabók; Landsbókasafn Nr. 108. 4to bls. 106—109 (séra Jón Haldórsson). Skrá þessi er eiginlega samsett af tveim hlutum eins og hún liggr hér fyrir: skráin sjálf og tvennir vitnisburðir. Þessir vitnisburðir eru látnir fylgja hér með, því þeim er ekki auðvísað til sætis annarstaðar. Þeir eru og æfagamlir og sýnast helzt að vera skránni hér um bil samtíða, því þeir skýrskota til hennar eins og svo sé: «í fyrrnefndum takmörkum», «sem fyrr segir». Ef þeir væri miklu yngri mundi naumast vera svo að orði komizt heldr: «sem stendr í hinni fornu skrá» eða «sem stendr í skrá þeirri, er þar er um ger» eða á nokkurn þvílíkan hátt.

Hvalskipte rost huelinga [1]).

Jn nomine domini Amen.

Þetta er [2]) hvalskipte rost hvelínga [1]):

at þann hval sem meire er enn xij vætter ok half vætt ok rekvr millvm æsvbergs [3]) ok keflv [4]) vikur til motz vid niardvikínga skall skiptta j nív stade.

A [5]) þar af eínn hlvt holmvr. Annan hlvt midskala gardvr. skal honum skipta j þridivnga taka einn þridívng [6]) hrafnkielstader ok meidarstader: halftt hvort vid annad.

Annan þridívng varer ok straglastader ok darrarstader [7]): er þar ok v stada skipte: take tvo hlute varer: enn hin tvo þria ok jafnmikit hvort.

Hinn þridia þridivng taka gavkstader ok skeggiastader. er þav ok v stada skipte. taka skeggiastader ij hlvte enn gavkstader iij: Hinn þridia hlvt hvalzins eigv vtskaler: æ presthvs þar j hina xvija [8]) hvoria vætt.

Hinn iiija hlvt a krokr ok midhvs ok vtskaler jafnmikid hvor.

Hinn fimta hlvt æ kirkivbol hafar [9]) biarnnarstader ok kolbeinnstader. æ kirkivbol jafnn micid hinvm badvm: enn hinn londinn halft hvort vid annat.

---

[1]) Rosmhvelnesinga 108; [2]) eru 108; [3]) Esjubergs 108; [4]) þannig hdr.: klefa vijkur 65 (laus blöð); kefla vikur 65; kieflavijkur 108; [5]) fyrst 108; [6]) hlut 108; [7]) Nú Ívarshús og Kothús; [8]) xviij 108; [9]) hafr, 238.

Hinn vja hlvt æ flankastader[1]) ok sandgierdi. eigv þar af vtskaler hinv siettv hvoria vætt, enn hinn londinn halft hvort vid annad.

Hinn vij hlvt eiga biasker ok kirkiv niardvik[2]) halfan hvort[3]).

Hinn viija hlvt eigv fvlavik ok nesiar. hvoratveggv[4]). er þar v stada skipte. æ þar fvlavik[5]) iij hlvte enn nesia[r] ij: helmingar skipte[6]) er med nesivm.

Hinn ixa hlvt hvals æ hvalsnes ok starnes.

Þetta sorv þeir biarne þorisson ok brandvr askielsson at þann hval sem rekvr j firnefndvm takmorkvm þegar meira er enn [xiij vætt[7]) hveliv hvals þat er æ land kiemur skal fla af bæxlvm fiôdvr ok hornni: vega hvorki briosk nie bein: vega xij klafa enn halfa vætt sem pvndari stendur: enn ef pvndari stendzt eigi: skal skipta hvort sem rekvr eda er flÿttvr[8]) eda veiddur firi innann netleg[9]).

Þetta sorv þeir gregorius palsson ok andreis[10]) biarnnason: at med hvorivm hætti sem hvalvr kiemur at landi mille fÿr sagdra takmarka svo micil[l] at skiptingar hvalvr sie. ok eigi eit[t]hvort landit nocvd j[11]) þa skal med ollvm skipta londvnvm sem fir seiger.

Ef skot finst j hual. þa eigv aller þat sem af skotmannz hlvt lÿckzt ef skiptingar hvalvr er.

Ef einn hval rekvr æ land j fleirvm hlvtvm ok eigi einn fiorv. þa skal sem einn hvalvr sie, ef samdægris kiemur æ land, skal rada sol vm svmar enn dagur vm vetur, ok skal sa rannsaka sina fiorv alla sem[12]) hvalvr kiemur æ.

Enn ef hvalvr kiemur eige samdægris þa æ sa er land eda grasnavttnar reka æ, enn skipte þeim er meire er. hvort sem þat er einn hlvtur eda fleire.

Sa madr er[13]) hval finnvr skal bod vpp skiera ok lata fara sem fliotazt æ tvær leider[14]) fra sier til þeirra sem j hval eigv: skal þa koma hver med sinvm festvm ok[15]) bera æ hval ef

---

[1]) »Klankastader« 108; [2]) þannig, 238; kyrkia i niardvik 65 (laus blöð); »kyrkiu Njaldvijk« 108; [3]) hvór 108; [4]) hverutveggia 108; [5]) fuluvijk 108; [6]) helminga, skifte 108; [7]) [= 12½ vætt; xiij vætter 108. [8]) fluttur 108; [9]) netlög 108; [10]) Andres 108; [11]) sl. 108; [12]) er 108; [13]) sem 108; [14]) hendur 108; [15]) að 108.

þarf. Enn þo at sumra festar sie j bornar enn svmra eige, þa skvlv aller abÿrgiast epter þvi sem hvor æ j hval til: ok svo hval þo at vt take, enn þeir sem festv ok flvttv hafi fvllt firi starf sitt ok kostnad, enn eingi tekst meire festingar hvalvr.

Ef hveliv hvalvr kiemur svo micil[l] at skipta eigi, þa skal þar med skipta tvesti[1]), beinvm ok ollv þvi sem fiemætt er j hval.

Reinge gomhval ok tvngvhval skal vega til skiptis sem skiphval[2])

Riett er þeim sem j hval[3]) eigv at lata skera þo at[4]) eige sie aller til komner, svo at hiner skipe[5]) æ sinn hlvt þann sem oskorinn er: þa er þeir koma, enn lvki eci meira[6]) skvrdar hlvt af þeim enn hiner er vid vorv: er þvi leingstvm vant at hvalvr se skorinn hier ok vpp borenn til xª hlvtar. Skot mannz hlvt skal skera til fiordvngar. en hellmingur ef heim er borinn, landeigandi skal vardveita skotmans hlvt.

---

27. [um 1270].

Bréf Runólfs ábóta í Viðey til Snorra bónda að Hólmi um hvalreka millum Valagnúpa og Esjubergs.

AMagn. Nr. 238. 4to bl. 39a pappírshandr. frá c. 1570 (Bessastaðabók); AMagn. 65. 8vo (laus blöð í 4to) eptir Bessastaðabók; AMagn. Dipl. afskr. Nr. 1774 (eptir Bessastaðabók); Landsbókasafn Nr. 108. 4to bls. 102 (Klaustraskjalabók frá séra Jóni Haldórssyni í Hítardal).

Herra rvnolfur aboti j videy sender snora bónda at holmi kvediv gudz ok sína.

ef hvalvr [er][7]) j mille vala gnvpa ok esív hergs þann hval eigv hafnar lond: ok vogs lond: enn halfan æ stadur j vidéy: ok gissvr j nese[8]) ok er þat mín hvgxann at kirkia j svrbæe[9]) eigi hina xviij hvoria vætt. Sagdi asbíorn mier at hafnnve[r]iar og vogs menn ætti at skæra[10]) hval þann til fiordvngar[11]) ef eigi væri vmbodz madur videýinga vid: enn senda

---

[1]) þvesti 108; [2]) skiphval, öll hdrr.; [3]) Hér stendur æ í hdr. 238, 65 (laus blöð), sem mun vera ofaukið; [4]) sl. 108; [5]) skipa 108; [6]) annara 108; [7]) þannig í 108; vantar í 238; [8]) mun vera Gissur Hafurbjarnarson; [9]) þannig 238; Saurbæ 108; [10]) skera 108; [11]) fiordunga 108.

mann[1]) þegar til videyar eda vmbodz manni þeirra ok abýrgizt hval þann þar til er þeir koma til.

---

28. [um 1270].

LANDAMERKJABRÉF milli Hvalsness og Starness (Stafness) á Rosmhvalanesi.

Bréfið er prentað hér eptir Bessastaðabók AM. 238. 4to fol. 40, sem skr. er um 1570 og borið saman við tvær afskriptir í AM. 65. 8vo (kver Bergsteins í Skildinganesi; önnur í kverinu sjálfu bls. 43—44 = 65a, en hin á lausum blöðum utan um í 4to bls. 29 = 65b) frá 17. öld, og eina í ÍBfél. 339. 8vo frá 18. öld. Afskrr. AM. Nr. 5848 (afskr. eptir transscripto þriggja manna 27. Janúar 1664 eptir Bessastaðabók). Bréfið stendur í Bessastaðabók meðal Viðeyjarbréfa frá tíð Runólfs ábóta og Jón Sigurðsson heimfærir það til þess tíma sem hér er gert.

landamerkia bref ꝺ milli huals nes[2]) og starnes[3]).

Þessi erv landa merki millvm hvals nes ok starnes[4]).

fra miosynde firi nordan tvnid æ starnesi[5]) ok til hlavp oss firi nordann vog: æ starnes[6]) vid hvalsnes þridivng j oll- vm rekvm ok veidvm vtann storreka j hval. þat æ starnes firi avllv landi sínv: Hvallsnes æ j starnes land æ mela vt tveggía manada beit æ vor: Sambeit æ millvm garda[7]) firi nordan avgmvndar gerdi: [Enn lýngrifa mork skilvr gata sv er liggur firi svnnann torfmýrar[8]) ok vp i hafa leiti til vordv þeirrar er stendur æ leitinv þar sem hæst er ok svo sýdur[9]) sem[10]) hæst er leitid til motz vid kirkiv vog og niardvík. ok divpa vog. enn reka mork millvm divpa vogs ok starnes ok hvallsnes skilr grof sv er verdvr firi innann klettana til hægri handar er ridit er fra kirkiv vogi.

29. [um 1270].

LANDAMERKI Vindáss í Kjós.

---

[1]) bod 108; [2]) Hualzness 339; [3]) Staffness 339; [4]) stafnefs 339; [5]) Stafnes 339; [6]) stafnes 339 (eins alstaðar); [7]) jarda 339; [8]) [felt úr í 65a; [9]) sudur 65a, 65b, 339; [10]) Hér endar 339.

AMagn. Nr. 238. 4to bl. 159a á pappír c. 1570 (Bessastaðabók). Þetta er ef til vill brot úr landamerkjaskrá, sem líklega er ekki yngri en hér er sett.

landamerki um windas j kios.

Jtem j fyrstu ꝺ milli Reynuualla og uindas rædur g. · lækr upp ꝺ brun, þadann sionhending nordr ad ga[tna]motum, þadann nordr j selia ꝺ. Enn ꝺ milli hækiudals og vindas: rædr skipa gil vpp ꝺ brun, og þadann sionhending nordur j selia ꝺ.

---

30. [um 1270].

LANDAMERKI Bjarnarhafnar í Helgafellssveit.

AMagn. Nr. 252. 4to bls. 62 skr. c. 1670—1680 (innskot í hdr.). Marteinn Narfason gaf um 1280 klaustrinu á Helgafelli í Höskuldsey, en hèr er talin búð og skipstaða, sem Bjarnarhöfn eigi í eynni; er því ekki ólíklegt að landamerki þessi sé eldri, eða frá þeim tíma, sem hér er sett.

Biarnarhafnar landamerke.

I millum Biarnarhafnar og Kothrauns rædur Kothraunsaen hid ytra millum Litlu seliu og Amyra rædur skurdur sa er kallast landamerkia skurdur. Jördunni Biarnarhöfn fylgir Hrutey. Stangasker. bud og skipstada i Höskuldsey. item önnur bud og skipstada i Akurey. Akureyingar eiga selför millum hagagarda. tolf kugilda beit. ef þeir eiga svo til er þar buaen taka ekki til af ödrum. hvort fleira sem þeir vilia asaud edur kyr. Biarnarhöfn fylgir lambatollr fyrir beit og upprekstur a Biarnarhafnarfiall sem ad fornu hefir verid.

---

31. [sumarið 1270].

MÁLDAGI Viðborðskirkju [er Árni biskup Þorláksson setti].

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 96. Jón Sigurðsson heimfærir máldagann til 1269. En ef hann á annað borð er frá dögum Staða-Árna, þá er líklega réttast að heimfæra hann til sumarsins 1270, því að þá fór Árni biskup um Austfirðingafjórðung og heimti staði.

Marie kirkia a Vidborde a x^c j heima lande. eina kv ok

x. ær: þar skal syngia annan hvern dag helgann ok hinn fiorda hvern ottv song. þar skal luka presti c ok giallda tuævetrann gellding huert haust j eine hollt edur halfmork vadmals. hvn a kross ok kluckv. eirn slopp. eina forna bok. ij. alltarisklædi. þar skal takazt heima tývund allra heima manna. þar skal lysa loghelga messo daga. fra mariv messv vñz lidur paska vikv.

---

32. [sumarið 1270].

MALDAGI Vallaneskirkju [sem Árni biskup Þorláksson setti].

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 7; Landsb. 268. 4to (= D, 12) bl. 26a—b. Jón Sigurðsson hefir heimfært máldagann til «1269», en ef hann er rétt eignaðr Staða-Árna, er líklega réttast að heimfæra hann til sumarsins 1270, þegar Árni biskup fór yfir Austfirði og heimti staði (Bps. I, 685—86). Hér er prentað eptir 263.

Afgamallt [1]).

Jons kirkia Baptistę j vallanese er eignvd med gudi envm helga nicholao: hvn a vallaness land alltt og vijkings stada land alltt: oc hvammland alltt: og fiogvr hvndrvd og tuttugv j busgognvm [2]) oc hvsbvnadi: og verksfærvm [3]) ollvm: hvn a kv [xx oc eina og c. ǽ: og xxx [4]): kvgilldi j gelldfe og skal halft virda tveggia marka kvgilldi. og halft xij avra: oc skal giallda svmtt j hrossvm ef vill. J kross [5]) skogvm kvgilldi: þad er eyvindar dal: mille valagils [6]): og eyrargils. hvn ā oc halfs kugilldis skōg: giallda skal hvert sem vill reka þann er liggur fýrer vestan lagar fliotz ōs: þat er einn teigur þriv hvndrud. og a vallaness kirkia tvo [7]) hlvte j vidreka: enn kirkivbæiar kirkia þridivng: enn tuo [7]) hlvti a kirkivbæiar kirkia j hvaleka. Vallanes kirkia a helming vidreka vid sledbriotz [8]) Menn. enn attvng j hualreka: attvng hvalreka j ofærv. þetta skvlv vera ij. kvgilldi: eda þriar m[erkr] [9]) vadmala: selfor j Eyvindardal, fiogur hus ad syngia til: og tyvnder ā mille gils ār: og eyvindarǽr: og fra vadi v [10]): presta messv fōt a hvn j [11]) tuo gvdvefiar hokla: þria sloppa: iij kantara kapur: kirkia a tiolld

---

[1]) Á spássíu í 263; Vallanes 268; [2]) Bugagni 268; [3]) verk ferum 268; [4]) [xvj ij c ä oc fimm oc xx, 268; [5]) kros, 268; [6]) -gillz, 268; [7]) ij, 268; [8]) sledb°tz, 268; [9]) m: 263; M: 268; [10]) fimm 268; [11]) z, 268 (= ok).

sýn oc Allttara bvnad: skryn: oc Alltarastein bvinn: oc [helgedomar [1]) j hvorvtveggiv: iiij rodvkrossa: oc smleltta kross[a] [2]) iij fonta [3]) gudvefiar Alltaraklædi ij: oc kaleka ij: oc annan algylltan [4]) oc vegur sa niv aura: messvbok: lesturbok: oc handbok: og passionalem Apostolorum: Hymna bok: Aspiciens: oc martirilogivm: sequentivbok og likneski nicholas: oc mariv-skrift: vij kluckur: glerglugga ij: oc þa luti er til messv þarf [a kirkivr [5]): Joans skript Baptistę.

33. [um 1270].

Máldagi kirkjunnar í Holti undir Eyjafjöllum.

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 30—31 og er þar aptan við klausa frá 1326; Landsb. 268. 4to (= D, 12) bls. 231 (sbr. bls. 12); AMagn. Dipl. afskr. Nr. 2164 (eptir pappírsblöðum Holtskirkju) Mannanöfn þau, sem hér koma fyrir skýra ýmislegt í ættum frá þrettándu öld. Grímur Jónsson var bóndi í Holti um 1200 (Bps. I, 315, 333). Hallgerðr kona hans er uefnd í Sturl. Oxf. I, 249) við árið 1221. Njáll Sigmundarson í Skógum dó 1236. Krákr Njálsson í Steinum mun vera sonr hans og bróðir Skóga-Skeggja. sem dó 1262. Magnús biskup Gissurarson d. 1237. Ólafr Hjörleifsson var ábóti á Helgafelli frá 1238—1302. Máldaginn er því í þeirri mynd, sem hann liggr hér fyrir, yngri en 1258. Synir Gríms bónda Jónssonar í Holti og Hallgerðar húsfreyju hans voru þeir Þorgeir bóndi í Holti, sem hér er nefndr, og Hólmsteinn faðir Gríms prests í Holti (d. 1298). Þorgeir er nefndr í Reykholtsför 1241, en þegar hér (1270) er komið hlýtr hann að hafa verið gamall, því að 1276 giptist Sigurðr seltjörn dóttursonur hans. Jón Sigurðsson hefir heimfært þenna máldaga, sem hér er gert. og er líklegt hann sé frá sama tíma og Oddamáldagi.

gamall maldagi [6]).

Allra heilagra kirkia og stadur j hollti a þar heima land allt og varmarlid [7]) vallu [8]) og gerdar og gardzhorn med ollum fiorum þeim sem þar fylgia enn þad eru. xx hundrat half [synztu vestur-hollta [9]) fiara, half huammfiara er liggur fyrir

[1]) [helger domar 268; [2]) kross 263; [3]) fnnta 263; fĩta 268; [4]) algýlldann 268; [5]) [a: k:, 268, = a kirkian? [6]) Hollt nndir fjöllnm D 12; [7]) varmahlid D12; [8]) völln D12; [9]) [vestur syuztn hollta 263, D12, en 263 pnnktar nndir vestur til merkis nm að það eigi ekki að lesast, en i D12 stendr það blátt áfram; í frumritinu hefur líklega staðið merki fyrir ofan, sem sýndi að orðin ættu að skipta sætum, en þau hafa verið máð burt þegar afskriptirnar voru teknar, og því er hér skipt um sæti orðanna, og má það kanske til sannsvegar færa.

backa. enn þad eru ix tigir fadma hins fiorda hundradz: her fylger og langanes hælft med [1]) grasnautn [2]) og vtuoxtum at þui sem alþingis domur dæmde [3]) at fyrirsogn Styrmiss prestz hins froda [4]) og grims jonssonar og hallgerdar. nials j skogum og kraks j steinum nials sonar. Grimur prestur holmsteinsson for med þetta mæl þa er þetta dæmdist med stadnum.

Her fylgia x messu fot og iiij kalekar xij manada tijda bækur og sumar tuennar og fioldi sagna boka kluckur vi. skrin og smellta kross alltara steinar iij. plenarium. huslker af silfri. rodu krossar ííj mariu skriftt og jons likneski baptiste. Olafs likneski [ij. þorlaks skriftt: [5]) Tiaulld vm huerfis j [6]) kirkiu og j staupli. merki ij. kistur iij: kortialld vtann og innann. og ketill fyrer skirnar font og vmmbuningur hans, kantarakapur iij: og vi sloppar: v: [7]) alltara klædi a ha alltari: enn: ij [8]) a hinum, munnlaugar iiij og vatndyr [9]) glodarker og elldbere og kertistikur v, og bakstur jarn:

Her fylgia einuirdis: [10]) vij skogar. j þorsmork j staung gamla nautur gatna skogur [og loptz nautur lækiar skogur [11]) og tungur. inn j gil fra hofda skogi ij a askerstadum [12]) saudungs nes allt med vtvogstum allum: vndir saudungs hamrum: og saudungs hamrar. Her fylger xxx: sauda hofn j vestur hollte [13]) og fa skædi med stodhrossa hofn vetur og sumar fyrer vtann sandlæk. hundradz lamba hofn i langafell [14]).

Þessi afvinna er af fæ þessu at hier [15]) skolo vera ij prestar og diakn: messa skal her vera huern dag: og ij daga j viku tuer. ij: messur vmm alla jola faustu og langafaustu og vigiliudaga alla: ij messur annann huern dag j ix vikna fostu: sex dægra er her og skylld. fyrir allra heilagra messu hallda heilakt sebastianus messu. þat var leyfi herra Magnus biskups at heilagt skylldi hallda Decollationem johannis baptiste og fasta fyrir vmm dag [16]). enn þat var logrettuborit af Olafi abota.

---

[1]) og 263 og D,12 (rangt); [2]) gardz nantn 263; [3]) dæmdur(!) D12. [4]) fiorda, misskr. D12; [5]) [tvö D12 og sl. þorláks; [6]) sl. D12; [7]) fimm D12; [8]) tvenn D12; [9]) vatndýr D12 (afskr. M. Gr.); [10]) æinvirdis D12; [11]) [sl. D12; [12]) askurstodum D12 (afskr. M. Gr. = askierstodum?) nú = Akstaðir, eyðijörð (Akstaðahals) í Langanesi; [13]) hollt D12; [14]) = Lambafell (nú)? [15]) þar D12; [16]) daginn D12.

og þar lagdi þorgeirr bondi og þorny husfreyia hans til stadarins iiij^c fioru.

---

34. [1270].

Máldagi Nikuláskirkju í Odda á Rangárvöllum.

Frumbréfasafn AM. Fasc. XXXIV, 9, transcriptum þriggja presta Ásbjarnar Sigurðssonar, Þórðar Guðmundssonar og Ögmundar Pálssonar eptir gömlu máldagakveri kirkjunnar í Skálholti, gert 23. Dec. 1499; hér er borið saman við AM. 263. Fol. bl. 29b skr. 1598 og Landsbókasafn Nr. 268. 4to (= D12) skr. 1601, en þar er að eins nokkur hluti af máldaganum og hættir brotið á sama stað í báðum þessum afskriptum, og sýnir það, að þá hefir tínt verið blað úr máldagakverinu forna, sem í því hefir verið enn 1499. AMagn. Dipl. afskr. Nr. 2140 og Nr. 2649 (eptir transscripto með hendi Árna). Máldaginn segir skýrt frá því sjálfr, að hann hafi verið borinn í lögréttu og þessar eignir allar hafi þar verið dæmdar Oddakirkju, og af Árna biskups sögu kap. 6 (Bps. I, 685) sést að þetta hefir verið gert einmitt 1270; og þegar þar við bætist, að allir þeir, sem með vissu þekkjast af dómsöguvottunum eru einmitt uppi um þetta leyti, og einn þeirra Ketill prestur Þorláksson deyr 1273 eða þrem árum síðar, getr enginn vafi á því verið, að þetta sé máldaginn frá 1270.

Odda maldage.

Nichulas kyrkia j odda. a heima land allt froda hollt tuav. Bergvad. langagerdi. fiosa land. selsland. stadnvm skolv fylgia xxx. [1]) kva. ok halft annat. hundrat. asaudar. hestar xij.

Þessar eru skylldur [2]) j odda. at giallda a hverium tolf manudum. at fellzmula gelldingur tuævetvr at. æ. gelldingur gamall. a. vollum hinvm ytrum gelldingur tuæuetur. a vollum hinum eystrum gelldingr gamall j klofa. gelldingr gamall. a. hrofstavdvm [3]) gelldingur tvævetur. a tiorfa staudvm gamall gelldingr. j flagbiarnar hollti gelldingur gamall ok annar tuævetur. j ostvaz [4]) hollti gelldingr gamall j sniallz [5]) havfda gelldingr gamall. at. a. gelldingr gamall. a ægis sidv gelldingr gamall ath hrafn [6]) toftum gelldingr. gamall. at rauda læk hinum ytra. gelldingr gamall. at rauda læk hinvm eystra gelldingr tuævetur. a. brekkv gelldingr. tvævetr. j tvngunne litlv. gelldingr. gamall. j þiodolbs haga gelldingar ij tvævetrer at

[1]) þrir tiger 263; [2]) skylldir 263; [3]) roistodum 263; [4]) ostnatz 263; [5]) snellz 263; [6]) ramn 263.

havmrum gelldingur [1]) tuævetur. at gasa husvm gelldingur tuævetr. j kalfa hollti gelldingur tvævetur. j kroki gelldingur gamall. a heidi gelldingur tuævetr. a lytings staudum gelldingr tvævetur. j hreidri gelldingur veturgamall. j gutthorms haga gelldingur gamall. j kalldadarhollti [2]) gelldingur tuævetur. at þverlæk gelldingur tvævetur. a. skambeins staudum gelldingur veturgamall. j nesi gelldingur tuævetur j hollzmula. gelldingr tuævetr. j kallda kin. gelldingur tvævetur. j akbravtar [3]) holti. gelldingur gamall. a. tialldar stavdum gelldingur gamall. j skardi hinv eystra gelldingr gamall og annar tvævetur. at steinkrossi gelldingur gamall. j sandgili gelldingur gamall. vnder hraune gelldingur gamall. j holmi a þorleifs staudum gelldingur gamall at hofi hinv nedra gelldingur gamall. ok annar tuævetur ok hin þridie veturgamall. j lambhaga gelldingur gamall. at reydar vatni gelldingur gamall ok annar tuævetur. at gelldingalæk. gelldingur tuæuetur. at vikingslæk gelldingur gamall. at helluvadi gelldingur gamall ok annar tuævetur. ath gauxstaudum gelldingur tvæuetur. at sela læk gelldingur tuævetur. j varma dal gelldingur tvævetur. j grof gelldingur gamall. j galltarhollti gelldingur veturgamall j froda hollti hinv eystra gelldingur tuævetur. at moheidarhuoli gelldingur tuævetur at bergvadi. gelldingur tuævetur. j divpadal gelldingur tuævetur. a. velli hinvm efra gelldingur gamall at vpsaulvm. gelldingvr gamall. j lambey. gelldingur tuæuetur a. stravnd gelldingur gamall. at bergþors huoli gelldingur tvævetur. at arnar hvoli gelldingur tuævetur. a. forsæti gelldingur gamall ok ij tvævetrer. a. strandar hofdi gelldingur vetur gamall a vomnla staudum gelldingur veturgamall j næfr hollti gelldingar xij veturgamler ok skal þa giallda fimtv dægiñ fysta j svmri afeñdi ok skvlv aller vera svo hollduger ath þeir anne gautv a deigi j odda. j hafi vett matar a. þorkels stavdum vett matar ok vj alnar vadmals. a. grims staudvm vett mattar. a. skvms staudum vett matar. a klas bardi haluett mattar. a. strandar hala fiordung matar. j holmvm vett matar. at asolf skala hinvm ytra vett matar. a. arngeirs stavdvm vett matar. j kollabæ vett matar ath mos

---

[1]) tvískrifað í transskriptarbréfinu; [2]) kalladar hollti 263; [3]) hér þrýtr 263 og 268.

huoli hinvm eystra vj fiordvngar matar. at griot. a. vett matar at hofi hinv nedra vett ostz j sangili haluett ostz. j stvfa hollti halvett ostz a. arnkaullu staudum half vett ostz at. a. half vett ostz a kalf staudum fiordvngur. j gardzhuika hinvm vestazta. ij fiordvngar ostz j langa gerdi fior[d]vngur ostz at hofi hinv nædra ost leifur j ase ost leifur a. skambeiñs stavdvm ost leifur. j. sneillz havfda ost leifvr. at merki huoli ostleifur a tialldar staudum ost leifur. j skardi hin eystra ost leifur at vikings læk ost leifur. vnder hravne ost leifur. ath eyvindar mvla ost leifur. a. heradar stavdum fiordvngur ostz. j hvammi fiordvngur ostz. a. medal þiors ar ok iokvls ar a. solheima sandi. þa skal bondi hver giallda ost leif j odda hvert havst. slikan sem lætur sier til bus ysta. j guttorms haga vj aurar vadmala. a. vakurstavdvm xij alnar j mælvm xij aurar vadmals. a. oxa hrygg. xv. alnar. j vestur holltvm xviij alner j dvfdags hollti. xij avrar laugaura. j siglv vik hini vestari. a stadur iij hluti j fiorv. en adrer tvo. j þvfna fiorv fiordvng. j skvmstada fiorv ij hluti. j grimstada fiorv xij hvndrvt. j þýcka bæ cc j fiorv. i vestmana eygivm firi ofan leiti c fiska ok sallt belgir iiij.

Þessir vorv domsavgv vottar. þa alþingis domur dæmdi þessar eigner. Hichvlas kirkiu j odda. sem adur erv ritadar j maldaga þessvm. hafurbiorn styrkarson. pall þorsteins son oddur prestur eysteins son. ketill prestur þorlaks son þorleifur Reimr ketil son. þordur þorsteins son Eygiolfur jonsson. Haukur olafs son. þorgeir biarnar son. Sygurdvr þorvallzson. jon skvm son loptur kolsson [1]).

---

35. [1270 eða fyr].

Rekaskrá Munkaþverárklaustrs.

---

[1]) För fyrir þrem innsiglum. Aptan á stendur með hendi frá 16. öld Odda maldage». Efst i horninu aptan á til vinstri stendr með hendi samtíða transskriptinu:

«Ecki er ræd nema j tijma sie teckit
Liot[t] er letur mitt
ef lytur æ þad mey huitt
þeim sem».

Eins og skrá þessi liggr hér fyrir að öðru en því, að henni er hér skipt í tvo kafla, kemr hún fram í Sigurðarregistri (AM. 269. 4to = D) og þeim afskriptum, sem frá því eru runnar: MSteph. 27. 4to bls. 90—95 skr. c. 1730 og Landsbókasafn Nr. 108. 4to bls. 206—209 (skjalbók frá séra Jóni í Hítardal (= E), og er hún þar sem ein skrá, og Tjörnesrekarnar koma þar í samfellu eptir Slétturekana. Í skinnhandritinu AM. 276. 4to skr. 1386 (= A) sem á er rekaskrá Hólastaðar eins og Jón skalli gekk frá henni 1374 («rekaskrá Jóns skalla») er þessi skrá sett inn í Hólarekaskrána í tveimur hlutum, og er þar á milli Slétturekanna og Tjörnesrekanna greinir um rekaeignir Hólakirkju á Tjörnesi, en á eptir Tjörnesreka Munkaþverárklaustrs kemr hér svo önnur rekaskrá klaustrsins, sýnilega yngri, og svipuð Auðunarmáldaga, en þó nokkuð styttri og því líklega nokkuð eldri en hann, eg gizka á frá hér um bil 1296. En í skinnhandriti Biskupsskjalasafnsins á Íslandi Nr. 26. 4to (= B) sem einnig er skrifað 1386 og hefir inni að halda hina svo kölluðu «rekaskrá Jóns skalla», er einungis fyrri klausan (Slétturekar) og vantar þar bæði Tjörnesrekana og eins rekaskrána frá hér um bil 1296. Í AM. 276. 4to finst ennfremr fyrri kaflinn (Slétturekar) með hendi frá 1446 (= C) og er þar þá hnýtt aptan við ýmsum öðrum eignum og ítökum klaustrsins, sem ekki er getið um í neinum af hinum handritunum, og gæti þetta bent á, að fyrri klausan væri sérstök skrá fyrir sig. Þó hefir mér þótt varhugavert að skipta skránni frekar í sundur en hér er gert, því þessar tvær klausur geta eins vel átt saman eins og hitt. Skráin virðist mér langelzt af þeim rekaskrám þessa klaustrs, sem eg þekki, en hvað gömul hún er, er mjög erfitt að ákveða með vissu. Þó held eg hún geti ekki verið yngri en vel eldri en hér er sett, en vera má að aðrir kunni að sjá þetta glöggvara en eg. Ræð eg þetta helzt af nöfnum þeirra manna, er koma fyrir í skránni, og eru þau nærri því öll mjög fágæt, en þó er óvíst hverir mennirnir sén. Hallr Gunnarsson kynni að vera sami maðr og Hallr prestr Gunnarsson á Möðruvöllum, sem dó árið 1201. Daði Árnason er mér ókunnugr. Gunnsteinn sá, sem hér er nefndr, kynni að vera Gunnsteinn Hallsson, bróðir séra Páls á Eyri; hann bjó á Vestrlandi og fylgdi Sturlu og átti Ingveldi systur Skarðs-Snorra. Hann kaupir 1225 Hvammsland af Þórði Sturlusyni, en borgaði ekki. 1227 kaupir hann Garpsdal og bjó þar. Ætt hans get eg ekki rakið í Sturlungu, en það, að hann kaupir jarðir til ábúðar á Vestrlandi, bendir á, að hann hafi ekki átt þar óðul. Gunnsteinn er enn á lífi 1254 og þá varla mjög gamall, því þá er hann í orustu. Þorljótr kynni að vera sami maðr og Þorljótr bóndi á Einarstöðum í Reykjadal, er var ríkr maðr og lifði enn 1254. Í Auðunarmáldaga 1318 (JPét. Tímar. IV, 55) er og nefndr Þorljótr prestr. Systir Gunnsteins Hallssonar hét Jóreiðr og átti hana Þórðr Narfason bróðir Skarðs-Snorra og bjuggu þau í Sælingsdalstungu. Sú Jóreiðr, sem hér er nefnd, gæti vel verið hin sama. Þórey sú, sem hér er nefnd, væri þá systir hennar. Jóreiðr Hallsdóttir var

enn á lífi 1253 og þá víst gömul. Sá Hallr Gunnarsson, sem hér er nefndr, ætti að vera faðir þeirra systkyna. hvort sem það nú er séra Hallr á Möðruvöllum eða ekki. Gunnsteinn og Hallr eru og gömul nöfn í ætt Ljósvetninga og Þórey í ætt Möðruvellinga. Hallr Ótryggsson dóttrson Þorkels háks bjó á Þverá í Fnjóskadal um 1060 (d. 1065). Gunnsteinn er nefndr bóndi á Þverá Fnjóskadal í Reykdælu og Gunnsteinn Þórðarson bjó á Ljósavatni um 1060. Sé það rétt að þetta sé Gunnsteinn Hallsson í Garpsdal og hans systkin, þá verður sízt fjarri að árfæra rekaskrána, sem hér er gert og þó ekki seinna, því hann er líklega fæddr um eða litlu fyrir 1200 og gæti því hafa lifað fram um 1260 - 70, og skráin bendir til, að þeir muni vera enn á lífi, þegar hún er gerð; Gunnsteinn og Þorljótr («síðan hafa haft»).

I.

Þesse reka mork ero nordr a slettu þar sem þwer ar stadr a j.

Sueinungs vikr Reki er austan fraa fyliudals æ til sulna hamars [1]).

Þadan er [ormars [2]) lons Reki til holsar.

Þa hols Reki til deildar ær.

Þadan vestr hafnar[3]) Reki til gegnis lekiar er sumer kalla torf lek.

Vestr þadan er hauskulds nes Reki til þess oos[4]) lekiar. er fellr vr eggh vers vatne vt vm [gardzvollo [5]).

fra steine i hardbaks mol vestr til steins i hesta nes mol: þat [6]) heiter hardbaks Reki:

Þadan hestanes Reki til skinnalons oos.

Þadan skinna lons Reki vestr i [midia kanavik [7]).

[8])Þadan er Rifs Reki vestr til grasteins er stendr firir ofvan molina jnn fra hwaltiornum.

Þadan vestr er hualtiarnar[9]) Reki til vordu a haganesi:

Vestr þadan er blikalons Reki til fornazta os.

Reki a skamhedins nesi er mille stræmlons os oc[10]) vestr skelia hamars osa.

II.

[11])A manđ. a tiornesi. a þuerarstadr[12]) halfan Reka huala

---

[1]) þannig AB; hafuar CD; [2]) vrmas D; [3]) Raufarhafnar CD; [4]) sl. CD; [5]) [garda vaullu C; sl. D; [6]) sl. CD; [7]) [kana vik midia C; [8]) En b. v. CD; [9]) þannig ABC; hualtiarna D; [10]) sl. D(!); [11]) kefli oc salltbrennu vm alla manar reka oc b. v. D; [12]) muka þueraar klaustur D.

oc vidar oc flutningar. oc fiordung or helmingi vidreka oc flutningar allt til karlsgautu.

At sandholum halfan Reka oc flutningar. oc vardueita skotmanz hlut at helmingi.

Fiordung j uxastada Reka a sandi. er cc fadma. oc xl. fadma. oc iiij. fadma[1]).

Gardmanna reka halfan. huala oc vidar oc flutningar.

J liosvetninga Reka eiga halsmenn siettung. sidan a þuerar stadr[2]) halfan Reka huala oc vidar oc flutningar.

Vm alla nattfaravik. fra suina til ofeigshellis þridiung or[3]) hualReka oc storvida þeira tria er meiri erv en. x alna.

Fra ofeigshelli til suina lękiar vidr miosyndi. iij[4]) attunga bædi hualReka oc vid Reka. oc flutningar.

Slikt hit sama j hualReka oc flutningum. fra austan verdum eýrar havfda[5]). allt til nausta oss. firi austan geirleifs hõfda En vestr fra nausta osi. til Rossasteins. ǭ þverarstadr fimtung oskerdann. oc iij[6]) hluti or þrimur fimtungum. oc slikt j flutningum oc vidreka.

Fra hrossa[7]) steini til gardzenda firi vestan vik þria hluti j ollum Reka. huala oc vidar oc flutningum.

En fra gardzennda vestur vm sýrnes til lækia vikur. slikt at aullu sem austur fra hrossa steine.

Um lækiar vik til biarnar ár. halfan fimta attung. hualReka. vidreka oc flutningar[8]).

Fra biarnara vestur vm senningar vikur[9]). a þuerarstadr[10]) halfan attung i audru lagi. þat keýpti hallr gunnarson at dada arnasyni.

Eýrar Reka halfan j hualuatz firdi. huala oc vidar oc flutningar.

Þridiung j þaanglabacka Reka[11]). bædi huala oc vidar oc flutningar.

J huanndõlum[12]) þat er j blæiu Reka. attung j hualReka oc [flutningum. en[13]) fiordung j vidReka.

---

[1]) fadmar D; [2]) klaustrid D; [3]) sl. D; [4]) þria D; [5]) eyiar hofda D; [6]) þria D; [7]) hross D; [8]) flutninga D; [9]) vik D; [10]) [hér skýtr D inn: J hafragia þria attunga hualreka oc flutningar enn halfan vidreka. J millum biarnarar oc senniugarvikur ꜳ klaustrid; [11]) sl. D; [12]) hualdðlum D; [13]) [einn D.

J þorgeirsfirde ꝍ þuerarstadr þridiung i hualʀeka oc flutningum. oc vidreka austan fra eẏrar ʀeka jnn til aros.

Um alla nattfara vik sem fẏr seger. oc skal af [naust toft[1]) hinne eẏstri ʀetsẏnis kidiastapi yfer titlingasker. þat heiter eẏrar ʀeki. til þess er keranes framan vert lig[g]ur vidr gniparhusum. J þessum ʀeka eiga halsmenn settung. en sidan hafa liosuetningar haft at helmingi[2]) vit gunnstein oc þorliot.

þa er setbergs klettur kemur fram sem fyrst ma sia vndan skridnafelli. þat heiter manar ʀeki. þenna ʀeka halfan[3]) hafdi joreidr heiman. en halfan toku þær þoreẏ j erfd epter faudr sinn oc fylgdi þetta ekki liosavatni.

---

36. Vorið 1271. [i Skálholti].

Samningr Árna biskups Þorlákssonar við Steinvararsyni um Oddastað.

Þessi samningr er tekinn eptir Árna biskups sögu (sbr. Bps. I, 688) þó hann sé hvergi nærri þar *in forma*, en hann er hvergi annarstaðar til. Hér er prentað eptir Stockhólmsskinnb. Nr. 12. 4to bl. 6b og borið saman við Nr. 8. 4to chart. í sama safni (bls. 921—22),

... Giørdu þeir saming ꝍ med sier.

ad [4]) arne biskup skyllde þola ad þeir brædur ættu bunad ä stad og hafa þar gödann smid til kyrkiu vppgiørdar, og fä honum Efne til [þeirrar smijdar [5]). Enn ef nøckur talmade smidinn, skẏllde h[erra] Runolfur äböte og þorsteinn halldörson er þä bið at huole, [og atte Jngegierde philepus dottur[6]) kueda ꝍ huad fyrer skyllde koma.

þeir brædur skyllde og tregdalaušt vppgiefa stadinn, og hallda øngre hanz eign ef sä vrskurdur kiæme ad biskup ætte þeirrra [7]) kyrckiu ad Rada og hennar fie af beggia hende konungz og Erckebiskupz. og skyllde og sä standa sem þeir giørde þo ad þeir dæmde øðru vijs.

Steinvarar syner skyllde og giallda fie med stad nema

---

[1]) [naustat(!) D; hér er E réttara en D; [2]) helmingnm D; [3]) sl. D; [4]) herra b. v. 8. 4to; [5]) [sl. 8. 4to; [6]) [sl. 8. 4to; [7]) þannig 12. 4to og 8. 4to.

þeir konungr og erckebiskup kallade þā friälsa þar af. þeir skylldu og fie þetta vtgreida ad sumre. nema þeir feinge af sier prōfad a næsta þinge løgliga med yfer [syn] herra arna biskupz.

---

37. 2. Juli 1271. i Kolni.

Adolf hinn fimti greifi af Bergi og bróðir Heinrik af Háskeiði (Höscheid) príor Jóhannesar riddaraorðunnar í Danmörk og ríkjanna þar í grend, votta að Hermann riddari af Betzdorf ásamt sonum sínum Hermanni og Reinhold hafi með vissum fyrirvara frásagt sér alt tilkall til eigna þeirra hjá Dynskógum við Rín (Dünwald), er hann þóttist eiga erfðakröfu til, og gefið þær Dynskógaklaustri.

Bréf þetta er prentað í Annalen des Historischen Vereins für den Niederrhein. Köln 1885 bls. 76—77 aptan við ritgjörð L. Korth's um Dynskógaklaustr á Rínarbökkum, og er þar tekið eptir pappírshandriti frá lokum 15. aldar í Kolnarskjalasafni. Bréfið kemr Íslandi einungis við að því leyti, sem það heyrir undir grannaríki Danmerkr. Hér er því tekinn stuttur kafli af bréfinu.

[1]) Universis prensens scriptum visuris nos Adolphus comes de Monte et frater Heynricus dictus de Hoensceit sancte domus hospitalie Jherusalemitani humilis prior per Daciam et regna adiacencia consitutus notum facimus presentibus protestantes, quod Hermannus dictus de Betsendorff miles et sui filii Hermannus et Reynoldus [de] Dunwalt coram nobis et quam pluribus aliis fide dignis constituti pro se et omnibus suis heredibus ac coheredibus bona se libera voluntate bonis illis apud Dunwalt sitis, que conventus in Dunwalt possidet et in quibus dicti Hermannus et sui heredes habuerunt vel videbantur ius hereditarium habuisse, cum effestucacione solempni abrenunciarunt libere et absolute, bona eadem cum suis appendenciis universis in manus nostras resignantes ...... in Colonia ... et datum anno domini M° CC° LXX° primo in die Processi et Martiniani martirum.

---

[1]) Hér er slept fyrirsögn bréfsins.

38. **9. August 1272.** **i Tunsbergi.**

SAMÞYKT Jóns erkibiskups og Magnúsar konungs um kirkjusektir.

Kriegers safn Nr. 4. 8vo á pappír aptast með hendi eins af skrifurum Árna (Þórðar Þórðarsonar?); AM. 94. 4to á papp. c. 1600; Stockh. C14. 4to skinnb. Þetta skr. af Sparwenfeldt 1679 (NgL. IV, 652); Stockh. C36. 4to á pappír frá c. 1600 (NgL. IV, 687); ÍBfél. 35. 4to á pappír frá 18. öld. Hér er prentað eptir Krieger 4. 8vo og borið saman við ÍBfél. 35. 4to.

Kirkiusektir.

Anno ꝺ. cc. lxx. ij. Lafransmesso aptan j þunsbergi j Barfota broder klaustr var samtýckt af Magnus kongi oc Joen erchibiscop. med tillogu Biorn Ellingsons. þore biscopssôns. Ouden haukleiksons. her Vigleick Oudunarson at þessi sektir skolu heita kirkiesektir.

j. klerckamal.	x. likförsla [3]).
ij. hionskap [1]).	xj. Oker.
iij. skilsmal.	xij. simonia.
iiij. helligdags brot.	xiij. villur.
v. kirkiune frialse.	xiiij. vantru.
vj. Tiundargierd.	xv. frillulifuit.
vij. Testament.	xvj. hordom.
viij. Salagiafuer [2]).	xvij. Gudsifiaspel.
ix. Bandsverk.	xviij. frendsemis spel.

---

39. **24. Júli 1273.** **i Björgvin.**

ÚRSKURÐR Jóns erkibiskups í Niðarósi, þar sem hann dæmir Odda og Vatnsfjörð undir forræði Skálholtsbiskups.

Þessi merkilegi dómr liggr fyrir í tveim textum. Annar stafar frá transskripti Ögmundar biskups frá 1518 eptir gömlu registri Skálholtsstaðar (hér = A), en eingar beinar afskriptir af því eru eldri en frá byrjun 18. aldar. Hinn textinn (hér = B) er sá, sem tekinn er upp í Árna biskups sögu.

---

[1]) hionaskap 35; [2]) salugiafuer 35; [3]) likförslu 35.

A.

AMagn. Dipl. afskr. Nr. 789 »eptir bók frá Villingaholti í Flóa« á pappír nokkuð gamalli, er átt hafði séra Árni Gíslason biskups Jónssonar, en seinna séra Þórðr Þorsteinsson og síðast Árni Magnússon. Þessari afskript er hér fylgt sé ekki annars getið; AM. 242A. 4to bls. 118—20 á pappír, syrpa Guðbrands biskups skr. 1569—1570, og er hér slept transskriptarvottorðinn, enda sýnist biskupinn hafa skrifað eptir Árna biskups sögu, en sá texti hafi verið frábrugðinn þeim, sem nú þekkist, og þar hefir dómrinn verið nærri því eins og í Skálholtstextanum; þessi afskript virðist ekki nákvæm og sýnist frumritið hafa verið ilt aflestrar; MSteph. Nr. 27 4to bls. 393—97, pappírsbók, sem Stephensen hefir kallað Svartskinnu og er að mestu með hendi Benedikts lögmanns Þorsteinssonar, skr. c. 1730; Landsbókasafn Nr. 101. 4to (= C7); Landsbókasafn Nr. 115. 4to (= D 16); Ny kgl. saml. Nr. 1847B. 4to bl. 3, bók séra Guðbrands í Vatnsfirði skr. 1669, og er hér að eins partur úr dómnum. Þessi texti er áðr prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 40—44, og sýnist þar helzt vera fylgt Landsb. 115. 4to. Afskript af dóminum er og að því eg held til á pappír í Biskupsskjalasafni Íslands Nr. 83. Fol. en hún er hér ekki notuð.

Bref Jons Erkibyskups i Nidarose um Vatnsfiord og Oddastad Ao 1273[1]).

Ad thilsettum deige Jdus[2] Julij, voru fyrir oss virdulegur broder [3]) vor Arne biskup af Schalhollti af halfu [4]) kirckiu sinnar, og sä leikmadur er Sigvatur heiter Haldanarson, af sinne hälfu [5]) og brædra sinna, og Einar Þorvalldzson fyrir sina hönd.

Þä bar fram̄ þessi [6]) biskup j dom fyrir oss, sina beidslu med þeim [7]) hætti sem hier seiger.

[Virdulegum Jone Erckeþiskupi [8]). Eg Arne biskup af [9]) Schälhollti kiære þad fyrir Gude og ydur upp ä Sigvat Hälldänarson, ad hann helldur og kallar sier kirkiu hins heilaga Nicholai j Odda, fyrir forrad [10]) og alla [11]) aftekiu, og sinum

[1]) Eingin fyrirsögn 789, þannig 115, og nær því samhljóða 101; Vrskvrdnr vm Odda og Vatzfiord, vr stadamalnm, Guðbr. bp., eins og það væri tekið eptir sögunni, þó bréfið í heild sinni samhljóði meira Skálholtstextanum; [2]) iij cal. Julij, Arna bps s. Bps. I, 692; [3]) brodnr, Guðbr.; [4]) 789, Guðbr.; helft 101, 115; [5]) alfu, Guðbr.; [6]) hinn sami, b. v. Guðbr.; [7]) þessum 101, 115; [8]) [Virdulignr minn herra Jon Erkibiskup, Guðbr.; [9]) ad 101, 115; [10]) til forrada, 101, Guðbr.; til forrads 115; [11]) allrar 101, Guðbr.

brædrum. Nu af [1]) því ad Sigvatur ā hier svar ad hafa fyrir alla þa [2]) hier um. þa beidumst eg [3]) ad þier dæmid heilagri kirkiu öll þau riettinde af þeim sem hun ā ad hafa. enn meir og minum lôgligum epterkomendum frialst valld og forrād kirkiunnar, slikt sem [Schalholltz biskupe [4]) heyrer, eptir gudz lôgum.

þesse andsvôr hafde Sigvatur ā möte Arna biskupe, ad hann hyggur ad þad skilord meige standa, sem Sæmundur [5]) Sigfusson [6]) giorde fyrir Oddastad, ad hann skylde [sier forrād og vardveitslu, og sinum erfingium [7]) æfenlega. Sidan var Sigvatur spurdur, hvort Oddastadur være kirkiu eign kalladur: Hann svarade hann munde eci ā möte þvi mæla [8]), svo þo ad Oddveriar [9]) skylldu vardveita. Svo og gieck Sigvatur vid fyrer erckebiskupenum, ad Steinvörr [10]) möder hans keypti Oddastad af Birne Sæmundar [11]) syne og Sæmunde Ha[ra]ll[d]ssyne, og sidan toku þeir Sigvatur og brædur hans j erfd epter hana, og [12]) hann [13]) atti svôrum [uppe ad hallda [14]) fyrer brædur sina um þetta māl og þeir hafe þetta [15]) samþýkt.

Med sama hætti beiddist Arne biskup af Jone erckebiskupe, ad hann dæmde honum valld og forrād slikt sem Schalhollts biskupi heyrer ad [16]) Gudz lôgum, fyrer kirkiunni j Vatzfirde undan Einare Þorvalldz syne, er sier eignar [17]) kirkiuna til forrāda.

Þā voru svôr Einars ad Þordur fôdurfader hans liet giora kirkiu j Vatzfirde og liet vigia med þeim skilmāla ad hann og hañs rietter erfingiar hver epter annann skylldu eiga forræde fyrer [18]) og vardveitslu.

Arne biskup seiger svo af [19]) badum þeim [Siguati og Einari [20]) [ad hann kallade þvi ā þā um kirkiur þessar [21]) ad hônum syndest [22]) ad þeir meigi [ekki ad riettindum þær halda

---

[1]) fyrir, Guðbr.; [2]) sl. 101, 115; [3]) vier 101, 115; [4]) [til skalholltz biskups, Guðbr.; [5]) Sigmuudur(!) 115; [6]) eyða fyrir uafninu, Guðbr.; [7]) [forrad og vardveitzlu fyrir hafa og sijner erfiugiar, Guðbr.; [8]) tala, Guðbr.; [9]) odda veriar, Guðbr.; [10]) öll hdr. hafa: Steiuuu, sem er rangt; [11]) eyða fyrir Sæmun hjá Guðbr.; [12]) ad, b. v. Guðbr.; [13]) húu, Guðbr.; [14]) [ballda vppi, Guðbr.; [15]) þad, Guðbr.; [16]) af 789; [17]) kallar, Guðbr.; kalladi 101, 115; [18]) sl. 101, 115; [19]) sl. 101, 115; [20]) [j sinu andsuare 789; [21]) [sl. 101, 115; [22]) synest Guðbr.

nie bæla[1]). Baud og virdulegur herra Jon erckebiskup honum[2]) svo j skyllduga hlydne vid gud og sig[3]) med valldi sins biskuplegs embættis leidrietta og einkanlega slika hlute med ødrum þeim sem hann sier umböta þurfa ä Jslande j Skalholltz biskups dæme. [Hann seiger og ad biskup eige[4]) valld yfer kirkium og þeirra eignum øllum, enn leikmenn edur olærder menn meige þær med aungu motj[5]) eignast. Nu af þvi ad heilagrar kirkiu løg votta, ad liotlegur kaupmäle, og [ad riettindum[6]) omactulegur[7]) ä [ecki bannd fullkomna[8]) med riettu[9]), og þad sem j fyrstu er einckis vert, þä mä þad sidan eige fyrir nockru standa, [þä ad[10]) stunder lida[11]) og[12]) vardveitslu þessara stada mætte[13]) einginn biskup undann sinum epterkomendum gefa, og eingenn leikmadur mætte[14]) og[15]) helldur eignast og [mega þar skildaga läta til ganga[16]). Einginn[17]) mä og[18]) kirkiu kaupa nie selia vid verdi, utan mikils sälu häska, og þvi fær sä ei riettelega hallded þær er svo kemst ad. Af[19]) slikum skynsemdum beiddist herra[20]) biskup af oss ad vier dæmdum af Sigvatj og brædrum hans, svo og af Einare þorvalldssyne forræde og alla aftekiu[21]) [og vardveitslu Oddastadar og Olafs kirkiu j Vatzfirde med øllu þvi sem þar til liggur[22]), ad onýtum þeirra[23]) vørnum, svo[24]) alldrei sidan[25]) eigi þeir nie þeirra erfingiar nockud tilkall [til greindra kirkna[26]). Nu af þvi at þetta mäl er til vors doms komed, þa giørum vier þennan urskurd ä[27]). j nafne fødur, sonar og anda heilags, ad valld og skipan forrædi og vardveitsla Oddastadar og olafs

---

[1]) [þannig, Guðbr., 789; ei ad (sl. 115) riettindum þær hallda eiga nie hafa 101, 115; [2]) hanu 101, 115; [3]) ad, b. v. Guðbr.; [4]) [svo hefur och arna biskupe skilizt sem iura seiga ad biskups(!) a, Guðbr. Þetta er auðsjáanlega tekið eptir Árna biskups sögu, og sé svo um texta Guðbrands að öðru, þá hefir Guðbr. þekt texta af sögunui, sem nú er ekki til, og svo muu það vera; [5]) ad erfdum, b. v. Guðbr.; [6]) [sl. 101, 115; [7]) ónátturligr 101, 115; omattuligur, Guðbr.; [8]) [a ej ad fullkomna baud, 115; [9]) retti, Guðbr.; [10]) sl. 101, 115; [11]) [þo ad stunder lyde, Guðbr.; [12]) forrædi og, b. v. Guðbr.; [13]) matti, Guðbr.; [14]) matti, Guðbr.; [15]) sl. 101, 115; [16]) [meiga þar (þeir 115) skilmala tilleggia af 101, 115; ei meiga þar og skildagar til gauga, Guðbr.; [17]) ei, Guðbr.; [18]) sl. 101, 115; [19]) Ad 789; [20]) Arni b. v. 101, 115; [21]) aftekt 101, 115; [22]) [allra eigna þeirra kirkua sem fyrr voru uefudar, Guðbr. (eptir Árna sögu); [23]) þeim 789; [24]) suo ad, Guðbr.; [25]) sl. 101, 105; [26]) [kirknanna, Guðbr.; [27]) sl. Guðbr.

kirkiu [1]) Vatzfirde med ǫllu þvi sem þar til liggur, huert þad er tekid edur oteked, [nýtt edur onýtt,[2]) nema þad eitt, sem til [3]) þarfinda hefur haft verid og þö skynsamlega tært verid, þä dæmdum vier arna biskupe j Skälhollte og hans lǫglegum epterkomendum, honum og þeim eyliflega [fyrir ad räda [4]). Og fyrerbiodum vier Sigvate og brædrum hans og svo þeirra ǫrfum, Einaro og hans ǫrfum, nǫckud äkall um þetta mäl ad veita.

[Var þetta bref giort i Biǫrgvin þa er lidid var fra hingadburdj vors herra Iesu Christi m. cc. lxx. iij är [5]) sancte Jacobs vǫku aptan.

B.

AMagn. 220. Fol. Brot úr Árna bps. sögu. Víst ekki yngra en frá hér um bil 1350; ð alstaðar þar sem það finst í gömlum handritum.

[A] tilsettum degi þa er virðuligr herra jon erki biskup hafði til sin kallat þa menn sem honum likaði við þetta mál at hafa var fystr af þeim herra. arni biskup af skalahollti er hann skipaði æ soknar mann æ fyʀ nefndan sighvat halfdanarson ok æ annan mann þann sem æðr er nefndr einaʀ vatzfirðingr [2]). [sighvatr hiellt odda kyrckiu og atte ad suara firi brædur sijna Lopt og Sturlu. Einar hiellt vatzfiardar kyrckiv og ätte fyrer hana suørum ad hallda.

Arne biskup bar framm sijnar kiærur] með þessum hætti. Minn vyrðuligr heʀa jon erki biskup ek a[rni] Biskup kiærer firer guði ok yðr vpp æ sighvat hælfdanarson at [hann] helldr ok kallar ser kirkiu hins helga nikolaj j. odda til for ræðis ok allra aftekna ok bræðrum sínvm. nv firer þvi at s[ighvatr] æ her svarum at hallda firer bæða bræðr sína vm þetta mæl þa beiðumz ek at þer dæmit heilagri kirkiu aull þau rettindi sem hvn æ at hafa enn mer ok minum réttum epter komendvm friælst ualld ok for sea kirkivnar slikt sem skalaholltz biskupi heyrer epter guðs laugum.

Sighvatr hafði þessi suðr firi ser at moti a[rna] biskupi.

Ek seger sagði hann at þat skilorð megi standa sem sæmundr sigfus son gerði firi odda stað at hann skilldi ser ok sínu afkuæmí forræði hans ok uarðueizlu æfinliga.

---

[1]) kirkia 789; [2]) [neytt edur oneytt, Guðbr.; [3]) kirkiu b. v. Guðbr.; [4]) [ad rada 101, 105; til forrada Guðbr.; [5]) [Datum j biorguin anno dominj m. cc. lxx. iij, Guðbr.; hin hafa ártalið með arabiskum tölum; [2]) Hér er skorið ofan af skinnblaðinu; eyðan er fylt eptir Stockh. 12. 4to.

Ok þa er þetta var fram komit ok horit sór. prestr. a[rna] biskups firi hann upp ꜳ hans sꜳl at biskup skal satt fram bera efter sinni samuitzkv ok eigi leyna sanindum þeim sem hann er spurðr af þessv mꜳli. Slikt [hit] sama sór sighvatr vpp æ sína sꜳl. Herra a[rni] biskup kiærði ok með þvilikv moti upp æ einar uazfirding vm uazfiarðar kirkiu. Ok með sama hætti sór hann sem sighvatr hafði æðr suarit vm odda staðar mæl. Siþan var sighvatr spurðr huórt odda staðr veri kirkiu eign kallaðr. hann kuað ecki mundu tia þui j. moti at mæla ok sva þo. at odda veriar skylldu uarðueita. sighvatr geck ok vit firi joni erki biskupi at stæinuðr moðer hans keypti odda stað at birni sæmundarsyni ok sæmundi haralldz syni ok siþan tokv þeir s[ighvatr] ok bræðr hans epter hana. sighvatr iataði ok at hann æ ber suórum at hallda firi brȩðr sína ok þeir hafa þat samþykt.

Með sama hætti heiddiz a[rni] biskup af joni erki biskupi at hann «dꜳmdi» honum slikt ualld ifer kirkiunni. j. vazfirði sem til skælaholltz biskups heyrði undan einari þorualldzsyni er ser kallar kirkiuna til for ræða ok aftekiv. Einarr sagði at þorðr favðvr faðir [sinn] lét gera kirkiuna. j. uatz firði ok lét vigia með þeim mældaga at hann ok hans retter erfingiar huerr eptir annan skylldu eiga for reði firer ok uarðueizlu.

Arni biskup seger sva af bæðum þeim sighvati ok einari at af þvi kallaði [hann] æ vm þessar kirkivr at honum sýniz at þeir megi þær eggi [1]) hallda nie eiga með rettindum ok at erki biskup bauð honum sva j skylld ok hlyðni við guð ok við sik at hann rétti einkanliga slika luti með ualldi síns biskupligs embættis með auðrum þeim lutum er vmbóta erv þurfa æ islandi j skalaholltz biskups dȩmé ok seigiz ok sva hafa skilit iura at þau segi biskup hafa eiga ualld ifer kirkivnum ok aullum eignum þeirra. Enn leikmenn ok olærðir menn mega þær með aungu móti at erfðum eignaz ok eigi megu þar skyldagar firer ganga eigi megu ok kirkiurnar kaupaz ne seliaz við verði vtan mikinn sælu hæska ok þui fær enngi sa rettliga halldit þær ne haft er sua kemz at.

Herra erkibiskup tok þa til mæls.

Af slikum sanindum ok skynsemdum at skilia sem nu

---

[1]) eggi, skb. = ekki.

hefer a[rni] biskup her fram flutt beiðir hann oss at ver dæmum af sighvati ok brœðrum hans sua ok af einari þorualldz syni fór ræði ok alla af tekiv allra eigna þeirra kirkna sem fýr voro nefndar at onyttum þeirra vornum sua at alldri siþan eigi þeir ne þeirra erfingiar nockvt til tal kirknanna. En af þui at heilagrar kirkiu [log] vætta sva at liotligr kaupmæli eðr af rettindum vmǫ́ttuligr mæ ecki band full komna með rettu ok þat sem j fyrstv er engis vert þa mǫ́ þat eigi siþan firi nockuð standa þo at stundir liði ok for rę̇ði þessa [staða mǫ́tti enngi biskup undan sinum epter komendum[1]) [gefa]. oc af þui ad þetta mal er til vorz domz komid þa giørum vier þennan vrskurd j nafne fǒdur og sonar og heilax anda ad valld oc skipan forræde og vardueitsla odda stadar og oläfs kyrckiu j vatz firde med ǫllu þui sem þar liggr til, huørt sem þat er tekid edur otekid neitt edur oneitt. nema. þad eitt sem til kyrckiu þarfinda hefur haft verid soru vier vnder arna biskup j skalhollti og hanz logliga epterkomendur honum og þeim eilijfliga firi ad Rada og fyrer biodum sighvati og brædrum hans og so þeiRa ǫrfum, Einare og hanz ǫrfum nøckud äkall vm þetta. var þetta giörtt j biørgvin þa er lidid var frä burd drottinz vorz 1273 är ä Jacobz vøku aptan.

---

40. 1. August 1273. i Björgvin.

Samningr Magnúsar konungs lagabætis og Jóns erkibiskups rauða í Niðarósi um takmörk hins andlega og veraldlega valds.

Þetta bréf er tekið upp í staðfestingarbréf Gregoríus páfa tíunda frá 26. Júlí 1274 á þessum samningi, og er frumbréfið í skjafasafni páfagarðsins í Rómaborg (Greg. X. an. III. cp. 34), og eptir afskript Marinis páfaskjalavarðar þar af er það prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I, 54—57 Nr. 64a, og NgL. II, 455—462. Hér er það prentað eptir Dipl. Norv. og NgL. og borið saman við útgáfuna i Th. Torfæi Hist. Norv. IV, 354—57. (= T).

Jn nomine patris et filii et spiritus sancti amen.

Ut certitudo presentium det veram in perpetuum et evidentem memoriam preteritorum, sciendum est, qvod, cum venerabilis pater

---

[1]) Hér endar hið forna skinnbrot. Það sem eptir fer er tekið eptir Stockh. 12. 4to.

Johannes dei gratia Nidrosiensis archiepiscopus fuisset ad regimen Ndrosiensis ecclesie superna dispositione vocatus, reversus a sede apostolica, munere consecrationis recepto, tamquam sponse Christi in parte sollicitudinis fidelis procurator effectus incepit inquirere, prout scivit et debuit, de iuribus et libertatibus et privilegiis ad eam pertinentibus, et cognovit sibi fuisse in predictis omnibus per obreptiones contrarias multipliciter derogatum iuri communi, videlicet quia [1]) cause fere omnes ad ecclesiam pertinentes per exactores et balivos laicos ex parte regni secundum leges patrie scriptas vel consuetudines, pretermissis [2]) iure canonico et ecclesiasticis, iudiciis tractabantur, libertatibus [quia nullos [3]) homines liberos obtinebat Nidrosiensis ecclesia, exceptis illis, qui in curia archiepiscopi, et in fabrica ipsius ecclesie continue laborabant. Privilegiis siquidem omnibus sibi a quibuscumque concessis detractum fuerat multipliciter ut creditur non utendo, et precipue privilegio a Magno quondam, ut dicitur, rege Norwagie in ea parte, qua continebatur, quod prefatus rex devovit [4]) se et regnum suum beato Olavo regi et martiri, et in signum perpetue subiectionis precepit, coronam suam post decessum suum et omnium in regno sibi succedentium offerri prefato martiri Nidrosie in ecclesia cathedrali, nec non et cuidam constitutioni antique patrie, forte per eumdem Magnum edite, que innuit reges Norwagie debere eligi, et in electione archiepiscoporum et episcopos regni inter ceteros electores vocem precipuam obtinere. Tandem receptis litteris apostolicis pro congregatione concilii generalis inter cetera continentibus, quod unusquisque prelatus notaret articulos, quos in sibi commisso regimine reformatione [5]), correctione perpenderet indigere, deliberavit predictus pater archiepiscopus prefatos [6]) articulos quamquam [7]) correctione dignos Romano pontifici presentare [8]). Verumtamen [quia ex [9]) hiis posset discordia inter regnum et ecclesiam provenire multis animabus et corporibus nocitura, prefatus pater archiepiscopus prius ipsos domino Magno dei gratia illustri regi Norwagie explicavit [10]), supplicans, ut inter se de predictis taliter ordinarent, puod cederet ad honorem dei

---

[1]) quod, T; [2]) est b. v. T; [3]) [quod multos T; [4]) donavit T; [5]) et b. v. NgL; est b. v. T; [6]) prædictos T; [7]) tanquam T; [8]) prænunciare T; [9]) [quoniam de T; [10]) explicat T.

omnipotentis et utilitatem [ecclesie animarum [1]) ipsorum et totius sibi commissi populi ad [2]) salutem. Verum licet predictus dominus rex assereret snfficientes rationes ad respondendum prefatis articulis se habere, si super hiis coram iusto iudice duceret [3]) contendendum, et maxime contra electionem et oblationem corone, de quibus vix posset probari Nidrosiensem ecclesiam possessionem pacificam habuisse, et novum genus exactionis videri poterat illud ab eo exigi, quod non fuerat hactenus attemptatum [4]) vel consuetum, et precipue quia [5]) de subiectione regni sui agebatur, quod ipse [post patrem [6]) et antecessores suos asserebat se iure hereditario liberum suscepisse, et sic illud proponit per dei gratiam suis heredibus et successoribus dimittere [7]) liberum et quietum. Verumtamen ex solite benignitatis affectu, quem ad honesta queque et maxime circa matrem Nidrosiensem ecclesiam hactenus habuit et [8]) habere dinoscitur, volens eam fore sibi pacatam et amplioribus libertatibus et privilegiis suis temporibus decorari, tamquam pacis amator et cultor iustitie, post multos tractatus hinc inde habitos super predictis, interveniente consilio et assensu [9]) episcoporum baronum et cononicorum Nidrosiensium et aliorum plurium [10]), duxit componendum predictus rex illustris cum domino [11]) archiepiscopo anno domini m⁰. cc⁰. lxx⁰. iij⁰. in festo sancti Petri ad vincula in ciuitate Bergensi in hunc modum.

Videlicet, quod predictus archiepiscopus pro bono pacis et commodo ecclesie et animarum procuranda salute renuntiavit nomine Nidrosiensis ecclesie pro se et successoribus suis canonice intrantibus in perpetuum omni iuri, si quod in predicta electione regum subiectione seu oblatione corone habebat vel habere poterat, tam in petitorio quam in possessorio ratione [12]) dicti privilegii seu legis, vel quocumque alio modo sibi competere videretur, omnibus aliis iuribus ad ecclesiam spectantibus, que in legibus patrie continentur, et ecclesiarum privilegiis semper salvis [13]), dummodo supersit aliquis, qui legitime possit et debeat iure hereditario succedere. Si vero nullus inveniatur

---

[1]) [ecclesiarum T; [2]) sl. T; [3]) sl. T; [4]) acceptatum T; [5]) quoniam T; [6]) [per parentes T; [7]) post se b. v. T; [8]) ad T; [9]) consensu T; [10]) proelium T; [11]) sl. T; [12]) nomine T; [13]) sl. T.

successor lgitimus, archiepiscopus et episcopi inter ceteros nobiliores et discretiores regni[1]) electores in electione [tantum voces primas et potissimas[2]) obtinebunt.

Prefatus autem dominus rex renuntiavit pro se et heredibus et successoribus suis in perpetuum omni iuri, siquod in auditione [examinatione determinatione[3]) causarum ad ecclesiam spectantium hactenus habuerat. Inhibens firmiter universis exactoribus et legiferis regis tam propinquis quam remotis, [tam presentibus quam futuris[4]) per totum regnum, ne de ipsis causis presumant iudicare, vel pretextu alicuius consuetudinis, quam retroactis temporibus habuerat predictus dominus rex vel habere visus fuerit, se aliquatenus intromittant, sed per iudices ecclesiasticos tales cause decetero libere dirimantur, ut sunt he. Omnes cause clericorum quum[7]) inter se litigant vel a laicis impetuntur, matrimoniorum, natalium, iurispatronatus, decimarum, votorum, testamentorum, maxime cum[6]) agitur de legatis ecclesiis et piis locis et religiosis, tuitio[7]) peregrinorum visitantium limina beati Olavi, vel aliorum sanctorum et eorum cause[8]). Item profanationum[9]) ecclesiarum sacrilegii, periurii, usurarum, symonie, heresis, fornicationis, adulterii, et incestus, [et omnes alie que ad forum ecclesiasticum possent de iure comuni quoquomodo spectare[10]).

Item denuo concessit dominus rex et firmiter [observari precepit[11]), quod a predecessoribus suis est concessum, scilicet ut semper licitum sit archiepiscopo et episcopis in capellis a regibus fundatis vel dotatis, sicut et in aliis capellis sue provincie, instituere ydoneas sine ipsorum et aliorum laicorum assensu vel presentatione personas.

Item concessit, quod in electionibus[12]) episcoporum vel abbatum Nidrosiensis provincie nulla vis, nulla potentia, nulla auctoritas regis vel priucipis interveniat, nec favore ipsorum[13]) quisquam officium ecclesiastice prelationis obtineat, [sed ille preficiatur[14]), quem ipsi, ad quos electio pertinet, vacanti ecclesie scientia et moribus iudicaverint aptiorem.

---

[1]) regis T; [2]) [tnm votnm primum T; [3]) [sl. T; [4]) [sl. T; [5]) quando T; [6]) quando T; [7]) tnitione T; [8]) causa T; [9]) possessionum, T (eins og í samningnnm 1277); [10]) [sl. T; [11]) [obsignari mandavit T; [12]) electione T; [13]) præpositornm T; [14]) [nisi T.

Item denuo concessit, quod regibus non liceat approbatas patrie leges et scriptas [1]) et penas pecuniarias sive in clericis sive in laicis contra antiquam consuetudinem in ecclesiarum seu clericorum dispendium immutare.

Item quod liceat archiepiscopo et eius successoribus emere aves girofalcones [2]), astures [3]), et griseos, sicut ab antecessoribus suis est hactenus observatum.

Item annuit et concessit, quod in dandis decimis de terris et mansionibus suis reges [4]) omnino sequantur canonicas sanctiones.

Item quod triginta leste farine mittantur ad Yslandiam ex parte domini archiepiscopi, quum [5]) sibi visum fuerit, illis presertim temporibus, quibus id patrie patietur ubertas, propter hoc in aliis rebus [portandis ipso archiepiscopo [6]) licentia non negata.

Item concessit dicto archiepiscopo vectigalia de una navi singularis annis de Yslandia ad suam diocesim veniente [quia hoc in littera sua [7]) continetur.

Item concessit denuo et mandavit, omnes peregrinos limina beati Olavi et aliorum sanctorm visitantes devotionis causa, tam advenas quam indigenas, [sive guerre tempus sit sive [8]) pacis, in eundo et redundo firma securitate potiri. Qui vero inventi fuerint ipsos indebite molestare, iuxta quod culpa requirit, per iudicem ecclesiasticum pena debita castigentur, [et ad parendum iudici ecclesiastico per regem et eius ballivos seu officales, si necesse fuerit, compellantur [9]).

Volens autem insuper predictus domiuus rex ecclesiam Nidrosiensem amplioribus beneficiis quam huc usque habuerat suis temporibus honorare [10]), domino archiepiscopo et suis successoribus pro se et suis heredibus in perpetuum centum homines ab expeditionibus regiis et vocationibus et [a tractatione [11]) navium et specialiter de tributo, quod vulgariter Leydanger appellatur, concessit liberos et immunes, ita quod quidam ex hiis centum, qui scutelsvenar appellantur, a pre-

---

[1]) sine consensu episcopum et sapientium consilio b. v. T; [2]) grafalcones T; [3]) austures T; [4]) leges T; [5]) quando T; [6]) [precandi ibi T; [7]) [prout in litera sua super hoc T; [7]) [cum D. quærere tempus sit tum (!) T; [9]) [sl. T; [10]) honestare T; [11]) [attractatione T.

dictis sint immunes cum duabus aliis personis quas ipsi ad hoc de sua familia duxerint elegendas. Ceteri vero cum secunda persona predicta gandeant libertate.

Item cuilibet episcoporum, videlicet Asloensi, Bergensi, Stawangrensi, Hamarensi, secundum modum predictum concessit homines quadraginta, nisi forte domino regi archiepiscopo et episcopis propter gravem rei publice necessitatem [et evidentem et manifestam [1]), vel regni defensionem visum fuerit aliter expedire [ad tempus, ita quod, cessante necessitate seu defensione, predicti homines eo ipso predicta gaudeant libertate [2]).

Cuilibet etiam [3]) plebano dictorum episcopatuum, sive in iure sive in ciuitatibus morentur, concessit, quod vulgariter dicitur Leydanger, sint liberi, et unus familiarium, quem sibi plebanus magis noverit necessarium, ab expeditionibus regiis [4]) sit quietus.

Item concessit, quod si homines archiepiscopi iniuriati fuerint sibi ad invicem in navibus vel comitatu dicti archiepiscopi existenteš, tunc iudicio ipsius archiepiscopi debent stare, ab eo secundum quod culpa poposcerit et sibi videbitur puniendi, et ad ipsum in talibus casibus mulcta pro transgressionibus debita pertinebit, dummodo mors vel membrorum mutilatio de talibus iniuriis non fuerit subsecuta, in quo casu per dominum regem vel suos iudices sunt predicti homines iudicandi. Si vero alibi quam in prefatis locis deliquerint tunc potest lesus reum non obstante fori exceptione, sub quo maluerit, regis vel prefati patris, iudicio convenire. Verum tamen de mulcta pro talibus extorta medietas ad regem, et medietas ad archiepiscopum pertinebit.

Item concessit, quod sub prohibitione a se vel successoribus suis [aut officialibus eorum [5]) facta [vel facienda [6]) super emptionibus, venditionibus, vel rebus de loco ad locum transferendis non intelligantur episcopi vel clerici, vel etiam laici in eorum negotiis agendis specialiter constituti, sine [7]) archiepiscopi et episcoporum assensu, dummodo regno, vel necessitati rei publice mora [super requisitione episcoporum [8]) dispen-

---

[1]) [sl. T; [2]) [sl. T; [3]) ecclesiarum T; [4]) regis T; [5]) [sl. T; [6]) [sl. T; [7]) cum T; [8]) [sl. T.

dium sive periculum [evidens vel manifestum [1]) non generet [2]) in premissis.

Item concessit, quod liceat domino archiepiscopo habere unum hominem in curia sua, qui cudat denarios, prout littera sua super hoc confecta attestabatur [3]).

Hanc autem compositionem inierunt sepenominati dominus rex illustris et reverendus [4]) pater archiepiscopus, presentibus venerabilibus patribus domino Trugillo [5]) dei gracia episcopo Stawangrensi, Andrea Asloensi, Askatino Bergensi, et istis baronibus regni, Brunulfo [6]), Rognaldo, Andrea Gregorii, Eliwo de Naustdal, Andrea Plut, Aslaco Gus, Bernone Erlingi, et Thoria cancellario [7]) regis, Siguatto [8]), Haldano, Siguardo [9]), Thorfindo, Odœno, cononicis Nidrosiensibus, et aliis viris prudentibus et discretis, renuntiantes in hoc facto omni exceptioni doli mali, fraudis [actioni in factum [10]), et specialiter restitutioni in integrum, et omnibus litteris inter ipsos vel predecessores suos hactenus habitis et obtentis, et omnibus indulgentiis et privilegiis apostolicis impetratis et impetrandis, et omni alii remedio iuris canonici et civilis, per que predicta compositio et finalis concordia possit impediri seu modo aliquo irritari, salva tamen in omnibus [apostolice sedis [11]) auctoritate. Hoc adiecto, quod si romanus pontifex [huic compositioni [12]) consentire noluerit, eam per suas litteras comfirmando, salve sint tam domino regi [13]) quam archiepiscopo actiones et defensiones suæ, qui [14]) sibi in presenti competere dinoscuntur.

In cuius rei testimonium una cum sigillis domini regis et archiepiscopi prenominati episcopi et barones sigilla sua duxerunt presentibus apponenda. Datum apud predictam civitatem anno et die predictis, regni vero domini Magni quarti dei gratia illustris [15]) Norwagie xi., consecrationis vero venerabilis patris Johannis Nidrosiensis archiepiscopi anno sexto.

---

[1]) [sl. T; [2]) generat T; [3]) attestatur T; [4]) venerandus T; [5]) Thurgilla T; [6]) Brynjolfo T; [7]) domini b. v. T; [8]) Syvato T; [9]) Syvardo T; [10]) [actionum in futurum T; [11]) [apostolica T; [12]) [hanc compositionem T; [13]) prædicto b. v. T; [14]) quæ T (sem víst er réttara); [15]) regis b. v. T (einnig með réttu).

41. 15. August 1273. í Björgvin.

Magnús konungr lagabætir sendir Gregoríusi páfa tíunda samning þeirra konungs og Jóns erkibiskups um takmörk hins andlega og veraldlega valds, biður hann að samþykkja samninginn og bæta í hann ákvæðum, sem gleymzt hafi að setja í hann.

Bréfið er tekið upp í staðfestingarbréf Gregoríus páfa frá 26. Júlí 1274, og er frumritið til þess í páfagarði, en eptir afskript Marinis páfaskjalavarðar er það prentað í Dipl. Norv. I. 37, Nr. 64b., og í NgL. II, 461—62; áðr er það prentað í Th. Torfæi Hist. Norv. IV, 357 (= T.).

Sanctissimo in Christo patri ac domino sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici Magnus dei gratia rex Norwagie cum filiali obedientia pedum oscula beatorum. Sanctitati vestre sit manifestum, quod amicali [1]) compositione, quam vobis transmittimus confirmandam, inita inter nos et venerabilem patrem Johannem dei gratia Nidrosiensem archiepiscopum, et littera confecta super ea, invenimus articulum qui sequitur pretermissum, videlicet quod episcopi abbates seu clerici, cum ipsi regalia non habeant, in expeditione ire cum rege vel ad hoc quicquam de suo expendere minime [teneantur vel etiam [2]) compellantur, nisi forte necessitas tam gravis [et eminens [3]) immineat, quod a [4]) diocesano episcopo et sapientioribus et discretioribus ecclesiasticis viris communicato consilio, fieri tunc [5]) permittatur [in casibus dumtaxat a iure concessis [6]), propter quem articulum noluimus [7]) quod tota littera super predicta compositione confecta iterum scriberetur, maxime cum plures ex baronibus nostris, qui predicte compositioni interfuerant, et sigilla sua apposuerant, recessissent, sed ipsum in presenti littera sigillo nostro sigillata duximus inserendum, supplicantes quatinus [8]) ipsum una cum aliis littera vestre confirmationis nominatis [9]) et specialiter exprimatis. Datum Berge [10]) anno domini m°. cc°. lxx°. iij°. in festo assumptionis beate Marie.

---

[1]) amicabili T; [2]) [sl. T; [3]) [sl. T; [4]) sl. T; [5]) sl. T; [6]) [sl. T; [7]) nolumus T; [8]) quod T; [9]) nominatim T; [10]) þannig Dipl. Norv.; Bergis NgL; vantar hjá Þormóði.

42. [1274].

Réttarbót Magnúsar konungs lagbætis við Landslög hin nýju um ýmsa hluti og þar á meðal óbótamál.

Réttarbót þessi eða réttarbótarskrá, eins og hún er í A, er prentuð aptan við Landslög Magnúsar konungs í Norges gl. Love II, 175—78, en sjaldnast kemr hún fram í þeirri mynd í íslenzkum handritum. Optast er hún eins og texti sá sem hér er kallaður B og í þeirri mynd hefir hún fylgt flestum Jónsbókarhandritum og eptir þeim texta hafa líklega íslenzkir dómar dæmdir verið, að svo miklu leyti, sem það hefir komizt í vana að réttarbótin hafi verið álitin gilda fyrir Ísland, en upphaflega átti hún að eins við Noreg. Um ártalið er þess að geta, að það er óvíst. Langebeck getr þess um ártalið: »ante 1280, 127..» (Ny kgl.s. 1080. Fol.). Magnús konferensráð Stephensen árfærir réttarbótina sem hér er gert (MSteph. 13. 4to). Það er víst, að hún er eldri en 1277.

A.

Hér prentað eptir skinnb. Gl. kgl. s. 3269B. 4to frá c. 1340—50 aptan við Jónsbók bls 126—27; borið saman við AM. 65. 4to skb. c. 1320—30 bls. 116–18 (= Gg í NgL. II) og skb. í Stockh. C8 c. 1608 (1548?) bls. 221—222 (afskr. Jóns Sigurðssonar).

rettar bôtr Magnus konongs [1]).

[Þ]essar rettarbætr gaf magnus konungr. son. hakonar konungs sonar son suerris konungs ollum [frosta þings [2]) monnum þeim sem j rettum skilum eru uið guð. ok sannre hlýðne ok þegn skýlldu ok eptirlæti uið rettan noregs konung ok hans ráðu neýti stýrkia ok stýðia með hollri þionustu jnnan landz ok utan. at oskaddri allri konungsins sæmd. ok rettum mæla efnum þeirra loghligra konunga er eptir kunna at koma.

fýst at upphafi at þar sem aðr fell sakeyrir til þriðiungs. [j frosta þings bok [3]). þa skal nu falla til fiorðungs. ok seti j

---

[1]) þannig 65. R. B. M. K, vm allra handa C8; Eingin fyrirsögn í 3269; [2]) [hér stendr ýmist svona í handritunum, eða: Gulaþings, Borgarþings, Biorgviniar o. s. frv. ellegar hér stendr: öllum Norðmönnum eða öllum mönnum, alt eptir því hvert stýlað er; [3]) [í handritunum ýmist svo eða þá: í Eiðsivaþingsbók (-lögum), Borgarþingsbók eða Býjarmanna lögum o. s. frv., eptir því hvert stýlað er.

bok með laghaorskurði. huatt er mest mæ takaz fyrir hueria sok at þui siðr uerði þer blekðer af prettughum soknarum i fior[ðungs] fallinu.

þæ aðra at þar sem aðr skylldi giallda .v. merkr fyrir eitt hoG. Enn atta ørtogher[1]) ok þrettan merker[2]) [uið fiogr samfleytt[3]). þa skal heðan af mork fyrir huert. summum stoðum ef[tir] þui sem uattar j mannhelgi. þat ok með at rettarinn skal ok fýRi gera rett þeim sem mishaldinn er. enn siðarr taki konungi sekt til handa.

Þa hina þriðiu at slatr toll þann er konungr tok. þa er hann sat vm jol j biorguin lim slatrs af mannz uerki hueriu. þa gaf hann alla upp.

Þa hinu fiorðu. at hann skipaði þeim morgum j erfðartal er ecki voro aðr j nefndir eptir þui sem lôgbok uottar sialf.

Þa hinu fimtu at þar sem maðr drepr mann. mætti aðr nauðga með sektum frendr sína þa er huorki uoru ualldandi ne raðandi til febota með ser. þa skal nu af þess eins fe bæta er drepr erfinghia hins dauða einum.

Þa hina seettu at [fe] uthlagans þess er niðinghs uerk gere[r] eða skemdar uígh ueghr þa skal fýst bætr af luka af fee uegandans aðr enn j konungs garð fallj sva sem j mannhelgi uattar.

þa hina .vij. at huerghi skal fee uthlaga fýRi falla j konungs garð enn aðr se loknar allar skulldir logligar þer sem aðr ero gerfar.

Þa hina .viij. ef menn uerða vegner j heima sínu. þa skal erfingi taka halfu meiri bætr.

Þa hinu .ix. at ef maðr er barðr. eða særðr j heimili sínu þa skal hann hafa halfu meira reett epter loglighum domi.

Þa hina .x. at þar sem aðr feell[4]) allt j konungs garð bæði j landi ok j lausum eyre. þegar maðr stal til einnar ortughar enn nu fellr eigi fýRi enn sva sem skilr i þiofabelki [ok slik sekt þar til sem loghbok uottar[5]).

Þa hina .xi. gaf magnus konungr[6]) einkannligha at þo at maðr hitti j [þau] obota uerk at hann [hafi] fyrir gert lífinu

---

[1]) ørtugh' 3269; [2]) merk' 3269; [3]) [vid þridia haugg C8; silfrs firi iij. hogh 65; [4]) hér er ofaukið aðr i 3269; [5]) [sl, 65; [6]) [þa hina xj. gaf Magnus kougur vm obótamal C8 (og endar hér).

ok ollu þuí er hann æ j lausu ok fostu annat huart [drepr maðr [1]) loghmann fyrir reetta loghsogn. eða brennir mann inní. eða. myrðir mann. hoGr hond eða. fot af manni. stíngr augu mannz ut. eða. sker tungu or hofði mannz. eða. meiðer mann drepr foður sinn [eðr moður broður eðr sýstur broður sun. moður sýstur. dottur [2]). konu sealfs síns eða kona bónda sinn. tyner sealfum ser eða drepr mann j heimili sínu hleýpr brott með eighin konu mannz. eða. tekr konu með ráni. eða. herfangi. falsar maðr konungs steðia bref eða. jnnsigli konungs. drepr mann þann er bref ok jnnsigli konungs hefer fyrir ser. j herbergi hia konungi. eða. j konungs garði a skipi hans. eða. nauistum. tekr maðr konu nauðga hefner obota manna. eða. heimter giolld fyrir þa. enn ef einn huerr fellr i þuilik obotaverk sem guð lati eingann henda. ok þo at sa hafi fyrir gort lífinu ok fe sínu ollu uið konung. ok a einn huerr þessara born j omegð efter. þa skolv konungs vmboðs menn ætla barni hueriu fullan forlags eyri af fe þui er hinn utlægi atti æ meðan fee uinz. þar til er born ero matuinningar fyrir alldr sokum epter logum. þo at fe see eigi meira enn til forlags eýris.

B.

Hér er eingöngu prentað eptir Skarðsbók AM. 350. Fol. bls. 143 frá 1363, og textinn borinn saman við mörg önnur handrit, en einginn orðamunur tekinn, því hans virtist ekki hér nein sérlega þörf. Í þessari mynd hefir réttarbótin fylgt Jónsbók, og finst í fjölda af íslenzkum handritum svo sem; AM. 342. Fol. skb. skr. 1577; AM. 345. Fol. bls. 144 skb. c. 1570; AM. 128. 4to bls. 162 skb. c. 1490; AM. 129. 4to bls. 281—82 skb. c. 1560; AM. 132. 4to bls. 136 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 5 skb. þetta c. 1490; AM. 138. 4to bls. 189—90 skb. c. 1500; AM. 147. 4to bls. 199 skb. þetta c. 1600; AM. 154. 4to bls. 145. skb. þetta c. 1500; AM. 155A. 4to bls. 200 skb. c. 1480 (brot); AM. 158A. 4to 4to bls. 118 skb. c. 1420; AM. 161. 4to bls. 241—42 skb. 1561—65; AM. 170A. 4to bls. 31 skb. c. 1565—1600; AM. 173D. 4to C4 bl. 2b, skbl. c. 1470; AM. 175C. 4to bls. 26 skb. c. 1400; AM. 37. 8vo bls. 269—70 skb. c. 1500; AM; 39. 8vo bls. 253 skb. c. 1470; AM. 40. 8vo bls. 363 skb. c. 1550; AM. 45. 8vo bls. 28—30 (full) skb.

---

[1]) [at maðr dræpr, 65; [2]) son. eða broðor. moðor. eða dottor. eða systur 65.

c. 1570; ib. bls. 49 (að eins seinasta orðið); AM. 456. 12mo bls. 40—41 skb. c. 1480; AM. 458; 12mo bls. 64—65 skb. c. 1570; AM. 60. 8vo bl. 89a—90b pappírskver c. 1690; AM. 62. 8vo bl. 34—35 pappírskv. c. 1600; AM. 200. 4to bl. 6—7 pappírshdr. c. 1700; Gl. kgl. s. 3274A. 4to pappírsb. c. 1620; Ny kgl. s. 1080. Fol. pappírshdr. c. 1760; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 49b skb. c. 1540; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 203—204 pappírshdr. c. 1760 (Paus); Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 102a—b pappírshdr. c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. c. 1656—58; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2099 4to skb. skr. 1581; Thott. 2100. 4to skb. c. 1570; Thott. 2101. 4to skb. c 1490, þetta aptast á pappír c. 1600; Thott. 2106. 4to bls. 99—105 papp. c. 1750; Uldal 320. 4to pappírsb. skr. 1603; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570; MSteph. 13. 4to pappírsb. skr. 1715; MStep. 48. 4to bl. 25a papp. skr. 1669; Stockh. C2. skb. c. 1580; ÍBfél. 125A. 4to bl. 72b c. 1680; ÍBfél. 122. 8vo papp. c. 1660 (er eiginl. A og sl. B).

Her hefr upp Rettar bætr þær er uirðuligir herrar noregs konungar hafa skipat ok sett fur lǫg. i furstu agiętrar minningar. Magnus. konungs hakonarsonar[1]).

Þessar Rettar bætr gaf Magnus konungr.

at þott maðr hitti i þau obota mál. at hann hefir fur gǫrt lifinu. ok ǫllu þui er hann æ i lausu ok fǫstu.

Annat huart drepr madr lǫgmann fur retta lǫgsǫgn eðr brennir mann inn.

stingr ut augu mannz. eðr skerr tungu or hǫfði mannz. eðr meiðir mann.

eðr drepr maðr fǫður sinn. eðr moður. son eðr broður. dottur. eðr systur. konu sealfs síns. eðr kona bónda sinn.

eðr tynir sealfum ser.

eðr uegr mann i heimili sealfs.

eðr tekr brott eigin konv mannz.

eðr taka konur meðr Rani eðr herfangi.

eðr falsar maðr konungs steðia i noregi. Bref eðr innsigli konungs.

eðr drepr þann mann er hefir konungs innsigli.

eðr i herbergi konungs.

eðr i konungs garði.

eðr i konungs skipi,

---

[1]) þannig 350; á við allar réttarbætr þær sem eptir fara í skb., 24 að tölu.

eðr i nauistu hans.
eðr tekr maðr konu nauðga.
eðr hefnir obotamannz. eðr heimtir giolld fyrir.

Enn ef einnhverr er sa er i slik obota verk fellr sem Guð lati ônguan henda. ok þo at hann hafi fur gert fé. ok lifi við konung. ok a einnhverr þeirra bôrn eptir i umegð. þa skulo konungs vmboðs menn ætla barni hueriu fullan forlags eyri. af fe þui sem hinn utlagi atti. æ meðan fe uinnz. þar til at bôrn ero matuinníngar. fur alldrs sakir eptir lôgum þo at fe se æigi meira. enn þeim uinnz til forlags eyris.

C.

AMagn. 344. Fol. bls. 122. c. 1350; AM. 39. 8vo bls. 252 skb. c. 1470; AM. 456. 12mo mbr. bls. 81—82. c. 1480; AM. 170A. 4to. mbr. bls. 3 c. 1565—1600; AM. 148. 4to mbr. bls. 207 c. 1500 (Landeyjabók); Thott. 2106. 4to bls. 342—43 á pappír c. 1750.

R[ettar] b[ætr] Magnvs konvngs [1]).

[Þessar rettarbætr gaf Magnvs noregs konvngr [2]).

[at [3]) þo at maðr falli [4]) i þav obota mal at hann hafi fyri gert lifinv. ok ollv þvi er hann a i fôstv ok lavsv. ok eigv þeir bôrn i omegð eptir. þa skvlo konvngs vmboðs menn ætla barni hveriv fvllan forlags eyri af fe þvi sem vtlaginn atti æ meðan fe uinnz [5]) þar til [er bôrn ero matvinnvngar [6]) fyrir alldrs sakir [7]) eptir lôgvm. þo at fe se eigi [8]) meira en vinniz [9]) til forlagseyris.

[blezan foðvr ok sonar ok heilags anda se með oss ollvm nv ok iafnan [10]).

---

[1]) forlagseyri eptir obotamenn 39; magnus, fyrirsögn i 456, en á spássíu frá 17. öld: um götz obotamanna; R[ettar] B[ot] M[agnusar] k[onungs] 170; Rettarbætur 148; [2]) [sl. 170; [3])' at, sl. 456; [4]) [Ef maðr fellur 170; [5]) til, b. v. 170; [6]) [er barn er mat launa madr 456; matvinningar 170, 148; [7]) saukum 170; [8]) til, b. v. 170; [9]) uinzt 170; [10]) [sl. 170. — Í skinnbókinni i Stockh. C8 bl. 235b—36a stendr grein, sem að einhverju leyti sýnist styðjast við þessa réttarbót og ýmislegt úr kirkjulögum og kallast þar réttarbót, en sýnist þó helzt vera uppteiknun einhvers lögfræðings, en ekki lagagrein. Hún er svo :

43. [um 1274].

MÁLDAGI Pétrskirkju í Krossholti [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to (= D12). Hér eru tvær afskriptir bl. 69a og bl. 105a, og er hér prentað eptir þeirri fyrri, en sú seinni borin saman við.

Kross hollt.

Petûrs kirkia j kross hollti. Olaûi Mariu [1]) og thorlaki: a heima lannd balꝼt: enn reida ꝼyrir halꝼt xxx hûñdrada: hon a vj kûgilldi. Bûnijng siñ allann. kertti stikvr ij calec. clûcûr[2]) ij oc biollûr. gloda ker oc elldbera hon a ormz vatz eiñgi oc haꝼûr stada lañd: þar skal vera prestr heimilis ꝼastûr og veita allar heimilis tiþer oc caûpa. iiij. [3]) morkûm̃. þañ̃gad skal giallda ꝼra okrûm̃ hûer missere vj aûra eꝼ prestr a land enn eꝼ olærdur madur a land. oc er þar prestr: þa skal giallda xij aûra. er þar eingiñ prestr þa skal giallda iiij [4]) merkûr: ad ocrûm̃: skal vera heima tijund oc aꝼ ij bæûm̃ [5]) odrvm̃: jsleiꝼar husûm̃ oc eirijks stodum enn aꝼ ollum bæûm odrûm̃. j þeim þijngum þa skulû vera tijûnndir oc lyse tollar oc heÿtollar: og grôptûr [6]) vñ̃dir kross hollts kirkiu. or krosshollti skal sÿñ̃gia thil acra alla log tecnna daga eꝼ þar er [eiñ̃giñ prestr [7]).

---

44. [um 1274].

MÁLDAGI Maríukirkju á Rauðamel [er Árni biskup Þorláksson setti].

Vm kirkin frid og hueriar kirkiur mega halda og eigi.

Uaudrada*) menn. eru þeir sem drepa langmanu fyrir rietta laugsogñ. Edur kiennemann fyrir rietta predikun. Mordingiar. Breuu uargar. faudur. modur. souur. dottur draparar. Sa sem drepur kouu sijna. Edur kona bonda siun. Þeir sem hlanpa burt med eigin konur manna. Sa sem liggur med modur siuue. eda dottur. Sa sem drygir skomm med kallmauni. Edur skynlausum skepnum. Þeir sem drepa menn til fiar sier. Þeir sem drepa menn j kirkin eda særa. Eñ aullum andrum sknlu þeir ed domkirkiuuar hallda vid hialpa. suo at einginn deyie af hungre nie kullda.

*) þannig skinnb., en á að vera Landráða. Stafvíxlið kemr af því, að sá sem ritaði hefr skilið eptir autt bil fyrir upphafsstaf, en sá sem hefr ritað upphafsstafinn hefr vilzt.

[1]) vantar í a; [2]) klockur b; [3]) fiornm b; [4]) fiorar b; [5]) •biam• b; [6]) gropt b; [7]) ein prestnr b.

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 103b, og er hér eptir því prentað. Þessi máldagi er og í AM. 263. Fol. bls. 75 og er þar kallaðr «máladagi gamall».

Raûda mel.

Mãriû kirkia ad raûda mel a x hûñdrûd j lañdi eda j kuik fe: oc fim̃ kugilldi. þar skal annañ hûerñ dag log helgañ sỳñgia. oc messû kaûpa hûñdrade alna: lẏsa fyrir helga daga fra mariû messû vnz lijdur pãska vikû.

---

45. [um 1274].

Máldagi Maríukirkju á Stað á Ölduhrygg [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to (= D12). Hér eru tvær afskriptir af sama máldaganum á bl. 67b og 104b. Hér er prentað eptir fyrri afskriptinni og seinni afskriptin borin saman við, og tekið hið helzta af orðamun, sem er lítill.

Stadar stadur[1]).

Mariû kirkia at stad ã snefellz[2]) nese a heima lañd allt med ollûm gogñum̃[3]). ij lond er j tuñgû heitir hûortt. Hid fiorda lañd j arñar tûñgû: ij loñd er at krossi heitir huort [skeggia stadi[4]): Brecku lañd: fors lañd: avlkelldû lañd. grafar lañd. þriû loñd er hûert heitir a[5]) slitañda stôdûm. Lon lañd halft. gûfû skala lañd halft. Birttû eingiar. Reka fra rañs[6]) helli: thil deilldar hamars selsker fẏrer acra[7]) nesi med veidi· sel veidi jamlañgt fẏrer stroñd sem reki: kẏr: xx: hûñdrad asaûdar. huñdrad gelldra saûda [halfs hûers vetûr[8]) gamalla oc elire: ix kûgilldi gelldra naûta. oc hesta iiij. fiôgûr hûñdrûd og xx: j bûsgagñe og bûs buninge[9]). skipûm og netiûm. sel for j dûggûs dal og fiall hagi ã vatña heidi. Bœcûr allar oc messû fôt. gûll kalek: og silfûr kalek: klockûr og kirkiû Bûnijñgûr[10]): su er afskylld þessa fiar lutar: at þar skulû vera prestar ij oc diakñ: oc sa er læsi j messû.

---

[1]) Stadur ä Snæfellznese; [2]) snæfellz; [3]) gædum; [4]) Skeggiastadir; [5]) ad; [6]) í Hraunskarðsmáldaga og Helgafellsmáldaga 1280 kallað Rafnshellir; [7]) akra; [8]) hälft huortt vettur; [9]) husbunijngi; [10]) bunijung.

46. [um 1274].

MÁLDAGI Maríukirkju á Knerri í Breiðuvík [er Árni hiskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 103a.

Knerrer.

Mariû kirkia ad knerri a x hûñdrûd j heima landi oc x kûgilldi kûikfiär. tiolld um̃ alla kirkiû iiij. krossa ij. mûn lôgar. þriär oc ix merkur vax. þar skal ver[a] prestûr oc kaûpa heima fiorum mðrkûm̃. prestûr skal sýñgia þar allar heimilis tijdir. huerñ dag messa of langa fostû, oc vm̃ jola fostû: tûo daga j ûiku rûm helga þess a milli, nema optar sie messa gior til: lysa skal kirkiv hûeria nott fra mariu messû hiñi fýrri vnz lijdûr päska vikû.

47. [um 1274].

MÁLDAGI Maríukirkju á Saxahvoli [er Árni hiskup Þorláksson setti].

AMagn. 263. Fol. bls. 74; Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 103a.

gamall maldage.

Mariu kirkia ad saxahuoli ä xx: hvndrad j heima landi: þar skal vera prestur: oc syngia allar heimilis tijder: hvern dag messv of[1]) langa fostu: enn annann hvern of jola fostv og avallt er messa er ger til ef prestur er heima: lysa skal kirkiu of nætur frä mariv messv enni fyrre vnnz lidur paska vikv. þar skal vera heima tyvnd oc groftur heima manna og of[2]) alla heria vyk og af ondverdv nesi. sa skal prestvr annazt allar naudsyniar af þessvm ollvm bæium og hafa alla smatolla.

48. [um 1274].

MÁLDAGI Jónskirkju að Helgafelli [er Arni hiskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to fol. 102a Máldaginn nefnir ekki Höskuldsey, sem Marteinn Narfason gaf klaustrinu um 1280, og er því eldri en það ár.

[1]) um 268; [2]) þannig 268; af(!) 263.

Stadûr jons postula ad helga ꝼelli oc kirkia sællrar marie oc jons postula ā allt heima land med ollûm giædûm̄. sio gud veꝼiar hockla med ollum̄ messû ꝼotûm̄. ꝼim̄ adra oc þau messû ꝼot med: ij silꝼur kaleka gyllda: þria ogillda: gûll kalek: kantara kapûr: ix: kluckur sex j kirkiû Tuo skrijn. plenarium: alltar stein buiñ: oll giædi med þessûm londum̄ a stadûr ad helga ꝼelli. kirkia ā heima land med ollum giædum. breida bolstad: at saurûm. hoꝼstadi: ogûr: þornes land: Grijsa hual: þrandar stadi og ad gûꝼû skalum allañ halꝼañ reka: þessa reka a hon oc a mûnûdar nesi. enn sextañda lût j hûal oskerdañ. eñ þadañ aꝼ ꝼiorduñg j ollûm odrum ꝼiorû gogñûm̄. med þessum ꝼiordungi skal giallda: ix alñir. presti j ar nesi ꝼiordûng j þrætu teig: oc [kar tre [1]) j lijdar lañdi oc ā melvm āttûnngur jodru. eñ hiñ sextandi hlûtûr j aûdru milli skarda oc knarrar nes allañ vid reka: en thil ar oss hûal reka ad þridiûñgi ā reẏkia nesi eñ sextañda lût j hval reka: j kleiꝼar vijk: ad avllum hluta: ā drāngs nesi: ꝼiordûñg j ollûm reka: a gälmans stroñd tolꝼtuñgûr j hûal reka [eñ helmijñg vidar j midhûsa reka: [2]) þessar eyiar ꝼẏlgia eñ stad tiñda: sker: þormoz eẏiar klett: þormodz ey: blika sker. smā holm̄ar iij: lam̄ba holm̄ knijꝼs eẏ; leidolꝼs ey. olaꝼs eẏ: saûr lātûr: sel lon: melracka eẏiar holm̄ur: melracka eẏ: hrûta holm̄ur: añd eẏ liotolꝼs holmur. lẏñg eẏ. siglugrijms eẏ. luñda klettur: jack eẏ stacks eẏ: þoris holm̄ur: stẏkkis holm̄ur. sûgañda eẏ þijñg vallar ꝼolm̄ar: ꝼleẏgiz klettur: hest holm̄ur: bẏrgis klettûr. ꝼagûr eẏ. [saûl eẏ [3]). hāꝼa holmûr: jrland: hruta holm̄ar ij: steinolꝼs holm̄ar ij: skopta holmur: skopta holm̄z klettûr, lẏng holmûr, mioꝼa holmûr: melz ker. orrostu holm̄ûr. yrlẏgs eẏ. akur eẏ þorolꝼs holm̄ar ꝼiorer. ālkv holm̄ur: þuꝼna klettûr. jolldu holmar tueir strom holmur: bundin hrẏggûr. eda sker. mioꝼa ꝼiardar holm̄ur: mikilnaꝼña. gûdmûndar eẏar: skalar eẏ stapar iij. Otaldar eru þær eẏiar er ꝼiarar j. þar skûlû vera ꝼim̄ Messo songz menn tuau [4]) diakñ. tuar messur hûerñ rum helgañ dag.

---

[1]) þannig hdr. = kjörtré? [2]) [tvískr, í hdr. á fyrri staðnum stendr er fyrir en; [3]) = Söley; [4]) þannig, hdr.

49. [um 1274].

MÁLDAGI Maríukirkju á Skarði á Skarðsströnd [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 106b.

Skard.

Kirckia ad skardi er helgud med gudi mariû drottnijñgu. hinûm heilaga joni postula: olavi kongi. hûn ā heima lañd hālꝼt Geir mundar stadj alla villijnga dal allañ vpp ꝼrā merki gilium̃ ꝼẏrir nordañ eñ ofañ ad gasa gilium̃ ꝼẏrir sûnañ saulua ꝼiorû hālꝼa oc vm̃ ꝼram̃ iij mañа jꝼerd med geirmûñdar stodûm̃. aurꝼẏris eẏiar balꝼar olaꝼs eẏ alla: suarꝼadar klett allañ oc veidi. laûsñ sker. ruꝼeẏ alla oc rvꝼ eẏiar holm̃ nordur sker oll lañg eẏ alla hia sudur londum[1]) sigridar holm̃ allañ svijna sker balꝼ: skarꝼa sker allt þad sem þar liggur hia tuo hluti i kongûrz eẏ oc þeim skeriûm er þar ꝼẏlgia kirkia a hier med: xv: kẏr oc xxx: asaûdar. gridung eẏk: hesta ij. þa er kirkia var vijgd j budar dal gaꝼ þorbiorn bon[di] jngimundar son[2]). kirkiuñi ad skardi breku land balꝼt j bitrû med reka. kirkia ad skardi: a skip atært giallda nẏtt ꝼẏrir ꝼorñt eꝼ brẏtur bun a oc ꝼerttûgar nætur kophelldar. kirkia ā klockur. x: kaleka iij sio presta messv ꝼot: erû þar j ij pellz boklar: græñ hokûll oc blār aꝼ veꝼ. raûdvr ꝼustañz hokûll: kolmerkdr hokûll oc lijnbokull kantara[3]) kāpû aꝼ pelli. oc oñûr aꝼ ꝼustāni. dalmātika eina oc sloppa ij alltara klæde iij aꝼ pelli tûo aꝼ silki. iij ꝼemiñi: tûo krossa smellta. mariu skript gẏlldta: tûeñar tolꝼ manada tijda bækûr oc sumar betur. merki ij ꝼont oc klædi med tiolld vm̃ alla: kirkiû: biorr oc steinklædi. gloda ker: oc vatn karll aꝼ messiñgû. mûñlogar iiij. elldbera bakstur jārñ ij: las oc kistû reidu stol: kirkia a suo morg. kerolld: til bûss sem hæꝼer kûikꝼe heñar oc þar med añdbod einꝼolld. hun a oc j villijnga dals a brûar ꝼoss oc alla āna oꝼañ þadañ til vordu vadz a þessum kirkiu[4]) ꝼeām skûlû vera presta[r] ij oc diākñ.

---

[1]) ldm̃, hdr; [2]) ss, hdr.; [3]) kantara, tvískrifað; [4]) þum̃ kk. hdr.

50. [um 1274].

MÁLDAGI Jónskirkju í Flatey á Breiðafirði [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 101b.

ꝼlat eẏ.

Jons kirkia j ꝼlat eẏ: a xx hûn̄drud j heima landi oc sund[1]) eyiar: oc ij kugilldi bûꝼiär. tiolld vm huerꝼis kirkiu rodû krossa þriä. alltara klædi ij: þar skal vera prestur oc diäckn̄ oc sẏn̄gia messû hûern̄ dag er gort er thil oc allar heimilis tijdir. tuær messûr huðrn̄ dag vm lan̄ga ꝼostû oc. ij. messur annan̄ huern̄ vm̄ jola ꝼostû oc alla ymbro daga vm̄ hôst oc salu tijdir ꝼullar med: Tuo daga skal syn̄gia j viku jd sialldnasta messo þess ä milli. ij messur eirn dag j viku j hverri gagn̄ ꝼostu: lysa skal kirkiu vm̄ nætur ꝼrä mariu messu hin̄i sydari vn̄z lydur paska viku.

---

51. [um 1274].

MÁLDAGI Maríukirkju í Garpsdal [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 64a.

Garps Dalur.

Mariu kirkia j garps dal er helgud med gudi: mario oc petri postola oc thorlako Byskupe. hün skal Eiga j landi tuttugu hundrud oc hest oc kẏr: ij: tiolld vm̄ alla kirkiu hun skal eiga messu ꝼot oc tijda Bökur kluckur. ij. alltaris klædi: viij Rodu krossa: iij: oc skriꝼt. munlaugar. ij. þangat skal giallda tijunder aꝼ Jngunar stodum oc ẏr Olaꝼs dal. oc þar a midil oc ꝼiordungur østz[2]) aꝼ Boanda huerium or þessum þijngum. þar skal vera groptur oc heimilis tijder allar. oc heimilis prestur syngia messo huern dag þeirra er gör er messa til: tuer messur an̄an̄ huern Dag oꝼ länga ꝼøsto. lẏsa kirkiu. ꝼrä mario messo oc vns lijdur paska viku.

[1]) sn̄d, hdr.; [2]) = osts.

52. [um 1274].

MÁLDAGI Maríukirkiu í Tungu (Tröllatungu) í Steingrímsfirði [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 101a. Jón Sigurðsson heimfærir máldagann svo sem hér er gert.

Tuñga j Steingrijms ꝼirdi.

Mãriu kirkia j tuñgu j steingrijms ꝼirde a heima land allt oc øꝼra bolstad og køngurs stadi. med ollum̃ giædum oc ꝼiordũg: j skoga landi. oc ꝼiorduñgur allra reka j [hroꝼ ã[1]) ꝼiorduñgur j heidar bæiar landi. oc attuñgur ꝼioru nýtia: ꝼimtuñgur j hualreka: ad heýdals ã: oc allra ꝼioru nýtia: nema vidreka: gauta dals land allt: þuerãr dalur allur bruarãr land halꝼt. oc helm̃ijñgur vidreka med ollum ꝼioru nýtium̃. oc ij huñdrud j strandar londum̃. ꝼiordung allra ꝼioru nýtia. þridiungur j hualreka. ad hualsã land halꝼt j groꝼ. med ollum gogñum̃ oc giædum. eýrar land j yngolꝼs ꝼirdi med ollum vidreka: oc halꝼañ hvalreka. Hun a þria tiju a oc kýr. vij. hundrads hestur. kugilldis ketil. reckiu klædi thil kugilldis. tiolld thil viij. aura graꝼker ꝼiogur. oc thil huñdradz vm̃ þetta ꝼram̃. hun a alltaris klædi ꝼiogur. kross smelltañ. oc kistil tiolld vm̃ huerꝼis kirkiu oc helga doma. [þa sem þar eru Tijuñdir a milli hlijdar oc hroꝼ ãr: alltari ꝼýrýr[2]) suñan eghu þeir petrus oc paulus. eñ ꝼýrir nordañ. olaꝼur koñgur: nicholaus og thorlakur. su er aꝼ viña þessa ꝼiar ad þar skal vera heimilis prestur oc diackñ. eda prestar ij ella: oc sýngia þar allar heimilis tidir. oc messa ij daga j viku og hverñ dag um̃ jola ꝼostu: Tuo daga salu messa j viku vm̃ langa ꝼostu. þar skal lýsa ꝼrã mãriu messu hinni ꝼýrri ꝼýrir helga daga: thil hiññar sijdari, eññ hueria nott þadañ ꝼrã vñz lijdur pãska viku.

---

[1] Magnús Grímsson les Gróf og tekr *á* sem nútíð af eiga, en það er rangt; um Hrófá sjá Kr. Kålunds Íslands lýsingu I, 630; [2]) [þannig, hdr.

53. [um 1274].

MÁLDAGI kirkjunnar á Reykhólum [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 64b (afskr. JSig.). Jón Sigurðsson hefir verið í vafa um þenna máldaga; hefir fyrst ætlað að heimfæra hann til «c. 1255», en hætt við það og þá dottið í hug að það væri máldagi Árna biskups Helgasonar frá 1317, en seinast hefir hann þó álitið réttast að heimfæra hann til Staða-Árna og eins og hér er gert. Sé það rétt að árfæra máldagann eins og hér gert, þá er það Skarðs-Snorri (d. 1260), sem nefndr er í máldaganum, en ef hann er frá 1317, þá er það Snorri lögmaðr (d. c. 1331).

Reykholar.

Þessi er kirkiv maldagi at reykholvm. þar skal vera prestr oc diakn. nema sa vili helldr .ij. presta er byr. þar er oc omaga uist. oc skal sa rada er byr hveR vera skal. qvoungilldr omagi oc megi vinna sialfvm ser oc presti oc þat sem þarf j hvsvm inni. en eigi er hann skylldr at vinna vti nema hann vili. fa skal honvm kløđi dag oc nott sva hann megi nyta. Kirkia a halft land. kyr .vi. oc ær .viii. boekr .iiij. oc erv þar a .xij. manada [1]) tidir. messv fot .ij. oc kalek. kross smelltr. tiolld vm kirkiv alla. alltara klædi. fiogr a haaltare. en .iij. vtar. hvorv megin dvkar .ij. miok miklar (!) en .ij. litlar (!). merke .ij. hvn a hest einn. kirkia atti oc eyolfs ey. þa er hvn vør vigd. en snorre [2]) narva son tok hana vt oc gallt fyrir .vj. hundrud. hvn a oc reka oc renninga a sandnesi [3]) at helmingi. otcett.

---

54. 26. Juli 1274. i Lyon.

GREGORÍUS páfi hinn tíundi samþykkir samning þeirra Magnúsar konungs lagabætis og Jóns erkibiskups rauða um takmörk hins andlega og veraldlega valds.

Prentað í Dipl. Norv. I, 58—59 Nr. 65 og NgL. II, 455—57 eptir afskript Marinis páfaskjalavarðar af frumbréfinu í páfagarði í Rómaborg (Greg. X. an. III, cp. 34). Hér er það prentað eptir Dipl. Norv.

---

[1]) manna, 268(!); [2]) snorue, 268; [3]) sagnesi, 268.

Grogorius episcopus.

[Johanni] archiepiscopo Nidrosiensi.

Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis ut per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Exhibita siquidem nobis tua petitio continebat, quod orta dudum inter te, tuo et episcoporum et aliorum prelatorum regni Norwagie, quorum metropolitanus existis, nomine ex parte una, ac carissimum in Christo filium nostrum M[agnum] regem Norwagie illustrem ex altera, super eo quod rex ipse et progenitores sui, nonnulle tam tue quam aliarum ecclesiarum eiusdem regni libertatibus et immunitatibus ac privilegiis derogarant, et officiales eiusdem regis de causis ad ecclesiasticum forum spectantibus cognoscebant in derogationem ecclesiastice libertatis, quidquid[1]) te et prefatos episcopos et prelatos, quamquam ab eo nulla teneatis regalia, ad exercitum indictum ab ipso evocabat pro sue libito voluntatis, ac quod rex ipse quamdam piam ordinationem, quam clare memorie Magnus rex Norwagie predecessor suus super exhibendis coronis regum Norwagie cum decedunt in signum subiectionis memorate ecclesie Nidrosiensis, denegabat indebite observare, et quibusdam aliis articulis materia questionis. Demum post diversos super premissis processus habitos et tractatus, mediantibus bonis viris, prefatis quoque episcopis et prelatis ac canonicis eiusdem ecclesie Nidrosiensis nec non baronibus ipsius regni in hoc consentientibus, inter vos super hiis amicabilis compositio intervenit, nostro super hoc beneplacito reservato, prout in litteris inde confectis, dictique M[agni] regis et tuo ac eorumdem episcoporum et baronum sigillis signatis, plenius continetur. Nos itaque tuis supplicationibus inclinati, compositionem ipsam, sicut rite sine pravitate ac provide facta est, ratam et gratam habentes, illam auctoritate apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Ita tamen, quod tunc demum huiusmodi confirmationis pagina robur obtineat, cum prefatus rex infrascripta, que in hiis adicienda et declaranda decernimus, plene ratificaverit ac duxerit acceptanda. Videlicet quod si eumdem regem, uel illos qui ei in regno Norwagie successerint, manifeste contra

[1]) Réttara ef til vill: quod (NgL).

huiusmodi compositionem venire contigerit, et tu ac tui successores de consilio eorumdem suffraganeorum in Norwagia consistentium, vel maioris partis ipsorum, si forte omnes requiri nequiverint vel consentire recusaverint, requisiti, regem ipsum sive ipsius successores duxeritis requirendos, ut pro eo quod compositionem ipsam non servaverint super hoc satisfaciant competenter, idque ipsi denagaverint efficaciter adimplere, tu et ecclesia Nidrosiensis ius in electione et subiectione regis et regno [1]) Norwagie, quod ante compositionem huiusmodi habuistis, recuperetis eo ipso, et ad eum perveniatis statum, in quo tempore huiusmodi compositionis eratis. Tu vero et successores ac suffraganei tui, si contra compositionem veneritis supradictam, et eidem regi, et suis successoribus satisfacere super hoc negaveritis debite requisiti, a iure libertatis, quod tibi in centum, et eisdem suffraganeis in quadraginta hominibus idem concessit, cadatis omnino, compositione ipsa, quoad alios articulos, in suo robore nichilominus duratura. Si autem super aliquo articulorum in eadem compositione contentorum contigerit dubitationem aliquam suboriri, ad declarationem illius due persone ydonee, videlicet una a regi prefato alia vero a te vel vestris successoribus, eligantur, qui si demum super hoc nequiverint concordare, tertiam advocandi ad id personam liberam habeant potestatem, et valeat quod ab eis vel duabus earum fuerit declaratum. Quod si ex aliqua iusta causa oportuerit regi Norwagie, qui pro tempore fuerit, dati tutores seu etiam curatores, et id per electionem fieri debuerit, tu et successores tui unicam et primam vocem in electione tutorum et curatorum huiusmodi habeatis. In articulis quoque aliquibus in litteris compositionis prefate contentis, quedam declaranda, quedam vero providimus adicienda eisdem. Tenores litterarum ipsarum cum addicionibus et declarationibus huiusmodi facientes presentibus annotari, qui tales sunt. [Hér er settr inn samningr Magnúsar konungs og Jóns erkibiskups frá 1. Ang. 1273 og bréf Magnúsar konungs til páfans þar um frá 15. Aug. 1273, sjá Nr. 40 og Nr. 41 hèr að framan] Nulli ergo nostre confirmationis etc. Datum Lugduni vij. kal. Aug. anno tertio.

---

[1]) Ef til vill réttara: regni (NgL).

55. [sumarið 1275. i Skálholti].

Skipan Árna biskups Þorlákssonar um tíundargerð af kirknafjám til Jórsalalands.

Prentað eptir AM. 122B. Fol. skb. c. 1350. Árni Magnússon skr. hér ártal 1275 á spássíu. Prentað áðr í 15. kap. Árna biskups sögu (Bps. I, 699).

En vm tivndargerð af kirkna fiam skipaði hann sua til at þar sem menn tęki einnar persónu verð a .xij. manvðvm betr en til vj. marka brendra. skilldi greiðaz af hinn .x. lvtr til frelsis helgv iorsala landi vm .vj. ár at engvm kostnaði af tǫldvm. hann skipaði oc at hverr sa prestr sem messosǫng hefði skilldi til þessarar ferðar leggia eyri vaðmals a hveriv þerssaʀa .vi. ara er tivndin stoð ýfer. hann þa oc þat af bondvm at hverr sa sem þingfarar kavpi gegndi gêfi hinvm helga krossi alin vaðmals a hverivm vetri af þessvm .vi. skilldi saman teliaz .vi. bêndr i hverivm stað sua at fyrsta ar lyke ein af þeim firi alla þa. en annar annat ar hinn þriði hit þriðia til þes er liðin veri .vj. ar. hann let oc presta syngia dag i vikv með til skipvðv officio af pafanvm Messo firi þessvm ofriði oc bað kalla þar folk til alavgvlaust at offra hverivm epter þui sem guð kendi honvm ...... hann skipaði oc hina skilrikvztv menn hvervetna at taka .... hann valldi oc hinar visvztv personur af prestvm sinvm at predika kross með sinv brefi oc at eggia folk a nýgreindar miskvnnargiafer. almattigs guðs drottins vars.

---

54. [um 1275].

Rekaskrá Strandarkirkju í Selvogi.

AMagn. Dipl. afskr. Nr. 2172, afskript staðfest af Árna Magnússyni, Gísla Bjarnasyni og Þorgilsi Sigurðssyni 14. September í Skálholti 1712, og er hún gerð «epter kalfskinns skra, ecke riett gammalle» og hafði sú skrá verið í vörzlum Hálfdanar Jónssonar á Reykjum (d. 1707), er átti hálfa Strönd. Vigfús sýslumaður Hannesson bar hana fram á Nesþingi í Selvogi 12. Maí 1703 og bar undir Selvogsmenn, og kváðu þeir henni altaf fylgt hafa verið og staðfestu það með «almenneligu» lófataki; fyrir Árna bar Hálfdán hana, þegar hann var á jarðarbókarferðunum; AMagn. Dipl. afskr. Nr. 2174, óstaðfest afskript «ex recenti pagina membrancea per-

tinente ad Templum Strandense» (AM.). Þessi skinnskrá mun vera ein og hin sama og áðr er nefnd, og hefir hún, eptir stafsetning að dæma, verið frá c. 1570. AMagn. 261. 4to bls. 102—103 skr. 1624 »þetta Copij er komed fra Hakone Biornssyne. enn Jndride Jonsson sende þad Arna Oddssyne 1624» (Oddr bp); AM. 59. 8vo bls. 183—184, kver Odds biskups, skr. 1593, og stendr þetta við: «Stephane Gunnarssyne i eigen haund [15]93»; afskr. af þessum texta er AM. Dpl. afskr. Nr. 2175; Biskupsskjalasafn Nr. 2. 4to (Vilchinsbók) skr. c. 1618 (afskr. Jóns Sigurðssonar). Þorbjörn Högnason segir í vitnisburði sínum 1367, að hann hafi heyrt Strandarmáldaga fyrir meir en 60 árum (eptir því um 1300).

Strendur mældage [1]).

Þesse eru huala mæl i seluoge.

Strendur eiga halfann hualriett til mots vid biallamenn. huar sem rekur:

Sex vætter æ huertt land fyrer garde enn fiorar [2]) utan gardz og skal reida med slijku sem rekur:

fyrer vtann vog eiga strendur þria hlute motz vid herdijsarvijk. j. hual:

Enn j herdijsar vijkur fiðrum eiga strendur tuo hlute huals huar sem rekur:

fra mijgande Grof [og til bergs [3]) enda [4]) eiga strendur allan reka ad helminge vid stadenn j krijsevijk:

Sa er mældage æ herdijsarvijkur fiorum ad stadur j skalhollte a halfann vidreka. allann annann enn [auxar talgu vid[5]) j millum Selstada [6]) oc hellis firer austann riett til marks vid [7]) strandar land.

Stadur j skalhollte oc herdijsarvijk eigu iiij vætter huals og skal vega enu fiordu med Brioske og Beine: enn þridiung i öllum ef meire kiemur. enn strandarmenn tuo hlute.

Skalhollt oc krijsevijk [8]) æ halfann allann reka under fuglberge vid strandar [9]) land.

[10]) millum wogs oc hellis æ strendur land iiij vætter enn ef meire er þa æ skalholltt oc krijsevijk flordung j öllum hual.

[1]) þannig Vilch., 2172, 2174; Utskrift af gömlum Strendur maldaga 261; sl. 2175, 59; [2]) vætter b. v. Vich , 261; [3]) Gards 59; [4]) [sl. Vilch.; [5]) [exartagla vijd, 59, 2175(!); [6]) Selstadna 261; [7])til (!) 59, 2175; [8]) krijsuvijk 261, Vilch., 59, 2175; [9]) strendur Vilch; [10]) hér ekkert aðgreiningarmerki í 2172, 59, 2175; púnktr í 2174; punktur og upphafsstafr. 261, sem bætir hér inn J.

Enn firer austann wog til vindass æ stadur j Skælhollte oc krijsevijk halfan tolftung i hual ef meire er enn iiij vætter. enn ecke ellegar.

---

57. [1275. i Skálholti].

Bréf Árna biskups Þorlákssonar og höfðingja fyrir sunnan land til Magnúsar konungs lagabætis um að Kristinréttr hinn nýi hafi verið lögtekinn á alþingi.

AMagn. Nr. 174A. 4to skb. c. 1500 (kver Björns á Skarðsá og Haldórs Þorbergssonar). Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 10 í nótu. Sbr. Árna biskups sögu kap. 17 (Bps. I, 701).

Virdvligum herra sinvm magnvsi konvngi hinvm korvnada senda arne biskvp j skalahollti og hrafn bonde þorvardur bonde asgrimur bonde stvrlla lavgmadvr sigvatvr bonde ellindr bonde og avll hirdin sv sem j skalahollzt biskvps dæmi er Q[ediu] G[uds] og sina skylldvga þionvztv.

vier vilivm ydr kvnnigt giora at kristins doms balk þann sem [samidr [1]) var til jslandz med radi virduligx herra jons erkibiskvps. havfvm vier med samþyckt alþydu j skalaholldz biskupsdæmi laugtekid a almennelegu þingi j laugriettu. og sa skal standa þar til er þier og herra erkibiskup j nidarose hafid honum audru viis skipad. ef ydr...... [2])

---

58. [1275].

Skrá um sakir þær, er ármaðr biskups á að sækja.

AMagn. 48. 8vo bls. 59 skb. c. 1360, og er hér prentað; AMagn. 456. 12mo bls. 159—97 skb. c. 1480 haft til samanb.; finst auk þess í AMagn. 135. 4to bls. 212 skb. þetta frá c. 1500; AMagn. 688B. 4to bls. 7 skb. c. 1480; AMagn. 42A. 8vo bls. 225—26 skb. c. 1480. Jón Sigurðsson hefir gert við þessa skrá svo látandi athugasemd: «þetta er líkt og væri ágrip til minnis. Sektirnar virðist sem komi mest heim við Kristinrétt Árna. Kynni

---

[1]) [þannig les Finnur biskup, og er það víst rétt; sam ydr, hdr.; [2]) hdr. þrýtr hér.

vera að biskupar hefði látið ármenn sína fá slíkt memoriale til að hafa við hönd sér».

Saktal [1]).

Þessar sakir [skal armadr biskups [2]) sækia.

1. vm reidskiotafall [vid biskup [3]) þa er hann ferr i syslv. sa sekiz [4]) .vi. avrvm sem [5]) fellir skiot.

2. vm vapna bvrd i kirkio [6]). eda sva nær kirkio at vid lǫg vardar. [iij. avrvm. [7]).

3. vm matgiafar halld vid fatæka menn .iij. avra fyri hvert [8]) hion.

4. vm tivndar halld [fyri biskvpi .iij. merkr [9]).

5. [vm helgi brot [10]). [eda afgiptir heilagra daga veida .vi. avrar ok giðf fyri skiprvdning a helgvm dǫgvm alin ok .iij. avrar [11]).

6. vm þat ef eidar ero vnnir a osoknar [12]) dǫgvm [13]) .iij. avrar ef eigi ero .vi. [14]) avra dagar.

7. [vm afgift savda eda annars kvikfiar [15]) allz þess sem deyr ok [16]) eigi sæfa menn .iij. avrar [17]) ok þo er monnum lofat at nyta [18]).

8. vm þat ef [19]) madr kemr eigi til samkvamv þa er tivnd skal skipta. ok eingi [20]) sa er lǫgskilvm halldi vpp fyri hann .iij. avrar [21]).

9. vm þat ef menn vilia eigi eida vinna at fe sinv [sem lǫgskyllda er til [22]). eda [23]) sverr [24]) nockur minna en se [.iij. merkr. [25]).

---

[1]) Capitnlnm 456; [2]) [ꜳ ꜳrmadr biskups at 456; [3]) [sl. 456; [4]) er sekr 456; [5]) er 456) [6]) .iij. aurum b. v. 456; [7]) [sl. 456 hér; [8]) sl. 456; [9]) [nid biskup .iij. marka sekt 456; [10]) [vm helgibrot .iij. marka sekt, 456, sem sérstök grein; [11]) [vm afgiafir [af] heilagra daga ueidum .vi. aurum ok gefi alin fyri skiprudning ꜳ helgum dogvm .iij. arum, 456 (sérstök greiu); [12]) usærum 456; [13]) sex aurum b. v. 456; [14]) sex 456; [15]) [vm afgiafir sauda ok aunara bnfiar 456; [16]) suo 456; [17]) aurum 456; [18]) neyta 456; [19]) er 456; [20]) eigi 456; [21]) aurum 456; [22])[suo sem log skyllda til, 456; [23]) og 456; [24]) sueri 456; [25]) [sekr þrim aurum 456. — § 1 = Kristinréttr Árna bps. Thorkelius útg. bls. 22; § 2 = Kristinrettr Árna bps. Thorkelíns útg. bls. 38; § 4 = Kristinr. Á. bls. 94; § 5 = Kristinr. Á. bls. 170; § 8 = Kristinr. Á. bls. 86; § 9 = Kristlnr. Á. bls. 88.

10. En profastr geymi at ôdrvm [malvm þeim sem [1]) til biskvps heyrir at lata sækia nema [bin stærstv mal semi biskvp [2]).

11. Okrkarlar ero forboðaðir ok taka eigi guds likama at paskum ok eigi tekz þeirra offr til heilags alltaris ok eigi at kirkio græfir ok eingi skal heyra skriptamal opinbers okrkarls. En hverr sem slikt gerir sekr .vi. avrvm. a halft konvngr en halft biskvp ok vpptækt allt þat er davtt var bygt halft konvngi en halft biskvpi.

12. Nv a hver hôfvtkirkia .xl. skrefa. ôllvm megin vt fra ser. En hver kapella .xxx. skrefa.

B.

AMagn. 210B. 4to chart. frá 17. öld (er í 8vo); Ny kgl. saml. Nr. 1847. 4to, bók séra Guðbrands í Vatnsfirði skr. 1669; AMagn. 193. 4to chart. bl. 32 frá 17. öld. Þessi texti, sem hér er kallaðr B kemr að miklu leyti heim við A, en þó er inn í hann blandað og úr honum kipt.

Gomul log kirkiunnar.

1. Eff ejnhver hlutur er bannadur þa er þad allt bannad effter Riettum skjlnijnge sem þann hlut leider til framkuæmdar.

2. Þad skal eckj vndann draga firer oskinseme edur þogn sem Naudsin og Nitseme er adt vita.

3. Jtem ad huor bonde so Prestur sem Leÿkmadur luke matgiafer firer oll sijn hion sem þeir hallda a sinn kost jaffnuel a sumar sem a vetur þa er skildu vatnz fasta stendur jffuer.

4. Eingenn Prestur haffe Kaleÿk edur Messuklædi j þijng. wtan med ordloffe þess er kirkiu vardueÿter.

5. Enn vm vopnaburd j kirkiu 3 Aurar e[d]r so nær kirkiu ad vidur log vardar.

6. Vm matgiaffar balld vid fatæka menn 3 Aurar firer Hion.

7. Vm Tijundar halld vid Biskup 3 marka seckt.

---

[1]) [sokum þeim er 456; [2]) [stæstu mäl sem biskupi eiuvm til heyrir um at dæma 456 (Hér eptir kemr «hverjum málum ei má appellera» Kristinr. Árna, Thork. útg., eu áu línuskils). — § 11—12 vantar í 456; § 3 = Stat. Gyrðs 1359; § 4 = Stat. Gyrðs 1359; § 5 = A § 2; § 6 = A § 3; § 7 = A § 4.

8. Vm Giaffer aff helgra daga veýdum 6 aurar og gieffe kirkiu firer skip.

9. Wm eid ad uinna a osærum dogum 6 aurum 3 aura firer 3 daga.

10. Wm þad eff ecke er halldid uppe logskilum til samkomu 3 aurar [1]).

11. Vm þad eff menn vilia eij eid ujnna ad fie sijnu 3 aurar.

12. Jaffndýr Eru oll Log [2]) i kirkiugardi Hvort sem eru Nær eda fiær.

13. Huor sem ockur [3]) giorer seckur 6 aurum halfft konge halfft Biskupi og vpptækt þad bigt var.

---

59. [1275. i Skálholti].

Skipan Árna biskups Þorlákssonar um föstur þær, sem Kristinréttr greinir eigi fullkomlega.

AMagn. 671B, 4to bls. 17 skb. c. 1320; hér lagt til grundvallar; AMagn. 350. Fol. 287 skb. skr. 1363; AMagn. 175A. 4to bls. 47—48 skb. c. 1400; AMagn. 456. 12mo bls. 135—37 skb. c. 1480; AMagn 135. 4to bls. 217 skb. þetta skr. c. 1500; AMagn. 138. 4to bls. 346 skb. c. 1500; Sbr. F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 49—50.

Statuta arna byskups [4]).

Eptir boðskap oc yfirsyn uirðuligs favþur [5]) iohannis [6]) erkibiskups af niðarose skipaðe arne[7]) byskup t[horlaks].s[on][8]). nyian kristenn rett yfer skalaholdz [9]) byskups dęme [[oc [10]) með raði heRa [11]) erki byskups. [let hann i logrettu þann sama kristenn rett logleiða með rettu þingtaki [12]). [þa er liþit uar

---

§ 8 = A § 5; § 9 = A § 6; § 10 = A § 8; § 11 sbr. A § 9; § 13 sbr. A § 11. — [1]) «3tt», hdr.; [2]) = leg; [3]) = okr; [4]) þannig 135; eingin fyrirsögn í hinum; [5]) þannig 671, 175, 135; herra 456; herra. herra 350, 138; [6]) 671; jons, hin; [7]) berra 175; [8]) 671; sl. hin; [9]) skalaholltz 350; skalahollz 175; skalhollz 456, 135; [10]) sl. 456; [11]) sl. 175, 456; jons b. v. 135; [12]) [[sl. 350, 138; [sl. 456.

fra holldgan [1]) uars heʀa iesv christi. [2]) [þusundrat ara oc cc oc lxx. oc fiorir [3]). uetr [4]).

Enn [5]) til þess at allir bioðe einn veg um faustur þer sem eigi greinir fullkomliga [6]) kristenn rettr. þa let hann skrifa [þessa skyring [7]).

[at [8]) ef nicholasmesso. eða. t[horlaks]. messo beʀ a friadag. þa se lofat at eta huitan mat einmęlt. enn ef andreas messo. eða. nicholas. messo. thomas. messo. eða thorlaks. messo. beʀ a miðuikudag. þa skal loua tuimęlt at eta oc eigi kiot. [9]) einmelt skal haua [10]) tueggia postula messo philippi. oc iacobi ef a gagndaga berr. enn tuimelt kross messo nema hana beri a miðuikudag. nęsta fyri ascensionem [11]). [skal þa þurrfasta. [12])

eigi skulu prestar geua leyui uirka. daga. þott tiðahalld se mikit [13]) ef aðr er skiput almennilig [14]) fasta. [þann dag [15]). oc eigi fausto natta [16]) leyfi [nema loghelga daga oc fria. daga. i pascha uikv [17]).

---

[1]) hingat burd 456; [2]) [anno domini 175; [3]) skr. með indverskri tölu í 671; [4]) [M°. cc°. l°. iij 350, 138; M°. cc°. lxxx° 175; M. ära [cc] ok. lx. ok. x. uetur 456, og er þessi klausa sem niðrlag stat. 1269, og sem fyrirsögn yfir því, sem á eptir fer: Capitulum. Í AMagn. Nr. 351. Fol. bls. 232 (Skálholtsbók eldri frá c. 1360) og Ny kgl. s. 1281. Fol., bók Sigurðar lögmanns Björnssonar frá 17. öld, stendr þessi annálsgrein um Kristinrétt: Anno domini M°. cc°. lxx°. v°. var kristins doms bᵃᵃlkr hinn nyi logtekinn vm skalbolltz biskups dæmi j logrettu æ islandi. [5]) ok 350, 138, 456; [6]) 671, 175; sl. hin; [7]) [þessar skipanir 350, 138, 456; [8]) sl. 350, 138, 456, 135; [9]) [Ef nichulas messo berr a midkudag. eda þorlaks Messo þa er lofat huitan [mat] ath eta tuimællt. og eigi slatur a jola fostu 135; Ef andres. Messo. nicholas. Messo. mariu Messo. magnus. Messo. thomas. Messo. oc thorlaks. Messo. ber ä manudaga um jola fostu. þa se lofat ath eta tuimællt. Ber þessa Messo. daga a miduikudaga eti tuimællt huitan mat. En ef þa ber ä fostudaga. þa se lofat at eta einmællt huitan mat 456; hér bætir 175 inn í: Ef andres messo edr nicholas Messo thomas messo edr thorlaks messo berr ä annann dag viku þa er lofuat at eta slatur tuimællt; [10]) eta 135; huitan mat b. v. 456; [11]) acsensionem(!) 671, 175; [12]) [671 (á spássín); þa skal einmælt eta þurt 350, 138; þa skal eta einmællt þurran mat 456; [13]) j kirkiu b. v. 456; [14]) almennings 350, 138; [15]) [sl. 135; [16]) daga 136; [17]) [671; nema laugbelga daga og faustudag j paska uiku 135 nema loghelga daga ok fostudaga j paska viku ok hinn vj dag j iolum 175; ʀumhelga dʀga. nema i paska uiku 350, 138, 456.

60. [1276].

BRÉF Magnúsar konungs lagabætis til alþýðu manna á Islandi út af ýmsum kærum yfir Árna Skálholtsbiskupi.

Hér tekið eptir skinnb. af Árna biskups sögu AM. 122B. Fol. c. 1350. Prentað áðr í Árna biskups sögu kap. 17 (Bps. I, 701 —702). Bréfið er ekki *in forma*, heldr er þetta efniságrip þess.

... heldr skrifaði hann at moti þessvm flvtningi með sira aðalbrandi syni helga lambkarssonar oc bað alþyðv firi sia við hvat menn mętti bva fyr en samþyckia nockorum ǫðrvm lǫgvm. hvart sem þat veri vm kristinrett eðr onnor lǫg en þeim er hann skipaði þar til er hann semdi við erkibyskup oc aðra lærða menn hvat standa mętti. Sagði hann oc þa litla vinattv mundv moti taka er oðroviss gerðe. lezt hyggia þetta vera sitt starf oc erkibyskups en eigi annaRa manna at skapa kristinrett j landi hans eðr onnvr lǫg. þat let hann oc fylgia at hann hvgði at þeim mvndi gott hafa til gengit er gert hofðv. En at moti flvtningi þeirra sem firi honum sǫnnvðv at biskupar pyndi vm rett fram oc moti [fornum vanda ritaði hann sva: at] hann firirbauð neinvm leikmonnum [at ganga under neina pynding oc ei] til einnar vaðmals alnar vtan sua sem at [fornu verit hefer] oc bavð þeim til sin at hallda fyr en iata. En vm vilianligar olmosor til iorsalaferðar oc hvervetna hvar sem predikat verðr epter pafans boði. qvaz hann þui siðr banna vilia at hann sagði þann hvern ser betra þickia er kross tęki oc legði sua sina mvni til iorsala ferðar þott menn gerði þat eigi firi skýlldv saker eðr alaga. sua greindi hann vm aðrar olmosor at honum likaði vel at hverr gerði sialfkrafi slikt firi salv sinni sem guðlig milldi kendi honum. hann kallaði oc rað at [ny]ta þann pvnkt sem þa stoð yfer oc ganga vnder þa eina nýivng sem hann gerði rað firi.

61. [1276—13$\frac{2}{4}\frac{3}{1}$]

SKRIPTABOÐ Jörundar biskups Þorsteinssonar [Laurentíusar biskups Kálfssonar og Egils biskups Eyjólfssonar].

Finnur biskup heimfærir þessi skriptaboð til 1330 í kirkjusögu sinni, og er það rétt að því leyti, sem þau stafa frá Laurentio biskupi

og Agli biskupi, er seinast hafa átt við þau; hann virðist og eigna Laurentio mestan þátt í þeim, þar hann tilfærir þau í kaflanum um hann, og má vel vera að það sé með réttu. En þó þykir mér líklegast, að þau sé að mestu eptir Jörund biskup, því að bæði er aðalstofninn í þeim svo svipaðr Skriptaboðum Árna biskups Þorlákssonar frá 1269, að ætla má að upptök beggja sé frá líkum tíma. og svo finnast Skriptaboð Jörundar hvergi svo í handritum, að ekki sé Skriptaboð Árna næst á undan þeim. Auk þess kemr það fyrir, að biskuparnir hafa hver eptir annan samþykt óbreytt boð hinna fyrri biskupa og þá stundum aukið við viðbót undir sínu nafni og stundum als eingu aukið við. Þessi boð bera það ekki með sér að þau þurfi að vera samsett af smáviðbótargreinum, heldr eru þau svo heilleg, að þau gætu verið eptir einn mann, og ætla eg því að Laurentius og Egill hafi lítið átt við þau annað en samþykkja þau og skipa að halda þau, því að þau tvítaka og herða hvergi það, sem áðr er skipað í þeim; einungis mætti ætla að § 6 ætti að standa á undan § 4, því að þar ætti hann öllu betr heima að efninu til. Að hér er miðað við Kristinrétt hinn nýja (Árna biskups) frá 1275 sannar ekki annað en að þau sé yngri en það ár; hefði hér einungis verið nefndr blátt áfram Kristinréttr, er auðvitað að þá hefði verið átt við hinn forna, sem gilti í Hólabiskupsdæmi fram yfir miðja 14. öld (19. Okt. 1354), svo að það varð að taka það sérstaklega fram ef miðað var við þann nýja. Þessi orð geta því eins vel stafað frá Jörundi eins og Laurentio og Agli, þó gætu þau verið komin inn enn seinna. En hvernig sem því er varið með hlutdeild Laurentíusar og Egils í Skriptaboðunum, þá hygg eg að upptök þeirra liggi nálægt þeim tíma, sem hér er sett.

A. Skriptaboðin.

AMagn. 175A. 4to bls. 55—56 skb. c. 1400; AMagn. 688B. 4to bls. 6 skinnb. c. 1480 (brot); AMagn. 350. Fol. bl. 151a—b, þetta skr. c. 1500 af manni, sem hefir kunnað lítið í latínu; Ny kgl. saml. 1938. 4to afskr. af AM. 175A. 4to. Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 188—92 eptir AM. 175A. Greinatalan er sett af útgefanda.

J guds nafni amen.

voru þuilik [1]) bodord skiputh af herra jörundi. laurencio ok agli [2]) holabiskupum ok bodith profostum ath þeir skýlldi suo bioda skriptamonnum ath hallda þeim sem [3]) brotliger verda.

1. Jn quarto gradu consanguinitatis uel affinitatis seu in consimilibus.

---

[1]) þesse 688. [2]) eigli 688; [3]) sl. 688.

vatnfasta xx nætur uid[uatn oc braud[1]) edr annath jardar alldin. eda merkr stýcki skreidar ef[2]) alldin er eigi til. ok sýngi [pater noster psaltara[3]) med huerri uðtnunar nott. ok falli a kne vid hueria pater noster. standa utan kirkiu um lanngafaustu ok jolafaustu ok j gagnfaustum. En hafa kirkiu helga daga. hallda gagnfaustum hinum minnum hith fýsta ar a þann hatt ath hafa einmælt huitann mat a manadaga og miduikudaga. ok sýngia pater noster vij sinnum med knebedia falle ok ix sinnum aue maria. a audru are minnazt enn gagnfastna ath hafa einmælt a miduikudaga. ok sýngia þa enn fim sinnum pater noster med knefalle. a þridia are minnazt enn gagnfastna j bænahallde ok sýngia v. pater noster med aue maria fiesekt tolf aurar.

2. Jtem in tertio et quarto gradu consanguinitatis uel affinitatis uel in consimilibus skal bioda [xxx natta ath uatna[4]) med suo mýklu bænahalldi ok knebediafaullum[5]) sem fýr seger fiogurra ara skrift. fesekt epter þui sem [kristinn rettur hinn nýij seger[6]).

3. Jtem pro simplici adulterio uel in tercio gradu consanguinitatis uel affinitatis uel consimilibus.

skal bioda karinu. eru þat fiorertiger natta . ok lesa pater noster psaltara med knefalle suo mart[7]). seau ara skript. halldi gagnfaustum hinum meirum um þriu ár. ꝺ̄ þann hatt. at hafua einmælt huitann mat a manadaga en þurrann mat a miduikudaga. vatnfasta [a faustudaga[8]). En minnazt gagnfastna vm iiij ár a þann hatt. ath hafa einmælt a manudaga ok miduikudaga ok þurrann mat a faustudaga j aullum gagnfaustum. ok skal þath halldazt vm þriu ár. [En fasti[9]) miduikudaga a hinu seunda ꝺ̄ri sýngi pater noster psaltara med huerre uiku ä þeim fiorum arum. Jtem skal bioda at standa utan kirkiu ꝺ̄ fýsta are alla tima firi utan summa[10]). vm jol fram ýfer hinn atta dag fra skirdegi fram yfuer pascha uiku. suo. huita daga. Jtem annath ꝺ̄r hafui kirkiu ðll dupplicia festa. hiþ þridia ꝺ̄r hafui kirkiu alla sunnu daga utan vm langa-

[1]) [braud ok uatn 688; [2]) braud edur b. v. 688; [3]) [salltara af pater noster 688; [4]) [at vathna .xxx. natta 688; [5]) [.xx. nat[t]a at uatna med svo miclv bæna halldi ok knebediafaullum 350; [6]) kristinriet vt visar 350; hér endar brotið í 688; [7]) marga 350; [8]) [friadag 350; [9]) [þurfasta 350; [10]) ferstum b. v. 350.

faustu jolafaustu ok gagnfaustur. en fiogur ꝍr upp þadan hafui kirkiu alla tima. nema standi utan kirkiu helga a medal vm langafaustu ok jolafaustu. eru sliker hluter sub arbitrio iudicis. ath skipa [1]) um kirkiu gongur ok gera slikt eptir atuikum. þuiath ef skriptamadr er boklærdr ok stýdr hann prest j tidum edr messu. þa er tilheýrilikt ath hafui kirkiu helga daga ok j huern tima sem hann sýngr med prestum.

4. [ħier seger af andligri frændsemi [2]).

Jtem cognacio spiritualis.

Þath eru sifuiar ef madr heldr barni mannz til skirnar. edr. undir biskups haund. ok er þath a þria uega. uidr barnith faudr ok modr barnsins ok uidur þann [sem] skirer epter þui sem kristinn rettr hinn nýi seger. fyrer þessar sifuiar a ath skripta sem firi einfalldann hordom. karinu utan [3]) veniulikt er uægia eptir atuikum vm .x. nætur.

5. capitulum [4]).

Jtem ef prestur fallerazt med skriptadottur sinne. Jtem þýngra ef prestr fallerazt [5]) med þeirri konu sem hann hefer skirt barn hennar. Jtem þýngtz ef prestr [kemur ibland med þa [6]) konu sem hann hefir skirt ok ligia þar til tuer karinur.

6. capitulum jtem [2]).

Jtem ef madr uerdr opinber [7]) in [dupplici adulterio [8]) uel consauguinitate. in tercio gradu duppliciter. þath er ath skilia ef þau eru sýstkina bőrn ath frændsemi. þar fýrer skal bioda karinur tuær med pater noster suo morgum ok knebediafőllum. fiortan ara skript. haldi gagnfaustum hinum meirum um sex ꝍr. hafa kirkiu vm jol ok paska ok huitasunnu ok [onnur stærstu haulld [9]) vm fýstu tuo ꝍr. en onnur ár postola messur. þa sidan sunnudaga utan faustu tima. enn tuo ár. Ok [10]) þau sidan skipizt secundum arbitrium iudicis. þionostu bann um þriu ár hinu fýstu samfast. luka sex merkr j sakeyre.

7. capitulum [11]).

Jtem pro homicida voluntario skripta iij karinur. hina

---

[1]) skipta 350; [2]) [með rauðu í 175; vanar í 350; [3]) sl. 350; [4]) með rauðu í 175; vantar í 350; [5]) legzt 350; [6]) legzt med þeirri 350; [7]) brotligur opiuber 350, og svo hefir upphafl. verið skr. í 175, en fyrra orðið aptr dregið út; [8]) [gradu duppliciter 350; [9]) [ok inar stæstu hátidir 350; [10]) sl. 350; [11]) rautt í 175; v. 350.

fýstu vatnfasta sunnudaga j medal uidr uatn ok braud. eda merkr stýcki af skreid. hallda adra karinu ath uatnfasta [miduikudaga ok faustudaga [1]) ok taka suo saman nætr. pater noster psaltara ok knebediafaull skulu fylgia huerre nott. hina þridiu karinu skal telia saman nætr. þionostu bann um þriu ár luka ix merkr j [sakeýre [2]).

8. Jtem pro homicida casuali setizt skript sem pro adulterio simplici. karinu ok þriggia marka sekt.

9. Jtem si monachi uel canonici regularis [manifesti fiunt [3]) jn crimine notorio incontinencie. skal þeim skripta suo sem pro homicidia uoluntaria. ok slika skript skal setia þeim konum sem þeir uerda brotliger med.

10. Af spilling [helgra hluta [4]).

Jtem si rapitur sacrum de non sacro. uel non sacrum de sacro loco skal setja skripter suo sem pro simplici adulterio. jtem si rapitur sacrum de sacro loco. skripti suo sem pro dupplici adulterio. jtem pro uiolatoribus ecclesiarum uel cimiteriorum in sanguinis uel seminis effusione. skal skripta sem pro dupplici adulterio ok luka fimtan merkur heilagre kirkiu ok biskupinum þeim sem hreinsar [kirkiu edr kirkiugard [5]).

B. Formálar.

Þessir formálar eru einungis í AMagn. 350. Fol. skrifaðir á bl. 151b, nema sá seinasti (X.) er á síðasta blaði bókarinnar (bl. 157b), og er hann með annari hendi, en hinir níu fyrstu eru með sömu hendi og Skriptaboðin og standa næstir eptir þau í skinnbókinni. Alt er þetta skrifað nálægt 1500, en af manni, sem hefir kunnað illa latínu, svo að málið á formálunum er svo hatramlega brjálað og óhöndulega bundin skriptin, að erfitt hefir verið að ráða í hvað rétt mundi vera.

I. Formáli fyrir að afleysa klerk, sem framið hefir frillulifnað (sbr. Skriptab. § 9).

incontinencie crimen [6]) quod leuitate [7]) suadente commis[s]eras humiliter et deuote confessus es medicamento peni-

---

[1]) [miduikudag og friadag 350; [2]) fiesektir 350; [3]) [manifeste sicut(!) 350; [4]) rautt í 175; [5]) [kirkivna oc kirkiugardin 350; [6]) carm̄ hdr.; [7]) leuitre hdr.

tencie corpus domandum spontanee submittendo oportet[1]) et deo rieconciliatum[2]) sancte matris ecclesie sacramentis admittere[3]) idcirco ego licet[4]) peccator et indignus auctor[itat]e domini nostri ihesv christi et beatorum apostolorum pauli et petri et speciali[5]). uice mihi concessa tecum dispenso ut in tali die ꝁ missarum solempnia celebres et omne sacerdotale officium in acceptis gradibus libere possis adimplere et restituo[6]) te sacramentis ecclesie gradum pristinum.

in nomine p[atris] et [filii et spiritus sancti. amen.]

II, Formáli fyrir að afleysa kvenmann, sem framið hefir frillulifnað með klerki (sbr. Skriptab. § 6 og 9).

A uinculis peccatorum.

Et ego absoluo te auctoritate dei patris omnipotentis et beatorum apostolorum petri et pauli et uirginis[7]). et sancte matris[8]) ecclesie et officii in hac parte mihi commis[s]i absoluo te ab ista excommunicacione qua[m] incurristi uel fornicatione simplici[9]) uel duplici uel fornicatione cum presbytero ab hiis peccatis tuis [mihi per te[10]) confessis.

III, Formáli fyrir að afleysa mann, sem hefir framið manndráp eða jarðvarpað manni (sbr. Skriptab. § 7 og 8).

A uinculis peccatorum et precipue[11]) tamen de isto crimine[12]) quod. hominem percussisti uel in ter[r]am proiecisti aut cum aliquo casu uiolentam manum ei imposuisti in dic[t]a die uel in tali[bus] festis sanctorum absoluat te deus.

IV, Formáli fyrir að afleysa glæpamann (fyrir saurlífi, hórdóm, frændsemisspell, manndráp, stuld og kirkjurán).

A vinculis peccatorum excommunicacione uel a crimine jsto incestus adulteri[i] afinitatis homicidij furti uel sacrilegii quod confessus es absoluat te deus et ego absoluo te quantum ad me pertinet absolucio auctoritate qua fungor:

jn nomine [patris] et filii et spiritus sancti. amen.

---

[1]) oportit hdr.; [2]) svo hdr.; [3]) admittit hdr.; [4]) licit hdr.; [5]) sperali hdr.; [6]) restitituo hdr; [7]) uᵒ hdr.; [8]) martiris hdr.; [9]) simplicii hdr.; [10] [mᵒ pte, hdr. = mea parte? [11]) precipui hdr.; [12]) crimini hdr.

V, Formáli fyrir að afleysa mann fyrir sifjaspell (sbr. Skriptaboðin § 1, 2, 3, 4, 5, 6).

A vincvlis peccatorum tuorum precipue [1]) tamen a contaminacione in qua merito [2]) convi[c]tus fuisti [absoluat te deus] et ego absoluo te ab hac contaminacione cognacionis auctoritate beatorum apostolorum petri et pauli episcopali uice [3]) in hac [4]) parte mihi concessa qua [5]) fungor.

jn nomine patris et filii [et spiritus sancti. amen.]

[J]n illis [diebus] Loquente domino ihesu ad turbas extol[l]ens uocem quedam mulier de turba dixit illi beatvs venter qui te portauit et vbera que suxisti at ille dixit Quin imo [6]) Beati qui avdiunt verbum dei et cvstodiunt illut.

psalmus [7]) Miserere mei deus. pater noster. Saluum fac seruum tuum. Mitte ei domine. Esto ille domini tui. Nihil [8]) proficiat [in]imicus in eo. domine [9]) exaudi. Deus qui proprium est m[eum]. Jndulgenciam rem. a uinculis [10]).

VI, Formáli fyrir að afleysa mann fyrir hórdóm (sbr. Skriptaboðin § 3).

A uinculis [11]) peccati specialiter [a manifesto [12]) crimine fornicacionis quod incur[r]isti. absoluat te Deus noster jesvs christus [qui passus [13]) est in [hac parte et ego [14]) absoluo [te] auctoritate sancte matris ecclesie et beati apostoli petri [et] pauli et uice [15]) qua ego fungor et restituo [16]) te commonioni fidelium.

jn nomine patris [et filii et spiritus sancti. amen.]

VII, Formáli fyrir að afleysa klerk fyrir frillulífsbrot (sbr. Skriptaboð § 5, 9).

A uinculis peccatorum tuorum et specialiter a crimine notorio [17]) incontinencie quod manifestus commisisse [18]) cvm muliere soluta frangendo uotum religionis quod omnipotenti deo promisisti sub regulari [19]) profes[s]ione ordinis et beati

---

[1]) pecipui hdr.; [2]) m⁰ hdr.; [3]) īce hdr.; [4]) hic hdr.; [5]) quia hdr.; [6]) inimo hdr.; [7]) psus, hdr.; [8]) Nikil hdr.; [9]) domini hdr.; [10]) duinculis hdr.; [11]) duinculis hdr.; [12]) [amanisto hdr.; [13]) [pp hdr.; [14]) [hoc .p. esto, hdr.; [15]) uite hdr.; [16]) restitituo hdr.; [17]) notorie hdr.; [18]) commissise hdr.; [19]) regulgulari hdr.

patris nostri benedicti [etcetera [1]) in sacerdotali [2]) promotus officio absoluat te deus noster jesus christus [et ego [3]) absoluo te avctoritate sancte matris ecclesie et vice prelacionis qua ego indignus fungor restituens [4]) te communio[ni] fratrum fidelium ingressu sancte ecclesie.

j[n] nomi[ne] patris et fili[i] et spiritus sancti. amen.]

VIII, Formáli fyrir að afleysa mann, sem sýnt hefir af sér óreglu og leitt grunsemdarmenn inn í klaustr án leyfis og tregðast við út að fara (sbr. Skriptaboð § 9).

A uinculis peccati tui et specialiter ab jregularitate et inducendo suspectas personas in claustrvm nostrum et inobediencia egrediendo et uacando sine licencia [5]) absoluat te deus noster iesus christus [qui passus est pro (nobis) in cruce [6]) et ego absoluo te auctoritate sancte matris ecclesie et beati [7]) apostoli petri et pauli et uice qua fungor licet indignus et restituo te communioni [8]) fidelium.

j[n] nomine patris [et filii et spiritus sancti. amen.]

IX, Formáli fyrir að leysa mann úr banni, sem misþyrmt hefir klerki eða klaustramanni (sbr. Skriptaboðin § 7, 8, 10).

A vinculis peccatorum tuorum confessis et contestatis [9]) et nunc specialiter a sentencia [10]) excommunicacionis et interdicti quod incurristi inponendo uiolentas manus usque ad cruoris [11]) efusionem in sacerdotem [12]) et monacum conuentalem tuum [13]). absoluat [te] jesvs christus qui pius passus est pro nobis ĩn cruce et ego [14]) absoluo te sancta [15]) auctoritate sancte matris ecclesie et beatorum apostolorum petri et pauli et uice [16]) prelacionis in hac parte mihi commissa qua [17]) fungor licet indignus.

j[n] nomini patris et filii [et spiritus sancti. amen.]

X, Formáli fyrir að afleysa mann fyrir legorð (sbr. Skriptaboðin § 5, 9).

---

[1]) [zzz hdr.; [2]) cacerdotali hdr.; [3]) [ade° hdr.; [4]) restitituens hdr.; [5]) licenciam, hdr.; [6]) [q́. p. ē. p. ī̄c., hdr.; [7]) beate, hdr.; [8]) commnnione hdr.; [9]) contristis, hdr.; [10]) scētēcia, hdr.; [11]) cruores, hdr.; [12]) sacerdotum, hdr.; [13]) tm. hdr.; [14]) esto, hdr.; [15]) Si, hdr.; [16]) uicit, hdr.; [17]) qnam, hdr.

Et ego absoluo te ab isto crimine qvocvnqve modo fregisti sacrosanctvm [1]) votvm transgressione in qva [2]) manifestus es [3]) in quarta persificacione cvm solvta mvliere et qvocvnqve modo innodatus es [4]). et ab alijs criminibus qve ab illo derivantur.

---

62. 1277. [í Skálholti].

Bréf Árna biskups Þorlákssonar til Þorvarðs Þórarinssonar á Keldum um mál Sturlu.

Hér er prentað eptir skinnb. í Stockh. 12. 4to bl. 15b skr. c. 1640, og borið saman við Stockh. 8. 4to bls. 938 á pappír skr. c. 1640. Bréfið er áðr prentað í 19. kapítula í Árna biskups sögu (Bps. I, 705; Sturl. Khútg. IV, 31—32), sem er sá eini staðr er það finst á, og er þó ekki heilt.

... so er mier flutt ad þú heiter þeim manne er sturla heiter fiøtre edur fielâte fyrer þau kennsl er einge vitne bera[5]) honum nema vandamenn þeir er ecki eigu vm þetta mâl vitne ad bera, lyst mier þetta ecke þijn giord þar sem þu ätt med þessum manne [ekki] ad giøra, vtan þiggia af honum einzeide ef þier lijkar þad ad hafa, þviat mâlid er ecki so mykit ad fleyre þurfe ad [6]) synia. Giører þu ei so, þa firirbýd eg þier ad misþyrma honum nie hans eign, vnder slijkre pijnu sem eg â â þig ad leggia.

---

63. 1277. [á Keldum].

Bréf Þorvarðs Þórarinssonar til Magnúsar konungs lagabætis um landstjórn.

Bréf þetta eða réttara sagt brot þessi af bréfinu finnast hvergi nema í 19. kapítula Árna biskups sögu, og er áðr prent. í Bps. I, 707 og Sturl. VI, 32—33. Hér er prentað eptir skinnb. í Stockh. Nr. 12. 4to bl. 16a skr. c. 1640 og borið saman við Stockh. Nr. 8. 4to bls. 939 á pappír skr. c. 1640.

... Herra j ordlofe ad tala, Giet eg flestum verda ei all-

---

[1]) ff. (ógreinil.) hdr.; [2]) qvo hdr.; [3]) est, hdr.; [4]) est, hdr.; [5]) at, b. v. 8. 4to [6]) sl. 5. 4to.

hægt ad stiorna Rijkinu nema þeim sem bann [leggur bendur og hefn ã[1]) sem hann vill. Er og suo mikid Rijki hanz a landinu, ad ydrer menn skulu varla so vid horfa sem þeir þykiast mannan til bafa, edur skaplynde ...... þinge voru j sumar Riedu þeir Rafn og biskup hefdu skamt og medal lage skilvijst ad þui ad sumum þotte. Løgsøgu madr var ogreidur og skaut flestum mälum vnder biskupz dom og annara manna þeirra er syndist. af løgriettu monnum nyttist lytid.

---

64. [sumarið 1277].

SKIPANIR Indriða bögguls og Nikuláss Oddssonar.

Árna biskups saga kap. 20 (Bps. I, 706); hér prentað eptir pappírshandritinu AMagn. 385. Fol. 462 c. 1700. Þetta er að vísu ekki nein skrá *in forma*, heldr grein með orðum sagnaritarans, en vissara þótti að taka hana hér eigi að síður.

... Þeim Eindrida fórst vel oc kvamo til jslanz oc foru þeir þingum vm land.

oc ôktudu vida [2]) Eyri konungs med meiri frek[i]u enn fyR stod vande til..

Þeir toco bardliga a þvi er bændr skutu malum til biskups oc undan syslomonnum. oc kôlludu þa landrada menn. edr brefa brotsmenn at besta kosti er þat giôrdu.

Þeir bônnudu bændum berliga at luka matgiafer firı þau hion er ei voro ij misseri.

enn vm helgi hôlld þau sem biskup hafdi nidrlagt. oc vm fôstr þær sem biskup hafdi vidlagt edr vm skript. sagdiz Eindridi eci munde til leGia. kvad þat atkvæde Magnusar konungs at biskup ætti at rada bellgihôlldum.

---

65. 9 August 1277. í Tunsbergi.

SÆTTARGERÐ Magnúsar konungs lagabætis og Jóns erkibiskups rauða um takmörk hins veraldlega og andlega valds[3]).

---

[1]) [helldur og leggur hônd ä 8. 4to; [2]) r. vísa; [3]) Sbr. annálsgrein um sættargerðina, er finst í AM. Nr. 351. Fol. bls. 232, Skálholtsbók eldri frá c. 1350, og Ny kgl. s. 1281. Fol., bók Sigurðar lögmanns Björnssonar frá 17. öld: Anno domini M°. cc°. lxx°. vij°. composicio inter ecclesiam et Regem noruegie facta est consecracionis domini iohannis archiepiscopi nidrosiensis x°. Regni domini magni regis noruegie xiiij°.

A.

A latínu (frumtexti).

Frumbréfið AMagn. Dipl. Norv. Fasc. V, 6 á skinni; brot af einu innsigli fyrir. Askriptir eru í AMagn. 333 Fol. chart. c. 1570 bls. 2—7; AMagn. 117. 4to chart.; MSteph. 13. 4to bls 29—48 chart. skr. 1715; Ny kgl. 1938. 4to (eptir 117. 4to). Ny kgl. s. Nr. 3267. 4to með hendi Jóns frá Grunnavík. Sbr. Árna biskups sögu kap. 29 Bps. I, 720 þar sem Árni biskup ber sættagerðina fyrir sig á alþingi 1281. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. I, 386 —398; Dipl. Arnamagn. II, 66—73; Norges gl. Love II, 462 —467.

statuta regalia & prouincialia anno 1277 [1]).

[J]n nomine patris et filii et spiritus sancti amen.

Vt certitudo precencium det ueram in perpetuum et euidentem memoriam preteritorum nouerint uniuersi tam presentes quam futuri quod nuper inter illustrem principem Magnum dei gracia regem Noruegie et uenerabilem patrem Johannem eadem gracia archiepiscopum nidrosiensem materia questionis esset sub orta super eo quod idem archiepiscopus asseruit ut alique cause que ad forum ecclesiasticum canonice pertinebant usque ad tempora dicti regis ex consuetudine antiqua et ab ecclesia quodam modo propter discordie periculum et pacis discidium euitandum per pacientiam tollerata coram secularibus iudicibus t[r]actabantur. Jn super quod priuilegiis ecclesie sue quibusdam et specialiter priuilegio Magni cuiusdam ut dicebatur regis Norvegie derogatum fuerat ut creditur non utendo maxime in ea parte priuilegij qua continebatur quod prefatus Magnus deuouit se et regnum suum beato Olawo regi et martyri et in signum subiectionis precepit coronam| post decessum suum et omnium in regnum sibi succedencium offeri prefato martyri in ecclesia cathedrali nec non et cuidam constitucioni patrie per eundem forte Magnum edite que innuit reges Norwegie debere eligi et in electione archiepiscopum et episcopos inter ceteros electores uoces precipuas optinere que omnia predicta uenerabilis pater archiepiscopus tanquam sponse Christi in parte sollicitudinis procurator fidelis petijt ut in usum et in ecclesie sue utilitatem dominus rex predictus in

[1]) Aptan á bréfinu með hendi frá miðri 15. öld.

posterum duceret admittenda. Ad respondendum vero articulis supradictis ac contra peticionem archiepiscopi supradictus dominus rex illustris sufficienter asseruit se habere raciones si super hijs coram iusto iudice duceret contendendum et maxime contra electionem subiectioni [1]) et oblacionem corone de quibus uix uel nunquam posset probari ecclesiam nidrosiensem possessionem habuisse quod nouum genus exactionis uideri poterat illud ab eo exigi quod non fuerat actenus attemptatum uel consuetum. Considerans itaque prefatus pater archiepiscopus et [1]) ex una parte se non posse supra memorata absque scrupulo consciencie uel conniuencie pertransire. ex altera si super hijs moueret questionem posset perturbacio et discordia magna inter regnum et ecclesiam suscitari multorum animabus et corporibus nocitura presertim cum non solum in tollendis consuetudinibus contra populum uerum et in aliis directe contra ipsum regem et tocius regni potenciam agi uideretur pacem et concordiam volens eligere ad dicti domini regis Magni dei gracia illustris clemenciam tam ecclesie quam regno sepius ac manifestius exhibitam et ostensam se conuertit. supplicans ut inter se de predictis omnibus taliter ordinarent quod cederet ad honorem dei omnipotentis et utilitatem ecclesie maiorem animarum ipsorum et totius sibi commissi populi ad salutem. Prefatus autem dominus rex illustris ex solite benignitatis affectu quem ad honesta queque et maxime circa matrem nidrosiensem ecclesiam habuit et habere dinoscitur. volens eam amplioribus libertatibus et priuilegiis suis temporibus decorari tamquam pacis amator et cultor iusticie post multos tractatus hinc inde habitos super predictis interueniente consilio et assensu episcoporum. baronum et cononicorum nidrosiensium et capitulorum aliarum ecclesiarum cathedralium in Norwagia existencium cum dicto patre archiepiscopo. anno domini ᴍ°. cc°. lxx°. vij°. Jn uigilia beati Laurencii apud castrum Tunbergense [1]) in ecclesia fratrum minorum duxit amicabiliter componendum in hunc modum.

Videlicet quod predictus pater archiepiscopus pro bono pacis et maiori ecclesie comodo et animarum procuranda salute renunciauit cum consilio et assensu capituli sui nomine nidro-

[1]) Þannig.

siensis ecclesie pro se et successoribus suis canonice intrantibus in perpetuum omni iuri si quod in predicta electione regum subiectione seu oblacione corone habebat uel habere poterat tam in petitorio quam in possessorio racione dicti priuilegii seu aliarum literarum seu legis uel quocumque alio modo sibi competere uideretur omnibus aliis iuribus ad ecclesiam spectantibus que in legibus patrie continentur et ecclesiarum priuilegijs alijs semper saluis. Dum modo super sit aliquis qui legittime possit et debeat iure hereditario succedere. Si vero nullus inueniatur successor iure hereditario archiepiscopus et episcopi inter ceteros nobiliores et discreciores regni electores in electione tantum modo uoces primas et potissimas optineant protestando secundum suas consciencias quod scinceriter [1]) ad illius electionem laborabunt quem regno et regnum in habitantibus iudicauerint apciorem.

Prefatus autem dominus rex renunciauit pro se et heredibus et successoribus suis in perpetuum omni iuri si quod in audicione examinacione et determinacione causarum ad ecclesiam spectancium actenus habuerat inhibens firmiter uniuersis exactoribus et ligiferis regijs tam propinquis quam remotis tam presentibus quam futuris per totum regnum ne de ipsis causis presumant iudicare uel pretextu alicu[iu]s consuetudinis quam retroactis temporibus reges habuerant uel habere uisi fuerant se aliquatenus intromittant sed per iudices ecclesiasticos tales cause de cetero libere dirimantur. vt sunt hee omnes cause clericorum quando inter se litigant uel a laicis inpetuntur. matrimoniorum. natalium. iuris patronatus. decimarum. votorum. testamentorum. maxime quando agitur de legatis ecclesijs et piis locis et religiosis. Tuicio peregrinorum visitancium limina beati Olaui et aliarum ecclesiarum cathedralium in Norwagia et eorum cause. item cause possessionum ecclesiarum sacrilegij. periurij. usurarum. simonie. heresis. fornicationis. adulterij. et incestus. et alie consimiles que ad ecclesiam spectant mero iure saluo semper regio iure in hijs causis ubicumque debetur ex consuetudine approbata uel legibus regni mulcta pene pecuniarie persolueuda.

---

[1]) þannig.

Jtem denuo concessit dominus rex et firmiter obseruari precepit ut semper licitum sit archiepiscopo et episcopis in capellis a regibus fundatis uel dotatis. sicut et in alijs ecclesijs et capellis sue provincie instituere ydoneas sine ipsorum et aliorum laicorum assensu uel presentacione personas.

Jtem concessit quod in electionibus episcoporum et abbatum nidrosiensis prouincie. nulla uis. nulla potencia. nulla auctoritas regis uel principis interueniat. sed ille preficiatur quem ipsi ad quos electio pertinet vacanti ecclesie sciencia et moribus iudicauerint apciorem de nunciantes ante confirmacionem electionem factam domino regi qui pro tempore fuerit per canonicos eiusdem ecclesie vel decens nuncium et honestum nisi presens fuerit uel in uia per quam fuerit ad confirmacionem transiturus [1]) ut tunc pro ut moris est regio aspectui personaliter se presentet.

Jtem concessit quod episcopi abbates seu clerici in expedicione ire cum rege uel ad hoc quicquam de suo impendere minime teneantur nisi forte necessitas tam grauis et euidens immineat quod id a dyacesano episcopo et sapiencioribus ecclesiasticis uiris fieri permittatur.

Jtem denuo concessit quod regibus non liceat approbatas patrie leges et scriptas ac penas pecuniarias siue in clericis siue in laicis contra antiquam consuetudinem in ecclesiarum seu clericorum dispendium immutare.

Jtem concessit quod liceat archiepsicopo et eius sucessoribus emere aues gerofalcones griseos et austures sicut ab antecessoribus suis est actenus obseruatum.

Jtem annuit et concessit quod in dandis decimis de terris et mansionibus suis reges omnino sequantur canonicas sanctiones.

Jtem concessit quod .xxx. lester farine mittantur ad Jslandiam ex parte dicti archiepiscopi quando sibi uisum fuerit illis presertim temporibus quibus id patrie pacietur ubertas. propter hoc in alijs rebus portandis licencia non negata.

Jtem concessit domino archiepiscopo vectigalia de una naui singulis annis de Jslandia ad suam dyoeesin ueniente.

---

[1]) transituris, frbr.

Jtem concessit denuo et mandauit omnes peregrinos limina beati Olaui et dictarum ecclesiarum cathedralium in Norvegia visitantes deuocionis causa tam aduenas quam indigenas siue guerre tempus sit siue pacis in eundo et redeundo firma securitate potiri. Qui uero inuenti fuerint ipsos indebite molestare nisi forte aliquis uel aliqui exploratores esse presumantur et propter hec ipsos ad probacionem capi contingat iuxta quod culpa requirit per iudicem ecclesiasticum pena debita castiguntur [1]) et ad parandum [1]) iudici ecclesiastico per regem et eius balliuos exactores si necesse fuerit compellantur.

Volens autem insuper predictus dominus rex ecclesiam Nidrosiensem ad huc amplioribus beneficijs quam huc usque habuerat suis temporibus honorare domino archiepiscopo et suis successoribus pro se et suis heredibus in perpetuum centum homines ab expedicionibus regijs et uocacionibus et a tractione nauium et specialiter de tributo quod vulgariter leidangr appellatur concessit liberos et immunes. ita quod quidam ex hijs centum qui scutilsueinar appellantur a predictis sint immunes eo modo quo homines regis esse solent et tempore composicionis facte habebant cum duabus alijs personis quas ipsi ad hoc de sua familia duxerint eligendas. ceteri uero cum secunda persona predicta gaudeant libertate.

Jtem cuilibet episcoporum videlicet asloensi. bergensi. stafangrensi. hamarensi secundum modum predictum concessit homines .xl. nisi forte domino regi archiepiscopo et episcopis propter grauem rei publice necessitatem uel regni defensionem uisum fuerit aliter expedire ad tempus. ita quod cessante necessitate seu defensione predicti homines tam episcoporum quam archiepiscopi eo ipso predicta gaudeant libertate.

Cuilibet etiam plebano dictorum episcopatuum siue in rure siue in ciuitatibus morentur concessit quod duabus personis de sua familia a dicto tributo quod vulgariter dicitur leidangr sicut liberi et unus familiarium quem sibi plebanus magis nouerit necessarium ab expedicionibus regijs sit quietus.

Jtem concessit quod si homines archiepiscopi centum predicti iniuriati fuerint sibi ad in uicem in curia uel nauibus

---

[1]) þannig, frbr.

scilicet propria cum duabus alijs uel comitatu dicti archiepiscopi exhistentes tunc iudicio ipsius archiepiscopi debent stare ab eo secundum quod culpa poposcerit et sibi uidebitur puniendi et ad ipsum in talibus casibus mulcta secundum leges patrie pro transgressoribus debita pertinebit nisi mortem uel membrorum mutillacionem inuicem sibi uel alijs quod absit inferant in quibus casibus ad domini regis iudicium. uel eius exactorum cum mulcta pertinebunt. Salua domino archiepiscopo in hoc casu competenti satisfactione ob sue precencie reuerenciam et honorem. Si uero dicti centum homines archiepiscopi alibi quam in prenominatis locis deliquerint tunc potest lesus reum non obstante fori excepcione sub quo maluerit regis uel prefati patris iudicio conuenire et mulcte pro talibus extorte medietas ad regem et medietas ad archiepiscopum pertinebit.

Jtem concessit quod sub prohibicione a se uel suis successoribus aut eorum exactoribus seu balliuis facta uel facienda super empcionibus uendicacionibus uel rebus de loco ad locum transfereudis non intelligantur episcopi uel · clerici uel eorum laici in eorum negocijs agendis specialiter constituti sine archiepiscopi assensu. dummodo regno uel necessitati rei publice mora super requisicione episcoporum dispendium siue periculum euidens non generat in premissis.

Jtem concessit quod leceat domino archiepiscopo habere unum hominem qui cudat denarios prout litera sua super hoc confecta testatur.

Si autem super aliquo articulorum in eadem composicione contentorum contigerit dubitacionem aliquam suborriri ad declaracionem illius due persone ydonee una a rege prefato alia uero ab archiepiscopo uel suis successoribus eligantur que si demum super hoc nequiuerint concordare tertiam aduocandi ad id personam liberam habeant potestatem et ualeat quod ab eis vel duabus earum fuerit declaratum.

Hanc autem composicionem amicabilem inierunt sepe nominati dominus rex illustris et reuerendus pater archiepiscopus presentibus uenerabilibus patribus. episcopis. Andrea asloensi. Arnone stafangrensi. et istis baronibus regni domino Erlingo. domino Rogualdo. domino Andrea plyt. et domino Gautone de Tolgo. domino Bernone Erlingi. domino Thoria Haquini. domino

Audoeni [1]) Hugleiki. et domino Vigleiko Odoeni et canonicis nidrosiensis eiusdem capituli tunc procuratoribus dominis Siguato. Erlendo. Thorphinno. Odoeno. et aliorum capitulorum iuris prudentibus et discretis qui presentem composicionem ut perpetuum robur optineat firmitatis hinc inde iuramento uallauerunt renunciantes in hoc facto omni excepcioni doli mali fraudis actioni in factum et specialiter restitucioni in integrum et omnibus literis inter ipsos uel predecessores suos actenus quoad renunciata supra dicta habitis et obtentis et omnibus indulgencijs et priuilegijs apostolicis impetratis et impetrandis et omni alij remedio iuris canonici et ciuilis per que predicta composicio et finalis concordia posset impediri seu modo aliquo irritari.

Forma autem iuramenti prestiti ex parte domini regis et regni principum talis est.

Ego ponens manum meam super sacro sancta ewangelia hoc iuro per deum quod omnia que dominus meus rex Magnus sancte ecclesie concessit que in presenti composicione sunt nominata dominus Magnus seruabit et omnes sui successores et ego seruabo et omnes in statu meo successuri in perpetuum secundum discrecionem et scienciam mihi a deo datam et seruari faciam et adiutor ero pro uiribus meis ut presens composicio ad commodum ecclesie obseruetur. Presto hoc iuramentum in animam domini mei regis Magni et omnium sibi succedencium tam ducum et comitum quam regum in animam meam et omnium in statu meo succedencium. sic me deus adiuuet et hec sancta ewangelia.

Forma autem iuramenti prestiti ex parte prelatorum et procuratorum capitulorum talis est.

Ego ponens manum meam super sacro sancta ewangelia hoc iuro per deum quod omnia quibus dominus meus Johannes archiepiscopus et episcopi sui ex parte ecclesie renunciauerunt pro se et suis successoribus obseruabit et obseruabunt et ea que in hac composicione nominatim renunciata sunt regie dignitati. ego pro uiribus meis secundum scienciam et discrecionem mihi a deo datam obseruabo et omnes mei successores obseruabunt et

---

[1]) þannig, frbr.

adiutor ero ut presens composicio obseruetur et in perpetuum duret. Presto hoc iuramentum in animam domini mei Johannis archiepiscopi et omnium sibi succedencium in animas episcoporum et suorum succedencium in animam meam et successorum meorum. sic me deus adiuuet et hec sancta ewangelia.

Jn cuius rei testimonium una cum sigillis domini regis et archiepiscopi prenominati episcopi barones et capitula sigilla sua duxerunt presentibus apponenda. Datum apud predictum castrum anno et die predictis regni vero domini Magni dei grasia illustris regis Noruegie .x°. iiij°. consecracionis uero venerabilis patris Johannis nidrosiensis archiepiscopi anno .x°.

B.

Á íslenzku.

Þessi texti er áðr prentaðr í F. Joh. Hist, Eccl. Isl. I, 386—398 og í Norges gl. Love II, 467—477. Norðmenn hafa prentað eptir Skarðsbók (AM. 350. Fol) frá 1363, og Finnur biskup virðist hafa fylgt henni líka eða þá AM. 138. 4to skb. frá c. 1500, sem eiginlega er afskript af henni. Auk þess hafa Norðmenn borið saman við hana sex handrit. Hér þótti því óþarfi að fara frekar út í það, en að prenta einn góðan texta, og er til þess valin Skálholtsbók hin forna (AM. 351. Fol. bl. 126b—130a) frá c. 1360 (= C i NgL.). Annars finst þessi texti í mörgum handritum svo sem: AM. 350. Fol., nýnefnt (= A í NgL.); AM. 138. 4to. nýnefnt (= B í NgL.); AM. 354. Fol. bl. 33—36 skb. frá c. 1400 (Skálholtsbók yngri = D í NgL.); AM. 115B. 4to chart., tvær afskrr. önnur eptir 350. Fol. (F. í NgL.); AM. 116B. 4to chart.. (ónotað í NgL.); AM. 117. 4to chart. (ónotað í NgL.); AM. 53. 8vo chart. með hendi Eggerts Jónssonar á Ökrum c. 1650 (ónotað í NgL.); AM. 194. 4to chart. c. 1670, ágrip (ónotað í NgL.); AM. 277. Fol. chart., bréfabók Brynjólfs biskups XVI, 18—26 (ónotað í NgL.); MSteph. Nr. 14. 4to. chart. skr. 1715, tvær afskrr. önnur eptir 350. Fol. (ónotað í NgL.); Gl. kgl. saml. Nr. 1154. Fol. skb. c. 1450 (= E í NgL.); Gl. kgl. s. 3267. 4to chart. með hendi Jóns frá Grnnnavík eptir AM. 351. Fol.; Ny kgl. s. 1053. Fol. chart. (ónotað); Ny kgl. s. 1608. 4to. chart. (ónot.); Ny kgl. s. 1938. 4to chart. (eptir AM. 116 og 117. 4to); Bartholin V, 3 (D) bls. 799 (= F í NgL.); Deichmanns safn á háskólabókasafni Kristjaníu Nr. 11. 8vo skb. c. 1600 (= G í NgL.); AM. 309. Fol. skb. skr. 1325 ágrip pr. í NgL. II, 477; Safn Vísindafélagsins í Þrándheimi Nr. 1127. skb. c. 1420 ágrip pr. í NgL. II,477—480.

Um sættargiorð þeirra Magnvs konungs oc jons erkibiskups j niðarose. at seger huort leikmenn eigv at dæmaz eða klerkar.

J nafni fôður oc sonar oc heilags anda:

at sannleikr nalægra luta gefi os eilifliga sætt oc fullkomit minni liðandi luta. þvi se ollum monnum werondum oc til komundum kunnigt at nýliga meðan kæru efni hafði vpp Runnit millum agætz oc wirðoligs herra Magnus með Guðs miskunn noregs konungs oc virðoligs fôður herra jons með samri nað Erkibiskups j niðarosi. yfer þvi sem herra biskup sagði at nôckur mæl þau sem lôgliga heýrðu til heilagrar kirkiu vmdæmis profuuðuz oc dæmduz firi leikmanna domi allt til daga magnus konungs at fornri siðueniu oc af kirkiunnar nockut sva þolinmæði. at forðaðiz haski sundrþýckis oc friðarbrigðis. Sua oc j þvi at vndandrattr hafði mikill veittr werit werndar brefum kirkiu hans lettliga sva sem syniz firi vanræktar saker ok einkanliga frelsis brefui Magnus konungs erlingssonar noregs konungs sem sagðiz allra hellz j þeim luta brefsins er seger at þessi sami Magnus het sik oc Riki sitt hinum heilaga Olafi konungi. oc til merkis at hann giôrðiz vnder maðr hins heilaga Olafs. oc niðar os kirkiu bauð hann at offra koronu hinum heilaga Olæfui epter frafall sitt oc allra þeirra er epter hann koma til Rikis. Sua war oc afdregin ein skipan landzins vm þenna Magnus gior lettliga at sýnir noregs konungs skulu kiosaz af kosningum erkibiskups. [oc biskupa a millum annarra þeirra er kiosa skolo fa fyrstu raustir oc mestar. hueria alla fyrrsagða luti[1]) beiddiz hann af halfu sinnar ahýGiu sua sem truR forhýGiu maður bruðar kristz at konungrinn skýlldi til leGia heðan j fra til nýtia oc nytsemdar heilagri kirkiu.

En til at suara greinum oc motibeiðzlum herra erkibiskups. sagðiz wirðoligr herra Magnus konungr sik hafa konungligar [2]) skýnsemdar ef hann skýlldi þræta ýfer þessum lutum firi Rettum domara. oc allra helldz moti kosningi vnder giôf oc offran koronunnar. af huerium lutum valla eða alldri ma profaz niðaross kirkiu hafa haft. oc mætti sýnaz nýR háttr krofunnar ef þat krefz af henni sem æigi war her til freistat ne vant.

Nu skoðanda herra erkibiskupi af einni halfu sik æigi mega ýfer hýlma vtan samuitzku sær. oc annaRi halfu sa hann at ef hann hefði kæru efni ýfer þersu mætti Rugl oc mikit sunndrþýcki vpp kueikiaz millum Rikissins oc kirkiunnar mein-

[1]) [sl. 351; b. v. eptir 350; [2]) 351; r.: nogligrar.

samligt margra manna salum oc likhômum. allra hellz með þvi at æigi at eins af uenium af takandum moti folkinu. helldr iafnuel j oðrum lutum moti sialfum konginum. oc allz mætti Rikisins sýndiz gert wera.

Af þvi at herra biskup villdi frið oc samþýkki sneri hann sik til milldleiks[1]) oc goðuilia Magnus konungs huern er hann hafði optliga téð oc veitt sua kirkiunni sem Rikinu biðiandi at þeir skýlldu skipa ollum þersum lutum millum sin at þat væri til æru guði almattugum ok kirkiunni til meiri nýtsemdar sialfra þeirra sælum oc alltz folks. þeim j hendr feingsins til gæfu oc giptu.

En wirðuligr herra konungrinn af fýst vanrar goðgirndar er hann hefer haft til allra sæmiligra luta oc allra hellz til heilagrar kirkiu j niðarosi oc synt her at hann hefer viliandi hana prýdda sua sem frið[a]r elskari oc fægare Rettlætis með meira frelsi oc werndar brefum æ sinum dôgum.

Eptir margar viðtôlur hafðar af huarstueGia halfu gerði hann vinattuliga samsátt wið herra erkibiskup með Raði oc samþýkt annaRa biskupa oc lendra[2]) manna oc þar með korsbræðra af niðar osi. oc korsbræðra af annaRa biskupsstola valldi þeirra sem j noregi woro æ laurencius Messo aptan j kirkiu berfættu bræðra j tunsbergi. þa er liðnir woro fra burð wærs herra. M. cc. lxx. oc vij. vetr. æ þenna hatt.

At wirðoligr herra erkibiskup firi goðu friðarins marki[3]) oc meiri nýtsemd kirkiunnar oc sælna hialp oc heilsu gaf vpp firi sik æfinliga með Raði oc samþýkt korsbræðra sinna vnder nafn niðaross kirkiu firi sik oc alla sina lôgliga epterkomandi allt valld oc tilkall ef hann hefði nôckut eða hafa mætti ýfer sogðum kosningi konunga vnder giôf. ęða offran koronunnar sua j tilkalli sem j eign sakir þess werndar brefs. ęða. logmæls sem aðri er vm talat. eða. annaRa brefa logligra þar vm. eða með huerium hætti er honum syndiz til heyra. ollum ôðrum Rettindum iafnan oskôddum þeim sem heýra til kirkiunnar. æ meðan nockuR ma oc skal epter koma lôgligri erfð. En ef eingi finz epter komandi með lǫgligri erfð. þa hafi erkibiskup oc biskupar meðal annaRa gôfugra manna oc skýnsamra Rikissins þeirra sem kiosa skulu fýrstu oc mestu Raustar j kosninginum vitnandi epter sinum samuitzkum at þeir skulu Rettliga starfa j

[1]) mikilleiks 351; [2]) lærðra 351; [3]) er ofaukið.

kosning þess sem þeir dæma nýtsamligan wera Rikinu oc þeim sem Rikit byGia.

En herra konungrinn gaf vpp firi sik oc sina erfingia oc epter komandi eilifliga allt valld oc tilkall ef hann hefer nǫckut haft her til at heyra eða profa. eða orskurð veita þeirra mæla sem heýra til kirkiunnar. fyrer bioðandi fastliga ǫllum sýslumonnum oc lǫgmonnum konunganna sva næR sem fiaRi sva werandum oc tilkomandum vm allt Rikit at þeir dirfiz æigi þess at dæma vm þessi mæl ne hluti sik nockurs kýns j þau af fýrnsku nockuRar ueniu er konungarnir hafa haft. eða sýniz haft hafa fýR meiR. helldr skulu þesskyns mal af kirkiunnar domara frialsliga skipaz oc skyraz heðan sua sem þessor eru. klerka mæl þa er þeir þræta æ mille sin. eða. sækiaz af leikmonnum. vm hiuskap. oc huersu huerr er lǫgliga getinn. vm kirkna frelsi. vm tiunder oc heit. vm skipan er menn gera æ sidaztum dǫgum firi sál sinni allra hellz er þeir gefa kirkium. eða. helgum stǫðum. eða. klaustrum. wernd pilagrima þeirra sem fara til staðar hins heilaga Olæfs oc annaRa biskupsstola j noregi oc þeirra mæl.

Sua hit sama mál kirkiu eigna. banz werk. vm meinsæri. vm okr. oc þar sem sellder werða oc keýptir andliger luter. vm villu. eða. vantru. vm frillulifi oc hordoma oc frændsemis spell. oc onnur mæl þuilik. þau sem til kirkiunnar heýra at hennar Retti oskǫddum iafnan konungsins Rettindum j þeim mælum hueruetna þar sem af vel profaðri veniu eða landzlǫgum æ konungi at gialldazt fiarsekt.

Sua iattaði oc konungrinn af nýialeik ok bauð fastliga at geýma at iafnan se herra [erki]biskupi ok biskupum sialflofat at skipa sæmiliga lærða menn sva j þeim kapellum sem konungarner hafa latið vpp gera oc sinar eigner til gefuit sem j oðrum kapellum oc kirkium sins erkibiskups Rikis vtan þeirra oc annaRa leikmanna samþýkt eða presentum.

Sua iattaði hann oc at ecki afl eingi mattr ecki valld konungs eða annars weralligs hofðingia lutiz j kosning abota eða biskupa j niðaross erkibiskups Riki. helldr skipiz sa firi eða þeir til huerra kosningrinn heýrer dæma nýtsamliga vera at vitzku eða siðferði þeirri kirkiu er sins forstiora hefer mist. skulu þeir oc boða giorfan kosning aðr en staðfestr se þeim konungi sem þa er vm korsbræðr þeirrar kirkiu. eða viðrkæmiligt sendiboð oc sæmiligt nema herra konungrinn se næR eða

æ veg vm huern hann skal fara til at verða staðfestr at þa sva sem siðr er til presenti hann sialfan sik konunginum.

Sua iattaði hann oc at biskupar abotar. eða. klerkar se ecki skylldugir at fara leiðangrsferð með konunginum ne til þess nôckut veita af sinu nema léttliga sua mikit oc auðsyn nauðsýn se til at lofiz af biskupi oc hinum vitruztum klerkum þess biskupsdæmis.

Sua iattaði hann oc æ nýialeik at ægi lofiz konunginum vm at skipta til skaða kirknanna eða klerkanna. landzlôg samþýkt oc Rituð oc fiarpinur huart sem þat er j klerkum eða leikmonnum moti forni skipan oc veniu.

Sua iattaði hann oc at lofat se erkibiskupi oc hans epterkomundum at kaupa fugla. geirfalka eða grauali oc gæshauka sua sem her til hefer werit geýmt af hans formonnum.

Sua iattaði hann oc veitti at konungar skulu fylgia fullkomliga tiundar giôrðum af londum oc bæium sinum epter guðs lôgum.

Sua iattaði hann oc at .xxx. lesta miols skulu sendaz til islandz af erkibiskups hælfu þegar erkibiskupi sýniz oc allra hellz æ þeim timum sem ærgangr landzins ma þat bera sua þo þetta at ægi þvi helldr neittiz honum at flýtia aðra luti.

Sua iattaði hann herra biskupi landaura af einu skipi æ hueriu œre þvi sem kemr af islandi til hans biskupsdæmis sua sem bréf hans váttar.

Sua iattaði oc hann œ nýialeik oc bauð alla pilagrima vitiandi heilags staðar hins heilaga Olæfs oc annaRa biskupsstola j noregi firi sælubotar saker sva wtlendzkra sem innlendzkra huart sem er j landinu friðr eða ofriðr at þeir ôruGliga j goðum friði heiman fari oc heim nema nockur þeirra. eða. fleiri syniz wera niosnarmenn oc werða þeir tekner til profanar firer þeim. þa skulu þeir pínaz með þeirri pinu sem þar til heýrir vm kirknanna doma eptir sinni misgerð oc til hlýðni kirkiunnar domara. skulu þeir nauðgaz ef nauðsýn er til vm herra konunginn eða hans syslu mann. eða. hans vmboðsmann.

Nv enn epter þetta vilianda herra konunginum heilaga niðaross kirkiu sæma með meirum goðgirndum æ sinum dôgum en aðr hefer hon haft, veitti hann herra erkibiskupi oc hans epter komandum eilifliga firi sik oc sina erfingia hundrat manna wera frialsa oc lutlausa af leiðangrsferðum konunganna oc

kallanum oc skipdrattum. sua at þeir sem skutilsueinar eru skulu wera lutlauser af þessum lutum með þeim hętti sem konungs menn woro vaner at wera oc þeir hôfðu j tima þessarar sættargiorðar með tueim oðrum monnum þeim sem þeir vilia hellz til kiosa af sinu hýski. En allir aðrir gleðiz þessu frelsi með oðrum manni.

Sua iattaði hann oc með sama hætti huerium biskupa. osloar biskupi. stafangrs biskupi. hamars biskupi. xl. manna nema herra konunginum. ęða herra erkibiskupi oc oðrum monnum sýniz oðruuis tilfelliligt wera firi saker almenniligrar nauðsýniar eða werndar Rikissins. sua at liðinni[1]) þessaRi nauðsýn oc wernd gleðiz þessir menn þvi frelsi sua erkibiskupar sem biskupar sem þeir hôfðu aðr.

Sua hit sama iattaði hann huerium sem einum kennimanni þesaRa biskups stola huart sem þeir eru j kapellustôðum. ęða. heraðum skulu frialsir wera af leiðangri með oðrum tueim monnum af sinu hýski oc einn af hans þionustu monnum þeim sem hann ser hellz wera ser nauðsýnligan skal frials wera af konungs boðferðum.

Sua iattaði hann oc at ef þessir hundrat manna erkibiskups verða Rængsatter sin j milli j hans garði verandi. ęða. æ skipum æ hans skipi eða æ ôðrum tueimr. eða j hans fylgd. þa skulu þeir standa æ domi erkibiskups oc bæta eptir sem honum sýniz misgiorð þeirra oc sekt epter landzlôgum skylldug skal til hans heýra firi þeirra misgiorðer. nema þeir veiti sin j millum eða ôðrum sem Guð lati æigi werða dauða. eða. limalæt. j huerium þersum atburðum er þeir heýra með sektinni til konungdomsins. ęða. sýslumonnum oskaddri j þessum atburð viðrkuæmiligri ýferbot herra erkibiskupi firi æru oc sæmdar hans nauistar. En ef þessi hundrat manna misgera annars staðar en nu var sagt. þa ma sa koma honum til doms er misgert er wið huart sem vill helldr konungs vmboðsmaðr. ęða. erkibiskup oc sekt onnur firi þuilika luti skal at helmingi til konungs heýra oc helmingi til erkibiskups.

Sua iattaði hann oc vnder forboð af ser eða sinum epterkomandum elligar af þeirra sýslumonnum giôrfu. eða. gerandi yfer kaupum. eða. sôlum. ęða oðrum lutum þeim sem flytiaz

---

[1]) leiðrétt þannig; skb. hefir: siðamenn(!).

af stað oc til annars staðar. þa skulu ecki skiliaz vnder. biskupar. ęða. klerkar. ęða þeirra leikmenn einkannliga stadder j þeirra erendum. vtan erkibiskups. ęða. biskupa samþýkt æ meðan du[a]lan ýfer epterleitan biskupa geri æigi j þessum lutum voða. ęða. opinberligan hæska Rikinu eða almenniligri nauðzsýn.

Sua iattaði hann oc at sialflofat se erkibiskupi at hafa einn mann til sýlfrslattar epter þui sem bref hans er gert þat sem þar um vattar.

[1]) Eptir þui war oc samit vm tiundar giörð vm allan noreg. vtan hamar biskupsdæmi oc Rauma Riki oc soleýiar at menn skulu þessa tiund gera æfinliga oskerða. af garðaleigum ǫlgǫgnum. mylnum oc baðstofum. brauðofnum oc skogarleigum. salltkǫtlum netium oc notum. at sa er býgger þersa luti greiði tiund oskerða af leigum. En hinn er leigir ser framleiðis til afla. taki fýrst af þat allt er hann leGr til oc kostar oc tiundi siðan af afla sinum. En af skipaleigum greiðiz með þeim hætti at siðan skipit er fullgert oc segl oc Reiði til feinginn. j fýrstu geriz tiund af tueimur lutum leigunnar þegar j furstu ferð oc iafnan siðan. hinn þriði legz til vmbota skipi oc Reiða. af bwleigum ollum geriz tiund fimm peningar vegner af leigukw huerri oc hueriu mælnýtu kýrlagi sua at sa sem tekr leiguna greiði af þessa fimm peninga þar j sokn sem bygt er. elligar hans vmboðsmaðr. En ef þar er huargi til greiði hinn er leiger oc falli niðr af leigunni sua mikit wið þann er æ. En ostr standi fyrer viðreldi sem aðr af þeirri miolk allri sem werðr friadaginn næsta firi jons Messo. En af þvi bui sem menn hafa ser til nýtia sua at þeir byGia æigi greiði ost af eins dags miolk oc leigu. en sa skal wera friadagrinn næstr firi olæfs Messo dag fýRa. Sua skal oc geraz vllar tiund af þeim sauðum ollum sem fæðaz j eyium wti oc af alldini ollu sma oc storu skal tiund geraz. Þessar tiunder skulu oc geraz sem j vanda hafa verit oc her fylgia. af sæði ǫllu Rug og hueiti. hampi oc lini. næpum oc ertrum. oc skreiðar tiund. af selum oc hualtiund. af hakerlinga lýsi oc allzkonar fiska tiund sua at skipstiornarmenn allir eru skylldir að greiða skreiðar tíund alla af sinum lutum skoði oc vakti at sua greiði skiparar allir fullkomliga sem lutum skips og skipara gegner. sua at huarki

[1]) Þessa grein vantar alla í latínska textann.

skerði tiundina konungs skreið ne landuarðir ne leiðangrs giorð ne nockurar aðrar skullder epter þui sem þeir vilia eiði firi hallda. þo at þessir luter lukiz fyʀ en tiund. oc hagi sua til at þeim komi til nýtia sem hafa skulu af guðs hælfu. Skal tiunda skreið herra erkibiskups fylgia iafnan hialli oc sua marger fiskar hueriu kaupi oc afgreiðzlu epter þui sem lǫg vátta. Af viði ollum skal tiund greiðaz. af sallti oc kuernbergi. af kaupeýri oc allzkonar vinnu afla oc smiðar. af tiðru skal greiðaz hinn tuttughti huerr askr. af iarni hit tuttugta huert pund epter ʀettri tiltðlu.

An ef nðcknr efan kann til koma ýfer nockurn lut þersaʀa greina sem j þersi sættargiọrð eru. þa skulu tueir menn kiosaz til wtskýringar þess. einn af herra konunginum. en annaʀ af herra erkibiskupi eða hans epterkomandum. oc ef þessir geta æigi samþýkt millum sin. þa skulu þeir frialst valld hafa til at kiosa hinn þriðia mann með sér. oc skal standa þat sem af þeim ollum saman eða þeirra tueimr verðr wtskýrt.

En þersa vinattuliga samsætt giorðu þessir sðmu herrar. gðfugr herra Magnus konungr oc jon erkibiskup. næʀ werandum wirðuligum feðrum. herra andresi biskupi af óslo. herra arna biskupi af stafangri. oc þersum Baronum ʀikissins. herra Erlingi herra ʀðgnualldi herra andresi plýt. herra Gaut j tolgu. herra biarna erlings sýni herra þori biskups sýni. herra auðuni hugleikssýni herra vigleiki auðunarsýni oc korshræðrum j niðar osi fullkomnum umboðsmonnum niðaross capituli. herra siguati. herra erlendi. herra þorfinni. herra auðuni. oc oðrum vitrum monnum oc skýnsomum herra konungsins oc korsbræðra annaʀa capitula þeirra sem sóru. at þessi sættargiorð skýlldi halldaz oc eiliflega staðfestu hafa fyrirbioðandi j þersaʀi sattargiorð allt motikast suikaflærðar oc einkanligha skipan aptr til sama efnis ollum brefum milli þeirra fýʀi manna her til hofðum oc fengnum vm þersa vpp gefna luti ok ollum oðrum pafaligum werndarbrefum feingnum eða faz skulu oc ðllu ððru fulltingi guðs laga oc manna vm hueria luti þessor sættar giðrð oc vendilig samþýkt megi ʀiufaz.

En þersi war hattr eiðs þeirra sem sóru af hælfu herra konungsins oc bæruna ʀikissins.

Þess leɢ ek hðnd a helga bok oc þui skýt ek til guðs at alla þa luti minn herra Magnus konungr hefer iattað heilagri

kirkiu oc j samsætt þersi eru nefndir skal minn herra Magnus konungr hallda oc allir hans epterkomendr oc ek oc allir minir eptirkomendr eilifliga eptir þuiliku viti ok skýnsemd sem Guð hefer gefit mer oc hallda lata oc til stýrkia at halldiz kirkiunni til handa epter minum matt oc megni. suer ek þenna eið vpp æ sæl mins herra Magnus konungs oc allra hans eptirkomanda mina oc minna eptir komanda. sua hialpi mer Guð oc þersi hin helgu guðspiöll.

En þersi war hattr eiðstafs þeirra sem sóru af hælfu herra erkibiskups oc annaRa biskupa. eða vmboðs manna capituli.

Þess leG ek hönd æ helga bok oc þui skyt ek til Guðs at alla þa luti sem nu eru vpp iattaðer konungdominum af kirkiunnar hælfu oc mins herra jons erkibiskups oc annaRa biskupa. oc j samsætt þersaRe eru nefndir. skal minn herra jon [erki]biskup hallda oc aðrir biskupar oc allir hans eptirkomendr oc þeirra. ek oc allir minir eptirkomendr eilifliga eptir þui viti oc skýnsemd sem Guð hefer mer gefit. oc halldaz lata oc til stýrkia at halldiz konungdominum til handa eptir minum mætti oc mægni. sua hialpi mer Guð oc þersi hin helgu guðspioll.

En til vitnisburðar þersaRa luta setti herra konungrinn her firi sitt innsigli. herra erkibiskup sitt biskupar oc baronar oc capitula sin inzsigli.

Var þetta bref gort j tunsbergi æ þeim degi oc vetri sem fýR seger ꝺ̃ fiortanda æri Rikis herra Magnus konungs. æ tivnda æri biskupsdoms herra erkibiskups jons.

---

66. 13. September 1277. í Björgvin.

Réttarbót Magnúsar konungs lagabætis, þar sem hann rífkar ýms réttindi klerka.

Réttarbót þessi er upphaflega ekki gefin til Íslands, en varlegra þótti að taka hana hér, þar hún er sem áframhald af sættargerðinni, svo að líklegt er að íslenzkir biskupar hafi notað sér hana, þegar til þess þurfti að taka. Hér er því prentaðr einn texti af henni eptir AMagn. 309. Fol. bl. 65b—67a skinnb. skr. 1325. Réttarbótin finst og í AM. 122. 4to með hendi Árna (vantar af); AMagn. 35. 8vo með hendi Jóns Torfasonar; Barthol. Tom D III, 793 með hendi Árna eptir glataðri skb. frá 14. öld og er tekinn orðamunur eptir því í NgL. II, 481—483, sem einnig er prentað eptir 309.

Bref Magnusar konungs hakonarsonar.

Magnus konungr son h[akonar] konungs sendir anðleghom fæðr oc virðuleghom herra jone með guðs miskun ærkibyskupi i niðaros ok ollum aðrum guðs vinum oc sinum verandom oc uiðr komandum þæim sem þetta bref sea eða hőyra kueðiu guðs ok sina.

1. Bleszaðr se iehsus christus friðar guð ok samkristileghar astsemðar er með knoleik sinnar millði oc miskunnar lőyfði oss með meirum friði oc naðum fyri at sea stiorn noregs konungs Rikis æftir faður uarn. en nokorom varom forelrum þeim sem fyrir oss hafua noregs konongar uerit. Siðan hefuer hann ueitt os margfalleghar sins millðleilks ok miskunnar giafuir i mykilli lyðni alþyðinnar ok æftirlæti bæði lerðra oc leikmanna. Oc af þui at allir men i lanðeno hafa till var snuizt með mykilli kosfgæfni astar oc hollostu oc æinkanlegha virðuleghr faðir. jon með guðs miskun ærkibiskups i niðaros oss oc uarth konongleкt uallð i morghum goðom lutum styrkianði oc i huersdaglegu bæna hallði till guðs er hann hefuer með foðurlegom goðuilia til tőygt alla men at hafa firi oss ok Rikinu drotningenni oc barnum varom oc iðulegri tillaghu heilsamlegra raða oc opt myklum kostnaði oc ærfiði er hann oc hans brőðr sumir byskupar innan lanz hafa haft firi oss herralega oc ætlum ver at þeir muni hafua vilium ver ollum monnum kunnikt gera at firi sakir guðs dyrleghrar astar ok hins hælga olafs konongs frenda uars ok hans kirkiu er oss er æinkanlega hiartfolginn með kærleiks sambandi guðs dyrleghar astar. hofuum ver iattat herra joni ærkibyskupi oc hans logleghom æfter komandum. at þo at bref sættargerðar okorarr uatti konongi halfa sekt en halfa ærkibyskupi ef men hans skill a sini i millum i friðbroti i frauero herra ærkibyskups þa skal ærkibyskup nu hafa alla þa sekt æinsoman. æftir akuæðum lanz lagha um mykilleik fear giallðz. huart sem þeir misgera i hiauero eðr frauero ærkibyskups. uttan sua þunglegha berizt til sem guð lati alldrighi verða at þeir gere þatt i. sialfs konongs garðe eða skipi. eða hiauero þa a konongr halfa sekt en halfa ærkibyskup, oc stanði mall þeirra oc friðbrot i konongs vallði. ok logleghom dome æftir malauoxtum um þeirra misgerðir firi sakir hiauero konongs oc uirðinghar. En ef mandrap eða lima laat verðr millum þeirra þa a konongr æinsoman

dom ifuir oc fear sekt huar sem þatt gerizt nema þatt verði i sialfs ærkibyskups garðe oc hiauist. þa skal gerazt honum uiðrkômelegh ifuirbott firi æro hans hiauistar oc vyrðinghar.

2. Sua oc ef men þessara byskupa. byskups af oslo. Byskups af Biorguin. Byskups af stafuangre. Byskups af hamre brioti i hiauero byskups sins. þa hofuum ver iattat huerium þeirra hans sekt við oss. En honum er fyrer uluta verðr Raðe huers dome konongs eða byskups er hann uil kiosa vm rett sin. vttan sua þunglegha kunni till bera sem guð lati alldrighi verða at mandrap eða lima latt kunni verða með þæim. eða þeir gere friðbrot i aðrum staðum en i hiauero byskups sins þa a konongr þar vm saman dom oc sekt ifuir. sem aðrum þægnum sinum.

3. Sua iattom ver oc herra ærkibyskupi oc fyrrnefndum byskupum at ef þeir stemfna monnum till sin um reett oc sokner kirkiunnar. oc ero men sua olýðnir oc þriozkofullir at æigi uilia fara æftir þeirra kallan eða stefnu, kallaðir til þeirra eða þeirra korsbrôðra eða profasta loglega. þa skulu þeir æigha þer a slika fear sekt sem loghbok sæghir um stefnu fôll oc takfal i kaupstadum. En æigi uilium ver at þegnar uarir se taksættir eða stemfðir firi fepretta sakir eða nokora klengi saka.

4[1]). Sua oc vm steðia varnn at þo at bref faðurs vars eða uartt þau sem við fæghar hofuum þar um gortt með minnum ak[u]æðom oc skilldagha þa vilium ver at ærkibyskup hafui æin man ok ein suæin þan sem mesta nyttsemð meghi gera með honum till sýlfrs slatto. ok at hann skal sla lata slikt sýlfr sem ver latum ganga i niðarosi huart sem oss likar at lata ganga smatt sýlfr eða stortt bæði at stinleika reett oc skýrlæika.

5[2]), Sua iattom ver ok herra ærkibyskupi at griotsmiðir oc tresmiðir oc huersdags folk hans er a borðe er i sialfs hans garðe oc þæir sem vinna till kirkiu hins helgha Olafs oc garðz ærkibyskups se frialser af leiðangs gerð firi æitt nef ok skipdrattum. uttan oss oc ærkibyskupi sýnizt full nauðsýn till at krefuia þa til lanðuarnar ef herr gengr a land uart.

---

[1]) Hér stendr eingin tala við á spássíu; [2]) hér stendr 4 á spássíu.

6[1]). Sua gafuum ver oc upp firi guðs sakir ok salu faður uars ok uara oc vara forellra akall þatt sem ver attom með rettom o[r]skurð lanz laganna vm almennings tuftir þær ailuollum er jon ærkibyskup leet upp a gera fatðkra mann spitall. ok þær tuftir staðfestum ver æfinlega sua viðar langhar oc breiðar sem þa varo þær upp býgðar at husum oc gerðinghum er þetta bref var gort þæim guðs uinum sem þar ero. eða verða askipaðir till hialpar ok hugganar.

7[2]). Sua gefuom ver ok hinum helga Olafue týglhus tuftir þær fýri handan niðar bakka er jon tuiskafuin forðom dagha var vmboðsmaðr leði herra einare ærkibyskupi till þurftar staðarens með þeim viðleika er þar var þa gort um.

Ok at þessi gerð var halldizt æuenlega við helga niðaross kirkiu fýrer oss oc varom ollum æptir komandom þa staðfestum ver hana með þesso varo bref[i] oc insigli. æggianði oc aminnanðe alla vara æptir komande at þæir hallde oc halldaz late þænna varnn goðuilia er gor er af vare henðe guði till dýrðar ok hinum helga Olafue frenda varom. heilagre niðaross kirkiu til gagns oc nýtsemðar. salo vare ok allra þeirra sem oss ero nanir till hialpar oc til miskunnar.

Þetta bref var gǫrt j Biorgwin þa er liðnir varo fra burð vars herra iehsu christi. ꝏ. vettra. cc. vettra. lxx. vettra ok. vij. vettr a krossmesso æftan um haustit a xiiij are Rikis vars.

---

67. 22. September 1277. i Björgvin.

Réttarbót Magnúsar konungs lagabætis um tíundir í Víkinni og á Upplöndum.

AM. 309. Fol. skb. skr. 1325. Prent. í Dipl. Arnam. II, 79—80; NgL. II, 483—84. Kemr Íslandi ekki við, nema hvað Þórðr prestr, sem hér er nefndr, mun vera Þórðr Sturluson, og því er hér að eins tekið upphaf bréfsins og endir.

Magnus með guðs miskun noregs konungr son hakonar konongs sændir herra Erlingi f[r]ænda sinum alfssyni. herra thore byskupssyni. herra auðuni hughlæikssyni logmonnum

---

[1]) Hér stendr 5 á spássíu; [2]) stendr 6 á spássíu.

. . . . quæðio guðs oc sina . . . . þetta bref var gortt i biorgwin in festo sancte maurini. anno domini ꝏ⁰. cc⁰. [lxx⁰] vij⁰. a xviij[1]). are rikis vars. g[uthormr] gyðoson insiglaðe þatt þorðr prestr ritaðe.

---

68. [um haustið 1277]. [i Skálholti].

Bréf Árna biskups Þorlákssonar til Magnúsar konungs lagabætis um ýms landsmál.

Árna biskups saga kap. 20 (Bps. I, 707); hér prentað eptir pappírshandritinu AM. 385. Fol. bls. 462 c. 1700.

. . . var nærst epter heilsanarord til konungsins.

at herra biskup þacade honum vinsamlig ord oc presentr. er konungr hafði sendt honum. tunnu vins til Messosaungs. oc pund vax. oc pund flurs.

þar næst var talat vm formenn oc Rikisstiórn a jslandi. oc seger Biskup R[afn] O[dds]son best til fallinn af jslendskum monnum til at ráda einn firi öllu lande. enn seger alþýdu munde hentara at fleiri væro vallzmenn. oc þa munde minni kostr fram leGiaz.

þar nærst segir hann at jon lögmadr fór vel oc vitrliga j sino starfi. enn af sturlu stód minna gagn enn þörf stód til. oc þar þurfti Rád firi at siá.

hann segir oc at höfdingiar voro usamþýcker sin j milli. enn aller truer konunginum.

þar nærst stód su klausa: at Biskup kvedst nær vid alla handgeingna menn vel kvama skapi. nema vid þorvard. enn segir þo engi sakferli þeirra j millum. kuedst oc ei þýkiast einn vallda. oc let sier af þeim einum van afflutnings ef konungrinn villdi á hlyda. enn sagdist bidia. at hann giæfe honum þat ei at sök. fyR enn hann profade þorvard betr hafa haft en sik.

Epter þat veik hann til þess er konungrinn hafde gietit vm kristindomsbalkinn oc segir sua: Löghattum þeim er lögtekner voro firi ij. vetrum ætlak hvergi meir fram at hallda enn hóf er á.

---

[1]) r.: xiiij.

69. 31. Janúar 1279. Rómaborg.

Nikulás páfi hinn þriðji samþykkir, að Jón erkibiskup hefir notað ferð með sjómönnum til Garða á Grænlandi til þess að senda þangað áreiðanlegan mann til að kalla saman tíundir og afleysa bannsungna presta, og veitir honum vald til að gera slíkt eptirleiðis og á öðum eyjum í norðurhöfum.

Bréfið er hér prentað eptir Fornbréfasafni Norðmanna I, 59—60 Nr. 66, en þar er það prentað eptir afskript Marinis skjalavarðar páfa af frumbréfinu í páfagarði í Rómaborg (Nic. III, cp. 39). Munch: Pavelige Nuntiers Regnskabsböger 1864 bls. 146.

Nicolaus episcopus etc.

Venerabili fratri [Johanni] archiepiscopo Nidrosiensi.

Ex transmissa nobis nuper collegimus serie litterarum, quod insula, in qua civitas Gardensis consistit, propter malitiam maris Oceani, infra quod ipsa consistit, raro navigio visitatur. Unde cum nuper quidam naute ad ejusdem insule visitationem tenderent vela in altum, tu huiusmodi opportunitate captata qnemdam discretum virum, colligendi decimam commisso sibi officio, cum dictis nautis ad civitatem transmisisti eandem, et sub spe nostre ratificationis concessisti eidem, ut clericos ab excommunicationis sententia, quam pro eo quod huiusmodi decimam in statutis super hoc terminis non solverunt, incurrerant, absolveret, et cum eis dispensaret super irregularitate siquam proinde forsitan contraxerunt. Quare a nobis humiliter postulasti, ut ratificare benignius dignaremur. Cum itaque huiusmodi postulationi, utpote que rationis viribus iuvatnr, non acquiescere favorabiliter nequeamus, ac propter hoc cupientes huiusmodi tuis desideriis annuere et animarum et periculis per consequens occurrere provisionis remedio salutaris, presentium tibi anctoritate committimus, ut absolvendi clericos tam in predicta quam aliis insulis maris eiusdem constitutos a predicta sententia iuxta formam ecclesie, et dispensandi cum eis super irregularitate huiusmodi libere committere valeas officium hiis, quos propter collectionis ministerium ad predictas insulas destinasti vel forsitan in posterum destinabis. Datum Rome apud sanctum Petrum ij kal. Febr. anno secundo.

70. Vorið 1279.

Bréf Magnúsar konungs lagabætis til Árna biskups Þorlákssonar.

Árna biskups saga kap. 24 (Bps. I. 712—13). Hér prentað eptir AM. 122B. Fol. skb. c. 1350. Þetta er að eins efniságrip af bréfinu.

. . . þa kom oc til arna biskps bref af Magnusi konungi oc vinattvsamlig orð.

Var tiað þat privilegivm sem erkibiskup gaf .c. daga j afgipt hversdagliga ollvm þeim sem bęði firi Magnusi konungi oc drottningvnni oc baronvm þeirra en aðr hafði pafinn boðit þetta sama ollvm biskupum i rikinv at þeir skylladi alla lerða menn til þessa bęnahallz. fylgði þui transscriptum pafa bref. her með fylgdv .ij. tvnnor vins oc pvnd flvrs prestvm til messo songs.

---

71. Vorið 1279.

Bréf Jóns erkibiskups rauða til Árna biskups í Skálhollti.

Árna biskups saga kap. 24 (Bps. I, 713). Hér prentað eptir AM. 122B. Fol. skb. c. 1350. Þetta er að eins stutt efniságrip bréfsins.

Þetta svmar kom oc til a[rna] bref jons erkibiskups j hverio er hann bavð þat a[rna] biskupi at lata eigi konungs menn draga þat frelsi vndan kirkionni sem hon hafði aðr land kom vnder konongdominn. Þat var at kavpa frialsliga brennvstein oc falka. sua ok at iǫrsala tivnd oc subsidium [1]) terre sancte kęmi til þrandheims a þesso ari er vtgreizla þessa fiar var skipvt.

72. [1280 eða fyr].

Réttarbót Magnúsar konungs lagabætis um forkaupsrétt konungs og um fjárskaða.

Réttarbót þessi fylgir Jónsbók í mjög mörgum handritum; er hún þar ýmist eignuð Magnúsi lagabæti eða Magnúsi konungi Eiríks-

[1]) subeiusdem, skb.

syni. Það handrit sem A er hér prentað eptir og sem er elzt allra þeirra handrita, er hafa réttarbótina i fullri mynd, eignar hana Magnúsi lagabæti, auk annara handrita; sum handrit nefna eigi konungsnafnið, en kalla þetta þó réttarbót; eitt handrit frá c. 1570 —80 (AM. 55. 8vo) eignar hana «H[ákoni] konungi», en óvíst hverjum, þó líklega Hákoni hálegg. Björn Grímsson málari, bróðir Höllu í Skógum og faðir séra Þorsteins á Útskálum, segir að þetta sé alþingisdómr (Jónsbók í Uldal. Nr. 320. 4to skr. 1603). Ein góð skinnbók hnýtir klausunni um forkaupsrett konungs aptan við réttarbót Hákonar háleggs frá 25. Nóv. 1315 um bréfabrot, og er sú klausa prentuð hér sem B. Heynessbók (AM. 147. 4to, þetta yngra en 1598) hnýtir réttarbótinni aptan við alþingissamþyktina um hnífaburð frá 1265. Réttarbótin er varla frá tímum Magnúsar smeks; hann hefir gefið út tvær réttarbætr aðrar um forkaupsrétt konungs 19. Júní 1355 (NgL. III, 174) og 5. Febr. 1360 (NgL. III, 179) og mætti þar með vera nóg komið um það frá hans hendi; þó gaf Hákon ungi út réttarbót um það 15. Febr. 1373 (NgL. III, 192). Hinsvegar er líklegt að hún sé frá Magnúsi lagbæti, því að inn í Landslög hin nýju er komin klausa (Kaup. k. 9, NgL. II, 155) sem er mjög svipuð þessari réttarbót, en stendr þó ekki nema í sumum handritum. Í Járnsíðu hef eg ekkert fundið um forkaupsrétt, og á réttarbótin líklega við hana að því, sem til Íslands tekr. Að því leyti, sem hana er að heimfæra til Jónsbókar, má geta þess, að Magnús Þorkelsson í Skriðu, sýslumaðr i Vaðlaþingi um 1500 eða Jón Magnússon sonr hans á Svalbarði (enn á lifi 1563) hafa viljað láta hana eiga við þegnskyldu kap. 3, og hafa skrifað réttarbótina þar á spássíu í lögbók sinni, sem enn er til í Árnasafni Nr. 343. Fol., forn og merkileg (frá c. 1330).

A.

Hér er eingöngu prentað eptir skb. AM. 350. Fol. bls. 16, Skarðsbók skr. 1363, og þótti ekki brýn nauðsyn á að taka orðamun, þó borið hafi verið saman við ein 16 handrit önnur til varúðar. Auk áðr nefndra handrita finst réttarbótin i þessari mynd að minsta kosti i þessum handritum: AMagn. 135. 4to bls. 7 skb. þetta frá c. 1500; AM. 138. 4to bls. 213 skb. c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 57 skb. c. 1460; AM. 158B. 4to bls. 154 skb. c. 1430; AM. 161. 4to bls. 267—69 skb. 1561—65; AM. 45. 8vo bls. 93 —94 skb. c. 1570; AM. 458. 12mo bls. 67—68 skb. c. 1570; AM. 60. 8vo bls. 88—89 papp. c. 1690; AM. 200. 4to bl. 9b papp. c. 1700; MSteph. 48. 4to bl. 24a papp. skr. 1669; Ny kgl. s. Nr. 1911. 4to bls 211—12 c. 1760 (Paus); Ny kgl. s. 341. 8vo skb. 1656—58; Thott. 2099. 4to skb. 1581; Thott. 2101. 4to skb. þetta á pappír aptan við skr. c. 1600; Thott. 2100. 4to skb. c. 1580; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. Nr. 60. 8vo Jónsb. á pappír skr. 1595—1604 af Guðmundi Illugasyni; IBfél. 122. 8vo

papp. c. 1660; IBfél. 314. 4to papp. c. 1690—1700; IBfél. 315A. 4to papp. c. 1680; IBfél. 531. 8vo bls. 144—45 (bók Hálfdánar á Reykjum skr. um 1706). Réttarbótin er prentuð með öllum útgáfum Jónsbókar Hól. 1578, 1580, 1582, 1707, 1709, Akureyri 1858, og á dönsku með dönsku Jónsbók Kh. 1763.

Rettarbætr Magnus konungs Hakonarsonar.

Sua er skipat ok staðfest. at konungr ok hans vmboðsmaðr æ furstur kaup æ ǫllum uarningi eðr þarfindum. huart sem falt hafa innlendzkir eðr utlendzkir. þa skal honum furst selia. fur slikt uerð sem aðrir uilia kaupa ok vm allt þat er hann þickiz kaups við þurfa. ok falt er. þa skal hans umboðs monnum furst selia. þeim sem hann gerir til.

Jtem sæ sem manni gerir fear skaða til halfrar Merkr. með ǫfund ok heipt. bæti sæ fullretti eptir domi er gerði. ok fear skaðann. sem .vi. skynsamir menn meta. ef vitni ero til ella syni settar eiði. ef æigi ero uitni til. enn ðfundar bot fur minna fear skaða. eptir atuikum. eðr syni lyrittar eiði[1]).

Datum etcetera.

B.

Gl. kgl. s. Nr. 3269B. 4to bls. 126, skinnbók frá c. 1340—50 áfast aptan við réttarbót Hákonar kgs um bréfabrot 25. Nóv. 1315, og er hér óárfærð; endar: «uęla sokn við hann ger», og þar eptir kemur þessi klausa í endanum.

Konungr eða hans umboðsmaðr æ fyst kaup æ ollum uarninghi eða þarfindum. huart sem fallt hafa utlenzkir menn eða inlennzkir þa skal fyst selia fyrir slikt uerð sem að[r]er kaupa. ok vm allt þat sem hann þikkiz kaups þurfa ok fælt er þa skal hans umboðs manne fyst selia. þeim sem hann gerir til.

---

73. 1280.

Hollustueiðr Íslendinga við Magnús konung lagabæti, Eirík konung Magnússon og Hákon hertoga.

Þessi eiðstafr, sem er ekki alveg *in forma*, er tekinn eptir Árna biskups sögu (Bps. I, 717), og er prentaðr eptir Stockh. Nr.

[1]) ualete in christo amen, b. v. 157.

12. 4to bl. 23b (skb. c. 1640) og samanborinn við Stockh. 8. 4to bls. 951 á pappír (c. 1640). Sáttmáli við Eirík konung er nú enginn til.

Þeir lęgdu til þess hend ā bok og þui skutu þeir til gudz ad þeir skylldu holler og truer leineliga og opinnberliga og huęrge vera j mote konungz vmbodzmanne þar sem hann talade lǫg og Riettinde.

---

74. [um 1280].

Máldagi Þórðar Sturlusonar fyrir rekum Helgafellsklaustrs fyrir sunnan heiði.

AMagn. 263. Fol. bls. 104 papp. skr. 1598: Landb. 268. 4to 478 skr. 1601. Hér er prentað eptir 263.

gamall maldage.

Reki stadarins ad Helgafelli er þa firi svnnan heidi fra rafnshelli og vt þar til er saman liggur divpsker oc landsker. þa er madur stendur a mel vppe hia steinum þeim er sionhending taka j vedra forss: nv vissv menn ad þordvr stvrlvson atte gardalavnd enn sydre: enn Baudvar keypti son hans keypti[1]) gardaland hit ytra: ad kara karasyni: oc þorv modur hans ormsdottur: og gaf vid Bardastadi oc vatzholltt: oc tok af hvorv tueggiu rekann. Enn sydan selldi hann ytri garda Liote Biarnasyne og tok þar af allan reka. Blafelld keypti hann ad þeim manni er Bassi het enn holland tok hann j erfd: oc selldi sydann odde hranasyne[2]): enn kirkiv hval selldi hann þoroddi Starkadar syne: oc tok af hvarutueggia allann reka. nv eignadizt hann þessa kostar ad frialsv allan reka fra þessum londum ollvm sem nu voru vptalid oc skylldi[3]) so fyrer: ad hann skylldi eiga alla þa hlute er af sio kynni ad koma: med flutningvm oc renningum: oc suo þeim er deyddir yrdi a þessi reka strondv: oc suo þo ad brim eda ofvidre kasti alltt a gras vpp: med suo frekum skildaga: ad aller eigendur oc byggendur þessara bolstada skylldv af vera ollv tilkalli.

---

[1]) þannig 263; [2]) hn̄a syne 263; herasyne 268; [3]) þannig 263; r: skildi.

75. [um 1280].

Skrá um landamerki Þrándarstaða og Ingjaldshóls undir Jökli.

AMagn. 264. 4to bls. 16—17. papp. skr. 1606; AM. 252. 4to bls. 19 - 21 skr. c. 1660. Þetta mun vera það bréf, sem vitnað er um í Keflavíkurreka c. 1350, þó ekki sé það með öllu víst; AM. 430. 4to bls. 16—17, séra Jón í Hítardal c. 1720; AM. dipl. afskr. Nr. 1659 («ex charta quadam»).

Jngialldzhols landamerke [1]).

Landamerkie þesse eru j millum þrandarstada oc Jngialldz huolz: saugdu þeir sýgurdur Eýolfsson oc halldor prestur Oddason. Liotur Biarnarson. þa er Baudvar þordarson [2]) galltt Jngialldz huol Baudvare þorarinssýne fýrer þat ran er hann ræntе hann j Langadal.

Vr æsutiaurnn jnn j leitizskarde fellur lækur. enn pýttar iij eru j læknum. enn ur hinum sidasta pýttinum er sionhending j lurkans læk:

Enn þa rædur lurkans lækur ofann [3]) Alamýrar. þadan j holmkielsæ. enn sijdann j sia:

Hraunskardzmenn eiga slattur [4]) æ alamýre:

Lækur fellur ur laugum. enn vid lækienn standa fuglstapar þrijr miaug suo j sudur: sionhending ur audrum j annann:

sionhending er ur fuglstapanum [5]) j Gardrustar enda [6]). enn sa gardur rædur upp æ mo:

Enn Reka og Renninga oc flutningar af sæ eigu þesse laund saman Jngialldzhuoll. kialvegur [5]). þrandarstader. so micid [huer þeirra [7]) sem fie liggur j [8]) ad fornum skildaga. Enn þad er forntt lag ad Jngialldzhuoll var [9]) firi xx^c^. kialvegur x^c^: þrandarstader xij^c^.

Jafnsannlega [10]) eiga þrandarstader land j Riffe sem Jngialldzhuoll. med aullum þeim gaugnum og giædum ad fiordunge. oc þui meir sem þrandarstader hafa verid fýrr xij^c^. enn [hin bæde xxx hundrada t[v]au samann [11]).

---

[1]) 252; Jngialldshols og þrandastada maldage 430; [2]) Biarnarson, 252; [3]) til b. v. 252; [4]) slatt, 252; [5]) og b. v. 252; [6]) endann 252; [7]) [sl, 252; [8]) jordu, b. v. 252; [9]) er 252; [10]) Jaffnsannarlega 252; [11]) [enn hinar adrar firer xxx^c^, 252.

Æsa en audga hiet kona er bio ad holmlatri. hun atte þrandarstade. oc gaf sidan stadnum ad Helgafelle.

Þrandarstaudum fylgier selfaur j Burfellzdal. oc beit til fiallz. enn votn j dal oc lyngrif um hraun oc hrijsrif. oc[1]) umm stapa. huertt sem þeir eru j sele edur ei[g]i.

Hellumenn eiga stackskurd j[2]) folafall tuitugann.

[J hinu nedra folafalle eigu[3]) kieflvijkingar undir eina skipshaufnn Torfskurd:

Eige eigu leingra þrandarstadamenn[4]) slatt ofan med lurkans læk enn sionhending j dy þad er j er fyrer nedann folafall.

---

76. [um 1280].

Bréf Gríms prests Hólmsteinssonar til Runólfs ábóta Sigmundarsonar í Þykkvabæ í Veri með sögu Jóns skírara, er ábóti hafði beðið hann að setja á íslenzku.

AMagn. 233A. Fol. bl. 1b skb. c. 1350, og er þar viðfest afskript gerð fyrir Árna Magnússon; önnur afskript með hendi Árna sjálfs er í AM. 233B. Fol. Bréfið er prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 584—85 með latínskri þýðingu, og í Postolasögum Ungers Kristjaníu 1874 bls. 849—50 framan við sögu séra Gríms.

Bref Grims prests.

Virðuligum herra Runolfi abbota i ueri sender Grimr prestr Q[ueðiu]. G[uðs] ok sina sanna vinattu.

þes truir ek yðr minniga uera. at þer baðut mik saman lesa or likama heilagra guðspialla lif hins sæla iohannis baptiste. ok setia þar yfer tilheyriligar glosur. lesnar af undirdiupi omeliarum hins mikla Gregorij. augustini. ambrosij ok aHaRa kenni feðra. Hu þvi at huarki mælti fur mer gnott klerkligra luta. eðr natturu giöf hiartaligra uitzmuna. ne lofligr uitnisburðr fur faranda lifs. ok aðrer voro stormarger miklu betr til þessa starfs fallnir. sá ek ôngva sôk til þers er þer bundut þat mer a hendi. aðra enn þa. at þer vnnut mer þers oðrum framaR. sem þer sáð mik oðrum framaR þurfanda. enn þat er af-

---

[1]) sl. 252; [2]) hid nedra, b. v. 252; [3]) [þangad eiga og kiefflüijkijngar, 252; [4]) 252 hefir alstaðar þrandastaðir.

lausn andmarka. ef almattigum Guði ok hans haleita fur Rennara iohanni þætti nockut þess vert fur þenna saman burð. Hefer ok nu gert. at brottkastaðu[m] ollum kiHRoða. vm þenna lut. ýðuarn boðskap. þo at ek vissa a minu uerki mvndu finnazt morg ok stor gǫrðar lýti. Truir ek at nockurum monnum sýniz i mǫrgum stǫðum mǫrg orð ýfer sett. þar sem fa standa fur. Gorða ek þvi svo. at þat var ýðuart atkuæði at ek birta orð hans með glosum. j aHan stað truða ek ef obóckfroðir menn heyrðu hans hin fǫgru blom ok hinar mýrku figurur. at þeim mvndu þær a þa leið onýtsamar. sem gimsteinar ero suínum. ok at betra væri. at lýsa hans spasogur. ok skýnsemder morgum manni til trubotar. helldr enn at siHa heimskra manna þocka. þeirra sem allt þicker þat langt. er fra cristz kǫppum er sagt. ok skemtaz framaR með skrǫksǫgur. J þriðia stað sýndiz mer sa orskurðr her til heýra. at miklum soma miklir luter. af þvi lét ek frammi allt þat er mer þotti af þessa dýra manz lofi her til heýriligt. ok þat sem ek truða vitrum monnum mvndu sogu bót i þickia vil ek nu biðiandi vera. at þer takit þenna saman lestr til skoðanar ok umbotar. æigi fur aHat en þat er þer buðut mer þetta at gera. ok mer sýndiz sem þer seeð saker astar ok goðuilia ok visdoms a maHligar bóklister ok guðligar Rokṡemder. til þessa starfs oruGer. ok vti muni vera býrgð ǫll skýnsamlig aleitni. oss samlendra manna. af þui allu sem þer vilit með yðrum skynsemdum ueria. Sua vil ek ok einkannliga biðia at þer æstit þers almattigan Guð fǫður. at æigi taka ek fýrer þetta verk pinu saker ofdirfðar. helldr aflausn andmarka fur yfir setu. ok eptirlæti með ýðr. ok þott æigi uinniz til þess gipta at ek verða i valdra manna tǫlu vars herra. mega ek þo fur arnaðar orð sæls johannis með domi bersýndugra manna. forðaz bruna heluitis fur makliga ok uiðrkuǫmiliga iðranar áuðxtu. ok biða sællar vanar. j hinni siðaRi sealfs drottins tilkuámu. quod ipse p[eto].

---

77. [um 1280].

Samþykt um fjárlag manna á meðal á Íslandi.

Þetta fjárlag er í Jónsbókarhandritum optast tekið upp í Kaupabálk kap. 5—6 og svo er það í útgáfunum, en stundum er það, og

enda í mjög fornum og góðum handritum svo sem Gl. kgl. s. 3268. 4to frá c. 1300, sem 14—15 kapítuli í sama bælki, svo að það leikr nokkuð lausu við texta bókarinnar. Í handritum frá 15. og 16. öld finst það og sérstakt, svo sem í AM. 687A. 4to bls. 1—3 skb. skr. 1479 og AM. 458. 12mo bls. 174—76 skb. c. 1570. Í I. bindi Fornbréfasafnsins bls. 163 lætr Jón Sigurðsson þá skoðun uppi, að þetta muni vera vorþingissamþykt í einhverju héraði og byggir það á byrjunarorðunum um kvikfjárlag. Hann heldr og að þetta fjárlag sé sett inn í Jónsbók seinna, en ekki getr það verið miklu seinna, því að 1294 er það í Jónsbók, því að þá skipar Eiríkr konungr klausuna um melrakkahelgi úr bók með réttarbótinni frá því ári § 30. Aðalstofninn í því er langtum eldri en Jónsbók og sumt í því rétt sem í fjárlagi Grágásar (Dipl. Isl. I, 162—167) frá hérumbil 1200, en í þeirri mynd, sem það er hér, mun það vera litlu eldra en Jónsbók, og hefir Jón Sigurðsson heimfært það, sem hér er gert og er hér fylgt að mestu hans frágangi á textanum. Við þetta fjárlag eru hin elztu Búalög upprunalega gerð sem viðaukaákvæði, af því að mönnum þótti verðlag vanta á mörgu í lögbók, og vissu menn það því ógjörla. Hér er þetta fjárlag prentað eptir hinni góðu skinnbók Brynjólfs biskups af Jónsbók í Gl. kgl. s. 3270. 4to frá c. 1320, og borið saman við nokkur önnur forn handrit, sem nefnd eru sum neðanmáls, en ekki er nema einstöku sinnum tilfærðr orðamunr. Hefði átt að tæma allan orðamun úr öllum nokkursvirðandi handritum, hefði það orðið margfalt við sjálfan textann.

Vm lǫgaura.

Ef mællter eru laugaurar með monnom þa niti eigi laugeyri ef eigi er vaðmal til.

Nu er lǫg eyrer.

Sex alnar vaðmals gilldz skulu vera i eyri nytt oc vnotið. tveggia alna breiðt oc eigi þvi leingra at iaðri en rygg at muni alin i. xx. alnum. oc skal þo stika hvart er vill at rygg eða iaðri. oc sva kosti sem tekit er a alþingi. at skemra iaðri skal stika ef skakt er.

[Melracka belgir vj. firi eyri [1]).

[Morennt vaðmál .v. alnar firir eyri [2]).

Eyrir gullz þess er stendz ellding firir sex tigi aura.

Eyrir brennz silfrs firir .vj. aura.

Jarnketill nyr oc velldr oc vegi .iiij. fiorðunga oc liggi j .[vij. skiolur [3]) firir[xv. aura [4]).

[1]) [bætt við eptir AM. 346 og hefir svo upphaflega staðið, því að það er tekið úr bók með réttarb. 1294 § 30; [2]) [sbr. réttarbót Eiríks konungs 1294 § 30. Belgsdalsbók sleppir því; [3]) [viij skiolur Gl. kgl. s. 3269A, 3269B, 3271og AM. 346; [4]) [xij aura 346; xx aura 347.

Þat er katla máls skiola er tre er sett a enda i laugg oc tekr öðrum megin á þraum. xii. þumlunga meðal manni í nagls rotum.

Stæltr læ eGelningr oc vegi. xviij. aura heill oc stál sleginn. þeir skolu .iij. firir tva aura.

atta fiorðunga vétt blástrs iarns firir. v. aura.

vétt fellu iarns firir. vj. aura.

Vm kvik fiar lagh.

Þetta er enn fiarlag sva sem lagt er dyrt a vár i þvi heraði.

Kyr atta vetra oc eigi ýngri eñ at öðrum kalfi heil oc heilspenat oc hafi keflt [1]) vm vetrinn eptir pals Messo. eigi verri eñ meðal kyr herað ræk at fardavgum.

þriu naut vetr gömul við ku.

Tvau tvevetr við ku.

kyr gelldmiolk oc kuíga [2]) at fyrsta kalfi tveim aurum verri eñ kyr.

Vxi fiögurra vetra gamall við ku gelldr eða graðr.

gelld kyr oc vxi þrevetr tveir luter kvgilldis.

Vxi. v. vetra þriðiungr annars kugilldis.

[Vxi. vj. vetra tveir lutir annars kugilldis [3]).

Vxi. vij. vetra firir kyr. ij. oc sva þo at elldri se [4]).

Arðr vxi á var hann er metfé.

Sex ær við ku tvær tvevetra oc. iiij. gamlar oc fæði laumb sín vrotnar loðnar oc lemðar [5]).

Atta [6]) ær algelldar þrevetrar við ku.

Atta tvevetrir gelldingar við ku.

Atta lambgymbrar oc fæði laumb sín vrotnar loðnar oc lembðar við ku.

Sex gelldingar þrevetrir við ku.

Gelldingr fiogurra vetra gamall oc annarr tvevetr firir ær tvær.

Rutr tvevetr ágilldr.

Tólf [vetrgamlir] sauðir við ku.

---

[1]) þannig 3270 = kelft; [2]) tvevetr eda yngri b. v. AM. 347; [3]) [vantar í AM. 346; [4]) landgeinginn b. v. útgg.; [5]) vii lamsgotur við kú b. v. útgg.; [6]) vij, AM. 346

Allt þetta fe skal gillt oc i vllu.

þrevetr oc ellri forostu gelldingr er metfé.

Geitr. vj. [með] kiðium við ku. oc sva farit sem æm. eñ. viij. gelldar vid ku. þrevetrar oc ellri.

Atta hôðnur oc fæði kið sín við ku.

Atta tvevetrir hafrar við ku. iiij. kiarnhafrar. oc. iiij. algelldir.

Sex þrevetrir hafrar við ku þrir hvarir [allsgelldir ok kiringar].

Fiôgurra vetra gamall hafr oc annarr tvevetr firir geitr tvær.

[Tvevetr graðhafr [1]) iafn við geit.

Ef hafrar eru ellri eñ nu eru talldir þat er metfé.

[Tveir vetrgamlir geit sauðir við geit [2]). [halft hôðnur oc algelldingar. halft kiarnarhafrar eða gelldhafrar [3]).

Hestr fiôgurra vetra gamall oc eigi ellri eñ x. vetra. heill oc lastalaus iafn við ku.

[Merr hross gillt [4]) fiorðungi verra eñ kyr.

þrevetr hestr iafn við Ross.

Ross þrevett. ij. luter kugilldis.

Tvô Ross tvevetr hestr oc Ross við ku.

þriu vetrgômul oc einn hestr í við ku.

Ef maðr gelldr Ross vetr gamallt firir þriðiung kugilldis þa skal fylgia eyrir.

þetta skulu vera meðal Ross.

Stoðhestr oc sé verði betri firir vígs saker þa er metfé.

Gelldr hestr oc se verði betri firir reiðar saker. oc fylhross i stoði . þat er metfé.

Syr tvevetr eða ellri oc með. ix. grisir við ku.

Brétt [5]) lerept [iij alnir firir tva aura. Enskt lerept] tviel[n]t. ij. alnar firir eyri.

Mörk vax firi eyri.

Skruðklæði ny skorin. eða vskorin.

---

[1]) [þrevetr hafr AM. 346 og 347; [2]) [Tolf vetrgamlir geitsauðir við geita kugilldi AM. 347 (sbr. útgg.); [3]) [vantar i AM. 346; [4]) [Ross fiogurra vetra ok eigi ellra en x. vetra gellt ok lastalaust AM. 346; [5]) Brétt = breitt.

hafnar vaðmal oc ny vnotin.
katta skinn og lamba skinn ny.
flat smiði nytt.
vǒru smiði nytt.
teint iarn.
eirkatlar nyir.
þat er alt metfé. oc þo rett golldnir lǒgaurar.
Allt metfè skulu virða. vj. skynsamir menn iij. af hvars hendi.

þriar atta fiorðunga vetter gamalla sauða vllar við ku [1]).

Vett vetrgamalla sauða vllar eða aulldungs huð þriðiungr kugilldis oc bæti hvart eyri.

Tvær kyr huðir við ǒlldungs huð.

Rétt er ef snǫggvar ær erv golldnar at lata. fylgia. viij. fiorðunga vett vllar. xx. æm.

---

78. [fyrir 9. Mai 1280].

Bréf Magnúsar konungs lagabætis til Íslendinga með Jónsbók.

AM. 343. Fol. bl. 1b—2a skinnb. frá c. 1330 (Svalbarðsbók); við hana hafa verið borin saman handritin AM. 344. Fol. skb c. 1350; AM. 350. Fol. skr. 1363 (Skarðsbók); AM. 351. Fol. skb. c. 1360 (Skálholtsbókin forna); AM 127. 4to skb. c. 1330; AM. 168. 4to skb. c. 1360 og AM. 169. 4to skb. c. 1320—30 (brot), en orðamun þótti ekki vert að taka nema á einstaka stað. Bréfið fylgir mesta fjölda af handritum Jónsbókar (nál. 100), og yrði langr uppi að nefna þau öll hér. Bréfið er prentað fyrst í Crymogæa Arngríms Jónssonar á latínu (Hamb. 1610 lib. III, 110), og árfært til 1281, því næst í Gerh. Dettbards Abhandl. von den Isl. Geseꝫ. Hamb. 1748 bls. 7—8 á latínu (eptir Crymogæa); á dönsku í Jonsbogen Kh. 1763; á ísl. í öllum útgáfum Jónsbókar Hól. 1578, 1580, 1582, 1707, 1709. Akureyri 1858 og Norges gl. Love IV, 1885.

her byriar prologum logbókar [2]),

Magnus með guðs miskun noregs konungr sun hakonar

---

[1]) þriar vætter miðlvægs matar við ku b. v. Gl. kgl. s. 3268, og AM. 346 og 347; [2]) bref magnus konnngz bier segir bœlka skipan 351; Bref magnus konungs 350; á spássínnni uppi yfir bréfinu befir Svalbarðsbók: »fortalan til logbokarinnar«.

konungs sunar sun suerris konungs. sendir ôllum guðs uinum ok sinum a islandi Q[ueðiu] G[uðs] ok sina.

þer uitit at skilrikuzstu menn af islandi hafa iðuligha getið fýrir oss at þer hafit spurt at ver hôfum hlut i ætt at bôta nokcut um flestar lôghbôkr i noreghs konungs Riki meðr hinna beztu manna ráði. ok beðit oss at ýðr loghbok skýlldi eigi þeirra umbota hlutlaus vera.

En þar sem oss bar áðr vel fýrir at sia. þa beR nu einkannligha bezt þar sem þer treýstit so mikit a vara forsia at þer dômdut hana alla i vára skipan. þat af at taka ok þat uið leggia sem oss þætti bezt sama meðr beztu manna ræði.

Ok af þui nofum ver nv iðulegha skoðat hana. ok lízt oss so alvíða mætti meðr færum orðum full[an] orskurð a gera þar sem hon talar áðr geýsi langt um. en i sumum stoðum þýrfti hun sannlegha tillôghu. þar sem huergi var hun liosare enn margir þýrfti þeir er fakunnigir erv.

Nv þo at ver kennum oss miok fakunnigha til slikra stormæla. þa hofum ver þo þessa bok latit rita er ver sendum yðr með herra joni [1]) lôghmanni eptir slikum hætti sem her vattar. treýstandi a miskun vars herra ihesu christi [ok arnaðar orð sancte marie. ok hins helga olafs konungs ok allra heilagra [2]) ok þeirra hinna skynsamuztu manna tillôghu er hia oss varo.

En at þer skilit þi giorr hvi uer hofum so balkunum skipat i bokinni sem nu er. þa greinir þat þessi hættr sem her fylgir.

Þingfarar balkr er nu sem fýr at ônduerðv ritaðr aðr enn hefr sia[l]fa bokina. þi at aðr hæfir at skipat se þingit ok nefndir skoðaðar. lôghrettumenn komnir. eiðar fluttir. gerð sett. siðsemdum lýst. at þi betr verði siðan bokinni hlýtt [ok domunum litt [3]) sem þingit er betr siðat ok stillt.

Fýsti hlutr bokarinar er kristins doms balkr. at menn skili kristiligha trv. vera grundvôll ok vpphaf allra goðra verka. ok heilagrar kirkiu lýðni ok hennar formenn vera lýsing ok leiðtogha til allra rettinda. [ok skýnsamligra skýnsemda [4]).

---

[1]) Ꝁ., 343; flest önnur handrit hafa joni; [2]) [þessu er hleypt úr í útgg. Jónsbókar, eustendr, eg held, í öllum fornum skinnbókum af bréfinu, og þar á meðal í 350, sem útgáfurnar stafa mest frá; [3]) vantar í mörg hdr.; ok domvm lykt 344; ok domum 351 og útg.; ok domum hlitt 350; [4]) [ýms hdrr. sl.; ok miskunnsamlighra siðsemda 168, 351, 350; útg.: röksemda.

Næst kristins doms belki er vm konungs þegnskýlldu. at alþýðan skili þann sama guð hafa skipat konungdomin til veraldlighs vmboðs sem biskup til andlighs.

Eptir konungs þegnskýlldu er mannhelgi. þi at næst þuisa hæfir hôfðingium. ok ollum oðrum ut ifra at hafa ok hallda lata guðs boðorð ok goðra manna frelsi milli kristinna manna ok þeim meðr lôghum þo hofsamliga eptir atvikum at refsa sem at oðru verða profaðir.

Nest mannhelgi er erfða tal. meðr þi fleira sem þi heýrir til. ok hefr þat með kuenna giptingum. þi at miklu varðar þeim sem til arfuanna kalla at þeir se i loglighum hiuskap getner.

Eptir erfða tal hefr landa brigði. þi at i þann tima sem maðr erfir nokurar iarðir. þa hæfir honum at skoða vm oðvl sin ok annaʀa manna. at hann haldi engra manna oðulum með lôgum sottum ok hann kunni meðr loghum sialfs sins oðulum at brigða.

Eptir landabrigði er landz leigu balkr. þi at þeim heýrir eptir loghvm sinar iarðir at býggia. er meðr loghum hafa at komiz.

Eptir landz leigubalk er kaupa balkr [1]). þi at eptir lagha soknum skal lausa aura sôkia. sem eptir landa brigði laund ok iarðir.

Eptir kaupabalk erv farmanna lôgh [2]). þi at þeim hæfir með rettum kaupskilum at fara er sitt uilia meðr kaupferðum auaxta.

Eptir farmanna lôgh er þiofabalkr. þi at þeim hæfir firi engum at tortina sem eigandi hefir meðr loghum at komiz. en sa er oðru uiss gôrir. mun lagha refsing fýrir taka.

Siðaz i bokinni eru kunungs rettar bôtr. þi at sa konungr er til er skipaðr eptir at sia lôghonum. eptir dômum sinna forellra. a eigi siðr at hugga sina siðsama þegna með linkind

---

[1]) Svo hafa öll handrit bréfsins, að því eg framast veit, og nefnir ekkert þeirra Rekabálk og hefir hann því upphaflega verið talinn með Landsleignbælki og svo er gert í nokkrum fornum handritum af Jónsbók sem enn eru til, þar sem báðir bálkarnir eru sem einn, er kallast Landsleignbálkr; [2]) Sum hin allra elztu handrit af Jónsbók sleppa alveg Farmannalögum út úr textanum líklega sem óþörfum.

ok rettarbotum. enn at tempra ospaka með hirtingu ok loghlighum refsingum.

Erfðer þær sem til hafa fallit vm iarða brigði ok viga ferli ok ôll aunnur laga mæl under huerium lôghum er þau wrðu. þau skolu oll vndir þeim loghum uera sem þa gengu i landi er þau mæl giorðuz ef eigi hefir aðr loghligh skipan a komit.

Biðium ver at þer varkýnnit við oss þat sem a skortir. þi meir hefir ualldit fiolskýllda vær ok vankunnandi en vilia leýsi sem ætla mæ. þo at ver hefðim minna i veð sett. ok oss tôki þetta efni sialldnaR en oss tekr. finz ok nokcut nýtsamligt í þockum þat aller varum herra iehsu christo. hans nafn se blezat utan enda amen.

---

79. 16. Juni — 29. Juli 1280. i Björgvin.

Skipan Jóns erkibiskups rauða í Niðarósi, er gerð var á kirkjuþingi í Björgvín með ráði sjö lýðbiskupa.

Norðmenn heimfæra þessa statútn til Júlí 1280, en samkvæmt Árna biskups sögu kap. 25 (Bps. I, 714) kom Jón erkibiskup til Björgvínar að halda hiskupaþingið *in festo trinitatis*, sem það ár var sá 16. Júní, en «á hinni fyrri Ólafsmessu», sem er sá 29. Júlí, veitti erkibiskup öllum þessum biskupum «fagra veizlu» að skilnaði; veltur því á tímanum 16. Júní — 29. Júlí. Það eru til tvær útgáfur af statútunni, önnur löng, en hin stutt. Sú leingri er hér kölluð A, en hin B. Árni biskup Þorláksson ber fyrir sig á alþingi 1281 þessa statútu, og lét lesa þar upp bannsartikulana.

A.

Þessi texti er áðr prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 455—469 og í Norges gl. Love III, 229—237 eptir Skálholtsbókinni fornu og góðu í AM. 351. Fol. frá c. 1360 (= A), en saman við hana eru þar bornar skinnbækurnar: AM. 347. Fol. (bl. 90b—94b), þetta með hendi frá 15. öld (= C); AM. 354. Fol. (bl. 38b—42b) frá c. 1400, Skálholtsbók yngri (= B); AM. 42A. 8vo (bls. 215—216) frá c. 1480 (brot úr = E); AM. 456. 12mo (bls. 209—227) frá c. 1480 (= D). Hér er eins og í NgL. prentað eptir Skálholtsbókinni góðu (AM. 351. Fol.) af því að hún er elzt og bezt, en hins vegar þótti hér ekki þörf að nota þau handrit til samanburðar, er Norðmenn höfðu borið saman, heldr er hér tekinn

orðamunr úr tveim skinnbókum. sem Norðmenn hafa ekki notað eða ekki þekt, en það eru: AM. 173D. 4to C2 frá c. 1380 eða eldra (brot); er skinnblað þetta með líku handarlagi og rithætti sem tíðkaðist nyrðra á dögum Jóns biskups skalla; það hefir áðr verið utanum bók, og er æði máð öðrumegin, og ofan af því skorið og úr því geirar; AM. 688C. 4to bls 11—18 frá 1479. Til eru tvær pappírsafskriptir af þessum texta: AM. 225. 8vo (afskr. gerð fyrir Árna) og Ny kgl. s 1938. 4to, sem er gerð eptir Skálholtsbók góðu, en þær eru litilsvirði þar frumrit þeirra eru til.

[Statuta] jons [erchi]biskups oc annaʀa biskupa.

Jon með Guðs miskunn eʀkibiskup j niðarosi. andres með þeirri sômu miskunn biskup af óslo. jôrundr biskup af holum. Erlendr biskup af færeẏium. arni biskup af skalhollti. arni biskup af stafangri. Harfi biskup af biôrguin. þorfinnr biskup af hamri. senda ôllum monnum j niðaross eʀkibiskupsdæmi þeim sem þetta bref sia eðr heẏra frið og fagnað j drottni ihesu christo.

Með þvi at vór ahẏGia ok æstundan er [1]) forsia at veita folksins sæluhialp ok vora vndermenn visa gera af þeim lutum sem þeim væri nẏtsamliger at vita ok þeirra siðu ok meðferðir [2]) draga aleiðis til betranar. þa baðum wer miuklatliga miskunnsamann Guð at hann blesi [3]) oss j briost gipt himneskrar speki veitandi vitru ok vpp tendrandi [4]) vorn alhuga ok giôrð til þess at vor aktan taki af honum vpphaf ok með [sialfs hans miskunn kemi [5]) hon til skẏlldugligrar endalẏktar.

Af þvi at lærðer menn þeir sem skipaðer eru til guðligrar þionostu eigu j fullkomnum friði ok frelsi guði at þiona. þa endrnẏium wer með Rôksemd þessa biskupa þings skipan. þa sem giôrði goðrar minningar vilhialmr cardinali j noregs konungs Riki. þa er hann framdi þar þat embætti sem [herra jnnocencius pafi [6]) hafði hann til skipat at sva sem sinn legatum. at huerr sem af sialfs sins vilia ok valldi geingr æ annars fasta eign eðr dregr vnder sik annars valld með ofRiki. þa se hann af sialfu verkinu bundinn með bannz atkuæði.

En til þess at Ráns maðrinn beri æigi létti aptr af sinni flærð ok illzku. þa leggium wer þat til at Ræns sôkin skal

[1]) aa 688; [2]) mætti b. v. 688; [3]) blasi 688; [4]) tendri 688; [5]) [hialp hans mẏskunn kæmi 688; [6]) [herra pafinn jnnocencius 688.

dæmaz firi domara heilagrar kirkiu. [ef kirkiur eðr [1]) klerkar woro ʀænter.

Suo hit sama setium wer bannsettningar suerð j gegnum alla þa menn sem með illuilia leita niðr at briota eða firi koma frelsi heilagrar kirkiu innan [2]) niðaross eʀkibiskups dæmis [3]). eðr þær lofsamligar siðueniur sem kirkiurnar eigu hafa saker fornrar hefðar.

En með þvi at sva stendr ʀitað bæði j guðz lögum ok manna. at sokner [ok] domar veralligra mala skulu æigi fram flýtiaz æ hatiðum ne helgum dögum þeim sem einkanliga eru skipaðer guði til tignar sva sem kunnigt er kristnu folki. ok sva fullkomliga er firi tekit j skipanum heilagra feðra fram at hafa þers hattar malakærslur æ helgum tiðum at allt skal þat [4]) onytaz sem þa er sott eða dæmt. iafnuel þo at huarertueɢiu þeir sem malum eigaz wið samþýcki þeim domi nema nauðsýn se til annars. eða milldlig [5]) nýtsemd geri þat þolanligt. þa firi bioðum wer af guðs halfu ok heilagrar kirkiu ok allra vór. at weralligar þingstefnur se hafðar æ drottins dögum. eða öðrum hatiðar dögum allra hellz þa er predica skal [guðs orð [6]) firi folki.

En ef nöckuʀ maðr dirfiz at gera moti þessaʀi [7]) voʀi skipan. þa skal hann taka þa hegning at wera af suiptr inngöngu heilagrar kirkiu vm þria mánaði vm þat fram annat. sem æ hann legz epter guðs lögum.

þat firibioðum wer ok með valldi vors þings at prestar þoli þat leikmonnum at kirkiur se hafðar firi hirðzlu hws ok allra sizt geri þeir þat sialfir þvi vsæmiligt er at þeir geri þat sem þeir eigu öðrum at kuiðia.

Ꞩu ef nockur beʀ j kirkiu segl smiðrlaupa eða skreið skarpa eða annat þuilikt. vtan lof kirkiu prestz nema hann flýti þat brott eptir þriar aminningar prestzins sem vsæmiliga war þangat borit. þa viti hann sik þaðan af wera uti lýktan af heilagri kirkiu.

En allt at einu lofum wer at menn flyi j kirkiur með föng sin firi ofriði. eða elldz gangi ok öðrum nauðsynium. sva þo at þat se brott borit er nauðsynium [7]) letter af.

---

[1]) er 688; [2]) j 688; [3]) dæmi 688; [4]) sl. 688; [5]) mikil 688; [6]) þessi 688; [7]) naudsynin 688.

Þann lofliga siðvana landzins vilium wer stýrkia með voRi skipan at sa geri opinberliga bruðlaup sitt sem ser vill fa eignar konu.

Ꝡu [1]) ef nǫckur maðr duelr lengr en vm eitt ær ok þria manaði bruðlaupsgiörð sina. siðan þat Rettz. vtan nauðsýn eða skýnsamliga sök þa sem soknar presti sýniz þar firi þurfa setia lengri frest æ. þa skipum wer at honum se firiboðin kirkiu innganga allt til þess er hann leiðrettiz af þvilikri þralýndi.

Þat höfum wer ok staðfastliga skipat. at ef nockuR af leikmonnum tekr vnder sik til profanar ok Rannsaks eða doms þær saker sem at eins eiga firi forstiorum heilagrar kirkiu dæmaz vanuirðandi j þvi logligba domendr þeirra mæla ok geingi sva vitz[2]) vitandi æ sættargiörð þa er giör war millum konungdomsins ok kirkiunnar ok af huarratueGia hálfu war suardögum staðfest. eða sa sem klerk dregr nauðgan vnder leikmanna dóm [3]). eða þeir leikmenn sem dom leGia æ kirkiu eigner eða klerka at þeim sialfum auðspurðum [4]) eðr moti mælundum sem Raða eigu. þa fellir sa æ sik fullkomit bann af sialfu werkinu.

En þersi mæl eru einkannliga tilskild in composicione.

Allar saker þær sem klerkar eiguz wið eða leikmenn sækia æ klerka. hiona samband ok öll hiuskapar mæl. ok þar sem dæma skal huersu huerr er lögliga getinn. vm foRæði æ kirkium. ok vm tiunder. vm heit. ok vm testamento [5]) er menn gera einkannliga af þvi sem menn gefa kirkiunni. eða öðrum helgum stöðum. ok fatækum monnum. wernd pilagrima er vitia höfuð kirkna ok vm þeirra mæl. vm kirkna eigner ok vm allt kirkna [6]) frelsi er hon æ j sér ok vtan sik j monnum ok eignum. ok þar sem selldir werða eða keýpter andliger luter. vm frillulifi. vm [7]) hordoma ok frændsemis spell. vm meinsæri. ok vm okr er menn býGia dautt fe. vm villu alla ok vantru. ok vm öll önnur þau mœl er þerssum [8]) eru lik ok til heilagrar kirkiu heýrer dom ýfer at hafa [9]) epter guðs lögum.

En þo at bæði se Guðs Réttr til. ok sva er þat auðsýniliga [10]) akueðit j sættarbrefinu at klerkar skulu wera fullkomliga frialsir vndan öllu ýfirboði leikmanna ok þeir sialfer eða

---

[1]) En 688; [2]) uizt 688; [3]) valld 688; [4]) ospurdum 688; [5]) testamenta 688; [6]) sl. 188; [7]) ok 688; [8]) þeim 688; [9]) segia 688; [10] syniliga 688.

þeir menn sem þeir hafa j sinu [1]) nauðsyniastarfi. eigu með engu moti þýðazt vnder nockut þat forþoð sem konungr eða þeir menn sem hann skipar til stiornar ýfer folki. leGia æ menn eða hafa æ lagt vm kaup eða saulur. þa finnaz þeir [2]) at huaru sem þeirra [3]) frelsi girnaz vndan draga klerkunum ok leita sva sinni illzku fram at koma at þeir leGia fegiǫlld æ þa leikmenn sem selia klerkum brent sýlfr eða aðra luti til þers að einginn treystiz frialsligar [at selia [4]) klerkum slika luti en oðrum monnum.

Hu af þvi at sva finnz Ritat [5]) j logum heilagrar kirkiu. at ef einn huerr lutr er bannaðr þa er þat allt bannat epter Rettri skilning sem þann lut leiðir [6]) til framkuemdar. ok af þvi leGium wer vnder bann alla þa sem þuilika luti dirfaz at gera. skulu þeir með eingu moti lausn fa af þvi banni fýR en þeir hafa aðr aptr greitt sva mikla [7]) peninga sem þeir toku af þeim er selldu sitt [8]).

Suo ok ef nockur dirfiz at vfrelsa vinnu monnum [9]) eða þionostu monnum [10]) klerka eða kirkna sva sem steinsmiði. eða skipstiornarmenn þeirra eða aðra þa [11]) starfsmenn leGiandi æ þa fiǫlskýlldi almennilig eða einslig tælma skip þeirra. eða taka með valldi nema nockuR mikil nauðsýn kalli at. eða almúgans nauðsýn [12]). ok halldi klerkar offast j þeim tilfellum. þa uiti sa ser [13]) bannaða wera jnngǫngu heilagrar kirkiu af skipan þersa þings. ok skal hann ok einga aflausn fa fýR en hann hefer viðrkuæmiliga bætt þat sem hann braut.

Þat er oss ok biskupunum hugleiðanda þar [14]) sem oss er æ hendi folgit abýrgð þeirra manna sem wer erum ýfer skipaðer af guðs halfu. at æigi dragim wer vndan firi vskýnsamliga þǫgn wið vóra vndermenn þat sem þeirra nauðsýn ok nýtsemd væri at vita þviat hinn heilagi pæll postoli seger sva j sinum pistli ad ephesios.

Vos scitis quo modo nihil subtraxerim uobis utilium quo

---

[1]) valldi eða b. v. 688; [2]) er þetta [gera] b. v. 688; hér byrjar brotið 173; [3]) þetta 688; [4]) [sl. 688; [5]) skipat 688; [6]) hælldr 173; [7]) marga 173; [8]) slikt 173; [9]) menn 173; [10]) menn 173 og bætir hér inn í: eda adra þa starfsmenn; [11]) þeirra 688; [12]) nytsæmd 173; [13]) sigh 173; [14]) þat 173.

minus annunciarem [1]) [uobis qua [2]) propter contestor quod munde sunt manus mee [3]) a sanguine omnium uestrum.

Þat ma sva noʀæna.

Þer vitið sagði postolinn huersu ek hefer eingan lut undan dregit wið ýðr þann sem ýðr [war nýtsamligr [4]) at vita sua at [5]) æigi boðaða ek ýðr ok firi þvi vitu þer sialfer at hendr minar eru ʀeinar af allra ýðra bloði.

En huat gefr postolinn oss at skilia firi þersi orð. nema þat at hann væri sekr bloðs þeirra þat er sýnda þeirra ok tions ef hann hefði nôckut með þôgn vndandregit þeim at segia þat sem hæfði þeirra saluhialp.

[Suo munu ok vorar hendr æigi vera ʀeinar [6]) af bloði voʀa vnder manna þeirra sem oss eru æ hendi folgner til andligrar stiornar. ef wer leiðum hia oss með varligri [7]) þogn ok snertnm [8]) æigi [þetta lýti [9]) sem fram væri flýtiandi firi folkinu til nýtsemdar. lækner likamans sýniz ok æigi sykn með ôllu þo at hann hafui sagt hinum siuka huerrar fæzlu honum hæfer at neyta til tempranar sinnar heilsu. ok beʀ sva til at hinn siuki deýʀ. neytandi þat sem honum war meinsamligt með þvi at læknerinn hafði æigi sagt honum at iafnuel skýlldi hann [vaʀ vera [10]) þers hattar lutum. [Suo er [11]) oss ok nauðsýnligt er skipaðer erum læknar sælnanna at wer hugleiðim at æigi at eins samer oss at læra folkit þat sem wer skýlldumz forsia at veita til andar heilsu huerium lutum [12]) þat þarf skýlldugliga at fýlgia. helldr hæfer oss ok iafnuel opinberliga at segia at þeir leiti [13]) forðaz þat sem þeim er vgeranda.

Ꝥuersu megum wer nu þa [14]) leiða oss hia ok læta sem wer siaim æigi ef nockuʀ maðr [15]) gleymer sva sinni sælu hialp sem guð lati æigi wera at hann leɢr nockurar pýndingar æ heilaga kirkiu guðs eign. eða ottaz æigi hans [16]) þionostumenn at misþyrma vmilldiliga. þviat vtan ef gerum wer oss seka þeirra lastanna sem wer þolum [wið vora vndermenn [17])

[1]) annnnciarer 351, 688; [2]) [vtibns qnam 173; hér er skorið ofan af blaðinn og úr því og sést því ekki, nema orð og orð á stangli; [3]) . . . tnorum 173; [4]) [væri [nyt]samligra 173; [5]) sl. 173; [6]) [sua mætti ok wera vtan waarar hænndr eigi Ræinar(!) 173; [7]) ovarligri 173; [8]) hirtnm 688; [9]) [wið þa lvti 173; [10]) [wid warna 173; [11]) [Nn er 173; [12]) haattnm 173; [13]) skuli 688; [14]) þat 688; [15]) hér er skorið ofan af og úr blaðinn í 173; [16]) hænnar 173; [17]) [vornm vndir [monnnm] 173.

ef wer megum hirta þa til leiðrettu [1]). en þat truum wer ok væntum með guðz miskunn at einger eða faer dirfiz fram at hlaupa j þann ôrskemdar laust. at þeir striði vpp a frið ok frelsi heilagrar kirkiu. ok ef þat gera nockurer. þa ma þat liklikt sýnaz at þeir geri firi þui at þeir viti æigi [huerr pina [2]) skýlldaz þeim er slikt dirfaz. [er þat [3]) ok æigi vndarligt þo at nôckuR [4]) siai minnr wið þat at gera sem hann veit æigi bannat vera. þar sem þat werðr optligha at sa ottaz æigi lostinn at fremia þo at hann viti olofaðan [5]) wera er hann truer at litil pina skal a hann wera lôgð þo at hann geri.

En til þess at æigi taki nôckuR heðan ifra af þersu tilfelli ofdirfð til at misgera. ok sva sem af vuitzku blindleik megi hann fela sik vnder afsakanar skuGa. þa skipum wer þat með skýlldu at vpp_ skal wera lesnar opinberliga firi alþýðu vm [6]) sinn a hueriu ære at ollum biskups stolum Regluligar skipaner heilagra feðra. þær sem skýra j huerium atburðum menn fella a sik fullkomit bann. slikt [7]) hit sama skal þeim lýst vera j hinum æzstum heraðs kirkium til þess at sialf ovitzkan su sem fýR hafði framlwt verit. at hrata [8]) j sýndina stôðuiz af vpptekinni illzku þa er hon seR ok ottaz ogn pinunnar.

En þessir atburðer finnaz vpptalder með slikri skipan j guðs logum sem her seger.

Sa er hinn fursti atburðr ef nockuR fellr j firidæmda [9]) villu firilatandi Rétta tru.

Annar er sa ef nôckuR setr saman nyia villu [10]) huart sem þat er opinbert eða leynt skulu menn forðaz [11]) samneýti wið opinberan villu mann þo at hann se æigi boðaðr [12]) bannsettr [13]) En þat er æigi skýllt vm þann sem leýndr er. fýR en hann er boðaðr bannsettr ok firidæmdr af heilagri kirkiu. Suo eru ok allir þeir bundner j eilifu banni sem oðru uiss skilia ok læra. en heilug [14]) Romueria kristni predikar ok varðueitir af heilagri skirn. ok af helgan holldz ok bloðs vórs herra ihesu christi.

[1]) leiðreittu 351; [2]) [óvart fallið úr 688; [3]) [En þat er 688; [4]) madr, b. v. 173; [5]) oleyfdan 688; [6]) 688; sl. 351; [7]) sua 173; [8]) hrapa 173; [9]) firidæmiliga 688; hér skorið af 173; [10]) firilatandi retta tru b. v. 688; [11]) varazt 688; [12]) sæm b. v. 173; [13]) eda firidæmdr b. v. 173; [14]) sl. 688.

eða af skripta gangi skýlldum hiona bandi ok oðrum helganum heilagrar kirkiu. ok sva allir þeir er einn hueʀ biskup hefir villu menn dæmda j sinu biskups dæmi.

Sa hinn þriðe atburðr ef nockuʀ truer villu manna fortôlum eða tekr [1]) til sin weriandi ok fýlgiandi þeirra mæli. þessir falla j þat sama bann. ok ef nôckuʀ af þersum hafnar at leiðrettaz innan tolf manaða siðan hann werðr boðaðr bannsettr. þa fellr æ hann æfinlig vfrægð. skal hann siðan j eingum lôgskilum [2]) hæfr. ok með eingu moti vitnisbæʀ. fra er hann skildr at þiɢia þat sem nôckuʀ vill honum gefa j sinu testamento. eingi maðr ma skipa hann sinn erfingia. ok eingan arf skal hann taka. æigi skal hann ok mega gera sitt testamentum. æ eingan mann skal hann kæra mega vm nôckur [3]) mæl. en neyðaz skal hann til at suara ôðrum ʀétt [4]). ef hann hefir domandi verit. þa skulu hans domar firir ecki standa. eigu ok eingi mál [at koma vnder hans dom [5]) Hu [6]) ef hann hefer klerkr verit þa skal hann liɢia vnder slikum sômum pinum ok wera aðr af settr ollum vigslu pôllum af sinum biskupi.

[Hinn fiorði er sa [7]) atburðr ef nockuʀ [8]) seger ok fýlger þvi at ʀomaborgar kirkia se æigi hofuð kristninnar ok henni [9]) se æigi hlýðanda.

Sa hinn fimti atburðr ef nôckuʀ leɢr hendr með heipt ok illuilia æ klerk eða klaustramann. þa fellr sa af sialfs sins werki j pafans bann [10]) býðr ok nockuʀ þat oðrum at gera. þa eru baðer j banni sa sem bauð ok hinn sem gerði. ꜱa fellr ok j bann er veita matti wernd klerkinum i sliku tilfelli ok veitti æigi. þat er at skilia þeir menn sem vald eða ýfer skipan hafa til at stiorna oðrum. ok mattu þe[i]r forstoðu veita ok villdu eigi. ᴇitt ofrikit saman ma ok stundum metaz slik sôk þo at æigi se hendr æ mann lagðar. sva sem ef nôckuʀ setr klerk j bônd eða læsir j myrkua stofu. eða oðru varðhalldi þviat eingum leikmanni gefzst sva mikit valld ýfer nockurum klerk ok þvi forðaz sa æigi bannit sem slikt gerir. verðr ok fleiri uega misþyrmt klerkum en skeðia likami þeirra sialfra.

---

[1]) þa, b. v. 173; [2]) logum 688; [3]) nockut 688; [4]) ok, b. v. 688, 173; [5]) {wnndir bann ath koma 173; [6]) Ok 173; [7]) [sa er binn fiordi 688; [8]) óvart fallið úr í 173; [9]) hér endar brotið í 173; [10]) af sialfs sins uerki b. v. 688.

Sa hinn setti atburðr ef veralldliger valldzmenn iarlar stiornarmenn syslumenn [1]) eða aðrer þeir sem þersir skipa j sin storf j borgum eða bæium gera krafer eða vskÿllduligar pÿndingar æ klerka ok kirkiur ok þeirra eigner firi komandi sva valldi ok framkuæmd forstiora heilagrar kirkiu. nema þeir lati af logliga æ minnter. þa viti þeir sik vera j banni ok sva huerr er þeim fÿlgir [til þess [2]). þviat eingar krafer eða þegnskÿlldu mega leikmenn með Réttu leGia æ klerka eða kirkiur. en huerr sem tekr valld epter nockurn þann er sliku hafði fram halldit ok vill hann æigi aftr bæta [3]) innan fursta manaðar. þess hattar [Rangindi eða oftekiur [4]). þess sem þat valld eða starf hafði firi honum þa [5]) fellr hann j sama bann. þviat hann samþÿckir þvi sama sem hann gerði.

J siaunda stað er her skrifaðr [6]) sa atburðr ef menn gera skipaner moti frelsi heilagrar kirkiu. nema þeir hafi innan [tua manaði [7]) siðan er þeim war lÿst tekit þat af sinum bokum ef þær waro ritaðar. eða hallda þeir fram skipanum þo at þeir lutir væri afskafner bokinni [8]). slikt hit sama ok þeir sem Rita þuilikar skipaner ok æigi siðr valldzmenn. Ráðsmenn [9]) ok Rettarar staðanna ef þeir dirfaz at dæma epter þess hattar skipanum. Sua þeir sem þa [10]) doma Rita til staðfestingar. slikt hit sama ok þeir sem warðueita ok lata wið hafa veniur þær sem helldr mega heita oveniur ok vpp hafa tekiz moti frelsi heilagrar kirkiu þa bindaz þessir [11]) aller j bannz atkuæði at guðs lögum. En þat er vitandi at frelsi heilagrar kirkiu stendr saman j þeim priuilegijs sem henni hafa veitt werit ÿfer andligum lutum eða stundligum auðæfum almenniliga eða einsliga. Nu eru sum priuilegia veitt heilagri kirkiu af sialfum guði sva sem vaR lausnari ihesus christus sagði petro postola.

hvat sem þu hefer bundit æ iorðu þa[t] skal vera bundit a himni. ok huat er þu hefer leÿst æ iorðu. þat skal leÿst æ himni.

Sua ok þat at tiunder ok frumforner ok [allt offr heÿra kirkiu til. þat priuilegium er enn af guði veitt heilagri kirkiu. at klerkar eigu valld ok Rað ÿfer hennar eignum ok auðæfum.

---

[1]) sl. 688; [2]) [sl. 688; [3]) leita 688; [4]) [aftekiur eda rangindi 688; [5]) þat 351; [6]) skipad(!) 688; [7]) [tueggia manada 688; [8]) [bokvnvm 688; [9]) radamenn 688; [10]) sl. 688; [11]) þeir 688.

ok hennar forstiorar eigu log skipa af andligum lutum ok hafa þar dom ýfer ok fleira annat þat [1]) sem stendr j hinu nýia logmæli ok hinu forna. af herra pafanum eru ok priuilegia veitt heilagri kirkiu. sua sem þat at sa er j banni af sialfu verkinu sem heiptuga hond leɢr æ lærðan mann. sua þat at tueir vattar vinni þôrf wm testamenta þau ôll sem sælugiafer megu metaz ok morg onnur priuilegia hafa pafarner veitt heilagri kirkiu. þvi at þat megu þeir vel gera af veralldligum lutum sva sem þat er at huerium manni er lofat at leɢia til heilagrar kirkiu foðurleifð sina suma eða alla huart sem hann vill at hon eigniz eptir hans dag eða fýʀ með huerium hætti er hann vill. ok æigi þarf hann nockurn orlofs epter at spýria vm þa giôf. þviat j þeirri giôf er maðr gefr heilagri kirkiu firi sal sinni. er þat hit bezta endimark at ecki endimark se henni sett. ɴu huerr sem motgang veiter þersu frelsi almennilighrar kristni. þa forðaz hann æigi bannz afelli.

Sa[2]) er hinn atti atburðr her skrifaðr[3]) at þeir sem brenna með illuilia heilaga kirkiu eða helga staði eða þau herbergi sem standa innan kirkiugarðz ok þess viðernis sem heilog kirkia æ wernd at veita vmhuerfis sik þa eru þeir bannsetter at guðs logum. ok siðan er þeir hafa boðaðer werit bannsetter [4]) af heilagri kirkiu vm þersa sôk skulu þeir af eingum lausn fa vtan af sialfum pafanum nema j lifs hæska.

Sa er hinn niundi ef nôckuʀ brýtr kirkiu eða ʀæner hana siðan. eða gerir j henni odaðawerk sem er at fara vþýrmiliga[5]) með guðs likama. eða at briota alltari eða kross eða annat slikt.

Hinn tiundi atburðr er sa ef nockuʀ falsar bref herra pafans firi sik eða annan mann þa er sa ok af sialfum lôgunum bannsettr með ollum þeim sem honum veita fulltingi til þess vitandi. eða weria [6]) hans mal. slikt hið sama sa ok sem nyter ser til nockuʀar framkuæmdar falsat pafa bref vitz vitandi þat sem annaʀ maðr feck eða falsaði. en sa sem warðueiter þviat eins skal hann innan tiu daga siðan hann veit falsat firi koma þui brefi. eða fai j þers valld sem vel ma trua til viðrtôku. ef hann vill forðaz bannzins pinu. þat er ok þeim

---

[1]) þess 688; [2]) Suo 688; [3]) skipadur 688; [4]) verid(!) b. v. 688; [5]) osæmiliga 688; [6]) styrkiandi 688.

til viðrhialpar[1]) er ser nýtir ovitandi falsat pafans bref at hann hafi profat sem hann kunni bezst ok gęti æigi sva seint aptrhuarfs at firi þat megi hann sýnaz sannsakaðr.

J ellefta atburð fellr a þa fullkomit bann sem saracenis flýtia til handa væpn eða skip. eða iarn eða geraz skipstiornarmenn þeirra. eða veita þeim nôckurs kyns fullting til agángs. ok vfriðar heilôgu iorsala landi ok kristnu folk.

Tolfti atburður er sa ef nôckurer Ræna Romueria eða aðra kristna kaupmenn þa sem sigla með sinn kaupeyri ser til nýtsemdar ok ôðrum eða dirfaz at taka þa sialfa at herfangi eða Ræna þa fe sem skipbrot hafa þolt. þersir allir falla j bann af sialfum[2]) logunum. nema þeir bæti þat sem þeir brutu. ok gialldi aptr þat sem þeir Ræntu þa er þeir eru lôgliga a minnter.

J þrettanda stað stendr skipan Gregorii papa decimi með huerri hann lagði bann a alla þa sem með nôckuru ofriki eða agangi þrôngua biskupa eða lærða menn til at leysa nockura af bannz atkuæðum eða gefa lærðum monnum aptr embætti eða leýfa tiðagiorð j þeim stôðum sem aðr er hon af tekin.

Sa er hinn fiortandi atburðr at ef leikmenn j huerri stétt sem þeir standa eða hueria tígn sem þeir hafa.[3]) neýða til þess forstiora heilagrar kirkiu capellanos eða aðra klerka at vnder leikmanna valld leGiz heilagra kirkna fasta eignir eða [bæir[4]). þa se þeir bundner j bannz atkuæði. nema þeir gefi allt aptr með frelsi j þeirra valld sem eigu siðan þeir eru lôgliga a minnter þat er þeir hôfðu aðr með ofriki vnder sik dregit. sua at þa kallaðiz formenn heilagrar kirkiu prestar ok personur þat lén af leikmonnum hallda sua sem af sinum ýfer monnum.

a þetta ofan bannsetium wer alla ok serhueria þa sem leita vpp at Reisaz moti vórum virðoligum herra herra .Ꝧ. noregs konungi ok hans Riki. eða með nôckurum illuirkium eða suikræðum vilia firikoma friðinum.

---

[1]) eidhialpar(!) 688; [2]) uerkinu(!) b. v. 688; [3]) at. b. v. 351; [4]) lausar 351.

B.

þessi styttri útgáfa statútunnar er áðr prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 469—471, en þó slept aptan af, og í Norges gl. Love III, 238—41, og er þar fylgt AM. 350. Fol. bls. 125b—127a skb. skr. 1363 (Skarðsbók = A), en þessar skinnbækr bornar þar saman við: AM. 136. 4to bls. 282—85 þetta frá c. 1490 (= D); AM. 138. 4to frá c. 1500 (afskr. af 350 = B); AM. 42A. 8vo bl. 111b frá c. 1480 (= F); AM. 56. 8vo bls. 3-4 frá 1479 (= C); AM. 456. 12mo bls. 101—107 frá c. 1480 (= E). Hèr er prentaður textinn eptir Skarðsbók, en ekki tekinn orðamunr úr þeim handritum, sem Norðmenn hafa notað; en borið er hér saman við AM. 53. 8vo bls. 30—38 á pappír með hendi Eggerts Jónssonar á Ökrum skr. c. 1640—50, sem ekki er notað áðr, en það virðist vera bein afskript af Skarðsbók, svo að því var einginn frekari gaumur gefinn.

Skipanir herra ions erchibiskups.

Jon með guðs miskunn erchibisup i niðar osi. andres biskup af oslo jorundr biskup af holum arni biskup af skalahollti. Erlendr af færeýium arni af stafangri. Narfi af biorgvin þorfinnr af hamri. niðar oss kirkiu undir biskupar. senda ollum Retttruandum monnum i niðar oss erchibiskups dæmi. þetta bref seandum eðr heýrandum. frið ok fagnað i drottni ihesu christo oss sitiandum. ok tracterandum a þersu biskupa þingi eptir heilagri feðra setningum [at hirta lyti ok bæta siðu manna. biðium vier af ollu hiarta miuklatliga allzualldanda fôðr allrar myskunar. at hann gefi oss myskun himneskrar speki. veiti oss mælsku ok blasi astsemd upptendranar fýsi at uor giorð fai af henni upphaf. ok at henni viðhialpanda. megim vier aðlazt nytsamligan enda [1]).

J nafni foður ok sonar. ok heilags anda. bioðum ver með ualldi ok Roksemd þersa þings at klerkar þeir sem taka erfð hins crossfesta ok hans mark. at þeir se skirlifir. friðsamir hoguęrir ok til gefnir guðligri þionostu. ok bæna haldi enn forðiz miok deilur ok þrætur ok hatrligar framferðir ok alla hegomligha luti. ok vsæmiliga at þeir megi makliga Guði. þiona i þvi embætti sem þeir ero til settir. fur bioðum ver at nockurr niðr settar deilur upp ueki eðr gefi efni til nockurs

---

[1]) [vantar í 350; bætt við eptir 56. 8vo, 136. 4to, 446. 12mo (sbr. NgL. III, 238).

sundr þýckis eðr. nockurr framm rapi i illzku. at lasta leikmenn eðr hita þa með afundar tonn ok umlestrar.

Enn ef nockurr dirfiz þat at gera. þa se hann svo harðliga hirtr af sinum domara. at seinna gangi or minni pina hefndarinnar. enn tilgerð glæpsins. Sva æminnum ver leikmenn at æigi þrôngvi þeir presta eða aðra klerka með vuiðrkuęmiligum pýndingum. helldr se þeir felagligir við þa ok goðgiarnir. gerandi sem postulinn býðr at huarir tueggiu se við aðra. samþyckir i einum astar anda. ok litillæti. Enn ef nockurr hefr sik upp i ofhelldis anda. ok slitr i sundr þeirra astarinnar samband. þa skilr hann sik fra Guði þvi at Guð býr ecki i þers manz hugskoti sem sundr slitr friðar band ok astsemdar. Jtem meðr þvi at fur boðit er i helgum bokum. at kaupa með peningum heilagt siðferði. eðr heimta nockut fe af þeim sem inn ganga i klaustr ok þo at þetta se fyrboðit. þa taka[zt] nunnurnar þo optliga ôngvar nema með peningum. i sýstra lag. Nu ver lækning viliandi gefa þessari sott. þvi skipum ver. ef abbadis. eðr priorr. at sýstra klaustri þiggr fe eðr giafir. eðr gerir kaup. eðr vleýfiligt skilorð. til þess við nockura at inn gangi i sýstra lag. eðr gefi til þess ráð ok samþýckt. þa hefr hon fur gort sinu valldi af sialfu verkinu. Enn ef þeim er nockut gefit aðr eða siðan eða offrat rettliga. an kaupi eðr skilorði. þa mega þær þat leýfiliga þiggia. þetta sama vilium ver ok at varðveittiz. j oðrum klaustrum. þat er ok innvirðuliga hugsanda huat pall postuli segir þeim er til hans komu af effeso. Þer vitit. segir. hann at ek hefir ecki undan dregit at segia ýðr þat sem ýðr ma verða til nýtsemdar. þvi vattar ek þat fur ýðr. at minar hendr ero hreinar af yðru bloði. hvat gefr postulinn oss at skilia i þersum orðum. vtan þat. at hann vęri sekr þeirra sýnda. ef hann hefði nockut vndan dregit þeim at segia þat er nýtsamligt vęri þeirra heilsu. Sva er ok vtan ef. at ver erom æigi saklausir af ýðrum sýndum. huerra salur ver hofum æ hendr tekiz at stiorna ef ver drôgum vndan fur oskýnsama þogn. ok segium æigi þat sem nytsamligt er ýðuari saluhialp. ok sva sem likamligr læknir ef hann varar æigi siukan mann við. at eta þæ luti sem oheilsamligir ero. honum. þa er hann æigi saklauss af hans dauða. Sva erom ver ok er skipaðir erom læknar salnanna. skylldugir fur at sia yðuari hialp. ok uara ýðr at gera þa luti sem æigi ero gerandi. ok þat megum uęr

æigi hia oss leiða með veinurð ef nockurr er. sem Guð lati ǫngvan uera sva vminnigan sinnar heilsu at hann geri þann glæp. at þýngia kirkiu Guðs. hennar frelsi minnka eðr undan draga. eða haðuliga hondla hennar þionostumenn.

Ver uerðum hluttakari þeirra sýnda. sem ver þolum. ok hirtum æigi ef ver megum. Enn æigi er þat vndarligt þo at maðrinn geri þat sem hann veit æigi bannað vera. eðr hann ætlar litla pinu uið ligia. eðr ǫngua. Nu at æigi taki nockurr þa dirfð ser til afsakanar. af sinni vvitzku. þvi skipum ver at þeir lutir sem menn falla j bann af sealfu verkinu ok logmalinu. se lesnir vm sinn a hueriu ari i meiri hattar kirkiu Enn ef nockuʀ leikmaðr tekr undir sik til smanar. ok minkanar kirkiunnar domandum. þau mal eðr sakir sem til kirkiu umdæmis ero akueðin i hennar lǫgum at heýra vitni. ʀannsaka. ok enda a gora. af þui sealfu verki laupa þeir i bannz pinu. þersi all mal til heýra kirkiunni. Aull þau mal sem klerkar. kiǫraz við sin imillum. eða þeir ero kiǫrðir af leikmonnum. aull hiuskapar mal. ok huersu huerr er getinn. tiunda mal ok testamenta. einkannliga þat er menn gefa klaustrum ok kirkium ok helgum stǫðum. uernd pilagrima. hordomr. ok frændsemis spell. friðlu lifnaðr. okr. kirkiu stuldir. eðr ef þat er sellt eðr keypt. sem heilagt er. eðr helgi brot ok saurgan heilagra staða. villur ok otrva.

Ef leikmenn draga vndir sik þessi eðr onnur kirkna mal eðr klerka. þa falla þeir i bann af sealfum lǫgunum.

[1]) Þa er Vilhialmr cardinali var sendr til noregs með herra pauans boð. ok legata valldi. þa gerði hann þær skipanir at huerr sem með ualldi [2]) gengr i annars manz fasta eign. eðr ʀettindi með [3]) sialfs sins valldi ok vilia. af þvi sialfu verkinu er hann gerði. se hann með bannsetningar banni [4]) bundinn.

Þat fýlgir ok til þers. at æigi skýli ʀans maðrinn af flærð sinni ok ʀangindum þarfindi taka. Ef þessir lutir ero klerka eign. eðr kirkna. eðr þeirra valld. þa skal ʀans sǫkin dømaz af kirkiunnar domara.

Jtem. hefir jnnocencius papi. sva [5]) skipað a almenniligu þingi. at þeir sem gera þær skipanir eðr ueniur sem helldr

[1]) kafli sá sem eptir fer finst í AM. 132. 4to bls. 133 skb. *frá* c. 1430; [2]) afli 132; [3]) af 132; [4]) suerde 132; [5]) sl. 132.

mega heita vueniur er imoti ganga frelsi heilagrar kirkiu. þa falla þeir fullkomliga i bann af sealfs sins uerki. Sva ok þeir sem [þa skipan rita [1]). eðr døma eptir þeim. ok sva þeir sem slikum domum lýsa eðr birta almenniliga. eðr eptir þeim logum eðr setningum brefum eðr boðskap ero dæmdir til minnkanar frelsis kirkiunnar. eðr ualldz biskupanna.

Sva ero þeir ok bannsettir. sem nauðgan klerk draga til leikmanna doms. eðr døma kirkiunnar goðz ok [2]) þeirra þeim ecki eptir spurðum [3]). eðr moti mælandum. Sva ok þeir sem með valldi ok kugan lata leysa sik af banni eðr forboði. Sva bannsetium ver þa ok alla. sem dirfaz upp at Risa moti herra konunginum. ok Noregs Riki ok rugla með verki eðr Raði frið Rikisins. [Jtem fur bioðum ver at klerkar eðr leikmenn. laupi opt inn i nunnuklaustr æn lǫgligri sok eðr skýnsamligri. hvat ef klerkar gera. þa skulo þeir þarnaz sitt embætti. enn leikmenn skal forboða. eðr bannsetia. ef þeir vilia æigi af létta. æigi skulo ok fleiri takaz i klaustrinu enn þeir megi æn vesolld lifa. af goðzi klaustrsins. þat furbioðum ver ok stýrkliga. at nockurr klaustra maðr broðir eðr sýstir hafi ser eiginligt goðz. helldr se ǫllum allir lutir sameiginligir. ok fai formaðr klaustrsins huerium sem þarf. eptir þui sem er staðrinn rikr til. Enn ef nockurr finnz hafa eiginligt. þa er hann er andaðr. þa skal sa æigi hafa cristinna manna groft [4]).

---

[1]) [þær skipanir Riufa eda Rietta 132; [2]) edr 132; [3]) spyriandi 132; [4]) [vantar í 132, og er skinnhókin maukfúin, en á eptir kemr þetta með nýrri línu: Jtem ath [huer sa . . . . sem hefir . . . . [barn] getnade . . . . ok ef hann veit . . . . j hennar nauist forfalla laust ella se hun . . . . vid gud ok heilaga kirkiv.

Jtem ath hænhvs þav sem hiskvpinn lofar saung at hafi þuilikan Rett a sier ok þyrmsl sem adrar soknar kirkiu[r] svo ad huer sem þadan tekr annars mannz goz med stvllde eda gripi edur rane eda nock[u]rskonar ofvallde falli sa i bann af sialfv verkinv.

Í 136 kemr þetta aptan við statútuna: Prestar allir er kirkiur hallda skulu iafnan ꝏ þeim sitia ok jnnan soknar vera ok hvergi langvistvm brot vtan fvlla navdsyn. Er ok allungis fyrirbodit at fara . . .

80. 14. Juli 1280. í Björgvin.

Jörundr Þorsteinsson biskup á Hólum beitir hverjum þeim fjörutíu daga syndalausn, sem heimsækja eða hjálpa með gjöfum Sviþúnsdómkirkju í Stafangri í Noregi, sem hafði brunnið.

Frumskráin á skinni í AM. Orig. Norv. Fasc. xxvi, 7. Bréfið er áðr prentað í Diplomat. Arnam. II, 92 og Fornbréfasafni Norðmanna III, 18—19 Nr. 17 og 18.

Vniuersis Christi fidelibus presens scriptum visuris vel audituris Jorundus diuina meseracione Holensis episcopus salutem in eo qui salus est omnium fidelium animarum.

Cum loca sanctorum omnium pia deuocione a Christi fidelibus sunt veneranda et humana deuocio promto affectu debet honorare vt quod possibilitas nostra non obtinet eorum nobis intercessione donetur Cum igitur ecclesia sancti Swithunj cathedralis Stauangrensis diocesis nouiter sit combusta, nos quidem capientes ut ipsa ecclesia ampliore ueneracione et elemosinarum largicione consoletur et congruis honoribus frequentetur. omnibus vere penitentibus et confessis qui dictam ecclesiam in omnibus summis festiuitatibus, et in utroque festo sancti Swithunj et cotidie infra octauas prioris festi. in die dedicationis ipsius ecclesie, in quatuor festiuitatibus beate virginis, in festo sancti Michaelis, in festo sancti Andree apostoli, in festo sancti Olaui et sancti Nicholai, in festo sancti Vincencij martiris, in festo sancte Katerine. singulis annis deuocionis causa visitauerint uel manus adiutrices eidem ecclesie porrexerint, xl. dies de iniuncta sibi penitencia ad ratibabicionem diocesanorum suorum misericorditer relaxamur. Jn cuius rej testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum. Datum Bergis anno domini m°. cc°. lxxx°. pridie jdus Julii, pontificatus nostri anno [xiiij].

---

81. 24. Juli 1280 í Björgvin.

Árni Þorláksson biskup í Skálholti heitir þeim 20 daga syndalausn, sem heimsæki eða hjálpi með gjöfum Svíþúnsdómkirkju í Stafangri, er brunnið hafði.

AM. Orig. Norv. Fasc. xxvi, 9. Fornbréfa afskrr. AM. Nr. 5850

(með h. AM.) Prentað í Dipl. Arnamagn. II, 260, Lundhs Spec. Dipl. Norv. 3 og í Dipl. Norv. III, 19, Nr. 19.

Vniuersis Christi fidelibus presens scriptum visuris vel audituris Arno diuina miseracione Scalotensis episcopus salutem o. s. frv. eins og bréf Jörundar biskups hér á undan.

... Datum Bergis anno domini m°. cc°. lxxx°. ix. kal. Augusti pontificatus nostri xij.

---

82. 25. Juli 1280 i Björgvin.

Sjö lýðbiskupar, þar á meðal Jörundr Hólabiskup og Árni Skálholtsbiskup, vitna um krýning Eiríks konungs Magnússonar í dómkirkjunni í Björgvín, og um eið þann er konungr sór fyrir Jóni erkibiskupi.

Frumbréfið á skinni í AMagn. Dipl. Norv. Fasc. V, 5. Bréfið er áðr prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I, 62—63, Nr. 69. Sbr. Árna biskups sögu kap. 25 (Bps. I, 714—15). Afskr. í AM. 22B. Fol. bl. 97.

Pateat vniuersis tam clericis quam laicis per regnum Norwegie constitutis presens scriptum visuris uel audituris quod anno domini m°. cc°. lxxx°. in festo sancti Suithuni Bergis in ecclesia cathedrali magnificus princeps et nobilis dominus. Eiricus dei gracia rex Norwegie illustris filius domini Magni quondam regis coram reuerendo patre et venerabili domino Johanne secundo diuina miseracione. Nidrosiensi archiepiscopo qui eum coronando [1]) in regem coronam capiti eius inposuit. ipsiusque suffraganeis et multis clericis et laicis. qui presentes fuerant. [tactis ewangeliis [2]) iuramentum prestitit in hunc modum.

Profiteor et promitto coram deo et sanctis eius a modo pacem et iusticiam ecclesie dei. populoque mihi subiecto obseruare. pontificibus et clero. prout teneor. condignum honorem exhibere. secundum discrecionem mihi a deo datam. atque ea que a regibus ecclesiis collata ac reddita sunt. sicut compositum

---

[1]) skrifað yfir línunni með annari hendi og öðru bleki: vngendo; [2]) frá [bætt við fyrir ofan línuna með sömu hendi, en daufara bleki.

est inter ecclesiam et regnum. inuiolabiliter conseruare. malasque leges et consuetudines peruersas precipue contra ecclesiasticam libertatem facientes abolere et bonas condere prout de concilio fidelium nostrorum melius inuenire potuerimus.

þat jatta ek gudi ok hans helgum mannum. at ek skal vardvæita frid ok rettyndi hæilagrar kirkiu ok þui folki sem ek er overdugr ivir skipadr. Byscopum ok lærdom mannum skal ek væita vidrkuæmelega sæmd eftir þui sem ek er skylldugr. ok gud giæfr mer skynsemd til. ok þa luti halda obrigdilega. sem af konunggum ero kirkiunni gefner. ok aftr fe[n]gner sua sem samþykt er millum kirkiunnar ok rikissens. Rong log ok illar sidueniur einkanlega þær. sem mote ero hæilagrar kirkiu frælsi af taka ok betr skipa efter þui sem framazt faam ver raad til af varom tryggastu mannum.

Cum igitur ante coronacionem dicti Regis dubitacio fuerit. de regio iuramento. volens predictus pater ne huiusmodi dubitacio rediuiua foret in posterum precauere. vtile quippe etenim est eam rem cognitam esse que ignorata vel dubia possit occasionem litigii ministrare. iuramentum seu professionem factam a domino rege. ad perpetuam memoriam. presentibus literis duxit inserendam. et ad pleniorem rei euidenciam sigillum suum apposuit vna cum sigillis venerabilium patrum. domini Andree Osloensis. Jorundi Holensis. Erlendi Ferensis. Arnonis Skalotensis Arnonis Stawangrensis. Nerue Bergensis. Thorfinni Hamarensis suffraganeorum Nidrosiensis ecclesie. Actum viij. kal. Augusti loco et anno supradictis.

Aptan á bréfinu stendr með yngri hendi:

iuramentum regis Erici in coronacione sua.

---

83. 31. Juli 1280 í Björgvin.

Árni Þorláksson biskup í Skálholti gefr Mikjálsklaustri (Munkalífi) í Björgvin Vestmannaeyjar til æfinlegrar eignar.

Munkalífsbréfabók Add. B. U. Hafn. Nr. 98. 4to, ed. P. A. Munch Christianiæ 1845 bls. 99—100. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 39—40 (í nótu) og Dipl. Norv. XII, 4—5, Nr. 4; MSteph. 27. 4to frá c. 1730. AM. Dipl. afskr. Nr. 5849 (með

h. AM.). Afskript af bréfinu er og í Landsbókas. D. 17 bls. 415 (= Nr. 108. 4to?). Frá þessu bréfi stafa hinar norsku fisktíundir á Vestmanneyjum.

Bref om kirkiu bø i uestmanna øyom a islande.

Uniuersis sancte matris ecclesie filiis tam prelatis quam subditis presentes litteras inspecturis uel audituris Arnisius dei gracia scalothensis episcopus salutem in domino sempiternam. Caritatem vestram nolumus ignorare nos ecclesiam beati nocholai archiepiscopi et confessoris in loco qui dicitur kirkiu bør i vestmanna øy fundatam auctoritate et consensu venerabilis patris Johannis dei gracia Nidrosiensis archiepiscopi monasterio sancti michaelis circa bergensem ciuitatem constituto cum omnibus partinenciis canonice comtulisse perpetuis temporibus possidendam saluo pontificali [1]) iure in omnibus et parochiali. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum. Datum bergis anno gracie m⁰. cc⁰. lxxx. pridie kalendas augusti.

---

84. [1280].

Skipan Árna biskups Þorlákssonar um kirkjutíundir, frillur presta, opinbera frillumenn, Pétrstoll ok biskupstíund.

AMagn. 351. Fol. bl. 120b—121a og er hér prentað eptir þessu handriti, sem er frá c. 1360 (Skálholtsbókin góða); en þessi handrit eru höfð til samanburðar: AM. 350. Fol. bls. 288 skb. þetta c. 1500; AM. 135. 4to bls. 217—18 skb. þetta frá c. 1490; AM. 138. 4to bls. 347—48 skb. c. 1500; AM. 175A. 4to bls. 49—50 skb. c. 1400; AM. 671B. 4to bls. 18 skb. c. 1320; AM. 687A. 4to bls. 5 skb. c. 1470 (byrjar í § 3); AM. 456. 12mo bls. 138 —40 skb. c. 1480. Statútan er áðr prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 48—49 (eptir AM. 351. Fol. og 175. 4to). Ártalið, sem stendr hér í statútunni, er víst rétt 1278. því að þá stefnir Jón erkibiskup rauði báðum biskupum, Jörundi og Árna, utan á tveggja ára fresti (Bps. I, 707).

Capitulum [2]).

Þessum lutum sem her fylgia. villdi herra arne biskup th[orlaks]s[on] [3]) lýsa lata æ prestastefnum [4]).

---

[1]) pontificiali, Hist. Eccl.; [2]) þannjg 175; Ok her fylgir 351, því á undan er statútan 1292; eingin fyrirsögn í 350, 671, 687, 456, 138,135; í 135 vantar og inngangsorðin; [3]) 671; vantar í hin; [4]) prestastefnn 175.

1. [þat er hit fursta [1]) sem stendr j brefi þvi sem wirdulighr herra jon eʀkibiskup skipaði með ʀæði biskupa sinna þeirra sem hann hafði til sins fundar stefnt [2]) i berguin [3]). anno domini ꝳ°. cc°. lxx°. viij°.[4]) at huerr prestr viti sik skýlldugan at skipa til heilagrar kirkiu hinn tiunda part[5]) hit minnzta af þvi goðzi sem hann hefer af henni aflat j landi eða [6]) lausum[7]) eýri. en huerr sem [æigi vill þers [8]) geýma [9]) heðan af. þa falli allt þat til kirkiunnar [10]) eptir [hans andlat [11]) sva sem Guðs log segia [12]).

2. annaʀ lutr er sa er hann vill [13]) enn lýsa láta at [14]) prestar geými þess at einginn þeirra hafi þa konu innan [sina kirkiu sokn [15]) sem hann hefir born við [16]) átt. eða hann hefir vfrægð af at hon [se hans frilla [17]).

3. Hit [18]) þriðia mæl er [19]) vm opinbera frillumenn þo at leikmenn se [20]). at herra biskup býðr enn sem fýʀ at einginn prestr gefi þeim corpus domini. eða veiti nockura guðliga þionostu nema hann [21]) handsali fyri vattum at binnda [22]) saman logliga eða skilia [23]) samuister [24]) sua ok ef nockuʀ ʀyfr siðan þat handsal þa se hann [25]) vtan kirkiu þar til sem [26]) hann skilst við lostinn ok vill bæta við guð [27]).

---

[1]) [in primis 456; [2]) kallat 350, 138; [3]) biorguin 671, 175, 456, 138; [4]) ꝳ°. cc°. lxx°. 350, 138; ꝳ°. cc°. lxx°. ok viiij 456, og öll fyrsta klansan sem niðrlag á statútunni 1292; [þetta stendr j brefi þui sem uirduligr herra jon ercibisknp skipadi med rade biskupa sinna þeirra sem hann hafdi til sin stefnt j Biorguin anno domini ꝳ°. cc°. lxx°. viij, 135; [5]) lut 350, 671; hlut 175, 456, 135, 138; [6]) ok 350, 671, 456, 175; [7]) leysum 175; [8]) þat allt 138; þat, 456, 135, 350, 671; [9]) giora 135; [10]) sidan b. v. 350; [11]) [hans dag 135; hans dag ok andlat eptir þui 456; [12]) hér bæta 671 og 135 þessari klausu við: sem hann hafði af hennar guse aflat (af henni aflat og hennar gozi 135). verðr bann sua skiott (sl. 135) af henni kallaðr at hann fer aungua (fai eigi 135) skipan gert. fyri sinni framfor. þa taki heilog kirkia (sinn 135) tinnda lnt sem hann hafðe þat sialfr skipat (gert 135); [13]) uillde 671; [14]) huerr b. v. 350; 456; [15]) [þinga ok sinnar kirkiu soknar 456; [16]) med 456; [17]) [hans frilla se 671; [18]) sl. 671, 456; [19]) sl. 456, 135; [20]) hér byrjar 687; [21]) þeir 671, 350, 456, 138; [22]) bindaz 350, 671, 175, 138; handbindazt 135; [23]) allar, b. v. 175, 138, 687, 135, 456; [24]) samuistur 175, 138, 687; [25]) vantar í 351; [26]) 671, 175, 350, 138; er 456, 687; vantar í 351; [27]) þat er hann braut b. v. 671.

4. Þat hit [1]) fiorða at prestr heimti saman petrs toll af ǫllum hwsfǫstum monnum huerr j sinum þingum ok leysi til sin. eða sa annaʀ sem hiskups vmboðsmaðr [3]) seʀ fyri. [ok greiði [4]) j mot vaðmæl [5]) sua at nu se til ʀeiðu [6]) til skips at flytia j sumar æ eyrar ok se [7]) hit þriðia huert ær þaðan fra slikt sem þa er vorðit. siðan næst war saman tekit [8]).

5. Þat hit fimta at huerr prestr hafi vitand yfer [9]) biskups tiund [10]) j sinum þingum um huersu mikil hon werðr. [[ok se greind fra kirkiu tiundum siðan saman eru teknar huarar tueggiu. af þeim sem kirkiu [luta hefir [11]).

6. hyðr hann ok at huerr prestr [se wið [12]) huinn [13]) at gera honum kunnigt [14]) þann tima sem hann ferr j syslu sina huersu mikil [warð [15]) [serhuert ær hiskups tiund [16]) j hans þingum vpp fra þessum tima.

---

85. [1280].

Bréf Runólfs ábóta í Viðey um osttoll til Viðeyjarklaustrs af bóndum þeim, er þingfararkaupi eiga að gegna, millum Botnsár og Hafnarfjalla (shr. Dipl. Isl. I, 492—96).

Bréfið er prentað hér eptir Bessastaðabók AM. 238. 4to bl. 41b—42a á pappír frá c. 1570; afskript þar af finst í fornbréfaafskriptum Arna Nr. 1773; afskript af bréfinu er og í Landsbókasafni Nr. 115. 4to l, 191 (= D16) og í IBfél. Nr. 126. 4to bls. 3—4 með hendi séra Gísla Einars á Selalæk. Bréf Jóns erkibiskups það, er ábóti skýrskotar til, mun vera biskupaþingssamþyktin í Björgvin 16. Júní — 29. Júlí 1280, og er því þetta bréf yngra en hún; bréf Árna biskups, sem hér er nefnt, þekkist ekki.

[B]reff um ostolla.

Rvnolfr med gvdz nad abоti j videy sender avllvm bænd-

---

[1]) er (ær 175) 135, 175; [2]) prestar 671. 350, 138, 135, 175, 687, 456; [3]) vill edr (hann 687, 456) b. v. 350, 138, 687, 456; [4]) [at greida 135; [5]) vadmali 671; hér endar 671; [6]) j sumar h. v. 135, 175; [7]) suo 175; [8]) [vantar í 350, 456; [9]) af 135; [10]) tiundum 456, 687; [11]) [[er svo í 175: oc se huinn at giora honnm kunnigt þann tima sem hann ferr j syslu sina hnersu mikil verdr ser huert ar hiskups tinnd j hans þingum vp fra þessum tima (sbr. § 6); [lut tekr 456, 687; hefir at hallda 138, 350; [12]) sl. 350, 687, 456, 138; [13]) [hafi vit bnizt 135; [14]) adr, h. v. 135; [15]) [at vex 456; [16]) [hiskups tiund þat árit 135.

vm ok bvþegnum millum bodzar ok hafnar fialla kvediv gvdz ok sina [pater noster[1]).

Medur þvi at svo vottar bref virdvligs herra magnus biskups [ok] herra gissvrar jarls at ost tollvr lagdizt til staðar j videy[2]). til vpphallz þeim klavstra monnum sem þar hafa gefit sig til gvdz þionvstv: er þat fiordvngur ostz eda tveir hlvter fiordvngs smiors af þeim hvorivm bonda sem þingfarar kavpi æ at gegnna: var þetta samþýcktt af sý[s]lu monnum ok logmonnum ok avllvm logriettv monnum: a alþingi. Enn þo at þessarar greidzlv hafi hier eigi fýr meir krafi[z]t verit þa eigv vier þessa heimtv hier eige ofrialsligar enn adrar lavgligar skvllder stadarins. hofv vier feingid jvari jonssyne vortt vmbod hier vm: skal hann mann til fa saman at heimta. bidivm vier alla ydur at þier giored þenna fir sagdan toll medr godvm greidskap til virdanda vorn herra jesum christum ok hans blessvdv modur svo at þier megit þetta til hialpar selia vit þa er vær stondvm firi domstoli vors herra: hafi þier þa hlvti mivkliga til vor giortt ok vors stadar sem ydur var mielv oskylldara enn þessi ok væntvm vær at svo mvni þier þetta giora. Enn hvor sem þetta greidvr[3]) eigi ok helldur firi þrioskv saker ok vill eigi giallda ok giorer hann þessi ranginde eda onnvr oss eda vorvm stad. þa skal hann slikre hegnd af oss mæta sem vottar[4]) bref virdvligs herra jons erckibiskups andligs fedur vors. er þat seiger svo: Ef nocvr madr vitandi þessa vora skipan ok vor nadar bref dirfizt þessv æ moti at giora eda motgang at veita ok hafi hann verit amintur tvýsvar eða þrýsvar[5]). þa verdi hann vtlagdur fra berginng hins hellgasta holldz ok blodz vors herra ok hialpara jesv christi nema hann leidriette sig. med vidvrkvæmiligre ýferbot. Stendr ok svo j brefi mins herra Arna biskups at þeim sem hallda firi klavstrinv riettvm skvlldvm eda tollvm skal Rvnolfur aboti j videy strida mega med hegning j heilagri kirkiu þeim sem eigi villia riett snvazt logliga aminter.

Giorit nv svo sem best samer ok ýdvare salv hæfer.

---

[1]) [pr. nr., hdr.; [2]) videyar, misskr. hdr.; [3]) þannig hdr.; [4]) «v^{0}rtt» hdr., AMagn. hefir leiðrétt á spássíu; [5]) þ^{1}ysvar, hdr.

86. [1280].

Réttarbót Eiríks konungs Magnússonar hin almenna.

Eins og réttarbót þessi kemr fram í þeim texta, sem hér er kallaðr A er hún gefin Norðmönnum. Það, sem úr henni hefir fylgt Jónsbók og innlæðst, líklega með venju, á Íslandi er hér kallað B og C. Aðalréttarbótin (A) er svo vöndulega gefin út í NgL. III, 3—12 að hér virðist vera nóg að prenta góðan texta orðamunarlaust, einkum þar þessi útgáfa (A) kemr Íslandi ekki við að öðru en því, að hún er grundvöllurinn undir B og C og að klausa úr henni (§ 28) hefir snemma komizt inn í Jónsbók, og að hún er að nokkru fyrirrennari réttarbótarinnar til Íslands 1294. Hèr er prentaður sami texti sem í NgL. III, eptir skinnb. AM. 60. 4to frá c. 1320, því að hann er einna beztur, þó fleiri handrit séu góð, sem hafa réttarbótina, en einkum er honum fylgt hér af því að þar er rb. stýluð til allra Norðmanna í heild sinni, en ekki í neina sérstaka þinghá.

Her hefr skipan virðulegs herra Eriks konongs.

ERikr Magnus með guðs miskunn noregs konongr son Magnus konongs sendir allum monnum i noregs konongs riki Q[ueðiu] G[uðs] oc sina.

Ver uentum at yðr man kunnigt vera oc allra hellzt þeim sem skymsamaztir eru. at logbok [su] sem uirðulegr herra Magnus konongr faðr uar skipaðe sýnizt i sumum stoðum gera eigi sua liosan orskurð sem menn þurfa oc en finnazt fleiri greinir malanna en uon se at sua litil bok megi or skyra oc af þui at ver kallum skylldu uara uera inuirðiliga eptir at sea oc vm at bôta log oc landzsens rett. þa skipaðo ver nokora luti nu at sinni með hinna bezstra manna raðe. þa er ver letom fram bera a þingi oc letom skrifa þetta i bref oc sendum ver yðr með þessom greinum er her fylgia.

1. J fyrstunni at upphafe. at þeir prestar hafe prouast dæme er eigi hafa soknar kirkiur oc lôynlig skriptamal.

2. Þat annat at bôndr i skilrikir innan soknar þeir sem ual eru fiaðr hafe vmboð oc uarðueitzlu ifir kirkiu fe oc þui goz[i] sem hon a at hafa ser til upphelldis með uitorðe prest[s]ens oc geri reiknan firir byskupi eða korsbrôðrum ef hann er eigi nær a huerium .xij. manaðum.

3. Vm Olafs toll at hann selizt i þeirri kirkiu sokn sem

hann gerizt oc flytizt eigi uttan soknar ef þeim likar at selia er taka tollen.

4. Sua skolu oc eigi uera lenzmenn fleiri syslumanna en .ij. i hueriu fylki nema syslumenn se fleiri. þa ma huer þeirra hafa einn lenzmann.

5. Sua skolu oc handgengnir menn prestar oc byskups menn gera uttfara leiðangr oc skipa fe sem aðrer menn.

6. Gôymi menn oc a[t] .iij. sinnum se lyst at kirkiu aðr en samgangr verði hiuna i millum. þui at þau born er fædd uerða siðan er sua er lyst þa skolu vera skilgetin þo at siðarmeir prouest att nokor meinbugr se a.

7. Þat er oc firir boðet at menn se nauðgaðr til þess eiðs at hann skal eiga þa kono sem hann hafðe firir friðlu en hann legzt með henne siðan hann gek til skripta oc ifirbota.

8. Gôymit oc eigi siðr at insigli logðingis manna er uarðueitizt vndir .iij. lasom. logmanz syslumanz oc soknar prest[s] oc hafezt til enskis annars en til þeirra mala sem skipazt a logðingi vttan nauðsyniar landzens falle til þær sem skynsamir menn meta at þar se þat bref vpp lesit sem þat skal firir setiazt oc þar þegar insiglað.

9. Sua er statt at .xv. uetra gamal maðr skal uera vitnis bær firir alldrs sakir oc taka sealfr rett a ser þar sem honum uerðr með ofund misðyrmt. skal hann oc fullu firir suara ef hann misgerir uið aðra.

10. Sua er oc mellt at þar sem maðr er stemðr logliga til konongs innan landz oc kemr hann eigi forfalla laust eða hans vmboðsmaðr. þa sekizt hann .iij. morkum silfrs við konong. vttan hann hafe aðr boðit sitt mal vndir rett ransak heima til logmanz eða til syslumanz oc uil hin þat eigi er kærer. þa sekizt sa eigi er stefndr uar at þui sinni þo at hann fare eigi.

11. Sua er oc skipat ef eigi eru anefndar loggiafir oc gefr maðr þo ymisum monnum aðrar giafir þa skolu þær halldazt heðan af þar til er þær eru iamfnar uið fiorðungsgiof en ef meira er gefit þa skerðizt firir huerium sem tala rennr til eptir fear magne. vttan salo giafir.

12. Þær giafir skolu oc halldazt er maðr gefr heill oc usiukr sua at uitni uitu oc afhendir ser. sua þo at skynsamum monnum uirðizt eigi til arfsuika.

13. Sua er oc skipat at maðr skal hafa bref logmanz eða syslumanz eða annara skilrikra manna ef hann fer or ættaga sinum oc i aðra ukunna staðe þat er honum bere uitni vm at hann se skilamaðr.

14. Sua er oc mellt ef maðr segir manni firir iorðu þeirri er hann hyggr hann eiga en hinn hefir brott latet a launungu oc uil sua uilla sokn hins. þa skal ueriande uera skylldr at segia honum huer handhafe er at iorðinni. en ef hann løynir giallde honum sua mikla landskylld sem af iorðu gek þa .xij. manaðe.

15. Gøymit oc vm boðburð at huerr sem fellir boð giallde øyri silfrs firir huern bonda er a þeirri boðferð sitr oc eigi kemr til þings forfalla laust.

16. Sua er oc ef maðr a skulld at heimta geri honum halfs manaðar stefno með uattum at luka en ef þa er eigi lokit. þa skal hafa atfara þing þegar hann uil oc late þar bera oll sin uitni at lagum.

17. En vm þat fe sem eindagat er hafe atfara þing þegar honum likar oc sua þo at hann skal aðr heimt hafa j rettom eindaga.

18. Askr oc mælekerolld oc allar uettr oc uagir at þær se allar einar.

19. Aktit oc vm fatækra manna flutning oc vttuisan oc boðburð at buum lærðra manna.

20. Sua er oc vm pening at hann uerði eigi onytr gor i heraðe [1]).

21. Sua er oc skipat framleiðis vm eignir þær er faðr gefr oc kuangar með son sin eða giptir með dottor sina oc husfrøyia! hans er hia oc tælr ecki at openberliga þa ma hon þat eigi riufa siðan þo at misdauði uerði eða hennar erfuingiar vttan meira se gefit en lag uatta. þa iamnazt þat eptir logbok.

22. Sua er oc greint at ef bonde selr eignir kono sinnar

---

[1]) Hér bætir skinnbókin Stockh. C16. 4to (c. 1330) inn í þessum klausum:

Jtem vm lagahastefnur till syslumannz.

Jtem at forn kristins doms retter gange vm tiund. ok af kua leighum at hon se iafngoð. sem hon var at forno (NgL. III, 7 í nótn) sbr. § 27.

eða þær er þau eigu bæðe saman abyrgizt sa sialfr uatta sina er kaupir innan xx.[1]) uetra ok hans erfuingiar ef hann er dauðr at iorðen uar selld með husfrøyunnar samðykt. siðan er þat or uatta abyrgð[2]).

23. Vm allar fearsoknir iarða brigði oc garða at kærizt firir logmanni oc syslumanni oc geri þeir rett af huart sem kæra eigu lærðr menn eða leikmenn.

24. Sua er nu oc skipat at þar sem syslumaðr stefnir þeim manni til sinn innan halffylkis er firir sok verðr firir þa skuld at hann uil profa mal hans oc gera rett af. Sua oc hitt sama ef sakar aberi stefnir þeim er hann a mal uiðr til syslumanz vndir rett prof oc kemr hann eigi forfalla laust. þa sekiz sa er stefndr var halfri mork silfrs halfa konongi en halfa þeim er maleð a. skolu þessar stefnor vera leingdar leið[3]) sua at stefndr hafi noga stund oc profe syslumaðr invirðiliga þetta mal huart sem koma baðr eða annar oc geri rett þeirra millum ef hann fær ifir tekit. En ef hann fær ei ifir tekit þa er hann skylldr at rita greiniliga til konongs eða logmanz þat ransak sem hann hefir frammazt fengit kauplaust af þeim er malet uarðar. en logmaðr leggi siðan orskurð a þo at þeir hallde þa eigi vitnum til hans.

25. Sua oc at monnum se þui liosare heðan af at þar sem sonar son skilgetinn oc sua faðr hans stendr einn til arfs i sina kuisl mote dottor þa tekr hann iamt uið hena eptir þui sem bok uattar. En ef sonar synir eru .ij. eða fleiri skilgetnir eins manz synir oc faðr þeirra skilgetin. þa taka þeir fullan arf slikan sem faðr þeirra stoð til oc sua oðal oc skipti millum sinn eptir mannmergð.

26. Varezt menn oc uið at byggia daut fe a leigu þui at þat er miok haskasamligt at þyngia hinum fatøka frammar en i lagum er mellt.

27. Sua uilium ver oc at forn kristindoms rettr gange vm tiund a kua leigum at hon se iamgoð sem hon uar at forno.

28. Gøymi oc varezt vmboðs menn inuirðiliga at huer-

---

[1]) xv., AM. 309. Fol.; [2]) Hér bætir AM. 322. Fol. (c. 1320): Jtem at menn segizt ei or logligum dome illum monnum til refsingar sbr. § 29; [3]) flest hdr. hafa: leiðar leingd.

uitna þar sem menn er at dôma vm stor mal vm lif manna eða lima lat eða aðrar storar refsingar at þeir nefni. xij. menn til doms huarke sakaða eða siuiaða uiðr þa er vm skal dôma en þeir. xij. gange einsamnir oc staðfesti sua dom sinn. siðan gange þeir aptr til annara þingmanna oc samðycki þeir þa allir iamsaman doma með lofa take [1]).

29. Sua uarum uer yðr oc uiðr at engi dirfizt heðan i fra at segiaz or logligum dome til krafðr af rettarans halfu at þui frammare megi hinn rettlate hafa sitt frælse með naðom er laga stiornarennar uerðr bætr gôymt skolu þeir oc laga sekt firir suara halfre mork silfrs en [2]) aðru uis gera forfalla laust. sua oc at menn segizt eigi or lagligum dome illum monnum til refsingar.

30. Sua ok ef kona missir bonda sins yngri en .xx. uetra eða kallmaðr missir kono sinnar yngri en .xx. uetra gamall oc koma þau at lagum saman þa mego þau hafa fear halld sitt oc annara manna ef vnder þau ber eða fa aðrum ef þau vilia þat helldr.

31. Sua oc ef maðr fôrir omaga rangliga a hendr aðrum manni. giallde þeim aptr kostnað sinn fullan er omagen uar til fôrðr þann sem hann hefir haft.

32. Sua er oc mællt at uið þui skal leiguliði eigi abyrgiazt huss að skriður take eða ofuiðri briote ef hann hefir upp haldet abuð sinni eptir lagum.

B.

Þær útgáfur af þessari réttarbót, sem hér eru kallaðar B og C hafa fylgt fjölda af handritum af Jónsbók alt frá miðri 14. öld og svo langt sem Jónsbókarhandrit ná niðr í tímann, og hafa, ef til vill, eptir þeim verið dæmdir íslenzkir dómar gegnum allan þennan aldanna óraveg. Þó að þessir tveir textar sé að mestu ágrip úr aðalréttarbótinni (A), eru þó í þeim greinar, sem þar finnast ekki. B er það, sem venjulega hefir verið kallað «réttarbót Eiríks konungs um stefnufall», og er hér prentað eingöngu eptir hinni elztu skinnbók: AMagn. Nr. 350. Fol. bls. 144, Skarðsbók skr. 1363, og þótti ekki

---

[1]) Þessi grein er því nær orðrétt, sem hér er, i mörgum handritum Jónsbókar og sumum mjög fornum og góðum ýmist sett sem niðrlags kapítuli í þingfarar- eða þjófabælki; [2]) = er.

vert að hlaða undir textann orðamun bæði af því að handritið er hið ágætasta og af því aðalréttarbótin er áðr prentuð, en borið hefir verið saman við mörg handrit og þar á meðal við skb. i Gl. kgl. saml. 3269B. 4to bls. 130—31, sem er ef til vill fult svo gömul, en réttarb. þar vart eins góð, og önnur greinaröð. Auk þessara handrita hef eg rekið mig á hana í 42 öðrum, og eru það þessi: AM. 342. Fol. skb. skr. 1577; AM. 345. Fol. bls. 145 skb. c. 1570; AM. 128. 4to bls. 149—50 skb. c. 1490; AM. 129. 4to bls. 282—84 skb. c. 1560; AM. 132. 4to bls. 136—37 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 4 skb. þetta frá c. 1490; AM. 137. 4to bls 5—6 skb. c. 1400 (rotið); AM. 138. 4to skb. c. 1500 (afskr. af 350. Fol.); AM. 147. 4to bls. 194—95 skb. þetta frá c. 1600; AM. 154. bls. 146—47 skb. þetta frá c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 49—51 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 124—25 skb. c. 1430; AM. 161. 4to bls. 242—43 skb. skr. 1561 65; AM. 173D. 4to C6 bl. 1a—b skbbr. c. 1480 (brot); AM. 175C. 4to bls. 26—27 skb. c. 1400; AM. 37. 8vo bls. 250 51 skb. c. 1500; AM. 40. 8vo bls. 364—66 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 49—51 skb. c. 1570; AM. 456. 12mo bls. 41—43 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 54—56 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo 49 - 50 skb. c. 1580; AN. 200. 4to bl. 3 pappírsb. c. 1700; AM. 60. 8vo bl. 72—74 á pappír c. 1690; MSteph. 12. 4to á pappír skr. c. 1570—80; MSteph. 13. 4to bls. 163 - 66 á pappír skr. 1715; MSteph. 48. 4to bl. 35 á pappír skr. 1669; Gl. kgl. saml. Nr. 1159. Fol. á pappír c 1650; Gl. kgl. saml. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. saml. 1923. 4to bl. 150—52 skb. c. 1590; Ny kgl. saml. 1924. 4to bl. 49b—50 skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 187—88 á pappír skr, af Paus c. 1750; Ny kgl s. 1933. 4to bl. 101b—102a á pappír c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. skr. 1656—58; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2099. 4to. skb. skr. 1581; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to bls. 307—308 á pappír frá c. 1750; Uldal. 320. 4to á pappír skr. 1603; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 531. 8vo bls 178—82 skr. 1706 (Hálfdán Jónsson). Réttarbótartexti þessi er prentaðr í öllum útgáfum Jónsbókar: Hól. 1578, 1580, 1582, 1707, 1709 Akureyri 1858 og á dönsku í dönsku Jónsbók Kh. 1763. Sbr. Páll Vídalín: Skýringar yfir fornyrði Jónsbókar Rvík. 1855 bls. 153 - 55 og NgL. III, 11, 115.

Her hefr upp Rettar Bætr Eireks konungs[1]).

Sua skipaði uirðuligr herra Eirikr konungr. son Magnus konungs.

1. at hueruetna þar er sakar aberi stefnir manni undir

---

[1]) Eriks kgs. skipan 3269b. (hönd frá c. 1600). — § 1. sbr. A § 24; Magnús lögmaðr Jónsson (1679—93) sýnist vilja heimfæra klausuna um leiðarleingd til þingfararbálks (AM. 348. Fol.).

Rett prof. til syslumanz. ok kemr hann æigi forfalla laust. þa sekiz hann halfri mork. halft syslumanni. enn halft þeim er mal aa. skulu þær stefnur uera eptir leiðar lengd. sua at stefndr. hafi noga stund at koma at ollum gognum ok uitnum. ok profi syslumaðr mal þeirra innuirðuliga. huart sem koma annaR eða baðir. ok geri Rett þeirra i millum. Enn ef hann fær æigi yfir komit. þa er hann skylldr at rita til konungs. ok gora þat kauplaust. er þa logmaðr skylldr at leggia orskurð æ þat mal. þo at þeir halldi. þa æigi uitnum sinum til logmanz.

2. Sama er ok þers mannz sak er syslumaðr stefnir til sin [1]) at hann uill gera Rett oðrum monnum af honum. ef hann kemr æigi nauðsynia laust.

3. Sua er ok skipat. at ef æigi ero loggiafir æ nefndar. ok gefr maðr ymissum monnum aðrar giafir. þa skulo þær giafir halldaz. allt þar til er þær uerða iafnar uið log giafir. Enn ef meira er gefit. þa skal skerðaz fur huerium eptir þui sem tala Rennr til eptir fear megni vtan salu giafir.

4. Ok þær giafir er maðr gefr heill. ok usiukr. ok afhendir ser ef skynsomum monnum uirðiz æigi til arfsuika gert.

5. Sua er ok staðfest at frillu son ættleiddr tekr Rett af feðr sinum. eptir moður sina þa sem ættleiddi hann. ef engin[n] er þeirra til. sem fyR ero taldir i erfða talinu.

6. Frillu son hinn ellzti einn tekr hofuðbol eptir feðr sinn. ef faðir hans festir moður hans. siðan hann var fæddr. ok þo at hann hafi kuangaz þess i millum. ok eigi born með þeirri. ok andaz su. ok festir þa hina siðan. er aðr var frilla hans.

7. Ef bondi selr iarðir husfreyiu sinnar utan hennar

---

[1]) »til log», bætir 350 við; § 2 sbr. A § 24 (upphaf); § 3 sbr A § 11. Magnús sýslumaðr Þorkelsson í Skriðu eða Jón Magnússon á Svalbarði sonnr hans, hafi skrifað þessa grein á spássíu í lögbók sinni (AM. 343. Fol.) við 29. kap. í Arfat.; § 4 sbr. A § 12; § 5 finst og í Cod. Tunsberg. Ny kgl. s. 1642. 4to bls. 274 skb. c. 1320 og afskript þar af með hendi Langebecks í Ny kgl. s. 1080. Fol.; sbr. NgL. III, 11 (eptir AM. 97. 4to á dönsku í nótu). 115; í lögbók þeirra Svalbarðsfeðga (AM. 343. Fol.) er þessi grein sett á spássíu við 21. kap. í Arfat. § 6 sbr. NgL. III, 11 (í nótu); sbr. enn fremr réttarb. 1314 § 16; § 7 sbr. NgL. III, 11 (nóta); sbr. ennfremr réttarb. Hákonar 1313 § 6 (NgL. III, 101); í lögbók Svalbarðsfeðga er þessi grein sett á spássíu við Kvennag. kap. 3 (AM. 343. Fol. bl. 25b).

samþyckt. ok vilia. þa skal hon skylldug uera at lysa fur skilrikum monnum innan næstu .v. vetra. siðan hon uissi at þær varu selldar. ok segia at husbondi hennar hefir iarðir hennar sellt. at hennar vuilia. utan hon hafi ottaz bonda sinn. eðr eigi þers mals vpp Reist aldri siðan.

8. Ef maðr á bôrn með eigin konu sinni meðan hann er i utlegð. þa ero þau ecki arfgeng. huarki til foður arfs ne moður arfs. nema þui at eins at faðir hans verði ilendr siðan. etcetera [1]).

C.

Þessi útgáfa réttarbótarinnar, sem fylgt hefir Jónsbók langalengi, hefir venjulega verið kölluð «réttarbót Eiríks konungs um prófasta.» Hún er hér prentuð eptir hinu elzta skinnhandriti, sem til er af henni: AM. 350. Fol. bls. 144—47, Skarðsbók skr. 1363, en ekki tekinn orðamunur úr öðrum handritum, sem þó eru mörg til og sum góð. Fyrir mér hafa orðið þessi: AM. 345. Fol. bls. 145 47 skb: c. 1570; AM. 128. 4to bl. 72—73 skb. c. 1490; AM. 129. 4to bls. 284—86 skb. c. 1560; AM. 132. 4to bls. 137—38 skb. c. 1430; AM. 138. 4to skb. c. 1500 (afskr. af 350. Fol.); AM. 147. 4to bls. 191—97 skb. þetta frá c. 1600; AM. 148. 4to bls. 215 skb. c. 1500 (úr); AM. 154. 4to bls. 148—48 skb. c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 53—55 skb. c. 1460; AM. 161. 4to bls. 243—46 skb. skr. 1561—65; AM. 170A. 4to bls. 8—9 skr. c. 1565—1600; AM. 175C. 4to bls. 27—29 skb. c. 1400; AM. 176. 4to bls. 8 skb. c. 1570 (grein úr); AM. 197. 4to bl. 38b á pappír með h. séra Jóns Erlendssonar c. 1650; AM. 200. 4to bl. 3b á pappír c. 1700: AM. 37. 8vo bls. 247—49 skb. c. 1500; AM. 38. 8vo bl. 124 skr. 1578 (grein úr); AM. 40. 8vo bls. 266—270 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 51—56 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo bls. 50—52 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bl. 74a—77a á pappír c. 1690; AM. 456. 12mo bls. 43—47 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 56—60 skb. c. 1570; MSteph. 12. 4to á pappír skr. c. 1570—80; MSteph. 41. 4to á pappír c. 1730;

---

[1]) Hér bætir 3269b. við: Huersu at reettu maa taka ok greiða leighu fyrir dauða leighu ku ueðlansa. ef maðr drepr sialfr. Jtem. þar med skal ok hedan af saa maðr. mær eða kona. tuitug heita. er hanu hefir. xxgu iola nætr. — § 8 vantar annars í sum handrit. Svalbarðsfeðgar vilja heimfæra greinina til 7. kap. í Kvennag. á spássíu í lögbók sinni (AM. 343. Fol. bl. 27a); greinin finst sérstök í MSteph. 48. 4to bl. 23 á pappír skr. 1669. Sbr. að öðru leyti NgL. III, 12 og 115 (eptir Cod. Tunsb.); sbr. ennfremr réttarb. 14/6 1314 § 15 og rb. 1313 § 5.

(slengt saman við þá um stefnufall); MSteph. 48. 4to bls. 35b og 39 á pappír skr. 1669; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á pappir c. 1650; Gl, kgl. s. 3274A 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1924. 4te bl. 50a—51 skb. c. 1550; Ny kgl. 1911. 4to bls. bls. 189—94 á pappír c. 1750 (Paus); Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 100—101a á pappír c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. skr. 1656—58; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to. bls. 308—11 á pappír frá c. 1750; Uldal. 320. 4to á pappír skr. 1603 af Birni málara Grímssyni, og segir hann réttarbótina senda verið hafa til Íslands; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 60. 8vo á pappír frá 1595—1604; IBfél. 122. 8vo á pappír c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 182—87 á pappír 1706 (Hálfdán Jónsson). Réttarbótartexti þessi er prentaðr í öllum útgáfum Jónsbókar Hól. 1578, 1580, 1582, 1707, 1709, Akureyri 1858, og á dönsku í dönsku Jónsbók Kh. 1763 og í hinu norska lagasafni Paus II, 185—80; í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 414—15 er prentaðr úr honum kafli (eptir AM. 138. 4to) með latínskri þýðingu. Sbr. Páll Vídalín: Skýringar yfir fornyrði Jónsbókar Rvík. 1854 bls. 581—82.

Rettar Bot Eiriks konungs.

Eirikr magnus meðr Guðs miskunn noregs konungr hinn coronaði. etcetera.

1. J fyrstu at þeir prestar hafi profasts dæmi. sem æigi hafa soknar kirkiur. edr heyra leynd skripta mál.

2. Jtem þeir bôndr skilrikir. innan soknar. sem ual ero fiadir. hafi umbod ok uardueitzlu yfir kirkiu fe. ok þui goðzi sem hon a at hafa ser til upphalldz. ok þo med uitordi prestzins. ok gôri herra biskupi reikning. enn korsbrædrum. ef hann er æigi næR.

3. Sua skulo ok handgengir menn. prestar ok biskupsmenn gera utfarar leidangr. ok skipa fe sem adrir menn.

4. Geymi menn at [þrim sinnum [1]) uerði lyst. aðr samgangr uerðr hiona i millum. þuiat ef þau geta bôrn siðan er þeim var lyst. þa skulo þau uera skilgetin. þo at sidaR meiR profiz meinbugir. a þeirra i milli.

5. Þat er ok fur boðit. at nockurr maðr nauðgiz til þers eigin ordz. at hann skal þa konu eigha sem hann hafði aðr fur frillu. ef hann leggz með henne. siðan hann bar þat til skriptar ok yfir bota.

§ 1 sbr. A § 1; § 2 sbr. A § 2; [1]) [þyrmslum sinum 350; § 3 sbr. A § 5; § 4 sbr. A § 6; § 5 sbr. A § 7.

6. Jtem þar sem maðr er stenfndr til konungs innan landz . ok kemr hann æigi. eðr hans umboðs maðr forfalla laust. þa sekiz. ij. morkum uið konung utan hann hafi boðið sitt mál under Rett Rannsak. heima til lögmannz. eðr syslu mannz. ok uill hinn þat æigi er kiçrir. þa sekiz sa æigi er stefnt var. þo at hann komi æigi til konungs at þi sinni.

7. Jtem at maðr hafi bref ok innsigli lögmannz eðr syslu mannz eðr annarra skilrikra manna. ef hann ferr or ætthaga sinum i aðra staði. þau er honum beri uitni um at hann se skila maðr.

8. Sua ok ef maðr segir manni fur brigð a þeirri iörðu er hann hyggr hann eiga at hallda suorum fur. en hinn hefir brott latit a launungu. ok uill sua uilla sokn hins. þa skal ueriandi uera skylldr. at segia honum huerr hond hefir at iörðinni. Enn ef hann leynir. þa gialldi hinum sua mikla landskylld sem af þeirri iörðu gengr. um þa xij. manaði.

9. Geymi ok um boðburð. at huerr sem fellir. Gialldi eyri fyrir huern bonda er æigi kom boð til a boðsloð. ok æigi kom til þings forfallalaust.

10. Vm þat fe sem eindagat er. hafi atfarar þing þegar hann uill sua þo at hann hafi aðr heimt i rettan gialld daga.

11. Sua er ok skipat um eignir þær sem faðir gefr ok kuangar með son sinn. eðr giptir dottur sina ok ueit husfru þat þa. ok er ihia ok telr ecki at opinberliga. þa ma hon þat ecki Riufa siðan. þo at misdauði þeirra uerði. ne sua þeirra erfingiar. utan meira se gefit enn lög vatta. þa iafniz þat eptir bok.

12. Sua er ok greint. ef bondi selr eignir husfru sinnar. eðr þær sem þau eigu bæði saman. þa abyrgiz sa sealfr uatta innan xx. uetra. ok hans erfingiar. ef hann er dauðr. at iarðir voru selldar með husfruinnar samþyckt. siðan er or uatta abyrgð.

13. Jtem vm iarða brigði ok garða at þat kiçriz fur lögmanni. eða fur syslumanni. ok göri þeir Rett af. huort sem kiçra lærðir eðr leikmenn.

14. Sua er ok staðfest. ef sonar synir ero. ij. eðr fleiri skil-

---

§ 6 sbr. A § 10; § 7 sbr. A § 13; § 8 sbr. A § 14; § 9 sbr. A § 15; § 10 sbr. A § 17; § 11 sbr. A § 21; § 12 sbr. A § 22; § 13 sbr. A § 23; § 14 sbr. A § 25.

getnir. eins mannz synir. ok var faðir þeirra skilgetinn. samfeddr. þa skulo þeir taka fullan arf slikan sem faðir þeirra stoð til ok sua iarðir ok oðul. ok skipti sin i milli eptir mannmergð.

15. Hueruetna þar sem lôgmaðr er nęr. þa skal hann nefna menn til doms. einkannliga þar sem vm stor mal er at dæma. enn ella syslumaðr ok skoði innuirðuliga. at þeir nefni. xij. menn. skynsama menn. ok skilrika. til doms huarki sakaða ne sifiaða þeim sem um skal dæma. ok þeir. xij. gangi einir saman. ok staðfesti sua dom sinn. ok siðan gangi þeir til annarra manna. ok samþykki þeir þa allir saman dom þann með lofataki.

16. En þeir sem æigi uilia samþyckia. sueri eineiði. at æigi uitu þeir annat sannara. en þeir segia ella sekr huerr þeirri mork við konungh.

17. Ef kona missir bonda sins. yngri enn tuitôgh. eðr karlmaðr missir husfrv sinnar. yngri enn. xx. uetra. ok koma þau samt at lôgum með fręnda ʀaði. þa mega þau hafa fiarhalld sitt ok annarra manna ef undir þau berr eðr fa oðrum ef þau uilia þat helldr.

18. Jtem við þui skal engi leiguliði abyrgiaz hus at skriður spilli. eðr ofuiðri brioti. ef hann hefir upp halldit abuð eptir lôgum. etcetera.

---

87. 1281. **á alþingi.**

Bréf Árna biskups og klerka til Eiríks konungs um þær greinir í Jónsbók, er þeir vildu eigi samþykkja.

Árna biskups saga kap. 28 (Bps. I, 718—19); AMagn. 385. Fol. bls. 469—70 á pappír c. 1700.

Herra biskup villde þann capitula ei samþycia.

at einn væri lôgmadr yfer lanzlôgum oc Guds lǫgum huert sem konungr villdi hafa lôgmann einn edur fleiri.

---

§ 15 sb. A § 28; Magnús lögmaðr Jónsson (1679—93) sýnist vilja heimfæra þessa grein til þingfararbálks; § 16 sbr. A § 29; § 17 sbr. A § 30; § 18 sbr. A § 32.

sa annar at vm þa luti sem heÿrdu til villu. skylldi konungr einn sektir af taca.

oc sva vm þa er sialfer tindo sier.

oc sva vm uhota mal. oc sva mörg voro nær xl.

sva oc kvennagiptingar at hafa dom ÿfer hiuskaparmalum þeim sem hyskupi einum heÿrer.

sva oc vm sekter konungs brefa oc Erkibiskups.

sva oc vm arftöko kono þeirrar er legin verdr j fǫdrgarde oc þeirra sem giptaz a laun.

sva oc profan oc dom hversu hver er lögliga til arfs qvaminn. oc vm testament. oc ef karlmadr kvæniz utan frænda Rad. oc hann hafi firigiört landskÿlldum. oc avexti fiar sins vid Erfingia.

vm arfsǫl. at heilög kirkia hallde Retti sinum oc þvi ǫdru.

vm tiundaskipti á haust oc matgiafa til fatækra manna. at þar hafi biskup Rad ÿfer hverir skipta skolo.

oc sva vm afgiafer helgra daga veidar. oc vm konungs sakeyri þar af.

Sva oc vm vitnishurde til landzhygdar.

vm þat ef sa bydr ei frændum land er selia vill. at firi þat megi ei kaup riufa.

vm ahyrgd landsdrottins ef hus falla a menn edur fenad.

vm þat er leigulidar ero skyllduger at hafa sva morg hion at allar engiar seo a þvi lande unnar.

vm þat ef nocur þarf heÿ at kaupa. oc ver eigande odde oc eGio. oc skuli hann ugilldr. hvert sem hann fær sár edur adrar aqvam[u]r. oc engi mÿskun ámællt furr enn hann er adr drepinn.

vm þat at fe se allt ur afrett rekit. þegar. iv. vik[u]r lifa sumars.

vm þat at konungr mætti vali veida a hvers manz jördu ef hann vill. enn þo samþycti hann [vid hændr. lætr [1]) konungr veida á sinum jordum. oc þo sva at hann leggi verd epter utan a kirkio eignum.

vm meinsæra menn oc sakeyri þar af.

vm afeÿringa.

---

[1]) [þannig hdr.

Sva villde oc herra biskup hallda þvi fullkomlega sem lôgtekit var j logretto anno domini ꝏ. cc. liij. vm allt landit. at þar sem agreindi Guds lôg oc landzlôg. þa skyldo jafnan Guds lôg Rada.

---

88. 1281. á alþingi.

Bréf bænda til Eiríks konungs um ýmsar greinir í Jónsbók.

Árna biskups saga kap. 28 (Bps. I, 719). Prentað eptir AM. 385. Fol. á pappír frá c. 1700.

J annan stad hôfdu bôndr ritat sier Rollu.

at þeir villdo þau ord sem j capitulo standa. oc til kristinRettar heýrdu. lata standa til orskurdar konungs oc Erkibiskups.

þat var oc m[ælt] at aull þau kaup helldiz sem vottar vissu. oc handsôlut væri prettalaus oc vellaus. oc þeir menn keýptiz vid sem kaupum sinum ætti at Ráda.

Sva oc vm giptingar kvenna. oc leigumanna sem ǫnnor kaup. oc þat bafa oc hallda sem Magnus konungr gaf þeim. at allir menn seo frialsir i þessu lande sinu godse at Ráda.

vm lôgaura oc dilkfiareign.

vm bufiar abýrgd oc skildaga er at engu skal hafa.

vm abýrgd a fulgufe. oc hversu af hôndum skal luka.

vm vinnumenn oc leigufôll.

vm þiofa færsl[u]r oc heýtǫkr.

vm fearhalld omaga.

vm fatækra manna flutning.

Bændr hôfdu oc þat ritat j Rollu. at ǫ̂ll falskaup skylldu fôst vera. þau sem engis mannz Retti væri hrundit j.

vm heýgiafer ferdamanna. oc at hver vill ráda heyum sinum oc annari eign.

vm abyrgder fulgufear.

vm lán ef sialft tiniz med.

vm manneldi.

at Reppstiornarmenn semi vm dilkfe. at þeir eigi sem jôrd hafa under.

vm vinnumann oc leiguskierdi ef lengr er uvirkur enn viku.

vm helgi Tuns oc akra oc Engia.

um lȏgaura.

oc ef nocot finnst þat j bok er menn þẏkiaz ei mega vid bua. þa vilia þeir þat med skynsemd mega framleidis urbidia.

---

89. 1281. á Eyrasandi.

SAMÞYKT landshöfðingja við Loðinn lepp um Jónsbók og bænastaðr þeirra til Eiríks konungs.

Árna biskups saga kap. 31 (Bps. I, 723); AM. 385. Fol. bls. 473 c. 1700.

. . . var þa gȏr at bæn Biskups midlan á milli Biskups oc konungs vm sakeyri. a þeim malum sem heẏrdu til heidni ędur villu.

sva oc ef menn tȏpudu sier sialfum. at minna felli undan erfingium en bok segir.

þeir ritudu oc bænastad sinn til konungs.

at þat væri ei ubóta mál ef madr vegr mann j sealfs sins heimili.

oc sva þat ef nocur madr heimtar giǫlld epter ubotamann oc þo med engum ufride.

herra Biskup samdi oc.

at kvennagiptingar færi eptir bok at hȏlldnum hans Retti til doma ẏfir hiuskapar malum.

þat var oc bæn þeirra at su cona sem giptist firi utan frænda Rad misti ei arfa sinna.

enn vm salugiafir skyllde standa til doms konungs oc Erkibiskups.

Biskup het oc at dæma hvergi frekara her vm enn lands lȏg segia adr orskurdrinn væri Reindr. utan fe þat sem klerkar afla af kirkio skilr hann undan.

þeir samþycto oc einneg tiunda skipti á haust til fatækra manna. enn ei þeim capitula ef menn þurfa heẏ at kaupa. badu þeir allir at su klausa væri orfelld. ef hann ver odde oc EGiu. se ugilldr hvert sem hann fær sár edur adrar aqvam[u]r. en ef hann deẏr se under konungs mẏskun.

þeir badu oc at sektalaust væri. þo fe væri sidar or afrett tekit enn at .iv. vikum.

þeim samdi oc at þeir menn sem ádr hôfdu afeẏringa hafi at frealsu.

Or bônda brefi samde þeim at bidia. at ei stæde sva um heẏgiafir ferdamanna oc vardveitslo a vmaga eyri. adrar beidsl-[u]r þeirra sẏnduz uskynsamligar. utan þær sem profaz under biskups beidslum.

Vm þessa luti samde þeim eci.

at sa se lôgmadr yfer christnum Retti er konungr skipar til.

sva oc vm dom oc profan hversu hver er logliga til arfs tecin.

sva oc vm þa klausu er stod j kristindomsbalki. at þar sem agreinde guds lôg oc landz lôg. skylldu guds lôg rada.

---

90. [1281].

Skipan [Árna biskups Þorlákssonar?] um meinbugi á hjónabandi.

Þetta stendr í handritunum optast næst á undan bannsökum meiri, og þótti því réttast að láta það standa eins hér. Það er og auðsætt af umburðarbréfi Árna biskups frá 1284 að hann hefir gert rækilegar skipanir um hjúskaparmál.

A.

AM. 351. bl. bl. 123 skb. c. 1360; AM. 42A. 8vo bls. 187—88 skb. c. 1480; AM. 151. 4to bls. 261—62 skb. c. 1580; AM. 688C. 4to bls. 7—8 skb. c. 1480; AM. 456. 12mo bls. 197—99 skb. c. 1480. Hér er prentað eptir 351, en ekki tekinn orðamunr úr hinum.

vm meinleika hiwskapar[1]).

Nv af þvi at heilagr hiuskapr bindz saman af guði sialfum en ônnur kaup ok bônd sem menn gera sin j millum bindaz af þeim sialfum þvi hæfir meiri waẏgð æ at hafa bæði vitni ok prof at taka vm hinndr þau er hiuskap megu skilia. sva sem er frændsemis sifskapr. ok annat viðrlikt en æ nôck-

[1]) vm hiuskaparband 456.

urum oðrum malum. þvi at oll þau hinndr ok meinbugir eru inn leidd af manna skipan. en hiuskaprinn sialfr af Guðs skipan sem fẏʀ er sagt. En þat hefir heilug kirkia sva skipat at þeir sem vitna vilia frændsemi eða aðra meinbugi hionum til skilnaðar þeim sem aðr eru at guðs lǫgum saman komin. ok eigu saman at bua nema þeir meinbugir profiz sem þeir vilia vm vitna. þa skulu þau vitni bera sion ok vissu sina. at þeir vita at sva se. en æigi nęgir at þeir hafi þat af oðrum heẏrt nema þeir se sva [mikils stettar [1]) menn [2]) at þeim se eflaust truanda. ok at þeir hafi þat aðr en deilan se vpphafin firi domara heẏrt af sinum forellrum æigi at eins einum. vtan hit minnzsta af tueimr. ok æigi af grunsǫmum. vtan helldr af skilrikum monnum. ok þeim sem eingin motikǫst megi hafa. Eigi dugir ok þeim vitni þat j þui efni. at einn hafi heẏrt af fleirum vtan bæði. skulu hit minzta tueir skilrikir. skulu þersi vitni þat sueria fẏrst at þau gangi æigi til þess vitnisburðar j þessu mæli sakir hatrs elsku eðr otta eðr gagnsemdar sakir wið annan huarn. nefna skulu þeir æ nafn þa menn sem þeir telia. eða sva vm tala at menn megi vissuliga vndir standa huat monnum þeir vilia nefnt hafa. ef þeir muna æigi nǫfn þeirra. ok telia af huaritueggiu siðunni. huert kne niðr fra ǫðru ok wt greina með liosri tǫlu. ok skulu þat lẏkia með eiði sinum at þetta hafa þau heẏrt af sinum forelldrum. ok sva trua þau satt. þat skulu þau ok vita. siðan þau hafa suarit at þau sa nǫckura karla hit minzta j einu knenu af fẏʀ sǫgðum kneanum þa sem sik hǫfðu fẏrer frændr haft ok halldit.

B.

AM. 42A. 8vo bls. 188 skb. c. 1480. þetta kemr hér strax eptir klausuna um meinleika á hjónabandi.

[S]ciendum primo que quedam crimina jmpediunt matrimonium contrahendum et dirimunt contractum. et sunt. septem.
primum est incestus.
secundum qui interfecerit propriam vxorem.
tercium est quin quis rapuit sponsam allterius.
quartum. quando quis insidiando matrimonio propriam

[1]) hattar 42; [2]) [þung stettar monnum (!) 151, 688.

filiam de sacro fonte recepit vt posset priuare vx[or]em debito coniugali.

quintum quin quis interfecit sacerdotem.

Sextum est sollempniter penitens.

Septimum est si quis monialem scientem vxorem accipiat.

---

91. [1281].

Um banns verk.

þetta munu vera bönn þau hin meiri, er Árni biskup las upp á alþingi 1281, þegar deilt var um Jónsbók, og er grundvöllr þeirra að mestu biskupaþings samþyktin í Björgvín frá 1280 (prentuð hér að framan sem Nr. 79), eins og segir í 29. kap. í sögu hans (Bps. I, 720); þetta finst stundum í handritum sem 38. kapítuli í Kristinrétti Arna, svo sem í AM. 351. Fol. og víðar. Hér er prentað eptir skinnbókinni AM. 48. 8vo bls. 50—53 frá c. 1360, en hlífst hefir verið við að tilfæra orðamun úr öðrum handritum, sem eru ærið mörg til, svo sem áðrnefnd skinnb. AM. 351. Fol. bl. 88a—b frá c. 1360; AM. 347. Fol. bl. 94b skb. c. 1370; AM. 344. Fol. bl. 73a—b skb. c. 1350—60; AM. 350. Fol. bls. 28. skb. skr. 1363; AM. 354. Fol. bl. 26a—b skb. c. 1400; AM. 135. 4to bls. 219 skb., þetta frá c. 1490; AM. 148. 4to bls. 262—64 skb. c. 1500: AM. 173. 4to C1 skb. brot c. 1380; AM. 175A. 4to bls. 70 skb. c. 1400 (úr); AM. 176. 4to bls. 56—58 skb. c. 1570; AM. 39. 8vo bls. 305—307 skb. c. 1470; AM. 456. 2mo bls. 199—203 skb. c. 1480; AM. 688C. 4to bls. 8—9 skb. c. 1480; AM. 194. 4to bl. 4 á pappír frá c. 1670; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 84—88 skr. c. 1750 (Paus). Prentað aptan við Kristinrétt Arna, ed. Gr. Thorkelin Hafn. 1777 bls. 220—24 (eptir AM. 350. Fol.). Sbr. Statútu Jóns biskups Haldórssonar 1326 (F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 65—79).

Vm bannz verk [1]).

Sva segir logbok heilagrar kirkio at .xvi. ero þeir atbvrðir at af sialfs sins verki fellir hverr a sik fvllkomit[2]) pafabann sa er i þat vandkvædi hittir eitthvert.

Nv af þvi at varla ma illt varaz nema viti þa syniz oss nytsamligt ok allra hellz navdsynligt at prestarnir se vissir at eigi lati þeir fyri vanvizkv sakir bannsettam enn samneyta ǫdrvm ok fara oleysta eda taki a sik þav mal ok ¦latiz leysa er þeir hafa ecki valld til.

---

[1]) Her segir um bauz articulos 350; af xij. tilfellvm 456; [2]) sl. 350.

Nv er sa hinn fyrsti atbvrdr af þeim .xvi. ef nockor fellr j fyridæmda villv fyrilatandi retta trv.

Annar er sa ef nockor setr saman nýa villv.

Sa er hinn þridi ef nockur tekr þa til sin. eda verr þeirra mal.

Hinn fiordi er sa atbvrdr ef nockur segir sva ok fylgir þvi at eigi er romaborgar kirkia hofvt kristninnar ok eigi henne hlydanda.

[1]) Sa er hinn fimti ef madr slær klerk eda klavstra mann edr ødrv viss misþyrmir med heiptvgri hendi.

Sa er hinn .vi. ef veralligir vallzmenn gera krafir ok oskylldvgar pyndingar a klerka eda a kirkior ok lata eigi af logliga aminntir. ok eigi skvlo þeir fyrr vera leystir en þeir hafa bætt rettliga.

Siondi er sa ef madr brennir kirkio viliandi.

Atti ef nockor brytr kirkio eda gerir i henne nockvt afskramligt illvirki rænandi i brott corpvs domini, eda briotandi alltari eda helgan kross. eda gerir hann annat þilikt til hadvngar guds retti. sa er falsar pafans bref eda hefir hann þat sem hann veit at falsat er þa er hann i banni.

Ero enn .iij. atbvrdir þeir er slikt it sama liggr vid at þvi sem svmir meistarar gvdslaga segia.

Einn er af þeim ef nockor samneytir bannsettum manni i sialfum glæpinum veitandi honvm fvllting eda radagerd þar til eda eptirmæli.

Annar ef madr ferr med skot eda valslongur til þess at drepa kristna menn.

Hinn sidazti atbvrdr er af þeim ef nockorir vardveita eda vid hafa lata setningar eda sidvenior þær sem helldr megv heita ovenior ok moti ero gvds retti ok heilagrar kirkio frelsi. þeir ok sem þesshattar skipan setia. sva þeir er rita ok eigi sidr valldzmenn iarlar forstiorar ok radgiafar stada eda borga. hvart sem þess hattar skipanir eda sidvenior geraz eda vardveitaz. ok allir þeir er þar eptir dirfaz at semia sina doma. þa ero þeir i pafans banni.

En fyri þvi at þeir atbvrdir sem nv ero eptir otaldir af þeim xvi. sem i gvdslogvm standa ok sa fellr i bann er gerir

[1]) Hér byrjar 175.

kvnnv sidr at beraz i þessvm halfvm veralldarinnar sem ver byggium. þa latvm vær vndan lida þeim at snva i norrænv.

Nv er greinandi af þeim atbvrd sem i fimta stad er skipadr ef madr slær klerk eda klavstra mann þa fellr hann i pafans bann.

þat falleraz i .vij. tilfellum.

Þat er it fyrsta ef madr gerir þat af godri vmvandan ok rettri hirting sem meistari ok forstiori.

Annat tilfelli afsakanar er þat ef slikt tilfelli verdr i leik vtan alla heipt þess er gerdi. ok megi hann þat lôgliga profa eda sanna med eidi ef þarf.

Þat er it þridia ef madr finnr klerk liggianda med hvsfreyio sinni modur eda dottur sinni eda systvr.

fiorda er þat ef madr verr hendr sinar med rettri stilling.

Þat er it .v. ef madr vissi eigi at sa er klerkr er hann misþyrmdi ok ma hann sveria þat ef þat syniz efanligt.

En it .vi. er þat ef klerkr ferr med vapnvm eda kastar odrv viss klerkligvm sidvm. ok hefir eigi leidretz vid .iij. aminningar biskvps sins.

it .vii. er þat ef klerkr gerir sva þvers i moti sinni reglv at hann lætr sig gera riddara eda fær hann eckio eda gerir annat þvilikt þa hefir hann tynt klerkligri van.

---

92. [1281].

Um hið minna bann.

Árni biskup las upp á alþingi 1281 um minna bann (Bps. I 720) og mun það vera þetta, sem í handritunum optast kemr næst eptir hin meiri bönn (næst hér á undan).

AM. 351. Fol. bl. 122ba—b skb. c. 1360; AM. 688C. 4to bls. 9—11 skb. c. 1480 (á undan er um hið meira bann); AM. 42A. 8vo bls. 185—87 skb. c. 1480; AM. 456. 12mo bls. 203—209 skb. c. 1480. Hér er prentað eingöngu eptir 351, og hlífst við að taka orðamun úr hinum.

motkast minna bann[1]).

Nv er þersu næst at tala nôckut moti þeirra manna sýndsamligri ʀanguirðing sem litt eðr ecki ottaz j at falla hit minna

---

[1]) vantar í 688; capitulum 456.

bann. oc þickir firi þui einkis wert þo at þeir samneytiz wið bannsetta menn ok falli sva j forboð heilagrar kirkiu. en þat er þo mikillar viðsionar wert. þuiat sa sem samneyter vleýfiliga bannsettum manni misgerir margfalliga. hann gerir illa wið sialfan sik. sva ok wið hinn bannsetta þann sem hann samneytir wið. hann misbýðr ok þeim manni sem bann sokin war æ giôr. Sua misgerir hann ok wið andliga moður sina heilaga kirkiu. ok moti andligum fôður sinum. þeim sem bannit lagði æ hann eptir lôgum. en allra þungligaz misgerir hann moti himneskum fôður sinum. Við sialfan sik gerir hann ok illa þa er hann waraz æigi samneýti wið þann sem sva illa sótt hefer at huerr sýkiz af sa er nôckut æ wið hann. wið hinn bannsetta mann gerir sa ok illa sem honum samneýtir firi þui at þann fiʀir hann lækningunni með þui at hann hefir banvæna sott. eða gerir sva at lækningin megi honum minna tioa til heilsu þa er hann minkar hneýking. firi hueria er hann skýlldi hirtaz láta. sua sem lesit er. in capitulo. iiij°.

Est confusio adducens gloriam.

Er su hneýking eða skemd sem manni aflar dýrðar og dauið segir j psalminum.

Jmple facies eorum ignominia et querent nomen tuum domine.

Heýr þu drottinn segir dauið fýll þu þeirra andlit af vfrægð ok skemd. ok munu þeir þa leita nafn þitt veitandi þer werðuga lotning.

En segir sva spamaðr malachias. iiij.

Egredieris de ciuitate et uenies ad babilonem ibique curaberis.

Þu mant wtganga af borginni ok koma til babilonar. ok munt þu þar græddr werða.

Sa sem samneytir bannsettum [manni] misgerir ok moti heilagri kristni Guðs spillandi firi morgum manni með illu eptirdæmi. ok sva j þui er hann virðir meira þeirra sýndugt samlag ok fulan felagskap er lostnir eru hinni verstu likþrææ ʀækari hundum. ok saurugri suinum helldr en sæmiligt samlagh kristninnar.

Misgerir hann ok moti foður sinum andligum forstiora heilagrar kirkiu þeirra[r] sem bannz atkuæðit flutti fram af guðs hælfu epter skýlldu sins embættis.

misgerir hann ok moti Guði sialfum firi litandi hann j sinni þionostu sva sem voR lausnari segir j lucas guðs spialli Qui uos spernit me spernit.

Sa er ýðr hafnar ok firi litr. hann firi litr mik. segir væR herra til sinna eýrindreka.

Sa sem bannsettum manni samneýtir vill giarnara fra Guðs borði vera [Rekinn ok [1]) heilǫgu altari heldr en missa borðz hins bannsetta mannz. ok meiR elskar hann samsæti ok felagskap diofuls sona en Guðs sona. ok firi þui mun hann vera verðuliga fiandans felagi j heluiti.

Einn heilagr faðer segir sva in vitis patrum.

Sa maðr sem æigi vill sik sialfkrafi með litillæti [beygia] til inngôngu heilagrar kirkiu hann mun nauðigr werða inn at ganga j heluiti með firidæming eilifri.

Heilagr jeronimus skýrir sva orð værs herra iehsv christi j guðspiallinu.

Quorum remiseritis peccata. remittuntur eis. et quorum retinueritis retenta sunt.

Huerium sem þer hafit bannat kirkiu firi sanna sôk. þeim mun oc lukt vera ok læst hurð himinrikis. nema þeir verði leýstir með sannri ýferbot.

---

93. [1281].

Úr Summa de casibus poenitentialibus eptir Reymundus de Penna forti (d. 1275) um bann.

Þetta stendr venjulega í handritunum næst eptir bannsklausurnar, og hefir því Árni biskup líklega borið það fyrir sig um leið og hann fór með þær til stuðnings.

AM. 350. Fol. bls. 282 skb. skr. 1363 og er eptir því hér prentað; AM. 351. Fol. skb. c. 1360, á tveim stöðum: a, sérstakt bls. 94—95 og b, aptan við bannsartikulana bls. 122—22; AM. 175. 4to bls. 65—66 skb. c. 1400; AM. 688C. 4to bls. 11 skb. c. 1480; AM. 42A. 8vo bls. 183—84 skb. c. 1480. Prentað aptan við Kristinrétt Árna, ed. Gr. Thorkelin Hafn. 1777 bls. 224—226.

[De summa Remundi [2]).

Meistari Remundus segir sva i sinni Summa.

---

[1]) [rekñg[a], 351; [2]) [vantar í 351b, 42, 688; vm samneyte við bannsettan mann 351a; Capitulum af Summa Remundi 175.

Þat er uitanda ok ual actanda [1]). hueriar pinur skylldaz æ þa menn eptir guðs lôgum. sem sekiaz sialfuiliandi af samneyti við bannsetta menn. Enn þo er þar grein æ huart maðrinn uerðr sua [i banni [2]) at allir þeir skulo falla i þuilikt bann. er honum samneyta. eðr hann styrkia til at liggia lengr i sinni illzku ok vfagnaði. ok falla þeir þa i þilikt bann. sem hinn er i furstu var bannsettr.

Enn ef sa var einfalldliga bannsettr. ok engin skildagi æ settr um þa sem honum samneyta eða ueita nockurn styrk. þa er þat greinanda. huart þeir samneyta. honum i sealfum glæpinum þeim er hann er bannsettr af. eðr styrkia hann til þers með sinni astundan. ok falla þeir þa i þuilikt bann. sem hann er. skulu þeir þa logliga lausn þiggia. af þeim forstiora heilagrar. kirkiu sem hann bannfærði [i upphafi [3]). er þeir sakaduz af samþyckt þers glæps sem aðr var sua fur dæmdr. af yfirboðanum.

Enn með þui at menn samneyti bannsettum manni. ok æigi i sialfum glæpinum. helldr i [4]) kueðiu. bæn eðr borði. [keri eðr kossi [5]). eðr einfôlldu viðtali. þa falla þeir þar [6]) i hit minna bann. af sealfum. lôgunum. þat sem forboð er kallað æ norrænnu ok af þeirra samneyti sekiaz æigi aðrir menn. Vnde uersus.

Si pro delictis anathema quis efficiatur.
Huic[7]) orare uale. communis mensa negatur.

ver uilium [yðr kunnigt gera af [8]) huerium til fellum þeir mega logliga afsakaz sem samneyta bannsettum monnum. sua at þeir falla i ecki bann eðr forboð fur þa skylld.

---

94. [1281].

Úr ritum Gotfreðs frá Angers (Goffridus eða Godofridus Andegavensis eða Vindocinensis eða frá Vendome um 1100) um bann.

Stendr næst klausunni úr Summa Remandi í flestum handritum, og mun Árni biskup því hafa borið það fyrir sig.

---

[1]) váttanda 351a, b; ætlanda 688; [2]) [bannsettr 351b; [3]) [firi ôndverðu 351b; [4]) með kossi ęðr 351b; [5]) [sl. 351b; [6]) sl, 351b; [7]) Hinc 351; [7]) [birta firi ollu folki með 351b, a.

AM. 350. Fol. bls. 283 skb. skr. 1363 og hér prentað eptir því; AM. 351. Fol. skb. c. 1360, á tveim stöðum: a, bls. 94—95, b, bl. 123; AM. 175. 4to bls. 66—67 skb. c. 1400; AM. 688C. 4to bls. 11 skb. c. 1480; AM. 42A. 8vo bls. 184—85 skb. c. 1480. Prentað aptan við Kristinrétt Árna, ed. Gr. Thorkelín Hafn. 1777 bls. 226—28.

[af meistara Goffrido[1]).

Meistari Goffridus skyrir þetta efni yfir þersum uersum.

uersus [2]).

Utile lex humile. res ignorata necesse.

Hec anathema quidem faciunt ne possit obesse.

J furstu talar hann af nytsemd þess sem talar við hinn bannsetta huersu hon afsakar hann. sua sem [þa ef[3]) hann heimtar skulld sina af bannsettum manni.

J annan stað afsakar hann ok stundum nytsemd hins bannsetta. ef maðr talar við hann sua at hann leitar at snua honum til leiðrettu. ok iðranar sinna vraða. ok eggiar hann til aflausnar at beiðaz.

Lǫgligt samband milli bonda ok husfreyiu afsakar hana sua at hon sekiz[4]) æigi af samneyti bannsettz bonda sins. ef hon uarðueitir sik fra uerkum hans bannsettum.

Skylldug lyðni ok þionosta[5]) afsakar bǫrn hins bannsetta mannz ok þau skullda hiu hans sem æigi mega við hann skiliaz. ok uaraz þo við at uera samuinnandi eðr samþyck[6]) hans glæpum[7]). þetta er þo af þeim einum bǫrnum Rett skilt sem þa ero undir hans valldi enn. ok æigi ut leyst af fǫður garði.

vuitand ma afsaka þann sem bannsettum manni samneytir. sua at hann ueit æigi þann bannsettan vera. ok þui at eins þo ef hans vuitand ma Rettliga [uirðaz honum [til][8]) varkyndar.

Nauðsyn [ma ok metaz[9]) manni til afsakanar. sua sem

---

[1]) [vantar í 351a, b, 688, 42; máð í 175; [2]) vantar í 351a, b, 688, 42; [3]) [þa er 351a (yfir línn), 688; [4]) sekz 351a, b; [5]) þionkan 351a, b, 688; [6]) samþyckiandi 351a, b; [7]) glæpa 351a, b; [8]) [metaz til 351a, b, 688; [9]) [metz 351a, b, 688.

þa [ef nockurr maðr ferr at nauðsynium [1]) um þat land. sem bannsettr lyðr byggir ok fęr hann æigi forðaz þeirra samneyti. [vm konv firi liki.

Ef kona andaz aðr hon hefir j kirkiu gengit su er barn atti wið bonda sinum. þa se kona leidd firi lik hennar með loganda kerti [2]).

---

95. [1281].

Kirkjulög um það, hverjar þær konur sé, er maðr verðr útlægr af ef maðr legst með.

Þessi grein er sem 49. kap. í Kristinrétti Jóns erkibiskups ranða frá 1280 (NgL. II, 374—75), en seinna (að minsta kosti nm 1300) hafa farið að heimfæra hana til Kristinréttar Árna; er því líklegt að Árni biskup hafi viljað fá hana lögleidda eptir að hann kom frá biskupaþinginu í Björgvín 1280, og ætti það þá að hafa verið á næsta alþingi þar eptir eða 1281, sem var æðitíðindasamt, þar sem grein þessi fylgir Kristinrétti Árna er hún venjulega sem 34. kap. Hér er greinin prentuð eptir elztu skinnbók af Kristinrétti, sem til er, í AMagn. 49. 8vo bls. 55—56 frá c. 1300 og kemr þar næst eptir greinina um okr (frá 1269); orðamunr er hér tekinn úr Hlíðarendabók AM. 158B. 4to frá c. 1420 (bls. 26—27) og höfð hliðsjón af fleirum handritum, því grein þessi finst víða, svo sem í AM. 350. Fol. bls. 147—48 skb. skr. 1363; AM. 351. Fol. bl. 87a frá c. 1360 (sem kapít. í Kristinrétti); AM. 354. Fol. bl. 18b frá c. 1400 (áföst við Kristinrétt); AM. 135. 4to bls. 212 skb. þetta frá c. 1490; AM. 160. 4to bls. 255—57 skb. c. 1480; AM. 161. 4to bls. 345—46 skb. 1561—65; AM. 182B. 4to á pappír c. 1700 (áföst Kristinrétti); AM. 186. 4to bls. 92 skb. c. 1480; AM. 688B. 4to skb. c. 1480 bls. 7; AM. 51. 8vo skb. c. 1500 (áföst Kristinr.); AM. 53. 8vo á pappír skr. af Eggerti Jónssyni á Ökrum c. 1640—50; AM. 456. 12mo bls. 228—29 skb. c. 1480; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 79—71 á pappír frá c. 1750. Prentað aptan við útg. Thorkelíns af Kristinrétti Hafn. 1777 bls. 213—16.

Vm þær oskylldar konur sem maðr verðr utlægr af [3]).

Þessar erv þær [4]) konor uscÿlldar at frendsemi er maðr verðr vtlægr af ef hann tekr [4]) en þriar scÿlldar.

Ein er [5]) faðir manz atti.

---

[1]) [er hann aa nockura nauðsynia ferð 351a, 688, 42; [2]) [b. v. 351a sem er úr skipan Árna biskups frá 1269; [3]) 158B; eingin fyrirsögn í 49; [4]) atta b. v. 158; [5]) sv at b. v. 158.

aunnor sv er son [1]) atti.
þriðia sv er broðer mannz atti.
En fiorða er moðir [2]) kono þeirar er maðr atti.
En fimta er dotter kono þeirar er maðr atti.
En setta er syster kono þeirar er maðr hefer atta.
En siaunda er sv er þu hóft or heiþnom dómi. eða hon þic.
Enn atta er við klæðum [3]) hefer tekit oc sik guði gefið.
[4]) En þessar [5]) eru hinar er at frendsimi erv scýlldar. Moðer. sýster. dotter.

Nv ef maðr legz með einni hverri þeirra þa vtlegiz þau beþi. oc firigert fe sinv við erckibyskup [6]). nema þvi at eins at hann briotiz or bôndom. eða viti Menn þat með sonno at æði hefer verit a honom auðsýn aðr [7]). eða siþan. oc sva ef kono hefer verit nauðigat til. oc hefer eigi hennar vili til verit. siþan sekiz hon ecki. oc bôti þo við gvð epter vmraði ercki byskups.

---

[1]) mannz 158; [2]) 158; með (!) 49; [3]) 158; óvart fallið úr 49; [4]) það, sem eptir fer hljóðar svo í AM. 456. 12mo.

En þær ero þessar konur er at frændsemi ero skylldar Modir. systir. dottir. iiij. sonar dottir. v. brod[u]r dottir. vi. systur dottir. vij. dottur dottir. viij. modur modir. ix. fodur systir. x. modur systir. [xi. fodur modir. En ef hann legzt med einhverri þa ero þau utlæg hædi ok hafa fyri giort aullu fe sinn vid konung ok biskup, nema þvi at eins at hann [hafi] brotizt ur hondum. eda menn uiti med sonnu at hann hafi ærr uerit adr eda sidan. Konan firrizt ok sokina ef henni hefir uerit naudgat til ok bæti þo vid gud eptir biskups radi [ok hver er med þessum konum [suo u]anvm legzt. þa er hann fridlaus ok bædi þau [ok skulu] þau taka skript. þa er biskup leggr ä þau ok þau hædi hafi fyri giort hverium peningi fiar sins hæde j londum ok lausum aurum. þat aa halft konungr en halft biskup nema þeir uili meire myskunn ä giora *); [5]) iij, h. v. 158; [6]) I AM. 151. 4to bls. 270 skr. c. 1580 er brot af þessari grein, sem byrjar hér, og er það sem eptir fer svo þar:

. . . nema þui ad eins at hann briotist vr havndum fyrir ærsla sakier edur skynsamer menn mete edur skilriker vottar suerie sanna ædi a honum edur kyn hanz være villt edur hennar, edur þau kienndist eij sakir langrar vtlegdar. edur fiarlægdar og synist þat biskupi truast mega.

Konan firrist og sokina med þessum hattum og so ef henne hefur verid naudgat til. og bæte þo vid gud epter biskupz radi slikum skriptum og fiegiolldum sem hann leggur aa, enn bædi þau ero fridlavs þar til er þau taka skript af biskupe, ef þau fa eij med logum afsakad glæpinn; [7]) 158; vantar í 49.

*) [Kristinr. Árna. Thork. bls. 142.

Enn ef hann uill eigi i brott fara þa scal erckibyskups armaðr stefna þeim manni þing. oc hafa með ser heimilisqviþar vitni til þings. en er [1]) hann qveþr nei við. þa festi lyritar æið firi. oc standi sa eiðr tiv vikor særar. Enn ef eiþr fellz þa fari hann vtlægr. oc fé hans allt nema iorð eigi er hann a. oc seki þat æið fall. sva sem annat eiðfall. Enn ef hann vill eigi eiðfesta. þa geri [erckibyskups [2]) armaðr honum manaðar stefno brott af landi oc sva hon oc vtleg. nema rvnnit se a hendr henni.

---

96. [1281].

Lög um málaskot.

Hér er prentað eptir AM. 350. Fol. bls. 161 skb. skr. 1363, og borið saman við mörg handrit. Þetta er stundum í sambandi við Kristinrétt Árna, stundum sérstakt. Prentað áðr aptan við útgáfu Thorkelíns af Kristinrétti Árna, Hafn. 1777 bls. 218—20. Finst í þessum handritum:

AM. Nr. 344. Fol. mbr. c. 1350 fol. 62b; AM. 347. Fol. mbr. c. 1380 fol. 95b; AM. 350. Fol. mbr. c. 1363 fol. 81a (laus); AM. 351. Fol. mbr. c. 1360 fol. 87—88; AM. 135. 4to mbr. 1490 bls. 212; AM. 137. 4to mbr. c. 1400 bls. 6 (rotið); AM. 148. 4to mbr. c. 1500 bls. 211 (laus); AM. 157B. 4to mbr. c. 1460 bls. 59—60 (laus); AM. 158A. 4to mbr. c. 1420 bls. 120 (laus); AM. 159. 4to mbr. c. 1490 fol. 81a; AM. 160. 4to mbr. c. 1480 bls. 257: AM. 161. 4to mbr. 1561—65 bls. 269 (laus); AM. 170A. 4to mbr. c. 1565 bls. 6 (laus); AM. 175A. 4to mbr. c. 1400 bls. 64 (laus); AM. 176. 4to mbr. c. 1570 bls. 4 (laus); AM. 186. 4to mbr. bls. 58; AM. 625. 4to mbr. c. 1470 bls. 662; 687A. 4to mbr. 1479 bls. 4; AM. 38. 8vo mbr. 1578 fol. 122b (laus); AM. 39. 8vo mbr. c. 1470 fol. 254—55 (laus); AM. 42A. 8vo mbr. c. 1480 bls. 181—82; AM. 45. 8vo mbr. c. 1570 (brot); AM. 48. 8vo mbr. þetta frá c..1500 (laus); AM. 456. 12mo mbr. c. 1480 bls. a, 91, b, 195—97; AM. 458. 12mo mbr. 1570 bls. 78—79; Ny kgl. s. 1911. 4to chart. c. 1750 fol. 83—84 (=k. 37).

Her segir huer mæl eigi ma appellera ur domi domarans [3]).

Þessum malum ma æigi appellera or domi.

1. Ef þers mannz mál er dæmt er hann er Ránsmaðr.

---

[1]) ef 158; [2]) [biskups 158; [3]) Fyrirsögu eingiu 625, 687, 456b; hueriar greinir ei skal [appellera] 186; Hier hefur upp statutum þeirra biskupanna 456a.

ok uill æigi aptr giallda. eðr i hordomi. ok uill æigi við skiliaz. ok annat slikt.

2. Ok þij oðru sem pauinn dômir. eða konungr sa er hann er [eigi] lyðskylldr undir keisara.

3. þat hit .iij^{ia}. ef þeir sueria at hafa þat er domandi dømir.

4. [Þat hit .iiij^{da}. ef þeir taka einn mann fur domanda með handa bandi. ok iatar sæ at dæma. en þeir trulofa at hallda hans dom. ok sua þo at þeir taki fleiri menn til meðr handa bandi ok trulofan at døma vm þeirra mæl. þeir domarar sua tilkomnir heita arbitri. ok ma æigi appellera or þeirra domi[1]).

5. Þat er hit v^{ta}. ef meðr tekr litit mal. ok verðr kostnaðr meiri enn malit er vert.

6. Þat hit vi^{ta}. ef yfir doms madr segir sua sinum undir manni. at þat mal kemr æigi optarr fur hann.

7. [Þat hit vii^{da} ef maðr skilz við glæp sinn. ok biskupinn tekr hann or banni. enn sa er malit æ. vill hallda hann i bann. þat skal æigi hallda er sua stort liggr við[2]).

8. þat er hit viii^{da}. at æigi skal reka lengra enn til hins þriðia[2]).

97. [1281].

Um sakeyri biskups og konungs.

Stofn þessarar lagagreinar er að vísu mjög forn, og prófessor Gustav Storm segir hann frá dögum Eysteins erkibiskups og Erlings

[1]) þat er hit fiorda ef domandinn (domandi 456b) stefnir manni til sin (sl. sin 456b) ok kemr hann eigi. þa skal hann hallda þat er hann dæmir. og ef domari stefnir manni til sin ok kemr eigi. þa skal hann þat hafa og hallda er domarinn dæmir, 186, 687, 456a; [2]) [og þat ef maðr skilst við glæp sinn. og tekr biskup hann ur banne þat skal eigi halldazt er svo stort liggnr við, 186, 687, 456a; [3]) 625 sýnist að hafa gleymt hér úr grein, sem þar hefir verið sú 7da (á undan § 7 hér); í 687, 456a, 186 er hún svo: Og þat ef menn kiosa menn til doms (doma 456a) og uerda menn a þat sattir; í 456b er § 7 svo: þat er hit siounda. ef þeir kiosa menn til doms ok uerda ā þat sattir; verðr § 7 hér 8di í 456b og er þar svo: þat er hit attunda. ef madr skilzt uid glæp sinn ok biskupinn tekr hann ur banni.

skakka eða frá 1164, (NgL. IV, fort. X og bls. 17—19), en eins og greinin liggr hér fyrir er hún vart eldri en frá þessum tíma, sem hér er sett; kynni hún að hafa verið rædd á biskupaþingi 1280 og er líklegt að bæði Árni biskup Þorláksson hafi borið hana fyrir sig á alþingi og viljað fylgja henni og eins aðrir biskupar, þó sumt í henni sé æði forneskjulegt, og af því mun það vera að sum handrit enda frá 14. öld setja hana í samband við Kristinrétt Jóns erkibiskups rauða NgL. II, 385—86, og því er hún prentuð hér. AM. 186. 4to bls. 61—64 skh. c. 1480; AM. 160. 4to bls. 252—66 skb. c. 1480. Kafli af greininni er í IBfél. 309. 8vo bl. 41a—b á pappír skr. c. 1620 (Öxnafellsbók), og er næst eptir sáttmálann frá 1302.

vm sakir [1]).

Þessar sakir eiga þeir saman kongur og biskup.

ef þat verdr [2]) kent korllvm eda konvm at þau seide eda magne troll vpp at rida monnum eda bvfe. og verdur þat satt giortt. og se þat ord fleygtt vm. iij. bægi eda fleire. þa skal flytia utt æ sio og sockua til gruna. og æ kongur og biskup hvern penning fiar þeirra. Enn ef fleygt er eda mælt. og færist sa vndan er vit var mælt. þa æ sa at svara slikv sem hann hugdi hinum. er mælt var vit. nema hann se sakarabere.

Jtem at þeir sem fara med blott. hvortt sem at karll edur kona verdur at þui kunnur. og sanur. þa æ kongur og biskup hvern penning fiar þeirra.

Jtem ef madr blandazt med bufe ok verdur at þui kunnur og sannur. þa skal bann refsazt sarliga. og æ kongur og biskup fie þeirra. En bvfe þat er hann blandazt vit skal socka nidur og eigi þat upp taka.

Jtem ef menn tyna sier sialfir. þat fe æ kongur og biskup nema þat verde odz manz verck.

Jtem ef menn beriazt j kirkiv. eda kirkiv garde. þa ero þeir utlæger. nema madur verie sig fyrir odrvm monnum. eda þeir sem bana tilræde veita. er sa sykn saka er sig ver. enn sa utlægur er til sækir. en fe hans vnder kong og biskup.

Jtem allt okur upptækt. vit kong og biskup.

Jtem ef madr etur kiot [optar] enn [tuisvar [3]) æ fria dag navdsynia lavst. þa er hann utlægur. æ kong[ur] og biskup allt fe þeirra.

---

[1]) her telur vpp saker konungs ok biskups med sto[r]mal[um] 160; [2]) verda, 186; [3]) rett uisa er til 160.

Jtem etur madur hrossa kiott vm langa fostv og leggur þat j vana. þa er hann utlægur æ kongur og biskup fe hans[1]).

Jtem dregur madur j ueniv .iij. vetur. at ganga eigi til skriptta j langa fostv. og tekur eigi gudz likama at paskum. þa er hann utlægur. og æ fie kongur og biskup.

Jtem etur madur [med trolle[2]) eda blandazt bondi mavtv vit hann sidan. þa er hann sekur. xl. morkum vit kong og biskup.

Jtem ef madur hefur heidinn mann j hvsvm vm. xv. nætur. þa er hann sekur .xl. morkum vit kong og biskup.

Jtem ef madur [situr sva]. iij. vetur at hann giorer eigi tivnd sina retta þa æ kongur og biskup fe hans.

Jtem ef madur lætur rottna davdan mann jnne. og vill eigi til kirkiv færa. þa er hann sekur .xl. morkvm vit kong og biskup.

Jtem ef madur tekr modur sina. systur edur dottur. eda adrar konur jafnskylldar. þa er hann vtlægur. æ kongur og biskup fe hans.

Jtem ef madur vill eigi af lata sidan dæmt er þeirre konv er hann fær ologlega og lifa þær badar. þa skal giora bædi saman vtlæg. og æ kongur og biskvp fe hans.

Jtem ef karll edur kona fremia spadom j golldrvm edur giorningvm sem dæmmt er. eda uillv. eda vekia vpp troll. eda lannduæt[t]ir j forsvm eda havgvm. eda villa svin eda miolk fra monnum. edur nockurs kyns uillu. þa sem moti gudi og kristinne trv er. þa er sa uillv madur. og utlægur. og hverr sem þar trvir æ. og samþykir. þess fe æ allt kongur og biskup.

Jtem ef madur missfer med barne eda kona so at þat sake til lifs edur lima at vilia sinvm þa ero þav vtlæg. og æ kongur og biskup fe þeirra.

Jtem ero þeir menn sem hlaupa j bvrt med eiginn konur manna. obota menn bæde fyrir konge og karlle. fyri giortt fe og fride. landi og lausum eyri. og æ kongur og biskup fe. og eigi kirkiv græfir.

Jtem ef madur er lystur j bann opinberlega. og forbod-

---

[1]) 160 tvítekr þessa grein, nema sleppir á seinni staðnum: hrossa;
[2]) [160; troll 186.

adur af heilagri kirkiu edur hennar vmbodz manni. þa hafi hann .iij. manudj at leidretta sig og hueruetna þar sem giora til utlegdar j krist[n]vm rettj. þa er allt fe þeirra utlegdar giord vnder kong og biskup. Ef an[n]ar huor þeirra vmbodz madur kongs eda biskups bera upp meira. þa leggi aptur til jafnadar.

Hverr sa madur sem reitar sialfan gvd j mote sier. og hans brvdj heilaga kirkiv svo at fellur j ban fyri sin afbrott og [af] sialfs sins verkvm eptir heilagra fedra skipan. og verdur hann bannfærdur fyri ohlydnj edur forbodadur af heilagrar[1]) kirkiv vmbodzmanni þa skal hann leidretta sik med biskups rade. og liggia ecki lengur j þeirre ogiptv. En ef hann liggur j þui banne. xij. manudi edur lengur sidan hann verdur lystur opinberlega j bann og uill eigi bæta brot sin. og aflausn fæ. þa er hann af þui utlægur. og fe hans under kong og biskup. take sa sinn rett fyr. eptir lögvm. sem misbrotit er vit ef eigi er ædi fyr senn æ þeim manni sem eigi tyna sier sialfir. þa er myskunar mal. og med biskups radj. og dom. ef þat dæmizt odz manz vig. eda voda verck. En ef þat dæmest odz manz verck þa er hann kirkiv græfur. En ef þat fellur til utlegdar. þa æ kongur [og] biskup fe hans. En þat sama er og vm gridnidinga. og tryggrofa og þeir menn sem telia uillv eda uantrv fyrir monnum[2]) og æ kongur og biskup fe þeirra. og med leyfe mega þeir fa kirkiv leg so mega og fleire menn fa kirkiu gard. þeir sem fa lausn fyrir daudann vtan þiofar dæmdir. morduargar. oskirdir menn. hvarr sem kong[ur] tekur halfar sektir eptir vtlæga menn þa skal og hans leyfe til hafa med biskup[s] [l]orlofe vm gropt þeirra. vtan þa sem æ kirkiv nadir komazt og þar deyja. et cetera.

, 98. [1281].

Ákvæði um eiða.

Þessi grein er í handritunum ýmist sem laus klausa eða þá sem kapítuli í Kristinrétti Árna, og í útgáfu Thorkelíns 1777 er hún 33. kapítuli bls. 200—202, og er þar greint frá hvaða kirkjuþingssamþykt hún muni stafa. Í Kristinrétti Jóns erkibiskups frá 1280, er hún sem kap. 52 (NgL. II, 277—78). Í þeim handritum af Jónsbók, sem Hirðsiðir standa í, er þessi lagagrein optast nær kap. 8. Í Kristinrétti Árna Gíslasonar og Ólafs biskups Hjalta-

[1]) heilagri 186; [2]) m̄n, 186.

sonar, er sum handrit segja lögtekinn 1575, er þessi klausa sett sem 29. kap. Það er líklegast að þessi grein og allar þær, sem hér koma á eptir alt að Nr. 105 sé einmitt frá árunum 1280—81, þegar Árni biskup kom út með biskupsvígslu og statútu Jóns erkibiskups, sem hann las upp á alþingi 1281; hefir hann þá líklega viljað bæði láta samþykkja statútuna og svo fá ýmsar greinir úr Kristinrétti Jóns, sem stafa mun frá biskupaþinginu 1280, lögteknar, en það mun hafa gengið treglega eða alls ekki, og því munu þær leika nokkuð lausu við Kristinrétt Árna, af því að þær hafa eiginlega aldrei orðið samþykt lög á Íslandi eins og maðr veit um ákvæðin um okr fra 1269, en sumar þeirra hefir bann kanske þýtt úr kirkjulögunum og sett fram til stuðnings sínu máli. Greinin er hér prentuð eptir skinnbókinni AM. 49. 8vo bls. 52, sem er skrifuð um 1300, og er það elzta handrit, sem nú er til af Kristinrétti Árna, en til samanburðar er höfð lögbók Brynjólfs biskups í Gl. kgl. saml. 3270. 4to bls. 40—41 frá c. 1320. Frekari samanburð þótti hér ekki gerlegt að fara útí, en þeim til hægri verka, sem kynnu að vilja rannsaka ítarlegar texta þessara kirkjulagagreina, skal eg tilfæra þau handrit, er eg hef orðið var við, að þær sé í, og sem nokkurt mark er að. Þessi grein finst auk nefndra handrita á þessum stöðum: AM. 343. Fol. skb. c. 1330 (í Hirðsiðum Jónsbókar), AM. 344. Fol. bl. 63a skb. c. 1350; AM. 346. Fol. bls. 24 skb. c. 1320; AM. 347. Fol. bl. 24 skb. c. 1370; AM. 350. Fol. bl. 120b skb. 1363; AM. 351. Fol. skb. c. 1360; AM. 354. Fol. skb. c. 1400 bl. 16b og auk þess hér í Hirðsiðum Jónsb.; AM. 126. 4to bls. 215—16 skb. c. 1370; AM. 128. 4to bls. 217 skb. c. 1490; AM. 131. 4to (aptast) skb. c. 1570; AM. 132. 4to bls. 130 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 174 skb. c. 1380; AM. 136. 4to bls. 251 skb. c. 1500; AM. 137. 4to bls. 198. skb. c. 1400; AM. 140. 4to bls. 273 skb. c. 1530; AM. 147. 4to bls. 262 skb. c. 1480; AM. 148. 4to bls. 212 skb. c. 1500; AM. 151. 4to bls. 256 skb. c. 1450; AM. 152. 4to bl. 124a skb. c. 1500; AM. 153. 4to skb. c. 1600; AM. 158A. 4to bls. 108 skb. c. 1420 (aptan við Þjófab. í Jónsb.); AM. 160. 4to bls. 245 skb. c. 1480—90; AM. 161. 4to bls. 342 skb. 1561—65; AM. 163. 4to chart. skr. séra Jóns Erlendss. c. 1650 (í Hirðsiðum Jónsb.); AM. 170A. 4to bls. 4 skb. c. 1565; AM. 176. 4to bls. 5 skb. c. 1570; AM. 177. 4to bl. 22 skb. c. 1480; AM. 181. 4to chart. skr. 1669; AM. 182A. chart. c. 1700; AM. 182B. 4to chart. c. 1700 (eptir 351); AM. 183A. 4to chart. c. 1650; AM. 183B. 4to chart. c. 1640; AM. 186. 4to bls. 54—55 skb. c. 1480; AM. 185a, c, d. 4to chart. (í Hirðsiðum Jónsb.); AM. 38. 8vo bl. 121 skb. 1578; AM. 39. 8vo bl. 304 skb. c. 1480; AM. 51. 8vo skb. c. 1500; AM. 53. 8vo chart. skr. Eggert Jónss. á Ökrum c. 1640; AM. 55. 8vo skb. c. 1580; AM. 458. 12mo bls. 120—11 skb. c. 1570; Gl. kgl. saml. 3273. 4to skb. c. 1580 (XIII. kap. Kristindb. Jónsb.); Ny kgl. saml. 1924. 4to bl. 72 skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1925. 4to skb. c. 1450; Ny kgl. s. 1927. 4to skb. c. 1650 (xiv. kap. Hirðsið. Jónsb.); Thott. 1280. Fol. skb. c.

1350; Thott. 2104. 4to chart. skr. 1714 (í Hirðs. Jónsb.); Thott. 593. 8vo skb. c. 1520 (í Hirðsiðum); IBfél. 122. 8vo. 8vo chart. c. 1660.

vm eiða[1]).

Af þvi at guþ sialfr er sannleicr. þa uill hann[2]) huers manz með sannleiki ia sem ia er. oc þat með sannendvm nei sem nei er. Enn þo fýrer breyskleica sacer manzins. er sialldan trver orðinv bero þa heimtaz eiþar optliga oc fram flýtiaz. oc er þat engi [synd er[3]) satt er svarit. oc firi þvi erv þeir scyllder[4]) til sęttar samþycðar oc staðfestu friþar milli þeira sem fyrr varo vsatter. oc stýrckia hafþan friþ millum vina. til þess. at sannleicr birtiz i þvi sem vattar bera þeim til scirslo. eða vndanferslo er[5]) domari dőmer. Enn þo at[6]) æiðanna se margfallig grein. þa eiga scýlldoliga. oc innuirðiliga þrir lutir i þeim at græinaz[7]). sannleikr i hreinni samuizku. at hann sveri þat eitt er hann veit. oc etlar ivanar lavst satt vera. Scýnsemþ i goþri forhugsan at hann sveri eigi hvatscýtliga[8]). oc gangi eigi til at sveria. vtan naðsyniar. Rættvisi at þat se svarið er logligt er oc rętt. þvi at hverr sem sverr at drýia[9]) noccora illsco eða dauðliga sýnd þa sýndgaz hann sueriandi ologlict. oc scal þo þann eið rivfa secta laust. oc ganga til scripta.

---

99. [1281].

Ákvæði um dóma og rannsóknir mála.

Þessi grein finst í handritunum ýmist sem laus klausa eða sem kapítuli (34) í Kristinrétti Árna biskups (Thorkelínsútg. bls. 202—204). Er í Kristinr. Jóns erkibiskups frá 1280 sem fyrri hluti 51. kap. (NgL. II, 276—77) en niðrlagið er: Nú skulu klerkar o. s. frv. Í Jónsbókar Hirðsiðum optast sem kap. IX. Tekin upp í Kristinrétt Árna Gíslasonar og Ólafs, og er þar 30. kapítuli. Hér prentað eptir AM. 49. 8vo bls. 52—53 skb. frá c. 1300 og borið saman við Gl. kgl. s. Nr. 3270. 4to bls. 41 skb. frá c. 1320. Finst auk þess í þessum handritum: AM. 343. Fol. skb. frá c. 1330, (í Hirðsiðum Jónsb.); AM. 344. Fol. bls. 62—63 skb. c. 1350; AM. 346. Fol. bls. 25 skb. c. 1320; AM. 347. Fol. skb.

---

[1]) þannig 3270; máð fyrirsögn í 49; [2]) mz (= með) 49, misskr.; hann þat 3270; [3]) [j ef 3270; [4]) skipaþir 3270; [5]) sem 3270; [6]) sl. 3270; [7]) geymaz 3270; [8]) hvatskeytliga 3270; [9]) þannig 49; drygia 3270.

c. 1370; AM. 350. Fol. bl. 120b skb. skr. 1363; AM. 351. Fol. bl. 87b skb. c. 1360; AM. 354. Fol. skb. c. 1400 bl. 17a og í Hirðsiðum Jónsb.; AM. 126. 4to bls. 216—17 skb. c. 1370; AM. 128. 4to bls. 217—18 skb. c. 1490; AM. 132. 4to bls. 130 skb. c. 1430; AM. 135 4to bls. 175 skb. c. 1380; AM. 136. 4to bls. 252 skb. c. 1500; AM. 137. 4to bls. 149 skb. c. 1400; AM. 140. 4to bls. 274—75 skb. c. 1530; AM. 147. 4to skb. c. 1480; AM. 148. 4to bls. 212 skb. c. 1500; AM. 151. 4to bls. 257 skb. 1450; AM. 152. 4to skb. c. 1500; AM. 158A. 4to skb. c. 1420; (aptan við þjófab. Jónb.); AM. 160. 4to bls. 245, skb. c. 1480—90; AM. 161. 4to bls. 342—43 skb. 1561—65, AM. 163. 4to chart. skr. séra Jón Erlendss. c. 1650 (í Hirðsiðum); AM. 170A. 4to bls. 4—5 skb. c. 1565; AM. 176. 4to bls. 4—5 skb. c. 1570; AM. 177. 4to bl. 21b skb. c. 1480; AM. 182. A—B. 4to chart; AM. 183A—B. 4to chart; AM. 185a, c, d. 4to chart; (í Hirðsiðum); AM. 38. 8vo bls. 122 skb. skr. 1578; AM. 39. 8vo skb. c. 1490; AM. 51. 8vo skb. c. 1500; AM. 53. 8vo chart. skr. Eggert Jónss. á Ökrum c. 1640; AM. 55. 8vo skb. c. 1580; AM. 456. 12mo bls. 194-96 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 111—12 skb. c. 1570; Gl. kgl. s. 3269a. 4to skb. c. 1360; Gl. kgl. s. 3273. 4to skb. 1580 (í Hirðsiðum); Ny kgl. 1924. 4to bl. 72 skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1925. 4to skb. c. 1450; Ny kgl. s. 1927. 4to skb. c. 1650 (XV. kap. í Hirðsiðum [Kristindb.] Jónsb.); Ny kgl. s. 1911. 4to chart. (Paus) c. 1750; Thott. 1280. Fol. skb. c. 1350; Thott. 2104. 4to chart. skr. 1714 (Hirðsiðir); Thott. 593. 8vo skb. c. 1530 (Hirðsiðir).

vm doma ok profvanir [1]).

Tilqviþanar [2]) huatsceýtligrar akefðar uskýnsamra Manna. er her til hafa framleýpt vvarliga eiðum oc oðrum prouanom ologliga. sumer sôkianndi. enn sumer uer[i]andi sok [3]). þa er her scipað. at hvervetna þar sem [ef er æ nôckuru máli [4]) at þeir sem [5]) dæila. vilia eigi með samþyct niðr setia. scal þat firi þeim [6]) probaz oc niðr setiaz er vm þat mal a at dęma. sva. at hinn seki se sottr fýrer sinvm domara. þvi at sa domr er ologligr. oc eigi halldandi er af þeim geriz er vm þat mal a eigi rettliga at dæma. Enn sa sem seger eða sôk gefr. þa scal hann fa prouan til sins máls. nema hinn sem neittar. segi noccorn lut i sinni neitan þann sem hann eigi oc fýrer sina hond at proua [7]).

---

[1]) þannig 3270; fyrirsögn máð í 49; [2]) Tilkviðianar 3270; [3]) sik 3270; [4]) [þannig 3270; ruglað í 49: eigi er kono máli(!); [5]) sl. 49; [6]) þvi(!) 49; [7]) Hér kemr í 3270 beint á eptir án línuskils: Nú skulu klerkar o. s. frv. (Nr. 100).

100. [1281].

Ákvæði um málsóknir klerka undir biskup og leikmanna undir konung.

Þessi lagagrein stendr í Kristinrétti Jóns erkibiskups rauða frá 1280 sem seinni hluti 51. kap. (NgL. II, 377) og hefir hún því verið samþykt á biskupaþinginu í Björgvín, og mun Árni biskup næsta ár (1281) hafa viljað fá hana tekna í lög á alþingi, en líklega gengið erfitt eða ekki, og af því mun það koma, að hún fylgir Kristinrétti hans ekki nema annað veifið í handritunum. Seinna hefir þessi grein verið tekin upp í Hirðsiði Jónsbókar sem X. kap. og stundum XV. eða XVI. kap.

A.

Hér er A prentað eptir skinnbókinni Gl. kgl. saml. 3270. 4to bls. 42 frá c. 1320 (lögb. Brynjólfs biskups) og borið saman við aðra góða skinnbók í sama safni Nr. 3269B. 4to bls. 204 frá c. 1350. Grein þessi er til í mörgum handritum: AM. 343. Fol. skb. c. 1330; AM. 344. Fol. bl. 62a—b skb. c. 1350; AM. 347. Fol. bl. 4a skb. c. 1370; AM. 351. Fol. bl. 87b skb. c. 1360; AM. 354. Fol. skb. c. 1400 (í Hirðsiðum); AM. 132. 4to bls. 130 skb. c. 1430; AM. 140. 4to bls. 274—75 skb. c. 1530; AM. 147. 4to skb. c. 1480; AM. 148. 4to bls. 210 skb. c. 1500; AM. 159. 4to bl. 80b skb. c. 1490; AM. 160. bls. 256—57 skb. c. 1480—90; AM. 161. 4to bl. 344—45 skb. 1561—65, AM. 163. 4to chart. skr. séra Jón Erlendsson c. 1650 (í Hirðsiðum); AM. 170A. 4to bls. skb. c. 1565; AM. 173A. 4to skb. c. 1470 (brot, í Hirðsiðum); AM. 175A. 4to bls. 37 skb. c. 1400 (brot aptan af); AM. 176. 4to bls. 2—3 skb. c. 1570; AM. 182B. 4to chart. c. 1700 («ex mbr. Frisii»); AM. 183A. 4to chart. c. 1650; AM. 185A—D. 4to chart. (ABC c. 1700; DC. 1680); AM. 186. 4to bls. 59 skb. c. 1480; AM. 687A. 4to bls. 4 skb. skr. 1479; AM. 39. 8vo bls. 257 skb. c. 1490; AM. 42A. 8vo bls. 182, skb. 1480; AM. 43. 8vo bl. 60 skb. c. 1360; AM. 51. 8vo skb. c. 1500; AM. 456. 12mo bls. 91—93 og bls. 194—95 skb. c. 1480; Gl. kgl. saml. 3273. 4to bl. 17. skb. c. 1580 (kap. 16. í Kristindb. Jónsb.); Ny kgl. saml. 1911. 4to bls. 82—83 chart. c. 1750 (Paus); Ny kgl. s. 1927. 4to bl. 13a skb. c. 1650 (16. kap. í Hirðsið.); Thott. 1280. Fol. skb. c. 1350; Thott. 2104. 4to chart. 1714 (í Hirðsið.); Thott. 593. 8vo skb. c. 1530 (í Hirðsiðum); IBfél. 122. 8vo chart. c. 1660. Í mörgum handritum er þessi grein áföst við klausuna um dóma og prófanir (Nr. 99). Prentað aptan við Kristinrétt Árna, útg. Thorkelíns, 1777 bls. 216—18, kap. II.

vm rettligan domara [1])

Nu skulu klerkar um ôll mál vera [2]) sottir fyri herra biskupi. eða. þeim sem hann hefir til fengit at skipa malum heilagrar kirkiu.

Enn leikmenn skulu vm ôll mál sottir vera fyri herra konunginum. eða. þeim sem hann hefir sína lǫgsaugn [i hendr [3]) fengit. vtan þessi mal sem her segir. eða. ônnur þvilik sem til heÿra kristins rettar [4]).

sva sem er vm rán. eða. stulð or kirkiu ok misþyrmsl kirkna ok lærðra manna. ok kirkna goz.

vm tivndar giôrðir. ok heit ôll.

vm testamenta er menn skipa einkannliga af þvi er þeir gefa kirkium. eða. ôðrum helgum stôðum. ok fatækum monnum.

vm allt kirkiu frelsi er hon a j sér ok vtan sik. j monnum ok eignum.

vm vernd pila grima [hins helga [thorlaks biskups [5]) er vitia hans staðar ok aðra helga staði ok þeirra mal.

vm hiuskap ok allar þær sakir ok mala uôxtu sem þar heÿra til. ok þar sem dæma skal hversu huerr er lôgliga getinn.

vm kvenna legorð.

vm frændsemis spell.

vm hordoma ok frillu lifi.

vm meineiða ok [6]) ef menn bÿggia dautt fe.

vm villu alla ok vantru. ok þar sem selldir verða. eða [7]). keÿptir andligir lutir.

skal vm ôll þessi [8]) mal ok þau fleiri sem skiput eru j kristnum retti hvartveggi [9]) veriandi ok sækiandi með vitnum sinum ok gôgnum koma til biskups vrskurðar. eða. hans [10]) vmboðmaꝁz.

B.

AM. Nr. 186. 4to bls. 60 skb. c. 1480. kemr hér næst á eptir

---

[1]) þannig 3269; eingin fyrirsögn í 3270, því þetta kemr þar án línuskils strax á eptir: Tilkviðianar hvatskeytligrar ákefðar etc. (Nr. 99); [2]) sl. 3269; [3]) [sl. 3269; [4]) doms 3269; [5]) [þorlaks 3269. Hér setja norskar afskriptir fyrir Þorláks: Olafs konungs; [6]) okr, b. v. 3269; [7]) ok 3269; [8]) þessor 3269; [9]) hvartveggia 3269; [10]) logligs b. v. 3269.

greininni: Nu skulu klerkar vm öll mál etc. og sýnist næstum vera ágrip af henni, sem ritarinn hafi tekið eptir annari skinnb.

vm kirkiv[mal].

Þesse oll mal heyra til kirkivm.

aull þau mal sem klerkar kærast vit sin æ mille. edur ero þeir kærder af leikmonnum.

oll hiuskapar mal. og hverso hverr er getin.

tivndar mal.

heit og testamenta. einkanlega er menn gefa klavstrvm. og kirkivm. edur hellgvm stodvm.

vernd pilagrima.

hordomar og frændsemis spell.

ockur.

kirkiv stvlldir. eda ef þat er sellt edur keypt sem heilagt er.

helgi brott og savrgan heilagra stada.

uillur og uantruir.

og ef leikmenn [1]) draga under sig þesse mal. edur onur kirkna ma[l]. þa falla þeir j ban af sialfvm lavgvnvm.

---

101. [1281].

Um bann, hvernig það verðr.

AM. 42A. 8vo bls. 182—83 skb. c. 1480; sbr. statútu Jóns erkibiskups (Nr. 79 hér að framan).

[B]ann verdur æ þria vega.

1. Þat er eitt ef madur hratar j suo stora blute sem herra pafinn til heila[grar] cristn[i] hefuer bann æ lagt sem þat ef madr leggur heip[tug]a haund æ klerk edr klaustra mann. edr vekur hann heiptar [blod sva at þat renne[2]) j kirkiu edr j helgum kirkiu gardi edur ef hann færer edur tekr wr kirkiu oc þuiliker hluter oc þeir fleire hluter sem madr feller pafuans bann yfer sig af sialfu verkinu. er huer þessara j pauans bann. þott hann sie eigi sunginn j bann.

2. Þat er annat bann er biskupar. edur adrer lærder

---

[1]) leilm̄, hdr.; [2]) [broderne, hdr.(!)

menn. oc yfer bodar heilagrar kirkiu syngia mann j bann. oc steÿpa kertum firir sannar saker.

3. Þat er hit þridia bann. er giorest af samneyte bannsettra manna ef menn samneyta þeim j mat edr drÿck. j kuediu edr kossi. j suefni edr bænum. edur tida atstaudum oc eflingu. edr fulltingi til ohlÿdni. oc eru þesser j þuiliku banni sem hiner er þeir samneÿttu. fyrer vtan þat ath eigi mega adrer æ þeim sekiazt.

4. Nu er huer j banni firir gudi sa sem giort hefuer hofud synd þar til sem hann jatar hana med jdran. aflati oc ÿfuerbot en þo er hann þar eigi j banni firir monnum. sa madr sem bannfærdr er af sinum yferboda firir logna sauk er eigi j banni firir gude. en þo skal hann hallda sig suo sem bannsettann oc ganga eigi j kirkiur. ne samneyta ödrum monnum. oc ef hann giorer suo. þa sakar hann ecki þat bann helldr bæter hann sig mikit j þui. er hann stendr vel suo mikla meingiord med samre þolinmædi. enn ef hann giorer eigi suo. þa verdr honum su ohlydni. at fullri bannzsaukinne. oc er þar firir riettliga bannsettur. Enn huer sem firir sanna sauk er bannsettur. hann er j banni bædi firir gudi oc monnum.

---

102. [1281].

Ákvæði um þyrmslur á kirkjum og kirkjufjám.

AMagn. 42A. 8vo bls. skinnb. frá c. 1480; finst og í AM. 175A. 4to bls. 42 skb. 1400. Þessi klausa er sama og 54. kap. í Kristinrétti Jóns erkibiskups rauða frá 1280 (NgL. II, 378—79), og er þetta líklega ein af þeim greinum, sem Árni biskup hefir viljað fram hafa á alþingi 1281; sbr. Kristinr. Árna k. VII.

Sacrilegium.

Avllum monnum er þat avdsynt oc kunnigt ath vera at eingi ma taca rangligha edr misþyrma kirkna gozsi. edr þeim hlutum sem gudi oc heilagri kirkiu erv eignader heiter þat sacrilegium suo sem misþyrmslur uigdz hlutar edr rangligr afdrattur. finnast þeir oc hardliga pinandi będi j gudz augliti oc manna er þat giora. oc verdur þetta sacrilegium stundum ef madr leggur heiptuga hond æ klerka edr klaustra menn. oc huer sem þat giorer fellur j bann af sialfu verkinv. oc ma af

öngum leysazt nema af sialfum pauanum. edr af nockurum þeim sem hann fær sligt uælld til þess. med odrum hætti ef nockur brytur kirkiu frid edr spiller kirkiv gardi edr odrnm þeim hwsum sem biskup lofar tider at. svo oc ef tekit uerdr ur kirkiu. þat sem þar uerdr lagt til geymslu. þo adrer eigi. ędr enn helldr kirkna eign j moti þeira vilia] sem firir eiga at ræda. edr tekur osett ędr odæmt at hofnudum domi oc urskurdi þeira sem[um]eiga at dæma. enn þersi pina er tuifolld forbod oc fiegialld. þui at huer sem helldur rangliga med jllulia ędr ręner fie heilagrar kirkiu. þa er hann firir þat j banni. jafnan skal hann fie bęta sliku sem biskup dæmer æ hendur honum edr logligr hans domari um þetta mæl. so sem honum sýnizt efter minkan oc æxlan hans afgiordar. Mæ þessi þa af biskupi leysazt edr þeim hann bydr sierlega. So oc huer sem stelur edr ræner wr heilagre kirkiv þa skal þessi hegning tuefolld firir koma at gudz logum fordbod oc fiegialld oc fordizt eigi þui helldr riettliga refsing af veralldar hof[d]ingium.

---

103. [1281].

Ákvæði um guðsifjar.

AM. 49. 8vo bls. 56—57 skb. c. 1300; AM. 158B. 4to bls. 37 skb. c. 1420; á báðum stöðnm sem kapítnli í Kristinrétti Árna. Sbr. Kristinrétt Jóns erkibiskups kap. 50 (NgL. II, 375—76); sbr. ennfremr Kristinrétt Árna ed. Thorkelin 1777 bls. 216.

Ef madr tekr at likams losta gudmodur sina [1]).

Nv er þat þvi næst. at engi madr scal hafa gvdsifia sinna zc. versus. Slikar gvdsifiar verða oc þar er madr tekr gvdmodr sina eda gvddottor sem fyʀ er sagt Enn fyrer allar adrar gvdsifiar er fýrr varo taldar. þa sekiz madr, sem hann taki sýstrongv sina. eda brædrongv. bædi vid gvd oc vid ærcki byskupp.

---

104. [1281].

Ákvæði um Rómaskatt.

AMagn. 49. 8vo bls. 57 skb. c. 1300: AM. 158B. 4to bls.

[1]) 158.

27 skb. c. 1420; á báðum stöðum sem 36. kap. í Kristinretti Árna. Sbr. Kristinrétt Jóns erkibiskups kap. 64 (NgL. II, 385).

her seger vm roma skatt [1]).

Rvma scatt scal hverr maðr græiða ahveriom .xij. manoðom penning talinn. þeira er til þriggia marka talinna. eigv fyrer vtan vapn oc klæþi æinfolld. oc geri bęði kall oc kona. eða gialldi halfan æýri firi hvern penning.

---

105. [1281].

ÁKVÆÐI um það ef maðr blandast við búfé.

AM. 49. 8vo bls. 57 skb. c. 1300; AM. 158B. 4to bls. 27. skb. c. 1420; á báðum stöðum sem 37. kapítuli í Kristinrétti Árna. Sbr. Kristinrétt Jóns erkibiskups kap. 58 (NgL. II, 382.

Vn bland við bvfe [2]).

[E]nn æf manni er þat kent. at hann blandizt við æinn hvernn fenað. þat er fyrer boðit hveriom cristnom Manni. þa seki armaðr með heimilisquiþar vitni. Enn sa sýni með lýritar æiði eða fari vtlægr. sva skal oc allra vtlegðar mala synia.

[Wm afgiof firir skiprudning a helgum dogum skal gefazt alin. En ef hon lykzt eigi jnnan vij natta sekizt .iij. avrvm.

Ef eigi er golldit prestskavp er vij. vikur ero af sumri liggur sekt við half mork [3]).

---

106. [1281?].

SAKIR þær, er faðir getr gert son sinn arflausan fyrir.

AM. 151. 4to bls. 274 skb. c. 1500. þetta gæti að efni til verið frá þeim tíma sem hér er sett, en orðfæri er þó yngra og gæti þetta eins verið uppteiknað lagasafnara.

Fyrer þessar greiner ma fader taka arf af syne sinum ef hann vill.

hin fyrsta ef hann leggur hendur a fodur sinn og vill skada hann.

onnur ef hann giorer fodur sinum mikinn oriett edur forsmar hann.

---

[1]) 158; [2]) Ef madr blandaz vidr bufe 158; [3]) [bætt við með yngr[i] hendi í 158.

iij ef hann asakar fodur sinn vm suiuirdiliga sok vtan fulla naudsyn.

iiij ef sonurenn giorer sig at jllrædiss manne med jllrædis monnum.

v[a] ef hann vill forrada fodur sinn til lifs.

vj[a] ef hann rægir fodur sinn suo honum verdi stor skadi at.

vij[a] ef fadir hans er j fangelsi fyrir nockra skuld og vill ei leysa hann vt ef fadir bidur hann.

viij ef sonur fyrir bydur fodurnum at giora sitt testamentum.

ix. ef sonurinn giorer sig at fifli an fodur vilia.

x[a] ef hann liggr med stiupmodur sinne.

xj[a] ef hann kallar fodur sinn þiof.

xij ef faderenn er fangadur af heidnum þiodum og vill sonurenn ei leysa hann vt og deyr faderenn þar fyrir.

xiij ef fader er kristinn enn sonurenn heiden.

---

107. 4. Marts 1282. Rómaborg (Orvieto).

Martinus páfi hinn IV. biðr Jón erkibiskup í Niðarósi að koma þeim tíundum, sem greiðist af Íslandi, Færeyjum og Grænlandi í gull eða silfr, því að nautshúðir, selskinn, rostungstennr og hvalseymi sé ekki hentugr gjaldeyrir til Jórsalalands né fyrir hið postullega sæti í Róma, en biðr að tiundirnar komi sem fyrst að verða má.

Prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I, 63—64 Nr. 71 eptir afskript Marinis páfaskjalavarðar af frumbréfinu, sem er í páfagarði í Rómaborg (Mart. IV. ann. I cp. 119) og í P. A. Munchs Pavelige Nuntiers Regnskabs og Dagböger förte under Tiende-opkrævningen i Norden 1282—1335. Kristiania 1864, bls. 153.

Martinus episcopus etc.

Venerabili fratri [Johanni] archiepiscopo Nidrosiensi.

Tua nobis fraternitas intimavit, quod decima, que de Islandie et Feroyum insulis in regno Norwegie constitutis, in diversis rebus persolvitur, que de facili permutari vel pecunialiter vendi non possunt, propter quod decima eadem nequit ad

Terram sanctam vel ad sedem apostolicam commode destinari. Subiunxisti quoque, quod Gronlandie decima non precipitur nisi in bovinis et focarum coriis ac dentibus et funibus balenarum, que sicut asseris vix ad competens pretium vendi possunt, unde quod super premissis a te agendum existat, petiisti te per apostolice sedis oraculum edoceri. Nos itaque tue sollicitudinis studium commendantes, consultationi tue taliter respondemus, quod tam insularum quam Gronlandie decimas predictarum in argentum vel aurum, prout melius et utilius fieri poterit, convertere studeas, illud una cum illa alia decima in ipso regno collecta pro ipsius terre subsidio ad apostolicam sedem quamcito poteris transmissurus, quid et quantum destinaveris fideliter intimando. Ceterum carissimo in Christo filio nostro [Eirico] regi Norwegie illustri nostras rogatorias litteras destinavimus, ut non impediat nec impediri permittat, quin decima ipsa de regno suo libere extrahatur in predicte terre subsidium, secundum apostolice sedis arbitrium disponenda, quodque prohibitionem contra eiusdem clericos regni factum, ne quivis laicus ipsius regni sterlingos vel argentum aliud vendere quoquomodo presumat, studeat difficultate submota qualibet revocare. Datum apud Urbem veterem iiij. Non. Martii, anno primo.

[Bæði þau bréf, sem Marteinn páfi skrifar Eiríki konungi og hér eru nefnd, eru prentuð í Fornbr. Norðm. I, 64—66 Nr. 72 og 73 og eru dagsett 4. Marts 1282. Honorius IV endurnýjaði þessa ámálgun 5. Janúar 1286. Fornbr. Norðm. I, 70—71 Nr. 76 og 77].

---

108. 15. Mai 1282. Rómaborg (Orvieto).

Martinus páfi IV. ritar Jóni erkibiskupi rauða um það, hvernig eigi að koma Jórsalatíund frá Íslandi, Færeyjum, Grænlandi og Noregi til kúríunnar, og nefnir páfinn kaupmenn í Lucca, sem borga megi til.

Dipl. Norv. VI, 42—43 Nr. 46 prentað eptir frumritinu í páfagarði í Rómaborg (Bullar. Mart. IV. f. 49. vs. an. II. ep. 30). Ennfremr prentað í Munchs Pavelige Nuntiers Regnskabsböger Kria. 1864, bls. 154—55.

Martinus episcopus seruus seruorum dei venerabili fratri [Joanni] archiepiscopo Nidrosiensi, collectori decime in regno

Norweie terre sancte subsidio deputate. Salutem et aposticam benedictionem.

Licet tibi dudum nostris inter alia dederimus litteris in mandatis ut decimam terre sancte subsidio in generali concilio Lugdunensi deputatam in Islandie et Feroyum jnsulis ac Groslandia nec non et Norwegie regno collectam nobis pro subuentione dicte terre mittere procurares. ut tamen hec effectum facilius et securius perducatur, decimam ipsam dilectis filijs Raynutio Runsini, Bartolino Corsi, Raynutio Venture, et Jacobo Taditionis de Sohorciasupi [1]), necnon Thedaldino dicto Mangialmachi, Donato Lamberti, Orlando Cianchocti, et Masseo Roscionpelli de Giuditionis de Luca societatibus ciuibus et mercatoribus Lucanis, de quorum circumspectione ac fidelitate plenam in domino fidutiam obtinemus deliberauimus asignari. Quocirca fraternitati tue per apostolica scripta mandamus quatinus huiusmodi decimam in regno ac alijs locis predictis collectam et etiam colligendam, cum collecta fuerit ad cuius collectionem per te sollertem diligentiam uolumus adhiberi, predictis mercatoribus aut aliquibus ex eis huiusmodi litteras deferentibus, coram tribus et duobus episcopis, uel alijs ecclesiarum prelatis sine diminutione ac dilatione qualibet studeas assignare per eosdem mercatores nobis uel ecclesie Romane in Romana curia uel alibi prout nobis aut eidem ecclesie placuerit pro ipsius terre subsidio exhibendam. Tu autem de assignatione huiusmodi decime fieri facias duo publica similia jnstrumenta, quorum unum penes te remaneat, aliudue ad apostolicam sedem mittas, rescripturus nobis fideliter per tuas literas, quid et quantum, coram quibus et quando mercatoribus ipsis duxeris assignandum. Datum apud Vrbem ueterem Idibus Maij. pontificatus nostri anno secundo.

---

109. 1282. [i Skálholti].

Bréf Árna biskups Þorlákssonar til Runólfs ábóta í Veri.

AMagn. 385. Fol. bls. 475 c. 1700 (Bps. I, 727). Efniságrip.

. . . herra biskup ritade til hins kiærasta vinar sins Runolfs obota j veri.

---

[1]) eða: Schorcialupi.

at hinn minti þa á leyniliga. at þeir birtu j engu vilia sinn ǫdur ætlan firi asgrimi. at ei hefir hann firir þat holms mun. hann bad herra abóta virda hvilikar honum þotti saker þeirra at Guds lǫgum.

Sua oc bad hann þenna sama abota skynia ord oc tiltæki asgrims oc gǫra sier kunnigt hveriu hann færi fram.

---

110. 1282. [i þykkvabæ i Veri].

Bréf Runólfs ábóta í Veri til Arna biskups í Skálhollti um missætt biskups og Ásgríms Þorsteinssonar.

Árna biskups saga kap. 34 (Bps. I, 727); AM. 385. Fol. bls. 475—76 c. 1700.

herra Runolfr abote ritade oc til biskups hver ord asgrimr talade a þingi j kirkiobæ. oc sua at þeir tǫludu vm med sier at asgrimi þotti mikit at missa vinatto biskups. oc villde þar allt til vinna þat er hann mætti af sialfs sins efni. oc betra allt oc bæta þat sem hann hefer motdrægr verit heilagri kirkio. oc sua at hann bad herra abóta eiga lut j at þeir mættu satter verda sua at vandrædalaust mætti standa. til þess er konungr oc Erkibiskup greina allt þat er j milli manna stód. talde þetta vera hina mestu naudsyn allra þeirra er under þeim biuGo. hann bad oc at eiga lut j at hann nædi at hallda Baugstade framleidis. oc mælti þetta allt med abyGiosvip miclum.

---

111. 12. August 1282. [i Skálholti].

Bréf Árna biskups í Skálholti til Eiríks konungs með Lopti Helgasyni.

Árna biskups saga kap. 35 (Bps. I, 728); AM. 385. Fol. bls. 476 c. 1700.

herra biskup ritade oc med honum til herra Eireks konungs. oc stod þar j med ǫdrv.

at hann sende Lopt frænda sinn. bidiandi at hann giǫrdi hans eyrinde gott firi sinn herradom. oc þa hollustu sem hann

hefir af fôdr hans. oc at hann ætlade at Rettindum honum at veita gott oc sæmiligt traust trunadar j alla stade sier til sæmdar enn Lopti til sannrar giptu. oc honum til eptirlætis. oc ǫdrum þeim sem honum þætti varda. oc let hann þat skilia at ferd hans dvaldiz saker tilfellis, enn ei af illvilia vid konung. var þetta ritat .ij. nattum epter Laurencius Messo.

---

112. 1283. i Björgvin.

Bréf Lopts Helgasonar til Árna biskups Þorlákssonar um staðamál.

Þetta bréf finst að eins í sögu Arna biskups í kap. 36 og er áðr prentað í Bps. 1, 729 og Sturl. Khútg. IV, 58—59. Hér er það prentað eptir skinnb. í Stockh. Nr. 12. 4to bl. 30b—31a frá c. 1640 og borið saman við Stockh. Nr. 8. 4to á pappír bls. 963—64 frá c. 1640.

. . . þad vil eg ad þier vitid ad ydart mäl er mioc afflutt j norege. voru mier synd bref þau [Ritud voro af Jslande til mijns herra med herra Ellende [1]) og mā vera þeir þikist Ritad hafa nær sønnu, enn ydur þiki helldur freckt. voru þau og so hardliga tekinn ad þid biskuparner vorud nær kallader landräda menn, og mest firir þann hlut, ad þier stodud mot herra Lodinn [2]) ā þinge. Marger harder hluter hafa j norege giørst mille konungz og Erchibiskupz og annara lærdra manna. [herra A[andres] fluttur og grafinn j banne Erchibiskupz [3]) j postula kyrckiu, og brotinn støpullinn at kristz kyrkiv af herra biarna kanziler til ad hryngia mote lykinu, og so var hryngt vm allan bæinn j banne kenne manna, þa var prestum øllum stefnt vt til konungz, og giørder ij koster, annar tueggie [4]) ad vera vtlæger edur hallda fornar sidueniur og syngia messur huad er biskuparner søgdu enn þeir kusu ad syngia. þā ätte herra audun þing j Mariu kyrkiugarde og voru þa giøruer vtlaga [5]) menn arna biskups j Stafangre firir þad er hann villde ei ad

---

[1]) [af Jslande send voru med herra ellendj 8. 4to; [2]) þannig 12. 4to; Lodne 8. 4to; [3]) [H. A, fluttur og grafinn j banne erchebiskupz og annara lærdra manna 8. 4to; útg. í Bps. les hér: Andrés plyttur (leiðr.); [4]) annat tuegia 8. 4to; [5]) þannig 12. 4to og 8. 4to.

þeir gillde leidangur konunge. stucku þeir vid þad vr lande enn herra Gaute [j Tolgu[1]) tok fie þeirra. slyckt hid sama var giørt vid menn Erchibiskupz j þrandheime. Erckibiskup hefur og marga konungz menn hannsett. og läta þeir eij sem þeir vite þui hid eg minn herra ad þier samþyckist firir Gudz saker vid konungdominn, sem þier þikist framast mega, þuiat betra er ad vægiast til godz enn bægiast til jllz, þuiat eg veit firir vijst ad eij mun hier ā Jslande ofrekara gengið ad kenne monnum enn nu er j norege: ad ætlan Rädsinz.

[Nu giefe gud yður gott Räd til þessa og allz annars[2]).

---

113. [Vorið 1283]. i Björgvin.

Bréf Eiríks konungs Magnússonar og Hákonar hertoga bróður hans til sýslumanna og handgeinginna manna á Íslandi um að staðir, sem að erfðum hafa verið leikmanna eign, en klerkar hafa tekið, skuli aptr falla undir leikmenn.

Bréfið er hér prentað eptir skinnbókinni AM. 174. 4to frá c. 1500 að svo miklu sem það brot nær, en síðari hlutinn er hér fyltr út eptir Árna biskups sögu kap. 37 (Bps. I, 730—31); áðr er það prentað eptir nefndu handriti í Hist. Eccl. Isl. II, 21—22 (í nótu). Sbr. Isl. Ann. Hafn. 1847 bls. 158—60.

Ejrekr konungr med guds myskun og hakon hertugi synir magnus konungs senda syslu monnum sinum ok handgeingnum monnum og aullum guds uinum oc sinum a jslandi Q[uediu] G[uds] og sina.

Lof sie uorum herra jehsv christo er avllum hlutum rædr ok styrir at uær spyrium þau ein tidindi til ydar um hridir er oss þickir harlla sæmilig uera at mestvr þori af almuganum er dyggr og orvggur konungdominum hlydinn ok goduiliadur vorvm wmbodsmonnum sattir oc samþickir sin j millum sem gvd hafi lof fyrir. þo at nockrir menn dragizt meir eptir biskupum enn til heyrir. edr audrum þeim lærdum monnum er langa stund hafa gagnstadligir verit hæde konungdominum og suo ydr j margfalldri aleitni oc margri ovidrkvæmiligri pyntingu bæde j ærnvm fiarpinum oc morgvm audrum oheyriligum hlut-

---

[1]) [sl. 8. 4to; [2]) [sl. 8. 4to.

um. svo sem heyrazt mun er fyrir retta domara kann fram at koma einkanliga j þeim nefndum hlutum þo at margir sie adrir til sem synizt opinbert at rangliga er af tekit þeim godvm monnum er sannliga hafa j setid eptir logligri hefd þeirra og þeirra forelldra og medr fogru skilordi gefit suo morgum lærdum monnum a huerium .xij. manudum slikan kost sem forn er siduenia æ oc þeir jatudu er j aunduerdu haufdu þessar giafir til sæmdar heilagri kirkiu og sier til salv botar suo sem hver ma sia at sliker hluter fylgia meir fullkominne yfirgirnd en nauckurum rettindum oc þui er þat vor[1]) [vilie at aller þeir stader sem rangliga ero tekner af leikmonnum sem iafnliga hofdu setit a med rettre ok logligre hefd. þeir ok þeirra forelldrar. ok halldit upp skylldum eptir rettum maldogum. en nu *ero* klerkar rangliga æ setter. *sva sem ero* stadr æ Snæfellsnese. Reykiahollt oc Selardalr [ok adrer sva til komner[2]). sk*ulo* aptr hverfa under leikmenn. sem var a dogum Hakonar konungs Hakonarsonar ok Sigurdar erkibiskups. ok *er* Rafn *oddsson* skylldogr til at fylgia hefdarmonnum at fæ þessa *stade* alla. sva ok at slikr *skal* vera kristinsdomsrettr i sma ok storu. sem var um þeirra daga. sua ok um tiunder ok alla adra hlute. en um falkaveidar sk*a*l fara epter konungsbrefum ok skipan herra Rafns. en þeir sem *mote* gera sk*ulo* svara fullkomnu brefabrote ok [*hafa þar hia vara*[3]) reide...]

---

114. 1283. i Brautarholti.

Samningr Árna biskups í Skálholti og Rafns Oddssonar um staðamál (Brautarholtssamningr).

Árna biskups saga kap. 38 (Bps. I, 731—32); AMagn. 385. Fol. bls. 478—79 c. 1700 (hér stendr 1284).

---

[1]) Hér þrýtr handritið. Það sem eptir fer er hér fylt út eptir Árna biskups sögu kap. 37 (Bps. I, 730—31) og það sem sagan segir hliðmælt er hér gert viðmælt; [2]) [þetta ern ef til vill orð söguritarans og má vera að hér hafi staðið nöfn á fleiri stöðum, svo sem Odda eða Vatnsfirði. Þó hefir bréfið ekki tekið skýrt fram alla þá staði, sem það átti við og aptr kalla skyldi, því að um haustið 1283 skrifuðust þeir Jörundr Hólabiskup og Árni biskup mart um hverjir staðir það væri, sem taka skyldi samkvæmt konungsbréfinu (Árna biskups saga kap. 36. Bps. I, 730); [3]) [konungs, sagan.

... epter margar greiner oc langt vidtal jade hann at þola saker godvilia vid virduligann herra Eirik konung hinn koronada oc herra hakon hertoga. sono agiæts Magnusar konungs oc fru Jngebeargar drottningar. þar til er skipadr verdr Erkibiskup j nidaros. þann bodskap sem þetta bref vottade er herra Eirikr konungr sende med herra R[afni]. eptir þvi sem herra jôrundr biskup á holum hafdi þa jatad firi sina hônd at þola. oc ei seo j moti skýlldri hlydni vid almattkan Gud.

herra R[afn] het a moti þessum lutum arna biskupi.

at tiund skal greidaz af konungs eignum biskupi oc heilagri kirkio. þeim ǫllum sem hann á. oc under hann kunno at falla j skalhollts biskups dæme. oc halldaz sa Rettr biskups stolsins sem stod adr hann var biskup. oc honum þolist þvilikt sem herra biskupi at holum. oc ei se ônn[u]r þyngsl a þessi ofan lôgd af konungsmonnum vid heilaga kirkio oc herra biskup edur hans vini ne adra menn. oc epter þetta skýrktu þeir sin jayrde ritut med sinum jnsiglum.

---

115. 1283.

Bréf Árna biskups í Skálholti til klerkanna í hans biskupsdæmi.

Árna biskups saga kap. 40 (Bps. I, 734); AMagn. 385. Fol. bls. 580 c. 1700 (árf. 1284).

ritade arne biskup j allt sitt biskupsdæme.

at eingi madr skyllde greida leikmonnum neitt þat land er kirkia ætti. ne nockurn part þeirrar eignar. sa sem adr hellt þær af honum firi geof edur skipan. helldr skylldo þeir votta at leikmenn toko allt þat kirkiunnar var moti þeirra vilia. at ei ýrde sua illa at þeir sýndo sic umattka at fá sæmd aptr gialldsins. ef þeir synduz samþýcker usæmd brottrekstursins.

---

116. 1283. [á alþingi].

Bréf landshöfðingja af alþingi til Eiríks konungs um ýmsa hluti.

Árna bps. saga kap. 45. (Bps. I, 740—41); AM. 385. Fol. bls. 484 c. 1700 (árf. 1284).

Epter þetta ritade herra biskup. herra R[afn] oc bader lögmenn. herra asgrimr oc herra sturla sinn bænastad til Eiriks konungs med fögrum ordum.

at hann leti tíund greidaz af ollum eignum sinum a jslande æfinliga til salvhialpar sialfum sier. enn til nytsemdar stadnum. oc at ei heimtist skattar ne þingfararkaup af badum biskups stolum. oc at konungr stýrkti þetta stadarins frealsi med sino brefi oc jnnsigli.

þeir badu oc at konungrinn leti ganga skip stadarins. þott hann hefdi adr annat ætlat.

þeir bado oc Lopti orlofs. þo at hann hefdi ei adr feingit.

þeir badu oc at konungr linade dom þann er handgeingner menn höfdu dæmdan vm þa menn sem herra Lodinn gaf saker a alþingi. ella gefi hann þeim upp allan dom firi sinn herradom oc bæn sinna manna. höfdu oc verit a þann þeirra sem mest þotti sekr vera dæmdar xiij. Merkr. enn a suma dæmduz ix. Merkr. enn á suma v. at luka konunginum. oc ei þotti naudsynlig utanferd þeirra. þar sem skýnsömum monnum virdaz minni saker þeirra enn firi öndverdu var uppkastat. oc þeir voru kýRer menn oc giæfer j bygdarlagi. gæfiz honuM upp er þa lýki þat fe sem nu var greindt.

Þeir beiddo oc konunginn rita j moti sierhverri grein. hvat hann villde veita.

---

117. sumarið 1284. [í Skálholti].

UMBURÐARBRÉF Árna biskups Þorlákssonar.

Bréfið er tekið eptir Árna biskups sögu og er hér prentað eptir skb. í Stockh. 12. 4to bl. 38a—b (c. 1640) og saman borið við Stockh. Nr. 8. 4to bls. 976—77 á pappír (c. 1640). Bréfið er áðr prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. 44—45, Sturl. Khútg. vi, 72—73, Bps. I, 741—42. Þetta bréf er sérlega merkilegt, að því leyti, að af því má nokkuð sjá hverjar skipanir Árni biskup hefr áðr sett.

Vær truum ydur kunnugt vera ad konungz menn kuadust stadfesta med lofatace j lǫgriettu j sumar ad oss frauerǫndum

allt þad greinarlaust sem stod j brefum þeim sem j fyrra sumar komu til jslandz vnder jnncigle konungz og drottningar, og huørsu þeir aptrudu sier þā er vær komum ā þingid, so sem Jon løgmadr vottade j løgrettu, ad þeir villdu þad ei stadfest hafa sem j mote være gudz løgum og rette, syndist oss fyrer þessa hanz framm [1]) søgn og þeirra samþycke, ad þeir fordadist Banns āfelle, medan þad hiells sem þeir hietu. Enn ef þeir seilast ā gudz Riett og heilagrar kyrckiu med frammkuæmd verkanna ā domum yfer christnum Riette edur løgsøgum, þā falle þeir j þad bann sem løgbækur heilagrar kyrckiu votta, og þar med opid bref mijnz [2]) herra Jonz erchibiskups og hanz vnderbiskupa. Nu af þvi ad leikmenn eigu [eigi [3]) valld og løg ad segia edur skipa yfer christnum Riette, þott nockrer af þeim hafe annad flutt, þā vilium vier og ad aller þier vitid, ad vmm almenneliga og heilaga skijrn, og so vm føstur og vmm helge hølld, vmm biskupz forræde ā kyrckium og eignum þeirra, valueidum og tijundum, vmm kyrckiv þyrmsl og lærdra manna, vmm lysingar fyrer brullaup, festarmāl, og vm øll hiuskapar māl, vmm Gudsifiar og skripta māl, og okur er menn byggia dautt fie, og allt þad annad er til biskups heyrer [4]) ad einz epter gudz løgum valld og dom yfer ad hafa, edur þeir sem hann skipar til, þā skal so standa sem vier høfum adur skipad [og Bodid [5]) . . . . . . Nu er sā vor bænastadur til allra ydar, ad þier geymid vel og forsialiga skylldugrar hlydne vid jardlegan konung, enn varast allra mest motgiørder og hlydnebrot [6]) vid himna konung er valld befur ā Lijfe og sāl [7]) jardligz konungz og allra vor og oss veiter allt gott, þad sem huør vor hefur, hann hegner [sijna ovine [8]) ad endalyct med Eilijfre pijnu, og vmmbunar synum sonum og þionustu monnum stundligt starf [9]) med [Eilijfre dyrd, og endalausum fagnade [10]).

---

118. [1284].

Gjörð Arna biskups Þorlákssonar, herra Asgríms Þorsteinssonar

---

[1]) sl. 8. 4to; [2]) sl. 8. 4to; [3]) [vantar í 12. 4to og 8. 4to; [4]) hi° 12. 4to; [5]) [sl. 8. 4to; [6]) hlydnes brot 8. 4to; [7]] salo 8. 4to; [8]) synum ovinum 8. 4to; [9]) straff 8. 4to; [10]) [dyrd og fognudi eilijfum 8. 4to.

og Páls [Hvalnesings] milli Runólfs ábóta í Viðey og Þorgríms Haldórssonar um reka klaustrsins í Viðey.

AM. 238. 4to bl. 39a–b á pappír c. 1570 (Bessastaðabók); AM. 65. 8vo bls. 15–18 (laus blöð frá 17. öld); AM. 66. 8vo bl. 82–83 á pappír skr. 1595 fyrir Odd biskup; AM. Dipl. afskr. Nr. 1775 (tvær afskr., önnur eptir Bessastaðab.) og Nr. 1777; Landsbókasafn Nr. 108. 4to (séra Jón Haldórsson). Jón Sigurðsson vill heimfæra skrá þessa til «c. 1275», en það er of snemt, því að Ásgrímr er þá enn ekki herraðr; hann er fyrst um 1280 annað veifið nefndr herra í Árna biskups sögu. Hann deyr 1285, og er því skráin frá árunum 1280–85.

Þessi var giord þeirra arna biskups ok herra asgrims ok pals: millvm þeirra rvnolfs abota ok þorgrims Halldorssonar ok sona hans at þeir giordv af þeim smareka[1]) þat er þeir hofdv haftt af stadarins fiorv j videẏ: fim alna tre ok smærri firi vanngeymslv: þa er þeir hofdv[2]) æ fiarna[3]) vardveidzlvnne. ok enn firi þat fleira sem aboti taladi æ: at stadvr j videẏ skal eiga hiedann af allann halfan vidreka firi avstan hravnn ok markvik vtannverdri: ok avstur firi lamba stapa:

Stadur j videẏ skal eiga þar beit so morgvm hrossvm sem videyingar villia hvartt sem[4]) epter vid er farid vtan tun ok akra vatnn ok tialdstad á medann þeir vinna æ vidnvm: stadarens vidvr skal ok svo leinge liggia sem aboti vill æ landi firi avstan hravnn: [ok þar sem hann vill:

Stadur j videy æ ok hinn x^a[5]) hvornn fiordvng j avllvm hvalreka firi avstan hravnn[6]) og [hina xviij^a[7]) hvoria vætt j hvorivm hval er kemur millvm hravnsnes giogurs ok vala gnvpa ef hvalr er svo micill at sie skipttingar hvalvr: med avllvm þvnga þeim er hvall[8]) fẏlgia beinvm ok þvesti: enn þegar meire er enn iiij[9]) vætter þa æ stadvr j videẏ hin xviij^a[10]) hlvt j.

Enn þenna halfan hval æ stadur j grindavik helming vidvr jarngerdarstadi[11]). ok hvsatopter þridivng vidvr jarngiardastadi[11]). æ stadur j grindavik siettvng vid hvsatopter[12]).

Stadur j videẏ æ vidreka med hvsatoptum millvm biarnnar

---

[1]) samreka 108; [2]) haft b. v. 66; [3]) flaraaua 66, fioru 108; [4]) sinn 108; [5]) tyu(!) 66; [6]) [vantar í 108; [7]) hueria atian 66; [8]) hual 66; [9]) 4, 66; [10]) atianda 66; [11]) jarngerdastadi 66; [12]) og slikan hlut við aðrar jarðir í greindu takmarki, sem staðar kirkju máldagi segir b. v. 108.

giar ok gardz enda [þess er geingur [1]) firi vestann arfa dali ok æ þar stadur j grindavik jtakt tvilikt [2]) sem profazt.

Hvsatopter eiga fiordvng j smareka avllvm ok j veidvm [3]) ok j allri grasnavtnn vid stad j grindavik.

Stadur j videẏ æ vidreka allann vnder bergit vt fra stad. Enn halfan vidreka æ haleẏia [4]) hofnn: Halfan vidreka æ oddbiarnar kielldv:

Stadur j videẏ ꝏ avnnvr hver missere basa vidreka æ malvik [5]) ok allt vt til kinnar [6]) enn onnvr hvor missere slijkt sem fẏlger hafnar lande halfu i ollvm fiorum: Enn onnvr hvor missere þridivng i lendingv.

Stadur j videẏ æ þann hlvta allann j hvalreka er millvm er esivbergs [7]) ok valagnvpa sem ormur einarsson [8]) vard eigandi at. ok hinn siovnda hlvt reka j hvassaravns landi.

Stadur j videẏ æ fiordvng j hvalreka j [krẏssv[v]jik [9]) ok skal sa sem bẏr j krẏssvvik [10]) ʳsenda mann til videẏar þegar hvalvr kemvr adur þridia sol sie af himne ok lata skiera hval ok abyrgizt sem seiger j logbok.

---

119. [1284]

Máldagi Viðeyjarklaustrs um ítök í jarðir annara manna.

Þessi máldagi eða máldaga stúfar þessir, sem hér eru kallaðir A og B fylgja í handritunum gjörð Árna biskups og Ásgríms hér næst á undan og er því líklegt þeir sé frá sama tíma; A stendr á undan gjörðinni, B á eptir. Það sem hér er kallað C, er tekið eptir Vilchinsbók. Í Landsb. 108 er A og B grautað saman, eins og hjá Vilchni, en þó styttra.

---

[1]) [þessir geingu(!) 66; [2]) þnilijkt 66; [3]) vidnm 66; [4]) haaleira(?) 66; Haleyrar 108; [5]) maalvijk 66; [6]) kiñgur (sic) 66; kyñar 108; [7]) sl. 66, 108; Suarbergs(!) 66; [8]) í Landsb. 108. 4to stendr aptan við bréfið: «Eigandi og ábúandi Saurbæjar á Kjalarnesi var drepinn i Viðey af Ellindi lögmanni á Strönd. vide Byskupa annala». Jón Sigurðsson hefir og ætlað að þetta væri Ormr Einarsson mágr Erlends lögmann, er hann vóg 1519, og yrði þetta þá seinni viðbót við bréfið. En þetta er víst ekki rétt, því að þetta mun vera sá Ormr Einarsson, sem nefndr er í bréfi um reka Garða á Álptanesi frá hér um bil 1307; [9]) [krijsivijk 66; krysnvikur landi 108; [10]) krijsuvijk 66.

A.

AM. 238. 4to bl. 39a papp. c. 1570; AM. 65. 8vo bls. 14 (laus blöð); AM. 66A. 8vo bl. 82a skr. 1595; Landsb. 108. 4to bl. 102; AM. Dipl. afskr. Nr. 1778 (eptir 238). Upphafið er nefnt í bréfi Jóns Skálholtsbiskups frá 1413.

Mældage klavstursinz j videy[1]).

Þessi jtok æ stadvrin j videy j lond[2]) annara manna.
fiordvng hvalreka j kryssv[3]) vik.
hellming hvala ok vidar med hravnz landi.
fiordvngurinn j krossvik var keypttur firi v^c^. [4]).
Hinn siovnda hlvta hvalreka j hvassaravns landi.
Medur hops[5]) landi halfan hvalreka.

B.

AM. 238. 4to bl. 40a á papp. skr. c. 1570, og er hér bil milli þess og gjörðarinnar; gjörðin endar neðst á síðu með ekki fullri línu, og þetta byrjar á næstu blaðsíðu með nýrri línu; AM. 65. 8vo bls. 18—19 (laus blöð); AM. 66. 8vo bl. 83, skr. 1595; Landsb. 108. 4to. Það getr verið vafi um hvort þetta eigi ekki í raun réttri að fylgja sem áfast við Nr. 118.

Stadur j videý æ ok selfor j þormodz dal hinn efra.
Gelldfiar afriett j skardz kinn[6]).
Savda hofnn j hravnslandi j grindavik. j^c^.[7]) gielldings. hvsrvm [fiarmanni[8]) vit þridia mann þott þurfi. kietil ok elldivid og blondv leigvlavst.
þriar[9]) skogar toptter j skoradal.
Alla halfa lax veide j [ellida æm[10]). jtem at avk fimtvng vr[11]) nedri æ.
Samvidvnnar[12]) skog j hravnvm vt fra hvaleyri. jtem skogar toptt j selvikar[13]) skogvm.

C.

AM. 259. Fol. bls. 55—56; AM. 260. Fol. bls. 59—60, hvort-

---

[1]) þannig 66; [2]) land 66; [3]) krysu 66; [4]) fim hundrut 66; [5]) hofs 66; [6]) Skarðskirkju(!) 108; [7]) tuo hundrut 66; [8]) fari madur 66, faremanu 108; [9]) þria 238; þriaar 66; [10]) ellidhaam 66; [11]) j 66, 108; [12]) Samvidar 66; [13]) Solviðar 108.

tveggja með hendi Jóns í Villingaholti; AM. 256. 4to fol. 25a, skinnb. skr. um 1640—50 fyrir Þorlák biskup.

Þessi jtôk a stadurinn j jarder annara manna. fiordunng j hvalreka j Krysuvijk [1]). helming widar ok hvale [2]) med hrauns landi j Grindavijk fiordungurinn [3]) j krosse var keypt [4]) firi vc ok hinn siounda hlut j hvalreka j hvassa hrauns lande med hofs [5]) landi halfan hvalreka millum walagnvpa ok Esuberg [6]) halfan hvalreka. Selfôr j þormodzdal hinn efra. Gielldfiar afriett j Skardzkinn. Saudhøfnn j hrauns land j Grindavijk hundrad Gielldingz. hüsrüm farmonnum [7]) vid þridia mann þo þurfe. kietil oc elldevid ok blôndu leigulaust [8]). Stadur j widey a vidreka med husatoptum millum Biarnargiar ok Gardzenda þess er geingur firi westann arfadali: Husatopter eigu ok fiordung j smareka aullum ok j veidum ok allre Grasnautnn vid Stad j Grindavijk. Stadur j widey a vidreka under bergi ut fra Stad enn halfan vidreka æ haleigiu [9]) hôfnn. Halfann vidreka ā Oddbiarnar kielldu. Stadur j widey aa onnur hver missere bāsa reka ok malvijk [10]) ok allt ut til kinnar. enn onnur hver missere slijkt sem fylgir hafnnar landi hālfu j ollum fiôrum. enn onnur hver missere þridiung j lendingu. iij skogar topter j Skoradal. alla halfa laxveide j ellida ām. jtem ad auk fimtung [11]) ur nedri æ. Samvidunar skog j hraunum ut fra Hvaleyre. jtem Skogartuptt j Selvijkar skogie.

---

120. [um 1285].

Reka og landamerkja skrá Þingeyraklaustrs.

AM. Nr. 278. 4to á skinni; Bréfaafskriptir Árna Nr. 2889, afskript Árna sjálfs eptir skinnskránni («ex pagina membranea monasterii Thingeyrensis» = A), Nr. 500 eptir transskripti Björns á Skarðsá og séra Gunnlaugs í Vallholti 1645 (= B). Árfærsla skrárinnar er Jóns Sigurðssonar.

J þria staði scal fyrst skipta eiga vika lond halvan þriði-

---

[1]) Krysi- 256; [2]) hvali 260, 256; [3]) fiordunginn 260; [4]) keyptt 260; [5]) þannig 259, 260, 256; [6]) þannig 259, 260, 256; [7]) fiarmonnum 260, unu 256; [8]) hér endar þessi stúfr í 108; [9]) þannig 259, 260, 256; [10]) mál vijk 259; māl vijk 256; [11]) fimtungr 260.

[ung] [1]) þar a þorvarðr j þriðiung i reca skipti. En halvan þriðiung eiga þau Guðrun oc Kolbeinn oc a [þorvarðr þar fiorðung] [2]).

Þa eiga vica lond allan þriðiung einn. [þa] er epter einn þriðiungr. þeim scal skipta j þria staði. eiga einn lut vica lond. þa scal i helminga scipta [oðrum] lut. oc fylgir sa lutr hafnarlondom annaR. þa er epter halfr annarr lutr oc scal þeim huarum [tueggia scipta] i hælmin[ga. Eiga þar] annan lut aboti oc brǿðr [oc þeir þorvarðr oc Jllugi [3]) at hælmingi huarer. [Jllugi a hælming við þor]varð. [en nu er illuga lutr kominn under breðr [4]) en annan eigu hafnar lond. þa scal sc[ipta] þeim lut ollom sem til hafnarlanda liggr. þ[eim [5]) scal] skipta fyrst i helminga oc enn oðru[m lut] [6]) i hælminga. þar a Guðrun enn fiorðung i þeim helmingi við þorvarð [7]).

[8]) J milli rifs oc hella þeirra er ut ero i digra mula i kall[drana la]ndi. ero þau hualscipti a [9]) rechualum oc a [9]) landmanna lut at i fiora staði se skipt. fylgir einn lutr hualgarði. Annarr lutr til kalldrana oc hafnarlanda at helmingi huarir. Nu er þriði lutr oc a Guðrun halvan [10]). en halfr liggr til vica landa. oc a þorvarðr þar i þriðiung. Enom fiorða lut scal skipta i þria staði. hever þar einn lut rifs land. annan Guðrun. þriði liggr til hafnar landa. Flytningar skolu saman fara með hualgarði oc kalldrana oc skotmannz lutr oc lasshualr [11]).

---

[1]) dottið úr skbl., og nndirstrikað í A; [2]) eyða í skránni fyrir þremfjórum orðum, sem skafið sé; B hefir þannig, og svo stendr í skránni frá hér um bil 1320, sem ritnð er nm 1500; [3]) [hefir fyrst staðið í skránni: «en þeir þorvarðr oc Illugi annan» og svo stendr í B; en seinna hefir verið strykað yfir «en» og sett «oc» í staðinn uppi yfir, og verið dregið yfir «annan» og við það kemr fram það, sem hér stendr, og svo les Árni og er það augljóslega réttara; [4]) [yfir linunni með sömu hendi og skráin frá hér um bil 1340 um Giljár reka; orðin «en nn er» ern tekin eptir B, því eyða er fyrir þeim í A. Árni hefir skrifað þar, en dregið út aptr: «Hic supra lineam recentiore manu, antiqna tamen, scriptum est»; [5]) þaunig A; þar B; [6]) eptir B: A hefir ekki getað lesið nema. . . .kt eða. . . .kn, sem er líklega rangt; [7]) hér eru 3/4 úr línu í eyðu í skránni; [8]) sbr. skrána frá hér um 1290 um hvalaskipti milli Rifs og Hella; [9]) B les í, sem líklega er rangt; [10]) 1/2 úr línn auðr í skránni, og mnn þó ekki vanta í; B ritar hér og sem enginn eyða sé; [11]) hér um bil 1/6 línu auðr í skránni.

Milli rifs oc mávastapa stapa skulu eiga i rechualum þridiung kalldrani oc þorvarðr. Annan vicalond oc Guðrun. oc a þorvarðr þriðiung i vicaluta [1]). En hinn þriði huerfr til rifs oc hafnarlanda. oc a rifsland helming i scipti við hafnarlond[2]) En firir innan stapa til laxsar a kalldrane oc vicalond oc Guðrun einn þriðiung at helmingi huert. oc a þorvarðr þriðiung i vicalut en fioıðung i guðrunar luta. En annaʀ þriðiungr liggr til tiarnar landz ok krocslannz oc rifslandz oc hafnarlanda. oc a rifs land iamnmikit sem hafnarlond bæði. Nu er epter einn þriðiungr oc scal sa huerfa halfr til grôna brecco oc kelldu oc óslandz. oc a grônabrecca iamnmikit sem hin bæði. En halvan a þorarinn oc Suinvettingar oc synir Jngimundar iamnmikit allir. J milli mavastapa oc laxar skulu saman fara flutningar oc scotmannz lutr oc lasshvalr. skulu muncar hava þria luti en þorvarðr fiorðing.

Þetta er landamerki milli kalldrana oc hualgarðz. liosþúfa ræðr oc rettsýni ovan í vatn. hualgarz menn eigu hagann allan oc hallda upp garði firir neðan voll a kalldrana oc sua suðr i vatn. en ef þeir hallda eigi garði upp. þa eigu huarer tueggiu sambeit. Kalldrani a torfscurð firer utan hafnara oc engiar allar upp at hualgarðz teig. Hualgarðz menn eigu þar at skera einn attfeðming a huerio ari. Kalldrani 'a engiar allar með seliavatni suðr at hafnarvatni oc holmi i seliavatni oc klaufa lôk [3]) allan oc æý þa er þar fylger. þa eigu þeir oc þrondarlôk er fellr ovan i hafnarvatn. til motz við hafnarmenn. Sua sagði þorsteinn langstaccr oc kanabarðr oc Gunnhilldr grimsdottir.

Þetta er landamerki milli krocs oc tiarnar. miðgróf ræðr oc gagnsýni i uppsprettu þa er augna lôcr heiter oc dôll i kýrfings fialli oc lôcr sa er fellr or hornnsila tiornn oc vestan i nesvatn oc fra lôkiarosi rettsýnis i lambhagann þann er stendr firer austan nesvatn.

Þetta er landamerki i milli krocs oc rifs stapinn oc rettsýnis upp firir hest. þa austr i raupnadal [4]) oc rettsýni i stapa

---

[1]) ¼ úr línu anðr í skránni; [2]) eyða fyrir eitthvað einu orði í skránni og er skafið; B les eins og eingin eyða sé, og hefir hér líklega upphaflega verið skrifað: þriðiung, en svo skafið út aptr, af því að orðinu var ofaukið; [3]) þannig B; í skránni má bæði lesa klaupalôk og klaufalôk, og getr Árni um hvorttveggja, og setr p fyrir ofan línuna; [4]) Í skránni er fyrst ritað raunadal, en síðan er pn sett yfir línuna og

þann er stendr firer sunnan [. . a]rns[1]) eingi. oc i fuglþufo þa sem er firer sunnan þrondartiorn. Krocsland a lðk þann [er . . . .[2]) heiter oc fellr austan i Lax[a].

J helming scal scipta spacono arf. eigu þar annan lut hoscvllzstaða menn oc spaconufellz menn. þa scal enn scipta i tua staði. eigu þa muncar annan lut. en þa scal enn scipta i tua staði. eigu þeir fra Suinavatni oc af holltastoðum annan lut. at helmingi huarir. en annan eigu mast[aðamenn] halvan. en muncar oc þeir or hu[am]mi halvan. at hælmingi hvarer[3]).

---

121. 1285.

Áminningarbréf Marteins og Honoríus páfa til Eiríks Noregs konungs Magnússonar út af ójöfnuði hans við klerka, og einkum við Jón erkibiskup rauða, Andrés biskup af Ósló og Þorfinn biskup af Hamri.

Marteinn páfi dó 1285 og tók þá Honoríus páfatign. Marteinn páfi hefir látið taka bréfið saman, en líklega ekki verið búinn að senda það af stað, en að eins fá það í hendr Pétri af Mediolan, en svo hefir Honoríus sent það, án efa með Andrési biskupi af Ósló (sbr. Isl. Ann. við ár 1285). Bréfið snertir ekki sérstaklega Ísland að öðru leyti en því, að því hefir verið snúið á íslenzku líklega um sama leyti; vera má þó að það hafi haft áhrif á staðamá á Íslandi. Hér er prentað eptir AM. 354. Fol. bl. 36b—38b skb. c. 1400 Skálholtsbók yngri, sem þykir skrifuð með hendi líkri séra Magnúsar Þórhallasonar þess sama, er ritað hefir nokkuð af Flateyjarbók. Afskriptir af bréfinu eru í Ny kgl. saml. Nr. 1938. 4to á pappír (eptir AM. 354.); Ny kgl. saml. Nr. 1585. 4to á pappír frá 18. öld; MSteph. Nr. 13. 4to bls. 113—26 á pappír skr. 1715 fyrir Pál Vídalín eptir «chartis» með hendi Árni Magnússonar; MSteph. Nr. 41. 4to á pappír frá c. 1730. Allar þessar afskriptir virðast vera komnar frá 354, og er þeim því hér enginn gaumr gefinn. Bréfið er áðr prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 404—10 (eptir AM. 354). og er þar árfært til 1283; þar er og prentuð þýðing Þormóðar Torfasonar af því, sem finst í hans Hist. Norv. IV, 372.

bref virduligs herra honorij papa.

---

punktr undir u eins og lesa eigi raupnadal = (Rjúpnadal?); B les raunadal (= Hraunadal?).

[1]) þannig, A; rns ljóst í skránni; B les vatnseingi; [2]) Huorki A né B hafa getað lesið lækjarnafnið og hafa eyðu; [3]) Hér eptir kemr eyða fyrir svo sem fjórum línum, og þá kemr um Giljárreka c. 1340.

Honorius pafi. þion þiona guðs. sendir hinum kærazsta sinum syni j christo[1]) agøtum Eireki noregs konungi quediu oc postoliga blezan.

Meistari petr af mediolan. vor elskulegr sonr ok heilagrar kirkiu kanzeler. sagdi suo os hiauerandum. at þa er a lifi var søllar minningar Martinus pafi. er nøstr var fyri os. tok hann vidr nockurum brefum þeim sem saman voro gorr vnder þess ens sama pafans nafni med þessi formeran.

Martinus biskup þionn þiona guds sender enum kørasta sinum sýni j christo[1]) agiøtum eiriki noregs konungi. kuediu ok postuliga blezan.

medr þui at konunglig sômd skýlldaz. at elska rettan dom. þa hôfer at þat se forprisad j girnd hiarta þins. at framkuðmd konungligrar ýfersýndar greini suo gerandi hluti. med fýrirfarandi skýnsemi. at eigi þurfi þar nockura asakan til at leggia edr hirtingar snarpleik helldr þat allt konungs medferdi se lofligt ok gudi þôgiligt. Samþyckid ok vingiarnlega vidrjafnad ok Rettlôti. virduleger brôdr.

A[ndres] biskup af oslo ok þorfinr af hamri. greindu firi os eigi ath eins af sinni halfu. helldr ok af allra annara biskupa formanna ok klerka heilagrar nidaros kirkiu j þui sama erkibiskups dômi þa hluti sem fýRum gerduz millum godrar minningar erkibiskups nidaros kirkiu. ok agiôtrar minningar Magnus noreghs konungs faudr þins. þat einkanliga eR þessi konungr ok sýslu menn i hans Riki gerdu vmskipti a um þau en godu fornu laug er j þui landi hafa gengid. en toku þar upp j stadin laug ok nýar sidueniur þôr sem kunnigt uard at hellzsti miǫg nidrudu heilagrar kirkiu frelsi. ok verndum einkanliga fýrst þui priuilegio er agiôtrar minningar Magnus erlingsson noregs konungr gaf ok ueitti nidar os kirkiu j hueriu er þetta stod millum annara hluta. at sa enn sami konungr het ok gaf sik ok sitt Riki j ualld enum helga olafi konungi. En til merkis þesarar vppgiafar. baud hann skýllduliga at epter hans andlat. ok allra hans eptir komandi. skýlldi konunglig korona offraz til ens helga olafs konungs j nidaros kirkiu. Suo uar os ok flutt ath þau voro forn laug j landi. at þann tima er konungs kosningr þurfti at vera. þa skulu erkibiskups ok annara

---

[1]) xpi, skb.

biskupa eid[ar] ok tillaug[u]r vm þat efni fyrer mest haldin vera. Suo ok at sýslumennerner dirfiz ei vndir sig at draga ok ýfer at sitia þeim soknum. ok domum sem at Rettu heyra til heilagrar kirkiu formonnum. ok vm sidir koma þa i kiðru med audru marghattudu efni. ýmisligra greina. millum erkibiskups ok konungsins faudr þins. en med godra manna tillaugu stadfestiz þeirra i millum vingiarnligr[1]) samningr vm allar greinir þeirra i millum. med samþýcki biskupanna, ok korsbrðdra ok annara formanna heilagrar kirkiu. ok ei sidr med samþýcki barona j noregs konungs Riki. veittu þar til huorertueggiu sin sðri. at þessi sðtt skýlldi halldaz. ok vardueitt vera af erkibiskupi ok konungi. ok ollum þeirra laugligum epterkomandum. So et sama fluttiz firi os at konungrinn fader þinn vardveitti þessa sðtt. ok let fastliga halldaz vm allt sitt Riki ô medan hann lifdi. En epter hans dag a. xiij. ari þins alldrs. þa er þu uart kronadr. suarder þu at hallda ok vardveitaz lata heilagrar kirkiu frelsi ok Rettendi. Suo ed sama fir nefnda sðtt at nðr verandum ok samþýckiundum þinum verndar monnum. Nv epter þat toku þesser somu verndar menn ok Radgiafar þiner er sðttina hofdu svarid at vardveita. ok gengu haskasamliga a sin sǫri. ok gerduz ei minniger sinnar saluhialpar. suo at þeir dirfduz at skipa ok jnnleida nockur laug ok sidueniur moti sagdri sðtt. þeir sogdu ok fram nockur laug til kirkna ok þeirra formanna. þau sem ei nidrudu litt kirkiunnar frelsi þar med letu þeir fýlgia umskipti þeirra godu laga sem fýR gengu j landinu. En allar þessar skipaner ok veniur. er þeir leiddu j landid med þeim hðtti. budu þeir at stadfastliga skýlldi halldaz. ok vardueitaz vnder nafni þinu. ok at suo komnu efni kostgiðfdi erkibiskup. moti at standa vandum verkum. þess hattar verndarmanna geymslu. ok suo at fýrer þa skylld. hafdi hann þing uidr sina under biskupa med audrum kirkiunnar formonnum. ok millum annara hluta þeirra er skipuduz a þui þingi. monnum til sidbotar. sagdi erkibiskup fra guds laugum. ok pafaliga skipan moti þeim er þat skipa ok stadfesta er til nidranar er heilagri kirkiu. baud hann ok fastliga at þessi guds laug skýlldi af ollum vardveitaz. ok þat med at allir hans vndir biskupar. huerr

[1]) vmgiarnligr, hdr. (vgiarnliga; vottr þess að eldra handrit liggi til grundvallar).

j sinu biskups dōmi skýlldi þessi somu laug lesa lata. hid minnsta. sinn a. xij. manudum. En af þuilikum hlutum fýʀ nefnder verndar menn. geýmslu menn ok ʀadgiafar. at erkibiskup ok adrir biskupar leiddi j land. mykla nyung. ok ohōfur. ok at slikir hlutir vōri þer ok þinu ʀiki til mikillaʀ þyngingar. ok þar fyri appellerudu þeir til postuligs sōtis. En þott erkibiskup giordi þessvm sumum margar aminningar. at þeir leti af um sider. þeim ˏolaugum. ok siduenium. ok skipanum er motstadlig voru heilagrar kirkiu frelsi. ok þo at hann vottadi fyri þeim at þeir sem slikra hluta. dirfaz moti kirkiu. felli i pafans bann. af sialfu verkinu. þa fyri litu þeir ei þui sidr. þess hattar aminningar hans. med fordōmdri dirfd. erkibiskup bodadi ok einkannliga. tuo af þessum verndar monnum þinum j banni vera. annan biarna af gizka. ok þann er kalladr er andres pluckr. En þo at biskup gerdi sina skylldu her um. þa sam[n]eýttu þesser suo sem adr audrum kristnum monnum. En adrir verndar menn ok ʀadgiafar samþýcktu þeim. ei at eins. ok samneýttu. helldr skýlldudu þeir ok adra menn til þeirra samlags. ok enn a ofan. at þessa hina somu ok adra þa sem bannsetter voru. fyri sina opinbera glōpi. þa uegsomudu þeir þa mýklu fremar en adr hafdi uerid. j sōmdum ok mannvirðingum. ok þa er þessi andres pluckr. er fýr gatum uer andadiz j þui banni. þa toku adrer uerndarmenn. geýmslu menn ok ʀadgiafar þinir hans likama. ok letu grafinn uerda j biorgin. j sialfs þins kapellu. Nu eigi þui sidr. þa minti erkibiskup æ uendiliga. suo þig sem þina ʀadsmenn. at þer allir samt letid nidr falla þes hattar þýngian ok þraungingar til heilagra kirkna. hann bad ýdr aptr giallda kirkium ok þeirra personum. þat sem þōr hofdu adr fýri mist. laug ok siduenıur. skipanir þōr sem þer haufdud jnn leitt. ok vida dirfduz moti kirkiunnar frelsi. bad hann ýdr vendiliga af skafa ýdrum bokum ok brefum. edr at minsta lagi. at þer vottid opinberliga. at þer vilid slika hluti ei sidan frammi hafa vid kirkiurnar. edr a þeira vmbods menn. En þu ok þiner uerndar menn. geýmslu menn ok ʀadgiafar uanrǫktu med mikilli þriozku at hlyda þess hattar aminningum. Sidan sendi erkibiskup fyri ser ok sinum undiʀ monnum. ok biskupum visa sendiboda til postuligs sōtis epter þeirri appelleran. sem þinir ʀadgiafar hofdu fyri gert. þa skipader ok enn sendiboda til uor. En er þetta erendi. ok huara-

tueggiu sendibod kom fyri os.[1] þa falum uer þa æ hendi þessum kardinalibus uirduligum brodr vorum erkibiskupi. ok uorum sonum. sanctorum marcelline et petri prysbytero[1]). oc j sancte marie inmalata diacono. at þeir skylldu heỳra þetta sendibod hid sama. ok sidan os kunnigt gera af huorumtueggium sendibodum. Nu med þui þa er þessir sendibodar haufdu marga hluti frami hapt. fyri þessum kardinalibus. þa beidiz þinn sendibodi millum annara hluta at vid skỳlldum senda legatum til noregs. at kalla aptr þðr þyngianir ok hardendi. er hann sagdi ed þu ok þiner menn. þylder af biskupum ok audrum lðrdum monnum. um allt þitt Riki. En at audrum kosti kalladiz hann ecki mundu um geỳma þes hattar appelleran. ok at þessi sendi bodi. suo uanlỳgtudu. þa toku þinir Radgiafar ok helldu fyri me[i]ra sinn rangan uilia. en skỳnsemd edr Rettendi. suo at þeir toku ok fðrdu j bond þa lðrdu menn sem biskupa starf hofdu. ok profasta ok klerka. suo et sama leikmenn. þa sem med eidum voru skylldugir. undir biskupa þionostu. þeSa huoratueggiu rðntu þeir ok j vtlegd raku. af ollu sinu godzi. ok laugdu suo meingiord a meingiord ofan. ok at slikum Rangendum fram hofdum æ guds Rett. af þinum radgiofum. þa freistadi erkibiskup. fram at ganga j moti epter skỳlldu sins embðttis. epter þðr laugligar aminningar. sem hann hafdi þeim gert. En þar moti dirfduz þessir hinir saumu. med mikilli illzku. ok uanrðkt gudligri tign sialfan erkibiskup ok suo hid sama A[ndres] biskup af oslo. ok þorfinn biskup af hamri opinberliga j vtlegdar pinu at skipa . ok braut reka af sinum biskups stolum. ok enn meira. at þeir rðntu þa ollu sinu godzi. fyri þa eina skulld at biskuparner uilldu hallda þa sðtt eR fyRi gatum ver millum erkibiskups ok konungsins faudr þins. ok þat annad at þau log ok skipanir. er berliga uoru jnn leidd. moti heilagrar kirkiu frelsi. villdu þeir suo sem þeir attu eigi hallda edr halldaz lata. Erkibiskup ok adrer biskupar hofdu þolad um hrid þuilika utlegd. sem fỳR var sagt. ok erkibiskup ðtladi heim at hallda til sins erkibiskups stols. ok gallt hann natturunnar skulld ok andadiz af þessi verolld. Eun er þessi tidendi gerduz kaulludu þesser Radgiafar heim aptr sinn

[1]) Svo les Finnr biskup, og án efa með réttu; í skb. stendr : pet'phro = petriphoro(?).

sendi boda af kuria med þinu bodi. ok dirfduz þa þeira hluta er kirkiunni. ok þeira personum voru til mikillar nidranar. Nv af slikum hlutum kom til vorr fÿʀ nefndir biskupar. ok tiadu litillatliga at ver skÿlldum sampinaz j voru hiarta þeira fatôka lifnadi. þeir badu oꜱ ok at geÿma med faudrligri forsia. at ei skylldadiz þeir lengr j vtlegdar pinu. at þola brigzli biskuplegri tign. ɴu med þui at þesser hluter. sem ver hofum tinda. ef at sannleikinum er geÿmt þa mislika þeir gudi. er fyri koma konungligri heilsu. ok spilla hardla miog þinni frôgd. þa biodum ver. ok aminnum konungliga tign. skÿlldandi þig j vppgefning sÿnda þinna. at þu hugser. med vendiligri aktan. at eigi somer konungligri tign. at þu hafir þig suo. edr gerir til lôrdra manna. j þinu ʀiki. edr þolir af odrum. at suo se til þeira gert. sem her til hefer verid. þar sem þu ôtter þa at vegsama. sem guds þionostu menn ok þeira malum at fÿlgia. med vidrkiômiligum goduilia.

---

122. 1285.

Bréf Árna biskups til staðamanna, þar sem hann varar þá við að taka guðs líkama að páskum.

Árna bps. saga kap. 51 (Bps. I, 747); AM. 385. Fol. bls. 488—89 c. 1700 (árf. 1285). Ágrip.

Þenna vetr ritaðe Arni biskup j oll profastsdæme sins biskupsrikis. vidvaranar bref til þeirra manna sem kirkio hofðo tecit.

at þeir tækio ei likama vars herra á páskadegi, oc þar með settar sannar skÿnsemdir, sakir þess at biskup sa þá standa j dauðlegre sÿnd, mátti hann ei utan þunga sekt við almáttkan ɢuð meþ þôgn hÿlia þvilikan glæp sinna undirmanna, hann sÿnde þeim oc jafnfram. at sva takande jóku þeir storlega micið sina sekt, oc áttu sialfir sic fra at hallda uilianlega, þott hann leggi ei bann fyrir at þeir tækio, hann synde oc j iij. stað, at hann afsakaðe sic við ɢuð fyrir þessa viðvaran, oc þat þeir atto sialfir sic at abÿrgiast ef þeir tækio slikir sem þeir væro.

---

123. [1286].

MÁLDAGI Krosskirkju á Setbergi [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 64b—65a. Þetta er hinn síðasti máldagaflokkr, er Jón Sigurðsson hefir árfært.

SethBerg:

Kirkia ad setBergi er helgud med gudi jnum helga krossi med þessum maldaga. ad þar skal vera prestur heimilisꝼastur oc veita þar allar heimilis tijdir oc haꝼa iiij merkur kaups j frijdum eẏri: þar er leẏfdur heima maña groptur: þar skal [vera] heima tijund allra heima maña [1]): oc giallda ä eẏre huertt vor vj: aur[a]: kirkia a þetta j Buñadi: xxx huñdrud j þessum hlutum̃ [2]).

---

124 [1286].

MÁLDAGI Nikuláskirkju í Bjarnarhöfn [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to, tvær afskriptir: bl. 67a, og 107a (= b).

Biarnnarhoꝼnn.

Nickholas kirkia j biarnna [3]) hǫꝼnn: a þrijtẏgi [4]) asaudar: oc [5]) kẏr vj: og hest og land ä gudnẏar stǫdum: og silꝼur: kalek. þañgad liggia tijvnndir og lẏse tollar: aꝼ niju [6]) bæum: þar skal vera prestur heimilizꝼastur: og taka iiij merkur: bondi sa er þar bẏr er skẏlldur at aññast kirkiu at aullu: þaññgad er groptur af [7]) ollum bæum̃ ꝼẏrir vtañn raun [8]).

---

125. [1286].

MÁLDAGI Stefánskirkju í Snóksdal [er Árni biskup Þorláksson setti].

---

[1]) tvískr. í hdr.; [2]) Hér er eins og eitthvað vanti aptan af, en eingin eyða mun þó vera í máldagabókinni; [3]) biarnnar, b; [4]) xxx, b; [5]) sl, b; [6]) ix, b; [7]) vantar í a; [8]) hraun, b.

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 67a og önnur afskript í sömu bók bl. 107a.

SnoksDalur.

Kirckia j snoksdal er helgud med gudi hinum: helga steꝼano hun a lonđ þriu [1]) halꝼ: gilz backa oc haurde [2]) bol stad: og snoks dals land og þui meira a milli [hleirmula [3]) oc þreskalldar [4]) kẏr v: oc hesta iiij [5]). settung j hualreka a: ꝼallanda stodum og vel attunğ medal drangs og grinđar: ã harda velle vr [6]) aullum reka: eina a og .x. avra voru: þar skal vera prestur og diakn.

---

126. [1286].

Máldagi Maríukirkju undir Felli í Kollafirði [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 60a.

Fell j kollafirde.

Kirckia vnder ꝼelli j kollafirdi er helgud med gudi mariu drottnijngu: jone: postula: olaue koñgi marie magdalene: hun a huertt vor saud veturgamlañ: or steina dal: añar at [huꝼu: stoduṁ [7]) þridia vr ꝼiardarhorñe: or hlijd vj alñir vadmalz: or Broddanesi ꝼiorda saud: ꝼimti or: ꝼiardarhorñe: setti vr trudu dal: kẏr tuær a kirckia oc eina ä: alltara klædi: ij: silki oc pell klockur iij. Boc. eina: elldBera oc munlog: þar scal vera prestur heimilisꝼastur: skal lañdeigañdi ꝼæda hann oc ꝼä honum ij merckur: þar skal sẏngia huern helgan dag: atian alñer skal Bondi leggia til: kirckiu: a huerium xij manudum: ꝼẏrir lẏzing vm̃ nætur: tijuñdir liggia oc lẏsitollar hijngad: ä millum Bitru halz oc kolla ꝼiardar nes: ä hueriuṁ þessum Bæ: er skẏllt ad ala lam̃b þeim sem vndir ꝼelli er: þadañ skal sẏñgia thil. vij bônhusa oc vj. aura kaups aꝼ hueriu:

---

[1]) iij, b; [2]) haurda, b; [3]) [hleirmula, a og b; [4]) þreskallda, b; [5]) fiora, b; [6]) or, b; [7]) þannig, hdr., r.: Ljúfustöðum.

127. [1286].

Máldagi Maríukirkju á Hvoli í Saurbæ [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 64a.

Huol.

Mariu kirkia ã huole er helgud med ɢudi johanne ʙaptista: petro postula: ɴicholão ᴛhorlãco: hün ã j lande iiij hundrud oc tuttugu. oc ku. hun ã j ʙunade kluckur. ij. og ᴀlltaris klædi. kertiss[t]ikur. oc ɢlodar ker. tiolld oꜰ alla kirkiu. þar skal vera heimilis prestur og allar heimilis tijder messa huern dag er gior er til. oc. ij. añañ huern dag. vm lañga ꜰostu oc ij messur j viku vtañ ꜰostu vigilia huerñ aptañ vm̃ ꜰostu: lýsa kirkiu ꜰra mariu messu oc þar thil lijdur pãska viku: etc.

---

128. [1286].

Máldagi Michaelskirkju í Haga á Barðaströnd [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 62a.

Hage.

Michaels kirkia j haga er eignud med gudi mãriu drottñijñgu oc johañi ʙaptista. hun ã jñ litla haga allañ oc mula lañd hãlꜰt: oc j rekum oc j skogum slijkt sem hun heꜰur ꜰýrr ãtt: þriv kugilldiz hross oc [v. ku ꜰiar [1]): iiij hundrud alña añarz virdijngar ꜰiar: tiolld vm̃ alla kirkiu: kluckur iij skrijn oc skriptir ij: rodu krossa iij oc glerglugg: glodaker oc kertti stiku: salltara oc handʙok ij messu ꜰot oc gudveꜰiar hokul: oc gudveꜰiar alltara klædi: oc ij: oñur: silꜰur kalec. alguldañ[2]) þar skal vera prestur oc diãknn ad heimili: oc messa añan huerñ dag er gor er thil: og añañ huerñ d[ag] þess j midli: ij messur vm̃ langa: ꜰ[ostu]: huern dag: og vigilia: huern dag mes[s]a vm jola ꜰostu: oc vigilia huern dag [3]) lýsa kirkiu ꜰra

---

[1]) [þannig, hdr.; [2]) = algylldan = algyltan; [3]) milli «huerñ» og «lýsa» stendr yfirstrykað: «dag: oc vigilia huerñ dag v m̃».

mariu messu: þar thil er lijdur paska vika: tuær messur vm̄ jmbrvdaga oc vigilia:

129. [1286].

Máldagi allra heilagra kirkju í Hjarðardal [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 62a.

HiardarDalur.

Allra heilagra kirkia j hiardardal a x hun̄drud j landi þar skal sẏngia an̄an̄ huern̄ dag loghelgan̄: þar er skẏllt ad sẏngia avallt allra heilagra messo eꝼ ma: þar scal oc sẏngia iiij. huern ottusong.

130. [1286].

Máldagi Maríukirkju á Eyri í Skutulsfirði [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 61a.

Eẏre j skutilsfirdi.

Mariu kirkia a eẏri j skutilz ꝼirdi ā ij luti j heima landi: oc ꝼim̄ kẏr: oc xx: ær: oc eina og ꝼim̄ hun̄drud ꝼrijd: j audro: tiolld vm̄ hueiꝼis oc kluckur iij. hocul alltara klædi ij: munlogar ij. oc glodaker: tijun̄dir aꝼ x Boum̄ oc hālꝼ aꝼ kirkiu Boli: torꝼ skurd aꝼ ij lutum̄ j attꝼedm̄ijngi: j tun̄gu[1]) lan̄d: stola ij oc merki ij: þar skal vera p[restr] heimilisꝼastur oc taka ꝼiorar merkur.

131. [1286].

Máldagi Maríukirkju [á Stað] í Aðalvík [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 61b.

[1]) tungur, skr. afskr. frá Pálma, en MGr. hefir tungu.

Adalvijk.

Mariu kirckia j adalvijk a helmijng j heima landi: nema Bondi vilie helldur greida. x: kugilldi: oc eigi kirkia þa þridiung j landi: hun a vidreka j kagadarvijk: allt thil suignar kleiꝼar: klucku eina: tiolld vm̄ kirckiu: alltara klædi j: stola ij: þar skal vera prestur heimilisꝼastur oc taka iiij merkur: þangad liggia tijundir oc lýsi tollar aꝼ xiiij bæum̄.

---

132. [1286].

Máldagi allra heilagra kirkju á Stað í Steingrímsfirði [er Arni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to, tvær afskriptir: bl. 50b og bl. 205b (= b).

Stadur j steingrijmsꝼirdi etc.

Allra [1]) heilagra kirkia ä BreidaBolstad j steingrijms ꝼirdi a heima land allt: stackanes kirckiuBol: og trandilstadi oc alla þa dali er þar ganga aꝼ: reýcianes: hälꝼt med ollum nýtium: Asparvijk alla med ollum gogñum [2]): nema settung oc ättuñg hualreca: ꝼiorduñg j reka ollum̄ at [Brautar ä [3]) Bædi vidreka og hualreka: suo j reñijñgum oc j [4]) ägoda luta: sañdnes halꝼt at grasnautñ eñ allt at ꝼioru nýtium eýiar. ij. a Biarnarꝼirdi: kirkia a tiolld oll þau sem hun heꝼir. og kluckur. iij. oc Biollur. ij. alltaris Blæur .iiij: a haalltari: eñ iij a huoru hinu [5]): silꝼur kalec: messu ꝼot ein med hockli allar tyda Bøkr [6]): gunꝼänar [7]): iiij: rodukrossa. v. [8]) kerttistikur iiij [9].) muñlogar .ij. gloda ker: kirkiusa: märiu script: lectara: stoll: dukar ä alltari hueriu [10]): þar sculu: vera prestar ij oc diäcnar [11]) tueir. þar scal sýngia messu huern dag: eñ ij: vm lañga ꝼostu vtañ drottiñz daga: þar sculu [vera heima [12]) prestar Bädir vm̄ hätijdir: Biskups ꝼor: rædi sculu [13]) vera ä stad þessum oc [ollum kirckiu ꝼiam [14]).

---

[1]) Allara, b; [2]) geedum, b; [3]) bruar ä, b; [4]) sl. b; [5]) hinna, b; [6]) Boc, a; bökur, b; [7]) gunpanar(!), a; [8]) fimm. b; [9]) fiorar, b; [10]) klesstr seinni partr orðsins í a; [11]) diaknn, b; [12]) [heima vera, b; [13]) skal, b; [14]) [ollu kirkiu fe, b.

133. 1286.

BRÉF Eiríks konungs Magnússonar til Arna Þorlákssonar biskups í Skálholti um útboð af Íslandi.

Stockh. Nr. 12. 4to bl. 48a skb. c. 1640; Stockh. 8. 4to bls. 992 á pappír skr. skr. c. 1640. Áðr prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 28—29 (í nótu) og í Árna bps. sögu (Bps. I, 756—57).

...þier hafit heyrt ad vier hofum til vor kallad folk af jslande med miklum skunda. bidium vier ad þier lãtid Heimila voro ydar [1]) nefndarmonnum til bunadar. Enn þier takid adra jafnmyckla þegar vtgreidist. Reynum vier og nøckurn goduilia af ydrum [2]) tilløgum. þã skal ydur ad auduelldre ydar bænastadur til vor ...

---

134. Vorið 1286. [í Stafholti].

BRÉF Rafns Oddssonar til Arna biskups Þorlákssonar um staðamál.

Stockh. Nr. 12. 4to bl. 45b skb. c. 1640; Stockh. 8. 4to bls. 988. á pappír c. 1640. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. II, 26 í nótu og í Árna biskups sögu (Bps. I, 753).

...vitid þad til viss ad medan eg hefer syslu af noregs konungz hende j vestfiørdum skal þorvalldur ei hafa profastz dæme. eij hefer hann stadinn j hollte. nema hann verde Rykare enn eg . . . . . . og vilie þier oc ei hallda vorn samning. vitid þat vijst ad vier skulum [hallda og [3]) flytia konungz bodskap. med øllum þeim styrck sem vier megum so ad hanz vilie geingur [4]) framm ef eg er heill. huad sem þier segid kennemenn . . .

---

135. Sumarið 1286. á alþingi.

BRÉF lögréttumanna til Arna biskups í Skálholti.

---

[1]) ydra 8. 4to; [2]) ydur 8. 4to; [3]) [sl. 8. 4to; [4]) gangi 8. 4to.

Hér er prentað eptir AM. 385. Fol. bls. 493—94 c. 1700 (árf. 1286); áðr prentað í Árna bps sögu (Bps. I, 755).

...... þeir baro fram firi biskup bref lögrettumanna. stodu þessi ord þar j.

at aller þingmenn villdo hafa oc hallda j alla stade bref þat er Eirikr konungr sende med Rafne vm stada mál. oc allt þat er samit var j Brautarholllti ok j stukunne j skalholti. enn bidia at biskup leti aptr ganga þat sem þeim þotti ageingit. var þar furst vm Gardastad er þeim þotti Rangtecinn adr enn profat væri af konungi oc Erkibiskupe huerir stǫdum skyldu rada. þar epter var bodit at biskup kiæmi j Garda til vidtals. at gǫra þar firi Rad þat er þeim sýndiz best er þar býGio næster. þar næst stod su klausa. at þingmenn mundo taca til sinna Ráda med jaýrde allrar alþýdu. vm þenna stad oc alla adra. oc at þeir hefdu nu utlæga gört alla leikmenn sem a stade settuz moti konungs brefi. þar eptir var ritadr bænastadr allrar alþýdu til Biskups. at hann tæki þat til Rads vm þetta oc allt annat er best gegnde.

---

136. Sumarið 1286. í Skálholti.

Bréf Árna biskups Þorlákssonar til lögréttumanna um staðamál.

Stockh. Nr. 12. 4to bl. 47a—b, skb. c. 1640; Stockh. Nr. 8. 4to á pappír bls. 991 skr. c. 1640. Prentað áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 27—28 (í nótu) og í Árna biskups sögu (Bps. I, 755—56).

... Til þess ad virdugliger [1]) herra Eirikr konungr og Hakon hertoge og fru Jngebiorg skilie ad eg vil giarnan til þess vægia, ad þeirra sæmd være sem mest heil og halldin, giere eg þat tillæte ad sinne, ad vm þau mal sem R[afn] frijr ā, ad eg hafe ei halldid þann samning sem vier dæmdum [2]) j fyrra sumar, þott mier synist ad hann mege ei mioc ad sønnu ātelia þā legg eg vnder dom Eiriks konungz og þess erchibiskupz sem gud gefur til nidar oss kyrckiu slijk sem þau profast ad þui til skyldu ad þeir dæme. h[eilagri]. kyrckiu og mier sæmd

---

[1]) virduligr 8. 4to; [2]) þannig 12. 4to; semdum 8. 4to.

fyrer þad er Erlendur digre stefnde mier oc prestum mijnum til leikmanna domz mote godz Løgum og fyrer þad annad er til afbrygda hefur giørt verid af leikmonnum j mote þeim samninge sem giørdist med oss j skalahollte: Enn vmm þionustu toku [sem kyrckiunne[1]) hafa tekid sem konungz Bref sýnist avijsa, þole eg slijckt sem fyrra sumar....

137. 23. September 1286. á Hvoli i Saurbæ.

Eiðstafr í staðamálum, er þeir sættust á Árni biskup Þorláksson og Rafn Oddsson.

Stockh. Nr. 12. 4to bl. 51a, skb. c, 1640; Stockh. 8. 4to bls. 997 á pappír c. 1640. Áðr prentaðr í Árna biskups sögu (Bps. I, 760—61).

Til þess leggar þu hønd ä helga bok, og þui skytur þu til gudz, ad þu skalt hallda þa doma j alla stade sem dæmist ä hendur þier af herra Eiriki konunge og Erchibiskupe þeim sem skipadur verdur til nidar oss, þad sem til þeirra domz heyrer, vm stada mäl edur kyrckna. Hallda skaltu mijna doma vmm þat sem skälahollts biskup ä dom ä þui mäle epter gudz løgum, og[2]) mijnz løgligs epter komanda, og øngua kyrckiu eign skaltu hiedan af hallda vtan samþycke biskupz. hallda skaltu og þær skripter sem eg skipa þier.

Gud sie þier hollur ef þu helldur þenna eid. Gramur ef þu Rýfur.

138. 1287. [á Hólum].

Bréf Jörundar Hólabiskups til Árna biskups í Skálholti um að hann takist á hendr ýms embættisverk nyrðra í fjarveru Jörundar.

Hér prentað eptir AM. 122B. Fol. skb. c. 1350. Þetta er ágrip af bréfinu. Árna biskups saga kap. 61 (Bps. I, 764).

Þetta svmar kom bref fra iorvndi biskvpi til arna biskvps

[1]) þannig 12. 4to; sem kyrkiur 8. 4to; [2]) edur 8. 4to.

j hverio er hann vattaði vtanfor sina. en beiddi arna biskvp vigia þa menn sem profastar hans kynni at senda til hans sua oc krisma oc oleum ef send veri oc at hreinsa hinnar stęRi kirkivr er savrgaðar veri oc alla þa lvti sem til biskvpligs embęttis hęyra. sua oc at raða vm vandamal ef til fell.

---

139. 1288.

Bréf Eiríks Noregskonungs til Arna Skálholtsbiskups með Ólafi Ragneiðarsyni.

Prentað í Árna biskups sögu (Bps. I, 769); AM. 385. Fol. bls. 503 c. 1700 (árf. 1288).

......hann bar fram bref virduligs herra Eiriks konungs. er honum var fagrliga þacat sin fýlgd oc framflutningr sem hann hafdi stýrkt þat konungs eýrinde sem syra Gudmundr fór med enn bedit at hann skylldi taca herra olafi konungsins stallara oc herra Sighuati hæverskliga. oc leGia a med þeim heilræde j ǫllum konungs eýrendum. enn vm stadamal veik brefit sva til. at konungi þætti tilfelliligast. at bæde lærder menn oc ulærder helldu þat skilord sem or Noregi qvam under huerium tveGium jnnsiglum. en þat sem agreinde være skotit under konungs dom ok Erkibiskups. sagdez oc konungrinn kienna sic skylldan med Erkibiskups Ráde at fýlgia kirkiunni til sins Rettar sem ǫdrum. Enn var þar vikit nocrum ordum til. at a[rni] biskup minntist konungsins oc modur hans framfarinnar j bænum sinum.

---

140. 27. April 1288 í Niðarósi.

Bréf Jörundar erkibiskups í Niðarósi til alþýðu manna á Íslandi um staðamál.

Stockh. Nr. 8. 4to bls. 1008 á pappír skr. c. 1640. Prentað áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 471 og í Árna biskups sögu (Bps. I, 772—73).

Oss er kunnigt vorded vm dom þann er virduligr jon

erchibiskup dæmdi j Biörgvin vm stada mäl so ok ad Arni biskup var skylldadur til at taka vnder sig allar kyrkiu eÿgner huör sem þær hefdi ädur: epter nockrum fornum ovanda edur skildögum mote biskupa villd ok vilia, ok hellst þessi bodskapur thil þess er berra R[afn] bar tbil jslands opid bref virduligz herra Eiriks konungs fyrir huört efni olærder menn toku vnder sig: ok onÿttu so dom og bodskap agiæts herra jons erchibiskups: enn þann dom og bodskap stadfestum vier med voru brefi: enn þeir sem ä hafa setst kyrkiu eÿgner epter brefi ok leikmanna stÿrk moti h[eilagri] kyrkiu ok lærdra manna skipan: þa bæti audmiukliga vid kyrkiuna epter domj herra biskups: vilia nocrer ok enn herda hiörtu sijn moti gudj ok vorum bodskap. og hallda kÿrkiu eÿgner moti hennar frelse: þa mega þeir Riettiliga Bannsetiast af Biskupe: Datum [Nidarosiæ proximo die ante festum sancti vitalis anno domini MCCLXXXVIII] [1]).

---

141. í Júli 1288. á alþingi.

SAMNINGR Árna biskups Þorlákssonar og Rafns Oddssonar um staðamál og þar með fylgjandi eiðstafr.

Commemoratio Pauli (= 30. Júní) reið Árni biskup á þing, er því samningrinn gerðr í Júlí.

A.

Samningrinn.

Stockh. 12. 4to fol. 57a—b. skb. c. 1640; 8. 4to bls. 1006—1007. á pappír c. 1640. Prentaðr áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 45—46 og Árna biskups sögu (Bps. I, 770—71).

[2])J nafne fedur og [3]) sonar og heilags anda.

Epter brefi [4]) virdugligz herra Eiriks konungs þad sem hann sendi til jslandz med herra Ol[afi] og berra Sigh[vati] þä stauddu med sier ä alþinge þann samning sem giør var a alþingi edur j skälbollti [berra Rafn og herra arne biskup[5]), og

---

[1]) 8. 4to hefir einungis «datum 1288»; [2]) Á spássíu í 8. 4to «tyund þordr|z Jōz logmz huo|f' sc: vt hñd|rada:»; [3]) sl. 8. 4to; [4]) bref, 8. 4to; [5]) [h[erra] Arni biskup h[erra] R[afn] 8. 4to.

herra Runolfr äboti j vere, herra Olafur Ragn[eidar]son sigh[vatr] halfdanarson Løgmennerner Bader, herra þordur, nicholas] [1]): Grimur prestur og marger adrer [goder menn [2]) lærder og olærder, [so festist og [3]) med handtake j dom virduligz herra Eiriks: konungz og andlegz fødurz [4]) Ercebiskupz [af nidar ose [5]), vmm øll þau mäl og afbrot sem sijdann hafa j giørst mille lærdra manna og leikmanna, nema þad sem þeir skilia at skalahollts biskup ä yfer ad dæma, og voru þesser vørdslu menn herra O[lafr] Ragn[eidar]son [fyrer arna biskup: [6]) ef nockud være konunginum edur Ercebiskupe þægt j [7]) hanz medferdum, Enn herra Jon Løgmadr og herra þordur fyrer herra Rafn þar sem hanz giørder skorter fyrer slykt allt sem ä hann dæmdiz fyrer syn afbrot sijdann konungz bref kom [8]) til Jsland[s] vm stada mäl. suo geingu og skilrijker menn j vørdslur fyrer stada fie ad eij eyddist þar til er domur fielle ä.

B.

Eiðstafrinn.

Stockh. 12. 4to fol. 57b skb. c. 1640; 8. 4to bls. 1007. Pappírsb. c. 1640. Prentaðr í Árna bps. sögu (Bps. I, 771).

Til þess leggur þu hønd ä helga bok og þui skýtur þu til Gudz. ad þu skalt standa ä dome virdulegz herra [9]) Eiriks konungz og ercebiskupz vmm þad allt sem þu hefur brotid vid gud og helga kyrckiu og skälahollts biskup, og þeir þikiaz eiga yfer ad dæma, Enn skälahollts biskup vmm þat sem þeim þiker hann eiga ad dæma.

Suo sie þier gud hollur sem þu satt seger gramur ef þu lýgur.

[Gud sie þier hollur [10]).

---

[1]) og b. v. 8. 4to; [2]) [sl. 8. 4to; [3]) [og festist, 8. 4to; [4]) slept úr í 8. 4to óvart; [5]) [sl. 8. 4to; [6]) [og Arne biskup 8. 4to; [7]) af, 8. 4to; [8]) komu, 8. 4to; [9]) sl. 8. 4to; [10]) [sl. 8. 4to.

142. Sumarið 1288.

Bréf Ólafs Ragneiðarsonar til Árna biskups í Skálholti.

AM. 385. Fol. bls. 505—506 c. 1700 (árf. 1288). Prentað í Árna bps sögu (Bps. I, 773).

... hann ritade bref til biskups. oc j þvi fýsti hann at biskup brigde eci þann godvilia oc sannmæli sem hann hafdi gôrt firi konungsmonnum at fara j Noreg. oc lata konung oc Erkibiskup or hôgua sagdar greiner oc hætta ei á hvert konungr virder þat til aleitni vid sic. er hans tillaga er j engo hôfd. J þesso brefi stod oc sua su klausa er herra Olafr eGiar arna biskup at sigla til Biôrgvin[ar] oc bindaz j fullum trunade vid Eirik konung oc hakon hertoga. sva sem hann gôrde vid Magnus konung fǫdur þeirra. oc þa mundu ôll þeirra mal besta enda hafa. herra Olafr beidde oc herra arna biskup. at hann aqvedde hvar þeir skylldu finnast til vidrtals vm þá luti sem ei vorv enn skilader þeirra j millum.

---

143. 1289.

Bréf Jörundar erkibiskups og Árna Skálholtsbiskups til Runólfs ábóta í Veri um staðamál.

AM. 385. Fol. bls. 508 c. 1700 (árf. 1289). Prentað í Árna biskups sögu (Bps. I, 777—78). Ágrip af báðum bréfunum.

I. Þar epter letu þeir verda sed á bodskap Erkibiskups oc arna biskups var þar furst epter qvediosending. [jnt ord [1]) arna biskps þau er hann segir Erkibiskupi allann tilgang a stadamalum a Jslande. oc hverso nu var hverio mali qvamit. þar var talat j þeim brefum er syra Jon færde abota. hve langt þeir væro fra Rettindum villter er kirkiur helldu utan ordlof biskupanna. oc at skômm væri j at þola hegningarlaust slikar uhæfur. Epter þat var tiad at hann baud at allar kirkiur oc eigner þeirra væro aptr heimtar under skalholts biskups Riki oc aller hans undermenn skylldu á hans domi standa vm fursagdar saker. Epter

---

[1]) játord, hdr.

þat stod su klausa at biskup qvadst hafa spurt Eirik konung. hvert Rafn hefdi epter hans brefum oc bodskap tekit kirkiurnar sem þeir fluttu. enn hann segir sva. at þeir snua brefum hans epter sinum vilia. þar epter var vitni borit at þat privilegium gaf sialfur Gud forstiorum kirkiunnar. at þeir enn enger leikmenn eiga lǫg at segia ne doma dæma ẏfer andligum lutum.

II. Enn j biskups brefi stod su klausa. at herra arni Biskup baud Runofi abota at stefna utan þat sumar herra Erlendi sterka at taca lausn af herra jorundi Erkibiskupi af þvi banni sem hann fell i þa er herra Jon Erkibiskup var af Noregi rekinn.

---

144. [um 1290].

Skrá um hvalaskipti milli Rifs og hella í Digramúla í Kaldranalandi.

AM. 279. 4to bls. 25 skb.; AM. Dipl. afskr. Nr. 2890 með hendi Árna sjálfs eptir skinnskránni. Árfærsla J. Sig.

i milli rifs ok hella þeirra er erv vt i digramvla i kalldrana landi erv þaꝫ hvalskipti a rekhvaꝫlum ok se skot i þa skal taka fyrst helming hvals sa maðr er rędr fyri skotmanz lvt.

Or midhelli ok [til] mavaness vtanverz erv þaꝫ hvalskipti a rekhvaꝫlum [1]).

---

145. [um 1290].

Próventusamningr Þorbjarnar prests og Bjarna ábóta á Þingeyrum.

AM. Nr. 279. 4to bls. 26; AM. Dipl. afskr. Nr. 2891 með hendi Árna sjálfs eptir skinnskránni. Árf. J. Sig.

Þessi var kaꝫpmali þeirra þorbiarnar prestz ok herra Bearna abota.

at þorbiorn prestr gaf i proventv sina ok arndisar systvr sinnar reka halfan i veidi leysv ok allt þat goðs er þar kann

---

[1] Fyrir neðan er blaðsíðan auð, svo sem svarar þrem línum.

a koma at helmingi ok. v. hundrud i slatrvm ok þa .xx. hundrvd frid er þau vilia a fara proventv sina ok hafa þar a stadnvm kostnat at mat ok klędvm slikt sem adrir proventv menn ok þau se vel halldin. en ef arndis andaz fyrr en þorbiaurn prestr þa standi. xx. hvndrvd þessi sem komin erv. en þo at þau komi eigi a þessa proventv þa taki þingeyra stadr þessi .xx. hvndrvd þegar þorbiorn er allr.

---

146. [um 1290].

Alþingisdómr um tveggja missira vinnumenn.

Gl. kgl. saml. Nr. 3274A. 4to bl. C73—C74 á spássíu, sem er Jónsbókar handrit á pappír skr. c. 1620 (lögbók Gísla lögmanns Hákonarsonar). Með réttarbót Eiríks konungs 1294 § 31 er tekin úr bók klausan um tveggja missira vinnumenn. Þessi dómr ætti því að vera eldri, og er það skoðun J. Sig.

Gamall alþijngisdomur.

Ad aller þeir menn er sier feingi tueg[gia] myssera vist og villdu þeir ei vinna þæ dæmdum vier vpptækann allann abla þeirra af kongx vmbodsmanni og bændum j sueitinni vtan suo micit sem þeir hafa af erfdum tekit.

Suo og skylldu þeir onguann kaupskap hafa j hieradinu vtan þeir hefdi ij. mýssera vist og væri þad satt konur sem karllar.

Enn þeir karllar og konur sem ei villdu vinna þæ dæmdum vier þeim vij keyris haugg af syslumanni.

Enn þeir sem villdu veria med oddi og eggiu þa dæmdu vier þa riettlausa sem þa er standa fyrer dæmdu gotzi. enn hina fridhelga er laga vilia giæta enn fae þeir bana þa sie vnder konungs mýskun bædi þegnn og bætur og þeir seker iiij morkum vid konung er þa styrker.

---

147 12—18. Februar 1290. i Niðarósi.

Jörundr Þorsteinsson biskup á Hólum og Arni Þorláksson biskup í Skálholti lýsa vottorðum ýmsra manna um að erki-

biskup, en ekki umboðsmaðr konungs, hefði ætíð sett Jólagrið í Niðarósi á Thómasmessu.

Afskriptasafn Árna Magnússonar Nr. 5852 eptir frumbréfinu («Ex orig. Nidros.» = Norv. Fasc. VI, 2), sem nú er glatað. Prentað í Dipl. Arnamagn. II, 120—21 og Dipl. Norv. III, 26—28 Nr. 28.

Allum guðs vinum oc sinum lærdom oc læikmannum þæim sem þetta bref sia eða hôyra, sænndir Jerundr með [guðs][1]) miskunn biskup af Holom oc Arne með þæiri samre [miskunn][2]) biskup af Skalahollte q[veðju] g[uðs] oc sina.

Þat see allum kunnict at vit varom þer i hia oc hôyrðum a er þæir sira Styrkar oc sira Kaar Broðer Arne i Borgund oc Jon prestr a Staðe baro vitnis burd um gridsætning mot Jolom huerr[3]) vænia a hæfði verit fra forno með bokar æiði a þænna hatt. Sira Stykaar: suarenn oc spurðr huat er hann vissi um griðsætning a Thomas messo dag mott Jolom, huærir sættu, sagðe sua. þat hæver ek iamnan hôyrt sagði hann fra forno at saa sætti grið a Thomas messo dag a mote i Niðarose sem hæilagrar kirkiu starf hæfði oc ærchibiskup i Niðarose, sua længi sem ek maa muna. oc aðra fra sægia. oc þui var ek hia oc hǫyrda ek a. þa er menn môtto ærchibiskups umbods manne a stræte. sagdu þæir til hans a Thomas messo dag. Lat þu hôyra þik i dag huærsọ sniallr þu ert. þui at þa uar mott stundum ættir mat oc grid sætt. Sira Vegardr hafde oc prouast[dæmi][4]) um ii. uætr oc sætti sialfr annan tima grid. Jtem petr i k[runka][5]) sætti þa er hann hafde starf. Jtem arndor ostr sætti oc grid þa er hann hafde starf. Sira kaar suarenn oc[6]) sp[ur]dr[7]) um gridsætning mot iolum sagde sua. þat hǫyrda ek[8]) fadur minn sægia sagde hann oc marga adra at Lodenn skræper oc Hallvardr skrufr sættu grid a Thomasmesso dag [af kirkiunna]r[4]) halfu þa er þeir hafdu starf. oc þat hǫyrda ek iafnan veret hafa at af hæilagrar kirkiu halfo varo grid sætt a mote a Thomas messo dag. þar til ær ærlændr Amondas[un . . . . . .[9])

[1]) Þannig útfylt af Árna; [2]) vantar í afskr., en þannig fylt í Dipl. Norv.; [3]) hư'r, afskr.; Dipl. Norv. les: huær; [4]) [] undirpunktað og undirstrykað í afskr.; [5]) þannig Dipl. Norv.; Árni les: «kiñka»; [6]) «um» hefir Árni skrifað, en sett á spássíu «l[ege]: oc»; [7]) -ur- undirpunktað í afskr.; [8]) fek, hefir Árni skrifað, en sett á spássíu «l[ege]: ek»; [9]) [eyða í afskr.

Broder Arne i Holme suarenn sagde sua um gridsætning a Thomas messo dag huerr sætti uppa æið sinn at um daga ærchibiskups Einars var leens madr saa Einars [ærchibiskups i i bð][1])nom er Lodenn skræper het oc hôyrda ek a sagde hann oc marger clærkar oftlega er Lodenn sætti grid a Thomas messo dag a mote af ærchibiskups halfu. oc var þa mott æf[tir m]at[1]). oc sua hôyrda ek sagt at forno var.

Jtem Jon prestr a Stade suarenn sagde sua um gridsetning mot Jolom. þat hôyrda ek sagde hann. oc vissa ek oc var ek hia er Lodenn skræper er atte suardagann um daga ærchibiskups æinars. oc starf hans hafde þa af kirkiunnar halfu i Nidrose at hann sætti grid a Thomas messo a mote af kirkunnar halfu oc [æng][1])i madr talmade þat þa oc var mykill fiolde manna a moteno bæde handgængna oc annara. oc þat vissi ek hann iæfnann gera medann hann hafde starf ærchibiskups. En æftir hann vissa ek oc hǫyrda ek Thorstæinn i Tunæimi sætia stundum a mote grid, af kirkunnar halfu þa er hann hafde ærchibiskups armænning. oc æingi mæinade honum þat. oc var ek þa i garde hans i Tvnæimi oc rôddom adr um oftlega at hann skilldi gera sik sniallann. æcki hôyrda ek oc þa þess a millim tala a mote. hôyrda ek oc sagt i fra at Hallvardr skrufr sætti grid firi Lodne skræpe þa er hann hafde starf. oc at af kirkiunnar halfu var iæfnann sætt. alldri mann ek oc at konongsmenn lete grid sættia þann tima a mote a Thomas messo dag. oc at vit varom þæsso ner er þeir suoro sem nu er sagt. oc uaro provader ser huær sundrungu sem skilriklegazst.

[Oc] til vitnisburdar at þetta see satt sættum vit her firi ockor insigli. Actum i Nidarose um varet i fyrstu viku fastu. þa er lidner varo fra burd vaars herra þushundrad vætra [2]) cc. oc xc vættra [3]).

148. 14. Mai 1290. i Björgvin

Réttarbót Eiríks konungs Magnússonar og Hákonar hertoga um að Kristinréttr hinn forni skuli standa um alla þá hluti, er lærðir menn eiga að hafa.

[1]) [] undirpúnktað, í afskr.; [2]) Ekki vættra, eins og Dipl. Norv.; [3]) Hér skrifar Árni á spássíuna: «ita clare anni».

Réttarbót þessa hafa sumir viljað heimfæra upp á Ísland, en það er víst naumast á réttum rökum bygt. Eitt handrit stýlar hana að vísu til Íslands og er það hér lagt til grundvallar, því það er að öðru leyti dágott, og árfærir réttarbótina. Réttarbótin er tekin upp í Sermon Jóns biskups Árnasonar um Kristinrétt.

A.

AM. 154. 4to bls. 148—49 skb, þetta frá c. 1500; AM. 148. 4to bls. 219—20 skb. c. 1500 (Landeyjabók); AM. 37. 8vo bls. 254—52 skb. c. 1500; AM. 128. 4to bls. 151 skb. c. 1490; AM. 345. Fol. bls. 167—68 skb. c. 1570; AM. 176. 4to bls. 9—10 skb. frá c. 1570—80 rotin; AM. 200. 4to bl. 5—6 á pappír c. 1700 (Sigurður Jónsson); MSteph. 13. 4to bls. 133—35 á pappír «Eptir chartis med hendi Magnusar Jonssonar syslumans fodur Assess: Arna M.s» skr. 1715 fyrir Pál Vídalín; MSteph. 48. 4to bl. 37—38 á pappír, bók Odds Jónssonar skr. 1669. Prentuð áðr í F. Joh. Hist. Eccl. I, 412—13 og NgL. III, 17—18, en eingin af þessum handritum eru þar notuð. Afskriptir, sem hér eru ekki notaðar finnast í ÍBfél. 104. 4to; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to papp. c. 1750; Gl. kgl. s 1159. Fol. papp. c. 1650; Ny kgl. s. 1911. 4to c. 1750.

R[ettar]b[ot] eireks konungs[1]).

Eirekur magnusson [[med gudz myskun [noregs konungur[2]) ok hakon med samri[3]) mýskun noregs hertugar[4]) syner magnus[5]) hins koronada senda ollum monnum [æ jslandi[6]) Quediu Gudz ok sina.

Jduliga[7]) hefir verit kiært fýrir oss ok getid af almvgans hendi hier ok uidar[8]) sidan uær tokum rikes stiorn epter faudur uorn overduger[9]). at profastar ok adrer[10]) lærder menn hafa þyngt þeim meira j tiundargiordum ok audrum ælaugum en adur hefer ueret uani til vnder at bua ok badu oss[11]) at

---

[1]) 154, 37; R. B. E. k., 148; eingin fyrirsögn 128; R: B: E: k. ok H. H., 345; fúið úr að mestu í 176; [2]) [[sl. 154; [sl. 345, 200, 13, 48; [3]) þeirri samri 148, 176; þeirre somu 37, 128; undir þeirri samri 345; [4]) þannig 154, 148, 37, 128, 176; [5]) konungs b. v. 13; [6]) [þannig 154; þeim sem þetta sia edr heyra 148, 345, 176, 200, 13, 48; ollum quediu guds ok sina þeim sem þetta bref sia edr heyra 37, 128; [7]) idivliga 345; [8]) uidara 148, 176; [9]) overdvgur(!) 148; overdugl[ega] 37; [10]) sl. 148; [11]) sl. 345.

leggia rad æ sem uær erum skyllder[1]) til j millum lærdra manna ok leikra[2]) at þeim mætti eige[3]) verda til ofmikilla þýngsl[a] ok af þvi at uær kennum oss[4]) skýlduga til at hugsa vm allra manna naudsyniar þeirra sem under uort ualld eru skipader. þa vilium uær at þier uitid ad uær haufum suo samþykt vid[5]) [jorund erkibiskup[5b]) ok adra biskupa j landeno at forn kristens doms balkur. skal uera um tiundar giorder. fiarsekter ok vm alla adra hlute er lærder menn eiga at hafa med þessv[m][6]) ollum er menn uoru uanir uid[7]). at bua epte[r] gavnlum[8]) vana adur enn sættar giord uar[9]) gior j tunsbergi millum uirduligs herra magnus konungs faudur uors ok herra jons erkebiskups. biodum uier ollum monnum j huerre stiett[10]) sem hann er. at giora heilagrar[11]) kirkiu riett ok hennar lærdum monnum greiduliga[12]) [alla skýlldu þa[13]) sem þeir eiga at hafa ok þa sem þeim er skipud[14]). [epter þui[15]) sem þeir vilia hafa þauck ok ombon af oss.

Enn ollum handgeingnum monnum uorum biodum uær epter at sia ok geyma at eigi uerde framar lagzt[16]) æ[17]) almugan. En nu haufum vier ok biskuparner samþýckt. [oc sua[18]) ad huorcke[19]) misse sinna rettinda. þuiat þier ok aller vitu oss[20]) skýllduga til at fýlgia heilagri kirkiu ok hennar kenne monnum til sins riettar sem leikmenn til sins.

[[Var þetta bref giort j biorguin. [vij[21]) nottum firi[22]) huita sunno [æ hinu. xj.[23]) æra rikes uors[24]).

---

[1]) skyllduger 148; [2]) leikmanna 148, 345; [3]) sl.(!) 148; [4]) sl.(!) 154; miog b. v. 345; [5]) herra b. v. 148, 176; [5b]) herra jorund biskup 37, 128, 345, 200, 13 (en bætir erki- við á spássíu), 148; [6]) þeim 37, 128, 345; [7]) vnder b. v. 148, 37; [8]) 154; fornum 148, 37, 128, 345, 176; [9]) væri 148, 176; [10]) eda tign b. v. 138, 176, 37, 48, 128 (tvískr. í 37, 128), 345, 13 (og tign); [11]) heilagri 148, 37, 345; [12]) greidiligha 148, 176; greiniliga 37, 128; greiniligr 345; [13]) [allar sinar skullder þa 37, 128, 345 (- þær); [14]) skipat 158; [15]) [suo sem 148, 37, 345, 176; [16]) lagit 148, 176; lagizt 37; lagt 345; [17]) þegna uora b. v. 37; [18]) [sl. 154; [19]) hvorgi 37; [20] iafn-, b. v. 148, 345, 176; [21]) .vij. 148, og er rétt; vj, 154; [22]) [rotið burt í 176; [23]) [aa ellifta, 148; [24]) [[vantar í 37, 128, 345, 200, 13, 48.

B.

AM. 200. 4to, bl. 5a, á pappír frá c. 1700 (bók Sigurðar Jónssonar); MSteph. 13. 4to: a) bls. 130 »eptir chartis med hendi Magnúsar Jónssonar syslumanns faudur Assess. A. Magnussonar» skr. 1715 fyrir Pál Vídalín; b) bls. 135 eptir »chartis» með hendi sama manns; MSteph. 48. 4to bls. 37 á pappír, bók Odds Jónssonar skr. 1669; Gl. kgl. s. 1159. Fol. papp. c. 1650; Ny kgl. s. 1911. 4to papp. c. 1750; Thott 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to papp. c. 1750. Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. I, 413—414.

R[ettar] B[ot] E[iriks] k[onungs].

Eirekr med Guds Myskun Noregs kongur etcetera.

Er þad fyrst ad allur christenndomz Riettur og þær saker sem þar kunnu til ad falla sie effter þui sem ad fornu vered heffur. og ad aller hluter sækest effter lögum. sem adur. enn eige med vtsetningu aff h[eilagre] kyrkiu. edur þionustu banne. þuiat logmenn eru til þess skipader. ad segia log vm Christenndoms Riett. sem vm onnur mäl.

---

149. 29. August 1290 i Niðarósi.

Skipan Jörundar erkibiskups í Niðarósi, gerð með ráði fimm lýðbiskupa, og var Árni Þorláksson biskup í Skálholti einn af þeim.

AM. Nr. 351. Fol. bls. 230—232 skinnb. frá c. 1360 (Skálholtsbók hin forna); AM. Nr. 42A. 8vo bls. 214-15 skinnb. c. 1480, og er hér að eins lítill kafli. Ny kgl. s. Nr. 1938. 4to (afskr. af AM. 351). Statútan er prentuð áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. 472—75 og í NgL. III, 241—43.

Epter farandi statuta woru giọr ok saman Rituð j niðarosi af agætrar aminningar Jörunde eRkibiskupi af nefndum stað. erlende af færeyium ærna af skalhollti. ærna af stafangri. eyuinde af óslo. þorsteini af hamre. lyðbiskupum. ok skylduliga boðin at hallda ollum ok serhuerium j niðar oss eRkibiskups dæmi. sub anno domini. ᴍ°. cc°. xc°. jn die decollacioni[s] beati iohannis baptiste.

Jörundar biskups.

Allir þeir prestar sem hafa curam animarum eru skylldir til at predica firir sinu soknar folki æ huern sunnudag af hei-

lagri tru ok hennar articulis. af heilagri skirn ok þeirri hialp sem þar leiðir af. ok huersu smabörn skulu skiraz j nauðsyn ef æigi nair presti ok at þeir sem skirðir eru confirmeriz af hiskupi þegar færi gefz a. skulu þeir ok sua kenna vngum sem gômlum þeim sem æigi kunna aðr Credo in deum. Pater noster með Aue maria ok a þessum lutum iafnliga profa einkannliga j þeirra skripta gangi. ok leggi pinu wið þeim sem æigi vilia nema.

Prestar ok profastar ok aðrir kirknanna formenn skulu iðuliga at geyma at telia fyrir leikum ok lærðum vm styrka tru ok vegsemd wið holld ok bloð vors herra iesu christi. sua at j huern tima er þui er vpp halldit j heilagri Messo. eðr þat werðr borit til siukra manna firir staði eða stræti. falli þeir a kne beruðu hôfði ok vpp Rettum hondum. en prestar skulu þat bera skryddir yfir sloppum vndir Reinum dwki firir faranda krossi. biôllu ok loganda kerti. vtan leiðar leingd hanni eða annat skynsamligt inpedimentum gangi til. ok skulu prestar þa hera þat a hælsi ser j Reinum pungi eða skioðu. ok geyma vandliga þat sem af geingr.

Af sinum ýfir monnum skulu prestar fræðaz vm ônnur officia mest af læga sôngum ok skirnar embætti. af olian ok likssông ok oðrum þeim lutum sem til heyra prestligu embætti ok a sôgðum lutum optliga profaz. þôrf vinnr huerium presti at segia eina Messo a dag. vtan j þeim casibus sem lofat er at lôgum. þat er at skilia a iola dag eða paska dag. huita sunnu dag eða a drottins dag. eðr in festo dupplici. eða lik komi til kirkiu. eða biskup hafi skipat honum tuær kirkiur. þui at þa ma hann með hans orlofi syngia tuær messur a huern sagðra daga. Skal eigi messu segia vtan klerkr se hia sa er þioni með loganda kerti. ok þeim ôðrum lutum sem þar til heyra. Crisma ok eucaristiam skulu prestar geyma j læstri hirðslu at einginn ofdirfðar fullr megi til ná. kalek ok sacrarium. munnlaug. skirnar sa. ok Messoklæði. ok corporale skulu þeir Rein lata wera. Einginn prestr skal veita sacramenta annars þingu naut vtan fulla nauðsyn. eða með orlofi sins soknar prestz.

Meðr þui at j þionostu sacramentorum skylldi allr Reinleiki vandliga geymaz. þa er fastliga firir boðit. at nockurr

prestur huat sið eða vana sem hann kallar þar til wera sem j þessum part ma helldr heita spell eðr vvani. dirfiz nockur pening at heimta skildaga eða kaupmæla inn at leiða. eðr eitthuert hegomligt impedimentum til at setia at þui vreinni verði hans þionosta aðr hann veiti olian. liksǫng hiona uigslur eða ônnur prestlig embætti. En ef nôckurr vill eptir veitt sacramenta æigi hallda her vm wið prestinn þess staðar lofligan vana. þa skal hann þrongaz til af biskupi eða hans officiali.

Sakir þess at heraðs kirkiurnar þarnaz viða sitt goðz ok tiunder. sua at æigi at eins missa þær þarfar bækr ok aðra þarfliga luti fiinr innan sik. helldr iafnuel eru þær sialfar komnar at ofanfalli bæði at ʀæfi ok veggium. þa skal einginn sa sem til er ætlaðr at selia þann part tiundar sem kirkiurnar eiga. dirfaz heðan af nefnda kirkiu tiund at selia an vitorði þeirrar kirkiu hôfuð prestz. ok tueggia annarra skilrikra or þeirri kirkiu sokn. sua þo at sa er selr taki þar eingan bata af sinna vegna af þeim sem kaupir. selia ok eingum þeim er fyrr hefir keypt. sua at kirkian hefir æigi sitt feingit þat er skilit war eptir akueðnu.

Hôfuð prestar at graftar kirkiu huerre hafa ser vicarium ef þat er vel mattuligt. at þa er annarr þeirra ferr til kaupstaðar at nauðsynligum eyrindum megi annarr heima wera at gera vices a meðan með þui at þesshâttar kirkiur hafa iafnan mikla sokn ok viða.

Huert sem eitt klerkanna collegium einkannliga kanunka at biskups stolum. skal iafnan hafa lesning firir sinu borði af heilogum ʀitningum. at þess minnr hneigi þeir sin eyru til skials ok hegóma.

[1]) Skylldir eru prestar huerr j sinni sokn at lysa opinberliga j kirkju þria helga daga aðr þar werði nôckut hionaligt samband. sua at innan þess tima megi þeir sem vilia ok til hafa lôgligt impedimentum moti setia. ok at sialfir prestarnir ʀeikni [2]) eptir a meðan ef nôckur tælman megi her vpp a finnaz. ok ef þat er til. þa skulu þeir sem hiuskap vilia saman binda biða þar til er firir kirkiunnar domara er þetta mal með ôllu af reitt a annan huarn hâtt. En ef ecki finnz impedimentum

---

[1]) Hér byrjar 42; [2]) vantar í 42.

mega þau frialsliga saman binda eptir lysingar. En þeir er j moti þessari skipan gera launfestar skulu pinaz eptir makligleikum. werða þeirra hörn getin j þuiliku sambandi vlöglig til allra klerkligra stetta[1]). en prestar þeir sem æigi firir bioða þuilikan samgang eða lysa æigi eptir akueðnu. eða waraz æigi hia at wera þess háttar bruðkaupum. skulu missa sitt officium vm þriu ær. ok mega þo framarr pinaz eptir tilfellum.

---

150. 9. Marts 1291. i Niðarósi.

Jörundr erkibiskup í Niðarósi kunngerir að hann hafi tekið vitnisburði um yfirgang herra Bjarna Erlingssonar á Giska gegn heilagri kirkju, og að það hafi framfarið í viðrvist ýmsra andlegrar stéttar manna þar á meðal Jörundar Hólabiskups og Árna Skálholtsbiskups.

AM. Dipl. Norv. Fasc. VI, 1. Prentað í Dipl. Arnamagn. II, 124—26 og Dipl. Norv. III. 29—31 Nr. 30. Hér er tekinn útdráttr.

J[erundr] meðr guðs miskunn ærchibiskup i Niðarose sændir lærdom- oc leikmannum allum guðs vinum oc sinum þæim sem þetta bref sia eða hæyra. q[ueðiu]. g[uðs]. oc sina þat see allum kunnict at vm vetrenn þa lidnir varo fra burð vaars herra .m. vettra oc cc. oc .xc. vættra i vikunni æptir allra hæilagra messo. citeradom ver oc kalladom meðr brefe varo herra Biarna i Gizska til vaar . . . . . at ansuara þæim lutum sem hann hæfdi gorfa mott hæilagre kirkiu þa er hann var i konongs garde . . . . oc kom hann æcki. En at sanlæikr þo birtizst a læn[g]dar oc prouat gæymizst vm hans framfærdir. sidan ver hafdum bedet hans længi vm fram timan þann forom ver fram i þesso ærende a friadag. iij. nattom firir Gregorij messo oc kalladom til vaar virduliga brædr vara herra Jerrund biskup af Holum oc herra Arna biskup af Skalahollte oc korsbrædr vaara . . . . . . Til vitnisburdar a længdar at þetta see satt sem nv er sagt sætium vit her firir ockor insigli.

---

[1]) Hér þrýtr 42.

151. [1292].

Skipan Árna biskups Þorlákssonar um hjónavígslur, helgihöld og kirkjuleiðslur kvenna.

Árni biskup var í Noregi 1290 og þá var gerð 29. Aug. skipan Jörundar erkibiskups; árið eptir kom hann út; er því þessi skipan frá 1291 eða 1292, og er gerð að undirlagi og ráði erkibiskups.

AM. 671B. 4to bls. 17 skb. c 1320; AM. 351. Fol. 4to skb. c. 1360; AM. 350. Fol. bls. 287—88 skb. skr. 1363; AM. 175. 4to bls. 48—49 skb. c. 1400; AM. 456. 12mo bls. 137—38 skb. c. 1480; AM. 135. 4to bls. 217 skb. þetta skr. c. 1490; AM. 138. 4to bls. 346 - 47 skb. c. 1500. Prentuð áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl II, 47 (AM. 351. Fol. og 175. 4to).

Skipan ærna biskups þor[lakssonar][1]).

En a þessum lutum gerðe[2]) arne biskup nyia skipan með raði uirðvligs herra iorundar erki biskup[s].

1. at prestar i skala holldz[3]) biskups dęmi þeir[4]) skulv þav ein hion saman uigia sem [brudgumenn uar eigi fyrr eigin[5]) kvangaðr[6]) [ok su kona sem hann fer var eigi fyrr manni gipt[7]).

2. Sua bauð hann ok at agnus [dei. þriu se saman sungin eðr lesin[8]) i huerri messu þegar sagt[9]) er pax domini. [et cetera[10]). þi at nu er sua sungit at erkibiskups[11]) stolinum i niðarosi.

3[12]). Credo in unum[13]) skal ok[14]) hafa olafs messo dag [fyrra. ok sva hinn siðarsta[15]) dag in octauis beate uirginis.

---

[1]) Fyrir sögn svo 351; eingin í 671, 350, 175, 456, 135, 138 (byrjar í miðri línu); [2]) herra b. v. 350, 138; [3]) skalholltz 351; skalhollz 135; skalhollzt 456; [4]) þeir sl. 351, 350, 175, 456, 135, 138; [5]) [brudrin war æigi fyrr manni 351, 175; [6]) giptur 175; kvæntr 138, 451, gipt 351, 175; [7]) [ok su kona sem (hon b. v. 456) æigi uar fur manni gipt 350, 456; og su kona var eigi fur manni gipt 135; ok su kona sem eigi var furr eigin gipt 138; [8]) [dei se 3m sinvm sungin 456; saman se 351; þriu sett oll saman 175; se aullum lesin eda sungin 135; þriu agnus dei 138; [9]) sungit er 350, 158; [10]) [sl. 135; [11]) sl. 350; [12]) § 3. v. í 351, sbr. statúta 1269 § 8 [13]) denm b. v. 175; [14]) sl. 350, 138 [15]) [fyra ok svo hina sidari ok suo 456.

4. Post octauam [natiuitatis domini[1]) skal hafa [de domina missam. Salue sancta [parens [2]). ewangelium. erat ioseph. ok annat les þat sem þar fylgir. fram til[3]) messo.

5 [4]). [Domine skal[5]) hafa i [6]) te quidem in paschali gaudio.

6 [7]). De trinitate skal prefacio[8]) alla þa wiku. [nema þat se halldit annat at sialft halldit hafi sier adra[9]) prefacionem[10]).

7 [11]). [Eigi skal credo in unum [12]) in festo reliquiarum nema a drottins dagh[13]).

8[14]). Manna konur ma leiða i [kirkiu paska dagh ef þer beiðaz ok gefa þeim þionustu ef þriar vikur erv liðnar fra þi er [þær[15]) fęddu[16]) barn af bonda sinum getit[17]). en at öðrum hatiðum ef manaðr er fra liðinn barnburðinum[18]).

9[19]). Jn wigilia [assumpcionis beate[20]) uirginis[21]). skal cotidiana[22]) prefacio[23]). ok sua in wigilia [natiuitatis domini[24]).

---

152. 13. Juni 1292. á Eikilandi.

Dómr um landamerki milli Eikilands og Gullastaða í Hvini í Noregi

Prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I, 74, Nr. 81. eptir frumbréfinu í hinu norska ríkisskjalasafni í Kristjaníu. Bréfið kemr að

---

[1]) [dominice natiuitatis 350, 456, 138; dei 351; [2]) [351, 138, 456, 175, 350: at sông. ok prefacio (prefacionem 175, 456, 138). Et (oc 456) te in ueneracione (beate Marie virginis b. v. 138) 138, 456; hafa salua sancta parens. og prefacionem og te in ueneracione de domina 135; [3]) framan til 350, 175, 456, 135, 138; [4]) § 5 vantar í 351, 175, [5]) Die skal(!) 456; [6]) et 456; og 135; [7]) § 6. vantar í 351, 175; ok b. v. 456; [8]) prefacia 350; prefacio sl. 456; [9]) [nema se annat halld er ser hafi aðra 350, 138; þat halld se anat. at sier hafi 456; [10]) [sl. 135; [11]) § 7 er á undan § 4 í 351; [12]) i Messo hafa (sl. 556) b. v. 350, 456, 138; [13]) svnnvdag 175. 456; beri b. v. 351, 350, 138, 351, 456; [Ei skal credo in festo re[li]quiarum nema a sunnudag beri 135; [14]) § 8 er § 9 í 456; [15]) [hun fæddi 135; [16]) vid 135; [17]) [kirkiu. ef iij. uikur ero fra liðnar þui sem hon fæddi barn af bonda siuum getit. a pascha dag. ef þer beidaz. ok gefa þeim þionostu 350, 138; [18]) barnburdinum sl. 351; [19]) § 9 stendr á undan § 8 í 456; [20]) marie b. v. 350, 138; [21]) [natuitatis domini 351; [22]) quotidiana 138, 350, 456; cothidiana 175; [23]) prefacia 456; [24]) [assumpcionis beate Marie 351.

því leyti við Ísland, að hér er nefndr Jón Íslendingur sem einn af dómsmönnum.

Ollum guds vinum ok sinom þeim sæm þætta bræf sia æda hæyra sændr Sigurdr prestr, Jon præstr, Nicholas dæstingr Ormr a Bræknom þorer flikkr, þorkell a Ræylande, Ljotr a Radarfosse, þoralde a Hamre, Jon islændingr þorkæll prest sun Suærtingr danz. Jvar dos Q[uediu] G[uds] ok sina. a þui are æn lidner voro fra burd vars hærra. þushundrat vætra, ii hundrað vætra viij. titigr vætra [ok xij] gængo ver a markreinar mællom Æikilanz ok Gullastada ...... þætta bref var gort a Æikilande a fria dagen næsta firir Botolfs suku a xiij are vars hinns virdulega hærra Eirigs konongs ok Hakonar hærtoga. En til vrugs vitnis burdar þa sætto ver firir þætta bref var insigli þeir sæm til hofdu.

---

153 2. Juni 1294.

Úrskurðr Víga lögmanns í Skíðu í Noregi um jarðaskipti Gunnars á Borgum og Ólafs Haraldssonar á Lofstöðum.

Prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I, 75—76 Nr. 82 eptir frumbréfinu í Deichmannssafni í bókhlöðu háskólans í Kristjaníu. Bréfið kemr Íslandi ekki að öðru leyti við, en að íslenzkir menn eru þar vitundarvottar.

Lifuanndom ok uidr komanndom. Ollum guds uinum ok sinum þæim sem þetta bref sia eðða hæyra. senndir Uigi logmadr. Q[uediu] G[uds] ok sina ek uill yððr kunnikt gera att Gunnar a Borgom ok þorer klærkr komo till minn ok kærðdo firir mer um æinngna kaup þæira Olafs Harals sonar ok Gunnars a Borgom ok prouaestt þa sua firir mer ok morgum odrum godum monnom. att Olafer Harals son sældi Gunnare bonnda þa æignn er Borgar hæita en Gunnar fek honom þa æignn er Lofstadar hæita atiann aura boll .... hia uerande þessare minni log sognn. uar herra Jonn logmadr af Islande. herra Ællender stærki herra þorðder a Modru uollum. Peter logmaðr a Uikenne Bærgulfr Ragnuson. Jokæll a Moe. Aste a Mærðini. Ormer i Læifsgardde. Snorre hirdmadr Gunnar ulfualde Suæinn gulli. ok Mælbyggir Olafuer ok Folkuarðder ok

marger adrer goder menn. þetta bref uar gortt ok gefuet a Marti Marcellini ok Petri. A fimtanda are rikis virððulegs herra Æiriks Magnus enns korunaðða Noreks konungs. . . . .

---

154. 11. Juni 1294.

Einar lögmaðr í Túnsbergi og Vígi lögmaðr í Skíðu endrnýja úrskurð Víga lögmanns um jarðakaup Gunnars á Borgum og Olafs Haraldssonar á Lofstöðum (Nr. 153).

Prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I. 76—77 Nr. 83 eptir frumbréfinu, sem þá var í eign kapteins G. Munthe. Bréfið kemr Íslandi við að því leyti, sem íslenzkir menn eru vitundarvottar.

Ollum guds vinum ok sinum þeim sem þetta bref sia eda hæyra sendir Einar logmaðr j Tunsberge ok Vighi lagmaðr j Skidu Q[uediu] G[uds] ok sina. vit gerom ollum monnum kunnikt at Gunnar a Borgom ok þorer klærkr komo til okkar vm eigna kavp þeirra Olafs Haralls sunar ok Gunnars a Borgom . . . . baro þesser menn her vitni vm firir mer Vigha logmanne med samþykt ok hiavero Jons logmanz a Islande ok Ærlenz stærka. þordar a Modru vollum ok Peters logmanz, Bergulfs Rognu sonar, Jokæls a Moe, Asta a Mærdin, Orms j Leifsgarde, Gunnars vlfallda, Sveins gulla, ok Mælbyggia Olafs ok Folkvardar, Glæðer Gullhals ok Vetrliði skuli . . . . var þessar domr ok laga orskurðr gefenn jn die Barnabe apostoli j malstofonni a Tunsberge. a. xv. are rikiss virduligs herra Eriks Magnus Noregs konungs, ok til vitniss burðar ok staðfestu settum vit firir þetta bref okkor jnsigli.

---

155. 2. Juli 1294. i Tunsbergi.

Réttarbót Eiríks konungs Magnússonar handa Íslandi um breytingar á Jónsbók í nokkrum atriðum.

Ny kgl. saml. Nr. 1930A. 4to bls. 139a—39 skinnbók frá c. 1320, merkileg og góð, en hefir hingað til ekki verið gaumr gefinn. Réttarbót þessi er til í hér um bil 50 handritum og er hún þó í fáum af þeim vel góð; þetta er eitt af þeim beztu. Hér er eng-

inn orðamunr tekinn, því að þessi réttarbót mun bráðum verða prentuð annarstaðar með samanburði allra handrita. Áðr er hún prentuð í Diplomat. Arnam. II, 151—55; Lovsaml. for Island I, 17—22 (AM. 127. 4to og 346. Fol.) og þar eptir í Jónsbók Ak. 1858; NgL. IV. 341—46 (Gl. kgl. s. 3270. 4to og 3269B. 4to AM. 346. Fol.). Réttarbót þessi hefir þegar á fyrra hluta 14. aldar verið kubbuð í sundr og sett inn í Jónsbók á víð og dreif þar sem við átti, og er til þess vísað í Lovsaml. f. Isl., NgL. og Jónsb. Ak. 1858.

eireks konongs bref oc Magnus konongs með [1]).

Eirekr magnus meðr guðs miskvnn noregs konongr son magnus konongs sendir ollum guðs vinum oc sinum a islandi qveðiu guðs oc sina.

þorlakr lögbmaðr kom til vár oc téði oss bænar stað ýðarn. vm nokkura luti. þa sem þer beiddut at til skýlldi leggia bókar ýðaʀar æða ór takaz Sua sýndi hann oss oc þa luti sem hann beiddiz af ýðaʀi halfu oc bonum oc þeim fleirum godum monnum sem af ýðru landi eru. oc þa uorv hia oss. þikkia ýðr nýtsamlighir miok uera. Ok af þvi at ver vilium iafn gerna sea ýðra nauðsýn. þott þer seeð i fiarska vm þæ [luti] sem ver seam at þer beiðiz skýnsamligha sem þeirra þegna vaʀa sem næstir oss bua. þa giðrum ver ýðr kunnight at ver samðykkium þessaʀ ýðrar beizlur allar sem ber fylgia.

1. Meðr bandsolum skal iarðir byggia oc i börgan ganga.

2. Sua skal leiguliði hion hafa at hann fai vnnit eingiar allar. elligar bęti hann landzdrottni skaða þann allan sem menn meta at iörð spilliz af þvi vtan þeir skilde öðru viss.

3. Vm kallda kol forfalla laust. þat sem fe mętt er eptir vtan bufe þa eignaz sa er iörð a.

4. Vm brottfærslu taða tuigilldi firi þat sem vfært er þa er hann ferr af iörðu þann kostnað sem hinn þarf til brotfęrslunnar er til kemr iarðar. full skaðabot skal greiðaz fýrir beit

---

[1]) Þetta er nokkuð undarleg fyrirsögn og yrði maðr næstum að hugsa sér, að réttarbótin frá 1280 hefði eiginlega verið í smíðum þegar Magnús konungr dó, en svo hafi Eiríkr konungr látið fullgera hana, og að hún í raun og veru hafi verið send til Íslands, en ekki verið lögtekin; hafi svo þessi verið gerð upp úr henni, sem hún og að nokkru leyti er.

tôðu. akra oc engia þo at eigi se lôghgarðr vm landnamslaust firi þeira manna fe er beit eiga i aurskotz helgi. en ellegar fullt landnam með.

5. Skýllt er at hafa lôghgarð huar sem hlaðit er korni æða tôðu.

6. Vm gelldfear rekstr um vár til afrettar oc fiallgôngur a haustum hvern tima vera skal. þa se eptir þui sem hreppstiornarmenn gera rað firi. ór hueriu býgðar lagi. þviat þat hæfir eigi einn ueg ôllum til ella suari slikri sekt sem lôghbok uattar. sa er eigi gerir sua.

7. En vm allt bufe þat sem golldit er æða gefit vtan Ross. eigniz sa sem mark a. ef æigi er af brugðit innan halfs manaðar. siþan hann bannaði lôgliga með vitnum.

8. Ef maðr leggr sitt mark a fe annars mannz með leýnd. oc uillir sua heimilldir at. þa er hann þiofr ef sua mikit er at þiofsôk nemr.

9. [Nu kemr engi eptir fe þvi firi miðian vetr. er bondi veit eigi hverr a. oc hefir þat verit halfan manuð siðan sagt var til][1]). þa[2]) er rett a fýrstu viku þorra. at lata virða fe þat .vj. granna sina. þeir skulu sua virða sem þeim þikkir þa uert er þeir uirða.

10. Standa skal lôgleiga eptir bok. en .vj. skynsamir menn meti. huart sa er leigði hefir til foðr æða smiðr. oc ef æigi er til. gialldi iafnviiðan annan mat. ef hann þarf eigi vti til at kaupa. ella leysi .xij. alnum vaðmals.

11. Nu krefr maðr mann fear sins i rettan gialldaga þess er vitni vitu. æða við er gengit. þa er ual ef hann gelldr. ella stefni honum heim a .xij. natta fresti oc krefia þar en[n] fear sins. Nu uill [hann] æigi greiða stefni honum þing oc krefi þar enn skvlldar. Nv uill hann æigi greiða. þa sekiz hann .ij. aurum firi hueria krôfu. en þaðan af þinginu skal sækiandi nefna sua marga menn sem hann þikkiz þvrfa oc fara siðan eptir bok.

12. Ef verkmaðr liggr .iij. nottum lengr vm heyannir en

---

[1]) þetta vantar í 1930, eins og önnur handrit, en það á auðsjáanlega að standa, og er þetta tekið eptir innskotinu í Landsleigub. Jónsbókar kap. 50 (sbr. Lovsaml. f. Isl. I, 18); [2]) þat 1930.

halfan manuð vtan heyanna. meti skynsamir menn. huat leigufall er.

13. Su klausa er ór tekin bókinne. er fyri býðr at hafa dilkfe. oc þat capitulum er fyri byðr at þeir menn reisi bunað er minna fe eiga en .v. hundrat.

14. Nu ferr maðr maðr at vegh með Rossi. oc þott þrir[1]) see. oc stendr heý nær gőtu. en bæʀ æigi allnær. þa taki þeir at vsekiu ef þeir þvrfa þat sem Ross þeirra eta þar sem nauðsýn gengr til.

15. Þat skal standa vm melrakka veiðár sem loghrettumenn skipa. en alldri meiri sekt en .vj. alnar firi einn.

16. Eigi skal vmaga telia framar en a þess fe hiona sem vmagi er skylldr oc huerfi af fenu þegar hann er. xvj. uetra. ef hann er heill oc uerkfæʀ.

17. Ef mær æða kona. vtan ekkia giptiz vtan ráð főður sins æðr broður æðr moður æðr þess sem giptingamaðr er firi raði hennar. hafi firi gert arfi sinum eptir giptingarmann. þann sem henne heyrði til vtan hann vili meiri miskunn a gera. nema giptingarmaðr vili fiʀa hana iafnræði.

18. Erfingi a kost at hallda vmaga eýri. þo at hann eigi minna fe en vmaginn a. ef skynsomvm monnum virðiz hann vhættr skulldunautr.

19. Bondi skal eiga uigsbætr halfar eptir husfreýiu sina.

20. Eigi skal bondi selia eignir husfreyiu sinnar æða þær sem þau eiga bæði saman. nema samðýkki hennar. nema full nauðsýn gangi til. oc þo meðr skynsamra manna raði.

21. Ef hrutr kemr til sauða. æða hafr til geita. bæti skaða allan ef heimtr er áðr.

22. Nu er maðr stolinn fe sinu. þa a sa er stolinn er full giőlld fear sins af fe hins. sæki kostnað þann sem hann þurfti til eptirfarar oc rett sinn eptir lagadomi sem hann see lőgræntr iafnmiklu.

23. Eigi er umboð fullt at lőgum. vtan með vitnum oc handsőlum.

24. Vm skrudklæða burd. sekr. ij. aurum firi huert er hann berr framar en lőgh vátta. vtan honum se gefin.

[1]) þr, hdr.

25. Vm eldi þingmanna. sekr. ij. aurum firi huern mann er ægi er alin. eptir lögum forfallalaust.

26. Ef maðr rangfærir vmaga gialldi þeim kostnað fullan er til er fært þann sem hann hafði firi.

27. Vm skulldir kaupmanna sekiz halfri Mork firi hundrad huert er ægi er golldit at olafs messo. halft konongi. en þeim halft er skulld a.

28. Þar sem maðr segir sik or domi lögsavmdum forfallalaust lögliga til krafðr af rettaranum. sekiz halfri Mork. halft konongi en halft þeim er mal a. vtan sua mikit uanda mal se at þeir fai ægi yfir tekit. þa leggi til alþingis elligar heima til lögmannz.

29. Sex eru morendar alnar i eyri.

30. Ekki eru melrakka belgir mælltir i laughaura.

31. Sa capituli er or tekinn bokinne er vattar vm .ij. missera vinnvmenn.

32. Ef maðr særir mann bindr eðr beR eðr skemmir fullrettis orðum æða uerkum. oc uita þat uitni oc krefr sa laga festu oc rettar sins er firi uerðr uanuirðu. enn hinn neitar. þa sekiz hann halfri Mork. halft konungi en halft þeim sem mal a.

33. Huar sem vngum manne tæmiz land i erfð æða giöf i vigsbætr æða rettarfar oc selr fear halldz maðr hans i brott. þa a hann brigð þess landz.

34. Ef maðr fellir boð þat er stefnt er þing at heyra konungs bref. æða stefnt er manndraps þing æða manntalsþing til iafnaðar. æða hreppstiornar þing vm haust. sekiz .ij. aurum firi huert.

35. Ef maðr miolkar stolinne hendi bu annars mannz. bæti sem firi stuld sa er fe hefir til. ella lati huð sina eptir laga domi oc refsing rettarans.

36. Skýllt er bondum at gera vegu fera vm þver herоð oc endilöng. þar sem mestr er almanna vegr eptir ráði syslumanna oc löghmanna. sekiz eyri huerr er ægi uill gera oc leggiz þat til uega bota.

38. Ef griðungr elltir fang ór ku sua at skaði uerðr at. sa er heima er gætt með bui. bæti fiorðungi bóta. ef sannprofat er. en engann þeim er hann lér. En ef maðr vill ægi

uarðueita hann. æða reka i afrett. bæti skaða þeim sem hann gerir eptir þui sem menn meta.

38. Eigi skal her a landi gefaz meẏ æða konu meiri tilgiöf. en sextigir hundrat. þo at menn see rikir. en huergi meira en fioıðungr ór fe hans. en ef hann gefr i bezstu eign sinne. þa skulu erfingiar hans leysa til sin ef þeir uilia.

39. Ef maðr ferer hunað sinn hreppa i meðal. þa skal hann segia til einkunnar sinnar i þeim hrepp. sem hann hefir burt i fært. oc lata skra með einkunnum þeirra manna. sem þar bua aðr firi.

40. Stefnu skal leggia til kaıpa uið skip. firi heyannir oc eptir. oc seli þar hönd hendi.

41. Sektalaust er manne at kiosa vndan ser mala land sitt.

42. Þeim monnum skal eigi gefaz almvsa er ganga hvsa a meðal oc hera uöpn.

43. Þessi orð eru ór tekin bokinne. at ekki skal at skaldskapar mali ráða.

44. Vm kalfa oc lömb kið oc grise. þa sekiz maðr æigi þo at vmarkat see. meðan i sealfs hans landi gengr.

45. Endrnẏia mæ vmboð at liðnum þrimr uetrvm. huart sem hann er innan landz æða vtan landz.

46. Þinguiti skulu leggiaz til þinghus giorðar sua lengi sem þarf.

47. landnam oc skaðabętr skal giallda sa er suin þau a er skaða gera. sem firi annan fénað.

48. Ekki a iörð i viði þeim er fluttr er or almenningi vtan hann liggi lengr en logh uatta.

49. Sa skal skatt giallda er bunað reisir. en hinn æigi er bui hregðr. ef hann hefir minna fe en til .x. hundrat. skulldlavst oc vmagalavst.

50. Þat capitulum skal oc vera i bok ẏðvaʀi sem vottar vm bẏgging a konongs iorðvm.

51. Eigi uilium ver at mikil skreið flytiz heðan meðan hallæri er i landinv.

eru þeir nokkurir hlutir her ritaðir sem þeim uitrustu monnum er a eru landinu sẏnaz ofaʀ meiʀ of harðir æða of linir. þa bioðum ver laugmonnum varum at þeir riti til var um þat sem þeir beiðast allir saman. sk[u]l[u] ver þa sannlega með

goðra manna raði þa skipan a gera sem ver uentum at ýðr ǫllum saman se hentazst.

Þessi skipan var gior i tunsberghi þa er liðnir voro fra burð[1]) vars herra iehsu christi .ꝏ. cc. ix. tigir uetra oc iv. [vetr a][2]) suithuns uokudag a xv^a are Rikis vars. herra barðr serksson kanciler vár inzsiglaði. jon klerkr ritaðe.

---

156. [2. Juli 1294].

Byggingakapituli eða lög um bygging á konungsjörðum.

Þessi kapítuli stendr sem 7. kapítuli í Landsleigub. í Landslögum Magnúsar lagabætis (NgL. II. 108), en er gerðr að íslenzkum lögum og skipaðr inn í Jónsbók með réttarbót Eiríks konungs 2. Júlí 1294 § 50. Í Jónsbók hefir kapítula þessum verið vísað til sætis í Landsleigub. 2. og þar er hann að finna í flestum Jónsbókarhandritum; að eins í nokkrum er hann sérstakr. Hér er prentað eptir Ny kgl. saml. Nr. 1930A. 4to bls. 145—46 skb. frá c. 1320. Áðr er kapítulinn prentaðr í NgL. IV, 346 neðanm. (Gl. kgl. s. 3270. 4to og AM. 346. Fol.).

byggingacapituli.

Nv ef vmboðsmaðr konungs býggir iarðir i heraði at iarðar mala rettum þa skal þat halldaz eptir þeirri abuð oc landz skýlld sem leigu liði hefir vitni til. þuiat sua a kongs umboðs maðr iarðir at byggia. sem vm aðrar skil at lǫghum. þo at umboðsmanna skipti uerði. þa skal hverr sinn leigumala hafa. En ef maðr tekr mútu til konungs iarðir at býggia eða annaRa manna gialldi aptr slikt sem hann tok i mvtuna oc gialldi tuent konungi. en firi þær iarðir sem konungr a ægi gialldi halft konungi. en halft uerð landeiganda oc se skildr við vmboð. oc heiti drengr at verri. en sa er mvtuna gaf. gialldi slikt sem hann gaf til. eptir þui sem aðr er skilt oc se við skildr abuð iarðarinnar. Nv býggir maðr dýRa en aðr hefir vandi a verit. oc þui framaR til leiðangrs. ok landuarnar sem leiga er meiri a lǫgð. sem annat hvart aukar firi baðvm æða minkar eptir þui sem býggiz. Ef konungs vmboðsmaðr lætr vndan ganga iarðir at vilia leysi æða vanræktar sakir. oc þo

---

[1]) cristz, b. v. hdr.; [2]) fáið.

at konungdomrinn fai aptr gialldi vmboðsmaðr iafnmikit af sinu sem hann let vndan ganga. firi uanrækt oc skaði uarð at ef hann vissi. Ef maðr segir æigi iörð mannz lausa firi nottina helgu. þa skal hann hafa þa iörð ef landzdrottinn vill hallda honum i hendr þa xij manaði at leigu slikri sem næst uar eptir nottina helgu þa bioði landzdrottinn iörð sina hinum. Nv vill hann æigi hafa þa hafi landz drottinn sealfr iörðina oc leigu af þeim sem af ferr slika sem aðr er skild. Ef maðr gerir kalldakol a iörðu mannz. þa er þat ef maðr ferr af iörðu firi nottina helgv sua at engi se eptir. þa a landzdrottinn allt er eptir er. oc gialldi a ofan mörk. En ef sa maðr andaz er a iörðu bio oc kallar landzdrottinn olokna landz skýlld. þa nioti arfi hins dauða uátta sinna at lokin er. oc sua vm alla abuð iarðar. en ef hann hefir æigi vitni til. þa hafi landzdrottinn vitni til. en ef huargi hefir vitni til. þa sveri arfi oc husfreyia hins dauða at æigi stendr abuð sua eptir eðr land skýlld at þav viti skil a. Ok ef þau sueria. hafi landz drottinn sua buit oc sua ef landz bui er i vtlegð.

---

157. [1295].

RÉTTARBÓT Eiríks konungs Magnússonar um framfærslu skyldmenna, um ómenskumenn og vergangsmenn og um handsöl.

Það er alveg óvíst um ártal þessarar réttarbótar. Magnús Stephensen konferensráð heimfærir hana til 1293 (MSteph. Nr. 13. 4to bls. 161), en ekki er hægt að sjá við hvað það hefir að styðjast. Í bók Hálfdánar Jónssonar á Reykjum í Ölvesi, sem skrifuð er af honum sjálfum 1706 og er í IBfél. 531. 8vo, stendr ártalið 1295 við réttarbótina, en ekki er heldr hægt að sjá við hvað það styðst, en öðru hvoru þessu varð að fylgja hér úr því að réttarbótin er hvergi annarstaðar árfærð, og ekki auðgetið upp á öðru, sem vissara sé. Auk þess kemr það og fyrir að réttarbótin er eignuð Hákoni hálegg eða Hákoni gamla og opt er klausan um vitafé (sbr. Dipl. Isl. I, 658--61) áföst henni. Eingin eru þau handrit góð, sem til eru af henni, og margvíslega er hún kubbuð í sundr í ýmsum lagasöfnum, enda í einu og sama handritinu. Klausunni um vitafé er hér slept aptan af, af því að hún er prentuð á áðr nefndum stað í I. bindi safns þessa. Þó er þetta ekki gert í B, því að þar er klausan nokkuð öðruvísi löguð. Réttarbót þessi hefir aldrei verið prentuð, og virðist hafa verið lítt kunn. Þó

hafa menn verið að heimfæra hana til Jónsbókar. Magnús lögmaðr Jónsson vildi láta hana eiga við fyrsta kapítula í Framfærslubælki (AM. 348. Fol.). Í pappírshandriti af Jónsbók í Gl. kgl. s. Nr. 1265. Fol. skr. c. 1660—70 er mikið af réttarbótinni skrifað á spássíu við kap. 2—3 í Framfærslubælki, og er sá texti prentaðr hér sem E. Aptast í lögbók Hákonar sýslumanns Gíslasonar í Klofa, sem nú er í Gl. kgl. s. Nr. 3672. 8vo á pappír skr. 1631 er § 1 og § 6 úr réttarbótinni og stendr þar aptan við «R[éttar] B[ot] oc samþykt a alþingi», og er því svo að sjá sem hann hafi álitið réttarbótina gildandi fyrir Ísland. Þau handrit sem hér ekki er tekinn orðamunr úr, en hafa réttarbótina heila, líka því sem í A eða B eða C, eru þessi: MSteph. 13. 4to á pappír skr. 1715 tvær afskriptir a) bls. 161—63 «eptir chartis með hendi Jóns Magnússonar», b) bls. 275—76 (er hèr eignnð Hákoni hálegg); MSteph. 48. 4to bl. 38—39 á pappír skr. 1669; AM. Nr. 200. 4to bl. 6a—b á pappír c. 1700 (þar með um vitafé); AM. 142. 4to bl. 8a skr. c. 1700; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 200—2 skr. af Hans Paus c. 1750 (þar með um vitafé); Ny kgl. s. 1945. 4to fol. 410—11 bók Hannesar Gunnlaugssonar skr. 1666 (þar með um vitafé) og auk þess einstakar greinir úr rb.: § 6 bl. 80a, § 12 bl. 218b; Thott. 2106. 4to bls. 319—20 (þar með um vitafé sem sérstök rb.) skr. c. 1750; auk þess er hér á öðrum stað § 8 bls. 322 og § 11 og § 12 (bls. 15—16). Ágrip og kaflar finnast í þessum handritum: AM. 147. 4to bls. 203 skb. þetta frá c. 1600 (eignað Hákoni konungi); AM. 60. 8vo bl. 78b pappírskver skr. c. 1690 (§ 5—8); ÍBfél. 104. 4to bls. 474; ÍBfél. 125A. 4to bl. 73b frá 17. öld (§ 8); ÍBfél. 125B. 4to nr. 139 frá 17. öld (§ 8); ÍBfél. 114. 8vo lxxvj frá 18. öld. Þessi handrit, sem hér er ekki tilfærðr orðamunr úr, hafa eingar sérstakar upplýsingar framar en hér er. Fyrverandi hæstaréttarassessor Dr. jur. Vilhjálmr Finsen hefir sýnt þá velvild að athuga þessa réttarbót áðr en hún var prentuð, og hefir hann sýnt útgef. fram á, að það má rekja hana grein fyrir grein til Grágásar eins og hún er í Staðarhólsbók, og sem tilvitnanirnar neðanmáls við A sýna. Hér er því tvent til, að þetta sé annaðhvort uppteiknun einhvers lögfræðings úr Grágás, ellegar þá að þetta sé réttarbót sem eigi við Ísland, og að Íslendingar þar hafi beðið konung að innleiða aptr ákvæði þau úr hinum fornu þjóðveldislögum, er hér eru, og væri það merkilegt[1]).

---

[1]) Þess má geta, að í handritum finnast opt og einatt ýmsar greinar, sem nefndar eru réttarbætr og er stundum getið um nafn konungsins, en stundum ekki. Slíkar greinar er opt mikill vandi að ákveða. Af slíkum greinum, sem eignaðar eru Eiríki konungi eru nokkrar til, og þar á meðal þessar þrjár, er sami mikilsháttar maðr hefir sýnt mér fram á að rekja má til Grágásar (Staðarhólsbókar):

I. Um einyrkja (sbr. Grág. Staðarhb. kap. 288 bls. 321).

R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onungs].

Ef tveir msnn búa á einni jörðu ok hafa einn smalamann báðir, þá eru þeir einyrkjar utan annar fæði hann (IBfél. 122. 8vo á pappír c. 1660).

II. Um tvíræð orð (sbr. Grág. Staðarhb. kap. 375 bls. 390).

Svo skal huert orð sem mælt er.

R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onnngs].

Einginn maðr sekist á því orði, sem færa má til góðs ok ills. Jafnt sekist maðr á því orði, hvort sem mælt er við mann áheyrandi eða afhsyrandi ef þat verðr vitnisfast. (IBfél. 120. 8vo pappírskver frá 18. öld).

III. Um áþættisorð og ýki (sbr. Grág. Staðarhb. kap. 375 bls. 371, kap. 376 bls. 392).

R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onungs].

Ef maðr mælir áþættisorð við mann, svá at þsir eru tveir saman, ok sr þá ei kostr að nefna vátta til, þá skal (mæla) nefna orði til orðs ok mæla jafnílt á móti. Ef maðr gsrir ýki nm mann þá varðar honum þat fjörbangsgarði. Þat er ýki, ef maðr segir þat frá peningum manns eða þat til háðnngar manni sr si má vera. (Thott. 2106. 4to á pappír frá c. 1750).

Til er og snn klausa sin nm óðalsbrigði (Thott. 2106. 4to), sem köllnð er réttarbót Eiríks konungs og árfærð í handritinu til 1291.

Um óðalsbrigði. R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onnngs] 1291.

Hvsrr óðal sitt vill brigða nefni .vj. menn hvor þeirra til dóms; í þeim sknln hvárki vera frændr né mágar; eigi fjórmenningar at frændsemi ok ei[gi] vitni beri fjandmsnn sðr öfnndarmenn. Enn ef einhverr setr þann í dóm, þá skal nefna hann úr með tveggja manna vitni ok setja skilvísan mann í staðinn.

Bætir handritið þessari athugasemd aptan við «Um dómsmenn les þjófab. 18», en það nær eingri átt ef það á við Jónsbók. Að öðru leyti kemr þessi grein að efni til hsim við 8. kapitnla í Óðalsbælki í Landslögum Magnúsar lagabætis (NgL. II, 97—98) og hefir því ekki verið árætt að taka hana upp sem sérstaka hér í safnið.

Ennfremr þekkjnm vér þrjár greinar, sem kallast réttarbætr og eru eignaðar Eiríki konungi, og seljum vér það sigi dýrara en vér keyptum það, en tilfærnm þær samt hér. Um þá síðustu mætti geta þess, að það líkist Eiríki konungi að setja lærðum mönnum harðari skriptir enn leikmönnum, og væri það ef til vill hsldr því til stuðnings, að þetta kynni rétt að vera. Annars kemr klansan að nokkru heim við § 1 í skipan Gyrðs biskups 23. Apr. 1359.

I. Um vitnisburð ungra manna.

Thott. 2106. 4to bls. 15 og bls. 323; AM. 37. 8vo (á pappírsblöðnm fremst); MSteph. 48. 4to bl. 40 á pappír skr. 1669; IBfél. 122. 8vo á pappír c. 1660; IBfél. 120. 8vo á pappír frá 18. öld (aflagað). Sbr. rb. 1280 § 9.

R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onnng]s.

Svo skal xiij vetra gamall maðr bera heimsóknarvitni með öðrum fullorðnum sem fulltiða, ef ekki eru fulltíða menn til, heldr en sækjandi falli réttlaus.

II. Um rétt og ráðspjöll frændkonu manns.

Thott. 2106. 4to bls. 14—15 (= a) og bls. 323—24 (= b); AM. 200. 4to bl. 26b á pappír frá c 1700; AM. 60. 8vo bl. 78a á pappír frá c. 1690; IBfél. 122. 8vo á pappír frá c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 192 skr. 1706 af Hálfdáni Jónssyni á Reykjum.

R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onungs].

Allar þær frændkonur manna, er menn vilja nokkra rækt á leggja, ok verða þær legnar, þá dæmi xij menn bæði rétt ok ráðspjöll, sem segir í Kvennarétti í Mannhelgi 31. kap., en þat skal aldrei minna vera en v^c ok aldrei meira en xxx^c[1]), því aldrei skal svo fátæk mey eðr kona þó at með vonarvöl gangi vanvirðulaus, þá skal v^c réttr hennar ok ráðspjöll sem fyr segir, þó at frændr geti ei lagt rækt á hana, þá má hún þess ei gialda né þeir, ok aldrei skal svá slæm [mey eðr kona, sem á xx^c[2]) með sama skilorði, at þat se minna[3]) en xv^c réttr hennar ok ráðspjöll, nema þeir vilji meiri miskun á gera, er þat mál eiga at lögum.

III. Um heytoll.

Ny kgl. saml. 1847. 4to A. bl. 129b á pappír skr. 1669 (bók síra Guðbrands Jónssonar í Vatnsfirði); AM. 181. 4to á pappír skr. 1669 (bók Odds Jónssonar í Vatnsfirði; MSteph. 48. 4to bl. 40 á papp. skr. 1669 (bók Odds Jónssonar). Þessi handrit eru öll frá Vatnsfirði og hafa þau líklegast öll ritað þessa klausu eptir sömu afskript, svo að þau er hér í raun og veru að skoða sem eitt handrit, og varla eru þau teljandi með hinum áreiðanlegustu. Framarlega (á 3 blaði) í bók séra Guðbrands er groin um heytoll nær því eins.

Réttarbót Eiríks kóngs um heytoll.

Heytollr skal til reiðu hið síðasta Maríumessu síðari á sumar, en sá er ei vill vitja eðr við taka, hafi aungvan á því ári. Skulu þar í gjaldast einar málbandsklyfjar af lambgæfu heyi, eðr tvær vættir af töðu. Ef á vetr er goldið sé lukt fyrir Kyndilmessu. Sekr þrim aurum sá [er] ei vill gjalda.

Skulu lærðir menn svara sökum ok skriptum meir en óvigðir at jöfnum tilgerðum.

[1]) Le, 122; [2]) [xx^ca. mær eðr kona 122; [3]) meira! 2106a.

A.

AM. Nr. 174. 4to skb. frá hérumbil 1500, bls. 14; blaðið er skaddað og er hér fylt upp eptir Stockh. C8 bl. 234 (skr. 1548?) sè ekki annars getið (afskr. JSig.). AM. Nr. 345. Fol. skb. c. 1570 (Lögbók Einars Ísleifssonar á Reykjum) bls. 165—66; hér er

áföst við greinin um vitafe, sem prentuð er í Dipl. Isl. I, 658—61 og þar er heimfærð til Hákonar gamla (1263 eða fyr); IBfél. 60. 8vo Jónsbók á pappír skr. 1595—1604 með hendi Guðmundar Illugasonar í Kristnesi. Bibl. Univ. Upsal. Delagard. Nr. 9. 4to (lögbók síra Sigurðar á Grenjaðarstað) (afskr. JSig.) skr. c. 1580. Hér er ekki hirt um að elta allan orðamun.

R[ettar] B[ot] E[ireks] k[onungs][1).

[Eirikvr med Gvdz miskvn noregs kongur etcetera [2).

1. Ef madr hefir eigi fe til at færa fram favdr sinn ok modr þa skal fyr færa fram modr sina.

2. Fader a at færa framm barn at tueim hlutum enn kona at þridiungi ef eigi er felag med þeim.

3. Enn ef hion eiga a verkum sinum framm at færa born sin þa skal þat meira [til leggia[3]) sem handmegn[4]) hefir meira.

4. Ef hion skipta bornum med sier edr frillu menn þa skal modr fylgia þat barn er a briosti er. enn þo fadir andizt þa skal modir briostbarn hafa enn frændr barnsins inni henne fyrir fulgu[5]). [þat er deild manna er skipt er med monnum[6]).

5. Eigi skal færa omaga felausum manni nema hann sie erfingi. fære hann þa af sier til þess er fram æ at færa med hreppstiora skipan ok heimti at þeim fulgur. enn huerer[7]) ecki vilia fylgia omogum af hreppnum sem hreppstiorar skipa þa skulu þeir sialfer fæda omagann.

6. Ef sa madr uerdr omagi er adr hefir tekit vid dæmdum[8]) omaga þa skal huor huerfa til sins framfæris sem log skipa. [þat er kallad omaga moth[9]).

7. [10])Ef madr æ at sækia dæmdan omaga j annann fiordung hafi sott þæ er .vj. uikur lifa sumars [11]).

[1]) þannig 345, 60 og 174 (meðh. AMagn. á spássíu); vm framfærslu naaskylldra manna C8; [2]) [þannig 345; Hakon með guðs myskunn Noregs konungr &. 9. 4to; vantar í C8, 60 og 174; [3]) [b. v. 345, 60; [4]) handmegin 345; [5]) kostnað C8; [6]) [einungis í 174; [7]) huerer sem 60; þeir sem 345; [8]) sl. C8; [9]) [þat heitir ómaga mót 9. 4to; [10]) Fyrirsögn á spássíu C8: [dæmd]a oma[g]a ad sæk[ia]; [11]) af sumri 9. 4to, og endar hér; Hér bætir 60 inn greininni: «ef maðr drepr leigufé etc.» — § 1 sbr. Grágás, Staðarhólsbók kap. 81 bls. 102; § 2 sbr. Grág. Staðarhb. kap 83 bls. 106 og 108; § 3 sbr. Grág. kap. 83 bls. 106, 108; § 4 sbr. Grág. kap. 83 bls. 109; § 5 sbr. Grág. kap. 109 bls. 139; § 6 sbr. Grág. kap. 112 bls. 142; § 7 sbr. Grág. kap. 90 bls. 121—22.

8. [1])þat [2]) eru omensku menn er ganga æ husgang [3]) fyrir nenningarleysi edr annara okosta suo at goder menn vilia [[eigi hafa þæ. [þæ eiga þeir [4]) aunguan riett æ sier. [þeir menn aller sem fyrir vanmegni ganga eiga riett sem vistfaster [5]).

9. Eigi skal gefa gaungu monnum mat æ þingum. Eigi skulu buder vera opnar fyrir þeim. þeir eru riettlauser. þo þeir sieu vt rekner. ef þeir eru ecki aurkumladir af vopnum[6]).

10. þar [7]) at eins skal færa omaga æ hreps vist a hendr arftauku manni er sa eigi atuinnu sialfur fyrir sig næstu xij. manudi eda hann megi vinna [sier [8]) uist oc eigi sialfur fiar [hald sitt.

11. Ef madr handsalar][9]) audrum manni satt [slika sem hann vill giortt hafa. og æ þad a][10])llt ad halldazt.

12. [11])Nu [handsalar madur audrum sektt sijna edur sæ][12])tt edr fe ækuedit [fyrir sig edur][13]) annan mann su[o þad herst vt][14]) at þat var navda handsal og [æ þad (i) aunguann mæta halldazt. ENN][15]) nauda handsal er þat er [madr hyggur hætt vera fie sijnu eda fiorue. edr hann fæe skomm og skada af][16]) ef hann giorer eigi suo. og æ þat alldri at hallda en sa sekur fullretti er beidde hins er vid er mællt.

B.

Uldall Nr. 322. 4to skb. frá c. 1570, sem átt hefir P. K. Anker: «Kong Magnus Haagensens Islandske Lov. var Blandt sal: Conferentz Raad P: K: Ankers Mscr. in qvarto No 137. Han

---

[1]) Fyrirsögn á spássín í C8. [omens]kn menn; [2]) þeir 345; [3]) ok bera vopn b. v. 60; [4]) [þeir eiga 345; [5]) [bætt við eptir 345 og 60 sem endar hér; þar eptir kemr í því handriti: Ef madur drepur leigufie og leiner þa er hann þiofnr ef sa gefur savk a er aa.

vi avrar er [avfu]ndar bot enn ij avrar þockabot.

þat er vita fé etc. (sjá Dipl. Isl. I, 658—61); [6]) [[er klipt burt af blaðinu í 174, og byrjar þar textinn aptr með: uera nema uottar beri at þeim var ecki uid vært; [7]) þad C8; [8]) [C8; [9]) [C8; [10]) [C8; [11]) Fyrirsögn á spássíu í C8: [sek]ta hand[sal]; [12]) [C8; [13]) [C8; [14]) [C8; [15]) C8; [16]) [C8. — § 8 sbr. Grág. kap. 117 bls. 150; § 9 sbr. Grág. kap. 90 bls. 123—24; § 10 sbr. Grág. kap. 109 bls. 139; § 11 sbr. Grág. kap. 254 bls. 284; § 12 sbr. Grág. kap. 254 bls. 284—85.

troede, dette kunde være den til Jsland sendte Original»(!). Hér eignuð Hákoni hálegg og er síðust af hans rbb.; Thott. 2099. 4to skinnb. skr. 1581 (lögbók Guðmundar Haldórssonar). Hér eignuð Hákoni hálegg og er hin næstsíðasta af hans rbb.; Gl. kgl. s. 1159. Fol. á pappír skr. c. 1650; hér eignuð Eiríki konungi.

Hakon med. G[uds]: ꝏ[iskun]: Nor[egs]: k[ongr]: etc[etera].

1. Ef madur hefur ei fie til at færa framm bædi fodur oc modur þa færi framm modur sina.

2. Jtem fadir a ad færa framm born sin at ij hlutum en modir at þridiungi ef ei er felag med þeim.

3. En ef hion eiga framm at færa a verkum sinum born sin þa skal þat meira sem handmegn[1]) hefur meira.

4. Jtem ef hion skipta bornum med sier edur frillumenn þa skal modur þat barn fylgia sem a briosti er.

5. En þo fadir andist þa skal modir briostbarn hafa[2]).

6. Jtem ei skal omaga færa fielausum manni nema hann sie erfingi færi hann þa af sier til þess er hann a fram at færa med hreppstiora skipann oc heimti at þeim[3]) fulgu.

7. Enn huerir ei vilia omagann af hreppnum flytia eptir hreppstiora skipann þa skulu þeir fæda omagann.

8. Jtem ef sa verdur omagi sem tekit hefur vid dæmdum omaga þa skal huerfa huer til sins frammfæris epter logum þat heiter omagamot.

9. Jtem ef madur a at sækia dæmdann omaga j annann fiordung hafi sokt þa vj vikur [eru af sumri[4]).

10. [Þeir ero omenskumenn er ganga husa a medal firi nenningar leysi edur annara okosta so at godir menn vili ei hafa þa þeir eiga onguan riett a sier[5]).

11. [6])Þeir menn allir sem fyrer vanmegni ganga eiga riett a sier sem vistfastir.

12. Ef madur drepur leigufe oc leynir þa er hann þiofur ef sa gefur þiofs sok a sem æ.

---

[1]) handmegne 1159; [2]) en frændur barnsins inne henne fyrer kostnad b. v. 1159; [3]) bonum 2099, 1159; [4]) [Hér endar 2099; lifa sumars 1159; [5]) [vantar 1159; [6]) í 1159 er þessi fyrirsögn fyrir því, sem á eptir fer: Jtem vm leigufie og vitafie R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onungs].

13. Sex aurar er ofundar bot enn ij aurar þocka bot.

14. Þat er vitafie er iatad er firi vottum edur handfest firi vottum.

15. Þat er oc vitafie er menn taca hondum saman oc leggia vndir dom firi vottum oc iata at hallda þat þeir dæma sem þeir nefna til: Eda þeirra logligur riettari nefnir dom yfir.

16. Þat er oc vitafie ef xij menn dæma eirn mann sem þriot ef hann vill ei vndir liggia logliga til krafdur skal med heimstefnu sækia vitafie.

17. Ef madur ryfur nefndann dom logsamdan þat er oc vitafie dæmt fie: laust fie: oc þat er vottar vita.

18. Þat er oc vitafie ef madr ryfur logmanns vrskurd.

C.

IBfél. 122. 8vo á pappír skr. c. 1660. IBfél. 315B. 4to bls. 16 skr. c. 1680.

E. B. E. K.[1])

1. Ef madur hefur ey fie til ad færa framm fôdur sinn ok módur þa skal fyrre framm færa módur sijna. Fader æ ad framm færa Bôrn sijn ad tueim hlutum: enn moder ad þridiunge ef ey er fielag med þeim.

2. Enn ef hion eiga Bôrn sijn æ verkum sijnum framm ad færa þa skal meira til leggia: er handmegne hefur meira.

3. Ef hion skipta med sier bornum edur fridln menn þa skal modir briostbarn hafa: enn frændi Barnsins jnne henne fyri fulgu.

4. Eigi skal omaga færa fielausum manni: nema hann sie erfingi: og fære hann so af sier til þess sem fram æ ad færa med hreppstiora skipann og heimti af þeim fulgu.

5. Jtem huôrer sem eÿ vilia fÿlgia omogum af hreppum sem hreppstiorar skipa. skulo sialfer fæda omaga.

6. Ef sa madur verdur omagie er ädur hefur tekid vid dæmdum omaga: þa skal huor huerfa til sijns frammfæris sem lôg skipa.

---

[1]) Riettar Bot Eyryks kongs. Eyrekur med Gudz myskun. b. v. 315.

7. Þat er kallad omaga mot: ef madur æ ad sækia omaga j annan fiordung. hafi soktan þa vj vikur lifa sumars.

D.

IBfél. 68. 4to. Bók Magnúsar alþingismanns Andréssonar í Langholti. Þetta skr. c. 1760.

R[éttar] B[ót] H[ákonar] K[onungs] sumir segja E[iríks] K[onungs] um framfæri ok vitafé.

1. Ef maðr hefr ei fé at færa fram föður sinn ok móður, þá skal hann fyrri færa fram móður sína.

2. Faðir á at færa fram börn sín at tveim hlutum, en móðir at þriðjungi, ef ei er félag með þeim.

3. En ef hjón eiga á verkum sínum fram at færa börn sín þá skal þat meira til leggja, sem handmegni hefr meira.

4. Ef hjón skipta börnum með sér eðr friðlum, þá skal móður fylgja þat sem á brjósti er.

5. Enn þó faðir andist . þá skal móðir brjóstbarn hafa, en frændr barnsins inni henni fyrir fúlgu.

6. Eigi skal færa ómaga félausum manni, nema hann sé erfingi, færi sá af sér til þess, sem fram á at færa með hreppstjóra skipan ok heimti af þeim fúlgu.

7. En þeir sem ei vilja fylgja ómögum af hreppnum, sem hreppstjórar skipa, þá skulu þeir sjálfir fæða ómaga.

8. Ef sá maðr verðr ómagi, sem áðr hefr tekið við dæmdum ómaga, þá skal hann hverfa til síns framfæris, sem lög skipa. Þat er kallat ómagamót.

9. Ef maðr á at sækja dæmdan ómaga í annan landsfjórðung, hafi sótt þá vj vikur lifa sumars.

10. Þeir eru ómenskumenn, sem ganga á húsgang sakir nenningarleysis eða annara ókosta, svá at góðir menn vilja ei hafa þá; þeir eiga aungvan rétt á sér. Enn þeir menn allir, sem fyrir vanmegni ganga eiga rétt á sér sem vistfastir[1]).

E.

Ny kgl. saml. 1265. Fol. skr. c. 1660—70 á spássíu við Jónsb. Framf. kap. 2–3.

[1]) Hér eptir kemr um dráp á leigufé, um öfundarbót og vitafé.

R. B. E. K.

Ef maðr hefr ei fé að færa fram föður sinn og móður þá skal fyrri færa fram móður sína. Faðir á að færa fram börn sín að tveim hlutum en kona að þriðjungi, ef ei er félag með þeim. En ef hjón eiga á verkum sínum að færa fram börn sín, þá skal móðir brjóstbarn hafa, en frændr barnsins inni henni fyrir fúlgu. Eigi skal færa ómaga félausum manni, nema hann sé erfingi, færi hann þá af sér til þess, fram á að færa með hreppstjóra skipun, og inni þeim fyrir fúlgu. En ef ómaginn er einn þá skulu þeir skipta svo, að þeir hafi allir, er til eru komnir, þann ómaga um sinn á tveim missirum, en eigi smærrum né stærrum en svo, og svo þó að fleiri sé, ef ei má skipta í ættir. Búar skulu hluta huor þeirra fyrst skal hafa, nema huor þeim næst . . . .

R. B. E. K.

Ef maðr skal sækia dæmdan ómaga í annan fjórðung sé sótt þá sex vikur eru af sumri.

---

158. [1295].

Alþingissamþykt um melrakkaveiðar.

Það er óvíst um aldr þessarar samþyktar, en hitt er víst að hún er forn. Jón Sigurðsson virðist hafa viljað heimfæra hana til áranna 1260—70 («126. .»), en því hefi eg ekki þorað að fylgja, af því eg gat ekki séð þær ástæður, er hann kynni að hafa haft fyrir sér í því. Hins vegar sýnist mega ráða af réttarbót Eiríks konungs frá 1294 § 15, að þessi samþykt sé yngri en hún, því að þar stendr svo: «þat skal standa um melrekkaveiðar, sem lögréttumenn skipa ok aldrei meiri sekt en sex alnir fyrir hvern». Liggr því beinast við að ætla að eingin samþykt hafi þá verið til um þetta efni, heldr að konungr hafi verið beðinn um lög í þessa átt um leið og réttarbótina, en að hann hafi skotið þessu, ef til vill með ráði Þorláks lögmanns, til lögréttunnar. Sé svo, sem ekki er ólíklegt, þá mundi og vera sönnu næst að samþykt þessi hafi verið gerð skömmu síðar, svo sem árið eptir eins og hér er sett. Sumar afskriptir kalla þetta réttarbót Hákonar konungs, og setja það í samband við réttarbót Hákonar háleggs 2. Maí 1313, en það mun vera villa ein. Á alþingi 1680 kom fram Kleifadómr Einars Þorsteinssonar sýslumanns í Skaptafellsþingi um melrakkaveiðar, geinginn að Kleifum undir Fjalli (á Síðu) 20. Maí 1679, og var samþyktr í lögréttu. Getr þingbókin þess, að í þessum dómi sé «citeraðr Þingfararb. 6. kap.

um melrakkaveiðar, jtem alþingissamþykt á þann hátt», og svo er tilfærð sama samþyktin sem hér er prentuð. Í handritum frá 17. öld stendr þessi samþykt stundum sem niðrlag Búalaga. Samþyktin er hér prentað eptir skinnb. AM. 344. Fol. bls. 115 frá c. 1350 - 60, en til samanburðar eru höfð þessi handrit: AM. 48. 8vo bls. 89 skb. c. 1360; AM. 137. 4to bls. 7 skb. c 1400; AM. 148. 4to bls. 206 skb. c. 1500; AM. 155A. 4to bls. 199 skb. c. 1480; AM. 135. 4to bls. 146 skb. c. 1480; AM. 159. 4to bl. 76—77 skb. c. 1490; AM. 128. 4to bls. 142—43 skb. c. 1490; AM. 37. 8vo bls. 244 skb. c. 1500; AM. 39. 8vo bls. 236 - 37 c. 1500; AM. 170A. 4to bls. 2 - 3 skb. c. 1570; AM. 345. Fol. bls. 171 skb. c. 1570. Thott. 2097. 4to skb. c. 1650. Auk þess hef eg orðið hennar var í þessum handritum: AM. 60. 8vo bl. 10a pappírskver skr. c. 1690 («Vm melracka veidi R. B. H. K.»); AM. 460. 12mo á pappír skr. c. 1660 (hér aptast í Búalögum); Ny kgl. s. Nr. 1945. 4to bl. 153a skr. 1666 af Hannesi Gunnlaugssyni, og kallast hér: «Alþingis samþykt um melrakkaveiði»; Ny kgl. s. 342. 8vo skr. c, 1650 (aptan við Þjófabálk Jónsbókar); IBfél. 205. 4to bl. 43a, nýleg afskript; kallast hér «Um melracka veidi R: B: Hákonar kongs»; IBfél. 315B. 4to bl. 70—71, frá 17. öld («Alþingis samþyckt vm melracka veydar»); IBfél. 355. 4to skr. c. 1730—40 («um melrakka veiðar»); IBfél. 531. 8vo bls. 210—11 skr. 1706 af Hálfdáni Jónssyni á Reykjum og kallast «R[ettar] B[ot] H[akonar] k[onungs]». Í eintaki því af Jónsbókarútg. 1582, sem konungsbókhlaðan í Kaupmannahöfn á, er þessi klausa skrifuð með hendi frá miðri 17. öld á spássíu við 6. kapítula í Þingf. þar sem áðrnefndri grein úr réttarbótinni frá 1294 er skotið inn í lögbók. Þessi samþykt er prentuð í «Greinir or þeim gaumlu laugum», er Jón Rúgmann gaf út í Uppsölum 1667, bls. 22, eptir bók Jóns lögmanns Sigurðssonar á Reynistað.

Vm melrackaveidar[1]).

Þat var [samtekit[2]) [a alþingi[3]) vm melracka veidar[4]) at hverr sa madr sem[5]) hann[6]) a [vi savdi at vetri[7]) i sinni abyrgd[8]) skal taka[9]) [einn melracka gamlan eda. ij. vnga[10]) a xij manvdvm eda greida[11]) .ij. alnir[12]) i mat fyri fardaga. En

[1]) þannig 344, 155, 37; Eingin fyrirsögn í 48, 137, 135, 159, 128; vm melracka 148; Vm melracka veydar R[ettar] B[ot] H[akonar] K[onungs] 2097 (rangt); vm melracka veidi 39, Hier epter fylgia nockrar rettarbætur og samþycktir j fyrstu vm melracka veidar 170; R[ettar] B[ot] 345 (á spássíu, og er rangt); [2]) [j laug tekit j laugrettu 137; lagtekit 135; samþickt 2097: [3]) [sl. 155, 2097; [4]) Hér byrjar 345; [5]) er 137, 2097; [6]) sl. 159; [7]) [at vetri sex saudi 137; aa vetri 170; a vetur 345: [8]) [vj saudi j sini abyrgd at vettri 135; [9]) edur taka lata b. v. 137; [10]) [ij. melrecka vnga. edur ein gamlan 159; [11]) greide 137; 2097; [12]) alnar 137, 148, 155, 135, 159, 37, 38.

hverr sem [1]) eigi hefir golldit fôstvdaginn i fardogvm [2]) [lvki[3]) iiij[4]) alnir i alogvr ok taki med einn[5]) hverr reppstiori[6]) sa sem til er skipadr. [ok sæki[7]) hvartveggia sem vita fe. [hafi sa er sækir[8]) halfar alôgvr [en halfar ok[9]) dyratollrinn[10]) leggiz til melracka veida framveg[i]s vtan reppstiorum[6]) syniz meiri þorf fatækvm monnvm. en sott skal vera[11]) fyri vetrnætr[12]).

---

159. [1295].

Jörundr biskup Þorsteinsson á Hólum setr systraklaustr að Stað í Reyninesi og skipar ýmsar jarðir til klaustrsins.

Prentað hér eptir frumskránni í AM. Fasc. I, 2, og er hún elzt íslenzkra frumbréfa eptir Reykholtsmáldaga. Fyrir henni er innsigli Jörundar biskups nokkuð brákað: [sig:] Iorvndi Dei gra[cia] Holensis [Episcopi]. Skráin er óárfærð, en er hér heimfærð til 1295 samkvæmt hinum helztu annálum (sbr. Bps. I, 801). Finnr biskup heimfærir stofnun klaustrsins til 1296 (Hist. Eccl. Isl. IV, 106), en í staðfestingarbréfi Auðunar biskups frá 1315, er það tekið fram, að Reynistaðarklaustr sé stofnað fyrr en Möðruvallaklaustr, sem öllum annálum ber saman um að sé stofnað 1296. Þótti því rèttast að setja stofnun Reynistaðaklaustrs til næsta árs áðr. Þó Hallbera Þorsteinsdóttir yrði ekki samkvæmt annálum abbadís fyrri en 1299, þá er hér með skýrum orðum sagt, að hún hafi sett nunnuklaustrið á Stað með Jörundi biskupi, og þarf það ekki að vera því til fyrirstöðu að skráin sé frá 1295. Þrjár afafskriptir af frumskrá þessari eru meðal afskripta Árna af klaustrabréfum Nr. 2944 og ein af þeim með sjálfs hans hendi. Auk þess ein afskript frá 17. öld í AM. 277. 4to bls. 21—22.

Kirkia at stad i ræýnisnesi a heima land halft ok hollz mula ok huam.

En þa er herra jorundr biskup ok fru halbera abbadis settu þar[13]) systra klaustr þa lagdi herra biskup til halfan

---

[1]) er 137; [2]) þa b. v. 37; [3]) liuke med 155, 2097; luki þar med 159; [4]) •ij• 37; [5]) [liuki med fiorar alnar j ala . . . . kianz. enu 137; [6]) [luki iiij alnar i alogur og taki med huer hreppstiori 135; með taki 170, 345, 2097; hrepp- 48, 137, 148, 39, 170; hreppstiora 128, 37; af hreppstiorum 2097; [7]) [hann skal ok sækia 137; [8]) [ok hafi 137, 37; [9]) [ok en halfar 159; [10]) dyra tollr 137; [11]) sl. 137, 159; [12]) etcetera b. v. 345; hinar næstu b. v. 2097, Rugm.; [13]) skr. yfir línunni með móleitara bleki.

stadin. hafsteins stadi. grafir tuér. paua stadi. vermsla land. h[alft]. fiallzland. skardz a. hol. staupul. dada stadi. hola. foss h[alfan]. brokar lękr. h[alfr]. hnudnes. selá. h[alf]. hof a skaga-[st]rond. feriu hamar. karastadi. hroasdal. kelldu dal. bakka. Skaurdugil ýtra.

En medr þi at herra biskup hafdi kæýptar allar þæssar eignir med lausa pengum. þa legr hann þessar fýr nefmdar æignir til klaustrsins æfinliga. ubrigdiliga firir huerium manni. bidium vær virduligan herra hola biskup varn laugliga eptirkomanda. at hann vęndi goduilia til klaustursins ok sýstranna. med astsæmd ok umhýgio fodurligri. lati þær męđr godum nadum hafa. þat er vær hofum þagat til lagit. þiat mæira hofum uær lagit til hola stadar. En saurbæiar land i kolbeins dal. skal legiaz til holastadar firir biskups tiundir af þessum æignum.

þessi var[1]) land skýlld af fýrnefndum æignum þa er þetta bref var gort.

Grof ena ýtri. firir .cc.

Grof ena sýdri. firir .cc. oc kýreldi.

Paua stadi firi .cccc.

Vermslaland. h[alft]. firir hundrat.

fials land. firir .cc.

Skards a c. ok .xiiij. aurar[2]).

holl firir cc.

Stopul .cc.

Dada stadi firir . ccc.

Hola firir .ix. vettir skreidar.

Skaurdugil. ccc. ok iij. lamba eldi.

Skaurdugil ýtra. cc.

Fóss halfan firir. vj. vęttir skreidar.

Brokkarlækr. h[alfr]. iiij. vęttum. skr[eidar].

Hnudnes. xij vettir skreidar.

Sel á h[alf]. viij. vettum skreidar.

Hóf a skagastrond. xx. uettum. sk[reidar]. oc flutning a skida stadi i laxár dal.

Hafsteinstadir [3]).

Feriu hamar. cc. oc ala kyr. ij. vetʀg[amlar]. oc gelltnaut [4]).

---

[1]) vær(!) frbr.; [2]) aur⁹, hdr.; [3]) þannig frbr.; [4]) skr. fyrir ofan linuna.

kara stadir .ccc. ok ala kýr. ij. vetR[gamlar]. ok gellt naꝛt [1]).

Roardalr. cc. ok ala kýr. ij. vetR[gamlar] ok gellt n[aꝛt].

Kelldu dalr .cc. ok męlihlas todu.

Bakki. cc.

---

160. 31. Juli 1296. Björgvin.

Eiríkr Magnússon Noregs konungr leyfir Hamborgurum verzlun og vetrarsetu í öllu ríki sínu.

Prentað í J. M. Lappenbergs Hamburgisches Urkundenbuch I, 1842, bls. 743—45 Nr. dccccxcij eptir frumbréfinu, er þá var í skjalasafni Hamborgar, en brann 1842. Dipl. Norv. V, 33—34 Nr. 33. Dipl. AMagn. II, 175—77.

Ericus, Dei gratia rex Norwegie, uniuersis Christi fidelibus presencia visuris vel audituris salutem & omne bonum.

Cum burgenses de Hamborg ad meliorandam terram nostram cum mercaturis eorum regnum nostrum actenus frequentare consueuerunt & incolas nostros in districtibus eorum dicti burgenses de Hamborg promouerint in eorum negociis et agendis, uolentes [2]) obinde facere gratiam specialem, videlicet quod dicti burgenses exempti sint a laboribus faciendis circa extradictionem alicuius nauis, quod wlgo schipdracht nuncupatur.

Conferimus etiam quod [si] aliquis pro crimine suo educitur ad mortis supplicium, predicti burgenses minime sequantur eundem.

Item conferimus dictis burgensibus per totum regnum nostrum naues suas ad pontes apponere & deponere sine excessu quolibet vel emenda.

Item conferimus predictis de Hamborg, quod licite possunt res suas per nostrum regnum in nauibus suis vendere & emere, quandocumque voluerint, quascumque res in nauibus alienis.

Item hanc libertatem conferimus eisdem, quando veniunt ad regnum nostrum, cum suis nauibus & rebus expectabunt nostrum nuntium per duos dies & non vltra. Qui si aliqua

---

[1]) skr. fyrir ofan línuna; [2]) þannig, fyrir: volumus.

ab ipsis emerit, persoluet hec infra quatuordecim dies continuos, sicut res suas alias vendiderunt.

Item si quispiam de familia nostra ab ipsis burgensibus res aliquas emerit ad proprios vsus suos, illas emet de uoluntate venditoris sine coactione qualibet. Et cum venditor pro rebus venditis petit precium, dabit illud idem infra octo dies computandos a tempore monitionis. Quod si non fecerit, ex tunc venditor significabit hoc iudici, qui compellet emptorem, vt in continenti pignus det venditori, pro rebus emptis illud redimere debens. Quod si non fecerit, tunc venditor significabit ei presentibus probis viris, quo facto recedere potest is sine excessu & deferre secum pignus illud.

Item si aliqua nauis ipsorum de Hamborg ad regnum nostrum peruenerit portans graue pondus, illa dabit pro theoloneo talentum farine, quo facto emet ligna & quascumque res alias & deducat vbicumque sibi visum fuerit expedire.

Item si nauis aliqua dictorum burgensium venerit in captura alecis, illa dabit pro theoloneo de qualibet lasta tres denarios sterlingorum, & hii, qui in eadem fuerint naui, licite secare poterunt cremabilia & alia ligna ad naues suas spectantia, quibus indiguerint, sine vara.

Item donamus predictis de Hamborg, si nauis eorum aliqua ad regnum nostrum hyemali tempore venerit, illa manere poterit per totam hyemem sine decima aliqua vel exactione. Sed tantummodo talentum farine ratione theolonei debitur pro eadem.

Item omnes iudices & officiales promouebunt predictos burgenses de Hamborg in eorum negociis omnibus, tamquam incolas regni nostri.

Item si burgensis aliquis de Hamborg citatus fuerit ad iudicium, quod tacset dicitur, expurgabit se de omni causa per duos viros iure suo non priuatos, siue fuerint Tevtonici vel Normanni.

Item si aliquis de Hamborg fuerit in suis negociis vel laboribus ante pulsationem campane celebritatis [1]), in laboribus suis uel negociis inceptis perdurare poterit absque delicto. Si uero expletis laboribus huiusmodi vel negociis alios labores excercuit, tenebitur ad penam vnius ore.

[1]) Dipl. Norv. les: celebratam.

Item si nauis aliqua de Hamborg in regnum nostrum peruenerit, quascumque res apportauerit, dabit pro theoloneo talentum farine. Quo facto hii, qui in eadem naui fuerint, lignis & quibuscumque rebus aliis onerare licite poterunt nauem suam.

Item si dicti burgenses de Hamborg in regno nostro naufragium paciantur, licite poterunt tunc sine alicuius impedimento saluare res suas, quas de mari suis laborihus extraxerint. Et si in tali necessitate aliquos vocauerint adiutores, illis dabunt pro pondere cuiuslibet laste labore eorundem saluate sex oras Noricanas.

Vt autem hec predicta prefatis burgensibus de Hamborg in nostro dominio inviolabiliter in perpetuum obseruentur, presentem paginam duximus sigilli nostri munimine roborandum. Huius autem rei testes sunt: frater noster dilectus, dominus Haquinus dux Norwegie. Ericus filius domini Erici, ducis Jucie. Bor[1]), noster cancelarius. Johannes, filius Ywar, Halwardus Boc, Thetleuus de Bocwolde, Helericus de Sigersdorpe, milites, & alii quam plures fide digni.

Datum Bergis, anno Domini M⁰ cc⁰. nonagesimo sexto, pridie kalendas Augusti, anno vero regni nostri decimo septimo.

161. [1296].

Skrá um reka Hólastaðar og Möðruvallaklaustrs og reka Sighvats Hálfdánarsonar á Grund með norðrströndum.

Allar þessar skrár eru nú til í tveim skinnhandritum, en þau eru AMagn. 276. 4to iv skrif. 3. Maí 1286 á Hólum (= A) og handrit Biskupsskjalasafnsins á Íslandi Nr. 26. 4to einnig skrifað á Hólum 3. Maí 1386 (= B). Hið fyrra hef eg lagt til grundvallar, en af hinu síðara hef eg haft stafrétta og nákvæma afskript með hendi cand. philos. Björns Blöndals til samanburðar. Af Hólarekaskránni hef eg haft ennfremr til samanburðar afskript Jóns Sigurðssonar af pappírshandriti einu í Landsbókasafninu á Íslandi (safn Steingr. biskups D18. 4to bls. 10—15) (= C), og af Möðruvallaskránni afskript sama manns eptir skjalabók séra Jóns Haldórssonar í Hítardal (Landsbókasafn Nr. 116. 4to II, 234—39) og er

[1]) = Bárðr Serksson.

það kallað hér C; í D18 er að niðrlagi byrjunin á Möðruvallaskránni aptan við Hólaskrána og er það hér í orðamun kallað D. Í safni Magnúsar Stephensens Nr. 27. 4to, bls. 78 og þar eptir, finst og afskript af Möðruvallaskránni, en ekki er tilfærðr hér orðamunr úr þeirri afskript. Bæði A og B mega heita jafngóð; þó er eyða nokkur í B af því að skorið hefir verið ofan af blaði; en í A hefir nokkuð verið skafið út í upphafi Möðruvallaskrár snemma á öldum og fyrir daga Guðbrands biskups, því að á spássíu hefir hann skrifað «skamm þeim er skafit hefir»; nú hittir útskafningin í A einmitt á eyðuna í B, svo að hvorugt bætir annað upp; en nefnd pappírshandrit hafa hér það, sem út er skafið og er það því fylt eptir þeim, og er það vottr þess, að þau stafa frá afskriptum, sem gerðar hafa verið áðr en A var skafið og B skorið. Möðruvallaskráin eins og hún er hjá séra Jóni Haldórssyni er merkileg, ekki textans vegna, því að hann er sumstaðar tæpr, heldr af því að þetta er afskript af transskripto af skránni frá 1350 gerðu á Grenjaðarstöðum, og sýnir það, að á árabilinu 1350—86 hefir engu verið skotið inn í skrána og að maðr þessvegna hefir ástæðu til að halda að hún sé hér í sinni fornu mynd. Um Hólaskrána er nokkuð öðru máli að gegna, því inní hana hefir verið skotið ýmsu frá 14. öld, en þó má hér um bil alveg þekkja það úr. Það fyrsta, sem með vissu verðr sagt að hafi verið sett inn er vitnisburðr Sigurðar Bjarnarsonar og Þorsteins Tumasonar um Lónsreka frá tímum Egils biskups og er það ritað með annari hendi í A en sjálf skráin. Þetta er hér tekið út og mun verða árfært til c. 1336. Þetta innskot er ekki í C; þá kemr annar hafli enn um Lónsreka, sem mér er grunr á að sé frá 14. öld og belzt frá tímum Orms biskups (c. 1350), en þó þorði eg ekki að kippa þessu út, og stendr það nú síðast hér í skránni. Eptir þetta kemr í handritunum kafli um reka séra Böðvars Þorsteinssonar, og er skrifað í A með annari hendi en sjálf skráin, en með sömu og vitnisburðrinn frá c. 1336. Þessu er hér kipt út og heimfært til c 1360, og er þá skráin í sinni fornu mynd, nema hvað Lónsrekakaflarnir síðustu, eptir Byrgisreka eru grunsamir. Rekar Sighvats á Grund eru einungis í A og B, og er þar niðrlag skrárinnar og stendr að lyktum:

a nv holastadr þessa Reka alla ok hualgaugn þau er fylgt hofdo loni nema hlasshual ok skurd en ecki i almenningh: Var þessi skra skrifut efter hinni ellztu skra beima a holum in festo invencionis sancte crucis. Anno domini ꝏ⁰. ccc⁰. lxxxvj⁰.

Það sem því hér kemr á eptir í A og B heyrir í raun og veru ekki skránni til. Er þar fyrst um samreka Jörundar biskups og Sigurðar lögmanns Guðmundssonar úr Hlíð. Þar aptan við kemr um rekamörk Þverárstaðar norðr á Sléttu, sem prentað er hér áðr Nr. 35 (um 1270), af því eg hygg það sé hér innskot og eldra. Þar eptir kemr um reka Hólakirkju á Tjörnesi og mun bið mesta af því vera frá þeim tímum, sem hér er um að ræða, og verðr það prentað hér; en aptan við það eru fáeinar klausur um reka, er Hólastaðr hefir eignast á 14. öld.

Um aldr þessara rekaskráa er þess að geta, að líklegast má þykja að þær sé frá þessum tíma, sem hér er sett. Jón Sigurðsson hefir að vísu lauslega getið upp á, að Hólaskráin væri eldri en 1283 af því að hann ímyndaði sér að lögmaðr sá, sem hér er nefndr, væri Jón Einarsson; en á því mun standa svo, að hann var einungis búinn að kanna áðrnefndar pappírsafskriptir, en ekki frumskrárnar (skinnskrárnar) sjálfar, sem einar hafa rekaskrá Jörundar biskups og Sigurðar lögmanns úr Hlíð. Verðr af þeirri skrá ljóst hver lögmaðrinn er, og alkunn er deila þeirra Jörundar og Sigurðar um Möðruvelli 1293—94. Eg hefi því álitið líklegast að þessar skrár hafi verið gerðar einmitt þegar klaustrið var stofnað á Möðruvöllum eða 1296, og að þá hafi biskup lagt þessa reka til klaustrsins, sem skrá þess getr, og Hólaskráin ber það með sér að hún er frá sama tíma. Það hefði að vísu mátt greina þessar skrár í sundr, en eg vildi láta handritið halda sér sem mest varð. Rekaskrá þessa alla eins og hún hér liggr fyrir í skinnhandritunum munu menn venjulega hafa skoðað sem einn hlut af rekaskrá Jóns skalla frá 1374, og er það að því leyti rétt að hann hefir látið skrifa hana upp og ef til vill setja inn í hana yngri hlutana. En rekaskrá hans er þó eiginlega alt önnur skrá og í A er hún alveg sérstök og er alt annars kyns. Þar sem þessi skrá ber það með sér að meginhluti hennar og heild er mjög forn, sést það fljótt á rekaskrá Jóns, að hún er öll samsett af misgömlum köflum; mart af þeim er frá 14. öld t. a. m. frá tímum Egils biskups; auk þess er hún öll um vestrreka staðarins Þó hefir hún ekki tekið upp allar hinar smærri skrár, sem til hafa verið, og vantar þar t. a. m. skrá um reka Gissurar galla á Vatnsnesi frá 1359, en þeirra getr að eins við þessa skrá, þar sem þeir eiga ekki heima.

[Þetta er nordr Rekaskra holastadar[1]).

þenna reka a hola stadr ok modruvellir nordan[2]) fẏrer saudanese fra steine enum mikla a lambanesi ok til selaos. halfr hualr ef rekr ok þriggia vetta afgreidsla[3]) ef a er hundrat vetta. en þui minna[4]) er[5]) hualr er minne.

Gudmundarlons Reki[6]).

Half fluttningh fiii ollu lons landi. fra vordu aa hafua bockum ok til staurs[7]) i holmi i gudmundar loni. fiordungr ef Rekr. En þadan fra til steins i lons osi tolftungr ef Rekr.

Gunnarsstada Reki[8]).

Fra haralons[9]) osi enum forna. ok vm allan gunnar[10]) stada reka fiordungr i hwal. huart sem [er Rekr edr[11]) fluttr.

[1]) [B; Hoolamaaldage C; [2]) nordazth B; [3]) afskeidzla B; [4]) á spássíu í A; [5]) sem C; [6]) sl. BC; [7]) steins C; [8]) sl. BC; [9]) Hafralons C; [10]) g^u^nd^r^ (= grundar?) B; [11]) [rekr edr er C.

Laxardals Reki[1]).

Vm laxardals reka. fra gunars stada Reka ok til haulkn[2])ar fiordungr i hwal. hvart sem [er Rekr æda[3]) fluttr [ær semundr gaf herra jorundi biskupi[4]). fra holknaa til sandar[5]) attungr i hual huartt sem er Rekr æda fluttr.

Fra sand aa ok til gautu[6]) vikr. attungr i hual sa er fylgt[7]) hefuer hermundarfelli. En til annars attungs. soru þeir þorbiorn i hofn ok hallsteinn eiriksson. ok haru biskupi ok æiga þeir biskup ok loghmadr[8]) hader samt. þenna fiordung ef Rekr en eigi[9]) ef fluttr er.

Sefarlandz Rekar[10]).

Fra þistilsfiardar ar[11])osi[12]) ok til þufu a hafuabergi þrir luter or fiordungi i hualReka ok sua i fluttningu.

Fra þufu ok til steins i vidiarvik. fiordungr ok attungr i hualreka. huart sem er fluttr æda Rekr.

Fra steini i vidiarvik[13] ok til foruada firer austan kollavik þrir hluter i hualreka ok suo i fluttningu.

Fra sama foruada ok til saudar[14]) sęttungr ok in sexttandi lutr i hualreka ok suo i fluttningu.

J þrettu[15]) Reka fra [kal stafua[16]) ok til fyliudals ar þrir hluter[17]) i hualreka ok sua i flutningu.

Sueinungs vik[r] Rekar[18]).

Firer sueinungs vikr lande ollu halfr skotmanz[19]) hualr.

Ormars lons Reka[r][20]).

Fra sulna hofn ok til ormars ar halfr hualr ok attunghi meir[21]) ef Rekr ok sua i flutningu ok Reida af [iij vetta[22]) afreidzlu skinnastodum af oskiftum hual ok attungr[23]) meir ef Rekr.

[H]ols reki[24]).

Fra Ormars a. ok til deildar ar fiordungr i hualreka ok sua i flutningu.

Raufarhafnar Reki[24]).

---

[1]) sl. BC; [2]) Holkn C; [3]) [rekr eðr er C; [4]) [sl. C; [5]) sandhär B; sandär C; [6]) ғðtu C; [7]) flygt, A; [8]) = Sigurðr Guðmundarson; [9]) ei AC; e[1] B; [10]) sl. BC; [11]) sl. BC; [12]) osse B; [13]) Vidarvijk C; [14]) sandhär B; saudär C; [15]) þrættv B; þrætu C; [16]) [svo AB; kallstapa, al. kalf(ktapa) C; [17]) hleauter B; [18]) sl. BC; [19]) sl. C; [20]) sl. BC; [21]) minna C; [22]) [þriggia vetta B: þriar vætter C; [23]) attunghi BC; [24]) sl. BC.

Fra deildara ok til gegnislekiar jn sexttandi hlutr fiordungr i hualreka. biskup a. j[1]) vett ok tuttugu afreidzlu ok iij. vetter afreidslu skinnastodum af oskiptum hual.

ørfiris Reki [2]).

J ørfiris [3]) ey eigha þeir biskup ok loghmadr. fimttungh i hual. ef rekr ok suo i fiutningu ok vm fram sextandi af hinum ollum.

Hardbaks Reki [2]).

Fra steine i hardbaks mǫl til steins i hestanes mǫl eiga þeir biskup og loghmadr. fiordung i hual ef rekr ok nio vetta af Reidzla [4]) [Med . ok þrir luter i flutningu en [5]) biskup ein. fiordung. i Reka ok flutningu. stadiner eiga. [iij. vetta [6]) afreidzlu af oskiptum hual. þeir biskup ok loghmadr eigha skothval haluan bader saman.

Blikalons Reki [2]).

Fra hualtiornum[7]) til os[8]) hins forna. halfr hualr ef rekr en ecki ef fluttr er.

Oddzstada Reki [2]).

Fra straumlons osi. ok til griotgardz i eystri kotlu eigha þeir biskup. ok logmadr attung [i hual. ef Rekr[9]). biskup a tolf vetta afreidzlu af stadana hluta. en munckar iij vetta [afreidzla skinnastodum. half fiutning. med oddzstodum[10]).

Kotlu Rekar[2]).

Fra griotgarde ok til giar i Rauda gnupi. eiga [11]) biskup ok logmadr fiordung bader saman ef Rekr[12]). Reida af[13]) [iij. vetter skinnastodum[14]) ef a er hundrat[15]) vetta eda meira. biskup a [halfuan attung ok half flutningh[16]).

Griotnes Reki[2]),

Fra gia i Rauda gnupi. ok til haufda skala eiga þeir biskup og logmadr. xij. vetta af reidzlu ok skurd [17]). ok fiordung skothuals. en biskvp annan fiordung. eiga munckar at

---

[1]) eina B; [2]) sl. BC; [3]) Orfvis(!) C; [4]) afreidzlu B; afreidslu C; [5]) [þriär j flutningum C; [6]) [þriggia vætta B; þriar vætter C; [7]) tiornum C; [8]) oss BC; [9]) [j hvalreka C; [10]) [skinnastodum j afreidzlu half fluttningh med Oddzstodum B; afreidslu. Skinnastader halfan flutning med Oddstodum C; [11]) þeir b. v. B; [12]) og b. v. C; [13]) sl. B; [14]) [skinnastodum iij vætter C; [15]) jc, C; [16]) [halfan fluttningh ok halfan attungh B; [17]) skyrd B.

Reida af sinum hlut .vj. vetter þeim [biskupi en skinnastodum[1]) iij. stadiner[2]) vj ef a er [hundrat vetta. edr[3]) tuitugr ath lengd. huartt sem [Rekr. eda er flutr[4]). fra haufdaskala ok inn vm holsmǫ̂l fylger lande halfr[5]) skothualr.

Hafnar Rekar[8]).

Jn fra hols mǫl ok til migendis dals. eiga þeir biskup ok logmadr settung i hual ef rekr. en biskup a oll landhgoghn. ath fiordungi med land eiganda. ok iij hluti or fiordungi. en or helmingi stadana attungr. allar flutni[n]gar nema fiordungr[7]) in fra krossvordu.

Snartarstada reki[6]).

Fra migendisdal ok[8]) til klappar hamars allar flutningar a logmadr fiordung af þeim en Reka hual skal skipta. i. fim stadi halfum landz hluta. ok eiga modruveller [tua ok vm fram halfuan annan[9]) en fiordung i odrum. En vt fra mela endum til migendisdals [tiundi hlutr[10]) hualReka.

Hola Reki[8]).

[11])Fra klappar hamre ok til saltnes gardz fiordungr med þeim attungi er olafr spioti gaf huart sem er flutr eda Rekr.

Valþiofs stada Reki[6]).

Fra valþiofs stada. a. ok til[naust ar halfr hualr[12]) huart sem er flutr ada Rekr. fra nausta ok til stapa. Reki[13]) med ǫ̂llum gǫ̂gnum.

Dadastada Rekar[8]).

Fra stapa þar til er gýgiar horn liggr vid gnupin med ollum gognum. Nema fiordungr i hualreka er fatæker men eiga.

[J tungu Reka attungr[14]).

Erlekiar Reki[6](.

Fyrer austan ærlækiar reka. skal [liggia modu auxl. vid gnupin[15]) en firer vestan staur i mel. þadan Rettsýne[18]) i [gard-

---

[1]) [ruglað í C; [2]) stadirner B; stodunum C; [3]) [j^c vætter. en C; [4]) [B; er rekr. eda flutr A; [5]) hvalur b. v. C; [6]) sl. B; [7]) fiordungenn C; [8]) in b. v. B; [9]) [ij um fram ij C; [10]) [x hluter C; [11]) þessi grein er í C sett ranglega inn eptir greininni um Valþjófstaðareka; [12]) [Naustär halfan hval C; [13]) sl. C; [14]) [sl. B; gæti verið síðara innskot í skrána; [15]) [Mǫ̂dru ǫ̂xl a Sandfelle liggia vid gnupenn C; [16]) riettsynes C.

tuft[1]) a hafua holma[2]) þadan vpp i vrdar heidi þridiungr i hualreka[3]) ecki ef flutr er.

Býrgis Reki[4]).

[J býrgis reka fiordungr hualReka ok vidReka[5]).

[Allan lons Reka ok allar flutningar firer ollu landi nema vm almenningar[6]).

[Þesser rekar fylgia gudmundarloui. fra vordu a hafua bockum ok til stors[7]) i holme. þridiungr i hual[8]) huort sem rekr eda er flutr. fra staure til steins i lonsose[9]). þridiungr huort sem rekr eda er flutr. fra steine til hafnar lækiar allr[10]) hualr huort sem er[11]) flutr eda Rekr fra hafnar lek til fossar allr hualr. nema tolfttungr huort sem Rekr eda er flutr. avll flutningh firer gudmundar lone. halfuan settungh firer holme [er steindor hafde af þorsteine ok asgrime[12]).

[Rekaskræ Mædruvallna clausturs[13]).

J ærlækiar Reka þridiung i hual ef rekr.

[J Tungu reka attungr[14]).

[J kleifar Reka fiordungr attungr settungr þridiungr ef flutr er. ok i odru lagi er Siuguatr selde herra biskupi. fiordungr ok halfr attungr ok sua i flutningu[15]). Gýgiarhorn skal liggia vid gnupin firer vestan. austr til kleifær oss hins forna[16]).

---

1) [gardz tofth BC; 2) holme C; holnm B; 3) reka C; 4) sl. BC; 5) [sl. B; kynni að vera seiuna innskot í skrána; 6) [sl. C; kynni og að vera seinna innskot í skrána. Hér stendr í AB klausa, sem er vitnisburðr Sigurðar Bjarnarsonar og Þorsteins Tumasonar nm Lónsreka í tíð Egils; biskups; er því kipt út og það heimfært til c. 1336; það er í A skrifað með annari hendi en sjálf skráin, og í C vantar þetta alveg; 7) steins C 8) hualreka C; 9) Lonsäse C; 10) allr halfr C; 11) [vantar í B, því að skorið er ofan af blaðinu; 12) [vantar í C; hér kemr í ABC kafli um reka séra Böðvars Þorsteinssonar, og er með annari hendi í A, en sjálf skráin, en með sömu hendi og áðr nefndr vitnisburðr; þessu er kipt út og árfært c. 1360; kaflinn frá [er eg og hræddr um að kunni að vera innskot, og þá líklega helzt frá tímum Orms biskups (c. 1350); 13) [C; sl. A, en millibil er dálítið í skb.; hér er skorið ofan af blaðinu í B; 14) [skafið út í A; á spássíuna skrifar Guðbrandr biskup: »skamm þeim er skafit hefir«; fylt eptir CD; 15) [klafar reka þridiungur ef fluttur er. fiordungur. attungur. siöttungur. og i ödru lage fiordungur og attungur og suo i flutninga D; 16) hér byrjar B aptr.

J humlungar [1]) hafnar Reka. austr þadan til naustær þridiungr i hual huart [sem hann er flutr eda rekr [2]) ok annar þridiungr er Siuguatr seldi herra biskupi [huart sem er flutr eda Rekr ok ath uardveita skothluta at tueim lutum.

J valþiofs stada Reka fra[3]) naust æ ok til valþiofs stada ar[4]) attungr i hual huart sem er [flutr edr rekr[5]).

J hola Reka fra saltness garde til hamars hia klappar ær[6]) osi attungr huort sem er flutr edr rekr.

J snartar[7])stada reka. vt fra [mela endum[8]) ok til migendis dals allar flutningar. en reka[9]) skal skipta i fim[10]) stade. halfuom landz luta ok eiga modru vellir ij ok vm fram .j.[11]) halfuan annan. En fiordungh i odrum helmingi. en vt fra mela endum ok til migendiz dals. tiundi hlutr i[12]) hualReka. en medal hamars hia klappar ær ose ok migendisdals[13]) skotmanz lutr ath fiordungi [ok þar med skipan[14]).

i leirhafnar reka vt fra migendisdal ok til krossvordu siettungr or ollum hual ok tolftungr [or helmingi. en odrum luta attungr allar flutningar nema fiordungr[15]).

a griotnesi afreidzla af half [atta vett[16]) ok half fimta ok skurdr eins manz ok ath vardueita skotluta ath fiordungi [17]) millum hofda skala ok giarinar i Rauda gnupi huart sem er flutr edr rekr ef a er hundrat vetta edhr tuitugr ath lengd.

J uellan kotlu vestri vt or gianni ok austr til griotgardz i vellan kotlu eystri fiordung ef Rekr ok ath Reida af [.iij.

---

1) Budlungar CD; 2) [sem rekr edha fluttur er (er fluttur D) BD; 3) [sl. D; 4) þannig AD; þó er þetta skr. yfir línunni í A; er C; sl. B; 5) [ath rekur edha er fluttur B; hér þrýtr D; 6) sl. B; 7) snarta C; 8) [Hamre C; sl. B; er á spássíu í A; 9) hval, b. v. C; 10) þria C; 11) sl. BC; 12) sl. B; 13) er h. v. C; 14) [sl. C, en skýtr þessu inn:

Jtem Hola reke a [ad] standa hier fyrer ofan:

J Hola reka fra Gulltings (r. Gullteigs?) garde og til Hamars hia klapparose attungur hvert sem er fluttur edur rekur.

Klaustrið kynni að hafa látið þetta rekaítak burtu á árabilinu 1350—1386, þó slíkt muni vera hér um bil einsdæmi. Þetta mundi því eiga hér upphaflega heima, þó eg hafi ekki viljað fleyga það inn í texta hins forna handrits; 15) [ef rekur. en fiordungr ef fluttur er og oll landgögn med fiordunge vid landeiganda. þridiungur ur helminge. og or odrum hlut attungur allra flutninga nema fiordungur C; 16) [atta vætta vætt B; attunda vætt C; 17) [helmings B.

vetter kirkiunne a skinnastodum[1]) ef a er [c vetta[2]) eda meira ok skipan at þui ok halfr attungr ef rekr er arnor[3]) fek herra biskupi.

a skamhedinsnesi millum griotgardz oc straumlons os[4]) skipta i helminga [ef Rekr. ok taka þa greniadarstadr ok mula stadr annan helming en þat[5]) epter er skal skipta i helminga ok taka þa skinnastader annan. þa skal en skipta i helminga[6]) ok taka brædr a modruvollum annan en annan munckar ok feriubacke halft huarer[7]). Greniadar stadr ok mula stadr skulo [af Reida[8]) modruvollum xij vetter en skinnastader ecki. Munckar .iij.[9]) vetter. half flutning med[10]) þerssum reka ok skipan at þui.

J blikaloni fra osinum[11]) fornna ok til hualtiarnar Reka halfuan hual ef Rekr en ecki ef flutr er.

J Raunhofn[12]) millum steins i hestaness mǿl ok til steins i hardbaks[13]) mǿl fiordung[14]) i hual ef Rekr ok ix[15]) vetta afreidzla med ok iij. luter i flutningu ok en fiordungr[16]) i hual reka ok flutningu.

J orfyris[17]) ey fimtungr i hual ef rekr ok suo i flutningu ok vm fram sextandi lutr af ollum fimtungum.

J Raufarhofn sextandi lutr. fiordungur þa er af er afreidzla biskup hefuer att vett ok .xx. afReidzlu en skinnastader .iij.[18]) vetter af vskiptum hual.

J ormars lons Reka fra deildar a ok til sulu hafna[19]) fiordungr i hualReka ok sua i flutningu ok annar fiordungr er herra biskup keypti af þeim brædrunum[20]) kolbeini[21]) presti ok klængi presti.

J sueinungs vikr Reka fra sulu hǫfn ok til fýliudalsar. halfan hualReka ok vidreka ok suo flutningh ok skothlut ok skipan ath þij.

---

[1]) [kirkiuni a skinnastodum B; [2]) [jc vætter C; [3]) prestur b. v. C; Arnór þessi gæti ef til vill verið faðir Þorbjarnar í Höfn (sbr. Presthóla máldaga Auðunar) og kynni vera Arnór prestr Bjarnarson; [4]) skal, b. v. C; [5]) þeim ad C; [6]) [AC; sl. B; [7]) hnert C; [8]) [reida ef C; [9]) þriar C; [10]) ur C; [11]) ose þeim C; [12]) Hrannhofn C; [13]) hardbacks C; [14]) fiordungnr C; [15]) niu C; [16]) i hual, b. v. A, en því er ofaukið; [17]) Erpis, al. Orfvis C; [18]) þriar C; [19]) hafnar C; [20]) brædrnm C; [21]) Kolsveine C.

J þrettu[1]) Reka fra fyliudals æ ok austr vm [kalfs stapa[2]) iij[3]) luter i hual huart sem rekr eda er flutr.

Fra saudæ[4]) ok til foruada þess er nestur er kollavik. siettungr i hualreka ok[5]) i flutningu ok hin sextandi lutr i Reka ok flutningh.

Fra foruada ok til steins i vidiarvik[6]) haluann hualReka ok flutningh ok[7]) lasshual[8]) ok fiordung bædi i Reka ok flutningu.

J sæfuar landz Reka fra steini ok austr vm [hafua berg[9]) fiordung i hualreka ok sua i flutningu. ok i odru lagi fra steini ok austr til þistilsfiardar ær oss hins forna. attungr i hualReka ok sua i flutningu. nema austr fra þufu þar er halfu minna.

J hualmunnis[10]) Reka fra gautvvik ok til sand[11]) ær attungr i hualReka þeim er fylgt hefir hermundarfelli.

J þessu takmarke soru þeir til annars attungs þorhiornn j hôfn ok hallsteinn[12]) eirikssons ok baru biskupi fra land[11])æ ok til haulkn ær attungr i landz luta.

J gunnars stada Reka Millum haulknar ok haralons ær. skal skipta hual i fimm stade ok ij[13]) af þeim skal skipta i þria stadi. ok a þa mula stadr .ij. en brædr eiga ein ok sua i flutningu.

Fra haulkna ok til haralons ær skal skipta i fimm stadi [ok fimm af þeim skal skipta i fimm stade[14]) ok eiga brædr einn.

J ærlekiar Reka fra steini i melskarde ok til botnz eiga brædr ij lute i vidReka. Gygiarhornn skal liggia vid gnupinn firer vestan ok til naust ær eiga bredr allan vidReka.

a smamôl fra gia i rauda gnupi ok til þufu a nesinu firer austan basa. allan vidreka.

A skalanesi allr vidReki Millum saurueisu ok til griotgardz.

Fra griotgardi til þufu hia hellissulum iij luter i vidreka.

A skamhiedinsnesi millum þufu ok straumlons oss iij luter vidReka.

---

[1]) þrætu BC; [2]) [kalfstapa B; [3]) þrir C; [4]) sanda C; [5]) suo, b. v. B; [6]) vidarvik C; [7]) halfan b. v. C; [8]) hlutshval C; [9]) [hia Borg(!) C; [10]) Hialmarnes C; [11]) ABC; [12]) hasteinn A; [13]) tveimur C; [14]) sl. C.

Millum griotgardz ok straumlons oss afdrattr til fiogura Rossa af telgdum vidi ok draga af firer fardaga.

Vidreka stufr[1]) ath ollu sa er liggr millum straumlons ok þorbiarnar stada ok Redr varde firer austan en lækr firer vestan sa er fellr or tiorninne[2]) ofuan i malar kambin.

J rafarhofn allr uidReki mille gegnislekiar ok deildar ær.

þrir luter uidReka millum holsær [ok ormars ar[3]).

Fra deildar æ ok til holsar fiordvngr i vidReka.

J ormars lone [fiordungur j vidhReka[4]) millum ormars ær ok sulu hafnar afdrattr til tueggia Rossa ok dragha af firer fardaga.

Fra gotuvik ok til Sandær allr vidReki.

J skin[n]a loni allr vidreki vt fra migendisdal. til griotgardz tolftungr [ef hual Rekr vpp[5]). en fiordungr[6]) ef flutr er ok [gogn at fiordungi[7]) vid landeiganda.

Jnn[8]) fra naustæ ok til kleifar[9]) oss hins fornna þridiungr huals huort sem flutr er edr Rekr[10]).

J kleifar Reka siettungh ef Rekur. en þridiung ef flutr er. Gygiar horn skal liggia vid gnupinn firer vestan kleifar oss. inn forne. firer austan.

þessum ollum Rekum fylgia skurder ok skotmans luter at þuí sem i Reka er. nema i blika lone.

J byrgis Reka fiordungr med ollum gognum.

Fra vlfliotzuatni vestanverdu ok austr til lonsoss en innan lona til[11]) gardzins firir austan vollin i skinnaloni allr vidreki ok halfr eggvers holmr[12]).

[Rekar Sighvats á Grund].

Siguatr a attungh j hual i saltnesi millum gardz ok klappar oss i skinna loni halfuan flutningh ok at Rada firer ollum skotmanzlut ok atian vetta af reidzla af hinum fyrsta. En i Raufarhofn skal af Reida fyrst vij vetter ok .xx. en sidan taka af attung enn þadan a siguatr fiordung i hual[18]).

[1]) þann C; [2]) tiornuine C; [3]) [á spássíu í A; óskýrt í B; skýrt í C; [4]) [B; sl. AC; [5]) [af hvalreka C; [6]) fiordung BC; [7]) [gogn fiordungi B; öll gögn til fiordungs C; [8]) Jtem C; [9]) ar, b. v. C; [10]) rekin B; [11]) sl. C; [12]) holme C, og endar hér; [13]) hér kemr klausa frá 1386 um að Hólastaðr eigi nú alla þessa reka o. s. frv. (sjá inngangsorð hér að framan). Hér endar því skráin sjálf, og alt sem á eptir fer í AB heyrir henni því ekki til, en sumt af því er þó jafngamalt henni ef ekki eldra.

162. [1296].

SKRÁ um reka þá, er þeir eiga saman Jörundr biskup Þorsteinsson á Hólum og Sigurðr lögmaðr Guðmundarson úr Hlíð.

AMagn. Nr. 276. 4to á skinni skr. 1386 (= A); Biskupsskjalasafn Íslands Nr. 26. 4to á skinni einnig skr. 1386 (= B).

Sigurðr lögmaðr settist á Möðruvöllu 1293 og eignaði sér staðinn, en varð að gefa hann upp í vald Jörundar biskups 1294 (Höyersannáll, Isl. Ann. udg. af Dr. Gustav Storm Chria 1888 bls. 71; Bisk. I, 795—96). Eptir það hafa þeir gert samning með sér og ákveðið takmörk eigna sinna, og er líkast til að hann hafi verið skráðr árið 1296, sama ár sem Möðruvallaklaustr er stofnað og norðrrekaskrá Hóla og Möðruvalla er gerð, og þessi skrá er í skinnb. næst eptir reka Sighvats, sem þar fylgir Möðruvallaskránni. Það er altítt að menn gerðu samning með sér, en bréfuðu hann ekki fyrri en löngu seinna.

Þessa Reka eiga þeir herra jorundr biskup og siugurdr[1]) logmadr or lidh ad[2]) helmingi huor vid annan.

Halfua flutningha firer snarttar stodum. jnnan fra klappar ose ok alt vt migendisdal.

Nu se Reka hualr. þa skal skipta i fimm[3]) stadi halfum landz luta. ok æ þa biskup ok siugurdr[4]) ok sa er a snarttar stadi[5]) halft huorer. þria luti at vardueita skot mannz hlut at helmingi.

þeir biskup ok siugurdr[6]) eiga skurd eins mans þo ath þeir fae aunguan til.

.j. leir hafnar Reka settungr.

a griotnesi halfua attu vett i hualReka ef a er hundrat vetta eda tvitugr[7]) at lengd ok at vardueita skot mannz lut at fiordungi huor[t] sem er flutr[8]) eda Rekinn.

a milli haufda skala ok giar i Rauda gnupi fullr skurdr eins mans medr þessi af reidzlu. en vt or gianne ok austr alt til griot gardz i wellan kotlu ena eystre. a. biskup ok siugurdr[9]) fiordung i hual ef Rekr ok Reida af iij vettir ef a er hundrat uetta eda meira ok skipan a[10]) þui sem þeir eiga i hual.

en a millum griotgardz ok [straumlons ens[11]). skal skipta

---

[1]) sygurdr B; [2]) ath B; [3]) v, B; [4]) sigurdr B; [5]) stadhe B; [6]) sygurdr B; [7]) tuitugur B; [8]) fluttur B; [9]) sigurdur B; [10]) ath B; [11]) [straumlonsins B.

i fiora stade. En þeim þrimur sem eftir ero .i. tua stadi ok þa skal en[n] skipta. .i. tua stadi ok a biskup ok siugurdr[1]) annan ok vidreka stufr at ollu sa er liggr milli straumlons oss ok þorbiarnar stada. oc redr varda firer austan en lekr firer vestan sa er fellr or tiornenni firir ofuan i malar kambenn.

j hraunhaufn fiordungr i hual ef Rekr ok nio vetta af reidzla medr. en þrir[2]) lutir i fiutningu ok halfr skot mans lutr at vardueita. skipan at þui sem þeir eiga i hual.

J aurfyris[3]) ey fimttungr i hual ef Rekr ok suo i flutningu. ok Reida af sextanda lut eftir.

En i Raufar hofn hinn tolfti lutr oskerdr ok attungr i hualreka. þat er fylgt hefuer hermundar felli en til annars attungs soru[4]) þeir þorbiorn i hofn ok hallsteinn eiriksson ok baru biskupi ok siugurdi[5]). þa er allr vidreki.

J ormars loni afReidzla til tueggia Rossa[6]) af tegldum vide ok draga af firer fardaga.

J saltvik attungh[7]) ok i annari grein halfuan hualReka ok fiordungh i hual. en fiordung i flutningum med skurdum ok skotlut. bædi i Rekum ok flutningum og halfuan vidReka.

J hedinshaufda Reka fiordungr ok attungr i hual huart sem Rekr eda er flutr[8]) med skurdum[9]) ok skotlut.

[Attungr i hual reka i ollum Raufár reka huart sem rekr eda er fluttr[10])

J Ringuers Reka þrir lutir bedi huals ok vidar ef rekr en helmingr af flut[t]r er.

J isolfs stada Reka settungr i hualReka ok vidreka. huort sem Rekr edr [er] fluttr. i annare grein fiordungr i hualReka ok attungr ok suo i vidreka med ollum gognum skurdum ok skot lut[11]).

Attungr hual Reka ok vidreka i hols Reka. huortt sem flutr[12]) er eda Rekin nema .i. skipa vik ok þara vik þar er fiordungr. i. flutningum[13]) er att hefuer haluardr[14]).

---

[1]) sigurdur B; [2]) iij B; [3]) furis B; [4]) suoru B; [5]) sygurde B; [6]) «hssa» B (ógreinil.); [7]) attungur B; [8]) fluttur B; [9]) vantar í A; [10]) aptanvið og framanvið þessa grein er (með yngri hendi?) sett NB í A; [11]) Hér við set NB í A, en í B er hleypt úr kaflanum frá]; [12]) fluttur B; [13]) fluttninghu B; [14]) Eflaust Hallvarðr Einarsson föðurbróðir Jörundar biskups (Isl. s. Kh. 1843 I, 359).

Firer ytre tungu halfr hualreki ok halfr flutningr med ollum gognum skurdum ok skotlut er herra biskup keypti medh tungu landi.

---

163. [1296].

Skrá um reka Hólastaðar á Tjörnesi.

Sá texti, sem hér er hallaðr A, kemr í skinnhandritunum á eptir rekamörk Þverárstaður norðr á Sléttu (sbr. ár 1270, I), og getr að minsta kosti að sumu leyti verið frá þessum tíma.

A.

AM. 276. 4to iv skr. 1386; Biskupsskjalasafn 26. 4to skr. 1386.

Fra sendingar wik til trossadals hedar halfr attunghr hwalreka ok vidReka bæde fluttr ok Rekit ok med þeim ollum gognum sem reka mega fylgia fremst med loghum slýkt i hueri-um sem tal er af taulu laust med skurdum ok skot manz lut.

Annan settungh hualreka ok vidreka ok flutningh med skurdum ok skot mans lut j isolfs stada Reka.

Ath man aa attungh med ollum fioru gognum[1]) skurd-um ok skothlut ok fiordungr hualReka ok vidhreka medal trossadals hædar ok klafs stapa ok gefua af halfuan attungh skarda kyrkiu.

J langa Reka fra trossa dals hæd ok [til] kalfs gautu ok fiordungr i fluttningh med skurdum ok skothlut.

Lon eyiar med ollum gognum.

Halfr reke i furu wik hualReka ok vidreka hwort sem rekin [er] eda fluttr. j annari grein attungr hualreka med ollum gognum skurdum ok skothlut.

J breida wik þridiungr hwalreka ok vidreka ok fluttningh oc skot manz lut med ollum fiorugognum.

[Fýrer sueinungz uik aull leigulida gaugn[2]).

---

[1]) gnno, skb; [2]) Hér kemr um reka þá er Gissur galli handlagði Jóni bisknpi skalla 1359, og verðr þeirra greinar þar getið, með sjálfn bréfinu; frá [vantar í 26, og er með yngri hendi í 276 og á hér ekki heima, en litln neðarstendr með fornu hendinni, en skafið að miklu út: Sueinnngxuik med aullnm leidulida(!)gaugnum aa Holastadr.

B.

AMagn. 912. 4to á pappír, transskript Guðbrands biskups frá 1617 transskriberað á Refstöðum í Vopnafirði þann 4. dag Augusti Anno 1618 af Bjarna Oddssyni, sr. Gottskálk Oddssyni og Sveini Sveinsyni. Athugasemd Guðbrands biskups: «Eptir þessum Hola-kyrkiu mäldogum hafa vmbodzmenn myner ätt ad halda. Enn hafi þeir ecki giort þad. þa hafa þeir verid otruer vmbodzmenn. Eg vil eci frekar ad kueda. Og nu skipa eg Þorvalldi Jonssyni ad halda eptir þessum maldogum og seigia mier til ef nokkrer a moti mæla». Sbr. skrá um reka Jörundar biskups og Sigurðar úr Hlíð Nr. 162.

Hola kyrkiu Rekar a Tiðrnese.

J Salltvyk attung. og j annari grein halfann hualreka ok fiordung j hual. Enn fiordung j flutningum med skurdum. og skothlut bædi j rekum og flutningum og halfann vidreka.

J Hiedinz hôfda reka fiordungur og attungur j hual. huort sem rekur edur er fluttur med skurdum og skothlut.

Attungur j hualreka j ôllum Raufar reka. huort sem rekur edur er fluttur.

J Hringverz reka. þrijr hluter bædi hualz og vidar ef rekur. Enn helmingur ef fluttur er.

J ysolfstada reka siottungur j hualreka og vidreka huort sem rekur eda er fluttur. j annari grein fiordungur j hualreka og attungur. og so j vidreka med ôllum gôgnum skurdum og skothlut.

Attungur hualreka ok vidreka j holzreka. huort sem fluttur er. edur rekur. nema i skipavik. og j þaravijk. þar er fiord-ungur j flutningum er att hefur Hallvardur fra jtri tungu. halfur hualreki og halfur flutningur med ollum gognum skurd-um og skothlut.

Ad manā attung med ollum fiorugognum. skurdum ok skot-hlut. ok fiordungur hualreka og vidreka medal troszadals hædar. og klapstapa og giefa af halfann attung skarda kyrkiu.

Fra sendingia vyk. til Troszadalz hædar halfur attungur bædi hualreka og vidreka. bæde fluttur og rekinn [med] þeim gôgnum ollum sem reka meiga fylgia fremst med logum slykt j huorium sem tal er. af tolu laust med skurdum og skot-manzhlut. Annann attung j hualreka og vidreka og flutning med skurdum og skotmannz hlut j ysolfstada reka.

J langa reka fra Trossadalz hæd og kalfzgötu fiordungur med skurdum og skothlut.

Halfur reki j furuvyk. hualreka og vidreka huort er rekur eda fluttur [er]. j annari grein attungur hualreka med ollum gögnum skurdum og skothlut.

J Breidavyk. þridiungur hualreka og vidreka og flutning og skotmannz hlut med öllum fiörugögnum.

C.

lBfél. 216. 4to fol. 33, á pappír frá c. 1670—80.

Jnntak vr Rekaskra Holadomkirkiu.

J Jsolffstada Reka siottungur j hualreka og vidreka huort sem Rekur eda fluttur. j annari greÿn fiordungur j hualreka og attungur og suo vidReka med ollum gognum skurdum og skothlut.

Attungur hualreka og vidreka j Hoolz Reka huort sem fluttur eda Rekinn. nema j Skipavijk og þaravijk. þar er fiordungur j flutningum er att heffur Hallvardur.

þridie Reki.

Firer Ytre Tungu. halfur hualreki og halfur flutningur med ollum gognum skurdum og skothlut. er herra Biskup keÿpti med Tungu landi.

Fiordi Reki.

Ad mānā. attung med ollum fiorugognum. skurdum og skothlut. og fiordungur hualreka og vidreka medal Trolladalz hædar og hlafzstapa og gefa af halfann attung skarda kirkiu.

Fimti Reki.

J Langa reka frā Trolladalz hæd og til kalfsgotu og fiordungur j flutning med skurdum og skothlut.

Loneÿar med ollum gognum.

Halfur Reki j Furuvijk. hvalreka og vidreka. huort sem er Rekinn eda fluttur. j annari greÿn attungur hualreka med ollum gognum. skurd[um] og skothlut.

J Breÿdavijk þridiungur hualreka og vidreka og flutning og skotmanz hlut med ollum fiorugognum.

Endir.

---

164. [1296].

SKRÁ um reka Skinnastaðakirkju.

AMagn. Nr. 621, 4to bl. 62a, skinnbók af Maríusögu frá 15. öld (c. 1400?), sem verið hefir eign Skinnastakirkju; er þessi skrá skrifuð á spássíu með hendi frá c. 1570. Jón Sigurðsson hefir viljað heimfæra hana til áranna 1277—83, af því að hann hefir haldið að lögmaðr sá sem hér er nefndr væri Jón Einarsson, en það mun ekki vera rétt, því að það er án alls efa Sigurðr Guðmundarson úr Hlíð, sem við er átt, og er þessi rekaskrá ef til vill einn liðr úr samningum hans og Jörundar biskups, og sem ekki eru eldri en 1293, og vart yngri en 1296.

þessa reka a skinnastada kirkia vm sliettv.

Milli swlvhafnar og orma[r]s ar þriggia uetta af reidzla af oskiptvm hval.

fra deildara og til giegnis lækiar þrig[g]ia wetta afreidzla skinastodvm af oskiptum hval.

skinnastadir eiga halfa flutni[n]g med oddz stodvm.

fra griotgardi og til giar i ravda gnvpi eiga skinnasta[d]ir þrig[g]ia vetta afreidzlv af fiordvngi þeirra biskvps og lavgmanz ef a er .c. vetta eda meir.

fra gia i ravda gnvpi og til hofdaskala eiga þeir biskup og lavgmadur. xij. vætta af reidzlv af skvrd og fiordvng skothvals. en biskup eirn annan fiordung. eiga munkar reida af sinum hlut vi. vettir þeim biskupi og logman[n]i en skinnastodvm þriar en stadirnir vi ef a er hvndrad vætta eda tvitugur ad leingd. hvort sem rekur edur [er] flvttvr.

Skoga med jardar eign og rekum so langt uestur fra. sem uestan uerdar þufur ber uid Jlifs fialli.

annad reka mark austur fra eiga skogar j austan verdan lomlæk og so fram i midia ærlækiar klauf og fram allt þar til sem ærlækiar klauf þrytur og þa uestur j Jokuls a til modz uid birgi.

---

165. [1296].

REKASKRÁ Munkaþverárklaustrs.

AM. 76. 4to á skinni skr. 1446. Alveg sama rekaskrá klaustrsins er í Sigurðarregistri (= B) við ár 1550 (AM. 269. 4to bl. 64—65; afskr. þar af í MSteph. 27. 4to bls. 91—92). Sama

rekaskrá stendr og í Auðunarmáldaga frá 1318, en þar er langr kafli að niðrlagi, sem hér er ekki. Það er því tvent til, að annaðhvort er þessi rekaskrá eldri en Auðunarmáldagi og þá helzt frá tímum Jörundar biskups, ellegar það, sem framar er hjá Auðuni, sé yngri viðbót en máldaginn sjálfr. Þó virðist hið fyrra liggja beinna við. Næst á undan í skinnhandritinu er hin forna skrá frá c. 1270 (II).

Þessa ʀeka a þuerar stadr.

halfuan an[n]ann attung hualʀeka vm sueinungs vik. fra fýliu dalsa. til sulna hafnar.

En j haufninne halfum attungi minnur en halfan hual.

J ormarsloni halfan ʀeka bædi huala ok vidar ok flutningar. ok ij hluti attungs. ok skipa[n] at sliku sem þeir eiga j hual [1]).

J ormars loni ok a holi fýlgir landi alnar kefli.

Slikt at aullu um hols ʀeka til deilldar ær. ok fiordung hualgagna j audru lagi. halfan flutning vm ʀaufar haufn til gegnis lækiar.

J hauskuldznesi halfur ʀeki ok flutningar. ok land firi ofan med ǫllum gǫgnum.

J aurfiris ey. er fimdeila a hual ef ʀekr. eiga munkar. iij. hluti. gialda af fiordunginn ef fluttr er. einer hlashual ok skipan. ok allann vidʀeka ok grasnautn. ok vardueita skotmannz hlut.

Vm hardbak aull þriggia alna tré ok smæri. ʀætur allar ok seljur tua hluti hinna[2]) stærri vida. lanndi fýlger alnar kefli.

A hesta nesi halfan hualreka ok flutning. ok skipan efter þvi sem þeir eiga j. ok giallda af vj vætter ef xx erv edr meira iij ef minna er. Ecki ef minna er en x. vætter.

J skinnaloni allann hualreka. ok ʀeida af fýrsta hual ef tuitugur er edr meire xviij vætter halfa flutninga ok afreidzla til klifshaga slik sem a hesta nesi[3]).

Vm hualtiarner. allann vidʀeka ok sua hualʀeka.

J blikaloni austan fra griotvaurdu. vestur til forna os.

---

[1]) Þessi grein er öðruvísi hjá Auðuni og getr þar um að Þorljótr prestr hafi átt þessa reka, [2]) hiñe, hdr.; [3]) hér bætir B og Auðunarmáldagi inn í: A rifi allan reka. oc so flutningar. oc afreidzla slik sem aa hestanese.

halfan hualreka en allann vidreka. flutning alla til nýia os. en halfa flutning milli osanna. ok einer skipan.

J skamhiedins[1])nesi skal reida xij vætter af landmanna hlut skipta sidan j fiora hluti. skal einn hlutur fara a skinnastadi. en sidan [eigum vær[2]) þuerar munkar siettung.

A griotnesi fra hualgia j raudagnupi. halfan hualreka ok sua flutningar til griotgardz.

En ef hualur kemr milli hualgia ok hofdaskala þa skal gialda af vj vætter.

A griotnesi a stadrinn nu halfan vidreka óskerdan nema alnar kefli ok smærri.

Jnn fra gia j leirhafnar gnupi til klappær os. attungi minna en halfan hualreka.

En a milli migendis dals oc mela enda fimtungur or halfum landz hluta.

J ôdru lagi halfan vidreka fra ósi til griota[3]).

---

166. 1. Februar 1297. í Rómaborg.

Bonifacius páfi viij býðr Bárði Serkssyni kanoka í Björgvin að kanna og dæma með postullegu valdi kærur kanoka í Niðarósi yfir Jörundi erkibiskupi.

Bréfið kemr að vísu Íslandi ekki beinlínis við, en vera má að nokkrir þeirra manna er bréfið nefnir sè Íslendingar, svo sem Þorbergr landi og Sighvatr Vigfússon, sem mun vera sami maðr og Sighvatr landi, er víða kemr við norsk bréf. Þau bréf hafa ekki verið tekin upp í safnið hér, því að þó að það geti verið, að viðrnefnið «landi» bendi á Íslending, er það þó ekki víst. En Auðun Þorbergsson, sá sem hér er nefndr er Auðun Hólabiskup. Óblauðr hyggr Finnr biskup og að sé Óblauðr skólameistari á Hólum. Hér er hann nefndr Végarðsson, en Biskupasögur I, 793 nefna hann Hallvarðsson og frænda Jörundar biskup.

AMagn. Orig. Dipl. Norv. Fasc. IV, 8b og er blýbullann við. Prentað áðr F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 450—51; Dipl. Arnamagn. II, 187—88; Dipl. Norv. III, Nr. 38.

---

[1]) hofda, b. v. B; [2]) [eigu B; [3]) griotaar B; hér eptir kemr meira hjá Auðuni, og vantar þar þó aptan af vegna þess að glatað er úr máldagabókinni.

Bonifacius episcopus seruus seruorum dei.

Dilecto filio Bardoni Serci canonico Bergensi salutem et apostolicam benedictionem.

Conquesti sunt nobis Siguatus Vigfusi. Styrkarus. Erlendus Styrkari. Endridus Arnonis. Auduenus Serquiri. Arno dictus Rans. Oblaudus Vegardi[1]). Auduenus Thorbergi. Karus Martini. Thorbergus Roari. Thorbergus dictus lande. Johannes dictus Elgr. Arno Nicholai et Askillus Kolbani canonici ecclesie Nidrosiensis. quod venerabilis frater noster J[erundus] Nidrosiensis Archiepiscopus super quibusdam argenti et cere quantitatibus ac rebus alijs ad eos communiter pertinentibus iniuriatur eisdem. Jdeoque discretioni tue per apostolica scripta mandamus quatinus partibus conuocatis audias causam et appellatione remota debito fine decidas faciens quod decreueris auctoritate nostra firmiter obseruari. Testes autem qui fuerint nominati si se gratia odio uel timore subtraxerint per censuram ecclesiasticam appellatione cessante compellas ueritati testimonium perhibere. Prouiso ne aliquis auctoritate presencium extra Bergensem et Nidrosiensem ciuitates et dioceses ad iudicium euocetur nec procedatur in aliquo contra eum. Datum Rome aqud sanctum Petrum kalend. Februarij pontificatus nostri anno Tertio.

---

167. 2. Mai 1297. á Ögvaldsnesi.

SÆTTARGERÐ Eiriks konungs Magnússonar og Árna Þorlákssonar biskups í Skálholti um staðamál.

Þessi merkilegi samningr er lykt á staðamálum; er hann tekinn upp í samning þann, er bróðir Eysteinn Ásgrímsson og Eyjólfr kórsbróðir Brandsson gerðu á milli Gyrðs biskups og leikmanna í Skálholti 19. Júlí 1358 í sumum handritum, en til er skjal þetta í fjölda afskripta, en elzt allra er sú sem finst í Skarðsbók: AM. 350. Fol. bls. 295 skr. 1363 og er hér prentað eptir henni, en lítill orðamunr tekinn úr öðrum handritum, því að hann er að fáu merkr. En í þessum handritum finst sættargerðin, að því er mér er kunnugt; AM. 128. 4to bls. 163—64 skb. c. 1490; AM. 135. 4to a) bls. 7, b) bls. 222—23 (í samningnum frá 1358)

[1]) Vegandi, les Finnr biskup.

skb. þetta frá c. 1490; AM. 138. 4to bls. 357 skb. c. 1500; AM. 147. 4to bls. 219 skb. þetta frá c. 1600; AM. 157B. 4to bls. 58—59 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 125—26 skb. 1420; AM. 161. 4to bls. 347—48, skb. skr. 1561—65 (í samningnum frá 1358); AM. 173. 4to skb. skr. c. 1490 (brot); AM. 200. 4to bl. 5a—b á pappír c. 1700; AM. 45. 8vo bls. 94—95 skb. c. 1570; AM. 55 8vo bls. 32 skb; 1580; AM. 456. 12mo bls. 36—37 skb. c. 1480; Rask. 72A. 8vo bl. 33b—34 skb. c. 1470; MSteph. 13. 4to bl. 166—67 á pappír skr. 1715 (líkl. eptir 350); MSteph. 48. 4to bl. 37 á pappír skr. 1669; Krieger Nr. 1. 4to á pappír (með samningnum frá 1358); Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á pappír c. 1650: Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír skr. c. 1620; Ny kgl. saml. 1911. 4to bls. 197—98 á pappír skr. c. 1750 (Paus): Ny kgl. s. 1080. Fol. á pappír skr. c. 1750; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 317—18 á pappír c. 1750; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 122. 8vo á pappír c. 1660 (ágrip); IBfél. 531. 8vo bls. 189—90, ágrip skr. 1706 (Hálfd. Jónss.); Stockh. C8. bls. 199—200 skb. 1608 (1548?); Háskólasafn í Uppsölum Delagard 9. 4to bl. 136 skb. c. 1580; Afskript í Leyndarskjalasafni eptir lögb. Klevenfelds. Skjal þetta er áðr prentað í F. Joh. Hist. Eccl Isl. I, 411—12 (eptir AM. 138. 4to) með latínskri þýðingu, í Lovsamling for Island I, 22—23 (einnig eptir AM. 138. 4to); á dönsku í Jonsbogen Kh. 1763 bls. 399—400; latínskt ágrip er í Crymogæa Arngríms Jónssonar lib. III, 120 og Hist. Norveg. Þormóðar Torfasonar IV, 398—99. Crymogæa árfærir skjalið til 1295 og eins gerir Thott. 2106. 4to. Páll Vídalín þar á móti heimfærir það til 1296 (Fornyrði bls. 292). Finnr biskup heimfærir bréfið til 1297, og er það samkvæmt annálum. Jón Sigurðsson sýnir í Lovs. f. Isl. að dagsetningin er 2. Maí.

Sęttargerd Eiriks konungs. ok arna biskup.

Eirikr med gud miskun. noregs konungr son Magnus konungs. sendir ollum monnum lærdum ok leikum a islandi Quediu Guds ok sina.

Uęr [gerum ydr kunnigt[1]). at uęr höfum sęttz uid árna biskup iskalhollti ok gert fullan ueg aa vid hann um stadi ok kirkna eigner[2]) i skalaholltz biskupsdæmi. med Radi. ok samþyckt. Jorundar erchibiskups[3]). at þeir stadir i skalaholltz biskupsdømi. sem kirkiur eigu allar. skulo uera undir biskups forrædi. en þęr[4]) sem leikmenn eigu halfar edr meiR skulo leikmenn hallda med þuilikum kennimanna skylldum sem sa hefir skilt er gaf. enn luka af ecki framaR.

[1]) vilium ydr kunnigt giora AM. 161; [2]) aa Jslandi b. v. AM. 135a; [3]) biskups AM. 55(!); [4]) þær jardir AM. 55. og 9. 4to.

Sua skal ok skalaholltz[1]) biskup uisitera sitt ár huern fiordung landzins. sins biskups dæmis, ok ʀida ægi optaʀ i sama stad. furri enn hann hefir adr alla sina syslu i milli yfir ʀidit. [ʀida heiman[2]) eptir petrs ᴍesso. ok sua langt fram a haust sem fiordungur uinnz. ok skipti sinni yfir reid at iafnadi.

Soru[3]) vi. prestar med biskupinum. at þersi sættar gerd skylldi standa obrigdiliga. fur sik. ok sina eptirkomendr æuinliga.

Biodum uęr ydr ǫllum. at hallda þetta[4]) fur lǫg. nema. huerr er odru viss gerir. uili sæta af os ʀeidi ok ʀefsingum. ok þo fella a sik. pauans bann. ok ɢuds ʀeidi. ok hans heilagra manna [5]).

Ok til sanninda her um settu ᴊǫrundr erchibiskup ok árni biskup sin innsigli med uaru innsighli fur þersa sættargǫrd er gǫr uar. a augualldz nesi. kros ᴍesso. aptan [6]). a seytianda[7]) ári ʀikis uárs.

Herra finnr innsigladi. ᴊon klerkr[8]) ʀitadi[9]).

---

168. 23. Juni 1297. í Tötru.

Samningr Jörundar erkibiskups og kórsbræðra í Niðarósi.

Afskript Árna Magnússonar eptir frumbréfinu (AM. Dipl. Norv. Fasc. 1, 9), sem nú er glatað. Prentað í Dipl. Arnamagn. II, 194—96 og Dipl. Norv. III, 44—46 Nr. 39. Hér er prentað eptir Dipl. Norv. af því eg hefi ekki fundið afskript Árna.

J namfne guðs amen.

Þat se allvm mannvm kvnnight at þa er liðit var fra burð vars herra ᴊesu ᴄhristi þushvndrað vætra. cc vætra xc vætra. oc vij vætr, var þessi vtskyring gor ᴊons waku aptan j Tautru. vm sættargærð þa sem virðulighr herra ᴇirikr ᴍagnus

---

[1]) hola AM. 173; [2]) [Ridi ægi fur heiman en AM. 135a, 173; [3]) sua soru AM. 135b; [4]) þessar skipauer AM. 55; [5]) Amen b. v. AM. 173; [6]) dag AM. 135a; [7]) «xvi» Stockh. C8; [8]) cancilier AM. 55; [9]) zcetara b. v. AM. 135a. Klausa sú, sem kemr hér aptan við hjá Finni biskupi, mun ekki eiga við, eins og hann líka getr um.

með guðs miskvn Noræghs konongr gerði mellim andlighs fadvr oc virðuligs herra Jarundar erchibiscvps, ok korsbræðra j Niðarose j fyrra sumar, með hvarstveggia þeira samþyct oc goðom vilia, oc onauðgvm bæðe þa oc nv sem her fylghir. Fyrst at korsbræðr skolo veita herra ercbibiscvpi alla virðing, lyðini, oc eftirlæti sua sem skylda þeira er til oc heilaghrar kirkiv logh vatta. En han skal være þeim milldr faðer. heill oc goðuiliugr, sæma þa oc sæma lata i allum lutum; skolo korsbræðr hafa með erchibiscvpi rað oc samþygt j kosningvm oc forræðom biscupa til Jslandz, Grænalandz, Færæya, oc Suðræya. ok j confirmacionibus annara biscvpa i rikinv. abota, abbadisa oc priora vm erchibiscvps dæmet. Sua hit sama skolu oc gæfazt með þeira raðe oc samþyct allar kirkivr j bænom smære oc stære. prouendor ok oll beneficia j Kristkirkiu. allar veizlu kirkiur j hæraðom oc þau beneficia sem engi er sokn til, en allar aðrar hæraðs kirkiur ma han gæfa oc skipa vtan þeira samþyktar. Af skipan lærðra manna af þeim kirkivm oc beneficiis sem gæfazt eighv með korsbræðra samþykt skolo eighi gæfazt vtan þeira raðz oc samþyktar. Jurisdiccionem alla skal herra erchibiskvp hafa ok fremia með raðe korsbræðra, en eighi skal han interdicere eda bansetia lærða eða leikmenn, þar sem nokot rughll eða skom meghi af standa, eða aðra þuilika storluti gera. vtan þeira raðs oc samþyktar. Jtem skal erchibiskvp skipa með þeira raðe oc samþykt skvla meistara. sacristam. thesaurarium þan sem viðr tækr oc gæymir allz ofrs hins helgba Olafs ok þat sem til kirkivnnar kæmr. vicarios. oc diakna. þar með skal ok kirkivnnar goðz. liggianda fe, borðbunaðr. gull. gersimar. gripir aðrer. oc ofr allt gæymazt oc inntakazt oc niðrleggiazt með vitend oc samþykt capituli oc einn eða tveir af capitulo skolo bafa lykla oc varðueitzlu ifir þerso iamfnan. Sua skal ok eigbi brot flytiazt goðs kirkiunnar j annor land eða sændazt j annan stað. eða nokorar skuldir gærazt vp a hæna vtan korsbræðra vitendar raðs oc samþyktar. Jtem testamenta oll þau sem gefin værða Niðaros kirkiu. skal herra erchibiskvp hafa haft. en half korsbræðr vtan gefit se kirkiunni til vpballdz. eða korsbræðrom til artiðahalldz, eða til garðzens; en artiðir konunga, erchibiskvpa, oc annara þeira sem sitt goðz hafa lagt til kirkiunnar. halldezt epter þui sem forn vande hefir a verit viðr korsbræðr. bearpresta oc skola

klerka. Jtem at kirkiugarðz orlof se fyrst beizt af herra erchibiskvpi ef hann er jnnan bear oc þui nest af korsbræðrom, en ef hann er brotto. næghest orlof korsbræðra. en i kirkiu sealfre skal eighi jarðazt nema huarertveggia samþykki. Svo skal oc hvær korsbroðer hafa mork brænda oc pund vax a hveriom xii manoðom. oc skal sa er i handvm hefir ofret oc kirkivnnar goðz luka þeim þetta greiðligha daghen nesta eftir Lafrenzwaku dagh, sua at loket se allvm seinsta koste Mariumesso siðare; eða annat iam fegoðt sem brænt silfr eða vax er. En mork brænda oc pund vax er hver þeira atte at hafa a þersom xij manoðom er nv varo, þa skal nu þæghar lukaz þeim j brændo silfri. vaxe eða aðrv jam fegoðo. En firi missv þa sem hver þeira hefir haft siðan erchibiscvp kom till j mork brendri oc pundi vax. oc firir skyldar dagha þa sem þeir þikiazt eigha at hafa j garðenom, þa herra erchibiscvp til commvns þeira æfenligha kirkiuna a Steini: með allre erchibiscvps intekiu þeiri sem hann atte at hafa þar j hennar sokn. sva viða sem hon er von at taka. ok allan þann luta sem prestren a at taka þar j soknenni eða aðrvm staðvm. ok frialsligha skipa einvm af ser. eða aðrvm ef þat likar þeim þar at syngia, þo með samþykt erchibiscvps. utan þa skylldu sem erchibiscvp er vanr at hafa þa er hann vitiar einn tima a are. þar með gaf hann þeim og halfa Olafs kirkiu sua at þeir eighu nu alla með allre prest tekiu, meðr þui skilorðe at þeir skulo hallda vicarios sua margha dagha sem þeir varo vaner j garðenom at hafa, skal þar einn af þeim syngia. eða sa annar sem þeim likar meðr samþykt erchibiscvps. Meðr sama hætti skolo þeir ok hafa Haugs kirkiu. Thesaurarius skal oc gæra reiknan firir herra erchibiscvpi ok korsbræðrom a hueriom xij manaðom, oc bref siðar firir gærazt þat er liggi vndir hvars tweggia gæymzlu. Jnuentarium skal oc gærazt jamfnan i frafalle erchibiscvps meðr vitorðe skilrikra manna. En kirkiur þær ok annor beneficia sem erchibiscvp hefir gefit einsaman, eða þeir einirsaman. þa skal standa þersa xij manoðe sua sem skipat er; en þau beneficia sem tæmazt heðan af, fare epter þui sem fyr seghir. Skal þersi skipan standa vbrygdiligha vm hans dagha, heilum ok vskaddvm siðuenium ok rettendum hvarratweggia ef annarhvar eda baðer vilia þat ræyna firir sinum domara. Uar þersi sættargærð gor a þui are ok þeim deghi ok stað sem fyr seghir,

nerværandom virðulighom herra Eiriki Magnusi meðr guðs miskun Noreghs konongi; herra Biarna Erlings syni j Biarkæy, herra Jone Rognvalldz syni, ok herra Barðe kanzeler. Ok til sanz vitnisburðar setto þersir herrar sin jnsigli firir þetta bref. meðr jnsiglum herra erchibiscvps ok capituli, ok varo gor þriu bref, hefir eitt konongrinn, annat herra erchibiscvp þriðia korsbræðr til varygðar.

Aptaná: Nota bene istam concordiam inter Jorundum archiepiscopum Nidrosiensem et capitulum Nidrosiense super pluribus articulis ponderabilibus factam in presencia Erici Magni Noruegie regis et aliorum regni mandatum.

---

169. [um 1300].

FORMÁLI fyrir hjónavígslu.

Thott. Nr. 110. 8vo bls. 13b—14b á skinni. Sumt á þessari skinnbók er æfafornt, frá fyrri hluta 13. aldar; er það handbók fyrir presta (manuale) í Niðaróserkibiskupsríki og gæti því átt við Ísland. Sá kafli af bókinni, sem hér er um að ræða er, að minni hyggju, ekki öllu eldri en frá c. 1300--1320, en seinasti hluti hennar er miklu yngri, svo sem frá c. 1430. Bókin er öll á latínu, nema þessi eini formáli, og virðist sem fremr sé á honum norskt handarlag og norskr ritháttr, en sem tíðkaðist á Íslandi um það leyti. En af því að vera má að formálinn hafi tíðkast á Íslandi er hann tekinn hér.

Þar eð her | eroð komen hvartvæggia frenðr ok vinir | mæðr þæssare raðagærð mvnvð vm ha | fa hvxat. at þæsso sambande mægi ængi | sa lutr er guðs logh mæge firir bioða hvar | ke at frændsemi ne at sifskapum. En | ef þer hafeð þetta fundit æða reflat | sva ok høyrt heelldr siðan en aðr en | þetta rez þa sæggit til sva sem þer vi | tið firir guði sannast. ok þer vilit svara a | doma degi. ok þet býðr ek ýckr i guðs | namfne ok hæillagrar kyrkiu er þætta | hiunskaps banð skalvð bæra ok varðvei | ta Ef þit vitið hælldr nockor forboð | i þvisa male æða hafe annat hvart ýc | kat sælida tru mæðr handsale. þu an | nare kono. æða þv aðrum karlmanne | En nv ægi iatta i høyrn guði ok hæillag | rar kyrkiu ok firir mer at vilia ýckrum | þesso sambande. villt þu H° þessa ko | no taka þer

till æignar kono. at gôý | ma hennar sva sivkrar sem hæillar | vill tu taka þenna man þer till æig | nar manns at gæta ok varðvæita sva | sivkan sem hæillan. at hvat er ýckr | kann till handa at bera mæðan þit | bvið bæðe skolu þit hallda þessor guðs | logh ok æigi raska þessare samteng | ging. Mæðr þessom firr sagðum ka | upmala far ek þer kono[1]) i guðs | namfni. Mæðr þæsso fingr gulli | festi ek þic. ok þætta sýllfr gef ek | þer ok með mer siallfum sôme ek þic | ok sva længgi sem mit lifum skal | ek þic hallda með guðs hiolpp ok miskun.

170. [um 1300].

Formáli fyrir að leggja lögveð í eign sína.

AMagn. 49. 8vo bls. 57 skb. c. 1300.

Gvð seai handlag þeira. Ꝁ. oc. Ꝁ. en þat fellz vnder hand lagi þessv at [Ꝁ.] leggr logveð i eign þa er heiter. Ꝁ. sva marga aura sem dęmaz. Scal þetta veð standa oc vt leýsa epter islenzkum laugvm. at vitni þinv. Ꝁ. oc þinu. Ꝁ.

171. [um 1300].

Formáli að segja fyrir minni hins heilaga Ólafs konungs.

AMagn. 671D. 4to bls. 15 skb. frá 14. öld og er skrifuð vestra, því Snorri Andrésson (í Bjarnarhöfn) hefir bundið bókina: „þessa bok hefer Snore ænddresson bvndit ok skærad ravdv skini«; mundi því láta nærri að hún stafaði frá Helgafellsklaustri, því að Snorri varð þar prófentumaðr 1377 og dó 1382. Það er óvíst um aldr þessarar forsagnar, en það mundi ekki fjarri fara að setja hana um þetta leyti, og á Íslandi hefir hún tíðkast á 14. öld úr því hún er í íslenzku handriti.

Heidarleght mini heilags olafs kongs er her uppskeinkt ok in borit. þat skolv vęr dreka med glede og gamne og gvd drottins hylli. hafid eigi vidr slog ne sleittan[2]) edr sleittrlegan daraskap. hermit huarki eptir skermusk[3]) [areit ne skaull[4]) þviat þesse haleitr herra olafr kongr er lavardr landanna.

[1]) hono, hdr.; [2]) óljóst, heittan?; [3]) ekki vel ljóst; = scaramuccia, charmouche?; [4]) [mjög óljóst; kynni mega lesa: krit illan.

172 [um 1300].

SKRÁ um kristfé í Hvammi í Vatnsdal, er gaf Karl hinn auðgi.

AMagn. Nr. 279, 4to bls. 16 með hendi frá hér um bil 1500. Afskript í bréfaafskriptum Árna Magnússonar Nr. 502. Aptan við þennan kafla er svo sem þrjár línur skafnar út og þar við skrifað: «skamm fae sa sem þetta hefur skafed», og er skorið neðan af blaðinu. Árni Magnússon ritar aptan við Nr. 502: «Reliqua paginæ nunc vacant. Extitere autem adhuc tres lineæ olim quæ nunc abrasæ sunt, quæ tamen aliena manu, eaque ut videtur recentiori paulum, diversoqve atramento superioribus adscripto fuerunt istæ tres lineæ nunc legi neqveunt, remanentibus saltem literis qvibusdam obscurioribus, linearumqve vestigiis. Inferius in pagina recenti manu aliquis exaravit: Skamm fae sa sem þetta hefur skafed».

Kristfie þau sem standa upp j huammi j uazdal. hefir gefit kall hinn audgi. ok ero þath lxtiger hundrada. er þad.

flagha fyri þriatigi hundrada.

hardbeitu holmR fyri .x. hundrod.

xv. hundrod j breckv.

ok fim hundrod uestr æ uatznesi j Rekum hualreki huort sem fluttR er. eda rekr.

æ bergstodum. siettungur wR fiordungi.

æ illugastodum. þridiungR wR ollom.

j uijk siettungR wR þridiungi.

---

173. 22. Mai 1300. [Björgvin].

HERRA Pétr Guðleiksson selr herra Runólfi ábóta í Munkalífi nokkurn hluta úr óðali sínu Strjónum í Eiði í Noregi.

Munklífisbrèfabók Add. B. U. H. 98. 4to, ed. P. A. Munch Christianiæ 1845 bls. 146—47; Dipl. Norv. xij Nr. 24. Sbr. Björgynjar kálfskinn bls 95 (nóta) og bls. 15—16; sbr. Saml. til det norske Spr. I, 194—95.

bref om striona. xiiij[1]).

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edhir høyra sendir petir gudleikxson Q[uediu] g[ud]s oc sina.

---

[1]) þetta er fjórtanda bréfið í röðinni undir S.

Ek vil at godhum monnum se kynnykt at ek seldi herra ranolfue abota at munkliui xx mata boll iardhar i strionom odbal mit eidi huert manadharmata boll firir xij aura brenda. Lauk herra abote mer huern pening þeghar i hendir xv merkir brendar i skiru sylfri iamgodho bezstom enskom pæningom oc til adra xv. marka i noreno sylfri medh þui skillordhe at þetta xx mata boll scal liggia undir muncliui vj. vætir medh ollum sinum lunnendom. gerir ek honum iamheimola iord sem han ger mer aura. En at lidnom vj vetrum scal ek lata siia abotanom at munkliue firir noth hina helghu þa er ek uill aftir lausa oc þa i þolikom pæningom sem ek tok i brendo sylfri oc noreno upp luka. gengo þa þriar merkr huitar firir mork brenda. Oc till sanz vitnisburdhar gaf ek herra abota þetta bref medh minu incigle oc sua bad ek herra nicholas loghman setia sit incigle firir. varo þesser menn i hia fear upp greizlu herra oddir þoruardzsonir sira þorstein prestir i scalaholte erlandir sæna[1]) þorgeir haconasonr ion huitir berþor klerkir kolbein oc mart annat godra manna. var þetta bref gort þa er lidbit uar fra burd vars herra ihesu christi m. ccc⁰. uettra a sunnodaghin nestom eftir helgha þorsdagh.

---

174. [1302].

Bárðr lögmaðr Högnason og Sturla Jónsson votta að vitni hafi verið um leidd, að Marteinn Narfason hafi gefið Helgafellsklaustri Höskuldsey fyrir tuttugu og einum vetri.

AMagn. 252. 4to bls. 52—53, skr. c. 1660; AM. 430. 4to bls. 13, skr. c. 1720 (séra Jón í Hítardal). AM. dipl. afskrr. Nr. 1537 og Nr. 1652. Bárðr Högnason kom út 1301 og hefir líklega verið á Íslandi 1302. Sturla Jónsson fór utan 1301, en hefir líklega komið út 1302; hafa þeir því líklega báðir verið á Íslandi 1302. Þá ætti Marteinn að hafa gefið Höskuldsey 1281. Sbr. Hist. Eccl. Isl. IV, 68.

Hôskulldsey[2]).

Þad vottar Bardur Hôgnason lôgmadur og Sturle Jonsson. ad vitne haffe vered wm leidd a þornesþijnge. ad Marteinn

[1]) eða: sæua; [2]) 430.

Narffason. gaff Hôskulldzeý firer eýnum vetre og tuttugu klôstrinu a Helgafelle.

---

175. 28. Januar 1302. [Ósló].

Haukr Erlendsson lögmaðr í Ósló dæmir Bóthildi þann hluta af jörðinni Geirsstöðum, sem Þorgarðr á Haugum faðir hennar gaf henni, er hún gekk að eiga Guðbrand bónda sinn, en Símun mágr hennar hélt.

Eptir Fornbréfasafni Norðmanna I, 86, Nr. 93 þar prentað eptir frumbréfinu í ríkisskjálasafni Norðmanna í Kristjaníu.

Ollvm monnvm þeim sem þetta bref sia eda heyra sendir Havkr Erlenz svn logmadr i Oslo Q[uediu] G[uds] ok sina. ek vil ydr kvnnigt gera at Botilldr kiærdi firir mer at hon ok bondi hennar sa er Gudbrandr het hefdi mist. vi. avra bols i Geirsstodvm þers er þorgardr a Havgvm fadir hennar gaf henni .... ok til sanz vitnisbvrdar gaf ek firir þetta bref mitt innsigli er gort var ok dæmt svnnvdag hin nesta firir kyndil mersv a. iij. ari rikis mins herra Hakonar konvngs hins koronada.

---

176. [11. Juni 1302]. i Björgvin.

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um verzlun útlendinga í norðrhluta Noregs, á Íslandi og í öðrum skattlöndum Noregs konungs.

Prentað áðr í Norges gl. Love III, 134—35, eptir skinnbók Nr. 12. Fol. í háskólabókasafninu í Lundi í Svíþjóð frá c. 1350 og borið saman við AM. 331. Fol. á pappír frá c. 1600 og Stockh. C21 á skinni frá c. 1350 og eina pappírsafskript í sama safni. Hér er prentað eptir NgL.

Vm vtlenska men ef þeir flytia góðz sit norðr vm Berguin æða til skattlanda.

A manadagh næsta eptir huitasunnv dagh var þetta þingat i Mariukirkivgarðe [j Bergwyn[1]) með samþyct herra Biarna

[1]) [þ. v. C21.

Erlingssonar. herra Sebiarnar. herra Finz. herra Snorv. herra Erlings. sira Botolfs. herra Hauks. att engen vtlenskr maðr skall flytia sitt goðz æða sænda norðr vm Berghvinn æða[1]) annars staðar till saulu j herað æða gera fælagh till Jslandz æða annara skattlanda [Noregs konungs[2]). En huer sæm þat gerrir. veri vpptækur uarningrinn konunginum til handa. en sa sæm með tekr giallde halfa mork af mork huerri er hann meðtok. þar með er ok fyrirboðit ollum vtle[n]skum monnvm at kaupa korn æða malt æða annan[3]) uarnengh norrenan till þes at manga [þat her[4]) wt siðan.

J somum greinvm er ok fyrirboðit att nockorir vtlenskir menn þeir sæm her sitia j bæ uarum kaupi nockorn þann varningh er af auðrum londum kæmr. til þes att þeir seli hann aðra leið æða mangi her vtt apptr. vttan glysmangara kram fari eptir þui sem loghbok vattar. En sa sæm kaupir hann skal missa þat sama kaup ok goðz ok þo luka þeim verðet fyrir sem hann kæypti att.

Þatt er ok fyrirboðit att nockorir utlenskir menn kaupe sperrur. borðuið eða rapta af oðrum monnum en af konungsgarðe æða raðzmonnum ok hussbondum j bænum. en ef han kaupir se upptækt ok luki þo þeim verðit sæm hann kæypte af.

Jtem huer[5]) vttlenskr maðr sæm kæmr a stefnu ok þrettir vm kavp sin við annan ok hafua þeir æigi vitni til kaup[s] sins þa gialde sækiande halfa mork silfrs.

---

177. 1302. á alþingi.

Sáttmáli Íslendinga við Hákon konung hálegg Magnússon eða endrnýjan Gamla sáttmála.

Hinum fimm beztu annálum (Annal. vetust., Höyersannálar, Annales regii, Skálholtsannálar og Flateyjarannáll) ber saman um það, að svarið hafi verið Hákoni konungi land og þegnar á Íslandi árið 1302.

Hér er prentað eptir Skinnbókinni AM. 137. 4to bls. 6—7 frá c. 1400, enn hinn verulegasti orðamunr er tekinn úr þessum

---

[1]) j. b. v. 12; [2]) [þannig C21; mins herra konungens 12; [3]) annað 12; [4]) [þan þar C21; [5]) ok b. v. 12.

handritum: AM. 136. 4to bls. 209—10 skb. c. 1480; AM. 456, 12mo bls. 71—72 skb. c. 1480; AM. 45. 8vo bls. 21 skb, c. 1570 (brot aptan af); MSteph. 13. 4to bls. 185—87 á pappír skr. 1715 «eptir chartis eigi tilvissu nog accuratis. þær chartas ætla eg mig feinged hafa eptir Einar Eyiolfsson sem andadest 1695»; MSteph. 41. 4to á pappír frá c. 1730; MSteph. 62. 4to bls. 30 á pappír frá c. 1650; Ny kgl. saml. Nr. 1080. Fol. á pappír frá c. 1760—70; IBÍél. 309. 8vo bl. 40b—41b á pappír skr. c. 1620 (Öxnafellsbók). þessi sáttmáli er áðr prentaðr í Norges gl. Love I, 61—62 eptir AM. 45. 8vo, en þar er ruglað saman Gamla sáttmála frá 1262 við þenna (sjá Dipl. Isl. I, 619—20), af því að vantar í skinnbókina; en í NgL. III, 145—46 er hann prentaðr eptir AM. 136. 4to og 456 12mo. Í Lovsaml. f. Island I 23—24 er sáttmálinn prentaðr eptir AM. 456. 12mo og þar eptir í Jónsbók Akureyri 1858 bls. 255—57. Sbr. ennfremr Crymogæa Arngríms lib. III, 122 og þorm. Torfasonar Hist. Norv. IV, 405.

almugan[s] samþyckt[1]).

J nafni faudur ok sonar ok heilags anda.

war þetta jad [ok samþykt[2]) af [almvganum æ alþingi[3]) [vm handgengna menn[4]) med fullu þingtaki[5]).

1. [at worum virdulegum herra hakone noregs konungi hinum koronada[6]) biodum[7]) vær [fullkominn goduilia varra þionusto manna[8]) [at hafa ok hallda[9]) þa logbok sem hinn signadi Magnus konungr sende vt sem vær sorum næst.

2. [10])Alla vilium vær ok eida vora hallda vid konungdominn vndir þæ grein logmalzins[11]) sem samþyckt war millum konungdomsins ok [þegnanna þeirra sem landit byggia[12]).

[1]) Eingin fyrirsögn í 137; þannig í 309; «vm hñd» 136; «vm samþyckt almvgans» 456; Ein almenneleg samþickt Jslendskra a Alþijnge 1080. Samþycktt vm Logmenn og Syslumenn 62; Sattmale renoveradur vid kong Hakon Magnuson lagabæters 13, 41; [2]) [með samþykki 309; [3]) [öllum almúga á Islandi 309; aullum muganum a alþijnge 1080; logmonnnm a alþingi 62; [4]) [utan handgengnum mönnum 13; sl. 309; [5]) handtaki 13; þaa vilium þat ollnm godum monnum kunnugt giora vorar framferdir b. v. 309, 1080; [6]) [ad virduligur herra [Hakon Noregs sl. 62] kongur hinn koronadi 1080, 62; [7]) «bidivm» 136; [8]) [þannig 137, 136, 456 (ekki eins og í Lagas. handa Isl. I, 24); med fullum godvilia vora þionnstn 62; fullkominn godvilia vorrar þíonustn 13, 41; 309, 1080 hefnr svo alt til 3. greinar (:Er sú etc.): «med fullum godvilia vora þionustu nnder þa grein laganna samþycktt medal kongdomsins oc þegnanna þeirra er landet biggia»; [9]) [og hallda og bafa 13; [10]) og b. v. 62; [11]) logmzins 137 136; logm?zins 456; laganna 309, 13, 41; sl. 62; [12]) [þegnanna þeirra sem landit bygdv 136; þeirra sem landid byggia 62.

3. Er su hin fursta[1]) at vær vilium giallda skatt eda [2]) þingfarar kaup xx alnar sem logbok vottar ok alla þa þegnskyldu er login uotta med stoddum[3]) endimorkum oss æ hendur.

4. Hier[4]) æ mot[5]) sakir fatæktar landzins ok navdsynia þess folks[6]) er landit byggia at næ þeim heitum [mote þui godzi er heitid war moti skattinum j fyrstu[7]) af konungsins halfu. [þvi at fullkomlega þikiumzt vier sia att litla hrid stendr vortt land vid fyrir fatæktar sakier ef so mikid godz dregzt af enn litid eda ecki kiemr j stadinn[8]).

5. En þat eru þau[9]) heit at islenzker se syslumenn ok laugmenn æ lande voru [ok þuilikan skipagang hafa sem heitid war æ hueriv are vt hingad[10]) forfalla laust ok þeim gædum[11]) hladin sem nytsamlig[12]) se landinu[13]).

6. [14])[Vilium vær engar utan stefningar hafua[15]) framar enn logbok wottar[16]). þui at þar hofum vær margfaldan skada af fengit ok wid þat þickiumz vær eigi [bua mega[17]).

7. En allr[18]) sa bodskapur[19]) er oss bydur meira [afdratt edur þyngsl[20]) en adur er [svarinn ok samþycktur[21]) þa siaum vær med ongu mote at vnder megi[22]) standa saker fatæktar landzins[23]).

8. En halfu sidur þorum vær [fyri vorum herra jesu christo at ia[24]) nu meira[25]) vndan þeim gudz aulmosvm

---

[1]) fysta 456, fyrsta 309, 13, 62; greiu b. v. 62; [2]) ok 309, 62; [3]) svoddan(!) 309; eide og b. v. 456; [4]) «Heir» 137; þar 309; [5]) vilium vier fyrir b. v. 62; [6]) . . ks er 45 (byrjar hér); [7]) [137, 136, 456; er oss voru moti jad (jatad 309) skattiuum j fyrstunui 45, 309; godzi, sl. 13; [8]) [b. v. 45, 309, 1080; [9]) «þua» 137; [10]) [at vj skip gangi aa ari hnoriu til Jslandz (til Islaud hvert sumar 309) 45, 309; [11]) gossum 62; [12]) nytsamlegt 45, 456; naudsynligt 13; [13]) og oss b. v. 45, 309; [14]) § 6 er á undan § 4—5 i 45 og 309 og vantar því í 45; [15]) [utanstefningar vilinm vier auuguar hafa hiedau 309; [16]) 309 hefir svo það, sem eptir er af greiuiuni (§ 6): utanu þa meun er dæmder verda a alþingi til Noregs af worum laudsmounum; [17]) [mega bva 62; [18]) sl. 45; [19]) landskapr 136, 456; afdrattur 62; [20]) [þuuga 62; afdrátt ok þuuga 45, 309; [21]) [svarinn ok samþykt 45, 309; svarit ok samþykt 456, 62; svarid 13; [22]) sl. 62; [23]) lauds vors 62; vors lauds 45; laudsins vors 136; [24]) iata 456, 45, 309, 13; [25]) [med nejuu moti fyrir Gudi ad jata 62.

[1])sem adur med gudz miskun hofum vær veittar oss til salu hialpar[2]).

Bidium vær einkanliga virduligan herra hakon konung enn koronada ok alla adra dugandis menn at þeir þrongui oss eigi framar en laug votta til meire alaga[3]).

Þat gefi vor herra iesus christus at þetta vort ʀæd verdi sialfum gudi til tignar ok [virdingar. ollum helgum[4]) til lofs ok dyrdar ok konunginvm j noregi ok aullu hans ʀetto raduneyte til vegs [ok virdingar enn oss til fridar ok frelses. amen[5]).

---

178. 23. November 1302. í Ósló.

Grundi prior prédikara bræðra í Ósló og öll conventan vottar að hann hafi selt «Ketili kazo» það «xiiij aura bol at fornu», er Ingibjörg Gunnarsdóttir gaf «ser til bænahalldz» «þeima monnum heauerande .... Hauke logmanne ...» «settum ver vart conuentz jnnsigli firir þetta bref, er gort var a þui are, er lidet var fra burd vars herra þushundrat uetra ok þriuhundrad uetra ok tueir uetr. Clementz messu dag». ...» setti priorinn sitt jnsigli firir, logmadrinn sitt....»

(Dipl. Norv. II, Nr. 66 eptir frbr. í AM. Dipl. Norv. Fasc. Lviij, 1).

---

179. 27. Mai 1303. í Niðarósi.

Réttarbót Hákonar konungs Magnússonar um heitingar.

Þó að þessi réttarbót að efni til gæti átt við á Íslandi, er þó naumast, að hún hafi upphaflega verið gefin því sérstaklega, en í fjölda

[1]) Héðan frá og út greinina er svo í 62: «er adur er med hanz myskun. hofum vier hialper veittar fyrir hanz nafnz skulld»; [2]) botar 136; § 8: frá: christo og út næstu grein, er svo í 45, 309: at jata med oeinurd (einurd 309) vndan þeim Gudz aulmusum er adr med hans myskun hofum vier hialpar veittar oss til salu botar bidium vier vm alla goda menn at eingi ætli sier at þraungua oss til meiri aalaga eñ login votta; [3]) enn lögin votta b. v. 1080 (og endar hér); [4]) [og hans eingetna syne 13, 41; [5]) [ok æru. ollvm saman til fridar ok frelsis 136.

af íslenzkum handritum (Jónsbókarhandritum) er hún til, og því er hún tekin hér svo menn hafi hana við hendina. Hér er eingöngu prentað eptir Skarðsbók: AM 350. Fol. bl. 76a—77 skb. skr. 1363, sem er langelzt allra íslenzkra skinnbóka, sem hafa réttarbótina, og er þessi texti í alla staði góðr (= H í NgL.). En þessi íslenzk handrit hafa hana að auk: AM. 345. Fol. bls. 153 skb. c. 1570; AM. 128. 4to bls. 158—59 skb. skr. c. 1490; AM. 135. 4to bls. 7 skb. c. 1490; AM. 137. 4to bls. 4—5 skb. c. 1400; AM. 147. 4to bls. 190—91 skb., þetta skr. c. 1600; AM. 148. 4to bls. 216—17 skb. c. 1500; AM. 154. 4to bls. 149—50 þetta skr. á spássíu c. 1550; AM. 157B. 4to bls. 51—52 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 123—24 skb. c. 1420; AM. 161. 4to bls. 254—55 skb. skr. 1561—65; AM. 170A. 4to bls. 35—37 skb. skr. eptir 1565; AM. 173D. 4to C4 bls. 1—2 skb. c 1500; AM. 173D. 4to C6 skbbr. c. 1490; AM. 176. 4to bls. 10—11 skb. c. 1570; AM. 37. 8vo bls. 262—63 skb. c. 1500; AM. 40. 8vo bls. 383—86 skb. c. 1560; AM. 55. 8vo bls. 27—28 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bl. 64—66 á pappír c. 1690; AM. 62. 8vo á pappír bl. 8b c. 1620; AM. 456. 12mo bls. 62—64 skb c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 62—63, skb. c. 1570; AM. 200. 4to bl. 17—18 á pappír c. 1700; AM. 199. 4to bls. 5—6 á pappír c. 1650; Rask. 72A. 8vo bl. 35a—36a skb. c. 1470; MSteph. 41. 4to á pappír c. 1730; MSteph. 48. 4to bl. 9a á pappír skr 1669; Gl. kgl. saml. 3264. 4to á pappír frá 17. öld; Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 245—48 á pappír c. 1750; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 53b skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 99a—b skb. c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. 1656-58; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2099. 4to skb. c. 1581; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to bl. 245—46 á pappír c. 1750; Uldall. 320. 4to á pappír skr. 1603; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 104. 4to bls. 139 á pappír; IBfél. 125A. 4to bl. 112 á pappír c. 1680; IBfél. 315B. 4to bls. 73—75 á pappír c. 1680; IBfél. 114. 8vo cxlj á pappír (ágr.); IBfél. 122. 8vo á pappír frá c. 1660. Réttarbót þessi fylgir öllum útgáfum Jónsbókar, Hól. 1578. 1580, 1582, 1707, 1709, Akureyri 1858 og er prentuð í Norges gl. Love III, 59—62. Á dönsku er hún prentuð í Jonsbogen 1763 bls. 371—73 og hjá Paus II, 192. Á latínu hjá Þormóði Torfasyni í Hist. Norv. IV, 414.

R[ettar] B[ot] H[akonar] k[onungs].

Hakon með Guðs miskunn [noregs konungr son magnusar konungs sendir ollum monnum þeim sem þetta bref sia eðr heyra queðiu Guðs ok sina[1]).

Þat er optliga kiert fur oss at frendr þeirra manna er

[1]) [et cetera 350.

uarir umboðsmenn lata taka til rannsaks. eðr lata refsa þeim eptir lôgum. heitaz uið uara umboðsmenn. eðr þa aðra. er þeim uilia fylgia. ok konungs ualld stýrkia. ok rettindi at gôra eptir lôgum. ok af þui at hinum skýnsômuztum monnum ok oss synaz þessir menn æigi betri. enn þeir menn er heimta giolld fur þa menn. er konungr lętr refsa eptir lôgum fur sin afbrot. þers ok annars. at eptir slikum heitum hafa optliga uand heit framm komit. Ok af þi krefr oss uár skýllda til skorður. við at reisa þilikri uandzku. ok annari illzku er nu hefz dagliga. þa er það[1]) boð uart ok fullkominn uili. at huerr er. at þersu verðr kunnr. ok sannr heðan af. takiz ok inn setiz undir konungs geýmslu. þar til er hann fær þa borganarmenn at hinn se traustr ok ôrigr fur honum er hann heitaðiz við. sua at hann fai þar huarki af skomm ne skaða. ok æ ofan. iiij. merkr konungdominum fur sina ofdirfð. ok hinum fullretti sitt eptir vj. manna domi. er hann heitaðiz viðr. Kann ok sua til at bera. at hinn sem heitaz var við. fái nockura skomm eðr skaða. þo at siðar sé. ok syniz skynsamum monnum nôckur. su grunsemd a at þers uôlld hafi til gengit eðr rað er aðr heitaz um. þa fur bioðum uęr sýslumonnum uarum. ok logmonnum nockura undanfærslu at taka af þeim furr en ver erom at spurðir. Enn ef nockur tekr. þa er sem ugort sé. Þat hôfum vęr. ok undir staðit sannliga. at þeir ero margir menn er uanfærir ero til at skipta logum við þa menn. er æigi uilia eptir stefnum fara eðr skýnsamliga suara huart er þeir eigu mala efni uiðr aðra menn. eðr aðrir við þa. utan ganga fram með reiðuligri heitan. ok ofsuæsi. við þa sem spakir ero. eðr minni þeim ero fur ser. ok þo bioða sik til laga ok rettinda eptir goðra manna domi ok uôrðzlum. þar sem þat hæfir. Sua ok uerða sumir fur ræðzlu sakir. sinn rett upp at gefa. ok af þi at ver vilium ne megum. slika luti með ôngu moti hlýða lata heðan af þa bioðum uer fullkomliga sýslumonnum uarum at taka þa menn er at sliku verða kendir. ok til slikrar geýmslu. ok uarðveitzlu sem furr segir.

Með sama hætti skal ok uera um undanfærslu þeirra ef þeim kann þôrf at uerða. er mala efni eigu við þa.

Bioðum ver allum monnum ok einkanliga handgengnum

---

[1]) þannig 350.

monnum uarum at ueita sýslumonnum uarum lið með stýrk ok fýlgi. sua at þersi vaʀ ok allr annaʀ boðskapr sa er ver hǒfum skipat goðum monnum til frelsis. en olýðnum til ʀefsingar. ok yfirbotar. verði staðfastliga halldinn.

Var þetta bref gert i [tunsbergi æ oðins daginn næsta fur trinitatis Messo. æ fiorða¹) æri ʀikis vars. Herra aki canceler var insiglaði. pall klerkr ritaði.

---

180. 11. October 1303. í Björgvin.

Réttarbót Hákonar háleggs um skuldir handgeinginna manna.

Norðmenn blanda þessari réttarbót saman við aðra réttarbót frá 13/12 1318, sem ekki á hér við. Réttarbótin á naumast sérstaklega við Ísland, þó hún finnist stýluð þangað og fylgi í mörgum handritum Jónsbók.

A.

Hér er prentað eptir AM. 350. Fol. bls. 150 skinnb. skr. 1363 og borið saman við AM. 158A. bls. 121—22 skb. frá c. 1420 og AM. 345. Fol. bls. 151 skb. c. 1570. En í þessum íslenkum handritum finst réttarbótin að auk: AM. 154. 4to bls. 152—53 skb. c. 1500; AM. 138. 4to skb. c. 1500; AM. 161. 4to 251—52 skb. skr. 1561—65; AM. 40. 8vo bls. 379—81 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 58—59 skb. c. 1570; AM. 200. 4to bl. 16a á pappír c. 1700; MSteph. 3. 4to á pappír «ex membr.»; MSteph. 13. 4to bls. 230—31 eptir chartis Magnúsar Jónssonar föður Árna; MSteph. 48. 4to bl. 7b á pappír skr. 1669; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á pappír c. 1650; Ny kgl. s. 1080. Fol. á pappír c. 1760; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 238—39 c. 1750; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650. Prentuð í NgL. III, 66—67 (350 = B, 138 = C); Jonsbogen 1763 bls. 384—85; Paus II, 228; á latínu í þorm. Torfas. Hist. Norv. IV, 414.

R[ettar] B[ot] H[akonar] k[onungs].

Hakon með Guðs miskun [[noregs konungr. [Son Magnus konungs²). sendir ǫllum monnum æ islandi. q[ueðiu]. g[uðs]. ok sina³).

---

¹) [Sum handrit hafa svo: Bergwyn .vij. nattum eptir Michaels a vta ari; yrði það þá 6. Október 1303; ²) [sl. 345; ³) [[etcetera 158.

Þat hefir fur oss iðuliga kięrt uerit. at ýmissir handgengnir menn uarir her með ýðr uilia æigi luka skulldir sinar. ok æigi bôta miska[1]) sina. þa er þeir kunnu i at falla. ok æigi til lôgmannz koma. þann tima sem þeir uerða logliga til hans stefndir. Sua ok at þeir. uilia æigi uitni bera. ok enga eiða sueria. þo at lôgbok skýlldi æ þa með þeim eið[2]). er þeir hafa oss suarit. ok þui skýlldu þeir æigi optaʀ sueria. Ok af þui at uer megum þat æigi [lýða[3]) lata. ok æigi uilium uer meðr nockuru moti þola. þa [skulut þer[4]) þat allir[5]) uita. at [huerr sem at þui uerðr kunnr. ok sannr[6]) heðan af. ok ræðr æigi bætr æ. ok einkannliga þann tima. sem bonum uerðr til sagt [fur sýslumanni eðr lôgmanni[7]). þa er[8]) hann[9]) sealfsagðr[10]) af birðlôgum[11]). skolo þeir hafa sess[12]) með muga monnum[13]) huart sem þeir koma i ueitzlur[14]). eðr samkundur. ᴇnn [huerr af þeim er með birðmonnum setz. skal[15]) alldri eiga uan[16]) aptr kuamu [til hirðarinnar[17]).

Bioðum uer handgengnum monnum uarum huerium i sinni stett[18]). at þeir bæti um þat sem [her til[19]) hefir a fátt uerit. þui [at fullkomliga[20]) uerðr eptir sækt[21]) upp fra þessum tima.

[Var þetta bref giortt j bærguin freadagin nesta firir vetr netr aa fimta are ʀikis wors[22]) ok insiglat oss sealfuom hia verandum. pall klerckr ʀittadæ[23]).

---

[1]) Misuerka 158, 345; [2]) mala vegh 158; sl. 345; [3]) [længnr hlyda 158; hlydazt 345; [4]) [skulo 158; [5]) menn b. v. 158; [6]) [bnerir atb sliku werda knnner ok sanner 158; [7]) [af loghmannæ æda syslomannæ b. v. 158; [8]) ero 158; [9]) þann 350; þeir 158; [10]) sialfsagder 158; [11]) ok hafuæ litla voon til afturkomo b. v. 158; [12]) sæti 158; [13]) ok æi hia hird 158; [14]) hird 158; [15]) [hwerr er med hird settz sa ær bia mugha monnum skal sitia þa skal hann 158; [16]) til b. v. 158; [17]) [sl. 158; til birdnistar 345; Biodum wer syslomonnum vorum. hnerium j sinnæ syslo atb sækia þa menn sæm adra mugha mænn b. v. 158, 345; [18]) sæm hwerr stendr b. v. 158; [19]) [adr 158; [20]) [sannligha 158; [21]) seedb 158; [22]) það, sem eptir fer er svo í Stockh. C21: herra aki canceler vaarr innsigladi Baarðr Petrsson ritaði (sbr. NgL. III, 67, nóta 70); [23]) [158A; Datum etcetera 350, 345.

B.

Þetta ágrip réttarbótarinnar finst í mörgum handritum sem niðrlag réttarbótarinnar frá 13. Dec. 1318, en þar á það ekki heima, þó það sé þar prentað í NgL. III, 66. Í engum íslenzkum handritum hef eg orðið þess var. Það er prentað hér eptir Ny kgl. saml. 1642. 4to skb. frá c. 1320 (Cod. Tunsberg.).

En þat hefir optlegha kert veret firir oss at ymisir men handgenner uilia eigi luka skuldir sinar oc eigi bæta misuerk sin þau sem þæir kunnu i at falla oc eigi koma til lagha þan tima sem þæir uerða stemfndir. oc af þui at ver megom ei þat lyða leta oc vilium ver með engo mote(!) þa skulu þætt aller men vita at huer sem at slikum lutum verðar sannar eða kunnar heðan af oc reðar eigi bættar einkanlegha þan tima sem honum verðar til sakt af merkismanz halfu. þa ero þæir sealfsagðer or hyrðloghum sua sem hyrðskra uattar oc skal han siðan leta sœkia þa sem muga men oc hafa litla von at koma aftar i þersa stett siðan.

---

181. 6. December 1303. i Björgvin.

Haukr lögmaðr Erlendsson og Ívar lögmaðr í Björgvin votta um sátt Andrésar Pálssonar á Ringheimi og Halla á Rogni við Solveigu húsfreyju í Búagarði út af tilkalli hennar til jarðarinnar Birkja á Vörs.

Prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I, 89, Nr. 97 eptir vidisse frá hérumbil 1305 (sbr. Dipl. Norv. I, 96, Nr. 106) á skinni í ríkisskjalasafninu í Kristjaníu.

Allum mannum þæim sem þetta bref sia æða hæyra sendir Haukr logmaðr oc Iuar logmaðr i Bergwin Q[ueðiu] G[uðs] oc sina. mitt vilium at þer vitið at a Nichulas mæsso dag a .v. are rikis Hakonar konongs toko þau hondom saman firir okkr i konongs garðe j Bergwin Andres Pals son a Ringhæimi Halle a Rogne af æini halfu oc Soluæig huspræyia i Buagarðe af annarre halfu mæð þæsso skilorðe. at Soluæig gaf vpp við þa allt þat tilkall sem hon hafðe a .xj. manaðar mata bole j Birkium a Woss. . . .

[Kemr að öðru ekki Íslandi við en að Haukr er nefndr. Þessi vitnisburðr er staðfestr af Hákoni hálegg í Björgvin líklega í Desbr. 1304. (Dipl. Norv. I, 93, Nr. 103)].

182. 23. Juni 1305. í Túnsbergi.

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um að Kristinréttr hinn forni skuli gilda, sem að undanförnu, um að alþingi sé uppi og um ýmsar breytingar á Jónsbók.

Um réttarbót þessa er þess að geta, að hún er til í mjög mörgum handritum og sumum fornum, en í fáum virðist hún þó vera vel góð, og vantar í hèr um bil öll handrit inngangsorðin; mun þetta koma af því, að menn hafa snemma farið að búta hana sundr og skjóta henni í einlægum smágreium inn í Jónsbók. Handrit það, sem hér er prentað eptir er AM. 126. 4to bls. 171—73, skinnbók frá c. 1380—1400 (Cod. Thorlevianus), og hefi eg hvergi séð þessa réttarbót jafnfulla sem þar. Inngangsorðin vantar þar að vísu, og eru þau tekin hér eptir AM. 127. 4to skb. frá c. 1320—30, sem hér er höfð til samanburðar; hér hefir og verið borið saman við skinnb. Gl. kgl. s. 3269B. 4to frá c. 1340. En í 126 eru einmitt tvær greinar, § 1 og § 2. sem finnast óvíða annarsstaðar í skinnbókum, en þó á nokkrum stöðum; báðar eru þær í Thott. 2100. 4to og Thott. 2101. 4to, sem eru skinnbb. frá 15—16. öld, og eptir þeim er réttarbótin prentuð í Safni til sögu Íslands II, 166—67; en ekki er hún þó góð þar; segir 2101, að réttarbótin hafi verið send til Íslands með Jóni lögmanni; § 1 er auk þess í nokkrum hdrr., svo sem Gl. kgl. s. 3269B. 4to og AM. 131. 4to bl. 79 skinnb. frá c. 1560—70. Það hefði verið réttast að prenta hér tvo texta þessarar réttarbótar, fyrst eins og hún kemr venjulega fram þar sem bezt er, en sleppir § 1 og § 2 og svo í þeirri mynd sem hefir þessar tvær greinar. En við þetta hefir þó verið hlífst hér bæði af því að réttarbótin verðr líklega bráðlega útgefin með samanburði allra handrita, og svo af því að menn geta hæglega séð hvernig hún er í sinni venjulegu mynd af þessum texta, því að hann er ekki í öðru frábrugðinn en því, að hér er greinin um Kristinrétt og alþingi (§ 1—2). Menn kynnu nú að vilja efast um að þessar greinir hefðu staðið í réttarbótinni frá upphafi, þar þær nú finnast í svo fáum handritum, en hitt mun þó vafaminna, að þær hafi verið í henni í fyrstu, og mun því réttarbótin hér að efni til vera því sem næst í sinni upprunalegu mynd. Rök fyrir því að § 1 um Kristinrétt eigi hér heima eru að nokkru leyti fólgin í bréfi Hákonar konungs frá þessu sama ári til Norðlendinga út af kærum yfir Jörundi biskupi á Hólum, því að þar skipar hann að Kristinréttr hinn forni skuli gilda. En að § 2 eigi hér og heima er mjög líklegt af því að annálar geta þess 1304, að þá hafi alþingi ekki verið uppi, heldr

hafi Vestfirðingar og Norðlingar tekið upp fjórðungsþing. Réttarbót þessi er áðr prentuð í Lovsaml. for Isl. I, 24—26 (eptir AM. 127. 4to) og þar eptir í Jónsbók Akureyri 1858, og síðast NgL. IV, 347—48 (eptir Gl. kgl. s. 3270. 4to, 3269B. 4to og AM. 346. Fol.), og er á öllum þessum stöðum vísað til hvar greinum réttarbótarinnar er skotið inn í Jónsbók. Ágrip á latínu er í Arngríms Crymogæa lib. III, 124.

Her hefur vpp hakonar bref.

Hakon medr guds miskvnn noreghs konungr [son Magnusar konungs[1]) sendir ollum [monnum æ islandi[2]). Q[uediu]. Guds ok sina.

[Þer ritaðut til vær ok beidduz af oss nǫkkuʀar vægðar ok linvnar vm suma luti þa sem allt island tekr i ýmsum atbvrðum ok af þui at uer hǫfvm iafnan reýnt af ýðr goðvilia ok epterlæti þa sendum uer yðr þetta vært bref i hveriv ver hofvm greint þær rettar bætr sem ver uilium og megum at sinni yðr gefit hafa þar til sem ver lããtum ofaʀ meiʀ greina þa lvti i lǫgbok ýðuari[3]).

1. Er þat fyrst at allr kristindoms ʀettr se eptir þui sem at fornu hefuir verit ok allir þeiʀ hlutir sækiz eptir þui sem laug hafua adr verit. en eigi med vtsetning heilagrar kirkiu eda þionustu banni. þuiat lõgmenn erv til þess skipadir at segia laug vm kristindoms ʀett ok þær sakir sem þar kunnu til at falla[4]).

2. Sva vilium vær at alþingi se vppi med þeim hætti. at valldzmenn nefni.

or mula[5])þingi. iij. menn.
or skaptafellz þingi .iij. menn.
or ʀangær þingi .iiij. menn.
or þveræar þingi .iiij. menn.
or ærnes þingi .vj. menn.
or kialarnes þingi .iiij. menn.
or þornes þingi .iij. menn.
or þorskafiardar þingi .iij. menn.

---

[1]) [b. v. 127; [2]) [guðs uinum ok sinum þeim sem þetta bref sia eðr heyra 127; [3]) [b. v. eptir 127, nema seinasta orðið: yðuari, er tekið eptir Gl. kgl. saml. 3260B. 4to; 127 hefir váári; [4]) § 1 er í 126 og 3269, en vantar í 127; [5]) vôdla hdr., AM. leiðr. á spássíu.

or hvnavatz þingi .vj. menn.
or hegraness þingi .iij. menn.
[or vodla þingi .iij. menn[1]).
or þingeyiar þingi .iij. menn.

þa menn sem skynsamir erv at dæma þar mæl med lôgmônnum ok þeim Rettorum er vær hôfum þar til skipat[2]).

3. Þeir ok af værum monnum sem sigla til islandz ok þar kvnnu brottligir verda. vilium vær ok at þeim se þar[3]) sakir gefnar ok Rett af þeim giôrt at olafs vôku fýRi. ok sua þeim Rett giôrt ef nokkurir giôra þeim Rangt. En ef sýslumadr fyrir nemz þeim Rett at giôra. þa suari hann sôkinni.

4. Biodum vær ok fullkomliga at vandum monnum se refst huar sem þeiR verda teknir ef þar er adr sannlikt prof a komit ella fæiz þeir j hendr syslumanni þar sem þeiR verda teknir ok sendi þa hveR syslumadr til annars medr[4]) godri geymslu fra sin[5]) ok [segi or[6]) sinni abýrgd þar til er hann kemr til þes syslumannz er hann vard brotligr at.

5. Vel likar os at frændr giori kaupmæla sin a millum ok helmingar felagh eptir þui sem þeim semr. En ef hion giora sin a millum standi eptir þui sem bok vættar.

6. En ef annat huart hiona kann fra at falla þeiRa sem .x. vetr eda lengr hafua a samt verit ok hafua þau iafnan halldit sik fyrir lǫglig hion þott hiuskapr þeiRa hafui eigi verit skilvisliga amælgadr ok eigi býgdar fleýgt verit medan þau lifdu bædi millum skilrikra manna at hon væri hans fridla eda horkona. þa skal barn eda bôrn ef eptir[7]) erv i arf setiaz ok halldaz fýrir skilgetin þo at eigi lifui festar[8]) vættar.

7. Vilium vær at fridt eitt se virdt til forlagseýris ok at erfingiar omagans se skylldugir at taka vid hans gods[i] ok fiærhalldi þo at hann se eigi fullvedia ef frændr omagans samþýkkia ok syniz þeim hann vhættr skulldunautr ok skvlu þa frændr suara skada vmaganum sakir þeiRa vangeýmslu[9]).

8. Ef[10]) fatækir menn skiota bôrnum sinum i hrepp olôgliga. lofum vær hreppstiorum þeim er næstir erv ok bond-

---

[1]) [hefir gleymst úr skinnb., en Árni Magnúss. bætir því við á spássíu; [2]) § 2 vantar í 127, 3269; [3]) b. v. 127, 3269; [4]) 127, 3269; [5]) sér 127; [6]) [sl. 127, 3269; [7]) til 127; [8]) festingar 127, 3269; [9]) § 7 vantar í 3269; [10]) æigi b. v. 3269.

um med þeim at taka þann mann ok bijnda ef þes þarf med ok færa aptr ok binde bôrn a bak honum ok lata sialfuan or hrepp færa.

9. En vm skylldu fætækra manna vilium ver at [se vm nott[1]) a hverium .x. hvndrudum þar til er verda hvndrat hvndrada. [En sidan nott a hverium .xx. hvndrudum þar til er verdr .cc. hvndrada[2]). en þott fee se meira takiz þat ekki til manneldis vtan hreppstiorum litiz annat sannara.

10. [Lofum vær ok[3]) gelldfee se sektalaust j heima lôndum ef grannar ok[4]) ef hreppstiorar lofua eda grannar[5]) samþýkkia ok gefua ônga sôk æ.

11. Þeir menn ok sem eigi vilia hallda þa skipan er hreppstiorar giôra lôgliga þa gialldi hælfa môrk hælft konungi en hælft hreppstiorum ok leGiz þat til fatækra manna.

12. Einar vægir ok mælikerolld ein vilium vær at gangi um allt landit. ok biodum vær at hveʀ syslumadr i sinni syslu seae þar sua eptir sem hann vill þeim sæmdum hallda er hann hefuer af konungdominum.

13 Bvlausir menn ef peninga eigu suari manneldi ok aullum hrepsnaudsynium at iafnadi sem hreppstiorar gera ʀæd fýrir.

13. Sa ok sem bod fellir. svari sekt fyrir þa alla er a þeiʀi bodslod eru[6]) kom[i] eigi bod til forfallalaust.

Var þetta bref gort i Tvnsbergi ions vôku dag a setta æri ʀikis værs. heʀa æki kanceler váʀ innsigladi. simon klerkr þorsteinsson[7]) ritadi.

---

183. [1305].

Bréf Hákonar konungs háleggs með herra Sveini lang Þórissyni út af því að Jörundr Hólabiskup hafði tekið til fjórtán hundraða fyrir fátækum mönnum í Skagafirði af hvölum, er bændr höfðu flutt til lands á helgum dögum og þeir áttu, og þar með fimtung af reyði þeirri, er hálft fjórða hundrað vætta var á.

---

[1]) [nótt sé 127, 3269; [2]) [sl. 3269; [3]) [þat er ok goðr vili uoʀ at 3269, 127; [4]) þannig 126; [5]) b. v. 127, 3269; [6]) b. v. 127; [7]) b. v. 127.

Biskup fylgir hér Kristinrétti Árna, en landsmenn segja slíkt sé ekki landsvenja er biskup fer með, og skipar konungr því að fara eptir því, sem títt hefir verið eða með öðrum orðum eptir Kristinrétti hinum forna (Magnús Ketilsson, Om Kirker, Rask. 66. 4to). Þetta bréf er hér prentað eptir AM. Nr. 351. Fol. bl. 139b—131a skb. c. 1360 og borið saman við AM. 350. Fol. bl. 77a skb. skr. 1363. En í þessum handritum finst bréfið að auk: AM. 161. 4to bls. 255—56 skb. skr. 1561—65; AM. 200. 4to bl. 16a—b á páppír c. 1700; AM. 40. 8vo bls. 386—88 skb. c. 1560; AM. 55. 8vo bls. 26—27 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bl. 66a—67b á pappír c. 1690; AM. 456. 12mo bls. 64—66 skb. c. 1480; MSteph. 3. 4to á pappír; MSteph. 13. 4to bls. 228 á pappír skr. 1715; MSteph. 48. 4to bl. 10b á pappír skr. 1669; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á pappír c. 1650; Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1080. á pappír c. 1750; Ny kgl. s. 1911 4to á pappír c. 1750; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 54a skb. c. 1540—50; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 254—55 á pappír c. 1750; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 125A. 4to bl. 73 á pappír c. 1680; IBfél.531. 8vo (bók Hálfdánar á Reykjum skr. 1706). Tekið upp í Biskupasögur séra Jóns Haldórssonar. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 417—19 með latínskri þýðing. Á dönsku í Jonsbogen 1763 bls. 386—87.

tivnd oc agiafer[1]).

Hakon með Guðs miskunn etcetera.

Herra Sueinn þorisson[2]) kærði firi oss af hendi fatækra manna j skagafirði. at herra jorundr biskup hefir tekit af þeim til nôkkuʀa. xiiij.[3]) hundraða. þat[4]) er þeir eigu oc haft hafa af hualum þeim sem bændr hafa flutt til landz æ helgum dôgum. oc þar með fimtunginn af ʀeýði þeirri er halft fiorða hundrat vétta war[5]) æ. ok af þui at skiluis vitni buðuz firi oss at fimtungr or hual huerium smam oc storum þeim er fluttz hefer æ helgum dôgum hefer fatækra manna eign werit at fornu epter þui sem logbok ýðr oc forn kristinsdoms ʀéttr vattar. þui firi bioðum wer huerium manni j huerri stétt sem hann[6]) er at taka þat af þeim. eða oðrum j hendr[7]) at greiða en sýslumanni várum eða þeim sem hann fæʀ til wið at taka oc skipta milli fatækra manna. En huerr sem þess dirfiz þa

[1]) R. B. H. K., 350; [2]) Hin elztu og beztu handrit nefna Svein Þórisson, en í ýmsum lökum afskriptum af bréfinu er hann nefndr Þorsteinsson, og mun það vera rangt; [3]) fiortan 350; [4]) sl. 350; [5]) er 350; [6]) huerr 350; [7]) fá eðr, b. v. 350.

viti sannliga at hann skal þat firi bæta at honum skal mislika. sva at oðrum se til viðrsionar. Bioðum wer oc æminnum herra jǫrund biskup at luka aptr þat sem hann hefir tekit eða taka latið firi sogðum fatækum monnum jnnan þess halfs manaðar sem þer hafit séð várt bref þetta. sva at þat þurfi æigi optar firi oss at kæra. þuiat þat berr ǫllum illa at ræna fatæka menn. en allra verst forstiornarmanni heilagrar kristni[1]). En ef herra biskup hefir æigi rett gert innan þess halfs manaðar sem brefit váttar. þa bioðum wer sýslumanni varum oc handgeingnum monnum at taka sva mikit af biskups goðz[i] sem hann hefir af fatækra manna fe tekit. oc sva mikinn auðxt sem goðir menn sia at af megi ganga siðan er þat war tekit [etcetera[2]).

---

184. [1306]. i Túnsbergi.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um félagsgerð hjóna.

Ártal þessarar réttarbótar þekkist ekki frá neinu handriti, en af úrskurðarbréfi Víga lögmanns í Skíðu frá Aug. 1305 — Aug. 1306 (Dipl. Norv. I, Nr. 108) hafa Norðmenn ráðið, að hún væri frá hèr um bil 1306. Í bréfinu stendr: «Nu vil ek at allir menn viti at min herra konongren hefir nu sua skipa[t] j logh at nu skall halldaz þridiungsfelaget þegar huarer tuæigia ærfingiar jata». Réttarbótin segir sjálf til þess, að hún eigi að vera lög «um alt landit» þ. e. fyrir Noreg. En hún er tekin upp í þetta safn, af því að hún hefir fylgt Jónsbók í fjölda handrita allar götur ofan frá fyrra hluta 14. aldar, og hygg eg að menn hafi því einhvern tíma stuðst við hana. Hér er hún prentuð eptir hinni elztu íslenzku skinnbók, sem hún finst í: Gl. kgl. saml. Nr. 3269B. 4to frá c. 1340. En séð hef eg hana í þessum íslenzkum handritum: AM. 345. Fol. bls. 147—48 skb. c. 1570; AM. 350. Fol. bl. 73—74 skb. skr. 1363: AM. 128. 4to bls. 156—57 skb. c. 1490; AM. 132. 4to bls. 139 skb. c. 1430; AM. 136. 4to bls. 291—92 skb. c. 1480; AM. 147. 4to bls. 185 skb. þetta frá c. 1600; AM. 148. 4to bls. 217—18 skb. c. 1500; AM. 151. 4to bls. 259 skb. c. 1490 (lítið úr henni); AM. 154. 4to bls. 151—52 skb. c. 1500; AM. 158A. 4to bls. 122—23 skb. c. 1420; AM. 159. 4to bl. 82b skb. c. 1490; AM. 161. 4to bls. 246—47 skb. skr. 1561—65; AM. 170A. 4to bls. 30—31 skb. c. 1565—

---

[1]) kirkiu 350; [2]) [Datum etcetera 350.

1600; AM. 175C. 4to bls. 29—30 skb. c. 1400; AM. 176. 4to bls. 11—12 skb., c. 1570 (rotin); AM. 200. 4to bl. 14—15 á pappír frá c. 1700; AM. 37. 8vo bls. 259—60 skb. c. 1500; AM. 40. 8vo bls. 370—71 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 56—59 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo bls. 17—18 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo á pappír c. 1690 bls. 55—56; AM. 62. 8vo bl. 9a—b á pappír frá c. 1620; AM. 456. 12mo bls. 49—50 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 45—47 skb. c. 1570; Rask. 72A. 8vo bl. 34a—35a skb. c. 1470; MSteph. 12. 4to á pappír frá c. 1570—80; MSteph. 13. 4to á pappír skr. 1715 (eptir Frostuþingsbók); MSteph. 48. 4to á pappír frá 1669 (bl. 2b); Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1923. 4to bls. 149—59 skb. c. 1590; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 51a skb. c. 1540—50; Ny kgl. s 1933. 4to bl. 98 skb. c. 1600; Ny kgl. s. 1911. 4to á pappír frá c. 1750 (bls. 232—34); Ny kgl. s. 341. 8vo skb. skr. 1656—58; Thott. 1280. Fol. skb. c. 1350—1400; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2100. 4to skb. skr. 1581; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to bls. 25—27 á pappír frá c. 1750; Uldall. 320. 4to á pappír skr. 1603; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 122. 8vo á pappír frá c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 153 skr. 1706; Stockh. C2. 4to skb. c. 1580; auk þess finst réttarbótin líklega í fleirum íslenzkum handritum. Réttarbótin er prentuð í NgL. III, 138—41 (notuð 26 handrit). Hún er þess utan prentuð í öllum útgáfum Jónsbókar Hól. 1578, 1580, 1582, 1707, 1709, Akureyri 1858 og á dönsku í Jonsbogen 1763 og hjá Paus II, 200; á latínu í Þorm. Torfas. Hist. Norv. IV, 445.

Hakon með guðs miskunn noreghs konungr sendir ollum monnum þeim sem þetta bref sia eðr heyra Q[ueðiu] G[uðs] ok sina.

Ver hofum optligha beðnir uerit um felaghs gerð þa sem stendr j logbok at ver skylldum gera hana liosare. ok um bæta þat sem oss þætti æfætt vera. ok af þui skulu þat allir menn uita. at með hinna beztu manna ræði þa hofum [ver] sua skipat ok staðfest um allt landit heðann af.

1. Þat er fyrst at þar sem menn gipta saman born sin. þa stendr sæ skilmæli huort sem er helldr felagh eða tilgiof.

2. Nu færr maðr meyiar. eða. [konu] með tilgiof þa megha þau leGia felagh þeghar þau geta ser born til arfs ef huortueGia vill. ok er su mær eða kona gipt með frænda ræði helmings felagh huart sem er at skipta uið born. eða. wtarfa[1]) Legz j felagh allt þat er þæ eigha þau. eða eighandi uerða með slikum arftokum sem þæ gera þau sin amillum.

[1]) wtarfar, hdr.

3. Nu ef þau hion uilia leGia felagh sin æ millum ok eigha þau. annat. eða bæði born j umeghð. þa megha þau ef þau uilia leGia felagh með þeim hætti. ok at huorstueGia frendr hinir nanuzstu ok skýnsomuzstu [samþykki] þeir sem til arfs standa eftir bornin ef faðir. eða moðir ueri frafallin. nema loghmanni ok oðrum skýnsomuzstum monnum uirðiz til ueila ok suika gert uið bornin. þa see þat felagh sem ogert see.

4. Suo hofum uer ok skipat ef misdauði hiona verðr þar sem eigi er felagh ok fellr annat huort hiona fra at summar mælum ok huern tima sem þat er æ sumar framan til michals messo þa skal huort sína landz skýlld hafa. þa sem til kemr vm haustið. enn ef annat huort hiona fellr fra at michals messo. at jolum. eða kýndil Messo. eða huern tíma sem þat er um uetrin. þa skiptiz landz skylld su sem oneýtt er efter iarð eignum sem tala rennr til.

[Var þetta vort brief giort i Tunsbergi. Herra biarne audunarson innsigladi vor canseler Jon murtur ritadi[1]).

---

185. 10. April 1306. i Björgvin.

Samningr Árna biskups af Björgvin og frú Katrínar Ívarsdóttur af Laghalo, þar sem hún fær vist í biskupsgarði fyrir

---

[1]) [tekið eptir AM. 458. 12mo.

Í •Ad AM. 37. 8vo• finst þessi grein með hendi Árna Magnússonar eptir handriti af Jónsbók frá Hólmi á Akrancsi og virðist klausan stafa frá Hauksbók:

In margine hia kvenna giptingum 3. cap.

þesse grein ur Hauksnaut.

Nu fær madr meyiar þä meiga þau ei leggia fielag sin j millum nema med vitordi þeirra manna er til arfs þeirra eru komner med riettu. Eñ ef þau ala baurn til arfs sins þä mega þau leggia fslag slikt sem þau vilia.

Nu fær madr Eckiu og aa hun baurn til arfs sins. og eru þau j omegd og vill hann leggia fielag sitt vid hana. þa skal giðra stefnu nanustu frændum barnanna og leggia faung þeirra saman ad fiarmagne, leggia jord moti jordu, enn eyrer eyri j giegn, og meta faung hans, huort þau eru meiri edur hennar faung. nu ma þat eigi riufa er svo er giort. enn ef omagar etc.

«tuttughu manada mata bol i jordu þeiri er Neshæimer hæitir i Gronvina sokn i Hardangre» ...... þessom monnom af radeno hiaverandom ok radandom þenna kaupmæla......herra Hauk loghmanne .... þetta bref er gor[t] var i Biorgvin i sacristia ecclesie cathedralis, quarto jdus Aprilis anno domini millesimo. ccc⁰. sexto».

(Dipl. Norv. II, Nr. 82 eptir Bartholin, IV, E. bls. 304—306; Björgynjar kálfskinn 1843 bls. 124—25).

186. 12. April 1306. í Björgvin.

Vitnisburðr Einars ábóta í Munkalífi, Erlings Ámundarsonar og Bjarna Auðunarsonar, að samkvæmt boði Hákonar konungs og sögn Isabellu ekkjudrottningar, herra Bjarna Erlingssonar og annara manna hafi Eiríkr konungr Magnússon gefið á banasæng sinni jörðina Þoskar Narfa biskupi í Björgvin.

...... ofvan a þetta komo þesser menn af radeno .... herra Snare Aslaksson ok herra Hauker laghmadr a þan sama dagh er þetta bref var gort i biskupsgarde i Biorghvin mædr oss ok hæyrdu ord fyrnæmdra manna ...... ok til sans vitnisburdar her um sætti ...... herra Snare Aslaksson ok herra Hauker loghmadr sin insigle mædr varom firir þetta bref er gort var i Biorghvin tysdaghen nestan firi Tiburtij et Valeriani anno domini millesimo trescentesimo sexto.

(Dipl. Norv. III, Nr. 64 eptir Barthol. IV, E. bls. 80).

187. 30. Mai 1306. í Björgvin.

Haukr lögmaðr Erlendsson og fjórir menn aðrir votta, að Ívar Straumr hafi selt Runólfi ábóta og Mikjálsklaustri í Björgvin fimtán mata ból í Straumslandi á Lista í Noregi.

Munkalífs bréfabók Add. B. U. H. 98. 4to ed. P. A. Munch Christianiæ 1845 bls. 115—16 og 117—18, í transskripti frá 2. Júlí 1329, og sérstakt eptir frumbréfinu[1]). Dipl. Norv. xij Nr. 41.

[1]) Þetta bréf er og nefnt í bréfi frá 22. Júní 1388 og kallað: «bref . . . þriggia lendra manna oc eins logmanz þeirra en sva heita herra biarna erlings sonar erlings amundzsonar sorkuis andressonar oc hauks loghmanz . . .»

Ollum monnum þeim sem þetta bref sea edhir høyra senda biarne erlingsson erlingir amundason sørkuir andresson haukir loghmadhir Q[uediu] g[ud]s oc sina wer uiliom at idhir se kunnykt at a þui are er lidhit var fra burdh vars herra ihesu christi m. ccc. vætra oc vj vætir a manadaghin nesta eftir trinitatis messo i mallstufuonne i konungs gardhe i biorgwin at iwar straumir gek uidhir firir oss oc morghum godhum monnum at hann hafde sælt herra ranulue abota i stadenom at munkalifue i biorgwin xv. ma[ta]. boll i straumlande a lista....

[Bréfið kemr Íslandi ekki að öðru við en að Haukr Erlendsson er nefndr þar. Þar með er og frá sama stað, ári og degi annað bréf um sama efni, sem sömu menn gefa út].

---

188. 6 Juli 1306. í Ósló.

SKIPAN Jörundar erkibiskups hin önnur.

A.

Latínski frumtextinn.

Bartholin. Vol. 4. E. bls. 310—13 afskr. AMagn. eptir glataðri skinnb. frá 14. öld. Prentuð í NgL. III, 243—44.

Jerundus miseratione divina archiepiscopus Nidrosiensis, Erlendus Færenis, Ketillus Stavangrensis, Hælgo Asloensis, Arno Bergensis et Ingeldus Hamarensis, eadem gratia episcopi Nidrosiensis ecclesiæ suffragenei, universis Christi fidelibus per Nidrosiensem provinciam constitutis, præsentem paginam visuris vel audituris, pacem et gaudium in domino Jesu Christo. Cum ex debito pastoralis officii prohibere vitia et persuadere virtutes, ac animarum saluti salubriter providere teneamur, nec non utilia quæque(!) subditos instruere et mores actusque eorumdem in melius reformare, sollicitudine præhabita diligenti, ne, si quicquam de grege dominico, nostro regimini commisso, per nostram incuriam seu negligenciam fuerit deperditum, subditorum sanguis de nostris manibus per districtum judicem requiratur. nos in hoc præsenti concilio residentes, ac juxta sanctorum canonum statuta de subditorum excessibus corrigendis et moribus in melius reformandis, ac animarum profectibus, tractantes, patrem misericordiarum inprimis suppli-

citer imploramus, ut ipse in hiis exequendis ex suæ benignitatis inundantia salubriter compleat, quod nostra modicitas, nisi ipso opitulante, non præsumit; et ut ipso initiante et consummante, ad finem debitum quod cæpimus ejus auxilio perducere valeamus.

In nomine summæ et individuæ trinitatis, patris et filii et spiritus sancti, statuta prædecessorum nostrorum, quoad omnia ipsorum capitula, et præcipue statuta claræ memoriæ Johannis archiepiscopi, prædecessoris nostri, ac nostra, per nos prius edita, et præcipue in hoc præsenti concilio recitata, innovamus, ac præsentis auctoritate concilii perpetue stabilitate confirmamus. Et ne quis, de cætero, in prædicta statuta declinandi audaciam assumat, vel quasi ignorante cæcitate, excusationis prætendat velamen, statuimus et firmiter præcipimus, statuta eadem semel in anno in majori ecclesia cuiuslibet civitatis, nec non in aliis matricibus ecclesiis publicari. Prælatis insuper ac locorum ordinariis districte præcipimus, ut singulos, qui in prædicta statuta committunt, per pœnas ac sententias, in eisdem statutis contra delinquentes promulgatas, coerceant ac refrenent, ut affectata ignorantia, quæ ante prona extitit in peccatum, pænæ quam cernit, metu concepto, ab illicita perpetratione conquiescat.

Item perpendentes, quamtum dampni ac detrimenti monasteria in spiritualibus et temporalibus per Nidrosiensem provinciam constituta patiantur, propter imperitiam ac literarum ignorantiam fratrum degentium in eisdem, statuimus, ut de singulis monasteriis personæ a loci dyocesano eligantur aptiores, quæ in bonis monasterii ac sumptibus moderatis, ad studia ipsis competentia mittantur extra regnum.

Item attendentes, quod moniales in suis monasteriis, contra bonos mores ac santorum patrum decreta, viros in fratres assumare præsumunt, ac viceversa monachi in suis cœnobiis, in religionis subversionem non modicam, mulieres in sorores admittere non verentur, nos igitur abusionibus ac corruptelis hujusmodi obviare volentes hæc a quoquam ulterius, occasione qualibet captata cessante, fieri firmiter inhibemus.

Item considerantes, quæ incommoda monachorum ac monialium monasteriis consueverint retroactis temporibus provenire ex honerosa multitudine personarum receptarum in eisdem,

quæ nichil in se continet honesti, immo per hoc bona monasteriorum irrecuperabiliter distrahuntur, ac quandoque symoniæ ac alia illicita, quasi prætexta paupertatis, committuntur, præcipimus, ut bona monasteriorum, mobilia et immobilia, computentur diligenter et exacte per ipsorum dyocesanos, et certus eorum cujuslibet personarum numerus deputetur per ipsorum prælatos, nullatenus ampliandus, nisi monasteriorum excreverint facultates et dyocesani ad hoc accedat licentia specialis.

Item nos, qui medici censemur animarum, ac de subditorum spirituali salute providere tenemur, summo opere curare debemus ut medicos animarum, i. e. confessores ydoneos, in locis oportunioribus deputemus, qui quotiens per peccati commissionem virus delicti animabus infunditur, totiens parati sint lapsis per spiritualem medicinam i. e. confessionis antidotum salubriter subvenire, unde, cum humana conditio fragilis sit ac semper prona in peccatum, statuimus, ut in singulis cathedralibus ecclesiis sacerdos deputetur, sciens, ydoneus et discretus, qui certo loco, horis competentibus, se in ipsis ecclesiis exhibeat singulis sive volentibus confiteri.

In cujus rei testimonium et evidentiam pleniorem sigilla nostra præsentibus sunt appensa. Datum Asloiæ .ij. nonis Julii, anno domini millesimo .ccc°. sexto.

B.

Ágrip á íslenzku.

AM. 351. Fol. bl. 115a—b skb. c. 1360 (Skálholtsbókin forna); AM. 42A. 8vo bls. 214 skb. c. 1480 (lítið úr); Ny kgl. saml. 1938. 4to á pappír (eptir 351). Prentað í NgL. III, 245 og áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 475—76 með latínskri þýðingu.

Eptir farandi statuta woro giðr ok saman skrifut af agætrar aminningar jorundi ERkibiskupi af niðarosi. erlendi af fæ1reyium. katli af stafangri. helga af óslo. ærna af biörguin jngialldi af hamri lyðbiskupum ok skyllduliga boðin að hallda vm allt niðaróss erkibiskups dæmi j óslo. sub anno domini ᴍ°. ccc°. vj°. pridie nonas julij.

jörundar.

Þat sem i morgum stöðum hefir liotliga fram farit ok skal heðan af með eingu moti þolaz. at nöckuRir Reglu menn taki

konur inn j sin klaustr til systra lifnaðar eða nockurar systr taki karlmenn j sitt siðferði þuers j moti sua goðum siðum sem heilagra feðra setningum.

En með þui at þat hefir langan tima vstefliga til geingit at j bræðra klaustrum ok systra hefir sua werit inn skipat miklum ok vskymsamligum manna fiolda at þeirra goðz hefir þar firir a margan hátt werit vaptrbætiliga brott logat ok vppspent. en simonia ok onnur lyti hafa j stað komit sua sem vndir werndan fatækinnar. þa skal heðan j fra huerr biskup j sinu yfirboði lata ʀæiknaz skiluisliga eignir klaustranna ok setia mater æ huersu margar personur skulu inn takaz j sérhuert þeirra. skal ok su tala með eingu moti fram færaz vtan vaxi peningarnir ok þo með biskups samþycki.

At huerium biskups stoli skal einn prestr skynsamr skipaz til at wera til ʀæiðu j vissum stað æ tilheyriligum timum at heyra skipta mæl huers sem til hans vil ganga. þui at sakir mannligrar vstyrktar er iafnan werðr framlwt i misgiorðina er þat miok nauðsynligt at j huern tima er sælin fleckaz af eitri syndarinnar væri j stað til ʀeiðu lækningar lyf iatningarinnar særunum wið at hialpa með andlegri græðingu.

---

189. 20. Juli [1306 eða 1375]. i Skálholti.

Árnesingaskrá eða almenn samþykt Íslendinga um alsherjar samtök til að vernda landsréttindi Íslands.

IBfél. Nr. 315B. 4to bls. 23 - 24, dóma og bréfabók skrifuð á 17. öld (c. 1680) og stendr næst á undan sendibréfi Norðlendinga 1319 til Hákonar konungs; MSteph. Nr. 62. bl. 168b—69, dómabók kölluð Eyrspennla eða Esphæla skr. c. 1650; MSteph. Nr. 41. 4to bls. 7 skr. c. 1730; MSteph. Nr. 13. 4to bls. 200—203 skr. 1715 «Eptir chartis eigi nog til fullvissu accuratis. þær chartæ minnir mig væri eptir Einar Eyiolfsson ut supra»; Thott. Nr. 2103. 4to aptan við Jónsbók skr. 1589 og þar um, á pappír (brot); Ny kgl. saml. 1945. 4to bl. 197—98 skr. 1666 (ekki tekinn orðamunr úr); Dómabók Jóns Dans í Landsbókasafni BII bl. 130b. (afskr. JSig.); Safn Steph. Eiríkss. Nr. 1. 4to bls. 53 á pappír, og eptir því handriti að mestu er þessi skrá prentuð í Safni til sögu Íslands II, 168 - 69. Eingin af handritunum greina ártal skrárinnar nema 2103 að nokkru leyti (1375, sbr. neðanmáls), en það ruglast ef til vill í ríminu; á spássíu í sínum handritum 13 og 41 hefir Magnús Stephensen sett ártalið 1304, en það er varla rétt. Páll Vídalín nefnir skrána í Fornyrð. 404 og heim-

færir hana til 1300, og á þar auk þess auðsjáanlega við Áshildarmýrarsamþykt 1496. Jón Espólín heimfærir skrána til 1304 (Árb. I, 18). Ártalið 1306 setr Jón Sigurðsson og munu ástæður hans vera þær, að Álfr úr Króki kom út 1305 með þann boðskap, að hver leikmaðr er ætti til fimm hundraða eða meira skyldi gefa konungi alin af hverju hundraði, sem þeir ætti (gjalftollr) og margar aðrar fáheyrðar beiðslur og nýungar hafði hann til Íslands. Norðlendingar gerðu strax svo sterkan aðsúg að honum um sumarið 1305 á Hegranes þingi, að hann hrökk fyrir og dó skömmu síðar. En Sunnlendingar mótmæltu fyrst þessum kröfum 1306, og annálar segja berlega (AM. 415. 4to), að bóndasamþykt hafi verið gerð gegn þeim á alþingi þetta ár, og getr það vel verið sú, sem hér er um að ræða. Þó samkoman sé í Skálholti, er engin mótsönnun því, að þetta sé alþingissamþyktar ígildi, því að alþingi lá til hálfs niðri um þetta leyti og Vestfirðingar og Norðlendingar sóttu það ekki heldr höfðu fjórðungsþing, og má vera að Sunnlendingar hafi gert slíkt hið sama. Það hefir heldr aungva þýðingu þó beiðslur Álfs sé hér ekki nefndar, því að samþyktin er svo alment orðuð og tekr svo gersamlega þvert fyrir allar nýjar álögur, að þess gerðist ekki þörf að nefna þær sér í lagi. Það eru því sterk söguleg rök, sem styðja ártalið 1306, svo að það getr verið rétt. Það eitt virðist helzt mæla móti því, að hér er talað um »konunganna lögteknar réttarhætr», sem fylgi Jónsbók og sé svarnar með henni. Eg hefi ekki þorað að fylgja 2103, af því það gerir ekki meira en hálfkveða að ártalinu og betri handritum skeikar opt í slíku. Af því að öll handritin eru svo ung í samanburði við skrána (þau elztu nál. 300 árum yngri en hún) er hér ekki hirt um að fylgja stafsetningu neins þeirra, en helzti orðamunr er hirtr.

Árnesingaskrá[1]).

Jn nomine domini amen.

[2])[Var þetta samþykt ok samtal allra beztu manna ok almúga á Íslandi, gert í[3]) Skálholti in translatione sancti Thorlaci.

1. In primis[4]) at menn vilja halda alla þegnskyldu við konungdóminn ok hafa[5]) lög ok landsrétt eptir því, sem vár[6])

[1]) þannig StEiríks. 1. 4to, 13 (á spássín); Islendinga samtök og sáttmáli 315; Jslendinga samtøk 1945; Islendinga sáttmáli við Noregs konga 62; »Skálholts skilmálar» 41; Samþykt nm almúgans gagn og nytsemi BII; [2]) »a sietta og fimtugasta are» b. v. 2103, en þetta er ef til vill eitthvað brjálað, og getr ekki átt við neinn Noregs konnng, nema helzt Magnús Eiríksson, og ætti það að vera 1375, en þá var hann dauðr (1. Dec. 1374) og ætti það að vera frétt til Íslands í Júlí 1375, en þó er þetta ekki víst, því að annálar segja að eingin skip hafi komið til Íslands af Noregi 1375; [3]) [Jslendinga samþýcktt j 315; Var þessi Jslendinga samþycktt 62; [4]) itrekan hins (ɔ: sáttmálans 1302) b. v. 13, StEir. 1. 4to; [5]) so 62, 315; [6]) sl. 62, 315.

landslagabók [váttar, sem hér er svarin[1]) með konunganna lögteknum[2]) rettarbótum.

2. Svá viljum vér ok hafa alla íslenzka lögmenn ok sýslumenn [ok aungvar utanstefningar[3]) um þau mál[4]), sem lögmenn ok sýslumenn fá hér[5]) yfir tekit, [ok eigi[6]) framar rekstr sýslumanna en í löglegan tíma, utan bændr vili[7]) annat, ok eigi þá neina, sem eigi eru fullveðja fyrir þeim völdum, sem koma af Noregi. Ok svá at þat haldist þá lýsi þeir bréfum sínum um sinn á þriggja hreppa þingi í hverjum fjórðungi um alt landit, ok ríði við tíunda mann á sjálfs síns kostnað til hesta ok járna, ok ríði handgeingnir ok bændr ok lögmaðr, ef hann er í nánd, til þeirra þinga[8]) at því betr gangi konungsins réttr at[9]) lögum.

3. Eingar nýungar [eðr álögur[10]) viljum vér [undir gangast[11]) framar en forn þegnskylda[12]) krefr.

4. Um skuldir kaupmanna: leysi hver eyrir annan eptir jafnaði, ef þat brestr sem skilit[13]) er, [eptir því, sem lögmaðr úrskurðar eðr dómr dæmir[14]). Ef kaupmenn gera ólög, þá sé [lögmaðr skyldr ok almúgi[15]) sá sem næstr er til at fylgja þeim, svá at þeir fái rétt eptir lögum, [er mishaldnir eru, áðr burt fara, ok sýslumaðr í því héraði, sem brotit er at. Svá ok at kaupmenn hafi sinn rétt[16]) af landsmönnum eptir dómi [ok lögmanns[17]) úrskurði.

5. Lögmenn viljum vér jafnan hafa hina sömu forfallalaust, ok ekki umskipti á gera, þá eina þó, er í lögréttu eru samþyktir með réttu þingtaki, ef þeir halda hlýðni við [vorn Noregs konung[18]), [ok lög við þegnana[19]). [Kunni þeim ok nökkut at mistakast eðr á at verða, þá vili þeir bæta öll sín brot eptir[20]) beztu manna ráði.

---

[1]) [svarin vottar BII, 2103; vottar 62, 13; [2]) loglegnm 315; [3]) utanstefnnr, 1. 4to, 13; [4]) [oc þan ein mál skuln vtan stefnast 315, 62; [5]) sl. 13, 1. 4to, 315, 62; [6]) [ei vilium vier (hafa edr framar eiga b. v. 62) 315. 62; [7]) samþykki BII, 62, 315, 2103; [8]) þingstefna 62, 315; [9]) eptir 13, 62, 315; [10]) [edr skylldu krofur 315; skylldur ednr krofur 62; [11]) [þannig 62; nnder ganga 315; sl. hin; [12]) laga skyllda 315; [13]) skilt BIl, 13; skilid 315, 62; skylt StEir. 1. 4to, 41; [14]) [sl. 13; eptir þeim úrsknrði, sem lögmaðr gefr 315, 62; [15]) [þannig 315; lögmenn skyldir 62; þá sé almúgi skyldr, hin; [16]) [sl. BII; [17]) [62, 315; eðr, hin; [18]) [41, 62, 315; vorn konnng 1, BII, 13; [19]) [62. 315; og lög meðþegnanna BII; sl. 1, 13; [20]) [1, BlI, 13, 41; oc vilie þeir hlydne giallda firi sijn brot med 315, 62.

6. Svá ok viljum vér eingann þann sýslumann hafa eðr lénsmann í landit, er sýslu leigir, eðr undir nokkrar nýjar álögur geingr, utan þær, sem hér eru lögteknar.

7. Um þá menn, sem óskil gera, ok eigi vilja dóma[1]) halda, takist ok haldist undir rétt rannsak, þar til er þeir lúka eptir lögum peninga eðr refsing.

8. Nú ef nôkkurr rýfr þetta ok úr geingr þessu samtaki[2]) þá sé allir skyldir þeir, er halda, at sjá svá til með þeim, at öðrum verði til viðrsjónar at leiða sik með öðrum góðum mönnum í þvílík samtök ok rjúfa sinn trúnað[3]) við almúgann.

9. [Ef menn kunna styrks við at þurfa af öðrum fjórðungum, þá skulu allir beztu menn skyldugir til at ríða[4]), ok styrkja þá til laga ok réttinda þeir, sem beiddir verða eptir jafnaði uppá réttan reikningskap[5]).

---

190. 21. Juli 1306. i Björgvin.

Erlingr Ámundason og Haukr lögmaðr Erlendsson úrskurða jörðina Háfubrekkur á Strandarbarmi í Noregi undir Mikjálsklaustr í Björgvin.

Munklífisbréfabók Add. B. U. H. 98. 4to ed. P. A. Munch Christianiæ 1845 bls. 79—80; Dipl. Norv. xij, Nr. 42.

bref om hauabrekko i strandarbarme ij[6]).

Ollum monnum þeim sem þetta bref sea edhir hoyra sendir ellingir amundason oc haukir loghmadhir Q[uediu] g[uð]s oc sina herra einar abote at munkalifue i biorgwin kom till okkar optir budhi oc brefui vyrdhuligs herra haconar noregs konunghs oc af annare halfw bardhir slatu swein oc sigridh kona hans oc kerdhe bardhir af hendi konu sinnar at herra eirikr abote oc stadharen at munklifui hafdhe tækit aflogleigha vndir sek iordh þa er hauabrekka heitir i strandarbarme er

---

[1]) log 62, 315; [2]) samtali 1, 13; [3]) trúskap 315, 62, BII, 13; [4]) með b. v. 315; [5]) [Jtem ef menn þurfa styrcks wid wr audrum fiordungum. þa skulu allir bestu menn skylldugir til at ryda med 62; [6]) Er annað bréf í röðinni undir H.

hann sagdhe at sigridh husprøya hans atte at erfua eftir þoro modhir sina oc sigridh systir henna oc baud þar fram ij manna vithni at þora atte a þvi are iardena er hon andadist oc af þvi at vitnin kunno eighe at greina medh hueriom hætte er hon atte nema hon hafdhe sakt þeim at hon atte. þa leidde herra abote fram kolbein muuzsu oc astriid siguallda dottir firir herra þorualld þoresson herra auþda olafsson sira berghi korsbrodhir a crist kirkiu i biorgwin oc okkor oc margha adhra godha men oc sworo fullan bokar [eidh] at þau varo þar i hia oc sa oc hørdhu at þora styrkaars kona oc sigrid systir hennar helldo j hand herra eiriki abota a þui første hausti er þora kom till prouento sinnar til munklifuis at þora oc systir hennar gafw i uald fyrra nempda iardh herra eiriki abota oc stadenom at munklifui til euenlighrar eignar. sua þo at þar firir skilde herra abote oc stadharen klædha sigridhe æ mædhan hon lifdhi af þui at hon var synlaus þa er hon kom til munklifuis oc af þui at bardhir hafdhe engi loghligh moti kost þessom vitnom þa dømdom wer stadenom at munklifui fyrra sagdha iardh frialsa firir huariom manne þar till er hon verdhir loghlegha brigdhaþ vndan stadhenom. Oc till sanz vitnisburdhar settom veer var incigle firir þetta bref er gort var marie messo aftan magdalene i biorgwin a vij are vars vyrdhulegs herra hakonar noregs konungh hins koronadha.

---

191. [1306].

MÁLDAGI Gilsbakkakirkju [er Árni biskup Helgason setti].

AMagn. Dipl. afskr. Nr. 2170, tvær afskriptir «eptir fornre kalfskinnskra, sem tilheyrer Gilsbackakirkiu», «skriften er ecki gömul eigi elldri enn 1560. og líkast yngri, kanske circa 1600. Enn er oefad uppskrifad eptir gomlu». Önnur afskriptin er staðfest 8. Júní 1711 í Reykholti af Árna Magnússyni og tveimr öðrum, og er hér prentað eptir henni. Hin er frá séra Jóni Eyjólfssyni á Gilsbakka og líklega með hans hendi. «Skrifad efter gömlu Brefi (þo læselegu) er liggur a Gilsbacka» (J. E.), «Communicavit Dnus Jonas Eyolfi sacerdos Gilsbackensis» (AM.). Árfærsla þessa máldaga er getgáta Jóns Sigurðssonar.

Gude er helgut Gilzbacka kirkia og Mariu drottningu Michaele Gudz Eingle og Nicholao Erchibyskupe: er allann þennann stad a med Gude:

Heimaland allt a kirkia og lambatungur: og skog j husafellshraun allann firi nedan hagagard. og allt vpp a millum huijtar og dôgurdar ar: allt vpp til gautu þeirrar er liggur fra husafelli og til tungu hinnar litlu vppe hia amote: og skoga alla firi nordan fliot þat er fellur næst tungu og vpp ad hafa hraune gagnvart seliatungu: fiskveide j vlfs vatni ad helminge oc j langa: Skamma vlfs vatza: og j flodlæk oc j austurlæk. Grunnavôtn aull og lamba allt ofan til kiararar: Gasatiarnir fyrir hiedan lamba: og aull vôtn vestur þadan. kuijsla vatn og Reida tiôrn og allar þær tiarner er þangat falla læker wr: Alptveide alla firi vestan Gnupdæla gôtu til huannstodz ens myckla: sionhending fra huannstodenu og j floa enn Eysta[1]): Ein tiôrn nordur fra austur floa: vestur floi nordast. alptveide a floa huorutueggia og ej fiskveide: Aull vôthn firi sunnan a þa er fellur wr vesturfloa oc ofan j brattagil fra brattaGile med hrutafiardardal til nordurardals: med nordurardal sunnan til daugurdar Eyia og Gijslavathn nedast[2]) firi sunnan nordurardal: Tiarner allar j hellisdal: þuerarvôtn og tiarner allar j lambadal. laxveide j Glennrar fosse j nordrardal: oc alptveide a breidavatne: holltavaurduvatn og Reipavatn a hrutafiardar heide og alptveide a huoru tueggia: laxveide kiararar ofan ad grof þeirre er vt er fra Sele haukagilsmanna vt fra merkigrof og til fiskelækiar: vidarRif j selia lande samstadamanna: hualReka allan a BordEyre. halfann a kollä: xij vættir j tuijtugum hual oc meira a hrexstôdum a midfiardar nese:

Þar fylgia kyr xij og gradungur xiij[ai] og lxxxx asaudar. hrutur tuęvetr forustu saudur: alptueida skip og hestur eirn. iiij[c] j Busgagne og husbuninge. þar fylgia v manna messufaut: oc diakns messufaut: iij gudvefiar hôklar. og fustans hôkull og lierepts hôkull enn fimmte: kantara kapa af guduef og ônnur vefiar kapa: enn þridia fustans kapa: silfr kaleikar ij: sloppar iiij. og allar tijda bôkur[3]): Tiôld vmhuerfis j kirkiu. kluckur v. tuennar samhringiur. vti klucka oc Biôllur ij. tuô glodarker og Eldbere. kertistikur iiij[r]. og kirkiu Ɱunnlaug. og Gluggur eirn. og messu fata kistur tuær:

---

[1]) þannig báðar afskrr.; [2]) þannig báðar, og eins Vilchinsb.; [3]) báðar afskrr. hafa: bodur(!).

192. [1306].

Máldagi Maríukirkju á Sæbóli, [er Árni biskup Helgason setti].

AM. 260. Fol. bls. 86 (clxvj í Vilchinsbók); AM. 259. Fol. bls. 81; AM. 256. 4to bl. 36 skb. skr. c. 1640.

Sæbol.

Mariu kirkia a Sæboli. hins heilaga Jons postola. Magni. Thorlaci og Katerinæ a land vnder Halsi oc attung j Geirsbrecku j Suganda firdi og skogum þeim sem þar fylgia þui landi.

þar skal vera æfinnliga prestskylld vist og lukast presti iij merkur i tijdakaup a huerium xij manudum.

þangad skulu leggiast tiunder oc lysitollar oc groptur af ollum bæium millum þvfu oc Rafnaskálar gnvps utann firi Alfadal.

tekst heima manna tiund heima oc lysitollur.

þar er leyfdur heima manna grǿptur og fatækra manna tiund þeirra sem þar andast.

þar skal syngia annan huern dag helgan oc allar tijder Nichulas messo enn sijdar Mariumessur allar. allra heilagra messo oc næsta dag epter.

þar skal giallda presti ij merkur.

enn til Bænhvs a Brecku skipadi herra Arni biskup Helgason ad sýngia sijdar Jonsmesso baptistæ petursmesso. Olafsmesso.

A Sæboli skal vera biskupsgisting hvern tijma er hann fer vmm westfiordu.

þar skal hallda heilagt vmm oll þing a Sandi Magnusmesso firir Jol oc giefast leyfi þuilijkt sem Andresmesso eda Nichulasmesso.

---

193. [1307].

Máldagi Maríukirkju í Krýsuvík [er Árni biskup Helgason setti].

AM. 260. Fol. bls. 48; AM. 259. Fol. bls. 45; AM. 256. 4to bl. 20 skb. c. 1640.

Stendr hér sem fyrsti partr Krýsuvíkrmáldaga í Vilchinsbók;

þar eptir kemr klausa frá tíma Oddgeirs biskups 1375, en síðust er klausa um visitatíu Vichins 1395 (Vilchinsbók xcviij). Að Árni biskup hafi visiterað þar syðra einmitt 1307 má ráða af vitnisburði Þorbjarnar Högnasonar frá 13. Maí 1367. Máldaginn er að aðalefninu eldri en frá tíð Árna Helgasonar og líklega frá sama tíma og rekaskrá Strandarkirkju eða hér um bil 1275 (sbr. Dipl. Isl. II, Nr. 56), en eins og hann liggr hér fyrir er sízt fjarri að heimfæra hann svo sem hér er gert.

Krysuvijk.

Mariu kirkia j krysuvijk a heimaland allt. Herdysarvijk. ix. mæla land a þorkotlustodum. Halfan hvalreka j Raunnesi millum Rangagiðgurs oc marks vid Bedstædinga[1]) oc eingia grasnautn med. þria hlute hvals enn Videyingar fiordung. Enn fra Migandi grof til kirkiu fiðru eiga stader j Skalhollti oc Krysuvijk helming hvals oc vidar oc alla grasnautn. Krysuvijk a allann reka a kirkiufiðru. Enn fra kirkiufiðru oc til marks vid Herdijsarvijk halfann hval oc vidreka oc alla grasnautn. Enn j Herdijsarvijk a stadurinn j Skalhollti helming vidar vid Krysuvijk. þridiung hvalreka eigu stader bader samann til marks vid Strandarmenn. enn fiordung hvals vid Strandarmenn til Vogs. Halfann tolfttung hvals a Krysuvijk j Strandar hluta.

Ein messuklædi. kaleik. smelltann kross. Mariuskriptt. kantara kapa. kluckur .ij. biollur .ij. glodarkier. alltaraklædi .iij. kross steindur. sacrarium. mvnnlaug. paxspialld. vij. kyr. xvj. ær oc xx. iij. hross. kugilldi. viij^c. j metfie. iij. merkur vax. c. vadmala. Jtem .iiij. ær.

---

194. [1307].

Vitnisburðr þriggja manna um reka staðarins í Görðum á Álptanesi fyrir Grindavík.

Afskriptasafn AMagn. Nr. 1862 »Ex apographo Gardensi« (AM.), sem eiginlega er transskript frá 1600, og hljóðar svo: »Utskrift af einu Gomlu vitnisburdar brefe. Anno 1600 ä Gordum ä Alftanese. svo latande bref framm borid» [hér kemr bréfið]. »(Underskrifud nofn) Oddur Einarsson meh. Olafur Jonsson eh.» Ártal bréfsins er ekki alveg víst. Séra Jón Þórðarson er orðinn prestr í

---

[1]) = Bessastaðamenn.

Görðnm um 1322 samkvæmt Prestatali og er þar talinn að deyja 1369, en það er naumast rétt, og er þar víst í annálum átt við annan mann; séra Jón hefir um 1322 líklega verið búinn að vera leingi prestr í Görðnm. Ormr Einarsson er nefndr í gjörð Árna biskups og herra Ásgríms um 1284. Herra Haukr er Haukr lögmaðr Erlendsson. Hann er fyrst nefndr herra 1306 (Jón Þorkelsson: Nokkur blöð úr Hauksbók Rvík 1864 bls. xvi). Frá 22. Júlí 1306 til 1308 er hann á Íslandi (sama rit bls. viii) og mun á því tímabili hafa búið á Strönd eða Nesi í Selvogi (Jón Sigurðsson: Safn II, 47) og er líklegt hann hafi þá haft sýslu um Suðrnes; er því bréfið hér sett miðja vega á það tímabil.

In primis. Svofelldan vitnisburd baru þesser menn er svo heita. Ormur Einarsson. Teitur Glumsson. Sigurdur Asgeirsson. ad stadur j Gördum ä Alftanese ætte allann vidreka og hvalreka fra Rangagiögre og [i] Leitu kvenna bäsa. ad kalftiorninga fioru. soru [þeir] hier epter fullan bokar eid fyrer herra Hauke. er þa hafde syslu. En þordur sonur sijra Jons þordarsonar hafde umbod födur sins og krafde hier um rettar. Enn þar komu ä land niu hafurhvaler og höfum vier alldrei annad heyrt enn Gardar ætti ein[ir] vid sig. og vorir fedur sogdu oss so. ad þeir hefdu alldrei annad heyrt. og biuggu þeir langa æfe j Grindavik. Einar. Asgeir og Glumur[1]).

---

195. 22. Juni 1308. i Björgvin.

Bréf Árna biskups í Björgvín til Árna biskups Helgasonar í Skálholti, þar sem hann þakkar fyrir gjafir og meðal annars getr þess að hann sendi Árna Skálholtsbiskupi gjafir.

Bréfið er hér prentað eptir afskript með hendi Árna Magnússonar AM. Dipl. afskrr. Nr. 5847. Áðr er bréfið prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 59—60 (sýnist vera prentað eptir sama handriti og hér) og Dipl. Norv. II, 78 Nr. 91 eptir afskript í Barth. IV (E) 337—38 af glataðri bréfabók frá Björgvín.

Virðulegom herra ok andalegom brödr sinum herra Arna med guðs miskunn biskupi j Skalholte. sendir A[rni][2]) med

---

[1]) »hier vantar dag og datum», skr. AM. við; [2]) A(audfinnr) Hist. Eccl.

samre miskunn biskup .j. biorgwin. q[veðju] G[uðs] ok sina brodorlega ælsku.

Guð þakke ẏdr. herra. fagra sending ok sômelega. er þer sendur til var með pale suæini ẏdrum. kom þat allt hæilt ok haldet til var. eftir þui sem bref ẏdart sagde. kennumzst ver vid os skylduga vera firi þenna [1]) goduilia ok allann annann. er þer hafed os teet. ẏdr ok hæilagre kirkiu j skalholte til hæilla rada. eftir kunostu ok viti. ero os þo[2]) þau malemni. er þer gatod j brefe ẏdru. eigi so kunigh. at ver megem nokor endelegh ansuor til gefa. þo at ver hafem þar oftt hǫyrtt vm talat. kann þat oft æinum manne þikkia liost firi liggia er malet er kunight. þat sem odrum sẏnist bæde vant ok vafuet þæim sem malemninn ero okunigh. En þat sẏnist os liost firi liggia. at þar æigi profazst huer maldage sem hann hefir vppruna ok hann gerezst. ẏdr se ok kunigt vm þess agæta manz frafall. virdulegs herra. godrar miningar. Erlenns biskups j færæẏgum[3]) er andadezst j biorgwin jdibus Iunii[4]). mege þer þa skra lata hans artidar dagh ef ẏdr sẏnizst. Tidendi ero þau j lande varo at þar hæfer til mikillar oroar. vttan gud snui a betri læid. Sendu ver ẏdr litla aminning. eit stykki klædess. æina peteam af silki. iij. pund vax. ok halfa lest biorss. bidiande at þer firilitid ei þessa sending. þui at annann tima skal vm betra þægar gud lofar. bidium ver ẏdr at þer ritid til vaar kunlegha vm þa luti er ẏdr taka ok kirkiu ẏdra. Scriptum Bergis .x°. kalendas Iulii. anno domini. ↀ°. ccc°. viii.

---

196. [1309].

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um skyldur og réttindi klerka.

Þessi réttarbót er ekki upphaflega ætluð Íslandi, en Magnús konungr Eiríksson skipar hana í lög með rèttarbót einni (NgL. III, 194). Hér er prentað eptir AM. 350. Fol. bls. 156–58 skb. skr. 1363 (= F í NgL.); og borið saman við AM. 158A. 4to bls. 118—119 skb. skr. c. 1420 (Hlíðarendabók; ekki notuð í NgL.), en

[1]) ydarn, b. v. Dipl. Norv., [2]) sl. Dipl. Norv.; [3]) Færæyium, Dipl. Norv.; [4]) = 13. Júní.

kveðja og árfærsla er tekin eptir AM. 136. 4to bls. 289—90 skb. c. 1480 (Skinnastaðabók), og er árfærsla ekki í neinu öðru handriti, og er réttarbótin þó til í mörgum og flestum íslenzkum; hirðum vér eigi að telja þau upp hér, því að þessi réttarbót mun verða prentuð annarstaðar með samanburði allra handrita. Sum handrit (t. a. m. AM. 128. 4to frá c. 1490) hnýta framan við þessa réttarbót allri réttarbótinni frá 28. Júlí 1316 (sbr. NgL. III. 82), og af því mun það koma, að sumir (Magnús Stephensen í MSteph. 13. 4to bls. 255) hafa viljað heimfæra þessa réttarbót til 1316. Réttarbótin segist vera samþykt, og því eflaust lögtekin á þingi í Noregi og er þá, ef til vill, helzt frá vorinu 1309. Prentuð er hún áðr í F. Joh. Hist. Eccl. I, 419—22, NgL. III, 81—85, en á dönsku í Jonsbogen 1763 bls. 391—94 og hjá Paus II, 197.

Her segir hvern hatt syslvmenn skolu hafa[1]).

[Hakon med gvds myskunn son magnus konungs noregs kongur et cetera[2]).

Þenna hátt hæfir syslumonnum uarum ok logmonnum at [hafa ok dýɢiliga at hallda ok geýma[3]) til upphalldz ʀettinda þegnanna. ok annaʀa undirmanna [uirduligs herra hakonar[4]) ɴoregs konungs[5]).

Furst[6]) at engar sektir leɢiz æ þa framaʀ enn [lǫg uatta ok adrar nyiar ælogur[7]). huarki fur forbodan ne taksetningar. eðr stefnur er þeir[8]) gera i lýsingum eðr bruðlaups gorðum. framaʀ[9]) enn greint er.

[Sua ok um[10]) skipanir þær sem menn gera æ siðarstum dogum sinum. huart sem gert er kirkium eðr klaustrum eðr oðrum. skolo æigi framaʀ halldaz enn logbok uattar.

Landuarnar segl ok reiða skal i kirkiu leggia[11]). sem forn uani hefir æ uerit.

Erfa skolo leikmenn presta ok klerka at ǫllu eptir fornum uanda.

Leiðangr skolo ok allir[12]) gera eptir iarðar hǫfn [ok fear magni. sem lǫg uatta[13]).

Fatækra manna fiorðungr skal takaz af ollum tiundum. ok skiptaz sem [at fornu hefir uerit[14]).

---

[1]) 158; [2]) [136; vantar í flest önnur; [3]) [hallda oc innvirdvliga eptir at sia 158; [4]) bætt við samkv. AM. 94. 4to og 102. 4to (sbr. NgL. III, 82); [5]) [j noregs konungs Riki 158; [6]) sl. 158; [7]) [forn kristindoms rettr vattar 158; [8]) menn 158; [9]) meir b. v. 158; [10]) [sl. 158; [11]) heingia 158; [12]) menn b. v. 158; [13]) [sl. 158; [14]) [tornt hefir(!) 158.

Klerka sueinar allir skolo bua[1]) undir[2]) slikri lýðskýlldu við konungdominn sem aðrir konungs þegnar [ganga undir[3]) bæði at sektum ok soknum. skøttum ok skylldum. ok ǫllum ælogum[4]). utan sua margir sem lofaðir ero biskupum. Er[5]) furst c. manna erchibiskupi. þeir sem hann uill hafa til nefnt. er frealsir skolo uera af leiðangrs gerð. Skutilsueinar til iij[ia]. nefia. ok huerr huskarl til ij[ia]. nefia. skolo þeir frealsir af leiðangrs gerðum. ok nefningum ollum uið konung. ok sua skipdráttum. Slikar sømu rettarbøtr skolo ok hafa xl.[6]) manna huers lioðbiskups innan landz. [þeir sem sealfir biskuparnir uilia. ok þeir hafa til nefnt[7]). Enn ef menn erchibiskups beriaz i hans hiaueru sin æmillum. i gardi hans eðr æ skipi. [eðr æ[8]) øðrum ij. skipum. þa skal þa sekt eiga halfa konungr. enn halfa erchibiskup. utan manndrap. ok lima lat. þa æ konungr einn saman. Enn þar sem erchibiskups menn beriaz utan hans hiaveru við aðra menn. eðr [sin æmilli[9]) þa æ erchibiskup ongua sekt æ þui. en ønguar sektir ero oðrum biskupum iataðar huarki ýfir sinum monnum ne oðrum utan þær einar. sem forn cristinn rettr uattar. skolo ok furr nefndir erchibiskups menn eðr annara biskupa. þui at eins niota fur nefndra[10]) rettarbota. at þeir se allir ænefndir i einu brefi at huerium biskups stoli.

Einkannliga er ok fur boðit at iata profostum. eðr þeirra umboðsmonnum. nockura almenniliga tolla.

Fyrirboðit er ok ǫllum monnum. at gefa[11]) fyrir kirkiugrǫpt. barnskirn. olean. ok uars herra likam. eðr aðra þilika luti andliga nema þat sem með Guðs[12]) uilia uill huerr gert hafa. þuiat prestar ero skýldir at ueita monnum þilika luti vkeýpis[13]).

Sua ok þeir menn sem forellrar þeirra hafa latit upp gera kapellur. ok sialfir bændr hafa nockurn kost til lagt. ser til tiða halldz eðr annars heilags[14]) embættis. ok uili biskup æigi

---

[1]) vera 158; [2]) allri b. v. 158; [3]) [sl. 158; [4]) þuilikum sem adrir konungs þegnar ganga vndir b. v. 158; [5]) þar b. v. 158; [6]) lx, 158; [7]) [sl. 158; [8]) [med 158; [9]) [adra menn(!) 350; [10]) greina edr b. v. 158; [11]) til kirkiv b. v. 158; [12]) godvm 158; [13]) svo þo at þeir geri kvnnigt at þeir krefi med skynsemd. þvilika skylldu b. 158; [14]) sl. 158.

prest til fæ sem forn vandi hefir œ uerit. þa syniz æigi skynsamligt. at menn missi tiðanna. enn [greiða þo sitt ut[1]).

Nu ef profastar eðr þeirra umboðsmenn ganga [æ þersa[2]) luti sem nu ero taldir. ok þrôngua konungs þegnum með banni. eðr[3]) harðindum. at ganga undir sektir. eðr[4]) aðrar nýiar ælogur. þær sem þeir hafa æigi furr undir huit. þa skal lôgmaðr eðr sýslumaðr. huarn sem bôndr krefia furr til. skylldugr til uera at fýlgia bondum til rettra laga. ok fornra. Hefir ok profastr rettar sakir æ bondum. þa skolo þeir [skylldir til at gera þeim rett[5]). Enn ef sua syniz at þeir[6]) gangi rangliga a[7]) þegna uára. ok þeir uili með ôngu moti hlita þeirra fortôlum. helldr at þeir þrôngua bondum[8]) með banni eðr oðrum þýngslum at ganga undir þeirra ælogur. þa er os þat oliuft. at sa nioti rettenda. er oðrum[9]) uill ecki rett unna[10]). Skal þa lǫgmaðr eðr sýslumaðr segia profostum eða þeirra umboðsmonnum. at þeir munu [eingi rettindi gera þeim[11]) nema þeir [se rettir uið aðra menn[12]).

Nu ef logmenn eðr syslumenn. uerða at þi sannir. at þeir uilia æigi hallda konungs þegna til réttinda. þa uiti sannliga at þeir skolo missa konungs[13]) uinattu ok [þo lettliga[14]). þionustunnar með. Enn ef lôgmenn. eðr sýslumenn uarir finna at profastar. eðr þeirra umboðsmenn kennaz æigi við þat. sem furr var[15]) sagt. ef þeir ero[16]) a mintir. þa skolo þeir furbioða ollum monnum. sua konum sem kôilum at vinna fur þeim eðr at leiga eignir þeirra hus eðr iarðir. [fýrr enn þeir hallda þessa vora skipun eptir lavgvm.

Var þetta uort bref giort oc vpplesit [oc] samþýgt af almuganum a tiunda are vors Rikis[17]).

---

197. 5. April 1309. i Björgvin.

«Petter Andres sun» riddari, «Audun þorbergs sun», síðar

---

[1]) lvki kaup sem adr, 158; [2]) [j þa, 158; [3]) odrum b. v. 158; [4]) nyivngar edr b. v. 158; [5]) [skyllda bændr til rett at gera 158; [6]) profastar 158; [7]) bændr edr b. v. 158; [8]) bændr 158; [9]) adr 158; [10]) gera 158; [11]) [eigi laga niota 158; [12]) [vili ǫdrvm rett gera 158; [13]) varrar 158; [14]) [suo 158; [15]) fra, b. v. 158, [16]) vel b. v. 158; [17]) [finst einungis í 136.

biskup á Hólum, «Lodin a Bakka ok Sigurdr Jons sun» votta, að þeir hafi séð og yfirlesið bréf virðulegs herra Hákonar konungs «heiltt ok oskafett med hangangde insigli» um árás Svía á Jamtaland og útboð þaðan til landvarnar; var konungsbréfið «gortt i Biærgwin lugardagen nesta efttir paskauiku. a tiunda are rikis vars».

(Dipl. Norv. I Nr. 121 eptir frumbr. í Leyndarskjalasafni Dana).

---

198. 18. September 1309. i Björgvin.

Vitnisburðr um tíundarskyldu «af þydiskum vætrsetum» í Björgvin leiddr af Arna biskupi í Björgvin «a þui are er liðit var fra burðar tið vars herra Jesu Christi þushundrað vættra þriu hundrað vættra ok niu vetr, þorsdaghen nesta æftir krossmæsso vm haustit» ..... «varo hia þæsse framfærð ok hæyrðu er þæsse vithni varo boren firir herra Arna biskupi .... þæsser mænn af raðe mins herra konongsens .... herra Haukr logmadr Erlændz son .... er sin insigligi sættu firir þætta bref er gort var i Bergwin a fyrnæmdum degi oc are».

(Dipl. Norv. I, Nr. 122 eptir frumbr. í AM. Dipl. Norv. Fasc. xxij, 2).

---

199. 26. December 1309. i Túnsbergi.

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um að sýslumenn og umboðsmenn þeirra geri rétt.

Þó þessi réttarbót gæti átt við á Íslandi, er hún þó varla sérstaklega ætluð því í fyrstu. En upp í þetta safn er hún tekin af því að hún er til í fjölda af Jónsbókarhandritum og hefir fylgt öllum Jónsbókarútgáfum. Hér er hún prentuð eptir hinu elzta íslenzka handriti, sem til er af henni, en það er Skarðsbók: AM. 350. Fol. bl. 75a, sem skr. er 1363 (= H í NgL.). En til er hún að minsta kosti í þessum: AM. 345. Fol. bls. 150—51 skb. c. 1570; AM. 128. 4to bl. 159—60 skb. c. 1490; AM. 132. 4to bls. 140 skb. c. 1430 (hér stendr að hún sé gerð «á nitianda ari»);

AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= K í NgL.); AM. 147. 4to bls. 189—90 skb. þetta skr. c. 1600; AM. 157B. 4to bls. 47—48 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 120-21 skb. c. 1420; AM. 161. 4to bls. 251 skb. 1561-65; AM. 175C. 4to bls. 32 skb. c. 1400; AM. 197. 4to bl. 36b á pappír með hendi séra Jóns í Villingaholti; AM. 200. 4to bl. 15 á pappír c. 1700; AM, 37. 8vo bls. 265—66 skb. c. 1500; AM. 40. 8vo bls. 378—79 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 66—68 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo bls. 57—58 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bl. 60b—61b á pappír c. 1690; AM. 456. 12mo bls. 56—58 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 60—61 skb. c. 1570; MSteph. 13 4to bls. 221—22 á pappír skr. 1715 (eptir Frostuþingsbók); MSteph. 41. 4to á pappír frá c. 1720—30; MSteph. 48. 4to bl. 6b á pappír skr. 1669; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á pappír c. 1650; Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 234-36 á pappír c. 1750; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 52b skb. c. 1540—50; Ny kgl. s. 1933. bl. 98—99 skb. c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. 1656—58; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2100. 4to skb. skr. 1581; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490 (hér sögð útgefin »á xij. ári»); Thott. 2106. 4to bls. 255—56 á pappír c. 1750; Uldall. 320. 4to á pappír skr. 1603; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570 (hér sögð útgefin »á níunda ári»); Stockh. C8. 4to skb. 1608 (1548?; = R í NgL.); Delagard. 9. 4to skb. c. 1580 (= N í NgL.); IBfél. 125A. 4to bl. 112 (brot) á pappír c. 1680; IBfél. 60. 8vo á pappír skr. 1595—1604; IBfél. 122. 8vo á pappír c. 1660; IBfél. 631. 8vo bls. 155 skr. 1706. Réttarbótin er eins og áðr er getið prentuð í öllum útgáfum Jónsbókar (1578, 1580, 1582, 1707, 1709, 1858) og í Norges gl. Love III, 86—88. Á dönsku er hún prentuð hjá Paus II, 193, og í Jonsbogen 1763 bls. 370—71.

R[ettar] B[ot] H[akonar] K[onungs].

Hakon með Guðs miskunn noreghs konungr [son Magnus konungs sendir ollum monnum þeim sem þetta bref sea eðr hæyra queðiu guðs ok sina[1]).

Margir menn hafa kiert fur oss um þann orskurð sem logmaðr segir manna i millum. ok domar þeir sem dæmdir ero. at engin rettr geriz æ. þo at kiert se fur syslumonnum. eðr þeirra umboðsmonnum. utan þeim se giafir gefnar. Ok af þui at oss byriar þilika luti með ongu moti þolaz lata. þa uilium uer at allir menn uiti. at þar sem sæ er malit uarðar ok logskilat er. eðr dømdr er domr til handa. kierir sik fur uarum syslumonnum. eðr þeirra lensmonnum. ok biðia ser rett gôra.

[1]) [et cetera 350; bætt við samkv. NgL. III, 86.

ok fa engan. þa fur bioðum uęr uarum syslumonnum ok þeirra lénsmonnum at sækia uara þegna um þann sakar eyri. er uęr höfum þeim ueittan. furr enn þeir hafa rett gert. þeim er sik kięrði logliga fẏrir þeim. ok þers uán eiga ofan æ. at uęr faim þeim vára foðrleifð i hendr. er Rett uilia gora. þeim monnum er sik kięra logliga.

Hueruitna þar sem logmanni ok oðrum skẏnsǫmum monnum litz. at syslumenn eðr þeirra lens menn taka rangliga peninga manna. utan lǫgligra sokna. ok kunni einnhuerr sua fákunnigr at uerða eðr fasuinnr. þa uilium uer at þeir sæki ǫnguan Rett. furr enn þeir hafa Rett gert. þeim er þeir toko fur aflaga. eptir lǫgmanz Raði ok annaRa goðra manna.

Var þetta bref gert i tunsbergi. a annan d[ag] iola. a xjta. ári Rikis vars. [Herra Ake kanceler uar insiglade. þorgeir klærkr Tofuason ritade[1]).

---

200. [um 1310].

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um héraðsfleyg mál.

Það er alveg óvíst um ártal þessarar réttarbótar, en hitt er vísara, að hún mun stafa frá Hákoni hálegg, og er hún því hér sett miðjavega á tímabili ríkisstjórnar hans. Hún þekkist nú ekki að því mér er kunnugt í annari mynd en hér kemr fram, og lítt hefir hún verið kunnug. Þó hafa verið dæmdir eptir henni dómar á Íslandi bæði í héraði og á alþingi. Í tólf manna dómi «um bygðar rymt» útnefndum af Þorvaldi Björnssyni á Torfustöðum í Miðfirði miðvikudaginn næstan fyrir trinitatis 1569 eða 1570 er vitnað í þessa réttarbót og hún tekin upp í dóminn alveg í sömu mynd sem hér: «stendr svo í réttarbót virðulegs herra Hákonar konungs: Ef nokkurt stórmæli — að ósekju uppbera. Í sama máta stendr svo í kirkjunnar lögum, þar sem biskups ármaðr skal þing stefna í fjórðu grein: Tylftareiðr skal standa um öll óbótamál». (IBfél. 125A. 4to bl. 46b; IBfél. 125B. 4to nr. 208; IBfél. 315B. 4to bls. 61). Í alþingisbókinni 1695 Nr. 5 er getið þessarar rettarbótar, þar sem er að ræða «um stórmæli bygðarfleyg» á þessa leið: «Réttarbót Hákonar kongs, eptir hverri hér á Öxarárþingi hefr fyrrum verið stórmæla rigti undirbuið o. s. frv.» og er svo réttarbótin tilfærð í þeirri mynd sem hún er hér (MSteph. 13. 4to bls. 273). En þau kirkjulög sem héraðsdómrinn á við, mun vera grein ein, sem svipar

---

[1]) [bætt við samkv. NgL. III, 88, nóta 3—8.

til 27. kap. í Borgarþingskristinrétti NgL. II, 306. og er til í nokkrum íslenzkum handritum, en er þó nokkuð á annan hátt, og er tvennslags. Sú sem hér er kölluð *II*, nefnir réttarbótina.

I, (AM. 458. 12mo bls. 101—102 skb. c. 1570; AM. 199. 4to bls. 77—78 á pappír frá c. 1670; IBfél. 125B. 4to nr. 118 frá 17. öld).

vm býgdar Rýmt j hieradi.

Ef þau mal eru giord j hieradi sem biskups riettur er æ. þa skal umbodzmadur biskups stefna þing j hieradi. enn huer bondi skylldr at sækia þat þing.

Nu er þing sett. þa skal biskups armadur upp standa. oc tala suo. ec hefi. heýrt þat hier i hieradi oc býgdum at. N. N. hafi misgiort þat sem biskups sok er æ ok heilagrar kirkiu. nefne mannen a nafn. oc suo huer soken er.

Nu ef þier hafit þat mãl fýrre heyrt vil ec þat vita.

En ef fiordungur hieradzmanna þeirra a þinge eru. kuedst þat heýrt hafa. þa heitir þat bygdar fleykt at logum. þa ma biskups armadr sækia þat mal til Rietar sliks sem vid liggr at logvm.

Stendur lyritareidur vm merkur[1]) mal edur þau minne erv. enn þegar mal er meira en þriggia marka mãl. þa er halfrietis eidur. En fullriettis eidur firi obota mal huert. En ef færri knedast heyrt hafa. þat mal en fiordungur þingmanna. þa fellur þat nidur oc ma hann þat eci sækia.

hvad Riett heimelis kuidar vitne erv.

Ef heimelis kuidar uitne þarf vid þar sem þau skipaz til. þa skulu þat vera jnan þings men og þat vera j eidstaf. at ec skýt þvi til gvdz at eg hefi þetta heýrt. oc þat hefr flotit um þria bæi. edur fleire. en eigi veit ec hvad satt er. skal eirn sveria. enn. ij sanna. edur iij. en hinn sýnie firir ef hann ueit sic logen uera. elligar sie profad hieradzþing.

IBfél. 125B. og AM. 199 standa á undan þessu tvær greinir sem segjast vera úr «Gráfuglsbók» þ. e. Grágás.

II, (AM. 55. 8vo bls. 54—55 skb. c. 1580; Ny kgl. s. 1945. 4to bl. 383 skr. 1666; MSteph. 61. 4to bls. 103 frá 17. öld; IBfél. 315B. 4to bls. 62 frá 17. öld. Enginn orðamunr tekinn).

Um bygðar rymt.

Et þau mál gerast í héraði, er biskups réttr er á, þá skal konungs umboðsmaðr eðr biskups þing stefna í héraði; er hverr bóndi skyldr at sækja þat þing. Nú er þing sett, þá skal konungs umboðsmaðr eðr biskups upp standa ok tala svo: Ek hefi heyrt þat í bygðum ok héraði, at N. N. son hafi misgert þat mál, at biskups sök er á ok heilagrar kirkju; líkavel um konungsins sakir, sem vera eiga, skal eins upp bera sem konungs réttarbót útvísar, nefni manninn á nafn ok hver sökin er. Nú ef þér hafit heyrt þat mál fyrri vil ek þat vita. En ef fjórðungr héraðsmanna sá, sem á þinginu er segist þat heyrt hafa, þá heitir þat bygðarfleygt at lög-

[1]) m°, hdr.

um. Þá má konungs umboðsmaðr eðr biskups sækja þat mál til slíks réttar, sem við liggr at lögum; standa þó eiðar til undanfærslu eptir hæð sakanna, sem lögbók útvísar. Þau mál sem flotit hafa um þrjá bæi, má yfirvaldið með réttu upp bera ef vill, ella setja þetta fjórðungsþing sem fyrr segir, ok heita þat heimiliskviðar vitni hvorutveggja eptir hvern sem upp er borið, ef yfirvaldinu líkar.

Menn hafa viljað heimfæra réttarbót þessa til Jónsb. Mannh. kap. 24. Hún hefir aldrei verið prentuð.

MSteph. 13, 4to bls. 274 pappír skr. 1715 «eptir chartis Jons Magnussonar»; AMagn. 60. 8vo bl. 125a á pappír frá c. 1690; Ny kgl. s. 1265. Fol. á pappír c. 1670 skr. á spássíu við 26. kap. í Mannhelgi í Jónsbók; Thott. 2106. 4to á pappír c. 1650, a: bls. 13, b: bls. 270; IBfél. 531. 8vo bls. 170—71 (bók Hálfdánar Jónssonar á Reykjum skr. 1706).

R. B. H. K.[1])

Ef [nockru stormæle er fleigt[2]) i heradenu þā skal valldzmadr þing stefna og krefia bændur svars oc sanninda hvert þeir hafa þad mal heÿrt eda eige. oc ef honum fÿlger fiordungur þingmanna. sem þad seigiast heÿrt hafa enn eigi vite þeir hvert satt er eda ecke. þā mā hann at frialsu vpp bera.

---

201. 23. Juni 1310. i Björgvin

Réttarbót Hákonar konungs um að sýslumenn, umboðsmenn biskupa og nefndarmenn sæki lögþingi.

Hakon með guðs miskun et cetera. sendir ollum monnum i Gulaþingslogum etc.

[Kemr Íslandi alls ekkert við og kemr sjaldan fyrir í íslenzkum handritum; er þó til í einstaka, svo sem AM. 148. 4to bls. 218—19 skb. c. 1500 (Landeyjabók) og AM. 176. 4to bls. 12—13 skb. c. 1570. Sjá að öðru leyti Norges gl. Love III, 88—90].

---

202. 14.[3]) October 1310. i Björgvin

Haukr lögmaðr Erlendsson dæmir Hallvarði bónda á Stafni

---

[1]) 2106a setr við rb.: «Um rigte Mannh. 25»; «[Réttarbót] Hákonar kongs um stórmæli» 2106b; «R. B. H. K. Vmm stórmälarickti» 531; [2]) [nockur stormæli eru fleig 60, 2106, 531; [3]) segja Norðmenn, en ef þetta færi eptir íslenzku tímatali væri það 17.

(Stafin) «fiskivatn eitt þat er . . . . Logrin heitir», er Hallvarð og Árna Jörundarson greindi á um, og Árna að «lvka Hallvarði fiora manaðar mati i kost þan er Hallvarðr hafþi i þersi ferð ok iij manaðar mati i dom rof innan þers manaðar er þeir koma heim nv at sinni» . . . . «þetta bref er gort . . . i Biorgvin vetrar dag en fyrsta a xij ari rikis vars virdulex herra H[akonar] Norex konungs».

(Dipl. Norv. II, Nr. 103 eptir frumbr. í Danske Selsk. Saml.; prentað áðr í Annal. f. nord. Oldk. 1847 bls. 388).

---

203. 12. Januar 1311. i Björgvin.

Fimm menn og þar á meðal «Haukr Erlendzson Gulaþings logmaðr riddari» votta, að þeir voru «i hia i malstovonne i biskups garðe i Bergwin pridie idus Januarij a tolfta are varss vyrdulegss herra Hakonar með guðs miskunn Noregs konungs sonar Magnus konungs» og heyrðu á «er vyrdulighr fader herra Arne með guðs miskunn biskup i Bergwin» lét lesa fyrir síra Bótólfi Hákonarsyni konungs bréf «i hveriu er hann byðr vtlænzkum vetrsetom luka tiund sina hæilaghre kirkiu» eins og að fornu (bréf frá 10. Nóv. 1310 og 30. Nóv. 1310 í Dipl. Norv. II, Nr. 104 og 105).

(Dipl. Norv. III, Nr. 93 eptir afskr. í Bartholin IV, E. 399—400).

---

204. 23. Juni 1311. á Reykjum.

Guðmundr lögmaðr Sigurðarson tekr vitnisburði af tveim mönnum um landamerki Reykja í Tungusveit, og votta það tveir menn.

AMagn. Dipl. afskrr. Nr. 4104 með hendi Jóns Magnússonar bróður Árna «ex originali». «Brefed er skrifad á kalfskinn med tveimur jnnsiglum», og er svo sýnt hvað á insiglunum hafi staðið. Þetta mun vera hið elzta íslenzkt bréf með ártali og dagseting. Menn hafa áðr haldið að bréf Auðunar biskups frá 1315 væri elzt.

Øllum monnum þeim sem þetta bref sea eda heyra senda

pall prestr þorsteinsson ok olafr geirmundarson kuediu guds ok sina kunnikt georande at sub anno gracie Millesimo trecentessimo decimo primo nęsta dag firir ions Messu baptiste at reykium i tungvsueit. a stefnu firir gudmunde lögmanne uorum uid hia at nefnndr gudmundr lögmadr tok suo fallinn eid af Harallde Sigurdarsyne ok þorunne systur hans at su uere eignn reykia landz. męlefellzdalr firi uestan. fram fra kartar gile ok fram yfir kniuká hina fremre. manadar beit aullum nautfenade j skidastada iord upp fra Mariu messu fyrre. mosakelldur eru á sande firir austan geil ok ór þeim rettsyne. austr i iokulsa. ok upp i grenhamar. þa merkiagerde hamrar til þess at gardr geingr utan ór geil ok suo ofan firir utan steinstada uoll ok fram i mylnu tiorn. rędr iokulsár fall þat sem nęst er firir ofan krossodda ok suo yfir firir ofan lambanes ok sua uestr i suarta firir ofan gratholma. ok at sua felldum profum teknum sagde oftnefnndr gudmundr laugmadr med fullum laga órskurde þetta obrigdeliga eignn reykialanndz efter þui sem suarit uar. ok til sannynda her vm settum mid okkr innsigle firir þetta bref er gort uar i saugdum stad dege ok are sem fyrr segir.

---

205. 1311.

Skrá um skattbændr á Íslandi.

Skrá þessi og sú, sem er nefnd í «Ný Félagrit» X, 1850 bls. 27—28 er öll ein og hin sama; sá texti sem þar er farið eptir er einmitt sá texti, sem hér er kallaðr B, og það, sem A og B ber á milli í því, sem báðir hafa, er einungis afskriptamunr, og B hefir ekki varað sig á að hundruðin eru tólfræð, og því eru serknesku töluupphæðirnar rangar. Jón Sigurðsson hefir haldið, að skráin væri frá 1366, en A tekr af öll tvímæli um að hún sé frá 1311. Sumir menn[1]), sem hafa viljað leitast við að segja eitthvað um fólksfjölda á Íslandi á 14. öld, en hafa aldrei séð þessa skrá, hafa gert úr henni tvær skrár, af því að nokkrir hafa nefnt skrá frá 1311 (Lærdómslistafélags rit VI, 178; Magnús Stephensen Island i det 18de Aarh. bls. 268), en Jón Sigurðsson hins vegar nefnir skrá frá 1366, og á þar einmitt við hina sömu, því að þá þekti hann einungis B. Sýnir þessi sundrgreining skrárinnar, hve hæpið það getr verið að þykjast vita, en vita

---

[1]) t. a. m. herra Bogi Th. Melsteð í Historisk Tidskr. Sjette Række I, 1888 bls. 760 (í nótu).

ekki, það sem menn tala um. Árfærsla Jóns Sigurðssonar er að öllu, eins og við var að búast, á skynsamlegum líkum bygð, þ. e. að skráin hafi verið gerð þegar Hákoni Magnússyni yngra var «dæmt land alt» 1366. En þeirra röksemda þarf ekki með; ekki þarf annað en að að konungr eða sýslumaðr hans á Íslandi hafi eigi þótzt vita glögt af hverjum skatt ætti að heimta og ef til vill þótt undanfærslur við hafðar, og hafi því látið taka skattbænda tal um land alt, og gat það hafa verið gert hvenær sem var. Um ártalið 1539, sem stendr í B, þarf varla að geta þess að það er villa ein.

A.

JSig. Nr. 264. 4to og er borin fyrir þessari afskript. «Gömul bréfab. 206 í Finns safni Magnúss. skrifað með hans hendi í Arb. hans I, 31 á spássíu».

Um manntal a Íslandi. skattbændr.

Anno domini Mcccxj. á xij. ári ríkis vors herra Hákonar Noregs konungs Magnússonar var svo mikið manntal á Íslandi:

Í Norðlendingafjórðungi ix[c] manna ok lxx.

þar af laukst konunginum í skatt xcv[c] ok tíutigir álna.

Í Austfirðinga fjórðungi ccccclxxxiv menn.

skattr xl[c] ok vij[c].

Í Sunnlendinga fjórðungi viij[c] xxxviij menn.

skattr lxxxij[c] ok xx álnir.

Í Vestfirðinga fjórðingi Dxxxx ok xx menn.

skattr Lxxxx[c] [hálf [c] a af .s.[1]) ok xx álnar.

Á sama ári millum Hrútafjarðar ok Siglufjarðarár D manna ok xx manna.

Milli Siglufjarðar ok Helkunduheiðar cccc ok Lx manna.

Milli Helkunduheiðar ok Lónsheiðar cc ok xl. manna.

Milli Lónsheiðar ok Jökulsár ccxxiiij manna.

Millum Jökulsár ok Þjórsár ccxxviij manna.

Millum Þjórsár og Bozár D ok Lx.

Millum Bozár og Langár hálft þriðja c manna.

Millum Langár ok Þorskafjarðarár D ok xl manna.

Millum Þorskafjarðarár ok Hrútafjarðarár cc ok xc manna.

B.

AM. 193. 8vo c. á pappír skr. c. 1620; Ny kgl. s. 1840. 4to bls. 118—19 (eptir 193).

---

1) [þannig.

Anno 1311[1]) æ 12 ari Rikis Hakonar kongs Magnussonar var so mikid manntal a Jslandi.

J Nordlendinga firodungi 970. þar af lukust kongenum j skatt LLvc.[2]) og .LL.[3]) alnir betur.

J Sunnlendinga fiordungi 848. skattur Lxxxijc [4]) og xx alnir.

J Vestfirdinga fiordungi 500 menn. skattur lxxxxijc og xx. alnir.

J Austfirdinga fiordungi 484. skattur xlvijc.

A sama æri voru 500 menn a mille Hrutafiardar[5]) og Siglufiardar.

---

206. 20. Juni 1312. [i Björgvin].

Guðrún Køjukona selr Ormi svarta Þórissyni Bellagarð innra meginn hálfan, enn hann geldr henni að nokkru í íslenzkum vörum, og á að greiða það, sem eptir stendr þegar hann kemr frá Íslandi.

Dipl. Norv. I, Nr. 134 eptir frumbréfinu í ríkisskjalasafni Norðmanna.

Allum guðs uinum ok sinum þæim sem þetta bref sia eða hæyra senda Erlingr Amundason Arne j Grasgarði, Æinriði a Læykuin Q[ueðiu] G[uðs] ok sina.

mer uilium yðr kunnikt gera at mer uorum hia er þau kæyptuz með Ormr suarti þoress son ok Guðrun køijv kona. er hun selldi honum Bellagarð jnnra ueginn halfan með tuptum ok olgognum er til laghu. firir niutighi marka fornra. lauk Ormr henne þegar j hendr. v. tighi marka fornra sua fegodar. v. dekra huða jslenzkra, halfan þridia dekor islenzkra bvkskinna j norønum bukkskinnum halfan annan dekor ok þriv bukskinn, sex gæitskinn. halfan .vta. dekor norrønna fillinga. fimm hundrat uaðmala. halua mork brenda. þria laupa smørs fiora tighi alna j hamnaruaðmalum. en er hann kømi af Islandi skilldi hann luka henni .xxx. marka. fimtan hundrat uaðmala eða annan øyri jamfegoðan . . . . Nu sem Ormr kom aptr til Berguinar .ij. vetrum liðnum kom þar Olafr

---

[1]) 1539(!), hdr.; [2]) = 105c; [3]) = 100; [4]) fyrst skr. Lxxxvij, en v-ið svo dregið út; [5]) Huijtafiardar, hdr.

kæiv maghr umboðsmaðr Guðrunar ok hæimti af Orme þessa .xxx. marka sem aðr uar sagt j brefinu at eptir stoðo. lauk Ormr honum þa með raði goðra manna. þrettan hundrat vaðmala. þriar merkr pæninga. þriar [forngildar] . . . . . . settum ver uar jnsigli firir þetta bref er gort var þrim nattum eptir Botolfs uoku a. xiij. are rikis uirðulegs herra Hakonar Noregs konongs hins koronaða. þa er liðnir uoro fra burð vars herra Jesu Christi þushundrat uetra. ccc. vetra ok tolf vetr.

---

207. [1312].

Úrskurðr Guðmundar lögmanns um að Guðmundr ábóti skuli hafa tólf aura í landnám og sex sela virði fyrir það, að tveir bændr fóru í Hópsós, eign klaustrsins á Þingeyrum «eptir fornum hefðum».

Afskriptasafn AM. 439. «ex originali monasterii Thingeyrensis accuratissime» (AM.). Afskriptin sjálf er ekki með hendi AM. en aptan við skrifar hann: «So endast brefed og alldrei hefur þad leingra vered. og eckert ártal er ä þvi. þad er añars daterad fäum ärum eptir anno christi 1300. hier um 1312. 14. þvi um þetta leiti voru þesser gudmundar, aboti og lögmadur. Jñsigle Gudmandar lögmañs hanger vid brefed. hvar i er hrutur. Er hier riett afrissad ä næst epter fylgianda blade». Á næsta blaði er dregið upp innsiglið (S: Gvdmvndi Sigvardi). Á lausu blaði hefir Árni eptir líkt «forma literarum i briefe Gudmundar lögmans, sem liggur ä þingeyrum». Guðmundr varð ábóti 1309 eða 1310, en Guðmundr Sigurðarson var lögmaðr norðan og vestan 1302—18. Bréfið liggr því milli 1309 og 1318.

Allum þeim monnum sem þetta bref sia eda heyra sender gudmundr logmadr. Q[vediu] G[uds] ok sina.

Ek geri ydr kunnigt at gudmundr aboti kærdi firi mer at gudlaugr bondi j asbiarnarnesj ok hilldibrandr foru j hops oss stadarins orlofslaust. Nu medr þvi at kla[u]str at þingeyrum a þenna oss epter fornum hefdum þa seger ek med laga orskurdi abota tolf aura j landnam ok uerd sex sela er þeir toko. ok til sanz uitnisburdar setta ek mitt jnsigli firi þetta bref.

---

208. 1313.

SKRÁ um leigumála á jörðum Viðeyjarklaustrs.

AM. 238. 4to bl. 50b skr. 1570—80; AM. Dipl. afskrr. Nr. 1776 (eptir 238, Bessastaðabók).

Anno Domini ꝏ iijc ok xiij ar var þessi leiga skylld æ jarder videyiar klavsturs.

A eide ijc leiga: ok helmingar sad: med landi kyr ok vj ær.

At kortolfstodvm c vorv: ok geymsla hrossa ok navta stadarins. leiga selsker. þar er ok iij vetrvnga elldi.

Af bleikastodvm hellmingur heyia þeirra sem fast.

At ose x avrar vorv: þriggia vetrvnga fodvr.

J þormodz dal iij merkvr ok xij hrossa beit.

At vatz ennda iij merkur.

At vatnne cc vorv ok iiij vætter miols.

At leysingia stodvm c.

At kleppi cc:

J holte helming heyia.

J hvamme c leigv.

J digranesi iij merkur:

At a eyre stadur æ land allt.

At hvsaþottvm xij avrar annars hundra[d]s þrimalingur j jordv: sælldingur j jordv.

---

209. [1313].

MÁLDAGI Neskirkju í Selvogi [er Árni biskup Helgason setti].

AM. 263. Fol. bls. 55 skr. 1598. Erlendr sterki dó 1312 og mun hafa búið á Nesi í Selvogi. Járngerðr var kona hans og mun hún hafa lifað Erlend; þeirra dóttir var Valgerðr, en Haukr lögmaðr var ekki sonr Járngerðar; maðr Valgerðar mun vera Hálfdán sá, er hér er nefndr; Finnr er sonr Bjarna[r] Hamra-Finnssonar, er nefndr er í Árna biskups sögu (Bps. I, 679) og mun hann hafa látið gera kirkjuna; systir hans er Þóra; Helga sú, sem hér er nefnd, kynni að vera systir Árna biskups Helgasonar og hafa verið kona Finns (sbr. Bps I, 680). Máldaginn eins og hann liggr fyrir hér, er ekki eldri en frá tíma Árna biskups, og herra Erlendr virðist vera dáinn úr því að Járngerðr er talin fyrir gjöfum og dóttir hennar, og mun hann grafinn í Nesi, og þær gefa til legs honum.

forn maldage.

Mariu kirkia j Nese og hins helga magnus jarls: og ins sæla Thorlaks biskups oc hinnar helgv Katerynv meyiar er [Finnr][1]) Biarnarson liet giora. a xx hvndrvd j heima lande og tiolld vmm kirkiv. smelltann kross og annann steindann. Alltarissklædi iij. kluckur iiij. og fimta(!) hrotna. kertastikur ij. og glodarker. elldhera. lysikolv. og Alltariss mvnnlavg. skiolv. og stavckvl. og handklæde tuo. og peturs skrift. ij kyr. a og kirkia.

þar skal oc syngia messv hvern dag helgan. og annann huorn ottv song. Messa skal midvikudag oc favstudag j langafostv og so alla jmbrvdaga. fiogra marka leiga(!) skal greida presti. og senda jafnann mann j mote honvm a vetvrinn.

Tijvnd liggur þar til af heima monnvm og af Biarnastodvm. og halfer lysitollar. lofadur groptur heima monnvm j Nesi. og fatækum monnvm. lofadar erv þar allar heimilis tijder.

Sijdan gafu þau finnr og þora mariuskrifter badar.

Helga gaf altarisduk glitadann. og kross steindann.

þetta gafst til sijdan Halfdān kom. asavdarkugilldi. Halfdan liet hæta hrotnv klucku og keipte til kalek er stendur xj avra.

Jarngerdur gaf til ravtt Alltaraklædi af silki. sotdrift yfer Peturs likneski.

Jtem gafv þav Halfdan og Valgerdur og Jarngerdur kross er stendur yfer kordyrvm med tueim likneskivm.

Jtem gaf Jarngerdur Refvil nyiann atta alna langann.

---

210. 13. Marts 1313. i Niðarosi.

«Biarne Auðunarson. Haukr Erlændzson. Auðunr þorhærgsson Salamon þoraldason. Loðen a Bakka. ok Ottarr loghmaðr». . . dæma «tyrsdagen æfter Gregoriusmesso j konongs garðe j Niðarose a fiurtanda are rikis vars vyrdulegs herra Hakonar

---

[1]) Hér hefir gleymzt úr fornafnið, en á líklega að vera Finnr sonr Bjarna[r] Hamra-Finnssonar, sem er nefndr síðar hér í máldaganum, og hefir kirkjan líklega verið bygð á tímum Staða-Árna.

Noregs konongs» . . . «vm þa longu þœfo ok þrætto. sem verit hæfir millum fru Jngibiorgar Palsdottor ok Aslaks a Lyngi. vm jordena Lyngh . . .»

(Dipl. Norv. V, Nr. 57 eptir frbr. í AM. Dipl. Norv. Fasc. II, 8a. Hinn 19. Marts staðfestir Hákon konungr þennan dóm Dipl. Norv. V, Nr. 58 eptir frbr. AM. Fasc. II,a).

---

211. 5. April 1313. i Niðarosi.

«Biærne Audunarson. Haukr Erlenzson. Loden a Bakka. Ottar lagmadr» rannsaka að konungsboði «a þorsdaghen nesta firir palmasunnu i konongs garde i Nidarosse a fiugrtanda are rikiss vars virdulegs herra Hakonar Noregs konongs hins korunada» . . . «varner Ottars a Lyngi ok Klementz ok Eiriks» gegn kröfum frú Ingibjargar Pálsdóttur til jarðarinnar Lyngs í Veradal, og reyndnst varnirnar ónýtar.

(Dipl. Norv. II, Nr. 116 eptir frumbr. í AM. Dipl. Norv. Fasc. II, 9a. 9. Apríl 1313 staðfestir Hákon konungr þennan dóm. Dipl. Norv. II, Nr. 117 eptir frbr. í AM. Fasc. II, 9aa).

---

212. 2. Mai 1313. i Niðarósi.

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um arftökur og annað fleira.

Þessi réttarbót er að upphafi einungis ætluð Noregi, og á ekkert skylt við Ísland, en í íslenzkum handritum finst hún frá 14. öld. Þó er hún hér ekki tekin vegna þess, heldr af hinu, að menn fóru að bera hana fyrir sig í lok 15. aldar, og kemr það fyrst fram í Möðruvallamálum, þar sem Kolbeinsstaðamenn, Erlendr Erlendsson og börn hans Þorvarðr Erlendsson, Vigfús Erlendsson og Hólmfríðr Erlendsdóttir heimtu samkvæmt réttarbót þessari arf eptir Pál Brandsson á Möðruvöllum; en Finnbogi lögmaðr Jónsson, enn mesti lagamaðr, mótmælti henni harðlega frá upphafi í Spjaldhagadómi 1495, sem lögleysu, og var sá dómr ítrekaðr 1499 og samþyktr á alþingi; um sama skeið heimti Eiríkr prestr Sumarliðason Grundareignir í arf eptir Svein bróður sinn samkvæmt þessari réttarbót, en hinumeginn kallaði Finnbogi lögmaðr til arfs fyrir dóttur sína; endalokin urðu þau að séra Eiríkr fékk Eirík kanslara Valkendorf til bæði að ávinna

það við Kristján konung II, að bann dæmdi séra Eiríki Grundareignir samkvæmt réttarbótinni og staðfesti hana 22. Nóv. 1507 í Akurbúsi, og til þess að ekki skyldi til sleppa staðfesti konungr tveim dögum síðar eða 24. Nóv. 1507 allar réttarbætr hins «heilaga» Hákonar konungs, og þar með unnu Kolbeinstaðamenn Möðruvalla arf. Hið síðastnefnda staðfestingarbréf var lítt þokkað og olli mörgum þrætum, en var numið úr lögum af Friðrik konungi IV þann 15. Mai 1711 (Magn. Ketilss. III, 359—60). Hefir það ýmist verið kallað «Möðruvallaréttarbót» eða «Réttarspillir». Um þetta efni sjá Magn. Ketilss. Forordn. I, 94—95 og Safn til sögu Íslands II, 96—99. Skoðun Gísla lögmanns Hákonarsonar á réttarbótinni er að lesa í Dipl. Isl. I, 712. Magnús Ketilsson (I. 107) kallar einmitt þessa réttarbót ($^2/_5$ 1313) Möðruvallaréttarbót.

Réttarbótin er prentuð hér í fernu lagi. A eins og hún kemr fram í fornum bandritum fylst og er hér farið eptir sömu skinnbók sem í Norges gamle Love. B, C og D eins og réttarbótin kemr optast nær fram í íslenzkum handritum og fylgir að nokkru útgáfum Jónsbókar, og er hún þar í smákubbum og finst valla öðruvísi, og eru þeir kaflar hér prentaðir eptir Skarðsbók, sem er elzt íslenzkra skinnbóka, er hafa þessa stubba alla, en B finst þó í einni skinnbók eldri, en það er Gl. kgl. saml. 3269B. 4to bls. 131 skb. frá c. 1340. Það þótti ekki ómaksins vert að fara út í orðamun, af því að aðalréttarbótin er prentuð hér í heild sinni sem A, og hinsvegar hefði það mátt æra óstöðugan að tína til mismun úr öllum íslenzkum handritum, sem réttarbótin finst í eða partar af henni. En úr því maðr hefir kannað handritin á annað borð er réttast öðrum til hægri verka að nefna þau, sem eg hef fundið hana eða eitthvað af henni í: AM. 343. Fol. bl. 28b skr. á spássíu við Erfð. 12 c. 1500; AM. 344. Fol. skb. c. 1350 60; AM. 345. Fol. bls. 148, 149 og 169 skb. c. 1570; AM. 126. 4to bls. 173—75 skb. c. 1380; AM. 128. 4to bls. 157 skb. c. 1490; AM. 129. 4to bls. 201—203 skb. c. 1570 og segist vera lögtekin; AM. 132. 4to bls. 138 og 140 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 4 skb. 1490; AM. 147. 4to bls. 184, 192, 206 skb. þetta c. 1600; AM. 154. 4to bls 150—51, 153 skb. c. 1500; AM. 155. 4to bls. 199 c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 49 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 115—16 skb. 1420; AM. 159. 4to bl. 81b-82b skb. c. 1500 (hér blandað saman greinum úr réttarbót Eiríks 1280, réttarb. Hákonar 1305, 1313, 1314, 1318 ofl.); AM. 161. 4to bls. 247—49, 259, skb. 1561—65; AM. 168B. 4to bls. 27-28 skb. þetta c. 1490; AM. 170A. 4to bls. 3, 9, 32—34, 35 skb. c. 1570 (af sama tagi og 159); AM. 175C. 4to bls. 30, 31, skb. c. 1400; AM. 200. 4to bl. 11—12, 15, 17 á pappír c. 1700; AM. 37. 8vo bls. 263—65 skb. c. 1500; AM. 38. 8vo bl. 124 skb. skr. 1578; AM. 40. 8vo bls. 372—73, 374—76, 391 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 59, 61—63, 75 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo bls. 28—29, 52—54 (af sama tagi og í 159 og 170) skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bl. 57—58, 70—71 á pappír c. 1690; AM. 62. 8vo bl. 9—10 á

pappír c. 1620; AM. 456. 12mo bl. 50—54, 70—71 skb. c. 1480; AM. 457. 12mo c. 1500; AM. 458. 12mo bls. 49—50, 53—54 skb. c. 1570; MSteph. 3. 4to á pappír eptir skb.; MSteph. 12. 4to á pappír c. 1570—80; MSteph. 13. 4to bls. 280, 285—89 á pappír skr. 1715; MSteph. 48. 4to, bl. 3b, 4a, 13a, 14b skr. 1669; Gl. kgl. s. 1159. Fol. c. 1650; Gl. kgl. s. 3274A. 4to c. 1620; Ny kgl. s. 1080. Fol. c. 1750; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 219—21, 236 c. 1750; Ny kgl. s. 1923. 4to bl. 146, 150 skb. c. 1590; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 51—52 skb. c. 1540—50; Ny kgl. s. 1933. 4to bls. 97—98 skb. c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. c. 1656—58; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2099. 4to skb. 1581; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560—70; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to bls. 13—14, 47—51, 251—52, 261—62, 264, 331 á pappír c. 1750; Uldall. 320. 4to papp. skr. 1603; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 60. 8vo skr. 1595—1600; IBfél. 122. 8vo á pappír frá c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 149 skr. 1706. Auk þess er hún eflaust í nokkrum handritum, sem eg hef ekki ennþá náð til.

Réttarbót þessi er prentuð í heilu lagi í Ngl. III, 98 - 102 og þar með sá hluti hennar, sem ætlaðr er fyrir Niðarós; sömuleiðis heil í Magn. Ketilss. Forordn. I, 126—33 með danskri þýðing; á lat. hjá Þormóði Torfas. í Hist. Norv. IV, 439 og á dönsku hjá Paus II, 194; kaflar úr henni eru prentaðir í Jónsbókarútgg. og á dönsku í Jonsbogen, og C er prentað bæði á dönsku og íslenzku hjá Magnúsi Ketilssyni I, 108—11. Sbr. Crymogæa Arngríms III, 124.

A.

AMagn. 60. 4to skb. frá c. 1320; NgL. III, 98—102.

Her hefr skipan virðulegs herra hakonar konongs sonar magnus konongs.

Hakon með guðs miskunn noregs konongr son magnus konongs sendir allum monnum leikum oc lærðum guðs uinum oc sinum þeim sem noregs konongs riki byggia Q[ueðiu] G[uðs] oc sina.

Skyllda uar oc astsemd su er ver berom til alðyðu rikissins saker mikils goðuilia oc eptirlætiss er aller menn hafa oss teet siðan guð kaus oss til rikisstiornarinnar krefr oss vm at bøta þa luti sem afat er oc einkanliga vm log oc landsens rett. hafum ver þui vm hugsat með hinna bezstu manna raðe oc letom skrifa yðr til nytsemdar oc hugganar þessar rettar-

bốtr er her fylgia oc ver letom lysa i konongs garöe i niðarose a krossmesso eptan [vm uaret[1]) a xiiij.[2]) are rikis uars a almenniligo þingi oc samðykt uar með lofatake.

1. Fyrst at upphafe at þar sem barn tok arf eptir moðor sina skilfengna oc faðr eptir sama barn ef þat atte eigi skilgetit barn eptir sik. þa skal faðr heðan af eigi meira erfa eptir barn sitt oc hans erfingiar en allt lausa goðz æfenliga. Enn eignir allar skal hon [eiga oc hafa[3]) oc [i uirðar[4]) setiazt vm alla sina lifdaga. En eptir hans daga take sa eignir allar er erfðom er nestr eptir þat sama barn þær sem barnit erfði eptir moðor sina kall eða kona i moðor leggen. þeir þo er af þeirri ætkuislinni eru komnir er þær iarðer oc goz er ut af komit. Samu leið skal oc fara ef moðir erfir barn sitt þat sem aðr hafðe erft faður sinn. skal þessi erfð ganga i almenniligu erfðatale en eigi vm konongs erfð.

2. Sua oc ef maðr horar vndir kono sina oc eigu þau born saman oc andaz konan oc siðan barnet. þann arf skal alldri faðir taka er þat barn erfði eptir moðor sina. þann arf skolu taka moðor frændr barnsens hinir nanastu eptir þeirri grein sem fyr segir. Samuleið skal oc fara ef kona horar vndir bonda sinn vttan þui at eins at þau sættezt vm mal sin oc upp gefi þat sama hor huart uið annat.

3. Sua oc af þui at moðer skilgetin stendr ecki aðr i erfðatale eptir frilluborit barn sitt. þa skal hon heðan af arf taka eptir þat sama barn i setto erfð nest eptir frillu son. þat þo er eigi er getit i hordome ne sifiaspellum eða frendsemis.

4. Heðanaf skolu eigi almenniligar putur eða þeir menn er domaranum oc aðrum skilrikum monnum er i domom sitia bia honum synazt uskilriker uera sakir einna hueria olutuand[r]a luta skolu eigi uitni bera einkanliga i storæfnum þat sem skilriki tekr goðra manna millum.

5. Heðan af skolu kalmenn nefnazt til undanfærslo oc eiðuættis með kallmonnom. en konor með konum. vttan kallmenn se eigi til með kallmonnum eða konor með konum. þar

---

[1]) [sl. sum hdrr.; [2]) fimtanda (xv), Lund. 12. Fol. c. 1350, Bibl. Christ. 317. 4to c. 1350; [3]) [eigi hafa Gl. kgl. s. 1154. 4to c. 1500; [4]) [vuirðar AM. 322. Fol. c. 1320, AM. 305. Fol. c. 1370, Stockh. C21 c. 1350; virðing Lund. 12. Fol.

með skal oc heðan af sa maðr mær eða kona tuitugr heita er hefir .xx. iola netr.

6. Sua oc þar sem bonde sel iarðer huspr∂u sinar vttan hennar vilia oc samðykt skal hon skylld uera at lysa þat innan v. uetra [firir skilrikum monnum[1]) at husbonde hennar hefir iarðinnar sua selldar. eða eigi alldri þess mals uppreist siðan hon vissi at þær uaro selldar[2]).

7. Þar sem menn s∂kia fear soknor sinar i heraðe með atfara þingi liggi þar uið half mork silfrs sem aðr la ∂yrir þeim er þriozkast heim at fara af þinginu með rettaranum rett at gera huer sem s∂kir.

8. Sua firirbioðum ver oc heðan af at nokor maðr kalle sinn mal undan domarum til þess at draga malit firir hinum oc firra hann sua sinum rettyndum. [vttan þat se i konongs nauero[3]). Bioðum ver syslumonnum oc logmonnum at leggia sua huers manz mal niðr sem syslubref þeirra uattar.

9. Þar oc sem tyrsdagrin hinn neste eptir paska uiku ber a hælgan dagh þa skall oll iarðar sokn oc oðalsbrigði fram fara a nestan sygnan dagh eptir sua sem hon skilldi fram hafa farit a tyrsdaghin ef hann hefði eigi borit a hælgan dagh.

10. Þessar naðir gerum[4]) ver oc a um fiolmæli heðan af. at ef maðr kallar annan drottens suikara. fordæðo. morðingia. þiof eða huinn. putuson eða horkono son eða onnur iamskemmilig orð. skal sa sekiazt er þat mælir. iiij morkum silfrs uið konongdominn. Enn oll þau mal oc fiolmæli er smære d∂mazt oc til minnar n∂ygslar oc haðungar |h∂yra skolu eptir domi ganga bæðe sekt oc rettr þeirra er talat er til. þar til er ver getom uiðr komizt með anefndri grein at setia þau með bezstra manna raðe.

Bioðum ver syslumonnum varum[5]) oc logmonnum þesse log og oc rettarb∂tr i logbok at setia. þui at þau uilium ver at gange vm alldr oc vm æfue vm allan noregh. Gefi[6]) iehsus christus yðr þessa uara skipan oc allar aðrar sua at g∂yma oc

[1]) [vpp fra þui sem hon væit at selldar voro firir þæim er kæypt hefir oc oðrum skynsomum Stockh. C21; [2]) vttan hon hafæ ottast bonda sin, b. v. AM. 61. 4to og 126. 4to frá c. 1400, og Stockh. C2 (c. 1600); [3]) [vantar í sum handrr.; [4]) gerðum 60; [5]) sl. 60; [6]) G∂ymi(!) 60.

yðr til nytsemdar fôra at guði se til heiðrs. oss til æru. sialfum yðr til æfuenligs gagns oc fagnaðar.

[Var þetta bref oc skipan giort i nidarosse krossmessodagh vm varet. þa er liðnir voro fra burð vars herra iehsu christi. m. vætra. ccc. vætra ok .xiij. vetr a fiœrtanda[1]) are rikis vars. Herra Biarnæ Auðunarson jnsigladi oss siaulfum hiaverandom. en þorgeir Tofason notarius[2]) var rittaðe[3]).

B.

AM. 350. Fol. bls. 147 skb. skr. 1363. Prentað í útgg. Jónsbókar.

R. B. H. K.

Hakon með Guðs miskunn noregs konungr et cetera.

1. Þar sem menn sękia fear soknir sinar i heraði með atfarar þingi. liGi þar uið half Mork. sem aðr la eýrir við konung huerium er þriotzkaz heim at fara af þingi með Rettaranum. Rett at gôra. huerr sem sækir.

2. Sua ok fur bioðum uer at nockurr kalli sin mal undan lôgligum rettara til þers at draga malit fur hinum. ok fiRa hann sua sinum Rettindum utan þat se i konungs naueru.

Bioðum uęr syslumonnum ok lôgmonnum at leGia sua huers manz mal sem bref þeirra uatta.

Datum.

C.

AM. 350. Fol. bls. 148 skb. skr. 1363; Magnús Ketilsson Forordn. I, 108—11.

R. B. H. K.

Hakon með Guðs miskunn. et cetera.

Skyllda uár ok astsemd. et cetera.

1. Furst at þar sem barn tok arf eptir moður sina skilfengna. ok faðir eptir sama barn. ef þau ætti eigi skilgetit

---

[1]) xv., 61; [2]) nottare, 61; [3]) [er mjög á reiki í handritunum og vantar í sum, þar á meðal 60; hér fylgt AM. 61. 4to og 126. 4to. — B § 1 = § 7; § 2 = 8 A § 8; C § 1 sbr. A § 1.

barn eptir sik. þa skal faðir æigi meira erfa heðan af eptir barn sitt. ok hans erfingiar en allt lausagoðz æuinliga. Enn eignir allar skal hann eiga. ok i uirðar setiaz. um alla sina lifdaga. En eptir hans daga. taki sa eignir allar. er erfðum er næstr eptir þat sama barn. þær þo er þat erfði eptir moður sina. karl eðr kona i moðurleGinn. þeir þo sem af þeirri ættkuislinni ero komnir. ok þær iarðir. ok þat goðz er ut af er komit.

2. Sômu leið skal ok fara. ef moðir erfir barn sitt. þat sem erft hefir foður sinn. skolo þersar erfðir ganga eptir almenniligu erfðatali. enn æigi konungs erfðum.

3. Sua ok ef maðr horar undir eighin konu sina. ok eigu bôrn saman. ok andaz konan. ok siðan barnit. þann arf skal alldri faðir taka. er þat barn erfði eptir moður sina. þann arf skolo taka moðurfręndr barnsins. hinir nanuztu. eptir þui sem furr segir.

4. Sua ok. af þui at moðir skilgetin stendr æigi i almenniligu erfðatali. eptir frillu borit barn sitt, sem segir i oðrum Rettarbotum hakonar konungs.

5[1]). Heðan af skolo almennilegar putur æigi uitni bera. enn þat ero putur er þat uerðr uitnisfast. at þær meta sik. ok taka með þui nafni a ser. huart sem þat er meira eðr minna. eðr taka ij. menn a einu dægri.

6. þeir menn er lôgmanni ok oðrum domurum ok skilrikum monnum er i dominum sitia hia þeim sŷnaz þeir vskilrikir uera. sakir einnar huerrar ulutuendi. skolo æigi uitni bera. ok einkannliga siz i stormælum. þar sem skilriki tekr goðra manna i millum.

7. Fyrirbioðum uęr heðan af at nockurr maðr kalli sin mál undan lôgligum domum. eðr domarum til þers at draga malit fur hinum. ok fiRa hann sua sinum rettindum.

Bioðum uęr sŷslumonnnum uarum. ok lôgmonnum þersar Rettar bøtr at hallda. ok i lôgbok setia. þuiat uęr uilium at þersi lôg gangi um alldr og æfi um allt noregs konungs Riki.

---

§ 2 sbr. A § 1; § 3 sbr. A § 2; § 4 sbr. A § 3; § 5 sbr. A § 4; § 6 sbr. A § 4; § 7 sbr. A § 8. — [1]) Sbr. Jón Rugmann Greinir or þeim gaumlu laugum Upsal. 1667 bls. 5.

D.

AM. 350. Fol. bls. 155 skb. skr. 1363. Prentað í útgg. Jónsbókar.

R. B. H. K.

Hakon með Guðs miskunn. Noregs konungr etcetera.

1. Heðan af skolo karlmenn nefnaz til eiðuættis ok undanfærslu með kôrlum. enn konur með konum.

2. Sua ok ef kona horar undir bonda sinn. ok eigu bôrn saman. ok andaz faðirinn. ok siðan barnit. þann arf skal alldri moðir taka. er þat barn erfði eptir fôður sinn. utan þau sættiz aðr sin i millum um mal sin. ok upp gefui huart oðru þat[1]) sama hor. þann arf skolo taka fôðurfręndr barnsins hinir nanustu sem erfðatal uáttar.

3. Sômu leið skal fara ef bondi horar undir konu sina.

Bioðum ver syslumonnum uarum. ok lôgmonnum. þersi lǫg ok Rettarbætr i lôgbok setia. þuiat uęr uilium at þau gangi um alldr ok æfi. vm allt uart Riki.

Gefi þat iehsus christus at þersar uarar skipanir. ok allar aðrar Rettarbætr. er ver hofum ýður gefit. Geými þer sua at ýðr se til nýtsemdar. ok æfinligs gagns. Guði til heiðrs. oss til æru ollum samt. ok fagnaðar.

Þetta bref var gert i niðarosi. kross Messo dag vm uarit. þa er liðit uar fra higat burð uars herra iehsu christi M. ccc. uetra. ok xiij vetr. æ. xiiij[da]. æri Rikis uars.

Herra Biarni auðunarson innsiglaði oss sialfum hia uerandum. þorgeiR Tofason notarius vaR ritaði.

---

213. 10. Juni 1313. á Ögvaldsnesi.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um að menn sæki lögþingi.

Réttarbótin á upphaflega ekki við Ísland, en sum handrit hafa viljað láta svo vera, og því er hún prentuð hér, og er hér fylgt skinnbókinni AM. 350. Fol. bls. 149 skr. 1363, sem einnig er prentað eptir í NgL. III, 105—106, en í mörgum íslenzkum handritum er réttarbótin til, svo sem AM. 345. Fol. bls. 151 skb. c. 1570; AM. 348. Fol. bls. 7—8 (Collectanea Magnúsar lögmanns Jónssonar);

§ 1 sbr. A § 5; § 2 sbr. A § 2; § 3 sbr. A § 2. [1]) þ°, hdr.

AM. 132. 4to bls. 140 skb. þetta skr. c. 1500; AM. 135. 4to bls. 7 skb. c. 1490; AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= B í NgL.); AM. 154. 4to bls. 153 skb. c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 58 skb. c. 1460; AM. 161. 4to bls. 250—51 skb. skr. 1561—65; AM. 200. 4to bl. 15—16 á pappír c. 1700; AM. 40. 8vo bls. 377—78 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 65—66 skb. c. 1570; AM. 60. 8vo bl. 60a—b á pappír c. 1690; AM. 456. 12mo bls. 56 skb. c. 1480; Gl. kgl. s. 1159. Fol. á pappír c. 1650; Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1911. 4to c. 1750; Ny kgl. s. 1924. 4to bls. 52b skb. c. 1540—50; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 51—53 og bls. 262 á pappír c. 1750; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; MSteph. 3. 4to á pappír (eptir skinnb.); MSteph. 13. 4to á pappír skr. 1715 (eptir skb.); MSteph. 48. 4to bl. 6 á pappír skr. 1669; auk þess nokkur fleiri (sjá NgL. III, 105). Prentuð á dönsku í Jonsbogen 1763 bls. 383—84. Sbr. Crymogæa lib. III, 124.

R[ettar] B[ot] H[akonar] K[onungs][1]).

Hakon með Guðs miskunn noregs konungr et cetera.

Vær hôfum spurt þriotzku þa ok vhlýdni. sem þer hafit haft um hriðir. at þer hafit fur numiz at sækia lôgþingi ýðuart. æ hueriu ári moti lôgum ok fornri landzins siðueniu. ok fellit niðr með þi lôgþingit. ok missir almuginn þar fýrir sinna rettinda. ok nauðsynia. þi bioðum uęr at þer sækit lôgþingi ýðuart Rękiliga sem uant er. ok uitit fyrir uist. at huerr er þat fur nemz. skal mæta uaʀi sannri ubliðu. ok luka þa sekt sem við liGr. ok æ þat ofan. fur bioðum uer lôgmonnum uarum at segia nockurum manni lôgh. þeim er sýslu hefir með ýðr. ne lensmonnum þeirra. eðr biskups ærmonnum. þeim er nauðsýnia laust hallda æigi þetta vart boð. a næsta sumri eptir er hann kemr æigi til lǫgþingis á nockuru sakaferli. sem honum kann til bera.

Var þetta bref gert æ aualldznesi[2]). a trinitatis Messo dag. æ fiortanda[3]) æri ʀikis vars.

---

214. **1. December 1313. i Niðarósi.**

Skipan Eilífs erkibiskups í Niðarósi, Helga biskups af Ósló, Ingjalds biskups af Hamri, og Auðunar biskups á Hólum, um

[1]) Vm þa sem alþingi sækia ecki Stockh. C4 (c. 1600); Alþingis sokn C8 (1608 eða 1548); [2]) augualleznesi 45; [3]) fimta 45 (sbr einnig Jonsbogen 1763 bls. 384).

páfatíund í sex ár af öllum kirkna eignum í öllu Niðaróserkibiskups ríki, samkvæmt bréfi Clemens páfa V.

Frumbr. AM. Dipl. Norv. Fasc. XXX, 5. Prentað í Dipl. Norv. I, Nr. 139. 24. Nóv. 1313 kunngerir Eilífr erkibiskup ásamt Auðuni «electus til Hola» að þeir hafi feingið bréf Clemens páfa V. um sex ára tíund (Dipl. Norv. VIII bls. 70).

Jnposicio decime omnium ecclesciasticorum reddituum per omnem prouinciam Nidrosiensem[1]).

Jn nomine domini amen.

Nouerint vniuersi quorum interest quod nos Elaws dei gracia archiepiscopus Nidrosiensis, Helgo Osloensis. Jngelldus Hamarensis et Audoenus Holensis eadem gracia episcopi anno eiusdem m°. ccc°. xiij. octauo kal. Decembris Nidrosie in prouinciali concilio residentes mandatum sanctissimi in Christo patris ac domini nostri domini Clementis pape quinti super inposicione decime omnium ecclesiasticorum reddituum per Nidrosiensem prouinciam sicut per ceteras mundi partes usque ad sex annos persoluende reuerencia qua docuit recipimus et statim coram nobis fecimus sollempniter publicari. ac postmodum inter nos tractatu habito diligenti qualiter mandatum apostolicum posset per nos excecucione debite efficacius demandari. cum ipsius formam maxime quo ad aliquas dicte prouincie partes in toto obseruare ipsa inpossibilitas interdicit. Nos tamen formam ipsius mandati apostolici quanto vicinius possumus sequi fideliter et deuote cupientes communi deliberacione decreuimus in eodem taliter esse procedendum.

Jn primis quod quilibet episcopus in sua dyocesi eligat duos discretos collectores pro decima reddituum episcopalium canonicorum et capituli colligenda.

Jtem per plebanias et rura collectores ordinentur prout melius visum fuerit expedire qui decimas ipsas colligant et ad ciuitatem deducant in ipsarum rerum periculo et expensis.

Jtem in qualibet ciuitate procuratores ordinentur qui nomine episcopi et capituli decimas a collectoribus per totam dyocesin collectas sub discreto computo recipant. ac deponant in tuta custodia conseruandas.

Jtem singuli collectores seu procuratores sic assumpti

[1]) Aptan á með litlu yngri hendi.

literas et instrumenta fieri faciant super omnibus et singulis collectis et receptis per eosdem. ut clare et lucide probari posset a quo quantum et quando. et pro quo tempore quolibet sit solutum.

Jtem tam episcopi abbates et alij claustrales. quam canonici plebani ac alij ecclesiarum seu capellarum rectores de omnibus redditibus et prouentibus suis ecclesiasticis qui fiunt. vel obueniunt in illis rebus que seruando seruari non possunt decimas in sicca pecunia persoluant ad valorem et iustam estimacionem illius temporis quo eosdem redditus et prouentus contigerit euenire.

Jtem vbicumque prelati vel alij clerici religiosi vel seculares redditus suos certo precio uendunt iusta decima de ipso precio integre persoluatur.

Jtem vicarij canonicorum cathedralium ecclesiarum de vicarijs suis quas de ipsis canonicis percipiunt nullam decimam soluere teneantur. sed qui[libet] canonicus prebendam suam integre decimabit. sed vicarij plebanorum. quos plebani in suis tenent expensis. de vicarijs suis quas vltra expensas percipiunt decimam soluant. et tum in decimacione ipsius plebani deducatur.

Jtem de funeribus et alijs incertis obuencionibus soluat quilibet secundum discretam estimacionen. et si collector noluerit contentari ad superiorem recurratur. et ipsius sentencia preualebit.

Jtem testamenta pecuniaria que in rebus quibuscunque mobilibus sine onere vel condicione legantur decima persoluatur. de predijs vero et alijs immobilibus ac vaccis prouenientes fructus debent decimari.

Jtem de agris et predijs que prelati claustralis seu clerici seculares propriis sumptibus excolunt. de censu ipsorum prediorum et agrorum. qui secundum iustam et communem estimacionem limitari debet et inponi. si prius inpositus non fuit decima persoluatur.

Jtem in qualibet dyocesi tempora solucionis per dyocesanum ipsum prout possibile uiderit limitentur et prefigantur. ita tamen quod decima ipsa pro quolibet anno in kal. octobris eiusdem anni integraliter sit soluta.

Jn cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus duximus apponenda. Datum kal. Decembris. loco et anno supradictis.

---

215. 14. Juni 1314. í Björgvín.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um ýmsar breytingar á Jónsbók.

Þessi réttarbót er ein af þeim, sem menn um langan aldr hafa skotið í smágreinum hér og hvar inn í Jónsbók, og hefst sá siðr líklega með þessari réttarbót, því í henni er skipað, að hún skuli færast inn í lögbók. Hér er réttarbótin prentuð eptir Ny kgl. s. Nr. 1930A. 4to bls. 141—45 skinnb. frá c. 1320, og er hún hér ágæt og vart í nokkru handriti betri. Hún er til í fjölda handrita, en ekki er hirt um að geta þeirra hér. Áðr er hún prentuð í Lovsamling for Island 1853 I, 27—31 eptir AM. 127. 4to og þar eptir í Jónsbók Akureyri 1858; síðan er hún prentuð í Norges gl. Love 1885, IV, 349—53 eptir gl. kgl. s. 3270. 4to samanbornu við AM. 346. Fol. og Gl. kgl. s. 3269B. 4to og er í þessum útgáfum vísað til hvar hverri grein er ætlaðr staðr í lögbók. Sbr. Crymogæa Arngríms lib. III, 125. Þessi réttarbót er eiginlega íslenzka útgáfan af réttarbótinni frá 2. Mai 1313.

Rettar bætr hakonar konungs.

Hakon með guðs miskunn noregs konungr son magnus konungs sendir ollum monnum a islande þeim sem þetta bref sea eðr heÿra q[veðiu] G[uðs] oc sina.

Skÿllda uar ok astsemd su sem ver hǫfum til alþÿðu rikisins sakir mikils goðvilia ok eptirlætis er allir menn hafa oss tęð. siðan gvð kaus oss til Rikisstiornar. krefr oss vm at bæta þa luti sem afatt er. einkanlega vm lǫgh ok landz rett. hǫfum uer þui vm hugsað með bezstu manna raði ok bænarstað vitrastu manna heðan af landinu. sem þa vóru i hea oss. ok letum skrifa yðr til nÿtsemdar ok hugganar. þessar rettar bætr sem her fÿlgia.

1. J fÿrstu at þau mál er lagmenn ok syslumenn fa ægi yfir tekit. þa geriz xij. manaða stefna til noregs. sua at þa megi þar rett af gera.

2. Jtem at sua se laga stefna til syslumannz sem til lǫghmannz ok halfu minne sekt uið.

3. Syslumenn skulu ok mega gera stundar stefnu til sin at ansuara monnum þeim. sem lǫglegt mal hafa a hendi þeim.

ok suara vitnum þeirra. ok geri þeim rett sem mishalldinn er. þo at stefndr komi æigi forfallalaust.

4. Sua uilivm ver ok rett se at gera stundar stefnu til lôghmanz. þa er hann riðr vm land at skipa malum manna. sua þo at stefndr megi auðuelliga vitnum sinum til koma.

5. Þeir bulavsir menn skulu skatt gjallda. sem hann a .x. hundrat fýrir sealfan sik. ok c. fýrir huern vmaga sinn. ok eitt c. ýfir fram.

6. Fýrirbioðum uer at þeir [se] leensmenn sem eigi eru fullueðia. at bæta þat aptr sem þeir taka vrettliga vtan bændr samþýkki annat.

7. Eigi vilium ver at nokkuʀ maðr skioti mali sinu vndan lögmanne æðr sýlumanni. ok talmi sua rettinðe manna. ef skýnsamir menn sea. at þeir fai ýfir tekit.

8. Þat capitulum skal ok uera i bok ýðarri. sem stendr i rettar botum þeim sem vilhialmr kardinali gaf ôllum monnum i noregs kongs ʀiki ok þetta er vpphaf at. ᴇf uirka dagha ma æigi vinna sakir veðrattv ok þetta annat er sua hefr. ꜱakir nauðsýnia landzins ok ýmislegrar veðrattu[1]).

[1]) Þetta er úr skipan Vilhjálms kardinála frá 16. Ang. 1247 (Dipl. Isl. 1, 562—65 D); í Ny kgl. saml. 1930A. 4to bls. 145 stendr þessi klausa, sem réttarbótin skipar í lög, beint aptan við réttarbótina, og af því að þessi texti er ekki notaðr áðr læt eg prenta klausnna hér.

leyfi vilhialms*).

Þetta leyfi gaf vilhialmr kardinali þa er hann kom i noreg. en siðan staðfesti innocencius pafi.

ef uirkia daga ma æigi vinna firi sakir ueðrattu. þa skal maðr i leyfi hialpa heyi sinu ok korni ok oðrum bnfôngum. ok ôllu alldine sektalavst a helgum dôgum. En vm helga daga gerum ver þa grein aa. at þat leyfi skal hafa sem nauðsyn stendr til. ok nytsemd er i. ok þo nndan taka hinar stęrstu guðs hatiðir.

vm veðrattu*).

Fyrir sakir nauðsynia landzins ok fatæktar ok ymisligrar ueðrattn ok at menn healpi þui betr hinnm fatæka. þa iatum ver af guðs halfu ok lofum korn at skera. ok allz kostar ok at biarga ok sua heyi til knelldz aa ôllum nonhelgum daugvm. nema olafsmesso aptan fyʀa. marinmesso aptan huarntueggia. Sua skal ok ef menn fa veðrattu a laugar daghinn til utroðrar. þa er lofat at fiskia til kvelldz. Ef maðr hefir gôrt heylass

*) með rauðn.

9. Sua hôfum ver ok staðfest at alla þa vendræðamenn sem komaz a kirkiu naðir. skal sektalæst flýtia til noregs ok koma þeim þar i kirkiu. eptir raði syslumanz ok loghmanz. vtan þa menn sem kirkia a æigi at hallda eptir lôghum.

10. Þessar naðir gerum ver ok vm fiôlmæli heþan af. at ef maðr kallar annan mann drottins suika. fordæðu. morðingia. þiof. huinn. putuson æðr horkonuson æðr ônnur iafnskemmileg orð. sæ skal sekiaz. iiij. Môrkum við konungdominn. en ôll þav fiolmæli er smæri dæmaz ok til minne hneyksla horfaz skulu eptir domi ganga. beði sekt ok rettr þeirra er talað er til. þar til er ver getum við komiz með anefndri grein. at setia þau með hinna bezstu manna raði.

11. En huar sem maðr fær meyiar æðr konu eptir lôghum. ok eru honum leðir penningar til æðr i borgan gengit fyrir hann at hann a sva mikla peninga sem þa eru anefndir. þa skal sômu leið fara sem bok uattar vm þat fe sem konu verðr leeð til heimanfýlgiu. en ef hann uanrækir. þa sæki giptingarmaðr æðr lôglegr vmboðsmaðr konunnar henne til handa ok taki þar af fyrir starf sitt sua at hann se halldinn af.

12. Þar sem maðr flestir ser meý æðr konv eptir guðs lôgum ok samðýkt beggia þeirra. þa eru þau bôrn ôll lôglega til arfs komin sem þau eiga. huart sem þau eru getin fyrir festing æðr eptir. nema þav hafi i hórdómi getin verit. en su ein er lôgleg festing. eptir þui sem forn landz lôgh vatta en engi ônnur. ef maðr tekr i hônd meý æðr konu nær verandom skilrikum monnum ok festir hana með þeim orðum. sem þar til heýra. En huerir sem oðruviss binda sinn hiuskap. þa skulu þeirra bôrn æigi lôglegh til arfs.

13. Sua er nu ok skipað at moðir skal taka arf eptir barn sitt. þat sem hvn gat i frillu lifnaði. i settu erfð. næst eptir frillu sun. en ef hvn er æigi til. þa tekr frilludottir.

14. Sa maðr skal æigi mega iata arfi vndan ser. er

æðr uiðarlass firi helgi. þa skal heim reiða ok inn bera þo at heilagt se. sua skulu ok ônnur lauss. aull þau sem a ueg eru komin firi helgina heim reiða ok þau ein inn bera sem næta ma spilla eðr stulld vm at ottazst.

hann er ẏngri en tuitugr. en [sá] er tuitugr er hann hefir. xx. iola nætr.

15. Þat [er] nu ok staðfest at ætleiðings son skilgetinn taki næst eptir ætleiðing ok þa sem honum standa iafnfram. þann arf sem faðir hans uar til leiddr ef hann er andaðr. Sua ok at sonar synir se .ij. æðr fleiri þeir sem faðir þeirra var skilgetinn. þa taki eigi meira arf en faðir þeirra stoð til. ef þeir eigv við þa at skipta. sem iafnfram þeim standa.

16. Skẏllt er huart hiona at fera annat fram a fe sinu huart er þat er. at framfærslu þarf. verðr óðt æðr fær annan krankleika. en ef þav hafa með minna fe saman gengit en þau ætti bæði saman til .ccc. ok alldrei urðu þau sua rik at þau ætti konungi skatt at giallda. þa se huart annars handbiargar vmagi æðr flẏti a ʀossi ef þau fa æigi fyrir vnnit. ok þeirra bǫrn skulu æigi a hreppa segiaz. æ meðan þau géta flutz með fẏʀa skilorði. þat skal þrot heita sem sæ andaz fra. sem með handbiǫrg atti fram at færa. æðr fẏʀ sǫgðum flutningi.

17. Eigi skal þurfa fleirum at bioða omaga en einum vtan sa sẏne með skilriki i lavgligan stefnudagh. at nokkurir standa honum iafnfram þeir sem fullan forlagseẏri eiga. þa skal ekki framaʀ dæma a hann en eptir rettri tiltǫlu.

18. Bioðum ver ok staðfastlega. ok i laugh setium at allir þeir fatekir menn sem með uónaruðl ganga ok þiggia ǫlmusu. eru skẏlldir at leiða æðr bera bǫrn sin æðr annan ueg flẏtia. eptir þui sem skynsamir menn sea at þav fæ orkat ok sua foðvr sinn ok moðvr. vtan sonr æðr dottir vinne sér aðr tueggia missera biǫrg. þa eru þau æigi skẏlld at ganga a fateki með foðvr.

19. En ef þeir menn sem a vanar vǫl ganga ok þiggia ǫlmusu vanvirða bændr æðr aðra dvgandis menn þa sem heimilis fastir eru með orðum æðr uerkum. sua at þat uerðr vitnisfast. þa suari likamlegri refst eptir lǫglighum domi. vtan þeir fai fullan borgunarmann. at lvka slikt sem dæmt uar i rettar salarstefnur. En ef þeir sem misgiǫrðu vilia hlavpa vndan domi krefi sa granna sina er fẏrir vanvirðu uarð. ef konungs vmboðsmaðr er æigi þar at taka þann mann ok fiǫtra hann sua undir lǫghsamdan dom. utan sa fai borgunarmann at hann skal hvergi hlavpazt.

20. Jtem vm þa lausamenn sem vskil gera ok skulldir

eiga at luka. þa taki syslumaðr huerr i sinne syslu goz þeirra með uitorði skilrikra bonda ok lvki hverivm sina[1]) skulld. ef til vinnz. elligar missi huerr sem tala rennr til.

21. Ef þorsdagh þann sem .iij. uikur eru af svmri berr æ helgan dag. þa komi øll gøgn fram vm iarða brigði hinn næsta syknan dag eptir.

22. En ef maðr tekr falka æ annars mannz iorðu. eigi sa. ij. luti uerðs[2]) er a iorðu byr. en sa þriðiung er tok.

23. Heðan i fra skal xv. uetra gamall maður vera vitnis bær. og eiga sealfr rett a ser ef honum uerðr meðr ofvnd misþyrmt. skal ok fearhalldz maðr hans fullu fyrir suara af hans gozi vm þat sem hann kann brotligr uerða.

24. En ef menn verða sannprofaðir at þui at stika rangt viliandi með rettum stikvm. æðr uega rangt með rettvm vagvm æðr mæla vrettliga með rettum mælikerolldum ok verðr þat eyris skaði æðr meiri suari sliku fyrir. sem hann hafi stolið iafnmiklu.

25. Biðrgvinar askr motmarkaðr skal ganga til hunangs ok lýsis æðr sa sem sýslumaðr lætr þar eptir gera. En huerr er i røngum aski mælir. suari fullri sekt eptir þui sem bok vattar. en þeim fyrir skaða er sins misti vretliga.

26. þar sem menn riufa skipan i ueri æðr i langferðum. sekr hverr halfri Mork við konung. er þat gerir. en hinum eptir løglighum domi er skip atti. En huerr sem tekr visvitandi annars skipara sekr halfri Mork við konung. ok skal þo skipari uera þar. sem hann reð sik fyri.

27. konungr a sekt þa sem við liggr vm helgra daga ueiðar.

28. Engi maðr skal ok abyrgiaz vitni lengr en .iij. vetr. vm skullda lyktingar. ef skulld er minne en .vj. hundrut. en þo at skulld se meiri abyrgiz æigi lengr en .v. uetr.

Bioðum ver at þer halldit þessa alla articulos fyrir løgh ok latið skrifa i bok ýðra. en ef nokkurir lutir eru þeir her i er yðr þikkia of linir æðr ofharðir. þa skrifit skiluisligha til uár ok skulum ver þa skipan a gera sem ver seam með bezstu manna raði at ýðr megi hentaz vera.

gefi gvð ýðr sua þessar rettar bætr at hallda at iehsus

---

[1]) sinum, hdr. (!) [2]) uerðr, hdr. (!).

christus hafi tign og uirðing af en ver sæmd ok æru. en sealfum yðr snuiz til naða ok nytsemdar. ok ollum þeim sem eptir yðr kvnnu at koma.

Þetta bref var gørt i biôrgyn. þrimr nottum fyrir botulfs uôku. a xv. are rikis vars. herra biarne auðvnarson inzsiglaði. jon mvrti ritaðe.

---

216. 1314. í Túnsbergi.

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um félagsgerð hjóna.

Thott. 2097. 4to bl. 100b skinnb. skr. c. 1650; næst á undan er réttarb. um Kristinrétt 1316, en á eptir er um melrakkaveiðar, sem hér er og kallað réttarbót Hákonar konungs; áðr stendr hér í skinnbókinni réttarbótin frá c. 1306 um félagsgerð. Þessi réttarbót þekkist ekki áðr; ekki er víst hún eigi við Ísland.

[H]akon m[ed] G[uds] m[iskun].

Med þui at iduglega hevur firi oz kiært vered. at løgmenn vorer vnderstanda imislega þann capitula. sem vottar um fielagz giørd. þã giôrum vier þeza skipan a umm alldur oc æfi obrigdanlega.

1. Ath þeir menn sem gipta saman børn sijn: so at huoretueggiu fedgin ero vit. þã skal sã skildage løglegur vera sem giør er a brudkaupzdege. huort sem er mãle edur helminga fielag. ef sã Mãldage fer þar fram med jäirde oc samþicke. med handsølum af beggia hende.

2. Nu giptizt sã madr sem hann ã Børn skilgeten ãdur. oc ero þau j omegd þann tijma: þã mã hann med øngvo mote helmingafielag leggia vid þã kono edur mey sem þã fær hann: þviat oz lijzt þat vera mega full arfsvik vit børnenn giør.

3. Enn ef hion vilia sialf leggia sijn ã mille. þã mega þau þat med þui mote giora: ad þau eige barn edur børn skilgetenn sijn ã mille: ef þar ero vit lôgleiger erfingiar barnsens: þeir sem erfa skilldu. ef huorke være til fader nie moder.

Var þetta vort bref giort i Tunsberge ã xv: äre rikis vors.

---

217. [1. September 1314].

MÁLDAGI Þorlákskirkju á Eyjólfsstöðum á Völlum, er Árni biskup Helgason setti.

AMagn. Dipl. afskrr. Nr. 4465 með hendi Árna Magnússonar sjálfs, og skýrir hann frá frumritinu á þessa leið: »Þetta fyrer framan skrifad, var med nyrre hendi ritad aptan ä kalfskinns bref daterad 1581. og innehalldande giörning mille Eiriks Arnasonar og Halldoru Jonsdottur, um jördena Eyolfstade &c. Giörningur þesse fram for ä Eyolfstödum a Völlum föstudagenn næstan epter krossmessu um hausted 1580. enn innsigladur er hann og brefadur ä Skriduklaustre sidarsta Martii Anno ut supra 1581. Þetta fyrrsagt kalfskinnsbref ä nu (1708) syslumadurenn Biörn Petursson ä Bustarfelle». AM. 259. 4to bl. 17a og 96a skr. 1592. Ekki er það með öllu víst, að þessi máldagi sé hér í sinni upprunalegu mynd, en mjög fjarri mun það þó ekki. Þess er hvergi getið hvenær Árni biskup hafi riðið yfir Austfirði, en ekki er ólíklegt það kunni að hafa verið um þetta leyti, því ekki er þá getið yfirreiða hans annarstaðar né utanferða.

[Eyolfstada kyrkiu maldage[1]).

Arni biskup Helgason hefur vigt kyrkiuna[2]) a Eyolfstodum a vollum i Fliotzdalshieradi gudi til lofs og dyrdar og hinum helga þorlaki biskupi og signudu[3]) Katerinu med þeim skilmäla at þar skal syngiast annan hvorn dag helgan og iiij. skylldumessur at auk kirkiudag og katrinarmesso og þorlaksmesso vm veturinn firi jol og annnan hvorn paskadag og luka presti .ij. merkur i kaup. kirkian a .ij. kugilldi og skal þar lukast af xij. alner fatækum monnum þorlaksmesso um veturinn og luka .x. aura yfer til vallaneskirkiu arlega firi þa skulld at þar takast heima kirkiu tiundir og presttiunder og liostollar heima manna þeirra sem þar bua. þviat þar takast heima allar skylldur. kirkiudagur a Eyolfstodum er iafnan hinn nædsta sunnudag epter hofuddag Johannes baptistæ.

---

218. 18. Október [1314].

MÁLDAGI Maríukirkju í Steinsholti í Gnúpverjahrepp, er Árni biskup [Helgason] setti.

Landsb. 268. 4to bl. 57a skr. 1601. Það er ekki með öllu víst hver

[1]) [Eyolfstader 259; [2]) kirckiu 259; [3]) sl. 4465.

Árni biskup það er, sem hér er nefndr, þó virðist það helzt vera Árni biskup Helgason. Það bregðr fyrir svo fornlegum rithætti á sumum orðum í máldaganum, að hann getr varla verið frá tímum Árna biskups Ólafssonar, og að efni til ekki heldr.

Steinnsholltt.

Maríu kirkia j stei nnzholltte var vijgd af herra arnna biskupi jn festo sancti luce euangelistę. Hun a heimaland allt og vij cugilldi. kluckur iiij oc Biollu. smellta kross. Bocur iij. kloda(!) cer.

Þar scal vera heimilis prestur oc veita allar tijdir.

Þar liggia vnndir v[1]) Bóer oc ij Bónhus j gelldijnga hollti oc hlijd. circkiu tijundir og lika gróptur af þessum Bøium.

---

219. 15. Marts 1315. í Niðarósi.

Vígleikr Bárðarson selr með samþykki husfreyju sinnar Gyríðar Jónsdóttur kanokum í Niðarósi fjórðunginn í jörðinni «þiasmoarslætto» «synzsta garðenom» «firir tyttugu merkr». «En herra Auðun biscup a Holom skilldi firi neruerandom oc ahóyrandom Ragnu Barðardottor systur minni . . . . . i husum firir sag(ð)s biscups a Holom. er þa var hann i korsbróðra garðe i Niðarose.» Bréfið gert «i Niðarose þrim nattum ef[tir] Gregoriusmesso þa er lidnir varo fra burð vars herra Jesu Christi þushundrat vettra þriuhundrat uættra oc fimtan vettr.»

(Dipl. Norv. III, Nr. 105 eptir frumbr. í AM. Facs. 8. nr. 1a í hinu norska frumbréfasafni).

---

220. 2. April 1315. á Hólum.

Auðun Hólabiskup staðfestir stofnunarskrá Jörundar biskups Þorsteinssonar fyrir klaustrinu á Stað í Reyninesi frá 1295 (Dipl. Isl. II Nr. 159).

AMagn. Fasc. I, 3 frumbréfið á skinni með norsku handarlagi

[1]) í máldaga Jóns biskups Haldórssonar eru taldir að eins fjórir bæir, en það þarf ekki að vera annað en afskriptamunr, fyrir: vj.

og með innsigli Auðunar biskups nokkuð bráknðu. Dipl. afskrr. AM. Nr. 2945 (þrjár afskriptir); afskriptir eru og í AM. 277. 4to bls. 22, og AM. 280. 4to bls. 1—3; Landsbókas. 107. 4to bls. 1. Bréfið er áðr prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 164—66 með latínskri þýðingu. Bréfið er tekið upp í Biskupasögur séra Jóns Haldórssonar.

Jn nomine dominj amen.

Þat séé allum mannum kunneght at þa er lidit var fra bighat burde uars herra jehsu christi þushundrat ccc ok fimtan áar profaðum wer audun medr guds myskunn biskup a holum firir sealfra várs ʀaun ok margra dugandes manna framsogn huersu fagrliga ok bæidrliga forséo virdulighr herra godrar minningar Jorundr er nærst uar firir oss biskup heilagrar hola-kirkiu hefir henne væitt ok sealfa hana ok hennar dætr marg-falldliga prytt medr vitrligri firirhýggiu huadan af er hann setti sýstra klaustr at stad j ʀæyninese [fýrr en maudruualla klaustr[1]) gefande þar til þessar æignir medr fullu skilriki. halfan stadinn hæima. hafstæins stade. grafir tuær. pafastade. vermsla land halft. fiallz land. skardsá. hól. stopul. dadastade. hola. foss halfan. brókar læk halfan. hnudsnes. sela halfa. hof. feriu hamar. kara[stad]e. hroars dal. kelldu dal. bakka. skaurdu-gil ýtra. gek lands læiga af þessum iordum otan hæima ok hafstæinsstadum jn summa sextan hundrat ok tuttugu. sua læiddi hann ok til medr hæilum fortalum ok fagrum kenning-um fru hallberu er sidan vard abbadis sagdz klaustrs ok [m]argar adrar ʀikar konur medr miklu godze at stýrkia stad-inn ok hæilaga ʀeglu ok prýda medr fagrum lifnade. Ꝁu af þui at oss sýnist þessi hans skipan sua hialpsamligh sem nýtsamligh bade til salu og sæmdar honum ok oss ok uáʀum lagligum eptirkomandum. þo at j nakkorum græinum sýnist hann fram-arri gefit hafa af hola stadar godze en hæilagrar kirkiu lagh uatta þa stadfestum wer þessa hans skipan ok giof. æfinliga vbrigdanliga halldnum ʀetti sæmd ok lagum hæilagrar hola kirkiu um biskups tíunder af æignum oftnefndz klaustrs. viter ok firir uist at wer skulum uera þeirra formadr ok abóti þæim ok stad þeirra ok godze til uerndar ok hagýnda. bidium wær uara lagliga eptirkomendr hola biskupa at þer uendit goduilia

[1]) frá [er bætt inn yfir línunni með annari en samtíða hendi.

til klaustrsens og sýstranna medr astsemd ok fadrligre umhýggiu firir biodande huerium manne at kallza þær edr unada. hindra edr talma ifer sagdu godze af sinum Rettindum. væntum wer og træýstum fastliga at allir þeir godir menn sem til þeirra gera ual ok uinattusamliga audlist af gude sealfum j himinrike sæmd og saluhialp. En þeir skulu fá af oss þak ok afwsu. ok at allir menn uerandi ok eptirkomande viti firir uist ok trui stadfastliga þessa uara skipan settum wer firir þetta bref vart jnsigle. Datum anno dominj predicto. loco prefato. Quarto Nonas Aprilis. Ordinacionis nostre anno tertio.

---

221. 25. November 1315. i Björgvin.

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um bréfabrot.

Þessi réttarbót mun ekki hafa verið gefin Íslandi sérstaklega eins og hún ber með sér, en á 14. öld hafa menn byrjað að taka hana upp í Jónsbókarhandrit og öllum hinum prentuðu útgáfum af Jónsbók fylgir hún. Hún er til í tvennskonar textum, sem hér eru kallaðir A og B. Venjulegast kemr hún fram í A-myndinni, en í hinu elzta íslenzka handriti, sem til er af henni, er hún eins og í B; fylgir þeim texta að eins eitt handrit annað, en það er pappírsbókin í MSteph. 13. 4to sem er skrifuð eptir skinnbók frá 16. öld. Þess má geta að einstaka klausur úr þessari réttarbót finnast á víð og dreif í handritum, eins og af svo mörgum öðrum réttarbótum; fipar það opt meir fyrir manni en frá megi segja að ákveða slíkar klausur, því að stundum eru þær ágrip úr réttarbótum með öðrum orðatiltækjum, og stundum er ómögulegt að ákveða þær[1]). Klausa sú sem í B er § 2, um fjárskaða, er t. a. m. skrifuð á spássíu í AM. 343. Fol. bl. 83b (lögbók Svalberðinga) við kap. 22. í Farmannalögum Jónsbókar. Um ártal réttarbótarinnar er þess að geta,

---

[1]) Ein slík klausa er t. a. m. þessi, er sumir láta standa í sambandi við þessa réttarbót (sbr. NgL. III, 115) IBfél. 68. 4to skr. c. 1760; MSteph. 48. 4to ch. Oddur Jónss. 1669 fol. 23 (styttri):

R. B. H. K.

Það barn er ei alið til arfs er maðr á með þeirri konu er hann festir að sinni konu lifandi, ef þau eru ei löglega skilin; hann á á hvorugri rétt meðan hann breytir svo. Svo og verðr það barn ekki skilgetið, sem hann á framhjá konu sinni þó kvinna hans deyi, og eignast hann svo þá konu, er hann hafði í hórdómi fram hjá sinni.

(Thott. 2106. 4to bls. 17—18 eignar þessa klausu Eiríki konungi).

að það finst eiginlega ekki nema í þrem handritum: AM. 157. 4to, AM. 94. og 102. 4to (= eitt hdr., eptir sama frumriti) og Stockh. C21 4to.

A.

Prentað hèr eptir AM. 350. Fol. bl. 76a—b skb. 1363 og borið saman við AM. 351. Fol. bl. 131a - b skb. c. 1360. En í mörgum handritum íslenzkum er þessi réttarbót til svo sem: AM. 345. Fol. bls. 152 skb. c. 1570; AM. 132. 4to bls. 140 skb. c. 1430; AM. 147. 4to bls. 189 skb. þetta c. 1600; AM. 157B. 4to bls. 48 skb. c. 1460; AM. 161. 4to bls. 253—54 skb. 1561—65; AM. 40. 8vo bls. 382—83 skb. c. 1560; AM. 55. 8vo bls. 25—26 skb. c. 1580; AM. 456. 12mo bls. 60—61 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 50—51 skb. c. 1570; AM. 60. 8vo. bl. 63b—64 papp. c. 1690; AM. 200. 4to bl. 11a pappír c. 1700; MSteph. 12. 4to papp. c. 1570—80; MSteph. 41. 4to papp. c. 1730; MSteph. 48. 4to bl. 8b papp. 1669; Gl. kgl. s. 3274A. 4to papp. c. 1620; Ny kgl. saml. 1923. 4to bl. 146—47 skb. c. 1590; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 53a—b c. 1550; Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 97b skb. c. 1600; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 217—18 papp. c. 1750; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. 1656—68; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to papp. c. 1750; Uldal. 320. 4to papp. 1603; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 122. 8vo papp. c. 1660; IBfél. 60. 8vo papp. 1595—1604; IBfél. 315B. 4to bls. 68—69 papp. c. 1670. Prentað í Norges gl. Love III, 214—16, og eins og áðr er getið í öllum Jónsbókar útgáfum.

R[ettar] B[ot] H[akonar] K[onungs][1])

Hakon með Guðs miskunn noregs konungr sendir. Hº. logmanni [Q[ueðiu] G[uðs] ok sina.[2])

Margir menn hafa kięrt fur oss iðuliga. ok einkannliga. þeir sem umboð hafa [uaʀa uegna[3]) at sækia brefa brot oss til handa. at þer uilit ǫngua sekt æ [þa dæma. er briota brefuar[4]). eðr riufa þa orskurði sem uęr hǫfum a lagt eðr staðfest. [ok af[5]) þui uilium uer at [þer uitit[6]) at vær hǫfum sua skipat staðfastliga furr meiʀ ok sua uilium uęr at geymiz [upp fra þersum[7]) degi obrigðiliga. at huerr sem brytr bref uar. heðan af eðr doma. varnaðar bref eðr staðfestu[8]) eðr þau onnur

---

[1]) Hakonar konungs bref vm brefabrot 351; [2]) [et cetera 350; [3]) [af oss ok varri halfu 351; [4]) [segia þeim sem bref vaar briota 351; [5]) [sl. 351; [6]) [þu vitir 351; [7]) [fra þeima 351; [8]) bref, b. v. 351.

sem uęr gefum ut ymsum monnum til rettinda. stýrks eðr naða. þo at æigi se sakir æ nefndar. i uarum brefum. þæ uilium uęr. at huerr maðr se sekr[1]) viij. mǫrkum er uar bref brýtr. ok sua bioðum uęr þer at dôma ok laga orskurð æ at leGia. heðan af[2]). furr nefndar viij. merkr. æ huern þann mann er at þui uerðr kunnr eðr sannr. sem aðrar laga sektir þær sem á nefndar ero i landz laga bokinni sealfri. nema þar sem menn gera friðbrot[3]). heimsokn. [eðr rán[4]). eðr aðrar þær sakir sem oss þickir [æigi sua litil[5]) sekt til koma. þa uilium uęr at fari eptir þui sem lôgbok uattar.

[var þetta bref giort j biorgvin vpp æ katrinar messo dag. æ. xvj^da^. are rikis uars[6]). [Herra juar kanceler jnnsighladi[7]). [En þorger þouesson ritade[8]).

B.

MS Gl. kgl. saml. 3269B. 4to bls. 125—26 skb. c. 1340; sbr. Steph. 13. 4to. bls. 269, papp. 1715, eptir skb. frá 16. öld.

rettarbot hakonar konongs.

Hakon konungr etcetera. senndir H. loghmanne etcetera.

1. Marghir menn hafa iðuligha kært fyrir oss ok einkannligha þeir sem vmboð hafa af uorri halfu at sækia brefhabrot oss til handa at þeir uilia engha sekt æ þa dæma sem bref uar briota. eða. riufa þa orskurði sem ver hofum æ lakt. eða staðfest. ok af þvi uilium ver at þu uitir at uer hofum sua skipað staðfastligha fyr meir. ok sua uilium uer at geymiz fra þeima[9]) deghi obrigðiligha. at huer sem brýtr uar bref heðan af. eða doma. uarnaðar bref. eða. staðfestu. eða þau aunnur. er uer gefhum ut ýmissum monnum til rettinda. stýrks. eða. naða. þo at eigi se sektin ænefnd i uorum brefum. þa uilium uer at huerr maðr se sakaðr atta morkum er uor bref brýtr ok sua bioðum uer þer at dæma ok lagha orskurð æ leGia heðan af fyr nefndar atta merkr æ huern mann þann er at þui uerður kunnr

---

[1]) sakaðr 351; [2]) fra 351; [3]) eðr b. v. 351; [4]) [sl. 351; [5]) [meiri 351; [6]) [þannig 157B eitt; etcetera 351; Datum etcetera 350; [7]) [b. v. eptir Stockh. C21; [8]) [bætt við eptir AM. 94. 4to og 102. 4to; [9]) þma, hdr.

ok sannr sem aðrar laghasektir þer sem æ nefndar eru i landz laga bokinni sialfri nema þar sem menn gera friðbrot eða heim soknir ok ræn ok aðrar þer sakir sem oss þickir eigi sua litil sekt til koma. þa uilium uer at fari eptir þui sem loghbok uattar.

2[1]). Jtem huaruitna þar sem maðr gerir til fiar skaða. eptir þui sem .vi. skýnsamir menn meta loghligha til nefndir af rettaranum ef uitni eru til. þat er allt fullrettis skaði er menn meta til halfrar merkr. eн ef minne er þa er ðfundar bot eptir domi ok atuikum þeim sem ger er skaði. nu dylr hann ok eru eigi uitni til. sýni lýrittar eiði. enn settar eiði fyrir fullrettis skaða. ok gialldi sem aðr uottar.

3. Jtem nu uill maðr annan sekia um eitthuert mæl enn annaʀ hafi honum sokn fýʀi æ hendi þa lati sa fýʀi af er siðaʀ tok til þuiat eigi mæ hann tueim ein andzsuor ueita. ef þat er eigi uęla sokn uið han ger.

4[2]). Konungr eða hans umboðsmaðr æ fýst kaup æ ollum uarninghi eða þarfindum huart. sem fallt hafha utlenzkir menn eða innlenzkir. þa skal honum fýst selia fyrir slikt uerð sem aðrer kaupa. ok vm allt þat sem hann þikkiz kaupz við þurfa ok fælt er þa skal hans umboðs manne fýst selia. þeim sem hann gerir til.

---

222. [1315].

Máldagi Grjóteyrarkirkju í Andakíl, er Arni biskup [Helgason] setti.

Með vissu verðr ekki sagt, að svo stöddu, hvort biskup sá, sem hér er nefndr, sé Árni Helgason eða Árni Ólafsson, en máldaginn hefir fornlegan blæ. Árið er og sett að ágizkun. Landsb. 268. 4to bl. 73a—b skr. 1601.

Grioteýre.

Þat er skipan herra ãrnna biskups j skalhollte at kirkia su er stendur a grioteýre skal hafa þennan maldaga. enn Bonde sa er þar Býr hafi heima halfua tijunnd sijna og heima manna

---

[1]) sbr. réttarb. Magnúsar konung 1274 (Dipl. Isl. II, 42); [2]) Prentað áðr, sbr. rb. 1280 (Dipl. Isl. II, 72B).

sinna. hälf tijunnd og lysitollur af grioteyre skul gr[e]idast. [til hvanneyrar].

---

223. [1315].

Máldagi Laurentiuskirkju í Görðum á Akranesi [er Árni biskup Helgason setti].

Landsb. 268, 4to bl. 47a—48b skr. 1601. Máldagi þessi er mjög fornlegr. Árni biskup Þorláksson tók biskupsforræði í Görðum 1285. Þó virðist þessi máldagi varla vera svo gamall. Virðist sízt fjarri að heimfæra hann til Árna biskups Helgasonar.

Gardar a akranese.

Þesse er maldagi kirkiu lorentij oc sebastiäne j gordum ä akranesi ad kirkian ä halft heima lannd oc skrijn gÿllt med helgum domum. sÿlfurkaleka iij oc einn kalek gylltann og gullkalek hinn fiorda. Sio manna messuklædi oc eirnn laushokull. kanntara kapur þriär. sloppar iiij oc fontklædi. iiij haalltaris klædi og ij thil krossalltaris. munnlogar ij. oc kerttistikur iij oc jarnnstika stor. sex kluckur. rodukrossar ij oc annar gÿlltur. fonntur. glodaker tuo. Tiolld vmmhuerfis kyrkiu. glerglugg oc einn stol oc messufata kistu. lektara. kerttastock. hälft annad pund vax. A millum oss j arnnarnesi oc griotgardz j galmars vijk ä kirkian allann storreka. oll þau tre er þuij eru leingri enn vj alnna ad bolexi megu setia ä fyrir framann enn fyrir ofann äla ä allt gardalanndd alla reka vt frä marklæk enn sa er vid gard ad osi. Selfarar tuennar onnur a marsstodumm enn onnur vpp med leira fyrir vestann gagnnvartt biskups breckv. afreit(!) j Suannga j Skorradal. ollum nautum oc ä gagnnheidi ollum saudum. kirkian ä x kÿr. xiij kugilldi asaudar oc leÿsa huertt [annad. xxx. gelldijnnga. þar skulu vera prestar ij oc diaknn oc huernn dag messa ij vmm lanngafostu. ef heimilisprestur er ä heÿnese. þa skal giallda j Garda hunndrad. J gordum skal sÿngia ij messur huernn miduikudag oc fostudag huernn. Tijunndir liggia vnndir þessa kirkiu. af halfum fiorda tijgir(!) bæia. þar skulu fylgia verkhestar fiorir. ecki fylgir skagi garda lanndi. kirkian ä slijki-

stein hunnsl(!) punng med pell. oc ij alltaris steina lausa. oc eirnn vijgdann[1]).

224. [1315].

Máldagi Eyrarkirkju [í Kjós] er Arni biskup [Helgason] setti.

Það er óvíst hvort það er Árni biskup Helgason eða Arni biskup mildi Ólafsson sem máldaginn nefnir, og úr því verðr ekki skorið með vissu að svo stöddu. Árið er og sett að ágizkun. AM. 263. bls. 66 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 76b skr. 1601.

Eyre[2]).

Þa er Arni biskup vigdi kirkiu a Eyri gerdi hann þa skipan a ad Eyrar kirkia skal taka tyvnd oc lýsitolla af ollum heima monnvm þar: enn jngialldur leggur til kirkiu j saurbæ xij ær.

225. 23. Juni 1316. i Björgvin.

Fjórtán menn og þar á meðal Haukr Erlendsson, samþykkja úrskurð þann, er Einar Ambason og Eindriði Sigmundsson féhirðar konungs höfðu gert um, að vörur átta vestfalskra kaupmanna («Vesfælinga») skyldu upptækar «firir þa skuld. at þeir hofdu læynt morghum lutum af sinum kaupðyri ok varningi». Bréfið gert «daghen nesta firir Jonsuoku a siautianda are rikis vars virduleghs herra Hakonar Noræghs konongs j Jonsstofu i konungs garde i Biorghuin».[3])

(Dipl. Norv. I Nr. 147 eptir afskr. í Stockh. C16. 4to og Deichmannssafni í Kristjaníu Nr. 11. 8vo).

226. 28. Juli 1316. i Björgvin.

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um að Kristinréttr hinn forni skuli vera í gildi.

---

[1]) Hér kemr strax á eptir máldagi Gyrðs 1352; [2]) 268; [3]) Hákon konungr háleggr staðfestir sama ár þessa úrskurði, Sighvats og Hauks lögmanns (Dipl. Norv. VI, Nr. 88).

Réttarbót þessi á alls ekki við Ísland, en er til í fjölda af íslenzkum handritum, og Arngrímr Jónsson og margir síðan hafa haldið að hún væri gefin Íslandi, og því er hún prentuð hér. Hér er fylgt AM. 158A. 4to bls. 115 skb. c. 1420 (Hlíðarendabók), en enginn orðamunr tekinn úr öðrum handritum, því réttarbótin er hér góð, en þessi skinnbókartexti af henni hefir aldrei verið notaðr fyr. Ártal þessarar réttarb. er ekki tilfært nema í sumum handritum. Réttarbótin er áðr prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 422—23; NgL. III, 116—17; sbr. Lovsaml. for Isl. I ár 1316; á latínu í Þorm. Torfas. Hist. Norv. IV, 450; Arngr. Jónss. Crymogæa III, 125; á dönsku í Jonsbogen 1763 bls. 385—86. Er til í fjölda íslenzkra handrita svo sem: AM. 345. Fol. 151—52 skb. c. 1570; AM. 350. Fol. bl. 76a skb. 1363; AM. 128. 4to bls. 153—56 skb. c. 1490; AM. 135. 4to bls. 213 skb. c. 1490; AM. 136. 4to bls. 291—92 skb. c. 1480; AM. 147. 4to bls. 188—89 skb. þetta c. 1600; AM. 161. 4to 4to bls. 252—53 skb. 1561—65; AM. 37. 8vo bls. 256—59 skb. c. 1500; AM. 40. 8vo bls. 381—82 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 70 skb. c. 1570 (brot); AM. 55. 8vo bls. 30 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bls. 62a—63b papp. c. 1690; AM. 62. 8vo bl. 28 papp. c. 1650 (»R. B. H. K. Magnussonar Jslendingum«) AM. 456. 12mo skb. c. 1480; AM. 200. 4to bl. 16—17 papp. c. 1700; MSteph. 3. 4to papp. 18. öld; MSteph. 13. 4to papp. 1715 (fjórar afskr. ein eptir Arnarbælisb., önnur eptir AM. 128. 4to eða 37. 8vo); MSteph. 41. 4to papp. c. 1730 (tvisvar); MSteph. 48. 4to papp. 1669, bl. 8a; Gl. kgl. s. 1159. Fol. papp. c. 1650; Ny kgl. s. 1080. Fol. frá 18. öld; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 53a skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1911. 4to papp. c. 1750; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 53—55, 247—48 papp. c. 1750; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570; Stockh. C2. 4to skb. c. 1580; IBfél. 315B. 4to papp. c. 1670; IBfél. 122. 8vo papp. c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 159—60 skr. 1706 af Hálfdáni Jónssyni á Reykjum. Þarmeð þessi athugasemd: «NB Christennrettur settur j løg a Jslandi Olaffz k[ongs] helga Haralldzsonar og sama är og hann bad vmm Grimzeÿ og mun sa elste hier a landi vered hafa» (!) Í AM. 128. 4to og 37. 8vo er skeytt framan við réttarbótina § 1 úr rb. 23/6 1305.

Bref virduligs herra hakonar konungs.

Hakon med guds miskvnn noregs konungr et cetera.

Vær hofvm vndirstadit at logmenn her med ydr vilia eigi log segia vm þav mala efni sem heilagri kirkiv til heyra ok kristinsdoms rettr skal vm ganga. þviat eingi kristinsdoms balkr er j þeirri lögbok sem virdvligr herra Magnus konungr fadir varr hinn kærazti agiætrar minningar let saman setia ok saman setta þingtaka ok þvi hefir æigi firirfariz ath vær erchibiskup ok biskuparnir hofvm eigi lidvger til vordit kristinsdoms balk-

vm svo skipa edr setia sem oss likar ok vilium vær þo einna sitz at heilog kirkia missi sinna rettinda edr hennar formenn. þat vilivm vær ok biodvm fullkomliga at logmenn varir her ok allir halldi ok hafi þann kristinsdomsrett sem verit hefir at fornv her med ydr. þo hvarki þann sem magnus konungr fadir varr let saman setia ok eigi þann sem ion erkibiskup let saman setia. En sa sem adr er her ok forn er. vilivm vær at gangi ok þar eptir dæmi logmenn varir ok laga orskvrd æ leggi. þo sva at ǫll sv sekt er þar stendr j ok anefnd er falli til þridivngs. En ef þar ero nockorir lvtir þeir sem eigi megv standa edr þat sem ydr þickir æ fatt vera j fyrnefndvm kristins doms belkivm. þa ritit aptr til vær þar med ydra tillogv med vitordi ok samþykt biskupanna ok lærdra manna ok handgeinginna manna er vita hvat landinv er nytsamligaz.

Var þetta bref gert j biorgvin. olafs vǫku aptan fyrra. æ xvij æri rikis[1]) værs. Herra jværr kancilerværr innzsigladi. þorgeirr tofason notarius vær ritadi.

---

227. 11. December 1316. i Björgvin.

Þrándr Gulaþingsmaðr staðfestir ættleiðslu úrskurð Sighvats á Leirhólum eptir síra Ívar í Volabúi og bréf «herra Hauks loghmanz [Erlendssonar] sua wattandi at han dœmde þa ættleiding loghlegha». Bréfið er gert «i Jonsstofu i konongsgarde j Berghwin laughardaghenn nesta æptir Nikulasmesso a þui are er lidnir waro fra burdartid wars herra Jesu þushundraþ wettra þriu hundrað wettra ok sexstan vettr.»

(Dipl. Norv. I, Nr. 148 eptir frumbréfinu, sem þá var í eigu G. Munthe's kapteins í Króki).

---

228. [1317].

Máldagi Fellskirkju í Kollafirði [er Árni biskup Helgason setti].

Landsb. 268. 4to bl. 89b. Þetta stendr meðal máldaga Árni

[1]) ks, hdr.

biskups Helgasonar og er því líklega frá hans tíð, því máldaginn er fornlegr.

Fell j kollafirdi.

Kirkia vnndir felli j kollafirdi a þriar kýr oc fiorar vættir skreidar. af atta bæium vr þorpum. oc fimm hundrad voru.

---

229. 27. Juli [1317]. í Kaldaðarnesi.

Vígslumáldagi Kaldaðarnesskirkju í Steingrímsfirði, er Árni biskup Helgason setti.

Landsb. 268. 4to bl. 61a—b. ekr. 1601. Sbr. Gyrðsmáldaga 1354.

Kalldadarnes.

Kirkia ad kalldadarnesi var vijgd af herra arnna biskupi vj kalendas augustij oc helgut med gudi hinni helgu meý mariu modur gudz oc mikaelei(!) arcangelo oc hinum helga thorlaco. enn þessi maldagi var þa skipadvr. at til þessara[r] kirkiu scal vera tijdasoknn af Boum þeim ollum sem eru fyrir vtann sela oc nordur thil saura. kirkiu tijund nema hualtijunnd af kalldbaki oc ollum Bæium til selär. liggia til kalldadarnes kirckiu oc suo lysitollr oc fiskatollar. half vætt af Bæ oc half vætt af huerium fiskimanni at eýum. nema at kalldbak oc kleifum skal greidast þridiungur vættar. Lamb skal ala ã Bæ huerium heilagrar kirkiu oc abyrgist [sá] at helmingi vid aullu sem elur. lijc scal færa af þessum Bøum. huertt sem helldur vill thil stadar eda kalldadarness oc sculu taca helmijng huorir. þess sem med lykumm gefst. A kalladarnesi skal vera heimilisprestr sa sem þar veiti tijdir oc til þriggia Bonhusa. scal hann sýnngia j Bø oc ad hamri oc a kalldBak. oc taca vj aura af hueriu. enn iiij merkur af heima kirkiu. kirkian a lannd er ramnn gaf til hennar þad sem heitir Biarnnanes. ku oc hest oc kluckur iij.

230. [1317]. i Tungu.

Máldagi kirkjunnar í Tungu í Steingrímsgfirði, er Arni biskup Helgason setti.

Landsb. 268. 4to bl. 89b—90b. skr. 1601; 262. 4to bls. 23 skr. c. 1600; máldaginn er tekinn upp í Vilchinsbók (cl) orðréttr.

Tunnga j steinngrijmmsfirdj.

[Suo mikil kuikfe a kirkian j tunngu. fimm kyr oc iij ær. c. voru. kirkia[1]) a heima lannd allt efrabol[2]). hlijdarsel). [arnkautludal[3]). fiordung j skogalandi. attungur j hualreka ad[4]) hrofa. oc j eggver[e] lannd allt j grof enne litlu oc allann hualreka oc vidreka. attung hualreka j hlidabæ[5]). fimmtunngur j hualreka ad heydalsa. Tolftungur j hualreka a Galmas[6]) stronnd milli karahafnnar[7]) og grinndar. ad afteknum tolftungi. þridiung j hualreka ad huolzã. helmijnngur vidreka milli holzlækiar oc hafnnarness. kirkia a holzland allt[8]) hid efra med ollum gognum oc giædum. reke allur a kaungustodum[9]). fiordung j ollum reka ad bruarã. settung j hualreka j milli kolbeinzar oss[8]) oc kallbakzoss[10]). niundi parttur hualreka j býrgisvijk. settungur j ollum reka ad giðghre. fiordung allra fiorunytia ad rifskerium. ok j akurvijk. halfur sextandi lutur j hualreka a þrætuteigi. kirkia a alltaraklædi sex[11]) oc kross smelltann. iiij. rodukrossa. glerglugg. mariuskript. kistil oc j helga doma. [fornn tiolld vm kirkiu[12]). jonnz lijknneski. [gunnfana ij[13]) kluckur fiorar. Biollur ij. kerttistikur ij. paxspialld. [fonnt oc klædi[14]) lectare[15]) med reidustol. messubækur. ij. alltaris Bok[16]) eina mariu sogu. jons sogu postola og glodaker [oc elldbera[17]) messufot einfolld. [munlogar ij. Bœd[18]) oc ker[19]). half vætt fiska af huerium Bæ. kiortre a kirkiuboli. Tyundir milli smahamra oc rofar[20]). þar skal vera prestur heimisfastur. holz lannd jd efra ä allann vidreka milli fauskalækiar oc holzlækiar. þordur Bonndi oc vilborg gafu kirkiunni j tungu [tyunda hlut[21]). j hualreka [or þrim hlutum[22]) a kirkiuboli med hanndtaki. Eg[23])

---

[1]) [Kirkian j tungu j steingrijmsfirdi er helgud mariu drottningu oc enum sæla Jone postolu oc enum heilaga thorlaki biskupe oc margretu meyu. hun 262; [2]) vj kyr. iij hundrud voru b. v. 262; [3]) [ad gautadal 268; [4]) a 262; [5]) heidabæ 262; [6]) sl. 368; [7]) karhafnar 262; [8]) sl. 268l [9]) kũgoftodum 268; [10]) kollbaksoss 262; [11]) V, 262; [12]) [steintialld forntt 262; [13]) mercki 262; [14]) [fontklædi 262; [15]) sl. 268; [16]) sl. 262; [17]) [sl. 262; [18]) þannig 268 = borð? [19]) [munnlug vond 262; [20]) hrofär 262; [21]) [x hundrud 268; [22]) [sl. 262; [23]) Og 268, 262.

arnni biskup helgason sat ýfir þessum māldaga er ritadur var j tungu [j] steingrijmsfirdi [ad hia verannda sijra audunj. sijra þordi. sijra tħomassi og mǫrgum odrum godvm monnum[1]).

---

231. 6. August 1317. á Eyri.

VÍGSLUMÁLDAGI Eyrarkirkju í Bitru, er Árni biskup Helgason setti.

Máldagi þessi er tekinn orðréttr upp í Vilchinsbok (cxlviij) og skeytt aptan við hann seinni viðbót, sem hér er slept. Þar er máldaginn árfærðr til 1318. Landsb. 268. 4to bl. 89a—b skr. 1601 «Gamler mäldagar» stendr fyrir ofan. AM. 262. 4to bls. 29 skr. c. 1600.

[Eýri j Bitru[2]).

Þa er lidid var fra hijnngadburd lausnnara vors jehsu christi þushundrut vetra. ccc og xuij[3]) ar. vijgdi herra arnni Biskup af skalhollti kirkiu ā eyre j Bitru thil lofz og dyrdar allz valldanda gudi. sælli gudz modur marie. hinum heilaga joni postola oc gudzspiallamanni. olavi konungi. Torlaki Biskupi oc heilagri margarete meýu a pijslardeigi heilagra gudz pijnijngar[4]) votta sixti felicissimi oc agapiti. þad er fiorum nottum fyrir laurencijusmessu med þessum maldaga sem hier fýlgir.

lagdi einar bonndi þorgrijmsson thil kirkiu fiordung j hualreka ollum a ruteyiar strond med radi oc samþýcki herra arnna biskups. enn sialfur herra Biskup gaf thil kirkiu fimm hunndrud voru. Leggiast oc þar thil kirkiu a eyri tijundir oc lysitollar þar med groptur af aullum bæium milli borgahals oc ennishǫfda og þar med lamba eldi. skiædatollur oc osttollur vm alla bitruna oc[5]) malz miolk vnndann aullu fe millum gudlogshaufda oc borgar hals. skal sa bonndi er ā eyri byr fæda prest oc gefa honum iiij merkur kaups ā hveriu ari og hafi hann fe til medferdar [vid kirkiufe[6]) enn j moti lamba eldi af ollum bæium fyrir jnnan gudlaukz haufda. skipadi herra arnni Biskup skylldu sonng j gudlaukz vijkur[7]). paskadag. huijtasunnudag. mariumessu fyrri a sumared oc nicholasmessu. ātta-

---

[1]) [morgum godum monnum hiaverǫndum 262; [2]) Maldagie kirkiunnar a Eyre j Bitru 262; [3]) xviij 262; [4]) pijslar 262; [5]) enn 252; [6]) [sem til kirkiu liggur 262; [7]) gudlǫgzvijkur 262.

dag jola oc drottinz dag eptir ýmmbruviku vm lannga föstu oc þeim[1]) lofligt naudsyniar þangad ad sækia a fyrsogdum dogum. þar er oc biskupz gisting[2]) huerrn tijma er hann fer yfer[3])

---

232. 13. Oktober [1317]. á Ingjaldshvoli.

VÍGSLUMÁLDAGI kirkjunnar á Ingjaldshvoli undir Jökli, er Árni biskup Helgason setti.

AM. 260. Fol. bl. 112—13 (Vilchinsbók ccv) með hendi séra Jóns Erlendssonar á Villingarhollti. AM. 252. 4to, skr. c. 1660; AM. dipl. afskrr. 1613 og 1660 og sýnist vera með hendi Þormóðar Torfasonar. Máldagi þessi er hér án alls efa í sinni upprunalegu mynd, að undantekinni stafsetningu.

Jngialldsbuoll.

Kirkia at Jngialldzhvoli er vijgd af herra Arna biskupi hinum sijdara jn festo Reliqviarum Gudi til lofs oc dyrdar oc hans signudu mod[u]r jungfrv sanctæ Mariæ oc heilogum martiribus Cosme oc Damiano oc ollum heilogum monnum.

Var þar Bænhvs ad fornu oc atte þad Bvrfellzdal oc j Rife slijkt sem reiknadist. enn Gunnar bondi Hauksson er kirkiuna liet giaura oc þa atti Jngialldzhvol lagdi þessa skylld i heimalannd sem hier er skrifad.

Þar skal syngia messu hvern dag loghelgann. enn ef vedur banna edr adrar naudsynniar þa skal syngia firir rvmhelgann dag þa[nn] sem bondi vill. Joladags tijder skal syngia ad Saxahvole enn hamessa ad Jngialldzhvoli. þar skal syngia sijdar palmadag enn fara heim midvikudaginn oc syngia þa heima til paska. og fyr[r]e paskadag. þar skal hann fyr[r]e syngia Hvijtasunnudag oc Olafsmessodag. a Jngialldzhvoli. skal fyr[r] syngia allra heilagra messu og Mariumessur allar. þar skal syngia allar tijdir a kirkiumessodag oc so jn festo Cosme oc Damiani. enn allar adrar hatijder skal ad jafnadi synghia so adra hueria viku vmm Langaföstu.

---

[1]) þa 262; [2]) oc, b. v. 262; [3]) Hér aptan við kemr í 268 og 262 viðbótin sú sama og hjá Vilchni; þó er nokkru slept aptan af í 268.

Bondi sa er býr ad Jngialldzhvoli skal greida presti halftt annad hunndrad frijdt æ hveriu ære. enn x aura til frodärkirkiu. skal j þa x aura greidast frijdt eda skreid ad tiundarlagi edur annar haustlagseyrer. Hann skal oc fæda prest þa daga er hann sýngur þar oc mann med honum a vetur edur hest ef prestr hefur ei langsetur. og hann skal halda vpp allre kirkiuskylldu.

þar skal takast heima tiund med lysitollum fra Gufuskalum oc ollum bæium inn til Ennis. Bændur gafv til kirkiunnar af ollum þessum bæium vætt skreidar af hverium landeiganda æfinnlega. enn leigulidar hver firir sig medan hinn sami býgge. so oc aller þeir sem skriptt edur þionustu sækia til Jngialldzhvols skulu greida fiordung fiska þeir sem ei hafa af lanndi. ella sæki allar naudsynniar til Saxahvols. So hid sama skulu leigulidar sækia til Saxahvols ef þeir vilia ei greida slijkt sem þeim var akvedid. skal þennann fiordung halfann hafa prestur. enn halfann bondi þar til er biskup giorer annad rad fyrir.

Hun a innan sig Mariuskript. kiertistikur ij. kluckur ij. oc eina litla. lykakrak. glodarkier. ij. kugilldi.

þar skal biskupps gisting.

---

233. 28. Marts 1318. i Túnsbergi.

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um arftöku ættleiðinga.

þessi rèttarbót hefir á Íslandi venjulega verið kölluð «Herjólfsréttarbót», og stundum «Herjólfsbréf» eða «þræturéttarbót», því að menn hefir greint á um gildi hennar á Íslandi; víst er og svo, að upphaflega hefir hún einungis verið ætluð Norgi, en snemma hafa Íslendingar farið að taka hana upp í lögbókar handrit sín, hér um bil á miðri 14. öld, að því sem nú verðr séð, og síðan fylgir hún þeim hér um bil öllum, og sum þeirra telja hana enda lögtekna á Íslandi (AM 129. 4to skb. c. 1490). Eitt af hinu fyrsta af lagaritgjörðum eptir siðaskiptin á Íslandi er grein um þessa réttarbót gerð 1582, og er eptir Staðarhóls-Pál; neitar hann gildi réttarbótarinnar og segir meðal annars: «Í fyrstu set eg og segi eg, að Herjólfsréttarbót í fyrsta partinum sé óvenjuleg, og verði ei með sannindum prófað, að nokkru sinni hafi eptir henni dæmt verið» (MSteph. 27. 4to). Móti Páli ritar Guðbrandr biskup 1590 og segir hann: «Furðandi er að dannemenn bera slík ósannindi fram fyrir góða menn», og

nefnir ýmsa dóma[1]). Það er og víst að dæmt hefir verið eptir réttarbótinni nokkrum sinnum; í fyrsta skipti er það gert 1479, og síðan öðru hverju svo sem 1481, 1512, 1515, 1554 o. s. frv. Réttarbótin hefir fylgt öllum útgáfum Jónsbókar eins og hún kemr fram sem A.

A.

Hér er prentað eptir skinnbókinni Gl. kgl. saml. 3269A. 4to skr. c. 1350—60 (bls. 173). En til er réttarbótin í fjölda íslenzkra handrita, svo sem: AM. 342. Fol. skb. 1577; AM. 345. Fol. bls. 149—50 skb. c. 1570; AM. 350. Fol. skb. skr. 1363; AM. 351. Fol. bl. 130b skb. c. 1360; AM. 126. 4to bls. 173—75 skb. c. 1380—1400; AM. 129. 4to bls. 297—99 skb. c. 1490; AM. 132. 4to bls. 139 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 145—6 skb. skr. c. 1490; AM. 137. 4to skb. c. 1400, bls. 8—9; AM. 147. 4to bls. 187—88 skb. þetta skr. c. 1600; AM. 151. 4to bls. 276 skb. c. 1570; AM. 154. 4to bls. 152—53 skb. c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 56 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 114—15 c. 1420; AM. 161. 4to bls. 249—50 skb. skr. 1561—65; AM. 175C. 4to bls. 31—32 skb. c. 1400; AM. 234. 4to bls. 107—109, 575—76 á pappír frá 17. öld; AM. 40. 8vo bls. 376—77 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 63—65 skb. c. 1570; AM. 456. 12mo bls. 54—55 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 51—52 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo bls. 56—57 skb. c. 1580; AM. 58. 8vo bls. 157—59 á pappír c. 1590 (með hendi Jóns lögmanns Jónssonar); AM. 60. 8vo bl. 58b—60a á pappír c. 1690; MSteph. 12. 4to c. 1570—80 á pappír; MSteph. 13. 4to á pappír skr. 1715 eptir skb. frá c. 1500; MSteph. 48. 4to bl. 5a á pappír 1669 (með hendi Odds Jónssonar frá Vatnsfirði); Stookh. C2. 4to skb. c. 1580; Gl. kgl. saml. 3268B. 4to skb. c. 1340; Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1923. 4to bl. 147—48 skb. c. 1590; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 52a skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1928. 4to bl. 130a—b skb. c. 1590; Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 97b—98 c. 1600: Ny kgl. s. 341. 8vo skb. 1656—58; Ny kgl. s. 1080. Fol. papp. c. 1750; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560; Thott. 2101. 4to

---

[1]) Fyrirsögn fyrir ritgjörð Guðbrands biskups er svo:
Meining herra Guðbrands um Herjólfsréttarbót,
sem nú mælir margur mót
af rangri rót,
því skilur ei hót
hans skynsemd fljót,
ályktan ljót
aungvan hefir vissan fót.

skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to bls. 256—57; Uldal. 320. 4to papp. 1603; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570 («Heriolfsrettarbot og Þræturettarbot»); IBfél. 122. 8vo papp. c. 1660; IBfél. 60. 8vo papp. 1595—1604. Prentuð í Norges gl. Love III, 128—31.

Hakon meðr guðs miskunn noreghs konungr sonr magnusar konungs. sendir ǫllum monnum þeim sem þetta bref sia eðr heyra. Q[ueðiu] G[uðs] sína.

Ver uilium ýðr kunnikt giora. at a xix are rikis uars a týrsdagh hinn næsta fyri miðfostu. komu þeir a stefnu fyri os. i mælstofuna a tunsbergis huse. ulfr þorallða son af halfu guðrunar konu sinnar. ok annara sýstkina hennar. enn af annarre hælfu. gunnar af risum. kærði ulfr at guðrun kona hans ok systkin hennar. na eighi rettu af gunnare um arf fru Ragnhilldar moður meistara heriulfs. þar sem faðir hennar hafði arfleitt þau til arfs sins þa uoru þau ekki arfleidd til arfs fru Ragnhilldar. fǫður moður sinnar. ok moð[u]r meistara heriulfs er siðar andaðizt enn faðir þeirra ok kuezs hafa fyri ser dom herra guthorms laugmanz sem sia matte. Nu af þui at lǫgmennirner undir stoðu ættleiðingar kapitulum ýmisliga ok baðu os skýra ok greina huersu þat skal undir standazt huartt ættleiðingr skal þann einn arf taka. sem hann er ættleiddr til. eðr fleire. þa gerum uer þa skipan ok skýring a meðr uitrarztu manna tillǫghu ok undirstaðning þeim sem Magnus konungr faðir uar hinn kærsti hafðe. þa er hann skipaði aðr um ættleiðingar capitulum. ok i loghbok sina let seta. at ættleiðingr skal taka alla þa arfua sem til kunna falla sva sem skilgetinn eighinnar konu son. þess sem arfleidde iafnann siðann heðann af. ok af þi dæmum uer guðrunu. ok oðrum bornum meistara heriulfs lǫghligha arfleiddum. arf fru Ragnhilldar fǫður moður sinnar. ok til sanz vittnis burðar gefum uer þeim þetta uartt bref. meðr uoru innsigle. er gǫrtt uar a fyR sǫgðum deghe.

B.

AM. 344. Fol. bl. 61b skb. c. 1350—1400; AM. 48. 8vo bl. 106b. skb. c. 1360, orðrétt eins í báðum; AM. 128. 4to bls. 159 skb. skr. c. 1490; AM. 148. 4to bls. 206 skb. c. 1500; AM. 170A. 4to bls. 34 skb. skr. eptir 1565; AM. 200. 4to bl. 14b á pappír c. 1700; AM. 37. 8vo bls. 265 skb. c. 1500; AM. 39.

8vo bls. 251 skb. c. 1470; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á pappír frá c. 1650; Ny kgl. saml. 1911. 4to bls. 232 á pappír c. 1750; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650. Hér er prentað eptir AM. 344. Fol.

Herivlfs bref.

Hakon með guðs miskvnn noregs konungr et cetera.

Nv af þvi at logmenn varir vndirstoðv ættleiðingar capitulum ýmisliga ok baðv oss skýrra greina hversv þat ä vndirstandaz. þa giorvm vær þa skipan með beztv manna raði ok vndirstaðning þeim sem Magnus konungr faðir varr hinn kærazti hafði þa er hann setti ættleiðingar capitulum ok i lögbok let setia. at ættleiðingr skal taka alla arfa þa sem til kvnnv at falla sem skilgetinn eiginnar kono son þess er ættleiddi iafnan siðan heðan af. ok til sannz vitnisburðar her vm gafvm ver þeim vart bref.

---

234. 14. Juni 1318. i Ósló.

HAUKR Erlendsson úrskurðar Atla í Mýdal, að hann «skal æigæ ok rað firir gera ... ij manæðæmatabole» í jörðinni Guðini, sem Arnúlfr á Guðini hélt fyrir honum. Bréfið er gert «i iolæhallene i Oslo iij. natom firir Botolfs vaku a xix are rikis vars hærra Hakonær Norex konongs».

(Dipl. Norv. III Nr. 114 eptir frumbréfinu á Bjólstöðum í Vogum í Noregi).

---

235. 26 Juli 1318. i Tunsbergi.

HÁKON konungr háleggr staðfestir dóm «herra Hauks Erlendzsonar Gulaþingslogmanðz» og margra annara, þar sem þeir dæma jörðina «Biarku meðr allum lunnyndum vndir profuastdæmet at Marie kirkie i Aslo». Bréfið er gert «j Tunsbergi daghen nesta eftir Jacobsuakudagh a nitianða are rikis vars».

(Dipl. Norv. II Nr. 132 eptir frumbréfinu í safni AM. dipl. Norv. Orig. Fasc. 51 Nr. 13).

---

236. **28. Juli 1318. i Tunsbergi.**

Hákon konungr háleggr gefr «Marie kirkiu capello vare j Oslo til euenlegrar eingnar ok frials forrædes. kirkiunne til vphaldes henne formanne ok þæim lærdom monnum sæm veer hafuum henner skipat at veita þionosto til viderlifuis. ok þæira eftirkomandom ...... gard varn ifuir a Strondh j Berguin wtt j fra Jonskirkiu þæn sæm herra Haukr Erlændzson atte ok Audunergardh eiter...» Bréfið er gert «j Tunsbergi þrim nattom eftir Jacobsuoku a nitianda are rikis vaars.»

(Dipl. Norv. II, Nr. 133 eptir vidisse frá 9. Mai 1406 í hinu norska fornbréfasafni Árna Magnússonar).

---

237. **13. December 1318. undir Ögðum.**

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um rangindi lénsmanna, er stefna mönnum fyrir lögmanns dóm, en mæta hvorki sjálfir né neinn í umboði þeirra, og leyfa hinsvegar réttstefndum mönnum að sitja heima, enn fremr um hegníng útlægra manna.

AM. 350. Fol. bls. 153—55 skb. skr. 1363; Gl. kgl. saml. Nr. 3274A. 4to bl. C70—C71 pappírshandrit frá c. 1620 (lögbók Gísla lögmanns Hákonarsonar í Bræðratungu); texti réttarbótarinnar er hér góðr, og hvergi annarstaðar finst ártal hennar. Norðmenn hafa ekki þekt þetta handrit og því viltust þeir á þessari réttarbót og héldu hún væri leingri útgáfa af réttarbótinni frá 11. okt. 1303 (NgL. III, 63—67; Dipl. Isl. II, Nr. 180), en það er án alls efa ekki svo. Af því að þessi réttarbót er ekki sérstaklega íslenzk. þó hún sé til í mörgnm íslenzkum handritum, hef eg ekki viljað fara út í frekari handrita samanburð. En í þessum stöðum hef eg séð hana auk þess sem áðr er getið og Norðmenn hafa notað: AM. 147. 4to bls. 206—204 skb. þetta frá c. 1600; AM. 161. 4to bls. 256—58 skb. 1561—65; AM. 200. 4to bl. 18k—19b papp. c. 1700; AM. 40. 8vo bls. 388—91 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 71—75 skb. c. 1570; AM. 60. 8vo bl. 69—71 papp. c. 1690; AM. 456. 12mo bls. 66—70 skb. c. 1480; MSteph. 3. 4to papp. frá 18. öld eptir skb.; MSteph. 13. 4to bl. 232 papp. 1715 eptir chartis með hendi Magnúsar Jónssonar föður Árna; MSteph. 48. 4to bl. 11b papp. 1669 (Oddr Jónsson); Gl. kgl. saml. 1159. Fol. papp. c. 1650; Ny kgl. saml. 1080. Fol. papp. c. 1750; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 54a—b skb. c. 1550; Ny kgl. saml. 1911. 4to bls. 248—52 papp. c. 1750; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 56—61, 266—69 papp. c. 1750; Uldal.

322. 4to skb. c. 1570. Prentuð í NgL. III, 64—65 og á dönsku í Jonsb. 1763 bls. 387—90.

Áðr en eg skilzt við réttarbætr Hákonar háleggs í safni þessu, vil eg geta nokkurra þeirra greina, sem finnast víðsvegar í handritum og stundum eða alltaf kallaðar réttarbætr Hákonar konungs. Þessar greinir eru hinar ódælustu viðreignar og fipa svo og tefja fyrir manni, að því trúir sá einn sem reynir, og má svo að orði kveða, að hver einasta réttarbót sé á víð og dreif í handritum kubbuð sundr meira eða minna í smágreinar á einlægum tætingi, svo að maðr þyrfti næstum að kunna allar réttarbætrnar utanbókar til þess að vera viss um að átta sig á þessum greinum, því þó að maður margberi saman getr manni leingi sézt yfir, og sumt tekst manni ekki að finna hvar á heima; sumt er og vafasamt hvort eru réttarbætr í sjálfu sér; stundum er og orðalagi svo breytt, þó efni sé haldið, að það er næstum óþekkjanlegt. Af slíkum greinum skal eg hér tilfæra nokkrar, sem eg sel ekki dýrara en eg kaupi, og má vera að þær finnist sumar í kunnum réttarbótum og mér hafi sézt yfir:

I. [Réttarbót Hákonar háleggs].

Virðið þat landinu sem nytsamligt [er], en almúganum gagnlegt.

MSteph. 48. 4to bl. 21b skr. 1669. Bætir handritið því við, að eptir þessu hafi verið dæmt 1604.

II. R. B. H. K.

Ef yngri maðr vegr mann en xij vetra, þa skal gialda víg þat níðingsgjöldum, en ekki verður hann útlægr.

Les Mh. 1 um ómagavíg.

Thott. 2106. 4to bls. 13 skr. c. 1750; IBfél. 531. 8vo bls. 170 skr. 1706.

III. R. B. H. K.

Nú verðr maðr að þýfsku kendr og sannr, tvígjaldi þeim er stolinn var af fé hins sakaða, þar til er stuldr er verðr hálfrar merkr og kostnað þann, hann þurfti til eptirfarar. En ef meira er stolið hafi fyrir full gjöld og kostnað og rétt eptir lagadómi.

IBfél. 122. 8vo papp. c. 1660.

IV. Réttarbót Hákonar konungs [háleggs] um hefndarverk í reiði.

Bibl. Upsal. Delagard. Nr. 9. 4to bl. 137 skb. c. 1580; AM. 147. 4to bls. 206 skb., þetta frá c. 1600; AM. 37. 8vo (pappírsblöð fremst); MSteph. 48. 4to bl. 21a—b, á pappír skr. 1669; Ny kgl. saml. 1945. 4to bl. 371 skr. 1666; Thott. 2106. 4to bls. 323

á pappír c. 1750; IBfél. 68. 4to skr. c. 1760; IBfél. 60. 8vo skr. 1595—1604; IBfél. 122. 8vo skr. c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 171 skr. 1706.

R[éttar] B[ót] H[ákonar] k[onungs][1]).

Nú verðr maðr skemdr fullréttis verkum og hefnist hann þegar í reiðinni, [ok eru til lögleg vitni[2]), [þá vinnr hann á ógildum manni[3]), ok[4]) á konungr eingan rétt á því né hann sjálfr, hvort sem hann færr sár eða bana[5]). Enn ef hann deyr af þá sè undir konungs [miskunn eptir málavöxtum[6]).

V. Réttarbót Hákonar konungs [háleggs] um að einginn gefi öðrum ranga sök.

AM. 138. 4to bl. 142 skr. c. 1570—80; IBfél. 122. 8vo skr. c. 1660; sbr. IBfél. 315B. 4to bls. 44; IBfél. 315A. 4to bls. 14. Framan við þessa klausu bætir 315B § 5 (7) úr réttarbótinni 1305 28/6.

R[éttar] B[ót] H[ákonar] K[onungs][7]).

Eingi skal öðrum ranga sök gefa á stefnum eðr á öðrum blutum, en ef gefr, gjaldi svo mikit sem hinn skyldi, ef hann væri sannr at sök, utan sá, sem sök gaf sanni með eins eiði, at hann [þóttist eptir réttu upp bera sitt mál[8]),svo þó at hans mál[9]) virðist eigi hinum, sem hann talaði við [eðr sökina gaf, til fjölmæla[10]) eðr ófrægðar.

VI. Réttarbót Hákonar konungs [háleggs] um þá er stefndir verða undir dándimanna dóm eða til lögmanns.

Thott. 2106. 4to á pappír frá c. 1750 a) bls. 11—13, b) bls. 251; hér eignuð Hákoni gamla á fyrri staðnum, en Hákoni hálegg á þeim seinna; einginn orðamunur. MSteph. 48. 4to bl. 15—16 skr. 1669; Magnús lögmaðr Jónsson heimfærir rb. til þingf. (AM. 348. Fol. bls. 19). Sbr. rb. Magnúsar konungs 18. Febr. 1348 MgL. III, 172—3 (nóta).

Réttarbót Hákonar kongz.

Hákon með guðs miskun etcetera.

Bjóðum vér fastlega at allir þeir, sem löglega stefndir verða til lögmanns ok undir dandismanna dóm, en vilja ekki

---

1) vmm hefnder j Reide, b. v. 531; Eirekur kongur 2106; Ef maðr hefnist strax 9; 2) [þannig 9; sum hdrr. sleppa; 3) [sl. 9; 4) þá 9; 5) ben 9; 6) [náð 68; myskun 2106; 7) þannig 122; R[éttarbót] 238; 8) [bættist með réttu máli sækja og uppbera 122; 9) tal 122; 10) [horfa til fjölmælis 122.

sjálfir koma til stefnunnar ok ei undir lögsamdan dóm, ok þó hann sé [eigi] sjálfr á stefnudegi, eðr þó hann heyri ekki þennan úrskurð, sem þá verðr upp á hann sagðr ok opinberlega lýstr og lesinn þar sem hann verðr dæmdr. Þar næst skal dómrinn lesast ok lýstr verða opinberliga á hans heimili tveimr skilríkum vitnum hjáverandi. Síðast skal dómrinn lesast ok lýstr verða einhvern sunnudag við hans sóknarkirkju prestinum ok þingunautum þar áheyrandi, sem í nánd eru ok heyra vilja. Síðan bjóðum vér fastlega at sá dómr ok úrskurðr skal fullkomliga haldast í öllum sínum greinum ok articulis, ok sá sem dómrinn var upp á sagðr skal gjalda þá peninga alla ok gótz, laust ok fast, frítt ok ófrítt, sem dæmt var af honum eptir því sem dómrinn var látandi, þó at hann vildi hann ei sjálfr heyra.

VII. Réttarbót Hákonar konungs [háleggs] um eiða.

Þó klausa þessi sé prentuð hér áðr undir öðru formi og sem einn hluti af öðru skjali, þykir réttast að láta það koma hér sérstakt fram samkvæmt þeim handritum, sem kalla það réttarbót. AM. 458. 12mo bls. 79—80, skinnkver c. 1570; AM. 62. 8vo bl. 27b—28a; Thott. 2106. 4to bls. 270—71 skr. c. 1750. Það er alveg óvíst að þetta sé réttarbót, og aðrir segja það alþingissamþykt frá 1265. sbr. Dipl. Isl. II, 15.

R[ettar] B[ot] H[akonar] K[onungs][1]).

Yngri madr en. xiiij. vetra skal eci eid uinna. an frænda Rædi[2]).

Eingen husfrv vtan lof bonda sins.

Eingen utan fastandi. eigi j sviuird[i]legum stodum. eigi hraparlega nie med ordkrokum.

Eigi fra niu uikna faustu. oc fram um paska. eigi a jola faustu fram vm Geysla dag. eigi a jmbrudogum. eigi a gagndogum. en ef sver Rangann eid edr ologligann suare sem firi einfalldan hordom.

R[ettar] B[ot] H[akonar] k[onungs].

Hakon með Guðs miskunn[3]). etcetera.

Af þui at uer getum uarla þo at uęr uilldum ýfir ollum malum setit þeim sem oss sealfum uarða. sakir mikillar fiol-

---

[1]) [Réttarbót] Hákonar kongs um eiða 2106; [2]) ráðs 2106; [3]) Noregs kongur b. v. 3274.

skýlldu. ok æhyggiu sem uęr hỏfum fur annaʀi landzins nauðsýn. ok uaʀi. þa uilium uer at allir menn uiti. þersa uára skipan. ok halldi fýrer lǫg. um allt noregs konungs ʀiki. etcetera.

Af þui at iðuliga hefir fur oss kięrt uerit af hendi almugans. um þau rangindi. sem lensmenn uarir[1]) gera. eðr gert hafa til þersa tima. at þeir stefna monnum til lỏgmanz stundum fur litlar sakir eðr ongar. ok koma siðan huarki sealfir ne þeirra umboðsmenn til andsuara. þat annat at þeir lofa þeim monnum heima at sitia. sem lǫgliga uerða stefndir. ok þyngia sua [þeim monnum[2]) i margfalldligum rekstrum. sem giarna uilia lagamenn uera. at þeir gefa liufara upp sin malaefni. eðr giallda eptir þi sem lensmenn leɢia æ þa. helldr enn þeir uili um hit sama mal reknir uera[3]). syniz oss sem þar hafi til gengit gleýmska sialfra sýslumanna vaʀa. sem augliost er[4]) at lensmenn dirfaz slikt at gera. þar sem þeir[5]) spuria skiott ef nockurar sektir falla til með bondum i þeira syslum. [6])alldri ero sua litlar. enn slika[7]) illzku sinna lensmanna lataz þeir æigi uita. þui berr oss um at hugsa. at gleymska syslumanna eðr illzka lensmanna uerði oss æigi[8]) til ofrægðar. enn saklausum monnum til skaða[9]). þeim til fiarupptektar.

Þi bioðum uer herra H°. ualldzmanni[10]) uarum at hann taki oss til handa Mork forna fur hueria stefuu eptir þi sem lǫgbok uattar sua at ef[11]) þeir koma æigi sealfir. eðr þeirra umboðsmenn lǫgligir. til andsuara. ok þeim er stefndr var kost sinn allann. þo at þeir komi sealfir. ok finnz æigi lǫglig sauk þeim a hendi. er þeir stefndu. þa skolo þeir luka þeim kost[12]) sinn allan. nema þeir sueri at þeir þottuz rett mal sækia. Enn fullt brefabrot ef þeir [ʀea menn eðr ʀeka[13]). aflǫgliga um þau malaefni sem vár bref liɢia fur. skolo þeir sem stefndir ero lǫgliga. ok leyfit taka af syslumonnum sealfum eðr þeirra lensmonnum til heimasetu sliku fur suara sem aðr er mælt. bæði oss. ok þeim sem stefndi ef hann kemr eigi sialfr i þa stefnu.

[1]) syslumanna 3274; [2]) [þaa menn 3274; [3]) þui b. v. 3274; [4]) og sia ma b. v. 3274; [5]) þo b. v. 3274; [6]) ad b. v. 3274; [7]) stora ofdyrfd og b. v. 3274; [8]) sl. 3274; [9]) og b. v. 3274; [10]) hirdstiora 3274, [11]) sl. 350; [12]) kostnad 3274; [13]) [hria menn ed[a] hrekia 3274.

[huersu sem ver skipum við þa[1]) er leyfit gáfu moti lôgum ok Rettindum.

Sua hofum ver ok boðit herra H°. þvilikar sektir. at taka. sem aðr er mælt. af þeim monnum sem æigi vilia fara lôgliga stefndir til uar eðr logmanz. aðr enn var bref koma. eptir[2]) þ[at] fursta sem hann kann var at verða at þeir eigi[3]) ero komnir. aðr enn nockut greiðiz at þeirra malum. huat monnum sem þeir ero. at [þeir syniz æigi gagn af hafa[4]). sinni þriotzku ok Ranglæti.

[Þa menn[5]) sem æigi uilia fara eptir uarum boðskap skal herra H°. lata taka. [huar[6]) sem þeir ero ok i myrkuastofu setia. þar til er þeir hafa bøtt eptir furra skilorði. ok á ofan brefabrot.

Eptir þat[7]) skal herra H°. ok profa. ok profa lata. [þeim monnum[8]) sem lôgbok uattar utlæga uera. [Sua sem[9]) ero manndraparar. atuistarmenn. þiofar ok meinsæramenn. ok Ransmenn. ok [allum oðrum[10]) sem at obotamalum ok uerkum uerða kunnir ok sannir. suo ok þeim sem brotit hafa bref uár ok boðskap. ok lata þeim suo refsa siðan. sem lôgbok uattar. ok lôgmanni ok oðrum skynsomum monnum syniz Rað uera. ok lata þa eina fur oss koma. sem hann ser at nockurra naða ero uerðir. ok miskunnar. Enn goðz obotamanna. fari eptir þui sem uer gerum Rað fur sealfir ok þeirra manna landzuist ok friðkaup sem uer seam at naða ero uerðir.

Þockum uer þeim handgengnum monnum uarum. er os hafa uerit lýðnir ok eptirlatir. siðan guð kaus oss til Rikisstiornar eptir broður uarn hinn kięrazsta. ok þeim einkannliga er lagamenn uilia uera með[11]) alla menn. ok gięta sua at hallda þann eið sem uer hôfum suarit ollu landz folkinu. ok sua sealfra sinna. etcetera. [var þetta bref giortt vnder augdum odinnsdæginn næstann eptter Nichulasmesso æ xix. ari vors Rijkis þæ lidit var fræ hijngat burdi vors Herra Jesu Christi M. ccc. ar og xviij etcetera[12]).

---

[1]) [suo vel sem þeir 3274; [2]) sl. 3274; [3]) vantar í 350; [4]) [at þat synist ei suo sem ad þeir hafi gagn af 3274; [5]) [sl. 3274; [6]) [þa huerier 3274; [7]) b. v. 3274; [8]) [þa menn 3274; [9]) [og 3274; [10]) alla adra 3274; [11]) vid 3274; [12]) [einungis til í 3274.

238. eptir Jól 1318. i Oslo.

Haukr Erlendsson og tveir menn aðrir dæma «Jon Gæilaugsson vbotamann. ok allt hans goz laust ok fast vndir konungdomenn» fyrir það að hann vildi ekki greiða Arna horn «giolld æftir faður kono» hans, «sem Jon hafde af tækit ok dœmd hafði verit firir margum wettrum, ok aller saladagar liðnir». Bréfið er gert «j Oslo a nitianda are rikis vars virdulegs herra Hakonar Noregs konungs».

(Dipl. Norv. I, Nr. 153 eptir AM. Dipl. Norv. Orig. Fasc. 59 Nr. 11).

---

239. [1318].

Réttarbót Hákonar konungs [háleggs] um nautnan, lýsing og virðing á hrossum, er koma í haga manns og maðr veit eigi hver á.

A.

IBfél. 407. 4to, með hendi séra Jóns Konráðssonar á Mælifelli (d. 1850); við afskriptina stendr: «skrifuð eptir membrana úr eigu P[áls] Vídal[íns] að vitni assess[ors] Ís[leifs] Einarss[onar]»; þar með er hrossadómr Skúla og fleiri hrossadómar. Nú finst þessi réttarbót í eingri skinnbók. Sé það rétt, að þessi afskript stafi frá skinnbók, er Páll Vídalín hafi átt, gæti það hafa verið Leirárgarðabók, sem nú er glötuð; AM. 60. 8vo bl. 77—78 á pappír frá c. 1690; AM. 211C. 4to á pappír frá c. 1700; IBfél. 531. 8vo bls. 171—73, bók Hálfdánar Jónssonar á Reykjum, skr. 1706; Thott. Nr. 2106. 4to á pappír skr. c. 1750, og stendr hér tvisvar: a, bls. 25—27, b, bls. 250. Ártal réttarbótarinnar er alveg óvíst, en í Jónsbókarhandriti því, er Magnús konferensráð Stephensen bjó undir prentun, árfærir hann hana eins og hér er gert, en óvíst er hvað hann hefir haft fyrir sér í því; ekki þótti samt vert að víkja frá því, af því að annað er ekki vissara; hann hefir einungis þekt litlu klausuna, sem hér er kölluð B. Sum handrit vilja heimfæra réttarbótina til Landsleigub. í Jónsbók kap. 28, og líklega mun þessi réttarbót eiga við Ísland frá upphafi.

Réttarbót Hákonar konungs Magnúss[onar][1]).

---

1) Hakonar kongs 2106b; R. B. H. K, 60, 2106a; R. B. H. K Vmm Buhross þeirra lysing virding og Brukun 531.

[Hákon með guðs miskun et cetera[1]).

Ef hross kemr í haga manns þat, sem hann veit ei[gi] hverr á, ok ei[gi] vita þat hans grannar né húskarlar, þá er honum rétt at láta ríða því hrossi um búfjárgang í sínu landi, enn ei[ngi] skal því ríða nema hann sjálfr ok þeir menn, sem hann lofar. enn ekki skal hann láta leggja á þat hepting til nautnar ok ekki heldr ríða því spellreiðar neinar. Bóndi skal segja at kirkju eðr samkundu, at þat hross sé þar komit, ok hann veit ekki hverr á, ok þat hross hefr verit þar hálfan mánuð síðan hann sagði til, ok er rétt at hann nefni til [fimm manna[2]) at virða hrossit, [ok fari eptir lögbók[3]). Enn sem þat er metið er honum rétt at nautna ok ábyrgjast[4]). Ei[gi] skal hann nautna leingr enn hálfan mánuð hrossit, nema[5]) virt sé. [Nú kemr[6]) eigandi til [ok] skal hann hross sitt hafa burt, ef hann vill, ok sé virt eptir því, sem þá var virt, er bóndi sagði til. Enn bónda er rétt at hafa í sinni nautn, ef hinn kýs ei[gi] at hafa hrossit. Enn sé hrossit verra enn þá hann við tók, þá skal bóndi tigla[7]) honum fyrir þat.

B.

MSteph. Nr. 48. 4to á pappír bl. 21b skr. 1669 (bók Odds Jónssonar á Reynistað); IBfél. 531. 8vo bls. 238—39 skr. 1706 (bók Hálfdánar á Reykjum); IBfél. 120. 8vo bl. 32a—b á pappír frá 18. öld.

Réttarbót um hrossa meðhöndlan. Hákonar k[onungs][8]).

Ef hross þat kemr í haga manns[9]), er hann veit eigi hverr á ok eigi eiga nágrannar hans eðr[10]) húskarlar, þá er honum rétt at ríða því hrossi um búfjárhaga sína, en leggja ekki hepting á.

---

[1]) [sl. 60, 531, 2106ab; [2]) [sex búa 60, 531, 2106ab; [3]) [sl. 2106a; [4]) ákyrgist 60; [5]) áðr 60; [6]) [ok komi 531, 407; [7]) gjalda 2106b; vesla 60; [8]) Enn eyn riettar boot 120; [9]) edur land b. v. 531; [10]) þeirra b. v. 531.

240—336. 1318.

Máldagar Auðunar biskups rauða Þorbergssonar fyrir Hólabiskupsdæmi.

Þessir máldagar, sem koma hér á eptir og sem venjulega eru kendir við Auðun biskup Þorbergsson, eru hið elzta máldagasafn, sem nú er til fyrir Hólabiskupsdæmi. Þó að þetta sé kölluð máldagabók Auðunar biskups og talið að hún sé gerð 1318, er það þó eingan veginn svo að skilja, að hann hafi sett alla þessa máldaga sjálfr eða að þeir sé með öðrum orðum allir eptir hann eins og þeir liggja hér fyrir, heldr hefir hann safnað í eina bók bæði hinum fornu máldögum, sem til voru fyrir hans daga og svo sínum eigin máldögum, og þá stundum einungis aukið við hina fornu. Þó er eingin vissa fyrir, að allir hinir fornu máldagar biskupsdæmisins hafi verið teknir upp í þetta safn, heldr má ganga að því vísu, að svo sé ekki. En stofn sumra máldaga í safni þessu er æfa forn og enda frá þeim tímum, að fyrst hefir verið tekið að setja máldaga í Hólabiskupsdæmi, svo sem máldagi Grímseyjar, sem auðsjáanlega hefir upptök sín frá Jóni biskupi helga Ögmundarsyni eða hér um bil 1110—20, en ekki eins og Finnr biskup hélt frá Jóni skalla (1358—91). Aðrir eru nokkru yngri af máldögum þessum, og stafa þeir eflaust margir að nokkru frá Jörundi biskupi (1267—1313), því að það virðist auðsætt, að hann, sem bæði var reglumaðr hinn mesti og átti auk þess í staðamálum, þó hann færi þar gætilega, hafi sett marga máldaga um sína daga. Hinsvegar er og mart í máldögum þessum yngra en frá tímum Auðunar biskups, því hinir seinni biskupar hafa haft þann sið, að færa jafnóðum inn í máldagabækrnar og kirkjunum jukust eignir, hvort sem það voru ítök, lönd eða lausafé; er því máldagabókin eins og hún nú er safn af fornum máldögum, máldögum frá tímum Auðunar biskups og viðbótum, sem er skotið inn eptir hans daga, og er alveg eins ástatt með þessa bók og máldagabók Vilchins frá 1397 fyrir Skálholtsbiskupsdæmi, að hér ægir saman fornu og nýu. Flest af hinum nýu innskotum í Auðunarmáldaga virðist vera frá 14. öld, en þó bregðr fyrir yngri viðbótum, svo sem í Staðarbakkamáldaga, þar sem nefndr er Beinir biskup, og er hans hvorki getið fyrr né síðar. Að öðru leyti er optast mjög erfitt að ákveða hve gamlar viðbætrnar eru, og eru því máldagarnir látnir halda sér hér eins og þeir eru, nema þegar vissa var fyrir hvað gamalt innskotið var, eins og t. a. m. við Tjarnarmáldaga frá 1386. En neðanmáls hefir verið leitazt við að gera nokkra grein fyrir hvar samskeyti mundu vera í hverjum máldaga, þar sem kemr saman fornt og nýtt, og má nokkuð sjá það, þó opt verði ekki aðgreint til hlítar, og sumir máldagarnir eru margauknir og hefir verið gert neðan við þá hvað eptir annað. Væri frumrit þessarar máldagabókar nú til, þá mundi vera hægra við þetta að eiga, því að þá segðu handaskipti til, hvar bætt væri við síðan daga Auðunar biskups. En nú er ekki þessu að fagna, því að frumrit allra hinna fornu máldagabóka beggja biskupsstólanna eru

vandlega glötuð, nema að máldagabók Ólafs biskups Rögnvaldssonar (1461—91) og Sigurðarregistri (1525—70), sem nú finst í Biskupsskjalasafni Íslands, en Ólafsmáldagabók er í Árnasafni, og er bundin inn í rautt selskinn, og er það eflaust galdrabók sú, sem var á Hólum í tíð Gottskálks biskups Nikulássonar, og hét Rauðskinna, og var heldr en ekki mergjuð. Það er skiljanlegt að frumrit Skálholtsmáldaga eru glötuð, því að staðarbruninn 1630 sópaði svo greipum um, að nú væri ekki örmul eptir af neinum stólsmáldögum þaðan, ef Oddr biskup Einarsson hefði ekki þegar fyrir löngu verið búinn að láta afskrifa alt það helzta. En að frumrit stólsmáldaganna á Hólum eru týnd kemr alt kynlegar fyrir. Þegar Þorlákr biskup Skúlason lætr afskrifa Auðunarmáldaga, Jóns máldaga skalla, Pétrsmáldaga og Ólafsmáldaga 1639 þá eru öll frumritin til; og enn eru þau til 1645, því að þá lætr hann afskrifa máldagana af nýu. En upp frá því hefir ekki spurzt til annars en Ólafsmáldaga. Það er næstum óskiljanlegt hvað biskuparnir hafa verið að hugsa, að geyma ekki máldagabækr stólsins, sem höfðu inni að halda einmitt það, sem biskupsstólinn varðaði mestu, betr en svo, að þær færi að forgörðum. Þeir hafa líklega haldið, að það gilti einu hvað um þær yrði, úr því búið væri að afskrifa þær. Og úr því, sem komið er, þá er þó betri hálfr skaði en allr, því afskriptirnar eru betri en ekkert; og þessum afskriptum Þorláks biskups, sem báðar eru á pappír, verðr nú að fylgja við útgáfur þessara máldaga, og er hér prentað eptir hinni elztu afskript frá 1639, sem liggr við Biskupsskjalasafnið á Íslandi og er Nr. 3. 4to. Titill handritsins er svo:

Maldaga Bækur Hola domakyrkiu coperadar og vppskriffadar vr þeim gomlu Kalfskýns máldaga Bokum Ord epter Ord epter Kong. Majestatis Befalningu anno 1639.

Eptir afskriptinni frá 1645 hefir herra háyfirdómari Jón Pétrsson prentað máldaga þessa (Auðunarmáldaga) í Tímariti sínu I, 1869 bls. 57—73, II, 1870 bls. 73—92, III, 1871 bls. 75—97, IV, 1873 bls. 37—59, og er sú útgáfa mjög nákvæm. Þá lá afskriptin við Biskupsskjalasafnið, en nú er hún þar ekki, og mun húu vera í láni hjá háyfirdómaranum. Það er auðséð, að hvorug þessi afskript hefir fylgt nákvæmlega rithætti skinnbókarinnar, því að réttritunin á þeim er alveg sú, sem tíðkaðist á 17. öld. En þær eru samt hinar einu, sem geta komið til greina, því að þær eru á fyrstu hönd eptir frumritunum, þar sem allar aðrar afskriptir, sem eg þekki af þessum máldögum, stafa frá þessum frumrituðu afskriptum; eru þær nokkrar til, svo sem AM. 268. 4to skr. nálægt 1700 eða nokkru síðar, og í safni Jóns Sigurðssonar Nr. 145. 4to; er það pappírshandrit með hendi Haldórs konrektors Hjálmarssonar (d. 1805). Handritið JSig. 412. 4to er afskript gerð fyrir Jón Sigurðsson eptir AM. 268. 4to og er ekki stafrétt. Rithætti handritsins er hér haldið, og höfð hliðsjón af afskriptinni 1645 eins og hún kemr fram í útgáfu Jóns Pétrssonar. Sumir máldagar Auðunar eru eldri en 1318, svo sem Staðarmáldagi í Hrútafirði, sem er frá 1316; en eg vildi ekki brjála heild bókarinnar með því að færa hann til þessa árs, þar sem hann eiginlega átti heima.

Þa er lidid var fra hingadburd vorz herra Jesu Christi þushundrud þriuhundrud og xviij ära dogum Byskupsdæmis wirduligs herra Audunar Byskups. liet hann jnnvirdiliga skoda og reikna Godz allra kýrckna j sijnu Býskupzdæmi. og þad a þessa Bok skraseta hann fann sannligast og riettligast. huad huor kyrckia ætti ad fornu og nyu j lausu og fostu.

I. Saudaness kyrckia.

Kyrckia a Saudanesi a halft heimaland og vmm framm kyrckiu reka. og Egguers holm j Holmavatne. Lous land halft. Elldjarns stadi alla. og þar Reka medur. Saudanes hid sydra. v. kugilldi. kluckur vj. alltarisklædi iij. sar og kista. Elldbere og Biarnfell. klakahoggur. ij. marka skinargur. ij. messuklædi og hokull vm framm stola og handlijn. kaleykur og ýfirsloppur. Tekur prestur heima. iiij. merkur. iiij. Bænhus og vj. aurar af huoriu. kyrckia a vppsätur og skalagiord j Dritvijk og halfan vidreka og fuglberg. Selfor hia Balafelli. fellzlækur er keyptur var[1]) fýrer kugilldi. siettung j hualreka fýrer Hallgeýrzstodum milli Tofta og Oss.

Dedicatio Ecclesiæ Olafzmessu sijdare[2]).

Þetta gaf Arne bonde j salugiof epter sig.

Reka fra vordu a Bockum og til Sandkross hinn xvj hlut. [j ky]rkiuskerium hinn xvj hlu[t][3]) og halft Brimnes med vidreka og landgognum. Siettung j aullum hualreka a mille Toftar og Oss. a þar nu kirkia þridiung. og asaudar kugilldi. iij. kýr. vxa fiogra vetra. hundradz Reckiu. x. aura läs. kistu. kantarakapu. og kistu. kyrckiu läs lambsellde[4]) vm aull þing. Biargfestar. fiogur hundrud . . . .

II. Sualbard j Thistilfirde.

Kyrckia a Sualbarde ä allt heima land. Land j Hialmarzwijk. vij. kugilldi og hest. xiiij. lamba eldi. ij alltarisklædi. Peturs lijkneski. ij. krossar. Glergluggur. Sacrarium munnlaug. Biarnfell. Tekur prestur heima. iiij.[5]) merkur. v. Bænhus. xij. aurar af fiorum. v. aurar af einu. xij. hundrud j Testamentum ara prestz [er þad Brecknakot og vj. hundrud j gripum sæmi-

[1]) vt, hdr.; JP. les: var; [2]) það, sem eptir fer, mun vera yngra en Auðun, nema hitt sé eldra; [3]) sbr. JP. Tím. I, 59; [4]) á spássíu með annari hendi, en fyrst hefir verið inn í textanum skr.: skurdi, en það svo dregið út; [5]) viij, JP.

ligum jnnan kýrkiu. kyrkiu ad sualbarde fylgia v. kyr og .iij. asaudar kugillde og Hermundarfell. halft fiorda hundrad j flytianda Eyrer . . . .[1]) fiska tollur presti vmm oll þijng[2]).

III. Presthola kyrkia.

Kyrckia j Holum a allt heimaland. hun a skurd vm aull þijng sijn. oc vm framm annan skurd j ollum þeim Rekum. sem þeir hiallti og kietill ättu. oc nu heita hafnar Rekar. Landgogn aull þau sem fýlgia eigu skalalandi. oc þorbiorn gaf arnorsson . fiskatollur um alla sliettu. kyrkian a kyr iij. cc. j Bokum. c. fridt. messufot. kapitularium. ij Glodarkier. Elldbere. kluckur iiij. Tiolld vm kyrckiu. alltaris klædi iij. klakahogg. skript. oc krossar iij. sær. stoll. kola. munnlaug. bord. saudur[3]). jarnstikur. iij.

hier liggur til halfkyrkia og v. Bænhus. vj. aurar af þremur. half mork af tueýmur.

IV. Kyrkia j Haffrafells Tungu.

Kyrkia j Hafrafells Tungu a halft heima [land]. Lonstadi[4]) alla. oc fiordung j vidreka j Ormars lone. Teyg þann er leystur heiter. skog j lækiardals landi. j. kugilldi. iij. messuklædi ad aullu og ad auk messu serck. oc hofudljin[5]). songbok. messubok. per anni circulum. Elldbere. Glodarkier. mercki. ij. kross smelltur kaleýkur. kluckur. iij. [tiolld vmm kyrkiu[6]). alltaris klædi iij.

iiij merckur heima j leigu. adrar iiij. vtan gardz.

V. Skinnastada kýrckia.

Kyrkia a skinnastodum a halft heima land. og Reka allan mille skoga reka oc ærlækiar reka. j Vellankotlu Eystre fiordung j hual ef rekur. oc suo j vidreka. j Raufarhofn hinn. xvj. hlut j hual ef rekur oc Egguer[7]). fiordung j vidreka mille hruta vogz oc holzær. kyrkia a og. iij. vætter af ollum Rekum ketils helgasonar j huorium hual er kemur. ef hann er. xij. vætter edur meýra. Austur fra Giæ til Oddzstada osa a kýrckia. iij.

---

[1]) Hér stryk fyrir eyðu; [2]) [skrifað inn seinua með annari hendi; [3]) eða: sandur; JP. les: saudur; [4]) Jonstadi JP.; [5]) hér hefir fyrst verið ritað handlijn, en hand svo verið dregið út og hofud sett á spássíu með yngri hendi; [6]) [bætt við á spássíu síðar; [7]) Eggvere, JP.

uætter er Brandur gaf. kyrkiu fylgir ad rāda fyrer skotmans hlut ad helmingi vid Griotnes Reka. þad gaf Erlendur er bio j Akurhofda.

Kyrkia a. xj. kýr. halfur fiordi taugur asaudar. hestar. iiij. c. frijdtt. ccccccc j virdingarfie. kyrkia a messubok. og giorninga bok. martyrologium. sýlfur kaleýka iij. og kistur. ij. forn messufot. og guduefiar hokul. alltaris klædi iiij. yfirsloppa iij. kantara kapur. ij. oc hinn þridia baldurskiner. Tiolld vm kyrkiu. kiertastýkur iij med kolu. lās. Rodukrossa. iiij. oc einn er smellt j. Gradualia. ij. plenaria. ij. glergluggur. kluckur. Biarnfell og Munnlaugar. ij. Elldbere. glodarkier. skrijn oc Bakstur jarn. Suffragium Sanctorum. iij. Bækur. psalltare: j kietill nýr. fontz vmbunadur. Steinklædi. iij.

þar skulu vera. ij. prestar. tekur heima prestur. iiij. merkur j leigu. enn annar af. vij. Bænhusum. af einu. xij. aurar. ødru. vj. af tueymur. mork. af huoriu. af einu. v. aurar. af klifzhaga. iiij. merkur.

VI. Gardz kyrkia.

Kyrkia j Gardi er helgud mariu drottningu. og Jone postula oc Thomase postula. kyrkia ā allt heima land. med Reka oc aullum gognum þeim sem Gardz landi fýlgia. Dedicatio Ecclesiæ. ij. nottum firi Laurentius messo.

þetta j kuikfie. viij kýr. xij. ær. hundradz hokull. messufot ein. oc hokull vm framm. alltaris stein. mariu sogu oc nidurstigningar sogu. artijda Rijm. sequentiu Bok. oc vorbok ad song. lesturbok vm sumarid. kluckur. iiij. krossa. iiij. mariu skript. Thomas lýkneski. glergluggur. Bok. fontur. psalltarar. ij. lijka abreysl vont. kyrckiu kola. Elldkier. munnlaug. j. alltaris klædi þriu. Brijkar klædi. ij. kyrckiu lās. klakahogg. kierta klofe oc spyta med. Budkar. ij. oc lectarar. iij. kertisstockar. ij. lysis kista. messu fata kista. jarnstýkur. iiij. stolur. ij. fotaskinn. skridlios. kyrkiu bolli. merki. j. sotdrriftt. kyrkia altiolldud oc biorar. ij. Bolstrar. ij. Blatt klædi. oc saumad a oc Reuill vm framm.

Gardz menn eiga beyt j byrgis land alls fiar ā sand vt.

tekur prestur heima .iiij. merkur leigu. iij. merkur utan gardz. oc halft annad j hafnar vod.

[1])ij. hundrud i stadar spiell. Thomas lýkneski. sloppur vondur. messu Bok [per annum[2]). Elldbere.

VII. Huusavijkur kýrkia.

Kyrckia j Husa uijk ā heimaland. x. kýr. stockakier. og ork. käleýkar. ij. ij. messuklædi forn. sloppar. iij. alltarisklædi. iij. kluckur. iiij. kross smelltur. ein messingar stika, ij. jarnstýkur. paxblad sæmiligt. 'munnlaugar. ij. kyrckiu sär. lijka äbreysl. vond kantara kapa. stolar ij. messuklæda kista. skrijn. mariu lijkneski. magnus lijkneski sæmiligtt. og dukur veigadur ýfer audru. Texti. messubok. per Anni circulum. sequentiu Bok. Gradall ad nafne. songbok vm fostu. ad skipudu. Aspiciens Bok. de sanctis vm sumarid. viij. adrar Bækur ad tolu. kyrckiu kola. fontur. merki. ij. tiolld vm alla kyrckiu.

fimtän lamba eldi liggur hier til. skulu þeir bændur ala. oc äbýrgiast er sā vill er hier býr. ā millum Biarnar är og Biklækiar. Enn þeir adrer Bændur er þingfararkaupi eigu ad giegna. þa skulu giallda presti fiordung vættar fiska huort haust. þeir Bændur er minna fie eiga fäe presti fiordung. Kyrkia ä og siettung hualreka og fluttningar fýrer kalldbaks landi. milli suarthamars oc foruada. þridiungur j Backa Reka. og suo fluttningur. milli Backa gardz oc Reydar ar j hualreka. skal eý minna til kyrkiu skrautz vera af þessum hual huorum tueggia enn hinn fimte hlutur.

Þar er tueggia presta skyllda af tueymur halfkyrckium. iiij. merkur af. vj. Bænhusum. lysitollur oc heytollur af. xviij. Bæium. [flutning halfa a Ringuere[3]).

VIII. Askyrkia.

Kyrkia j Ase ā þridiung j heimalande. vj. kugilldi. þridiungur vidreka a hardbak. fiordung j Vellankautlu. og hinn týunde hlutur j hualreka j vermsla Reka. og skipan ad þeim hluta ef rekur enn ecki ella og skipan ad þeim hluta og allan Reka æ sande vt. þuilijkann sem ad fornum Landz merkium hefur fylgtt. adur Halldor for vr Ase gaf hann kyrckiunne Botnateýg og halfa alptaveydur. þad er fylgtt hefur

[1]) Það, sem eptir fer mun vera yngra en Anðun, nema hitt sé eldra; [2]) [á spássíu; [3]) [stendr síðast og nokkuð laust frá, með sömu hendi; á líklsga inn í máldagann, þótt tilvísan vanti, nema það sé seinni viðbót.

Býrgis lande. og annann Teyg skafrofa. Kyrkia j Ase a lamba eldi allt ofann vndir fioll og skulu þeir abýrgiast er vid taka.

Þetta j skruda Tiolld. iij. kiertastýkur. viij. kluckur. v. Glergluggur. munnlaug. ij. messuklædi. yfersloppur. alltaris. klædi. iiij corporalia. ij. kRossar. iiij. kaleýkur. sär. fontur. og fontklædi. kyrckiu kola. kiertistockar .ij. mercki .ij. Brijkar klædi. alltaris dukur. salltari. sa er tekur morck. oc annar psalltare. communis Bok ad messum. Hymnarium. glodarker Elldbere. Thomas saungur[1]). og Thomas saga. sotdriftt. fotaskinn. ij. messingar lampar. ij. bolstrar. ij. klakahogg. ij. kyrkiu bolli og spýta af järne. kierta klofe. artijda Rijm. skridlios. kyrckiu kambur. kiertagrind. mariuskript. Thomas lijkneski. paxblad[2]). Tabula ýfer alltare. Tekur [prestr] heima. iiij. Merkur. af. iij. Bænhusum. xij. aura.

[kyrkia a oc songbok er Bergur gaf oc tekur frä nijuvikna fostu og til paska. vij. kugilldi og v. hundrud j flytianda Eyre. Thomas sogu[3]).

IX. Reýkiahlýdar kýrckia.

Kyrckia j Reykiahlýd ä halft heima land. med ollum gognum oc giædum.

Þetta jnnan kýrkiu. messuklædi. j. kaleýkur. krossar. iij. Laurentius lijkneski. mariu lijkneski. alltarisklædi. iij. järnstika mýkil. og iiij. litlar. kluckur. iij. mercki. ij. kyrkiu kola. Glodarkier. Elldbere. munnlaug. nichulas lijkneski. skrijn. iij. Bækur vondar. kista olæst. Tiolld vm alla kyrkiu. steintialld gott vm saunghus. v. kýr. hundradz hross. iij. Merckur. hier er prestz skýlld. iiij. mercur heima. vtan gardz half fiorda morck af halfkyrckiu og þremur Bænhusum. af vj. bæium heytollur oc lýsistollur.

Ofeigur skal leggia til kyrkiu. x[4]). aura ä huorium. xij. manudum so leingi sem hann býr.

[5]) Raudur hokull nýr er herra Eigill Biskup[6]) gaf. einn

---

[1]) fyrst skrifað lijkneski, en svo dregið út, og þetta sett á spássíu; [2]) á spássíu með yngri hendi; [3]) [mun vera seinna viðbætt í máldagann; [4]) hér hefir fyrst verið skrifað .ix. eða .lx., en síðan dregið stryk í fyrri stafinn; [5]) það sem eptir fer, er seinni viðbót við máldagann, frá c. 1330—40; næsta klausa á undan er líklega Auðunar, en fyrsti hluti máldagans eldri; [6]) bætt við með annari hendi.

kross [j brottu[1]). Liereptz hokull gulur. Dedicatio Ecclesiæ in festo sixti papæ. kyrkian ā raun[2])eẏ fẏrer vestann vatn. og[3]) halfann fretuog. landid allt samann ā Geẏtur eẏ. og kalfzholm. og hott og vott. oc kiugur[4]).

Liereptz hokull annar gulur. er virdur var af vogabirne fẏrir. vj. aura. half mork j bokum. psalltara sæmeligann. lijka kräk. v. aura abreydsl.

X. Skuutustada kyrkia.

Kyrckia a Skutustodum a prestz skẏlld j heima landi. og iiij. merkur j leigu. kyr. ij.

J skruda tuenn messuklædi. oc kaleẏkur. ij. alltaris klædi. Tiolld vm kyrkiu. Brijkarklædi tuenn. mercki. ij. vont abreydsl krossar. iij. lijkneski. ij. kluckur. iij. Biarnfell. Glodarkier. Elldberi. skridlios. fontur oc fontklædi. ein jarnstika. messu Bækur. ij. per anni circulum. sequentiu bok. lesbok god. tekur til ad jola faustu og til paska. ad dominicum. Aspiciens Bok god de sanctis. tekur til ad Jonsmessu. og framm vm allra heilagra messu. Grallare forn. lesbok. tekur til ad paskum ok til jolafostu. oc fram til paska. oc ad skipudu. lesbok a veturinn de sanctis. [ix]. Bækur[5]). osttollur[6]) oc skreyda tollur af. xj. Bæium.

Leẏga prestz vtangardz halft annad hundrad.

[x. hundrud j messuklædum j Bokum oc Gripum. ad dag presti hundrads gripur. þriar Bækur litlar er Are prestur gaf oc taka .v. aura. kyrkia a og x° frijd. er giefinn voru fẏrer kyrckiu vppsmijd halfur. vj. Eyrer. Eẏulfur gaf ku fẏrer modur sinnar säl oc systur[7]). [Jtem hest. klucku. Olafz skript. kietill. hundrad gaf þordur Hæreksson[8]).

XI. Þueræar kyrkia.

Kyrckia at þuerā j Laxärdal. [a] ein messuklædi. iij. alltarisklædi.

---

[1]) [fyrst skrifað obreyttur, en það svo lagfært, með annari hendi; [2]) fyrst skr. Hraun, en svo dregið stryk í H-ið; [3]) kyrkia a, hefir fyrst verið skrifað, en svo gert úr því og; [4]) fyrst skr. kiukur = kogur? JP. les: kingur; [5]) á spássíu með annari hendi; [6]) npphafl. skr. liostollur; [7]) [mun vera viðbót yngri en Auðun, nema hitt sé eldri máldagi og þetta sé viðbót Anðunar; [8]) [mun vera enn ný viðbót.

kaleÿkur. munnlaug. tiolld vm kÿrkiu. mercki. ij. kluckur. v. Glodarkier. Elldbere. fontur. oc fontklædi.

Hier er prestz skÿlld j landi. greÿda hiner. iiij. merkur. v. Bænhus. half mork af huoriu. af viij. Bæium heÿtollur og lÿsis tollur[1]).

Peturs lijkneski. mariu lijkneski. bakstur järn. klucka lijtil. stola fiora. alltaris blæja. v. aurar frijder. glergluggur. kyrckiu kola.

þetta j kuikfie. kÿr. iiij. x. hundrud voru.

XII. Grenia[dar]stadar kÿrkia.

Kÿrckiann a Greniadarstodum er helgud Martino Bÿskupe. hun ä allt heima land. med ollum vmmerkium. Bruarland. Asgeyrsstadi. Birnostadi. hrijsaland. klambrarland. silalæk. Eyiarland. Geytafell. Breydavijk alla med gognum. Vatteÿ. knappeÿ. Arngierdareÿ. Odæluholmur. þorkroxholmar. Graslaugzholmur. oc aller smaholmar. Lækiar tejgur. Nesiarteigar. Gardhuerfa. krakavollur. Soleyar Teÿgur. finnsteÿgur. Ketils teÿgur. fyrer ofann hraungard. þorunnar eÿ. holmur hinn mÿkli. husabacki. angimÿre. Eskieÿ. selfor til kringlu vatz. selfor half i skardi vppi. hrossum. vj. hagi ä efri mela. enn. iiij. a nedre mela. afriett j nattfara vijk halfu fiorda hundrade sauda. helmingur j þingeÿiu vid Eynarstadi. oc Backaland. þridiung j Reka firi alla nattfaravijk. oc aull fluttning fyrer ÿsta Bol. En fÿrer midbol half. oc so vidum oc fiskuer ad helmingi. oc so fyrer skala Reka ä sandi. xij. hundrud fadma med aullum fridendum. halfur Tungu Reki med aullum fridendum. þridiungur hualreka a hiallanesi. fiordungur langa Reka. attungur hualreka a kallbak. med fluttningu. Laxaveÿdi j osi. Tueÿr hlutir ins. vj. hundradz eru þadan fra aull. halft Egguer j osi. selueydur oll j fliote. Reka med aullum gognum a sandi er Gudmundur gaf. nidreki ä sandi. er fylgt hefr Gardzlandi. fiordungur j hualreka a litlu fioru oc vt til suijnar.

Rekar þessir hafa fÿlgt klifzhaga. enn nu eigu bader saman Staderner. Greniadarstadur. ij. hlute. enn mula stadur þridiunginn.

vj. vætter. j kleyfar Reka. ef a eru. xx. vætter. iij. ef

[1]) Hér endar hinn forni hluti og er það yngra sem eptir fer; er það ef til vill frá dögum Auðunar, en hitt eldra.

minna er enn. x. vætter af hluta þeim er ätt hafdi Eynar prestur hoskulldzson. Gýgiarhorn skal liggia vid gnupinn. þad [er] Reka mark [oc] sia afreydsla er þar. huort sem fluttur er edr rekr.

J husareka. vj. vætter ef a eru. xx. vætter. iij. vætter ef minna er. Ecki ef minna er. enn. x. vætter. huort sem rekur edur fluttur er.

J leýrhofn attungi minna enn halfur hualur ef rekur. ecj ef fluttur er.

J griotnes Reka halfur hualur huort sem rekur edur fluttur er. afreydsla. xij. vætter. vt fra hofda skala af oskiptum ef rekur enn ecki ella. sä Reki gengur vt j Giä j Raudagnup.

J vellankötlu vestre halfur hualur ef fluttur er. enn ef rekur þridiunginn oc. vj. vætter. Enn j Eystri vellankotlu halfur hualur huort sem rekur edur fluttur er. af oskiptum hual skal reyda. xij. vætter. af oskiptu ef rekur.

Af hestanesi. vj. vætter. ef adr hefur mulastadur helming sinn. og sie epter. xx. vætter edur meira. enn. iij. vætter. ef minna er enn. x. vætter.

J straumlone Reka oc flutning med ollum gognum oc so firi sigurdarstodum. þuiad staderner eiga londinn bædi. og so þorbiarnarstadi. þessi reki er austur fra straumslonsosi. og til oss hins forna. hier fylgir oc Egguer. half flutning medal osa.

A Rifs reka. vj. vætter. ef a eru. xx. vætter. enn. iij. ef minna er. so j skinnaloni. so ad Tiornum. huort sem rekinn er edur fluttur.

A hardbak. xx. vætter. ef fluttur er oc sie ä hundrad vætta. j fýrsta hual. enn. vj. vætter þadan fra. iij. vætter ef rekur. skotmans hlutur ad helminge med þeim reka.

A asmundarstodum fiordung huals ef rekur af oskiptum.

J Orfyris eý fimtungur huort sem rekur edur fluttur er. þeim fiordung j siettung. enn giallda af hinn xvj[a]. hlut ef rekur af oskiptum hual.

J Raufarhofn helmingur ef rekur. oc gialldi af attung af aullum samann. og. iij. oc. xx. vætter.

A hundradsnesi. xij[e]. hlutur ef rekur.

J krossavijk. vj. vætter ef a eru. xx. vættir. enn. iij. ef minna er. ecki ef eý eru. x. vætter. huort sem rekur eda er fluttur.

J Bollavijk slijkt hid sama. og j flautafells reka. slijkt j heriolfz vijk ef rekur af þeim hlut er Einar prestur atti.

Hier skulu vera prestar. ij. oc hinn þridie ef þing fylgia til reÿkia. diakn oc subdiakn. oc. ij. adrer klerkar þeir er lesa mega j tijdum. einn veytslumadur kuenngildur. huorn dag skal messad vera ÿfer hāalltare.

Adaldælar skulu omaga fa kuenngilldann vm jol. enn Reÿkhuerfingar vm langa fostu. hallda biargar brun.

Heilagt er hier halldid ad vincula petri. og Theodorusmessu. Vincentiusmessu. Auguthumessu[1]).

Reka medur aullum fridendum a sandi er Gudmundur gaf Eÿulfsson. þa er Jsleÿfur liet stad. þa skāl sa hafa Geÿtafells land. er vid tekur[2]) oc þriggia marka omaga.

So mykid atte Greniadarstadar epter sijra kodran.

J kuykfie. xiiij. kÿr medur þeirre er Eynar af mÿre gaf Vxa þreuetrann. ij. naut veturgomul. iiij. kalfa. halft sietta kugilldi asaudar. v. hestar. fiogra hundrada skip. vj. hundrud virdingar fiār. xx. hundrud voru. v. hundrud j hafnarvodum. þetta j skruda. þrenn messuklædi hin bestu med hoklum. fiogur god medur pellshoklum. iiij. verri. dalmadÿkur tuær. einn liereptzhokull vmframm. vij. yferhoklar. ij. Balldurskijns kapur. ij. peltzkāpur. iiii. verre. kaleÿkar. vj. alltarisklædi. vj. Tiolld vm alla kyrkiu. mercki. ij. skrijn. Texti. Epistolarius. alltaris steynar. ij. lauser. Glodarkier. oc Elldbere. iiij. godar kluckur. iiij. messingarstÿkur. og. j. jarnstÿka stor. ij. Glergluggar. lijka abreydsl. vont. Saungbækur oc lesbækur og ad aullu per Anni circulum. og þo eÿ secundum ordinem. marteins saga vppa norrænu. iij. forner psalltarar og einn nÿr. Bækur fornar og vondar. munnlaugar. ij.

Þetta gaf oc [ad] auk sijra kodran Greniadarstad. lx. hundrud j jordum. er so heÿta. hraun. liotzstadi oc Rauf. xxx. kugillda. xx. hundrada jnnan kyrkiu. þar med. ij. Baldurskinns stola. kaleÿkur. hurdar jarn. propiciatorium oc stendur Mork. Glergluggar. ij. Er nu allt saman kugilldi. lx. oc. ij. kugilldi.

J voru. hafnarvodum. virdingarfie. j. hundrad og. xxx.

---

[1]) hér mun enda hinn forni hluti máldagaus, og mun það, sem eptir fer, að mestu vera frá dögum Jörundar og Auðunar og Laurentius;
[2]) rekur, hdr.

Lýsistollur oc heytollur af. xix. Bæium.
Taka prestar heima j leygu oc vtan gardz. iiij. hundrud.

XIII. Mwla kýrckia.

Kýrckia j muula er helgud Gude oc vorre fru sanctæ Mariæ. oc hinum heilaga Nicholase. Til kyrkiu liggur allt heimaland. millum saurlækiar oc Eyuindarlækiar. Laxär oc kalfalækiar. Hier fylger hafureý og skaleý. hrýseý oc mideý. medur aullum vesturholmum oc austurholmum. oc. ix. holmar firi nedann Eingeý. oc veýdur aull j Laxä. fra kalfalæk oc ofann vm Eingeý. Hier fýlgia Eynarstader. Jngerijdarstader. skarastader. Biarkarstader. skeydz land. kraumastader. fotaskinn. fiallzland medur aullum valahrijsum. Teyga eiga menn j valahrijsum. enn ongua beýt. þeistareykia land oc mælifell. Biarkarhrijs j kiellduhverfe. lambarekstur a huams heýdi. Gomlu fie j nattfaravijk clxxx. veýdur vestur j vatne. medur slýium oc holmum. Reka skal smala þangad til skiola j vatzhlijd jamnan er vill. Hier fylgir bryggiu Teýgur. oc karaTeýgur. Hier fylger allur reki af Liotasandi j millum Greniadarstada Reka oc myrar reka. halfur Eýrar reki med flutning tueým megin Laxäross. fiordungar j langa Reka. attungur j kielldunes reka. oc allann vidreka. oc aull flutning. og. xvj. vætter af oskiptu. halfur hardbaksreki. oc halfur hestanes reki. halfur hualreki oc vidreki. oc flutning j hoskulldznesi a hundznesi allur vidreki. oc flutning nema tolftungur. Tueýr hluter j Bolluuijk(!) oc flutning oc so j krossavijk. halfur sæuarlandz Reki oc fluttning millum ä. fiordungur hualreka oc fluttning [firi Breckna land[i] [bædi] fiordung [hual]reka oc flutningur[1]). fýrer Gudmundarloni j millum steins oc staurs. halfer þrijr hluter hualreka oc flutningar. enn þadann fra halfer hualrekar oc flutningar til marks vid saudaness menn. fýrer hrossavollum Tolftungur hualreka og flutningar. mulastadur a og þridiung j aullum klifzhaga rekum vid Greniadarstad.

So mýkid j kuýkfie. xx. kýr. halfur fimti tugur asaudar. vj. hundrud j gielldfie. vj. naut veturgomul. oc. ij. tuæuætur. vxi þreuetur. fiogur hross. halft. x^a^. hundrad. cc. j flytianda Eýre halft. xiij. hundrad jnnan veggia. þetta jnnan kyrkiu. mariu skript. kross mýkill med. ij. lijkneskium. latunskrossar. ij.

---

[1]) [á spássíu, en mjög máð.

smellter. oc einn forn oc [kross oc[1]) reuill. xiiij.(!) verdur. er gafst til. Tiolld vm kyrkiu. vij. messuklædi. med. v. hoklum. kaleykar. ij. medur þeim er gafst til. alltarisklædi. v. Brijkar klædi. iij. nicholas lijkneski. skrijn. ij. Messingarstýkur. ij. oc ij. jarnstýkur litlar oc ein mýkil. Texti bvinn. Legendu bækur per anni circulum. Expositiones Gregorij. sermo ieronými. de assumptione sanctæ Mariæ oc Miracula eiusdem ā einni Bok. Passiones Apostolorum ā einni Bok. Actus Apostolorum. Legenda de sanctis ā. ij. selskinns Bokum. vita patrum. sermones Augustini. messu Bækur fornar per anni circulum. ymna Bækur. iij. Enskur Gradull. annar de sanctis. sequentiu Bok. forn christinsdoms Riettur. Alkuinus. martyrologium. Aspiciens bok. epter paskar. forn Bok de sanctis a sumarid. per usum Bok a sumarid. Enskur psaltare. Inuentio crucis. oc enn fleýra a Bok. Passio Olaui a kuere. Historia Nicholai a kuere. ij. biarnfell. kistur. ij. kluckur. iij. og. ij. litlar. munnlaugar. ij. vond munnlaug. Glodarkier. iiij. sloppar. Baksturjarn vond. þetta hefur giefist til. kot j kiellduhuerfi. saga Gudmundar Biskups. Elldberi. Lýsistollur oc heytollur af xj. Bæium. Tekur prestur j leigu vtan gardz halfa fimtu mork. enn annar heima. iiij. Merkur. Tyund tali anno. cc.

Hier er [tueggia] presta skýlld oc. ija. diakna [tiund olokenn tiu hnndrud og. v. aurar[2]).

Baldur skinns kapa. og aunnur kapa med pell. iiij. merckur allt saman vax oc Reykelsi kaleýkur er kiartan gaf alltarisdvk. hofudlijn. sloppur. kýr. oc asaudar kugilldi. hestur. hundrad j fiytianda Eýre[3]).

XIV. Neskyrkia.

Nes j adaldal er Ceciliu kyrckia. Kyrkia a allt heimaland. þetta a hun jnnan kyrkiu. iiij. krossa. alltaris klædi. ij. kanttara kapa. Glodarkier. lijka abreydsl vont. Olafz lijkneski. jarnstýkur. iij. merki. ij. Tiolld vm alla kyrckiu. sar vondur. oc fontur. kluckur. ij. lās. kaleýkur. Glergluggur. bok ein. ij. marka psalltare. tekr prestur heima j leigu. iiij. merckur vtan gardz af halfkyrkiu. og. ij. Bænhusum. iij. merkur. Liostollur og heýtollur af xiij. Bæium[4]).

[1]) [á spássíu; [2]) [á spássíu; [3]) [virðist vera yngri viðbót; [4]) hér eru samskeyti í máldaganum, og er yngra það, sem fer á eptir.

Kyrkia ā oc Jarlstadi er hiallti prestr gaf. med hrutholmum oc tolf fedmingi Torfs. oc brua[r]landi Jarlstadahollti. Jarlstada teẏg j valahrijsum. þetta j kuikfie. kẏr ær. iij. ijc. oc vj. aurar voru.

XV. A stad j kinn.

Kẏrckia a þoroddstodum j kinn. er helgud mariu og nicholao. til þeirrar kyrkiu liggur allt heima land. oc Ofeigsstader. Torfunes. og Tiarnahuerfe hid eystra og vestra. halfz hundradz skogur j manafelli. Reki j vijk wt þridiungur af Tolftungi alls huals. sijdann skal þridiungur alls huals til þessarar kyrkiu. Aull trie skemre enn. xx. feta. Tueir hlutir hins stærra vidar.

Þetta j kuikfie. kẏr. ij. ær. xij. halfur þridie tugur veturgamalls fiar. ij. kuijgur tuæuetrar.

þetta er jnnan kẏrkiu. iij. messuklædi vond. ij. alltarisklædi. oc hin þridiu god. ij. Brijkar klædi. Tiolld vond vm kyrkiu. Legendu Bok. xij. manudi ad dominicum. skrijn eitt. krossar. vj. forn skrā. missale ferio. Gudspioll ā selskijns Bok. iij. kluckur. Glergluggar. iij. alltarissteinn laus. jarnstẏkur. iiij. oc lampe. kaleẏkur. Elldbere. sermonum Bok. dialogus. mariu saga. Mork vax. ix. merckur lẏsis.

Þar er prestzskẏlld oc diakns. Tekur prestur vtan gardz halfa. iiij^{v} . mork. j leẏgu. heima. iiij. merckur. hejtollur oc lẏsistollur af. xj. Bæium. Tyund tali anno. ccc[1]).

Þetta hefur giefist til sijdan sijra sturla kom. kẏr. iiij. asaudar kugilldi. þetta hefur hann giefid. alltarisklædi. Brijkar klædi. Glodarkier. Torfskurd j Bergstada land. fiorer xij. fedmingar vidum j Stadarhollt. fra Ofeygzfelle til miosyndis. halfur attungur hualreka oc vidar. oc j flutningu millum osa halfur attungur huals oc vidar.

XVI. Helgastada kẏrckia.

Kẏrckia a Helgastodum er helgud vorre fru sanctæ mariæ. oc hinum heilaga nicholao. hun a heima land halftt. Enn bædi kyrckiu hluti oc reydslu hluti a selfor j haurkzdal. oc þingeẏ

[1]) Það sem eptir fer er yngra.

halfa og þingstod vm framm. afriett j nattfara wijk. og er þar jtala fra Greniadarstad oc Mwlastad. Kyrckia a hamra land halftt. enn allt forsland. oc xiij. kugilldi. kyrkia er altiolldud medur biorum. ij. oc sotript. messufot. ij. oc kaleÿk. Glergluggar. ij. oc kluckur. iij. sloppar. ij. kantara kapur. ij. mariu skript oc nicholas lijkneske oc ein Bok. xij. manada tijder. iiij. alltaris klædi. ok varbok. iiij. krokstÿkur. j. messingar stÿka. j. jarnstÿka mÿkil. iiij. krossar. kÿrkiu kola. hokull er steindor gaf. Lÿsistollur oc heytollar af vj. Bæium. þar er prestz skÿlld oc diakns. tekur prestur heima j leigu. iiij. merkur. Mork utangardz. Tyund tali anno. iij. merckur. iij. hundrud j flytianda Eyre . . . . .[1])

XVII. Einarstada kÿrckia

A Einarstodum j Reÿkiadal er Peturskÿrkia. Liggur til kyrckiu land j kuijgerdadal. oc. v. kugilldi. j heima jordu.

Þetta er jnnan kÿrkiu. alltaris klædi. vj. yfersloppar. iij. messu klædi. iiij. ad aullu. kaleÿkar. iij. kantara kapa. kista læst. Tiolld vond vm kyrkiu. Bækur. iij. fornar oc eru a. xij. manada Tijder. Aspiciens Bok ad ottusong vm framm vm jol. Onnur tekur til eptir jol de santis. til paska Legendu Bok vond. Laga songua Bok. sequentiu Bok. Dominicu Bok a sumarid j selskinne. salltare godur, gradall. Capitularius skrijn. kietill. Glodarkier. Elldbere. Lijka abreÿdsl. Broddstafur. mariuskript Peturs lijkneski. kross forn med. v. lykneskium. Rodukrossar iij. kistill oc j helger domar oc vpphaf kross. jarnstÿkur. iiij. oc ein mÿkil messingar stÿka. Glergluggur. j. mercki. ij.

Kÿrckia ä. ij. kugilldi. og. xvij. aurar. þar er. ij. presta skÿlld. taka þeir heima j leÿgu. iiij. merkur. vtan gardz iijc. oc. xij. alnar. Heytollur oc lÿsis tollur af. xviij. Bæium. Tÿund tali anno. halft. iiij. hundrad oc Eyre. Epter song[2]) sijra Eÿrykz er þorGrijmur Bondi skylldi adgiora forkÿrkiu a Eynarstodum. so ad hann taki . . .[3]) xx. hundrud. hest . . .[3]).

XVIII. Lundarbrecku kÿrkia.

Ad Lundarbrecku a kÿrckia .xxx. hundrud j heima landi.

---

[1]) Hér eru tvö langstryk fyrir eyðu; [2]) þannig hdr. og JP. = sögn; [3]) Hér merki fyrir eyðu.

[Af] þessum Bæium liggur Tyund til Lundarbrecku. af Jarlstodum og Rafnstodum. af sigurdarstodum. vr sandvýk. af Biarnastodum. vr Tungu. oc annare Tungu. af mýre. af halldorustodumm. af vollum tuennum. iiij. eru Bænhus. Lamba eldi liggur þangad og osttollur. skiæda Tollur af. xiij. Bæium. Jnnan kirkiu Tiolld vm kyrckiu. krosssar. iij. kluckur. iiij. alltaris klædi. ij. munnlaug. merki. ij. kyrckiukola. Elldbere. Glodarkier .....[1]) Heýtollur og lýsistollur af xiij. Bæium. Hier er prestz skýlld og tekur hann heima j leýgu. iij. merckur. vtan gardz af fiorum Bænhusum. ij. merkur[2]).

.x. Bækur. iij. psalltarar. viij. kugilldi. halft fimta hundrad j flýtianda Eýre. mariuskript er tekur hundrad. af haurkz[dal oc výdekieri[3]) allir tollar sem af audrum Bæium epter þui sem herra Jon Byskup skipade til.

XIX. Eýardalsar kýrckia.

Ad Eyardals æ. æ kýrckia i heimalandi. xxx. hundrada.

Jnnan kýrckiu. Tiolld vm kýrckiu. ij. krossar. mariuskript. lijkneski. ij. kluckur, ij. oc kluckubrot hid þridia. alltaris klædi þriu. eitt mercki. ein messuklædi. munnlaug vond. dominicu bok per Anni circulum. oc aunnur Bok vond. Elldbere. kyrkiukola. dwkur slitinn. Broddstafur.

Þar skal vera prestur oc tekur heima j leygu. iiij. merkur vtan gardz af einu Bænhuse. halfa morck. af. v. Bæium lýsitollur oc heýtollur. Tyund tali anno. v. aurar.

[ij. kýr og. v. asaudar kugilldi. hross oc naut veturgamallt[4]).

XX. Liosavatns kýrckia.

Ad Liosavatne a kýrckia. xxx. hundrada j heima landi.

Jnnan kyrckiu. Tiolld vm alla kyrkiu. krossar. ij. mariuskript. nicholas skrift. kluckur iij. alltaris klædi. ij. munnlaug. mercki. ij. kaleýkur. Glodarkier. Elldbere. kantara kapa. hier skal vera prestur. og diackn. tekur prestur heima j leigu. iiij.

---

[1]) merki fyrir eyðu; [2]) hér eru samskeyti, og er það sem eptir fer frá dögum Jóns biskups skalla (1358—91); [3]) [dalz oc vydekier(!), hdr.; [4]) [ef til vill yngra.

merckur. vtan gardz. iiij. merkur. af. x. Bæium. heÿtollur oc lÿsistollar. af. viij. Bæium. hestur. xij. kugilldi.

Stijgur Bondi ä ad lata giora forkÿrckiu.

[lijka abreydsl. tueggia marcka messu klædi. iiij. Bækur[1]).

XXI. Häls kÿrckia.

Ad Halse j fnioskadal er peturs kÿrckia. kÿrckiunne skal fÿlgia Bunadur allur sa er hun hefur. þad er skrijn med helgum domum. krossar. iiij. yfer häalltare. v. alltarisklædi enn. tuennur Bunadur vtar a huoru alltare. sylfurkaleÿkur oc annar kaleÿkur. v. messuklædi. ij. sloppar. kantara kapur. ij. messingar stÿkur. ij. jarnstÿkur. ij. litlar. j. mÿkil jarnstÿka. Elldbere. Glodarkier. Broddur. lijka kräkur. j. kista. borur oc vont klædi medur. messingarkietill. ij. lijkneski. iiij. kluckur. ij. lectarar.

J Bokum. Messu Bok. j. Aspiciens Bok. ij. j spiolldum Enskar. adrar. ij. litlar. iiij. lesbækur. Enskur Gradall. og annar per usum. sequentiu Bok. Ordo per Anni circulum. ij. alltarissteinar. kross hinn fimte. er gafst til oc lijtil mariuskript.

Stadurinn a heima land allt. Birningzstadi. kambstadi. Sandhauga land er ysleÿfur prestur gaf. lambeldi vm fnioskadal. oc oll [torua[2]) milli þuerär oc nioskär. þingmanna lækiar oc marckdælar. stad fÿlgir Reki a fliotz sandi. siettungur bædi hualreka oc vidreka. frä fliotzosi oc nær til midz sandz. siettungur vid Liosvetninga j nattfaravijk. millum huanndala är oc suijnär. Teÿgur fylgir j kinn nordur vt fra finnz stodum. oc þÿfiteÿgur jnnan garda. afriett ä heÿdi vt. halsmanna Tungur.

Þetta a stadurinn j kuikfie. xiij. kÿr. lxxx asaudar medur geÿtum. hross. v. x. veturgamla saude. halft þridia hundrad j gielldum nautum. kista verdlaus. x. aura kieralld. ij. bord. jarnfestur.

Þar skulu vera. ij. prestar oc diakn. þangad liggia. ij. halfkÿrckiur og. viij. Bænhus. Sä er ä stad byr skal äbyrgiast stad. og aull stadarfie. hallda husum oc gordum. hafa til .x. vætta j skogi. oc so Tymbur sem þarf til huss edur ad bu-

[1]) [líklega yngra en Auðun; [2]) [torua, hdr.

hlutum ad giora. Eigi skal hann selia vr skogi. nema til stadar bota sie lagt. edur annad fie sie ella lagt j stadinn. Hann skal hafa týunder allar oc legkaup aull. enn allt þad sem meýra er giefid med lijkum. enn so. enn annars kostar giefid. þä ä stadur þad. þess kostar. ad sa skal akueda og lýsa fýrer presti edur näbuum er til giefur. til huors ed vill þad fie fara lata. Riett er þui fie ad veria til Boka edur messuklæda. edur annarar kyrkiu prýdi.

Kýrckia ä. iij. merkur vax og Reýkelsi. nýu hundrud j virdingarfie fiortan aurar j voru. cc. h[undrud] j flýtianda Eýre. fimm hundrud j aullum aurum gripa. þriu hundrud fyrer klucku mälm.

Jn summa allt lausa godz ä hälse. xxc. kuikfie ad auk.

XXII. Jllugastada kýrckia.

Kýrckia ä Jllugastodum ä. iiij. kyr. iij. asaudar kugilldi.

Þetta j skruda. þrenn messu klædi ad aullu. alltarisklædi. yfersloppar. ij. kantara kapu. lijka abreydsli. Tiolld vm alla kýrkiu. kluckur. iiij. krossar. iij. mariu skript. skrijn medur helgum domum. þionustu kier af sýlfre, jarnstýkur. iiij. messingar stýkur. ij. vatnsketill. Glodarkier. Elldbere. munnlaug. mercki. j. kyrkiu sär. kista.

Þetta j bokum. messubok per Anni circulum. Texti. Legendu Bækur per anni circulum. Hymnarium. Sequentionarium. oc ein vond bok.

Þar er tueggia presta skýlld. taka þeir heima j leygu. iiij. merkur vtan gardz half sietta morck af. ix. Bæium heýtollur oc lýsistollur.

[[Nicholäs lijkneski. kross nýann. Brijk god. nichuläs lijkneski. Capitularium. Graduale oc þo eý fullt. jolabok. ix hundrud j flýtianda Eýre[1]). Ross [iij. summa xviij[2]).

XXIII. Drafflastada kýrckia.

Kyrckia ä drafflastodum ä. xxx. hundrada j heima landi.

Jnnan kyrckiu ix. alna Refill. er Brandur gaf. Tiolld vm

---

[1]) dregið út, en mun þó eiga að standa; [2]) [með yngri hendi; frá [[mun vera seinni viðbót.

kyrckiu. hialmur. Bokastoll. kyrkiu kietill. iij. alltaris klædi. Elldbere. Glodarkier. munnlaug. mercki. ij. yfirsloppur. ij. messingar stýkur. krossar. ij. Býskupa lijkneski. ij. steintialld. j. kýr oc hross. xxx. raptuidar.

Þar er prestz skýlld. tekur hann heima. iiij. merckur. vtann gardz half[a] fimtu mork. heytollur oc lýsistollur af xiij. Bæium.

[[Reuill sæmiligur er sijra magnus gaf. Bækur. vj. epter Grijm prest. og enn Bækur. x. aura verdar. er are prestur gaf ad Magnuse. mariuskript og peturs skript. [oc hundrad j flýtianda eyri. er Eirijkur gaf[1]).

XXIV. Flatøiar kýrckia.

Kýrckia j flateý ä Tolftung vr allre Eýu. medur aullum gognum. halfa Brettingstade. Jokulsär land. vj. hundrud j vidum.

Þetta jnnan kyrkiu. messuklædi. iij. alltarisklædi. kaleýkur. kantara käpur. ij. Tiolld. iij. skrijn. krossar. ij. mariuskriptir. ij. messingar stýkur. ij. kluckur. iiij. og. ij. litlar. fostu tialld. abreydsl. krakur. fontur medur Bunadi. Ein jarnstýka. Biarnfell. kistill steýndur. Elldbere. Glodarkier. messuklæda kista. munnlaug. sequentiubok. lesbok per anni circulum ad dominicum. enn til Columba messu de sanctis.

iiij. kýr.

af vij. Bæium liostollur. fiska tollur. tyund tali anno. iij. merckur. j. Bænhus.

[ij asaudar kugilldi[2]).

XXV. Grijmsøiar kýrckia.

Þesse er mäldage kýrckiunnar. hins heilags olafz j Grijmseý. þa er Jon Byskup[3]) vijgdi hana.

ättungur j Eynne og. viij. vætter af hual. hnorium þeim

---

[1]) [með yngri hendi; frá [[virðist vera yngri viðbót, nema hitt sé eldra en Auðun, og þetta sé þá hans viðbót; [2]) [mun vera bætt við seinna; [3]) Finnr biskup (Hist. Eccl. Isl. II, 572) heldr að þetta sé Jón skalli (1358—91), en það er ekki, heldr er það Jón biskup helgi Ögmundarson; er því fyrri hluti máldagans frá c. 1110—20.

sem a er hundrad vætta. huort sem rekur eda er fluttur. halftt huort spik oc Reinge. atta merckur vax af Bondum. kaupa þionustu mann þann er til kÿrckiu bere elld. oc moka fra henne snio vm vetrinn. og vinna þad allt sem hun þarf naudsynliga. so ad kiennemenn meigi þar veÿta. fyrer þær saker Guds Embætti. oc liggia til þessa starfs xvj. fiordungar fiska. þar er tueggia presta skÿlld oc syngia huorn dag messu. oc. ij. vm fostu oc ymbrudaga. Bændur skulu fæda presta þeir sem Eyna eiga. ij. misseri. Enn ef þeir fæda eÿ. þa skal luka presti. vj. aura voru ad midiu sumre af huorium halfum attungi. Enn ef þa kiemur eÿ vara framm. þā skal vætt skreÿdar fyrer huoriar xij. alner vera greytt ad viij. vikum. iij. hundrud. skulu prestar hafa af huorium manne. þeim sem er halfan manud j Eyunne til fāngs edur leingur. enn. ij. alner af huorium manne er. xij. manudi er j Eynne. fiora fugla af huoriu hundrade. af þeim fyglingar[1]) monnum er Eyna leÿgia. en hiner gialldi huorutueggia toll. er eigi leigia. Tvær alner af fiski enn fugla ad tale. af hual huorium mans hlut j flutningu. oc fullann skurd. enn ecki af Reka hual. halfar kyrckiu Tyunder skulu prestar hafa. enn kyrckia halfar.

Þetta a kyrckiann j lausafie.

J Tiorn. cccc. a modruvollum j horgardal halft fiorda hundrad. ad Jone ad hlodum. c. kugilldi ad þorsteini gallta. Tioru tunnu. ccc. ad socka Juuars syne. ad Biorgu a suertings-stodum. c. þetta j saudum. ær og veturgamall giellldingur. iij. fiordungar smiors. vax. iij. fiordungar. oc. v. merckur medur Reÿkelsi. messuklædi fern. ein buinn af pelle. og þar hokull med. aunnur fieminne. ij. hoklar vm framm af sÿlki. enn annar hringofinn. messustackar. ij. alltarisblæiur. vij. obunar. ein buinn med pelle. Corporalia. ij. kantara kapur. iiij. ein af pelle. tuenn baksturjarn. sloppar. iij. fontur oc fontklædi. krakar. ij. Broddstafar. ij. pæll. sleggia. reka. kistur. iiij. munn-laugar. ij. Elldbere. lijka kullt. ij. Brijkar klædi. alltaris steinn laus. kiertistÿkur. ij. af messing. jarnstÿkur. iij. kaleÿkar. ij. mariuskriptir. ij. olafs lijkneski. ij. smellter krossar. oc þridie obuinn. skrijn. ij. kyrckiu sār. Tiolld vm alla kyrkin. oc song-

[1]) fynglijngar, hdr.

hus. ij. Biorar. Brijkar tiolld. ij. Biarnfell. Aspiciensbok medur Hymnum fra Trinititatis viku til Aduentum ad Dominicum de sanctis allt oc so suffragium. messuBok de sanctis allt og fra vppstigningardegi ad dominicum til aduentum. lãga songua kuer. sequentiu Bok. psalltare. Gradall. Capitularium. messubok aunnur oc taka badar saman per anni circulum. Aspiciens Bok vid hina fyrre per anni circulum badar samptt. Olafz saga. songbok til paska. oc pentud lesbok de sanctis. Capitularium oc Hymnarius a einne Bok fornt oc songur proprium de sanctis fra Jonsmessu til jola faustu til paska ad dominicum. Aspiciens Bok forn frã pãskum til huijta daga. med ollum Hymnum. lesbok fra jolafaustu til pãska. Homiliur a sumarid. lesbok allt sumarid til jolafaustu ad dominicum. Kristinn riettur. messu Bok vond. sequentiubok forn. artijda skrã. stolar. ij. lectarar. ij. stijgar. ij. [dukar yfer. ij.[1]) skriptum. salltkarl. vatnzbolli. kluckur. v. oc ein brotinn vmm framm. Glergluggar. iij. forn bok i selskinne. j Triespiolldum Bok oc songur ã. messu Bok forn mykil j selskinne rotnu. artijdaskrã forn.

XXVI. ÞaunglaBacka kyrckia.

Sã er maldagi a þonglabacka kýrckiu. hun ã allt heima land. og. ij. hluti j Rekum. Sueytar menn skulu leggia til Tyund af fluttningum af hualskurd. og aullu þui fangi er þeir hliota. af daudum huolum milli sigluness vesturs og austur Tiorness. og alls þar j milli. bædi ã meiginlandi og j vteyum. J Kieflavijk half Tyund af Rekhual. enn oll af fluttningum. af Rekum ǫgmundar sueinssonar. þeim sem eru milli Reyniness oc senningar vijkur. vætt spikz af tuitugum hual og meýra. af Rekhuolum þordar vr Laufãsi. j hinu sama takmarki. vætt spikz af aullum huðlum. Enn. ij. vætter af Reka Ormz Ogmundarsonar j þuisa takmarki. aunnur spikz enn aunnur Reingi. af holz landi vætt. af fiardar Bolz landi vætt. af kadalstada landi vætt. Tyund oc matgiafer vr allre sueýt. fýrer þa menn alla. er til logfostu eru skyllder. og eru. xij. manudi. edr fra fardogum til vetrar. þar skal giallda. ij. fiordunga skreýdar. fýrer. iij. menn. enn halfann fiordung. ef madr er a sumarid til seliumanna

[1]) [bætt við á spássíu með annari heudi.

messu. edur fra veturnottum til fardaga. fyrer alla þurua[1])menn. Golldner skulu vera fiskitollar ad marteins messo. ef madr er leingur enn til seliumanna messu. enn goldid adr madr fare burt elligar. Eindagi a hinn fimta dag[2]) vȳku er. iiij. vikur eru af sumre. xij. alner fȳrer hinn minna fiskatoll. enn half mork fȳrer hinn meira. Vondul af sex satum heȳs huorium of alla sueȳt. su er afvinna medur þessum tillogum. at prestur skal vera ad heimilis huse. oc syngia allar heimilis tijder. og huorn dag helgann. oc fostu tijder ad meȳnalausu. og skal prestur skȳlldur j allar naudsyniar um Gudz þionustu. Sa madur er kȳrckiufie vardueȳter skal giefa þurfamonnum hinn Tiunda hlut. af hualtȳunnd. Enn ef þetta fie vinst eȳ til prestz skȳlldar þa skal sa vid bæta er land ã. so ad vinnist til oc eigi þuerri kyrckiufie.

Kyrckia er helgud medur Gude petro oc Andrea postolum. olafe oc magnuse. oc nicholao. og heȳter olafz kyrckia. Ef kȳrckia brennur. edr lestist so ad eȳ ma tijder j veȳta. þa skal eigi skȳlld prestvist hin næstu missere. og skal onguo þuerra kȳrkiufie fȳrer vppreist annarar kyrckiu. halldast skulu tillögur allar og kȳrckiu fie. þott prestur missi kaups. af Breckulandi oc Eȳrarlandi vætt.

Eȳulfur helgason gaf til kȳrckiu hualtyund af rekum þeim. er hann ã medur Backalandi. oc kom þeim þã eȳ j hug er Bȳskup liet rita þennan mãldaga.

Þetta ã kȳrckiann j skruda. ij. messuklædi. oc ad auk messuserkur. og. ij. hofudlijn. kaleȳkur. alltarisklædi. iij. krossar iij. Olafz lijkneski. ij. fontur og fontklædi. messufat kista. munnlaug. ein jarnstȳka. kantara kapa. Broddstafur.

J Bokum messubok. tekur til ad jolafostu. og til paska ad dominicum per Anni circulum. ix. skrãr vondar. og olafz saga. mariu saga. kyrckiu kola. klockur. ij. og. ij. litlar. iiij. merkur vax.

---

[1]) Skr. upphaflega froua og J. Pét. prentar froua, en seinna hefir verið sett r uppi yfir (froua) til þess að sýna, hvernig það hafi staðið á hinu forna bókfelli, og yrði það = furua; en afskrifarinn hefir auðsjáanlega mislesið f fyrir þ, svo þá verðr allt skiljanlegt = þurua;
[2]) dak, hdr.

J kuikfie. iij. kýr. xviij. ær. cc. voru. iij. ær. olafz lijkneski. Jn summa kugilldi kyrckiunnar ā þongla Backa. viij. halft annad hundrad j Busgognum. hundrad voru.

[Ecclesia non dedicata[1]).

XXVII. Grýtubacka kýrckia.

Þessi er kyrckiu eign ā Grýtubacka. ad hun ā þridiung j heima landi. og þvi sem til liggur j rekum.

þetta j skruda. Tiolld vm kýrckiu. messuklædi ein. alltarisklædi. iiij. olafz ljikneski. Thorlakz lijkneski. Elldbere. Glodarkier. munnlaug. messuklæda kista. mariu lijkneski. [oc kross sæmiligur[2]). vj. kýr. xij. ær. kugilldi j gielldfie. hross og. v. hundrud voru. jarnstýkur. ij. litlar. og adrar ij. meire. messubok per anni circulum og psalltare[3]) og eý ad skipudu: onnur messubok ad dominicum a sumarid. þridia messubok tekur til ad jola fostu oc fram til paska ad dominicum. Capitularium. lesbok. tekur til ad paskum og til huijta daga. þridia lesbok tekur til ad jolafaustu ad dominicum og til langa faustu. enn sijdan allt vt þadan. kantara kapa. ottusongz sloppur. kýrckiu kola. mercki eitt. lijka krakur. lijka abreydsl. sequentiubok per usum. per usum Gradall. kýrckiu kietill. Broddstafur. langa faustu tialld. Grallare. kaleýkur. sæmiligur. iiij. kluckur. lijtil klucka. Brijkarklædi. ij. alltarisblæiur. ij. Stephanus saga. x. merckur vax. xv. vætta afreydsla. vt fra Sandzhorne til senningar vijkur.

Þar er prestz skýlld og tekur heima j leigu. iiij. merckur enn vtan gardz halft annad hundrad. Lýsitollur og heýtollur af. xvij. Bæium Tyund uno Anno halft annad hundrad. [tekur vij. vetur oc. xx. og m[eir][4]). x. hundrud. j forkyrkiu smijde. [tueymur nattum. firi lafranz messo kyrkiu messudag[ur][5]).

Þetta lukti þorsteinn Eýulfzson j testamentum fôdurs sijns og modur. messuklæde sæmilig. oc aunnur forn. Brijk sæmiliga alltarisklædi. Bakstur jarn. Bok de sanctis. Matutinale fra Jonsmessu Baptistæ. oc vt yfir andres messu. ij. kugildi bufiar

---

[1]) [spássíu með annari hendi, og er ekki innvísað; [2]) [á spássíu með annari hendi; [3]) spalltare, hdr.; [4]) [á spássín með annari hendi; JP. les: og in:, en eg vil lesa m:; [5]) [á spássíu með annari hendi.

gelld med þeirri greydslu. ad þar af leiguburdinum skulu giefast. iij. fiordungur smiors ärliga oc syngia sälu messu æfinliga artijdar dag hans[1]).

XXVIII. Hofda kýrckia.

Kýrckia j hofda er helgud Ambrosio oc nicholao. hun ä heima land. þessi hialond. kolsgierdi. SundBrecka. Tundrastader. þuerärland. skogar fleka halfann j fnioskadal.

þetta ä allt hofda land j Rekum. fiordung j hualreka og halfann attung j ollum Lætra Reka. og fiutningar. fra skridu læk til forsär halfann vidreka. fra swlum til Torfdælalækiar. a vallastadur fiordung j hualreka. en halft Grundarmenn oc hofda menn. [En vidreka j þessu takmarke halfan huorer grundamenn oc hofdamenn[2]). fra rekamarki a þorgeirsfiardar hofda ä hofdi hälfann hualreka til kierlingar. fra kierlingu jnn til oss a hofdi fiordung j hualreka. enn halfann ef fluttur er. J þessu Takmarki vid þaunglabackamenn jnn til oss ä hofdi halfan vidreka. oc so aull aunnur fioru gogn nema hualreka. þa ä hofdi halftt. fra swlum og til Gallta ä kýrckian ein vid sig halfann vidreka og hualreka. halfann reka ä sueris uelli enn þridiung ä þernuskiere ä kyrkia ein.

Þetta ä hun j kuikfie. kýr. v. iij. asaudar kugilldi. bufiargýllt kugilldi. half[t]. v. hundrad j lagaurum.

J skruda. messuklædi. ij. yfersloppur. alltarisklædi. iij. fontur medur bunadi. þriu handklædi. kaleýkur. messingarstýkur ij. Jarnstýkur. iiij. litlar. Tiolld vm alla kýrckiu. krossar. ij. oc lijkneski. iiij. vnder oc hid fimta lijtid. mariuskript. Nicholäs lijkneske. mercki. ij. kluckur .iij. Ambrosius lijkneski. munnlaug. hialmur af jarne. Glodarkier. Elldbere.

J Bokum Aspiciens Bækur vondar. iij. ad dominicum oc medur suffragium. oc de sanctis. frä Jonsmessu baptistæ og framm vm Andres messu. Dauidz psalltare. sogubok forn oc a [margar sogur[3]). ärtijda skrä. sýlkipungur. oc þionustu Budkur. lijka abreýdsl. lijka kräkur. kýrckiann ä enn þessar Bækur Sanctorum bok med lesi oc saung. eigi epter skipun. messu Bok

---

[1]) þessi klausa er öll yngri, og frá svo sem 1350—60 (sbr. Sýslum. I, 16); [2]) [á spássíu með annari hendi; [3]) [fyrst skr.: margrietarsaga, en svo lagfært.

ad Dominicum fra huijtasunnu og til Jola fostu. þridia tekur til ad niu vikna fostu og til paska.

Eýrer fätt j. iij. morckum vax.

Dedicatio Ecclesiæ in festo Laurentij.

Tekur prestur heima j leigu. cc. Heýtollur og lýsistollur af. ij. Bæium. Týund tali anno xiiij. aurar.

[Hokull raudur er kom j mot krossi. oc. v. alner liereptz. Gudmundur Bonde tok sijdann vr nesi: iij. ær. þria tuævetra Gielldinga. kuijgu veturgamla. og. xx. alner liett hafnar vod[1]).

XXIX. Laufäs kýrckia.

J Laufäsi er peturs kýrckia. hun a heima land allt og lomatiorn. þorsteinsstadi. smälond aull. vpp til Gäsagils. og grefar[2]) ofann til sikz hia neslandi. Land a kursueinsstodum medur riettum Endemorkum. selfor ä flateyardals heydi. iiij. kum. oc so margar ær oc geýtur. sem sa vill er ä stad býr. vm. vj. vikur oc so afriett er Laufäshagi heýtir. þar liggur til reki ä huallätrum fiordungur j fimm hlutum. A Eýiarstvf j hualvatzfirdi þridiung alls hualreka. oc flvttningar. J kieflavijk. x. vætta afreydsla af tuitugum hual edur meýra. c. vætta edur meira. so mýkil afreýdsla er oc a þonglaBacka. Af þessum Bæium liggur hingad Týund til vr Gielldinga vijkum .ij^{ur}.[3]) vr fagra Bæ. af gnoll. af þorsteinsstodum af skuggabiorgum. fra skardi. af Grund. af Lomatiorn. Ef Tyund af þessum Bæium er ecki ij. hundrud. þa skal sä er ä stad byr. taka af Grýtubacka þingum. þar sem hann vill vtan heim[t]a þar so mýkid at fulne[4]) cc. þetta ä kýrckiann j skruda oc jnnan kýrckiu. messuklædi. vij. ad aullu. käpur. ij. aunnur af pelle. alltaris klædi. v. Tiolld vm alla kýrkiu. Brýkarklædi. ij. krossar .iij. [og ýfer framm hokull. alltaris klæde. käpa oc Brijkar klædi medur Balldur skinn. ij. storar krokstýkur. er Biarne gaf[5]). mariuskript. peturs lijkneske. kaleýkar. iij. skrijn. Glergluggar. ij. Jarnstýkur. v. lýtlar oc ein mýkil. Glodarkier .ij. Elldbere. sloppar. iij. Lijka abreýdsl.

---

[1]) mun vera seinni viðbót; [2]) grafar, JP.; [3]) þannig, hdr.; JP.: ij^{c}; [4]) fyrst skr. fylle, en svo breytt í þetta; [5]) [strykað út í hdr., en á spássíu er við það skrifað: »þetta skal standa«.

J Bokum Gradall sæmiligur. sequentiu Bok. godar messu Bækur. ij. per Anni circulum. medur collectum. og aunnur med song. messu Bok tekur til ad päskum. og til jolafostu. messu-Bok ensk. tekur til ad jolum oc framm vm päska. þa er Bok tekur til ad Jolafostu ad dominicum og til päska. lesbækur ij. per Anni circulum. hin þridia tekur til ad paskum. og framm vm huijta daga. messubok tekur til ad Jola fostu oc framm vm Geýsladaga. Aspiciens Bok de sanctis tekur til ad kross-mezsu ad haustid oc til jola ad song oc lesi. viij. fornar Bækur vondar. kýrkiu kietill. kirkiu sär. fontur oc fontklædi. sogubok oc ä margar heilagra manna sogur. Bakstur jarn. kräkur. Brodd-stafur. ärtijdaskrä.

Þetta j kuikfie. kýr .xij. vj. asaudar kugilldi. ij. gymbrar kugilldi. x. sauder veturgamler. iij. naut veturgomul. gielldfiar kugilldi. Bufiar kugilldi. Ross. iij.

Jnnan veggia. viij. hundrud j virdingarfie.

Þar er. ij. presta skylld og diakns. Lýsitollur og heýtollur af. ix. Bæium. kluckur. iiij.

Dedicatio Ecclesiæ. iij. fyrer mariumessu sijdare[1]).

Þetta hefur sijra Eýrekur til kýrckiunnar lagt. Balldur skýns kapu. oc hokul med sama kosti. duk sprangadann: alltaris Blæiur. ij. oc hofudlýn. alltarisklædi. og Brijkarklædi medur Balldur skinn. Tabula oc brijk med sama kosti. messingarstýkur ij. krossar. iiij. steinspialld.

XXX. Sualbards kýrckia.

Kýrckia ad Sualbardi er helgud Jone postula.

þetta ä hun jnnan kýrckiu. messuklædi. iiij. alltarisklædi. iij. yfirsloppur, kantara käpa. kaleýkar. ij. Tiolld vm alla kyrckiu. abreydsl. kista olæst. munnlaug. Glodarkier. Elldbere. krossar iij. Jons lijkneski. kluckur. v. kýrckiu läs. Jarnstýkur. iij. kistill. kyrckiu kola. þionustu budkur.

J Bokum. messubok per Anni circulum. ad dominicum. Lesbok tekur til ad jolafostu til paska. Aspiciens Bok frä Jolafaustu. og framm yfer jol. aunnur frä päskum og til huijta sunnu. Lesbok de sanctis a sumarid. fornar. ij. Bækur vondar. mercki. ij. ij. Biarnfell. glergluggur. j. psalltare forn. artijda-

[1]) Hér eru samskeyti og er yngra það, sem eptir fer, en hitt.

skrä. fontur oc vmbunadur med. mariuskript. Glergluggur godur annar vondur.

Þar er prestskýlld. tekur hann Heima j leýgu. iiij. merckur. half[a] fimtu morck vtan gardz. af. ix. Bæium heýtollur og lýsitollur. Týund halft fiorda hundrad.

[v. kugilldi. oc. v. hundrud voru. hokull ccc med Balldurskinn. psalltare godur oc Jons saga oc fiortan korbækur. Brijk. paxspialld. og stýkur .iij. kista læst. kantara käpa. Läga saungua kuer sæmeligtt[1]).

XXXI. Kaupangs kýrkia.

Kýrckia j kaupangi ä messuklædi. ij. yferslopp. alltarisklædi. v. Tiolld vm alla kyrckiu. sotdriptt oc handklædi. kaleýk .j. krossar .iij. mariu skriptt. michials lijkneski. olafz lijkneski. klockur. iij. munnlaug. kýrckiu kola. glodarkier. Elldbere. x. merckur vax. og Reykelsi. Gradall.

J kuikfie. kyr .j. Gielldfiär kugilldi. þar er prestskýlld j landi tekur hann heima j leigu. iiij. merkur. vtangardz halfu fiordu mork. Af. xiiij. Bæium lýsistollur og heýtollur. Tyund tali Anno. half fimta morck.

XXXII. Modruualler j Eýiafirde.

Kýrckia a Modruvollum j Eýiafirdi. er helgud hinum heilaga martino. hun a þridiung j heima landi. J skogum so mýkid sem þarf til husa vmbota.

Jnnan kýrckiu. messuklædi. v. käpur. iij. yfersloppar. iiij. alltarisklædi. vj. messubækur. ij. Lesbækur. iiij. saungbækur. iij. Gradualia. ij. Capitularium. Hymnarius. professionale. Martýrologium. Tiolld vm alla kýrckiu. krossar. v. lijkneskiur. iiij. Texti. j. skrijni. Tabulæ. ij. kaleýkar. iij. dalmadykur. iij. Glodarkier. ij. Elldbere. kistur. ij. stolar. v. stýkur. v. kluckur. vij. Biarnfelle. fontur. Glergluggar. iij. Læs. kietill. Baksturjarn. propiciatoria tuo. mariuskriptt. lesbok de sanctis.

Þar skulu vera. ij. prestar og diakn. Tekur prestur heima j leigu. iiij. merckur. enn vtann gard[z] half[a] siðundu mork. þar skal syngia hvorn dag messu. og huorn friadag Rumhelgann. ij.

---

[1]) [mun vera seinni viðbót.

messur. Burtsongur til Gudrunarstada. finnastada. kierahols: Eyuindastada og til æsustada. groptur og salugiafer vr øxna felle. og allt fÿrer austann Eÿiafiardara. og allt þadan vpp sem bygt er. af. xij. Bæium liostollur og heÿtollur. Tyund tali Anno.

[þriu hundrud er sigurdur seltiorn gaf j Testamentum sitt og hestur er þorgils af Gudmundarstodum gaf j Testamentum sitt[1]).

[Eÿrikur bondi lagdi med lopte syne sijnum. ij. dukar glitader. Biarnfell nÿtt. Brijkur. ij. mercki. ij. paxspialld[2]).

XXXIII. Nupufells kÿrckia.

Kÿrckia hins heilaga Michaelis j Nupufelle. a þridiung j heima landi. þridiung j hrijsa landi. vj. hundrud laus og half morck.

Jnnan kÿrckiu. messuklædi. v. ein stola laus. corporalia. ij. kaleÿkar. ij. skrijn. käpur. iij. yfersloppar. ij. alltarisklædi. vij. messubækur. iiij. saungbækur. ij. sequentiubok. psalltare. lesbækur. vj. artijda skrã. Tiolld vm alla kÿrckiu. krossar. iij. michaels lijkneski. kluckur. v. kiertastÿkur. vij. Glodarkier. Elldberi. kietill. kistur. ij. stolar. iij. Biarnfell. vij. kugilldi med geÿtakugilldi.

Þar skal vera prestur oc diakn. Tekur prestur heima. iiij. merkur j leÿgu. af einum Bæ liostollur oc heÿtollur. Tyund tali Anno. halft annad hundrad. Olokid. ij. merckur.

[Jtem lagdist fÿrer legstad Halls bonda. ferskepta. xij. alna long fyrer. cc.

J flytianda Eyre halfur ellefti Eyrer. psalltare fÿrer halfann. x^a. Eyrer cc. j liereptum er michael Eingell a. kross nyr. og. ij. lijkneski hans vnder. oc mariu lijkneski nÿtt. hier a [ad fylgia] . . . kugilldi j kristfie[3]).

XXXIV. Holakÿrckia j Eyiafirde.

Kÿrckia ad Holum j Eÿiafirde ã. iiij. messuklædi. alltaris-

[1]([mun vera seinni viðbót, en þó frá dögum Jörundar eða Auðunar; [2]) [mun vera enn ný viðbót; [3]) [mun vera seinni viðbót, nema að aðalmáldaginn sé eldri en Auðun, og þetta sé þá hans viðbót.

klædi. iiij. kaleÿk. yferslopp. kantara käpa. j. krossar. iij. mariu skript. alltaris blæiur. ij. kiertastÿkur. ij. af messingu. kluckur. iij. munnlaugar. ij. Tiolld vm alla kÿrckiu. mercki. ij. Elldbere. Glodarkier. Triekambur. messubok tekur til ad jola fostu. og til paska ad dominicum. ein lesbok. kista olæst.

Þar er prestz skÿlld. tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtan gardz half fimta mork. af xj. Bæium lÿsitollur oc heÿtollur. kÿrckia ä eina ku og hest. oc. c. vadmala er Gunnar gaf. Tyund tali anno. ccc.

[Sex hundrud j vadmälum [er] stulli Geÿrsson gaf til lijkneskis kaups. Groptur oc sälugiafer vm aull þing[1]).

XXXV. Saurbæjar kÿrkia.

Kÿrckia j saurbæ er helgud Ceciliæ medur Gudi. hun ä hälft häls land. hälfan skog j kallbak. heimaland medur aullum fridendum. vallaland allt. og sandhola land allt.

Jnnan kÿrckiu. þrenn messuklædi ad aullu. iiij. alltaris klædi. kaleÿkar. ij. kantara kapur. iiij. yfersloppar. iiij. abreydsl vont. Tiolld vm alla kÿrckiu. v. kluckur. iij. krossar. mariu skript. glodarkier. ij. Elldbere. skrijn med helgum domum. Texti buinn. solarsteinn. iij. Glergluggar. Jarnstÿka mÿkil. ij. litlar. messubækur. ij. per anni circulum. Martirilogium. passionall apostolorum. Ceciliu saga ä latinu og norrænu. salltari forn. þionustu Budkur af sÿlfre. kietill. mercki. ij. munnlaugar. ij. krisma kier. kista. läs. xxx. merckur vax oc lytid Reÿkelsi.

Hier skulu vera. ij. prestar og diakn. syngia messu heima huorn dag. Brenna lios um nætur fra mariu messu. og til sumars dags. Tekur prestur heima j leigu. vj. merckur. vtan gardz half[a] fimtu morck. af. ix. bæium lÿsistollur og heÿtollur. Tyund olokinn. ix. merkur. Graduale processional. alltaris Bok. sequentiu Bok. Collectarius. Legendu Bækur. per anni circulum. Aspiciens Bok. artijda skrä.

Þetta j kuikfie. viij. kÿr. l. asaudar oc. vj. ær. xx. sauder veturgamlir. ij. naut veturgomul oc. ij. kaplar. vxi fiogra vetra. iij. naut Tuæuetur. cccc. voru. ij. merckur j virdingar fie. x. aurar j Bokum. land allt ä hälse. Ceciliu lijkneske oc nicholai.

Dedicatio Ecclesiæ. iij. nottum epter festum Matthei.

1) [mun vera seinni viðbót, nema máldaginn sé eldri en Auðun, og þetta sé þá hans viðbót.

XXXVI. [Diupadals kýrkia].

Diupa dals kyrckiu mäldagi er hier mädur og verdur ey lesinn.

XXXVII. Mýklagardz kýrckia.

J mýklagardi er postula kyrkia. hun a j heima landi. xxx. hundrada. vj. alna aura og hlýdarhaga land.

þetta jnnan kyrckiu. messu klædi. iiij. kaleýkar. ij. alltaris klædi. v. kantara kapa. j. yferhokull[1]). Tiolld vm alla kýrkiu. krossar. iiij. skrijn. texti buinn . . . . . . mercki. ij. Glodarkier. Elldbere. glergluggur. fingurgull. oc vegur halfann Eyre. glerkier. kistur. ij. kýrckiu kola. messingarstýkur. ij. þionustu kier af sýlfre. munnlaug. alltarissteinn bvinn. Jarnstýkur. ij. storar. messubækur. ij. per anni circulum. Lesbækur. ij. per anni circulum. Hymnarius. capitularium. Aspiciens bok ä veturinn. Laga songua Bok. artijda skrä. Aspiciens Bok fornare. nockud af hymnum. og sequentium per usum og forn skrä. þar skulu [vera] prestar. ij. og huorn dag messa og allar tijder. taka þeir heima j leýgu. vj. merkur vtan gardz half[a] fimtu morck med huassafelle. af einum Bæ heytollur oc lýsistollur. Tyund tali anno. cc. [og. vij[2]). alner.

XXXVIII. Grundar kýrckia.

A grund er Laurentius kýrckia. hun a land allt a finnastodum.

J skruda messu klædi. v. og. ij. hoklar vm framm. käpur ij. ýfersloppur einn. alltarisklædi. iiij. kaleýkar. ij. corporalia. iij. mercki. ij. Tiolld vm alla kyrckiu. krossar. iiij. Olafz lijkneski og laurentij. mariu skript. skrijn. munnlaug. abreydsl. kräkur. Elldbere. Glodarkier. kluckur. vj. lesbok per anni circulum. aunnur lesbok. tekr til ad jola faustu. og til päska ad dominicum. messubækur. dominicale per anni circulum. Texti obuinn. Texta spiolld. ij. af messing smellt. alltaris steirn sýlfre buinn. kietill. kýrckiu sär. medur vmbunadi.

iij. hundrud gaf herra Loptur[3]) kyrckiunne. skiolld oc Biarnfell.

---

[1]) á spássíu; dregið út: läs; [2]) [fyrst skr.: xvij, en svo leiðrétt, eins og hér stendr; [3]) mun vera Loptr Hálfdánarson (d. 1312).

hier er tueggia presta skýlld. taka þeir heima j leýgu. vj. merckur. vtan gardz half fimta morck. ef þangad liggur modrufell. af. vij. Bæium liostollur. og heýtollur. Tyund tali anno. cc. og halfur nýtiandi eýrer.

ccc. er fru þrudur[1]) gaf firi sål sinne.

cc. er Jon Bonde gaf epter þord[2]) brodur sinn.

Valgierdur gaf cc. metaskaler godar med metum.

XXXIX. Raffnagils kýrkia.

Kýrckia hins heilaga Peturs ā Rafnagili. ā halftt heima land. Ranastadi. halft þridia hundrad j leygu. [Botn. cc. nylendi. [c]. Gil. c. kiefsa. c[3]). halfann Bleýkzmyrardal framm fra skardzā. Torfskurd j Sigtuna land.

J kuikfie. xiiij. kýr. vj. kugilldi asaudar medur lambum. j. kugilldi gielldfiar. ij. hross.

J Busgognum. v. c.

J Bokum. messubækur. ij. Text. ij. buinn. Reddingabækur. xj. Historia bok de sanctis. Gradualia. ij. sequentiu Bækur. Bok de sanctis inter paska et pentecosten ad aullu. messubok. j. Collectarium. kristinn Riettur ā norrænu. messuklædi. vj. hoklar. j. yfer framm. messuserckur. hofudlijn. kapur. iiij. dalmadýkur. ij. sloppar. iij. alltarisklædi. vij. kaleykar. ij. Corporalia. iiij. skrijn. iij. alltaris steynar. vj. krossar. iiij. stýkur. vj. vax. vj. merkur. kola. fontur. elldbere. Glodarkier. ij. kietill kluckur. vij. Biarnskinn eitt. kistur. ij. abreydsl. ij.

Þar er tueggia presta skýlld. og. ij. diakna.

Af. xvij. Bæium lýsistollur. og heytollur. Tyund vordinn halft. vij. hundrad.

XL. Kýrckia j Logmanshlýd.

Kýrckia hins heilaga Olafz ā hlijd ä land ā hesiuvollum.

Jnnan kyrckiu messuklædi. iij. ad aullu. alltarisdukur vm framm. v. alltarisklædi. j. brijkar klædi. kantara

---

[1]) Kynni að vera kona Lopts (Eggert Ó. Briem Tímarit IV, 122); [2]) Jón og Þórðr munu vera synir Þórðar kakala (s. st.); [3]) [B[cc]otn. nylendi. G[c]il. k[c]iefsä, hdr., og hjá JPét. stendr líka c yfir nylendi. Þetta mun eiga að merkja leiguna að hundraðatali.

kāpur. ij. yfersloppur. Tiolld vm alla kyrckiu. Mariu skript. Olafz lijkneski. krossar. iij. mercki. ij. kietill. kista. kluckur. iiij. messubækur. ij. Graduale per usum. Aspiciens bok forn. eitt kuer. oc ā olafzles. xx. merckur vax oc Reykelsis. leẏsa eẏre huoria morck.

[J kuikfie. viij. kugillde oc þrevett hross. þar skal prestur vera. tekur hann heima j leigu fiorar merkur. vtangardz half fiorda mork[1]).

Af. xj. Bæium liostollur oc heẏtollur. Tyund tali anno ccc. oc half morck.

[v. hundrud er herra Gudmundur[2]) gaf.

glergluggur.

hundrad er þorualldur gaf. xv. alna liereptz. ix. raptar. iij. merckur vax og Reykelse[3]).

XLI. Glæsibæiar kẏrckia.

Kẏrckia hins heilaga Nicholās j Glæsibæ ā allt heima land.

J skruda messuklædi. ij. hoklar iij. cor . . . . . .[4])

XLII. [Arskogr].

[»vantar af þessum maldaga allt hingad til«].

ij. Jons lykneski Baptistæ. kluckur. ij. Boka kista. Glodarkier. Elldbere. Jarnstẏkur. ij. mercki. j. spialld og ā crucifixio. messubok per anni circulum ad dominicum. lesbok tekur til ad Jolafostu og til. ix. vikna fostu.

J kuikfie. ij. kẏr.

Dedicatio Ecclesiæ in crastino selientium.

Þar skal vera prestur og tekur hann heima j leygu. iiij. merckur. enn vtann gardz. cc. oc. xij. alner.

af. xij. Bæium lẏsitollur og heẏtollur. Tyund tali anno.

---

[1]) [bætt við með annari hendi og vísað inn; [2]) Guðmundr lögmaðr Sigurðarson; [3]) [yngra enn hið fyrirfaranda; [4]) Af þessum máldaga er ekki meira til, því hér var týnt blað úr skinnbókinni fornu á 17. öld, og getr afskrifarinn þess: »af þessum maldaga er hier ej meira. þui vantar blad j Bokina«.

[. . .[1]) iij. ær. Tuø dauidz spalltare. Songbok ad dominicum a sumarid. Lesbok de sanctis frā Jonsmessu til Jola. og. iiij. skrär[2]).

XLIII. Vallna kýrckia.

Kýrckia hins heilaga olafz kongs a vollum a allt heima land. vppsali. konungstade. cc[3]). hanefstadi. cc[3]). stafn.

Þetta j Rekum. J þorgeyrs firdi firi vestann äros. þad er attungur j hual. frā äros til Torfdælar. enn fiordung vestur þadann til sulna. halfa Reka alla oc flutning vid Birnunes.

Þetta jnnan kyrckiu. j Bokum oc skruda. Aspiciens bækr. iij. godar. oc. ij. er Erlingur gaf. lesbækur. x. vondar. iij. messubækur fornar storar. Graduale j tueymur Bokum. sequentiu Bok oc onn[u]r bok vond. processionarl. capitularium. suffragium. Texti buinn. ij. psalltarar goder. þessar frædibækur. dialogus j tueým bokum. Homiliæ Gregorij. aunnur augustini. sermones. Bækur. iij. a norrænu. passionales Apostolorum. ij. Actus Apostolorum. [Liber sapientiæ[4]). Alquinus sermo Eligij. oc. x. skrär fornar. handbækur. ij. mariu saga. olafz saga. postula sogur. Laga songua Bok. messuklædi. vj. ad aullu þrenn god. kæpur. iiij. yfersloppar vonder. iiij. oc hinn fimti nýr. alltaris klædi. v. kaleýkar. ij. oc þionustu Budkur af Tonn. kistur. ij. olæstar og ein læst. Ridstackur. barar. abreydsl. kietill. Elldbere. kiertastýkur. ij. af messing. jarnstýkur. ij. stolur. Budkur steyndur. ij. adrer. hirter. ij. af messing. slikiu steinn. stolur ij. kyrckiu tiolld god. sotdrifter. ij. blamercktar. krismakier. ij. sacrarium munnlaug. krakur. Broddstafur. mercki. ij. kluckur. v. og. ij. lytlar nidri. Talkn stýka. fontur medur bunadi. skridlios. ij. J summa halfur sietti tugur Boka.

[Þetta j kuikfie[5]). xxj. kýr. xj. týgir asaudar. xij. Gielldingar gamler oc xviij tuæuetrer. veturgamallt fie. xl. oc. ij. sauder. ij. naut tuæuetur. Gradungur tuævetur. iij. veturgomul.

---

[1]) Hér er langstryk í hdr.; [2]) Steingrímr biskup vísar í registrinu í þenna stúf við Möðruvelli í Hörgárdal, en þetta mun vera Árskógr; frá [mun vera seinni viðbót; [3]) uppi yfir línunni; [4]) [bætt við á spássíu með annari hendi; [5]) [á spássíu með annari hendi.

vij. hross. halft seýtianda hundrad j metfie jnnan veggia. c. j vadmalum. ij. vætter matar. mælehlass todu. att[1]) fedmingur Torfz.

Lýsitollur oc heytollur af. xxx. bæium.

Lambseldi vm allann suarfadardal. jnn til haga a strond.

Þar er tueggia presta skýlld og diakns. tekur prestur heima cc. j leýgu. vtann gardz. cc.

Kýrckiu Tyund tali anno.

[ij. kugilldi gäfust frä þuerä. med Elldjarne oc halldoru. vax oc Reýkesli. allt samt. xv. merckur oc hundradz sæng.

Sigurdur gaf med konu sinne naut Tuæuett oc. xx. alner hafur[2]).

XLIV. Vrda kýrckia.

Kýrckia ad vrdum er helgud med Gude hinni heilogu mariæ oc Andreæ postula.

hun ä land ä skroblustodum oc annad ä hole. kidiaholm. mariuholm.

Jnnan kýrkiu. messuklædi. iij. ad aullu. alltarisklædi. iij. Tiolld vm alla kýrckiu. mercki. ij. kaleykur. propiciatorium. vj. aura af sylfre. iij. krossar. mariuskriptt. andres lýkneski. olafz lýkneski. kiertastýkur. ij. af messingu. og. ij. jarnstýkur. krakur. Glodarkier. Elldbere. kluckur. vij. ad tolu.

J Bokum. messubok tekur til ad Jolafostu og til paska. Graduale. oc onnur vond ordo ad dominicum per anni circulum. handbok. Laga songua kuer. paxspialld. sloppur. Brijk. kantara kapa. sälun. kýrckiu kietill. songbok. andres saga a norrænu. kista olæst. munnlaug. j. Glergluggur. j. baksturjarn. giora ad kýrkiu oc klucknahusi sem þarf.

Þar skal prestur vera. tekur hann heima j leygu. cc. enn vtangardz half[a] fimtu mork.

af. xv. Bæium lysistollur oc heytollur.

Dedicatio Ecclesiæ. ij. nottum firi seliumanna messu.

[J kuikfie. iiij. kugilldi. cc. voru oc. vj. aurar oc hundradz hest.

---

[1]) ad(!) hdr.; [2]) [mun vera seinni viðbót.

vij. hundrud j audnalandi.
fustans hocklar. ij. er Eÿulfr Bondi gaf.
psalltare. ij. broddstafer.

Asa kona loptz þordarsonar gaf j Testamentum sitt kÿrckiunne ad vrdum tabulas firir alltare oc eige enn lucktt.

Epter Bryniolf gafst hundradz hross.

Epter Eÿolf. c. [j] vadmalum.

XLV. Tiarnar kÿrckia.

Kÿrckia ad Tiorn er helgud med Gudi. Mariæ. Michaeli. Jone Baptistæ. Andriesi postula.

hun a halft heima land. ad aullu. Jnguarastadi alla iij. merkr. holmenn orgumleyda.

Jnnan kyrkiu.

Þetta hefur sueirn prestur lagt til kÿrkiu a Tiorn. v. hundrud j heima landi. oc er nu kyrkiueign halftt land med christz fie þui sem þar stendur j,

v. hundrud j Bokum. messuklædi tuenn. og ein liettare. kaleyk. kÿrckiu läs. Elldbera. Broddstaf. lijka krakur. kistu ad j eru messuklædi. Bok de sanctis vm alla. xij. manude. vtan ad dominicum a sumar. sequentiu Bok. iij. merckur vod. kierta stykur. ij. mercki. ij. Glergluggur. kluckur. ij. krossar iij. [mariu skripter. j[1]). Jons lÿkneski. Tintinnabulum. fontur med Bunadi.

hallda Bru ä læk og ad feriu.

J kuikfie. xij. kyr.

Þar skal prestur vera og syngia huorn dag helgann til Grundar. oc fylgia madur til tueggia postula messu. xij. messur j holltt. tekur hann heima j leÿgu. iiij. merckur vtan gardz half[a] fiordu mork. af. vij. Bæium. lÿsistollur oc heÿtollur. Tyund tali anno. c.

iij. fiordungar tioru firi half[a]. kÿrkiu tÿund[2]),

XLVI. Vpsa kÿrckia.

Ad Vpsum er Bartholomeus kÿrckia.

hun ä allt heima land oc vpsateyg allann.

---

[1]) [þannig; [2]) hér kemr klausa frá 1386 (sjá það ár), sem eiginlega hefði átt að standa í máldaga Jóns skalla.

Tiolld vm alla kýrckiu. Messuklædi þrenn ad aullu. alltaris klædi. iiij. Brijkar klædi so morg. kāpur. ij. yfersloppur. j. mariu lýkneski og Bartholomei. v. krossar. iiij. lesbækur. taca xij. manudi. Aspiciens Bok til paska. aunnur de sanctis. fra Jons messu oc til Jola fostu. messu Bok per anni circulum. lytil messu Bok ad messum. Capitularium. annar de sanctis. Ottu saungua Bok. de festo sebastiani framm vm mariu messu j fostu. [SaungBok fra paskum oc til Jo[la] fostu[1]) ad dominicum. ix. merckur vax. vij. merckur lýsi. kiertastýkur. vj. lampe af jarne. kiertaklofi. Glodarkier. Elldbere. mercki. ij. sār medur Bunadi sijnum. krakur. messufata kista lýsis kista. skiola. stockuill. kluckur. v. Bialla. glergluggar. iij.

af. vj. Bæium lýsitollur oc heytollur.

Þar skal prestur vera tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtann gardz. xij. aurar.

Tyund tali Anno.

[Psalltare. lykneski sancte Agathæ. mariu saga. Bryk. kierta stýka god. iij. aurar Reykelsis. Hymna Bok. alltaris Bok. comune suffragium. Bord[2]). þilia nadhus oc luka hundrad. Tabula. Lectare[3]).

XLVII. Hrýseyar kýrkia.

Kýrckia j hrýseý a messuklædi ein. kaleykur. j. messuserck. kapu. alltarisklædi. iij. messufata kista. messingarstýka. j. jarnstýkur. iij. krossar. iij. mariuskript. Tiolld vm kyrkiu vond. kyrkiu kola. munnlaug vond. mercki. ij. kluckur. iij. skrijn. Glodarkier. Elldbere. stoll. kýrckiu sār med Bunadi. Graduale.

J kuik[fie . . . . . .[4])

XLVIII. [Bard j Fliotum].

...... [munn]laug. kýrckiu kola. Elldbere. Glodarkier. barir. Broddstafur. v. merkur vax.

J kuikfie. xij. kýr. xij. ær. c voru. oc. xiij. alner.

Tekur prestur vtan gardz half[a] fiordu mork. af iiij. Bæjum oc. xx. lysitollur. og heytollur.

---

[1]) [á spássíu með annari hendi; [2]) viij. alna. b. v. JP.; [3]) [mun vera seinni viðbót; [4]) «Hier vantar Blad j Bokina», segir afskrifarinn.

Tynd tali anno.

[messufot god. og Olafz saga. aumpull. Olafz lykneski. Thorlakz lýkneski. Tabula[1]).

XLIX. Fells kýrckia.

Kyrckia j felli a allt heima land. oc kappastadi.

Tiolld um alla kýrkiu. alltaris klædi. iij. alltaris Blæiu eina. mariuskript. peturs lykneski. kluckur. iiij. munnlaug. broddstafur. Glodarkier. krossar. iij. kiertastýkur. iiij.

J Bokum. psalltare. iiij. týdabækur vondar.

Þar skal prestur vera. tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtan gardz. iiij. merckur. af. xx. bæium heýtollur oc lýsitollur[2]).

Kýrckiann ä. vij. kugilldi. [iiij. kýr oc. xx.[3]) kaleyk er marteinn prestur gaf. og Graduale med sequentium. messufot vond. vatnkietill. glergluggar. ij. iij. merkur vax. kaplar ij.

L. Malmeýiar kýrckia.

Sä er kýrckiu mäldagi j malmeý. ad þar skal vera heimilis prestur. oc kaupa ad honum tyder. iiij. morkum hafa heima alla tijund nema Biskups tijund. skal þar ongua tolla burt giallda. huorcki ost[t]oll nie manna eldi þo ad mællt sie a landi. þar skal brenna lios j kyrkiu huoria nott. frä krossmesso ä haustid oc til krossmessu ä vorid[4]).

J kuikfie. ij. kyr og. iij. ær. ccc. voru oc. xiij. aurar.

Mariu lýkneski . peturs lýkneski. nichuläs lýkneske.

LI. Hoffda kýrckia [ä hofdastrond[5]).

Kýrckiann ä hofda ä. xv. hundrud j heima jord.

J kuikfie. j. kugilldi.

Tiolld vm alla kyrkiu. mercki. ij. alltarisklædi. iij. abreydsl. alltaris dukar. ij. fontur. Glodarkier. iiij. kluckur. munnlaug vond. krossar. ij. mariuskript. Elldbere. glergluggur. alltaris

---

[1]) [líklega seinni viðbót; [2]) hér eru samskeyti og tekr nýrra við; [3]) [á spássíu með yngri hendi; [4]) hér endar hinn elzti hluti máldagans; [5]) [með sömu hendi, en smærra letri eins og því væri viðbætt seinna.

klædi. michialz lýkneski oc Thorlaks. sæmiligt steintialld vm songhus.

J Bokum. messubok. vond. lesbok oc songur med fra päskum. og framm um huijta daga. iij. skrär vondar. Bruner. ij. kiertastikur litlar. vj. merkur vax.

af. iij. bæium lysistollur oc heytollur.

Þar skal prestur vera. tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtann gardz af .ij. Bænhusum morck.

LII. Hoffz kýrckia a Hoffdastrond.

Kýrckia hins heilaga Peturs ad Hofi ä Hoffdastrond ä þetta j skruda oc Bokum. messubok goda. gradal fornan. sequentiu Bok. lesbok. de aduentu oc til. ix. vikna fostu. oc adra framm yfer Trinitatis viku. þridia lesbok. dominicale a sumarid. fiorda de sanctis per anni circulum. suffragium Bok forna. korsongua bok. Hymna Bok. handbok. Capitularium. songbækur. iij. per anni circulum. kaleykar. ij. messuklædi. ij. pells kapa sæmilig ýfersloppur. j. forn. alltarisklædi. iiij. Brijkarklædi. ij. bärer. abreydsl. kräkur. Broddstafur. kista læst oc. ij. fornar. vatnzkietill. munnlaugar. j. vond. krossar. iij. mercki. j. peturz lijkneski. mariuskript sæmilig. vij. merckur vax. kluckur. iiij. kier fornt.

J kuikfie. ix. kýr. xxx. asaudar. hesta. ij. xv. hundrud voru. þar skal prestur vera. tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtangardz. viij. merckur. af. viij. bæium oc. xx. lysistollur oc heytollur.

LIII. Mýklebæiar kýrkia j Oslandzhlijd.

Kýrkia a mýkla Bæ j Oslandzhlijd. ä þetta j skruda. Tiolld vm alla kýrkiu. alltarisklædi. merki. ij. krossar. iiij. lýkneski. j. kyrckiukola. munnlaug. Elldbere. Glodarkier. Broddstafur. krakur abreydsl. iiij. kluckur. hin fimta er brotin. glergluggur. pottur. cc. voru og. xij. aurar oc eina a.

Þar skal vera prestur. oc luka honum. iiij. merckur heima j leigu. vtan gardz. iiij. merckr. af. ix. Bæium heýtollur oc lýsistollur. Týund tali anno. half fiorda Mork.

LIV. Þuerä j skagafirde.

Kýrckia ad þuerä j skagafirdi ä Tiolld vm kýrkiu. Tabulur

ij. alltarisklædi. v. ampull. paxspialld. krossar. iij. mariuskript. peturs lykneski. margretar lykneski. kluckur. iij. Elldbere. Glodar kier. Broddstafur. kräkur. abreydsl. munnlaug. mercki. ij. vatnkietill. kiertistykur. ij. fontur.

Þar skal vera prestur. tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtan gardz af. v. Bænhusum hundrad. af. xiij. Bæium lysitollur oc heÿtollur.

Kÿrckia a j kuikfie kyr. iiij.

Tyund tali anno. ccc.

[[Messubok oc Grallare. kaleÿkur oc messufot epter þorleyfu modur Oddnÿiar oc halft annad hundrad.

Jn summa a kyrckia halftt x^a hundrad.

[Hokull godur[1]).

LV. Mÿklabæiar kyrkia j Blonduhlijd.

Kÿrckia a mÿklabæ j Blonduhlijd. ä Reka ä Skaga. og afriett j nordrärdal.

vj. kÿr oc. vj. ær.

J skruda. messuklædi. j yfersloppur. j. fostu Tialld. kaleykur. j. alltarisklædi. iij. Tiolld vm alla kyrkiu.

J bokum. Graduale. messubok. Aspiciens Bok forn. ÿmnarium. kantaris kapa vond. krossar. iij. mariuskript. Olafz lykneski. skridlios. Glodarkier. kluckur. iij. mercki. j. glerglugg.

þar er prestzskÿlld j landi oc diakns. tekur prestur heima j leigu. iiij. Merkur. vtan gardz. c. oc mork.

af. viij. Bæium lysitollur oc heÿtollur.

LVI. Wijdevalla kÿrckia.

Kyrckia ä vijdevollum ä land j vijk. tekur af. iiij. merkur. Reka ä skaga. ä keflabacka. halfa Teiga framm j nordrär ärdal.

J skruda. messuklædi. iij. oc ad auk messuserckr og hofud lÿn. yfersloppar. iij. kapa. j. alltarisklædi. iij. ä häalltari. enn. ij. ä minna alltare. krossar. ij. kluckur. vj. messingar styk[u]r ij. ein jarnstika. mariuskript. Elldbere. Glodarkier. munnlaugar.

---

[1]) [bætt við með annari hendi; frá [[ef til vill seinni viðbót.

ij. messubækur. iij. per anni circulum. v. Peturs likneski nýtt. Legendu Bækur. ij. per anni circulum. v. Bækur vondar. peturs saga. skridlios. glerglugg. merki. krak. Baksturjarn. Tiolld vm kyrkiu.

Þar er prestzskýlld j landi oc diakns. tekur prestur heima j leigu. iiij. merkur. af vlfstodum. iiij. merckur. af. iiij. Bæium heýtollur.

vij. kyr. ij. asaudar kugilldi. ij. hestar. hundrad oc xx. voru. iij. kugilldi j kýrckiu spiell.

LVII. Sýlffrastada kýrckia.

Kyrkia ā sylfrastodum a Reka a skaga frā LātraTanga og til hamars j sandvijk[1]) allt þat er tekur.

ccc. vôru oc vid nockurn.

J skruda. messuklædi. iij. ad aullu. kapa af pelli. yfersloppur. alltarisklædi. iij. kaleika. ij. Glerglugg. skrijn. Tabulam. kross. oc likneski vnder annan kross. Jons lijkneski Baptistæ. mariu-skriptt. Bjarnfelli. kluck[u]r. v. merki. ij. kýrckiukola. Elldberi. glodarkier. krak. abreydsl. Tiolld vm alla kyrkiu. munnlaug. skridlios. vatnkietill.

þar skal prestr vera. tekur hann heima j leigu. iiij. merkr. vtan gardz. xviij. aura. af vj. bæium heýtollur oc liostollur Aspiciens Bok tekur til j aduent oc framm vm huijta sunnu. Graduale.

Kyrkiu Tyund tali anno. c. oc. x. aurar.

[Kierta styka. j. stor.

hestur. hundradz hross.

sālun. Bok missale de aduentu til. ix. vikna fostu[2]).

LVIII. FlataTungu kyrckia.

Kyrckia j flataTungu ā eitt kugilldi. ix. aura voru. xx. rapta. vidreka ä skaga.

J skruda. alltarisklædi. iij. krossa. ij. mariuskript. kluckur v. Glodarkier. oc Elldbera. Tiolld vm alla kyrckiu. munn-laugar ij.

Þar skal prestur vera. tekur hann heima j leigu. iiij. merckr. oc [at] halfkyrkiu. ij. Merkur.

[1]) Sandvyk, JP.; saudvijk, hdr.; [2]) [kynni að vera seinni viðbót.

af. j. Bæ lisistollur oc heyt[ollur].

Tyund tali Anno. x. aurar [ad þorvarde prest. peturs likneske nytt[1]).

Messufot. kaleykur. Elldberi. Bækr. viij. Bakstur jarn[2]).

LIX. Kýrckia a Abæ.

Kyrkia amillum a. sem kallast Abæ. ä xx. ęr oc hest.

J skruda. alltarisklædi. ij. budkar. ij. Tiolld vm alla kyrkiu. krossar. iij. mariuskript. kluck[ur]. iiij. messingar lampe. munnlaug. Elldbere. Elldkier. mercki. ij.

J Bokum. Legendo Bok. tekur til in aduentu oc framm vm jol. artijdaskrā.

Þar skal prestr vera. tekr hann heima j leigu. iiij. merckr. vtangardz morck. af. vj. Bæium L[ysi]tollur oc H[ey]tollur.

Kyrkiu tyund tali Anno. iij. merkur.

LX. Kyrckia ā Hoffe.

Kýrckia hins heilaga Marteins ad Hofe ā land ad Gilum.

Þetta er j skruda. Gudvefiar hokull. messu serckr oc hofud lýn oc god lod ä. Lod eru oc ä hocklinum god oc mio. alltarisdukur veygadur. sýlfrkaleýkur gýlltr oc vegur. xij. aura. Rodu kross. kistill og skript. sýlfurkier. oc koma til. v. aurar. skrin. skrudreflar. ij. goder. norræner. iij. fielitler. iij. Reflar j songhusi. skammer oc goder dukar vnder. Biorar. ij. sloppar. ij. oc skinn vnder odrum. kantara kapa bvinn med gudvef. messuserkur oc hofudlýn. handlyn. vr Gudvef. alltarisklædi. ij. oc gudvefur j audru. ij. alltarisklædi vtar j kyrkiu. Reflar. ij. goder vtar j kyrkiu oc goder dukar vnder. Brykarklædi fýlgia aullum alltorum. oc. iij. j songhuse. kiertastyk[u]r iiij. oc gott glodar kier. Elldbere oc messubok ad aullu nema ad laga songuum. oc sälumessum oc commune sanctorum. plenarius sylfur bvinn. oc lesbok. oc hefst ad Jonsmesso Baptistæ. enn endast ad Thomasmesso firi jol. sogubok ā lätijnu. Hymna Bok. sequentiu Bok. kyrkiukola. iij. lectarar. Bokakista. kluck[u]r. vj. munnlaugar. ij. nýar.

---

[1]) [bætt við á spássíu með annari hendi; [2]) frá [kynni að vera seinni viðbót.

heimilisprestr skal vera ad hofi. oc lærdr madr sa er sýngia kunne psalltara oc lesa j tijdum.

Þessa skylld ā hofzlandi og þessa kyrkiu eign. skrādi Jon þorisson ā messubok kyrkiunnar ā hofe. þa er hann atte hofz land[1]).

Texti obvinn. jola tijda Bok. sanctorum Bok. tekur til ad jola fostu. gomul[2]) sanctorum Rok ad ottu songum. psalltare[3]) fielijtill.

Þetta hefur gefist sijdann Jon kom.

kross sæmiligr. marteins lýkneski. Aspiciens bok. tekr til ad Jolafostu oc til paska. ad dominicum oc de sanctis. Gulllod. iiij.

Tekur prestr heima j leýgu. iiij. merkur. iij. merkr af Biarnastada hlijd. af. iij. Bæium lysistollur oc h[ey]tollr.

Tyund tali anno. cc. oc. ij. merckur.

LXI. Guddalir.

Kýrckia hins heilaga Nicholai j Guddolum. a allt heima land. Tunguhāls. land allt til Bruargiordar.

J skruda. messoklædi. iij. oc ein oslitin. hoklar. v. kantara kap[u]r. ij. yfirsloppar. iij. vonder. alltarisklædi. iij. Bækr. x. hæfar. adrar. x. fānýtar. Lātijnu songuar ā. ij. Bokum. Nicholas saga. kristinnriettr forn. Sermones ā einni bok. dauidz psalltari[4]) forn kaleykr. skrijn oc kier buid. krossar. ij. Nicholas skriptt. Margrietar lýkneski. mercki. ij. vax. iiij. merckr. j. [mork] Reýkelsis. vj. merkr lysis. kistur. ij. olestar. kluckur v. Baksturjarn. kiertastyk[u]r. ij. fontz vmbunadr.

Þar skal vera prestur oc messudiakn.

Vid þessu fie tok Jon prestr þa er Olafr liet laust.

kyr. iij. Ross. ij. ær. ij. veturgamler sauder. ij. half fimta mork voru. vj. aurar oc. c. j ofrijdu.

tekr prestr vtan gardz leigu half[a] fimtu mork. af ix. Bæium lysistollur oc h[ey]tollur.

Tyund tali anno.

[Bækur effter þorstein prest torfason. xvij. og voru kalladar

---

[1]) Hér mun enda elzti hluti máldagans, þó er það ekki alveg víst; [2]) þannig JP; ógreinil. í bdr.; [3]) spalltare, hdr.; [4]) spalltari. hdr.

c. oc var illt. v. hundrud i stadar spiell af Olafe. vij. hundrud af Jone prest oc halfft annad j vfridu[1]).

LXII. Mælefell.

Kýrkia hins heilaga Nicholas vnder mælifelli ā allt heimaland. land ā starrastodum. settung j výkarlondum. fiordung j rekum ā kieflabacka. xiij. kýr. Land halft ad Brunastodum. halfur fiorde Tugur āsaudar. vetrgamler sauder. xvij. iiij. hross. xvij. merckur vax. þriu naut veturgomul.

So micid lagdi þorkiell prestur til. kaleyk firi. cc. j Bokum oc j kýrkiu skruda. iijc.

Tijda Bækur per anni circulum. messubækr. ij. dominicales ad aullu vm. xij. manudi. þridia de sanctis og þar med alltaris Bok. Graduale. sequentiu Bok. processional. Aspiciens Bok til paska fra jolafostu. vorbækur. ij. ad aullu. Les dominicalis ad ollu enn de sanctis er eigi fullt. Capitularium. Hymnarius. messuklædi. ij. medur. iij. hoklum. kaleykr. j. yfersloppur. kapa. ij. Tiolld vm alla kýrckiu. kluckur. v. krossar. ij. lýkneski. ij. vnder odrum. mariuskript. nichulas lýkneski. peturs lýkneski. Glergluggr. Glodarkier fornt. kiertastýkur. ij.

Þar er. ij. presta skylld. tekr heimaprestur vtangardz af. iiij. Bænhusum. ij. merkur. Enn annar prestur tekur af lytingstodum. iiij. merkur. half mork af hafgrimsstodum. af. ij. Bænhusum mork. af. vij. Bæium lysistollur oc heytollur.

LXIII. Reykia kýrckia.

Kyrckia ad Reýkium j Tungu ā kuikfie. iij. kýr. āsaudar kugilldi. ij. Ross. ij. messufot. j. Bækr. ij. alltarisklædi. ij. oc kista læst: Tiolld vm alla kyrkiu. krossar. ij. kluckur. v. abreydsl. Glodarkier. Elldbere. mercki. ij. Glergluggr. artijdaskrā. Michilas[2]) lykneski.

Þar er prestz skylld j[3]) lande[4]). tekur hann heima j leigu

---

[1]) [bætt við með annari hendi, og er ef til vill seinni viðbót í máldagann; [2]) upphafl. skr. nicholas, en svo gert úr því Michilas; líklega er hið rétta Michials; [3]) þannig JP.; vantar í hdr.; [4]) á spássíu með annari hendi.

iiij. merckur. j dal. iiij. merckr. af. x. Bæium lysitollur og heytollur.

Tyund tali anno. xj. hundrud.

LXIV. Kýrckia j Holme [sem nu kallast Glombær[1]).

Kýrckia ä wollum j holme ä. vj. hundrud jnn j land. hundradz virdi af(!) Einare þordarsyne.

Kyrkia ä Tiolld vm alla kyrkiu. Baksturjärn. messingarstýka. sacrarium. munnlaug. Glergluggr. Elldbere. alltarisklædi. ij. dwkur. j. krossar. iij. kluckur. iij. heilar. enn. ij. brotnar.

Þar skal prestr vera. tekr hann heima j leigu. iiij. merckr. iiij. merkr af okrum. Lysistollur oc heytollur af. vj. Bæium. kyrkiu tyund tali anno.

[mork. ad sueine[2]).

LXV. Wijdemýrar kýrckia.

Kýrckia a výdemyre er helgud sælle mariæ oc petro postula.

hun ä land ä holi. kýr oc äsaudar kugilldi. iij. merkur voru. kaleýk einn. messufot. iij. medr þremur hoklum. ein liett. Corporalia. iij. alltarisklædi. iij. eitt af pelli ä häalltari. enn. iij. ä hun vtar j kyrkiu. kierta styk[u]r. ij. af messingu. skrijn medur helgum domum. kross smelltr oc. ij. af trie. kluck[u]r. iiij. oc biollur. ij. mariuskript. gunfani. stoll mä vardueyta j messufot. kista. messingarkietill. kyrckiu sär. sloppur. j. kantara kap[u]r. ij. Graduale per ordinem. messubok per anni circulum. Aspiciens Bok. fra jolafostu til paska. bædi ad song og lesi. songbok eigi secundum ordinem fra huijtasunnu til jolafostu de sanctis et dominicis. Lesbok de Aduentu til päska. songbok frä päskum til Trinitatis dags Sequentiu Bok. alltaris Bok. j. oc enn kuaterne. Capitularia. ij. ad ordo. oc rijm medur[3]) adrar handbækur. iij. Hymnarium. j. ein bok per usum. Bækur. ij. aunnur ad lesi. enn onnur ad song. fra Jolafostu til Langafostu. Communem sanctorum ad song oc lesi otonad.

hualreki oc vidreki halfr ä hualnesi. til motz vid stad.

---

[1]) [er viðbót afskrifarans 1639; [2]) [bætt við með annari hendi, og mun vera yngra; [3]) bætt við með annari hendi.

glodarkier. Elldbere. fontz vmbunadur. Tiolld vm kyrckiu. glergluggur. kyrkiukola. munnlaug. trestikur. ij. steindar. stolar. ij. sessa. j. lectarar. ij. Broddstafr. klocka brotinn. v. merckur vax. vj. kuer er ā eru sequentiur. artijdaskrā.

Þar skal vera prestr oc diakn. Tekur prestur heima. iiij. merkur af. iiij. Bænhusum. ij. merkur. [xviij. aura[1]). af. ij. nidurbrotnum mork. af. xij. Bæium lysistollr oc heytollur.

Kyrckiu Tyund tali anno.

[Kyrkiu messudag in festo Mauricij et sociorum eius[1]).

LXVI. Gielldingaholt.

Kyrkia j Gielldingahollti ā Tiolld vm alla kyrkiu. messufot. ij. medur hoklum oc messuserck oc stolu. yferslopp. j alltarisklædi. iiij. oc Brijkarklædi. j. kantara kāpa. Bokakistu. kaleik. klockur. v. fontz vmbunadur. Glodarkier. messubækr. ij ad dominicum per anni circulum. Blāmercktr dwkr. kiertastykur. iij. kyrckiukola. Glergluggur. krossar. iij. Mercki. ij paxblad. sacrarium. munnlaug. stoll. j.

Þar skal vera prestr oc diakn. Tekur prestr heima j leigu. iiij. merckur. adrar. iiij. merckr ad seylu. Lysistollur og heytoll af. vij. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ in festo Calixti messu(!).

Þar er peturs kyrkia.

tali annno kyrckiu Tyund.

LXVII. Rýpur kýrckia.

Kýrckia ā Rýp j hegranesi er helgud med Gudi Andreæ postula.

ā j skruda Tiolld vond vm kyrkiu. kluck[u]r. iij. Glerg‌luggr. glodarkier. stoll. Andries likneski. oc jarnstýka. j.

J kuikfie kýr. j. vj. merkr voru.

Þar er prestz skylld onn[u]r huor missere. Tekur prestr j leigu. iiij. merckur.

Tyund. lysitollur oc legkaup [halft. vj[2]).

LXVIII. Borgarkýrkia.

Kýrckia ad siouarborg ā halft āsilldarhollt.

---

[1]) [bætt við með annari hendi; [2]) [þannig; má þó lesa halfr; aptan við töluna virðist vanta eitthvað; JP. les: heykaup.

Jnnan kyrckiu. andries lykneski. mariuskriptt. krossa. iij. per usum Bækur. iiij. Graduale. messuBok de Aduentu til paska. Sermonum Bok. Lāga songua kuer. andries saga. hokull. alltaris klædi. iiij. messingarstiku. adra af Tre. fontz vmbunad. Glodarkier. oc Elldbere. messingarkietill. stoll. lectara kluck[u]r. iiij. kuer er sungid er ā de Dominica: Tiolld vm kyrkiu. ij. er[1]).

Þar er andries kyrkia.

Þar er prestz skylld j landi. tekr hann heima j leÿgu. iiij. merckur. vtan gardz. iiij. merckr. heytollur oc lysitollr af. vij. Bæium.

Tyund tali anno.

[ij. Tabulæ og klucka lijtil er kolbeinn jarle gaf. oc lijka krāk. hundradz bross. c. voru. oc sālun. silki haukull raudur med hlaudum[2]).

LXIX. Fagranes kÿrckia.

Kyrckia ā fagranesi hins heilaga Matthei. a allt heima land. oc. x. kugilldi. hokla. ij. messuserck. hofudlijn. stolo. krossa. iij. mariuskript. alltarisklædi. iij. messingar stÿk[u]r. iij. glergluggr. j. kluckur. iiij. psalltari. æuum matthei. a bok. suffragium missale ā Bok. fontz vmbunad. kaleÿk munnlaug. Broddstaf. stol. lijka kullt vont. Glodarkier. Elldbere. mercki. j.

Þar skal prestr vera. tekr hann heima j leigu. iiij. merckur.

Lysitollur [oc] heytollur af. xiiij. Bæium.

Tali anno.

LXX. Huamms kÿrckia.

Kyrckia hins heilaga Olafz j huamme j laxārdal ā halft heima land oc alla Atlastadi. med aullum Rekum þeim sem landi hafa fylgt. kÿr. vij. oc āsaudar kugilldi. Tiolld vm kyrkiu. kluck[u]r. iiij. likneski. ij. alltarisklædi. ij. oc hokul[l] forn. krossar. ij. Elldbere. Tabla. Bok a songur per anni circulum. Biarnfelli. paxspialld.

Þar skal vera prestur. tekr hann heima j leigu. iiij. merckr. vtan gardz. c. oc. xiiij. aura.

Tyund lysitollur oc heytollr af. vj. Bæium oc. xx. fiski-

[1]) = ær; [2]) [líklega seinni viðbót, þó, ef til vill, ekki yngri en frá tímum Jörundar biskups.

tollur vm allann skaga. fiordungur af manne huorium er ræр til midsumars [vestur til manavijka[1]).

[lyka abreydsl. tali anno kyrkiu Tyund. messufot ad aullu. psalltarar. ij. Glergluggr nýr. er hallur prestr gaf. skickia forn og läs. kaleykur er Brandr prestur gaf[2]).

LXXI. Hof a Skagastrond.

Kýrckia hins heilaga Olafz ad hofi a skagastrond. a halfa heima jord. iiij. kyr. viij. hundrud voru. eina ä.

Tiolld vm kyrkiu. messufot. j. yferslopp. Elldbera. glodarkier. mercki ij. krossar. ij. forner. einn smelltr. alltarisklædi. iij. Brijkarklædi. ij. kluck[u]r. v. glergluggr. half[t] pund vax. Olafz lýkneski. ij. annad a hesti. Christophorus lykneski. fontz vmbunadr. messingarstika. kross er þorsteinn prestr gaf. messingarkietill. lectare. munnlaug. lyka abreydsl. Biarnfell.

Tyund heytollr oc liostollur af. v. Bæium oc. xx. fiskatollr af huorium manne fiordung til midsumars. enn annar epter midsumar. skurdr af hual huorium er þar kemr.

Þar skal prestr vera. tekur hann heima. iiij. merkr enn vtann gardz......[3]).

ccc. ad þorsteine preste. vara edur kuikfie firi kyrkiu spiell. lauk hann þar j kaleik. messuklædi og slopp fýrer. ccc.

[Kyrkiu messudagur. iij. nattum firi michialz messo[4]).

LXXII. Späkonufells kýrckia.

Kyrckia su er stendur at Späkonu felle er helgud hinum heilaga krosse. oc Gudz modur mariu. Thorlake Byskupe. Jone postula. Olafe konungi.

Kyrckia ä heima land halft oc Reka halfa.

v. kýr oc hross. x. gamla saudi.

xiij. aura vax. skrijn med helgum domum.

Lýsa skal j kýrkiu ad mariu messu sijdare. oc til gangdags eina. Omagi skal koma ad Thorlakz degi. vera vndz lýdur jol. kuenngilldur omagi. oc [megu] þeir er land eigu. þann omaga

---

[1]) [bætt við með annari hendi; [2]) [mun vera yngra en hið undanfaranda; [3]) hér er autt bil í hdr., og vantar víst í eitt eða tvö orð; [4]) [bætt við með annari hendi.

er þeir vilia til taca. Enn j audru sinne ad palms sunnudegi. oc vera þar til er lýdur paska viku. oc et þridia sinn ad huyta dogum. oc vera vndz lýdur su vika.

Tyund skal þangad giallda af Arbacka. af vindele. vakurstodum. af seuinastodum[1]. af Bergstodum. af esta bæ holum.

Til spakonu fells skal þa menn færa alla er þar andast ä þeim bæium.

fra späkonufelli ä allar nytiar j ene oc j steine. þeir eigu oc hrýs firi vtann gotu. þä er liggr fra vindhels gardi j stapa.

Teygar þeir er einn gaf þorarinn Bergzson. þorsteine tu[ma] syne[2]. enn annar fylgdi Holalandi. þridie spakonu felli.

Kýrkia ä kluck[u]r. v. alltarisklædi. iij. krossar. iij. mariu skript. glodarkier oc Elldbera. fontr med bunadi. munnlaug. mercki. ij.

Lysitollr. heytollr. af vij. Bæium. messingar stýk[u]r. ij. Triestyk[u]r. ij. fornar skrär. ij.

Epter Vigdýsi hualfios. gafst kugilldi.

epter Giafvalld annad.

þordýs gaf ku.

Þar skal prestur vera. tekr hann heima j leigu. iiij. merckr. vtann gardz......[3])

Kyrckiu Tyund tali anno. c. og. xviij. aurar[4]).

LXXIII. Hoskulldstada kýrckia.

Kýrckia ä Hoskulldstodum er helgud heilagre Gudz modur Mariæ. og hinum heilaga petro.

Þar er. ij. presta skylld. syngia annann huorn dag helgann j Tungu. Tuær merkr kaups til Eyiar slijkt hid sama. v. mess[u]r oc. xx. a backa oc mork kaups. slijkt hid sama j Vatnahuerfi. slijkt [hit] sama ä hafurstodum. xvj. messur a kyrkiu Bæ. oc slijkt [hit] sama kaup. xij. messur til manaskäla. half mork.

---

[1]) = Sæunnarstöðum? (JP); [2]) tu. syne, hdr. Jón Pétrsson ætlar að afskrr. hafi mislesið hér fyrir Ansyne, og er það í sjálfu sér ekki ósennileg tilgáta. En eg held mér hér við það, sem stendr, og fylli það út með því eina, sem hér getr fallið við. Þetta gæti verið Þorsteinn sonr Tuma Kolbeinssonar, sem líklega er sá sami, sem ábóti varð og dó 1224; [3]) hér er autt bil, og mun eitthvað ekki hafa orðið lesið; [4]) einhverju mun vera hér seinna viðbætt, en óvíst hversu miklu.

Kyrkia a allt heima land. holsland allt. þuerā halfa. sliettardal fra kalldalæk oc til marks vid niälstadamenn.

kŷr. xviij. asaudur þrennur fätt j. lx. ross. iij. halft . . . .[1])

Späkonu arfur er fra vôr hinne fornu oc vestr til deilldar hamars. þä næst milli laxär og forsär. þä er frā raudaskida til hramnsar[2]). þa fra hellisvijk til markz vid finnstadi. fŷrer finnzstodum er fimmdeillt. oc huerfa. iij. luter til späkonu arfs. enn. ij. til finnstada. fyrer ārbacka er spakonu arfur. ad aullum hluta. enn eci milli finzstada oc arbacka. þa næst jnn fra þorlaugar dyss. j midia seluijk.

J späkonuarfi ā stadurinn ā hoskulldstodum fimtungi minna. enn helming.

þetta er jnnan kyrkiu. messuklædi. iij. kaleŷkr. j. alltarisklædi. iij. Brijkarklædi. j oc Tabla. Bækr per anni circulum vondar. Tiolld vm kŷrkiu. krossar. iij. mariuskript. peturs likneski. kapur. iij. fornar. yfersloppar. iij. Elldbere. Elldkier. fontz vmbunadr. vatnkietill. sacrarium. munnlaug. messingar styk[u]r. ij. jarnstyk[u]r. iiij. Biarnfell. Bærir. kist[u]r. ij. Broddstafr. þionustu hus af sŷlfre. skrijn oc kistill. glergluggur. [vax oc Reykelse. vij[3]). merkr. merki ij.

Tyund. lysitollr oc heytollur af. vj. Bæium oc. xx. greyda fatækum monnum. cc.

Dedicatio Ecclesiæ proxima die post festum Francisci.

[Þetta hefr sijra þorsteinn lagt til kyrkiunnar. klucku. j. Refil. Bok. slopp. peturs sogu. suffragium.. dominicuBok.

Þetta lagdi syra Einar til kyrkiu. glerglugga. iij. alltare. ij. med skruda. Brykarklædi. ij. kaleik. alltarisdvk nyiann. oc balldikins stolu. glitadan dvk. Brun. kiertistŷka. kyrkiu läs. slopp. kross. Elldbere nŷr. baksturjarn sæmilig[4]).

LXXIV. Holltastada kŷrckia.

Kŷrckia hins heilaga Nicholas ā holltastodum ā land j huamme. [ccc[5]). kyrkiu skard. hamra land. hol halfann.

hun ā Tiolld vm kyrkiu. kross medr. ij. lijkneskium. forn-

---

[1]) autt bil, og hefir víst eitthvað ekki orðið lesið; [2]) fyrst skr. hrafns, en því svo breytt í hramns; [3]) [á spássíu með annari hendi; [4]) [viðbót frá c. 1330—40 eða síðar; [5]) [yfir línunni.

ann kross. mariuskript. nicholas lýkneski. messuklædi. j. med pells hôkle. sloppur. kapur. iij. fontz vmbunadur. alltarisklædi. iij. Glodarkier. ij. Elldbera. alltarisklædi. ij. medur alltarisdvkum framme j kyrkiu. munnlaugar. ij. hin þridia brotin. messingarstýkur. iiij. jarnstýka. j. stor. Brýkarklædi. ij. barer oc lýka ãbreidsl. kluckur. iiij. alltarisblæia blamerckt. stolar. ij. glergluggar. iij. kyrkiukola. psalltare. nichulas saga. legendo Bækur ij. per anni circulum. messubok forn. kaleyk. messuserck.

Þar er. ij. presta skylld. takast heima. iiij. merkr j leýgu. ad skardi. iiij. merckr. ad halfkyrkium. iiij. merckur. af. ij. Bænhusum mork. J summa. xiij. merckr.

Liggr þangad Tyund oc lysistollur af. vij. Bæium. heytollur af. xiij. bæium.

Dedicatio Ecclesiæ in Festo Marci papæ.

kyrckiu Tyund tali anno til sagdrar kyrckiu mork.

[pells hokull oc messu serckr. Vatz kietill. Tiolld vm alla kyrkiu. vj. merckur vax. brun oc dwkur med Balldurskins hokul oc serckur med. voru hundrad eitt[1]).

LXXV. Bolstadar hlijd.

Kýrckia a Bolstadarhlýd ã prestskýlld vpp j land. oc gialldi presti. iiij. merckr j leigu. og hun ã Bollastadi alla.

Tiolld vm kyrkiu. sotdript. steintialld. ij. messuklædi. tuenn ad aullu. hokull. stola. handlijn. dvkar. ij. corporalia. ij. sloppr. j. alltarisklædi. ij. Brijkurklædi. kyrkiukola. glodarkier. Elldkier. kiertaklofi. messingarstyk[u]r. ij. mercki. ij. kluck[u]r. iiij. [oc hin þridia[2]) brotin. krossar. iij. forner. einn gylldur. michials lykneski. mariuskript. lãs vatzkietill lýtill.

Dedicatio Ecclesiæ in festo Demetrij. Martyris.

Tyund heytollur af. xj. Bæium. lysitollr af. xij. Bæium. halfar Tyunder af. viij. Bæium vr Bergstada þingum. þar sem meire er enn Eyris tyund.

Tali anno kyrkiu Tyund nær. cc[3]).

vij. kyr. hross. j. iij. ær.

[halft. ix. hundrad voru[2]).

[1]) [mun vera seinni viðbót; [2]) [seinna bætt við á spássíu; [3]) það sem eptir fer mun vera seinni viðbót.

LXXVI. Bergstada kÿrckia.

Kÿrckia ã Bergstodum ã þridiung j heima jordu.

asaudar kugilldi. iij. kyr. iij. oc hest.

Sijra Biorn gaf til kyrkiu. mariuskript. messuklædi. med fustans hokli oc kaleik. alltarisklædi iij. Brijkarklædi. j. alltarisdvkar. ij. krossar. ij. mariuspialld. olafz lykneski. oc Thorlakz lykneski. Glodarkier. messingarstykur. ij. sacrarium munnlaug. paxblad. kluckur. iiij. oc lÿtil. j. fontz vmbunadur. munnlaug.

Þar ã prestr ad vera. oc taka j leigu sijna halfa Tyund af viij. Bæium. oc þui meira sem verdur eyrer kyrkiu Tyund oc minne. enn halfar liggia ofann til Bolstadar hlydar.

Sa er byr ã Bergstodum tekur alla kyrkiutyund heima. oc af leyfstodum. Prestur tekur af. v. Bænhusum og halfkyrkiu. xij. alnum fatt j. cc. Hann skal oc fa halfa mork vr Holaþingum.

Tyund heytollur af. x. Bæium. Enn lysitollur af [.ix. Bæium[1]).

Ecclesia noua et non dedicata[2]).

x. aurar giefner.

Herra laurentius hefur bygt kyrckiugard. og lofad Groftt.

LXXVII. Blondudalshola kyrckia.

Kyrckia j holum ã allt heimaland.

iiij. ær. [hokul[3]). alltarisklædi. ij. alltarisdvkar. iij. Elldbera. kluckur. ij. Tiolld vm kor. ij. tiallda Totrar j frammkyrkiu. krossar. iij. fontz vmbunadur. Jons lykneski Baptistæ.

Þar skal prestur vera. tekur hann heima j. leygu .iiij. merckur. vtangardz half[a] fiordu mork. kiertaklofe.

Tyund heytollur. lysistollr af. vj. Bæium. kyrkiu tyund tali anno. c. oc. ix. alnar. [vax. kietill[5]). paxblad. alltarisklædi. [medur tefling[6]). Bækur. Gradlare per usum. oc messubok tekur til ad jolafostu til paska. kyr. hundradz hest. mariu lykneski oc kiertistyka. kross yfer alltare. alltaris steinn buinn. dvkur Blamerckt yfer Jons lykneski Baptistæ. hundrad voru. morck vax. oc glergluggur lÿtill.

---

[1]) [autt bil, og vantar bæjatöluna; hér hætt við eptir máld. Jóns skalla; [2]) það sem eptir fer er yngra og mun vera úr tíð Laurentius biskups; [3]) [bætt við með annari hendi; [4]) vaxkietill, hdr. = vatzkietill? JP. les: vax. kietill; [6]) medur tefling, JP. og hdr.

Hundrad j hafnarvadum [er sijra Einar liet laust[1]).
Ecclesia non dedicata.

LXXVIII. Kýrckia a audkulu.

Kýrckia hins heilaga Johannis Baptistæ a audkulustodum ä land j sliettadal.

messuklædi. iij. sloppur. kantara kapur. ij[2]). alltarisklædi. iiij. dvkar. ij. blämerckter. kaleyk. Tiolld vm alla kyrckiu. ferskieptu tiolld. iij. kross medur. iij. lykneskium. forn kross. j. lykneski Sacariæ. annad Elizabeth. þridia Andrieslykneski. Mariuskript. Jons lykneski Baptistæ. Glodarkier. kluckur v[3]). Glergluggar.viij. fontz vmbunadur. jarnstýkur. ij. Biarnfell. ij. sýlfurhyrdsla lýtil er geymt er j corpus christi. messuBækur. ij. fornarottu songua Bækur. iiij. fornar per anni circulum. nema commune suffragium.

Allan Reka ä häfa mel.

Tyund. heytollur oc lysistollur af. viij. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ. ij. nottum eptir Dyonisius messu.

Tali anno kyrkiu Tyund. medur heima tyund. v. hundrad. vno anno. cccc.

[Tabula sæmiligt er Benedicht gaf.

Raudt sýlkimercki. vatzkietill. sýlfurkross med helgum domum. Ompull. tuo fotaklædi. lyka kross[4]).

LXXIX. Suijnavatns kýrckia.

Kýrckia hins heilaga peturs postula ad Suijnavatne a messuklædi. j. alltarisklædi. iij. oc eitt af Balldurskinne. mariuskript. peturs lykneski. krossa. iij. glodarkier. Elldbera. munnlaug. messingarstýkur. ij. jarnstýkur. ij. triestykur. ij. fontzvmbunadur messingarkietill nyr. lýka abreýdsl. kluckur. v. mercki. j. Tiolld vm kyrckiu. stolar. ij. Lectara.

Þar er prest skylld vpp j land. tekur hann heima j leigu iiij. Merkr vtangardz. iij. merckur oc. xij. alnar.

Tyund. heytollur oc lysistollur af. xij. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ in festo firmini Martyris.

Tali anno kyrckiu tyund. c. og. xv. aurar in uno anno.

[Nýr hokull med Balldurskinn. x. aurar[5]).

[1]) [bætt við með annari hendi; [2]) .iij. JP.; [3]) JP.; iiij., hdr.; [4]) [ef til vill seinni viðbót; [5]) [kynni að vera seinni viðbót.

LXXX. Hialltabacka kÿrckia.

Ad Backa er Graptar kyrkia. hun a allt heima land. allt ad klifum. oll riutey. selfor j saudadal. oll fiski ad helmingi j laxä. alla selueydi j hunavatz os vpp til Brandaness. allann Reka fra Blonduosi. er liggur til klifa.

Burtsongur til Torfalæks oc til medalheims. j hollt oc j kalldakinn.

Kyrckia ä. vj. hundrud j vidum og Bwsgognum. oc veydigognum.

Kw. j. asaudar kugilldi. iij. veturgamla saudi.

Jnnan kyrckiu. þrenn messuklædi. hokla. iiij. kaleyk. j. corporalia. iij. alltarisklædi. iiij. Brijkarklædi. ij. dwkar. iij. Tiolld vm kyrkiu. krossar. iiij. mariuskripter. ij. nicholäs lykneski. skrijn. ij. messingarstÿkur. ij. kistill. Elldbere. Glodarkier. messufata kista. munnlaug. fontz vmbunadur. lÿka abreysdl. kyrckiukola. glerglugg. sloppar. ij. cantoris kapa. kluckur. iiij. mercki. ij. paxblad. Legendo Bækur. ij. fornar. psalltara Totrar. ij. per usum Bækur. ij. Hymnarium.

Tyund. heÿtollur og lysistollur af. xij. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ. ij. nottum eptir michials messu.

Þar skal prestr vera oc diakn. tekur hann heima j leygu. iiij. merkur. vtann gardz. iij. merkur.

Tali anno kyrckiu Tyund.

LXXXI. Marsstada kÿrckia.

A Märsstodum er christs kyrckia.

hun ä halfa alptueÿdi ä Hunavatne til motz vid þingeÿre. a Tiorn ä Vatnznesi fiordung j hualreka og vidreka. j spakonu arfi hinn sextandi hlutur.

Jnnan kyrkiu krossar. iij. alltarisklædi. iiij. dvkar. ij. Brijkarklædi. ij. skrijn. messingarstÿkur. ij. kluckur. ij. Glodarkier. kola. mercki. ij. Glergluggur. gler yfer alltare. fontz vmbunadr. stoll. j. Tiolld vm alla kyrkiu. sotdrift. suffragium Bok forn.

Tyund. heytollur oc lysistollur af. vj. Bæium.

Kyrkia ä eitt kugilldi.

Þar er prestz skÿlld vpp j land. tekur hann heima. iiij. merkur. enn vtann gardz mork.

Dedicatio Ecclesiæ proxima die post festum Francisci.

einginn er hier groptur.

Tali anno kyrckiu Tyund.

[Refill. xvij. alna. kantara kapa. slopp oc alltarisklædi. kross sæmiligur. og alltarisdwkur. messubok er Bessi prestur gaf[1]).

LXXXII. Huams kyrckia j vatzdal.

Kyrckia hinnar heilogu mariu j huamme j vatzdal. a þria hluti j heima jordu.

halfann hualreka. enn fiordung j vidreka ä þingeyra sandi

halfa Brecku firi. xv. hundrud. flaugu firi. xxx. hundrada. hardberta holmur fyrer. x. hundrud.

v. hundrud j Rekum ä vatznesi.

Jnnan kyrkiu messuklædi. ij. kaleyk. Tiolld vond vm alla kyrkiu. mariuskript. katrinar lykneski. alltarisklædi. iij. a vtolltorum. ij. Brijkurklædi. ij. messingarstyk[u]r. ij. Elldbera. glodarjarn. kola. fontz vmbunad. krossar iij. artijda skra. skrijn. kluck[ur. v[2]). Glerglugg. messubok forna. paxblad. mercki. ij. kiertaklofa.

Dedicatio Ecclesiæ in festo Mauricii.

Tyund heytollur oc lysistollur af .ij. Bæium.

Hier er prest skylld. Tekur prestur heima j leygu. iiij. merkur. af hofe. iiij. merkr.

Tali anno kyrckio Tyund. ij. merckur.

[[c. voru er þordur gaf. Balldurs skyns hokul. stolu oc handlijn. enn af balldurskinne. er [syra. Gudni[3]) lauk. Refill sæmeligur. nyr oc alltarisdwkur glitadur oc Bwnadur ä hofudlijn. med Balldur skinn. alltarisklædi nytt med Balldur skinn. messu serckur nyr. vatzkietill[4]).

LXXXIII. Kyrckia j Gryms Tungum.

Kyrckia j Grims Tungum. er helgud med Gude hinum heilaga Nicholao.

hun ä heima land allt og Torfastadi oc sunhlid med til merckidælar. Grafar land. saurteyg j saurbæiarlande. xij. kyr.

---

[1]) [mun vera yngri viðbót; [2]) [JPét.; vantar í hdr., [3]) [husfr]u Gudrun, JP.; [4]) [[kynni að vera seinni viðbót.

xxxiij. ær. cccc. voru. veẏdar allar og afrett ad helmingi vid þorhalls stadi.

Sä er ä stad byr j Grims Tungum. skal veẏta afriett ef hann vill. enn eẏ sa er þorhalls stadi a.

Jnnañ kyrkiu þetta.

messuklædi. iiij. oc vmframm. Tiolld vm alla kyrkiu. ³les-bok. Graduale. messubækur. ij. processionale. kaleẏkur. alltarisklædi. j. sloppur. j. vondur. kæpa. j. skrijn. glergluggur. krossar iiij. lykneskiur. ij. elldbere. elldkier. kietill. fontur. kola. paxspialld. corporalia. iij. Baksturjarn. ij. messingarstẏka. j. mercki. ij. munnlaug. kyrkia a. iij. hundrud laus. kista. j.

Þar er. ij. presta skẏlld. ef mardarnups kyrkia liggr vnder. enn ella prests og diakns.

Þar liggur tiund til. lysistollur oc heẏtollur. af þorhalsstodum oc Torfastodum. Haukagile. Saurbæ. Brecku. Tungu. j BardalsTungu.

Ef hier eru. ij. prestar. tekr huor halfa siðundu mork. enn ef einn er tekur sa. ix. merkur.

Kẏrckiu messudagur Dẏonisius messo.

Tali anno kẏrckiu Tyund.

LXXXIV. Vndenfells kẏrckia.

Kẏrckia ad Vndenfelle ä allt heima land [.cccc. Snærestade[1]) kẏr. v. iij. ær.

Vidreki ad halfu vid huamskyrkiu. halfur hualreki ad Geytafelle. oc rekar nockrer.

Jnnan kyrkiu messuklædi. ij. alltarisklædi. iij. kaleẏkur. j. skrijn. j. krossar. iij. messubækur. iij. lesbok. fontur. mariuskript. nicholäs lẏkneski. kluckur. v. Elldker. messingarkietill. Tiolld vm alla kyrkiu. kista. j. kola. merki. ij. kiertastẏkur. sacrarium. munnlaug. mork. vax. bord. ker j jordu. halft. x^a. hundrad voru. salun.

Kyrkiu messudagur. iij. nottum firir michialsmesso.

Tyund heytollur oc lẏsistollur af. vj. Bæium.

Þar er prestskẏlld og diakns.

Hier til liggia. iiij. Bænhus. half mork af huoriu.

---

[1]) [skr. fyrir ofan línuna með annari hendi.

Þar a omagi ad vera.
Kyrckiu tyund tali anno. xiij. aurar.
[slopp oc kantarakapu. c. j vide. iij. kieraulld j jordu[1]).

LXXXV. BreydaBolstadar kyrckia j vatzdal.
Kyrckia ä Breyda Bolstad j vatzdal. ä halft heima land. oc hialand ad hafa hollti.
Þar er prests skylld oc diakns. enn eingi groftur.
Kantara kapu rauda. glerglugg.
Kyrckia a Tiolld vm kyrckiu. Bior oc sotdript. alltarisklædi. iij. krossa. v. alltarisdvkar. ij. glodarkier. kluckur. ij. fontur. Glergluggur onguo nytur. kyrkiu kola. jarnstyka lytil.
Tyund. heytollur oc lysistollur af. xiij. bæium.
tali anno kyrkiu tyund. c.
mariu lykneski. oc andres lykneske.
kyr oc j. ær.
Ecclesia non dedicata.

LXXXVI. Wydedals Tungu kyrkia.
Kyrckia j Tunga ä þridiung j heimalandi. kyr. iiij. oc þriu asaudar kugilldi. oc þridiung j veydi j kierum. sydann af er fiordungur. oc alla veydi. ad þridiungi firi tungu lande. fiordung j fytia a. ofann fra kerum.
Jnnan kyrkiu. kaleyk. messuklædi. forner krossar. iij. og ij. lykneski vnder einum. alltarisklædi. iij. Glodarkier. Elldbere. kluckur. ij. oc lytil ein. fontz vmbunadur. messubok forn per anni circulum. Aspiciens Bok forn per usum. merki. j.
Þar er prestskylld. tekr hann heima j leygu. iiij. merkur vtangards. c.
Tyund. heytollur oc lysistollur af. x. Bæium.
Tali anno kyrkiu tyund. cc. ij. merkr.
[Jons lykneski Baptistæ.
Georgius hefur veytt mariuskript til kyrkiu med sæmiligum koste.
Ecclesia non didicata[2]).

LXXXVII. Asgeyrsar kyrkia.
Kyrckia ad Asgeyrsä ä. xv. hundrud j heimalande. kyr. v.

[1]) [kynni að vera seinni viðbót; [2]) [mun vera yngri viðbót.

hross. ij. fiordung veydi j kierum. halfa ana vpp fra vid Audunarstadamenn. Reka ã Gystodum halfann vidreka. og. vj. uætter af Tuitugum hual edur meira. Afrett a arnarvatzheÿdi. alftveÿdur og fiskveydur millum vÿdedals ãr og auxnãr.

Þetta jnnan kyrkiu. alltarisklædi. iij. sloppur. j. stola. j. messingarstÿkur. ij. skrÿn. krossar. iij. oc vnder einum. ij. lÿkneske mariuskript. Tiolld. vm alla kÿrckiu. kluckur. iij. merki. j. kyrkiukola. Glodarkier. Elldbere. fontr. kista. j. dvkar. ij. Bækur. v. fornar.

Þar er prestskÿlld. tekur prestur heima j leÿgu. iiij. merckur. vtanngardz. iij. merckur.

Tyund heytollur oc lysistollur af. v. Bæium.

Tali anno kyrkiu tyund. c. cc. voru.

LXXXVIII. [Breidibolstadr j Vestrhopi].

Kÿrckia a BreÿdaBolstad j Vesturope. a heimaland allt [.viij^c. p.[1]) forsgrund. [cc. p.[1]) syda. [ccc. p.[1]) hurdarbak. [iij. merkur p.[1]) almenning. [iij. m[erkr] p.[1]) þorgrÿms stader aller. kÿr. xxij. lx. asaudar og ein ær. x. veturgamler sauder. iij. kugilldi gielldra nauta. hestar. iij. oc merhross. v. hundrud jnnan veggia. oc stędi vm framm. vij. manna messuklædi. med þeim er sijra haflidi gaf.

Þetta j Bokum Aspiciens Bok fra jolum til pãska ad aullu. Graduale medr sequentium per anni circulum. Messubok ad aullu cum collectis. Epistolis & Euangeliis. iij. ordo Bækur per anni circulum. lesbækr per annum. Graduale. sequentiu Bok. Capitularium. Hÿmnarius. alltarisbok. Texti. j. songbækr. iij. kluckur. vij. Glergluggar. v. Tiolld vm alla kyrkiu. fontur. merki. ij. Elldkier oc elldbere. kiertastÿka. j. skryn. krossar. v. lÿkneski. ij. kola. j. paxspialld. kiertaklofe. Corporalia. v. sloppar. iiij. alltarisklædi. iiij. vj. smã. sudarium. kalleÿkar. iij.

Þar skulu vera prestar. ij. diakn oc subdiakn. þar skal vera hvorn dag messa oc ottusongur. sÿngia sãlumessu. iij. daga j viku er Rvmheilagt er. Tuær messur huorn dag vm langafostu. hier til liggia Bænhus. ij. oc halfkyrkia ein. oc kyrkia er huorn dag helgann er sungid til.

---

[1]) [með annari hendi yfir línunni.

Tyund heytollur oc lýsistollur. af. xiij. Bæium

Ecclesia non dedicata.

[Alltarisstein godann. alltarisklædi steýnt og Brijkarklædi. tuo glerglugga.

Herra Eigill Byskup gaf. x. hundrud til Breydabolstadar j Vesturhope. med þui skilyrdi. ad þar skylldi aflukast ärliga. artýdardag hans. fatækum monnum vætt smiors oc half aunnur vætt skreydar[1]).

LXXXIX. Hola kýrkia j westurhope.

Kýrckia j holum j westurhope er helgud med gude Jone Baptistæ.

hun ä heima land allt med aullum gædum þeim sem til liggia. hun a hamdisvýk halfa. med aullum giædum þeim sem þar kunna til falla jtolulausa.

Kyrckia a messufot. Tiollld vm alla kýrkiu. alltarisklædi. iiij. kluckur. vj. Brýkarklædi. ij. Glodarkier. Elldbera. kyrkiukola. munnlaug. iij. Roodukrossar. Bokastol. ij. Biorar oc sotdrift. Jons lýkneski og Tialld yfer. kyrkiu läs. Triestýk[u]r. ij. Biarnfell. j. Glergluggur einn. fontz vmbunadur. merki. j. kyr. iiij. ær. ij. merkur voru.

Dedicatio Ecclesiæ proxima die post festum Francisci.

Þar er. ij. presta skylld. tekur saungprestur heima j leigu. iiij. merckur. enn vtan gardz adrar. iiij. Enn olmusu prestur skal taka. xx. alner hafnarvodar a hvoriu are.

[Vatzkietill. þionustu hus med sýlfur. ottu songs sloppr. paxspialld. messingarstýka lýtil. Bokarskrär. xij. psalltare. lyka abreidsl.

J Reckiu klædum eitt hæginde[2]).

XC. Tiorn a vatnsnese.

Kýrckia hinnar heilogu Mariæ. a Tiorn ä Vatznesi. ä allt heima land. alla Tungu og a kolli allt. og ad geytagili. kýr. iij. ær. vij. vj. hundrud voru. Tiolld vm kyrkiu. messuklædi. j. kluckur. iiij. yferslopp. mariu lykneski. ij. kross. ij. Glodarkier. messubækur allar nema Gradall. handbok. Sanctorum Bok. Aspiciens allar og Capitularium. sequentiu Bok. alltarisklædi. iij.

---

[1]) seinni viðbót frá 1330—40; [2]) [mun vera seinni viðbót.

Su er skŷlld ad Tiorn. ad þar skal vera prestr. hafa. iiij. merkr heima j leigu. lysa j kyrkiu nott huoria. milli krossmessna. þar skal syngia huorn dag helgann messu. nema vm alþingi þa er eŷ skyllt ad sŷngia. oc. ij. daga j viku. Rvmhelga. enn sŷngia jafnan er messa er tilgior. huorn dag. vm jolafostu oc so vm langa fostu. syngia salu tyder vm jolafostu oc langafostu oc er lijk standa vppi.

Tyunder liggia þangad af Bergstodum oc vr vŷk. oc af þeim bæium er þar eru j millum. nema Jllaugastodum.

Prestr skal syngia. xij. messur til saudadals ār: annan huorn dag helgann ā Jllugastadi. xxiiij. j saurbæ. xij. messur til vallda lækiar. Bondi sa er þar er skal ala lŷkmenn. oc þā er med Born fara til skijrnar.

Þar fylgir reki heima landi. halfar flutningar. enn fiordungur j ef rekr. halfann vidreka. nema þridiung j fiordunginum audrum. halfan hualreka j arvŷk med Tungulandi oc so flutningar. enn allann vidreka.

A Jllugastodam hin. Xa. huor vætt j þridiunginum.

A flatnefstodum j ollum lands hluta hin Tyunda huor vætt. [ef flutt er enn i þrem hlutum ef rekur.

J vyk tyunda huor vætt[1]) j fiordinginum. huort sem fluttur [er] edur rekur.

Lysitollur oc heytollur af. xj. Bæium.

Tali anno kyrkiu tyund. iiij. merkur.

[Glergluggur[2]).

XCI. Huams kŷrckia j midfirde.

Kŷrckia hins heilaga Thomæ Erchibiskups j huamme j midfirde ä kyr. iij. ær. iij. ccc. voru og. xviij. aurar.

Jnnan kyrkiu krossa. iij. alltarisklædi. ij. tiolld vm kyrkiu. fontz vmbunad. Elldbera. mercki. ij. Tannbudk. Triestŷk[u]r. ij. litlar. sacrarium. munnlaug. j. og .ij. vondar. kluck[u]r. ij. Lesbok de Aduentu framm ŷfer jol. songbok de sanctis ā sumarid. ex ein. lykneske Thomæ Ercbibyskups. kyrkiu läs.

Þar skal vera heimilis prestr.

Þessi liggia Bænahus under. a anastodum og kārastodum. Enn til oss hefr ymist verid sungid af mel edr huamme.

[1]) [með annari hendi á spássíu; [2]) [mun vera seinni viðbót.

Dedicatio Ecclesiæ in festo paxedis virginis.
Tyund. heýtollur oc lysistollur. af. xij. Bæium.
tali anno kyrkiu tyund. c. oc halfur. xvij. Eyrer.
[alltarisdwkar. ij. er Snorri hefur til fengid.
hestr er Einar gaf. x. aurar j vidi er Jorundr gaf[1]).

XCII. Melstadar kýrckia.

Kýrckia hins heilaga stephani ã Mel j Midfirdi. a heima land allt. Eyar ã Rvtafirdi. land ad kolbrizã oc saudadal. Bretalækur[2]). land j Reynsholum allt.

messuklædi. iiij. hoklar. iij. yfer framm. Bækur per anni circulum. ad song og lesi oc messum. kaleykar. ij. krossar. iij. Lýkneskiur. iij. alltarisklædi. iiij. Elldbera. Elldkier. fontur alltaris Bok. mercki. ij. skryn. Text. paxspialld. kola. glergluggar. iij. Tiolld vm framm kyrkiu. Tabulæ. mariu lykneski. kluck[u]r. iiij. jarnstyka. j. stor. aunnur lýtil. vax oc Reykelsi. half fiorda mork.

Þetta j mat. ix. vætter smiors. iij. vætter miols. vætt huals. iiij. vætter skreydar.

Þetta j kuikfie. lx. asaudar. kyr. xvij. eitt hross. xxx. veturgamalls fiar. xvj. hundrud voru.

Tyund heýtollur oc lysistollr af. xx. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ in Festo Firmini.

Þar skulu vera. ij. prestar. ella prestr oc diakn.

tali anno kyrckiu tyund. cccc.

Anno subsequenti suo micil.

[Skog j nordrãr dal. Bakstur järn. hundrad er gafst med steingrijme[1]).

XCIII. StadarBacka kýrckia.

Kýrckia hins heilaga jons baptistæ a Backa. j midfirde a allt heima land. kroksstadi alla. skarfshol.

xv. kýr. hestar. v. og Ross tuo. asaudar kugilldi. iiij. messuklædi. v. brestur. j. messuserckur. einn hokul vm framm. kaleýkar. ij. Graduale. sequentiu Bok. lesbækr per anni circulum. oc messuBækur. alltarisklædi. iiij. krossar. iiij. mariuskript.

---

[1]) [ef til vill seinni viðbót; [2]) [á spássíu með annari hendi.

Jons lýkneski Baptistæ. skrýn. plenarium. kãpur. iij. [sloppar tveir[1]). messufatakista. Elldberi. Elldkier. ij. fontur. Tiolld vm alla kyrckiu. munnlaug. glergluggar. iij. kluckur. iiij. messingar styk[u]r. iij. jarnstýka. j. stor aunn[u]r lýtil. kross medr lýkneskium.

Tyund heýtollr og lysistollur af. xiij. Bæium.

Þar skulu vera prestar. ij. ella prestr oc diakn. burtsongur til halfkyrkiu og kyrkiu er huorn dag helgann er sungid. ij. Bænhus. x. hundrud.

Ecclesia non dedicata.

[Saungbok fra Jonsmessu Baptistæ oc til Dyonisius messo. halft þridia hundrad j Bokum. epter Eýulf prest. sýra Eirikur officialis skrifadi ã þui are sem herra Beiner Byskup kom vt. oc so var þa herra Jon Byskup liet reykna halfa mork. f. j. v. hundrud[2]).

XCIV. Gnwps kýrckia.

Ad Gnupe j midfirdi skal vera heimilis prestur. Enn þessi eru þangad Bænhus. ã adalbole. Kolluforse. oc Barkastodum og rafu.

Kyrckia a Tiolld um kyrkiu. alltarisklædi. ij. Brykarklædi. j. kluckur. iiij. krossa. iiij. mariuskriptt. lykneski Thomæ. messuklædi god. stykur. ij. af messing. jarnstykur. ij. Lampar. ij. fontz vmbunadur. glergluggur. Elldbere. Elldkier. merke. j. kierta klofe. paxblad. skridlios. skons.

týund. heytollur oc lysistollur af. xiiij. Bæium.

Tali anno Kyrckiu Tyund. xviij. aurar.

[Kantara kãpa med sälun. kyrkia ã og. viij. kyr oc. ccc. voru. ær oc veturgamall saudur[3]).

XCV. Stadur j Hrutafirdi.

Ad stad j Hrwtafirde. er kýrckia helgud med Gude frw sanctæ mariæ.

Kyrckia a allt heima land.

Þangad liggia til. ij. Bænhus. a þoroddstodum og Tanstodum.

---

[1]) á spássíu með annari hendi; [2]) [viðbót frá c. 1401—1422; [3]) [líklega bætt við seinna.

hun a kyr. vij. ær. vij. og. xx. Ross. ij. [vara. vij[c] oc mork[1]).

Þesser eru Rekar þangad til. fiordungur firi Geitahole j ollum Reka. fiordungur alls Reka a þoroddzstodum. halfan reka a Backa. fiordungur j hualreka j salltvýk.

Kyrkia ä Tiolld vmhuerfis kýrkiu. Bior og sotdrift. oc himentiolld. iij. glerglugg godann. skrýn oc kistil. mercki. ij. kluckur. iiij. Legendo Bok goda frä päskum. til jola fostu. oc huortueggia a dominicale og de sanctis per usum Graduale. alltarisklædi. iij. oc. j. a wtalltare. hokull. sacrarium. munnlaug. kyrckiukola. Elldbere. kiertastykur. ij. mariuskript. Roduкrossar. iiij. fontur med vmbunade. stolar. ij. yfersloppur.

Tyund heytollur oc lysistollur af. xiiij. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ proxima die post festum Jacobi Apostoli.

Tali anno kyrckiu Tyund. cc. oc. xiiij. aurar.

Anno subsequenti kyrkiutyund. cc. oc. xiiij. aurar.

Scriptum Anno Domini ϖ⁰. ccc. xvj.

[2])Hundrad er syra Eynar Haflidason gaf til vppgierdar kyrkiu.

Þesse eru Landamercki ä millum stadar oc Balkastada.

Sionhending milli arnstapa tueggia. oc Rettsyne j vordu þa er stendur hia tydagotu þeirra Balkastada manna. oc so vpp j stora steyna. er standa j halz brun. oc so austr a hals til [mots] vidr adra menn. Griota rædr firi nordann enn hrwtafiardar ä firi vestan.

Sturla Sigurdarson giordi skipan millum Orms Starkadarsonar er hann bio a stad og Ara Geirasonar. ad fiardarhorn skylldi eiga þria holma vestann af fitium. og sionhending wr midiu arfare. vt j laugastapa.

Skipti j millum stadar oc Brandgils. [vjc. voru nefnd[3]). j Rekum ollum fiordungur j hualreka a Geytahole. fiordungur j ollum Reka a fallandastodum. fiordungur j hualreka ä þoroddzstodum. hinn. xvj. hlutr j oskiptum. firi Bessastöðum fiordung j hualreka. fiordungr j salltvýk. Rædt heyrda eg ad hinn Tolfti hlutur være j hualreka ad fiardarhorne. eý eru sýdur Renningar til þessa nefndar og med huoriu moti er [a] land kemr.

[1]) [bætt við með annari hendi; [2]) alt það, sem hér fer á eptir er seinni viðbót; [3]) [á spássíu með annari hendi.

Þorun Hwsfreya Eyulfsdotter gaf heilagre mariæ guds moder landid halft ad Stad j Rwtafirde. skiliande þad med giofinne ad sā sem ad stad bygge. skylldi fæda arliga ā paskadag. a joladag. allra heilagra messu oc. iiij. mariu messur. þria fatæka menn. huorn þessara æfinnliga. syngiast skylldi oc sælumessur. vij. firi sāl hennar arliga halfann atta tug ara. fra andlate hennar. er ecki skyllda til standa lengur sālu messum ad hallda.

XCVI. Gunnsteinsstada kyrckia.

A Gunnsteinsstodum er Olafs kyrkia.
hun ā þetta jnnan kyrkiu.

Olafz lykneski. mariu lykneski. kross. skryn fornt. paxspialld. kaleik. mercki. ij. alltarisklædi. iij. dvkar. ij. kluckur. iij. oc er ein obrotinn. kantara kāpa. messingar stykur. ij. munnlaug og kola. fontz vmbunadur. Glodarkier. Tiolld vm kyrkiu. lectari. kyrkiu stoll. Baksturjarn.

Reka halfann huals og vidar ā deple.

.... x aurar voru.

Þar er prestz skylld. tekr hann heima. iij. merkr. enn af. ij. halfkyrkium. iiij. merckur.

Tyund. heytollur oc lysistollur af einum Bæ.

Ecclesia non dedicata.

[v. kyr[1]).

XCVIII. Mwkaþuerār klaustur.

Klaustur hins heilaga Benedicti ad þuerā j Eyiafirdi a heima land allt. medur aullum gognum og giædum. leygu land hanz. holl sydre ccc. ij. vætter smiors. kothamar. c. frijdtt. ij. vætter smiors og half mork. Rifkelsstader. cc. frijd. oc. ij. vætter smiors oc vetrungs eldi. Gryta. c. frijdt. ij. vætter smiors. vetrungs eldi. Laugaland ed sydra christfie. cc. ij. vætter smiors. uetrungs elldi. Laugaland hid ytra. cc. frijd. vætt smiors. Tiarner. cc. frijd. vætt smiors. half mork. hwsbætur. Tiarner ytre. cc. ij. vætter smiors. vetrungs eldi. helga ā c. frytt. stalpagerdi. c. frijtt oc vetrungs eldi. j fivilsgierde. c. leygu.

[1]) [mun vera seinni viðbót.

Saurlastader. geÿtabu. j hrijsey yste bær oc midbær. leiga af. xxx. vætter skreÿdar. v. vættir salltz. Grimsey ad Basum. Sandvÿk. Grenavyk. xl. vætta skreydar. Gudmunda[r]stader j kinn. half fimta mork frijd.

A melrackasliettu. Blikalon. Rif. asmundarstader. hoskulldznez.

Þessi Egguer ä þuerär klaustur. medr hoskulldznesi a sliettu. j lonshofn balftt Egguer. j hrysey Egguer.

Þessa reka ä þuerär klaustur. halfann attung hualreka vm sueinungzvÿk fra fyliudalz ä til sulna hafnar. enn j hofnenne halfum attung minna enn halfann hual.

J ormars lone halfann reka bædi huala oc vidar oc siettung og tuo hluti attungs. j audru lagi er att hafdi þorliotr prestr. og skipti ad slÿku sem þeir eigu j hual slykt ad aullu vm hols reka til deylldar är og fiordung hualgagna j audru lægi. J Ormars lone oc a hole fylgir landenu alnar kiefle. J Raufarhofn til giegnis lækiar halfa flutning. A hoskulldarnesi halfa Reka oc flutningar. oc land firi ofan med aullum gognum. J Orfiris ey er fimmdeyla ä hual ef rekr. eiga mukar .iij. hlute. giallda af fiordunginn ef fluttr er einer hlasshual. oc skipan oc allann vidreka. oc grasnautn og vardueyta skotmanshlut. — Land ä asmundarstodum vm hardbak. aull þriggia alna Trie oc smærre. rætur allar oc seliu Trie. ij. hluti hinna stærre vida. Landi fylgia alnar kiefle.

A Hestanese halfann hualreka. oc flutningar og skipan epter þui sem þeir eiga j. oc giallda af vj. vætter ef. xx. eru edur meira. iij. ef minna er en. x. vætter. J skinnalone allann hualreka . oc reyda af firsta hual ef tuitugur er edur meire xviij. vætter. halfa flutning og afreydsla til klifzhaga slÿk sem ä hestanese. A Rifi allann hualreka. oc so flutning oc afreydsla. slÿk sem a hestanesi. Vm hualtiarnar allann Reka oc flutningar. oc eingi afreydsla. J Blikalone austan fra Griotvordu oc vestur til forna oss halfan hualreka. allann vidreka. fluttning allann til nyia oss. Enn half afluttning millum osanna. og ein skipan. J skamhedins nesi skal reyda. xij. vætter. af landmanna hlut. skipta sidan j fiora stadi. skal. j. hlute fara ä skinnastadi. enn sijdann ä þuerär stadur siettung.

A Griotnesi frä hualgiä j Raudagnupe. halfann hualreka oc flutningar. jnn til Griotgards. Enn ef hualur kemr j millum

hualgiar oc hofdaskæla. þa skal gjallda af. vj. vætter. A Griotnesi ã nu stadurinn halfann vidreka oskierdann. nema alnar kiefli edur smærre. Jnn fra gia j leÿrhafnar Gnupe. til kleppar oss attungi minna enn halfann hualreka. Enn millum migendisdals oc melaenda. fimtungur vr halfum landz hluta. J audru lægi halfann vidreka fra ose vt j griota[1]).

Ad mana a Tiornesi. halfann Reka oc fiordung wr helmingi. vidreka oc flutningi allt til kalfsgötu. kiefli oc salltbrennu vm allann mana ãr Reka.

Ad sandholum fiordung bædi hualreka oc flutningar. þann Reka liet Broder ÿvar koma til stadarins ad þuerã — Annan fiordung j sandhola Reka atti Biorn prestur. oc lagdist sa til stadarins med lyki hans. þuerãrstadur ã fiordung j Vxastada Reka ã sandi. Gardmanna Reka halfann bædi hualreka og vidreka oc flutninga. so ad aullu vm Liosvetninga Reka. Vm alla nãttfaravÿk fra ofeygzhelle til Suijnãr þridiungur hualreka oc vidreka. þeirra Trie(!) er meire eru. enn. x. alna. fra ofeygzhelle til miosyndis [.iij. attunga bæde j hualreka oc vidreka oc flutningar[2]). slykt hid sama j hualreka oc flutningu. fra austannverdum Eyarhofda. allt til naustãr os. firi austann geyrleÿfs hofda. enn vestur fra osenum til ....[3]).

Regÿstur þeirra kyrkna sem j þessari mãldaga Book eru more Alphabetico[4]).

A.
Abæiar kyrkia LIX.
[Arskogr XLII].
Asgeyrzãr kyrkia LXXXVII.
Askyrkia VIII.

B.
Backe j Oxnadal .....
Bard j fliotum XLVIII.
Bergstadur LXXVI.
Blondudalzholar LXXVII.
Bolstadahlijd LXXV.
Borgar kyrkia j Skagaf. LXVIII.
Breidibolstadur j vatzdal LXXXV.
Breidibolstadur j Vesturh. LXXXVIII.

D.
Dinpedalnr k. XXXVI.
Drafflast. k. XXIII.

E.
Einarstada k. XVII.
Eiardalzãr k. XIX.

F.
Fagranes k. LXIX.
Fellz k. XLIX.
Flatatungu k. LVIII.
Flateyiar k. XXIV.
Flugumyre k. ......

[1]) Hér endar rekaskrá Jörundar biskups frá c. 1296; [2]) [á spássíu með annari hendi; [3]) vantar niðrlag; [4]) Í hdr. stendr blaðsíðutalan aptan við; hér er sett máldagatalan; registrið er sett hér í rétta stafrofsröð, því þess er ekki glögglega gætt í handritinu.

---

337. [1319].

Bréf bænda fyrir norðan land til Hákonar konungs háleggs, þar sem þeir kvarta yfir ýmsum nýjungum og ólögum, er Auðun biskup fari með.

IBfél. Nr. 315B. 4to bls. 24—26, dóma og bréfabók frá 17. öld; MSteph. Nr. 62. 4to bl. 126b—127 (Eyrspennla eða Esphæla) skrifuð í tíð Þorláks biskups (um 1650); AM. Nr. 382. Fol. á pappír frá c. 1770; Add. Bibl. Univ. Hafn. Nr. 4. 4to (áðr Nr. 30. 4to) bls. 5—7 skr. um 1760, og segir handritið «Hér upp á kom réttarbót Hákonar konungs: þenna hátt hæfir sýslumönnunum» (Dipl. Isl. II, 196), en það er rangt eins og auðvitað er. Bréfið er tekið upp í Biskupasögur séra Jóns Halldórssonar og er notuð afskript sú af þeim, sem er í IBfél. Nr. 256. 4to (bls. 65—66). Þetta bréf er prentað í Kirkjusögu Finns biskups II, 166—68. Þar eingin afskript af þessu bréfi er eldri en frá 17. öld, þótti ekki vert að halda þeim rithætti, sem þær höfðu, því hann er eins og títt er frá þeim tíma, sem afskriptirnar eru gerðar á.

Sendibréf Íslendinga til Noregs[1]).

Virðugligum herra sínum Hákoni með guðs náð Noregs konungi hinum kórónaða senda bændr ok almúgi úr Hólabiskupsdæmi á Íslandi kveðju guðs ok vora[2]) med auðmjúkri þjónustu.

Jesus Christus umbuni yðr fyrir margar ok fagrar réttarbætr, sem þér hafit [oss gefit[3]), ok einkanliga þær, sem í því

---

[1]) Þannig 315; Sendibrief Islendinga til Haakonar kongz 62; «Supplicatz og Skrifvelse fra Islænderne udj Holum Stift til kong Haagen Magnusen imod Biskop Audun paa Holum, hans nyefunder» 4. 4to; hin hafa einga fyrirsögn; [2]) sijna 62; [3]) [óvart gleymt úr í 315.

bréfi stóðu, sem [Gunnarr ráð[1])sveinn yðar hafði [2])til Íslands, þótt vér hefðum þar minna[3]) létta af enn yðar góðvili hafði grundvallat, sakir þess at virðuligr [herra Auðun biskup[4]) vill þeim með aungu móti samþykkr verða, svá sem þat lögmaðr segi lög um fésektir í kristindóms bælki[5]). Ei[gi] vill hann ok at fésektirnar minkist í kristindómsrétti svo[6]) sem yðar bréf býðr. Hér með hefir hann nokkur nýmæli á oss þegnum yðrum, þau sem vér viljum ei[gi] undir ganga.

Er þat fyrst at hann segir biskupinn ráða eiga öllu því góssi, sem til kirknanna er gefit eða goldit, svá ok tíundum ok sálugjöfum ok offri í móti fornum landsins vana, því at kirkjubóndinn hefir æfinliga haft alt þat offr, sem minna er enn hundrað, með biskupanna samþykt kirkjunum til uppheldis ok kennimönnunum[7]) til kostar, ok svá tíundir allar. Enn vér segjum, at tíundirnar, offrit ok sálugjafirnar hafi selzt kirkjubændunum til matarverðs[8]) prestinum[9]) ok til tíðakaups, ok þat æfinlega haft ok haldit, ok því viljum vér ekki biskupsins áform samþykkja.

Sú er önnur grein, at biskupinn segir at kirkjubóndinn eigi at sýna með löglegum vitnum at kirkjunnar skuldir hafi lagzt j lausafé ok útjarðir. Ellegar segir hann kirkjuna eiga fimmtigir hundruð í þá jörð, er hún stendr á. Enn vér viljum þat eigi[10]) samþykkja.

Þegar ok at nokkut er kirkju eignat, sem hún [stendr á[11]), þá hefir æfinlega kirkjubóndinn einn varðveitt, [þá vill hann[12]) ok prestum[13]) sínum til halds veita; allar þær aðrar smátíundir[14]), sem at fornu hafa fátækir haft, ok minna er enn eyris tíund, vill hann parta sem aðrar tíundir í fjóra staði; verðr þat guðs ölmusum[15]) mikill skaði ok bændum einnig, ok þat viljum vér eigi þola.

Þér hafit ok[16]) fyrirboðit í yðrum bréfum, at prófastar upp dikti nokkurar fésektir með útsetningu af heilagri kirkju

---

[1]) [eyða í 62; [2]) nu sydst b. v. 62; [3]) minni, Hist. Eccl., JHalld., 4. 4to; [4]) [biskup Auðunn 315; [5]) balki, JHalld., Hist. Eccl., 315; Balkiuum 62; [6]) so b. v. 62; [7]) kennidóminum 315; [8]) uppheldis, JHalld.; [9]) prestunum 315; [10]) ei 315, 62; ekki 4. 4to. JHalld.; [11]) [á stendr 315; [12]) [þat vill haun, Hist. Eccl.; þat hann vill 4. 4to; [13]) prestinum 62; [14]) sínar tíundir 62; [15]) aulmusu monnum 62; [16]) og b. v. 62.

eðr öðrum forboðunum[1]), enn vilja eigi lögmanns úrskurði hlýða, utan sekta oss ok sækja eptir sinni vild; eru slíkar sóknir bæði móti lögum ok landsins vana, þeim sem [hér hefir gengit í landi[2]) með oss[3]).

Góði herra Hákon konungr! Þat hefir hér lítt ok óheyrilega orðit ok til tekizt, þá útlendir[4]) biskupar hafi hér þreingdir verit inn í landit í móti landsins vana, sem at fornu hefir yfir staðit [ok þeirri[5]) samþykt ok ásetningu, er skiput var, þá heilagr Jón biskup[6]) var kosinn af lærðum ok leikum á Íslandi, þat til teikns at biskupar skylldi [svá kjósast hér í landit æ síðan[7]).

Biðjum vér yðr auðmjúklega, at þér sjáit svá til með guðs miskunn, at e[ig]i sé leingi saman ágjarn höfðingi ok heimskt fólk, því at þar af hefir opt mikil óhæfa sket. Sjáum vér ok fyri at á fárra vetra fresti hefir kongdómrinn hér ekki utan erfiði ok kostnað, enn kirkjan alt [góss með at gera í landinu[8]), ok[9]) því bjóðum vér oss ok öll vár málefni í guðs vald ok yðvart, biðjandi at þér haldit oss með fornan ok nýjan rétt þann, sem hér hefir verit samþyktr at[10]) réttu þingtaki[11]), ok styrkja oss at vér höldum váru frelsi ok föðurleifðum, skipandi oss örugt traust, svá at vér megum vandræðalaust várs réttar njótandi verða.

Gefi þat vár herra Jesús Christus, at þér sjáit svá fyri, at alsvaldandi guð hafi lof ok dýrð, enn þér sæmd ok heiðr, vér yðrir þénarar náð ok nytsemd nú ok at eilífu. amen.

---

338. 26.—28. Juni 1319. í Oslo.

Samningr er gerðr milli Noregs og Svíþjóðar út af því að Magnús Eiríksson er tekinn til konungs í báðum þeim löndum.

---

[1]) 315, 4. 4to, Hist. Eccl.; forboðum 62; [2]) landid 62; [3]) [ad fornu hefur ifer staded og genged medal vor, JHalld.; [4]) vtlendskir 62; [5]) [í 4to, Hist. Eccl.; í þeirri JHalld.; oc þeirri 315; [6]) það er Jón biskup Ögmundarson á Hólum 1106—1121; [7]) [svo æ kjósast hér í landið síðan 315, Hist. Eccl.; æ svo JHalld.; æ, sl. 4. 4to; bier a Jslandi oc sydan 62; [8]) goz i landinu med ad gera, Hist. Eccl.; [9]) sl. 62; [10]) med 62; [11]) samtake, Hist. Eccl.

Sór þann samning «a heilogh ewangelia» mart stórmenni, og þar á meðal «Hauker Erlendzson». Samningrinn fór fram og var bréfaðr «a sietta. fimta ok fiorda [kalendas] doghom julij manadar neest eftir frafall wirduleghs herra Hakonar Noregs konionghs agætrar aminninghar. a þi are sem lidit er fra burdartid waars herra Jhesu Christo ꝏ°. ccc°. vettra ok nitian vetr i biskupsgardenum i Aslo.»

(Norges gl. Love III, Nr. 63 eptir afskript med hendi Árna Magnússonar af glataðri skinnbók frá 14. öld; Dipl. Svecan. Nr. 2196; Norske Saml. V, 521—32; Munchs Unionshistorie I, 9—12; Dipl. Norv. VIII, Nr. 50; Thorkelins Analecta bls. 48—49).

---

339. [um 1320].

Skrá um hvalskipti í Víkum á Skaga.

AM. 279. 4to bls. 18 skb. þetta skr. c. 1500; AM. dipl. afskr. 500 eptir transkr. frá 1645, og eru hér eptir því fyltar eyður skinnbókarinnar. Jón Sigurðsson hefir viljað árlæra þessa skrá sem hér er gert.

Þetta ero hualskipti j uijkum fyrir austan fram æ skaga. fyrst skal skipta j þria stadi. eigu uijkalond halfan þridiung. þar æ [þorua]rdr þridiung j reka skipti. enn halfan eigu benedicht oc þorst[einn] oc æ þoruardr þar j fiordung. þa eigu uijkalond [allan] annan þridiung. þa er efter einn þridiungur. þeim skal [ski]fta j þria stadi ei[nn ei]gu uijkalond. þa skal skifta j helminga odrum hlut. þa fylgir sa hlutr annar hafnarlondum. þa er efter ha[lfr] annar hlutr oc skal þeim huorumtueggia skifta j hel[minga. eigu] þar annan hlut aboti oc brædr. þoruardr oc illug[i at helming]i huorer. illugi æ helming uith þoruard enn nu er illuga l[utur k]ominn under brædr. enn annan hlut eigu hafnarlond.

Þesse ero riett hualskifti j uijkum ath ollom hual sie skift j helminga tekr annann [lu]t. uijkalond. enn odrum hlut skal skifta j þria stadi. tekr ei[nn] benedict oc þorsteinn. annann hafnarlond oc ka[lldrane] ath helmingi huort. hinum þridia hlut skal sk[ipta j þr]ia stadi. tekr einn hlut uykalond. annan [hafnarlond. þri]dia bryniolfr oc er þad tannsona r[eki].

---

340. [um 1320].

Bréf bróður Árna Laurentiussonar með Dunstanus sögu erkibiskups.

Árni er vígðr til bræðralags á þingeyrum 1318 um sama skeið og Bergr Sokkason (Bps I. 832); en til prests var hann vígðr af Jóni Haldórssyni Skálholtsbiskupi 1323 (Bps I, 850); er því bréfið og sagan yngri en 1318, en eldra en 1323, að báðum árum meðtöldum, því hér nefnir Árni sig bróður.

AM. 180B. Fol. bl. 1 skinnb. c. 1470—80. Prentað framan við Dunstanus sögu í Icelandic Sagas edit. by Dr. Guðbr. Vigfússon London 1887 II, 385—86.

[A]wllum godum monnum oc rettruavndum eda þenna bækling heyravndum oc ýfirlesavndum. sendir brodir arne laurentii eilifa heilsu kvediu j drottni worum jehsv christo.

Medur þui at nockurer godfvsir menn hafa bedit mic. at ec mvndi saman setia j eina frasavgv þat sem ec fýnnda j helgvm ritningvm af lifi oc jarteigna giordvm sæls dunnstani. kantarabýrgis erchibiskvps. Enn af þui at ec kennir mic til þessarar gerdar miog uanfæran. hefur ec vm stvnd. j mote stadit. at giora þenna þeira vilia. nu ef svo er. þa hefir ec vndir stadit. at firir [þær] sakir at bænir risa vpp af sannre godfýsi vid gud oc þenna hinn heilaga biskup dunnstanum. þvi hefir ec saman lesid. j fylgiandi frasogu þav æuenntýr sem miog hafua stadit svndr dreift j imissvm bokvm. af fýrrnefndvm guds vini oc vorum anndligum fedur dunnstano. bidr ec alla ydr oc sierhveria. at þier hlydit til eftir farannda efnis med godfvsv litilæte. oc bætit vm med þolinmædi. þo at min orda tiltæki se nockvd suo. atfýnndilig eda leidindafullt. edur eigi svo listuligt sem þessv agæta efne til heyrir. virdande þar meir til woldvga verdleika dyrdligs dunnstane erchibiskvps. enn min ord. j allann framburd. at hann bidr þvi framar firir ydr til guds. sem þier veitit honvm meire sæmd. oc heidr j attstödv. oc hlýding þessara fæv ævenntýra sem sagnameistarar hafa honum til sæmdar giort enn oss til gledi oc anndarligrar nýtsemdar. j imissligvm bokvm eptirlatin. j fýrstu mun ec fram bera med norænligu modurmali. er til heyrir suo uottandi sem hier fylger.

341. 20. Mai 1320. á Viggjum i Þrándheimi.

Vitnisburðr Þóris ábóta og Gríms ábóta í Hólmi um stofnun Þingeyraklaustrs og biskupstíundir til klaustrsins fyrir vestan Vatnsdalsá.

Afskriptasafn AM. Nr. 438 «ex originali monasterii Thingeyrensis accuratissime» (AM.). Sjálf afskriptin er ekki með hendi Árna, en hann hefir aptan við bréfið dregið upp «forma literarum» í frumbréfinu og innsiglabrotin. Um bréfið fer Árni þessum orðum: «Við briefid hanga brot af tveimur insiglum, er skripten öll burt broten og meste partur iñsiglaña. alleinasta siest af reliqviis ad i bädum þessum innsiglum hafa staded messuklædder menn i hussdyrum, og stolpar staded ä bädar hlidar. true eg iñsiglen hafe kringlott vered. þo er þad ecki riett vist. a hædena hafa þau verid hier um $1^1/_2$ þumlungur. þveingerner hafa skorner vered af sialfu brefenu ä þann mäta sem hier fyrer neðan er myndat». «Vitnisburdur þoris abota og grims abota 1320. medal þingeyrabrefa er med sömu hende sem ejusdem grims abota i Holmi skiðdebref uppä Mylnustöði vid Jlu i Nidarose dat. 1319. inspexi accurate liggur þetta sidsta bref medal nidarross domkirkiu brefa». Önnur afskript af bréfinu eptir frumbréfinu er meðal afskrr. Árna Nr. 2893 og í AM. 277. 4to bls. 9—10 og AM. 280. 4to bls. 147—48 með hendi Hákonar Ormssonar c. 1640. Bréfið er prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 183—84.

Vitnisburdr okkarr þoress abota ok grims abota j holme er þessi.

Thorkell prestr trandill gerdi fýrstr manna bǒ. at thingeýrum j uazdal i nordlendinga fiordunge á jslandi. undir þuí nafni at þar skýlldi klaustr uera. sua sem kirkia uar þar gor uigdi hana heilagr jon hinn fýrsti hola biskup. ok af þui at þar lagu engar eignir til uttan siolf heima jordin. gaf þessi sami heilagr ok gofuglegr biskup kirkiunni ok klaustrinu til æfinlegs uppbelldis biskups tíundir sua miklar sem uerda af þrettan kirkiu soknum fýrir uestan uazdalsá. lágu þessar tíundir frialslega undir thingeýra klaustr a dogum atta hola biskupa. þar til er jerundr holabiskup tok þær undan med ualldi en engu laga profi. þordi huargi aboti biarni ne hoskulldr at kæra fýrer ærkibiskupi um þessar tíundir sakir ofrikiss. uttan þa uar kært er uisitatores komo næst til jslandz til þess at eigi mætti hefda undan klaustrinu. gekk þuí þa ekki til uegar at sialfer uisitatores uáru sundrþýkker sín j

imillum. hofum uid ok set þa menn er þessar tíundir toku saman klaustrinu til handa. ok sialfra þeirra ord heyrdum uid þar um. her med er ek broder grimr nu abote j holme buinn at sueria upp á sal mina at minn herra jerundr ærkibiskup sagdi þetta orett uera gort uid klaustrit en sira audhun brattr sagdi þetta uera opinbert rán. ok þui settum uid okkor innsigli fyrer þenna uitnisburd scriptum apud wigg. feria tertia. ebdoma pentecostes. anno domini ϖ°. ccc°. xx.

---

342. 10. Juni 1320.

Bréf Magnús konungs Eiríkssonar um yfirgang Auðunar Hólabiskups og lærðra manna.

Gl. kgl. s. Nr. 3269B. 4to bls. 127—28 skb. c. 1340; er þetta hið elzta handrit og bezta, sem þessi réttarbót er til í; mun hún seinna verða prentuð með Jónsbók ásamt nákvæmum samanburði handrita. Áðr er hún prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 429—30 með latínskri þýðingu; á dönsku er hún prentuð í Jonsbogen Kh. 1763 bls. 390—91; ágrip á latínu er prentað í Crymogæa Arngríms Jónssonar lib. III, 127—28. Hún er tekin upp í Biskupasögur séra Jóns Haldórssonar. Hún er svar upp á kæru Norðlendinga frá 1319 yfir Auðuni biskupi (Nr. 337 hér að framan).

[ϖ]agnus með Guðs miskunn. etcetera.

Herra haukr erlendzson. kietill thorlaksson. snori loghmaðr oc margir aðrir dǫgandi menn er ver lietum vtan kalla til uor. teeðu os með brefum norðlendinga af halfu þegnanna oc almugans her með yðr um ymissa afdrattu oc þ[u]linganir er biskupar oc aðrir menn lærðir gera yðr i moti lǫgum oc fornum landzins uana um halfkyrkiur oc at biskupar uilia taka oc tekit hafa til sin oc kyrknanna af fiski oc huolum er ueiddir uerða eðr fluttir uerða æ helgum dogum oc taka af fatækum monnum. sua oc alla þa tiund sem minni er enn til eyris. oc fatækir menn eighu at hafa uill biskup taka til sin oc um kristzfee er biskupar uilia taka af fatækum monnum oc þeirra umboðsmonnum.

Vilium uer með eingu moti þuilika ohlyðni oc rangindi leingr hlyða lata. ok þui firi bioðum uer biskupum oc lærðum

monnum at seilaz a þegna uora moti logum oc fornri siðueniu.

Sua þoat holabiskup uisiteri um huert ær biskupsdæmi sitt þa uilium uer at hann komi i huern loghhrepp sem forn logh uotta oc gisti at annari huerri soknar kýrkiu utan bændr uili framar.

Bioðum uer þegnum uorum oc ollum almuganum a at standa oc hallda rettindum sinum oc ollum fýʀ nefndum articulis eptir þui sem þeir uita firi Guði at eftir fornu hafi verit.

Bioðum uer hirðstiora uorum ʀiddurum uorum hirð uorri oc ollum landzins formonnum at styrkia þenna uornn boðskap eptir þui sem þeir uili til suara firi Guði oc oss. vitandi firi uist at oss mislikar ef þer gerit oðru uisa.

Var þetta bref gert. vij. nattum firi botholfsvoku a fysta æri ʀikis uors innsiglat sialfum oss hiauerandum.

---

343. [1320].

Bréf Íslendinga um sáttmála við Magnús konung Eiríksson.

Hér er prentað eptir IBfél. 309. 8vo bl. 41a—b (Öxnafellsbók) skr. c. 1620; borið saman við: Gl. kgl. s. 3274A. 4to bl. C72 skr. c. 1620; MSteph. 13. 4to skr. 1715 bls. 306—308 (= a), 308—11 (= b); Biskupsskjalasafn 127. 4to; Dómabók Jóns háyfirdómara Pétrssonar í 4to að sumu með hendi Jóns Gissurssonar á Núpi (afskr. Jóns Sigurðssonar); alt á pappír. Bréf þetta finst í nokkrum fleiri afskriptum[1]), svo sem MSteph. 41. 4to c. 1730; AM. 382. Fol. c. 1770; Ny kgl. s. 1080. Fol. c. 1760—70 og enn víðar, en eingar þessar afskriptir skýra neitt framar en hér er. Bréfið er prentað í Lovsaml. for Island I, 32—33 og árfært til 1319; þar eptir prentað í Jónsbók Akureyri 1858 bls. 279—80, einnig heimfært til 1319; latínskt ágrip í Arngr. Jónssonar Crymogæa III, 127; einnig á latínu í Þorm. Torfas. Hist. Norv. IV, 454 og árfært til 1320. Sbr. Jón Arnason: Indledn. til den isl. Rettergang Kh. 1762 bls. 477. Ártalið 1320 er rétt, en ekki 1319 (sbr. Laurentíussögu, Bps I, 835). Árið 1319 vita Íslendingar ekki annað en Hákon háleggr sé á lífi, því að þá skrifa þeir honum, en ekki Magnúsi konungi, kæru yfir Auðuni Hólabiskupi, sem Magnús (ríkisráðið) svo svarar 10. Júní 1320.

---

[1]) Af Gamla Sáttmála hef eg rekið mig á fáeinar afskriptir, sem ekki eru notaðar í Dipl. Isl. I: Uldal 322. 4to skinnb. c. 1570; Uldal 320. 4to papirshdr. 1603; AM. 60. 8vo bl. 101—102 papp. c. 1690.

Vmm skattlofun og eid Islendinga[1]).

Ollu vitru[2]) og uirdilegu rijkis radi og geimslomonnum [kongz godz[3]) j noregi senda bændur og almugi a Islandi kuediu guds og sijna.

Ydur uilium vier kunnugtt giora at Gunar radsueinn tiedi fyrir oss a alþingi med audmiukum godvilia vit kongdominn sem hann fremst[4]) matti[5]) at þier badut oss sueria jungherra magnusi dottur syni virdugligs herra Hakonar kongs hins koronada slijkann þegnskilldu eid sem hans virdiligum forelldrum var jatat[6]) æfinliga [til þarfinda oc þeirra afkuæmi at forfallalausu[7]) kongsins vegna[8]) j moti vorum skattgiofum at tilskildum[9]). vj. skipum hingat til Islands[10]) huort sumar þeim giædum hladinn er landinu væri nytsamlig[11]).

ij. fyrir nordann.

ij. fyrir sunnann.

[eitt i austfiordu[12]).

[og. j. a vestfiordum[13]).

oc at islendskir sieu laugmenn og syslumenn [og aller valldzmenn æ landinu[14]) sie annar laugmadur fyrir nordann[15]) land. enn[16]) annar fyrir sunnann[17]) oc hafi þeir [til syslumenn [18]).

enn saukum[19]) þess at vier vilium ecki at af[20]) oss standi nocur bıigd[21]) vors mals[22]) þa hofum vier[23]) giort oc giora

[1]) Bref Islendinga til Noregs Rijkis Rads 3274; Gamle Sattmale Jslendinga vid Noregs konga anno domini 1261, JP.; skilmalar vid Magnus kong Eiriksson 13a, «Epter chartis sem mig minner eg hafe feinged eptir Einar Eyiolfsson»; sama bref eptir chartis Jons Magnussonar enn hann skrifadi eptir chartis fodur sins Magnusar syslumanns fǫdur Assesor Arna Magnussonar 13b; [2]) viturlegn 13b; voru 309; [3]) [kongsgards 3274, JP, 13b; i kongsgarde 13b; [4]) framast JP; [5]) hnernig b. v. 3274; hvorn eid þier JP; huðrn þier(!) 13a; huðrnenn b. v. 13b; [6]) af vorn forellri b. v. JP; [7]) af b. v. 13a; [8]) af kongsins álfn JP; [9]) [fyrir sig og sijna eptterkomendur oss til þarfinda og voru afkuæmi og af kongsins alfn tilskilet aa mote uornm skattgiofum 3274; [10]) landsins 3274, JP, 13b; [11]) naudsynleg JP, 13b; naudsynlegt 3274, 13a; [12]) [j estfiordnm eitt 3274, 13a, 13b; eitt til Austfiarda JP; [13]) [og eitt a vestfiordum 3274, 13a; j vestfiordnm eitt 13b; og annad til vestfiarda JP; [14]) [sl. 309; j landinu 13a og b; [15]) sunnan JP; [16]) sl. 309; [17]) nordan JP; land b. v. 13a og b; [18]) [ei syslur (syslurnar 13b) 3274, JP, 13a og b; [19]) saker 3274, JP, 13a og b; [20]) a 13b; [21]) brigde 13a; [22]) skilmala JP; [23]) sl. 309.

vilium alla þa þegnskilldu sem vier erum[1]) honum skilldugir[2]) at ueita eptir firsaugdu skilordi þar til er[3]) þier megit gott ræd fyrir giora at vier megum na fornum heitum[4]) oc nýum skilmala[5]).

vite[6]) þat fyrir vijst at vier þikiumst[7]) lausir eptir þui fornazta briefi sem [vort ferelldri svor[8]) Hakoni kongi gamla ef vier faum eigi at sumri þat[9]) sem oss er jatat af honum oc nu mælum vier til.

[skreid oc miol vilium vier ei flitiest meiri medan hallæri er j landino[10]) enn kaupmenn þurfa til matar sier.

[11]) utanstefningar samþickium[12]) vier ei framar en laugbok vottar.

þa eina vilium vier soknar menn hafa er bændur kiosa[13]).

vilium vier þann tijma sueria en ei fir sem[14]) [rijkisins rads bref[15]) [med jnsiglum er[16]) oss sendt[17]) oc þar med [fram komi goduilie[18]).

gefe þat vor herra jesus christus[19]) at þier[20]) giorit suo rad fyrir þessu oc aullu audru at sal[21]) uirdiligs herra Haqonar kongs sie til eilijfs fagnadar [jungherra magnusi[22]) til heidurs oc æru ollum oss til fridar [og fagnadar[23]) bædi j brad oc leingd[24]). Amen[25]).

---

344. 9. Juli 1320. i Björgvin.

Skipan Eilífs erkibiskups í Niðarósi hin fyrsta.

Skipan þessi, er hér fer á eptir, er prentuð í Norges gl. Love III, 246—49 og er þar skoðuð sem tvær statútur, og kölluð *fyrsta*

---

[1]) sl. 309; [2]) skylldir JP; [3]) sl. 309; [4]) þannig 13ab; frijheitum 309, 3274; [5]) [fornum og nyum skilmala JP; [6]) Vitid 3274, 13ab; Enn vitid JP; [7]) þikiustum JP; þykiunstum 13a; [8]) [vorer forelldrar soru 13b; [9]) sl. 309; [10]) [Vilium vier ei ad flytiest meyri skreid af landinu aa medann hallæri er 3274; [11]) um b. v. 3274, 13ab; [12]) vilium JP; [13]) samþyckia JP; [14]) ad 3274; enn sem 13a; [15]) [brief Rijkisins Rads 3274; [16]) eru 13b; [17]) send 13b; [sl. 3274; [18]) [samkominn skilmali 3274; skilmáli, öll nema 309; [19]) christur 13ab; [20]) sl. 309; [21]) salu 13ab; [22]) [jungherranum 13b; jungkiæra JP; [23]) farsældar 13a; [24]) [gagns og nytsemda bædi brad og leingdar 3274; [25]) vantar í öll nema 3274.

og önnur skipan Eilífs erkibiskups. En það er auðsætt, að þessu er ekki svo varið, heldr eru þeir textar, sem hér eru táknaðir með I—II, ágrip úr einni og sömu skipan, sem upphaflega hefir verið gerð á latínu; til þess að sýna þetta er nóg að benda á, að I § 5—7 er sama og II § 4—6, og er það harla ólíklegt, að hið sama biskupaþing hefði farið að gefa út tvær almennar skipanir, þar sem stæði hið sama í báðum. Þessi skipan er, eins og flestar hinna eldri erkibiskupaskipana frá Niðarósi, að eins til í íslenzkum handritum.

I.

AM. 671. 4to bls. 17 skinnb. frá c. 1340—50, gæti enda verið frá 1330—40; AM. 148. 4to bls. 266—67 skinnb. c. 1500 (Landeyjabók); AM. 42A. 8vo bls. 217 (að eins § 6—7) skb. c. 1480; AM. 176. 4to bls. 60—61 skinnb. c. 1570; hefir hvorki 148, 42 né 176 áðr verið notað við útgáfu statútunnar; 671 er notað í NgL. og kallað C; hafa Norðmenn ætlað að það handrit væri frá 15. öld, en það nær eingri átt; Jón Sigurðsson setr það um 1370, en það er víst heldr seint. Það virðist bersýnilega skr. ekki seinna en 1340 - 50. Þessi kafli statútunnar er áðr prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 477—78 og NgL. III, 246—48. Norðmenn kalla þetta *fyrstu* skipan Eilífs.

Samþýckt biskupanna[1]).

Jn nomine domini amen.

Eilifr með guðs miskunn erkibiskup j niðarosi. helgi biskup af ósló. vilhialmr biskup af orkneÿiam. auðfinnr af bergvin. hakon af stafangri. hallvarðr af hamre. signarr af fǿreÿium með samri miskun gerðu þessar skipanir i bergvin jn concilio prouinciali. anno domini ꝏ⁰. ccc⁰. xx⁰. ok buðu at halldaz skylldi vm alla[2]) prouinciam.

1. Fyrst at þeir staðfestu allar skipanir hinna fyrri biskupa vm styrk heilagrar truar. ok heiðran heilagra hluta ok vm goða siðu. Enn[3]) bannz pinur allar ok suspensionis priuacionis aut[4]) interdicti[5]). af fyrrum biskupum settar. eða þær pinur aðrar sem ogurligar[6]) eru. kolluðu þeir allar aptr.

2. Buðu þeir klerkum allum at hallda sik fra[7]) deilum[8]) ǫllum ok osiðsamligum hlutum ok hallda sik til dygða ok gera[9]) þionustu sva sem stett þeirra ber[10]).

[1]) 148; [2]) allann 148; allt 176; [3]) sem(!) 148, 176; [4]) ann(!) 671; [5]) interdictionis 148, 176; [6]) olangligar 148, 176; [7]) af 148, 176; [8]) og aullum þrætum oc b. v. 148, 176; [9]) sl. 148, 171; [10]) byriar 148, 176.

3. af þi at lærðir menn hafa gert sik ofmerkiliga um opinberan friðlulifnat er þat boð þeirra at hverr prestr eða klerkr [sem er[1]) infra sacros ordines. hverrar stettar sem hann er. ef hann helldr friðlu opinberliga j sinu husi eða a sinum kosti manað saman siðan hann hefir heyrt þessa skipan. þa skal hann luka þegar biskupi [fiorar merkr] ef hann er hofutprestr. [enn ef hann er kapelluprestr eða diakn. tver merkr[2]). helldr hann siðan tver vikur friðlu með fyrrsögðum hætti. þa skal hann giallda tvð slik. Bðtir hann eigi innan tiv daga siðan. þa er hann skildr við kirkiu [eða beneficium[3]) þat sem hann hefir ok skal eigi segia Messo fýrr en biskup hefir leýst hann af sinum glæp.

4. Gðra ok eigi hðfutprestar at þessu. sva at þessar pinur halldiz af þeirra vndirprestum. þa skulu þeir liggia vndir sðmum fearpinum sem hinir. ok pinaz framarri. ef þeirra biskupi syniz.

5. [4])[Er ok[5]) nðkkur klerkr sa er stýrkir nðkkurn mann með raði eða með annarri tillðgu moti retti eða frelsi heilagrar kirkiu. þa er hann suspensus ab officio et beneficio ipso facto eptir þeirra skipan.

6. Fellr ok vndir þa sðmu pinu hverr klerkr sem gengr vndir nokkura þiaꝁ eða anauð leikmanna eða leggr sik vndir þeirra valld með nðkkurum hætti [moti klerka priuilegijs.

7. Sækir ok nokkurr klerkr sðk eða gerir samband[6]) moti retti ok frelsi heilagrar kirkiu. [eða heiðurs biskupligrar tignar[7]). þa ma hann eigi veliaz til nðkkurs sęmiligs embęttis eða tignar vtan aðr[ar] lðgligar pinur þær sem a hann eiga at leggiaz[8]).

---

[1]) [sl. 148, 176; [2]) [sl. 148; [3]) [oc ab beneficio 148; [4]) hér byrjar 42 og hefir fyrirsögn: «Eilifur erkibiskup cnm mnltis alijs; [5]) [Jtem ef 42; [6]) [felt úr 148; 176; [7]) [sl, 42; [8]) Hér enda þessi fjögur handrit og hafa statútuna ekki leingri, og svo er um öll önnur forn handrit af statútunni, sem notuð eru í NgL. (AM. 354. Fol. skb. c. 1400; AM. 347. Fol. skb. c. 1370; AM. 136. 4to skb. c. 1480; AM. 186. 4to skb. c. 1480; AM. 135. 4to skb. c. 1490), nema tvö ein, en það er AM. 350. Eol. skb. 1363 og AM. 456. 12mo skb. c. 1480. Þan hnýta hér aptan við § 18—22 úr skipan Árna biskups Þorlákssonar frá 1269 (Dipl. Isl. II, Nr. 7, A), sem á hér víst ekki við.

II.

AM. 351. Fol. bl. 115a skinnb. c. 1360 (Skálholtsbók forna og góða). Prentuð áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 496—98 og í NgL. III, 248—49. Norðmenn kalla þetta *aðra* skipan Eilífs.

Eptirfarandi statutum war gort ok samanlesit j berguin af agætrar aminningar Eilifi erkibiskupi af niðarosi. helga af óslo vilhialmi af orkneẏium. auðfinni af biörguin hakoni af stafang[ri]. halluarði af hamri. sighnari af færeẏium lẏðbiskupum ok skẏllduliga boðit at hallda af ollum ok serhuerium j niðaross erkibiskupsdæmi. sub anno domini. ꝏ°. ccc. xx°. vij°. idus julij.

eilifs erkebiskups ok annarra biskupa.

1. Fyrirboðit er klaustranna formonnum. at taka nockurn Reglumann með kaupi eða skildaga. en huerr sem tekr þuilik samkeẏpi eðr þat goðz sem af leiðir se af sialfu verkinu af settr valldi ok lögmæli allrar sinnar foruistar oc þionustu. en þeir tuennir sem gefa ok samþẏckia se pindir sem biskupi likar.

2. Biskupar skulu fyrir sia huerr j sinu biskupsdæmi at munkaklaustrum kanunka eðr sẏstra takiz æigi inn fleiri personur en þær megi sæmiliga fara af til liGianda goðzi. skal ok su tala æigi fram nema vaxi Rikleiki staðanna ok þo með biskups samþycki.

3. Eingi sa klaustramaðr sem eptir giörfa professionem hefir nockut proprium skal takaz ad ecclesiasticam[1]) sepulturam vtan hann hafi ifir bætt þetta sitt afbrot.

4. Huerr sa klerkr er annat tueGia veitir einhuerium fẏlgi eða forstoðu moti heilagri kirkiu j niðrbroti hennar frelsis eðr gefr þeim Rað ok fullting sem æ hana striða. er af sialfu verkinu suspensus ab officio ok beneficio.

5. j sömu pinu falla þeir allir prestar ok klerkar sem vitandi ok sialfuiliandi ganga vndir nẏiar þuinganir ok tolla eða með öðrum hætti leGiaz þeir vndir leikmanna valld j niðrdrep ok forsmán klerkanna priuilegij.

6. Huerr ok sa er at þui werðr kunnr at hann gerir opinberliga conspiracionem moti logmali ok frelsi biskupligs sætis. eðr moti heiðri biskupligrar tignar. skal fyrir þui sama æigi

[1]) ecclesiasticum, skb.

kiosaz mega til nockurar stettar ok æigi geraz kanunkr at þeim stoli. minkaz ok ecki her j aðrar pinur þær sem eptir lôgunum werð skýlldar ser sa er þuilika luti gerir.

---

345. 3. Mai 1321. i Niðarosi.

Eilífr erkibiskup í Niðarósi skipar Auðfinni biskupi í Björgvín í umboði sínu að vígja Grím electus til Skálholts í viðrvist biskupsins í Stafangri og Færeyjum.

Afskriftasafn AM. Nr. 5859. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 60 - 61; Dipl. Norv. VIII, 90—91 Nr. 71.

Elavus miseratione divina Nidrosiensis Archiepiscopus venerabili fratri Domino Audfinno eadem gratia Episcopo Bergensi salutem in Domino sempiternam.

Laboribus et expensis vestris et aliorum coepiscoporum nostrorum parcere volentes fraternitati vestræ tenore præsentium committimus et auctoritate metropolitica demandamus, qvatinus venerabili filio Domino Grimaro Electo Scalotensi convocatis ad hoc Dominis Stavangrensi et Farensi Episcopis, munus Episcopalis consecrationis ex parte nostra impendatis. Datum Nidrosiæ in Inventione Sanctæ Crucis Anno Domini Millesimo ccc[1]). vicesimo primo.

---

346. 4. Mai 1321. [á Vörs].

«Arne a Aske oc Ormer kafle» senda «witrum manne oc val røyndum herra Hauki loghmanne» kveðju guðs og sína og tjá honum að Jörundr hafi stefnt Bessa tengdaföður sínum «nú í ár» til lögþingis fyrir það, að hann hafi ekki feingið heimanmund Hallríðar konu sinnar. Bréfið er gert «a manadaghenn

---

[1]) tricentesimo, Hist. Eccl.

nærsta æfter krossmæsso dagh a adru are rikiss Magnuss kongs Eirikssonar».

(Dipl. Norv. IV, Nr. 149 eptir afskr. í Barthol. ÍV, E. 686—87).

---

347. 16. Mai 1321. hjá Kælastraumi.

Auðfinnr biskup í Björgvín skýrir Hákoni biskupi í Stafangri frá, að hann eigi samkvæmt meðfylgjandi bréfi Eilífs erkibiskups að vígja Grím Skálholtsbiskup í viðrvist Hákonar biskups, og biðr hann því Hákon biskup að vera í Björgvin 28. Júní.

Afskriptasafn AM. 5859. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 60—61; Dipl. Norv. VIII, 91 Nr. 72.

Venerabili in Christo fratri Domino Haqvino Die gratia Episcopo Stavangrensi Audfinnus eadem gratia Episcopus Bergensis salutem et fraternam in Domino charitatem.

Noveritis nos Anno Millisimo ccc°. vicisimo primo apud Lyghru in festo Beati Hallvardi Martyris cum iremus versus Soghniam causa visitandi recepisse literas venerabilis in Christo Patris ac Domini nostri Domini Elavi Dei gratia Archiepiscopi Nidrosiensis mandatum sub forma, qvæ sequitur continentes [Hér kemr Nr. 345 frá 3. Mai 1321]. Nos igitur Episcopus memoratus fraternitatem vestram reqvirimus et rogamus, auctoritate metropolitica nobis concessa, nichilominus vobis præcipientes qvatinus Dominica proxima post nativitatem Beati Johannis Baptistæ proxime futuram in cathedrali Ecclesia Bergis hora debita in dicto consecrationis officio nobiscum assistatis, Remittentes nobis in signum hujus per nos recepti mandati vestras patentes literas per præsentium portitorem. Actum apud Kælastraum in crastino Beati Hallvardi Martiris Anno Domini supradicto.

---

348. 24. Mai 1321. i Stafangri.

Hákon biskup í Stafangri kannast við að hafa feingið bréf Auðfinns biskups í Björgvín um vígslu Gríms Skálholtsbiskups.

Afskriptasafn AM. Nr. 5859. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 60—61; Dipl. Norv. VIII, 91—92 Nr. 73.

Venerabili in Christo Fratri Domino Audfinno Dei gratia Episcopo Bergensi Haqvinus eadem gratia Episcopus Stavangrensis salutem et fraternam in Domino caritatem.

Noveritis nos Anno Domini Millesimo ccc°. vicesimo primo Dominica prima ante ascensionem Domini vestras literas per Arnulphum famulum vestrum Stavangriæ recipisse tenorem qvi seqvitur continentes [Hér kemr Nr. 347 frá 16. Maí 1321 og innan í því Nr. 345 frá 3. Maí 1321]. In cujus mandati reqvisitionis et rogationis testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum Stavangriæ Anno et die supradictis.

---

349. 24. Juni 1321. á Gulaþingi.

Haukr lögmaðr Erlendsson, þrír menn aðrir «ok allir lôgréttumenn a Gulaþingi» dæma Ogmundi bónda á Lóti vegna Ingiríðar konu hans átta mánaða mata ból í innra Hundeiði í Norðfirði. Bréfið gert «i lôgréttu» á Gulaþingi «Jonsvokudag» «a ôðru ari rikis vars herra Magnvss konungs Eirikssonar».

(Dipl. Norv. III, Nr. 124 eptir frumbr. í ríkisskjalasafni Norðmanna).

---

350. 28. Juni 1321. í Björgvín.

Biskupseiðr Gríms Skútusonar (Skurð-Gríms), sem hann vann, er hann vígðist í Björgvin til biskups í Skálholti á annan sunnudag eptir trinitatis.

Afskriptasafn AM. Nr. 5858. Prentaðr í Suhm Hist. af Danm. XII, 347; Dipl. Norv. VIII, 92—93 Nr. 74 (í bréfi Auðfinns biskups).

Ego Grimarus Electus ab hac hora in antea fidelis ero Sanctæ Nidrosiensi Metropoli Ecclesiæ et Domino meo Elavo, ejusdem Archiepiscopo omnibusqve successoribus canonice con-

stitutis, non ero in facto vel consilio ut membrum perdant vel mortem habeant vel mala captione capiantur, consilium eorum vel per literas suas vel per nuncium suum mihi creditum, ad dampnum eorum nulli pandam, terras et prædia vel alias possessiones Ecclesiæ Scalotensis non vendam vel alio aliqvo genere alienationionis distraham, Domino meo Nidrosiensi Metropolitano inconsulto. Nuncios etiam Domini mei, qvotienscunqve ad me venerint, honorifice recipiam et tractabo, Nidrosiensem sedem omni anno vel per me vel per nuncium meum visitabo omnes honores et dignitates Nidrosiensis Ecclesiæ acqvirere et conservare, in qvantum potero, salvo meo jure juvabo. Ad sýnodum eorum vocatus veniam, nisi canonica præpeditus fuero excusatione.

Sic me Deus adjuvet, et hæc Sancta [euangelia].

---

351. 28. Juni 1321. i Björgvin.

Auðfinnr Björgynjarbiskup tilkynnir Eilífi erkibiskupi, að hann hafi vígt Grím nú Skálholtsbiskup á annan sunnudag eptir trinitatis (= 28. Júní) og hafi tekið af honum biskupseið í viðrvist Stafangrs og Færeyjabiskups.

Afskriptasafn AM. Nr. 5858. Prentað í Suhms Hist. af Danmark XII, 347; Dipl. Norv. VIII, 92—93 Nr. 74.

Litera super Consecratione Domini [episcopi] Scalotensis et ejus juramenta.

Reverendo in Christo patri ac Domino suo Domino Elavo Dei gratia Archiepiscopo Nidrosiensi Audfinnus eadem gratia Episcopus Bergensis salutem et se debitum ad omnem reverentiam et honorem.

Vestra noverit reverenda paternitas, nos anno Domini Millesimo ccc⁰. vicesimo primo dominica secunda post festum Trinitatis, hoc est qvarto Kal. Julii Venerabili Fratri Domino Grimaro jam Episcopo Scalotensi consecratis ad hoc Dominis Stavangrensi videlicet et Farensi Episcopis ex parte vestra auctoritate metropolitica munus Episcopalis consecrationis impendisse, ac ab eodem Domino Grimaro in præsentia prædicto-

rum coepiscoporum fidelitatis professionem de verbo ad verbum sub forma, qvæ seqvitur, recepisse. [Hér kemr biskupseiðr Gríms Nr. 350]. In signum vero et evidentiam exequti per nos mandati supradicti unacum Dominis Stavangrensi et Farensi fidelitatis memoratam professionem sub nostrorum omnium sigillis ipsum consecrantium paternitati vestræ duximus rescribendam. Actum loco die et anno supradictis.

---

352. [c. 1321—c. 1400].

FORSAGNIR nokkurar, er Skálholtsbiskupar hafa haft á 14. öld.

Forsagnir þessar virðast geta verið frá öndverðri 14. öld, en handritið, sem þær eru í, er ritað nálægt 1400 og eru þær því ekki yngri en frá þeim tíma, en líklegast er að biskupar á 14. öld hafi haft þær, og leingra fram hafa þær eflaust tíðkast, þó að þær væri laungu til orðnar; eru þær því settar hér á nokkuð rúmt tímabil, að ekki er hægt að skipa þeim á neitt víst ár eða skamt árabil. Fyrsta forsögnin er að miklu samhljóða eiðstaf Skurð-Gríms (Nr. 350) nema að nafn vantar og er því auðsætt, að formáli sá muni ekki vera mikið yngri en frá þessum tímum.

I.

Eiðstafr fyrir Skálholtsbiskupa að vinna erkibiskupinum í Niðarósi trúnaðareið (Biskupaeiðr).

AM. 354. Fol. bls. 86 skb. c. 1400; Sbr. eiðstaf Gríms Skútusonar 1321. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 563.

[E]go Ꞩ episcopus ab hac hora ut antea fidelis ero et obediens beato Olauo sancteque nidrosie ecclesie et domino meo arciepiscopo Ꞩ successoribusque suis canonice intrantibus. Non ero in consilio aut in facto. ut uitam perdant. aut membra aut capiantur mala capcione aut aliquid dampnum uel detrimentum eis. seu loco sancti Olaui. inferatur. Consilium uero. quod mihi creditum sit. uel per se. uel per nuncios suos. siue per literas. ad eorum dampnum me sciente. nulli manifestabo jura et libertates et omnes honores et dignitates ecclesie adiutor ero retinendum et defendendum et conseruandum. in quantum potero. saluo meo ordine. contra omnem hominem. salua auctoritate sedis apostolice. nuncios nidrosie ecclesie quos

nouero ueros esse. ineundo et reddeundo. honorifice tractabo. et in suis necessitatibus. adiuuabo. vocatus ad synodum. ueniam. nisi prepeditus fuero canonica prepedicione. Metropolitanam sedem. uel per me. uel per nuncium meum. singulis annis uisitabo. nisi metropolitana licentia remaneam. possessiones ad mensam mei episcopatus pertinentes non uendam neque donabo neque inpignorabo. neque de nouo infe[u]dabo. neque aliquo modo alienabo inconsulto metropolitano meo.

Sic me deus adiuuet et hec sancta ewangelia.

II.

Forsögn fyrir [sakramentis]bæn prests.

AM. 354. Fol. bls. 86 skb. c. 1400.

[D]eus qui ad ineffabilem obseruanciam sacramenti. fam[u]lorum tuorum preparas uoluntates. donis tuis corda nostra purifica. ut quod est sancta deuocione tractandum sinceris mentibus exequamur. per deum[1]).

III.

Eiðstafr að vinna eið að rétt gerðum reikningi.

AM. 354. Fol. bls. 86 skb. c. 1400. Haukr lögmaðr Erlendsson og Árni biskup Helgason settu 1308 lærðra manna hospital í Gaulverjabæ (Annálar), og gæti verið að það hafi verið helgað hinum heilaga Magnúsi Eyjajarli; kynni því að vera, að þetta væri forsögn fyrir eiðstaf spítalaráðsmannsins.

[E]go N fidelem faciam compotum domino meo N de bonis hospitalis[2]) sancti magni. receptis et erogatis. nullum falsum super illo compoto presentabo. uel pretendam. Nec aliquid uerum quod poterit esse ad utilitatem. ipsius N. uel ueritatem ipsius compoti scienter celabo.

Sic me deus adiuuet et hec sancta [ewangelia].

IV.

Eiðstafr fyrir prest að sverja Skálholtsbiskupi trúnað (Prestaeiðr).

AM. 354. Fol. bls. 86—87 skb. c. 1400, IV. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I. 562—563 í nótu með latínskri þýðingu.

---

[1]) p d', hdr.; [2]) hospital', hdr. (= hospitalibus?).

[E]k N prestr skal uera fra þessum tima hollr ok hlyden heilagri skalholltz kirkiu ok minum herra. herra N biskupi ok hans loglighum eptir komendum. Eigi skal ek uera i giord edr radum ath þer faeth fear þarnath edr sæmdar. Ræd þau sem þer uilith leynd hafa. skal ek eingum opinbera. veit ek nockurn þann sem ydr vili nockurn vanheidr gera edr skada. þa skal ek ydr kunngiðra eptir þui sem ek kemz vidr. ek skal vid hialpa ok vernda heilagrar skælholltz kirkiu rett vidr huern sem er ath skipta. oskaddre minni vigslu ok oskoddum pafuans heidri. Einghum skal ek trygdar eid sueria vtan ydr. ath ydr ospurdum þann tima er skalholltz kirkia er formannzlaus.

Sua hialpi mer gud. ok oll þau heilög ord er a þessaRi bok ero.

V.

Eiðstafr biskupssveins (Biskupssveinaeiðr).

AM. 354. Fol. bls. 87 skb. c. 1400. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. I, 563 með latínskri þýðingu.

[S]vo leggr þu hond æ helga bok ok þui skytr þu til guds ath þu skallt vera tryggr ok truR virduligum herra med guds miskunn biskupi N. koma skallt þu til hans þegar hann lætr kalla þig ok fylgia honum vtan landz ok innan ok alldri medr hann skiliazt vtan medr hans godu orlofi. veizt þu nockurn þann edr þa sem honum vilia fear þurd edr semdar skaltu honum eptir þui sem þu kemz vid kunnikt gera.

Suo hialpi þer gud. etcetera.

VI.

Eiðstafr fyrir mann að sverja frá sér frillur sínar, og að taka eiginkonu sína í samvist.

AM. 354. Fol. bls. 87 skb. c. 1400.

[Þ]ath iatar þu gude med suornum bokareide ath þu skalt heim aptr taka N eiginkonu þina j heilagt hiuskaparband ok samuist ok brott reka fra þer horkonu þa sem þu hefir haft med þer til þessa dags. suo skaltu ok hallda sem storskriptamenn fostur ok utistod[u]r moti hueRi hatid eptir logum kirkiunnar ok henni suara fullri yfirbot firi hordoma ok meineida. sem þu hefir adr j fallit. Suo þer gud hialpi ok oll þau heilog ord, sem a þessaRi bok eru. ok alldri skaltu eta ne drecka edr

nockura samuist eiga leyniligha edr opinberligha eiga hedan af vidr horkonur þinar oll j einu huse edr yfir einu borde.

VII.

Eiðstafr stólsráðsmanna í Skálholti (Ráðsmannseiðr).

AM. 354. Fol. bls. 90—91 skb. c. 1400. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. 561—62 í nótu með latínskri þýðingu.

[Þ]Ers leggh ek ꝁ hond a helga boc ok þat iattar ek guði ok iungfrw sancte marie ok ollum guðs helgum monnum sancti[1]) thorlaki biskupi ok minum herra ꝁ biskupi i skalholti ath meðan ek stendr i heilagrar skalholtz kirkiu ʀadzmanz[1]) dæmi ok starfve ath æk skal sua rada ok styra ollo stadarins godze i scalholti lausv ok fastv heima ok brotto vtan stoks ok innan frido oc vfrido sæm ek best kann oc trvghligast æfter mino besto samuiti ok megni opinnberliga ok leyniligha ok þar fram koma i ordum ok verkum sem ek profuar stadnum oc ydr min herra best henta ok nytsemdh j vera med huat manna sem lut a j ok ængo stadarens godze skutla selia skipta æda bvta fridt æda vfridt til verra skiptis forfallalaust nyttighra mer i vil æda odrum leynt æda liost stadnum ok ydr til skada med vilia ok forakt. ok ekki vinnofolk æda sakadha karlmenn oc konor lokka æda rada fra stadnum ok ydr fur en þeir hafua ydart gott orlof. ok þa sem storum malefnum ero borner æda beryktader. scal ek ei vnder mik dragha. til þenozto suo ath stadren missi i staden bædi landseta þenozto folk ok heilogh kirkia i skalholti sin ʀett. vtan med ydro lofi ok vpplagi. ok rada engum radhum vtan med ydre samþykt ok vilia oc bera ydr enghum radhum leynt æda liost sem þer vilet. vera lata ath giord se ok standa suo j ollum audrum starfum heilagrar skalholtz kirkiu sancti thorlaki ok ydr ath skal þau oll sekia vnder stadin ok ydr med trygdh ok truskap sem ek best kann ok ma ok veit æfter minni samvisko sannast firer guði ok hafa engar dualir a malefnum þarflausligħar til vndandrattar ok fals við heilaga kirkiu ok ydr ath þer ok hon misse sins ʀettar ok takit skada af. wtan suo hegan sakeyrer sem þer mer ueitit ok vnnit ok gera

[1]) bætt við yfir línunni.

engar lansættir ydr til fear misso ædha sęmda æda manna radha.

Suo se mer Ꜧ guð hollr ok aull heilogh ordh i þerssi bok ok all hæilogh ewangelia gudhs etcetera.

---

353. 18. Marts 1322.

Haukr lögmaðr Erlendsson og þrír menn aðrir lýsa sætt Einars Þorgilssonar og Bárðar «vm iord» þa er Mokastaðr heitir ok ligger i Vllingz vangs [sokn i Harðan]gre». Bréfið er gert «þosdaghen nesta eptir Gregoriusmessudagh vm va[ret a þridia are rik]is vars virdulegs herra Magnusar konongs».

(Dipl. Norv. I, 165 eptir ræfli af frumbréfinu í ríkisskjalasafni Norðmanna).

---

354. 20. Februar 1323. i Oslo.

Eilífr erkibiskup í Niðrósi, Hallvarðr biskup af Hamri, Salomon biskup af Ósló, Jón [Haldórsson] biskup í Skálholti og fjöldi handgeinginna manna koma saman í Ósló út af því hve slælega ríkisstjórnin fari fram síðan Hákon konungr hálegg fell frá og Magnús konungr Eiríksson, sem er ómyndugr, tók við; fela þeir erkibiskupi á hendr að skipa ríkisstjóra, og velr hann til þess Erling Viðkunnarson. Bréfið er gert «a sunnudaghen nesta firer lauparmesso. a fiorda are rikis vars virdulegs herra Magnusar med guds miskunn Noregs Swya oc Gota konongs».

(Dipl. Norv. VII, Nr. 100 eptir afskr. AM. í Barthol. IV, E, 70—75; Saml. til d. norske Folks Spr. og Hist. V, 535—41; Thorkelins Analecta 174—75).

---

355. [1323—48].

Skipan þeirra Eilífs erkibiskups í Niðarósi og Jóns Skálholtsbiskups, eða skipan Eilífs hin mikla.

Hinar fornu erkibiskupaskipanir munu allar hafa verið samdar á latínu upphaflega, en nú er svo komið, að frumrit þeirra og frumtexti flestra hverra er glataðr, og eru þær því fæstar til öðruvísi en í þýðingum, og eru þær þýðingar verk Íslendinga, og eru að eins til í íslenzkum handritum, að undantekinni skipan Árna erkibiskups frá 1346—49. En flestar þessar þýðingar bera það með sér að þær muni vera nokkuð lausar og lagaðar í hendi sér; þó að efnið sé hið sama er niðurskipan þess stundum mjög mismunandi. En einkum á þetta heima hjá skipan þeirri, er hér fer á eptir. Frumtexti hennar er og glataðr, nema hið litla brot, er eg læt prenta hér sem A. Það svarar að efni nokkurn veginn til B-textans § 22. Á íslenzku er skipan þessi langbezt í skinnbókinni AM. 350. Fol., og eptir henni hafa Norðmenn prentað (Norges gl. Love III, 249—68), en borið saman við tólf skinnbækr aðrar. Hér er einnig prentað eptir 350, því að auðsætt er, að þá bók á að leggja til grundvallar fyrir megintextanum, og er sá orðamunr látinn fylgja hér, sem í NgL., og var hér ekki annað hægt að gera, nema þá að láta prenta skipanina eptir hverri einstakri skinnbók í heilu lagi, en það hefði orðið svo afarmikið að vöxtum, að slíkt gat ekki verið umtalsmál á þessum stað. Hinsvegar hef eg látið prenta hér sérstaka nokkra texta, sem Norðmenn hafa ekki þekt eða ekki notað, og er vonandi að með því sé þessi skipan útgefin svo, að bráð nauðsyn krefji ekki meira. Um aldr þessarar skipanar er óvíst. Norðmenn heimfæra hana til 1320, því að þá var biskupaþing haldið í Björgvin; ætti þetta þá að vera einn hluti úr alsherjarskipan frá því biskupaþingi og eiga saman við *fyrstu* (hjá Norðmönnum I. og II.) skipan Eilífs, og er als ekki ósennilegt að svo kunni að hafa verið. Auk þess blandar eitt handrit (skinnb. AM. 135. 4to) þessum skipunum nokkuð hvorri inn í aðra, þó að það þurfi ekki að hafa neina verulega þýðing. Finnr biskup hefir ætlað, að þessi skipan mundi vera frá 1322—23 (Hist. Eccl. Isl. I, 556, II, 63), og er það auðsætt, að hún getr ekki verið eldri í þeirri mynd, er hún nú er í á íslenzku; því að sé það Jón biskup Haldórsson, sem hefir samþykt hana fyrir Skálholts biskupsdæmi, getr það ekki hafa verið gert fyrri en eptir 1. August 1322, því að þá er Jón vígðr til biskups í Skálholti, en út kom hann á Eyrum árið eptir, 1323 (sbr. Gottskálksannál), og er enda sennilegast að hann hefði ekki samþykt statútuna fyrri en á prestastefnu um sumarið 1323. En nú er það ekki einu sinni víst, að það sé Jón biskup Haldórsson, er samþykt hefir statútuna. Það er þvert á móti fult eins líklegt, að það hafi verið Jón biskup Sigurðarson, einkum þegar þess er gætt, að hann samþykkir í skipan sinni frá 26. Júlí 1345 mart úr þessari skipan Eilífs. Af þessum ástæðum hef eg heimfært þessa skipan hér til 1323—48 af því að oltið getr á þessum árum um samþykking hennar. Þess má geta, að verið gæti, að þessi skipan hefði verið gerð upphaflega í Ósló eptir nýár um vetrinn 1323, því að þá eru þar samankomnir ýmsir biskupar, svo sem Eilífr erkibiskup, Hallvarðr biskup af Hamri, Salomon biskup af Ósló og Jón

biskup af Skálholti (sbr. Dipl. Norv. VII, 100; sbr. og Nr. 354 hér að framan).

A.

Brot af latneska frumtextanum.

AM. 175A. 4to bls. 40. skb. c. 1400; næst á undan er skipan Oddgeirs biskups um vín. Þar á undan eru kaflar á íslenzku úr skipan Eilífs. Sbr. B § 22. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. I, 556 í nótu, en eingin grein gerð fyrir hvað það sé.

Si ex negligencia euenerit quod perlecto[1]) canone nec uinum nec aqua inueniatur in calice. statim infundatur et sacerdos recitabit consecracionem ab isto loco. simili modo et perficiat usque in finem. jta tamen ut dimittat duas cruces que fieri solent singulariter super hostiam.

Si de simplici uino uel aqua fiat consecracio. uinum reputabitur pro consecrato sed aqua non. Vel melius potest dici quod aliam hostiam sumat. et canonem a principio incipiat.

Si de sanguine aliquid ceciderit[2]) suppra corporalia uel super albam uel super casulum. pars illa recindatur et in loco reliquiarum seruetur prius tamen extrahatur factum quantum possit et sumatur deinde abluatur et ablucio iterum sumatur.

Si uero super terram uel lapidem lignum ceciderit lingendus est et extergendus ille locus et puluis in loco sacro reponendus est.

Porro s[i] in pium[3]) sanguinem musca uel aranea ciciderit uel tale quod uix sine[4]) uomitu aut mortis periculo sumi potest perfundatur et lauetur quam caucius potest in calice et hanc ablucionem[5]) sumat sacerdos. sed musca siue aranea super . . . .

B.

Textinn í Skarðsbók er lagðr til grundvallar, því að hann er beztr allra, og er því prentað hér eptir AM. 350. Fol. bl. 132b—138b

[1]) prolato les Finnr biskup; pl'to eða pl'co, hdr.; [2]) reciderit, Hist. Eccl.; [3]) uinum Hist. Eccl.; [4]) oblacionem, hdr. og Hist. Eccl.; [5]) siñ, hdr.

skinnb. (Skarðsbók) skr. 1363 (= A); Borið saman við AM. 351. Fol. bl. 88bl—92a skb. (Skálholtsbók góða), skr. c. 1360 (= B); AM. 354. Fol. bl. 19a—23b skb. skr. c. 1400 (= C); AM. 126. 4to (Cod. Thorlevianus) bls. 263—72 skb. c. 1370 (= D); AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= E); AM. 671C. 4to bls. 1—8 skb. c. 1350 (= F); AM. 347. Fol. bl. 86—87b, 96a—98b skb. c. 1370 (= G). Hér önnur greinaskipan og textinn nokkuð blendinn. Greinaskipan í G er þessi: (sbr. NgL. III, 268—70). 1. Inngangsorðin: þessar skipanir ... biskupsdæmi. 2. Articulus. Sa prestr...þriar merkr (= B § 4). 3. vm lifnad lærdra manna. Lærdum monnum er bodit...edr luki mork (= B § 35—36). 4. Her segir vm kirkiulegb. Hverr prestr er at þui...adra skipan fyrir ser (= B § 31). 5. Huerir eigi skulo i kirkiu gardi hvila. Þeim monnum..... kirkiu gardi (= B § 32). 6. Enn af þi sama. Eigi skal opinbera okrkarla.....orlof til (= B § 32). 7. Huerso prestar skulo buaz i ferdum. Krismu..... hirdzlu geymt (= B § 9). 8. Vm krismu vt tekningb. Krismu.....manudum (= B § 9, sbr. C-text.). 9. Af messu songh. Med allri.....haskalaust at næyta (= B § 22). 10. Huersu prestr skal næyta oblatam. Huern tima.....sanguinis (= B § 23). 11. Corporale.....þarf at þua (= B § 27). 12. Her s. vm fyrnd messo klædi. Allt þat..... þili nidr (= B § 27). 13. Huersu p. skal i...fara. Prestr.....edr diakn (= B § 24). 14. Vm kaup presta. Fyrirbodinn.....vt aptr (= B § 37). 15. Vm klerka vmbod. Eigi skolo.....edr frændr (= B § 38). 16. Vm doma klerka. Klerkum.....edr lima manna (= B § 39). 17. Vm vitnisburd. Eigi skolo.....biskups orlof (= B § 39). 18. Capitulum. Lærdum monnum.....mala uoxtum (= B § 40). 19. Vm .... Prestar allir.....æfinliga idran (= B § 17—18). 20. Vm.....fyrir siukum manni. Siukum.....fyrr segir (= B § 19). 21. .... Ef madr.....staddr (B = § 28—29). 22. Capitulum. Þat skolo prestar.....kann fæ (= B § 16). 23. Articulus. Þat skal ok huerr.....skripta gangi (= B § 15). 24. Capitulum oc... Enn ef nockur.....aptr til hans (= B § 14). 25. .... Eigi skal.....skriptborna synd (= B § 14). Í C-textanum eptir § 22 «so opt sidan sem vid þikkir þurfa»: Vm born. Af þi at born.....handbok (= B § 5). Vm skirn. Jafnvel mæ.....meinbughum (= B § 5—8). Vm skirn. En ef prestr efuazt.....vant er (= B § 5). Huersu geyma..... Prestar skulu .....gôymt (= B § 9). Vm krismu. Skolu bear prestar..... meini (= B § 10). Huersu sôkia skal prest. Prestr skal.....at roa (= B § 10). Vm skripta mal. Lysa skulu.....soknarprestsins (= B § 11). Vm skriptamal. Einghe prestr.....kunnu adr (= B § 12). Vm skript. Eingli prestr.....tuefallt (= B § 13). Vm skript. Kenna skolu.....spir. sancti amen (= B § 14). AM. 175A. 4to bls. 38—40 skb. c. 1400 (= H); AM. 136. 4to bls. 252—62, 267—69 skb. c. 1500 (= I); AM. 186. 4to bls. 87—92 skb. c. 1480 (= K); AM. 135. 4to

bls. 220, 223—27 skb. c. 1490 (= L); AM. 456. 12mo bls. 143—60 skb. c. 1480 (= M); AM. 42. A. 8vo bls. 191—200 skb. c. 1480 (= N).

Skipanir ok R[ettar] B[ôtr] herra eÿlifs erchibiskups[1]).

[2]) Þessar skipanir setti[3]) [uirduligr herra[4]). herra Eilifr[5]) [med Guds miskunn[6]) erchibiskup[7]) [i nidarosi[8]) [med radi annarra biskupa[9]) i noregi. ok [ver brodir jon med samri miskunn[10]) biskup i skalhollti. [vilium at halldiz af aullum prestum ok uigdum mônnum[11]) i uaro biskupsdômi.

1. [Jn primis[12]). Ef biskups frafall uerdr. þa skal huerr prestr æ þeim næstum[13]) .xij. manadum syngia honum til miskunnar[14]) .vij.[15]) salumessur[16]) med ollum[17]) salutidum. [Enn fyrir sæl huers prestz[18]) .iij.[19]) salumessur[20]) med[21]) salutidum[22]).

2. Engi skal odrum ranga sôk gefa æ stefnu[23]). enn ef[24]) gefr. Gialldi [sva mikit[25]) sem hinn skylldi. ef hann uęri sannr at sôk[26]). nema sa sem sôk æ[27]) sanni med eineidi[28]). at hann

[1]) Skipan Eilifs erkibiskups B. Her hefr vpp statuta ok skipanir biskupanna ok segir fyrst af skipan herra Eilifs med guds naad erkibiskups j nidarose ok stadfesting herra Jons C. . . . . . . Eilifs erkibiskups D; Skipanir og rettarbætur Eilifs erchibiskups E; Fyrirsögn vantar í F; Skipanir Eilifs erkibyskups G; S. J. erch.(!) H; Vm skipanir Eilifs I; máð í K; Fyrirsögn vantar í L; Eilifr M; máð í N; [2]) upphaf statútunnar stendr tvisvar í L; fyrri tekstinn (= L*) nær til orðanna: «sed si baptizatus», (§ 5); seinni tekstinn (= L**) nær til orðanna: «Engin prestr skal ok i skriptamalum bioda nokorum» (§ 12); [3]) hefir gert B; hefir sett G, K, L**; voru settar H; skipadi L*; [4]) herra sl. B, C, D, F, G, K, L, M; [af virduligum berra H; [5]) Eilifi H; [6]) [sl. B, H; nad L*; [7]) ercbibiskupi H; [8]) [sl. H; [9]) [ok adrir biskupar B, F, L**, N; [10]) [brodir vaar Jon B, N; [ver brodir Jon med samri naad C; [v. br. J. m. s. grein I; [v. b. J. m. s, nád oc myskun M; [11]) [ok biodum wer skyllduliga at hallda prestum oc lærdum monnum B, F, G, K, L*; ok uigdum monnum sl. C, D, L*; pr. ok v. m. sl. I; [12]) [sl. B, C, D, F, I, L, N; [13]) næstum sl. B, C, D. F, K, L, N; [14]) hialpar B; [15]) .viij. B, K, N; [16]) [salma L*; [17]) ollum sl. L*, M; [18]) er andaz b. v. C, F, L; [19]) .vij. L; [20]) salma L*; [21]) ollum b. v. C, I; [22]) [sl. D, E; [23]) stefnum B, K, L; [24]) bann b. v. B, C, D, F, I, L**; [25]) [sl. B; [26]) sl. B; [27]) gefr B, C, D, F, K, L, N; [28]) eidi E.

hugdiz[1]) eptir[2]) Rettu [mali sækia[3]). sva þo at [hans tala uirdiz[4]) æigi hinum til[5]) ofrægdar edr fiolmælis.

3. [6]) Leyndar mál all[7]) þau sem [Rædd ero[8]) a [presta stefnu[9]). ok bydr biskup[10]) at leyna. ok berr einn huerr þau ut ok segir. Gialldi biskupi[11]) .iij. merkr ok [sit[12]) suspensus ipso facto[13]) a beneficio et officio[14]) um .vi.[15]) manadi. ok [skipti biskup þeim Rentum[16]) fatækra manna imillum ok[17]) pini [hann þo[18]) meiR ef þess þickir[19]) þurfa[20]).

4. Sa prestr er ryfr þau mál sem biskup tekr[21]) æ presta moti[22]) ok lærdir menn uerda a sattir. Gialldi[23]) .iij. merkr.

5. [24]) Af þi at bôrn deyia opt[25]) oskird þar sem æigi getr[26]) presti fært[27]). sakir uankunnandi[28]) [þeirra sem hia ero staddir[29]). þa[30]) skal soknarprestr[31]) lysa opt[32]) ok innuirduliga[33]) kenna [soknarfolki sinu[34]). at[35]) þegar barn uerdr fætt sva [sem dauduænt[36]). at æigi ma[37]) til prestz flytia[38]). edr sva siukt uerdi æ leid. þa skiri[39]) [sæ karlmadr[40]) er næstr[41]) verdr[42]). ok[43]) kona[44]) ef [karlmanni[45]) næR æigi[46]). ok fyrr fadir edr[47]) modir enn oskirt deyi. j uatni einu[48]) [kôllldu edr

---

[1]) þottiz B, C, D, F, I, L; [2]) med D. I, L; [3]) [vpp bera sitt (þat F) maal B, D, F, I, L; [maali sôkia ok med rettu upp bera s. m. C; [4]) [þat verdi L*; [5]) ofridar ok b. v. L*: [6]) in sinodo, fyrirsögn M; [7]) sl. B, N; [8]) [tôlud verda B, N, [9]) [stefnum B, N; stefnu F, K, L*; [10]) þeim b. v. C, I, L*; þau b. v. D, F; [11]) honum B, N; sl. C, D, K, M; [12]) factus b. v. D; [13]) opere L*; [14]) [se af settr officio et beneficio af sialfum lôgunum B, N; [15]) .iij. K; [16]) er þeir eigu at suara b. v. B; er þui suara b. v. C, D, F, I, L*; [17]) ok sl. B, N; [sl. K; [18]) [sl. B, K, N; þo sl. C, F, I; [19]) vid b. v. I, K; [20]) ok pini etc. sl. L*; Frá: leyndar mál sl. L**; [21]) til b. v. B, G; [22]) prestastefnn L; [23]) biskupi b. v. B. K; [24]) En b. v. B, N; her seghir vm barnskirnar ord ok at atferd, fyrirsögn C; Ef born deyia vskird, fyrirsögn D; [25]) optsinnis B, N; [26]) werdr B, N; [27]) nád F, I, L*; [28]) vankunnustu F, G, I, K; vankunnattu L; [29]) [sl. B, N; [30]) þui B, N; [31]) huerr b. v. B, G, K, L**; [32]) opt sl. B, G, L**, N; firir folki b. v. C; [33]) sl. G, L; [34]) [sl. C; [35]) at sl. B, N; [36]) [daudvaana B, L*, N; [dauduent C, D, F, G, I, K, L**, M; [37]) geti C; getr D; [38]) fôrt C; flutt D; [39]) þegar b. v, B, C, D, F, G, L, M, N; [40] [karlmenn þeir D, F, G. L; [41]) nerri C; næstir D, F, G, L**; hia L*; [42]) er B, C, I, N; ero D, F, G, L; [43]) ok sl. B, N; edr C; [44]) konur C, D, G, L; [45]) karlmonnum C, D, G, L*; [46]) [æigi er karlmadr til B, N; [47]) ok C, I; [48]) einu sl. B, N; hreinu L.

uðrmu[1]). enn [2]) ðngum odrum lðg edr uðkua[3]). ok[4]). drepi barni i uatni .iij. sinnum ok[5]) kasti a hofud med lofa sinum edr keralldi. ef æigi nær odru. ok segi[6]) med rettri[7]) trv. ok fullri ætlan[8]) at[9]) skira. [ok mæli þessi ord meda[n][10]). [Jon ek skiri þik i nafni fodur ok sonar ok heilags anda[11]). ok gefi nafn barninu[12]). ok ef barn[13]) lifir[14]) sidan. þa komi[15]) þeir er skirdu til prestz [sem fyrst med þvi[16]). ok ef prestr prouar þat [eptir heilagri kirkiu skipan[17]) rettliga skirt vera. þa leidi prestr[18]) þat þegar i kirkiu utan primsignan. ok leggi oleum sanctum a briost ok bak [sine interrogatione. abrenuncio[19]) et cetera dicendo[20]). Ego te[21]) lineo[22]) et cetera[23]). ok leggi krisma[24]) i hðfud ok segi þar med[25]) þær oraciones[26]) sem þar ero[27]) til geruar. ok þat allt sem vant er at gera sidan[28]) barn er or font tekit[29]). eptir þi sem gert er[30]) i handbok[31]). [Jafnuel má ok skira[32]) i sio sem i sætu vatni[33]). [eda af is bræddum[34]). Nu[35]) ef prestr efaz[36]) huart[37]) barn er skirt[38]). [annat huart[39]) af ordum þess er skirdi. er þeir[40]) hermi[41]) tuifallt[42]) er hia varo. [j þeirri efan[43]) primsigni prestr. ok skiri med þersum ordum. Si baptizatus es. non te rebaptizo[44]). sed si

[1]) er lofat at skira b. v. B; [sl. M. Héðan og til orðanna: Jafnuel ma ok skira sl. N; [2]) i b. v. B, I; [3]) vðku(!) B, L**; edr v. sl. L*, M; [4]) ok sl. B, D, F; [5]) eda B, C, D, G, M; [6]) þessi ord b. v. B, C, D, F, K, L; [7]) þessi I; [8]) firirætlan B; [9]) ok D; [10]) sl. B, C, D, E, F, G, I, L; [þat med þessum ordum M, N; [11]) [Ek skiri þik .n. etc. B; [ek skire þik etc. C, D, F, G, I, L*; [12]) barninu sl. G, I, K, L**, M; [13]) þat C, D; n. K; [14]) lifnar F, I; [15]) fari B; [16]) [sl. B; med þ. sl. K, L*; [17]) [sl. K; [18]) hann C, D, L*; [19]) abrennncias F, I; abr. sl. G; [20]) dimitte M; [21]) te sl. C; [22]) linio C, D, E; [23]) [sl. L*; etc. sl. L; [24]) krismn C, F, I; [25]) þarmed sl. C, D, F, L; þar til E; [26]) bænir L*; [27]) settar oc b. v. E; [28]) er L*; [29]) borit L**; [30]) til b. v. F, M; [31]) [aan nockurri eptirspurningn afneittingar. ok segi alla luti adra eptir lofligum vana vpp fra skirn bædi med ordnm ok smurningum ok odrum atferlum wt til enda B; [32]) [skira ma barn L**; [33]) ef vill b. v. I; [34]) [ok isi þiddnm eda snio bræddum B, N; [j isi eda snio bræddum C, D, F; [af ise e. s. br. G, K; [eda af i. e. s. br. I. Frá: jafnnel sl. L*; ok snio b. v. L**; [55]) En B, C, D, F, G, I, L**; [36]) vm b. v. L; [37]) at B, F, L**, N; [38]) edr eigi b. v. C, D; [29]) [sl. L*; [40]) þeirra er L**; [41]) herma B, C, D, L**, N; tala M; [42]) tuifalliga B, N; um b, v. C, D, G, I, L*, M; fra b. v. F; [43]) [i þessu efni B, G, I, K, L**, N; [i þesso efni þa C, D; [Ok af þesso L*; [j þessi fðr M; [44]) Hér endar L*.

baptizatus non es. Ego te baptizo. [jn nomine patris et filij et spiritus sancti[1]). ok geri sidan[2]) allt sem uant er [ok adr er skipad[3]).

6. Þat skal ok opt[4]) fyrir folki lysaz[5]). at engin madr ma konu fa. ser[6]) skylldari at frendsemi edr sifskǫpum[7]). enn at fimta manni. [se til annars huars þeirra[8]) at telia[9]). Enn[10]) fiorda manni af [huaRi[11]) tueggiu[12]) halfu edr[13]) nanara[14]). er fyrirbodit at fá. [utan biskup lofui edr kirkiunnar umbodsmadr[15]).

7. Sva ma ok engin[16]) fa þeirrar konu er hann[17]) helldr[18]) undir skirn. [edr þers manz konu edr dottur. er hann[19]) hellt undir skirn[20]) edr biskups hǫnd. Engin kona ma ok [hafa þann mann[21]) er henne hellt vndir skirn [ok ægi[22]) þeirrar[23]) bonda edr son. er henni héllt undir skirn[24]). Sva ma ok engin prestz son fa þeirrar[25]) konu er fadir hans skirdi[26]). ok engin [dottir prestzins[27]) skal[28]) þann mann fa[29]) er [fadir hennar[30]) skirdi.

8. Er ok [allzkyns[31]) frillulifi [ok hordomr[32]) fyrirbodinn[33]) af heilagri kirkiu. Huerr madr[34]) er ser[35]) hefir [mey edr[36]) konu festa[37]) at guds lǫgum. er skylldugr[38]) at gera brudlaup

---

[1]) [etc. C, D, F, G, K; [in nomine etc. L**; [2]) sidan sl. L**; [3]) frá: Nu ef prestr efaz etc. vantar hér, en kemr síðar í B, F, I, L**, N (sjá § 8 síðast); [sl. B, G, I, L**. Í C og D er þessi fyrirsögn fyrir því, sem eptir fer: Vm hiuskapar maal C; Vm kavnfang i guds lavgum D; [4]) greina ok b. v. C. D; [5]) Fyrir: ok ver brodir jon etc. (sjá upphaf statútunnar) stendr í H; at þat skal opt fyrir folki lysaz; [6]) nær b. v. B, N; [7]) sifium B, N; sifkonu I; [8]) þeirra sl. B, N; [9]) [er (se I) huart þeirra fra systkinum F, I; [10]) at b. v. B, D, F; [11]) huarra F; [12]) [huarstuegia H; [13]) en C; [14]) nánari C, D, F, G, I, M; [15]) [sl. B, C, D, F, G, I, K, L, M. Héðan frá og til orðanna: æigi skal fridlur (§ 29) etc. vantar í H; [16]) madr b. v. B, M, N; [17]) honum B, F, I, N; [18]) hellt C, D, G, K; [19]) honum F, I; [20]) [sl. B, D, G, N; [21]) [þann fa B, N; [22]) [eda F; [23]) konu b. v. B, C, D, F, N; [24]) eda biskups hǫnd b. v. F. Engi kona . . . skirn sl. I; edr þess manz . . . héllt undir skirn sl. M; [25]) þa B, N; [26]) hefir skirda G; [27]) [prestz dottir B, C, D, F, I, K, L, M, N; [28]) skal sl. B, C, D, F, I, K, L, M, N; [29]) fa sl. B, C, D, F, G, I, K, L, M, N; [30]) [hann C, D; [31]) [ollungis M; [32]) [sl. L; [33]) fyrirbodit B, F, G, L, N; [34]) ok B, C, D, F, K, N; madr sl. I; [35]) ser sl. C, D; [36]) [sl. M; [37]) keypt M; [38]) skylldr B, F, N.

sitt[1]) til hennar innan[2]) .xij. manada [sidan[3]) hann hefir festa hana[4]). sva þo at lyst se [.iij. drottins daga[5]) i kirkiu [fyrir brudlaup þeirra[6]) fyrir soknarfolki sinu[7]). at sa er sanna meinbugi ueit a uera. at su festing megi æigi[8]) [framgeng uerda[9]) eptir[10]) lǫgum[11]). uiti þess giorr meiR[12]) huat hann uill þar vm vitna[13]). Er þessi lysing þui[14]) [þar til[15]) skipad(!) af heilagri kirkiu at þeirra manna[16]) bǫrn er henne hallda upp. skulu[17]) arfgeng eptir fǫdur ok modur. sva[18]) sem eigin konu bǫrn þo at þar prouiz æ[19]) lǫgligir[20]) meinbugir sidaR meiR. En þeirra hiona[21]) bǫrn er þessaRi lysing lata æigi vpp hallda[22]). ok prouazst þeirra æ milli lǫgligir meinbugir sidaR meirr. uerda æigi[23]) arfgeng. [ok[24]) sva sem getin[25]) i meinbugum[26]).

9. Prestar skulo hallda ok hafa fonta sina [hreina. þétta ok ual[27]) lokada[28]). Krismu skal huerr prestr nyia taka æ[29]) .xij. manudum[30]). [ok geyma han[a] Reinliga ok eucharistiam[31]) i kirkiu sinni i læstri[32]) hirdzlu[33]). sua at engin vReinindi [nai til[34]). Enn ef [æigi er[35]) sva geymt. ok komi[36]) at[37]) mus edr hundr edr onnur vReinindi. þa [se hann suspensus ab officio.

1) sitt sl. B, F, G, L, M, N; 2) þeirra b. v. B, N; þeirra fyrsto b. v. C, D, I. L; þeirra hinn nestu b. v. F; fystu b. v. K; 3) sem B, D, F, G, K, N; 4) [sl. C; 5) [þrysuar B, F, G, I, K, L, N; [ádr .iij sinnum C; [aadr þrysvar D; 6) [sl. C, D; 7) sinu sl. B, C, D,F, G, K, N; 8) æigi sl. C; 9) [fram ganga B, C, D, F, G, L, M, N; 10) at B, N; 11) megi tilsegia ok at prestr b. v. C, N; ok b. v. C, D; 12) meirr sl. B, K, L, N; 13) bera B, L, N; bera vitni M; 14) þui sl. B, C, F, G, L, N; 15) [til þess C, G; [þar vm E; 16) hiona B, F, I, M, N; sl. G; 17) eru B, C, D, F, G, I, K, L, M, N; 18) sva sl. C, I; 19) þeirra aa millum I; 20) lǫgligir sl. B, N; 21) hiona sl. B, N; 22) hallda sl. D; 23) alldri B, C, D, F, I. K, L, M, N; 24) ok sl. C, D, F, M; 25) [Sua ok þeirra bǫrn sem getin verda B, N; [sva sem segir L; 26) En ef prestr efaz etc. kemr hér í B, F, L, N (sbr. § 5). Í C, D, M kemr hér fyrirsögn við það, sem eptir fer· Vm geymslu krisma C; Vm fonta ok krisma D; Hversu prestar skulu M; 27) [sl. C; [vel D; 28) Prestar skulu hallda etc. sl. B, I, K, L, N; 29) huerium b. v. B, C, D, G, M, N; 30) Ekki meira af § 9 í G í statútunni; í kaflanum um prestastefnu finst er og að nokkru tvítekið (hér = G*), ok brenna adr þa forna b. v. G* hér; 31) [krismu ok eucharistiam skal huerr prestr geyma B, F, G*, I, N; [kr. . . . hafa ok geyma G, L; 32) kistu eda b. v. B, G, N; 33) reinliga b. v. B, F, N; 34) i B, G, N, sl. C, D, F; [meghe naa G*; 35) verdr G; 36) kemr B, C, D, G, G*. I, N; 37) aa B, N; [at kemr L.

misse. þar til er hann finnr biskup[1]). taki biskup messo sông af honum um .iij.[2]) manadi. ok luki prestr[3]) môrk[4]) fyrir þat er æigi var i læstri hirdzlu geymt.

10. [5]) Prestr skal iafnan til Reidu uera. [huern tima[6]) er hann uerdr kuaddr logliga. at skira bôrn edr fara i naudsyn til siuks manz. Enn ef hann fyrirnemz[7]) [lôgliga[8]) kuaddr[9]). ok deyr barn óskirt. edr siukr madr oskriptadr. þa se hann suspensus ab officio[10]) [et beneficio[11]) [ipso facto[12]). ok godz [hans allt[13]) er hann [hefir aflat[14]) af kirkiunni se[15]) i biskups ualldi. sva framt sem imoti presti[16]) er[17]) farit skynsamliga. huart sem[18]) [hann þarf a sio edr landi at fara[19]). ok se[20]) iafn uel [heim Reiddr[21]) sem heiman[22]) [sva at[23]) æigi þurfui hann sialfr at roa[24]).

11. [25]) Lysa skulo prestar[26]) fyrir soknarfolki sinu[27]). at huerr karlmadr[28]) ok kona[29]) er samuitzku[30]) alldr hefir til[31]). skal hit minzta[32]) a huerium[33]) .vij. manadum. ganga til scriptar[34]) vid soknarprest sinn. ok þui at eins vid annan. at[35]) at soknarprestr hans lofi honum[36]). ok[37]) ef utan soknar[38])

---

[1]) [sl. G*; [2]) .xij. I; [3]) prestr sl. B, F, I, N; [4]) .iij. merkr I; [5]) Vm skylldu prests ef naudsyn kemr, fyrirsögn í C; Ef prestr ferr til siukra manna, fyrirsögn í D; Tilbunadr, fyrirsögn M. Hér bætir G* þessu inn í: Skolu bear prestar hafua tekit krismu aa paska aptan adr en þeir vighe funt. en allir adrir hit seinsta fyrir huita sunnu. En huerr er eighi hefir so tekit luki halfua môrk vttan leidar leingd eda ônnur forfaull meini; [6]) [hueruitna B, G, L, N; [7]) er B, N; nemst I; [8]) lôgliga sl. C, D, G, I; [9]) [sl. L; [10]) misse b. v. C; [11]) [sl. B, N; [12]) [sl. G; [13]) [þat B, N; [hans þat C, D; [hans F, G, L; [14]) [afladi B, N; [15]) se sl. C, D, F, G, I, L; [16]) honum I; sl. L; [17]) var I; [18]) helldr b. v. M; [19]) [farit er aa sio eda landi B, N; [þarf aa sio eda landi C, D, I, L; [h. skal a sio . . . fara G; [20]) se sl. B, N; [21]) [heimleidis B, N; [22]) ibrott C, D, G; [23]) [ok C; [24]) Prestr skal etc. sl. K; [25]) Vm skripta maal ok aminningar, fyrirsögn C; Vm skripta maal, fyrirsögn D; Vm lysing, fyrirsögn K; kristin bod, fyrirsögn M; [26]) einkannliga i laanga fôstu b. v. B, C, D, F, G, I, K, L, M, N; [27]) siuu sl. F, L; [28]) madr karl B, C, I, N; madr D; sa madr M; [29]) ok kona sl. M; [30]) ok b. v. C; [31]) til sl. I, K; [32]) einn tima b. v. B, C, D, F, I, K, N; vm sinn b. v. M; [33]) huerium sl. B, C, N; [34]) skripta B, C, D, L, M, N; [35]) nema F; vttan G; [36]) honum sl. B, C, D, F, G, I, L, N; [37]) En B, N; [38]) þinga B, N.

madr. vtan[1]) [pilagrimr uegfarandi madr sé. kemr[2]) til [nôckurs prestz[3]) orlofs laust. þa segi prestr honum[4]) þegar[5]). at hann hefir huarki[6]) ualld til at leysa hann ne binda. ok uisi honum[7]) aptr til soknarprestz sins.

12. [8])Engin prestr skal heyra skriptamál[9]) þers manz[10]) er hann ueit[11]) i banni uera. fyrr en hann er leystr [[af þvi banni[12]) af þeim sem leysa hann a at[13]) lǫgum. ok [þar skal prestr[14]) fyst eptir fretta[15]) i skriptamálum. ok þar[16]) næst [at hverr[17]) madr[18]) kunni[19]) [frædi sin[20]). credo [in deum[21]). [pater noster ok[22]) aue maria[23]). [ok barnskirn ord ok atferli[24]). ok biodi þeim[25]) at þeir nemi sem fyrst er æigi kunna adr.

13. [26])Engin prestr skal ok[27]) i skriptamalum bioda nockurum manni[28]) edr til leida at hann sueri edr trulofi. at hann skal þa synd skriptborna[29]) einhveria alldri[30]) optar gera. einkannliga þær[31]) sem sizt ma[32]) uaraz. þvi at ef hann gôrir[33]) sidan[34]) moti iatan sinni. þa [brytr hann[35]) tuifallt.

14. [36])Kenna skulo prestar þeim er [þeir skripta[37]) huersu þeir skulo [til skripta ganga[38]) at þeir [segi sva sin afbrot. at

---

[1]) nema C, D, L; [2]) til skriptar b. v. B, N; [pilagrimar eda uegfarandi menn komi C; [pilagrimar edr veghfarande madr se kominn til skripta D; til skripta b. v. F, I, K, L; [3]) [nockurra presta I; [4]) honum sl. B, N; [5]) þegar sl. L; [6]) ecki L; [7]) sua b. v. B, C, K, L, N; [8]) Huerso prestur, fyrirsögn M; [9]) skript C: opinbers okrkarls edr b. v. D; [10]) manz sl. B, C, D, F, N; [11]) opinberliga b. v. B, N; [12]) [sl. B, C, D, F, G, I, N; [13]) med C, D; [14]) [þar skulu prestar C, D, F, G, I, K; [15]) leita B, C, E, I, M, N; [16]) þar sl. G; [þat skulu prestar fyst þeim setia sua sem j skriptamalum at þeir taki lausn. ok þar L; [17]) [huart B, F, I, N; [18]) madr sl. C, D, G, L; hann I; [19]) kann B, N; [at þeir kunnu F; [20]) [sl. B, C, D, L, N; [rett I, M; [21]) [ok C, G, L; ok b. v. D, M; sl. F; [22]) [sl. G; [23]) maria sl. G; [24]) [sl. B, C, D, F, G, I, K, M, N; [25]) þeim sl. B, D, F, I, K, N; [26]) Vm skripta, fyrirsögn K, L. Upphafið og hingað að er sett í L** á eptir því, sem hér fer á eptir, en því er þar skotið inn i skipan Eilífs hina fyrstu I § 3 á eptir orðin: »huerrar stettar sem hann er»; [27]) ok sl. C, F, G, I, K, L; þat D; [28]) manni sl. B, C, F, I, N; [29]) skriptborna sl. D; [30]) eigi C; [31]) þar C; [32]) megu menn B, N; vid ga eda b. v. I; [33]) brytr B, N; [34]) sidan sl. C, D; [35]) [bæti sidan L; [36]) huersu prestr skal, fyrirsögn K; formæle prestz, fyrirsögn M; [37]) [til skripta ganga wid þa B, N; [þeir skulu skripta I; [þ. sk. ganga K; [38]) [iatta sik B, N.

þeir[1]) rægi sik enn [engan annan[2]) nafnliga[3]). nema[4]) [syndin se sua hattud[5]). at hann megi hana ecki odruviss skriptbera sem optliga kann henda. at[6]) hann hefir haft systur sina[7]). edr þilikt annat[8]). [sva[9]) ok at þeir[10]) skriptberi allar sinar syndir ok misgerdir med[11]) idran. ok leyni ǫngu af. ok fari[12]) sidan eptir[13]) innuirduliga. ef hann vill[14]) syndir sinar þa[15]) skriptbornar af segia ser. ok framleidis sik af[16]) þeim hallda. ok tia[17]) honum[18]) [verdlaun sina[19]). ok ǫmbun[20]) þa[21]) er hann fær af Gudi. ef hann bætir. ok[22]) [mikilleik[23]) margfaldrar[24]) pinu[25]) er [æ hann skal leggiaz[26]). ef hann deyr i þersum[27]) syndum. ok ef sa iatar[28]) med[29]) idran. þa skal honum skript setia. ok leysa[30]) hann[31]). [ok leggia[32]) hond i hofud honum[33]) sidan. ok [segi[34]) þessi ord medan[35]). absolucionem et remissionem etcetera. Et ego absoluo te auctoritate domini nostri ihesu Christi et beatorum apostolorum[36]) Petri et Pauli et officij mihi commissi ab hijs[37]) peccatis[38]) que[39]) confessus es. et ab omnibus[40]) alijs que oblitus es in nomine patris et filij et spiritus sancti amen[41]). En ef nockur[42]) segir[43]) sva[44]). at hann vill [einni huerri[45]) synd edr fleirum

---

[1]) sl. C, D; [2]) [eigi adra C, D; [3]) nefniliga B, F, N; sl. M; [4]) vtan B, G, L, N; [5]) [syndinni se sua hattad B, C, D, K, M, N, [6]) ef b. v. B, C, D, F, I, K, L, N; [7]) at likams losta b. v. C; [8]) eda at konu b. v. B, N; annat sl. I; [9]) sva sl. C, D, F, G, I; [10]) [ok B, N; þeir sl. G; [s. ok at hann I; [11]) rettri b. v. B, C, D, F, G, I, K, L, N; [12]) prestr b. v. B, N; prove I; [13]) eptir sl. I; [14]) vili B, F, G, I, N; vm b. v. L; [15]) þa sl. C, D, I, K; þær M; [16]) fra B, N; [17]) teli B, N; tiae F; [18]) þeim B, N; [19]) sin B, D, N; sl. C; [20]) amban sina B, N; ǫmbun sina C; [21]) þa sl, B, F, G, I, N; [22]) [sl. M; [23]) mikilleika B, C, D, F, G, N; sva mikilleika I; [24]) þeirrar B, C, D, F, G, I, K, N; [25]) [margfalldlega þær pinnr M; [26]) [hann skal fa B, C. D, F, I. N; [27]) þeim G, I, K; [28]) yfirbot b. v. B, D, G, K, M, N; ok vill ifirbǫta b. v. C; yfir at bǫta b. v. F. I; [29]) sut ok b. v. C, D; [30]) leysi C, G; [31]) hann sl. B, I, N; [32]) [leggi B. D, N; [33]) honum sl. E; [34]) segia G, I; [35]) [segi D; [36]) tuorum b. v. D; [37]) aliis C; [38]) tuis b. v. C, D; [39]) michi b. v. C, D; mihi modo b. v. K; [40]) omnibus sl. C, D, F, I; [41]) [gefi hǫnum absolucionem B, N: amen sl. C, K; [segi absolucionem et resurrectionem oc allt sem tilheyrir L; [42]) einnhuerr B, N; [43]) suarar B, C, D, F, G, I, L, M, N; [44]) presti b. v. G. [45]) [einni nǫkkurri F; [nockurri G; [einne L.

æigi af lata. þa skal prestr heyra skriptamæl hans þau sem hann vill segia[1]). ok gefa[2]) honum ʀad [a þenna hátt[3]). þo at þu ættir allan heiminn ok gięfir hann i olmoso. ok iafnan fastadir þu medan þitt lif er. þa odladiz[4]) þu æigi himinʀiki þers[5]) at[6]) helldr. medan þu liggr i hofudsynd[7]) edr hefir vilia til framleidis hana[8]) at gera[9]). Enn þo ræd ek þer at þu fastir. gør[10]) [olmosur ok[11]) onnur god[12]) uerk. ok bid fyrir þer iduliga þvi at [þess at fyrr[13]) man gud birta hiarta þitt. ok vekia[14]) til idranar ok yfirbota[15]). Enn enga[16]) absolucionem skal hann gefa honum. utan[17]) hann halldi[18]) hans ʀad. ok komi sem fyrst[19]) aptr til hans[20]). Eigi skal ok nockurr[21]) prestr gefa [nockurum manni[22]) absalucionem fyrir [eina hueria[23]) skriptborna synd. nema hann uili allar segia ok[24]) bôta. skal þat þo einkannliga varaz. at [hann leidi[25]) engan [i uandrædi[26]).

15. Þat skal ok[27]) huerr prestr geyma. at setia[28]) engum þa skript ne bioda[29]) nockut þat at[30]) sa er til skripta gengr segi[31]) sik med ǫngu moti halldit geta[32]). þviat hans synd yrdi[33]) [sidaʀ meiri[34]) ef[35]) hann helldi[36]) æigi tekna skript. [skal prestr[37]) þo[38]) telia fyrir honum[39]) sem bezt. at hann[40]) hafi

1) iatta B, N; 2) mættir gefa L; 3) [sua segiandi B, N; 4) ôdlaz B, C, N; 5) þess sl. B, I, N; þui F; 6) at sl. C, F, G; 7) hofudsyndum G, M; 8) þær G; 9) fremia B, N; 10) ok gerir B, C, D, N; og gefir M; 11) [sl. C; [olmoso. oc F; 12) miskunnar B, D, F, G, L, N; 13) [þar firir B, N; [þes fyrr C, F; [fyrir sakir þess I; [þui fyrr L; 14) kueikia B, C, D, F, G, I, L, M, M; 15) yfirbotar B. C, D, N; 16) adra b. v. C, D, F, I, M; 17) bioda at b. v. B, F, G, I: ok beida hann at C; bioda honum at b. v. D; 18) ok hafi b. v. C; 19) skiotaz I; 20) prestz B, N; Enn ef nockur segir sva etc. sl. K; Vm lausn, fyrirsögn K; 21) nockurr sl. B, N; 22) [sl. B, K, N; manni sl. C, D; 23) [noekurra eina B, D, F, G, I, K, N; hueria sl. C; 24) iata at b. v. F; 25) [leiða C; 26) oruilnan B, N; vandhæfue C, D; [eyða í F; vanhof I; ôruænting L; skript, fyrirsögn K; in penitentes, fyrirsögn M; 27) ok sl. C, D; 28) hann seti B, C, D, F, G, I, L, N; 29) biodi B, C, D, I, L, N; 30) sem B, F, N; er C, D; 31) segir B, D, F, I, N; 32) fa C, D; 33) er C; verdr D, K; 34) [þa meire sidan en adr B, N; [sidan þi meiri F, I; [þa meire M; 35) er C, D, F; 35) helldr B, C, D, I, K, N; hefir . . . halldit G; 37) huerr B, F, I, N; 38) [ok þo at huðru C, D; 39) honum sl. B, C, D, F, I, N; 40) bæti ok b. v. M.

fullan uilia til at bæta. ok [syna honum[1]) [huersu mikit[2]) hann hefir tapat i syndinni. ok huersu [mikit hann aflar[3]) aptr med [skyrum[4]) skriptargangi[5]). ok algerri[6]] yfirbot.

16. [7]) Þat skulo prestar giörla[8]) geyma[9]). at þær ero sumar syndir sem er [stuldr eda rán[10]) ok allt[11]) þat sem nockur[12]) hefir annars oheimillt godz[13]). hueria leid er þat [kemr til[14]). þa ma honum[15]) su synd ægi[16]) bætaz[17]). vtan[18]) rettum eiganda se aptr lokit[19]) med fullnadi. [ef honum ma na. edr hans orfum[20]). leyniliga ef leynt er. Enn ef [honum nær[21]). ægi. þa gefiz[22]) i olmosur[23]) eptir[24]) radi prestz. Enn ef sa hefir ægi fe[25]) til [er aptr skylldi[26]) luka. ok uilldi þo[27]) giarna[28]). ok ser prestr idran[29]) a honum. þa seti[30]) honum skript. ok gefi[31]) absulucionem ok biodi at [hann luki[32]) aptr [med fullnadi[33]) sem fyrst er hann kann[34]) fa.

17. [35])Prestar allir er kirkiur hallda at Guds lögum ok curam hafa tekit af biskupi. hafa fullt[36]) ualld huerr i sinni[37]) sokn at setia skript[38]). ok leysa soknarmenn sina af allum leyniligum[39]) syndum sinum[40]) ok misgerdum[41]) skriptbornum vid sik. Enn i þessum[42]) atburdum skal til biskups uisa [ok

---

[1]) [sl. B, N; [synia A; [2]) miklu B, N; [huers K; [huersu M; [3]) [hann færr allt B, N; [hann aflar allt C, D, I; [hann vinnr allt F; [4]) skyrum sl. B, C, F, L, N; [5]) skriptgang B, C, D, K, L, N; [6]) algerri sl. B, C, D, F, K, L, N; [idran ok I; [7]) Vm syndir, fyrirsögn K; [8]) ok B; ok giorla C, D, F; [9]) uita C, D, M; [10]) [okr skulldir B, N; [stuldr edr (ok K) okr C, D, G, K, L, M, [stuldr F, I; [11]) annat b. v. C, D; [12]) madr B, C, D, N; [13]) aa b. v. C, I; gotz sl. L; [14]) [er til komit B, C, D, F, G, I, K, N; [15]) honum sl. B, C, D, F, I, K; [16]) alldri B, C, D, G, I, K, N; aptr b. v. D; [17]) ne leidrettaz b. v. C; [18]) nema B, F, I, N; [19]) golldit B, C, F, K, L, N; [20]) rettum erfingia L; [af honum eda hans orfum ef bann ma þeim na M; [21]) [hann naer þeim I; [22]) se gefit B, C, D, N; gefi F, I; [23]) olmusu B, C, D, E, F, G, N; [24]) med B, N; [25]) fe sl. B, D, F, G, I, M, N; [26]) [aptr at F; [27]) þo sl. C, D; [28]) giallda K; [29]) idranar mark C, D; [30]) hann b. v. B, N; prestr b. v. F, I; [31]) honum b. v. F, I; [32]) [luka B, F, I, N; [33]) [sl. B, N; [med fullu G; [34]) [kann hann C, I. [35]) Hér endar K; Cap. fyrirsögn C; af hveriu prestar mega leysa, fyrirsögn D; De secretis, fyrirsögn M; [36]) vmbod ok b. v. D; [37]) kirkiu b. v. I; [38]) skriptir F; [39]) leyudum B, N; [40]) sinum sl. B, C, I; [41]) misuerkum C; ok misg. sl. G; [42]) þeim einum B, F, I, N; þeim C, D.

eigi odrum[1]) af leysa. leyniliga ef leynt er[2]). [[3])Hinn fyrsti[4]) ef nockurr hefir fallit i bann þat sem login lia[5]) biskupum[6]) einum af[7]) at leysa. sem er ef nockurr[8]) hefir lagt [heiptugar hendr[9]) aa klerk edr klaustra mann. Annar[10]) hueruetna þar[11]) sem nockurr finnr[12]) irregularitatem contractam. sem er ef nockurr [lærdr madr[13]). prestr edr[14]) diakn edr subdeakn. hefir [ueitt edr siungit messo. edr nockura[15]) þionostu. edr embætti i kirkiu. in maiori excommunicacione. edr ef nockurr hefir laupit yfir edr gleymt vigslum sinum[16]). eda tekit vigslu[17]) af odrum[18]) enn sinum biskupi[19]) orlofslaust[20]). nema[21]) sa[22]) se dauduænn [er til skriptar[23]) gengr[24]). edr miok siukr. þa ma huerr prestr [leysa hann af ǫllum skriptbornum syndum[25]). þo med þij[26]) skilordi [at hann skriptberi þęr fyrir biskupi[27]). ef honum batnar. sem fyrr segir.

18. [28])[Enn ef prestr ryfr[29]) skript[30]) [ok uerdr[31]) at þui sannr. þa se hann [af tekinn[32]) uigslum. ok hafi biskup fe hans. ok uerdi[33]) settr i hit þrǫnguazta klaustr. [ok geri[34]) þar æuinlega idran.

19. Siukum manni skal ǫngua skript setia utan[35]) heyra skriptamál hans ok segia sua. þu skalt fulla tru ok van [ok akall[36]) hafa til allzualldanda[37]) Guds at hann uerdugiz[38]) [ok

---

[1]) ǒdruuiss C, I, L; [2]) [sem æigi ma odruviss leysa leyniliga B, N; [enn eigi odruv. l. ef l. er F; ef l. er sl. I; [3]) Er b. v. B, N; [4]) [fyrst C, D, I; [fyrsti F, L; er sa b. v. L; [5]) bioda C, D; [6]) biskupi B, N; [7]) valld til I: [8]) madr B, N; [9]) [heiptuga hǒnd B, C, D, F, I, N; [10]) er sa b. v. I, L; hlutr b. v. M; [11]) þar sl. B, F, I, N; [12]) fellr in B, N; [13]) [sl. B, N: [14]) edr sl. B, D, N; [15]) [sungit eda veitt B, C, D, F, M, N; [s. eda ved nockura I; [16]) sinum sl. B, N; [17]) vigslur B, C, D, F, I, L, M, N; [18])biskupi b. v. C, F, I, L; [19]) sl. C, F, I, L; [20]) þridi hlutr b. v. M; [21]) vtan B, F, I, N; [22]) hann B, N; [23]) skripta C, D, F, M; [24]) [ok til skripta buinn B, M; [25]) [firir allar skriptbornar syndir aflausn gefa (afleysa C, D), B, C, D, F, I, M, N; er vill b. v. E; [26]) þij sl. B, N; [27]) [sl. B, C, D, F, I, N; [28]) Vm siuka menn, fyrirsögn M; [29]) [Ryfr prestr B, N; [Nw ef suo þunglega kan til at bera at prestr ryfr M; [30]) skriptamaal B, C, D, F, G, I, N; skriptir eptir manni M; [31]) hann b. v. C, D, F, I; [32]) ǒllum h. v. D; [33]) [sl. B, N; [34]) [at gera C, D, L; [at hann geri F, I; [35]) nema B, N; [36]) [sl. C, D; [37]) [sl. L; [38]) wirdiz B, C, N; uardueite ser L.

uili[1]) fyrirgefa þau aðll þin[2]) afbrot. ok kalla þer til arnadar ordz iungfrv[3]) sanctam mariam. ok alla Guds helga menn. ok gef fyrir sæl þinni kirkium[4]) ok fatækum mônnum slikt sem Gud kennir þer. enn[5]) enga skript set ek þer adra utan ef þer batnar. kom til min[6]) sem fyrst[7]). ok teli[8]) fyrir honum [sem innuirduligaz[9]) at hann[10]) idriz sem [hann ma[11]). [ok leggi[12]) hônd i[13]) hofud honum sidan[14]). ok gefi honum[15]) absolucionem[16]) sem fyrr segir.

20. [17]) Fyrirbodit er [ok[18]) at nôckur prestr[19]) [dirfiz at segia[20]) messo [á nockurn dagh[21]). fyrr enn hann hafi[22]) adr haft[23]) ʀækilega ottusông ok prim[24]) de tempore.

21. Þat er ok fastliga[25]) fyrirbodit[26]). at nockur prestr sa sem hann ueit sik uera staddan i hofudsyndum[27]) dirfiz at segia messo. fyrr enn hann hafi vandliga[28]) [ok skiluisliga[29]) skriptborit [þa synd uid þann prest sem hann nair fyrst[30]) utan naudsyn se til[31]). ok idriz þa syndarinnar [med þeim[32]) hug at uilia[33]) [bæta hana ok bera til [scriptar[34]) [þegar hann nair[35]) presti.

22. [36]) Med allri geymslu[37]) skulo prestar [at sea[38]). at engin vʀeinindi meghi koma i kaleck[39]). ok at engin dropi

---

[1]) [at C; [2]) [ok fyrir gefi honum aull sin L; [3]) uora fru M; [4]) kirkiu C, D, I; [5]) enn sl. B, C, D, F, G, I, N, [6]) biskups B, N; [7]) skiotaz B, N; [8]) tala B, N; [9]) [jnnuirduliga F; [10]) þu B, M; [11]) [þu orkar B, N; [hann orkar C, D, F, I, L, M; [12]) hann b. v. F; [13]) aa I; [14]) [enn biskup leggi sidan hônd i hôfud þer B, N; [ok l. h. aa honum G; [15]) þer B, N; sl. C; [16]) lausn B; aflausn 6, I; [17]) § 20 vantar í G; Vm messo saung, fyrirsögn M; [18]) ok sl. B, C, D, N; [19]) [huerium presti F; [presti I; [20]) [segi B, N; [at segia F, I; [21]) [sl. C, D; [22]) hefir B, D, N; [23]) sagt B, N; [24]) prima E; [25]) fastliga sl. B, C, D, N; einkanliga F. I; [26]) einkanlega b. v. M; [27]) hofudsynd B, I, N; [28]) nafnliga B, C, D, F, N; [29]) [sl. B, N; [ok skilrikliga C, D, F, I; [30]) [ok skyrliga wid þa synd skilit iattandi þeim fyrst sem nærr hann B, N; [31]) at B, F, M, N; [32]) [wid þann B, N; hann vili B, C; [33]) þo B, F, I, N; D, F, I, N; [34]) [skriptbera B, N; [skriptbera hana C, D, F, I; [35]) [sem fyrst nærr hann B, N; [36]) Cap. fyrirsögn C; Custodia, fyrirsögn M; [37]) athygli B; atgeymslu F; [36]) [at ser hyggia i messum B, N; j messum b. v. D; [vid sia j messum F; [geyma ok v. sia i m. I; [39]) þeirra b. v. I.

komi[1]) or honum de sanguine Christi a kaleck[2]) eda alltari. En ef sakir nockurrar uangeymslu kemur æ corporalia[3]) edr alltaris blæiu þa skal prestr[4]) þuð(!)[5]) yfir sialfan[6]) kaleck [a alltarinu[7]) j þrimr[8]) vôtnum. ok skal þa ablucionem[9]) prestr sialfr taka .Enn ef æ alltari kemr edr i odrum stad a tré[10]). ok[11]) skal prestr þann dropa sem giorst med tungu sinni [af sleikia[12]). ok skafa[13]) sidan [af brot[14]) edr telgia[15]). ok brenna sponuna[16]). ok steypa[17]) ôskunni[18]) i[19]) alltari [edr hia[20]) sva at æigi uerdi trodin. ok[21]) sva hit sama skal gera ef fluga edr madkr edr onnur[22]) vreinindi [fellr i kaleck[23]). þat sem prestr ma æigi[24]) haska laust hafa edr neyta[25]).

23. [Huern tima[26]) sem [prestar finna[27]) i messofôtum[28]) [bokum edr[29]) [i odrum[30]) stad. sakir vangeymslu[31]). oblatam heila edr brotna. ok efaz hann i huart[32]) uigd se[33]). þa skal þa oblatam prestr[34]) neyta[35]) post[36]) recepcionem[37]) sanguinis.

24. Prestr skal [huern tima[38]) er hann ferr i herad[39]) i naudsyn til siuks manz hafa med ser uiaticum reinliga geymt i

---

[1]) megi . . . koma C; [2]) klædi B, C, D, F, G, I, M; klædi duk b. v. L; [3]) corporal B, N; corporale C, D, F, G, I, L, M; [4]) prestr sl. B, I, M, N; [5]) þua B, C, D, F, G, N; þuo E, I, M; [6]) sialfan sl. B, C, D, G, I, L, N; [7]) [sl. B, C, D, F, G, I, N; [8]) þrennum B, N; [9]) absolucionem L; [10]) eda stein b. v. B, C, D, F, G, I, L, N; [11]) þa B, C, D, F, G, I, L, N; [12]) [taka ok neyta B, N; [af fægia M; [13]) med knifi b. v. M; [14]) [eptir B, F, G, I, M, N; brot sl. C, D, L; aa brott E; [15]) talga M; [16]) spónu B, N; j elldi b. v. M; [17]) sidan b. v. C; [18]) ausku B, C, D, F, I, N; [19]) hia M; [20]) [sl. M; [21]) ok sl. C, D; [22]) onnur sl. B, F, I, N; [23]) [sl. B, N; [24]) skadalaust eda b. v. E; [25]) [presti er æigi haskalaust eda æigi lofat at neyta B; N; [prestr ma med ôngu (eigi F. G, I, M) moti haskalaust neyta C, D, F, G, I, M; [p. ma eigi haskalaust bergia L. Fyrirsögn hér í C, D og M: Cap. Ef finz oblata heil i messufavtum D; Invencio oblatam M; [26]) ok b. v. B, F, I, N; [Hveruitna þar C; [27]) [prestr finnr B, C, D, M, N; [28]) svo í E, F, G, M; messufôtum eda B, D, L, N; messoklædum edr C, I; messofôsti A; [29]) [sl. C, L; [30]) nockurrum M; [31]) [nockurri geymslu B, F, I, N; [annarri geymslu C, D; [audrum geymslum L; [32]) [at C, M; [hvart F; [33]) er B, G, N; edr ouigd b. v. G; [34]) prestr sl. B, N; sialfur b. v. I; [35]) sakir varhygdar b. v. B, C, D, F, G, N; [36]) eptir B, N; [37]) suscepcionem B, N; [38]) [hueruitna C, D; [39]) heradi C, D, F.

handbok[1]) ok bera[2]) sialfr[3]) [fyrir ser[4]) a[5]) briosti[6]) bædi til kirkiu ok fra ok æigi odrum i hendr fa. [ok æigi [nema][7]) prestr se[8]) at vigslu edr diakn.

25. [9]) Prestr skal æigi þionostu gefa utan biskups orlofs nockurum[10]) þeim manni[11]) sem i storskriptum er[12]). [edr i opinberum storglæpum[13]). fyrr en þeir [hafa eptir logum bætt[14]). ok æigi annars[15]) soknar manni naudsynialaust. Enn ef odruuis gerir [edr gefr[16]). [gialldi biskupi .iij. merkr[17]). Enn ef prestr uerdr krafdr at ueita siukum manni þionostu i annars sokn[18]). þa skal hann til hans[19]) fara. ok ueita honum naudsynia hialp[20]).

26. Huerr prestr skal hafa hrein messoklædi ok alltaris bunad ok allt annat þat er[21]) Guds þionostu heyrir[22]) i heilagri kirkio. En huerr sem at odru verdr kendr[23]). gialldi fyrir handklædi huert sem vid alltari skal hafa[24]) halfan eyri. fyrir alltaris blæiu ok hôfudlin eyri. fyrir sacrarium[25]) .ij. aura. fyrir corporalia[26]) halfa môrk[27]).

27. Corporalia[28]) skal prestr[29]) vid alltari þua i Reinni munnlaug. ok steypi[30]) vatni[31]) i sacrarium [þat sem þuegit var[32]). ok ma hann[33]) fa diakna[34]) [edr subdiakna[35]) [sidan[36])

---

[1]) handklædi F, I; [2]) beri prestr C; bera prestr D; [3]) sialft F; sl. G; [4]) [sl. B; N, [5]) [firir C, D; [ser fyrir I; [6]) sinu b. v. B, C, D, M, N; [7]) við: ok æigi, er í E bætt við: nema, á spássíu; [8]) [vtan hann se prestr B, N; [vttan prestr C, F, G, I, L, M; [vtan preste D, [9]) Cap fyrirsögn C. Héðan frá og til: Enn ef prestr etc. vantar í G; [10]) nockurum sl B, M; [11]) manni sl. B, C, D, F, N; monnum I; [12]) eru B, C, D. F, N; opinberum b. v. F; [13]) glæpum B, C, D, L, M, N; [sl. F; [14]) [bôta afbrot sin eptir lôgum B, F, I, N; [15]) prestz b. v. I; [16]) [sl. C, D, F, I; [17]) enn ef odruuis etc. sl. B; [gialldi hann half môrk C, D; [g. b. halfa môrk F, I; [18]) þinguin F; [19]) hans sl. F, I; [20]) hialpir B, N; [21]) til b. v. C, D; [22]) þarf at hafa C, D; [23]) kunnr C, D; [24]) til þionustu b. v. M; [25]) handklædi b. v. M; [26]) corporale C, D, M; [27]) þessari grein sl. B, F, I, L, N; [28]) korporal B, N; corporale C, D, F, G, I, M; [29]) sialfr b. v. B, C, D, F, I, N; [30]) steypa B, C, D, D, F, N; [31]) vatninu B, G; [32]) [þui s. þ. v. i. B, C, D, F, G, I, N; [33]) sidan b. v. B, C, G, N; hann sl. C; ok sidan b. v. F; [34]) diakn C; [35]) [sl. B, N; [edr subdiakn C; [36]) sem, B, G, N; er F.

hann hefir skolat[1]) [at þua betr ef þarf[2]). Enn alltaris blæiu ok handklædi þat sem prestr þurkar [æ hendr sinar[3]) eptir sacrificium[4]) þa[5]) skal i kirkiu uel skola. ok steypa uatni[6]) i sacrarium. ok fai sidan[7]) konu ef betr þarf at þua. Allt þat sem i messoklædum er edr[8]) gognum þeim sem gudi [ero uigd[9]) til handa[10]) ok orfynd ero. skulo brend uera i kirkiu ef þau ero nytlaus[11]). ok steypi[12]) ǫsku hia alltari undir þili nidr.

28. [13])At soknarkirkiu skal[14]) grafa lik huert er i þeirri kirkiu[15]) sokn andaz þar sem grǫftr er[16]) til. utan hinn[17]) frammfarni[18]) hafi ser i odrum stad leg[19]) kosit lockanar laust ok ileidingar[20]). [ok se þo iardadr[21]). ok hafi[22]) soknarprestr hans fiordung[23]) af ǫllu offri ok utgerd[24]). er þui liki fylgir. utan siduani se annat[25]). ok se hann þa geymdr[26]). Enn ef madr[27]) kys ser leg[28]) i odrum stad enn at soknarkirkiu sinni[29]) at nockurs manz leiding[30]) edr lockan. ok uerdr þar[31]) grafinn sidan[32]). þa er su kirkia i forbodi pauans. ok ma þar huarki [lik grafua ne messo syngia[33]). þar til er soknar[34]) kirkian hefir sinn[35]) Rett[36]) fullan[37]) af ollu þui godz[i] er þui liki fylgir[38]).

29. [39]) Lik skal nidr setiaz[40]) þorsdaginn i dymbildaga uiku.

---

[1]) þuegit C, D; [sl. L; [2]) [ef betr þarf at þua C, D; [3]) [sér aa B, N; [4]) sacrarium B, I, N; [5])þa sl. B, N; [6]) vatni sl. I; [7]) i hendr b. v. B, N; [8]) odrum b. v. C, D; [9]) [helgut edr uigd ero C; [10]) þionostu B N: til handa sl. C; [11]) reyklaus(!) M; [12]) steypa C, D; [13]) Cap. fyrirsögn C; Vm lika grǫpt fyrirsögn D. Í G og L vantar héðan frá og að orðunum: Enn ef sa madr etc. (§ 29); Vm dauda menn fyrirsögn M; [14]) aa at I; [15]) kirkin sl. C; [16]) [grǫptur liggr M; [17]) [sl. D; [18]) lidni M; [19]) legstad C, D; [20]) jbeidingar I; [21]) þar b. v. C, D, I; [22]) [sl. E; þo b. v. E; [23]) fiordungr A(!); [24]) vtferd C, D; [25]) annar C, D, I, M; [26]) en sa er i leidir mann (sl. D) eda lockar fellr i pafa bann af sialfu uerkinu. ok ma eigi leysaz utan aa pafa gardi b. v. C, D; [27]) nockur C; [28]) leg sl. C, D; [29]) sinni sl. C, D; [30]) ileiding C, D, I, M; [31]) þar sl. C, D; [32]) sidan sl. C, D, M; [33]) [syngia ne grafa at lidnum .x. dǫgum C, D, I; [34]) [þionuztu giora ne syngia [at lidnum .x. dogum sidan at M; [35]) sinn sl. D; [36]) lut C, D; [37]) ok allan b. v. M; [38]) fylgdi C; [39]) Hér skýtr C og D inn: Huer prestr er at þui nerdr kendr at hann lockar mann eda teygir med nockurre tilleiding nockurn mann heilan eda siukan or annars sokn at kiosa ser legstad ath sinni kirkiu o. s. frv. að orðunum: utan biskup gefui orlof til (sjá § 21—32). Hér er fyrirsögn í C, D og M: Cap. C; Ner lik skal nidrsetia D; Hvenær(!) M; [40]) setia C, D.

fyrir messo enn a langa freadag æigi. pascha aptan eptir messo skal lik nidr setia ok æigi salu messo yfuir[1]) syngia. Pascha dag skal lik æigi nidr setia[2]). annan dag pascha [skal lik nidr setia ef vill[3]). ok[4]) syngia þa[5]) salu messo[6]). Enn ef sa[7]) madr verdr[8]) drepinn. sa er i [storglæpum er edr[9]) stormęlum[10]) edr forbodadr[11]) ut[12]) af heilagri kirkiu. þa skal þess lik[13]) æigi i kirkiu gardi [nidr setia z[14]). Enn ef nidr settz[15]) med ofrkappi. þa [se æigi tidir ueittar[16]) at[17]) þeirri kirkiu fyrr enn biskup er fundinn. ok ueiti[18]) soknarfolki sinu[19]) alla[20]) þionostu þo[21]) þvi sem i sokninni[22]) er. ok ef hann þarf at vigia þionostu at gefa siukum mônnum[23]). þa lofaz honum at segia þar[24]) messo i þessarri[25]) kirkiu leyniliga med[26]) einn mann edr .ij. ok vigi[27]) þa sva mikla[28]) sem[29]) þarf. ef hann [er] fiarri odrum presti[30]) staddr.

30. [31])Ef kona sykiz a[32]) [sængar fôr[33]). þa se henne [æigi neitat[34]) olean. ef hon er eiginkona manz[35]). Enn [ef hon er frilla. þa neitaz henni[36]). utan[37]) sa iati at festa[38]) hana er til hennar hefir tekit. ella [iati hon skilnadi[39]) vid hann. ef henni [gengr til bata[40]). Ef kona [ferr a[41]) sæng[42]) .iij. uikum fyrir paschir[43]). þa fyrir tignar[44]) sakir dagsins. se

---

[1]) yfuir sl. C, D; [2]) ok eigi fyrr en b. v. C, D; [3]) ef vill sl. I; [4]) [skal ok þa C; ok þa D; [5]) þa sl. C, D; þa . . . yfir M; [6]) at soknarkirkiu skal grafa lik huert etc. vantar í B, F, N; yfir b. v. I; ef madr er, fyrirsögn M; [7]) sa sl. I, M; [8]) er B, I, M, N; [9]) [sl. B, C, D, F, N; [10]) er b. v. B, C, I, N; [11]) forbodi B, N; j forbodi F; forbodum G; [12]) ut sl. B, C, D, F, G, I, N; [13]) likami B, N; [14]) [grafa C; [15]) werdr settr B, N; uerdr settr C, D, F; er sett L; [16]) [skulu æigi tidir veitaz B, N; [17]) j C, D, F, I; [18]) þo prestr b. v. B, C, D, F, N; [19]) sinu sl. C, D; [20]) alla sl. B, N; [21]) þo sl. B, C; [22]) skilum B, C, D, F, N; [23]) manni B, C, D, F, G, I, N; [24]) þar sl. B, C, D, F, G, I, N; [25]) þeirri B, C, D, G, I, N; [26]) wid B, N; [27]) hann b. v. C; [28]) þionosto b. v. I; [29]) hann b. v. B, C, D, I, N; [30]) prestum B, N; [31]) § 30 vantar í G; [32]) af C; [33]) [sængar ferd I, L; [34]) [veitt B, N; [35]) manz sl. C, D, F; [36]) [frillu neitaz B, C, D, I, M, N; [frillu neitiz F; [frillu skal neitaz L; [37]) nema B, F, I, N; [38]) eiga B, C, F, N; [39]) [at hon iatti at skilia (skiliaz N) B, N; [at hon iatte skilnad C, D, F; [40]) [batnar B, F, N; [41]) i B, N; af F; [42]) [uerdr lettari L; [43]) paaska B, C, D, L; ok b. v. I; [44]) tignar sl. B, N.

henni lofad at ganga i kirkiu æ[1]) pascha dag. ok taka[2]) þionostu[3]). æigi[4]) skal fridlur edr horkonur edr þær allar[5]) sem i sifskðpum edr frændsemi geta[6]) bðrn i kirkiu leida eptir barnsæng. Enn huerr er i[7]) leidir. gialldi biskupi[8]) halfa mork[9]).

31. Huerr prestr[10]) er at þui uerdr kendr. at hann lockar[11]) edr teygir med [nðckurum tilleidingum[12]) einnhuern[13]) mann siukan edr heilan or annars sokn at kiosa ser legstad at sinni kirkiu. þa er[14]) hann skylldugr[15]) aptr at færa þat lik [til soknar kirkiu[16]). ok allt[17]) offr[18]) med fullnadi þat[19]) er þui liki[20]) fylgir[21]). ok sva skal[22]) [huern tima[23]) ef[24]) nockurr[25]) prestr tekr lik or annars kirkiu[26]) sokn. utan pilagrima ok[27]) uegfarandi menn [ok[28]) utlendzka[29]) ma rettliga[30]) grafa[31]) i þeirri sokn[32]) [sem þeir[33]) andaz. [ok sva innlendzka[34]) ef þeir gera æigi adr[35]) adra skipan[36]) fyrir ser.

32. [37]) Þeim mðnnum ollum skal heilagr kirkiu gardr neitaz. er i banni deyia[38]) edr [ut ero settir af[39]) heilagri kirkiu. utan[40]) þeir[41]) hafi æ efztum[42]) dogum sinum af presti[43]) leystir[44]) uerit. edr beidduz[45]) [med idran lausn af presti. ok geta æigi nad[46]). ok ef hann deyr [i þeirri idran[47]) oleystr. þa

---

[1]) aa sl. B, I, N; [2]) take D; [3]) sva ma ok engin fa þeirrar konu etc. (§ 7) vantar í H; [4]) Jtem at eigi H; [5]) allar sl. C, D; adrar I; [6]) sin b. v. H; [7]) i sl. H; [8]) sl. C, D, I, M; [9]) æigi skal fridlur etc. sl. B, F, L, N; § 30—32 er á undan § 30 í C og D og vantar í H; vm gravft davdra manna, fyrirsögn M; [10]) prestr sl. B, N; [11]) mann b. v. C, D; [12]) [nockurri tilleiding B, C, D, F, G, N; [13]) einhuern sl. B; nockurn C, D, F; [14]) se F; [15]) skylldr B, F, N; [16]) [sl. F; [17]) allt sl. C, D; [18]) aptr B, N; [19]) þat sl. C, D, F, I; [20]) liki sl. B, C, D, N; [21]) fylgdi C, D, F, L; [22]) skal sl. C, F, G, L; [23]) [hueruetna B, C, D, L, N; [24]) er B, N; þar er C, D; [25]) nockurr sl. I; [26]) kirkiu sl. C, D, F, G, I; [27]) eda B, N; [28]) eda B, N; ok sl. C, D, F, G, L, M; [29]) menn b. v. C, D, F, L, M; [sl. I; [30]) rettliga sl. B, C, D, F, G, L, N; þar b. v. I; [31]) iarda B, F, G, L, N; sem b. v. I; [32]) kirkiu sokn B, I, N; [32]) [sl. I; [34]) [sl. B, C, D, F, G, L; [35]) adr sl. B, F, M, N; [36]) a b. v. F; [37]) Cap. fyrirsögn C; [38]) deyia b. v. B, C, D, F, G, I, N; [39]) [afsettir B, N; [40]) nema B, F, G, N; [41]) bann B, G, N; [42]) ytztum C, D, I; [43]) prestum B; af presti sl. G; [44]) leystr B, G, N; [45]) beiddiz B, C, D, F, N; beiddi G; bidiz I; beizt L; [46]) [lausnar ef bann gat æigi presti naad B, N; [med idran lausnar ef presti gat eigi naad C, D, F, L; [lausnar ok g. eigi naad G; [m. i. lausnar af p. ok getur e. n. I; [47]) [sl. B, N.

skal prestr leysa hann daudan. ok grafa hann[1]) sidan[2]). æigi skal ok opinbera okrkarla edr uillumenn edr þa sem sialfir tyna ser iarda i kirkiu gardi nema[3]) biskup sealfr lofi[4]).

33. [5]) Eingin lærdr[6]) madr skal skipta gefa edr[7]) selia af presttðku sinni iardir ne[8]) messofðt[9]) edr annat godz[10]). þat sem til[11]) prestbordz[12]) hefir at fornu[13]) legit edr nyiu[14]) undir komit nema med radi[15]) biskups sins[16]). Enn [ef einnhuerr[17]) selr odru uiss. þa er[18]) kaupit onytt [ok gialldi halfu meira aptr[19]). einkannliga þar[20]) sem hann nytti[21]) ser [uerdit. ok[22]) biskupi .iij. merkr. ok sua þeir[23]) er med gleymsku[24]) edr uanrækt lata iardir edr[25]) annat godz[26]) undan kirkium sinum ganga[27]). medan [hann syngr þar[28]).

34. Sva er ok skipad um kirkiu kyr allar. þær er [presti liggia til bordz[29]) at huerri kirkiu. at sva margar sem hann tekr vid. ok þær allar sem gefaz til sidan vm hans daga til artida[30]) halldz eda med odru skilyrdi. skal huerr prestr medan hann syngr at þeirri kirkiu þær allar frialsar hafa. ok nyt af at[31]) taka. edr til leigu byggia. ok fæi þær allar upp[32]) med fullnadi. hann edr hans erfingi. þeim presti i hond sem þa kirkiv færr eptir hann[33]). Enn[34]) huerr sem [nidr drepr[35]) kyr edr[36]) brott flytr. oc firrir þann prest er eptir hann kemr [fyrrnefndum kum[37]). þa luki sva margar aptr. hann[38]) edr

---

[1]) hann sl. B, N; [2]) i kirkiu gardi b. v. B, C, F, I. N; sidan sl. I; [3]) vtan B, C, F, N; [4]) gefi orlof (lof F) til B, C, D, F, G. Fyrir framan § 33 skýtr C og D inn § 35—42: M skýtr hér einnig inn § 36—39 að orðunum: «liflat eda lima manna»; [5]) Cap. fyrirsögn C; máð í D; § 33—34 vantar í G, L; í B, F og N vantar þær og; [6]) prestr eda b. v. H; [7]) ne C, D, I; [8]) bðkr eda C, D; [9]) messoklædi C, D; [10]) godz sl. C, D; [11]) kirkiu eda b. v. C, D; [12]) kemr eda b. v. C; prestbordz b. v. H; [13]) ok nyio b. v. C; edr nyiu b. v. D; [14]) nyiu sl. C, D; at nyiu I; [15]) ok lofi b. v. C, D; [16]) sins sl. C, D; [17]) [huer er H; [18]) se C, M; [19]) aptr sl. C; [sl. H; [20]) þat C, D; [21]) nytir C, D, H; [22]) [uirdiz ok C, D; [uerdit. en H; gialldi b. v. I; [23]) menn b. v. C; [24]) vargeymslu M; [25]) nockut b. v. C, I; það, sem eptir fer af § 33 og § 34 er rifið úr D; [26]) eda rett b. v. C, I; [27]) ganga sl. I; [28]) [þeir byggia þær C; [29]) [til prestbordz liggia C; [30]) bðna C; [31]) at sl. C, M; [32]) ut C; [33]) ok sua þeir er med gleymsku etc. sl. H; [34]) Enn sl. H; [35]) kirkiu b. v. H; [36]) [malnytu kyr eda annan fenad skerr eda C; [nidr sker eda I; [malnytu sker eda M; [37]) [sl. C; [38]) hann sl. C.

hans erfingi. med [ollum fiaruexti[1]) ok leigum sva morgum sem af skylldi[2]) ganga. sva lengi sem mist er. ok biskupi .iij. merkr[3]). ef sækia þarf til[4]).

34. Lærdum mônnum er bodit at [þeir skolo[5]) lifa reinliga ok hafa gott ok [sæmiligt[6]) sidferdi[7]) i ollum lutum. varaz skolo þeir alla breytni i klædnadi[8]) lit ok skurdi. j yfirklædum sinum ꜵllum[9]) skolo prestar einlitt[10]) hafa[11]) allzkyns. [utan æigi[12]) gult eda[13]) grænt. rautt edr[14]) rôndott[15]).

36. Skegg sitt ok krunu skolo lærdir menn lata[16]) raka sva opt sem[17]) þarf. ok hafa[18]) hárskurd[19]) kringlottan svo stutann at [syniz eyra snepill[20]). ella luki[21]) mork.

37. [Fyrirbodinn er[22]) prestum allr osæmiligr fiar afli ok kaupskapr[23]) sa at kaupa nockurn[24]) hlut inn til þess afla[25]) at hann seli þat sama[26]) dyrra ut aptr.

38. Eigi skolo lærdir[27]) taka umbod [ꜵ leikmenn[28]) til nockurar deilu[29]). edr standa ꜵ stefnu[30]) fyrir leikmanna domi[31]) utan[32]) sækia sinn edr kirkiu sinnar rett. edr þeirra annarra[33]) sem lôgin lofa honum[34]). sem[35]) [ero eckiur. frendr þeirra[36]). edr fôdurlaus bôrn[37]).

39. Klerkum[38]) ꜵllum er[39]) fastliga fyrir[40]) bodit undir banz pinu i nockurum domum[41]) sitia. bref edr doma[42]) rita[43]).

---

1) [fullum auexti M; 2) skylldu C; 3) i sektina b. v. C; 4) til sl H. Hér skýtr C inn § 44; 5) [sl. C, D, G; 6) [sl. I; 7) atferdi B, N; medferdi F, L; 8) sinum bædi b. v. B, G, N; sinum bædi i b. v. C, D, I; klæda bunadi bædi at F; 9) avllum sl. C, D; 10) klædi b. v. B, C, D, F, I, N; 11) hafa sl. C, I; 12) [nema B, C; [vtan I; 13) ok C, D; 14) ok C, D; 15) tent (rent?) F; § 35 vantar í M; 16) lata sl. C; 17) uidr b. v. C; 18) hafa sl. C, D; 19) sinn b. v. C, D; 20) [eyrna snepil megi uel sia L; 21) luka B; halfa b. v. C, D, M; 22) [fyrirbiodum ver C; 23) kaupskattr C; 24) þann C; 25) afla sl. B, C, N; 26) sama sl. B, N; 27) menn b. v. B, C, D; 28) sl. B, C, F, L; N; 29) kieru G; 30) stefnum G; 31) laugum L; 32) hann b. v. C, D, F, L, M; 33) manna b. v. I; 34) honum sl. B, C, D, F, I, N; 35) sua sem B, N; 36) þeirra sl. F, G; frendr þeirra sl. M; 37) [eckna edr fodurlaussa barna B, N; [eckiur edr faudrlaus born edr frændr fatækir L; 38) lærdum mônnum C, D, M; 39) Hér hættir I í miðju kafi, en byrjar með næstu grein og fyrirsögn: »Vm forbod aa«; 40) fyrir sl. C; 41) at b. v. C, I; 42) at lesa eda b. v. C, D; 43) at skrifa B, I, N.

edr i nockurum radum edr samþycki[1]) uera um liflat edr lima manna. æigi skolo ok[2]) [lærdir menn[3]) uitni bera edr nockura[4]) eida[5]) sueria fyrir leikmônnum. ok æigi[6]) leggia sik [edr sin mal[7]) undir leikmanna[8]) dom[9]) um[10]) nôckurn lut edr nockurs annars manz[11]). utan biskups sins[12]) orlof.

40. Lærdum mônnum er fyrirbodit at sitia [þau brudlaup[13]) sem æigi er[14]) adr logliga[15]) lyst. Enn huerr er at þui uerdr kendr. þa skal biskup [suspendera hann[16]) ab officio per triennium. ok eiga[17]) þo van meiri refsingar[18]) ef biskupi syniz[19]) eptir mala vôxtum.

41. [20])[Fyrirbodit er ok[21]) de[22]) pena suspensionis. at syngia pusanar[23]) messu eckium[24]) er[25]) þær giptaz ok[26]) engum utan[27]) iungfrvm einum[28]).

42. Fyrirbodit er ok[29]) lærdum mônnum fastliga[30]) undir bannz pinu. at gera nockut kaup edr skilyrdi[31]) edr[32]) krefia [nockurn mann[33]) fyrir pusan iardan edr olean. edr nockut[34]) prestligt embætti. þviat[35]) [huerr er skylldugr[36]) kauplaust at [veita þat[37]). Enn krefia ma[38]) [sidan gert er[39]) forna skylldu. ok taka [med þôckum[40]) [huern tima[41]) þat sem huerr[42]) [uill med godu gert hafa[43]). Enn þeir prestar er rangliga [hallda

---

[1]) samþykt B, C, D, F, I, L, N; at b. v. B, C, D, N; [2]) ok sl. B, C, D, F, L, N; [3]) [klerkar B, N; [4]) sl. C, D; [5]) sl. D; [6]) [eda B, C, D, N; [ne G; [7]) [sl. B, C, D, F, L, N; [8]) þeirra B, C, D, F, I, L, N; [9]) doma B, N; [10]) edr D; fyrir L; [11]) manz sl. B, C, D, N; [12]) sins sl. B, C, D, F, N; [13]) [at brndlanpnm þeim B, D; [14]) hefir . . . verit B, C, D, F, L, N; [15]) at lôgnm C, D; [16]) [suspendere eum C, D, F, I, L; [17]) æigi B, N; [18]) pinu B, N; refstrar D, L; refstar F; [19]) ìitz B, N; [20]) Hér endar G; [21]) prestum sl. B, F, I; [þat er ok f. b. C, D; [22]) snb B, C, D; [23]) pnsadar C; pnsada D, L; pusônar F; [24]) konum B; [25]) ef C; [26]) yfir b. v. B; [27]) nema B; [28]) § 41 vantar í N; [29]) ollnm B, F, N; ok ollum C, D; [30]) fastliga sl. C, D; [31]) skiryrdi B, N; eda taka vid b. v. B, N; klokindi eda taka vid (!); [32]) taka ved edr b. v. C, D, F; taka verd fyrir b. v. L; [33]) [nockut B, N; [34]) sitt starf eda b. v. B. F, N; annat sitt b. v. C, D; annat eda I; [35]) en B, F, L, N; þat sem C; er D; [36]) [huerium preste berr L; [37]) [gera B, C, D, F, I, L, N; § 35—42 vantar i H; [38]) hann b. v. B, N; prestr b. v. [39]) [sl. L; [40]) [til sin i I; [41] [hueruitna B, C; [sl. D; [j hnern tima F; [42]) hann C, D; [43]) Hér endar eiginliga statútan í B, N; en út af fyrir sig stendr í þessum handhandritum § 45—49 að orðunum: «þat er ollnngis firirbodit at kona eda

menn þionostu[1]) paska dag. luki biskupi[2]) .iij. merkr ok missi messo sônginn[3]) um .iij.[4]) manadi[5]).

43. [J þeirri sokn skal tiund gera af huerium iardar auexti sem upp uex. huar sem eigandi er at heimilis vist[6]).

44. [Sa prestr er kirkiu tekr at guds lôgum. byggi eignir þær sem hann á at hafa til presttôkunnar til skynsamligrar abudar ok landskylldar um sva morg ær sem skynsamir menn sea at iôrdin kuedr slikrar abudar[7]).

44. [8]) Prestr sa sem fullt æbæli hefir. ok leigir ser adra iord [edr særr til[9]). sva at hann leggr abælit i eydi edr gerir[10]) eindeilld [af þi[11]). gialldi sem .vi. skynsamir[12]) menn meta. æigi skal lęrdr madr skilia meiri landzskylld[13]) [af eignum[14]) enn bera ma. [Enn ef[15]) [iord eydiz[16]) af þi. se[17]) hann [skildr vid bygging iardar[18]) er hann byggir til audnar. ok gialldi [sva mikit[18]) sem skynsamir menn meta at misfarit er med þeim iordum. enn[20]) biskupi .vi. aura. Enn ef prestr sa er til kirkiu kemr. gefr þa sôk hinum er fra for at hann hefir at villd sinni æigi byggt til fullz [eignir þær er til presttôkunnar liggia[21]). þa sanni sa er fra for med eidi sinum at hann gat[22]) eigi betr byggt. ok æigi byggdi hann þui med affalli. at hann skylldi fra[23]) fara. edr[24]) gialldi hinum þat sem hann[25]) misti eptir iafnri leigu. Sva [skal prestr[26]) æ iordu[27]) bua ok af fara

---

iungfru þioni til messu eda alltaris. ok huerr sem þat gerir gialldi mork.» með fyrirsögn: «Vm presta stefnur. Hér endar F; [gera vill med godum uilia L, sem skýtr enn inn úr fyrstu statútu Eilífs: ef prestr heldr frillu, og að orðunum at leggiaz o. s. frv. Þá kemr þessi að orðunum: Engin prestr.

[1]) þannig C; ranglinostu A; oc veita þionosto E; [hallda folk fra þionustu I; [2]) sl. C, D, I; [3]) songa C, D, I; [4]) .viij. C; sex D; [5]) Hér ksmr í C og D (sem að mestu er í eyðu) § 33—34; [6]) § 42 kemr í C á eptir § 45, en í M vantar § 38—43; [7]) § 43 stendr í C á undan § 35; [8]) Cap. fyrirsögn C; [9]) til sl. C; [sl. H; [10]) gerir sl. C, I; [11]) [sl. C, edr gerir etc. sl, H; [af I; [12]) sl. C; [13]) landskylldir C; [14]) i eignir C; [15]) [ok I; [16]) [þær eydaz C, M; eydiz I; [17]) þa se C; [18]) þeirra iarda C, I; [skylldur byggingar "þeirra iarda M, sem hefir ekki meira í heild af statútunni, en út af fyrir sig: «Lærdir menn allir er nefndir verda til presta motz»; [19]) [sl. H; [20]) ok C; [21]) [sl. C; heyra oc liggia E; eigi at liggia I; [22]) feck C; [23]) af C; [24]) ok C; [25]) hinn H; [26]) [skulu þeir C; [27]) iordum sinum C.

sem adrir leiglendingar. edr[1]) suara lǫgum presti þeim er til kemr eptir hann um allt þat sem leiglendingr æ at suara landzdrottni þann tima sem hann ferr af iǫrdu. standa skolo hurdir .iij. þo at engin uęri. þa er hann kom til. stofu hurd. burs hurd. ok elldahus[2]) hurd. ok sva[3]) allar þær er fyrr stodu. Nu ef prestr tekr einhueria þa hurd [ok færir[4]) brott. þa skal hann aptr færa. ok leggia æ landnam presti þeim er i hans stad kemr. ef hann hefir leyst ifra. Enn ef nockut fylgir þar af þreskilldi. af[5]) afdyri. edr gattar tre. þo at ein flis fylgi. þa er husbrot ok[6]) bǫti mork[7]). halft biskupi enn halft þeim er til iardar ferr. Sva ok ef hann brytr setstocka or husi edr nockut[8]) þat sem greyping hefir numit. þa skal hann aptr færa ok gialldi[9]) mork. ok skiptiz[10]) sem fyrr segir. allt þat er husbrot nemr gialldi mork halft biskupi enn halft þeim er til iardar ferr. ok gori hus iafngott sem adr.

46. [11])Lærdir menn allir er nefndir uerda til presta motz skolo koma naudsynialaust. enn huerr er æigi kemr[12]) gialldi biskupi .iij. merkr. ok þilikt sa sem kemr okalladr. utan sæ[13]) eigi annathuart mal at ueria edr sækia. Skolu ok hǫfudprestar[14]) at[15]) tia kapellu prestum. er heima sitia i[16]) heradi. skylldugir[17]) huat gert var logtekit[18]) æ presta moti innan fyrstu[19]) .vij. natta er [þeir koma[20]) heim. Prestr huerr adr heiman fari skal skripta ok husla huern mann siukan i sinni kirkiusokn[21]) Enn þeir lærdir menn sem heima ero skolo [geyma kirkiusoknir allar[22]) til þess er hinir koma[23]) heim fra stefnu. felaust[24]) vid huern] sem þionostu þarf. ok sva [25]) huern tima. er

[1])ok H; [2]) ellda skala I; [3]) sva sl. C; [4]) [sl. C; [5]) eda C; [6]) ok sl. C; [7]) uegna b. v. C; [8]) nockut sl. C; [9]) giallda C; bæti H; [10]) skipte C; skiptaz I; [11]) § 46—49 að orðunum: gialldi sem fyrr segir, er sérstakt i B, N með fyrirsögn: Vm presta stefnur, en C bætir þar við § 43 og endar þarmeð. Hér endar H, I; það, sem eptir er af statútunni er sérstakt í M með fyrirsögn: «Sinodo»; [12]) forfallalaust b. v. B, N; [13]) hann B, M, N; [14]) skylldugir wera b. v. B, M, N; [15]) at sl. E; [16]) þui b. v. B, M, N; [17]) skylldugir sl. B, E, M, N; [18]) lǫgtekit sl. B, M, N; oc laugtekit E; [19]) fyrstu sl. B, N; [20]) [hann kemr B, M, N; [21]) ok skira bǫrn b. v. B, M, N; [22]) [kirkiu ok hennar (sl. M) soknar mǫnnum skylldugir allrar þionostu B, M, N; [23]) kuomu E; [24]) kauplaust B, N; [25]) skal b. v. B, M, N.

soknarprestar þurfa. Lysa skolo prestar[1]) fyrir soknar folki sinu[2]) adr [enn þeir fari heiman[3]) huerr þeim skal [skylldu gera[4]) medan hann er i brottu. Prestr huerr skal hafa med ser til ṡynodum. stolu. handbok ok yfirslopp. ok[5]) sakadr[6]) eyri fyrir huert. þeirra[7]) er hann hefir æigi. ok huert sinn er hann ferr heiman skal hann hafa med ser þionostu. [sem vattar fyrr[8]) meirr[9]). þuiat eins skal prestr[10]) þionostu med ser færa[11]) at hann[12]) fari innan soknar til sannz eyrindis. edr utan soknar ef hann er til þess kalladr[13]). en æigi til ɑlhusa edr annarar samdryckiu[14]). [Huerr prestr ok er sungit hefir .v. uetr. skal eiga[15]) messoklædi ok tida bækr. ok syni a presta moti. Enn ef prestr kemr i annars prestz sokn[16]). medan hann er[17]) á leid til [presta motz[18]) ok fra. þa skal hann embætti ueita þar[19]). þat sem hann er beiddr[20]). sektarlaust. ok beidiz[21]) þar ecki fe fyrir. taka ma hann ef honum er gefit sealfkrafi. ef[22]) þat minnkar ecki tekiu hins sem til stefnu[23]) fór[24]). Allir skolo i kór uera þa er biskup kemr i sæti[25]). edr gialldi eyri. J yfirsloppi[26]) skal huerr prestr æ stefnu sitia. edr gialldi[27]) eyri.

47. Hofudprestar allir ok kapelluprestar[28]) er sokn[29]) hafa skolo telia trv fyrir soknarfolki sinu [a huerium sunnudegi[30]). Bydz ok hǒfudprestum sub pena suspensionis officij et beneficij. at þeir syngi sealfir messur[31]) einkannliga æ ɑllum [hatidis dǒgum[32]) ok heyri[33]) skriptamal soknarmanna[34]) sinna. æigi sidr enn vicarij. i ollum stǒdum þeim sem þeir mega vid komaz. sealfr prestr sa er messo syngr blandi [uatni uid uin[35]) i kaleck. enn æigi klerkr. sva at meira se af [uatni enn uini i kaleck[36]). [sva at vatn riki yfir uini[n]u[37]).

---

[1]) þeir B, N; [2]) næsta sunnudag b. v. B, M, N; [3]) [heiman fari ok sua B, M, N; [4]) [þionostu veita B, N; [þion. giora M; [5]) ella B, M, N; [6]) sekiz B, N; [7]) þetta B, N; [8]) ntar M; [9]) [sl. B, N; en b. v. B, M, N; [10]) prestr sl. B, N; hann M; [11]) hafa B, M, N; [12]) hann sl. B. N; [13]) kuaddr B, N; [14]) samkundu. edr samknomu dryckiu B, N; [15]) [Eigi huerr ok prestr er fim vetr hefr verit B, M, N; [16]) kirkiusokn B, M, N; [17]) i brottu ok b. v. B, M, N; [18]) [stefnu B, M, N; [19]) þar sl. B, N; [20]) bedinn M; [21]) beidi B, M, N; [22]) en B, M, N; [23]) presta motz B, M, N; [24]) er farinn B, M, N; [25]) sitt b. v. M; [26]) sloppi B, M; [27]) giallda B, N; [28]) allir b. v. M; [29]) soknir B, M, N; [30]) [aa huern sunuudag B, M, N; [31]) messu B, N; [32]) [hatidum M; [33]) heyra B, M, N; [34]) manna B, M, N; [35]) [vine ok vatni B, N; [36]) [vini. en af vatni B, M, N; [37]) [sl. B, M, N; [sva at v. r. y. vine E.

48. Engi prestr skal lofa at setia[1]) i kirkiur[2]) kistur edr [husbunat. net[3]) edr skipreida. edr nockurn hlut annan. utan hialpi[4]) undan hernadi edr elldz uada. ok se sem skiotaz[5]) i brott flutt. Enn huerr er odruviss gerir luki mork. Enn ef nockurr madr[6]) [vill gôra[7]) olmusu sina til [annarrar[8]) kirkiv edr annarrar[9]). ok verdr at þui nockurr prestr sannr. at hann uendir[10]) olmosu i annan stad. gialldi kirkiu þeirri ok presti er fra uar huerft[11]) halfu meira enn biskupi .ij. merkur.

49. Eingi prestr skal dirfaz messo at syngia utan hann se skryddr messofotum[12]) ok hafi messubok fyrir ser. kross ok kerti loganda[13]) se á alltari. ok [klerk þann[14]) er [honum andstefni[15]). Enn huerr er at odru verdr kendr. gialldi biskupi môrk [fyrir huat sem brestr[16]). utan naudsyn gangi til. sva at klerkr hans hafi andaz.

50. [Er ok alþingis[17]) fyrirbodit. at iungfrv edr kona þioni presti[18]) til [alltaris i messum[19]). en[20]) huerr er þat gerir gialldi [sem fyrr segir[21]).

51. Leikmônnum skal æigi þolaz at standa i sônghusi[22]) hia klerkum medan þeir flytia tidir. utan þeim einum sem lesa edr syngia med þeim[23]).

52. Eigi skolo prestar folkuapn bera naudsynialaust. enn huerr sem berr gialldi[24]) halfa mork.

53. Postola messodaga alla skal hallda dupplex festum. ok hafa[25]) Gloria in excelsis[26]). ok Te deum. ok Credo in unum deum[27]). huart sem [þessa daga[28]) berr i aduentu edr i langa fôstu. ok skolo þessar antiphonas[29]) ad primas vesperas. þa er

---

[1]) sæfia A(!); safna E; [2]) kirkiu B, M, N; [3]) [notar gôgn B, N; [not gann M; [4]) heriadi(!) E; [5]) fliotaz E; [6]) madr sl. B, N; [7]) [gerir B; [8]) einnar M; [9]) [nockurrar kirkiu B, N; [annarrar kirkiu edr annars stadar E; [10]) huerfr þeirri B, M, N; [11]) haft B, N; [12]) messoklædum B, N; [13]) brennanda B, N; [14]) [klerkr sa B, N; [15]) [andsuare presti B, N; [andzadi honum M; [16]) [sl. B, N; [17]) [þat er ollungis B, N; [Er ok allungis M; [18]) presti sl. B, M, N; [19]) [messo eda alltaris B, M; [20]) ok B, M, N; [21]) [môrk B, N. Hér endar í B og N klausan: Vm presta stefnur. Í N er þó áframhald statútunnar. Capitulum, fyrirsögn M; [22]) kor M; [23]) presti M, N; [24]) biskupi b. v. M, N; [25]) hafa sl. M; [26]) deo b. v. M; [27]) deum sl. M; [28]) [þa E; [þa daga M; [29]) antiphonur E.

æigi ero adrar geruar til. [Tradent enim uos[1]) et cetera. Dupplex festum[2]) skal hallda de[3]) doctoribus Gregorio. Augustino. Ambrosio ok Jeronimo. ok hafa þessar antiphonas ad primas vesperas[4]). similabo[5]) eum. Jste[6]) homo ab adolescensia sua. Jste est qui ante deum. Justum deduxit[7]) Magne presul [gloriosus confessor domini[8]).

54. Enn þar sem prestr andaz se allir skylldugir[9]) þeir sem i nand ero til at koma ok lata lesa psalltara [fyrir sæl hans[10]). enn [sa er annat gerir[11]) gialldi biskupi halfmork[12]) edr .ij. skillinga[13]).

55. Þionostu skal æigi meiri uigia æ pascha dag enn þa sem hann gefr[14]) eptir. en þat sem afgengr se neytt innan halfs manadar. sem fyrr segir. ella gialldi[15]) .xij. aura.

56. Prestar skolo telia fyrir soknarfolki sinu á pascha dag edr[16]) þa daga adra. er þeir skolo þeim guds likama gefa. at menn gangi med allri spekt ok virdingu til þess heilags embættis. ok falli huerr a kne fyrir alltari [sa er[17]) taka skal ok standi eigi upp fyrr. edr gangi i brott. en hann hafi alþingis[18]) neytt guds likama ok skolad uel munn sinn i uini edr uatni.

57. Klérkr skal hafa til Reidu [reint ker med uatni[19]) ok gefa[20]) huerium er þionostu tekr. Enn[21]) ef prestr liggr siukr [þa skal hann gera ôdrum presti bod ok tia honum ef nockurir ero oskilamenn i hans sokn. ok skal sa prestr uera skylldugr at hialpa honum ok hans soknarmônnum sem honum er næstr[22]). Sva skolo oc allir lærdir menn skylldugir vera til at hialpa

[1]) [Estote fortis M; [2]) festum sl. M; [3]) quatuor b. v. M; [4]) ferias M; [5]) Sumbalo M; [6]) Jlle M; [7]) dominus b. v. E; dominus. confessor do'. ad m. O., b. v. M; [8]) [sl. M; § 53 vantar í N, en í staðinn stendr hér § 43; [9]) skylldir M, N; [10]) [j bæ M, N; [11]) [þeir er odruuijs giora M, N; [12]) laup M, N; [13]) En þeir prestar er hallda menn rangliga fra þionuztu paska dag luki .iij. merkur oc misse messosông um atta manudi. Suo oc eigi sidnr þeir sem þeim monnum gefa þionuztu sem eigi eiga at taka eptir logum b. v. M, N; [14]) [gefr hann M, N; [15]) luki M, N; [16]) oc M, N; [17]) [sem M, N; [18]) aullungis adr M; ôllnngis N; [19]) [uatn i hreinu kere M, N; [20]) þegar b. v. M, N; [21]) Nu M; [22]) [þa skal sá uera skylldugur at hialpa honum oc hans kirkiu sokuar monnum sem næstur er þeim lærdr madr. Enn ef sa er sinkur. þa skal giora odrum presti bod oc tia honum ef nockurir oskila menn ero j sokn hans M, N.

kirkiu soknar mônnum hans þeim sem i skilum ero. þar sem þeir sækia til at naudsynium sinum. medan prestr þeirra er siukr. Skoda skal ok huerr prestr ok innuirduliga eptir spyria skilum þeirra. Enn sa sem afrækiz sva at gera. gialldi biskupi halfa mork. en prestinum iafnmikit[1]) sem hann [misti[2]) fyrir hans uangeymslu sakir[3]).

58. Enn ef prestr rægir[4]) mann fyrir konungi edr biskupi. gialldi slikt[5]) sem hinn skylldi er rægdr var ef hann ugri sannr at sok. Enn ef lærdr madr rægir biskup fyrir konungi þa skal hann [ok festa[6]) fyrir sik settar særi af lærdum monnum [ef hann ma synia med logum[7]). sealfr se hann hinn seaundi. Enn ef lærdr madr uerdr sannr at sôk þeirri[8]). þa se fe hans allt[9]) bædi i landi ok lausum eyri j ualldi biskups. ok sva[10]) officium hans ok beneficium. Med eidum skulo lærdir menn ueriaz slikum sektum[11]) sem kirkiu[12]) lôg segia. enn æigi med odrum skirslum[13]).

59. Prestar allir er kirkiur hallda skolo iafnan at þeim sitia ok innan soknar uera. enn huergi languistum i brott [fara ne uera[14]) utan [fullra naudsynia[15]). [Er þeim ok alþingis[16]) fyrirbodit at fara i pilagrims ferdir edr nockurn veg or [sinu biskups dômi[17]). utan biskups [sins orlof[18]).

60. Vtlendir menn. ok sva allir adrir. skolo þar luka tiund sina[19]) af allum afla ok atfôngum. sem þeir ero i uetrsetu staddir. ok þeir ero hina helgu natt. nema þeir se þa at heimbodi[20]) [i adra stadi[21]). þa snuiz su[22]) tiund til uetrsetu.

61. [Messu song skal eigi af presti taka eda beneficium oc ecki doms atkuædi til hiona skilnadar eda forbodanar hinna stærri stormæla utann in scriptis se fram borit med logligum æminningum fyrir frendum j þeim hlutum sem madr fellr j bann af sialfs sins uerki oc þarf eigi æminningar nema banne se lyst þegar sok er gefin oc sannprofud[23]).

---

[1]) svo mikit M, N; [2]) missir N; [3]) [missir j hans uangleymslu sakir M; [4]) lærdan b. v. M; [5]) þuilikt M, N; [6]) [festa at M, N; [7]) [sl. M; [8]) þeirri sl. M; [9]) allt sl. M, N; [10]) sva sl. M, N; [11]) sokum M, N; [12]) kirkiu sl. M, N; [13]) Hér endar N; [14]) [sl. M; [15]) [fulla naudzyn M; [16]) [Er oc M; [17]) [biskupsdæmum M; [18]) [orlof se til þess M; [19]) sina sl. M; [20]) heimbodum M; [21]) [j odrum stad M; [22]) þo M; [23]) [b. v. M; etcetera A.

C.

AM. 350. Fol. bl. 145a—47a skb. skr. 1363 (= A); AM. 347. Fol. bl. 85—86 skb. c. 1370 (= G); AM. 175A. 4to bls. 60—64 skb. c. 1400 (= H). Hér er einungis § 14, en beint á eptir kemr þar svo hljóðandi grein: «Ei skal hion saman vigia. a imbrudǫgum drottins. ok eigi j gagnfǫstum ef þeir menn erv j gagnfǫstum. er vigiazt skulu. ok eigi sama drottins dag sem lyst er. nema biskup lofui»; AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= E); AM. 687A. 4to bls. bls. 4to bls. 4 skb. 1479. Hér er að eins upphafið, og endar á orðinu: úkallaðr (§ 1). Í þessum kafla er mart, sem ekki er í skipan Eilífs að öðru leyti, en aptr eru hér og nokkrar greinar, sem standa í öðrum afskriptum. Prentað í NgL. III, 307—310.

Her segir um presta stefnu[1]).

1. Allir þeir lærdir menn sem nefndir uerda til presta motz skulo koma naudsynia laust. Enn huerr er æigi kemr gialldi .iij. merkr. ok þuilikt sa er kemr vkalladr utan hann eigi at kięra nockut mál edr suara[2]).

2. Ringia skal til prestastefnu. sidan er lesit er ewangelium at cristzkirkiu. ok til þess er syngr sanctus[3]).

3. Hofudprestar skulu nefna lærda menn til farar ok heimasetu[4]). ok skulo sitt sinn huarir fara ok heima uera eptir þui sem nefndir uerda. Allir hægindis prestar skulo setia æ stefnu huerr hia sinum hofudpresti.

4. Hofudprestr huerr skal ok sliku sakadr uera sem fyrr uar sagt ef hann afrækiz at nefna presta til stefnu[5]) huert ær er prestamot skal uera. utan naudsyn hans uirdiz til duǫlu.

5. Enn ef hofudprest heptir sin[6]) naudsyn. þa nefni hann einn huern af þeim kapellu prestum sem næstir ero at fara til stefnu fyrir sik at þui sinni. skulo ok hofudprestar skylldir uera til at tia kapellu prestum er heima sitia i þui heradi huat gert uar a prestamoti innan fyrstu .vij. natta er huerr kemr heim.

6. [7])Prestr huerr adr heiman fari skal skripta ok husla huern siukan mann ok skira born i sinni kirkiu sokn.

---

[1]) Ólæsil. G; kirkin lǫg, fyrirsögn H; [2]) þar b. v. G! [3]) huersu sǫkia skal, fyrirsögn G; [4]) heimaveru G; [5]) ok annarre slikri sekt med ef hann kemr eigi sealfr til stefnu b. v. G; [6]) synnt G; [7]) huersu heiman skal, fyrirsögn G.

7. Enn þeir lærdir menn er heima ero[1]) skulo gięta kirkiu sokna allra til þess | er hinir koma heim fra stefnu felaust uid huern er þionostu þurfti. ok sua huert sinn er soknarprestar þurfa at [fara i[2]) [naudsynia eyrindum[3]) sinum utan sokna sinna[4]) ok lysi þo huerr sinni brottferd i kirkiu durum fyrir soknarfolki sinu næsta sunnudagh adr hann fari heiman. ok sua huerr þeirra skylldu skal gera medan hann er i brottu.

8. [5]) Prestr huerr skal hafa med ser til synodum. stolam. handbok. ok yfuirslopp. ok sekr eyri fyrir huert[6]) er hann hefir eigi. þui at eins skal prestr þionostu med ser færa. at innan soknar fari til sannra eyrinda. edr utan sokna[7]) ef hann er til þess kalladr. enn æigi til ǫlhusa edr annarar samdryckiu.

9. Eigi ok huerr prestr er .v. uetr hefir sungit messo klædi. ok tidabækr. ok syni a prestamoti.

10. [8]) Enn ef prestr kemr i annars[9]) kirkiu sokn. medan annarr a leid til presta[10]) stefnu ok fra. þa skal hann allt þeirra embætti ueita. þat sem hann er bedinn. sektalaust. ok beidi þar ecki fe fyrir. taka ma hann ef honum er gefit sialfkrafi. [enn ecki minnkar þat[11]) tekiu hins er til prestamotz er farinn.

11. [12]) Allir skulo i kór komnir er erchibiskup[13]) kemr i sęti sitt. edr gialldi eyri.

12. J yfirsloppi skal huerr a stefnu sitia. edr gialldi eyri. Engin skal odrum slopp lia til stefnu. enn ef lér. gialldi hann[14]) eyri. þuiat allir skulo yfirslopp ok korkapu eiga. Enn ef missir. gialldi eyri fyrir yfirkapu[15]). enn .ij. aura fyrir yfirslopp. ok huerr er stendr upp[16]) i kor utan slopp edr korkapu at tidum. gialldi mork.

13. Nu þegar stefna er sett. ok erchibiskup hefir þionostu ueitt. edr sa sem stefnu helldr[17]). skal rannsaka at allir prestar sé komnir [i ánefndan dag[18]). Enn ef [þa er einhuerr

---

[1]) sitia G; [2]) i sl. E; [sl. G; [3]) [naudsynium G; [4]) at fara b. v. G; [5]) Vm presta skylldu, fyrirsögn G; [6]) þeirra b, v. G; [7]) soknar G; [8]) Vm fôr presta, fyrirsögn G; [9]) prestz b. v. G; [10]) presta sl. G; [11]) [ef þat minkar ekki G; [12]) Her segir huersu prestr skal buinn a prestamote, fyrirsögn G; [13]) biskup, alstaðar G; [14]) halfan G; [15]) kapu G; [16]) vppi G; [17]) þa b. v. G; [18]) [sl. G.

æigi kominn[1]). þa lati hann er brottu er segia naudsyn sina med einhuerium presti. ok skulo lærdir menn skoda [naudsyn hans[2]) med yfirdômi erchibiskups. [3])Enn ef prestr sitr innan bæiar ok uill æigi koma forfallalaust til tals. gialldi .iij. merkr. En sa sem gengr af stefnu [forfallalaust. utan leyfi[4]). gialldi .ij. aura.

14. [5])Rannsaka skal [ok þa[6]) a stefnu huart[7]) prestar hafa rettbodit messo daga ok ymbrudaga æ þeim .xij. manadum. ok huerr er æigi hefir rettbodit gialldi .ij. merkr fyrir huert er hann hefir misbodit. Skal ok lysa æ prestamoti huersu fasta ok aduenta kemr a þeim .xij. manadom. enn sa er misbydr sidan gialldi .iij. merkr.

15. [8])Enn ef einnhuerr gengr i kirkiu utan orlof. gialldi eyri.

17. Allir skulo skynsamliga[9]) æ stefnu uera. ok lyda uel málum erchibiskups ok annarra[10]) lærdra manna þeirra er mala efni eigu at kięra[11]). ok eigi byria nockura kięru. [utan erchibiskup lofi[12]). Enn ef hann byriar edr uliodar[13]) gialldi[14]) eyri [fyrir huert sinn er hann gerir[15]).

17. [16])Erchibiskup skal sialfr salu messo syngia einn huern dag medan stefnan stendr. ok skal ringia til sem til prestamotz. skulo lærdir menn [allir þeir[17]) sem innan bæiar eru offra at þeirri messo pening enskan edr halfan ôrtug sylfrs edr gialldi þuilikt sem hann hefdi æigi til stefnu komit a þeim degi. enn halfu meira ef huarstueggia missir. skal þui offri skipta imilli fatækra manna.

18. Vpp skulo lesaz a prestamoti nôfn þeirra [lærdra manna[18]). er [fra hafa fallit[19]). huerrar stettar sem huerr[20]) hefir uerit. ok gôri þat huerr hofudprestr i[21]) sinu fylki.

19. [22])Ef erchibiskups frafall uerdr. þa skal huerr prestr æ þeim.xij. manadum syngia honum til miskunar .viij. salu

---

[1]) [kemr eighi aa nefndum dagh G; [2]) [hana ok meta forfaull hans G; [3]) Ef prestr uil eigi koma, fyrirsögn G; [4]) [orlofslaust fyr en hon er lukt G; [5]) Fostor, fyrirsögn G; [6]) [sl. H; [7]) ef G; [8]) Vm orlof, fyrirsögn G; [9]) sidsamliga G; [10]) annarra sl. G; [11]) flytia G; [12]) [fyrr en herra biskup lofar G; [13]) ohliodan gerir G; [14]) biskupi b. v. G; [15]) [j huert sinne G; [16]) Vm ofran, fyrirsögn G; [17]) [sl. G; [18]) [presta G; [19]) [fram hafa farit G; [20]) huerr sl. G; [21]) firer G; [22]) Vm salu messur, fyrirsögn G.

messur med ollum salu tidum. enn fyrir sæl huers prestz sem andaz .iij. [salu messor[1]) med salu tidum. skulo i þessu samhelldi uera allir korsbrædr at cristzkirkiu huat uigslum sem huerr hefir.

20. [2]) Engi skal odrum ranga sǫk gefa æ stefnu. en ef hann gefr. gialldi slikt sem hinn skylldi ef hann uęri sannr at sǫk. utan sa er sǫk gefr sanni med eineidi. at hann þottiz eptir rettu upp bera sitt mæl. sua þo. at hans tala uirdiz æigi hinum til vfrægdar edr fiolmælis.

21. [3]) Fastandi skulu allir a[4]) stefnu koma. edr gialldi mork.

22. [5]) Leyndar mal ǫll þau sem rædd ero á stefnu. ok bydr erckibiskup þau at leyna. ok berr þau einn huerr vt. [ok segir þau[6]). gialldi .iij. merkr ok se suspensus ipso facto a beneficio et officio[7]). ok skipti erkibiskup [þeim rentum sem þui suara[8]) fatækra manna[9]) i milli. ok pini hann[10]) meirr ef þess þickir uid þurfa.

23. [11]) Prestar þeir[12]) ok diaknar sem æigi hafa kirkiur. skulo æigi æ stefnu vera utan leyfi. ok sua prestar þeir sem hedan uilia fara or biskupsdæminu nema þeir æigi at suara malum[13]) edr sækia. Enn ef þeir sitia a stefnu orlofs laust gialldi .iij. aura[14]).

24. [15]) En[16]) þat allt sem leikmenn tekr. ok [þa berr[17]) at uita. ok a prestamoti uerdr tekit. ok skipad. þa skal huerr[18]). sua þeir sem heima satu. sem hinir er til stefnu foro[19]). þat lysa fyrir soknar folki sinu ok kunnigt gera med allri grein ok skilriki i kirkiudurum innan þess halfs manadar. er huerium uerdr kunnigt gert. ok sua opt sidan sem vid þickir þurfa[20]).

25. Sua er ok einkannliga skipad. at prestr huerr er at ueitzlu kirkiu sitr ok ferr fyrr brott en hann ueitir. at hann skal giallda þeim er til kirkiu kemr mork fyrir ær huert er

---

[1]) [sl. G; [2]) Sakir, fyrirsögn G; [3]) Vm fǫstur, fyrirsögn G; [4]) til G; [5]) Vm lǫyndar mal, fyrirsögn G; [6]) [fyrir adra menn G; [7]) vm sex manade b. v. G; [8]) [þetta er þui suarar G; [9]) presta G; [10]) þo b. v, E, G; [11]) Vm orlof at stefnu, fyrirsögn G; [12]) oc lærdir menn b. v. E; [13]) malum sl. G; [14]) merkr G; [15]) Vm lysingh, fyrírsögn G; [16]) En sl. G; [17]) [þeim hefir G; [18]) soknarprestr b. v. G; [19]) voru G; [20]) Af því, sem eptir fer eru ekki nema einstaka greinar í G.

hann hefir setit sidan er hann ueitti. Enn ef nockurr berr þriotzku uid. ok uill æigi luka sem nu er sagt. ok uerdr þat kiært a prestamoti. gialldi .xij. aura fyrir mork. enn erchibiskupi halfa mork i sektina.

26. Sua skal ok huerr fylkisprestr lata koma til prestamotz med skilriki romaskatt af ǫllu sinu fylki. En huerr er odruviss gôrir sakir leti. vanræktar edr illuilia. gialldi halfa mork. Enn ef kapelluprestr þriozkaz vid. ok lykr æigi sinum fylkispresti i fyrnefndan tima. luki þuilika sekt sem fyr segir. Ero ok allir skylldir eptir fornri ueniu at luka presta silfr a prestastefnu. korsbrodir[1]) huerr eyri ok slikt fylkisprestr huerr. fiordungsprestr huerr halfan eyri. enn capelluprestr ôrtug. Nu huerr er æigi lykr þetta sem nu er sagt luki annat slikt ok sektina.

27. Sua er ok skipat ok stadfest a prestamoti. at huerr prestr er annan kallar heriansson. edr odrum þuilikum okuędis ordum. er honum megu uirdaz til hueysla. skal luka herra biskupi .iij. merkr i sekt. enn hinum er hann taladi til. fullretti eptir .vj. presta domi. sua skulo ok allir prestar innan Agdaness gera penitenciario i Nidarosi tiund af ǫllu sinu sádi bædi utan gardz ok innan. ok af ǫllum sinum rettum fongum sem þeir taka af sinum mônnum. enn huerr sem odruuiss gerir suari þuilikri sekt sem i cristnum retti a kuedr.

28. Nu ef nockurr prestr neitar sueini annars prestz kost eina nátt edr .ij. ef hann liggr þar vedrfastr. ok þroti[2]) kost. þa luki hann erchibiskupi mork sylfrs. edr .vj. skillinga enska.

29. Enn ef nockurr prestr neitar ôdrum presti forbeina ok kost. edr skip. ef loglig þorf berr til. sua ok sa er neitar sueini erchibiskups eda ôdrum logligum erinda manni hans. þa luki erchibiskupi .iij. merkr forngilldar. ok missi messosong sinn. þar til sem erchibiskup leggr nockura likn a med honum med korsbrædra sinna rádi.

---

[1]) þannig E; korsbrædr A; [2]) þrioti E.

D.

AM. 344. Fol. bl. 76—78 skb. c. 1350—1400. Á undan er skipan Jóns biskups Sigurðarsonar frá 1345.

Ex statut[is] Eilifi Ar[chi] Episcopi[1]).

1. Ef prestr efar at barn sie skirt annat hvart af ordvm þerss er skirdi eda heyrdi hann [tv]ifallt vm herma þa er hia voro i þerssv efni primsigni prestr ok skiri med þerssvm ordvm. si baptizatus es non te rebaptizo. sed si non es baptizatus. ꝁ ego baptizo te in nomine patris et filij et spiritus santi ok geri allt sem vant er sidan.

2. Krismv skal hverr prestr nẏia taka a hverivm xij manvdvm. krismv ok evcaristiam skal hverr prestr i kirkio sinni i læstri kistv hreinliga vardveita eda geẏma at eingi ohreinindi nai. æn ef eigi er sva geymt ok kemz at mvs eda hvndr eda onnor ohreinendi þa se hann suspensus ab officio misse þar til er hann finnr biskup ok taki biskup af honvm messvsȯng vm. iij. manadi. ok luki prestr mork firi þat er eigi var i læstri kistv geymt.

3. prestr skal iafnan til reidv vera hvervitna sem hann verdr kvaddr lȯgliga at skira barn eda fara i n[av]dsyn til sivkz manz. æn ef hann firirnemz kvaddr og deyr barn oskirt eda sivkr madr oskriptadr. þa se hann ipso facto suspensus ab officio et beneficio. ok godz hans þat sem hann hefir aflat a kirkionni i biskups valldi sva framt sem skẏnsamliga er moti farit presti. huart sem hann þarf a sio eda landi at fara se iafnvel heim reiddr sem heiman ok sva at hann þvrfi eigi sialfr at roa.

4. Lysa skolo prestar hvern tima i langafȯstv einkanliga firir soknarfolki at hverr madr karl eda kona er samvitzku alldr hefir til skal it minzsta einn tima a. xij. manvdvm til skripta ganga vid soknarprest sinn ok þviat eins vid annan at soknarprestr hans lofi honum. ok ef vtansoknar madr nema pilagrimar eda vegfarandi menn se komandi til skripta til nockors prestz orlofslavst. þa segi prestr honvm þegar at hann hefir hvarki valld til at leysa hann ne binda ok visi honvm sva aptr til soknarprestz sins.

[1]) Með hendi AM. bætt við, en hin forna fyrirsögn er máð út.

5. Æingi prestr skal heyra skriptamal þers manz er hann veit i banni vera fẏr en hann er leẏstr af þeim sem med lôgvm a at leẏsa ok þar med skolo prestar fẏrst eptir leita i skriptamalvm þar næst hvart hann kvnni credo et pater noster et ave maria ok biodi at þeir nemi sem fẏrst er eigi kvnna adr.

6. Æingi prestr skal i skriptamalvm bioda nockorvm eda til leida at hann sveri eda trvlofi at hann skvli þa eina hveria synd skriptborna alldri optar gera. einkannliga þær sem sizt ma varaz. þviat ef hann gerir sidan [mo]ti iatan sinni. þa brytr hann tvifallt.

7. Kenna skolo prestar þeim sem þeir skripta hversv þeir skolo til skripta ganga at þeir segi sva sin afbrot at þeir rægi sik en eingan annan nefniliga vtan syndinni se sva hattad ad hann megi hana eigi odroviss segia sem henda kann at hann hefir haft systvr sina eda þvilikt annat ok at þeir skriptberi med sannri idran allar sinar syndir ok misgiordir ok leẏni eingv af ok fari sidan eptir innvirdvliga at hann vili syndir sinar skriptbornar þa af segia ser framleidis ok halda sik fra þeim ok tia honvm verdlavn misverka sinna ok þa ombvn er hann fær af gvdi ef hann bætir. ok mikilleika þeirrar pinv er hann skal fa ef hann deyr i þerssvm syndvm. ok ef sa iattar yfirbot med idran þa skal honvm skript setia ok leysa hann sidan ok leggia hônd i hofvd honvm ok segia absolucionem et remissionem et cetera. Æt ego absolvo te avctoritate domini nostri iehsv christi et beatorvm apostolorvm petri et pavli et [officij mihi¹) commissi ab hijs peccatis que confessus es et ab alijs que oblitus es in nomine patris et filij et spiritus sancti. amen. Æn ef nockorr svarar sva at hann vill af nockorri synd eda fleirvm eigi lata þa skal prestr heẏra skriptamal hans þav sem hann vill segia ok gefa honvm rad a þenna hatt þo at þv ættir allan heiminn ok gæfir hann i olmvsv ok iafnan fastadir þv medan þv lifir þa odladiz þv himinriki eigi þvi helldr medan þv liggr i hofvdsyndvm eda hefir vilia til framleidis at gera. en þo ræd ek þer at þv fastir ok giorir olmosv ok onnor miskvnnar verk ok bid firir þer idvliga þviat þe[rss fyrr] mvn gvd birta hiarta þitt ok kv[edia] til idranar ok yfirbotar.en einga adra absolvcionem skal hann gefa honvm

¹) [officivm missi(!) hdr.

vtan bioda. at hann halldi hans rád ok sem fÿrst komi hann aptr til hans. Æigi skal nockor prestr gefa absolvcionem firir nockora eina skriptborna synd nema hann vili allar segia ok bæta. skal þo einkanliga þar varaz at hann leidi eingan i orvilnan.

8. Þat skal hverr prestr geÿma at hann seti eingvm þa skript ne biodi þann lvt sem sa er til skripta geingr segiz med engv moti halldit geta at hans synd yrdi sidan þvi meiri er hann hefdi eigi sidan halldit tekna skript skal þo hverr telia firir sem bezt at hann hafi fvllan vilia til at bæta ok sÿna honum hversv mikit hann hefir tapat i syndinni oc hversv hann aflar allt aptr med skriptagangi ok yfirbot.

9. Þat skolo prestar ok giorla geÿma at þær ero svmar syndir sem er stvldr okr ok allt þat [sem n]ockor hefir annars oheimillt g[o]dz ok hveria leid sem þat er til komit. þa ma sv sÿnd alldri bætaz nema rettvm eiganda se aptr lokit med fvllnadi ef [honvm] eda hans orfvm ma na. leyniliga ef leynt er. ok ef honvm nair eigi þa gefiz olmosa eptir prestz radi. Æn ef sa hefir eigi til er aptr skilldi lvka ok villdi þo giarna giallda ok ser prestr idran a honvm. þa seti hann honvm skript ok gefi absolvcionem ok biodi at lvka aptr med fvllnadi þat fÿrsta sem hann kann fa.

10. Prestar allir er kirkior vardveita ok cvram hafa tekit af biskupi hafa fvllt valld hverr i sinni sokn at setia skriptir ok leysa soknarmenn sina af ollvm leyniligvm sÿndvm ok misgiordvm skriptbornvm vid sik. Æn i þeim einum atbvrdvm skal til biskvps visa ok eigi odrvviss afleysa leyniliga ef leynt er. j fyrstv ef nockor hefir fallit i bann þat sem lögin lia biskvpi einvm af at leÿsa sem er. ef nockor hefir lagt heiptvga hönd a klerk eda klavstra mann. annar hvervitna sem finnz inregvlaritatem[1]) contractam. sem er ef nockur lærdr madr prestr diakn eda svbdiakn hefir svngit eda þionostv veitt eda embætti i kirkio in maiori excommvnicacione ef nockor hefir hlavpit eda yfir gleÿmt sinvm vigslvm eda tekit vigslvr af odrvm biskvpi orlofslavst vta[n] sa se davdvani er til skripta geingr eda miög sivkr þa ma hverr prestr firir allar syndir

---

[1]) inregvlaritaritatem (!) hdr.

aflavsn gefa skriptbornar þo med þui skilordi sem fyrr segir ef honvm batnar.

11. Æn ef prestr rýfr skriptamal ok verdr at þvi sannr. þa se hann tekinn af vigslvm ok settr i hit hardazta klavstr ok geri þar æfinliga idran. ok hafi biskvp fe hans.

12. Sivkvm manni skal einga skript setia vtan heýra skriptamal hans ok segia sva. þv skalt fvlla [tr]v [ok] van ok akall hafa til allzvalldanda gvdz at hann vili firirgefa þer oll þin afbrot ok kalla þer til arnadarordz ivngfrv sanctam mariam ok alla gvds helga menn ok gef firir sal þinni slikt sem gvd skytr þer i hvg adra skript set ek þer einga vtan ef þer batnar kom til min sem fyrst ok teli fyrir honvm sem innvirdvligaz at hann idriz sem hann orkar ok leggi hônd a hofvd honvm ok gefi [honvm] lavsn sem [fyrr] segir.

13. Fýrirhodit er [ok at] nockor prestr dirfiz at segia messv a nockorn d[ag] fyr en hann hefir adr rækiliga svngit ottosông ok prim[a] de tempore.

14. Þat er firirhodit at nockor sa prestr sem hann veit sik vera staddan i hofvdsýnd[vm] dirfiz at segia messo fyrr en hann hafi nefniliga ok skilvislega skriptborit þa sýud vid þann prest er hann nair fyrst. vtan navdsyn se at. ok idriz þa syndarinnar med þeim hvg at hann vili skripthera hana þegar hann nair presti.

15. Medr allri geymslv skolv prestar at sia i messvm at eingi ohreinindi megi koma i kalek. ok at eingi dropi komi or honvm de sanguine christi a klædi eda alltari. Æn ef sakir nockorar vangeýmslv kemr a corporal eda alltarisdvk þa skal þva yfir kalek i þrimr vôtnvm ok skal þa ahlvcionem prestr sialfr taka. en ef a alltari kemr eda i ôdrvm stad a trie eda stein. þa skal prestr þann dropa sem skiotaz ok sem giorst med tvngv sinni af sleikia ok skafa sidan eptir eda telgia ok brenna sponvna ok steypa i alltari eda hia sva at eigi verdi trodin. [sva] it sama skal gera ef flvga madkr eda ohreinindi fellr i kalek þann sem prestr ma eigi haskalavst neýta.

16. Hvern tima sem prestar finna i messofotvm bokvm eda nockori geymslv oblatam heila edr brotna. ok efar hann hvart vigd er þa skal prestr neýta þa oblatam sakir varhygdar eptir receptionem sangvinis.

17. Prestr skal hvern tima er hann ferr vm herad at navdsyn til sivks manz hafa med [ser vi]aticvm hreinliga geymt i hand[bok ok] bera sialfr firir ser a briosti sinv bæ[di til] kirkiv ok fra ok eigi odrvm i hendr fa vtan prestr se at vigslv eda diakn.

18. Prestr skal eigi gefa þionostv vtan biskvps orlof nockorum þeim sem i stormælvm er eda oginbervm glæpvm fýr en þeir bæta eptir lögvm sin afbrot ok [eigi] annars soknarmanni navdsýnialavst. Æn ef ödruviss gerir gialldi biskvpi halfa mork nema hann verdi krafdr at veita sivkum manni þionostv i annars prestz sokn þa skal hann fara til ok veita honvm navdsynia hialp.

19. Corporale skal sialfr prestr vid alltari þva i hreinni mvnnlavg ok steypa vatnit i sacrarivm þar sem þvegit var i ma hann ok sidan i hendr fa diakn edr svbdiakn. sem hann hefir skolat at þva betr ef þarf. Æn alltarisblæiv ok handklædi þat sem prestr þvrkar hendr sinar a eptir sacrificivm þa skal i kirkio vel skola ok steypa vatnit i sacrarivm ok fa i hendr konv sidan ef betr þarf at þva. Allt þat sem [er] i messoklædvm eda gögnvm þeim sem gvdi er vigt til handa ok orfýrnt er skolo brend vera [i kirkio] ef þav ero nýtlavs ok steypi oskv hia alltari vndir þili nidr.

20. Æf madr er drepinn sa sem i stormælum er eda forbodadr af heilagri kirkio þa skal þess lik eigi at kirkio grafa. Æn ef nidr verdr sett med ofrkappi þa se eigi tidir veittar i þeirri kirkio fýr en biskvp er fvndinn ok veiti þo prestr alla þionostv soknarfolki sinv þvi sem i skilvm er. ok ef hann þarf at veita þionostv at gefa sivkvm manni. þa [lofaz] honvm at segia messo i þeirri kirkio leýn[iliga] med einn mann eda vigi þa sva m[i]kla sem þarf ef hann er eigi nær ödrvm prestvm staddr.

21. Æf kona sykiz af sængar reckio(!) þa se henne eigi neitad olian ef hon er eigin kona en frillv neitaz nema sa iati at eiga hana sem til hennar hefir tekit eda hon iati skilnadi vid hann ef henne batnar. Æf kona ferr a sæng iij. vikvm firir paska þa firir tignar sakir vid daginn se henne lofat at ganga i kirkio a paskadaginn ok taki þionostv.

22. Hverr prestr er at þvi verdr kendr at hann lockar eda teygir nockorn sivkan mann eda heilan or annars sokn at

kiosa at sinni kirkio ser leg þa er hann skylldr aptr at færa til soknarkirkio þat lik ok allt þat med fvllnadi er þvi liki fýlgdi ok sva skal hvervitna er nockor prestr tekr lik or annars sokn vtan pilagrima ok vegfarandi menn. vtlendzka menn ma i þeirri kirkiosokn iarda sem þeir andaz ef þeir gera eigi adra skipan firir ser.

23. Þeim monnvm ollvm skal heilagr kirkiogardr neitaz sem i banni deyia eda vt ero settir af heilagri kirkio nema þeir hafi a efztvm dogvm sinvm af presti leystir verit eda bedit lavsnar m[ed] idran. ef presti gat eigi nád ok ef hann deyr i þeirri idran oleystr. þa skal prestr leysa hann davdan ok sidan grafa i kirkiogardi. Æigi skal opinbera okrkarla eda villvmenn eda þa sem sialfir týna ser iarda i kirkiogardi vtan biskvp sialfr gefi orlof til.

24. Lærdvm monnvm er bodit at þeir skolo hreinliga lifa ok hafa gott ok sæmiligt medferdi [i o]llvm lvtvm. varaz skolo þeir [all]a breytni i klædnadi sinvm bædi at lit ok skvrdi. j yfirklædvm sinvm ollum skolo prestar einlit klædi hafa allzkýns vtan eigi gvlt ravtt grænt eda ravndott.

25. Skegg sitt ok krvnv skolo lærdir menn lata raka sva opt sem þarf ok harskvrd hafa kringlottan sva stvtt at eýrnasnepill sýniz eda lvki mork.

26. firirbodinn er prestvm allr osæmiligr fiarafli ok kavpskapr sa at kavpa nockorn lvt til þerss afla at hann seli hinn sama dýrra vt aptr.

27. Æigi skolo lærdir menn taka vmbod nockorar kærslv eda standa a stefnvm firir leikmannadomi. vtan sæki rett sinn eda kirkio sinnar eda þeirra annara er lôgin bioda. firir eckior edr bôrn fôdrlavs eda frendr.

28. Klerkvm ollvm er fastliga firirbodit vndir bannz pinv i nockorvm domvm at sitia eda doma eda bref at rita eda i nockorvm radvm eda reidvm eda samþykt vera vm [lif l]at eda lima manna. Æigi skolo lærdir menn vitni bera eda nockora eida sveria firir leikmonnvm eda leggia sik vndir leikmannadom ne vm nockorn lvt eda nockors annars vtan biskvps orlof.

29. Lærdvm monnvm er firirbodit at sitia brvllavp þav sem eigi hefir adr lyst verit at lôgvm en hverr er at þvi verdr kendr þa skal biskvp svspendera hann ab officio per trien-

nivm ok eigi þo meiri refstar van ef biskvpi lizt eptir malavöxtvm.

30. Sva er ok firirbodit svb pena svspensionis at syngia pvsanar messv yfir konvm er þær giptaz ok yfir eingvm vtan ivngfrvm einvm.

31. firirbodit er ollvm monnvm fastliga vndir bannz pinv at gera nockot kavp eda skildyrdi eda taka ved eda krefia nockorn mann firir pvsan iardan eda olean eda nockot sitt starf eda prestligt embætti. er hverr er skylldr at giora kavplavst. en krefia ma hann sidan forna skylldv ok taka med þockvm hvetvitna þat sem hverr vill med godv giört hafa[1]).

E.

AM. 174B. 4to tvö skinnblöð úr bók í 12mo frá c. 1370; skorið er utan af báðum blöðunum að endilaungu; 2. bls. er að mestu auð og á 3. bls. hefir ekkert verið skrifað.

26. . . . . . [mes]suklædi ok alltarisbunad ok . . . . þionustu heyrir til i heilagri k[irkiu] . . . . verdr kvnnr giallde firir han[d]kle[di] . . . . halfan eyri firir alltaris bleiu . . . . eyre firir sacrarium ij aura firir c[orporale] . . .

27. [C]orporale skal prestr sialfr þuo . . . . . munlaugh ok steypa vatnid i [sacra]rium. en alltarisbleiu ok handklę[di] . . . hendr sinar eptir sacrificium þa skal . . . . . . steypa vatni i sacrarium ok fa . . . .

(27) [A]llt þat er i messofotum er eda . . . . . . gognum þeim er gudi er u[igd] . . . [orfy]rnd eru skolu brend vera i kirkiu . . . . ok steypi osku hia allteri unndir þ[il nidr].

49. Engi prestr skal dirfazt messo sy[ngia] . . . . . [sk]ryddr messofotum ollum ok hafe . . . . . . kerti brennanda se a allteri ok kl[erk] . . . . En huer er at adru uerdr k[vnnr] . . . . at klerkr hans hafue andaz.

---

[1]) Hér kemr án línuskils skipan Páls erkibiskups hins síðasta.

50. . . . . [firirb]odit at kona eda jungfru þi[oni] . . . . . [hue]r sem þat gerir gialldi sem . . . .

57. . . . . . þa . . . . [skylld]igir at hialpa hans kirkiu . . . . [1].

. . . . skylldugir . . . . | . . . [eink]anliga i þ . . . en sa er annat gerir | . . . . . ga luki vj ꝳerkr ok missi mes[susðng] | . . . . . dagliga fra þionostu a paska-d[ag] | . . . . . . di . . . ef hann liggr vedrfastr | . . . . . . sueini annars prestz kost eina nott | . . . . . . mork silfrs forna edr vj skillinga | . . . . . . [forb]eina i kost edr skip enska | . . . . . . sua ok sa er neitar suei[ni] | . . . . erenda manni hans þa l[uki] | . . . . songs sins þar til biskup leggr . . . . | . . . . [med kors]brædra sinna radi . . . | . . . . . . eptir fongum sua sem kirkiunar goz ꝳa a | . . . . biskupi sinum sua mikit sem forn | . . . . iammikit i sektina firir | . . . . u er hann fellir nidr þa rei | . . . . skylldugr er hann ok sialfsagdr | . . . . vili betr gort hafua | . . . .

F.

AM. 688B. 4to bls. 1—4 skb. skr. 1479; tvö blöð maukfúin og dottnar mjög stórar spildur úr báðum blöðunum.

9. . . . . [suspensus a]f officio . . . . [l]æstri hir[zlu] . . . .

10. [Prestr skal iafn]an til [reidu vera] . . . . . . [ed]ur fara j na[udsyn] . . . . ok . . . .

11. . . . . ath . . . . prestz sins.

[1]) Hér þrýtr bls. 2. það, sem eptir fer, stendr á bls. 4. sbr. C § 28—29.

12. [Ein]gi prestr s[kal heyra skriptamal þess manns er hann veit i banni vera. fyr]r en [hann er] leystur af þeim sem [at l]avgum a hann [at leysa] þ[vi at] þ[ar] skal prestr furst eptir fretta j skriptam[alum] oc þar næst huo[rt] þeir kunne [cre]do oc pater noster [aue] maria oc biode ath þeir nemi [sem f]urst þeir [e]ig[i] kunna adur.

13. [E]jnge prestur skal [j] skriptamalum bioda nauckurum edur til leida ath hann [sueri ed]ur tru[lofi] at hann skal þa einhueria skriptborna synd eigi optar gera einkanliga þær sizt ma warazt [þviat] ef hann gerir j mothi j[at]an sinne þa brytur hann tuifallth.

14. [K]enna skulu prestar þ[eim er vid þa til] skripta ganga huersu þeir s[kulu sk]ripta oc ath þeir segi sin afbrot en ræge sigh en aunguan annan nafnliga v[tan sy]ndin [se suo] hattuth ath hann megi eigi hana au[druui]sv skriptbera sem opt[liga kann] henda ath ef hann hefir systur sina [edur a]nnath þuilikt oc ath þ[eir skri]ptberi med rettri jdran allar synder sinar oc misgiordir oc leyne aungu oc fare sidan eptir jnuirdiliga ef hann uill sýndir þa skriptbornar af segia sier oc framleid[is] . . . . er hann hefir . . . . [1]) skal hann gefa honum . . . . . . [han]s rad oc [komi sem] furst aptur til hans. Eig[i skal oc nockurr prestur gefa nockurum manne absolut]ionem fyrir [einhu]eria skiptborna [sy]nd nema hinn uil[i] allar [segia] oc bæta. [skal þat þo] eink[an]liga varazt ath hann leid[i au]nguann [i] vanhof.

15. [Þ]at skal oc huerr prestr geyma at hann sete aungvm [þ]a skript ne [biode] þat nauckut sem sa er til skripta geingr segi sig med au[ngj]u m[oti] halldit geta. þui at hans synd yrde þa . . . meire sidan en a[dur] ef hann h[ellde] eigi tekna skript. skal þa huerr [prestur] telia firir honum sem [b]ezt ath hann hafi fullan uilia ath bæta oc syne huersu mikit hann [hefer ta]pat j s[yn]dinne oc h[uersu m]ikit hann h[efer] aflat aptur med skriptagang oc yfirbot.

16. [Þat skulu] prestar [gior]la geyma [ath] þær eru

---

[1]) Dottinn mestr hluti blaðsins úr af fúa og sjást að eins stafir á stangli eptir úti við spássíuna.

sumar syndir sem er stulldr e[dur ran oc a]llt þat er noc[kurr] hefir annars goz ooheimilt hueria leid [er] þat er til komit þa ma [su] synd eigi bætazt nema rettum eiganda se aptur loktt med fullnade ef honum [na]ir edur hans aurfum [ley]niliga ef leynt er oc ef hann nair eigi þa gefizt j aulmaus[u] eptir prests [radi] . . . . giarna oc . . . . [absolucion]em oc biodi . . . . [f]æ.

17. . . . . oc curam [h]afa . . . . [kir]kio sokn ath se[tia] . . . . [synd]um . . . . um . . . . af . . . . [a]th le[ysa] . . . . [no]ck[ur] [m]adr . . . . atem . . . . sungit . . . . .in maiori excom[municacione] . . . . gleymt sinum vigslum . . . . sinum . . . . vtan sa [se d]aud[vænn]. . . . . [mi]og siu[kur þa m]a huerr prestur fyrir all[ar] . . . . . . [a]flausn gefa þo med þui skilordi sem furr [segir].

18. En ef [prestur ryfur skript] edur verdur hann sannur ath þui þæ se hann [af tekinn vigslum oc h]afi biskup fe hans oc verdi settur i [it] þraunguazta klaust[ur] ath giora þar æfinliga jdran.

19. Sjukum manni skal eigi skript sethia vtan heyra skripta mal hans oc segia suo þu skalt fulla tru oc von hafa oc akall til almættigs guds ath hann verdugizt oc vili firir[gefa] þe[r] a[ull] þin brot oc kalla þier arnadarordz jungfru Mariu oc allra guds h[eilagra] ok gef firir sal þinni kirkiu oc fatækum monnum slikt sem gudh kennir þer. adra skript set egh þer aungua vtan ef [þier b]atnar kom til min sem fyrst. ok tel þa firir honum s[em jnnuirdu]ligazt [ath hann jdri]zst sem hann orkar oc leggi hond æ haufu[d] honum oc gef[i honum absolucionem sem fyrr seg]ir.

20. fyrirbodit er ath nauckur prestur dirfizt ath segia messu æ [nauck]urn dagh furr enn hann hefir rækiliga adur haft ottusaung oc prima de tempore.

21. [Þ]ath er einkanliga firirbodit at nauckur prestur sa

er hann veit sik staddan j haufut s[ynd]um . . . .
. . . . [skil]riklega . . . .
. . .

22. . . . . allri . . . . san[guine christi] . . . . [no]ckurar . . . . . .
. . . . . þrim . . . . alltari k[emur] . . . . .
. . . . gerst med . . . . . . [spon]una [oc stey]p[a] . . . .
. . . . suo hit sama. . . . . [ohreinin]de falla j kalek þ[at]
. . . .

23. [Huern ti]ma er prestur . . . . [no]ckure vangeym]slu ob[latam]. . . . . . [ef]az h[uort] vigd er þa skal hann þa ob[la]tam sia[lfur neyta he]nnar eptir receptionem corporis et sanguinis.

24. [P]restur skal huern tima er hann [fer]r j herad j naudsyn til siuks manz [hafa med] sier viaticum hreinliga geymt [j] handbok æ [brio]sti sinu badi til kirkiu oc fra oc eigi audrum j hendr fa utan prestur se [ath] wigslu edur diakn.

25. Prestur skal eigi þionusto gefa utan biskups ordlof þeim sem j storskriptum eru edur opinberum glæpum fur en þeir bæta eptir laugum afbrot sin oc eigi annars soknarm[anni naud]synialaust. enn· ef odruuiss gerir gialldi biskupi halfa maurk. enn ef prestr verdr krafdr a[th] ueita siukum manni þionusto j annars sokn þa skal hann til hans fara oc [ue]ita honum [naud]synia hi[alp]h.

26. [Corporalia] skal sialfur [prestur] þuo i hreinne munnlaugu oc steypa va[tni j sa]crarium þat sem þuegit var j. [ma] hann oc sidan fa diakn edr subdiakna sem hann hefir skolat ath hann þuoi betur ef þarf. Enn alltaris blæiu oc handklædi. þat sem prestur þurkar hendr sinar a eptir . . . . . .

G.

AM. 687A. 4to. bls. 5—9 skb. skr. 1479.

[Þ]essar skipanir setti uirduligr herra Eilifr med guds miskun erkibiskup j nidarosi med radi annara biskupa j noregi oc uer brodir Jon med samri næd oc miskun biskup j skal-

hollti uilium at halldizt af prestum oc uigdum monnum j uoru biskupsdæmi.

1. Jn primis Ef biskups frafall verdr. þa skal huer prestur æ þeim næstum xij. Manudum syngia honum til miskunar sio saluMessur med salutidum. Enn firir presti ef andazt 'þriar saluMessor med salutidum.

2. Eingi skal odrum ranga sok gefa æ stefnu enn ef gefur. gialldi so micit sem hinn ætti ef hann væri sannr at sok. nema sa er sok gefur sanni med ein[ei]di at hann þottist eftir rettu mali sækia sua þo at hans tala virdizt eigi hinum til ofrægdar edur fiolmælis.

3. [L]eyndarmal oll. þo(!) sem rædd ero æ prestastefnu oc bydur biskup ad leyna oc beR þau einnhuerr ut oc segir. gialldi þriar merkr oc se suspensus ab officio et beneficio ipso facto um sex manadi oc skipti biskup þeim rentum fatækra manna j millum oc pini hann þo meir ef þess þickir þurfa.

4. Sa prestur sem ryfr þau mal sem biskup tekr a prestamoti oc lærdir menn verda æsattir. gialldi þriar merkr.

5. Af þui at born deyia optt oskird þar sem eigi getur presti nad sakir uankunnandi þeirra sem hia ero staddir. þa skal soknar prestur lysa oppt oc kenna jnnuirduliga soknarfolki sinu at þegar barn uerdr fætt suo dauduænt at eigi ma til prestz flytia edur so siuckt æ leid þa skiri karllmadur þegar sa sem næstur er. ok kona ef karlmanne nair eigi oc fur fadir edur moder enn oskirt deyi. J uatni einu enn j aungum odrum log. drepi barni j uatn þrim sinnum edur kasti uatni æ hofud med lofa sinum edur keralldi. ef eigi nair audru oc segi med fullri trv oc rettri ætlan at skira þessor ord. Ꝁ. Eg skiri þig j nafni fodur oc sonar et cetera. oc gefi nafn oc ef barnit lifir sidan þa komi þeir er skirdu til prestz sem furst med þui. oc ef prestr profar so þat eftir heilagri kirkiu utan primsignan skipan(!) rettliga skirt vera. þa leidi prestr þat þegar i kirkiu utan primsignan ok leggi oleum sanctum æ briost ok bak sine interrogacione. abrenuncio et cetera Dicente. Ego linio te et cetera ok leggia crisma j hofud ok segi þar med þær oraciones sem þar ero til geruar ok þat allt sem uant er at gera sidan barn er or font fært. eftir þui sem gert er til j handbok. Jafnuel ma ok skira j sio sem sætu uatni. ok af js bræddum. Enn ef prestur efazt huort barn er skirt. annat huort af ordum þess

er skirdi. edur tala þeir tuefallt um er hia uoro j þessi for. Primsigni prestur ok skiri med þessum ordum. Si baptizatus es non te rebaptizo. sed [si] baptizatus non es. Ego baptizo te et cetera. oc geri allt sidan sem uant er oc adur er skipat.

6. [Þ]at skal oppt firi folki lysazt at eingi ma konu fa ser skylldari at frændsemi edr sifskopum. Enn at vta manni se til annars at telia. En at fiorda manni af huorratueggiu alfu edur nanari er firirbodit at fa.

7. Suo ma oc eingi madr þeirra[r] konu fa er hann helldr vndir skirn.

8. Suo ma oc eingi prestzson þeirrar konu fa er fadir hans skirdi. oc eingi prestzdottir þann mann er fadir hennar skirdi.

9. Er oc ollungis frillulifi firir bodit oc hordomr af heilagri kirkiu.

10. Huer madr er sier hefir konu keypt at guds laugum er skylldugr at gera brudlaup til hennar jnnan .xij. manada sidan hann hefir fest hana. so þo at lyst se adur þria drottinsdaga j kirkiu firir brudlaup þeirra firir soknarfolki sino. at [sa] er sanna meinbugi veit æ uera. at su festing megi eigi fram ganga eftir logum viti þess gioʀ meir. huat hann uill þar um uitna. Er þessi lysing þar til skipud af heilagri kirkiu at þeirra hiona born sem henni hallda vpp ero arfgeing efter fodur oc modur. suo sem eigin kono born. þo at þar profiz æ logligir meinbugir sidan. Enn þeirra hiona born sem þessar lysingar lata eigi uppi hallda oc profaz þeirra æ millum logliger meinbugir sidar meir verda alldri arfgeing suo sem j meinbugum getin.

11. [P]restar skulu hafa oc hallda fonta sina hreina oc lokada vel oc þetta.

12. Crisma skal huer prestr nyia taka æ tolf manudum huerium oc geyma heima reinliga ok eucaristiam j kirkiu sinni i læstri kistu eda hirdslu suo at eingi ohreinindi nai til. En ef eigi er suo geymt oc komi at mus edur hundur edur einhuer ohreinindi. þæ se hann suspensus ab officio misse þar til er hann finnr biskup. taki biskup af honum Messosaung vm þria manadi. oc luki prestur mork firir þat er eigi uar j læstri hirdzlu geymt.

13. [P]restar skulu jafnan til reidu vera huern tima er hann

verdr krafdr logliga at skira born edur fara j naudsyn til siuks mans. En ef hann fornemtz logliga kuaddur. oc deyr barn oskirt edur siukur madr oskriptadur. þa se hann suspensus ab officio et beneficio ipso facto. oc godz hans allt er hann hefir aflat af kirkiunni se j biskups ualldi suo framt sem skinsamliga er j moti presti farit huort sem helldur þarf hann æ sio edur landi at fara oc se iafnuel heim reid[d]ur sem heiman so at eigi þurfi hann sialfur at roa.

14. [L]ysa skulu prestar einkanliga j langa fostu firir soknarfolki sinu sua at huer sa madr er samuizku alldur hefir til. gangi til skriptar vm sinn hit minzta æ huerium. xij. manudum vid sinn soknarprest. oc þui at eins vid annann at soknarprestur hans lofi honum. oc ef vtan soknarmadr nema pilagrimr edur uegfarandi madr se. kemur til skriptar til nockurs prestz orlofslaust þa segi prestur honum þegar at hann hefir huorki ualld til at leysa hann ne binda oc uisi honum aftur til socknarprestz sins.

15. [E]ingi prestur skal heyra skriftamal þess er hann veit j banni uera fur enn hann er leýstur af þeim sem hann æ med logum at leýsa ok þui skulu prestar furst eftir leita j skriptamalum. oc þar næst at huerr madr kunni rett credo oc [pater noster[1]) oc aue Maria oc biodi at þeir nemi sem furst er eigi kunna rett adur.

16. Eingi prestur skal j skriptamalum bioda nockurum edur til leida at hann sueri edur trulofi at hann skal þa synd skriptborna einhveria alldri optar gera einkanliga þær sem sizt ma uarazt. þui ef hann gerir sidan moti jatan sinni. þa brýtur hann tuifallt.

17. [K]enna skulu prestar þeim er þeir skrifta hversu þeir skvlv til skripta ganga at þeir segi so sin afbrot at þeir rægi sic en aunguann annann. nema syndinni se suo hattad at hann megi hana ei odruuiss skriftbera. sem optlega kann henda. at hann hefir haft systur sina edur þuilikt annat oc þeir skriptberi med idran allar sinar syndir oc misgerder oc leýni eingu af. oc fari sidan eftir innvirduliga ef hann uill syndir þær skriptbornar afsegia sier. oc framleidis sic af þeim hallda. oc tia honum margfalliga þær pinur er hann skal fa ef hann deyr

[1]) pstr (!) skb. = prestr!

j þeim syndum, oc ef sa iatar yfirbot med idran. þa skal honum skrift setia. oc leysa hann oc leggia hond j hofud honum sidan oc segia þessi ord med. absolucionem et remissionem et cetera. Ego absoluo te auctoritate domini nostri iesu christi et beatorum apostolorum petri et pauli et officij mihi commissi ab hijs peccatis que mihi modo [confessus es] et ab omnibus alijs que oblitus es. jn nomine patris et cetera. Enn ef nockur suarar so at hann uill af einni huerri synd edur fleirum eigi lata. þa skal prestur heyra skriptamal hans þau sem hann uill segia oc gefa honum ræd a þann hatt. þo at þu lættir allann heiminn oc gefir j avlmavsu oc jafnan fastadir þu medan þitt lif er þa audlazt [þu] eigi himinriki þat helldur medan þu liggur j hofudsyndum oc hefir vilia til hana at gera. Enn þo ræd eg þier at þu fastir oc gerir aulmaʃu oc aunn[u]r god verk oc bid firir þier iduliga. þuiat þess fur mun gud birta hiarta þitt ok kueik[i]a til yfirbotar. Enn einga absolucionem adra skal hann gefa honum ytan hann halldi hans rad oc komi sem furst aftur til hans. Eigi skal oc nockur prestur gefa absolucionem nockurum manni firir nockura eina skriptborna synd nema hann vili allar segia oc bæta. skal þa þo einkanliga varaz at hann leidi eingan j uandrædi.

18. Þat skal oc huerr prestur geyma at seitia (!) eingum þa skrift edur bioda nockut þat sem sa er til skrifta geingr segir sic med eingu moti halldit geta. þuiat hans sẏnd ẏrdi þa meiri er hann helldr eigi tekna skript. skal telia firir honum sem bezt at hann hafi fullan vilia til at bæta oc syna honum huersu micit hann hefir tapad j syndini oc huersu hann aflar aftur eftir skẏrum skriftagangi oc algerri yfirbot.

19. Þat skulu prestar geyma at þær ero sumar syndir sem er stuldur okr oc allt þat er nockur hefir annars uheimillt goz hueria leid er þat kemur til. þa ma honum su synd eigi bætaz vtan rettum eiganda se aftur skipat med fullnadi af honum edur hans orfum ef hann ma þeim na. leyniliga ef leynt. enn ef honum nair eigi. þa gefur ǿlmaʃsur eftir prestz radi. Enn ef sa hefir eigi til er aftur skylldi luka oc villdi þo giarna oc ser prestur idran a honum. þa seti hann honum skrift oc gefi absolucionem oc biodi at hann luki aftur med fullnadi sem furst er hann [kann] fa.

20. [P]restar allir er kirkiur hallda at guds logum oc cu-

ram hafa tekit af biskupi hafa fullt ualld huer j sinni sokn at setia skriftir oc leysa soknarmenn sina af ollum leyniligum syndum oc misgerdum skriftbornum vid sig. Enn j þessum atburdum skal til biskups uisa oc eigi avdrum oc afleysa leyniliga ef leynt er. Hinn fyrsti ef nock[u]r hefir fallit j bann þat sem login lia biskupi einum af at leysa. sem er ef nockur hefir lagt heiptugar hendr æ klerk edur klaustramann. annar hlutr huern tima sem nockur finnr irregularitatem contractam sem er ef nockur lærdur madr prestur edur diakn edur subdiakn hefir sungit edur ueitt nockura þionuztu j kirkiu edur embætti in maiori excommunicacione. Edur ef nockur hefir hlaupit yfir oc gleymt vigslum sinum. edur tekit vigslur af odrum enn sinum biskupi orlofslaust. þridi hlutr er nema sa se dauduruann(!) er til skrifta geingur edur miok siukur. þa ma huer firir allar skriptbornar syndir aflausn gefa þo med þui skilordi sem fur segir ef honum batnar.

21. [N]v ef so þungliga kann til at berazt at prestur ryfr skrift eftir manni oc verdr sannr at þui. þa se hann tekinn af uigslum oc hafi biskup fe hans allt. oc verdi settur j hit þraungazta klaustur at gera þar æfinliga idran.

22. Siukum manni skal einga skrift setia utan beyra skriftamal hans oc segia suo. þu skalt hafa fulla tru oc uon oc ækall til allzualldanda guds. at hann uerdugizt oc uili firirgefa þier oll þin afbrot. oc kalla þier til arnadarordz vora fru sanctam Mariam oc alla guds helga menn oc gef firir sal þinni kirkiu oc fætækum(!) monnum slikt sem gud kennir þier. adra skript set eg þier aungua utan ef þier batnar kom til min sem fyst. oc teli firir honum sem innuirduligazt. at idrazt sem hann orkar oc sidan leggi hond i hofud honum oc gefi absolucionem sem fur segir.

23. [F]yrirbodit er at nockur prestur dirfizt at segia messu æ nockrum degi fur enn hann [hefir] rækiliga sagt ottusong oc prim de tempore.

24. Þat er oc fastliga firirbodit einkanliga at nock[u]r prestur sa sem ueit sic uera staddan j hofudsyndum dirfizt at segia Messo fur en [hann] hefir uandliga oc skiluisliga skriptborit þa synd vid þann prest er hann nair furst utan naudsyn se at oc idrizt þa syndarinar med þeim hug at hann uili þa skriptbera er hann nair presti.

25. [ꝳ]edur allri geymslu skal prestur at sia. j messum at eingi ohreinindi megi koma j kalek oc at eingi dropi komi ur honum de sanguine christi æ kalek edur alltari. Enn ef sakir nockurar uangeymslu. kemur æ corporale edur æ allarisblæiu. þa skal þuo ýfir kalek j þrimur votnum. oc skal þa ablucionem prestur sialfur taka. enn ef æ . . . .[1])

26. . . . . vj skynsamir menn meta. Eigi skal lærdur madr skilia meiri landskylld j eignir enn [bera ma. en] ef þær eydazt af þui. þa se hann skildur [vid] byggingar þeirra jarda[2]).

II.

AM. 186. 4to bls. 107—109 skb. c. 1480. Kemr næst á eptir skipan Jóns biskups Sigurðarsonar 26. Juli 1345.

20. vm savng.

Þat er firirbodit at noc[u]r prestur dirfist at seigia ꝳesso æ nockurn dag. fyrr enn hann hefir rækiliga adur haft ottvsonng oc prim de tempore.

21. vm presta.

Þad er oc einkanliga firirbodit at noc[u]r prestur sa sem sig veit standa j hofudsyndum dirfizt at segia ꝳesso fyr enn hann hafe adur nafnliga oc skilrikliga skiptborit þa synd uit þann prest sem nær fyrst vtan navdsýn oc idrest þa syndarinnar med þeim hvg at hann uilie skriptbera hana. þegar hann nær preste.

22. ohreinindi.

ꝳed allri geymslv skvlv prestar at sia at enngi ohreinindi kome j kalek. oc at engi dropi megi vr honum koma. de sanguine christi. æ klæde edur æ alltare. enn ef firir sakir vangeymslv kemur æ corporale. edur æ alltarisblæiv þa skal þvo ýfir kalek j þrenvm votnum. oc skal þa ablucionem[3]) sialfur prestur taca. En ef æ alltari kemur edr odrum stad edur

---

[1]) Hér vantar að minsta kosti eitt blað í skinnbókina.
[2]) Hér endar skipan Eilífs, og kemr strax á eptir skipan Páls erkibiskups hin síðasta; [3]) absol(!) hdr.

stein. þa skal prestur þann dropa sem giorst ma med tvngv sinne af sleikia oc skafa sidan eptir. edur telgia oc brenna sponuna oc steypa ôskv j alltare. edur hia so at eigi uerdi trodin. og so hit sama skal gera. ef flvga. madkur edur on[n]ur ohreininde fellur j kalek þat sem prestur ma eigi haskalaust neyta. et cetera.

23. vm messuklæde.

Hvervetna sem prestur finnur j messfotum. bokvm edur annare geymslv oblatam heila edur brottna. oc efast huert uigd se. þa skal prestur þa oblatam neyta. sakir varygdar post[1]) receptionem sanguinis.

24. her[a]dko...

Prestur skal huern tima er hann fer j hierade til siuks manz j navdsyn hafa med sier viaticum hreinliga geymt j handbok. edur bera æ briosti sier sialfur bædi til kirkiv oc fra. oc fa eigi odrum j hendur utan prestr edur diakn se at vigslv.

25. vm þionuztu.

Prestur skal eigi þionustu gefa vtan biskups orlof nockurum þeim sem j storskriptum ero. edur j opinberum glæpvm. fyr en þeir hafa med logvm bætt. oc eigi annars soknarmanni navdsvdsynialaust. Enn ef odrvuiss giorer giallde halfa mork. Enn ef prestur verdr krafdur at veita siukvm manni þionvstu j annars sokn. þæ skal hann fara og veita honum navdsyniahialp.

26. vm hrein messoklæde.

Hverr prestur skal hafa hrein Messoklæde oc alltarisbvnad oc allt anad er gudz þionustv heyrir til j heilagri kirkiv. Enn hverr er at odrv verdur sannur. gialldi firir handklædi hvert sem vit alltare þarf at hafa b[alfan] k[ir]k[iu] eyri firir allterisbleiu oc hofudlin. eyri firir sacrarium. ij. avra firir corporale halfa mork.

27. vm corporalia.

Corporale skal prestur þvo vit alltare j hreinne mvnlaug oc steypa vatne j sacrarivm þui sem þuegit uar j. Ma hann oc fa diakna. sidan hann hefur skolad at þuo betur ef þarf. En alltarisblæiv oc handklæde þat sem prestur þurkar sier æ oc

---

[1]) p', hdr.

hendur sinar eptir sacrificium. þa skal j kirkiv vel skola oc steypa vatne j sacrarivm oc fae sidan konv ef betur þarf at þuo. Allt þat sem [finst] j Messufotum edur gognvm þeim sem gudi ero vigd til handa oc ørnfyrnd(!) ero. skolv brend vera j kirkiv ef þav ero nytlavs oc sleppe oskv hia alltare vnder þili nidvr.

I.

AM. 53. 8vo bl. 47—50b á pappír með hendi Eggerts Jóns sonar á Ökrum c. 1640.

Skipaner og R[ettar] B[ætr] herra Eilifs Erckibiskups.

Þessar skipaner setti virdugligur herra Eiolfur(!) med gudz nad Erckibiskup j nydarose med Radi annara Biskupa j nidarosi og [ver] Broder Jon med sama myskunn Biskup at skalhollti vilium ad halldist af ollum prestum og vygdum monnum j voru Biskupsdæmi.

1. Jn prijmis ef Biskups frafall verdur þa skal huor prestur a þeim næstum xij. manudum syngia honum til myskunar vij. sālumessur med ollum salutijdum. Enn firir sal huors prest[s] iij. salumessur med salutijdum.

2. Einginn skal odrum Ranga sok gefa a stefnu. enn ef hann gefur gialldi suo mikid sem hinn skylldi ef hann væri sannur ad sauk. nema sa sækie sok a sanni med eineydi hugdi(!) med Riettu mali sækia þo so ad hans tala virdist hinum ei til vfrægdar edur fiolmælis.

3. Leyndarmal oll þau sem rædd ero a prestastefnu og Bydur Biskup ad leyna og berr einhuor þat vt og seygia(!) gialldi Biikupe iij. merkur vm vj. manudi og skipti biskup þeim Rentum fatækra a millum og pijne hann þo meyr ef þad þyckir þurfa.

4. Sa prestur er Ryfur þaug mal sem Biskup tecur a prestamoti og lærdir menn verda asattir gialldi iij. merkur.

5. Af þui ad born deya optt oskyrd þar. sem eigi getur presti færtt sakir vankunnenda þeirra sem hia ero staddir þa skal soknarprestur lysa optt og jnnuyrdiliga kenna soknarfolki sijnu ad þegar barn verdur fætt so sem dauduæntt ad eigi ma na til prest[s] flytia edur suo siuktt verdi a leyd þa skyri sa karlmadur sem næstur er og kona ef karlmadur er ei nær og

og fyrr fadir edur modir enn oskyrtt deygi. J vatne einu kolldu edur vormu en engum odrum log edur vokua og drepi barni j vatn iij. sinnum og kasti a hofud med lofa sijnum edur kieralldi ef ei nær odru og seygi med Riettri tru og fullri ætlan ad skijra og mæli þessi ord a medan. Jon eg skyri þig j nafni faudur og sonar og anda heylags og gefe nafn barninu. Og ef barn lyfir sijdan þa kome þeir er skyrdu til prestz sem first med þui og ef prestur prouar þad eptir heylagrar kirkiu skipan Riettiliga skyrtt vera þa leydi prestur þad þegar j kirkiu vtan primsigningar og leggi oleum sanctum a briost og Back og leggi krisma j hofud og seygi þar med þad sem þar er til giortt og þad alltt sem vantt er ad giora sijdan barn er vr fontt tekid eptir þui sem giortt er j handbok. Jafnuel ma skijra j sio sem j sæte(!) vatne eda af js bræddum. Nu ef prestur efast huortt barn er skyrti annadhuortt af ordum þess er skijrde edur þeir hermi tuefalltt sem hia ero j þeirre efan primsigni. prestur og giori sijdan alltt sem vanntt er og adur er skipat.

6. Þui skal og optt firir folki lysa ad einginn madur ma konu fa sier skilldari ad frændseme edur sifskopum enn ad fimta manne sie til annars huors þeirra ad telia sem iiij. manne af huarutueggiu alfu edur nanara er firirbodit at fa vtan biskup lofi edur kirkiunnar vmbodzmadur.

7. So ma og einginn fa þeirrar konu er hann helldur vndir skijrn edur þess manz konu edur dottur er hann hiellt vnder skyrn edur biskups hond. Eingin kona ma og hafa þann mann er henne helldur vndir skijrn. eige þeirrar bonda edur son er henne helldur vndir skijrn. So ma og einginn prestson fa þeirrar konu er fadir hans skijrde og eingin dottir prestzins skal þann mann fa er fadir hennar skijrde.

8. Er og allskyns frillulijfe og hordomur firirbodinn af heylagri kirkiu.

9. Huor madur er sier hefur mey edur konu festa at guds logum er skylldugur at giora brullaup sitt til hennar jnnan xij. manada sijdan hann hefur festa hana. Suo þo at lyst se iij. drottinsdaga j kirkiu firir brullaup þeirra firir soknarfolki sijnu at sa er sanna meinbugi veyt a vera at su festing mege ei framgeyng verda eptir logum vite þess giorr meyr huad hann vill þar vm vitna. Er þesse lysing þar til skyput af heilagri kirkiu ad þeirra manna born er henne hallda vppe

skulu arfgeyng eptir fodur og modur so sem eigin qono born þo ad þar profist a logligir meynbugir sijdar meyr. Enn þeirra hiona born er þessari lýsing lata ei vppi hallda og profist þeirra a mille logligir meynbugir sydar meyr verda ei arfgeyng og so sem getin j meynbugum.

10. Prestar skulu hallda og hafa fonta sijna hreyna þietta og vel lokada.

11. Prestur skal jafnan til Reydu vera huorn tijma hann verdur kuaddur logliga at skijra Born edur fara j adra naudsyn til siuks manns. Enn ef hann fornemst logliga kuaddur og deyr barn oskyrtt edur siukur madur oskriptadur þa sie hann suspensus og gotz hans alltt er hann hefir aflad af kirkiu se j Biskups vallde so framtt sem j moti presti er farid skynsamliga huortt sem hann þarf a sio edur landi at fara og sie jafnuel heym reyddur sem heyman so ei þurfi hann sialfur at roa.

12. Lysa skulu prestar firir soknarfolki sijnu. ad huor karlmadur og kona er samuizku alldur hefir til skal hid minsta a huorium xij. manudum ganga til skriptar vid soknarprest sinn og þui [ad] eins vid annann at soknarprestur hans lofi honum og ef vtansoknarmadur vtan pilagrimur edur vegfarandi madur sie. kemur til nockurs prestz orlofslaust þa seigi prestur honum þegar at hann hefir huorki valld til at leysa hann nie Binda og vise honum aptur til soknarprests sijns.

13. Eynginn prestur skal heyra þess manns skriptamal er hann veyt j Banni vera firr enn hann er leystur af þui Banne af þeim sem leysa a hann at logum og þar skal prestur first eptir frietta j skriptamalum og þar næst ad huor madur kunne fræde sijn og biode at þeir neme sem first er ei kunna adur.

14. Þess skulu prestar giorla geyma ad þad ero sumar syndir sem er stuldur edur Ran og alltt þat er nockur hefur annars oheymilltt gotz huoria leyd sem þad kemur til þa ma honum ei su synd bætast vtan Riettum eiganda sie aptur lokid med fullnade ef honum ma na edur hans orfum.

15. Huor prestur skal hafa hreyn messoklædi og alltaris Bunad og alltt annat þat er gudz þionustu hæfir j heilagri kirkiu. enn huor sem odru verdur kunnur gialldi firir handklæde huortt sem vid alltari þarf ad hafa eyrir fyrir alltaris-

blæiu og hofudlijn eyrir firir sac[r]arium ij. aura. firir corporalia half mork.

16. At soknarkirkiu skal grafa lijk huortt er j þeirre kirkiusokn andast þar sem groptur er til vtan hinn framfarni hafe sier j odrum stad leg kosid lockunarlaust og jleydingar og sie þa jardadur og hafe soknarprestur hanz fiordung af ollu offre og vtgiord er þui lyke fylgir. vtan syduane sie annar og sie hann þa geymdur. Enn ef madur kys sier leg j odrum stad enn at soknarkirkiu sinne at nockurs mannz leyding edur lockan og verdur þar grafit sijdan þa er su kirkia j forbodi pafans og ma þar huorki lijk grafa nie messu syngia þar til at soknarkirkian hefur sinn Riett fullann af ollu þui gotzi er þui lijke fÿlgir.

17. Lijk skal nidursetia þorsdæginn firir dimbildaga viku firir messo en a langa friadag ei. paska aptan eptir messo skal lijk nidur setia og ei salumesso yfir syngia. Paskadag skal lijk ei nidursetia. a annann dag paska skal lijk nidur setia ef vill og syngia þa salumesso[1]).

K.

AM. 199. 4to bls. 28 á pappír skr. c. 1650, sbr. B § 2, C § 20. Þessi grein er í ýmsum handritum nefnd réttarbót Hákonar konungs og er hér áðr prentuð í inngangi á bls. 417 eptir þeim handritum, sem kalla hana réttarbót[2]); en þetta getur því að eins verið rétt, að hún sé tekin upp í skipan Eilífs úr réttarbót, sem áðr hefði verið útgefin.

J kyrkiu Logum. Jlifur Erchibiskup ad nydarose og Jon Biskup j Skalholltj.

Einginn skal gefa audrum Ranga sok a stefnum. Enn ef gefur gialldi suo micid sem hinn skylldi ef hann værj sannur ad sok. vtann sa sem sauk gefur sanni med Eins Eidj ad hann þottist Eptir Riettu vpp Bera sitt mal þo so ad hans tala virdist Ey hynum til ofrægdar eda fiolmælis.

---

[1]) Hér kemr á eptir í handritinu: þessar eru þær konur óskylldar etc. sem sérstök klausa (Dipl. Isl. II, 95, ár 1281).

[2]) Þar er prentvilla: AM. 138. 4to, á að vera AM. 238. 4to.

L.

AM. 181. 4to bl. 77b skr. 1669, á pappír (bók Odds Jónssouar á Reynistað). Sbr. B § 3 og C § 22.

Skipan Eylijfs ErkeBiskups j Nidarose med räde allra Biskupa.

Leindarmäl øll rædd ä prestastefnu, sem Biskup Býdur ad leina leinest. Enn bere þau Einhuðr vt giallde 3 merkur og misse Embætted 6 manude og Eignist fatæker Rettenn, enn Biskup pijne hann meir ef med þarf.

M.

AM. 234. 4to bls. 327 á pappír c. 1600; mun stafa frá Oddi biskupi Einarssyni.

Vr Eilyfs statutum.

Vm þa sem bera menn rangre sok cap. 1. (= B § 2).

Vmm skýrnina cap. 2 et cap. 5. (= B § 5, 10).

Vmm lysingar oc brullaupsgiörd oc frændsemis spioll cap. 3 (= B § 6—8).

Vmm hordoma oc frillulyfe cap. 3 et cap. 13 (= B § 8).

Ad folkid skriptizt oc einginn þionustist j annars soknn cap. 6. vtan siuka cap. 10 (= B § 11, 19).

Ad folk lære frædin cap. 6. (= B § 12).

Ad prestar straffist ef þeir riufa skriptamal (= B § 18).

Huort hann ma ecke messa ef hann veit sig staddann j hofudsynd: cap. 7. (= B § 21).

Ad ecke skule þionusta storbrotamenn fyrr enn þeir hafa eptir logum bætt: cap. 10. (= B § 25).

Vm legstad ad kiosa sier cap. 11 og 13. (= B § 28, 31).

Fyrir þa sem ecke eru kirkiugræfer cap. 12 (= B § 29) oc vmm okurkalla (= B § 32).

Vmm vtestodur oc ad frillur skule ecke j kirkiu leida cap. 13. (= B § 30).

Ad prestar skule ecke taka vmmbod til klogumala oc ecke hafa osæmiligann fiarafla cap. 13. (= B § 37—38).

Vmm presta klædnad cap. 13. (= B § 35).

Ad þeir skule ecke leggia sig vndir leikmannadom cap. 13. (= § 38, 39).

Huerninn prestar skulu fara med abyle sitt oc kirkiunnar eign cap. 14. 15. (= B § 45).

Adrar statutur Eilyfs oc annara.

Ad prestar varist frillulijfe (= Eilífs fyrsta I § 2).

Ad þeir kolludu aptur nockrar ologligar statutur fyrre biskupanna. (= Eilífs fyrsta I § 1).

Ad prestar varist deilur oc legge sig ecke vnder leikmanna valld. (= Eilífs fyrsta I § 1; sbr. skipan Eilífs hina miklu B § 38—39).

N.

Ny kgl. saml. Nr. 1281. Fol. á pappír (bók Sigurðar lögmanns Björnssonar). Sá kafli, sem hér er um að ræða, er ritaðr 1635. Fyrst á bókinni er ordinanzían frá 1607 í íslenzkri þýðing eptir Odd biskup frá 1608[1]) og þar aptan við kemr ritgjörð eptir Odd biskup til skýringar ordinanzíunni. Inní hana eru færðir kaflar úr fornum biskupastatútum og aptan við hana eru sem fylgiskjöl nokkrar biskupaskipanir og þekkist ein af þeim ekki annarstaðar frá (skipan eptir Oddgeir biskup frá c. 1370). Eptir þessum kafla er það tekið, sem hér fer á eptir úr skipan Eilífs. Tvær greinar eru hér í úr öðrum skipunum Eilífs (II § 2 = 1320 I § 3; VI § 3 = 1327 I § 28) og eru þær látnar fylgja hér með; ein grein er hér signuð Eilífi, sem stendr í skipan Árna biskups Þorlákssonar 1269 (A § 4), en hún gæti líka hafa staðið í skipan Eilífs. Ein grein er hér sinnig samhljóða við § 28 í skipan Jóns biskups Haldórssonar frá 20. Júlí 1326. Tvær greinar eru hér (V, § 11; VI § 2) eignaðar Eilífi, en sem eg ekki hefi tekið eptir í öðrum afskriptum af skipunum hans. Alt annað, sem hér stendr, ma rekja til skipanar hans hinnar miklu (B-textans): I § 1 sbr. B 3—4; § 2 = B § 18; § 3—5 = § 25; II § 1 = B § 4; III = B § 2; IV § 1 = B § 30 (síðast); § 2 = B § 33; § 3 = B § 34; § 4 = B § 44; § 5—8 = B § 45; V § 1 = B § 4; § 2 = B § 10; § 3 = B § 12 (upph.); § 4 = B § 17 (upph.); § 5 = B § 18; § 6 = B § 25; § 7 = B § 37; § 8 = B § 38; § 9—10 B § 39; § 13 = B § 57; § 14 = B § 52; § 15 = B § 58 (upph.); VI § 4 = B § 8. Sumt af þessu virðist hafa verið skrifað upp eptir

[1]) Prentuð á Hólum 1635.

fornum handritum, sem vantað hefir í t. a. m. IV, sem endar í miðju kafi og V, sem byrjar í miðju kafi. Að sumu eru þessar afskriptir ekki sem áreiðanlegastar, en það þótti rétt að prenta þær samt, ekki sízt af því, að jafnfróðr og merkr maðr sem Oddr biskup Einarsson hefir álitið þessar greinir hafa haft nokkurt gildi þó að pápiskan væri um garð geingin.

I.

Bl. 55b í ritgjörð Odds biskups Einarssonar um ordinanzíuna.

S[kipan] E[ilifs] B[iskups].

1, Þad skulu prestar varast. hvervetna framm. ad giora þad opinbert sem leynt a ad vera.

2. Enn ef prestur rýfur skrifftamal. og verdur hann sannur ad þvi. þa sie hann tekin af vijgxlunne. og hafi Biskup fe hans.

3. Prestar skulu ei gefa þionustu utan Biskups ordlofs nockurum þeim j stormælum eru. edur opinberum glæpum. fyrr enn þeir bæta effter løgum.

4. Einginn prestur skal þionusta annars soknarmann naudsynialaust. ella giallde biskupe halfa mork.

5. Ef prestur verdur krafdur ad veita siukum manne þionustu j annars sokn. þa skal hann fara til hans og veita honum naudsynialausn[1]).

II.

Bl. 60a í ritgjörð Odds biskups um ordinanzíuna.

S[kipan] E[ilifs] E[rki] B[iskups].

1. Sä prestur sem rijfur þau mäl er Biskup tekur til a prestastefnu. oc lærdir menn verda ä satter. sekur iij. morkum Biskupe.

S[kipan] E[ilifs] E[rki] B[iskups].

2. Ef nockur prestur helldur opinnberliga frillu j sinu huse a sijnum koste manud sijdan hann hefur feinged Biskups aminning. luke Biskupe fiorar merkur ef þad er hofudprestur. enn capellan tvær merkur. Helldur hann hana sijdann tvær vikur. giallde tvø slijkt. Bæter hann [eigi] innan tiu daga sidann. þa sie skildur vid kirkiu oc Beneficium. og leysest af Biskupe. og synge ej messu fyrre.

---

[1]) Þessi grein er einnig í Ny kgl. s. 1847. 4to bl. 13b skr. 1669.

III.

Bl. 60b í áðrnefndri ritgjörð.

S[kipan] E[ilifs] E[rki] B[iskups].

Einginn prestur skal ôdrum Ranga sôk gefa. enn ef gefur. greide Biskupe svo mykid sem hinn skylld. ef hanni væri sannur ad sôk. utan sä er sôk gefur sanne med Eineide. ad hann þottest effter [rettu] male upp bera sijna kiæru. so þo at hans tala virdist ej hinum til ofrægdar edur fiolmælis[1]).

IV.

Bl. 61b—62a aptan við áðrnefnda ritgjörð.

Skipan Ejolfs(!) Erckibiskups af Nidarose j Noregi.

1. Ei skal frillur edur horkonur. edur þær konur allar sem j frændseme edur sifskopum geta sin Born. j kirkiu leida effter Barns fæding. enn hvôr sem leider. giallde Biskupe halfa mork[2]).

2. Einginn prestur edur lærdur madur ma selia af prests sokn sinne jarder nie messofôt. edur annad gots sem ad fornu hefur tilleigid edur ad nyu under komid utann med rade og samþicke Biskups sijns. En hvor ed selur ôdruvis. þa er kaupid onýtt. einkum þar hann nýter sier verdid enn ej kyrkiu. enn Biskupe þriar merkur.

3. Hver sem nidurdrepur kyrkiukýr. edur kyrkiufie edur j burtu flitur. og firrer þann prest sem effter kiemur þa luki so mikid fie afftur. hann edur hans erfingiar. sem hann fargade med ôllum fiar avexte og leigum so miklum sem af skylldu ganga so leinge sem mist er. og Biskupe þriar merkur ef sækia þarf.

4. Sä prestur er kyrkiu tekur ad Guds lôgum. bygge eigner þær sem hun ä ad hafa til preststôkunnar. til skynsamligrar äbudar og landskýlldar.

5. Prestur sa sem fullt abyle hefur og leiger sier adra jôrd. so hann leggur abylid j eide. giallde sem sex skynsamer menn meta.

6. Ej skal prestur äskilia meire landskylld enn bera mä.

---

[1]) þessi grein er einnig í Ny kgl. 1847. 4to bl. 4a skr. 1669;
[2]) Einnig í Ny kgl. s. 1847. 4to bl. 13.

enn ef jörd eydest af þvi sem hann skilur vid bygging jardar er hann byggir til audnar giallde sem sex skynsamer menn meta. ad misfared er med þeim jördum. enn Biskupe sex aura.

7. Ef prestur sa er til kyrkiu kiemur. gefur þa sök hinum er fra for. ad hann hefur ad villd sinne ej bygt til fulls eigner þær er til preststökunnar liggia. þa sanne sa er fra for med eide sinum. ad hann gat ej betur bygdt. og ei bigde hann þvi med affalle. ad hann skyllde frä fara. edur giallde hinum þad er hann miste med jafnre leigu.

8. Svo skal prestur a jordu bua og ad fara(!) sem annar leiglendingur. og svara lögum presti þeim er til kiemur effter hann um allt þad sem leidlendingur ä ad svara landsdrottne þann tijma er hann for af jördu. Standa skulu hurdir þriar. þo ej være þa hann kom til. stofuhurd. burhurd. og elldhusshurd. so og allar þær er fyrre voru. Nu ef prestur tekur einhveria hurd. og færer burt. þa skal hann afftur færa og skal sa prestur er til kirkiu kom leggia ä landnam ef hann hefur leýst j fra. Enn ef nockut fylger hurdu af þroskullde af dyrum edur gättartre. þo ei sie nema ein flijs. þä heiter husbrot. og bæte husbrot mörk[1]). halft Biskupi. enn halft þeim er til jarda kom so og ef hann brýtur[2]).

V.

Bl. 62b—63a aptan við áðrnefnda ritgjörð.

Skipaner Eilifs Erckebiskups af Nidarose j Norege.

1. .... prestastefnu. og lærder menn verda äsatter. giallde Biskupe þriar merkur.

2. Prestar skulu jafnan til reidu vera. hvervetna þar sem hann verdur kvaddur lögliga ad skijra Börn. edur ad fara j naudsyn til siuks manns. Enn ef hann fer ej logliga kvaddur. og deyr Barn oskijrt. edur siukur madur oþionustadur. þa sie settur af prestskap og Beneficio. og Gots hans sem honum hefur aflast af kyrkiunni j Biskups vallde. so framt sem skynsamlega er mote fared preste. hvort sem hann þarf a lande

---

[1]) Þessi grein hingað að er og í Ny kgl. s. 1847. 4to bl 13b skr. 1669; [2]) hér þrýtr greinina í miðju kafi.

edur sio at fara og sie jafnvel heim reiddur sem burt. so og ad hann þurfe ej sialfur ad Roa[1]).

3. Einginn skal heyra skriptamal þess mannz sem hann veit j søkum vera. fyrre enn hann er leystur af þeim søkum. af þeim preste sem hann ä ad logum ad leysa.

4. Prestar aller er kyrkiur hallda og curum animarum hafa teked af Biskupe. hafa fullt valld til hver j sinne sokn ad setia skriffter og leysa soknarmenn sina. af ollum leyneleg-um syndum og misgiordum skriftbornum vid sig.

5. Enn ef prestur rifur skrifftamal. og verdur sannur ad þvi. þa sie hann tekinn af vigslu og hafe Biskup fie hans.

6. Prestur skal ej þionustu gefa fyrir utann Biskups ord-lof þeim sem j storskrifftum edur opinberum glæpum eru stadder fyrr enn þeir bæta effter løgum afbrot sijn. enn ef annars giorer. giallde Biskupe halfa mork.

7. Fyrirbodinn er prestum ollum osæmelegur fiarafle og kaupskapur. so og ad kaupa nockurn hlut til þess ad hann selie þad dyrra ut afftur[2]).

8. Eige skulu prestar taka umbod til nock[u]rar deilu. edur standa ä stefnu fyrir leikmanna dome. utan hann sæke Rett sinn edur kyrkiu sinnar edur þeirra manna sem løgin bioda. so sem fyrir eckiur. edur födarlaus Børn. edur frændur[2]).

9. Klerkum øllum er fastlega fyrirbodid under Bans pijnu. j nockrum þeim domum ad sitia. Bref þau edur doma ad rita. edur nockrum radum edur samþickt vera um lijflat edur lima lat manna[2]).

10. Eige skulu klerkar vitne bera edur eida sveria fyrir løgmanne. og ej skulu þeir leggia sig under þeirra dom um nockra hlute. edur nockurs annars veralldligs manz[2]).

11. Hver su kona sem opinnber hefur ordit ad barngetn-ade med preste. sie huorge til heimilis j hans kyrkiusokn. edur hans þingum nottu leingur forfallalaust. enn ef dvelst. sie lukt fra heilagri kyrkiu og sacramente utann j lijfshaska. so framt sem hun lofar ad bæta.

12. Eige skulu prestar setia leikmann ut af kyrkium

---

[1]) þessi grein er og í Ny kgl. s. 1847. bl. 13; [2]) einnig í Ny kgl. saml. 1847. 4to bl. 13.

nema saker sieu opinnberar edur nogar. og geime þo giorsamlega ad þeir giore þrennar aminningar til leidriettingar af þeirre sôk so vitne sieu vid. og rite sidan skilvislega sôkina. og so bodid kyrkiu jnngaungu med þremur aminningum. ef hann leidriettist ej sijdan. lese hann so sem ritad er j kyrkiu fyrir soknarmonnum sijnum.

13. Ef prestur liggur siukur. þa skal hann giôra ôdrum preste bod og tia honum ef nockrer eru oskilamenn j þingum hans. og skal sa prestur vera skylldugur ad hialpa soknarmonnum hans og honum. þeim sem j skilum eru sem þeir sækia til ad naudsynium sijnum medan prestur er siukur.

14. Eige skulu prestar vopn bera naudsynialaust. enn hver sem ber. giallde Biskupe halfa mork.

15. Ef prestur rægir mann fyrir kongi edur Biskupi. giallde slijkt sem hinn skyllde.

VI.

Bl. 63b aptan við áðrnefnda ritgjörð.

Statutur Ejolfs(!) Erchibiskups af Nidarosi i Noregi.

1. Vier fyrerbiodum sterkliga bæde korlum og konum. ad giôra leynelegar festingar. edur hionaband edur heit. so ad ei sieu vid hid minnsta tvô vitne og sie þau effter ā skylldt ad lysa fyrer soknar preste.

2. Ei skal hion saman vijgia a ymbrudôgum. og ej ā langafôstu og ej saman vijgiast sama drottinsdag og lŷst er.

3. Einginn karlmadur edur kona skal takast til hiuskapar bands ur odrum Biskupsdæmum j odrum ān vitnisburdarbrefs Biskups sins edur soknarprests. þa er fyrerbodid ôllum prestum nockra samann ad vijgia edur þvilijk brudkaup ad sitia. utan personurnar sie so merkiligar og mikilshattar. ad effter lijkendum synest ecke trulegt vera. ad nockur hindrun meige þar af verda.

4. Hvôr sem hefur mey edur konu festa ad guds lôgum. er skylldur ad giora brudkaup til hennar jnnan þeirra fyrstu xij mānada sem hann hefur fest sier hana. so þo ad lyst sie þria sunnudaga j kirkiu fyrer brudkaup þeirra. fyrir soknarfolke. ad sa er veit sanna meinbugi ā vera. ad su festing meige ej framm ganga ad lôgum. og ad hann vite þess gior hvad hann

vill vitna. er þesse lysing þvi til sett af heilagri kyrkiu. ad þeirra hiona Bðrn sem henne hallda uppe eru arfgeing effter fodur og modur. so sem eiginn konu Bðrn. þo þar profest lðgligir meinbuger seirna meir. Enn þeirra hiona Bðrn sem ej hallda þessare lýsing uppe. þo þeirra a mille profest ej logleger meinbuger sijdan. samt verda þeirra Bðrn [eigi arfgeing].

---

356. [1324 eða fyrr].

Bréf Bergs ábóta Sokkasonar með Nikulássögu erkibiskups.

Bergr varð ábóti á Þverá 1325, en í bréfinu kallar hann sig klerklausan mann, og getr því bréfið ekki verið yngra en 1324 en vel nokkrum árum eldra og ef til vill eldra en 1318. Hér er það prentað eptir AM. 638. 4to, sem er pappírsafskript af Codex Resenianus; borið saman við AM. 640. 4to skb. 1500. Prentað áðr í Heilagra mannasögum útg. af Unger II. 49–51.

Bref herra bergs abota[1]).

Aullum guds vinum oc sinum. þeim sem þenna bækling sia edr heýra. sendir brodir bergr sockason Q[uediu] guds oc sina.

Medr þui at ek klerklauss madr dirfiz at giðra suo mikinn hlut firir bænastad nðckurra manna at snara lifs sðgu [hins sæla[2]) nichulai erkibiskups. helldr fullari enn adr finnizt skrifut j fornum bokum er ek bidiandi[3]) þa menn sem þetta verk ero heyrandi oc vel skiliandi at þeir þyrmi minni fafrædi [þa er[4]) þeir sia atfyrdiligt. bætandi uanskilt enn eigi firirdiarfandi sialft verkit at sa partr sem heill er megi til nytsemdar koma. þat bidr ek annat[5]) at sa er soguna less segi iafnan capitulum fyʀ enn annat byrizt þuiat malshattrin beidir þess j mðrgum stðdvm. þat bidr ek hit þridia j min starfalaun ath hverr sa er skrifar sðguna lati þetta mitt bref iafnan firir standa bokinni enn eigi nidr falla þuiat min bæn er su hin sidazta at huerr madr j herbergi næʀi staddr j upphafi sðgu þessarar lesi minni sæl til

---

[1]) sl. 640; [2]) [sæls 640; [3]) hiartaliga b. v. 640; [4]) [sl. 640; [5]) annar 640.

fridar oc nāda elskuligt vers[1]). Aue maria. Einkanliga bidr ek [þik dugandis madr[2]). sem til er skipadr[3]) ath lesa sôguna ath þæ[4]) alla æminnir firir mina hônd suo at j þessum stad segizt skynsamliga wersit Aue marie. [gracia plena dominus tecum. benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui iehsus christus. Amen.

versus.

Præsens huic operi sit gracia. pneumatis almi
Ne uiuet et faciat implere. quod utile fiat
Assit principio sancta maria meo
Aue tumbam sancti dilectam dat nichulai
Jn fundens olei sudorem sanctificati
Det michi peccanti ius patris scribere tanti
Libet prosit menti. concordans sepe legenti
Scribere sinoris fructus tibi crescit honoris[5]).

---

357. [1324].

Máldagi Maríukirkju að Stað í Súgandafirði [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 100b—101a skr. 1601. Þessi máldagi er svo fornlegr, að hann gæti verið frá tímum Jóns biskups Haldórssonar og úr hans fyrstu vísitatíuferð.

Stadur j suganndafirde.

Mariukirkia ad stad j suganndafirdi er helgud gudi oc gudz modur marie.

hun a heimaland allt. reka millum dalsär oc raufuar.

fimm kŷr. vj ær oc ij hundrud frijd.

þridiung afreitar j vatnnadal vmm framm stodhrossa beit oc gŷlltu med niju grijsum.

tiju aurar j geirsbrek[k]u. naustgiord vid aros j bæiarland.

þetta a kirkian innann sig. ij. krossa. mariu skript. peturs-

---

[1]) vorar fru b. v. 640; [2]) [þess dugandi menn 640; [3]) skipadir 640; [4]) þu 640; [5]) [sl. 640.

lijkneski. þorlaks lijkneski. jonz lijkneski. kluckur þriar. alltarisklædi. messuduk. kerttastika ein med kopar. hôkur ij.

þanngad liggia tijunndir oc lysitollar af ollum hæium millum skälavijkur oc gnups oc saudaness.

---

358. [1324].

MÁLDAGI Bartholomeuskirkju í Otradal [er Jón biskup Haldórsson setti].

Jón biskup Haldórsson fór í fyrsta sinn yfir Vestfjörðu 1324. Landsb. 268. 4to bl. 95a skr. 1601. Máldaginn er miklu eldri en Vichins og víst miklu eldri en 1362. Seinustu grein máldagans mun vera seinna bætt við. Máldaginn gæti verið úr fyrstu visitatíu Jóns biskups Haldórssonar að öðru leyti.

Otradal.

Kirkia j otradal er helgud allzvalldandi gudi oc heilagri gudz modur marie. og hinum heilaga barttolomeo postola. er þann stad a allann. Tomhasi erchibiskupe. Thorlacho biskup[i]. ceciliu meyu.

hun a allt heimaland. millum haganess og heytils[1]) hamra.

skog j trostannzfirdi thil allra þarfenda. en leyfa engum. stadarmenn skulu hoggua þar sem þeir vilia. suo vijtt sem land a skog.

kýr xij. hross ij. hundrad voru.

kirkia ã jnnann sig. klockur ij. krossar iij. kalek. oc flatskript. kistil oc kistu. alltarisklædi þriu. glodaker oc kantarakapu. refil. munnlogar ij.

thil kirkiu þessarar leggiast tijunndir og lysitollar oc groptur af ollum bæium millum galltar oc lannganess.

Jtem harttolomeus lyknneski er þordur buti gaf.

---

359. [1324].

MÁLDAGI Maríukirkju í Garpsdal [er Jón biskup Haldórsson setti].

[1]) Bogtilz, hdr.

Landsb. 268. 4to bl. 98a—b ekr. 1601. Máldaginn er fornlegr, og virðist vera mikið eldri en Vilchins. Gæti verið frá dögum Jóns biskups Haldórssonar, og úr hans fyrstu visitazíu.

Garpsdalur.

Mariu kirkia j garpsdal ā .xx. hunndrud j heimalandi.

vij kyr. vij ær. hest. ccc ofrijd.

messuklædi oc hokull. ij kalekar. kluckur vij. alltarisklædi. iiij. rodukrossa iij. mariuskript. thorlakz lijkneski. munnlogar ij.

þangad liggia vndir xiij bæir ad tijundum oc half tijund or olafsdal.

þangad skal lukast fiordungur ostz af huerium bonda or þessum þijngum.

jtak j raudzskog. hvnndrad raptvidar a hueriu ari.

rijshogg j borg.

torfskurdur j suarbolzgrafuir.

bunautnn j osfioru.

þar skal vera heimilisprestr og luka honum fiorar merkur j tijdaoffur.

---

360. [um 1325].

Máldagi kirkjunnar í Svignaskarði í Borgarhrepp á Mýrum.

AM. dipl. afskr. Nr. 2253 «Ex transscripto membraneo (anni 1664) qvod communicavit Gudmundus West». Vilchinsbók hefir máldaga svo að segja orðrétt samhljóða við þennan; er hér höfð til samanburðar afskr. AM. 260. Fol. bls. 120—21. Jón Sigurðsson hefir viljað heimfæra þenna máldaga til 1325 og er hér ekki vikið frá því, af því að það getr verið, að hann sé svo gamall; sumt af honum er ef til vill eldra (fyrri hlutinn). Stefán biskup staðfesti þenna máldaga 1512.

Sýgnaskard[1]).

[Þessi er[2]) mældage kyrkiunnar j Skarde. at þar skal syngia fyrir[3]) huern dag laughelgann. pæskadag hinn fýrsta. [ævallt seirna[4]) dýradag. allar tider Mariumesso j faustu. hvita

[1]) Vilch.; [2]) Vilch.; sl. 2253; [3]) sl. Vilch.; [4]) [oc avallt sydann, Vilch.

sunnu. olafzmesso fyrre. allra heilagramesso. er [þetta skylldu saungur[1]). ok luka preste tvær merkur. oc skal þar eiga[2]) takast heima [allar tiunder[3]) heima manna ok liostollar[4]).

Hun æ alla veide[5]) j Gliufuræ fra kiarkalæk til kidmula äss. enn halfa þadann til diupvadz.

[Hun æ[6]) tvær kýr. ok hest. tiolld oc alltarisklædi. þriar kluckur. fiora glerglugga. Mariuskript, kross smelltann. ok steindann kross med understaudum. [olafzskrift. messingarketil elldbera. sacrarium[7]).

Jtem lukte Kolbeinn Gilzson[8]). manadarbeit j gliufurár jörd[9]) um sumarit aullum busmala. oc hrossum. oc elldivid sem þvi bue þarnast. þa[10]) hann sellde jördena. enn kirkian atte at fornu manadarbeit [vpp j jordena[11]). [og halfann vididal etcetara[12]).

---

361. 25. Juni 1325. i Eskiholti.

Eiðr Þorkels Þórðarsonar og Marteins Árnasonar um veiði Svignaskarðskirkju í Gljúfrá.

AM. Dipl. afskr. Nr. 2254 «ex transscripto membraneo, anni 1664, qvod communicavit Gudmundus West»; Landsbókasafn Nr. 101. 4to (= C7) bls. 353 (sbr. Jón Þorkelsson: Om digtningen på Isl. i det 15. og 16. årh. Kh. 1888 bls. 221).

Jn nomine domini legg ek þorkell þordarsvn. marteinn arnason havnd a helga bok at þat seigi ek gvdi. at gardr var vm þvera gliufr a sa er ei geingu fiskar vm j teina i þeim gardi er firi nedan var. höfþv skardmenn þeza fiskveidi alla atavlvlavsa at minne vitand vpp at divpa vadi: veit ek þessa

---

[1]) [þes[a] alla skyllt fyrer ad syngia, Vilch.; [2]) sl. Vilch.; [3]) [tiund allra, Vilch.; [4]) lysistollar, Vilch.; [5]) laxveidi, Vilch.; [6]) [sl. Vilch.; [7]) [messingarketil oc elldbera olafs lykneski sacrarium munnlaug paxblad Jtem bestr. portio oreiknud, Vilch.; má þvi vera, að það sem eptir fer, sé frá seinni biskupum t. a. m. Vilchni sjálfum; [8]) Torgilsson, Vilch.; [9]) landi, Vilch.; [10]) fyrr enn, Vilch.; [11]) [b. v. Vilch.; [12]) [Jtem allann halfann Vidadal, Vilch.

veidi stadit hafa meir enn fiora tigi vetra ok alldri heyrda ek tvimęli a at kirkia j skardi ętti alla fyʀnefnda veidi: þar til er nv hefer helgi prestr ækiært i havst: so se mer gvd hollr sem ek satt segi gramr ef ek lýg: ok til sanz vitnisburdar at ek magnvs profastr svartzson tok þenna eid næsta dag efter ions messo vm vorit j eskiholti set ek mitt innsigli firi þetta bref er gert var j fyʀ savgdvm stad a vj. ari rikis magnus noregs svia [ok] gǫta konungs.

---

362. Fyrir 9. Marts 1326. [i Skálholti].

Bréf Jóns biskups Haldórssonar í Skálholti til Laurentíus Hólabiskups um Möðruvallamál.

AMagn. 406A. 4to bl. 44b skb. 1540—50; AM. 180B. Fol. bl. 50a skb. c. 1500. Prentað í 53. kapítula Laurentíussögu (Bps I, 858, 903).

... var þat bref stutt oc [faordt[1]) næst [post salutacionem[2]) stod svo.

ad ingimundur af modruvollum kom [so[3]) at oss ovorum [at vier vissum eigi helldur enn himinn mundi bresta. flutte hann[4]) at þier [herra ʙiskup[5]) hefdi eigi hallditt[6]) þat sattmal sem vier [sômdum æ modruvollum j sumar. þvi siam vier eigi oss annat stannda. enn ʀida nordr at sumre. oc leggia enndiligann vrskurd æ sagt mal[7]).

---

363. 6. Mai 1326. á Hólum.

Samningr Laurentíus biskups á Hólum og Guðmundar ábóta á Þingeyrum um biskupstíundamál, og gefr biskup klaustrinu Hvamm í Vatnsdal og Húnstaði (sbr. Laurentíus sögu, Bps I, 851—52).

---

[1]) [fa ord halldanndi 181, [2]) [salutacione 180; [3]) [til miog 180; [4]) [flytiandi 180; [5]) B. bp, skb.; [6]) [hieldit ei 180; [7]) [aller saman giordvm j svmar millvm ydar oc klaustrsins oc hrædranna oc þvi syniz oss sem ver munvm verda nordr at koma j sumar oc leggia endiligan urskurd aa sôgd mal.

AM. Dipl. afskr. Nr. 441 «ex originali monasterii thingeyrensis, accuratissime» (AM.) «þetta bref er ritad med smárre godre hende, enn eru rofur og angar ut ur sumum stöfunum, so sem ar j. d. h. k. l. b. þo er þetta allt fallega pingerad og iafnt vid sig» (AM.). Innsigli biskups og ábóta var fyrir frumbréfinu, þegar Árni hafði það í höndum, og lýsir hann þeim. Afskriptir af bréfinu eru í AM. 277. 4to bls. 10—11; AM. 280. 4to bls. 148—50; Landsb. Nr. 108. 4to bls. 257—59; Landsb. 107. 4to bls. 2—4. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 184—85 (eptir lakri afskr.).

[vm sættargiord lafranz biskups oc gudmundar abota oc stýrctar[1]) bref erkibiskups[2]).

J gudzs nafni amen.

Gerum ver brodir laurencius med gudzs miskunn biskup at holom oc ver brodir Gudmundr med samri miskunn aboti at þingöýrum þat ollum monnum kunnigt at þa er lidit uar fra burd uars herra. ꝏ. ccc. xx. oc vj. ar. þrem nattum efter kross Messo a uarit a holom j hialltadal. tokum vit hondum saman a þenna hátt at ek aboti firsagdr lagde oc uppgaf firi klaustrit at þingöýrum firi mik oc mina efterkomendr j. ualld oc skipan mins herra laurencij biskups. vm biskups tiunda mal þat er j millim hafdi farit vm stund hola kirkiu oc þingöýra klaustrs. oc allar adrar mala greinir þær sem sagdra stada hafa millim gengit. fra upphafi oc til þessa dags vndir slika graciam sem hann uilldi klaustrinu her j. mot gera. jattandi j. sogdu handlaghi at hafa þat statt oc stadugt æfinliga sem hann villdi her vm skipa. Enn ek brodir laurencius biskup gaf a þenna sama dagh klaustrinu til stadugligrar og æfinligrar eignar. alla jordina j. huammi j. vazdal. bæde kirkiuluta oc eignarluta med ollum þeim lunnendom sem hun a oc eighande

[1]) stryctar (frbr), Árni leiðrétti; [2]) [«Utan a brefed er ritad med miög gamalli hendi . . . þetta a so ad skiliast, ad þetta bref og Confirmatio Eylifs Erkibiskups, hafa vered lögd saman i eitt bindene. þvi vist er þad, ad sier i lage er Confirmationen innsiglud, enn hefur alldrei fest vered med innsigle vid þetta bref, og alldrei neitt annad bref fest vered vid þetta nærverandi bref. framar er utan [a] þetta bref skrifad med eigen hendi pals gislasonar landzskrifara:

þetta Breff var wpplesid j logriettu Anno 1639. aa Oxaraar þijnge

Paall Gijslason

E. h.» (AM.)

hefer at vordit bæde at[1]) fornu oc nýiu oc adra jord er hunstader heita. skal klaustrit at þingðýrum. þessar jardir hafa frialsar oc akierulausar firi oss oc uarum eftirkomandom. Enn stadrinn at holom vera frials oc akallzlaus vm biskupstiunda mal oc adrar mala greiner þær sem millim hafa farit firsagdra stada. ventum ver at minn herra Eilifr erkibiskup muni þessa uara gerd stodugha oc stadfasta hafa. þuiat firi skemstu er ver uorum j. noregi oc hann uigdi oss bad hann j. ockrum skilnade at ver skilldim gera ual oc sômiliga vidr klaustrit at þingðýrum.

Ok til stadfestu her vm settum vit badir ockur jnsigli firi þetta bref. Er gort uar j. fýr nefndom stad deghi oc are. hiauerandom sira egli [sira skula prestum. oc benedikt kolbeinssyni. oc sin insigli firir setiandom[2]).

---

364. 1326. [i Holti].

Máldagi Holtskirkju undir Eyjafjöllum, þegar Oddr prestr Svartsson tók við staðnum.

AM. 263. Fol. bls. 31 skr. 1598; AM. dipl. afskr. 2164 (eptir pappírsblöðum Holtskirkju); er aptan við Holtsmáldaga frá 1270. Þetta ár, 1326, braut Holtskirkju fyrir veðri.

Anno Domini ᴍ⁰. ccc⁰. xx⁰. vj⁰. voru reiknut stadarfe j hollti vid sira odd suarsson. provadizt suo at kirkia ætti xx kyr. attatigi asaudar. oc ij ær. xijc j metfie. busgognum edur audru þui stadnum hagar. halft fiorda hundrad j reflum.

---

[1]) z, frbr.; Árni leiðr; [2]) [»Hid sidarsta af brefenu er so ritad sem epter fylger: sira skula prestnm. ōc sin insigli firir setiandom. ōc benedikt kolbeinssyni, og er þetta a sidurstn linn brefsens. Eg hefi sied Copinr af þessu brefe; hafa þeirra ritarar skrifad nidurlag brefsens, eodem ordine, so sem þad hier stendur, enn ecki athugad merkenn ∴ sem standa nppi yfir þeim tveimur *oc*, hver ed til seigia, ad þetta ä ad transponerast; Er og þetta allt strax i ôndverdu ritad med sômu hendi og sama bleki». (AM.)

365. 20. Juli 1326. í Skálholti.

SKIPAN Jóns Haldórssonar biskups í Skálholti um sakir þær, er menn falla í bann fyrir.

Skipan þessi kemr að miklu leyti heim við skipan Jóns erkibiskups rauða frá 1280 (Dipl. Isl. II, Nr. 79) og bannsakir þær, er Árni biskup Þorláksson mun hafa lesið upp á alþíngi 1281 (Dipl. Isl. II, Nr. 91), en hún er víðtækari.

AM. 671. 4to bl. 20—23 skinnbók og er þetta skrifað c. 1340—50 eða fyrri; gæti enda verið samtíða statútunni. Segist Finnr biskup hafa þessa skinnbók til samanburðar (Hist. Eccl. Isl. II, 84 nóta c); AM. 350. Fol. bl. 127a-130b skb. skr. 1363; AM. 174D. 4to brot af skinnbók frá c. 1350 (byrjar í § 7); skipanin er hér á fjórum blöðum, en neðan af tveim hinum síðustu er skorinn helmingrinn; AM. 175A. 4to bl. 38b skb. c. 1400 (hér er að eins upphafið, § 12 og § 28); AM. 136. 4to bls. 274—80 skb. c. 1480 (Skinnastaðabók); hér eru glötuð tvö blöð úr bókinni og vantar hér í statútuna frá því í § 7—í § 12, í § 18—í § 25, í § 30 og út, og er niðrlaginu slept viljandi; AM. 186. 4to bls. 76—87 skb. c. 1480 (Hvanneyrarbók); byrjar í § 7, og hleypir úr upphafi statútunnar, en setr í staðinn fyrir það skipan um bannsakir frá 1281 (Dipl. Isl. II, Nr. 91). sem í skinnbókinni er áfast skipunum Árna Þorlákssonar, og er þetta áfast hvert öðru; AM 53. 8vo bl. 33—42 á pappír með hendi Eggerts Jónssonar á Ökrum c. 1640—50 og er afskript af AM. 350. Fol. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 65—79. Segist Finnr biskup prenta eptir AM. 351. Fol. og hafa til samanburðar AM. 671. 4to og AM. 39. 8vo, en þetta er rangt að öðru enn því, er snertir 671, því að í AM. 351. hefir þessi skipan aldrei verið og mun hér vera prentvilla fyrir 350, því að eptir henni virðist Finnr biskup einmitt láta prenta. Í AM. 39. 8vo er þessi skipan heldr ekki og virðist aldrei hafa verið, svo að ekki gat sú skinnbók hafa verið höfð til samanburðar (sbr. Hist. Eccl. Isl. II, 62 nóta c). Sumstaðar í pappírshandritum finnast klausur úr þessari skipan, en þær eru ónýtar.

Bannzsaka bref er ion biskup hefir utskyrt[1]).

Broðir jon með guðs miskun biskup j skalaholti [sendir ǫllum monnum j sinu biskupzdǫmi Q[ueðiu] guðs oc sina[2]).

Þat ma ekki[3]) skynsǫmum monnum vndarligt þikkia þo at nǫkkurir menn [sia eigi við[4]) þat at gera. sem þeir vita eigi bannat vera. þar sem þat hendir optliga at sa ottaz eigi lǫstinn at

[1]) 350; vm skipan 136; Bannsakabref jons biskups 175; [2]) [et cetera 175, og vantar alt aptr að § 12; [3]) ǫngum 350; [4]) [uiniz eigi 136.

fremia. þo at hann viti bannaðan vera. er[1]) hann trvir at litil pina skýli a hanu leggiaz þo at hann gere. enn sakir þess at þat er skyllda biskuplegrar [tignar oc ahyggia[2]) at visa þeim rettan guðs veg. oc kenna þeim [at varaz alla villu stiga. þar sem þeir erv til andligra luta ýfir skipaðir at vara ýðr við storglæpi[3]). þa einkanliga sem vera ma at sumum monnum syniz litið vera eða ekki vm vert verkit at vinna. oc megi þat vera [með þi at sumir hyggiz[4]) veita j þi guði þionostu enn ser sômd oc sinum yfirmǫnnum [hlýðni. oc[5]) dyggleik. enn þeir felli a sik með ohlýðni við guð oc heilaga kirkiu af sealfri gerðinni bannz pinu. oc skili sik sua við [allt gott[6]) heilagrar[7]) kristni. þar til er guðs miskun lysir þeirra hiôrto til [iðranar. oc yfirbota[8]). oc gefr at þeir þiggi aflôsn [sinna glæpa[9]). þvi er ok þat ætlan vár at sýna ýðr með þessu varu brefi hverir þeir lutir erv er menn fella bann a sik með sialfu verkinu. þi at engi kann illt at varaz nema viti.

1. [Er sa hinn fyrsti atburðr af þessum[10]). ef nôckurr maðr fellr j fyrirdômda villu moti siðum oc kennidomi heilagrar truar.

2. Annarr er sa ef nôkkurr setr saman eðr dictar nyia villu af sialfz sins briosti. hvart sem þat er opinbert eða leynt erv þeir allir j þessu banni eilifu bundnir sem ôðru vis skilia eðr læra. enn heilug [romveria kristni[11]) predicar[12]) oc varðueitir af helgan holldz oc bloðz drottins vars iehsu christi. eða af heilagri skirn. eða af skylldum skriptagangi. hiona bandi oc ôðrum helgunum heilagrar kristni. oc sua allir þeir sem einn hverr biskup hefir villumenn dômða j sinu biskupzdômi.

3. [Sa er hinn[13]) þriði ef nôkkurr trvir villumanna fortôlum eða tekr þa til sin veriandi þeirra mali eða fýlgiandi. þessir falla j þat sama bann. ok ef nôkkurr af þessum hafnar[14]) at leiðrettaz innan .xij[15]). manaða siðan hann var boðaðr bann-

[1][ef 350, 136; [2]) [sysln 350, 136; [3]) [þvi krefr oss skyllda vars embættis sem ver erom vuerdugir yfirskipadir at vara ydr vid storglæpi 350, 136; [4]) [at sumir menn þikiaz 136; [5]) [j þui 136, [6]) godz 350; [7]) [alla gudz heilaga 136; [8]) [jdranar yferbotar 136; [9]) [synda sinna 136; [10]) [Hinn fyrsti atburdr af þeim 350; [11]) kirkia 350; [12]) [roma kirkia hirdir 136; [13]) [sa hinn 350, 136; [14]) hafi(!) 136; [15]) .x., 136.

settr. þa fellr a hann æfinlig ofrægð. skal hann siðan j engum lôgskilum hæfr. oc með engu moti vitnisbærr. fra er hann skilðr at þiggia þat sem nôckurr vill honum gef[i]t hafa. j sinu testamento. engi maðr ma hann skipa sinn erfingia. oc engan arf skal hann taka. eigi skal hann oc mega gera sitt testamentum. a engan mann skal hann kæra [nôkkur mál[1]) enn neÿðaz[2]) skal hann til at svara ôðrum mali[3]). ok ef hann hefir domari verit. þa skal hans domr fyrir ekki standa eiga oc engi mal at koma vndir hans dom. Nu[4]) ef hann hefir klerkr verit. þa skal hann liggia vndir slikum[5]) pinum oc vera aðr af settr ôllum vigslu pôllum af sinum biskupi.

4. Enn fiorði er sa atburðr ef nôkkurr segir oc fylgir þi at romaborgar kirkia se eigi hôfut kristninnar. oc henni se eigi [af ôllum[6]) hlÿðanda.

5. Sa er hinn fimti atburðr ef nôkkurr leggr hendr með heipt oc illvilia a klerk eða klaustramenn þa fellr sa af sialfu verkinu j pauans bann. byðr nôkkurr ôðrum at gera. þa erv baðir j banni sa er bauð oc hinn er gerði. sa fellr oc j bann er veita matti klerkinum lið j [sliku tilfelli oc veitti eigi[7]). þat er af þeim mônnum rettskilt sem valld oc yfirskipan hefir til at stiorna ôðrum. matti hann forstoð veita[8]) oc villdi eigi. eitt saman [ofriki ma oc[9]) metaz slik sôk[10]). þo at eigi se hendr a mann lagðar. sua sem þa er ef nôkkurr setr klerk j bônd[11]) eða læsir j myrkva stofu. eða ôðru varðhalldi. þi at engum leikmanni gefz sua mikit valld yfir nôkkurum klerk. oc þvi forðaz sa eigi bannit er slikt gerir. verðr oc fleira vega misþÿrmt klerkum enn skeðia likam þeirra sialfra.

6. Sa er hinn setti atburðr er veralligir valldzmenn[12]). raðamenn. stiornarmenn. hvat stett eða starf sem hverr hefir j borgum eða bęium. gera krafir eða oskÿllduligar pÿndingar a klerka eða kirkiur. eða þeirra eignir fyrirkomandi sua valldi ok framkvęmð forstiora heilagrar kirkiu. þessir ok ef þeir lata eigi af þa er þeir erv lôgliga amintir. erv j banni ok sua hverr er

---

[1]) [mega 350; [2]) naudgaz 350; [3]) retti 350; rettv 136; [4]) en 136; [5]) sômum 136; [6]) [at ôllu 350; [7]) [slikum tilfellum ok villdi veita(!) 136; [8]) ôdrum b v. 135; [9]) stundum b. v. 350; [10]) [ofrikit ma ok metaz til þess stundum 136; [11]) 350, 136; bann 671; [12]) valldarmenn(!) 136.

þeim fylgir til þessa. þi at engar krafir eða [þunga skýlldu[1]) mega leikmenn með rettu leggia a klerka eða kirkiur. mega þeir ok eigi afleýsaz fýrr enn þeir hafa bôtt þat sem þeir brutu. hvart sem þeir hallda stettum sinum eða stôrfum eða eigi. hverr ok sem tekr stett eða starf eptir þann sem með sôgðum hætti hefir j bann fallit. ok vill hann eigi aptr bôta jnnan manaðar. þa fellr hann j[2]) bann. þvi at hann samþýkkir þat sama sem hinn gerði. ok ma eigi afleýsaz helldr enn hinn þar til er [bôtt er[3]).

7. [J siônda stað er sa[4]) atburðr ef menn gera skipan[5]) moti friði [ok frelsi[6]) [heilagrar kirkiu[7]). nema þeir hafi innan tveggia manaða siðan þeim var lýst[8]) tekit þær af sinum bokum ef þær voro ritaðar. eða ef þeir hallda fram [þeim skipunum þoat þær veri afskafnar bokunum eða oritaðar. Slikt hit sama ok þeir sem rita þilikar[9]) skipanir ok eigi siðr valldzmenn raðamenn[10]) rettarar staðanna ef þeir dirfaz at dôma eptir þesshattar skipunum. [sua þeir [ok] sem þa doma rita til staðfestingar[11]). slikt hit sama ok þeir sem varðueita ok lata við hafa venior þær sem helldr mega heita ovenior ok upp hafa tekiz moti frelsi heilagrar kirkiu. þa bindaz þessir[12]) allir j bannz atkveði at guðs lôgum[13]). þat er ok vitanda at frelsi heilagrar kirkiu stendr saman j þeim priuilegijs sem henni hafa veitt verit yfir andligum lutum eða stundligum aðgfum [almenniliga eða einsliga[14]). Nu eru priuilegia veitt heilagri kirkiu af sialfum guði. sva sem þat[15]) er varr herra[16]) iehsus christus sagði petro postola. Hvat sem þu [mátt[17]) binda[18]) a jorðunni[19]) þat mun bundit [j himni[20]) ok huat sem þu [matt leýsa[21]) a jorðu þa skal leyst á himnum. sva ok þat at tiunðir ok frumfornir ok allt þat sem guði [ok hans

---

1) [þegnskyllldur 350; þegnskylldu 136; 2) sama b. v. 350; 3) [bæter 136; 4) [saa er hinn vijdi 350; 5) skipanir 350, 136; 6) [sl. 136; 7) [sl. 350; 8) hér vantar blað í 136 og er eyða þangað til í § 12; 9) [þersu[m] skipanum. sna þeir oc sem doma Rita ok stadfestingar. slikt hit sama ok þeir menn. er Rita ok vardueita slikar 350; 10) radsmenn ok 350; 11) [sl. 350; 12) þeir 350; 13) hér byrjar 186; 14) [andliga edr likamliga 350; 15) var b. v. 186; 16) lausnari 350; 17) munt 350; 18) [hefir bvndit 186; 19) iôrdu 350, 186; 20) [aa himnum 350; 21) [leysir 350; hefir leyst 186.

helgum monnum offraz[1]) heýrir klerkum til. þat priuilegium er enn af Guði veitt heilagri kirkiu at klerkar eiga valld [ok rað[2]) yfir hennar eignum ok auðæfum ok hennar forstiorar eigu lôg at [skipa af[3]) andligum lutum ok hafa þar dom yfir. ok fleira annat þat sem stendr j hinu nýia ok hinu forna lôgmali. af herra pauanum erv ok priuiligia veitt heilagri kirkiu. sva sem þat at sa er j banni af sialfu verkinu sem heiptuga hônd leggr a lærðan mann. Sva þat at tveir vattar vinna þôrf vm testamenta þau ôll sem salugiafir mega metaz[4]) ok môrg ônnur priuilegia hafa pauar[5]) veitt heilagri kirkiu. sva hafa ok keisararnir priuilegia veitt heilagri kirkiu. þi at þat mega þeir vel gera af [veralldligum lutum[6]). sva sem þat er at hverium manni er lofat at leggia til heilagrar kirkiu[7]) fôðurleifð sina suma eða alla hvart sem hann vill at hun eigniz eptir hans dag hinn siðazta eða fýrr. með hverium hætti er hann vill. ok eigi þarf hann nokkurn orlofs eptir spýria vm þa giôf. þviat j[8]) þeirri giôf er maðr gefr [heilagri kirkiu[9]) fyrir sal sinni er þat [hit bezta[10]) endimark at ekki endimark se henni sett. Nu hverr sem motgang veitir þessu frelsi [heilagrar kirkiu[11]) þa forðaz hann eigi bannz afelli.

8. Sa er hinn atti atburðr at þeir sem brenna með illvilia heilaga kirkiu eða heilaga staði eða þau herbergi sem standa innan kirkiugarðs [ok þess viðernis[12]) sem heilôg kirkia a [vernd at veita[13]) vmhveruis[14]) sik. þa erv þeir bannsettir at guðs lôgum. ok siðan er þeir hafa [verið forboðaðir[15]) bannsettir af heilagri kirkiu. vm þessa sôk skulu þeir af engum lôsn fa vtan af sialfum pauanum. nema j lifs haska.

9. [Sa er hinn niundi[16]) ef nôkkur brýtr kirkiu ok[17]) rænir hana siðan[18]) eða gerir j henni[19]) oðaðaverk. sem er at fara oþýrmiliga með guðs likama eða at briota alltari eða kross eða annað slikt. skulu þessir[20]) eigi lôsn fa fýrr. enn

---

[1]) [er gefit ok hans heilogum monnum heyrir 186; [2]) [sl. 350; [3]) [segia yfir 186; [4]) kallaz 350; [5]) pauarnir 350, 136; [6]) [ueralldlighu ualldi 350; [7]) hér byrjar 174; [8]) sl. 174; [9]) [Gudi ok heilagri kirkiu 186; [10]) [hitt sidazta 186; [11]) [almattigrar cristni 350; heilagrar kristni 186; [12]) [edur þvi viderne 186; [13]) [sl. 186; [14]) umbergis 350; [15]) [bodadir verit 350, 186; [16]) [Niundi er sa atburdr 350; [17]) edr 350; [18]) sl. 350; [19]) nôckut b. v. 350; [20]) þeir 350.

þeir hafa bøtt bæði[1]) rangindi ok skaða. ok taka siðan lausn af paua.

10. Hinn tiundi[2]) er sa ef nokkurr falsar bref pauans fyrir sik eða annan mann þa er sa af sialfum lǫgunum bannsettr með ǫllum þeim sem honum veita lið[3]) til þessa vitandi. eða veria hans mál. slikt hit sama sa ok er ser nytir til nokkurrar framkvæmdar falsat paua bref vitz[4]) vitandi. þat sem annarr fekk honum eða[5]) falsaði. enn sa er varðueitir þat[6]) at eins skal innan. xx. daga siðan hann veit falsit fyrirkoma þvi brefi[7]) i þess valld sem vel ma trva til viðtǫku. ef hann vill forðaz [bannzins pinu[8]). þat er ok þessum til eiðhialpar[9]) er ser nytir ovitandi falsat pauans bref. at hann hafi profat þat sem hann kunni bezt. ok fai hann eigi sva seint aptrhvarfit at fyrir þat megi hann sýnaz[10]) sannsakaðr.

11. J [ellifta stað[11]) fella þeir a sik fullkomit bann sem saracenis flýtia til handa vapn eða skipviðu eða iarn eða geraz skipstiornarmenn þeirra eða ueita [þeim til nǫkkurs agangs við kristit folk ok ofriðar helgu iorsala landi[12]).

12. Tolfti atburðr[13]) er sa ef nǫkkurir ræna þa menn sem skipbrot hafa þolat. þa falla j bann af sialfum lǫgunum nema þeir bǿti þat sem [þeir brutu[14]) ok gialldi aptr þat sem[15]) þeir ræntu. þa er þeir erv lǫgliga amintir.

13. J þrettanda stað fellr bann a þa alla sem með ofriki nǫkkuru [eða agangi[16]) þraungva biskupa eða lærða menn til þess at leýsa nǫkkura af bannz[17]) atkvæðum eða gefa lærðum monnum aptr embætti eða leýfa tiðagerð[18]) [þeim[19]) sem aðr er hun af[20]) tekin.

14. Sa er hinn fiortandi atburðr at ef leikmenn j hverri stett sem þeir standa eða hveria tign sem þeir hafa neýða til þess forstiora heilagrar kirkiu capitula eða aðra klerka. at

[1]) sin 150; [2]) atburdr b. v. 350; [3]) fullting 350, 174, 186; [4]) sl. 186; [5]) ok 350; [6]) þui 350; [7]) eda fae b. v. 186; [8]) [pauans bann 350; [9]) ordhialpar 186; [10]) verda 186; [11]) [xjta atburd 186; [12]) [þeim nockurskonar (kyns 174) fullting. til agangs ok ufridar heilogu iorsala landi ok kristnu folki 350, 174; nocvt þess kyns fullting þeim til gagns eda agangs vit kristid folk ok ofridar helgu iorsalalandi 186; [13]) hér byrjar 136 aptr; [14]) Ræntu 350; [15]) [sl. 175; [16]) [sl. 350; [17]) pinu edr 350; [18]) tilgerd(!) 186; [19]) [j þeim stǫdum 136, 174, 186; [20]) aptr(!) 136.

vndir leikmanna valld leggiz kirkiur eða fasta eignir[1]) eða [þeirra rettr[2]) sva at formenn heilagrar kirkiu prestar eða persónur kalliz þat len af leikmonnum hallda sem[3]) af sinum yfirmonnum. þa [se þeir[4]) bundnir j bannz atkvæði nema þeir gefi allt aptr með frelsi j þeirra valld sem eigu. siðan þeir erv lôgliga a mintir. þat er þeir hofðu aðr meðr ofriki vndir sik dregit.

15. Hinn fimtandi atburðr er sa at leikmenn ef þeir krefia skatta eða tolla af klerkum eða kirkium eða þeirra goðzi sem þeir flýtia eða flýtia lata eigi[5]) sem kaupskap[6]) vtan helldr sakir sinna þarfinda. eða nauðga þa til at luka hvart sem þeir gera þat sialfir. eða fa aðra menn til. hverrar tignar stettar starfa[7]) er þeir erv hvat vana sem til er sem helldr [ma kalla vvana[8]). [hvart sem þeir gera þat vndir sinu nafni eða annarra. ef þeir erv sinsligir[9]) menn[10]). þa falla þeir j bannz pinu af sialfu verkinu. enn ef felag eða almenningr nôkkurs kaupstaðar [borgar eða annarsstaðar[11]). er[12]) j þesso brottligr. þa fellr hann þegar j forboð með sama hætti ok skulu eigi fa aflausn bannzins ne linan forboðsins þar til er aptr er fengit þat sem krapt var ok bôtt er tilheyriliga fyrir vanrettið.

16. Sa er atburðr hinn sextandi at rettarar[13]) syslumenn domarar ok aðrir veralldligir herrar[14]) ef þeir hindra eða talma at þeir sem sin malaferli vilia kera fyri domarum[15]) tilskipaðum af pauanum eða þeim sem til þess erv sialfskipaðir vm þau mal sem kirkiunni heyra til at lôgum. eða vana at dæma at þeir megi sinum malum eigi fyri þeim fram koma eða nauðga þa til at lata af malum sinum eða hafa þau frammi fyri veralldligum domandum með þi at annat hvart fanga þeir kirkiunnar domendr eða þa sem pauabrefin[16]) afla[17]) til domara. eða þa sem [malaefni . þręta eða þræta[18]) vilia fyri fyrr-

---

[1]) goz 174; [2])) [rænter 136; [3]) þeir hallda b. v. 136; [4]) [er sem þeir se 186; [5]) sl. 136; [6]) kaupskatt 136; kaupaskatt 186; [7]) starfs 174; [8]) [er kallandi vsidr 350, 174; [9]) einslıgir 350, 136, 186; [10]) [sl. 174; [11]) [bæia eda þorpa 136; [12]) uerdr 350; [13]) retter 136; [14]) hôfdingiar 350, 136; [15]) Rettaranum 350; [16]) biskupsbrefin 136; [17]) efla 350; [18]) [malaferli þreyta eda þræta 350; malaferli bæta vilia 136.

sögðum kirkiunnar[1]) domarum eða [naunga þeirra[2]) eða goðz [þeirra kirkiur[3]) eða annat eða með hverium hætti öðrum sem þeir meina at þeir megi[4]) na sinum rettindum. af[5]) heilagrar kirkiu domarum[6]). hvart sem þeir gera þetta sialfir eða lata aðra gera. sua ok sa hverr er til þeza gefr rað traust eða eptirmæli. þa liggr hverr þeirra vndir banni af sialfu verkinu. ok ma eigi leysaz vtan hann hafi aðr bætt bęði domara kirkiunnar [sem hann hefir hindrat fyrir malit at[7]) heyra eða hveria[8]) stett hann hefir til sin gripit ok sva þeim er rettindin erv talmut fyri. ok [þar j rettr. bęði bętt[9]) vanrettið[10]). skaða kost ok skapraun með [fullu aðr[11]).

17. Siðtandi[12]) atburðr er sa ef nökkur er sa sem veralldikt berrademi hefir fyribýðr sinum vndirmonnum at selia eða kaupa af formonnum heilagrar kirkiu eða klerkum eða öðrum personum kirkiunnar eða at mæla þeim korn eða at baka þeim brauð eða veita þeim [aðra þionustu[13]). þa fellr hann j bann af sialfu verkinu.

18. Sa er hinn attiandi atburðr. ef veralldligr höfðingi eða formaðr heilagrar kirkiu [eða hvat manna sem hann er lærðr eða leikmaðr sem[14]) dirfiz til þess at senda flugumann at lata drepa nokkurn kristinn mann þo at hann bioði þat at eins enn eigi fýlgi [nökkurra manna[15]) lat eða hverr sem viðrtöku veitir flugumanni eða verndar hann. eða leýnir honum þa fellr hann j bann pauans af sialfu verkinu ok j afsett[n]ing sinnar tignar heiðrs ok vigslu. starfs ok stettar ok beneficij[16]) ok skulu þeir sem með hafa at gera þetta allt saman öðrum frialsliga j hendr fa er hann ok með ollu sinu veralldligu gozi sva sem ovin heilagrar kirkiu[17]). af öllu kristnu[18])

---

[1]) sl. 174, 136; [2]) [naudga þeim 350; [3]) [kirkiu 136; [4]) eigi b. v. 136; [5]) ok 350; [6]) domandum 350; [7]) [þeim sem hefir hindrat maalit fur þeim er kiera eda 350; [8]) huers 350, 174, 186; [9]) [þar er j bætt bædi 350; þar i er rettr . . . . (máð úr lína) 174; þar j dæmpt bædi rettr oc 136; þar er ræntr bædi bætt 186; [10]) vanrettr 136; [11]) [fullnadi 350. § 16—17 sbr. Eilíf 1327 I § 5 og er tekið úr Decretaliis Bonifacij páfa; [12]) [seytiandi 350; sæytiandi 174; [13]) [adrar þionustur 174; [14]) [sl. 186; [15]) [nockurs mannz 350, 174, 136, 186; [16]) beneficij 671, 136, 174, 186; [17]) kristni 350, 174, 136; [18]) hér kemr aptr eyða í 136, því blað vantar í bókina.

folki vtlegr at sidan þat er bert með profanligum skynsemdum at nǫkkurr [hefir þenna[1]) ogurliga glæp[2]) gert þurfi eigi [annan bannz dom eða afsetningar a at leggia[3]).

19. Hin nitiandi er sa atburðr at ef nǫkkur maðr dirfiz fyri þa sǫk at bannz domr eðr forboðs er dęmdr a konunga hǫfðingia baruna syslumenn eðr annarskonar velborna menn eða þeirra þionustumenn eða hvat monnum sem þeir erv[4]) at gefa orlof til nǫkkurum at drepa eða fanga eða [annars kostar[5]) at þýngia þeim eða þeirra gozi. eða manna þeirra [sem þeim til heyra[6]) er þa doma hafa dǫmt. eða með hverra valldi þeir hafa dæmdir verit. eða þeirra sem doma þessa geyma. eða þeirra sem eigi vilia samneýta sva bannsettum[7]). vtan þeir taki þat orlof aptr elligar ef til[8]) er farit gozit at gripa eptir sva lofat. ef þat goz [sem gripit hefir verit er[9]) eigi aptr fengit með fullnaði eða [bǫtt innan atta daga[10]) þa falla þeir j bannzins pinu af sialfu uerkinu. j þat sama bann skulu ok falla allir þeir sem þessa orlofs neýta ok sva þeir sem [fyri sialfra sinna ręring[11]) gera þetta sem her er fyri boðit at orlofa hverr ok sem j þessu banni er vm tveggia manaða tima. þa ma [eigi þaðan af[12]) aflǫsn þiggia vtan j pauagarði.

20. Tuttugti[13]) atburðr er sa at ef j forboðs tima iarðar nokkurr lik j kirkiugarði j þeim tilfellum[14]) sem eigi erv at lǫgum lofat. eða lik bannsettra manna opinberliga[15]) eða nafnligra forboðaðra eða okrkarla ok geri þat vitandi. þa fellr sa hverr j bann af sialfu verkinu. ok mega eigi afleysaz nema þeir hafi aðr bǫtt þeim sem þeir hafa orett gert eptir domi biskups þess sem þar a yfir at sia.

21. Fýrsti [yfir tuttugu[16]) er sa ef nokkurr bindr hionalags band við fermenning sinn. eða þaðan af skýlldra at frænd-

---

[1]) þann 350; [2]) [hefir þetta 186; [3]) [bannz dom annan edr afsetningar edr vtlegdar aa hann at leggia 350, 174; dom til bannz eda afsetningar eda vtlegdar aa hann at leggia 186; [4]) ætti 350; [5]) [annarskonar 186; [6]) [sl. 350; [7]) monnum b. v. 350, [8]) 350, 174; eigi 186, 671; [9]) [er gripit ok 350; [10]) [borit fyrir viij daga 350; bætt fyrir innan atta daga 174. 186; [11]) tilręring 174; [af sialfra sinna radning 186; [12]) [hann þadanaf einga 174; [13]) Tuttugzti 174; [14]) atferlnm 350; [15]) opinberlegra 186; [16]) [ok xxti 350.

semi eða sifskap. eða með meinum[1]). sva ok ef klaustramenn nunnur eða klerkar þeir sem subdiaknar erv at vigslu eða þaðan af framarr[2]) vigðir ef þessir bindaz[3]) til hionalags ok þeir sem þessi hion vigia[4]). þa falla [þeir][5]) j bann af sialfu verkinu. ef þeir vita þessi mein. oc mega eigi afleysaz [þar til er[6]) skilt er með þeim.

22. Annarr ok tuttugu[7]) er sa atburðr at stiornarar almuga. raðsmenn. domarar. raðgiafar ok aðrir starfsmenn hverir sem einir ef þeir gera þær skipanir sem þeir lofa með at krefia okr eða giallda eða þeir nauðga[8]) til at giallda þeim[9]) eða þeir þola eigi at okr þat sem vt er lokit verði aptr krapt. sua ok þeir sem þessar skipanir dikta. eða skrifa eða dôma eptir þeim vitandi. sua ok ef þeir skafa eigi or almennings[10]) bokum þessar skipanir innan þriggia manaða. ef þeir mega [eða þeir geyma þer eða þann vana nôkkurn sem þeirra[11]) krapt hafa[12]). þa falla þeir j bann af sialfu verkinu.

23. Sa er hinn þriði oc tuttugti atburðr at hverr sem slær biskup eða fangar eða rekr[13]) j vtl gð[14]) eða býðr at gera eitthvert af þeim[15]) eða staðfestir[16]) annars gerð. eða er at [verkinu kumpan þess. sem gerir[17]) eða leggr til rað eða samþýkt. elligar hann verndar vitaudi þa sem þetta gera. þa er sa j banni af sialfu verkinu. eptir nýium lôgum j þeim tilfellum jafnvel sem hann veri [eigi][18]) j banni eptir fornum lôgum. ok ma hann af engum leýsaz [nema hann se j lifzhaska[19]) vtan af pauanum.

24. J[nn] fiordi ok tuttugti atburðr er sa. hverr sem veita lætr Guðs embætti j forboðuðum stað eða nauðgar hann nôkkurn til þess. eða kallar bannsetta eða forboðaða til at hlýða Guðs embætti. eða fyrirbýðr at þeir sem opinberliga erv bannsettir [eða forboðaðir[20]) gangi vt þo at sa minni a þat sem [embætti skal flytia[21]). sua ok þeir er sva erv amintir ef

---

[1]) minnum(!) 671; meinunum 174; [2]) meirr 350; [3]) saman b. v. 186; [4]) saman b. v, 350, 186; [5]) þessir 174, og er hér skorið neðan af blaðinu; [6]) [furr en 350; [7]) xxti 350; [8]) þeim b v. 350; [9]) þat 350; [10]) almugans 350, 186; [11]) þeir 350; [12]) hafi 350; [sl. 186; [13]) leggr 350; [14]) hér byrjar 174 aptr; [15]) þersum 350; [16]) eptir b. v. 174, 186; [17]) [uerkum 186; [18]) sl. 671; [19]) [sl. 350; [20]) [sl. 174; [21]) [embætti skal veita 174; embætti skal fylgia 186; embætta skal 350.

þeir erv [inni eigi at siðr[1]). þa fella þeir allir bann a sik. ok mega eigi aflausn þiggia vtan a pauagarði[2]).

25. Margir lutir erv þeir aðrir sem menn megu bann a sik fella af sialfu verkinu. þeir[3]) sem her erv eigi ritaðir. þi at eigi er jafnbætt at menn falli j þa her a varu landi. sem vm þessa sem nu erv talðir. mart er þat oc er lögin bioða biskupum at bannsetia menn fyrir. ok þarf þa eigi at skrifa. þi skal iafnan aminning fyrir fara ein eða fleiri[4]) ok ma þat metaz þriotzka ef menn vilia eigi[5]) bęta sik fyrir aminningar þær sem þeirra formenn gera þeim. ok[6]) þeir fyrirsma [fyrir sina herra[7]) koma til andsvara um sin afbrot. þa er þeim er til þess lögliga stefnt. ok þeir menn skyllda einkanliga til þez at hanns spioti verði [j gegnum þa skotit[8]).

26. Nu sakir þez at yðr ollum er kunnikt hversu mannzins salu er þezi hin ogurliga pina haskasamlig. þa minnum ver ýðr á alla jafnsaman ok serhvern ýðarn at þer variz sem innuirðulegaz þa alla glæpi sem her erv ritaðir[9]) ok þessa pinu leiða inn[10]) með ser ok til þess at þat megi at betr geymaz. þa biodum ver ollum profastum varum at taka transkriptum eptir[11]) þessu varo brefi. ok at þeir skylldi siðan framleiðis alla soknarpresta at hafa þat ok lesa fyrir sinum soknarmonnum bit [minsta tveim sinnum[12]) a xij. manuðum. at menn megi eigi beðan af [þi við[13]) beria[14]) at þeim se eigi sagt þat sem at varaz er.

27. bioðum ver ok fyrsögðum profastum at þeir skripti öllum þeim sem heðan af verða opinberir at tviföll dum hordomi. eða þaðan af meirum glæpum. at koma til skalahollts[15]) at öskudegi. ok skirdegi [ok leiðaz þar j kirkiu[16]) ok ór. sem siðr er til storskriptamanna. þat sama vilium ver vm alla þa sem vt kasta husfrúm[17]) sinum ok hallda inni eða fylgia opinberum horkonum.

---

[1]) [eigi adr inni 350; [2]) hér kemr eyðan hinumegin á afskorna blaðinu í 174; [3]) þrir 350; [4]) tvær 186; [5]) hér byrjar 136 eptr; [6]) edr ef 350; [7]) [at 136, 186; [8]) [j gegnum skotner 186; [9]) hér byrjar 174 aptr; [10]) menn 136; [11]) af 174, 136; [12]) minzta sinn(!) 186; [13]) 350, 174, 136; sl. 671; [14]) [þvi vm bera(!) 186; [15]) kirkiu b. v. 174; [16]) [at leiðaz þar af biskupi i kirkiu 174, 136; at leidaz þar j kirkiu af biskupe 186; [17]) husfreyium 350, 174.

28. Fyrirbioðum ver ok[1]) ǫllum leikmonnum bæði karlum[2]) ok konum. at gera leynilegar festingar eða hionalags band eða heit. [sva at eigi se við hit minnzta tvǫ vitni[3]). ok se þau skylld siðan [at lýsa fyrir soknarpresti[4]) innan halfs manaðar.

29. Enn hverr sem motgerir þessum varum boðskap viti[5]) ser fyrirboðinn vera jnngang heilagrar kirkiu. hlýðir hann ok tiðum j kirkiu siðan hann hefir þetta forboð a sik fellt. aðr hann er af þvi leýstr. þa viti hann sik vera i banni. ef þat verðr gert siðan prestr hefir amint at bannsettir menn gangi vt. eða forboðaðir. þeir ok allir sem aðr hafa leyniliga[6]) festingum eða hionalagi fram farit eða [hafa þeir mal[7]) at kęra. þa se skylldugir at hafa þat frammi fyrir oss[8]). sem skiotaz geta þeir. sua at þeirra mal megi[9]) ent vera jnnan .xij. manaða hit seinazta.

30. [10]) Stefnum ver þeim ǫllum sem þetta mal hafa at kęra eða þi hafa at svara til var eða [til vars[11]) profastz með ǫllu sinu skilriki[12]) ok profi þar ok þann tima er þau mega hǫgligaz[13]) til koma bæði saman sua at þar se engi[14]) undandrattr eða svik j af annars þeirra vegna. En hvert þeirra sem eigi kemr kallat af ǫðru með sǫgðum hætti. þa viti ser fyrirboðinn jnngang heilagrar kirkiu. þaðan af. ok siðan falla j bann ef þat hlýðir tiðum[15]) amint vt at ganga þar til er þat er leýst.

31. Enn þat[16]) fyrirbioðum ver sterkliga vndir bannz þinu at nǫkkurr sa sem van veit til vm [slika akeru[17]) fari vndan j fiarlægis sveit. eða dveliz þar siðan er hann hefir frett fengit af þessu varu brefi þoat hann hafi þat eigi heyrt.

32. Bioðum ver ok ǫllum soknarprestum at minna a

---

[1]) sterkliga b. v. 350, 136, 174; [2]) k . . . . 174 og kemr hér eyða því skorið er neðan af blaðinu; [3]) [suo at minna se uit enn. ij. uitne 186; [4]) [at lysa (sl. 136!) fur soknarpresti sinum 175, 186, 136; [5]) vise(!) 186; [6]) leyniligum 186; [7]) [eda þat maal eigu 350; [8]) mer 186; [9]) sem furst b, v. 350; [10]) þui b. v. 350; [11]) [annars 186; [12]) hér byrjar 174 aptr; hér endar 136 og kemr hér án línuskils «vm lio[stoll]», sem eignað er annars Pétri Hólabiskupi (c. 1391); [13]) lǫgliga 350; logligaz 174; holligast 186; [14]) hindran ne b. v. 174; [15]) at kirkiu b. v. 174, 350; [16]) sl. 350; [17]) [slikar saker 186.

hvern tima er þeir skulu messo syngia at forboðaðir menn ok bannsettir gangi vt.

Ok til sannz vitnisburðar settum ver vart jnnsigli fyrir þetta bref er gert var i skalaholti. anno domini. [ꝳ°. ccc°. xx°. vj°. jn translacione sancti thorlaci[1]).

---

366. [1326. á alþingi].

Alþingissamþykkt um að halda skuli heilagt dýradag og Magnúsmessu fyrir jól og að vinna megi sjötta dag jóla og frá áttunda degi til þrettánda og að eta megi tvímælt miðvikudaga millum Marteinsmessu og jólaföstu og tvo miðvikudaga í langaföstu.

A.

AM. 671. 4to bl. 23b skinnb. skr. c. 1340—50, og stendr þetta næst á eptir skipan Jóns biskups Haldórssonar frá 20. Júlí 1326, en byrjar þó með nýrri línu. Finnr biskup Jónsson segir, þar sem hann lætr prenta þessa samþykt, Hist. Eccl. Isl. II, 84 í nótu, að þetta sé «án efa» skipan eptir Jón biskup Halldórsson; annálar taka af öll tvímæli um að þetta sé alþingissamþykt, en sjálfsagt hefir hún verið gerð að undirlagi Jóns biskups.

Festum corporis christi skal heilakt hallda sem vppstigningardag. miðaptanshelgr ok fasta fyrir við þurt. enn ef berr a fardaga skal við verki varna sem drottinsdaga.

ꝳagnus messo a jolafostu skal heilagt hallda sem drottinsdag. þat eýkr ekki fôstu fyrir. eta tvimællt ok kiot sva sem nikulas ꝳesso.

Setta dag j iolum lofum ver at vinna ok eta hvitaꝫ mat einmællt ef a fôstudag berr.

Fra atta degi til hins þrettanda lofum vera alla daga at vinna nema a drottinsdag beri. ok fasta viðr þurt ef a freadag berr.

---

¹) [ꝳillisimo. trecentesimo. uicesimo. sexto. jn translacione sancti thorlaci episcopi 350. Hér kemr beint á eptir í 671 alþingissamþykt sú, sem fer hér næst á eptir.

Miðvikudaga fra marteins messo til jolafosto lofum ver tvimællt at eta ok tva j niuviknaföstu.

B.

Eptir annálum: I. Gl. kgl. s. 2087. 4to; II, AM. 420A. 4to; III, Stockh. 5. 8vo Isl. skb.; IV, Gl. kgl. s. 1005. Fol.; V, AM. 420B. 4to. Islandske Annaler udg. ved Dr. Gustav Storm. Chria 1888.

I.

Konungsannáll.

1326. logtekit a alþingi de corpore christi. ok Magnusmessa iarlls. leyfi gefit at vinna v. dag vm iol. leyfi gefit miðvikudag[a] fyrir jolafosto ok langafosto.

II.

Skálholtsannáll.

1326. Laugtekinn messodagr ok tiðagerð de corpore christi fimta dag j trinitatis viku. ok Magnus messa[1]) fyrir jol. enn leyfi gefit miðvikudaga fyrir jola föstu ok aðra fyrir langafostu.

III.

Gottskálksannáll.

1326. logtekit a alþingi at hallda heilagt festvm corporis christi oc Magnusmesso fyrir jol en lofat at vinna va. a jolvm oc leyfi gefit midvikvdaga fyrir jola fostu oc fyrir langa fostu.

IV.

Flateyjarannáll.

1326. laugtekin Magnusmessa enn lofat at vinna. v. daga vm jol. ok gefit leyfi miduikudaga fyrir jolafostu ok langafostu.

V.

Lögmannsannáll.

1326. Nouum festum loghtekit at hallda at tidum ok helgehallde a aldinge.

---

[1]) miskr.: manna, hdr.

367. [1326].

SKRIPTABOÐ Jóns biskups Haldórssonar í Skálholti, þar sem hann endurnýar Skriptaboð Þorláks biskups helga Þórhallasonar frá 1178 (Dip. Isl. I, Nr. 43) og skipar ýmsar skriptir af nýu.

Jón Sigurðsson heimfærir þessi skriptaboð til Jóns biskups Haldórssonar (Dipl. Isl. I, 273) og er einsætt að fylgja því, af því að ekki er annað vísara, en með öllu er óvíst frá hvaða ári þau eru. Þó þykir mér líklegt að þau sé gerð um líkt leyti og skipan hans um bönn eða árið 1326 og því skipa eg þeim til sætis við þetta ár.

A.

AM. 42A. 8vo bls. 228b—234 skinnb. c. 1480.

Þorlaks skripter.

Þessa skript baud hinn helgi þorlakur biskup fyrir hofudsyndir.

1. ix. vetur edr x. fyrir hordom þann er karlar eigazt vid. edr fyrir þat ef menn eiga vid ferfætt kuikindi [at fas]ta gagnfostur þrennar æ huerium. xij. manudum. einar fyrir jonsmessu baptiste. adrar fyrir mickals messo. þridiu fyrir andresmesso oc fasta annan huern dag j viku huerri. oc tuær nætur. baud hann at falla æ knebed tiutigum sinna vm langa fostu oc iolafôstu. huern dag sem eigi eru. ix. lectiones. oc syngia iafnopt pater noster. taka radning fôstudaga vm langafaustu. v. haugg hit færsta. af vendi edr olu. suo at sart verdi. varna vidr fiadrklædum odrum enn hæginndi. oc suo linklædum vm langafôstu oc iolafôstu oc falla nôckut æ knebed faustudaga oc vigiliudaga. oc taki eigi corpus domini iij. ær hin næstu eptir.

2. Jtem .viij. vetra skript þuilika baud hann ef kuæntur madr misþýrmir manz konv og sie þat bert ordit. enn nockuru linara ef leynt er. oc taka eigi corpus domini. iij. vetur.

3. Siau vetra skript þuilika ef okuongadur madur misþyrmir mannz konv. edr kuongadur oheimille konv. oc suo ef madr misþyrmir oheimille konu. joladag. edr. viij. dag. xiija. dag edr hin efstu dægur. æ langafostu. paskadag. edr uppstigningardag. huit[a] drottinsdag. edr mariumessur. edr þuilik dægur ônn[u]r. edur eti madr kiot æ langafosto. þeir sem ærit hafa annat til. suo oc fyrir lygieida alla þa sem mikit liggur vid. suo oc ef madr vinnr geig j vidskiptum med konv med

kuiknudu barni edr j kirkiu edr misþyrmir madr oheimille konv æ sæng. oc taka eigi corpus domini iij. vetur.

4. Niu vetra skript skal bioda þuilika ef madr misþyrmir systrungi sinum. atta vetra skript ef manne er oskylldra. oc taka eigi corpus domini. iij. vetur.

5. Siau uetra skript ef næsta brædra er. oc taka eigi corpus domini. um. iij. vetur.

6. Sex vetra skript ef manni er firnara enn næsta brædra oc nockuru linara. taka eigi corpus domini .iij. vetur.

7. Fimm vetra skript ef annara brædra er. suo oc ef madr misþyrmir konv hin [l]æg[ri dægur] æ langa fosto. edr hin hæstu dægur vm jolafostu edr j paska viku edr j helgu viku edr messo daugum þeim sem j hæstu halldi eru edr j ymbrudogum æ haust edur fyrir stuld þann sem eigi er all litill. oc megi eigi aptur giallda. suo ef tiund er leynt. oc fyrir eida osæra. þa er eigi liggur allmikit vid oc taka eigi corpus domini eitt ær.

8. Fiogra vetra skript ef kona er firnare manne enn annara brædra.

9. Þriggia vetra skript ef einum manni er nanare. at sifium til jafnrar skriptar fyrir vidskipti þeirra manna i millum. er meira laust er kallat. skal bioda þriggia vetra skript oc þriar gagnfaustur æ huerium misserum oc fasta þria daga j viku oc. iij. nætur. oc falla æ knebed fimtigum sinna oc syngia jafnopt pater noster vm langafostu.

10. Þriggia vetra skript skal ævallt fyrir þat. ef madr skilst eigi vid hina sømu sýnd.

11. Eigi skal leýsa fostunatta fostu j gagnføstum enn leysa skal annara dægra føstu. ef madr vill tiutigum sinnum æ hne falla fyrir dægur edr syngia. l. pater noster. gefa skal oc er vill aumum manne malsuðrd edr alin fyrir dægur. þiggia leýfi oll medan s[i]æ skript hellzt. þau sem gefin eru. suo skulu heiler menn falla æ hne. at bædi komi nidur kne oc olbogar.

12. Fyrir misrædi vid oheimila konv æ drottinsdogum edr messo dogum loghelgum edr lægnum dogum. jolafosto. edr odrum dægrum. fostu. vigiliudøgum edr jolum edr þa kona skirizt manada blodi sinu edr þa barn er kuiknat edr horfi madr eptir

oheimille konv til samrædis edr sier madr vid at barngetnadur skuli verda af vidskiptum þeirra. þa skal leggia vid þa skript sem fyrr er ritud. at syngia fimtigum sinna pater noster æ helgum dǫgum edur falla æ knebed. v. sinnum. iafnopt sem hann hefir misþyrmt. Enn ef madr tekr corpus domini olofat· þa skal hann iafnopt eigi taka oc lata fylgia disciplinam hueriu sinne xu. haugg.

13. Fyrir stulld skal bioda ævallt aptur at giallda ef mā oc bioda þa litla skript adra. enn ella mykla fyrir mycinn stulld ef eigi mæ aptur giallda oc se meir stolit fyrir jllzku enn vesolld. faustur skal bioda fyrir stulld radning. knebediafaull oc bænahalld. endalausa skript einhveria. vnzt golldit er þat huert golldit var.

14. Meira skal ævallt bioda audgum manne enn snaudum fyrir iafna sýnd. meira heilum enn vanheilum. meira lærdum enn olærdum. meira vigdum enn ovigdum. meira sælum enn vesælum. meira ellra manne enn tuitugum. meira tuitugum enn þeim sem yngri er. fyrir þat skal minzt bioda sem i losta er misgiort ath vakande manne ef madr saurgazt af blidlæti vid konu. meira ef madr saurgazt af hondum sins sialfs. meira ef madr saurgazt af hǫrdu tre. mest ef madr saurgazt af annars karlmannz hondum. fyrir þessa alla hluti skal bioda knebediafaull oc bænahalld vm langafosto. oc nockut af gagnfǫstum. ef konur eigazt vid þangad til þeim leýser girnd. þa skal bioda þuilika skript sem korlum þeim sem hinn liotazta hordom fremia sin j millum.

15. Ef madr spýr æ paskum edr þa hann hefir adr nylega tekit corpus domini. þo þat se eigi æ paskum. þa skal bioda at fasta .vj. dægru eina edr annat þuilikt se. oc lata fylgia nockut annat bænahalld. ef af ofæti einu þikir spuit hafa. oc engri annarre vanheilsu.

16. Fyrir vig skal bioda wtistaudur .iij. vetur oc taka eigi corpus domni. fasta þurt .iij. langafaustur. oc minnizt avallt hins vegna oc vatnfasta þann dag sem vig var vegit medan hann lifir. ella næsta friadag fyrir. þar med. vij. vetra skript oc linare þadan af.

17. Ef madr misþyrmir mod[u]r sinne. edr dottur edr. systur. edr þeirri konu nockurri er hann sie nanare ath frændsemi enn sýstrungur. edr þuilik mein sie æ at sifium. edr

verdr misþýrmt j kirkiu. edr helgum staudum. edr vekur madr manni heiptar blod. edr misbydur madr j nockurum hlutum kennimanne. edr bolfar madr fod[u]r sinum. edr modur edr barne sinu. edr gudlastar madr. edr tekur madur naudga konu berliga. edr situr madr wti til frodleiks. edr fremur galldra. edr þa hluti sem magnadir sie. edr fremur þat nockut sem heidni sie j. þa skal biskup skripta oc varizt at bert verdi. ef adur er leynt þott presti sie til sagt helldur enn biskupi.

18. Tolf alnir vadmals baud þorlakur biskup presti at gefa. ef hann slægi nidr kalek sidan sungit er qui pridie. edr veita fatækum manni ella halfann manud.

19. Ef prestur syngur messo suo hann hefir eigi þessa reidu til. hamettu. messoserk. stolu. handlin. corporale. haukul. kalek. patinu. vin. vatn. oblatu. oc vigdann alltaris stein. fastann edr lausann. oc bækur suo at hann biargizt vid. lios oc tuo menn. enn hann sialfur fastandi. enn ef prestur hefir bergt a hinum sama deigi. ædur hann hefir sungit messu. edr sungit fleire messur enn tuær. edr prestr lati sem hann syngi þa messo er hann syngur eigi. edr eru berliga brotin bodord gudz. þa skal biskup skepia skript. enn fyrirbioda ef honum er sagt til. sýngia skal messo þo at alltarisdukur sie ovigdur edur lindi. oc suo þo eigi sie vaxlios. enda sie þat eigi fyrir ohlýdnis saukum giort oc skal fylgia litil skript.

20. Ef gleymir nonu. edr annari dagtid þa skal syngia þegar j hug kemur oc lata fylgia allann beati immaculati[1]).

21. Reyna þarf til allra skripta bod af annmarka atburd edr hue opt framdir verda. hinir somu med otta edr akafa. med jdran edr aga. berliga edr leyniliga. af nockurri vorkunn eda eingri. edr huar nock[u]r yfirbot hefir fyrir komit. edr eingi nalæg. virda stad oc stund. alldur oc edli. niota yfirbotar þo at hun hafi fyrre framm komit enn jatning.

22. Enn vier virdum þa mesta naudsyn. at hallda [þau] skriptabod. huer ec mun nu tia. oc leitum hellzt at geyma. at vier lofum eigi þionustu tekiu. vm þa stærstu hluti sem hann bannadi. oc nockut vpp at hallda af skript þeirri suo leingi sem hann baud.

---

[1]) Hér enda Skriptaboð þorláks biskups, sbr. Dipl. Isl. I, 244.

23. gagnfaustur linare oc minne. knebediafaull hinum smærrum skriptum. allt hit sama vm klæda varnat oc radningar oc bænahalld sem hann baud. eigi bônnum vier þionustu tekiu þo hiuskap sie raskat af æsinndum oc aga. ef eigi er þrýsuar optar. oc verdi hiuvm eigi at sundurþýcki. ne bert. oc sie heitid aflati oc ýfirbot.

24. Heimillt latum vier huoro hiona at leýsa skript fyrir þat annat. vm þat allt sem þau eigazt vid. þuiat eins fleira. nema atuik þiki til hafa borit.

25. Leyfum vier at sýngia þott fôstur skuli leýsazt.

26. Minning allra gagnfastna biodum vier. ef vid eina konu er att meinalaust. oc falla l. sinna anuan huern dag vm langafôstu. enn annann. xxx. sinna oc syngia iafnopt pater noster.

27. Eige bônnum vier þuerliga þionustutekiu þeim monnum. þott eigi gæti verkdaga j paskum. edr helgu viku. vtan ymbrudôgum edr ôndverda daga æ fostu. fyrir vtan hofuddægur. oc sie bratt til sagt. oc uel end ônn[u]r skript.

28. Ef suo berst at sem vera ma þungliga. at þeir menn rati j hin bôrdustu vandrædi. sem adur er bodin sv skript sem leingst er oc þyngst. oc sie hun endud ôll. edr sum. þa latum vier hana suo nockud langa eptir vera. sem hun var ækuedin fyrir ônduerdu. enn latum henni fylgia vtistaudur fyrir þessa[1] hluti faustur oc fiegiafir. vj. dægur edr þurfaustur oc vatnfaustur ok nockura endalausa skript. faustudag edr radning. messominning edr hnebediafaull.

28. Su er hôrdust vatnfasta at fasta .xl. daga oc vatna uid braud oc vatn. nema leyfi sie gefit at eta skarpa skreid æ nockurum auptnum. hafa kofa einn sier oc eta suo. sitia æ golfi oc taka þar mat af. hafa huorki fiadrklædi ne linklædi. bera eigi uopn nema j lifshaska oc lif hans liggi vid. gæta sin vid storhlutum. sem vm langafostu. haf[a] bænahalld edr hnebediafaull sem mælavôxtur er til. oc nockura radning.

30. Ef prestur. biskup eda diakn fremur daudligann glæp. falsar bref. edr ber liuguitni. þa afsetizt hann sinum beidre oc skriptizt j klaustur oc hafi þar æuinliga leikmannligt samneyti.

---

[1]) he^tt, hdr.

31. Klerkar þeir sem giora conspiracionem moti biskupi sinum eru afsettir sinum sæmdum oc skulu seliazt veralldligu valldi[1]).

B.

AM. 625. 4to bls. 154—59 skinnb. c. 1480. Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. IV, 150—57 og eignuð Þorláki biskupi.

Þessa skript var enn helgi þorlakr vanur ad bioda fyrir ena stærstu annmarka.

1. ix. vetr eda x. fyrir þann hordom er karlar eigazt vid eda drygdr verdr vid ferfætt kuikenndi. ad fasta gagnfaust[u]r þriar a huerium misserum. Eina fyrir jons messo. adra firir michels messo. þridiu fyrir iola faustu ok fasta annann huern dag j huerri viku ok ij. nætur. hann baud ad falla tiutigum sinna a knebed vm langa faustu ok iola faustu Rumhelgan dag huern ef eigi væri ix lectior ok syngia iafn opt pater noster. huern faustu dag skal madr taka Radning vm langa fostu. fimm haugg id fæsta af venndi eda olu suo ad sart verdi vid. varna vid fiadrklædum audrum enn hægindi vm langa fostu oc iola fostu ok giora nauckura minningh knebediar falla a faustu daugum eda vigilio daugum ok taka eigi corpus domini iij [vetr] ena næstu eptir.

2. Atta vetra skript eda. ix. þuilika sem adr var talit baud hann ef kuongadr madr misþyrmir annars mannz konu

---

[1]) Hér aptan við kemr í skinnbókinni latínsk klausa úr Summa Remundi um skript fyrir það ef foreldri drepr son sinn af ásettu ráði:

Jugulans voluntarie puerum suum dicit Raymundus. talis debet in monasterium dua(!) si non babet alios pueros et uxorem gravior ei debet jmponi penitencia. siue septem annorum. Cum autem ex negligencia iugulant eum parentes. ita quod ponunt eum in lectum suum sanum. et postea inveniunt eum mortuum tribus annis peniteant. quorum vnus annus est in pa[n]e et aqua omnibus ferijs quartis sextis et sabbatis. alij duo jeiunando feriam quartam et sabbatum. sed sextam in paue et aqua.

Et sic est finis. deo laus et gloria tri[u]ni.

Endar skinnbókin hér, og vantar víst ekkert aptan af.

enn sinne ok verdr af þui osamþycki huorratueggia hiona ok hafi þat eigi alltit[t] j ouannda tekizt enn nauckuru linari skript ef nauckut er meire vægd vm annmarka enn adr [er] talid. taka eigi corpus domini iij. vetur.

3. Siau vetra skript þuilika ef okuongadr madr misþyrmir oheimilli konu ok suo ef madr misþyrmir oheimilli konu vm enu efstu dægur a xij. manudum. ok suo fyri lygi þa alla er vid liggur fe mikit. eda omegd. eda metord. eda huad mikit er vit liggur ok taka eigi corpus domini einn vetur. eda .ij. eda. iij. ef þessir hlutir hafa miogh j ouannda tekizt.

4. Ef madr misþyrmir systrungo sinni. þa skal bioda ena leingztu skript ix vetur eda .x. þuilika alla sem fyrst er ritad.

Ef oskylldari er manni þa skal atta vetra skript.

Ef næsta brædra er vij. vetra skript.

[Ef manni er firnari en næsta brædra vj. vetra skript[1]). nauckuru linari.

V vetra skript. ef annarra brædra er.

fiogurra vetra skript. ef manni firnari er.

þriggia vetra skript ef þridia brædra er.

Einum manni nanari at sifium til iafnrar skriptar.

5. Þria vetur ena næstu eptir er madr hefir framit enar stærstu haufud synndir skal hann vid varna ad taka corpus domini med ix. vetra skript eda vij. ef berir eru annmarkar eda miog j vannda tekizt. eda nauckurn veg ostillilega med farit. enn hafa eigi corpus domini einn vetur eda ij. med fimm vetra skript eda vi.

6. Fyrir vidskipti þeirra manna j milli er meina laust er kallat fyrir frændsemis sakir skal koma iij vetra skript su er ek mun nu telia.

7. Gagnfaustur skal fasta þriar aa huerium misserum fasta iij. daga j viku og ij nætur. falla aa kne xtigum sinna annann huern dag vm langa faustu enn annann huern dag fimtigum sinna ok syngia iafn opt pater noster.

8. Einn vetur skal leggia þott enn sami annmarki henndi ef einum er af lokit af skriptinne.

9. Bioda skal suo ad þriggia vetra skript skal auallt

---

[1]) frá [hleypr 625 óvart yfir; bætt hér inn í eptir AM. 624. 4to.

fyrir haundum medan hann lifir suo ad madr skilizt eigi vid annmarkann.

10. alldregi skal leysa faustu natta faustu enn leysa skal aunnur dægr ef naudsyn þickir aa. falla c[1]) [sinnum] fyrir dægur eda syngia l. pater noster. eda gefa mals mat. eda alin fyrir ij. dægur.

11. Ef þessir annmarkar eru med meire vanstillingo enn allt þat se fyrir vanþyrmslu drottins daga eda messu daga heilagra. eda vigilio dægra. eda enna smærri dægra um iola fostu. eda iolum. eda se konu eigi þyrmt þa er hun hefir vanyfli. eda þa er barn er kuiknad eda horfi madr eptir konu til samrædis. eda serr hann vid barngetnadi skal leggia vid skript ad syngia l. pater noster aa helgum daugum. eda ïalla ʀumhelga daga iafn marga sem hann hefir misþyrmt.

12. Þria vetr skal madr eigi taka corpus domini ef hann misþyrmir oheimille konu. iola dag eda enn atta dag eda enn þrettanda dagh eda efstu dægur langa faustu eda pascha dag eda vppstigningar dag eda huita sunnu ok suo ef etid er kiot aa langa fostu ef ærit er annat til ok suo ef madr giorir geig barni j konu þui er ny kuiknad er ok ef hann misþyrmir konu aa sængh.

13. Þo skal madr þarnazt þionostu tekio med fimm vetra skript nauckurt missere ef hann misþyrmir langa fostu vid oheimila konu eda pascha viku. eda hina helgu uiku eda hinum stærstum dægrum vm iola fostu. eda ymbru daugum vm haust ok suo ef stolit er þui er eigi er allitid edur ok meghi eigi aptur giallda þat er stolit er. ok suo fyrir eida osæra ef miog mikit liggur vid.

14. Fyrir stuld skal bioda at giallda aptur ef ma þat er stolit er ok bioda litla skript adra. enn mikla skript fyrir mikinn stuld ef eigi ma aptur giallda. ok se meirr stolit fyrir illzku sakir enn vesaldar sakir.

15. bioda skal meira fyrir iafna synnd audgum enn snaudum. sælum enn vesolum. meira ellrum enn tuitugum. bioda ʀadning fyrir stuld ok bæna halld med knebedia faullum ok faustum.

[1]) hér tíutíu (100), ekki 120.

16. Fyrir þat skal minnzt bioda þess er [i] lostasemi se misgior[t] ad vakannda manni ef hann saurgazt af blidlæti vid konu. meira ef hann saurgazt af þyckleik vid karla. meira ef hann saurgazt af tre borudu. mest ef hann saurgazt af annars mannz haundum. fyrir þessa hlute skal bioda knebediar faull ok bæna halld vm langa fostu ok nauckut at gagnfaustum.

17. Ef madr misþyrmir kirkiu eda helgum staudum. eda vekr madr heiptar blod kristnum manni. eda misbydr madr j nockuru miog kenni manni. eda bauluar madr faud[u]r sinum. eda mod[u]r. eda modir barni sinu. eda gudlastar madr. eda huer firna verk er mann heunda. þau er nu eru talin. þa skal biskup skript skepia fyrir ok varazt ef leynt er ad bert verdi þott presti se helldr sagt en biskupi. suo ok ef madr tekr konu naudga. eda sitr madr vti til frodleiks. eda fremr madr galldra. eda magnar madr seid. eda heidni.

18. tolf alnar vadmals baud þorlakr biskup presti ad gefa ef hann steypir nidr kaleik sidan er sungit er qui pridie. eda veita fatækum manni halfann manud. enn miklu minna ella.

19. Ef prestr syngur messo suo ad hann hefir eigi alla ʀeidu þessa til. hamettu. messu serk stolu haukul corporal kalek patenu vin oc vatn oblat altaris stein vigdann. fastann eda lausann ok lios ok bækr sem ad skylldu þarf ad hafa. ij menn fastanndi adrir enn hann sialfur eda syngi hann fleire messur a einum degi enn mællt er eda lætr hann sem hann syngi messu þa er hann syngur eigi. eda syngr hann j banni þess er ʀada aa. eda eru berlega guds bodord brotin. þa skal biskup skript semia enn prestr bioda ef honum er til sagt.

20. Syngia skal messo ef naudsyn berr til þott missi altaris duks eda linnda. eda hanndlins ok þott eigi se vaxlios ok se eigi fyrir ohlydni sakir gert ok skal þo til leggia nauckura skript.

21. Ef sa gleymir nauckurre dagtid er skylldr er til ad syngia allar tidir þa skal syngia þegar tidena er j hug kemur ef ma ok lati fylgia beati immaculati.

22. Ef konur eigazt vid vnnzt þeim leysir girnd. þa skal þeim bioda slika skript sem kaurlum þeim er fremia hinn liotazta hordom sin a mille. eda vid ferfætt kuikenndi.

23. Ef madr spyr[1]) aa paschum eda þa er hann hefir adr nyliga tekit corpus domini þa skal bioda at fasta vi. dægrv eina. eda þat annat er slikt se ok lati fylgia nauckut bæna halld. Ef af ofati er eda oga enn eigi elligar ef af vanheilsu er.

24 greina skal vm aull skripta bod af atburd annmarka. eda huort þeir hafa framdir verit opt eda sialldan med otta eda med akafa med nauckurre yfir bot nalegri eda aungri. med idrun eptir vnninn misuerka eda athugaleysi ok oga. berliga eda leyniliga. af nockurre vorkunn eda aungri. greina sidan stadi ok tidir. [bioda] Aungum fulla skript furr enn xx eru ok virda alla yfirbot j skript. þott hun hafi furr framm komit enn iatningin.

25. leysa aull dægur j gagnfaustu ef madr vill nema faustu nætur. falla tiotigum sinna a knebed fyrir eitt dægur. eda syngia fimtigum sinna pater noster. Gefa skal ok helldr ef vill auminghia mals mat eda alin fyrir dægur tuau. þiggia leyfi aull medan hann er j skript. ecki ma þau fyrna fyrir. heiler menn ok hrauster skulu suo a knebed falla ad bædi komi nidr kne oc olbogar.

26. Nu er yfir farit vm þau bodord er hinn sæli þorlakr biskup baud. enn [ver] haulldum þeim haurmulega vpp þo ad hann byggi oss hogliga j henndr. Eigi leyfum ver þionostu tekiu fyrir þa hlute er hann hannadi ok hiodum ver ok ad nauckut verdi halldin su skript[2]) suo nauckut leingi sem hann baud.

27. Gagnfavstur linare ok minne knebedia faull. aa hinum smærrum skriptum.

28. allt hit sama vm linklæda vaurnun. eda fiadrklæda sem hann baud ok Radning ok bæna halld.

29. eigi baunnum ver corpus domini ad taka þo aa hleckizt þeim monnum vm sitt Rad er j hiuskap eru bunndnir j adra stadi eitt sinn. eda tuisuar ok verdi þat eigi opinbert ne hionum ad sunndrþycki ok se heitid skript fyrir annat vm þat allt er þau skulu hæta þat er þeirra aa milli er.

30. leyfum ver ad syngia þa er heilagt er þo ad faustur skuli leysa.

---

[1]) spyrr, skb. = spýr; [2]) sem, bætir skb. við, en strykar aptur út.

31. minning allra gagnfastna biodum ver ef vid eina konu er ok meina laust ok falla fimtigi sinna annan huern dag vm faustu enn annann þriatigi ok suo at syngia pater noster.

32. Eigi baunnum ver þeim monnum þionostutekiu þott eigi gætiz verk daga j pascha viku eda j helgu viku fyrir vtan ymbru daga eda nauckura daga aa langa fostu aunnduerda fyrir vtan haufud daga ok se bratt til sagt ok vel aunnur skript ennd.

33. Ef madr hittir j hina stærstu vanhagi ennda hafi adr hino leingstu eda hino stærstu skriptir hafi hann nauckura enndalausa skript j bæna halldi eda manna minningh. eda falla fimm sinnum aa knebed faustu daga. eda syngia atta sinnum pater noster sunnu daga alla. syngia pascha nott þriatighe pater noster ef hann hafdi adr þionostu hann haft [id est penitencia eius[1]).

---

368. 29. August 1326. i Avignon.

Jóhannes páfi xxii. skorar á erkibiskupana í Niðarósi og Uppsölum, lýðbiskupa og klerka í þeirra erkibiskupsríki að leggja páfastólnum hjálp gegn villutrúarmönnum og guðleysingjum, sem geri óskunda á Ítalíu.

Dipl. Norv. VI, Nr. 117, þar prentað eptir frumritinu í páfagarði í Róma, secreta Joh. xxij. T. V. an. x. fol. 374. epist. 2199. Báðir biskupar á Íslandi, Jón biskup Holdórsson og Laurentius biskup Kálfsson, feingu samhljóða bréf frá páfa.

Johannes episcopus s[eruus] s[eruorum] d[ei] venerabili fratri [Eilifo] archiepiscopo Nidrosiensi et dilectis filiis uniuersis abbatibus. prioribus. decanis. prepositis. capitulis. collegiis conuentibus et aliis personis ecclesiasticis tam secularibus quam regularibus. exemptis et non exemptis ordinum quorumcumque domorum hospitalis sancti Johannis Jerosolomitani sancte Marie Theutonicorum et Calatrauensis. magistris. prioribus.

---

[1]) frá [ide pciu e[i], skb. Finnr biskup (Hist. Eccl. IV, 157) les: id est precium ei, og er það samkvæmt skinnbókinni, en hið rétta er það, sem hér er sett.

preceptoribus in ciuitate et diocesi Nidrosiensibus constitutis salutem et apost[olicam] bened[ictionem].

Si uni membro patienti compatientur alia. profecto patienti capiti est a membris compatiendum fortius. et eidem subsidium promtius ministrandum. Sane uestram credimus prudentiam non latere quam dure quamque immaniter ab hereticis et infidelibus plurimis sacrosancta Romana ecclesia mater nostra que aliarum ecclesiarum caput esse dinoscitur in diuersis Italie partibus molestetur. Ideoque nos attentius cogitantes quod res nostra dum sua tractatur agitur. necessitates ipsius ad quas supportandas. per se non sufficit uobis fiducialiter prouidimus exponendas. Sperantes indubie quod uelut deuoti et grati filii eidem matri compassionis ac pietatis aperietis uiscera et ad tante superbie et infidelitatis cornua. quanta prefati heretici et infideles contra ipsam erigunt conterenda ipsi ecclesie de opportuno subsidio maturabitis subvenire. presertim quia sicut nostis. toto tempore nostro uitauimus in postulandis subsidiis. cum hoc primum esse credamus quod a uobis per nos postulatum extiterit uos gravare. Quocirca uniuersitatem uestram monemus. rogamus et hortamur attentius. quatinus premissis in scrutinio recte considerationis adductis. et insuper diligenter attento quod hereticorum et infidelium predictorum inualescente malicia ubique in illis partibus pullulant hereses. diuinus cultus minuitur. fides catholica premitur. libertates et iura ecclesiastica conculantur. prelati quoque et alii clericali milicia insigniti. plerumque capiuntur et ignominiose tractantur. spoliantur sacra et pia. loca tam religiosa quam alia possessionibus et aliis bonis suis et quamquam sint diuino dedicata cultui ad usus tamen deputantur illicitos et profanos. potestas ecclesiastice censure contempnitur. incenduntur et destruuntur urbes et castra cum ecclesiis que sunt ibi constructe infringitur stratorum securitas spoliantur viatores. nec parcitur ordini. sexui uel etati. defenduntur heretici adeo quod in eis partibus inquisitores heretice prauitatis raro audent accedere ad loca de quibus essent expediens pro suo officio contra dictos hereticos exercendo. Ad reprimendum tam presumptuosus(!) ausus tamque periculosos hereticales excessus. et supportandum gravium sacrinam onerum incubentium ex premissis vos et uestrum singuli sic prompte

uelitis manus extendere liberaliter adiutrices. quod auxiliante domino vestroque mediante auxilio tanta reprimatur temeritas. fides in partibus illis. quibus iam periclitari noscitur. solidetur catholica et hereticorum prostrata malicia uotiua suscipiat fidelium incrementa. Vosque nostram et apostolice sedis gratiam valeatis uberius promereri. Super predictis autem dilectis filiis Johanni de Serone priori fratrum ordinis predicatorum de Figiaco et Bernardo de Ortolis rectori ecclesie de Noualibus Caturcensis et Electensis diocesium apostolice sedis nunciis et eorum cuilibet insolidum. quos ad uos mittimus propter hoc. uelitis intendere et fidem indubiam adhibere. Datum Auinione. iv. kalendas Septembris. pontificatus nostri anno decimo.

[Jn eundem modum] episcopo Bergensi et dilectis filijs [etc. ut supra].

[Jn eundem modum] episcopis Stauangrensi.
Hamarensi.
Hasloensi.
Harcadensi.
Nellandensi.
Farensi.
Greneladiensi.
Sadorensi.
Olensi.
Scalotensi.
archiepiscopo Upsalensi ac episcopis
Arosiensi.
Stranguinensi.
Lincopensi.
Scarensi.
Haboensi et Wexsionensi.

---

369. 29. August 1326. i Avignon.

JÓHANNES páfi xxii. skorar á erkibiskupinn í Niðarósi og Uppsölum og lýðbiskupa þeirra að hjálpa sjálfir og hvetja aðra til að hjálpa Ítalíu, sem verði fyrir ágangi vantrúar og villumanna.

Diplo. Norv. VI, Nr. 118 eptir frumritinu í páfagarði í Róma Secreta Joh. xxii. Tom. v. ann. x. fol. 375 epist. 2200.

Johannes episc[opus] s[eruus] s[eruorum] d[ei] venerabili fratri [Eilifo] archiepiscopo Nidrosiensi salutem et apostol[icam] benedictionem.

Seuiente crudeliter in diuersis Jtalie partibus aduersus deum et fidem catholicam hereticorum et infidelium presumtuosa superbia et sue uenena nequicie non absque grauibus periculis diffundente. pro repressione hereticorum et infidelium huiusmodi et eiusdem defensione fidei ecclesia Romana que uarijs oppressa necessitatibus ad supportandum multorum sarcinam onerum incumbentium ex premissis per se non sufficit. tuum frater et aliorum ecclesie memorate cogitur subsidium jmplorare. Cum autem tam tibi quam dilectis filijs abbatibus prioribus capitulis collegijs et nonnullis alijs personis ecclesiaticis tuarum ciuitatis et diocesis patentes literas et speciales nuncios propter hoc destinemus. fraternitatem tuam rogamus et hortamur attentius. quatinus necessitatibus huiusmodi utique grandibus et non parum urgentibus et alijs contentis in litteris predictis patentibus consideranter attentis sicut te uelis ostendere in exhibitione opportuni subsidij liberalem quod non solum tuis inductionibus et exhortationibus salubribus. sed manifestis operibus alij ad exhibendum in hac parte liberale subsidium inducantur. tuque preter celestis mercedis premium nostram et apostolice sedis gratiam ualeas uberius promereri. Datum Auinione .iiij. kal. Septembris[1]). pontificatus nostri anno decimo.

[Jtem in eundem modum singulis prelatis superius nominatis[2]) per singulas litteras clausas].

---

370. 30. August 1326. i Avignon.

Jóhannes páfi xxii. ritar erkibiskupinum í Niðarósi og öllum lýðbiskupum meðmælabréf með legátum sínum Jóhannesi af Serone og Bjarnharði af Ortolis.

Dipl. Norv. VI, Nr. 119c. eptir frumritinu í páfagarði í Róma

[1]) Bréfið stendr og í bréfabók páfans við 1. Sept.; [2]) þ. e. í næsta bréfi hér á undan Nr. 368, þar sem báðir biskupar á Íslandi eru nefndir.

Secreta Joh. xxii. Tom. v. ann. x. fol. 375—76 epist. 2203. Jón Haldórsson Skálholtsbiskup og Laurentius Hólabiskup feingu samhljóða bréf.

Johannes episc[opus] s[eruus] s[eruorum] d[ei] venerabili fratri [Eilifo] archiepiscopo Nidrosiensi salutem et ap[ostolicam] ben[dictionem].

Cum nos dilectos filios Johannem de Serone priorem conuentus fratrum ordinis predicatorum de Figiaco Caturcensis et Bernardum de Ortolis rectorem ecclesie de Noualibus Electensis diocesium nostros et apostolice sedis nuncios de quorum fidelitate ac circumspectione plene confidimus ad Norweye Swecie et Gocie regna pro colligenda pecunie(!) decime sexennalis olim per felicis recordationis Clementem papam. v. predecessorem nostrum impose in consilio Viennensi pro subsidio terre sancte et alias contra rebelles et inimicos catholice fidei conuertende ac alijs certis negocijs tam super eadem decima quam alijs sibi per litteras nostras commissis prouiderimus destinandos fraternitatem tuam requirimus et hortamur quatinus nuncios ipsos et eorum quemlibet habens pro nostra et apostolice sedis reuerentia propensius commendatos sic eisdem cures assistere consilijs auxilijs et fauoribus oportunis quod ipsi negocia pro quibus mittuntur ualeant expedire tua mediante directione feliciter. tuque proinde nostram et sedis predicte uberiorem gratiam ualeas promereri. Datum [Avinone .iij. kalendas Septembris. pontificatus nostri anno decimo].

In eundem modum...archiepiscoqo Vpsalensi.
In eund. mod....episcopo Lincopensi.
In eund. mod....episcopo Scarensi.
In eund. mod....episcopo Sernginensi(!)
In eund. mod....episcopo Bergensi.
In eund. mod....episcopo Satangrensi(!)
In eund. mod....episcopo Aboensi.
In e. m....episcopo Wexsionensi.
In e. m....episcopo Hamarensi. Datum ut supra.
In e. m. ..episcopo Hasloensi.
In e. m.[Johanni] episcopo Scalotensi.
In e. m....episcopo Hortadensi(!)
In e. m....episcopo Pharensi.
In e. m....episcopo Nellandensi.

In e. m.... episcopo Greneladiensi(!)
In e. m.... episcopo Sadorensi(!) Datum ut supra.
In e. m. [Laurencio] episcopo Olensi.

---

371. [1326].

Skipan [Jóns biskups Haldórssonar] um guðsifjar.

Þessi klausa kemr ekki alveg heim við aðrar skipanir um það efni. Kynni því að vera að hún væri úr tíð Jóns biskups Haldórssonar, og í handritinu er hún meðal skjala frá hans tíð.

AM. 174D. 4to skb. brot frá c. 1350. Á undan er skipan Jóns Halldórssonar frá $^{20}/_{7}$ 1326 (Nr. 365), en á eptir skipanin um páfatíund Nr. 372 hér á eptir.

. . . . er þu i þeim guðsifium sem hon. bęði við barn ok foður þess ok moður. þviat þav erv einn maðr beði.

Slikt ok ho[n] i annan stað með þer. þo at þu gerir þetta en hon eigi.

Enn ef aðrir menn veita guðsifiar hennar barni ok eigi þinu þa ertu ecki i þeim guðsifium með henni.

Slikt ok hon ef þınu barni ok eigi hennar er þetta veitt þa er hon ecki i þui.

Slikt erv guðsifiar við prest sem við annan mann. ef hann hefir skirt kono eða barn hennar.

huarki skall karlmaðr ne kona hafa a oðru halldit vndir skirn ne primsignan ne biskups hond a annars bornum þeirra sem samann eru.

---

372 [1326].

Skipan [Jóns biskups Haldórssonar og Laurentius biskups Kálfssonar] um páfatíund.

AM. 174D. 4to skinnblöð frá c. 1350. Sbr. skipan Árna biskups Þorlákssonar um páfatíund 1275 og Eilífs erkibiskups 1. Dec. 1313. Páfatíundar var krafizt 1326, og gæti því verið, að þessi skipan sé frá því ári.

Skipan biskupa vm pafatiund.

Paua tiund skal reiknaz eptir þvi sem declaracio[1]) pauans segir.

Skolo til skipaz i huaro biskupsdęmi duo collectores oc alij duo computatores.

Skal heima bunaðr með utbuum staðanna furst ręiknaz firi vinnu manna leigur oc fęði sva sem computatoribus þicker skynsamlikt at þeirra kosti svari at þar se til lagt sem minni er. enn þar af tekit sem meiri er aðr enn paua tiund lukiz af. eigi at eins af biskupstolum helldr oc ollum þeim kirkium sem þetta ma snerta.

Fýrer lærðra manna fęði oc smiða leigu skal ecki paua tiund minkaz. enn minkaz firi at greiða presta rentu.

Skolo leigu prestar allir liðugir af þessu. oc allar kirkiur þer sem til minna taka enn til. vj. marka brendra. vm fram þat sem fur er reiknat.

arfsalsmanna goz þeirra er þa voro skolo oc af reiknaz. oc sva kostr flutnings tiunda oc allra annara intekta.

Þeir sem paua goz hafa uardueit[t] reiknat saman tekit hus til fengit. eðr. starf firi haft taki þar firi sem skýnsamlikt er. enn þar sem paua goz hefir spilz funat. eðr. brunit osialfraðliga abýrgiz sic sialft.

---

373. 27. Október 1326. i Skálholti.

Skipan Jóns Haldórssonar biskups í Skálholti um afgjöf hvals þess, er fluttr verði í land á helgum tíðum og aðra heilagra daga veiði.

AM. 351. Fol. bl. 125b—126b skinnb. c. 1360 (Skálholtsbók forna og góða); Finnr biskup hefir notað þetta handrit til samanburðar í Kirkjusögu sinni við AM. 354. Fol. bl. 42—43 skb. c. 1400 (Skálholtsbók yngri), sem hann prentar eptir; AM. 135. 4to bls. 223 skb. þetta c. 1490; AM. 42A. 8vo bls. 219 skb. c. 1480 (kaflar hér úr statútunni); Ny kgl. s. 1938. 4to afskr. á pappír eptir 351. Landsbókasafn 107. 4to bls. 406—408 (skjalabók á

[1]) declaracō, skb.

pappír frá séra Jóni í Hítardal). Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 79—81 og segist Finnr biskup nota enn til samanburðar pappírsafskript ágæta, sem hann hafi í höndum (sbr. Hist. Eccl. Isl. II, 63 nótu a).

Huerr tivnd eigi ef minne er enn hvndrat[1]).

Broðir jon með Guðs miskunn biskup j skalhollti sendir öllum monnum j sinu biskupsdæmi þeim sem þetta bref sia eðr heýra. kveðiu Guðs ok sina.

[2]) Margir menn bæði lærðir ok leikir hafua spurt oss at huersu skipta skýlldi afgiof huals þess sem fluttr verðr æ helgum tiðum[3]) eða[4]) [annaʀar heilagra[5]) daga veiðar[6]) einkannliga ef hon werðr meiri en hundrat. en wer höfum [dualt at gera[7]) her orskurð æ fyrir þui at wer villdum vita fýʀ [huilika skipan hinir fyʀi biskupar[8]) [sem lanðzháttr var her kunnigri hefði æ þessu gert[9]) at [engi mætti þat[10]) með sönnu segia at wer giörðim nöckura nýbreýtni monnum til vnáða. en æigi fyrir þui [at wer vissim æigi[11]) at ver ættim þessu einir[12]) at ʀáða sua sem [öðru tiundarskipti[13]) þar sem her er tuefallda tiund at luka en öðrum stöðum einfallda[14]). hugðum wer ok at þersi vór bið[15]) skylldi werða monnum til friðar ok næða þuiat wer ætluðum at menn mundi biða værs orskurðar með þolinmæði. ok hallda þar til þa skipan sem menn vissu at hinir fyʀi biskupar höfðu gert. en wer höfum fregit þat sem wer megum æigi vtan sorg segia at þat sem wer hugðumz gera til friðar ok samþýkkis. með stundar þögn hefir monnum vorðit til greina ok sundrþýckis oforsyniu[16]) með þeim hætti at sumir hafa viliat þessi tiund skipta j fiora staði[17]) sem annaʀi skiptiund hafandi fyrir sér skipanir biskupanna. en aðrir hafa kallat hana eiga at skiptaz fatækra manna j millum. ok

---

[1]) Statutum Johannis episcopi 42; Bref herra jons biskups halldor[ssonar] 354; [2]) Hér byrjar 42; [3]) dogum 135; [4]) enn(!) 42; [5]) [annara heilagra 42, 354, 135; heilagrar 351; [6]) veida 354; weide 135; [7]) [dualit at weita 135; frestat at gefa 354; [8]) [slika skipan hinnu fyʀu biskupa 354; [9]) [edur forn landzhattur hefdi a þessu gior werit 135; [10]) [eigi mætti þeir 42; [11]) [sl. 135; [12]) einu(!) 351, 42; [13]) [odrum tiundarskiptum 354; [14]) 42 endar hèr og sleppir því, sem eptir fer af þessari grein; [15]) bidan 354, 135; [16]) ofyrirsyniu 354. 135; [17]) hluti 354.

segia þat vera vana ok forna hefð. er [oss ok sagt[1]) her með at fatækra manna [luti mun þo litill af verða[2]). þuiat sua segiz at æigi se fatækir menn betr birgir enn j þeim repp sem koma þrir hualir eðr fiorir ok werðr þeirra fimtungr allr [þeim til handa[3]) tekinn [at nafninu[4]) en þar sem eingi kemr. sia þersir æigi eða vilia æigi sia at leikmenn mega æigi hefða þuilika luti vndan kennimanna valldi.

[5])Nu þar til at [menn greini æigi leingr æ vm[6]) þetta ok at ollum[7]) se vor vili kunnigr. þa staðfestum wer ok endrnýium með þersu vaaru brefi gerð ok skipan hinna fyri biskupa einkannliga andaligs[8]) fôður vors herra ærna biskups þorlakssonar sem hann gerði með boði ok ýfirsýn virðuligs herra heilagrar[9]) aminningar herra jons erkibiskups j niðarosi. at huar sem afgiôf af hual eðr annara daga veiði werðr meiri en hundrat. þa se henni skipt j fiora luti[10]) sem annari skiptitiund. en huar sem er hundrat [at eins[11]) eða þaðan af minni þa hafi fatækir menn einir saman.

Hafa ok nockurir menn ôðru vis skipt en nu er sagt siðan[12]) wer komum til biskups stols[13]). þa kollum wer þa alla skýllduga aptr at luka þar sem wer hôfðum[14]) þar ecki orlof til gefuit en eingi hafi annar valldit[15]) til.

Skýlldum wer til profasta vora vndir hlýðni at þeir lati þersa vora skipan halldaz huerr i sinu vmboði. þar sem þetta mælefni kann til at bera. eða til hefir borit æ nefndum tima. sua þo at þeir sem her til hafa moti gengit hafi einga pinu aðra en at giallda aptr þat sem æ þeirra lut kemr [af motigiôrðinni[16]). vtan þeir vili þriozkazst[17]).

Ok til sannz vitnisburðar þersarar várar skipanar ok giôrðar settum wer vart jnnsigli fyrir þetta bref gert j skalhollti. anno domini ꝏ⁰. ccc⁰. xx⁰. vj⁰. jn vigilia apostolorum simonis et jude.

---

[1]) [en oss er sagt 354; [2]) [lutin werdi þo litill 135; [3]) [sl. 135; [4]) [af nafninu 354; afnaminu 135; [5]) hér byrjar 42 aptr; [6]) [wer gerim eigi leingur 135; [7]) monnum b. v. 354; [8]) andligs 354; andliga 135; [9]) agiætrar 135; [10]) stadi 42; [11]) [i einum stad 135; 42 endar hér til fulls; [12]) nu er b. v. 354; [13]) stolsins 354, 135; [14]) hofum 354, 135; [15]) valld 354. 135; [16]) [af motigerdum 354; sl. 135; [17]) vid b. v. 354, 135.

374 [1327].

Máldagi Laurentiuskirkju á Kirkjubóli í Langadal [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 91b skr. 1601.

Kirkiubol j langadal et cetera.

Kirkia hins helga laurencijus ad kirkiuboli j lanngadal a heima land halft.

þriu kugilldi oc ij. hunndrud frijd.

tolf aura af brecku huertt ar.

sex aura af sandeyri huertt ar.

kirkia a kross oc lorencijus skript. alltarisklædi ij. canntara kapa. kerttistikur ij. glodarker. sacrarium munnlog. tiolld þriu.

þanngad liggia tijunndir oc lysitollar af ollvm bæium millum kalldalons oc jsafiardar.

þar skal vera prestur oc luka honum fiorar merkur.

þanngad liggia ij. bønhus. laugabol oc melgras[eyri] oc syngia xx messur til huers.

[biollur tuær[1]).

---

375. [1327].

Máldagi Pétrskirkju í Ögri [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 91—92. skr. 1601.

Augur.

Peturs kirkia j augri a xx. oc iij. kugilldi oc þriu hunndrud frijd.

peturs lijkneski. mariu likneski. lijka krak. alltariskl ̨edi.

þanngad liggia bæir ad tijunndum oc lysitollum millum þernnuvijkur oc huijtaness.

kirkia a strandsel.

fiordunng j selueidi j þernnu vijk oc hual[l]atrum.

---

[1]) [mun seinna við bætt.

gelldneÿtar hagi a fialleyrar. j skotufirdi.
þar skal vera heimilisprestur oc luka fiorar merkur.

---

376. [1327].

MÁLDAGI Pétrskirkju á Eyri í Seyðisfirði [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 92a skr. 1601.

Eyri j seÿdissfirdi.

Peturz kirkia a eyri j seydizfirdi ã þridiung j heimalandi. lannd a eidi.

ij. kyr. ccc. frijd.

afreit a vesturheidar so morgu gelldfe sem sã ã er ã eyri bÿr.

fiordung j hualreka j bardz vijk firir nordann rekamark. enn attung fyrir austann.

graduale sequenciubok sumarluta. ottusonngua bok oc messuklædi. virdist þetta fyrir fimm hunndrud. kluckur þriar. ij. rodukrossa. ij. alltaraklædi. fonntklædi. stiolld vmm framm kirkiu. dukalaus.

þanngad liggia tyunndir oc lysitollar af xiiij. bæium.
þar skal vera prestur oc taka fiorar merkur j offur.

---

377. [1327].

MÁLDAGI Maríukirkju á Hóli í Bolungarvík [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 92a—b. skr. 1601.

Holl j Bolunnga vijk.

Mariu kirkia ã holi j bolungar vijk ã land a lifurkerstodu[m] j ãene[1]) hia osi.

teig j kerrbrecku skog.

---

[1]) = ánni.

beit j kuijarnesshlijd. sextiju saudum.

stodhrossa haga eda grijsa gýlltar j hraunsdal.

ix. kýr. fiogur hundrud oskorid.

kirkia a jnnann sig anndres lijkneski. mariuskript. kerttistikur iij. alltarisklædi ij. oc alltarisduk. sacrarium munnlog glodaker. kolur ij. handklædi ij. krossa ij.

þar skal vera prestur oc luka honum fiorar merkur.

þangat liggia tijunndir oc lysitollar af fimtan bæium.

---

378. [1327].

Máldagi Árnesskirkju í Trékyllisvík [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 92b skr. 1601.

Arnnes.

Þetta fe a kirkian j arnesi.

fimm likneski. fiogur lijkneski. messuklædi fornn. brijkur ij. alltarisklædi ij. kerttistikur ij onnur læst. kross. duk. alltarisduk vijgdann. refil fornnann. äue märia. klockur fiorar. reidustol.

kyr vj. ær niu. tuo hundrud j uoru.

j hualreka fiordung. og ad auk so mikid sem gudmundur skalld[1]) gallt. milli spors oc äross oc allur vidreki j þessu takmarki.

tijunndi lutur af ollum hualflutnnijngum hvertt sem fliutar[2]) vid skip eda ä skipi millum geirolfzgnupz oc kallbakz kleifar.

halfann vidreka ä dranga urd er jon sueinsson gaf milli skumuhellirs og drannga tannga.

þridiungur vættar skreidar af huerium bonnda oc huerium fiskimanni ef hann er thil fiskiar. halfann manud eda leingur.

vidrif j naustuijkur.

hälfa tijund a kälfaneskirkia j skialldabiarnnar vijk.

---

[1]) dó 1330; [2]) þannig, hdr.

379 [1327].

Umboðsbréf Jóns biskups Haldórssonar um reka kirkjunnar í Árnesi í Trékyllisvík og reka Skálholtsstaðar.

Landsb. 268. 4to bl. 92—93a skr. 1601. Prentað í Hist. Eccl. Isl. II, 87.

WmmBodsBref wmm reka.

Þennann maldaga giorum vær brodir jon med gudz myskun ä eign kirkiunnar j arnesi. oc vmmbodi kirkiunnar j skalhollti.

ad biskupstijunndir skulu takast heim j skalhollt or arnes hrepp. skal hann hafa helmijnng spikz vr þeim huolum sem j arnes rekamarki kunna a lannd ad koma. so hid sama af tijundarhuolum sem þangad eigu ad greidast. enn sallta nidur uornn hluta oskaddann oc flytia [i] hrutafiardar botnn oc äbyrgist med handvommum þeirra sem med fara. oc senda skýr ord j skalhollt. nær vitia skal. j trekýlliseý. leigir hann huundradi. oc avijkurland halft fýrir mork. hier med tekst vmmbod ä ollum þeim rækum sem skalholltz kirkiustadur ä ä stronndum med þeim hætti ad sa sem vmmbod hefur skal þa huali til sijn flytia oc fara med ad aullu sem fyrr er skrifad oc hafa þar af þridiung spikz enn skalholltz stadur ij. hluti.

---

380. [1327].

Rekaskrá Vatnsfjarðarkirkju.

Rekaskrá þessi er tekin orðrétt upp í Vilchinsbók, en síðan er þar bætt mörgu við, og er þó ekkert af því yngra en frá dögum Vilchins biskups; en af samanburði við máldagann hjá Vilchni er það auðsætt, að rekaskrá þessi er langtum eldri, og sjálf ber hún með sér að hún er mjög forn, og með vissu gerð áðr Einar Eiríksson tók forráð í Vatnsfirði, en það varð eptir dauða herra Eiríks Sveinbjarnarsonar föður hans 1342; gæti skráin enda verið frá dögum Sveinbjarnar Sigmundarsonar Súðvíkings föður Eiríks, en vart hygg eg eldri, og sennilegast þykir mér að hún sé frá þeim tíma, sem hér er sett, því að þetta ár er Jón biskup einmitt í Vatnsfirði og setr rekaskrá Árness á Ströndum og staðarins í Skálholti; er

það því ekki ólíklegt að hann og herra Eiríkr Sveinbjarnarson hafi komið sér saman um reka Vatnsfjarðar um leið, og þá hafi þessi skrá verið gerð. Níu árum seinna, eða 1336, var Jón biskup enn í Vatnsfirði og vígði þar þá kirkju; hefir því kirkjan þá annaðhvort verið nýgerð ellegar þá að hann hefir vígt kirkjuna upp eða hreinsað hana, eptir að Ásgrímr prestr var særðr í kirkjugarðinum árinu áðr 1335, enn einginn máldagi þekkist nú, er heimfærðr verði til þess árs, nema ef vera skyldi kafli úr máldaga þeim, er stendr hjá Vilchni. Í yfirreið sinni yfir Vestfjörðu 1327, kom Jón biskup að Reykhólum og vígði þar kirkju, en ekki er sá máldagi nú til, nema það sé sá, sem Jón Sigurðsson hefir heimfært til Staða-Árna (Dipl. Isl. II, Nr. 53 ár 1274), og mundi eg, ef mér hefði þá verið það mál jafnljóst, er hann var prentaðr, og mér er það nú, heldr hafa ætlað það vígslumáldagann frá 1327. Þess má geta, að Jón Sigurðsson virðist hafa ætlað að heimfæra þessa skrá til c. 1360, og er það að því leyti rétt, að það er víst, að hún getr ekki verið yngri. Til er önnur skrá um reka Vatnsfjarðarkirkju, sem einmitt mun vera frá hér um bil 1360.

AM. Dipl. afskr. Nr. 890 «ex Scriptura authentica Templi Vatzfiordensis ɔ: gamalli skrift a audri sidu framan a messubok, sem fyrrum hefur heil fylgt vatzfiardarkirkiu. Enn er nu ecke epter af bokinne nema þetta blad, hvert eg festi aptan vid kalfskinnskverid Vatzfiardar kirkiu, hvar a ritadar eru Vatzfiardar brefa Copiurnar. A. M.» «Þesse maldage er ritadur med tveimur höndum, badum eins gömlum, sem syuest, eda alika gömlum. hinn fyrre hlute maldagans allt ad þeim ordum: J bolungaruik tolft. hualr. med agoþa inclusive, er ritadur med godre hende, ecki riett settre, helldur likare godre gamalli norsk[r]i hendi, eru stryk og angar ut ur stöfunum þeim sem med leggium eru. Höndin er oefad eldri anno christi 1400. og kanske morgum arum elldre. forte de anno circiter 1360—70. hæc tamen paulo incertiora sunt. Enn þad er vist, ad geyse gömul er þesse skrift» (AM.). Bisk. Skalh. Fasc. XIV, 10.1. transscr. 22. Apr. 1605 (afskr. þar af meðal bréfaafskr. Árna Nr. 923), og prentað eptir því í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 119—21. AM. Dipl. afskr. Nr. 936 «ur Copium af Vatzfiardarskiðlum med hendi séra Jons Arasonar», ónákvæm og misskrifuð. Máldaginn var festr við bréf séra Snorra kyngis frá 27. Okt. 1360 og Þórarins biskups frá 21. Aug. 1363.

Þessa reka æ kirkia j watzfirdi [at halfu viþ heimaland[1]).
Siettungh i ollum reka j rekavik a bak lætrum.
allan reka æ teigh vndir huestv.

---

[1]) [«Þesse ord eru nu skafen i þessum maldaga, so litt læs eru, nema i vatn sieu boren. Verda þo enn lesen. Þessa rasuram hefur einhver skalkur viliad giöra, til ad eigna kirkiunni meira enn hun atte. og mun þetta fals firi laungu s[k]ied vera» AM.

Or halfum hual i flioti fimta hlut meira en helmingh.

Tua hluti wskerda i kagaþar uik oc æ griotleiti oc i sanduik en grasnautnar gięþi oll.

J kiaʀansvik oc hlauduvik sex vietter af hveriv hundraþi vietta.

J helarvik[1]) allan hualʀeka oc gięþi onnor.

Sulna stapa.

J haufn fimtung oc siettung hualʀeka.

J bardzvik hinvm eystra megin fiordung i hualʀeka med agoþa en attungr firer norþan.

J sæbols ʀeka i ʀeykiarfirþi fiordungr i hualʀeka.

J siglu vik tolftungi minna en þridiung i hualʀeka. en þridiung i viþreka.

Kirkian j watzfirdi æ fioratigi vietta i huerium hval er kemr a almenningar en ein ef mina kemr.

J bolungar uik tolftungr hualreka med agoþa.

[2])Þagat skal huerr madr bufastr oc sa er af landi hefuer ala lamb oc æbyrgiaz eda gefua ella j milli jsafiardar botz oc kleifa i seyðisfirdi.

Þangat skal gefua æ or ędey huert wær.

attfędming torfs skal gefua huert sumar gilldan or vnadz dal. oc fæ eyki til at færa til siofuar þa er sottr er.

Skogar haugg a tiarna nesi sua sem uill.

skogar haugg j jsafiardar botni sua sem vill. oc gelldfiar hagar þar ollu fe. fiorvnytiar allar fra gioruidals æ. oc til meginær j jsafiardar botni.

sadiord i ʀeykianesi sem vill oc þara nytiar.

torfskurdr j hals husa land sem uill.

þriar vietter fiska skarpra huor messeri j skala vik.

sex hruta haufn j hrvtey til brundtidar.

sker at ollum nytium.

ʀeki vndir eyiar haumrvm.

heimil selveidi j skersundi.

---

[1]) helarvik 890; hælaruik, transscr., 936; [2]) »Hier er handaskil, og byrjast su sidare hônden med þeim ordum: þagat skal huerr og nær su ut til endans. þesse hônd er verr skrifud enn hin fyrre, enn skriftarlaged er likt. angar og strik ut ur stôfunum, og ôll skriften osett. Synest annars ad vera sômu tidar sem hin fyrre« AM.

kolgerd j iokulkelldu skog[1]).
skogar huaug[2]) j skeidar mvla sem vill.
stodhrossa hagi j berssa dal.
laxveidr hit þridia huert sumar i laugardals æ[3]).

---

381. 22. August 1327. i Vatnsfirði.

Skrá um reka Skálholtsstaðar á Ströndum, er Jón biskup Haldórsson setti.

Rekar þeir sem hér er um að ræða komust við sölu Skálholtstóls í eigu Hannesar biskups Finnssonar og þaðan að erfðum til Bjarna konferensráðs Þorsteinssonar og Hannesar St. Johnsen kaupmanns, en þeir létu þá í burtu með gjafabréfi 20. Janúar 1858 (Biskupsskjalasafnið á Íslandi 80. Fol.). Á Stað í Steingrímsfirði bjó fram yfir 1200 Jón Brandsson, merkilegr maðr. Hann andaðist 25. Maí nálægt 1209. Hann átti fjóra syni og var einn þeirra Bergþór, er bjó á Stað eptir föður sinn og andaðist 1232. Helga hét kona Bergþórs og var Ásgrímsdóttir. Þau áttu, svo getið sé, einn son, sem hét Ásgrímr og dó hann 1256. En líklegt er að þau hafi átt annan son, sem hafi heitið Einar, og að það hafi einmitt verið sá maðr, sem hér er kallaðr Einar auðmaðr, því að nöfn sona hans, Brandr og Bergþór, benda beint á þessa ætt. Þorgrímr sá, sem hér er nefndr, mun og vera sonr Einars auðmanns. Hann tók við Stað í Steingrímsfirði 1284 (Bsp. I, 734), en komst í skærur við Árna biskup Þorláksson í Staðamálum og 1286 gerði biskup honum áminningu, og er þess getið að hann hafi tekið hval af reka staðarins (Bps. I, 759, 760), en 1289 sættist hann við biskup (Bps. I, 779) og skriptar fyrir staðamál 1291 (Bps. I, 785). Gunnlaugr Oddsson, sem hér er nefndr, kynni að vera bróðir herra Rafns. Guðmundur skáld dó 1330.

A.

Landsb. 268. 4to bl. 92a—b skr. 1601; Landsb. 107. 4to bls. 404—405. Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 88

---

[1]) skoghi, transscr.; [2]) þannig 890; hogg, transscr., 936; [3]) Hér bætir afskript séra Jóns Arasonar aptan við svo látandi klausu úr Stefánsmáldaga frá 1509:

Hun a A og land a midia Leikskalamyre i motz vid Reykiarfiord. sionhending nedan af eyrenne i teigsvordu. og hun a manadar beit a Reykiadal fremra. Jtem manadarbeit a hlidinne sem er a mille Skalavikur og kielldu.

Skalholltzrekar fẏrir westann.

þessa reka a stadrinn.

fiordung hualreka j trekylliseẏ oc attung or helmijngi þeim er reẏkhẏlltijngar hafa att.

fiordung vr hualreka a ruteẏiarstronndu. ad orteknum hinum sextannda hlut þeim er jon vigvatsson[1]) atti.

gudmundur skalld gallt so mikid sem hann atti j arnnesi j hualreka.

avijkurland halft id eystra oc halfann hualreka oc vidreka ä mille raufar[2]) oc knarrarnes[3]). gulldu þad sẏnir eẏnarz audmannz. brandur oc bergdor.

þorgrijmur einarsson gallt stadnum fiordung vidreka oc hualreka milli fyrr nefndra takmarka.

gudlaugur oddzson greiddi fiordung j hualreka milli gilz og melslækiar. attung hualreka. j nordfirdi milli melzlækiar oc drangar. fiordung hualreka a hruteyiar strǒndu milli hualär oc merkihamarz. enn ef þa huali rekur a ad eẏ ero salltanndi. þa skal vmmbodzmadur stadarinz hafa fullt valld til med skilrikra manna vitordi ad selia þa huali oc kaupa med adra betri huali.

Var þessi maldagi gior j uatzfirdi anno domini ꝏ⁰. ccc⁰. xx⁰. vij⁰. jn octaua assumpcionis beate virginis.

B.

Bisk. Skalh. Fasc. IX, Nr. 1 í transskr. frá 22/8 1444 og 1/2 1492 og annað transskr. í IX, 2 frá 1599; AM. dipl. afskrr. Nr. 2607 (eptir IX, 1). AM. 261. 4to skr. c. 1600.

Stadurinn j skalhollti æ þessar eigner æ strǒndum nordr.

ᴀuikur land allt hit eẏstra oc halfan hualʀeka oc uidreka j milli ʀaufar oc knararnes. gulldu þat syner einars audmanz brandr og bergþor.

þorgrimur ᴇinarsson gallt stadnum fiordvng hualʀeka oc vidʀeka millum fẏrnefndra takmarka.

---

[1]) vigvatsson hdr. Sighvatsson, Hist. Eccl.; [2]) rofyar(!) hdr.; Rúteyar, Hist. Eccl; [3]) knerrarness(!) hdr.

Gudlaugr Oddzson greidde fiordvng hualreka æ krossnesi milli gils oc melslækiar. attung hualreka j nordurfirde mille melslækiar oc dranga. þria hluti hualreka æ hruteyiar strond mille hualær oc merkihamars. ad vr teknvm hinvm sextanda hlut er atti jon viguarzson. oc allan widreka millum merki hamars oc dögundardals ær.

Gudmundur skälld gaf suo micid sem hann atte j hualreka j arnesi. fiordung i trekylliseÿ oc attung ur helminge þeim er reÿkhylltingar hafua att.

[a stadrinn j skalhollti fiordung j hualreka j ofeigsfirde[1]).

---

382. **1. September 1327.** **í Björgvin.**

Skipan Eilífs erkibiskups í Niðarósi hin þriðja.

Norðmenn skoða það, sem hér er kallað I—II sem tvær skipanir og kalla það *fjórðu* og *fimtu* skipan Eilífs, en það er með þetta eins og það, sem þeir hafa kallað fyrstu og aðra skipan hans (sjá Dipl. Isl. II, 344 ár 1320), að þetta eru tvö mismunandi ágrip úr einni skipan. Til þess að sýna þetta er það eitt ærið að geta þess, að í báðum þessum köflum (I—II) er mart alveg hið sama: I § 3 = II § 1; I § 4 = II § 2; I § 6 sbr. II § 5; I § 7 = II § 7; I § 8 = II § 8; I § 9 = II § 10. Auk þess er það ólíklegt, að sama biskupaþing hefði gefið út tvær skipanir, og hið sama heiði staðið í báðum. Þó eg kalli þessa skipan þriðju skipan Eilífs, er þó óvíst að hann hafi sett svo margar skipanir, og því síðr væri þá rétt eð telja skipanir hans fimm eins og Norðmenn gera. Páll erkibiskup nefnir í skipan sinni 19. Júlí 1336 § 10 einungis tvær skipanir Eilífs, aðra frá 1320 og hina frá 1327, og líklegast er að hann hafi aldrei fleiri alsherjarskipanir gert, og að skipanin mikla sé að eins langt ágrip úr skipaninni frá 1320. En þá skipan hef eg því talið sér, að hún er sérstök heild út af fyrir sig eins og Jón Skálholtsbiskup hefir samþykt hana.

I

AM. 350. Fol. bl. 130b—132b, skb. skr. 1363 (= A); AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= B), að mestu samhljóða A; AM. 456. 12mo bls. 108—13, 116 19 skb. c. 1480 (= C); AM. 53. 8vo bl. 42 og þar eptir, á pappír með hendi Eggerts Jónssonar á Ökrum c. 1640 og er afskript af 350; Ny kgl. saml. 1847. 4to bl. 13a

---

[1]) [vantar í A; er því líklega yngri viðbót, en þó eldri en 1344.

skr. 1669 að eins tvær klausur úr § 5. Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 498—508 með latneskri þýðingu og í Norges gl. Love III, 270—85. Þetta er í Norges gl. Love kallað IV statúta Eilífs.

Skipunarbref hera Eilifs ercbibiskups[1]).

Allum kristnum[2]) mônnum [þetta bref seandum edr heyrandum[3]) sendir Eilifr med guds miskunn erchibiskup i nidarosi. vilhialmr af orkneyum. audfinnr af berguin. halluardr af hamri. Eirikr af Stafangri. med þers[4]) sama miskunn nidaross kirkiu undirbiskupar. fagnad eylifrar heilsu i syni dyrdarfullrar meyiar[5]).

Wer a sitiandi þessu biskupa þingi. at bæta sidu manna. ok frelsa af vuinarins drapi þær sælur sem[6]) oss ero a hendi folgnar ok vari stiorn ero vndir gefnar. sva sem uęr erom skylldugir af þionosto uars embættis. vid kennandiz varn vanmátt. at ver megum ecki verduligt af oss gera i augliti hins hæsta. sva sem sannleikrinn segir i gudspialli jons postola. at an mer megit þer ecki gora. þui hôfum uęr allir ván til einnar ok hinnar hæstu forsear[7]) heilagrar þrenningar. treystandi af hinum mikla þess sama godleika er dagliga syngr i kirkiunum. Bidit þer. og munut þer vid[8]) taka. Leitit þer. ok munut þer finna. Á[9]) knyit þer. ok man ydr uerda upp lokit. Ok sá sami gud. allra miskunna[10]) ueitari. ollum fliotliga gefr honum fornfærum ver bænir uars litillætis sva sem os er mattuligt. at hann sialfr fyrirlatnum[11]) uarum syndum af einni saman vægd sinnar godgirndar. yfir oss dreifi miskunn himnesks ôrleika. uitzku sannleiks ok[12]) læringar aukandi huguit til[13]) hialpsamligrar sálna hirtingar. huerri eigi uerdr meiri forn gudi færd ok honum þeckiligri[14]). greidandi huassleika varar skynsemdar at helgum anda i blasanda. megim vęr hafa[15]) innuirduliga umhugsan ok ahyggiu yfir[16]) gudligri hiôrd oss a hendi folginni. af snidandi lôstu[17]). rotsetiandi krapta uerk. ok hialpsamlig bodord[18]) skipandi. at ver megim [mak-

[1]) Bref Eilifs erkibiskups C; j nidarose capitulum, b. v. B; [2]) sl. C. [3]) [etc. C; [4]) þessa, 53; [5]) Marie C; [6]) uær eigum fyrir at sia oc b. v. C; [7]) forsionar C; [8]) med B; [9]) á sl. C; [10]) miskunnsemda C; [11]) fyrirlitnum C; [12]) auruggrar b. v. B; [13]) til sl. C; [14]) þægiligri C; [15]) hafa sl. B; [16]) fyrir B; [17]) enn b. v. C; [18]) setiandi oc stadfastliga b. v. B.

ligar skynsemdir[1]) þeim giallda æ efzta domi sem oss hefir sinn vingard. [þat er heilaga cristni[2]). i hendr fengit til ʀeinsanar ok stiornar.

1. [3]) J nafni fǫdur ok sonar ok heilags anda. endr nyium vęr á þessu biskupa þingi þær setningar heilagra fedra sem skipadar ero salum manna til lækninga ok æigi hafa uerit uardueittar. helldr [nidr felldar[4]) fyrir [uanræktar sakir[5]) ok vuana. einkannliga skipan milldrar minningar[6]) jons erchibiskups i nidarosi. at hann varar menn at falla æigi i þær[7]) bannsetningar[8]) af sialfu uerkinu. sem i kirkiunnar logum ero skrifadar[9]). ok at sinn æ hueriu ári se þęr upp lesnar at biskups stolum i heradi at stærrum kirkium.

2. Jtem at æigi se vęr makliga asakadir fyrir oskynsama þǫgn. sem skipadir erom at sa himnesku korni i hiortu mannanna af sialfum gudi. segiandi fyrir spámanninn. Mallausir hundar [mega æigi[10]) geyia. þat er at skilia. at þeir lærdir menn ero kalladir mallausir hundar. sem æigi vilia edr[11]) æigi mega edr æigi þora segia mǫnnum syndir sinar edr storglæpi. Ok enn talar gud fyrir annan spamann. æigi stigu þeir til motstǫdu imoti[12]) illmenne[13]). ok æigi settut þer ydr uerndarmenn fyrir guds husi [moti þeim sem nidr vilia briota heilaga cristni[14]).

3. Nu alla ok ser hueria þa sem ahyggia[15]) drottinligrar hiardar er æ hendi fingin[16]) æminnum uęr. æ eggium ver. ok fyrir dreifing blods uars herra jhesu christi biodum uęr. at þer lærit ok læra latit yduart folk Credo in deum. Pater noster. oc [mariu vers[17]). ok dyrkan heilags embættis. einkannliga Messusǫngs ok annaʀa helgana. vtskyrandi þeim tǫlu ok hátt .vij. hǫfudsynda ok mikilleik heluitis pinu. er menn verdskyllda med hofudsyndum. ok adra luti. eptir þvi sem gud gefr huerium sina miskunn. til þess at folkit [megi fordaz[18]) diofulligar snǫrur ok slægdir. ok þiona med ʀeinleika hiarta ok likama varum herra jhesu christo.

1) [makliga skynsemd C; 2) [sl. C; 3) Nu b. v. C; 4) [nidr fallit C; 5) [uanrækt C; 6) herra b. v. C; 7) þat er C; 8) se b. v. C; 9) skipadir C; 10) [sem eigi mega C; 11) oc B; 12) uid C; 13) oc eigi settu þier ydur j moti þeim sem nidr uilia briota heilaga kristni b. v. C; 14) [sl. C; 15) aahyggiu B; 16) folgin B; 17) [aue maria C; 18) [fordizt B.

4. Jtem at ueralldligir ualldzmenn. þeir sem illa neyta sinu ualldi. meghi æigi hylia sina illzku med yfirbreidzli fysiligrar uuitzku. skipum ver. at kirkiunnar lǫgh þau sem her fylgia. se frammfærd i norrænu ok sva ritud æ spiall[1]). vpp fest at huerium biskupsstoli, ok i heradum at stærrum kirkium. i þeim stad. at huerr megi lesa sem uill edr eptir ʀita. at su fysiliga vuitzka sem adr var fus[2]) i frammʀapan syndarinnar. megi hedan af heptaz af umlidinni vuitzku ok mikilleik þeirra pina sem þar ero akuednar.

5. Enn þessi log standa i settri bok decretalium[3]) ʙonifacius papa[4]). Þat sem fyrr uar[5]) birtiz nu[6]) æ nalægum tima. at leikmenn ero klerkum[7]) hatrsamir. sva at þeim nægiaz æigi sin endimork þau er þeim ero sett af lǫgunum. helldr leysa þeir tauma sins ualldz um þa luti sem þeim er fyrirbodit ok vleyfiligt er. æigi uitrliga alitandi. huersu miok þeim er fyrirbodit at fremia nockut valld æ klerka edr kirkiuligar personur ok þeirra godz. æ setiandi þeim þungar byrdar. tolla ok ymissar[8]) alogur af þeim heimtandi. ok margfalldliga æstunda[9]) þa vndir at leggia sina drottnan oc þionostu. ok þat sem vęr uerdum segia. þo at harmandi[10]). at sumir formenn kirkiunnar[11]) ok kirkiuligar porsonur ottaz þat sem æigi er ottanda. leitandi at hafa ueralldligan frid skiott um lidanda sem dauid segir. ok ottaz þeir meiʀ at styggia ueralldligt ualld enn eylift. samþyckiandi sva ofdiarfligha sem oforsialiga slikum vuenium æn nockuʀi ʀǫksemd ok leyfi papaligs embættis oc sætis. ɴu ver [uiliandi imoti ganga[12]) sua ranglatum gerdum skipum ver med[13]) papalighv ualldi ok med ʀadi cardinaalium brædra uarra. ok fyrirbiodum ver at nockurir klerkar. formenn edr kirkiuligar personur. klaustra menn edr veralldar klerkar huerrar uigslu. kyns edr stettar sem huerr er. luki edr heiti at veita[14]) leikmǫnnum nockurar ælǫgur undir nafni læns edr giafar. eda med huerium lit edr [lofi[15]) sem þat er fegrat edr skreytt[16]). [æn ʀǫksemd[17]) papaligs sætis. sva keisarar. ok

---

[1] spialld C; [2]) full C; [3]) er suo bioda b. v. C; [5]) paui C; [5]) hefir uerit C; [6]) med raun b. v. C; [7]) miog b. v. C; [8]) ymisligar C; [9]) stunda C; [10]) harmanda se C; [11]) oc kristninnar b. v. C; [12]) [moti giorandi uilia(!) C; [13]) af C; [14]) luka C; [15]) lofan C; [16]) skyrt C; [17]) [á rogsemd C.

konungar. eda adrir hôfdingiar. hertugar. iarlar. baronar. Drottsetar eda adrir ueralldar[1]) ualldzmenn. huerrar uirdingar. kyns edr stettar sem huerr er. huerir sem a leggia klerka edr kirkiur tolla edr nockurar ælôgur. taka edr gripa þeirra godz. [bioda edr lata[2]) gripa. ok æigi sidr [þeir allir sem[3]) gefa fullting til edr nockurn tenad sinn[4]) opinberliga edr leyniliga. Renna þeir i bann af sealfu uerkinu. af hueriu banni þa skal engi[5]) leysa mega utan i lifs haska æn ualldi ok einkannligu[6]) lofi[7]) papaligs sætis. [8])Jtem Bonifacius papa. þvi at diorfungar full ofdirfd nockurra iustisa. syslumanna edr annarra domara vex sva miok. at i þeim stôdum sem þeir hafa valld yfir talma þeir edr fyrirbioda. at þau mál sem af lôgunum edr af fornri sidueniu kirkiuligum domi tilheyra. dômiz fyrir kirkiunnar domarum. til þess at þeir renni þvi helldr undir leikmanna dom. edr þeirra mæl nidr falli Rettlaus edr udæmd. Nu af þui at uer uilium æigi uanrækia uár rettindi. ok vaRar brudar heilagrar kirkiu. skipum uer ok fyrirbiodum at nockurr talmi fyrir sik edr annan. at þau mæl sem tilheyra kirkiunni se dômd fyrir. kirkiunnar domarum. edr þau se dregin undir leikmanna dóm medr ualldi edr naudung. edr nockurr gefi Rad til fulltings edr lidsinnis. Enn ef nockurr dirfiz at gera imoti þessu uaro bodi. uiti hann sik bannsetningar pinu uera undirgefinn af sealfu uerkinu. af hueriu banni hann skal æigi fyrr leysaz. en hann hefir vskadliga bætt þa motgerd skada ok kostnad. er hann gerdi domôrunum. huers rettinda valld er hann tálmadi. ok sva þeim sem malit atti at kiera. Jtem Bonifacius papa. þeir ero ok sumir er hafa ueralldligt valld. at þeir dirfaz at [fyrir][9]) bioda sinum undirmônnum at selia nockura luti formônnum kirkiunnar. klerkum eda odrum kirkiunnar personum. edr nôckut af þeim at kaupa. æigi sidr at mala þeim korn. edr baka þeim braud. edr nôckur storf þeim at ueita edr þionostu[10]). Nu af þui at slikar ofdirfdir ero fundnar til nidrbrotz ok ædnar kirkiunnar frelsis. þa dæmum ver þa er þilika luti

[1]) veralldar sl. C; [2]) [edr lata bioda at C; [3]) [sl. C; [4]) sem C; [5]) eigi C; [6]) einkannligu sl. C; [7]) leyfi C; [8]) Héðan og til § 6 skafið út í C, sbr. skipan JHald. 20/7 1326 § 16—17; [9]) skafið út í A; yfir línunni í B; [10]) þionostur B.

dirfaz at gera bundna uera bannsetningar banni af sialfu uerkinu.

6. Þessi articulus tilheyrir lærdum mônnum[1]). Þviat ágirndar blindleiki ok usettlig[2]) elska. sem lærdir menn hafa til frænda sinna. einkannliga til þeirra [sem þeir geta[3]) af vleyfdum[4]) ok fyrirdæmdum frillulifnadi i brigdzli allrar klerkligrar stettar ok kirkiunnar suiuirdingar. ok æigi uęri þeir makligir synir at kallaz. ne nærendr[5]) af sinum fedrum. eptir lôgligum setningum. hefir her til nær alla presta i Nidaross erchibiskupsdômi sva miok dagliga[6]) heimskat suiuird[i]liga[7]) at þeir fatækir upp hafdir kirkiunni at styra. ok af hennar godzi ordit[8]) feitir ok fullir ok miok Rikir. enn á sidarstum dôgum gera þeir litla edr ongua minning þeim kirkium sem þeir hafa Rikir af uordit. helldr gefa þeir alla þa eign sem þeir hafa af kirkiunni aflat sinum fręndum sonum ok dætrum sva saurugliga getnum sem fyrr segir. huern oskynsemdar fleck[9]) jon Erchibiskup i nidarosi villdi af þerra. ok þvi skipadi hann æ biskupa fundi þeim ok þingi sem hann hafdi i biôrguin. at þeir prestar ok klerkar sem hafa kirkiur[10]) ok beneficia. leggi til þeirra uidrkuęmiligt lutskipti. vtskipandi[11]) at þat se hinn .xdi. partr af ollu þvi góz[i] sem [hann hefir af kirkiunni aflat edr sva sem af kirkiunni[12]). Nu dômum uęr a þessu þingi at sea skipan se vbrigdiliga halldin. þa pinu vidr leggiandi. at huerr prestr edr klerkr sa sem æigi helldr þessa skipan. at leggia [.xda. part[13]) til kirkiu þeirrar er hann hefir aflat af. edr þat finnz i hans testamento at hann geri þetta med nockurri bleckingu edr undandrætti. þa skal hann æigi taka þionostu ok æigi at kirkiu grafa. ef hann bætir æigi adr enn hann deyr. þat uilium ver ok at þeir prestar sem þeim skripta spyri þa eptir[14]). huart þeir hafa þetta halldit. ok ef þeir vilia þetta æigi hallda. edr um bôta ef þeir hafa brotit. ok megi þeir. þa skolu þeir huarki taka skript ne þionostu ne[15]) kirkiugard.

7. Jtem fyrirbiodum uer. at nôckurr karlmadr edr kona geri tuenn festmál edr tuennan hiuskap. Enn ef nockurr dirfiz

[1]) Nw b. v. C; [2]) usætlig C; [3]) [sl. B; [4]) oleyfiligum C; [5]) frændur C; [6]) dagliga sl. C; [7]) suiuirdiliga sl. C; [8]) uordnir C; [9]) flock at C; [10]) kirkiuna B; [11]) ut skyrande C; [12]) [af kirkiunne hefir aflazt C; [13]) [tiundar hlut C; [14]) at C; [15]) eda C.

þetta at gera. þa fellr sa i bann af sialfu uerkinu. ok af þessu skal hann æigi leysaz mega. nema hann bæti ok taki skript sem fyrir hordom.

8. Jtem skipum ver [at æigi[1]) nôckurr madr[2]) edr kona fari i annat biskupsdômi til hiuskapar sambandz[3]) nema hann hafi til skilrikis skilrikt biskups sins bref. ok ef þessu uerdr moti gert. þa fyrirbiodum uer ꜵllum prestum undir þinu sins embættis[4]) ok beneficij. at uigia þau saman edr uera a þess hattar brudlaupum. nema þau se sva mikils háttar menn. skynsamir ok merkiligir. at engin grunsemd meghi[5]) æ vera. at [nockurir menn[6]) megi tálma [þetta samband edr brudkaup[7])

9. Jtem fyrirbiodum uęr. at nockurir kirkiunnar [formenn edr stiornarar[8]) dirfiz at fa kirkiunnar vmbod edr hennar godz nockurum leikmanni moti helgum setningum. ef hann kann fá nockurn klerk til þess nytsamligan.

10. [Jtem skipum ver. at huerr sem einn er gerir samblastr moti retti ok kirkiunnar frelsi edr sæmdum biskupligrar uirdingar opinberliga. þa skal hann af þvi sialfu æigi kiosaz mega til sæmdar i biskupligri kirkiu[9]).

Ok til sannz vitnisburdar ok skyringar[10]) vm alla þessa luti. settum ver vár innsigli fyrir þetta bref er gert var i biorguin kal. septembris. anno gracie Millesemo trecentesimo. vicesimo septimo.

II.

AM. 351. Fol. bl. 113b—14b skb. c. 1360 (Skálholtsbók góða); AN. 42A. 8vo bls. 212—13 skb. og er þetta skr. c. 1480; hér er að eins § 4—8 og § 10; Ny kgl. saml. 1585. 4to bls. 21—34 á pappír «Er udskrevet efter et til laans bekommet Manuscript fra Jsland in 4to af M[arkus] Magnusen»; síðan er það nafn dregið út og ritað «Adaldahl (manifeste)». Titilblaðið er með hendi Markúsar stiptprófasts þessi afskript stafar á aðra hönd frá skb. 351. Ny kgl. s. 1938. 4to á pappír afskript af 351. þessi kafli af skipaninni er prentaðr i NgL. III, 275—77 og er kallaðr þar V. skipan Eilífs.

---

1) æigi sl. C; 2) karlmadr C; 3) bandz C; 4) officii b. v. C; 5) eptir likendum b. v. C; 6) [nockur mein C; 7) [þeirra hiuskap C; 8) [formadr eda stiornare C; 9) [sl. C; 10) styrkingar C, D.

Statuta Eilifs Erkibiskups[1]).

Eptir farandi statutum meðr ollum sinum articulis war gert ok saman skrifat i berguin af milldrar aminningar Eilife erkibiskupi af niðarosi. vilhialmi af færeyium. auðfinni af berguin. halluarði af hamri. eiriki af stafangri lyðbiskupum. ok skyllduliga boðin at halldaz vm niðaross erkibiskupsdæmi. sub anno domini ɱ°. ccc°. xx°. vij°. kalendis septembris.

statvta Eilifs.

Jn primis at þat statutum milldrar minningar jons erkibiskups sem hann byðr at þeir casus sem maðr fellr i hann af sialfu werkinu se opinheraðir vm sinn æ huert ær i hôfuðkirkiu huers kaupstaðar. sua hit sama i hinum stærum hôfuðkirkium. skal halldaz vbrigðiliga.

1. Prestum þeim ôllum sem geymsla guðligrar hiarðar er i hendr feingin heyrir til af sinum stett innuirduliga at kenna sinu soknarfolki Credo in deum. Pater noster ok aue maria. ok hueria uegsemd þeir eiga at veita heilôgum messusông ok oðrum sacramentis eccleciasticis. skyrandi þeim vôxt ok hátt allra hôfuðsynda ok mikilleika heluitis kuala er firir þær sômu gefaz. ok þa aðra luti sem þeirra vndirmenn mætti þui betr forðaz hrecki fiandans ok slægðir ok þiona sinum herra ihesu christo með sonnum Reinleika hiarta ok likama.

2. En at Ranglatir weralldligir valldzmenn þeir sem i kirknanna þrongingum eðr þeirra persona hafa hegat til með astundaðri ovitzku afsakat sinar illgiôrðir villdi nu þeim mun naðugligar huilaz af illzkunni sem þeim væri kunnara afelli pinunnar. þa skulu þessar pafuanna skipanir samanlesnar ok skrifaðar vpp æ eitt spialld með norrænu ok latinu hanga vppi i kirkiu at huerium biskupsstoli. sua hit sama i heraði at huerri graftrar kirkiu i sua fôllnum stað at huerr sem vill megi hæði lesa ok eptir skrifa. De emunitati ecclesiarium capitulo non minus et capitulo aduersus eos qui libro sexto. de consanguinitate et affinitate eos qui in concilio viennensi. de sentencia excommunicacionis nouerint.

3. [2]) Biskupar allir i niðaross erkibiskupsdæmi skulo i tilheyriligum stoðum hafa ser officiales sua sem stendr i statuto

---

[1]) 1585; [2]) Hér byrjar 42.

milldrar aminningar jôrundar erkibiskups. at rannsaka ok niðr setia malaferli þau sem kirknanna valldi [heyra til[1]). sua at huerr biskup ætli sinum officiali einhueria þarfliga tekiu fyrir [starf sitt[2]) af þui goðzi sem biskupsdominum heyrir til. eðr af þui ôðru sem hann ma rettliga gera. meðr þui at einginn er skylldr at striða æ sialfs sins kosti.

4. Þat er ok harðla liott[3]) ok vskapligt sem i þessu erkibiskupsdæmi hefir leingi hôrmuliga fram farit. at valla finnaz þeir nôckurir klerkar eða kennimenn iafnuel huersu fatækir sem þeir hafa af sialfu kotlifinu verit vppdregnir til formannz stéttar j heilagri kirkiu ok siðan hafa þeir þar [allan sinn heiðr[4]) af fengit. at[5]) sialfum kirkiunum af huerium þeir hafa grætt oc aflat. ætli nockurn goðan lut af þui sama goðzi. helldr latandi med blindri agirni ok vanstilltri æstwð alla [þessa peninga[6]) huerfa til sinna frænda. eða þat sem er enn rækara til sinna barna [getinna i brigzli ok uanuirding allrar klerkastettar af firirdæmdum faðmlôghum þeirra sem eptir sialfum lôgunnm huarki [eigu] vpp at fæðaz af fôð[u]r ne moður[8]).

5. Nu huerr klerkr eða kennimaðr sem at þui werðr fundinn at i sinu testamento er hann raðinn j at kirkian [i huerri[8]) hann hellt beneficium skyli missa sinn part. þat er at skilia hinn tiunda lut af ôllu þui goðzi i fôstu ok lausu sem hann hefir æ henni aflat eptir þui sem skildi ok skrifaði ægætrar æminningar Jon erkibiskup æ kennimanna fundi i berguin. þa skal hann æigi taka corpus domini ok æigi grafaz milli kristinna manna. ok yfir þessum articulo æigi fa lausn af sinum skriptafôð[u]r. huerr skylldugr er hann her vm eptir at frétta. vtan hann vm skipti sinn vilia. ok ef þat er máttuligt leggi kirkiunni fulla fyrr sagða porcionem.

6. Þat er ok firirboðit at krossmork(!) vórs herra ihesu christi þat sem allir eigu at vegsama eptir megni se grafit ristit eða penntat æ grioti eða golfi eða nockurr þar æ iôrðu sem þat megi fottroðaz. eðr af nôckurum vreinindum yfir dreif-

---

[1]) [til heyra 42; [2]) [sitt starf 42; [3]) liost 351, 42; [4]) [sinn heidur allann 42; [5]) af 42; [6]) [þa penenga þessa 42; [7]) [sl. 42; [8]) [huer 42.

azt. meðr þui at veralldar lôgin leggi hina þunguztu pinu við huerium sem gerir.

7. Huerr karlmaðr eðr kona sa er sik binndr inn i tuennan hiuskap freistandi þat með giorðinni sem vmáttuligt er at leikiz með lôgunum. fellr i bann af sialfs sins werki af hueriu hann skal með eingu móti leysaz vtan hann bæti þetta sitt brot sua sem annan hordom.

8. En at þetta lyti forðiz þui meirr sem ôll firir farande tilleiðing her vm werði giôrr vpp rætt ok afnumin. þa skal eingi karlmaðr eðr kona takaz til hiuskapar bandz i oðru biskupsdæmi æn vitnisburðar brefi sins biskups[1]) vm sina ætt ok vppruna. En ef oðruviss werðr gort þa er firirboðit ôllum prestum ok serhuerium þesshâttar menn wið nôckurn eða nôckura saman at vigia ok[2]) þuilik[3]) bruðlaup at sitia. En ef þeir gera. se þeir suspensi ab officio et beneficio. vtan personur se sua merkiligar ok mikils hattar at eptir likendum syniz ecki[4]) trulikt at nôckurt inpedimentum muni þar vpp æ wera.

9[5]). Þat hefuir i noregi leingi werit mikill vsiðr. at af prouentum þeirra kirkna sem j brott eru at studium með orlofi sinna formanna greiðaz wt rentur huers þeirra vicarij ok aðrir þungar skylldugir kirkiunni. en þeir sem heima eru iafnuel þo at þeir se ecki at tiðunum taka vpp i sinn part alla þa vôxtu sem þeim liggia til communs ôllum samt. sua at þeir missa sinn part sem fiarlægir eru þar sem eptir kirkiunnar lôgum ætti þeir at taka fructus fulla ok vskerða af sinum beneficijs. leiðir þat ok her af at fair eða eingir kanunkar finnaz þeir at biskups stolunum at færir se at studium sakir alldrs eða annara luta. en þo at þeir se til færir. ok villdi giarna fara. þa mega þeir æigi sakir fiarlægðar staðanna. vtan með miklum kostnaði. Nu sakir þess at þeim gefz æigi færi æ brott at fara ok kirkiunni werðr þar i mikit preludicum þar sem hon þyrfti vel kvnnandi menn til sinnar stiornar. þa skal su skipan standa her vm obrigðiliga heðan af. at kanunkar werande i studio með orlofi sinna formanna skulu taka fulla sina vôxtu af sinum prebendum. en rentur vicarij huers þeirra

---

[1]) doms b. v. 42; [2]) 42; sl. 351; [3]) þuilikt 42; [4]) 42; sl. 351; [5]) § 9 sl. 42.

ok aðrir þungar skylldugir kirkiunni lukiz wt af þui commune sem þeim liggia till borðz ollum samt.

10. Eptir lǫgum kirkiunnar skal einginn formaðr skipa nǒckurum leikmanni raðsmanz stett a sinum garði eða yfir sinnar kirkiu goðzi. meðr þui at nockurr ecclesiastica persona se i hans valldi su er hann megi þat starf tilheyriliga i henndr fa.

383. 27. September 1327. i Sælingsdalstungu.

Máldagi kirkjunnar í Sælingsdalstungu, er Jón biskup Haldórsson setti, þá er hann vígði hana.

Landsb. 268. 4to bl. 99a—b skr. 1601; JSig. 143. 4to bls. 297—98 skr. c. 1600; AM. dipl. afskr. 1524 og 1526, sem er með hendi séra Ketils í Hvammi (d. 1670). Landsb. 107. 4to bls. 392—94 (skjalab. frá sr. Jóni í Hítardal). Árni Magnússon leitaði frumbréfsins, en fann það ekki. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 95—96.

Sælijnngsdals Tunnga[1]).

Kirkia j sælijngsdalz tunngu [j Dolum[2]) er vijgd ad vpphafe thil heidurs allz ualldanda gudi sælli gudz modur og hinum heilaga johanni baptiste.

þangad liggur tijunnd oll af tuennum skogum. leysijngiastodum. holum. laugum. sælijnngsdal. groptur oc lýsitollur oc oll [skyllda so hid sama[3]).

þangad gafst a þann dag er kirkian var vijgd. eýristollur af þessum fiorum[4]) bæium. leysijngia stodum. holum. laugum oc sælijngsdal.

land ad saurum liggur thil kirkiu jtolulaust med ollum gognum.

fimm kýr. tolf ær oc[5]) hundradz hestur.

vidreki oc hualreki j stikuvijk ad frateknum agoda.

Tolf manna iferd i saurbæiar fioru.

[1]) Sælingsdalstungu maldage 143; [2]) [j Huamsueit 143, 1524, 1526; [3]) [skyllda 1524. 1526; skullda hion hid sama(!) 143; [4]) sl. 143; [5]) enn 1524, 1526; einn 143.

kirkia a ecki j heima lanndi.

þar a at vera heimilisprestur oc syngia thil asgards huernn dag helgann i ymbrudaga alla oc ij daga umm lannga fostu. midvikudaga oc fostudaga. vtan fostudag hinn langa.

skal prestur sa er syngur j tungu taka cc j tijda offur af þeim er býr j asgardi oc fæda mann med presti a vetur.

Biskupsgistijng er ad huorritueggiu kirkiu.

prestur j tungu skal taka iiij merkur heima.

Jon bondi j huammi lagdi þar thil kirkiu eyrirstoll æfinnlega af huoru sijnu lanndi er skogar heita a þann hatt ad j tunngu skulu skrifast ärtijdir fodur hans oc modur. sialfs hans oc ij husfreyia hans æfi[n]liga oc seigiast salumessa artijdardag huerz þeirra.

kirkia a smelltann kross. licneski johannis baptiste. mariu skript. glerglugg. elldbera. lijkakräk. ein messuklædi. tiolld vmm kirkiu. kerttistikur ij. munnlogar ij og glodarker eitt oc ottu sonng. sloppur.

artijdardag huern fodur oc modur jsleifs bonnda or asgardi skal seigiast salumessa j tunngu oc so hans þegar hann anndast.

oc thil sanns vitnisburdar sættu[1]) vær brodir jon med gudz myskun biskup j skalhollti vor[t] inncigle fyrir þennann maldaga sem skipadr var ä þann sama dag sem vær vijgdum kirkiuna anno domini ꟿ°. ccc°. xx°. vij°, [jn festo cosmi et damiani[2]).

---

384. [1327].

Máldagi Maríukirkju á Skarði á Skarðsströnd, er Jón biskup [Haldórsson] setti.

Landsb. 268. 4to bl. 30b—31b. Jón Sigurðsson segir þetta Gyrðsmáld. (Safn II, 59). En þetta er víst heldr máldagi Jóns biskups Haldórssonar, nema hvað seinasta línan kann að vera frá Gyrð biskupi. Þórarinn biskup vígði kirkju á Skarði 21. Júlí 1363, en ekki getr þetta verið hans máldagi.

---

[1]) setium 143, 1524, 1526; [2]) [sl. 143, 1524, 1526

Skard a skards stronnd.

Mariukirkia at skarde ä heimalannd hälft med ollum giædvm þeim sem þar eiga at fylgia at fornu oc nyu.

þessar eẏgnner hälfar med sômu grein.

konngrs eẏ oc sker þau sem þar fylgia. oc flogur heita. rufey oc rufeyiar holm oc nordursker. sigrijdar holm. suarfadar klett. olafzeẏ. lanngeẏ.

kiortre huertt af reka þeim er gudmundur at gnyp oc þau hallveig ättu.

brecka hälf var logd thil skarzkirkiu med reka þa er sigvardur biskup vijgdi kyrkiu j bvdardal oc hann tok hana vnndan skardz kyrkiu at sonng oc tijunndum oc þar med tinnda oc huarfsdal at aullum skylldum.

kyrkiu hluta at skardi fylgia xiiij kyr. xxx. äsaudar. vxe fiog[ur]ra vetra. selabatur. notir fertugar kophelldar.

fyrnefnd kirkia a þriä kaleka sęmiliga. vj manna messu fot. fernn corporalia. kanntara kapu af pelli oc adra af fustane rauda. sloppa ij. messu stack. alltara klædi ij. af pelli med lodum. oc iij aunnur. lijka abreidzl. kluckur viij. oc biollur ij. munnlogar ij. kerttestikur iij. glodaker oc elldbera. bakstur-jarnn. glerglugg kringlottann. fontklædi. skijrnnar sa. vanndar bokur fornnar med xij. mänada tijdum. heilagra manna saugur nockrar ä eirnni bok. krossar ij. annar pirallagdur[1]) enn annar smelltur. mariuskript fornn oc reidustoll. messu-fata kistu.

Snorri logmadur narfason oc þora hvsfrey[2]) hans logdu til opt nefndrar kirkiu at skardi þa er jon med gudz myskvn biskup j skalhollti vigdi hana. x. c. j sæmiligum gripum. voru þar j virdar viij bækur secundum ordinem fyrir vij hunndrud. glergluggar fimm fyrir cccc.

Þessa luti fleiri sem hier fylgia lagdi nefndur suorri thil kirkiu at skardi fyrir þad er gafst til hennar medann hann var.

kirkiu tiolld halffimmtug med dukum fyrir cccc. alltaris-brijk fyrir c. salun ij. med lectaradvk sprônngudum fyrir cc. kanntara kapu med gulu sæi oc glitadur alltaris dukur fyrir

---

[1]) eða: pitallagdur; [2]) þannig.

c. furstans hokul hvitann med messu klædum fyrir tuo. c. vatzketil. psalltara oc hälft pund vax.

a feam þessum eigu at vera prestar ij. oc messa hvernn dag ad forfallalausu. enn ij messur faustudaga. oc midvikudaga vmm lannga faustu oc jolafostu. þanngat liggia tijundir af þessvm bæivm. Heinabergi. gnip. hualgrôfum. stackabergi. ormstôdum. dôgurdarnese. suiney. rafseẏ. arnneẏ. langeẏ. raudzeẏium oc rufeyium oc aullum bæum þar a millum a strondinne. þadann skal syngia thil kross. ballarär. kuenna hälz oc thil kirkiu i dogurdarnese. halfann þridia tog messna. bønhus sonngur j svijneẏ. rafnnzeẏ. lanngeẏ oc vj messur j fagureẏ. þadann skal greidast til skardz half tijund.

[Jtem kirkian a xx kugilldi oc iij. oc xiiij hunndrud voru[1]).

---

385. [1327].

Vitnisburðr þriggja manna um tíundir af Fagrey til Skarðs á Skarðsströnd.

AM. 264. 4to bls. 15 papp. skr. 1606.

Þesse er vitnisburdur þordar Gudmundzsonar þorkels Markussonar Vigfusar leifssonar. ad alldrei var saungur nie týund golldinn ur fagurey thil Skardz suo langt sem þeir muna framm. fẏrr enn nu er snorre flutte annad fire herra jone biskupe. þikiast þesser menn sumer muna þetta framm sextijgu vetra enn sumer v tiger vetra: Bioda þesser menn þetta med eidi ad sanna. ef þurfa þiker.

---

386. [1327].

Máldagi Pétrskirkju undir Staðarfelli [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 31—32a skr. 1601. Þessi máldagi er

---

[1]) [seinna bætt við máldagann; gæti verið úr visitatíu Gyrðs biskups 1354.

eldri en máldagi Gyrðs biskups frá 1354 og virðist vera máldagi Jóns biskups Haldórssonar. 1336 lagði ofan bæ á Staðarfelli og austr í Skarði af snjó (Konungsannáll).

Stadarfell.

Peturskirkia vndir stadarfelli a xiiij kugilldi oc x hvnndrvd j landi.

xiij hvnndrat voru oc hälfa mork.

þriu hunndrat voru fyrir skip oc nætvr oc gridunng.

Tok vid þessu snorre af þoru.

kirkiann a kalek oc tiolld vmm kirkiu. smellta kross. skrijn oc toflu yfir alltare. messuklædi ein. stolu oc handlijn oc haukul thil annara. kluckur vij. biollur ij. mariuskript. peturs-skript. þorlakz skript. ij. krossa fornna. alltaraklædi iij. med pell oc ij. onnvr. sacrarium munnlog. glodaker oc elldbera. kerttahiälm med jarnn. kerttistikur vænar fyrir lijkneskium. kanutaara(!) kapa med pell oc slopp einn.

þanngat liggia vndir xx bæir at tývnndum oc lysitollum. bønhus vj. vj aurar af hueriu.

þar skal vera heimilisprestur. allir þeir menn sem maluýtu hafa j stadarfellzþijngvm eiga at luka þanngat malsmiolk a peturs messu dag.

[kirkian ä oc hest oc hvnndrad er äsgrijmur gaf eptir son sinn. hun a oc oluis sker med ollum giædum[1])

---

387. 1327.

Skipanir ýmsra biskupa [er Jón biskup Haldórsson samþykkti?].

Skjal þetta, sem hér fer á eptir, er mjög vafasamt og viðsjárvert, og að það sé skipanir Jóns erkibiskups rauða, Jörundar Hólabiskups og Árna biskups Þorlákssonar frá því ári, sem tilfært er í skjalinu sjálfu (1327), er ekki hægt að koma heim á annan hátt en svo, að Jón Haldórsson, er þá var biskup í Skálholti, eða Laurentíus, er þá var biskup á Hólum, hafi endrnýjað þær greinar úr skipunum þeirra, er hér standa, og þetta mundi maðr taka með trúarinnar augum ef fornt og áreiðanlegt handrit segði það, en svo er ekki. Vera kynni og, að ártalið væri skakt skrifað ⅿ. ccc. xxvij fyrir ⅿ. cc. lxxvij (= 1277), því að það ártal gæti betr staðizt tímans vegna.

---

[1]) [önnur hönd, og mun þetta seinni viðbót, óvíst hvað gömul.

það má að vísu rekja sumt af þessum greinum til Staða-Árna, en fátt eitt til Jóns erkibiskups og Jörundar Hólabiskups. Þar á móti kemr allr þorri þeirra saman við sumt í skipunum Eilífs erkibiskups og skipan Jóns biskups Sigurðarsonar frá 26. Júlí 1345; sumt kemr og heim við ákvæði í skipan Jóns biskups Haldórssonar frá 20. Júlí og 27. Okt. 1326. Að ýmislegt kemr saman við skipan Jóns biskups Sigurðarsonar, sem gerð er 18 árum síðar þyrfti þó ekki að vera því til fyrirstöðu í sjálfu sér, að þetta væri sérstök skipan, því að í henni er mart frá miklu eldri tímum, en hún er sjálf. Hitt að rekja má alt það, sem hér stendr, grein fyrir grein til annara skipana er grunsamlegt. En það er einkennilegt, að ártalið 1327 stendr hér og bendir það einkum á að þetta kunni að vera sérstök skipan eða endrnýjan, því að hvernig ætti slikt ártal með öðru móti að geta staðið við skipan Jóns erkibiskups, Jörundar Hólabisknps og Staða-Árna. Eptir skipan Eilífs 1327 getr það varla verið tekið, því að hér er eiginlega ekkert sótt til hennar; sú grein þar (I § 10), sem svarar nokkurn veginn til § 8 hér, á þar í rauninni ekki heima, en er tekin úr skipan Eilífs frá 1320. Það er því eins og að í því handriti, sem Vatnsfirðingar hafa haft fyrir sér, hafi þetta ártal staðið. Að öðru leyti gæti það legið nærri að skoða þetta sem uppteiknan (excerpt) frá 17. öld. Það, sem hér er tekið upp úr skipunum Eilífs, virðist helzt benda á samkynja texta, sem í skinnbókinni AM. 456. 12mo. Þó að þetta kunni að vera samtíningr (excerpt) frá 17. öld, hef eg ekki viljað hlaupa yfir það, því að það þarf að koma fram, og mönnum er skylt að þekkja það.

AM. 181. 4to bl. 133b—140a skr. á pappír 1669 (bók Odds Jónssonar á Reynistað): Ny kgl. s. 1847. 4to bl. 110—112 á pappír skr. 1669 (bók séra Guðbrands í Vatnsfirði). Bæði þessi handrit stafa því frá Vatnsfirðingum. Í AM. 193. 4to bl. 25—26 á pappír c. 1700 er samkynja afskript og virðist sú bók stafa frá séra Sigurði Jónssyni í Holti í Önundarfirði (d. 1730).

Biskupaskipaner.

Anno gratiæ ɱ. ccc. xxvij. af þessum skipadar. Joone Erkebiskupe j nidarose. Jørunde Biskupe ad Holum. Arna Biskupe ad Skälhollte.

1. Eingenn skal ødrum sôk giefa a stefnum Ränga. Enn ef hann gefur giallde so mikit sem hann ætte ad giallda, ef hann væri sannur ad sôk. nema sa er sok gefur suerie edur sanne med Eineýde. ad hann þottest effter Rettu mäle sækia suo þo ad hanz tala vyrdest hinum ecke til ofrægdar. nie fiolmælis.

2. þuijlijk skript sie fyrir laungfesting sem fyrir hordom.

§ 1 sbr. Skipan Eilífe II 1323—48, § 2; § 2 sbr. JHald. 20/7 1326 § 28 og JSig. 1345 § 9.

3. Ej skulu konur leidast j kirkiu ad Bænhvsum. edur Børn skijraz edur hion samannvijgiast. og huorgi nema ad soknarkirkiu.

4. Huar sem afgiof af hual edr annara heilagra daga veydum. verdur meir enn hundrad. þa sie henne skifft i fiora hlute. sem annare skifftetijund. Enn huar sem er. c. ad eins [og] þadan af minna. þa hafe fatæker menn Einsaman.

5. Prestur geime þess ad eingenn hafe þa konu jnnann þijngär. og sinnar soknar kirkiu sem hann hefur Barn att med.

6. Einginn prestur gefe þeim corpus domini. nie veyte þeim nockura Gudliga þionustu sem høndlader ero j opinberum frillulifnade.

7. Lærder menn hallde sig fra deilum edur þrætum og ollum osidsamligum hlutum og hallde sig diggua effter þuj sem þeirra stiett byriar.

8. Sæke nocur klerkur søk. edr giøre samband mote räde heilagrar kirkiu og frelsisdome. edur heydurs Biskuplegrar Tignar. þä ma hann ecj veliast til nockurs sæmelegs Embættes eda tignar vtann loglegrar pijnu. sem ä hann ä ad leggiast.

9. Sa prestur sem rijfur þau mäl. sem Biskup tekur a presta [stefnu] og Lærder menn verda asatter. giallde 3 merkur.

10. Prestur skal ej þionustu gefa vtann Biskups orlofs nocurum þeim sem j storskrifftum ero. edur j opennberum glæpum. fyrr enn þeir hafa Effter Logum bætt.

11. Og ej annarz soknarmanne naudsynialaust enn ef odruvijs giører giallde Biskupe 3 merkur.

12. Enn ef prestur verdur krafdur ad veyta siukum manne þionustu. vr annarz sokn. þä skal hann til fara og veyta honum naudsynia hialp.

13. Fyrerbodinn er prestum allur osæmelegur fiärafle. og

§ 3 sbr. JSig. 1345 § 14; § 4 sbr. JHald. 27/10 1326, og JSig. 1345 C § 69; § 5 sbr. Árna 1280 § 2 og JSig. 1345 § 1; § 6 sbr. Árna 1269 A § 12, B § 16; § 7 sbr. Eilíf I 1320 § 1; § 8 sbr. Eilíf 1320 I § 7 og 1327 I § 10; § 9 sbr. Eilíf II (1323—48) § 3; § 10—12 sbr. Eilíf II (1323—48) § 25 og JSig. 1345 § 103 (C); § 13 sbr. Eilíf II § 37 og JSig. 1345 § 82 (C).

kaupskapur. so ad kaupa nockurn þann hlut. til þess ad dýrra sie vtselltt.

14. Eige skulu lærder menn taka vmmbod til nockrar deylu. edur standa æ stefnu fyrir leikmannadome. vtann hann sæke rett sinn edur kirkiu sinnar. edur þeirra annara sem login votta. sem ero eckiur og fôdurlaus bôrn.

15. Lærdum mônnum er fyrirboded j nocurum dome ad sitia. Bref edur doma ad lesa edur rita edur j nocrum rädum edur samþickt at vera vmm lijflat manna edur lima[1]).

16. Þad er stadfastlega skipad ad allar kirkiur med ôllum sijnum tijundum og ollu sijnu gotze sie j Biskupa vallde og stande vnder þeirra skipun og forsia.

17. Einginn Rykesmadur ma skipa sijna kirkiu af nockrum preste nema med dome.

18. Klerkar þeir sem kirkiu þiggia af leikmonnum. vtann Räd Biskupz og forsia. þä misse hann hejlagrar þionustu. og ef hann stendur j þuj med þräe sie hann afsettur ollu kirkiunnar Embætte. og sinne sæmd og vijgslupalle.

19. Med þuj ad heilog kirkia ma ej j Erfd tekinn verda. þä somer med onguo mote þad ad þola edur samþickia ad (leikmenn) klerkar hafe kirkiur og hallde. so sem med eiginnlegu vallde. þar sem þeirra fedur og forelldrar hofdu reisa lated. edur leikmenn veyte þeim edur skipe so sem vilia sijnum sonum edur odrum.

20. Ef kona fer af sæng þremur vikum fyrir paska og fyrir tignar saker dagsins þa sie henne lofad ad ganga j kirkiu päskadagenn og til þionustu.

21. Hvôr sem leider frillu edur horkonu j kirkiu. giallde half môrk.

22. Sa sem helldur barne vnder skijrn hann setur sig j vôrdslu vid gud fyrir þann sama hann heldur ä.

---

[1]) Hér er skrifað við á spássíu: «Hart og hardara varla». — § 14 sbr. Eilíf II § 38 og JSig. 1345 C § 83; § 15 sbr. Eilíf II, § 39 og JSig. 1345 C § 84; § 16 sbr. Dipl. Isl. II Nr. 13, iv; § 17 sbr. Dipl. Isl. II Nr. 13. v; § 18 sbr. Dipl. Isl. II Nr. 13, v; § 19 sbr. Dipl. Isl. II Nr. 13, vi; § 20 sbr. Eilíf II § 30; § 21 sbr. Eilíf II § 30; § 22 sbr. Árna 1269, Dipl. Isl. Nr. 11 § 6 og Jörund 1276 § 4.

23. Bænhus þar sem Biskup lofar søng ad hafa. eiga þujlijkann rett ä sier. og þyrmslur sem adrar soknarkirkiur.

24. J þuj profastsdæme leisest huðr og take skrifft fyrir brot sijn sem hann braut. þo j annars vmmbode kunne opennbert ad verda.

25. Huðr bonde er skilldur ad fæda mann med preste þo hann sie Rijdande frä Michaelsmesso til krossmesso. enn prestr sie skilldur ad hafa þann mann med sier. ad honum sie full filgd j. og hann sie betur fær effter enn ädur. og sä þione honum j messo. Enn heimabonde fäj mann til. þä er madur filger ej preste.

26. Jnnganga barna fare meir effter skinsemd presta enn bonda edur hvsfreju ecj(!).

27 Ef einhuðr limur manz hônd edur fotur edur nockud annad finst af manne þä skal þad grafa j kirkiugarde. ef sa atte ad kirkiu liggia sem þad er af.

28. Ef nockur madr duelur leingur enn eitt är Brullaupsgiörd sijna naudsynialaust. þa sie fyrirbodenn Jnngänga til þess hann leidriettest af þujlijku þrälinde.

---

388. [1329].

Úrskurðarbréf Guðmundar lögmanns Sigurðarsonar um rekamörk milli Hornafjarðar og Hjörleifshöfða.

AM. 354. Fol. bls. 58, skb. og er þetta skrifað um 1600; JSig. 143. 4to bls. 172—73 á pappír c. 1680; Ny kgl. s. 1945. skr. 1666 af Hannesi Gunnlaugssyni; eru hér tvær afskriptir af bréfinu, a, bl. 78b, b, bl. 404b; AM. 211C. 4to bls. 138—39 skr. c. 1700; Landsb. 115. 4to I bls. 200. (bréfasafn séra Jóns Haldórssonar); lBfél. 126. 4to bls. 11 skr. af séra Gísla Ísleifssyni Einars 1830—40. Bréfið veltr á árunum 1326—31. Oddr Svartsson verðr prestr 1326 (í Holti undir Eyjafjöllum, d. 1353), en 1331 deyr Brandr skógr (í Skógum) Eyjólfsson.

---

§ 23 sbr. JSig. 1345 § 50 (C); § 24 sbr. JSig. 1345 (C) § 49; § 25 sbr. JSig. 1345 C § 45; § 26 sbr. Árna 1269 Dipl. Isl. Nr. 12 § 5; § 27 sbr. JSig. 1345 C § 33; § 28 sbr. Jón erkibiskup 1280 og JSig. 1345 C § 76.

Wm Rekamark mille Hornafiardar og Hiörleifshöfda[1]).

Öllum godum monnum sem þetta Bref sia edur heyra sender [Gudmundur logmann[2]). quediu Gudz og sijna.

Þad sie ydur kunnigtt: ad so flutte sera Oddur Suartzson firer mier ad Brandur skogur og marger adrer goder menn sögdu so. ad ormur suijnfellingur[3]) giorde þann sama æ mille landeiganda og Rekamannz ad so skal rekamadur niota reka sijns sem hann eigi land firer ofan. og þad kom j mote: ad rekamadur skal siælfur geyma reka sijns og landeigande[4]) ad ønguǫ æbyrgiast. fluttist og so ad herra Jon logmann[2]) hefde og logsagtt. ad sæ same skyllde standa a mille landeiganda og Rekamannz j þessu takmarke. æ mille [Hornafiardar ær[5]) og [Hiörleyfs hǫfda[6]) [og so fluttu firer mier firnefnder menn[7]). þuj seige eg ad sæ same skal standa þar til annad löglegra framm kiemur.

[Og til sanns vitnisburdar set eg mitt jnnsigle hier under[8]).

---

389. 7. Mai 1329. i Niðarósi.

Eilífr erkibiskup í Niðarósi staðfestir samning þeirra Laurentíusar biskups á Hólum og Guðmundar ábóta á Þingeyrum frá 6. Mai 1326 (Nr. 363) um tíundamál og Hvamm og Húnstaði í Vatnsdal.

Frumbréfið á skinni í AM. Dipl. Isl. Fasc. LXXIII, 1; innsiglið dottið frá; bréfið hefir fylgt Þingeyraklaustri. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 184—87 (ekki eptir frbr.). Afskriptir af bréfinu eru nokkrar svo sem: AM. Dipl. afskr. Nr. 442 (eptir frumbréfinu); AM. 277. 4to bls. 11—12; AM, 280. 4to bls. 150—52; Landsbókasafn Nr. 115. 4to bls. 259.

---

[1]) Gamall wrskurdr lęgmanns mille landeiganda og Rekamanns 1945a; Samþycktar Bref umm reka 1945b, 211; Bref Gudmundar logmanns um rekamork milli Hornafiardar ok hiðrleifshofda 126, 115; [2]) [Oddur Gudmundsson logmann(!) 1945b; logmadur 1945a; [3]) Suijnfelldingur 1945a; [4]) landmadur 1945ab, 211; [5]) [Hornafiardar 1945ab; [6]) Hiðrleifsstada(!) 211; Hornaär(!) 211; [7]) [sl. 211; [8]) [1945; Og til sanns vitnisburdar hier um 211; til sanninda hier um 354, 115, 143.

Huamsbref j watzdal. 1329[1]).

Ollum monnum þæim sem þetta bref sea æðr hæyra sendir æilifuer með guðz miskun ærcibyskup. j. niðarosi. q[ueðiu] G[uðz] oc sina.

Ver vilium at þer vitir at ver saom oc inuirðolæga skoðaðom bref með hanganda jnsiglum virðulægs herra oc andlægs broðor vars lafranz byskups. a. holom oc herra guðmundar abota. a. þingæyrum hæillt oc oskafuet oc. j. engum lut grunsamlægt gort. a. holom. j. hiælltadal þremr nattom efter krossmesso vm varet sub anno domini. ꝏ⁰. ccc⁰. xxvj⁰. vm sættar gerð þæira amillom oc staðanna hola kyrkiu oc þingæyra klaustrz sua vattande at herra abote fẏrnæfndr lagðe. a. valld oc sialfdôme herra laurencij byskups oc jattaðe með handlaghe oc fullu laga skilyrðe sik skillda staðugt oc staðfast hafua oc sina efterkomandr þat sem hann villdi gera oc skipa vm kyrkiu tiunda mal þat sem lengi hafðe dæillt verit millom staðanna fyrsagðra oc allar aðrar mala græinir þær sem þar. j. millom hafua faret til þess tima. gaf. a. þann sama dagh herra byskup aðr næfndr staðenom. a. þingôyrum þessar jærðer. alla jorðena. j. huamme. j vazdal bæðe kyrkiu luta oc æignar luta oc aðra jorð er hunstaðer hæita huaratuæggia frialsa oc akiærolausa firer huerium manne með ollum lutum oc lunnendom þæim sæm til þæira æigu at liggia at forno oc nẏu. a. þann hatt at staðrenn. a. holom skal vera frials oc akollzulaus vm alldr oc æuedagha vm byskups tiundamal oc aðrar mala græinir þær sem millom hafua faret fẏr sagðra staða. oc af þui at fyrnæmder herra biskup oc abote bæidduzst af oss staðfôstubref her firer. samþẏkkium ver stæðium oc staðfôstum þessa sættar garð huaromtuæggia oc þæira efterkomandom sem nu er til sagt til obrigðilægrar æignar oc samþẏktar. Oc til sanz vitnisburðar sættom ver vart jnsigli firer

[1]) Þetta, nema ártalið, stendr aptan á bréfinu með hendi Páls Gíslasonar alþingisskrifara. Bréfið var lesið upp í lögréttu 1639 og vottar Páll það aptan á því:

Þetta Breff war wplesid j Logriettu Anno 1639 þann 29 Junij
Paall Gijslason
E. H.

þetta bref er gort var. j. niðarosi sex nattom firer hallwardz messo. anno domini millesimo. ccc⁰. xxix⁰.

---

390. 29. Juni 1329. i Mikkjálsklaustri.

Þórðr ábóti í Jónsklaustri í Björgvín og þrír menn aðrir votta að Sveinn Jónsson, íslenzkr kaupmaðr, seldi Munkalífi í Noregi Reiðólfsþveit í Harðangri.

Add. B. U. H. 98. 4to (*Munklífisbréfabók skr. 1427*). Prentað í útg. bréfabókarinnar 1845 bls. 130—31; Dipl. Norv. XII, 74.

bref om reidholfsþueit i hardangre.

Ollum monnum gudz vinom oc sinom þeim sem þetta bref sia edhir høyra senda þordir abote at ionskirkiu i biorgwin Rampn ionsson[1]). ion biarnason. þosteen prestson [quediu gudz oc sina. wer gerom idhir ku]nnykt at wer varom i hia oc . . . . dz . . . . a . . . . s dall . . . . medh ollum þeim lunnendom er [til førnempdir iardhar] liggia oc til kunna at koma firer . . . . [merkir b]rendar vegnar i godhum skirum onskom [peninghom medh] þi skilorde at før[nemp]dir herra abota oc klaustrit s[call førnempda io]rd eigha. bola till fa oc landskylld af [taka] . . . ij vætir samfasta tiju laupa smørs a huario are s[call] førnempd iord husa sek siolf vtan alla klausttirsens tillöghu. verdhir nakot ofrialst i þessare iordhu scall herra abote oc klaustrit taka af hans kaupøyre fyrsta er gudh gifuir han vtan af islande koma at sinni hundrad vadmala firir hueriar ij merkir pæninga er nu ganga so mykit sem førnempt iardhar verd vinzt oc mætzt. scall før[nemp]dir swein ionsson þessa iordh aftir løyst hafua i før[nemp]dan tima oc firir seghia firir nottena helgha oc þa slika aura upp luka alla i einu sale sem han tok. var þetta kaup gort at michials klaustre i biorgwin a x. are rik[is va]rs vyrdhulegs herra magnusar medh gudz mi[skun noro]gs suia oc gota konungs

---

[1]) Gæti verið Glaumbæjar-Rafn, þó annálar geti ekki utanfarar hans um þetta leyti.

jn festo apostolorum beati petri et pauli. oc til sanz vitnisburdhar settom wer [var] incigle oc før[nemp]dir swein ionsson sit incigle firir þetta bref er gort var a sagdhom dæghi oc are.

---

391. 4. Juli 1329. í Björgvín.

Réttarbót Magnúsar konungs Eiríkssonar til Íslands um vaðmálagerð.

Gl. kgl. saml. Nr. 3269B. 4to bls. 128—29 skb. c. 1340. Þetta er hið elzta og bezta handrit, sem til er af þessari réttarbót; hún mun verða prentuð síðar ásamt orðamun handrita með Jónsbók. — Eg skal nota hér tækifærið til þess að leiðrétta það, sem stendr í Norges gl. Love III, 194 - 95. Þar er prentuð réttarbót um meðreiðarmenn embættismanna eignuð Magnúsi konungi eptir pappírshandriti einu (Ny kgl. s. 1083. Fol. c. 1760), en það er villa ein, því að þetta er § 4 í Píningsdómi frá 1489 (pr. í Lovsaml. f. Isl. I, 38 - 39) og er vilzt á Magnúsi biskupi Eyjólfssyni í Skálholti og Magnúsi konungi Eiríkssyni[1]). Réttarbót þessi er hér prentuð í fyrsta sinn á íslenzku; á dönsku er hún í Jonsbogen Kh. 1763 bls. 396.

[ꝏ]agnus með guðs miskunn. etcetera.

Os oc raði uoro hefir iðuligha teeð uerit at uadmal þau er þaðan færaz ero eigi sua goð at gerð ne kosti sem þau eighu at uera at fornu. oc af þui ver vilium ei ne meghum hlýða lata at þat dragiz leingr fram j uuana. þa bioðum uer yðr at þer gerit heþan af eðr gera latið uoru uoð. munaðar uoð. hafnar uoð. eðr onnur vaðmæl þau sem þer latið ut af landinu færaz sua goð at allri gerð oc kosti oc

---

[1]) Klausa þessi er svo:

Réttarbót Magnúsar konnngs(!)
Sýslumenn ríði við. v^ta mann.
Biskupar ríði við. xiij. mann.
Lögmenn ríði við. x. mann.
[Hirðstjóri ríði við. x. mann, b. v. Pín.]
Officialis ríði við. viij. mann.

Skulu þessir allir vera án nefndar og taka tvöfaldan rétt, verði þeim með hugmóð eða öfund misþyrmt.

Í Thott. 2106. 4to c. 1750 er sama villan og í NgL.

uógh sem siðuenia hefir til uerit at fornu. sua oc at uaðmalin see iafnlongh með hrýG sem með ioðrum.

Enn huerr sem oðru uis gerir. þa uiti sannligha at uadmalin skolu upptæk vera oss til handa þau sem oðru uis geraz enn nu hofum ver firi sakt oc bioðum syslumonnum uorum at sia. at þessi uar boðskapr halldiz obrigðiligha sua framt sem þeir uilia niotandi uerða þess goðuilia sem þeir hafa af oss oc konungdominum.

oc til sanz uitnis burðar at ræð uort hefir suo samþykt setti með uoro jnnsighli herra erlinghr viðkunarson drottseti vor sitt jnnsigli firi þetta bref er gert uar j biorguin týrsdagh næsta firi seliumanna Messo æ. x^da^. æri rikis vars.

---

392. 2. August 1329. i Björgvin.

Eindriði Simonarson, Bárðr Petrsson Gulaþingslögmaðr, Gunnar «rasuæin» og tveir menn aðrir lýsa sætt herra Finns Ögmundarsonar og frú Kristínar Ívarsdóttur «j fullu vmbode iungfru Aaso. dottor herra Petrs j Ædæyu. ok fyrnæfndar fru Kristinar af einu halfu. en af annare Tidæmanz af Lybyku. ok Margretto dottor herra Petrs j Ædœy kono Tidæmanz» þar sem þau meðal annars «herra Finnr ok fru Kristin af halfu iungfru Aaso. gafuo vpp vidr Tidæman ok Margretto. dom þan ok orskurd sem herra Haukr logmadr . . .» dæmdi «þæim iungfru Jngibiorgu ok iungfru Aaso . . . .» Bréfið er gert «j setzstofuonne j Hofdinu j Biorgwin. Olafsuaku æftan hin sidara a tiunda aare rikis wars wyrdulegs herra Magnusar Noregs Swyia ok Gota konungs».

(Dipl. Norv. II, Nr. 172 eptir frumbr. í AM. Fasc. 22 nr. 12 meðal norskra frumbréfa.

---

393. 25. November 1329. i Björgvin.

Bárðr Pétrsson Gulaþingslögmaðr sýknar Ólaf karl í Harðangri samkvæmt framlögðum prófum af kæru bræðranna Hró-

mundar og Ottars um «at moder þeira misforst j hans hondom». «hiauerondom oc samþyckiandom þessom minum dome herra Hauk Erlendzsyni Gunnare rasueini . . . .» Bréfið er gert «j konongs garde j Biorgwin. Katerinar messodagh a ellipta are rikiss mins virdulegs herra Magnus Noregs Swyia oc Gota konongs».

(Dipl. Norv. III, Nr. 153 eptir frumbréfinu í Björgynjar safni).

---

394. [um 1330].

Bréf, líklega frá biskupi eða ábóta, til ónafngreinds manns um nokkurn fjárstyrk til fátækra skyldmenna.

AM. 671B 4to bls. 2 skb., og er þetta skr. með hendi frá hér um bil 1330. Jón Sigurðsson ætlar að «kynni vera bréf þetta mætti heimfæra til Árna biskups Helgasonar», en eg hef þó álitið réttast að halda mér við aldr handarinnar, því sennilegast er að bréfið hafi verið í bókina skrifað um líkt leyti og það var samið og sent af stað[1]).

Ver wilium yðr kunnikt gera.

Af þi at ver munum allir standa fyri domstoli vaars herra jesu christi ok taka ǫmbun allra uarra verka huart sem þau hafa werit i heimi þessum goð ęðr ill. þa hęfir oss viðr at buaz milldleiks verkum þessum hinum siðarsta uppskurðar degi.

Nu meðr þi at þessi fyr nefnd hiun eigu fiolða barna en

---

[1]) Á bls. 24 í handritinu er reikningsuppteiknan nokkur frá öndverðri 14. öld, en því nær ólæsileg af því að þetta hefir verið skafið:

þau vilborg [ok] ol[afr] sniolfsson [x avra].
eyiolfr þorkelsson. vj. avra.
þeira stiup[born]. v. avra.
Olafr alfsson. vj avra.
Olafr a skiðastǫðum v. avra.
. . . vij. avra.
steinolfr sex avra.
haukr. iiij. avra.
jon torfason. iij. avra.

orðin nu þrotraða sakir feleysis. sua at þau fa nu eigi hialpat ser. utan goðir menn ueiti þeim nockurar tillôgur. þat vilium ver biðia yðr at þer gôrit i guðs nafni at leggia ok nôkkut af yðru goðz[i] með þessum fyrr nefndum frændum yðrum sua mikit sem guð kennir yðr þat uitandi at sá sem meira sár mun meira goðz eptir taka þi at mikils er su gipta uirðandi at mega hialpa fatôkum frændum sinum en þo miklu meira at hafa til þess fullkominn uilia með framkuemð i uerkunum. treystandi a guðs miskunn þess sem huerium retskriptaðum manni gefr eilifa ômbun fyri sinn goðgerning at j himneskri dyrð taki þeir avoxt af þuiliku miskunnar verki. vęntir oss at þessa ôlmusu geri þit fyri hit milda nafn eingetins guðs sonar at helldr geri þit þat framar sua sem þit heyrit vart bref ok bônarstað.

---

395. 7. Januar 1330.

Réttarbót Magnúsar konungs Eiríkssonar til Íslands um skuldir við austræna kaupmenn, að þær skuli vera goldnar að Ólafsmessu fyrri.

Gl. kgl. saml. Nr. 3269B. 4to bls. 128 skb. c. 1340; er þetta elzt og bezt handrit, sem þessi réttarbót er nú til í; hún hefir aldrei verið prentuð áðr á íslenzku, en á dönsku er hún prentuð í Jonsbogen Kh. 1763 bls. 394—95. Seinna mun hún verða prentuð með Jónsbók ásamt orðamun.

[M]agnus með Guðs miskunn. etcetera.

Oss oc raði uoro hefir teet uerit at kaupmenn þeir sem higat sigla til lanð[s]ins fa eigi skulldir sinar j rettann tima af þeim er þeir eigha heimta at. oc þeirra ferðir hindraz iðuligha þar firi at þeir komaz stundum seint af landi eðr þeir uerða þar at sitia. tua uetur sem þeir hofðu aðr ætlat einn. oc af þui at ver uilium [þat] með engu moti hlŷða lata. bioðum uer ŷðr at þer hafit lokit austmonnum skulldir sinar at olafs messo fŷʀi a hueriu sumri sua framt sem huerr hefir þa eigi lokit. vili suara oss tolf alnum af hueriu. c. þui sem hann uar skulldughr. oc annat slikt þeim er skulldina atti. Enn ef hann

kemr eigi til skips æ þenna dagh eðr hans goz. oc kemr sæ er skulldina atte at heimta. þa bioðum ver syslumanni uorum eðr hans umboðsmanni oc þeim fiorum skilrikum monnum er hann kallar með ser at þeir lati meta þegar j stað af hans gozi heima sua mikit sem skulldinni suarar. oc þar með fluttningh til skips. oc serdeilis oss oc þeim er skulldina ætti at heimta halfa mork. skal þetta oc metaz soknarlaust huar sem þess goz kann hittaz er skulldina atti at luka.

Vilia oc syslumenn vorir eðr þeirra umboðsmenn þenna uorn boðskap eigi hallda eðr styrkia uiti sannliga at þeir skolu bæði missa syslur oc sæmdir þær sem þeir hafa af oss. oc æ ofan sæta uorri sannri ubliðu.

Ok til sannz uitnis at ræð uort hefir sua samðykt setti með uoru[1]) jnnsigli herra erlingr drottseti uor sitt insigli firi þetta bref er gert uar æ knutzuokudagh æ elifta æri rikis uors.

---

396. 2. Juli 1330. [i Björgvin].

«AUKIR Erlendzson Bardhir Petirsson Gulaþings logmadhir þrondir Krakason logmadhir i Biorgwin» transskribera bréf frá 30. Maí 1306 (Nr. 187 í Dipl. Isl. II). Transskriptum er gert «in festo sancti Swituni a xj are rikis vars vyrdhuleks herra Magnusar medh gudz miskun Noregs Swia oc Gota konongs».

(Munklífisbréfabók Chria 1845 bls. 115—16; Dipl. Norv. XII, Nr. 78; eptir bréfabókinni Add. B. U. Hafn. Nr. 98. 4to).

---

397. 5. Juli 1330. i Saurbæ.

STEFÁN prestr Gunnlaugsson tekr í umboði Laurentíus Hólabiskups land á Guðmundarstöðum tuttugu hundruð og fimm hundruð fríð þar með í öðru lagi, er Bergr ábóti Sokkason lauk Hólakirkju upp í þau hundrað hundraða, er Laurentius

---

[1]) uornu eða uoruu, hdr.

biskup heimti að Þverárklaustri eptir reikningi Auðunar biskups.

AM. Orig. dipl. Fasc. I, 4, frumbréfið á skinni. Prentað í F. Joh. Hist.Eccl. Isl. II, 187[1].

bref vm jordina gudmundarstade[2]).

Ollum monnum þeim sem þetta bref séa eða heÿra sender stephán prestr Gunnlaugs son Q[veðiu] G[uðs] ok sína.

Yðr se kunn[ik]t at þa er liðit var fra hingat burð vors herra þushundrað þriu hundrað ok þrivtiger ára tok ek j vmboðe mins virðuligs herra laurencij hola biskups lanð a guðmundarstoðum firer tuttugu hundrað ok fimm hundruð frið þar með j oðru lage er herra bergr aboti lauk hola kirkiu j þa hundrað hundraða skulld er nefndr laurencius biskup heimte vpp a klaustrið efter reikninghe auðunar biskups foruerara sins. ok til sannÿnda greindrar lyktingar sua mikils gooz af munka þuera setti ek firer þetta bref mitt jnsigli er giort var j saurbæ j aeÿia firði tertio nonas julij.

---

398. [1330].

Máldagi Michaelskirkju í Búðardal [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bls. 30b skr. 1601. Jón biskup Haldórsson vígði 1330 kirkju í Búðardal og gæti þetta verið hans máldagi. Þá vígði hann og kirkju í Selárdal og á Stað á Reykjanesi, en ekki er víst að þeir máldagar sé nú til, sem heimfæri megi til þess árs. Búðardalr lá framan af undir Skarð á Skarðsströnd, en Sigvarðr biskup tók kirkjuna undan Skarði (um 1259) og lagði til hennar jarðirnar Tinda og Hvarfadal.

Budar Dalur.

Michaels kirkia j budar Dal a jord i huarfadal oc ad tindum[3]).

atta kugilldi oc hunndrad voru.

---

[1] Afskr. í Bisk. 2. Fol.; Landsb. 115, 4to I, 1; [2]) Aptan á bréfinu. Innsigli Stefáns prests er fyrir bréfinu, en bráкað; [3]) tyvnndvmm, hdr.

kross yfir alltare. michaels skript. kalek. messuklædi. fornn tiolld. kluckur ij. oc biollur ij. alltara klædi ij. kerttistiku eina. glodaker. bokur ij. fornar.

þar skal [vera] prestur heimilfastur.

þangad liggur tyvnnd fra Tindum oc vr huarfadal.

---

399. 12. December 1330. i Oslo.

Réttarbót Magnúsar konungs Eiríkssonar um fals á varningi.

Þó að Magnús konungr kvarti í réttarbótinni frá 4. Júlí 1329 (Nr. 391 hér að framan) um að vaðmál flytist verri en áðr frá Íslandi, og þó að þessi réttarbót gæti með fram átt við vörur, sem fluttst hafi til Íslands og hefði í sumum handritum verið stýluð þangað, er þó alveg óvíst að svo sé. Af handritum er heldr ekki hægt að álykta neitt víst í því efni, því að engar afskriptir af þessari réttarbót eru eldri en frá 16. öld, en upp frá því er hún tekin upp í mörg íslenzk handrit og fleiri en svo, að menn hefðu þá ekki álitið hana eiga við Ísland meðfram, og af þeim rökum er hún tekin hér, og er hún prentuð eptir Norges gl. Love III, 156—57, en þar er farið eptir þessum handritum: Stockh. C16. 4to skb, frá 16. öld (= A); Stockh. C4. 4to skb. c. 1600 (=B); Deichmannssafn í Kristjaníu Nr. 11 skb. frá ofanverðri 16. öld (= C); AM. 330. Fol. á pappír frá c 1600, tvær afskriptir (= D og D*); AM. 94. 4to og 102. 4to á pappír frá lokum 16. aldar (= E); Ny kgl. saml. 1083. Fol. á pappír c. 1760 (= F). En til frekari samanburðar er hér höfð skinnbókin AM. 345. Fol. bls. 166—67 c. 1570 (lögbók Einars á Reykjum = G). En í þessum íslenzkum handritum hef eg rekið mig á réttarbótina: AM. 197. 4to bl, 44a á pappír c. 1650 (séra Jón í Villingaholti); AM. 62. 8vo B. bl. 27 á pappír c. 1650; MSteph. 41. 4to á pappír c. 1720—30 (góð afskr.); MSteph. 48. 4to bl. 30 á pappír skr. 1669; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. viii á pappír c. 1650; Ny kgl. saml. 1939. 4to á pappír c. 1760 (Langebeck); Ny kgl. saml. 1945. 4to bl. 80a skr. 1666 (Hannes Gunnlaugsson); Thott. 2097. 4to bl. 93 skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 95—97 (dat. á níunda ári!) og bls. 332—33 («a xij are». «Ao 1331»!) á pappír c. 1750; IBfél. 315B. 4to bls. 16—17 á pappír c. 1680; IBfél. 531. 8vo bls. 196 á pappír skr. 1706 (Hálfdán Jónsson).

Vm fals æ varningi[1]).

Maghnus med guds miskunn [Noreghs S[v]yia ok Gota kon-

[1]) R. B. M. K., G.

ungr sendir ollum monnum i biorghuin þeim sem þetta bref sia æda hôyra quediu guds ok sina[1]).

Ymisir men hafua idulegha kært firir os ok rade uaro. at uarninger sa [sem highat flytzt[2]) er meir falsadr en dôme finnizt till [at i nokorn stað annan fôrezt æda flytizt[3]). so sem ero klæde[4]) ok huert eitt[5]) i sinni grein helldr[6]) færre stikkvr[7]) en uera ætte ok uane hefur a uerit at forno. vm[8]) vax. [hon-ongh. rijs. alemandr. grion. spizs. ok alzkonar uarninger annar[9]) er so blandadr[10]) med uuidrkômeleghom lutum [at unytri er[11]) med ollu[12]) ok af þui at uer uilium þat med engu mote lenger[13]) lyda lata. þa uilium ver at [aller menn viti[14]) at uarningr allr sa sem hingat flytz[15]) ok nokrskonar fals[16]) finnazt i. a huern hatt [sem þat er[17]). skal uptôker[18]) uera os [till handa. ok aa ofuan sa er uarningen atte æda flutti luka oss[19]). viij. ertoghar ok .xiij. merkr[20]). i brefabrot nema þui at eins. at hann skyri[21]) sik med [tylftar sôrum[22]) at hann uissi eighi at fals[23]) var i. [ok se þo uarningrinn[24]) upptôker sem adr[25]). [Ok till sanz vitnisburdar at rad uaart hefir samþykt. setti mædr uaro insighli herra Erlingr Uikunnarson drotzsæti uar sit insighli firir þetta bref er gort uar j Oslo a miduikudaghen nesta eptir Niculas mæsso a tolfta are rikis uars. Herra Paal Baardarson kanzceler vaar insighlade. Paal klærkr ritade[26]).

---

[1]) [etc. B. G; Nu af þui ad b, v. B; [2]) [er utlendskir kaupmenn flitia til landa vorra F; til landsinz b. v. B, G; [3]) [oc meir falsadr hier i þessu landi en nokuru odru færist edr finst B, G; er meir etc. sl. D*, [4]) allra handa b. v. B, G; [5]) eitt sl. B, F; [6]) ad helldr finst nu B; eþur F; [7]) stycke D*; stittri F; hallda b. v. B; [8]) Enn vm B, G; win D, E; [9]) þuilikr B; [hrijs grion mandal [hunang] spiss oc allskonar þvilijkvr varningnr G; [10]) blandast B; [11]) [ok unyttir ero D; [ok vnyttir D*; [ok vnyttir er E; [12]) [i môrgum greinum B, G; er so blandadr etc. sl. F; [13]) þola nie b. v. B; lyda nie G; sl. D, D*, E, F; [14]) [ollum kanpmônn-um se vitannligt F; til sanns hiedann af b. v. B; [15]) i laudit b. v. B, G; [16]) edr suik b. v. B, G; [17]) [edr hueria hannda þat kan hellst ad vera B, G; [18]) vptækt B, G; [19]) luka oss b. v. D; luki oss b. v. F; [20]) [og konungdominum .viij. ôrtugum og .xiij. morkum B, G; [21]) sueri B, G; [22]) særi B, D, D*, G; eydi F; [eidi sinum E; [23]) edr suik b. v. B, G; [24]) sa varningr B, G; [25]) [sl. D, D*; [26]) [Oc til sanns vitnisburdar hier vm aa .xij. ári rijkis vors B, G; [Datum Oslo, anno 12 regni. feria 4 post Nicolaj: Her Paall Baardarsen cantzeler var insiglade. Paall klerkr

400. [c. 1330—1360].

FORSAGNIR, sem eiga við Jónsbók og hafa tíðkazt á 14. öld.

Hér og hvar í Jónsbók bregðr fyrir nokkrum formálum eða forsögnum, sem hafa staðið í bókinni frá upphafi, en þegar fram liðu stundir hafa myndazt fleiri slíkar forsagnir í þeim atriðum, er lögbók hafði eigi og hefir þessu haldið áfram alt fram á 17. öld, og munu slíkir formálar koma fram í safni þessu smátt og smátt. Til þess að hafa þessar forsagnir við hendina, hafa menn tekið að færa þær inn í lögbókar handrit sín. Sumir hafa og haft sína sérstaka formála, er munu koma í ljós síðar, en optast er þeirra óverulegr munr, og þá helzt að málfæri. Þeir formálar, sem hér fara á eptir munu varla vera mikið eldri en hér er sett, því ekki finnast þeir í eldri lögbókarhandritum en frá þessum tímum, en síðan hafa þeir geingið alla 14. öld. Úr lögbókarhandritum frá 15. öld munu þegar þar að kemr verða gefnir út formálar.

I.

Forsögn fyrir ómaga lögboði.

AM. 344. Fol. bl. 61b skb. c 1350 I; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. 1360 I; AM. 48. 8vo bls. 91—92 skb. c. 1360, X; AM. 350. Fol. bls. 165 skb. skr. 1363, XVIII.

omaga lôgboð[1]).

Ek lôgbýð þer [Ꜧ Ꜧ[2]) omaga þann er heitir Ꜧ[3]) til framfærslu þviat ek veit eingan skýlldara þann er fe ok færi hefir[4]) at annaz [þenna omaga en þik[5]). vil ek[6]) þu latir virða fe þitt ok telia[7]) omaga þina[8]). stefni ek þer [með þessv laga[9]) profi til [andsvara til Ꜧ i retta lagastefnv[10]). En ef þv vill eigi at lôgvm veriaz þa [er ván at þessi omagi se[11]) þer flvttr eptir[12]) þingmanna domi eða lôgmanz orskvrði. er þessi ættartala savnn. Ꜧ[13]). told frændsemi. stefni ek þer at orðfvllv ok lôg-

ritadi E; [til vitnis [er] vort insigli fyrir þetta bref sett. hvert Erlingur Vidkunnur dróttseti vor inciglaþi. giðrt i Oslo miþvikudaginn næstann eptir Nicolai messu a .ix. ári rikis vors F.

1) vm omaga framfærslu . . . 351; her greinir omaga lôgboð 350; 2) [N, 48; son, b. v. 350; 3) N. N, 48; N° N°. son, 350; 4) til b. v. 48, hafi 350; 5) [hann. ok þui 350; 6) at b. v. 350; 7) fur b. v. 350; 8) ok siðan b. v. 350; 9) [ok þersu þinu lôglighu 350; 10) [þings i retta laga stefnu N°, 350; 11) [mvn þessi omagi 360; 12) at 350; 13) ok 350.

fvllv nema þv rýðir[1]) þik vndan at lögvm at vitni þinv [Ꜧ ok þinu Ꜧ. ok allra þeirra er orð min heýra[2]).

II.

Forsögn fyrir fjárkröfu.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350 II; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1360 II; AM. 48. 8vo bls. 89 I skb. c. 1360; AM. 350. Fol. I, bls. 161 skb. skr. 1363.

um fiarkrofv[3]).

At gvðs vitni kref ek þik Ꜧ fiar þess er vattar vita [eða þv geingr við[4]) at þv átt at lvka mer. Iegg ek þer við ran ok þvilika sekt sem lög vatta ef þv gelldr mer[5]) eigi. Ꜧu kref ek þik at or[ð]fvllv ok lögmali rettv at vitni þinu Ꜧ ok þinu Ꜧ ok allra þeirra er orð min heyra.

III.

Forögn fyrir heimstefnu.

AM. 350. Fol. bls. 162 skb. skr. 1363 II; AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350 III; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1360 III; AM. 48. 8vo bls. 89 II skb. c. 1360.

her segir um heimstefno[6]).

At Guðs uitni stefner ek þer Ꜧ⁰. heima æ xiiij. natta fresti [æ. Ꜧ. uil ek at þu ser þa heima. ok lukir[7]) mer[8]) skulld mina þersa. stefnir ek þer at orðfullu. ok lögmali [rettu[9]) at uitni[10]) þinu Ꜧ⁰. ok þinu Ꜧ⁰ [11]).

IV.

Forsögn fyrir fjarsóknum.

AM. 350. Fol. bls. 162 skb. skr. 1363 III. sbr. V.

fiar soknir.

Ek bioðumz til uiðr töku fear þers er ek krafða af Ꜧ⁰. nu æ stefnu dag. krefr ek nu enn sem furr þik þersa fiar. ok

---

[1]) uerndir 350; [2]) [N⁰ N⁰. son ok þinu N⁰ N. son, 350; [3]) vm fiarkrafir 351; fiarsoknir ok krafir 48; her hefir furst u[m] fiarkröf 350; [4]) [sl. 350; [5]) sl. 350; [6]) heimastefna 344; [vm] xiiij. natta stefnv 351; heimstefna 48; [7]) [ok luk 344, 351, 48; [8]) þa b. v. 344. 351, 58; [9]) hér endar 351; [10]) hér endar 48; [11]) [sl. 344.

legg ek sekt við ef æigi er golldit. at uitni þinu. ok þinu ok allra er orð min heyra.

V.

Forsögn að bjóðast til viðtöku fjár.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350 IV; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1260; AM. 48. 8vo bls. 90 skb. c. 1360, III. sbr. IV.

Krafa[1]).

Ek bioðvmz til viðtokv fiar þess er ek krafði af þer ꝁ. nv a heimstefnv degi. kref ek nv sem fẏr þik ꝁ þessa fiar ok legg ek þer fvlla laga sekt við ef þv gelldr eigi at vitni þinv ꝁ. [ok þinu ꝁ et cetera[2]).

VI.

Þingstefnuforsögn.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350, V; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1360, V; AM. 48. 8vo bls. 90 skb. c. 1360, IV: AM. 350. Fol. bls. 162b skb. skr. 1363 IV.

þingstefna[3]).

Ek sker her boð vpp ok læt ek þat boði fẏlgia at ek stefni þing at ꝁ a þingstað rettvm a. v. natta fresti. kref ek at þar komi bændr allir[4]) i hrepp eptir skẏlldv sinni en flẏti[5]) aðr boð sem lôg vatta vm allan hrepp [at vitni þinv ꝁ[6]).

VII.

Stefnuforsögn.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350, VI; AM. 351. Fol. 133a skb. c. 1360, VI; AM. 48. 8vo bls. 90 skb. 1360, V; AM. 350. Fol. bls. 162b skb. skr. 1363, V.

Stefna[7]).

At guðs vitni ok goðra manna stefni ek [þer[8]) ꝁ til þess þings er nv var stefnt a ꝁ [dag at ꝁ[8]). mvn ek þa þar koma

---

[1]) vm viðtokv fiaar 351; krof 48; [2]) [b. v. 48, [3]) vm þingstefnv 351; her seger vm atfararþing 350; [4]) her b. v. 350; [5]) flytia 351, 350; [6]) [b. v. 48; [7]) vm stefnv 351; stefna til þings 48, 350; [8]) [sl. 350.

at krefia þik fiar mins. stefni ek þer at orðfvllv ok lôgmali [rettv at vitni[1]) [ꜧ ok þeirra er orð min heyra[2]).

VIII.

Fjárkröfuforsögn á þingi.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350, VII; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1360, VII; AM. 48. 8vo bls. 90 skb. c. 1350, VI; AM. 350 Fol. bls. 162b. skb. skr. 1363, VI.

fiarkrafa[3]).

Ek ꜧ krefr her [i dag[4]) a þingi ꜧ fiar mins þess er vattar vilia bera[5]) at þv att at lvka mer. legg ek [þer[4]) við þvilika sekt sem lôg vatta ef nv er eigi greitt. kref ek at orðfvllv ok lôgmali rettv at vitni þinv. [ok þinv ok allra þeirra er orð min heyra[6]).

IX.

Eiðsforsögn vitnis í skuldamálum.

AM. 344. bl. 62a skb. c. 1350, VIII; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1360, VIII; AM. 48. 8vo bls. 90 skb. 1360, VII; AM. 350. Fol. bls. 162b skb. skr. 1363, VII.

vitni[7]).

Til þess leggr þv hônd a helga bok ok þat segir gvði at[8]) þv heyrðir skilÿrði[9]) þat at ꜧ atti at lvka ꜧ. sva marga avra sem nv talda ek ok sva friða ok a þann tima[10]) ok i þeim stað[10]). þetta vitni ber þv eigi sakir minnar vinattv[11]) við ꜧ ne hatrs við ꜧ helldr sakir sannenda.

X.

Eiðsforsögn vitnis í skuldamálum enn.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. skr. c. 1350, IX; AM. 351. Fol. bl. 133b skb. c. 1360, IX; AM. 48. 8vo bls. 90—91 skb. c. 1360, VIII; AM. 350. Fol. bls. 162b skb. skr. 1363, VIII.

---

1) [b. v. 48; 2) [b. v. 350; 3) vm krôfv 351; her segir um fiarkrafir 350; 4) [sl. 350; 5) nu, b. v. 350; 6) [b. v. 350; 7) vm eiða ok vitnisburð 351; vitnisburðr 48; her segir um eiða 350; 8) at þar vartu nær ok b. v. 350; 9) þeirra b. v. 350; 10) N, b. v. 350; 11) uuina(!) 350.

vitni[1]).

Til þess leggr þv hönd a [helga bok ok þat segir þu guði[2]) at þar vartv nær ok heẏrðir a at ꜧ krafði fiar sins þess er vattar vissv [at hann atti[3]) at lvka honum ok hann stefndi ꜧ heima a xiiij natta fresti ok þann heimstefnv dag [var ek[4]) þar við er hann krafði fiar sins [a ꜧ[5]) ok lagði sekt við ef eigi veri lokin[6]) [ek var[7]) ok við at hann stefndi þing her i dag at ꜧ. ok stefndi ꜧ til þessa þings at lvka honum fe sitt. sva [heẏrða ek[8]) ok at ꜧ krafði ꜧ opt sinnis[9]) fiar her a þinginv ok lagði sekt við[10]). þetta vitni ber þv [eigi sakir neinnar vináttv[11]) við ꜧ ne hatrs við ꜧ helldr sakir sannenda].

XI.

Forsögn fyrir upptekt fjár.

AM. 344. Fol. bls. 62a skb. c. 1350, X; AM. 351. Fol. bl.
133b skb. c. 1360. X; AM. 48. 8vo bls. 91 skb. c. 1360, IX; AM. 350. Fol. bls. 162—63 skb. skr. 1363, IX.

vptekt fiar[12]).

Nv sakir þess at eigi lvkaz peningar minir her i dag sem ek hefir kraft af ꜧ. þvi at guðs vitni ok goðra[13]) manna kref ek bændr þessa til heðan af þinginv at fara með mer til heimilis ꜧ[14]) þar[15]) at dæma ok virða mer þar skvlld mina af honum ok þar fvllretti a ofan af fe hans. nefni ek til þessa [.xij. eða fleiri. ꜧ ꜧ.[16]) sva kref ek þingmenn alla til þessarar ferðar at taka fe mitt vpp eptir þeirra domi eða virðingv legg ek her sekt við ok laga rán hverivm er eigi ferr eptir skẏlldv at vitni þinv ꜧ ok þinv ꜧ[17]) ok allra þeirra er orð min heẏra.

XII.

Eiðsforsögn vitnis í áverkamálum.

AMagn. 350. Fol. bls. 163a skb. skr. 1363. X.

---

[1]) vm eiða ok vitnisburðe 351; vitnisburðr 48; her segir um eiða 350; [2]) [felt úr í 344; ok—guði, felt úr 48; [3]) [felt úr 350; [4]) [vartu 350; [5]) N. N. son, 350; [6]) lokit 350; [7]) [þar vartu 350; [8]) [heyrðir þu 350; [9]) sagðz 350; [10]) [felt úr í 344; [11]) [uuina sakir 350; [12]) at taka skulld manz 351; her segir um fiarsoknir 350; [13]) allra dugandi 350; [14]) N, N, 350; [15]) sl. 48, 350; [16]) [N°. N°. xij, 350; [17]) felt úr 344, 350.

her segir um eiða.

Til þers leɢr þu hǫnd æ helga bok. ok sua skytr þu þinu mali til ɢuðs. at þar uartu nær. ok sátt upp æ. at ꝁº. ꝁº. son ueitti þersar ækuamur ꝁº. ꝁº. sẏni. sua margar sem nu taldir þu fur oss. ok at þu heẏrðir þessi orð sem aðan hermdir þu fur oss. at þeir toluðu þau eðr þessum lik. til allz efnis. ok understǫðu þersa mæls. ok þetta uitni ber þu fur engra muna skẏlld. utan sakir laga ok retttinda.

at sua stǫfuðum eiði. hialpi þer sua ɢuð. sem þu satt segir her um. ɢramr ef þu lẏgr. ɢuð se þer hollr.

XIII.

Eiðsforsögn að sverja fyrir áverka og vanrétti við annann.

AM. 350. Fol. bls. 163 skb. skr. 1363, XI.

her segir um eiða.

Til þers leɢr þu hond a helga bok. ok þers skytr þu til ɢuðs.at hǫɢ þersi eðr ækuamur eðr uanretti gerðir þu æigi. eðr ueitter. ꝁº. sem hann segir. at þu hafir honum ueitt. eðr gert. ok at þessi orð hefir þu æigi talat til ꝁ furstr. sem þer ero borin at þu hafir talat æ þann tima ne furr.

at sua stǫfuðum eiði sée þer guð hollr sem þu satt segir her um. gramr ef þu her lẏgr.

XIV.

Eiðsforsögn að sverja fyrir þjófnað.

AM. 350. Fol. bls. 163 skb. skr. 1363, XII.

her greinir um eiða.

Til þers leɢr þu hond æ helga bok ok þat segir þu ɢuði. at þetta fe er ꝁ berr æ þik at þu hafir stolit fra honum. þat tokt þu æigi stelandi hendi. ok engum raðum reðt þu þar til at þui uǫri stolit. ok eingin uitandarmaðr uartu um þat. huat af þui uarð. þo at þat see horfit. at sua stofuðum eiði. etcetera.

XV.

Eiðsforsögn fyrir sannanarmann.

AM. 350. Fol. bls. 163 skb. skr. 1363, XIII.

her segir um eiða.

Til þers leGr þu hond. etcetera. at eiðr sæ sem ꜧ⁰ sór nu at sinni. ok sæ er þæ sueʀ hann. er sannr ok sæʀ at þinni hýGiu ok æigi ueitz þu annat sannara fur Guði um þetta mál. enn hann sór. þetta uitni berr þu fur ongra muna skýlld. utan til sanninda ok sættar her um. Sua se þer Guð hollr. et cetera.

XVI.

Griðaforsögn.

AM. 48. 8vo bls. 92 skb. c. 1360, XI; AM. 169. 4to skb. c. 1320, þetta á bls. 1. frá c. 1380; AM. 350. Fol. bls. 163—64 skb. skr. 1363, XIV. sbr. Dipl. Isl. II, 10, XIV.

griða mal[1]).

J nafni favður ok sonar ok [anda heilags[2]) set ek nv[3]) grið ok fvllan frið milli þessaʀa manna ꜧ ꜧ[4]). ok[3]) se kristr i griðvm með ollvm[3]) oss [ok iungfrv sancta maria[5]) ok allir gvðs helgir menn. konungr varr ok hans [hinir beztv[6]) menn. biskupar[7]) ok lærðir[8]) menn. lôgmenn [ok allir hinir beztv menn[9]). set ek[10]) grið ok frið [eptir lôgvm[11]) i ollvm stoðvm nefndvm ok onefndvm. set ek [grið i milli þessaʀa manna eptir handsali[12]) þeirra ok skilyrði[13]). [jorð ræðr griðum fur neðan. en upphimin [varðar fur ofan]. enn seoʀ fur utan. sa er kringir um ǫll lônd[14]). Sa er [griðniðingr er þessvm griðvm spillir[15]) rækr ok rekinn fra gvði ok goðvm monnvm. hverr[16]) sa er þessi grið helldr vel[17]) ok settan frið hafi gvðs vingan ok goðra manna þôck. hofvm allir gvðs hýlli ok holldvm[18]) vel griðum.

XVII.

Forsögn fyrir handlagi.

AM. 350. Fol. bls. 164 skb. skr. 1363, XV.

---

[1]) her segir um griða mal 350; [2]) [heilags anda 350; [3]) sl. 169, 350; [4]) N, 350; [5]) [b. v. 350; [6]) [æztu 350; [7]) varer b. v. 169; [8]) l̄dir (= lendir) 350; [9]) [vorer 169; [10]) nu b. v. 169; [11]) [sl. 169; [12]) [frið eptir handlagi 350; [13]) skilorde 169; [14]) [b. v. 350, og byrjar næstu setningu með En; [15]) [þessi grið helldr æigi. þrifiz huergi milli þessarra takmarka. ok heiti griðniðingr 350; [16]) En 350; [17]) ual. sætt, b. v. 350; [18]) halldit 350.

her segir um handlag manna.

Kristr seai handlag þessaʀa manna. Ꜧ. ok Ꜧ. en þat felz undir handlagi þeirra. at þeir sættaz æ þær lôgmætar saker allar er i millum þeirra hafa uorðit ok giorst. ok nu hafa her kierðar uerit fur oss. skolo þeir þat at sætt ok sæmd hafa. her um. sem þeir xij[1]). menn dôma milli þeirra sem ek nefnir til. ok at þui holldnu ok fram komnu. sem domr dæmir. ero þeir alsattum sattir. sin imillum. handsalar Ꜧ°. Ꜧ°. son sua marga peninga ok aura. at slikum sala stefnum sem dæmiz at greiða. Ꜧ°. En þar i mot handsalar Ꜧ°. niðrfall at sôkum. þeim ɑllum. sua at þær se huorki sottar ne selldar. heðan af at guðs uitni ok allra goðra manna. er handlag þeirra sæ. ok orð min heẏra.

XVIII.

Forsögn fyrir ættleiðingu.

AM. 350. Fol. bls. 164 skb. skr. 1363, XVI; Gl. kgl. saml. 3269B. 4to bls. 131—32 skb. c. 1340.

her segir um ættleiðingar bref.

Þeim goðum monnum. etcetera.

Ek gerir ẏðr kunnigt at æ Ꜧ° ári Ꜧ[2]) noregs konungs. æ Ꜧ°. dag fur kirkiu durum æ Ꜧ°. ættleiddi ek[3]) Ꜧ°. Ꜧ°. son Ꜧ°[4]). [broður sinn eðr frȩnda er sua heitir. Ꜧ°.[5]) til gialld[s] ok til giafar. sess ok til sætis. [til auðs. ok til arfs.[6]) ok allz þers rettar sem logbok vattar at ættleiðingr æ at hafa at[7]) lôgum. En ef sa gerir skildaga æ [sem ættleiðir. ok þeir er lofa ættleiðingina[8]) huern lut af arfi [sá eðr þeir skolo[9]) taka. eptir hans dag. [sem ættleiddir ero[10]). þa greini hann þat [i brefinu[10]). þa helldu þau æ einni bok ɑll. Ꜧ°. [Ꜧ°. Ꜧ°. Ꜧ°.[10]) er ættleiddi. ok Ꜧ° Ꜧ° son[11]) er [ættleiddr var.[12]) ok Ꜧ° Ꜧ°. son[11]) er iataði arfi. for þersi ættleiðing fram. æ sôgðu æri. stað ok tima. þersum monnum hea uerandum með mer. Ꜧ°. Ꜧ°. sẏni. ok Ꜧ° Ꜧ°. sẏni[11]). heẏrðum uer þersi[11]) orð þeirra. [ok skilriki[10]). ok sæm [furr greint[10]) handlag þeirra [ok atferli[10]). ok til sanninda [her um settum uer uor insigle fyrir þetta bref er gert uar[13]).

---

[1]) uel, vj. hdr. yfir línunni; [2]) b. v. 3269; [3]) sl. 3269; [4]) N° sinn, 350; [5]) [N. sun. til fiar þæss er hann gaf honum þa. ok nefni þat, 3269; [6]) [sl. 3269; [7]) eptir 350; [8]) [sl. 3269; [9]) [hans huerr skylldi 3269; [10]) [sl. 3269; [11]) sl. 3269; [12]) [ættleiddir voru 3269; [13]) [etcetera 350.

XIX.

Forsögn fyrir lýsing ættleiðingar.

AM. 350. Fol. bls. 164—65 skb skr. 1363, XVII; Gl. kgl. saml. 3269B. 4to bls. 132 skb. c. 1340.

lýsingh ættleiðingar.

At uitni allra lögrettumanna. lýsir ek her i dag [i lögrettu[1]) ættleiðingu. ꝁ⁰ ꝁ⁰. sonar er. ꝁ⁰ [ꝁ⁰. son[1]) ættleiddi til arfs eptir sik. ok þeir iatuðu [ok uppgafu. arf ok ættleiðing eptir lögum[1]). er þa stoðu næstir til arfs eptir hann. [lýsi ek ok her laga orskurði ꝁ⁰. löghmanz. er hann sagði þessa ættleiðing lögliga. ok vbrigðiliga standa eiga um alldr ok æfi. heðan af. ýðr æ heýrandum. ok samþýckiandum þenna hans dom. at lögmali rettu. at uitni þinu ꝁ⁰ ok þinu ꝁ⁰[2]).

---

401. [1331].

Máldagi Villingaholtskirkju er Jón biskup [Haldórsson] setti.

Landsbókas. 268. 4to bl. 20a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 13 skr. 1625 eptir gömlu máldagakveri í Skálholti. Máldagar þessir úr Árnessþingi, er hér koma á eptir, standa allir saman í handritunum í einum flokki, og virðast vera eptir Jón biskup Haldórsson.

Villijngaholltt.

Suo mikit tok jon prestur erlendzsson med kirkiunne j willijnnga hollti. fimm[3]) kyr oc xviij. ær.

Jtem j skrvda messuklædi. iij[4]). alltara klædi. kalek. krossa. ij. munnlog oc glodaker. alltarisduk. kerttistiku med kopar. lectara. tuo tiolld vmm sonnghus. mariuskript. messijngar ketil[5]). fiorar kluckur. fonntklædi. skirnar sä. fimm merkur vax. slopp oc käpu. peturs skript.

þar skal vera heimilis prestur oc taka fiorar merkur.

þar skal oc vera diäknne. vij. vikur edr kuenngilldur omagi sa sem Jon[6]) biskup vill skipa.

---

[1]) [sl. 3269; [2]) [var þessi ættleiðingh ger eftir ollum orðum bokarinnar sem bref uottar þar um gört. lysi ek þessi ættleiðinghu at orðfullu ok logmali rettu at uitni þinu. N. ok þinu .N., 3269; [3]) vj. 262; [4]) þriu 262; [5]) ketill 262; [6]) sl. 268.

402 [1331].

MÁLDAGI Maríukirkju að Hofi í Gnúpverjahrepp [er Jóns biskup Haldórsson setti].

Landsbókasafn 268. bls. bl. 20a—b skr. 1601. AM. 262. 4to bls. 13 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri.

Hof [j Eystra hrepp[1]).

Mariu kirkia at hofi ä þria hlute j heima lanndi. þriä hluti j skammbeinstodum.

þriar kyr oc eina ã oc xx.

messuklædi ij. oc hokul at auk. kantarakapu oc slopp. kalek. kluckur þriar. merki. smellta kross. alltara klædi tuo. glodaker oc elldbera. kerttistiku oc adra brotna. mariu skript fornna. munnlogar ij. halft annad hunndrad j bokum.

þanngat liggia vnder skammbeinz stadir oc hof.

halfur lýs[i]tollur frä midhusum. oc hälfur vr skardi.

svnngid huernn dag helgann j þranndarhollt oc takast af. iiij. merkur.

half mork or skardi.

þar skal vera prestur oc diaknn[2]).

[Jtem gafst ein kyr med liki gudmundar vr þranndar hollti[3]).

---

403. [1331].

MÁLDAGI Ólafskirkju að Gnúpi í Gnúpverjahrepp [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 20b, og 127b (að eins upphaf) skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 13. skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri.

Nvpur j Eystra hrepp.

Olafskirkia [at gnupi[4]) a suo mikid j heimalanndi sem prestz skylld oc diäknna heyrir[5]).

---

[1]) [sl. 262; [2]) [diakne 262; [3]) [mun vera yngri viðbót; [4]) [a gnupu eystra hrepp 268b; [5]) til, b. v. 268b.

[[niju kugilldi. fiorar merkur vax. xij. aura j bokum. smellta kross. alltari[s] klædi [.ij. og einn duk. Mariuskriptt. olafsskriptt. messuklæde[1]) kalek. glodaker kerttistikur ij. alltaris stein. kluckur fiorar. slopp. kolu. fontklædi.

þar liggia vndir xj bæir at tijvnndum oc lysitollum.

eru þar þriu bænhus. tekst af einu mork. enn hälf mork af huoru audru[2]).

---

404. [1331].

Máldagi Maríukirkju í Steinsholti [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 20b—21a. skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 14 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri.

Stein[s]hollt.

Mariukirkirkia j steinnshollte a heima lannd allt med gognum oc giædum.

v. kyr. xij. ær. vxa fiog[ur]ra vetra gamlann. hunndrad i voru. c. j vidum. sio fiordunga kietil ;oc tunnu fyrir hunndrad. messobækur þriar. oc messuklædi ij. kalek. kluckur fiorar oc biollu eina. glodarker oc kolu. kerttestikur iij. krossar ij. oc kross med stög[3]). marivskriptir ij. merki. skirnar sä. vatzketil. alltaris klædi iij. stola ij. lectara ij. sacrarium. munnlög oc las. ij. aurar vax.

þangad[4]) liggia fiorir bæir ad tyvndum oc lysitollum.

eru þar ij bænhus af. takast vj aurar af audru enn half mork af audru.

þar skal vera prestur oc taka fiorar merkur.

---

[1]) [b. v. 262; [2]) [hun a jnnan sig et cetera 268b; [3]) stag 262; [4]) þaghat 262.

405. [1331].

MÁLDAGI Maríukirkju í Hruna [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 21a—22a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 14—16 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri; önnur afskript er á bls. 6—8 frá hér um bil sama tíma (= 262b), en er lakari og rangt skrifuð og hleypir úr.

Hruna[1]).

Kirkia j hruna er helgud sælli gudz modur marię oc hinum heilaga tomasi erchibiskupi oc hinum helga þorlãki biskupi oc hinne helgu mey katrijnu.

hvn a heima lannd allt oc kaldbak oc þorarinzstadi til forsia. oc skal þar greida af ij merkur fatækum manni[2]) einum skylldaustvm af ætt arnnsteins. skal af runa stad fa til vidu vr skogvm stadarins til fiarhusa. enn ef norrænn vidur er til lagdur þorarinstada. þa falle af landz leigu.

Grafar kirkia liggur thil songs j runa. Lann[g]hollt bid efra. rafnnkelzstadir oc hellishollt. backi oc brydiuhollt oc berghylur oc kalldbackur. horgzhollt. oc laxardalr. oc solheimar.

Tijvnndir liggia til runa af þessum fyrr nefndum bæivm nema grof oc half j lanngahollti.

af þessum bæum er oc tijunnd j runa selium badum oc jsabacka.

lysitollar allir eru til runa. vr heima þijngum oc af backa enn hãlfir vr grafar þijngum.

Groptur er og j runa af þessum ollum bæium. sem fyrr eru nefndir oc þessvm thil. kogsvatnn[3]) oc lavgar tuennir[4]) skiphollt. oc haukhollt. jeta[5]) oc þorarinsstadir.

kirkia j runa a fiog[ur]ra vetrvnga eldi i langhollt. skal sa vid taka er þar byr at Michaelz messu. oc annast thil fardaga. og abyrgist sem log votta.

runa kirkia a oc veidi i laxa litlu ij daga j huerri viku. vt j laxãr os fra vppsprettum. skal sa er runa kirkiu a. kiosa

---

[1]) þannig 268; þetta er ellsti maaldagi kyrkiunnar j bruna 262b; [2]) monnum 262a—b; [3]) = kópsvatn; [4]) þannig öll; [5]) þannig 268 og 262a; sl. 262b.

mariu messu sijdare hueria daga er hann vill hafa[1]) þaug missere.

stadurinn j runa ā oc torfskurd j backa lannd. ā torfmyre suo sem hun þarf til elldividar oc fiog[ur]ra hesta beit medan torfverk eru hofd.

stadurinn a oc beit j horkzhollt tuo manadi aullu fie. j annad mæl sijdan lomb eru færd fra saudum.

þessa ā runi skoga. hellirs skoga. alftavollu. þorsteinzhofda. mariuhrijs oc knausa med ollum fornnvm vm̄m merkium.

þessi er kennemanna skylld i runa presta tueggia oc messu diaknns.

þetta a runa kirkia j kuikfie. x. kugilldi saudfiar. oc x kugilldi nauta. hesta iij. kugillda. oc merross ij kugilld.

rvna kirkia ā vj hundrud jnnan veggiar j bulutum. mā þat greida j reckiuklædum. j mat oc heyvm oc husbunadi oc odru þuij sem þarf ad hafa oc virda thil frijdz.

þetta er j kirkiu skruda. fimm presta messu fot. oc ij[2]) dalmaticur. sloppar. iij. kanntara kapur. ij. oc messu fata stack. viij. alltaris klædi oc dukar ij glitadir. kalekar ij oc stendur annar vj. aura enn annar ij ortugar hinnz ix eyrirs. oc gylldr[3]). vj. merkur vax oc reykelzis. aspiciensbǫkur iij[4]). er taka xij. manadi. [iiij. lesbækur. er taka xiij mānadi. gudzspialla bǫkr ij er taka xij manadi[5]) gradall oc collectarius oc sequenciubok er taka xij manadi. ymnarius oc suffragium og capitularius alltarisbok. handbok. rijm. ij. oc ārtijda skra. dauidz salltare[6]) oc mariu psalltara. mariu saga oc kross sogor badar oc vppreistar saga. jons saga postula. clemens saga. formæle. ceciliu saga. Marie jartegnir a latinu. Glodarker. glergluggar þrijr. kerttistikur. iiij. rodukrossar tveir smelltter. oc þrijr hinir. Mariuskriptt. ein gylld ok onnur skriptt steind su sem a er vppreistar sagha. fonz vmmbunadur oc lysisker. skrijn oc tiolld vmm hverfis kirkiu. oc jarnnstika stor. þrijr lectarar. merki ij. kluckur. vij. paska kerti af tre. ampli[7]). kirkiu las.

---

[1]) b. v. 262; [2]) tvar 262; [3]) gyllda 262; [4]) ij, 262; [5]) [felt úr í 262a; [6]) psalltara 362; [7]) lampe 262a.

munnlog. ejrn stoll. oc vatzketill. elldberi. kerttastockur. oblatu budkar. iij. handklædi. iiij. messv fata kista. krismaker. slikis steinn.

þetta gaf þorarinn rolfsson[1]) til runa stadar [þa er hann atti horshollt[2]) [laxar gliufur] oll nordur frä kalldbakzlandi. [skal sa[3]) þo er j horkzhollte byr fa ij. menn til safnnz [um kall] bakzheidar med runamonnum huertt haust thil allra logretta[4]).

---

406. [1331].

Máldagi Maríukirkju í Reykjadal [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bls. 22a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 17 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri.

Reÿkiar Dalur.

Mariu kirkia j reykiar Dal a heimalannd allt. skogar topt j luciuhofda.

iij. kyr. xxx. asaudar. eitt gelldfiar kugilldi.

ij. merkur vax. halfann fiordung lysis. kantara kapu. messuklædi. glodarker oc ärtijda skrä. kluckur. iiij. alltarisklædi. iiij. med dukum. þrijr krossar. luciu skript. tiolld. messu fata kistu. vatz ketil. kertistikvr. ij. skrijn med helgvm domvm. munnlog.

þar liggia til .iiij. bæir ad tijvnndum oc lysitollum.

af lögvmm tekst half mörk.

þar skal vera prestur.

[eina bok[5]).

---

407. [1331].

Máldagi Tungufellskirkju [er Jón biskup Haldórsson setti].

---

[1]) nefndr í Vilch.; [2]) [b. v. 262b; [3]) þa(!) 268; [4]) [sl. 262b; [5]) [stendr aptan við, og er ekki vísað inn; mun vera seinni viðbót.

Landsb. 268. 4to bl. 22b, 127b skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 17. skr. 1625 eptir gömlu máldagakveri í Skálholti.

Tungufell.

Kirkia j tunngufelli a suo mikid j heima lanndi sem prestz skylld heyrer[1]).

kyr. ij. ⌊eina a oc xx[2]).

messoklædi ⌈oc kalek. krossa fiora. tiolld vmmhuerfis sig. slopp oc kantara kapu. kluckur fiorar. ketil oc merki. munnlog. kerttistiku. glodaker iiij. alltara klædi med dukum. paxspialld. x aura j bokum. iij merkur vax oc reykelsi. fontklædi[3]).

þangad[4]) liggia vnndir ij bæir.

þar skal vera prestur heimilisfastur.

---

408. [1331].

MÁLDAGI Maríukirkju í Haukadal er Jón biskup [Haldórsson] setti.

Landsb. 268. 4to bl. 22b—23a skr. 1601; AM. 4to bls. 17—18 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri. 1355 brann kirkja í Haukadal og nær allr skrúðinn (Skálholtsannáll). Flateyjarannáll setr það sé 1362.

Hauka Dalur.

Kirkia j haukadal er vijgd af jone biskupi. helgud med gudi hanns sætustu[5]) modur. andree postula. martino biskupi. oc hinne helgu barbare.

hun æ j heima lanndi fiordung.

viij kyr oc lx asaudar. ross. ij.

þanngad[6]) skal giallda fra gyiarhuoli. ij. saudi veturgamla huertt haust.

fra felli savd veturgamlan.

vr einhollti[7]) huertt haust saud veturgamlan.

fra holum annad huertt. xx alnar vadmalz a vor eda saud tuævetrann.

---

[1]) til b. v. 268b; [2]) [sl. 268b; [3]) [et cetera 268b; [4]) þaghat 262; [5]) sætastu 262; [6]) þaghat 262; [7]) Einehollti 262.

vr bratta hollti[1]) huertt vor ein ær.

vr häfi vætt miolz eda fimm aurar võru.

hier med liggia thil kirkiu tijvndir af xi. bæium. vtan j einihollti[2]) er heima kyrkiu tijunnd heima manna. oc j nedra haukadal. hälf oc lysitollur.

Skal þar vera prestur oc diaknn. syngia j eineholltt[2]) annann huernn dag helgann. syngia onguar hatijdir þar. aptannsonngua ne ottu songua nema bondi j haukadal lofi. vtann þorlakzmessu.

j nedra haukadal skal syngia hinn fiorda huernn sem lijtzt[3]) thil.

bænhus songur er j mula. kelldna hollt. bratta hollt. hola oc dramboddzstadi.

þessir lutir fýlgia kirkiunni j skrudi. messuklædum oc bokum. kluckur vj. bi[a]lla ein. tiolld vmm alla kirkiu. merki ij. tabula yfir alltari. kross gýlltur. skrijn med helgum domum. texti sylfurbuinn. apocalipsis silfurbuinn. glergluggar. iiij. glodaker ij. kerttistikur iiij. munnlogar ij. ampli. vatzkarllz[4]) brot. kalekur. marteins lijknneski. þarlakz lijkneski. alltaris steinn laus. solarsteinn. elldbere. messijngar ker. krossar fiorir med tre. kirkiu ketil. fontz vmbunadur. paska kertti. messijngar ketil. oc kolu. lectarar ij. stoll fornn. baksturjarnnkuernn. kistur ij. vj oc xx. smäbækur. fimm manna messuklædi oc iij. hocklar vmm framm. messuserkur oc messostackur. fimm kantara käpur. ij. dalmatikur. fiorir sloppar. alltarisklædi v. alltaris blæia. ij dukar glitadir oc sottdriptir yfir marteins skript oc þorlaks.

lagdi þordur thil anndres lijkneski oc tabulum nytt yfir alltara[5]).

[kirkian a oc hvnndrad voru[6]).

---

409. [1331].

Máldagi Andréskirkju í Bræðratungu [er Jón biskup Haldórsson setti].

---

[1]) bratthollti 262; [2]) einuhollti 262; [3]) lyst 262; [4]) watzketilz 262; [5]) þannig; [6]) [mun seinna við bætt.

Landsb. 268. 4to bl. 23b skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 19 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri.

Brædratunnga.

Anndres kirkia j tunngu a suo mikid j heimalanndi sem prestz skylld heyrer.

ij kyr oc xij ær.

messuklædi þrenn. kantara kapu. hokull laus med pell. iij. alltaraklædi. mariu skript oc anndrees skript. tiolld vmmhuerfis sig. slopp. kerttistikur ij. munlogar ij. glodaker. elldbera. klockur iiij. biollur iij. dukar þrijr. kross oc brijk yfir alltari. merki ij. vatzketil. fontz vmmbunijng. glerglugg. kalek.

þangad[1]) liggia ij. bæir ad tijvnndum oc lysitollum. og songur er j skiphollt. takast þadann tuær merkur.

þar skal vera prestur.

---

410. [1331].

Máldagi Maríukirkju á Torfastöðum [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 23b—24a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 19 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri.

Torfastadir.

Mariu kirkia at torfastödum a heimaland allt med gögnum oc giædum.

skogar teig j sanndvatzhlyd.

afrett fyrir nordann votnn.

iiij. kyr. iiij ær oc xx.

messuklædi. ij. kalek. smellta kross oc textum evangeliorum. alltaraklædi þriu oc ij duka. kerttistikur iiij. kluckur fimm. oc biollur ij. munnlogar ij. tiolld vmm kor. oc vtar audru meginn. brijkar klædi ij. glodaker. oc elldbera. fiorar merkur j bokum oc pvnnd vax.

---

[1]) þaghad 262.

þanngad[1]) liggia vnndir. xj. bæir.

Til fellz er svnngid. hinn fiorda huernn dag oc tekstz heima hälf mork tijvnndar. oc hälfir lysitollar. skal syngia fyrri nicholas messu. tekur prestur mork. j mýcklahollte sex aura. vatnnlausu hälf mork.

þar skal vera prestur oc diakn.

---

411. [1331].

Máldagi Maríukirkju í Hlíð í Biskupstungum [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 24a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 19—20 skr. 1625 eptir gömlu máldagakveri í Skálholti.

[Hlijd eda vthlijd[2]).

Mariukirkia j hlýd ä heima lannd hälft med gognnum oc giædum.

xiij. kyr oc naut tuæuett. oc eina ä oc xx.

c. vadmala. x. aura j vaxe. messu klædi þrenn. kalek. kluckur fiorar oc biollur. ij. alltara klædi v. þrijr dukar. tiolld vmmhuerfis sig vtann ei[g]i vtar vmm þuertt. silfur kross lijtinn. mariu skript. merki ij. glodaker oc elldbera. kerttistikur iij. litlar oc ein jarnnstika stor. munnlogar ij. messijnngarker. messufata kistu. cc. j bokum.

þangat[3]) liggia vnndir vij bæir ad tijvnndum oc lysitollum.

þangat liggr half mork af vatnnlausu. hälf mork vr vthlyd[4]). hälf mork frä reykium. half mork frä styrsbrecku.

þar skal vera prestur oc diäknn.

Jtem diacknna klædi. vtan dalmatica. þorlaks skrift oc merkur psalltare. [halft annad. c. i voru[5]).

---

[1]) þaghat 262; [2]) [þannig 268 og 262, en er án efa rangt, því þetta er víst Austrhlíð; [3]) þaghat 262; [4]) þannig 268 og 262; [5]) [neðan við og ekki vísað inn í 268; vantar í 262.

412. [1331].

Máldagi Maríukirkju í Gaulverjabæ [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 24b—25a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 20—21 skr. 1625 eptir gömlu máldagakveri í Skálholti.

Bær j floa.

Mariukirkia j gaulveriabæ oc hins heilaga þorlakz a allt heima lannd med gǫgnum oc giædum.

þessar vtjardir. haugh. hella[1]. gotu. akurlannd vnndir sælldijng kornns a loptzstodum arliga oc þara medur sem nægist og veturbeit verkhestum ij. oc fololldum[2]) tueuetrum oc yngrum. og saudum fyrir vestann gotu. [sia beitt hefst[3]) er saudur kemur frä rettum oc til þess er lomb fara ä burtt ä var. nauta beit. vnnzt vj vikur eru af sumre. halfann hualreka vmm allar fiorur eiga gaulveriar vid loptstadamenn og so at fara at weidum. enn fiara skiptist ad weturnottum oc eigu adrir austur frä hvsi enn adrir vestur vidreka. Enn fiskreke skiptist ad kasa skere. oc eiga gaulveriar sin missere huora fioru. soluanam eigu gǫlueriar oc þangskurd. Eigu þeir oc skipshofnn naust fioss oc kornngard at giora allir[4]). þeir skulu räda er j gaulveriabæ bva firir beit ä myre oc a voll vid þa er sambeit eiga. ältarhreidur oll huar sem finnast j galltarstada lanndi. j vallar lanndi. selfor a nedravoll oc skal þeim þar fa er j bæ bua hus oc sýruker[5]). staudul oc kuijar. fiörtugan kǫst j selia lannd. allir þeir menn er sambeita eigu vpp a vollu skulu hafa j trod fie sitt vpp j frä olafsmessu. eitt tre skal fa til bruggu[6]) a gierdalæk[7]). j nes er stodhrossabeit enn a hamri er tueggia gelldhesta beit. a galltastodum er ij. hesta beit j alogum.

Þessi voru kuikfie medur bæiar kirkiu þä er sijra ormur hafþor[s]son tok med[8]). xx kyr. vj tigir asaudar[9]). fiorutygir

---

[1]) hellar 262; [2]) foloddum(!) 268; [3]) [skal beit hefiast 262; [4]) sl. 262; [5]) staukk 262 (=stekk?); [6]) brygghu 262; [7]) Gardalæk 262; [8]) vid 262; [9]) asaudir 268.

veturgamlir. vj. saudir gamlir. þrijr þrevetrir. vj naut veturgavmul. iij. tuævetur. eitt þrevætt. v kalfar. vij hundrud j hrossum. fiordungur oc xx smiors. fimm fiordungar mors. [halfa husvætt[1]) miolz. vj nauta limer. eitt krof. tuiju tigir skreidar. ij tunnur skýrs. atta hunndrud jnnann veggia. [hia c[2]).

---

413. 2. April 1332. i Skálholti.

Máldagi kirkjunnar á Hrísum í Helgafellssveit, er Jón biskup Haldórsson staðfesti.

Menn hafa ætlað, að sú staðfesting Jóns biskups, er hér fylgir þessum máldaga, ætti við landamerkjaskrá Helgafellsklaustrs frá hér um bil 1250, sem prentuð er í Dipl. Isl. I, 142. En þetta er án efa misskilningr einn, sem er sprottinn af því, að í handritinu AM. 264. 4to, sem elzt er þeirra, sem nú þekkjast af þessu bréfi, er fyrst máldaginn, því næst staðfestingin og þá landamerkjaskráin, en með svo óljósri aðgreining, að staðfestingin gæti átt við hvort sem vera vildi. Það er og eðlilegt að biskup á 14. öld samþykki og staðfesti máldaga kirkna, þó bænda kirkjur sé, en hitt er í sjálfu sér síðr eðlilegt, að hann samþykki landamerkjaskrár, þó aldrei nema þær snerti klaustra jarðir. Því ábótar, að minsta kosti í klaustrum Skálholtsbiskupsdæmis, gátu líklega samið um slíkt upp á sitt eindæmi, alt eins og þeir máttu selja og kaupa jarðir og reka o. s. frv. fyrir klaustrin. AM. 264. 4to bls. 13 papp. skr. 1606; AM. dipl. afskr. Nr. 1662.

Kýrkiann j Hrijsum j Helgafells sveit var vijgd thil heydurs Gude almattugum oc vorre fru sancte mariæ oc postolum Guds petro et paulo oc hinum helga þorlake biskupe oc heilagre katarinæ.

Enn sa er maldagie kyrkiu þeirrar. ad þar liggur thil halftt land ad vlfarsfelle oc ij kugillde. týund allra heimamanna liggur þar til kyrkiu. þar skal syngia paskadag allar tijder: og sækia prest med heste oc manni þessa daga bada. oc færa heim. þar skal syngia annan huernn [dag] laughelgann messo. enn fiorda huernn ottusaung. fylgia preste umm vetur annad huertt madur edur hestur. Grauftur til Helgafellz

---

[1]) [hualf huolvætt 268(!) [2]) [b, v. 262.

oc adrar skylldur. þadan skal oc saungur vera oc greida presti ij merkur.

þetta aa kyrkiann jnnann sig kluckur iiij. alltaris klæde ij. elldbere. las. tiaulld umm kyrkiu.

Jn nomine Domini amen.

Vær broder jon med gudz nad biskup j Skalholltte stadfestum vær þennann maldaga sem hier er skrifadur med þessu voru letri oc jnnsigle. j skalhollte tueim nottum firi Ambrosiusmessu. Anno Domini cıɔ ccc xxx secundo.

---

414. 11. September 1332. i Björgvin.

Haukr Erlendsson og sex menn aðrir votta skiptagerð milli Herdísar Þorvaldsdóttur af einni álfu og Sigríðar Sveinsdóttur og sona hennar Guðbrands og Sveins af annari álfu eptir Svein Sigurðarson bónda nefndrar Herdísar. Bréfið er gert «friadaghen nesta firir krossmæsso vm haustit j Postolakirkiu husum j Biorgwin a. xiiij. are rikis vaars virdulægs hærra Magnusar med guds miskun Noregs Swia ok Gota konongs».

(Dipl. Norv. I, Nr. 220 eptir frumbr. í ríkisskjalasafni Norðmanna).

---

415 [1332].

Egill biskup á Hólum kaupir Frostastaði og Skálá af Árnóri frosta.

Frumbr. í AM. Dipl. Isl. Fasc. Lxiv, 1, á skinni; fjögur innsigli fyrir og fjögur dottin frá; Dipl. afskr. AM. Nr. 3049 (eptir frumbr.); afskriptir eru í Bisk. Nr. 2. Fol. bls. 160; Landsbókas. 18. Fol. 628 og 107 4to bls. 6—7. Prentað í F. Joh. Hist. Ecc. Isl. II, 194—95. Jón Espólín árfærir bréfið til 1332 (Árb. I, 71) og eldri geta þessi Frostastaðabréf ekki verið, því Einar Hafliðason er hér nefndr prestr (vígðr 1332), og yngri en 1341 geta þau heldr ekki verið.

[frostastadabref oc skaalaa oc kaupmalabref egils biskups[1]).

---

[1]) Aptan á bréfinu.

J guds nafne amen.

Gerum wer þoruardr olafr kolbæirn æinarr gudmundr prestar. orný[1]) suæirn vermundr aurn[2]) þat ollum monnum kunnikt at wer sæm handatæke virdulegs herra egils biskups oc arnors frosta med þui skilýrde at arnorr selr alla frostastade oc skalæ medr ollum þeim hlunnendum sem hann erfde epter fodur sinn. Skillde hann taka firer þann helming iardanna sem herra biskup hafde aptr gefit honom konu hans oc modur lausaféé voru þat. x. kugillde oc halft þridia hunndrat oc. xx. soluuoda. En j mote hinum hluta iardarinnar. skillde hann taka halfa jord a bræid. oc vera or. x. hunndrada skulld vidr brand er þar atte j. x. hundrads jlag. oc her enn ofuann æ halft þridia hundrad. Skillde herra biskup aptr stadnum halfa iord a bræid ef kongrinn kallade ser nockuot j frostastodum. fek hann þa oc kolbæine radsmanne sinum vmbod til at taka handsaul af þoraurnu husfreyiu frosta a saugdum iordum er þau fýnndizst. Ok til sannenda her um settum wer fýrnefnder menn firer þetta bref var innsigle.

---

416. [1332].

VITNISBURÐR Einars prests Hafliðasonar og þriggja annara, að Brandr bóndi frá Höfða hafi borgað að ábyrgjast allar lagariptingar á Frostastöðum.

Frumbr. í AM. Dipl. Isl. Fasc. LXIV, 2, á skinni að því er virðist með hendi séra Einars Hafliðasonar. Innsigli Eiríks djákna er fyrir bréfinu; hin dottin frá. (Sigillvm [E]rici To. s.) Dipl. afskr. AM. Nr. 3050 (eptir frbr.); afskriptir eru í Bisk. Nr. 3. Fol. bl. 90 skr. 1641—42; Landsb. 18. Fol., 629; 115. 4to, II, 1. Jón Espólín árfærir bréfið til 1332 (Arb. I, 71).

bref vm frostastade[3]).

Þeim godum monnum sem þetta bref sia edr heyra senda

---

[1]) þannig frbr. = oddný; Hist. Eccl. les: Orn, sem er rangt; [2]) Hist. Eccl. les: Árni, sem er rangt; [3]) Aptan á bréfinu; neðar með sömu hendi stendr «eua mal»; með hendi frá 17. öld: «folio 90 i tyd Eigills biskups», og á það við bréfabók þorláks biskups frá 1641—42.

einarr haflidason oc gudmundr prestar eiulfr oc eirikr diaknar q[uediu] g[uds] oc sina kunigt gerande at wer vorum þar jhia oc sæm æ hanndatæke virduligs herra egils biskups oc branz bonda fra haufda at holum j hialltadal at nefndr brandr borgade at abyrgiaz allar logryptinngar firer frostastade vpp æ þau. x. hundrut er herra biskup lauk brannde firer arnor frosta. er j lanndinu stod adr. oc til sannynda her vm settum wer fyrnefnder menn firer þetta bref var jnnsigle.

---

417. [1332].

Þórarna húsfreyja Arnórs frosta samþykkir sölu bónda síns á Frostastöðum til Egils biskups.

Frumbr. AM. Dipl. Isl. Fasc. Lxiv, 3, á skinni; bæði innsiglin dottin frá. Dipl. afskr. AM. Nr. 3051; afskriptir eru og í Bisk. Nr. 2. Fol. bls. 213; Landsb. 107 4to, bls. 6—8. Jón Espólín heimfærir bréfið til 1332 (Árb. I, 71).

J guds nafne amen.

Gerum vid hrafn ionsson jon biarnarson þat ollum monnum kunnikt at vid uorum j hia at sira kolbæirn radsmadr at holum let lesa kaupmalabref þeirra egils biskups oc arnors frosta vm landkaup a frostastodum. sua at arnorr var j hia. ok þorarna husfræyia hans. handsalade þorarna fyrrnefnda iord sira kolbæine. herra biskupe oc holastad til æignar medr þeim kaupmala sem herra biskup oc arnorr hofdu adr gort oc þa uar upp lesinn. ok til sannenda her um settum vid ockr innsigle firer þetta bref er gort var þrim nattum sidar en sagt kaup for fram.

---

418. [1332].

Máldagi Nikuláskirkju í Skógum undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 17 skr. 1598: Landsb. 268. 4to bl. 10b—11a skr. 1601. Jón biskup Haldórsson vígir haustið 1332 Einar prest Hafliðason austr í Skarði á Rangárvöllum. Mun hann þá

hafa riðið yfir Rangárþing um sumarið og er því þessi máldagi og þeir máldagar úr Rangáþingi, sem hér fara á eptir, ef til vill frá því ári.

Í Landsbókasafni Nr. 108. 4to bls. 488—89 (skjalabók frá séra Jóni í Hítardal) og í AM. 261. Fol. bl. 75a (afskr. af Gíslamáldaga frá 1642) stendr svo látandi klausa:

«Þá Skálholtskirkja brann á dögum biskups Ögmundar brann þar inni máldagabók sú, sem Michel biskup hafði gert. Þessi Michel biskup var danskr. Hann varð biskup anno 1385, ríkti þrjú ár, fór aptr til Danmerkr.

Skálholtskirkja hefir tvisvar brunnið. Fyrst á dögum Árna biskups Helgasonar anno 1309. Í annað sinn á dögum biskups Ögmundar.

Datum í Vilchinsmáldagabók 1397.

Datum annarar máldagabókar í Skálholti, þar sem Holtsmáldagi er í, 1326. Hún er 71 ári eldri en Vilchinsbók. Ergo er hún gerð af Jóni Haldórssyni biskupi.

Dómsbréfið. Þess datum 1343. Það er 54 árum eldra en Vilchinsbók. Ergo er það gert sama ár og Jón biskup Sigurðsson kom til stóls síns».

Eptir þessu ættu allir Rangárþingsmáldagarnir, sem standa hjá Holtsmáldaga (sbr. Nr. 364) í AM. 263. Fol. bls. 17 og bls. 21—27 og Landsb 268. 4to bl. 10—20 að vera frá tímum Jóns biskups Haldórssonar, og mun þetta láta nærri og því eigna eg þá alla Jóni biskupi, og mart bendir til, að þeir sé frá hans tímum. Þó hef eg ekki heimfært þá til 1326, þó að það hefði ef til vill mátt, heldr til 1332 af ofangreindum ástæðum. Hér og hvar bregðr fyrir að bætt muni hafa verið einhverju við máldagana og mun það helzt vera frá dögum Gyrðs biskups 1353 (sbr. Skarðsmáldaga) og sumt ef til vill Oddgeirs biskups. Eyjafjallamáldagarnir eru teknir upp í Hítardalsbók því nær óbreyttir, en með nokkrum viðbótum Oddgeirs biskups (1371), og munu þeir verða prentaðir á sínum stað; Merkrmáldaga er þó kipt út þaðan og færðr hingað, því að hann er auðsjáanlega að mestu í sinni upprunalegu mynd frá Jóni biskupi Haldórssyni.

Skógar þeir, sem þessi máldagi er fyrir, eru Skógar hinir ytri, en leingi munu báðir Skógar hafa verið sameign. Þrasi hinn gamli Þórólfsson hornabrjóts nam alt land milli Kaldaklofsár og Jökulsár og bjó í Eystri-Skógum. Þegar Skógaeignir féllu undir konung (Skógalén), sem mun hafa verið á 15. öld, voru þar í þessar jarðir: Eystri-Skógar, Ytri-Skógar, Drangshlíð, Skarðshlíð, Bakkakot, Hörðuskáli (nú í eyði), Lambafell og Berjanes. Það voru á dögum Árna Magnússonar munnmæli, að Skógar hefðu fyrir það fallið undir konung, að bóndinn í Skógum hefði drepið son sinn á unglingsaldri (AM. 223. 8vo). Nú (1889) er verið að leggja niðr Skógakirkju. Skógamáldagi er ekki í Vilchinsbók. Ofan úr landnámstíð bjuggu í Skógum afkomendr Þrasa gamla svo að rekja má og niðr til þess hér er komið; fyrst Geirmundr Þrasason, þá Þorbjörn sonr hans, þá Brandr sonr hans, þá Bolli Brandsson, þá Skeggi Bollason, þá Njáll Sigmundar-

son (d. 1236) og Hildr Skeggjadóttir, þá Skeggi Njálsson (d. 1262), þá Eyjólfur Skeggjason, þá Brandr skógr sonr hans, sem andaðist 1331.

Skogar. [gamall maldagi[1]).

Nicholaskirkia j skogum æ halft heimaland med ollum rekum þeim sem þar fylgia. oc þessum vtjordum. halfa drangshlyd. skardzhlyd. hordaskäle. backe oc berianes. oc eystre skogar.

kirkia æ innann sig. v. manna messuklædi. oc ij hokla. at auk. sloppar iiij. oc kantara kapur iij. fiogur häalltaris klædi. iij. æ huæru minna alltari med dukum. messu serkur. einn nyr wvigdur. oc kalekar ij. glodarker eitt. oc annad brotid. kiertistikur fiorar. vj. kluckur. oc biollur tuðr. skrijn. oc textus evanngeliorum. ij. alltara steinar buner. iij. krossar smellter oc iij obuner. marie skriffter tuðr. peturs skriptt. oc nichulas[2]). Jons likneski postola. oc marie. tuðr kistur oc stoll. merki ij. bior oc songhus tiold.

kuikfee sextijgi æsaudar oc tiu kyr.

þriu hundrut j bokum. krisma ker med tonn. kirkiu kolur ij. oc vatnkall[3]).

tueggia kennimanna skylld. prestar tueir. edur prestur oc diakni.

[kirkiann æ oc tuo glerglugga oc paxblad[4]).

---

419. [1332].

Máldagi Maríukirkju í Hólum undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 17 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 11a skr. 1601. Mádagi þessarar kirkju er ekki í Vilchinsbók.

Holar. [gamall maldagi[5]).

Mariukirkia j holum a heimaland allt. med gðgnum oc giædum.

x. kugilldi.

kalek gylltann oc messuklædi þrenn. þriu alltara klædi. kistur ij. kluckur iiij oc biollu eina. iij kertistikur. vij. merkur

---

[1]) [sl. 268; [2]) nicholai 268; [3]) vatnzkall 268; [4]) [mun vera viðbót frá 1353; [5]) [vndir fiollvm 268.

vax. tiolld. glodarker. kross oc skrijn litil[1]). kantara kapu. munnlaugh. fontz vmbuning.

---

420. [1332].

MÁLDAGI Maríukirkju í Borg undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 17 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 11a skr. 1601. Síðasta klausa máldagans er líklega frá dögum Gyrðs. Borgarmáldagi er ekki í Vilchinsbók.

Borg. [Gamall mâldagi[2]).

Mariukirkia j borg a heimaland allt oc klambrarland.

þar fylgia fiogur hundrath fioru.

vij. kugilldi.

kirkiann a innann sig. smellta kross. ij rodukrossar. mariuskriftt. messuklædi ij. kalek. kantarakapur ij. alltaraklædi iiij. einn slopp. tiolld vmm huerfis kor. glodarker. ij munnlaugar. handkuern. steinnhnudar xij. kluckur iij. bord oc stighe. hælft þridia hundrat j sængarklædum. x gess[3]) gelldar. kertistikur ij. oc kertaklofve. oc ein litil bialla. messustack. bakstur jarn. kistur ij.

[Þetta lokid j stadar spell. fiogur kugilldi. tuau ross. þriu hundrat j slatrum. x aurar voru. eptir Amunda prest[4]).

---

421. [1332].

MÁLDAGI Maríukirkju að Miðbæli undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. dipl. afskr. 2053 með hendi Árna Magnússonar eptir bókfelli frá c. 1500, en sem var skorið af, afskr. staðfest í Skálholti 23. Dec. 1710. AM. 263. Fol. bls. 21 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 11b skr. 1601. Njáll gæti verið séra Njáll Þorsteinsson, er

---

[1]) lijtid 268; [2]) [vnder fiollvm 268; [3]) gæss 268; [4]) [þessi klausa er seinni viðbót, líklega frá 1353; þetta er séra Ámundi Guðmundarson, en séra Ámundi Hallsson var hér prestr 1440 (AM. Fasc. X, 20).

nefndr er í dómi um Holtsreka 16. Aug. 1363 eða Njáll sonr Kráks í Steinum, og er það öllu líklegra. Jón Sigurðsson heimfærir þennan máldaga til «c. 1330—40». Jón biskup Haldórsson mun hafa riðið yfir Rangárþing 1332 og mun því máldaginn vera frá því ári. Miðbælismáldagi er ekki í Vilchinsbók.

Midbæli. Gamall maldage[1]).

Mariu kirkia æ midbæli æ heimaland halft med gognum oc giædum.

fiogur[2]) kugilldi bvfiar oc hross.

xij. h[vndrud] frids fiar.

[klvckur ij. tiolld[3]). alltaris stein bven. eitt litid tabulum eneum deavratvm. kaleik. messuklædi þrenn. slopp einn. kapu eina. merki. ij. glodarker. munnlaugar ij. kertistikur ij. stola ij. skirnarsar. vazker af steini. skiolu oc vazdýr. aspiciensbok per vsum. gradal. lesbok æ sumarit oc önnvr de sanctis. mariv sögu oc agnesar sogv oc rodvkrossa fiora.

þar skal vera prestur oc diakn en kvengilldur omagi ef eigi er diakn til. tekur prestvr fiorar merkvr kavps[4]).

þorlacks skript. alltaraklædi fiogur med dvkvm oc einn kniaduk[5]).

þangat liggur tivnd af tueimur bæivm. er annat bænhvs oc tekzt af half mork.

gelldfiar [rekstur j huitmagafell. tueggia manadabeit j leirna land. bufie j annad mæl. skogarteiga[6]) iiij j langanesi. oc einn i þorsmork.

porcio ecclesie medann niall bio vmm xiij ær sex aurar æ hueriu[7]).

---

422 [1332].

Máldagi Michaelskirkju í Steinum undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

---

[1]) 263; [2]) iij, 263; [3]) [tiolld oc kluckur ij., 263, 268; [4]) sl. 263, 268; [5]) krijnaduk 268; [6]) skoga teiga 268; [7]) [vantar í 2053, af því að skorið hefir verið af blaðinu. «Aptan á því stóð «. . . . porcio a | . . . . enn setti e . . . | . . . a þridia a'». Má vera að seinasta klausan sé frá 1353.

AM. 263. Fol. bls. 21 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 11b —12a skr. 1601. Vera má að síðasta klausan sé eptir Gyrð biskup 1353, þó þarf það ekki að vera. 1320 brotnaði kirkja í Steinum (annálar) og nú (1889) er verið að leggja hana niðr. Steinamáldagi er ekki í Vilchinsbók.

[Steinar. Gamall maldagi[1]).

Mikals[2]) kirkia j steinum æ land at gnupum.

atta kýr.

kluckur v. tiolld vmmhuerfis sig. merki ij. michals skrift. kalek oc messuklædi. einn slopp oc kapu. krossa ij. oc glodarker oc munnlaugar ij. stol. vj merkur vax. alltaraklædi iij. kistu. lesbækur viij. tolf manade vetrlutinn at songinum[3]) de tempore oc de sanctis suffragium. ymnarium. capitularium[4]). sequentiubok. messubok de sanctis. actus Apostulorum. psalltara. hun a godann hokul med baldekinn. stolu oc handlijn med pell. oc hofutlin. messuklædi aunnur at allu. kertistikur tuær. vatzketil. fontklædi. corporalia. alltaris duk oc alltaris stein.

þangath liggur tijund af sex bæium. er þar af eitt bænhus oc tekst af half mork. prestur tekur heima iiij merkur.

allir bændur þeir sem tijda sokn eiga j steina kirkiu luka þangath dagsverk. eins vinnumanns serhuer þeirra. oc hafa lokit fyrir michæls messo a huerium tolf manudum.

gamli lagdi til kirkiunnar iiij kugilldi æsaudar. kantara kapu nýa. mariu skriptt. alltara klædi. messuserk. corporalia oc ij duka.

---

423. [1332].

Máldagi allra heilagra kirkju í Holti undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. þls. 21—22 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 12a—b skr. 1601. 1303 brotnaði kirkjan í Holti fyrir veðri (annálar), og enn aptr 1326 (Skálholtsannáll), og nú er verið að flytja Holtskirkju að Ásólfsskála. Sbr. Holtsmáldaga frá 1270 (Dipl. Isl. II Nr. 33). Holtsmáldagi er ekki í Vilchinsbók.

[1]) [Steinakirkia 268; [2]) Mikhals 268; [3]) songvmm 268; [4]) sl. 268.

Hollt. [Gamall maldagi[1]).

Allra heilagra kirkia vndir fiollum j hollti a heima land allt oc varmar hlid. vaullu oc gerdar oc gardzhorn. med ollum fiorum þeim er þar fylgia. eru þat xx hundrat. halfva synztu vesturhollta fioru. huamm[s]fioru. er liggur fyrir backa. eru þat nijutigher fadma hins fiorda hundradz.

her fylgia atta ær oc tiutigher. tuær kyr oc xx. tolf hundrat j metfe.

x hokla. messu [fot niu[2]). kaleka iij. bakstur jarn ii. merki tuo. krossa iij. oc er einn smelltur. skrijn. alltaris steinar iij. textum euangeliorum. ij munnlaugar. kluckur vij. mariuskriftt. jons skriftt baptiste. þorlaks oc olafs. tiolld vmmhuerfis kirkiu. kapur iiij. sloppar iiij. alltara klædi vj. ketil oc skirnarketil. annann med fontz vmmbunade. glodarker. ij. oc elldbera. huslker ij af silfri oc er annat gyllt vel oc sæmiligth. fym hundrat j bokum. messingar stikur ij. jarnstiku. tabulum yfer alltari. messufata stack. corporale sæmiligth. alltaris duka iij.

Kirkian a sio skogar teiga j þorsmork.

j stong.

gamla nautur.

gatna skogur.

loptz nautur.

lækiar skogur oc tungur inn j gil fra hofda skoghe.

ij a akstodum[3]).

saudungsnes allt med vtvoxtum ollum vndir saudungs homrum oc saudungs hamra.

nautta rett or hollte oc vtlondum j langanes.

vtvoxtu halfva firi ollu langhanesi.

c lamba afrett j lambafell.

xxx sauda hofn j vesterhollt[4]).

xl. lambgymbra beit j hrutholma.

stodrossa hofn vetur oc sumar. firi vtann sanndlæk[5]).

Stadurinn skal hafa oleighis sandhola feriu. huern tijma er hann þarf.

þar skulu vera ij prestar oc diaknn.

---

[1]) [vnndir fiollvm 268; [2]) [niu fot, 263, 268; [3]) askstodum 268; [4]) vestra hollt 268; [5]) saudlæk 263.

þangat liggia vnder ix bæier at tijundum oc lysitollum. eru her af iij bænhus oc tekst half mork af hverre.

af kirkiunni at gnupi ij merkur.

[c hest. oc c voru[1])

424 [1332].

Máldagi Ólafskirkju á Ásólfsskála undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 22 og bls. 95 alveg samhljóða skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 12—13 skr. 1601. Skálamáldagi er ekki í Vilchinsbók.

Asolfs skale. [Gamall måldagi[2]).

Olafs kirkia at asolfs skala a heima land halft med gognum oc gædum oc vij kyr. veturgamlann gridung.

klukkur iiij. smellta kross oc rodukross oc olafs skrift. tiolld vmmhuerfis sig. messuklædi. einn slopp. glodarker. kertistikur ij. munnlaugar ij. oc kaunnu litla. skirnar sæ. alltara klædi ij. kalek. stola ij.

þar skal vera heimilis prestur oc taka iiij merkur.

þadann skal syngia til midskala siotian messur oc tekst af tueim alnum fatt j vj. aura. þar liggur til kirkiu tiund heima manna oc fra midskala. þar skal vera biskup[s] gistingh.

gelldneyta afrett j langhanes[3]). vtvogstu j langhanesi ad helmingi vid stadinn j hollti.

[kantara kapa med pell. tabula yfer alltari. messingar kross litill. tuo likneski sma[4]).

425. [1332].

Máldagi Pétrskirkju í Dal undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

[1]) [kynni að vera seinni viðbót; [2]) [sl. 268; [3]) lauganes 268; [4]) [líklega viðbót frá 1353.

AM. 263. Fol. bls. 22 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 13a—b skr. 1601. Dalsmáldagi er ekki í Vilchinsbók.

Dalur. [Gamall māldagi[1]).

Peturs kirkia j dal vnder fiollum a heima land halft. synztu mork halfa. savdhus[2])vǫll halfvann. nedra dal halfvann. oc þesse oll med fiorum oc skoghum oc ollum þeim gognum oc giædum sem fylgia.

xj. kyr. sextighi asaudar oc sex ær. oc c j metfie.

atta manna messu klædi oc hokul lausann. vj alltara klædi. iij kalekar. þrear kapur. iij sloppa. glodarker eitt. texta sylfurbuinn. skrin med silfur. oc huslker[3]). alltaris steinn sylfurbuinn. smellta[4]) kross storan. tuær kertstikur med kopar oc ein stor med jarn. iij merkur vax. tiolld vm alla kirkiu med nyium dukum. kluckur vj. skæler med metum. vatnkarl. munlaugar ij. vatzketil.

Þadan skal syngia j efstu mork huern dag helgann oc taka iiij merkur.

xij salumessur j midmork.

xij messur j synztu mork.

xij messur a sanda.

sungit annann huern dag helgann. a selialand oc suá æ fit takast ij merkur af huarre kirkiunne.

þangad liggur tijund af fiorum bæium oc sua lysitollar xij aurar hins fiorda hundradz j bokum. mariuskriftt oc peturs skriftt.

þar skulu vera prestar ij oc syngia ad jafnade bader. þar skal oc vera diakn.

[kirkiann a fiordung j skogi j blafelli.

hun a einn hest er andres rolfsson gaf.

Jtem kyr oc ij hundradz hross c vǫru. sæmilegh kista.

Jtem vijc[5]).

---

[1]) [vnndir fiollvm 268; [2]) sanndhus 268; [3]) hulsker 263, 268; [4]) smelltann 268; [5]) [mun vera viðbót frá dögum Gyrðs (1353).

426. [1332].

Máldagi Pétrskirkju í [efstu] Mörk undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

JSig. 143. 4to bls. 180 skr. 1607 (Garðabók) eptir Hítadalsbók. Komin til Jóns Sigurðssonar frá Dr. Grími Thomsen. Máldaginn stendr meðal máldaga þeirra, er Jón Sigurðsson eignar Oddgeiri biskupi, en þessi virðist vera eldri, og mun vera frá tímum Jóns Haldórssonar. Merkreignir (Merkrlén) féllu undir konung á 15. öld, og mun það hafa verið eptir Krossreið 1472. Voru það þessar jarðir: Stóramörk hálf, Miðmörk, Fit og Hali, sem nú er fyrir löngu eyddr af Markarfljóti (sbr. AM. 223. 8vo). Merkrmáldagi er ekki í Vilchinsbók.

J Mork er kirkia sancti petri.

þar skal syngia vr dal huernn dag helgann. enn greida preste iiij merkur og a x hesta heyss sæte.

þar skal [takast] heima lysetollur allra heimamanna og kirkiutijund.

kirkia a xij ær og ij kyr.

Skal sã er j mork byr hallda manngeingre bryggiu a selialandzæ.

ij. mariuskriptter. peturs likneske oc pals. Thorlaks lijkneske. kross oc brijk yfer alltare. tiolld vmmhuerfis kirkiu. kluckur ij. biollu eina. messuklæde og kaleik oc kantara kapu og slopp. iiij kertastikur oc ij jarnnstikur. sacrarium munnlög. glodarker. elldbere og kistu. alltaraklæde ij oc glitadann duk.

Jtem ij gullhlod sæmelig er gudfinna[1]) husfreÿia gaf kirkiunne.

---

427. [1332].

Máldagi Ólafskirkju að Krossi í Landeyjum [er Jón biskup Haldórsson setti].

---

[1]) Þetta mun vera eða gæti verið Guðfinna Magnúsdóttir Þorlákssonar og Ellisifar Þorgeirsdóttur frá Holti. Guðfinna átti Þorstein Hafrbjarnarson d. 1325 (sbr. Bps. I, 681). Hún virðist vera nefnd Valgerðr Bps. I, 716.

AM. 263. Fol. bls. 23 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 13b skr. 1601.

Kross. [gamall maldagi[1]).

Olafs kirkia at krosse æ prestz skylld j heima landi. xxx asaudar oc vj. kyr oc c voru oc halfvann fiordung vax.

messuklædi ij. alltarisklædi ij. slopp og kantarakapu. kalek. kertistikur iiij. vatzkarlz brot oc skirnar sær oc vatzketill. glodarker. smellta kross. oc ij krossa adra. mariu skrifter ij. jons skrift oc olafs skriftt. alltaris steinn buinn. oc skrin obuit litit. kluckur iij oc biollur iij. munnlaughar ij.

Þangath liggia ix[2]) bæier at tiundum oc lýsitollum. eru vj bænhus af þessum. sungit annannn huern dag helgann til liotastada. [oc x aurar j bokum[3]).

---

428. [1332].

Máldagi Pétrskirkju á Ámúlastöðum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 23 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 13b—14a skr. 1601

[Amula stodum. gamall maldagi[4]).

Peturs kirkia a æmulastodum a prestz skylld j heima landi oc xij ær og eina ku.

messuklædi ein. kalek oc hokul oc stolu. kross. mariu skriftt oc peturs skriftt. kluckur ij oc biollur ij. alltara klædi ij. glodaker. oc sacrarium. munnlaugh. blystikur ij.

þar liggia vnder ix bæir fyrir vtann fliot at hælfum lýsetollum oc tiundum ollum. en groptur ad ollu. iij bæier at tiundum oc lysitollum firi ostann fliot.

þar liggia vnder ij vtkirkiur.

[Jtem kv oc viij merkur vax[5]).

---

[1]) [sl. 268; [2]) xix, 268; [3]) [mun vera seinni viðbót; [4]) [Womulastadir 268; [5]) [líklega viðbót Gyrðs frá 1353.

429. [1332].

MÁLDAGI Jónskirkju postula á Eyvindarmúla í Fljótshlíð [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 23 skr, 1598; Landsb. 268. 4to bl. 14a skr. 1601.

Eyuindarmule. [Gamall maldagi[1]).

Jons kirkia postula at eÿuindarmula æ prestz skylld j heima landi.

ix ær. messuklædi ij vtann stolu oc handlin skorter til annara. alltara klædi iij. kantara kapu eina. slopp. j. kross sæmilighann med likneskium. mariuskrift oc jons skriptt. munnlaughar ij. glodarker. elldbera. merki eitt. halft annat hundrat j bokum. oc vatzketil. fonts vmmbunat. kluckur iij. textabunat med silfur. paxspialld. alltaris steinn buinn. tiolld vmmbuerfis kirkiu.

Þangat liggia ij bæir ad tyundum oc tysitollum. syngia annann huern dag helgann til hlidarenda. oc takazt ij merkur.

[kirkiann a kalek oc kertistikur ij.

Jtem lagdi solmundur til iij ær oc ku[2]).

---

430. [1332].

MÁLDAGI Maríukirkju í Teigi í Fljótshlíð [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 23 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 14a—b skr. 1601.

Teigur. [Gamall maldagi[3]).

Mariu kirkia j teighi a þridiung j heima landi. þridiung j butrallda stodum.

vj kugilldi. iij messuklædi. kalek. ij corporalia. kluckur iiij. alltaraklædi iij. kertistikur ij. munnlaugh. glodarker. slopp.

---

[1]) [sl. 268; [2]) [mun vera viðbót frá Gyrð 1353 eða síðar; [3]) [sl. 268.

kantarakapu. alltarisduka iij. kross sæmiligann steindann. mariu skriftt. andres skrift. vj merkur vax. brik sæmiliga. tiolld vmm kirkiu. skrin litit.

þangat liggia vndir vij bæier at tijundum oc lysitollum. alltaris steinn med reliquiis. eru af þessum iij bænhus oc tekst half mork af hueriu. tekur prestur heima iiij merkur.

kirkiann a sæmiligann kalek gylltann er þorsteinn Halsson[1]) gaf til.

Jtem lagdi haralldur[2]) þar glerglugg firir[3]).

---

431. [1332].

Máldagi Maríukirkju á Breiðabólstað í Fljótshlíð [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 23—24 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 14b—15a skr. 1326 braut kirkju á Breiðabólstað í Fljótshlíð fyrir ofviðri laugardag fyrir páska (= 22. Marts).

Breidabolstadur. [Gamall maldagi[4]).

Mariukirkia a breidabolstad. a heimaland allt. samstade hina ytre. konungsmula halfvann. þorugnup. borgarholt. skælmhollt.

xvj kýr. niutigher asaudar. xx hundrut j metfe. vij ross roskinn. ij. þreuetur. j. tuæuett. ij veturgomul. ýxn ij fiogra vetra. oc einn v vetra. iiij kalfa. xvj saudi tuæuetra oc xl. veturgamla. iij naut tuæuetur. vij. veturgomul. jn summa halft v kugilldi oc xl.

iij vætter smiors oc ccc skrædar[5]). xxx fiordunga skýrs. xx fiordung kiotz.

hun a niu manna messuklædi. oc ij hokla lausa. vij kantara kapur. iiij. alltara klædi med dukum. ij dalmatikur oc einn subtil. iiij. sloppa. iiij kaleka. fonz vmmbuning. vatzker.

---

[1]) Þorsteinn prestr Hallsson er nefndr í dómi um fjörumörk Holtskirkju 16. Aug. 1363, og 1353 í Skarðsmáldaga Gyrðs; [2]) Jón Haraldsson í Árbæ (Vilch.) kynni að vera sonr hans; [3]) strykar út 268; [4]) [sl. 268; [5]) skreidar 268.

glodarker. iij smellta krossa ij. sæmiliga. skrin ij med helgum domum oc textum euangeliorum buinn. alltaris stein buinn. kluckur vj oc biollur ij. mariuskriftt oc iacobs skrift oc kross storann med trie steindur vel. messufata kista oc sacrarium munnlaug oc tiolld slik sem eru.

þangad skal giallda fra kirkiulæk gellding gamlann oc halfa vætt matar.

vr langagerdi. a lodna oc lembda. adra snoggva oc gellda.

vr lambey. a gellda.

fra vpsolum. gellding tuæuetran oc halfua mork.

vr ey. gellding tuæuetran.

fra tialldastodum. gellding gamlann oc vsthlæf[1]).

vr skarde hinu eystra. ij tuæuetra gelldinga oc osthlæf.

af breckulandi. tuæuetrann gellding.

fra gelldinga læk. gellding tuæuetrann.

af þorle[i]fsstodum. gellding tueuetrann.

fra geilum. vetrgamlann oc gamlann saud.

fra vamulastodum. gamlann oc veturgamlann.

vr vatzdal. tvævetrann.

fra bergþors huoli. ij. gelldinga.

frā reynifelli gellding gamlann.

vætt miols vr hafvi[2]).

vætt vr þyckuabæ.

fra arngeirstodum gellding tuevetran.

xij rossa hofn j fiflaholltt hit eystra vmm vetrin.

stodrossa beit j kirkiulækiar land. oc rettar halld ad hunnzmel.

vj aurar vðru j vlfsstodum oc halfvann fiorda eẏri j fit vestri.

hond hins heilaga iohannis holensis med armleggium.

cccc j bokum. ij jarnstikur storar. toflu yfir alltare.

þangad liggia vj oc xx bæier ad allri skylldu. þar skulu vera iij prestar oc ij diaknar.

[At auk þessa lagdi sijra haflidi[3]) til kirkiunnar fiorar

---

[1]) osthlef 268; [2]) hðfum 268; [3]) nefndr í bréfi um rekamörk Holts undir Eyjafjöllum 1363.

kyr. xxx asaudar. fimm hross gaumul firi þat sem gefist hefur til. halft land ad konungsmula. iijc fioru er liggur vid mariu fioru. skogur er liggur hia stapa[1]).

---

432. [1332].

Máldagi Maríukirkju að Neðra-Hvoli (Stórólfshvoli) [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 24 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bls. 15b skr. 1601. Vilchinsmáldagi er styttri en þessi, en þessi ber það með sér að hann er eldri. Seinasta línan mun seinni viðbót.

nedra huol. [Gamall maldagi[2]).

Mariu kirkia oc hins heilaga olafs at huale nedra a prestz skylld j heima landi. dufþaks hollt.

v. kugilldi uis nema framar profuizt.

heima manna tijund. oc groptur oc lysitollar. oc af xij bæium odrum j allre skylldu. enn vr langagerdi onnur huer missere.

Jtem gaf ion fra efra huali. kirkiunni hundrat vöru. j salugiof.

fru þuridur[3]) æ at giallda kirkiunni kugillde firir ku þa er hun selldi fra kirkiunni.

hun a v. manna messu klædi oc vij hokla. v. alltara klædi med dukum. kantara kapur iij. oc ein med sylfurflingiu[4]). fontklædi. sacrarium munnlaugh. glodarker oc vatzketil. sloppa ij. kaleika ij. textum euangeliorum buinn med silfur. cc. j bokum. kluckur vj. oc biollu eina. krossa iij. likneski vij. oc mariu skriftt. tiolld vmm alla kirkiu. glergluggar v. vatzkarl rifinn. jarnstiku stora oc krokstikur. v. kertistikur ij med kopar. brik yfver alltare. baksturjarn.

---

[1]) [kynni að vera viðbót frá 1353; [2]) [sl. 268; [3]) Frú Þuríðr nefnd í Laurentius sögu 1326 (Bps. I, 841, 898). Er þetta hún? Ekki nefnd hjá Vilchni, [4]) flijnngiu 268; fliugu 263.

þadan skal syngia annann huern dag helgann til efra huals oc taka ij merkur. tekur prestur heima iiij. merkur.
[Jtem ijc j flytianda eyri[1]).

433. [1332].

Máldagi Ólafskirkju á Skymstöðum (Skúmstöðum) í Útlandeyjum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 24—25 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 15b—16a skr. 1601.

Skymstader. [Gamall maldagi[2]).

Olafs kirkia a skýmstodum a prestz skýlld j heima landi. vj. kugilldi. iiij messoklædi. alltaraklædi iij. kantarakapur ij. einn slopp. glerglugga iij. kluckur vj. glodarker. vatzketil. kertistikur iiij. skrin med helgum domum oc alltaris stein buinn. kaleka ij. krossa ij med likneskium oc enn adra ij. mariu skriftt. olafs skriftt. thomas skriftt. tabulum yfer alltari. tiolld vond vmmhuerfis kirkiu. munnlaugar ij.

þangat liggia xj bæier at tijundum oc lysitollum. af forsæti at halfu.

434. [1332].

Máldagi Nikuláskirkju í Odda á Rangárvöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 25 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 16a—b skr. 1601. AM. Dipl. afskrr. 2140 »ex transscripto originali templi Oddensis in charta« gerðu 1597 eptir gömlum máldagakverum í Skálholti. Sbr. máldagann 1270 (Dipl. Isl. II Nr. 34).

Odde. [Gamall māldagi[3]).

Nicholaskirkia j Odda a heimaland allt.

[1]) [kynni að vera viðbót frá 1353; [2]) [sl. 268; [3]) 263; frá [sl. 268.

frodahollt. ij. langagerdi. yzta gardzvika hælfvann oxahrugg. þula heidi.

hælfvann þridia tőg kua.

halft annad hundrat æsaudar.

vijc j rossum.

ixc j metfie oc er þa lokid firi xij merkur vax.

þad er skyllda ad luka j odda huert haust halfvann fiorda togh gamalla sauda. halfuann fiorda togh tuævetra. oc eru þar j þrir veturgamlir.

xij saudi veturgamla vr nefurhollti huertt vor.

saud veturgamlann vr hreidri.

annann af skammbeinstodum.

þridia af strandarhofdi.

iiij vr galltarhollti. oc viij alnar soluvadar.

xij aurar skylld j melkot[1]).

sex aurar j guthormshaga.

xij alnar a vakursstodum.

a oxahrugg xv alnar.

vj aurar j dufþakshollte.

j vesturholltum xxx letorfs[2]).

fyrir ofann leiti j eyium vt. c. skreidar. oc iiij salltbelger.

sandhola feria oleigis ævinliga þeim sem j odda býr.

half xvda vætt matar. huerr bonda[3]) sa sem býr mille þiorsar oc jokulsær a solheimasandi a at luka þangat fiordung matar j osttoll. sa sem þingfararkaupi a ad gegna.

vr dynskogum x fiordunga smiors oc xiij merkur oc færa j skoga firir veturnætur.

Hun a innann sig xij manna messuklædi. oc iij hokla lausa. ij. dalmatikur oc ij svbtila. viij kapur oc ij myrkblar litlar. iiij antependia. ij med glitudum dukum. eitt til litla alltaris med glitadum duk. fontzvmmbuning. toflu fyrer haalltari oc adra vpp yfver. skrin. oc ij smellta krossa. oc einn gylltann med stalli basiliskum. alltaris steinn buinn oc textum buinn. iiij kertistikur smelltar. oc ij med kopar. oc ij jarnstikur. mariu skriftt stora. jons skriftt. nichulas skriftt. thomas skriftt.

---

[1]) melakot 268; [2]) lętorfs 268; [3]) bonde 2140.

oc mariu skriftt magdalene. kaleka iij. vatzker med kopar. munlaugh ad skijra born j. sloppa iiij. stol oc messufata kistu. sacrarium. munnlaugh. glodarker. ij. kluckur vj.

---

435. [1332].

MÁLDAGI Pétrskirkju í Gunnarsholti [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 25 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 16b—17a skr. 1601. Vilchins máldagi er miklu leingri, en fyrri partr er þar eins og hér.

Gunnarshollt. [Gamall maldagi[1]).

Peturs kirkia j gunnars hollti æ fiordung j heima landi oc kotbreckum med ollum gognum oc giædum. þeim sem þar liggia til.

xvj[2]) kugilldi.

halft þridia hundrad j bokum.

þangat liggur vndir kirkia at gelldinga læk. bænhus a heidi med tiund oc iiij bæir adrir at ollum skylldum.

[kluckur iiij. glerglugg sæmiligann[3]). fern messuklædi. oc einn serkur at auk. hokul lausann. kaleka ij. tuo corporalia. kantara kapur iiij. alltara klædi iij. skrin. messingar kross litill oc tabulum. messinghar kertistikur iiij oc ein med jarn. glodarker eitt nytt. kola oc kertahialmur. mariuskriftt. bordar ij. vatzketill. fontz vmbuningur. ccc voru er þorsteinn[4]) gaf. c j vadmalum er gefit var med liki valgerdar.

---

436. [1332].

MÁLDAGI Pálskirkju á Keldum [er Jón biskup Haldórsson setti].

---

[1]) [sl. 268; [2]) xvij 268; [3]) [sl. 268; [4]) þorsteinn Nikulásson í Gunnarsholti drepinn 1343; Pétur þorsteinsson seldi Snorra Jónssyni jörðina (Vilch.).

AM. 263. Fol. bls. 25 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 17a skr. 1601.

[Kelldur. Gamall maldagi[1]).

Pals kirkia æ kelldum a fiordung j heima landi oc halft sandgil.

vjc. j busgagni oc eina ku.

messuklædi iiij oc ij hokla lausa. ij. sloppa. alltarisklædi iiij. med dukum. kantara kapur iiij. oc lecktara duk. kaleka ij. tiolld vmmhuerfis kirkiu. munnlaughar ij oc klofa. kertistikur v. oc hin vj. stor med jarn. skrin med helgum domum. krossa iiij oc lecktara. mariuskrifter ij. einn glergugg. peturs skrift oc pals skriftt. kluckur vij. xiij merkur vax oc mork reykelsis. glodarker ij. oc elldbera. baksturjarn. messufatakistu olæsta. merki ij. fontz vmmbuning. cccc j bokum.

---

437. [1332].

Máldagi Nikuláskirkju í Eystra-Skarði á Rangárvöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 17b skr. 1601. Árið 1300 féll bær í Skarði enu eystra fyrir landskjálpta (annálar); 1389 eða 1390 tók af Skarð og Tjaldastaði fyrir Heklugosi (annálar).

Eystra skarde.

Nicholaskirkia j eystra skardi ä halft heimaland.

asaud sextÿgi oc ij ær. þriar kÿr.

þrenn messoklædi oc vmm framm messu serk. stola. hofudlijn. fontur. ij. kantara kapur. ij. kerttistikur oc hin þridia jarnnstika. tiolld vmmhuerfis sig. glodaker oc elldbera. mvnnlogar. ij. oc kirkiu kolu. alltaraklædi ij. brijkar klædi sæmiligt. kerttistikur iiij. texta.

---

[1]) [Kelldumm 268.

438. [1332].

MÁLDAGI Pétrskirkju í Næfrholti [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 26 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 17b skr. 1601. Þessi máldagi er orðrétt með öllu eins hjá Vilchni, nema þar er viðbót sem ekki á við.

næfurhollt. [Gamall maldagi[1]).

Peturs kirkia j nefurloste[2]) æ prestz skÿlld j laundum[3]). xxx. asaudar oc iij kyr oc gefa vndann freadagh. laughardagh. drottins dagh. sinn daginn vndann huerre j huerre viku. kluckur v. tiolld vmmhuerfis kirkiu. glerglugg. glodarker ij. munnlaug. kertistikur v. kross sæmiligann. skrin oc mariu skrift. kalek gylltann. alltarisklædi iiij. messuklædi ij. kantarakapu oc slopp. iiij merkur vax. oc vj aurar reykelsis. font med vmmbuningi kerta fioll[4]). kertastokk. c j bokum.

tekur prestur iiij merkur.

---

439. [1332].

MÁLDAGI Pétrskirkju á Leirubakka á Landi [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 26 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bls. 17b —18a skr. 1601.

Leirubacke. [Gamall maldagi[5]).

Peturs kirkia a leirubacka a suo mÿkla jskylld j landi. at þar skal vera prestur heimilisfastur oc taka iiij. merkur.

Hun æ iij kugilldi oc. cc. j bokum er ærni[6]) gaf. messuklædi ein. kalek. kantarakapu oc slopp. glerglugg oc kross. jons skrift baptiste oc mariu skriftt. kluckur iij. tiolld vmmhuerfis sig. glodarker. oc elldbera. munnlaugar ij. oc kirkiu kolu. alltara klædi ij. brikarklædi sæmiligt. kertistikur iiij. texta.

---

[1]) [sl. 268; [2]) næfurhollte 268; [3]) landinu 268; [4]) þannig 263, 268; [5]) [sl. 268; [6]) Árni Ólafsson á Leirubakka dó 1339 (Isl. Ann).

440. [1332].

MÁLDAGI Þorlákskirkju í Klofa á Landi [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 26 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 18a skr. 1601.

Klofe. [Gamall maldagi[1]).

At þorlaks kirkiu i klofa skal vera heimilis prestz skylld.
hun a ij kýr. xviij ær.
þangath liggur bænhus j mork.
hun a messuklædi oc kalek. er þorbiorn bonde[2]) jatadi. kross oc þorlaks likneski. koparskrin[3]). med helgum domum. toflu yfer alltare. kertistikur ij med kopar. slopp oc glerglugg. alltaris steinn buinn. kluckur ij oc biollur ij. glodarker. munnlaugar ij. tiolld slijk sem eru. oc þorlaks soghu.

441. [1332].

MÁLDAGI Michaelskirkju í Skarði hinu ytra á Landi [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 26 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 18a—b skr. 1601.

Skard. Gamall maldagi.

Michaels[4]) kirkia j skarde æ heimaland hælft med skogum oc xiij kýr. med þorlakz ku. c. asaudar.

kluckur vj. glerglugga viij. v. manna messuklædi. sloppa ij. kantarakapur iij. oc kaleka ij. alltaris steinn. skrin. mariu skriftt oc kistil[5]) oc budka ij. kertistikur iij. glodarker. oc elldbera. bakstur iarn ein. munnlaughar ij. horn ij. biarnfell oc tiolld vmmhuerfis sig. alltaris klædi fern. læs oc merki ij. krossa iij. font med vmmbuning.

kirkia j skardi a tiund fra hellum oc fra æ oc xviij alner

[1]) [sl. 268; [2]) Klofa-Þorbjörn dó 1373 (Isl. Ann.); [3]) koparsker(!) 263, 268; [4]) Nichols 263; [5]) kistu 268.

enn fra a tijund af ýrsum[1]) oc skarfvanesi oc grof oc eskihollte. oc fra galltalæk tiund.

kirkiann a x hundrat j bokum.

þar skulu vera prestar ij oc diakn. hun a kistu oc stol. michals skriftt[2]).

---

442. [1332].

Máldagi Ólafskirkju á Völlum (Stóru-Völlum) á Landi [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 26—27 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 18b—19a skr. 1601.

[Veller. Gamall maldagi[3]).

Olafs kirkia a vollum a fiordung j heima landi.

kyr viij oc sio tighi[4]) asaudar oc ij ær.

kirkiu tiolld slijk sem eru. bruner ij oc brikar tiolld ij. v. manna messoklædi oc einn hokull lausan. alltara klædi iiij. sloppa ij. kantarakapur ij. kaleka ij. ij krossa smellta litla. skrin ij med helgum domum. alltaris steina ij. oc annann buinn. mariuskriftt oc olafs skrift. kluckur iij. oc [ein brotin[5]) liggur nidri. bialla ein . kertistika stor med iarn oc ij litlar med kopar. sacrarium munnlaugh oc kola. pund vax oc half. v. mork reykelsis. ij merkur frijdar firi kertistiku er biarni lauk fyrir kertistiku. bakstur iarn. glodarker oc elldbera. kertaklofvar ij.

þangat liggia vnder xj bæir at tijundum oc lysitollum.

þadann er songur j flagbiarnar hollt huern dag helgan oc dagh j ymbrudoghum ollum. þar skal syngia messu vigilia dagha. alla þā er fyrr er sungit epter vmm daginn. þar skal syngia at vincula petri oc sebastianus messu. blasius messu. oc taka iiij merkur kaups.

---

[1]) yrjvm 268; [2]) hér kemr á eptir klausa frá Gyrð biskupi 1353, og er þetta því eldra; [3]) [A Vollum 268; [4]) tigia 268; [5]) [einn brotinn(!) 263, 268.

songur a kyraugha stadi oc lunans hollt oc syngia annann huern dagh huært oc taka ij merkur huært.

syngia skal allar tijder efstu viku oc paska viku j flagbiarnar hollte. ef þeir vilia er þar hua. enn ef þeir vilia ei þa skal j lunanshollte oc [a] kyraughastodum. hælf mork tekz huært. heimollt skal þeim at ei se sungit ef þeir vilia.

vaxtollur liggur til valla af þessum þrim kirkium. ef ei eru sungnar jolatijder.

þar sem prestur syngur fyr helgha dagha vm langha fostu. þar skal nonmessa[1]) fyrer oc sua þar sem hann syngur sijdarr þar skal sælu messa epter vm daginn. þar er ij presta skylld oc diakns.

---

443. [1332].

Máldagi Ólafskirkju í Snjallshöfða á Landi [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 27 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 19b skr. 1601. Sami máldagi er tekinn orðréttr upp í Vilchinsbók, og er það eitt með öðru vottr þess, hve sumt í henni er miklu eldra en hún sjálf.

Sniallzhofdi. [Gamall maldagi[2]).

Olafs kirkia j sneallz hofda a prestz skylld j heima landi.

hun a kalek oc messuklædi. bokaskref iij. rodukross einn. kertistiku. alltaris blæiu oc alltara klædi. munnlaugh. vatzketil oc glodarker. kyr ij. oc vj ær. kluckur iij. tiolld vond vmm saunghus.

---

444. [1332].

Máldagi Maríukirkju að Á eða Árhæ í Holtum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls 27 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 19b skr. 1601. Seinustu tvær línurnar kynnu að vera viðbót Gyrðs biskups frá 1353.

---

1) 268; von messu 263; 2) [sl. 268.

A edur Arbær. [Gamall maldagi[1]).

Mariu kirkia at æ oc johannis baptiste a prestz skylld j heima landi.

vj kyr oc vj ær. messuklædi ein oc kalek. vij. merkur vax oc mork reykelsis. kluckur v. oc kertistikur ij. alltaraklædi iij. oc alltaris stein. glodarker oc elldbera. smellta[2]) kross. mariu skriftt.

þar liggur til tiund heima manna fra raudalæk hinum efra. oc vr litlu tunghu. af brecku.

groptur af þessum bæium raudalæk hinum nedra oc af arnkotlustodum. oc vr meiri tungu oc þadann halfur lysitollur.

prestur fra æ skal syngia j tungu oc taka þar ij merkur. til raudalækiar efra oc taka þar v. aura. j litlu tungu oc taka þar halfa mork æ hueriu ære. af ollum þessum bæium sem her eru nefnder. skulu menn sækia skrift oc þionustu oc adrar naudsyniar. til þess prestz sem at æ syngur.

[kirkiann a glerglugg.

jtem iij hesta[3]).

---

445. [1332].

Máldagi kirkjunnar í Kálfholti í Rangárþingi [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. sls. 27 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 20a skr. 1601. Í Vilchinsbók eru tveir máldagar fyrir Kálfholtskirkju og er hún þar nefnd Ólafskirkja.

Kalfhollt. [Gamall maldagi[4]).

Kirkia j kalfholte a þridiung j heimalandi.

x kyr . lx asaudar. ij hross.

messuklædi ein. kalek. ij krossa. klockur iij. ij litlar biollur. glodarker. fontz vmmbuningur. sloppur. kertistika med kopar. sacrarium. munnlaug. xv merkur vax eda kugilldi.

---

[1]) [sl. 268; [2]) smelltann 268; [3]) [mun vera yngri viðbót; [4]) [sl. 268.

Þetta lagdi sijra þorbiorn[1]) til. kross med ij likneskium. brik. mariu skriftt. olafs skriftt.
þar æ at vera heimilis prestur oc diakni.
[skirnar ketil oc vatzketil[2]).

---

446. 1333. á Kirkjubóli.

Vígslumáldagi Maríukirkju á Kirkjubóli í Skutulsfirði, er Jón biskup Haldórsson setti.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 5, skrá á skinni frá c. 1500; JSig. 143. 4to bls. 277 c. 1600; AM. dipl. afskrr. 822; IBfél. 79. 4to bls. 211 skr. c. 1690—1700; Landsb. 107. 4to bls. 402 c. 1730. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 88—89. Þessi máldagi er tekinn upp í Vilchinsbók svo að segja orðréttr.

Anno domini ϺͦͦͦͦϺ°. ccc° xxx° iii vigdi herra jon biskup kirkiv æ kirkiuboli j skvtvlsfirdi. gvdi til dyrdar Ϻariv drottningv og helgvm jone gvdspialla manne med þessvm maldaga at þar skal syngia annan hvern dag helgan Ϻesso og hinn fiorda hvern ottv savng. greida presti tvær merkur j tida offur. þar er kirk[iu]messv dagur olafsmessv sidari. skal þar þa hallda heilagt ok æ fossvm og eingidal. herra jon biskup gaf þar til kirkivnar gvdi og henne til heidurs og þeim til syndalavsnar sem þangat sækia og j skilum væri vid gvd ok heilaga kirkiv tvttvgv daga afgipt æfęnlega æ kirkiu dagen æ mariumessvr fiorar og hada messv daga jons postula. þar skal grafa lik heima manna ok fra fossvm og þeirra sem þar andazt heima eda þar j landeigninne. þar tekz heima tiund og lysi tollvr heima manna og sva fra forssvm og tivnd or eingidal en eigi lysitollvr. kirkian æ land at forssvm og tua[v] kvgilldi. þeir menn eru skyllder at hallda kirkiv dag æ eyre sem halda æ kirkivbóli og æ fir nefndvm bæivm. og þangat lvka

---

[1]) Þorbjörn prestr þorsteinsson veginn við kirkjualtarið í Kirkjuvogi 1334 (annálar). Þetta mun þó varla vera hann; [2]) [mun vera yngri viðbót.

tivnd. þangat liggia tivnder þeirra manna er eigi[1]) giora skipti tivnd æ savgdvm bæium.

---

447. 1. September 1333. í Selárdal.

Máldagi kirkjunnar á Eyri í Skutulsfirði, er Jón biskup Haldórsson setti.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 5, skrá á skinni frá c. 1500 með Kirkjubólsskjölum; JSig. 143. 4to bls. 278 á pappír c. 1600; AM. dipl. afskrr. 822; IBfél. 79. 4to bls. 311—13 papp. c. 1690—1700; Landsb. 107. 4to bls. 503 c. 1730. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 89—90.

Þeim avllvm godvm monnum sem þetta bref sia edur heyra. sender broder jon med gvdz myskun biskup j skalholti q[vediu] g[uds] ok sina.

ver giorum kvnnigt at ver havfvm samþykt skilmala þeim sem sira marteinn þorarins son giordi firi sig og sina epter komendur milli kirkivnar æ eyre j skvtvlsfirdi. og jons bonda þorvalldz sonar æ kirkivboli j fir nefndvm firdi og þeirra er epter hann koma lavglega. samdi þeim at þar væri savngvr sem at fornv hefur verit. en lyctiz tvær merkur j tida offur. tivnder og lysitollvr allra þeirra manna sem þar erv heimilis faster skal heima takazt. hier j moti gaf fyr nefndur jon j fasta eign kirkivnar xviij ær tvær kyr hvndrat fritt. nv af þvi at þeir toko havndvm saman hier vm firi oss þa stadfestum ver þessa þeirra giord og vilivm at sva[2]) halldizt hedan af og til sans vitnisburdar hier vm settvm ver vort insigli firi þetta bref er giort var j selardal anno domini. ꝏ. ccc⁰. xxx⁰. tercio kalendas septembris.

---

[1]) Hér hefir upphaflega verið bætt við: eru; [2]) sav, hdr.

448. 15. Mai 1334. [í Björgvin].

"Anbyon gulsmidhir» gerir kunnugt að hann hafi með samþykki Gunnhildar konu sinnar selt Hemingi ábóta í Munklífi tíu mánaða mataból í Innratúni í Eiði fyrir tólf aura silfrs hvert ból, sem eigi að vera æfinleg eign klaustrsins, sé eigi innleyst á tíu ára fresti; fór þetta fram hjáveranda «herra Hauki Erlendzsyni...» en bréfið er gert «a fimtande rikis mins vyrdheligs herra Magnusar medh gudz miskun Noregs Suia oc Gota konungs a Halluardzuokudagh om varith». Er þetta hinn síðasti gjörningr, er Haukr kemr við, að því, er menn vita, því hann andaðist rúmum hálfum mánuði síðar, eða 3. Júní 1334.

(Munklífisbréfasók Chria 1845 bls. 89; Dipl. Norv. XII, Nr. 83, eptir Add. B. U. Hafn. Nr. 98. 4to).

---

449. [1334].

Formáli [Egils] Hólabiskups fyrir umboðsbréfi handa [Ólafi] presti, er hann sendir fyrir sína hönd á fund [Páls] erkibiskups í Niðarósi.

AM. 350. Fol. bl. 149a skinnb. (Skarðsbók) skr. 1363. Þetta er í handritinu næst á undan statútu Páls erkibiskups hinni I, 1334. Egill og Jón biskup voru stefndir utan það ár; Jón fór; Egill sendi séra Ólaf, en hann varð strandaglópr (Isl. ann.).

[Cartaginem nidrosiensis archiepiscopi[1]).

Reuerendo in christo patri domino suo. p[aulo]. dei gracia[2]) archiepiscopo. nidrosiensi. Eadem gracia[2]) [episcopus holensis[3]). salutem cum omni reuerencia obediencia. et honore.

Nouerit paternitas uestra quod uirum prouidum. et discretum. ꝟº. probum. nostrum. facimus. constatimus et ordinamus nostrum uerum. et legitimum. procuratorem ad uisitandam nomine nostro. pro hoc anno. et duobus alijs sacro sanctam sedem nidrosiensem pro ut uestra nobis pietas[4]) indulsit. dantes et consedentes. eidem ueniam[5]) et potestatem

---

[1]) [svo skb., r.: cartha nidrosiensi archiepiscopo?; [2]) gra, skb; [3]) [epo(!)hol., skb.; [4]) pietatis, skb.; [5]) meram, skb.

liberam ad omnia et sing[u]la patienda qve huius modi uisitacionis natura requiret.

Jn cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum.

Datum. et cetera.

---

450. 22. September 1334. i Niðarosi.

Skipan Páls erkibiskups í Niðarósi hin fyrsta.

A.

Latínski frumtextinn.

AM. 350. Fol. bl. 149b—150b, skinnb. skr. 1363. Prentaðr er þessi texti í Norges gl. Love III, 377—79.

Bref páls erchibiskups i nidarosi.

Jn nomine domini amen. Paulus dei paciensia nidrosiensis ecclesie archiepiscopus. Halluardus hamarensis. Salomon osloensis. Ericus stauangrensis. eiusdem gracia episcopi. nidrosiensis ecclesie suffraganei. vniuersis christi fidelibus per nidrosiensem prouinciam constitutis salutis eterne gaudium in filio uirginis. Residentes in sacro prouinciali concilio reparacione morum et statu ecclesie reformande(!) et ab inimici framea animabus nostro regimini commissarum (!) eruendis. prout ex iniuncte nobis debite(!) seruitutis obligamur.

Jn nomine patris et filij et spiritus sancti.

1. Jn primis statuimus de uita et honestate clericorum. ut castor(!) et continenter uiuant. statuta predecessorum nostrorum et precipue duo ultima felicis recordacionis elaui archiepiscopi predecessoris nostri in concilio bergensi edicta innouamus. approbamus. satificamus(!) omnibus alijs et singulis predecessorum nostrorum statutis in concilijs prouincialibus que preter iura uel contra canones sunt edita penitus abrogatis. preter que in istis nostris statutis subsequuntur. penas et modum puniendi transgressores et precipue notarios(!) fornicatores et eorum focarias ad ius commune reducentes.

2. Jtem statuimus ut in monasterijs quibuscumque nullus

precio uel pactione recipiatur in fratrem uel sororem. nec prebendarios seu prebendarias sine suorum dyocesanorum consensu. quod si factum fuerit ipsi recipientes tales pactiones siue bona ex ipsis prouenientia ipso facto tocius administracionis iure et prelacionis auctoritate sint priuati. Dantes uero et consentientes ad arbitrium dyocesani puniantur. et quod abbates et abbatisse in sua consecracione iurent. et moniales in suis benedictionibus ut hijs non consentiant corporale prestent iuramentum.

3. Jtem sacro approbante concilio docuerimus(!) omnes et singulos clericos. cuiuscumque condicionis status dignitatis uel ordinis existant. priuilegijs sedis apostolice qualitercumque abutentes. seu casus ab episcopis seruatos seu per prouincialia uel sinodalia statuta sibi temere usurpantes. uota peregrinationis auctoritate propria pro suo libitu indiscrete committantes uel penitencias publicas relaxantes. ipso facto excommunicacionis siue(!) subiacere.

4. Jtem statuimus ut clericus. cuiuscumque status ordinis uel dignitatis existat. qui procurat a rege uel a seculari potestate distincte uel indistincte manifeste uel occulte contra iusticiam se tueri. quo minus pro suis excessibus a suo iudice ecclesiastico corrigatur. ipso facto excommunicacionis sentenciam incurrant.

5. Jtem precipimus quod statuta domini vilhelmi sabinensis cardinalis condam legati ad noruegiam diligenter obseruentur et singulis annis in synodis publicentur.

6. Jtem prohibemus sub interminatione maledictionis eterne. ne aliqui indiscretas indulgentias pronunciare presumant.

7. Jtem statuimus quod claustra monialium sub diligenti custodia et firma clausura precipue de nocte obseruentur. nec clericos uel laicos. religiosos uel seculares post earum uesperas ad se ingredi permittant. nisi urgens necessitas et euidens utilitas id exposcat et tamen non in locis et horis suspectis.

8. Jtem declaramus quod episcopi quilibet in sua diocesi. archiepiscopus in tota prouincia possint dispensare uel dispensando relaxare statuta super obseruatione ieiuniorum et feriarum. et nullis(!) nisi ex commissione ipsorum sibi specialiter facta.

9. Jtem quod in statuto bone memorie domini Elaui cauetor. ne sacerdotis(!) uel alie beneficiate persone non admittantur ad penitenciam nisi decimam partem bonorum per ecclesiam acquisitorum ecclesie relinquant. interpretamur nomine penitencie. quantum ad illum articulum. absolucionem intelligi. non quin possint audiri et ad ueritatis uiam induci. at eciam salutaria consilia eis impendi uel eciam pro alijs suis peccatis absolucionem obtinere.

10. Jtem statuimus. ut nullus sacerdos uel clericus infra sacros ordines constitutus. qui usque ad extremum uite sue in concubinatu notorio compertus fuerit perdurasse. ad sepulturam infra muros uel parietes aut in atrijs uel uestibulo ecclesie. cuius thorum meretricijs amplexibus compertus est uiolasse. uel eciam cuiuscumque alterius ecclesie. quamtumcumque dignam peregit penitenciam. ob detestacionem tam fedi criminis admittatur. et quicumque tales in ecclesia uestibulo uel atrio sepeliuerint uel scienter admiserint. eo ipso ab officio et beneficio sint suspensi.

11. Jtem secundum canonicas sanctiones statuimus. minus(!) ut concubinis seu focarijs clericorum infra sacros constitutor[um] iniungatur penitencia tamquam et sacrilegio pro adulterio s.(!) si occulte sint. si uero sint notorie nisi monite a peccato destituerint excommunicentur. et publice excommunicate in sua malicia perdurantes in ecclesia nuntientur.

12. Jtem precipimus quod episcopi et eorum officiales clericos habeant iuratos ad eorum acta fideliter conscribenda.

13. Jnsuper statuimus quod nulli laico de cetero prepositura uel alie cause spirituales uel spiritualibus annexe committantur.

14. Jtem statuimus quod procuratores prepositorum siue exactores nullam mulctam pecuniariam leuent sine scitu sacerdotis parrochioalis(!) et quod idem sacerdos copiam omnium sic leuatorum in scriptis exhibere ualeat domino episcopo requisitus.

15. Jtem prohibemus ne episcopi abbates abbatisse sev alij ecclesiarum rectores uel prelati presumant suarum ecclesiarum predia terras uel quascumque alias possessiones decetero alicui tradere uel concedere pro suo perpetuo. quod si ali-

cubi attentatum inuenitur in irritum reuocamus. terras et possessiones predictas sic alienatas ad ius et proprietatem ipsarum presentis auctoritate concilij reducentes.

Jn quorum omnium testimonium et euidentiam firmiorem sigilla nostra presentibus [sunt] appensa. Datum nidrosie anno gracie ꝏ⁰. ccc⁰. xxx⁰. iiij⁰. decimo kal. octobris.

B.

Íslenzk þýðing.

AM. 351. Fol. bl. 112b—113b skb. c. 1360; AM. 42A. 8vo bls. 211—12 (§ 1, 9—14) skb. c. 1480; Ny kgl. saml. 1938. 4to (afskr. af 351). Þessi texti er áðr prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 508—511 með latínskri þýðingu, og í Norges gl. Love III, 279—81.

Eptir farande statuta woro gior ok samanskrifut af wirðoligum herra herra Pæle með guðs miskunn Erkibiskupi i niðarosi. Halluardi af hamre. Salomon af oslo. Eireki af stafangri lydbiskupum. ok skyllduliga boðin at hallda ǫllum ok serhuerium j niðaróss erkibiskupsdæmi j fyrr nefndum stad niðarósi. sub anno domini ꝏ⁰. ccc⁰. xxx⁰. iiij⁰. decimo kalendas octobris. Pæls erkebiskups.

1. Jn primis.[1]). fyrirboðit er ollum klaustranna formonnum at taka nǫckurn Reglumann meðr kaupi eða skildaga sua at taka prouentumenn vtan biskups samþycki. en huerr sem tekr þuilikan kaupmæla eðr þat goðz sem afleiðir se af sialfu werkinu af settr valldi ok lǫgmæli allrar sinnar foruistar ok þionostu. en þeir tuennir sem gefa ok samþyckia se pindir sem biskupi likar[2]) ok her til skulu abotar abbadisar ok Reglusystur sueria eið vm j sinum vigslum þuilika luti alldri at samþyckia.

2. Allir ok sérhuerir klerkar huerrar kinndar eða stettar vigslu eða tignar sem huerr er þeir sem með nockurum hætti neyta Rangliga pafaligum priuilegiis eðr draga vndir sik með ofdirf[ð] þa casus sem með lǫgunum heyra biskupinum til. eðr statuta sua sinodalia sem prouincialia. eðr breyta vskynsamliga

---

[1]) Hér byrjar 42; [2]) hér hættir 42 og byrjar ekki fyrri en með § 9.

eptir eiginligri fyst þau sin heit eða annarra sem menn heita at fara af landi brott til heilagra staða. eða leysa eða lina opinberar storskriptir. falla af sialfu werkinu i bannz pinu.

4. Huerr sa klerkr ok huerrar vigslu eðr tignar sem huerr er sa er prolagar(!) ser af konungi eðr weralldligu valldi firir sik eðr færr annan til. eðr með huerium hætti sem hann kemz at þui opinberliga eða leyniliga at hann werndiz moti rettindum sua at kirkiunnar domare fai æigi týktat hann af sinum lytum. fellr slikt hit sama i bann af sialfu werkinu.

4. Statuta herra vilhelmi sabinensis cardinalis þess er fyrrum war legatus til noregs skulu vandliga geymaz ok lesaz æ prestastefnum huert ær.

5. Þat er ok firirboðit vndir ognan eilifrar boluanar at nöckur dirfiz at lysa eða frambera firir folki vskynsamligar indulgencias.

6. Systra klaustr skulu iafnan byrgð wera einkanlega æ nottum sua at eingi klerkr eða leikmaðr. reglumaðr eða wer-alldar maðr komi þar inn siðan wti er aptansöngr. vtan þat krefui fulla nauðsyn eðr vis nytsemi ok þo æigi j grunsemdar stöðum ne stundum.

7. Serhuerir biskupar i sinum biskupsdæmum ok erki-biskup i ollu sinu erkibiskupsdæmi hafa fullt valld til at dis-pensera ok lina skipanir vm föstur ok helgiholld. en eingi lægri stettar. vtan honum se þat valld af þeim einuirðuliga i hendr feingit.

8. Þat er sua stendr i statuto goðrar minningar eilifs Erkibiskups. at þeir prestar eða personur sem beneficia hallda skulu æigi takaz til iðrarar vtan þeir leggi kirkiunni hinn ti-unda part af ollu þui goðzi sem þeir hafa æ henni aflat. skal i þeim staðar nafni idranar skiliaz absolutio at eins yfir þeim articulo. en heyraz skulu þeir mega ok æ sannleiks götu leiðaz. taka hialpsamlig ráð ok af öðrum sinum syndum fa absolu-cionem.

9[1]). Einginn prestr eðr nockurr klerkr infra sacros sa er vitaðr er legit hafa j opinberum friðlulifnaði allt til sins enda

[1]) Hér byriar 42 aptr og nær til enda.

dags skal iarðaz mega innan veggi eða mwra nockurrar kirkiu. ok æigi helldr i hennar vmgǫngum eða forhwsi. huersu auðmiuka iðran sem hann hefir gert. at su fwl synd werði þeim mun rækare. En huerr sem þuilika hefir grafit eða grafa latið j þessum stoðum vitandi se af sialfu werkinu af settr officio et beneficio.

10. Eptir setningum heilagrar kirkiu skulu deigiur eða friðlur allra þeirra klerka sem infra sacros eru taka skriptir sua sem pro adulterio et sacrilegio þegar vpp vist werðr ok se aðr leynt. en siðan opinbert er ok vili þær æigi afleggia vpptekinn glæp æminntar skulu þær bannsetiaz. ok ef þær harðna j sinni illzku boðaz opinberliga bannsettar wera.

11. Biskupar ok þeirra officiales skulu hafa þa notarios sem þeim sueri aðr trunaðareiða þeirra acta dyggiliga saman at skipa.

12. Heðan af skal ok eingum leikmanni fæz i hendr profastzdæmi eðr aðrar andligar sakir eðr andligum lutum afastar.

13. Vmboðsmenn eðr wtheimtumenn profastanna skulu einga akueðna fepinu mega lina æn vitorði soknarprestz, at hann megi syna ok fram bera in scriptis eptir frettr af biskupi huilikur letti[1]) æ er giörr.

14. Þat er ok firirboðit at biskupar abotar abbadisar sua [ok] aðrir kirknanna formenn eða stiornarar dirfiz nǫckurum manni at selia eða veita iarðir eðr bæi eða nockurar aðrar eignir sinna kirkna til æfinligrar staðfestu. En ef þess hefir freistat werit i nockurum stað. þa skal vnytaz ok vndir kirkiunnar valld ok forræði aptr kallaz.

---

451. [um 1336].

Vitnisburðr Sigurðar Bjarna[r]sonar og Þorsteins Tumasonar um skipti á jörðunum Lóni og Daðastöðum.

AM. 276. 4to IV, skb. 1386; Biskupsskjalasafn. 26. 4to skb.

---

[1]) lettir 42.

skr. 1386 (= B). þessi vitnisburðr er settr inn í Hólarekaskrána fornu frá 1296 (Dipl. Isl. II, bls. 310 nótu 6).

Sua fældan æidh suoru þæir siugurdr biarnason[1]) ok þorstæin tumason firer Eghli biskupi nordr i holum. ath biorn prestr jngialdzson sellde j vmbodi lafrans biskups. huert egil[2]) biskup vrskurdade loghligt. landit at lone odde klemetzsyni ok tok firer dadastade skiliande fra sogdu lons lande. allan Reka med Reka gognum ok laug[3])gognum. Hema skurd ok lasshual. vndantekinne almenningu.

---

452. [um 1336].

Afhending staðarins í Kirkjubæ í Hróarstungu, þegar séra Sæbjörn lét hann lausan, en séra Starkaðr tók við.

AM. 263. Fol. bl. 5, skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 129b skr. 1601 og er hér miklu hleypt úr. Séra Sæbjörn er dáinn 1376 (bréf um Sleðbrjótssand) og að því er virðist fyrir hér um bil 40 árum. Þá er og séra Starkaðr ekki leingr í Kirkjubæ, heldr er þar kominn séra Páll.

Kirkiubær [gamall maldage[4]).

Svo mikid tok sira starkadur med kirkivbæiarstad. so sem sira sôbiorn let lausan.

tolf kýr. tueimur æm fatt j atta tigv. sextan saude tuævetra. fimm hrvtar. forostv saudur. tueim saudum fatt j fimtigv. veturgamals fiar. iiij naut tuævetur. sex veturgomul. sex vetra gamall vxe ekinn. sex hross. var þetta alltt saman iiij kugilldi oc fiorutigir.

j virdingar fie. attatige skiolna kieralld oc annad lx skiolna j jordv bædi. tvnna stor. pottur. ketill litill. viij bedir. iiij hæginde. salvn. Blæia med morkvm. tuær abreidur. half tolfta alin hafnar vodar. Reflar ij. pallklædi ij. not oc skip. vont bord. cccc. vorv. voro þetta kollud xx hvndrud. jord a Bondastodum. oc ketilstader ytre halfver. hvndrad lamba afrettur. a vestur eyiar j Torfvastada jord æfvenliga. xv merkur vax oc Reykelsi.

---

[1]) biarnarson B; [2]) eigill B; [3]) land B; [4]) [b. v. 263.

þetta a kirkia jnnan sig. [sǫngbok fra paskvm oc til jola fostv. onnur fra jola fostv oc til paska. vtan commvne. ij. messvbækur per annum. graduale. font. sequentiubok forn oc raung. lesbok de sanctis forn [fra jonsmesso] baptiste oc framan til gregorius messo. vetur hlvti med fornre skipan. þrenn messvklædi. ad avk hoklar ij. kalekar ij. kapvleppar ij. alltaris klædiss(!) iij allvondur dukur glitadur forn oc annar hvitur. fontklædi vontt. sloppar ij. kross smelltur. mariu skriftt. þorlaks likneski ij. lýtid[1]) skrýn. med tonn oc silfur. kluckur iiij. oc iij Biollur. [hulsker(!) med tonn . stikur ij. katerinar skriftt[2]). kirkivketıll vondur. [merki ij. lektare. glodarker oc elldberi vondur[2]).

þetta lagdi sira sæbiorn epter a kirkivbæ. kantarakapv. ij. steintiolld. [Reykelsis bvdk med kopar smellttann[2]).

---

453. 19 Juli 1336. i Tunsbergi.

Skipan Páls erkibiskups í Niðarósi hin önnur.

AM. 351. Fol. bl. 110b—112b skinnb. c. 1360; AM. 42A. 8vo bls. 208—11 skb. c. 1480; Ny kgl. saml. 1938. 4to afskript á pappír eptir 351. Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 511—518 með latínskri þýðingu og í Norges gl. Love III, 281—84.

Hier hefr statuta[3]) byskuppa ok þeirra skipanir

Páll meðr guðs þolinmæði erkibiskup j niðarosi. halluarðr af hamre. salomon af oslo. eirekr af stafangri með þess sama miskunn biskupar. niðaross kirkiu fulltingiarar. senda ollum Réttruandi mǫnnum j niðaross erkibiskupsdæmi frið ok fagnat j drottni jhesu christo.

Jðulig ahyggia hirðligrar stiornar eggiar oss ok aminnir með hugskotzins skygnleika ollum megin æ at lita drottinliga hiorð þa sem oss er með himneskri tilskipan j hendr fengin. at starfsmenn j vingarði drottins geymi sua at plantan hialparinnar at hans krǫptugir vinuiðar kuistir auðg-

---

[1]) [et cetera 268 og fellir kaflann úr; [2]) [fellt úr 268; [3]) statutam, hdr.

aði guðs kristni með auaxstsômu friofi viðlega wtbreiddir. þyrnum vpprættum af hinum neðstum tægum.

Nu með þui at þat er vær astundan at þeir halldi sik aptr af sinum ofdirfðum firir otta pinunnar sem firir ômbunir krapt-anna lata æigi til leiðaz at hallda þat sem skipat er. þui i nafni værs herra heilagrar vskiptiligrar þrenningar ok algiôrrar einingar foður ok sonar ok heilags anda endurnyium wer lôg-tôkum ok staðfestum með Rettinda valldi þessa þings skipanir milldrar æminningar Jons. Jorundar ok eilifs erkibiskups varra forelldra með ollum sinum capitulum klausum articulis þar sem þau werða æigi sialf vsamþyck j sér. ok þar til war statuta hin fyrri ok einkannliga þau sem nu eru sett her at sinni. ok leggium pinur við sumar klausur þeim sem æigi hallda.

1. J fyrstu at huerr sa prestr sem hefir curam anima-rum. ok æigi vill. duelr eða vanrækir at predika firir sinu soknarfolki æ huern sunnudag. eða hit minnzsta sinn j mánaði af almenniligri tru oc hennar articulis. af heilagri skirn ok hueria goða luti þar leiðir af með þeim oðrum capitulum sem til nefnaz j einni klausu þess statuti sem giorði ok sam-setti milldrar æminningar iôrundr erkibiskups. anno domini ꝏ°. cc°. xc°. skal luka firir huert sinn er missir. ij. aura. ok se hann hôfuðprestr. en eyri ef hann er kapelluprestr. vtan hann fai annan til firir sik iafnan at stett ok starfi.

2. [1]) Jtem firirbioðum wer sua sem wið er warat i sama statute. at nockur prestr veiti sacramenta annars þingunaut án orlofi sins soknarprestz vtan full nauðsyn þrôngui til. en huerr er gerir sekiz halfri mork ok bæti aptr soknarpresti þess er hann veitti sacramenta skaða með oðru sem til heyrir. se þo framarr pinndr ef biskupi syniz.

3. Jtem með þui at wer villdum giarna þat af nema at prestum þeim sem hafa curam animarum gefiz færi æ at fara reikandi wt af sinum kirkiu soknum. þar sem folk þeim æ hendi folgit þarniz lôngum þar firir skylldrar þionostu. sua at þar[2]) afleiðir mikin háska salum þeirra allra saman. þa firir-bioðum wer at nockurr soknarprestr dirfiz at fiarlægaz brott

[1]) Hér byrjar 42 með þessari fyrirsögn: [pal]s erkibiskups [nid]rosi-ensis cum [mul]tis allijs s[tatutis]; [2]) b. v. 42.

af sinni kirkiu sua at þat megi merkiaz æn orlofi sins formannz eðr þess er hans stað helldr vtan vissa nauðsyn. nema hann skipi i sinn stað annan sæmiligan prest þann er með fullri vaktan geri hans vices æ meðan. en huerr prestr er at þui werðr kunnr at hann er hálfan manuð samfast af wt sinni kirkiusokn. vtan hann fai profat einhueria af fyrrsögðum eða aðra skynsamliga sok sinnar brottuistar. þa skal luka halfa mork norræna sua þo at biskup æigi kost at pina hann meirr eðr minnr eptir tilferlum.

4. Her til sortar blindleiki agirninnar sua miok hin innri augu sumra prestanna at sakir þess slims er æ sialldrin legz til leid[d]ir af elli firirdæmiligs vvana fa þeir eigi litið lios sannleiksins þar sem þeir fordiarfaz æigi[1]) inn at leiða kaupmæla eðr skildaga aðr þeir veiti heilug sacramenta. æigi at geymandi at varr herra jhesus christus rak þa kaupmenn brott af sinu mustere með hroka æfinligrar firirdæmingar sem þar selldu eða keyptu. eða huilikr haski ifir gnæfir þeirra sælum. þa er þeir seliaz wt selia[2]) hinn helga anda þann er sannliga veitiz j ollum sacramentis. ok werða j þui iafnir eða verri en iudas suikari. Nu meðr þui at agætrar aminningar jorundr erkibiskup værr forfaðir æstundaði af at mæ lyti þessa blindleika fylgiandi sameigit lögmæl ok hætte[3]) settningarinnar skipaði. at i veittum sacramentis skylldi einginn skildagi inn leiðaz. sem finnaz ma i [þui statute[4]) sem hann giorði i niðarosi sub anno domini[5]) ꝏ⁰. cc⁰. cx⁶. þa vilium wer nu þetta sama staðfesta meðr hlif pinunnar. at huerr sem einn prestr huers heiðrs starfs eða stettar sem hann er sa er at þui verðr logliga profuaðr at hann hafi nockurs hattar samkeypi eða skilmæla inn leitt wið þa sem hann hefir gort sacramenta. eða nockura falsliga tælman at þess minnr werði hans þionosta einfolld ok reinlig j þeirre grein. þa skal hann i fyrstu missa þeirrar renntu sem þess staðar lofligr vani stendr til at heiðra kirkiurnar eða þeirra stiornarmenn eptir veitt sacramenta. ok æigi at eins aptr luka þat er hann feck rangliga firir sagðan skilmæla. helldr iafnuel skal hann luka biskupi iafnmikit af sinu goðzi.

---

[1]) sl. 42; [2]) sl. 42; [3]) harte 351; [4]) [statutis 42; [5]) gracie 42.

5[1]). At auk þessa vilium wer at vbrigðiliga se halldin su skipan milldrar aminningar eilifs erkibiskups vors forfóðr sem hann byðr. at kanunkar þeir sem brott eru af staðnum með orlofi sinna formanna taki fulla vóxtu af sinum prebendum. en renta vicarij huers þeirra ok aðrir þungar skylldugir kirkiunni reikniz af þui commune sem þeim liggr til borðz ollum samt. ok gerum af nyiu þa skipan æ. at huerr sa raðsmaðr eða vmgongumaðr firir þeirra commune sem æigi hefir wtlokit sagðar renntr ok tolla aðr hann endi sinn forgang eptir frettr af vmboðsmónnum frauerandi kanunka se af sialfu werkinu wt settr af heilagri kirkiu.

6. En þann articulum j statute iórundar erkibiskups sem hann byðr. at personur skyli sendaz af serhuerium klaustrum ad studium til kiornir af biskupi. ok annan j statute eilifs erkibiskups i huerium hann skipar at þeir sem falla i bann af sialfu werkinu se siðan opinberliga boðaðir bannsettir a kue[y]ktum kertum ok hringiande klockum. eyðum wer ok aftókum með vallde þings.

7. Jtem skipum wer. at þessar constituciones giorfar in consilio viennense. Si quis suadente. de sepulturis. eos qui proprio. de sententia episcopus. ex frequentibus. se lesnar æ prestastefnum ok vanduirkliga wtskyrðar. ok bioðum vndir ognan eilifrar bóluanar at þær se æ geymdar með vanduirkt ok striðleika ef nockurn tima kunna þuilikir casus til at koma.

8. Jtem skipum wer. at þeir klerkar ok klaustramenn ok þeim samþyckiandi sem at þui verða logliga profaðir að þeir hallda sik saman með róngum motblæstri viðr sina formenn. se af settir sinum heiðri eptir kirkiunnar lógum ok forðiz af óllum sua sem frægðarlausir eptir sógðum setningum kirkiunnar.

9[2]). Jtem skipum wer at kanunkar biskupsstolanna þeir sem prestar eru at vigslu ok hallda kirkiur með curam animarum j bygðum eða kaupstóðum segi sialfir messu ok geri sermonem firir folki eptir þui sem guð kennir þeim hit minnzsta einn tima æ áre forfallalaust j þeirri sómu kirkiu.

---

[1]) § 5—7 vantar i 42; [2]) § 9—10 vantar í 42.

þat er at skilia æ kirkiu dag. eðr in festo þeirrar kirkiu patroni. eða æ einhueria hina stærstu hátið æ þui sama ære.

10. En at fyr sögð statuta vorra forellra verði þeim mun betr geymd sem þau heyraz optar af vorum vndirmǫnnum. þa skipum wer at oll statuta herra vilhelme(!) sabinensis episcopi. þess er fyrrum war pafans sendiboði til noregs ok vorra forelldra. þat er at skilia milldrar æminningar jons erkibiskups þat er hann gerði j þerguin sub anno domini [ꝏ⁰. cc⁰. lxxx⁰.] jörundar i niðarosi sub anno domini ꝏ⁰. cc⁰. xc⁰. ok þat er hann gerði i oslo sub anno domini ꝏ⁰. ccc⁰. vj⁰. Eilifs j berguin sub anno domini ꝏ⁰. ccc⁰. xx⁰. ok þat er hann gerði j nefndum stað sub anno domini ꝏ⁰. ccc⁰. xx⁰. vij⁰. ok vór statuta hin fyrri ok einkannliga þau sem nu eru giör æ þessu þingi. ok skrifiz inn j skipanar bækr ok lesiz vpp opinberliga af sialfum biskupinum eðr þeim er j hans stað eru j höfuðkirkiu huers kaupstaðar hit minzsta einn tima æ hueriu ære. en af profőstum eðr þeirra vicarijs j öðrum hinum stærrum kirkium. ok se wtskyrð firir leikum ok lærðum j ollum articulis þeim er þa kunna snerta.

11. Nu sakir þess at litið tiær at gera lög eðr skipanir. vtan nockurr se til fram at fylgia þui sem skipat er. þa bioðum wer formönnum ok þeim öðrum sem eiginligt lögboð hafa yfir sinum vndirmönnum. at sua pini þeir þa sem vmfram ganga eða vanrækia fyrr nefnd statuta sem j þeim er akueðit. sua þo at ef vex dirfðin þeirra er brotligir werða vaxi þeim ok pinurnar eptir yfirsyn formannanna. ok at ægi beri þeim sua til sem heli sacerdotem[1]) þo at þeir se goðir j ser sem hann war. ef þeir vmbera sua sem blindandi illgerðir sinna sona. at firir þuilikrar vanræktar skulld falli þeir æ bak aptr með Rapanda dauða. þa streingium wer með iðfnu bandi boðorðzins formenn ok staðanna yfirdomara at eptir sinu megni fylgi þeir fram með vanduirkt ok striðleika sögðum ok lögteknum skipanum með ollum ok serhuerium j þeim œ nefndum skriptum ok fepinum. bindandi vpp æ þeirra samuitzkur. at þær saumu fepinur lati þeir snuaz til nockurra þarfligra nytia[2]).

Ok til sannz vitnisburðar ok enn sterkare auðsyningar vm

---

[1]) sacerdote 42; [2]) hér þrýtr 42.

alla her sagða luti settu sira jon ok sigurðr kanunkar af berguin virðoligs broðurs værs ok herra herra hakonar með guðs miskunn biskups af þeim sama stað ok hans capituli einuirðoligir procuratores með vorum insiglum sin innsigli firir þetta bref er gort war i tunsbergi jn festo beate Margarete virginis sub anno domini M°. ccc°. xxx°. vj°.

---

454. [1337].

«Brandur Arnason selur Þorkatle abota halfft Akranes firer xvc. halfft Holaland vt. og þar til vc j frijdu».

Tímarit Jóns Pétrssonar I, 43 eptir bók með hendi Jóns lögmanns Sigurðssonar á Reynistað. Í AM. 252. 4to bls. 49 skr. c. 1660; AM. 430. 4to bls. 9 skr. c. 1720; AM. dipl. afskrr. 1537 og 1538, er ágrip það af bréfinu, er hér stendr sem fyrirsögn. Bréfið veltr á árunum 1329—44.

Kaupbref fyrir halfu akranesi og holum[1]).

Jn nomine Domini Amen.

var þetta kaup þorkelz abota og brandz Arnasonar ad firnefndur brandur selur honum halfft akranes fyrir xvc med ollum þeim gognum og giædum sem þui hefur fylgtt ad fornu og nyiu þui sem brandur befur eigandi ad ordid. hier j mot selur Brandur Hoola land halfftt a nese vt og hier a ofan vc frijd j vor. ijc voru og iij kugilldi af huorutueggia kwm og am. voru þesser kaupvottar.

þorsteinn skialgsson prestur.

skapte prestur bergsson.

Bondinn þordur bergþorsson og margir adrer dugandi menn.

---

[1]) Akranes 430.

455. [1337].

Bræðr af prédikaralifnaði í Niðarósi kæra til Pétrs Philippi erkibiskups í Uppsölum ójöfnuð erkibiskupsins í Niðarósi við sig, geta þess að Árni prestmunkr Laurentíusson og Hákon ungbróðir hafi dvalið hjá velgerðamanni lifnaðar þeirra, Hákoni sýslumanni á Jamtalandi, og beiðast þess, að erkibiskupinn leyfi þessum bræðrum að fara um Jamtaland sem förumunkar til þess að prédika og setja mönnum skriptir.

Bréf þetta er prentað hér eptir Chr. Lange's De norske Klostres Historie 1 útg. Kristjanía 1847 bls. 774—75 og er þar fylgt afskript Langebecks eptir frumbréfinu í Ríkisskjalsafni Svía. Árni sá, sem hér er nefndr, er Árni sonr Laurentíus biskups á Hólum. Ekki er með öllu víst um ártal bréfsins, en það liggur á milli 11. Marts 1330 — þá deyr Ólafr erkibiskup í Uppsölum — og August 1341, því að þá deyr Pétr erkibiskup (sbr. nefnt rit. 1. útg. bls. 273; 2. útg. 1856 bls. 168), en líklegt er að bréfið sé frá 1337 sökum þess, að 1. September 1338 býðr Benedikt páfi Páli Bárðarsyni erkibiskupi í Niðarósi að vernda grámunka á Norðrlöndum gegn Pétri erkibiskupi í Uppsölum og virðist því sem það sé afleiðing af þessu bréfi (sbr. nefnt rit 2. útg. bls. 233).

Venerabili in Christo patri ac domino suo fratri Petro Philippi ordinis Prædicatorum, divina miseratione archiepiscopo Upsaliensi, fratres conventus Nidrosiensis salutem et orationum suffragia cum debitæ servitutis reuerentia et honore.

Noverit vestra paternitas veneranda, dilectos in Christo fratres, fratrem Arnerum Laurentij sacerdotem et fratrem Haqvinum novitium fuisse de conventu cum honesto viro Haraldo exactori Jamptiæ nostro confratre ac sincero benefactore, cum nostro unanimi consensu ac licentia speciali, et quia urgens penuriarum necessitas ac graves caristiæ, quas patimur, vestræ paternitatis subsidia, de quibus multum confidimus, nos cogit obnixis precibus efflagitare, qua propter dominationi vestræ supplicamus, quatenus in conventus nostri commodum et juvamen, dictos fratres per Jamtiam transeuntes pro ista vice tanquam terminarios præsentatos admittere dignemini, gratiose concedentes fratri Arnero ut possit ex vestra licentia et beneplacito divina celebrare, verbum dei proponere, confessiones audire ac pœnitentias imponere salutares. Instant enim nobis

muri et sarta tecta ecclesiæ reparanda, aliaque ædificia domus nostræ satis gravia et sumtuosa. Ideo rogamus vos, ut personaliter dignemini conventum nostrum pijs ecclesiæ largitionibus respicere ac alios ad hoc informare, ut per vestram industriæ benevolentiam nostram pauperiem in aliquo valeat allevari. Dominus archiepiscopus Nidrosiensis ejusque collegium ad minus nos in aliquo bono respicit, sed infert nobis infinita gravamina et multas infestationes de quarta omnium funeralium, quamvis ecclesiæ parochiales suas habeant integraliter portiones, prohibet et nos prædicare in civitate et rure, nec confessiones audire et sub pœna privationis officij et beneficij vetat sacerdotibus, ne nobis benefaciant vel humaniter recolligant, et quidem nobis malitiose negat, Minoribus tanqvam suis charissimis concedit: admittit etiam Cistercienses ad mendicandum, dans eis authoritatem communicandi populum propter donaria, quæ recepit in occultis, ideo vestræ suggerimus pietati tanquam firmius confidentes per vestram sollertiam nobis super his de aliqvo opportuno remedio provideri.

Valeat et vigeat vestri status honorificentia ecclesiæ dei ad exaltationem, nobisque ad uberiorem cumulum meritorum.

---

456. 10. Juli 1337. i Holti.

Úrskurðarbréf Gríms lögmanns Þorsteinssonar um landamerki Sælingsdalstungu og Leysingjastaða.

JSig. 143. 4to bls. 300 pappírsbók skr. mest öll í tíð Odds biskups Einarssonar um og eptir 1600. Komin frá Dr. Grími Thomsen, en honum gaf séra Ásmundr Jónsson í Odda mágr hans (d. 1880); hafði átt hana áðr Jón lektor Jónsson og á undan honum faðir hans Jón sýslumaðr Eggertsson (= Garðabók, Dipl. Isl. I, 491). Landsbókasafn 115. 4to bls. 396—97 (bréfasafn séra Jóns í Hítardal).

[Urskurdur Grijms lôgmanns um land i millum Sælingsdalstungu og Leýsingiastada Anno 1337[1]).

---

[1]) [115.

Þeim godum monnum sem þetta Bref siæ edur heyra sender grijmur lôgmadur kuediu Gudz oc sijna.

Asgrijmur snorrason kom fyrer mig oc tiede mier þa votta med suordum eidum. ad þeir Marcus oc sialfur hann løgdu med handlagi ad þeir kiæmu til mijn j hollt j saurbæ med[1]) fullri kiæru um beit a milli tungu oc leÿsingiastada. Nu af þui ad Sigurdur bergs[s]on er selldi leysingiastadi Marcusi gieck vid fyrir mier ad hann[2]) hefdi eÿ holltt[3]) leingra hagbeit enn til landabrotagils[4]). þa [at svo fluttu[5]). er þat vrskurdur minn ad Asgrimur skal hallda med eign oc løgbeit tungulandi til landbrotagils[4]) þar til ad Marcus profar ad hann eigi sagdan brod[d]geira med logum.

Oc til sans vitnisburdar setti eg mitt jnnsigli fyrer þetta Bref [er] giôrtt var j hollti septem fratrum Anno domini. M. ccc. xxx. vij.

---

457. 27. Juli 1337. í Björgvin.

HÁKON biskup í Björgvin, sem meistari Petrus Gervasii, legáti páfans, hefir skipað aðalinnheimtumann allra tekna páfa um endilangt Noregsríki, kvittar Jón Haldórsson biskup í Skálholti fyrir greiðslu á páfatíund og Pétrspeningum um átta ára bil.

Afskript Árni Magnússonar Barthol. IV, E, 689—90. Dipl. Norv. VII, Nr. 143, F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 574 (í nótu).

Jn nomine domini amen.

Noverint universi presens scriptum visuri vel audituri. quod nos Haquinus dei gracia episcopus Bergensis. collector generalis in regno Noruegie omnium ad cameram domini nostri summi pontificis spectancium. quocumque nomine censeantur. per venerabilem virum. magistrum Petrum Gervasii. canonicum Viuariensem. sedis apostolice nuncium. deputatus. tenore presencium recognoscimus. nos ex certa scientia levasse. recepisse et plenarie ac integraliter habuisse de discreto viro. domino Ronulpho. procuratore venerabilis in Christo patris ac domini.

---

[1]) sl. 143; [2]) sl. 143; [3]) halldid 115; [4]) þannig 143, 115; [5]) [eda so flutte(!) 143, 115.

domini Johannis dei gracia episcopi Scaloholtensis. nomine subsidii. nec non et censu Petri de annis octo persoluto. summam pecunie infra scriptam.

Jn primis videlicet nonaginta centenarios cum octo centenariis et septuaginta duabus ulnis de burello. quod jslencha sive pakka vedmaal vulgariter appellatur.

jtem tredecem centenarios cum quinquaginta duabus ulnis de burello quod vulgo hamfnarvaad nuncupatur.

jtem quadraginta ulnas de burello quod bragdarvaad apellatur in vulgari. preter has autem summas nobis facta fuit plena fides. quod tres trecentenarij de burello quod jslencha dicitur. in mari putruerunt. de predictis igitur summa sive summis memmoratum dominum Skaloholtensem episcopum. procuratorem suum. omnesque. quorum interest vel interesse poterit in futurum. nomine et auctoritate apostolica. qua fungimur in hac parte. absolvimus et quittamus ac quittum sive quitlos et absolutos pronunciamus per hec scripta. de prelibatis summis ulterius non pretendis eidem sive eisdem finem. remissionem et pactum facientes. salvo residuo quod remanet ad solvendum.

Jn predictorum igitur omnium testimonium. sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum Bergis anno domini m⁰. ccc⁰. xxx⁰. septimo. in festo sanctorum septem dormientium.

---

458. 30. August 1337. i Akrsborg.

Samningr Magnúsar konungs Eiríkssonar og Páls erkibiskups í Niðarósi um dóma í andlegum málum.

Bartholiniana III, D bls. 797—98 (afskr. Árna Magnússonar eptir Cod. Capsæ Cypriani = A); Gl. kgl. saml. 3262. 4to skb. frá 1576 (= B). Þetta skjal kemr að vísu Íslandi ekki sérstaklega við, en Jón Sigurðsson segir í einni athugagrein, að þessi samningr sé nefndr í Leiðarhólmsskrá, sem finnist í AM. 240. 4to bls. 26—27 og sé þar vitnað til hans. Þetta hef eg þó ekki getað fundið á nefndum stað, og Leiðarhólmsskrá sýnist vitna beinlínis í Sættargerðina frá 1277. Vera má þó að einhversstaðar

finnist skírskotað til þessa samnings í íslenzkum skjölum, og er hann tekinn hér til vonar og vara. Sbr. Dipl. Norv. II.

Skipan Maghnus konunghs oc Pals erkibiskups[1]).

J nafni guds amen. þat se allum monnum kunnight at þa er lidit var fra burd varss herra jhesu christi ↀ. vettra ccc. vettra. xxx. oc siau vetter a laughardaghen nesta eptir Bartholomei messo á Akerssborgh gerdozst med rade oc tilloghu virdulighra herra. herra Halvardar. Hakonar med guds nad[2]) biskupa i Hamre oc Biorghvin oc alls rikizsins radrs samssykt er þar var þa. þetta sammele oc skipan umdômes aqveddra[3]) anefndra fiarsektta i kristnum retthe. er nylegha hafde missmele á komet millim agetra herra oc hofdhinghia herra maghnusar med guds nad[4]) Noreghs Syia oc Gota konunghs af einni halfu oc herra Palss med samre nád erkibiskups i Nidarose af annare. [hvarre halfvu[5]) þat umdômi med retth til hôyrdi i Nidarose. at fiarsektir þer allar sem i kristinsdomzs retthe standa skulu dômast oc orsskurdast i kononghsgardhe j Nidarose hiafverande officiali. sva at sinn dom oc orzskurd seighi hvar [um sik[6]) officialis eder[7]) loghmader. dagh eftir dagh. eder sva margha samflôytta orsskurdi sem ein þeirra seigir i sen. sva margha seigi þeghar annar þeirra samflôytta eftir. En ef sva stor malefni kunnu til at koma at officialis oc loghmadher þikiast eighi mega ifvir at taka[8]) einir saman um þau mallemfni sem þeim ber jaffnner retter til ifvir at dôma. þa skal officialis. fehirdir oc loghmader ganga a erkibiskups gardh oc skal erkibiskup þa dom a leghia af hvaratveigia halfunni hiafverande. Skal þessor skipan standa obrighdilegha af hvara tveigia halfunni þar til sem [gud gefuer at[9]) var herra konongherinn kemer til Nidarosar oc bader fyrsaghder herrar med sinu bestra manna ráde gera þan stadda a sem a langhframa skal standa. oskaddu med þessare gierdh oc skipan med[10]) allum þeim rett sem hvar halfvan firer sik hafde[11]) um fyrsaght umdôme. Oc til sanzs vitnisburdhar þessarar samz-

---

[1]) sl. B; [2]) miskunn B; [3]) oc b. v. B; [4]) miskun B; [5]) [huarum B; [6]) [sl. B; [7]) oc B; [8]) dôma B; [9]) [sl. B; [10]) sl. B; [11]) þannig B; firir sik, tvítekið í A.

syktar oc skipanar setto bader fyrsaghder herrar sin inzsighli firer þessa sina gerdh er gor var a deighi oc are sem fyr seigir.

---

459. [1337],

Bréf Hákonar biskups í Björgvín til Jóns biskups Haldórssonar í Skálholti með Rafni Þorvaldssyni, er Jón biskup hafði sent til hans og Björgvínar biskup hafði vígt til prests, og mælir með honum til að fá brauð.

AM. Dipl. afskrr. Nr. 5860; prentað áðr í Dipl. Norv. VII Nr. 145 og Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie V, 97—99. Bréfið mun vera frá haustinu 1337.

Virduleghom herra oc sinum andaleghom brodor herra jone med guds miskunn Biskupi j skalaholte sendr hakon med samre miskunn Biskup j Biorghwin. quediu guds oc sina brodorlegha vinaatto med allre aaluoru.

Ramfn þorualldsson klerk ydarn sem þer sendor til vaar mössodiakn aat vigslu sendom ver aftr til ydar vijgdan prest med guds vallde oc vaaro ambetti þi sem gud hefuer oss leet ouerdom. Nu af þi at hann hefuer so haft sik j vaarom garde vm þessar Ridir sem æinum godom oc spokum dughande manna ber til j ollu sinu framferdi oc þer berit honom sialfuer vitnisburd vm j brefue ydru. þa bidium ver ydr at þer later han þes niotande verda fire alla sina audmiuka þionostu. oss teeda j þui sem ver villdum hann kraft hafua. saker vaars bönastadar eitthuert beneficium þat honum gefuande sem ýdr þykker tilfellileght vera oc hans verdleikr krefuer. Tempore confectionis presencium nos sanum et incolumen vestre significamus caritati. quod de vobis corditer et affectuose scire desideramus et audire cum deus prestiterit tempus opportunum. alia et plura vobis scribemus per dominum Ronulphum. sed et iste noua hic emergencia vobis poterit oretenus explicare. pro innumeris curialitatibus ac beneficijs nobis per vos prestitis merces vestra sit bonorum omnium Retributor. et nos faciat de aliquo grato vobis deseruire. perintime Rogamus quod et speramus examussim vt nos vobis Recommendatum peccatorem oracionum vestra-

rum suffragijs. fulciri velitis et iuuare statum vestrum et vestrorum. conseruet altissimus nunc et in eternum. amen.

---

460. [1338].

HÁKON biskup í Björgvín ritar séra Ásláki höfuðpresti í Selju og «af þi at broðer Erlenðr Josteinson hefuir teet oss nokor so nymæri agongu oc vloghlegha aleitni er honom þykkir herra Jon abote j Seliu seer væit hafua hins oc annars at herra abote hefuir skrifuat oss j brefe sinu margar akæror oc articulos sem honom þykkir afaat vera oc umbota þurfua», býðr biskup séra Ásláki að stefna þeim báðum bróður Erlendi og Jóni ábóta fyrir sig til Björgynjar, «scal oc herra abote til sanz vita at ef hann firir smaar eðr glðymir. þetta vaart bod. at ver skulum so mote honom framfara oc loghum hæilaghrar kirkiu oc hennar hirtingh at dælla. at hann skal kenna sik litit gagn hafua af sinni frauist þriotsko edr olydni».

Bréfið snertir Ísland ekki að öðru en því, að Jón ábóti er sami maðr og Jón Indriðason, er síðar varð biskup í Skálholti. (Dipl. Norv. VII, 156 eptir afskript meðal fornbréfaafskrr. Árna Magnússonar af norskum bréfum; sbr. Barthol. VI, (E) bls. 417—18).

---

461. 24. Februar 1338. i Munklifi.

ÍVAR Andrésarson Gulaþingslögmaðr, Sigurðr Sighvatsson lögmaðr í Orkneyjum, Hákon Ívarsson, Hjarandi Þóraldarson, Kolbeinn Andrésarson og Friðrikr Árnason votta «at a matthie postola messo dagh a nitiande are rikis vars vyrdhulegs herra magnusar medh gudz miskun noregx swia oc gota konungx» voru þeir í bjá «i stufuo herra hogna abota at munkalifui i biorgwin» er «halluardbir asmundarson vmbodesmadhir herra erlings vikunnarsonar» seldi Högna ábóta «þersar iardhir af halfw herra erlings i olluikom halfs þrettande manadhar mata boll. i medhalþuæith halfs seaunda manadharmata boll. jtem i geizkusætre tueggia manadharmata boll oc i forse halfs annars manadharmata boll». Lýkr Högni ábóti þegar nokkuð í

ensku og smíðuðu silfri. vaðmáli og hafnarvoðum. «æftir þetta skulldskøytti haluardir fridriki arnasyni adhir nempdom till herra abota om atta merkir forngillda þær sem haluardhir atte at luka honum firir strengh þan sem han køypte af honum till islandz fars herra erlings, oc herra abota takande vidhir þessare sculdskøyting jattade haluardir medh handabande at luka fridhriki fulkomliga þersar adhir nempdar atta merkir».

(Munklífisbréfabók Chria 1845 bls. 65—67; Dipl. Norv. XII, 88).

---

462. 26. Marts 1338. í Osló.

VERNDARBRÉF Magnúsar konungs Eiríkssonar, er hann gefr Jóni Haldórssyni biskupi í Skálholti.

AM. Dipl. afskrr. Nr. 5863. Bréfið er áðr prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II. 94—95 og Dipl. Norv. VII, Nr. 144 (eptir Barthol. IV, E. bls. 421—22).

Magnus med guðs miskun noregs. swia oc gota konungr senðir allum monnum þæim sem þetta bref sea eðr høyra q[ueðiu]. g[uðs] oc sina.

Veer vilium at þer vitir at ver hofum tekit virduleghan herra ok andaleghan fadur herra jon med guds miskun biskup j skalaholte kirkiu hans oc gard med jorðum ok skoghum mylnum. fiskiuæidum. skip hans oc alla hans swæina oc villdarmenn oc allan annad varnad hans oc godz sem hann a æðr æighande verðr j lande oc lausum øyri. j. minna lutt oc mæira j. guds valld. vaara værnd oc konun[g]leght traust til allra Rettra maala firibiodande fullkomlegha hwerium manne hwærrar stettar eðr tighundar sem hwer er. nokorar Rangleghar agongur at væita herra biskupi hans varnade oc godz j. nokorum lutt afloglegha. nema hwer sem aat þi værðr kenðr kunnr æðr sannr vili sæta af oss Ræiði oc Refsinghom oc horðum afuarkostum. oc a. ofuan swara oss fullu brefuabrote oc herra biskupi fullrette efter loghum. En hinir aller sem til hans gera væl oc vinattosamlegha skolu odlazst af oss aast oc vinaatto med sonnum goduilia. Biodum ver ollum monnum æinkanlegha

syslomonnum. loghmonnum. handgengnom monnum oc vmbodsmonnum vaarom allum at gera til herra biskups væl oc vinsamlegha oc hans varnadar allz bæde vm loghleghar skylldahæimtingar hans oc adra luti. þi ollu frammar at hann hefver þetta vaart værndarbref. oc later han sua þess niotande værda sem þer vilir nokors gooduilia of oss niotande værda.

Þetta bref var gert j oslo þorsdaghen neesta æfter marie. môsso a nitianda aare ʀikiss vaarss oc insighlat oss sialfum hiaværandom. paall styrkarsson ʀitaðe.

---

463. 14. Juni 1338. i Björgvin.

Hákon Björgvinarbiskup ritar Jóni Haldórssyni Skálholtsbiskupi vináttusamlegt bréf og þar með sendir hann gjafir og verndarbréf frá Magnúsi konungi, ber honum kveðju frá Pétri Abo og spyr hann um aflausn Þórarins málara.

AM. Dipl. afskr. Nr. 5861; prentað áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 90—92, í Saml. til det norske Folks Sprog og Hist. V, 121—23 og í Dipl. Norv. VII Nr. 155 (eptir Barthol. iv, E. bls. 703—705).

Ad dominum johannem skaloholtensem.

[Vyrduleghom herra ok andaleghom brôðr sinum. herra joni med guds miskun biskupi i skalaholti senðr hakon med samre miskun biskup i biorguin qvediu guds ok brodorlegan kærleika[1]).

Ydrum kærleika gerom ver kunnight. at nokot so vanmætte oc krankleika hofum ver haft fra oskodens deghi oc hingat til snýzst þat nu þo fast til bata sem ver gudi þokkum oc þi verdum ver seinazst varer vm bunad þeirra godra manna sem nu fara til islandz aat þesso sinni enda maatte her hwarke vin fa ne adra luti er vinum sinum være sendande kom alldri af flaandr ne englande so mykit at æitt kær af ʀaudu. hwitu. ne sôto vini vttan slijkt sem kom af þydesko lande vinum de ʀeno. oc þo þôýghi gott. sendom ver yðr bidiande. at þer æi firismaar æin hæidneskan væf skinande oc æin budk med gingibraad er þetta æi vttan hin minzsta oc fatôkazst[a] aminningh til þess goduilia er ver værem ydri godsko skyllduger skulum ver vmbôta med þæim skipum er sijdare fara. ef gud vill at nokot meghi til manna koma af flaandr

[1]) [Salutacio vt prius, hdr.

eðr englande. sendom ver yðr oc æitt varnadar bref konungs vaars vndir þuilijkri forma sem þer meger sealfuer sea que si vobis videatur i[n] articulo vel articulis defectiua nobis super hoc plene rescribatis. et nouam vobis temptabimus procurare de qua fiduciam gerimus optinenda.

Tidende ero her enghin vttan at brodr petr abo hæilsar ýðr j hwæriu brefe sem hann oss Ritar jnter cetera pro nobis Retulit quod dominus papa bononienses excommunicauerat publice in consistorio suo pro eo quod legatum ibi volentem intrare irreuerenter et violenter expulerunt et ecclesiam cathedralem vna cum castro quod nouiter edificauerat funditus destruxerunt. bona vsurparunt. spolijs saturati sed nunquam absoluentur nisi satisfactione condigna precedente.

Þorare[nn] er nokot so kan penta. oc skrifua. er med oss. seghiande sik aflðýstan af ýðr væra. firi þa violenciam er hann hefuer gortt presti ydrom nokorom. en ef æi er sem hann seger. þa bidium ver quod committatis nobis vices vestras ipsum absoluendi. quod secure si placet potestis. virtute priuilegij sabinensis. si tamen nullum ei membrum mutilauerit. bad hann oc oss yðr bidia. at þeer hylpir honom so at hann mætte sijt godz fa. af herra æiriki oc þæim odrum er þess ero handhafue. gôymi [ýðr sialfuer gud nu oc iafmnan][1]).

Skrifuat j biorguin in festo basilij episcopi et confessoris. anno domini Millesimo°. ccc°. xxx°. viij°.

---

464. 5. December [1338]. i Björgvin.

Bréf Hákonar Björgvinar biskups [til Árna kanoka vaða Einarssonar] um að Jón Haldórsson Skálholtsbiskup geti ekki veikinda vegna farið til Niðaróss samkvæmt boði erkibiskups, heldr sendi hann Runólf prest á hans fund; biskup svarar nokkurri fyrirspurn um tekjur lausra brauða.

AM. Dipl. afskrr. Nr. 5862; prentað áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 92—93, í Saml. til det norske Folks Sprog og Hist. V, 135—35 og í Dipl. Norv. VII Nr. 162. (eptir Barthol. IV, E. bls.

---

[1]) [et cetera, hdr.

710—11). Norðmenn dagsetja bréfið 5. Dec., en þó er eins víst að skilja meigi Nikulásmessuaptan í þessu sambandi um kvöld messudagsins sjálfs eins og um aðfarakvöldið.

Yðr se kunnight at výrdulegr herra brodr jon biskup af jslande vin vaar hin kærazste kom j buzsu vaarre miok krankr oc modr. saker þess. at hann var kallaðr af vaarom virduleghom herra Erkibiskupenom. hefer hann þo j. biorguin dwallst sijdan. bæde saker sinnar möðo. sem adr soghdum ver oc þærs annars. at han hugdizst megha funnit fa min herra her med þui. at hans tilkoma veentizst til biorguin daghlegha. sendir han nu prest sijn. godan dughande mann sera Ronolf nordr til hans. sijna afsakan at gæra med þui er hann sialfuer skrifwar. sem ver hyggium oc til mæirrar varyghdar til þess. hefer hann fenghit honom fullt vmboð. ef þess kann med at þurfwa. trôystum ver oc bidium. at þer ser hans hialpsmaðr. oc bæina maðr j þui sem hann kann ydar med at þurfwa namfnlegha j þi. at hann mætte skiott oc væl afrædazst med ýdarre tilhiolþ þar þer komer heni vidr.

Minnir oss. at ver hafwem vanswarat til æinhwers þes þer hafer os skrifwat. er þat þo wijst oc ifuardarlaust. at Min herra Ma sem hwer annar biskup med Raade brôdra sinna. sem hallda fructus beneficiorum vacancium. eðr annat kirkna goz er hann þrôngist af stoorskuldum. misfellum. eðr odrum loghleghom naudsynium. sicut de hoc notant jnnocencius et hostiensis de censibus. et jdem in summa. vt ecclesiastica beneficia sine diminucione conferantur. vildum oc ver. at enghan lutt næittade þer honom þann er hann a oc ma med loghum krefwia. aat þesso hofum [ver] þo æi mæira gort. her hia oss. oc hælldr minnr. en forn siduenia er til. at nyir biskupar ero vaner at taka. sendo ver yðr. ij. budka ghinghibraad. Gôymi ýðr gud.

Skrifwat j biorguin nikulaasmôsso æftan. anno domini [M°. ccc°. xxx°. viij°.[1]).

[1]) [quo supra, hdr.

465. 1339.

Afhending Sauðanesskirkju á Langanesi.

AM. 273. 4to skinnblað, frumrit; Árni hefir skrifað á skinnblaðið «Registrum eigils biskups Anno Mccc⁰. xxx⁰ ix⁰. Mcccxliij.», og fékk hann blaðið frá Birni biskupi Þorleifssyni 1708.

anno domini. M. ccc. xxx. oc. ix. þa er virduligr herra egill byskup sennde sira æirek ballz son at ræikna gods kyrkiunnar a saudanese oc oddr bonde[1]) tok med af erfuingium johans prests var sua mikit gods sagdrar kirkiu j kuikfee[2]).

---

466. 24. Juni 1339. á Reykjum i Skagafirði.

Fimm menn votta, að Arngerðr Þorgilsdóttir gaf Einari Gilssyni og Arnfríði dóttur sinni alla þá peninga, sem eptir stóðu af því fé, er henni var dæmt af Margrétu Jónsdóttur skarts með dómi í Björgvín.

Bréfið er prentað hér eptir Dipl. Norv. IV, 204—205 Nr. 238, en þar er það prentað eptir frumbréfinu á skinni í safninu í Björgvín; hafa verið fyrir því fimm innsigli, en nú eru að eins þvengirnir eptir.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edr heyra senda þoruardr Kolbeinn Pall prestar Gudmundr laugmadr Einar Grimsson q[vediu] g[uds] ok sina.

ydr se kunnikt at ver vorum hea a Reykium i Skagafirde a Jons messo baptiste ok sam a at Arngerdr þorgils dotter gaf medr handa tæki Einari Gils syni ok Arnnfride dottur sinne alla þa peninga er epter stodu af dóme þeim er dæmdr var i Berguin a Margretu dottur Jons skartz konu Olafs ok þar med alla þa malstadi sem þar af hefir leit. vid hueria sem þat er

---

¹) = Oddr Klemetsson (sbr. Nr. 451); ²) hér kemr autt bil fyrir svo sem hálfa fimtu línu, og kemr þar næst á eptir registr frá 1344, en af þessari úttekt hefir hér alldrei verið skrifað meira.

at tala sua sem hon matti framazt epter laugum. sagdiz hon tekit hafa af fyrsogdum dóme sex tigi marka enn epter var hundrad marka. sagþa ek Gudmundr laugmadr þessa giof lögligha er hon gaf arfa sinu[m] ok bonda hennar. ok til skilrikis her um settum wer fyrnef[n]der menn vor innsigle firer þetta bref er gert war æ xx ære rikiss wirduligs herra Magnusar medr gudz miskunn Noregs Swia ok Gotta konungs uidr nefndum stad ok deghe.

---

467. [um 1340].

Skuldareikningr manns, óvíst hvers.

AM. 169. 4to, fornt skinnhandrit af Jónsbók; þetta er skr. á 1. blaðsíðu og er mjög máð.

. . . . koma fram a oruar þingi þ . . . . . sua domi . . . | [at] joni hug halft annat hundrat at snora hundrat [at] | valgerþu. x. aura at pali. xv. aura at harra. xv aura | . . . . . hundrut uoru at kolbeini. þrettan merckur at au[ðuni?] | . . . merkur at sigurþi. atian(?) hundrut at . . . .

---

468. [um 1340].

Skrá um Giljárreka og nokkra fleiri reka klaustrsins á Þingeyrum.

AM, Nr. 278. 4to skb., næst eptir rekaskrána frá 1285 (Dipl. Isl. II, Nr. 120). Afskriptir meðal fornbréfa afskripta Árna Nr. 300 (= B) eptir transskripti Björns á Skarðsá og séra Gunnlaugs í Vallholti 1645 og Nr. 2889 (= A) með hendi Árna sjálfs eptir skránni. Guðmundr ábóti deyr 1339. Er því auðsætt, að setja verðr þetta bréf litlu þar á eptir.

Þingeyra klaustr a nu a[llan] Giliar reka ok þingeyra sand allan til[1]) ossmela nema sua mikit sem tilheyrir Undinfellz[2])kirkiu.

---

[1]) B; eyða í A fyrir þessu orði; [2]) Un . . . fellz, A; Undinfelltz, B.

En fra ossmelum er kerlingarreki vestr til hopsoss[1]). gaf þenna reka klaustrinu þorgerdr husfreyia [a gunnsteinsstodum[2]) med ollum gognum ok goda silfr ross. var þa gudmundr aboti firir stadnum.

[3]) en fra hopsosi ok til sigridastada oss æ stadrinn at þingeyrum allan hvalreka ok tuo hluti i uidreka sem tilheyrer melalandi.

---

469. 22. Februar 1340. i Björgvin.

Kanokar í Niðarósi dæma í umboði Páls erkibiskups Íslandsfara skylduga til þess að greiða tíund af skreið, lýsi og brennisteini.

Frumbréfið AM. Dipl. Norv. Fasc. xxiij, 9b. Bréfið er áðr prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 98 og Dipl. Norv. II Nr. 235.

vm tiundargiærd aff islandzfara[1]).

J namfne guds amen.

Þa er lidnir varo fra burd vars herra iesu christi m. ccc. ok xl vættra in cathedra sancti petri. komo þar a stômfnu firir okkur hakon ôystæinsson ok arna halkiælsson korsbrôðr ok commissarios virdulægs herra pals ærkibiskups j nidarose j communs stofuo korsbrôdra. sira thorer aronson korsbroðer j um-

---

[1]) B; hop . . . . A; þar eptir kemr hálfrar línu eyða í skránni (»spatium rasum in membrana» A); [2]) [yfir línunni með sömu hendi (»hic supra lineam eadem manu» A); [3]) Árni Magnússon segir á blaði, sem fylgir A: »qvæ sequuntur in erasorum locum recentiori manu et diverso atramento scripta sunt. þetta gerir 1½ línu í skránni nú. en sést til þriggja lína sem út eru skafnar; hafa þær verið með sömu hendi sem hitt ofan til, og er auðráðið af apicibus orðanna eða stafanna, sem í verðr ráðið, að annað hefir í þeim staðið en í þessari nýju 1½ línu. verbo: falsi crimen subest». Jón Sigurðsson álítr þó að þetta þurfi ekki að vera falsað, heldr hafi annaðhvort sú eign klaustrsins breyzt, sem þar var skráð, eða að hún hafi verið ritnð á aðrar skrár klaustrsins, og hafi því eigi verið um þessa hirt; [4]) aptan á bréfinu með yngri hendi. þar stendr og: Nota bene vm o[r]skurdharbref tiundargerdhar islandzfarara.

boðe capituli ok sira siugurðr rœðesmaðr a ærkibiskupsgarðe af æinni halfu. nikulas i lôxo ok biærne sælbyggr af annara. kiærðo fyrnæmder thorer ok siugurðr a nikulas ok biærna aðrnæmda islandzfara vm kaupôyris tiund af skræid lysi ok brennastæini er þæir hafðu aðr optlægha krapt ok æigi fengit. en þæir suaraðo sua til at þæir atto enga tiund af fyrnæmdom lutum gera aðra en j vadmalom j þeira stad þi ollu mæira æfter rettre tiltalu marchatals sua sem aller adrer jslandzfarar hafðu aðr firir þæim gort at fonnre sidueniu. var þæim sua þar til suarat. at firir skommu fluttiz litil skræid af islande. er þa var kallad matskræid. en j vadmalom hinn meste varnengr. en nu flytz ok af islande hinn meste ok bæzsti varnengr j skræid ok lysi. varo þæir ok spurðir en þæir hæfði nokkorskonar priuilegium af pauanom æðr aðrum hæilagrar kirkiu formonnom vm linan fyrsagdrar tiundargerðar. en þæir quadozst ækki annat hafua firir ser. vtan sagðu at sua hafðu adrer firir þæim gort. æfter þat krafðu þæir sira thorer ok siugurðr laga orskurd af okkr. ok at skoðaðom tiltalum ok suarom huarartuæggia halfu. lagagræinum ok skynsæmdum með goðra manna raaðe. funnum mit at textr bokarennar bæðe j nyum kristnum rette ok fornom ok sættargiærd millom kirkiunnar ok konongdomsens ok sua hæilagrar kirkiu logh bioða at gera tiund af ollum rettom fongum ok afla. þi er þat okkar domr ok fuller laghaorskurðr at þæir gere tiund sina sua af skræid lysi ok brennasteini ok ollum oðrum rettom fongum ok afla. slikt j hueriu sæm fællr sem af vadmalom. Ok til sanz vithnisburðar settom mit officiolatus insigli firir þetta domsbref er gort var j stad ok tima sem fyr segir.

---

470. 27. April 1340. á Viðivöllum.

Samningr þeirra Egils biskups á Hólum og Rafns Jónssonar, að öll landamerki milli Þverár í Skagafirði og Hólastaðar, Eyhildarholts, Brekkna og Þverárgrundar skyldu undir því prófi standa, er biskup tæki vegna Rafns og Hólakirkju.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 6, frumbréfið á skinni. Afskrr. Bisk. 2 og 3. Fol. Landsb. 115. 4to I, 59.

bref vm landa merki millum þuæraar ok egilldar holtz[1]).

Aullum monnum þæim sem þetta bref sea eðr hæyra senda þoruarðr grimsson jon biarnarson pall þorsteinsson prestar brýniolfr biarnarson geir þorsteinsson einar gilsson bendr q[veðiu] g[uðs] ok sina.

Yðr se kunigt at ver vorum j hia j skalanvm a viðeuollum. ij. nattum efter gagndagin eina ok saam aaa[2]) handlag vyrðuligs herra eigils biskups ok rafns jonssonar með sua faullnum skilmala at oll þau landamerke sem millum vere þueraar j skaga firde ok þessarra jarða holastaðar eigilldar holltz breckna ok þueraar grundar skillde vnder þui profe standa sem herra biskup tæke rafns vegna ok holakirkiu huart sem rafn vere viðr eðr eige skillde þau vitne huarum gagnaz vm eign jardanna sem herra biskupe synðez logligt ok skýnsamligt ok þat huarer tuegiu hallda ok hafa eifinliga[3]) sem hann gæýrðe enda aa. ok til sanynda vm sagt efne settum ver fyr nefnder mænn var jnnsigle firer þetta bref er gert var j fyrnefndum stad ok dege þa er liðet var fra hingat burð vars herra jeshu christi þushundrat þriu hundrat ok fiorer tiger vetra.

---

471. 26. Juni [1340]. i Björgvin.

Hákon biskup af Björgvin ritar Jóni [Indriðasyni] biskupi í Skálholti meðmæli um bróður Þorvald frá Viðey, er hafði dvalið með honum um hríð, og biðr honum orlofs að koma aptr, ef hann vili.

Afskriptir norskra bréfa AM.; Dipl. Norv. IX, Nr. 122; sbr. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Historie V, 148.

Ad dominum Johannem Skaloholtensem.

Vyrduleghom herra ok andaleghom bróðr sinum herra

---

[1]) Aptan á bréfinu; [2]) þannig, frumr.; [3]) eifinlinga, frumr.

[4]) Sex innsigla þvengir eru fyrir bréfinu, en öll innsiglin eru dottin af, nema hvað brot er eptir af innsigli Páls Þorsteinssonar.

Jone med guðs miskun. biskup. j. Skalahollte sænðr Hakon með samre miskun biskup j Biorgwin q[ueðiu] g[uðs] ok broðorleghan kærlæika.

broðr þorwalðr af Viðøyarklaustri hefir dwallst hia oss vm nokora stund ok haft sik j ollu sinu aathæfve ok framfærd j varom garde. sem æinom godom manne ok spokum ber til. þui bidium ver at þer later hann niotande verda. firir alla sina dyghiligha o k audmiuka þionostu. oss viliulegha teeða. j þui sem ver villdum han kraft hafwa ok þeghar honum lijkar med ydru orlofwe ok abota sins til vaar aftrkoma. skal hann vælkomen væra so lenghi sem honom lijkar. ok laater hann liðughan til vaar koma þeghar han krefr orlof af yðr. gerom ver gernsamlega þat yðr væl lijkar. ok bioder til vaar traustlega.

Gøymi yðr gud ok hans signada moðr vttan ænda.

Skrifwat j Biorgwin in festo sanctorum Johannis et Pauli martyrum. anno [domini ϖ°. ccc°. xl° [1]).

---

472. [26. Juni 1340]. i Björgvin.

[Hakon biskup í Björgvin] biðr Jón biskup í Skálholti [Indriðason] að hjálpa Þórarni málara, sem ætli til Íslands að hitta vini sína, til þess að ná fé sínu hjá herra Eiríki [Sveinbjarnarsyni] og öðrum, sem hafi það í höndum.

Bréfið er meðal norskra bréfaafskrr. AM.; Dipl. Norv. IX, Nr. 123.

Ad dominum Johannem Skaloholtensem.

Þoraren pentr hefir dwallst hia oss vm nokora tima. j varom ærendom ok gort vaar bod viliulegha j þui sem ver hofum han kraft. ok vil gæra ærende sijn ok hitta vini sina a Islande. þui later han niotande værda. vaars bønastaðar. hialpande honom til. at han fae sijt godz af herra æiriki. ok þeim odrum sem þess ero handhafwe. hefir han iaattat oss. at han skal aftr til vaar koma. aat odru hausti.

---

[1]) [quo prius, en næstu bréf á undan í bréfabókinni eru frá 1340.

Gøymi yðr [guð] jamfnan.
Bioðr til vaar traustlega.
skrifwat [j Biorgwin in festo sanctorum Johannis et Pauli. anno domini M°. ccc°. xl°.[1])

---

473. 26. Juni 1340. i Björgvin.

HAKON biskup í Björgvin gefr sveini sínum Þórarni [málara] Eiríkssyni meðmælingarbréf til allra dugandi manna, einkum lærðra manna og umboðsmanna konungs.

Bréfið er meðal norskra bréfaafskripta í AM.; Dipl. Norv. IX. Nr. 124.

Allum monnum [þæim sem þetta bref sea æðr høyra] guðs vinum ok sinum senðr Hakon [með guðs miskun. biscop. j. Biorghwin queðiu guðs oc sina].

Yðr se kunnight. at maðr þessir er þoraren Æiriksson hæitir. ok þetta vaart bref hefir. er vaar hæimilegher swæinn. þui bidium ver alla dughande menn ok æinkanliga lærda menn ok vars virdulegs herra konungsens vmboðsmenn. at þer ser honum gooduiliughir þar sem han þarf ydars lidsinnis vid. hialpande honom til lagha oc reettenda. þar sem han kan æigha maalæfni med aðra menn. vilium med yðr eðr ydra swæina ef þer æðr þeir kunnu til vaar koma þat með godo skyllda. ok til sannenda [her vm settom ver vaart jnsighli firir þetta bref] er gort var j. Biorghwin manadaghen neesta eftir Jonsvokudagh. a þui are er lidnir varo fra burdartijd vaars herra Jesu Christi þushundrad vetra. þriu hundrod ok fiorotighir.

---

474. 3. August 1340. á Þingeyrasandi.

ARNI bóndi á Borg og Björn ábóti á Þingeyrum semja með sér að skjóta allri þrætu um Melasand undir Egil biskup eða þann, er hann nefndi til.

---

[1]) [vt prius, en næsta bréf á undan er frá 26. Júní 1340.

AM. Dipl. afskr. Nr. 443 »ex originali monasterii Thingeyrensis, accuratissime», með athugasemdum Árna um innsiglin, sem eru uppdregin, og um stafagjörð bréfsins.

Melasandzbref[1]).

Ollom monnom þæ[i]m sem þetta bref sea edr heyra. senda. benedict kolbeins son. bessi prestr. þorsteinn bondi a mastodum. finnbiornn. þorsteinn einarsson oc einar olafsson. Q[uediu] G[uds] oc sina.

ydr se kunnigt at þa er lidit uar fra hegat burd uors herra iehsu christi þusundrat þriu hundrat oc fioratigher ara a sunnudhagenn næsta epter Olafs. Messo. fýrri uorum mer[2]) j hia a þýngeyrasandi oc saum hanndlag þeirra herra biarnar abota oc arna boonda fra boorg. medr þeim formala benedicz boonda. at hualreka oc uidar utfaall oss a kerlinga reka medr ollum gre[i]num þeim sem þeim hofdu ordit oc uerda mattu til askilnadar a fýrr nefndum sandi logdu þeir under doom uirdulighs herra eghils biskups eda skipan þeirra sem hann nefnir til. Ok til sannýnda um sagt efni settum uer firi þetta bref uor innsigle er gort uar Olafs Messo enu sidarri [j nefndu arj[3]).

---

475. 17. December 1340. i Skálholti.

Kaupsamningr Jóns biskups Indriðasonar og Bjarna bónda Guttormsonar, að Bjarni leggr til Skálholtsstaðar fjórðung í Útskálalandi með hlunnindum og öllum akrlöndum ásamt karfa og báti, móti því að Hrómundr sonr hans fái æfinlega kost með heldri mönnum a staðnum; sömuleiðis gefa þau hjón, Bjarni og Ingibjörg, annan fjórðung nefndrar jarðar hinum heilaga Pétri postula og heilögum Þorláki biskupi til æfinlegrar eignar.

AM. 260. Fol. bls. 55—56skr. c. 1650. Tekið upp í Vilchinsbók aptan við Garðamáldaga á Álptanesi. Borið saman við AM. 259. Fol. á pappír c. 1650 og AM. 256. 4to á skinni c. 1640—50.

---

[1]) »So stendr skrifad utan ä brefenu med miög gamalle hendi» (AM.); [2]) »ita evidenter» (AM.); [3]) [jnu arj, afskr.

Ollum godum monnum sem þetta bref sia edr heyra sender Jon med Gudz miskunn biskup j skalhollti kuediu Gudz oc sijna kunnugt giörandi ad sub Anno Domini [ɱ°. ccc°. xl°. xvj°.[1]) kalendas Januarij keyptum vier vid Biarna bonda Guttormsson af stadarins vegna j skalhollti a þann hatt ad hann [leggr] til stadarins fiordunginn j Vtskalalandi med ollum þeim hlutum ok hlunnendum er þar til liggia ok leiged hafa ad fornu ok nýu vmm framm aull þau akurlond sem Biarni keypti til vtskæla ok ein[n] karfa med atkierum ok ollum reida ok bäti. Hier a mot jatudum vier Hromundi syne hanz æfinnliga kost æ stadnum slijkann sem hefr Radzmadr j mat ok drýck. vadmalsklæde. lijnklæde og skofot. skal hann hafa af stadnum sem hann þarf. skal fader hanz fa honum sæng slijka sem honum lijkar enn stadurinn halda sijdann ok eignast epter hanz dag. vill hann ok hafa sier dryckiar kost þa skal stadurinn heita lata. Skal ok Hromundur eignast hvs epter fødur sinn þau sem hann giorer vpp firi fvllt verd. skal stadurinn hallda ad torfum ok eignast epter hanz dag.

Jtem gafu þau bæde hion Biarne oc Jngibiorg annan fiordunginn j jordunni hinum heilaga Petre postula ok heilogum þollaki biskupi til æfinnligrar eignar med ollum þeim hlutum og hlunnendum er þar til liggia ok leigid hafa ad fornu ok nýu.

Og til sanns vitnisburdar vm þetta vort kaup settu med voru jnsigli Biarni bondi sitt insigli ok prestar vorer sira Sigmundur officialis. Eyolfur Radzmadr. sira Teitur Teitsson ok sira Arni Bardarson syn jnsigli fyrer þetta bref er giort var j Skalhollti a deigi ok are sem fyrr seigir.

---

476. [1340].

Olafr Einarsson vottar, að hann hafi verið hjá kaupi Egils Hólabiskups og Benedikts bónda Kolbeinssonar, að Benedikt

---

[1]) þannig 260; IBfél. 59. 4to les m°. ccc°. xl°. vj., sem mun eiga að vera leiðrétting á ártalinu (= 1346), en er misskilningr.

gaf með Ingibjörgu dóttur sinni til Staðar í Reyninesi tuttugu hundruð í rekpörtum fyrir austan Skaga og önnur tuttugu hundruð í öðrum fjám.

AM. 280. 4to bls. 6 með hendi Hákonar Ormssonar c. 1640 («Liber copialis Bessastadensis») sbr. AM. 277. 4to bls. 31.

Øllum godum monnum þeim sem þetta breff sia edur heyra sennder Olaffur Einarsson quediu Guds og sijna. kunnugt giðrande ad eg var i hia suo föllldnu kaupe þeirra virduligs herra. herra Eigels Holabyskups og Benedikts Kolbeinssonar ad Benedikt gaff med Jngebiðrgu dottur sinne til stadar i Reynisnes xx hundrut i Rekpörtum fyrer austann Skaga. v kyr. v. asaudar kugilldi. v hundrud vöru. v hundrud i slatrum. med þeim skildaga. ad Benedikt skyllde þessa sömu rekparta aptur taka vnder sig. eff neffnd Jngibiðrg geinge eige þar i klaustr vnnder reglu. Og til sannenda hier vmm. setta eg fyrer þetta breff mitt jnnsigle.

---

477. [1340].

Bróðir Björn ábóti á Þingeyrum vottar, að hann var hjá kaupi þeirra Egils Hólabiskups og Benedikts bónda Kolbeinssonar, að Benedikt gaf með Ingibjörgu dóttur sinni til Staðar í Reyninesi tuttugu hundruð í rekpörtum fyrir austan Skaga og tuttugu hundruð í öðrum fjám.

AM. 280. 4to bls. 5—6 («Liber copialis Bessastadensis») með hendi Hákonar Ormssonar c. 1640; AM. 277. 4to bls. 31 skr. 1640.

Vmm tuttugu hundrud j Rekpörtum.

Øllum godum[1]) monnum þeim[1]) sem[2]) þetta breff siä edur heyra sennder Broder Biðrn med Guds myskun abote ad þingeirum quediu Guds og sina kunnigt giðrande ad vier vorum i hia so föllnu[3]) kaupe þeirra virduligs herra herra[4]) Egels Holabyskups og Benedikts bonda Kolbeinssonar. ad Benedikt gaff

---

[1]) b. v. 277; [2]) ed 277; [3]) felldu 277; [4]) sl. 277.

med Jng[e]biörgu dottur sinni[1]) til stadarins j Reynisnes tuttugu hundrud i rekpörtum[2]) fyrer austan skaga. v kyr. .v. asaudar kugillde. v hundrud vöru. v hundrud i slätrum med þeim skildaga. ad skyllde hann[3]) þessa somu rekparta taka aptur vnder sig[4]) eff [neffnd Jngebiörg[5]) geinge eige þar i klaustur vnder Reglu. Og til sannenda hier vmm setta eg fyrer þetta breff mitt jnsigle.

---

478. [1340].

Máldagi Stephanuskirkju í Snóksdal, er Jón biskup Indriðason setti.

Landsb. 268. 4to bl. 34a og bl. 87a—b skr. 1601; aptan við seinni afskriptina er laung viðbót frá c. 1500.

SnoksDalur.

Stephānus kirkia j snokzdal ā heimalannd halft oc gilsbacka hālfann. hordabolstad hālfann oc þuij[6]) meira sem er millum þreskaulldar[7]) oc leirmula sionhenndijnng framm j ābotnn hia svijnbiugi oc dalaholm oc skerid med.

vel attung j aullum Reka ā hardavelli millum drangs oc grinndar oc kiortre [ad auk arlega[8]).

vel settvnng j þeim huolum er koma ā fallanda stada reka.

alla veidi j midā. sem lannd liggur vid vt j sio.

Hvn ā viij[9]) kýr oc vj hunndrad voru oc eitt ross. Olafs skript. kross. alltaraklædi iij. med ij dukum. hokul eirnn. glerglugg. kluckur ij. biollur ij.

þar skal vera prestur oc diakn.

þangad liggia xiiij[10]) bæir ad tijvnndum oc lysitollum.

Herra Jon biskup sijdare gaf kirkivnne kalek[11]).

---

[1]) sl. 280; [2]) rekanum 277; [3]) nefnd jngibiorg 277; [4]) aptur b. v. 277; [5]) [bun 277; [6]) þat 268b; [7]) þroskulldar 268b; [8]) [b. v. 268b; [9]) atta 268b; [10]) xuij, má og lesa í 268b; [11]) «NB. þetta synist vera maldage Jons biskups Indridasonar» (ath. með hendi sira Vigfúsar í Hítardal) og er það rétt. Finnr biskup heldr að Jón biskup Indriðason hafi gefið Snóksdalskirkju Sveinatunguskóg (Hist. Eccl. Isl. II, 97), en það er ekki svo, því að það ítak er komið til seinna, og hefir hann ekki gætt þess, að þar byrjar yngri viðbótin.

479. 1340.

Máldagi Þykkvabæjarklaustrs í Álptaveri, [er Jón biskup Indriðason setti].

AM. 263. Fol. bls. 83—84 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 7b—9a skr. 1601 (fúið). Máldagi þessa klaustrs er ekki í Vilchinsbók. Sumar af jörðum þeim, sem hér eru nefndar, eru fyrir laungu farnar af, og finnast þær sumar hvergi nefndar annarstaðar, og er þessi máldagi því bæði merkilegr fyrir það og svo hitt, að hann er hið langbezta og greinilegasta skjal, sem til er frá þessu klaustri. Það er óbætanlegr skaði, að skjalasafn þessa klaustrs er svo að segja gjörglatað fyrir langalaungu.

Þyckuabæarklostur [gamall maldagi[1]).

Stadur j þýckvabæ atte suo morg sængarklæde Anno domini ᛘ°. ccc°. xl°.

iij bedir oc xx.

xxx hæginda.

ix abreidzl.

atta blæiur.

þriv hægindisver.

Tiolld vm mýklv stofv sæmilig. oc onnur postola Tiolld oc hin þridiv faneyt.

Tiolld vmhverfis skala oc vm iiij. sængur.

Tiolld vm Abotastofv.

Tiolld vm matstofv brædra.

biorar fylgia stofvotiolldvm hinvm bestvm.

Pallklædi vmhverfvis myklv stofv og Abota stofv.

Svo margtt j skrudi.

xxx hokla.

kapur. xj oc xx.

messoklædi suo morg sem hoklar.

sloppar xj.

dalmadikur nitian mod svbtilvm.

glitader dvkar xj.

Alltaraklædi niv med dvkvm bvnvm oc fordvkvm.

kalekar vij. eru v. gylldir enn ij ogylldir.

corporalia vij.

smellta krossa ij. oc einn messingar kross oc skryn.

Texta godan oc ij adra.

ᛘarivskriftter ij.

[1]) [sl. 268.

krossa iij steinda med likneskivm.
jons skript baptiste.
þorlaks skriftt.
Marie skrift magdalene.
iij. baghlar.
kluckur vij. oc Biollur iij.

Þetta j matar koste.
niv saudir kiotz oc navt.
halfvr setti tighvr meghre mors. oc xx idur feita mors.
xxx vetta miols.
vætt smiors.
half fiorda tvnna skyrs.

Þetta er j kvikfiam.
halfvr Tjvnde tvghur kvgillda ā leighvm.
þriar kyr hins fimta tighar heima.
yxn ellre enn tuævetur nitian.
xv tvævetur.
halfur þridie tōghur veturgamalla navta.
halfur þridie toghur kalfva
halfvr tivnde toghur asavdar annars hvndradz.
veturgamalltt cc oc x savder.
halfur siovndi toghur gelldings med hrvtvm.
hross veturgomvl oc ellre þriv hins fimtta tighar.
gyllttur med iiij grijsvm oc iiij gæser.

Þetta j jordvm.
hvoll j mydal takazt af cc vorv oc ij vætter smiors.
Af hryggivm vætt smiors. oc ij merkur vorv.
Ad dvrholmvm ccc vorv oc ij vetter smiors.
Af ketilstodvm ccc vorv oc ij vætter smiors.
Af geilum[1]) ij vætter smiors oc x avrar vorv.
Af gōtvm ij vætter smiors oc xij avrar vorv.
Af heidi iij merkur vorv.
Af vijk cc vorv oc ij vætter smiors. oc xij avrar. j sallte.
Af fagradal. halft annad hvndrad.
Af stapalande[2]) x. fiordvngar smiors oc fæda ij navt.
Af Holltte iij merkur.

---

[1]) þannig bæði 263 og 268, nú = Giljum; [2]) þessi jörð þekkist nú ekki; mun hafa verið í Dynskógahverfi.

Af skalldabæ vj merkur.
Af Jorvijk iij merkur.
Af Myrvm iij merkur.
Af Sondvm iij merkur.
Af fiosvm[1]) c.
Af Ose[2]) iiij merkur.
Af grimstodvm ccc.
Af lynghvm iij. merkur.
Af fagrahlijd iij merkur.
a fym hvndradvm a stedivbacka[3]) x avra.
af æ cc.
Af skaptærnese[4]) cc.
Af hvamme halft annad c.
Af fløgv cc.
Af Borgarfelli ij merkur.
Af grof iij merkur.
Af Lokinhomrom[5]) halft annad hvndrat.
Af hrifvnese cc.
Af skarde[6]) cc. oc legdzt j mote c vidar. xx hrossa mellenur.

Þessar erv jtolur.
x avrar af Lomagnvpi.
v avrar af horksdal.
halfvætt ostz fra Ravfvarbergi[7]).
fæda v lomb a Erpstodvm[8]).
fra karstodvm c.
fæda kv j vijk sydre. oc adra a geirlandi.
fæda kv ad fliotvm.
fæda iiij kyr j holltti oc x avrar vorv. halfur fiordvngur ostz.
Jtem j Geirabæivm[9]) halfur fiordvngur ostz.
J efre ey fæda ij kyr. v avrar vorv. halfur fiordvngur ostz.
vndir hravni fæda ij navt oc kv. oc fiordvngur ostz.

---

[1]) = nú Fjósakot; [2]) farin af á 18. öld; [3]) þekkist ekki, nema það sé sama og Hunkubakkar; [4]) þekkist ekki, nema það sé sama og Skaptárdalr; [5]) lokinhemro 268, nú = Hemra; [6]) Skarð í Meðallandi blés upp á 18. öld; [7]) raufaberg 268; [8]) nú = Refstaðir í Landbroti; [9]) geirabæiunum 268; = Geirlandsbæjum.

Af kirkivboli[1]). c. oc halfur fiordvngur ostz.
Af osabakka[1]) halfur fiordvngur ostz.
Af hrønbæ iiij hrossa oc xx klyfiar a veturinn af tødv. fiorar vætter j klyfiar.
Af dvnskogum[2]) halfur fiordvngur ostz.
Af herþiofstavdvm[3]) fæda ij kyr oc iiij vetrvnga.
fæda iiij vetrvnga j skaldabæ vm fram landskylld.
J hlijd halfur fimti fiordvngur smiors.
fiordvng ostz j Asa ytre.
J laghey[4]) beit ij hesta a vetrin.
beit xx oxna gamalla a hofdabreckv heide a svmar.
Af Reyni fæda ij kyr.
vætt miols vr ysta Bæli.
Af kirkivlande attatighi skreidar.
Af vestmannaeyivm sextigi skreidar.
Stadur a alla reka halfa j hofda.
bann a hafnarness[5]) fioru med prestskylld vj avra.
halfva hvale a efre eyiar fiorv tuitugha oc lenghre.
Stadurinn a tuitugha hvale oc lengre a bvlandz[6]) fiorv vestan af.
halfvan allan reka a dvnskoga fiorv.
halfan reka vid ytre Asa a Bænhusstuf.
j langanesi[8]) fylger skogur heidi.
Annar gejlvm.
þridie bvale.
fiorde legteigur.
fimtte gatnaskogur.
setti klængs navtur.
siovndi Sigvatz navtur.
Gallta Bol hit atta.
nivndi hruggia skogur.
Tivnde fylger dyrholmvm.
ellefte vijkar skogur.
ij silfurker oc ij môsurker.

[1]) Kirkjuból og Ósabakki hafa verið jarðir í Meðallandi, en eru farnar af fyrir langa laungu; [2]) farnir af fyrir laungu; [3]) = Herjólfsstaðir nú; [4]) í Lágeyjarhverfi; þar bjó Sturla Arngrímsson þegar hana tók mjög af 1311; [5]) jörð þessi er farin af fyrir laungu; [6]) bvldz, 263; [7]) í Hrífuness landi í Skaptártungu. Þessi skógarítök fylgja nokkrum þessum klaustrjörðum enn.

480. [1340].

MÁLDAGI Ólafskirkju á Höfðabrekku [er Jón biskup Indriðason setti].

Jón biskup Indriðason hefir riðið austr í Ver 1340 og sett þá máldaga; Þykkvabæjarklaustrs; mun hann þá hafa vísiterað vestr á leið og sett í þeirri ferð máldaga kirkna milli Mýrdalssands og Fúlalækjar þá er hér fara eptir. Höfðabrekkumáldagi stendr ekki í Vilchinsbók. 1352 átti kirkjan Ólafslíkneski (Flateyarannáll); hér er það einnig nefnt. AM. 263. Fol. bls. 16 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 9a—b skr. 1601.

Hofdabrecka [Gamall maldagi[1]).

Olafs kirkia ad hôfdabrecku a slijkt j heima landi sem suarar til prestzskylld oc diakns.

viij kyr oc vij asaudar kugilldi. iiijc oc xx fioru.

þrenn messuklæde. keleik. v. kiertistikur. kietil. iij alltara klædi. kantara kāpur ij. sloppa ij. tiölld vmmhuerfis sig. glodar kier. smellta krossa ij. oc ij adra. skrijn. olafs lijkneski. Mariu skript litla med tine. kluckur iij. oc merke. kolu oc munnlaug. kistu oc hundrad j bokum. tuær merkur vax oc glerglugg. fontzvmmbuning.

þangad liggia vnder ij. halfkirkiur og sungid annann huern dag ad huorre. tekur prestur ij merkur ad huorre. einn bær annar[2]) liggur þangad.

481. [1340].

MÁLDAGI Maríukirkju á Reyni í Mýrdal [er Jón biskup Indriðason setti].

AM. 263. Fol. bls. 16 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 9b skr. 1601. Reynismáldagi er ekki í Vilchinsbók.

Reýner [gamall máldagi[3]).

Mariukirkia ad Reýne a xx hundrud j landi.

vij kugilldi bufiar.

messuklædi þrenn oc messustack. kluckur vj. kaleik. slopp oc kāpu. kross yfer alltare med lijkneskium oc annar kross. glodar kier. oc baksturjarnn. kertistiku eina. alltare klædi tuenn oc þrijr dukar. bækur iij. x. merkur vax. og mork reýkelsis. olafs skriptt oc Mariuskriptt. sacrarium. oc kolu. messufata kistu. lectara. merki. vatzkietill.

þangad liggia vnder x. bæer ad tijundum oc lysetollum. vtan j dal tekst heima.

[1]) [263; [2]) [sl. 268; [3]) [263.

þar skal sýngia annan huernn dag. tekur prestur ij. merkur. tuttugu messur j huamm oc taka xl alna. xij. messur a heide. tekur prestur halfa mork. or vik halfa mörk.

þar skal vera prestur oc taka iiij. merkur.

482. [1340].

Máldagi Michaelskirkju á Dyrhólmum í Mýrdal [er Jón biskup Indriðason setti].

AM. 263. Fol. bls. 16 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bls. 9b —10a skr. 1601. Dyrhólma máldagi er ekki í Vilchinsbók.

Dýrholmar [gamall maldagi[1]).

Michaels kirkia[2]) ad durholmum ä land a raudhalse[3]) oc fioru goda oc eina ku.

messuklæde tuenn. kaleik. kantarakapu. slopp. alltaraklædi. iij. tiolld vmmhuerfis. sig. kluckur iij oc krossa iij. mariuskriptt. kiertistikur ij. munnlaugar ij. skijrnar sä oc vatzkietill. Mariusøgu. oc postola sögur. glerglugga iij. oc glodarkier. fiorar merkur vax oc pund lýsis.

Þangad skal vinna dagsverk vm eingi verk. oc fä sier sialfer verkfære af þeim bæium er þangat liggia vnder oc hafa lokid fyrer Mariu messu. halfa vætt smiörs vr vestrum husum oc eins hezts haga xij. manade.

Þar skal vera prestur oc sýngia jafnann messu sem giör er til oc greida iiij merkur presti.

Þadan skal syngia a kietilsstade hinn fiorda huern dag oc luka mörk presti dag j viku vmm langa föstu.

xij. messur skal sýngia ä Breckur.

sækia skal prest frä veturnottum oc til sumars.

þar skal grafa tannlaus börn jnnann þijnga. oc þä fätæka menn sem ei[g]j fýlger fie.

kirkian a tijvnd a brekkum oc ä raudhalse. ä steig oc a kietilstödum. j hrýggium oc ad huale oc vr vestrum husum.

er þar kirkiu dagur þrim nottum epter michaelsmessu.

483. [1340].

Máldagi Maríukirkju á Ytri-Sólheimum í Mýrdal [er Jón biskup Indriðason setti].

AM. 263. Fol. bls. 16—17 skr. 1598; Landsb. 268. 4to

[1]) [263; [2]) Nichulas kirkia 263; [3]) Raudahalsi 268.

bl. 10a—b skr. 1601. Sólheimamáldagi er ekki í Vilchinsbók. Sbr. Dipl. Isl. I, 251.

Solheimar [Gamall maldagi[1]).

Mariu kirkia ä solheimum a heimaland halft med öllum gögnum oc giædum.

xij. kyr. xxx. asaudar oc tuær ær. iij hundradz hross. v. naut veturgömul. ij. tuævetur.

fimm messuklæde oc tuo hokla lausa. slopp og käpur ij. alltara klæde v. duka iij. kaleika iij. mariuskriptt. kross med lijkneskium. jafngodann fiorum mörkum. textum silfurbuinn. brijk yfer alltare. alltaris stein lausan. kiertistikur iij[2]). refill. halfrar fimtandu alnar nýiann. baksturjarn. munnlaug oc kolu oc kier lijtid. vatnkall. merke. lectara tuo. messufata kistu. cc j bokum.

Þangad liggia ij. kirkiur oc sungid huern dag helgan til annarar. oc takazt iiij. merkur. annann huern dag til annarar oc takazt ij merkur.

v. aurar af Bænhuse a Solheimum.

half mork af Bænhuse ad huale.

half mork vr kielldudal.

xij. aurar af felli.

gröftur af ollum bæium fyrer vtan Brandzlæk. oc þar skulu vera prestar ij. tekur heima prestr iiij merkur.

kirkian a salun eitt lijtid[3]).

---

484. 30. April 1341. á Holum.

Próf og úrskurðr Egils Hólabiskups um landamerki milli

---

[1]) [263; [2]) •eda fimm•, á spássín í 263; •þriar• 268; [3]) Í AM. 263. Fol. stendr þetta aptan við máldagann:

•þad giornm vier eiriknr jonsson oc þorsteinn jonsson prestar s[kálholts] Bisknps d[æmis] godum monnnm kunnigt med þessu vorn opnu briefi ad vier hofum sied oc yfirlesid mäldagann ä solheimum•.

Það er óvíst hverir þessir prestar eru, en þetta transskript mun vera gert á 16. öld.

Neðan við þetta lætr Oddr biskup setja þessa athugasemd.

•Sa maldage var á Solheimum Anno M. D. xc þann ix. Martij•.

Transskriptarbréfið liggr ef til vill enn við kirkjnna.

Þverár í Skagafirði, Eyhildarholts, Brekkna og Selshaga og gerir hann Rafni Jónssyni fjárútlát til Hólakirkju fyrir ólöglegan ágang á staðarins jarðir.

AM. Orig. dipl. Fasc. I, 7, frumbréfið á skinni; Afskrr. Bisk. Fol.; Landsb. 115. 4to II, 73—75. Sbr. Nr. 470.

bref vm þuer ær mæl ok ægildarholt oc selzhaga[1]).

J Guðs nafne amen.

Gerom ver jon koðranson þoruarðr grimsson. paall þorsteinsson. prestar. petr[2]) halldorsson logmaðr. Geyr þorsteinsson. Einar grimsson leikmenn kvnnigt at þa er liðit var fra hegað burð vars herra jeshu christi ꝏ. ccc. xl. ok eitt aar. jn festo vitalis martiris at þueraa j skagafirðe. vorom ver ihia ok heẏrðum a huilikt prof virðuligr herra Egill biskup liet fram leiða vegna heilagrar holakirkiu. millum þueraar ok staðar jarða af þeim askilnaðe vorðit hafðe millim hans ok Rafns bonda.

j fẏrstu af þeirre vndirstoðu sem nefndr Rafn hafðe logfest eignat ser ok kallat fasta eign hola kirkiu er selshage heiter. ok egilldar hollte til heẏrir. beidde herra biskup j fẏrstu Rafn bonda sitt skilriki framme lata með huerium hætte hann mette Rettliga logfest hafa selshaga eðr ser logliga eignat. En nefndr Rafn gat ecke prof ne skilrike synt fyrer oss eðr oðrum skyrum monnum þar hiauerandum [er] þætte honum gagna mega vm eign eðr tilkall sagðrar jarðar. Hafðe Rafn bonde hannlagt þat herra biskupe aðr. at hann skillde skipa ok prof a taka millum staðarlanda ok jarða Rafns bonda. efter þui sem eitt brief skilrikra manna þar vm giort vattar huerrt herra biskup liet þar opinberliga vpp lesa. Siðan soru þeir þorkell magnuss son og sigurðr biarnarson at þeir vissu at þeir menn sem i egilldar hollti hofðu buit hofðu haft selfor ok selgiorð a sumrum i selhaga ok allar aðrar landznytiar þær sem þeir villdu hafa en hagbeit a vetrum ok atlegu fe sinu at selinu ok einge hafðe akiært ne at fundit ok hafa egilldarhollz menn

[1]) Aptan á bréfinu; önnur áskript með hér um bil samtíða hendi: litere super possessionibus. Með hendi frá 17. öld: um Eigilldar [holt] þvera og Selshaga landamerkia breff; [2]) pet', skbr.

vetri minnr en fiora tigu vetra baft sua at þeir mundu. Siðan dæmdum ver fyrr nefndir menn at boðe herra biskups ok samdycke Rafns selshaga heilagri holakirkiu til æfinligrar eignar vtan herra biskup villde þa vatta[1]) taka ef Rafn fenge at þessa iorð selhaga ætte þueRa ef hun skillde vrænt vera. ok efter dominn afsagðan kuaz Refn ecke þui mundu framfara at leitaz þaðan af vm nockora fortaks vatta

Jtem villde Rafn bonde af telia beit ok torfskurð [i] breckna londum ok þui liet herra biskup þorkel lang ok þorhall þat sueria at breckna menn hofðu haft beit ollu fie sinu nautum ok sauðum ok sua torfskurð frialsliga i þueraarland eige skemmr en þria vetr ok xx syðan þeir mundu.

Jtem nefndi herra biskup oss enn til at gera æfinnlik iarðar mork millum þueraar ok grvndar með vilia ok samdycke Rafns huer þar imeðal skulu standa. or griotvorðum þeim sem ver giorðum i grundum suðr fra þueraa Rettsyne ofuan i iarð krossa er ver gerðvm ok þaðan or iarð krossum Rettsyne ofan i dyendis os.

Jtem giorðum ver þesse landamerke i millum þueraar ok selshaga enn at boðe biskups ok samdycke Rafns. Rettsyne or garðstað þeim sem geingr vestan or bangarsly i iarðkrossa þa sem ver gerðum. Rettsynis austr i sandzsik en vestr fra bangarsly Rettsyne i busavaðal var kallz laus eign holakirkiu.

Jtem efter sua gort kallaðe herra biskup nefndan Rafn af sialfs sins giorð i bann fallit hafa ok lausnar við þurfa firer vllogliga logfesting er hann eignaðe ser ok hafðe jnn igengit ok nytiar af haft heilagrar holakirkiu fasta eign an logligu profue edr nockorum skysamlignum likindum. Gaf Rafn bonde þessa sina gerð ok ologliga framferð með handatæke a allan haatt vpp i valld berra Egils biskups at bann skipaðe viðr hann her vm efter þui sem honum syndiz Retligaz ok aðr en herra biskup leyste optnefndan Rafn sor hann þann eið at hann skillde alldre heðan af jnnganga i fasta eignir heilagra kirkna með nockorskonar vallde eðr vlogligvm afdrætte en bæta þetta sat[t] brot efter biskupsins Raðe.

---

[1]) ógreinilegt

Jtem efter losnina sagðe herra biskup honum vpp at hann skillde fęða fatækan olmosumaan a sinum koste vm tolf manaðe ok luka heilagre holakirkiu x. kugillde a næstum fardogum. ok a sama sumre efter olafs Messu fẏrre. v. hundruð voru. ok onnur fimm hundrað i voruvirðum hafnar voðum. ok enn. x. kugillde a oðrum fardogum. ok skyllde oll þessi kugillde þriðiungarfie vera ok luka þetta fie allt i Egilldarhollte efter ẏfersẏn þeirra manna sem herra biskup nefnde til ef þeim semde eige Rafne bonda ok Raaðsmanne.

Ok til skilrikiss vm sagða framferð setium ver var jnsigle firer þetta bref er gort var at holum næsta dagh firer tueggia postola messo philippi ok iacobi. a þui sama are sem fẏrr segir. voru þessir menn viðr þessa framferð. Einar hafliða son. þorualldr magnusson. bauðuar guðmundarson. prestar. brẏniolfr biarnarson. Sigurðr g[ri]ms son. jon þorleifs son leikmenn. huerer sin jnsigle firer settu þetta bref með vorum jnsiglum til stẏrktar ok vitnisburðar þessarrar giorðar.

Tólf innsigli hafa verið fyrir bréfinu; eru þau nú öll dottin frá, og að eins tíu innsiglaþvengir eptir og förin eptir þá tvo fyrstu.

---

485. 24. August 1341. i Björgvin.

Bréf Hákonar biskups í Stafangri til Ívars Ögmundarsonar, þar sem biskup getr um nokkur einkamal og minnist á útgerð búsu sinnar til Íslands.

Dipl. Norv. VIII Nr. 147 eptir afskript meðal norskra fornbréfa í afskripta safni Árna Magnússonar.

Ad dominum Juarum.

Bref ydart kom til vaar nest er vider var fest herra Erlings bref ok med sama hætte fek oss Æindriði Juarsson annat fyr. Sænðom ver bæde þat fyrra ok hitt sidarre til hans j. þui er ver sidarre fænghom yðru brefe vndirstoðom ver at þer vilir med guðs naðom vilia bryllaup dôttra ydra gæra nu at Mikkiallsmôsso. bidium ver af ollu hiarta at sialfuer guð, gefui þar godan tima til. ok late yðer ok þæim baðom þat til glædi ok hæiders værda. vmberir med oss. aat þesso sinne. er æi matt-

om. þo at ver villdim ok skyldughir værem nokor þingh þau yðer sænda. er þuilikum ærendom. mætte æðer ætte tilhøyra. wollde þui nokot so brotbunader buszu vaarrar til Islandz ok þat sæm ver j. knærrenom sændom en mest sialfs vars bunader er kallader varom. af varom vyrdulighom herra erkibiskupinum til concilium sidazsta dag Julij manadar. nu æf þæir ero nokorer lutir er ver mæghom her firir yðra skyld gort fa. þa hioðer til vaar vrughligha sæm ydars vinar.

Gøymi yðer gud ok allan ydarn varnað nu ok jamfnan. hafuer suæinen afsakadan er dualdezst hia oss oflænghi saker vaarrar flolskylldu.

Skrifuat j Biorgwin jn festo Bartholomei [anno domini m⁰. ccc⁰. xl⁰. primo[1]).

---

486. 18. Januar 1342. i Niðarosi.

Páll erkibiskup í Niðarósi stefnir í bréfi til Hákonar Björgynjarbiskups til biskupaþings í Björgvin eða þar í grend 1. August 1342 og getr þess að hann ætli þá að vígja [Jón Sigurðarson] biskup til Skálholts; býðr hann biskupi að annast um það, að klerkaráð hans og innheimtumenn páfatíunda komi á þingið.

Barthol. IV (E) bls. 488—89; Norskar fornbréfaafskriptir Árni Magnússonar; prentað í Dipl. Norv. IX, Nr. 135.

Paulus dei paciencia archiepiscopus Nidrosiensis, venerabili in Christo fratri, domino Haquino, eiusdem gracia episcopo Berghensi, salutem in domino Jesu Christo.

Cum, secundum sanctorum patrum decreta, metropolitani cum suis suffraganeis teneantur singulis annis, omni excusacione remota, provincialia concilia celebrare, in quibus de corrigendis excessibus et moribus reformandis subditorum, cum dei timore diligentem habeant tractatum, attendentes, ad sacrorum canonum observantiam iuramenti interpositione nos astrictos, pro-

[1]) [anno quo supra, stendr í þessu bréfi, en bréfin á undan eru frá 1341.

vinciale concilium in estate proximo jam futura duximus convocandum, jn eodem concilio episcopum ad scalothensem ecclesiam consecrando. Quocirca fraternitati vestre, auctoritate metropolitica, in virtute sancte obedientie firmiter demandamus, quatinus ad provinciale ad memoratam Scalotensem ecclesiam interessendum, Berghis vel ibi prope, ubi commodius visum fuerit. Kal. Augusti proximo venturis, videlicet sub anno gracie m°. ccc°. xl°. secundo, quolibet impedimento cessante, studeatis personaliter comparere, quem terminum vobis peremptorium assignamus, vobis nihilominus in virtute obedientie injugentes, quatenus, auctoritate presentium, citetis capitulum et canonicos vestros, ut per syndicum seu syndicos vel eciam procuratores, ad hoc habentes speciale mandatum, et precipue illos, qui denarium beati Petri et alias pecuniarum quantitates et summas ad cameram domini pape spectantes, collegisse dinoscuntur, in loco et termino prefixis compareant, prout penas contra illos a canone latas, qui ad provincalia concilia vocati non veniunt, voluerint evitare. Jn recognitionem autem susceptionis et exequcionis huius nostri mandati, nobis vestras patentes literas, tenorem presentium continentes, per presentium portitorem remittatis. Scriptum Nidrosie xviij. die mensis Januarij, [anno domini m°. ccc°. xl°. secundo[1]).

---

487. [August 1342]. i Björgvin.

SKIPAN Páls erkibiskups í Niðarósi hin þriðja.

A.

Gl. kgl. saml. 1154. Fol. bl. 81a—84b skb. þetta frá c. 1450 (= A); AM. 350. Fol. bl. 138b—141b skb. skr. 1363 (= B); AM. 351. Fol. skb. c. 1360 bl. 92a—94 (= C); AM. 354. Fol. bl. 27b—31b skb. c. 1400 (= D); AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= E); AM. 347. Fol. bl. 87b—90b skb. c. 1370 (= F); AM. 456. 12mo bl. 162b—175a skb. c. 1480 (= G). Eptir þessum handritum er statútan

[1]) [anno suprascripto, því að í bréfi, sem þetta er tekið upp í, er ártalið komið áðr (sbr. Dipl. Norv. IX, 137).

prentuð í Norges gl. Love III, 284—94, en áðr er hún prentuð í F. Joh. Hist. Isl. Eccl. I, 518—27 með latínskri þýðingu. Hér er til frekari samanburðar höfð þessi handrit, sem Norðmenn hafa ekki notað: AM. 186. 4to bls. 94—103 skb. c. 1480 (= H); AM. 687A. 4to bls. 9—11 skb. skr. 1479 (= I); AM. 42A. 8vo bls. 200—206 (= K), en þó er ekki tekinn orðamunr úr 42 nema hér og hvar, og er hér að nokkru leyti ágrip úr skipaninni, en að öðru leyti er textinn svipaðr og í hinum íslenzku afskriptunum. Norðmenn heimfæra þessa skipan til 1336—46, en líklega er hún gerð á biskupaþingi því, sem haldið var í Björgvín í Ágúst 1342 (sbr. Nr. 486). Sá texti sem hér er kallaðr B hefir ekki verið notaðr áðr. Hef eg bæði prentað hann sérstaklega af því að skinnbókin er góð, og að hann stendr þar í nokkuð öðru sambandi, en í hinum skinnbókunum. Sbr. skipan Jóns Sigurðarsonar 1345.

Skipan herra pals erkibiskups[1]).

[J nampne guðz[2]) amen.

1. Weer eghum allir crisnir men at trua a ein sannan guð foður alzvaldanda[3]) scapara himins oc iardar. oc a hans einka son þen sama guð varn herra ihesum christum sem giætin var af helghum anda. boiin af mariu møy. pindir vndir pylato[4]). krosfestr oc i iorð grafuin. steig niðr[5]) till heluitis. en a þridia deghi[6]) stod[7]) han upp af dauða[8]). var her a iordrike siðan .xl. dagha till þess er han steig upp till himpna. sitir[9]) a høgri hand alzuallanda guðz. scall þeðan koma[10]) at døma lifs[11]) oc dauða[12]). Wer eighum oc at trua a heilaghan anda sem er sannir oc hin samme guð með foður oc syni. [oc at ein er heilogh kirkia sem er samnaðir allra cristinna manna[13]). Weer eighum oc at trua at[14]) uarar syndir firirgefuaz oss i skirn. oc sua þær sem wer gerum siðan ef wer iðrumzst scriptberum oc ifuirbøtum eftir þy sem lerðir menn visa[15]) oss þeir

---

[1]) Vm cristeliga tru A; Vm helga tru ok vm okr. vm skriptamál ok C; Her segir um heilaga trv almenniliga D; Skipanir herra Pals erchibiskups i Nidarose E; Her byriazst upp syodalia F; Vm alminniliga tru G; Vm osidv H; [2]) [In nomine domini B, D, E; [3]) alzvaldande A; [4]) Pilatus ualldi G, I; [5]) ofan B, C, E, I; [6]) eptir pining þessa (sína I) b. v. G, I; [7]) reis H, I; [8]) oc b. v. H, I; [9]) hann nu b. v. I; [10]) a efsta dome b. v. G, I; a domadege H; [11]) lifenndr F, G; [12]) Cap., fyrirsögn F; Hér hleypir H úr næsta kafla að orðunum: warest menn og taufrar lifrunar etc.; [13]) [sl. G; Vm tru uara F; [14]) allar b. v. I; [15]) skipa B, C, E; til, b. v. I.

sem þer till ero skipaðir oc vald hafua af heilagri kirkiu[1]. weer eighum oc at trua at wer sculum up standa af dauða huar[2]) i [þeim sama likama[3]) sem nu hefuir han oc taka verðlaun eftir þy sem wer gerðum[4]) her[5]). goðhir men eilifua glædhi i himerike. en vandir[6]) men eilifuar kualir i heluite. En huer sem oðruuiss[7]) truir. oc ey heldir þessa tru [sem nu er told[8]) [firir vtan ef. han fer[9]) till heluitis kuala.

2. Articuli fidei[10]).

Þeim fakunnighum monnum þo sem ey kunnu alla þessa tru so skiluisligha wt at greina[11]) oc ey[12]) ero skyldughir framar sakir vigslu eða oc kunnasto. nøghir at þeir true[13]) þet sem truir heilogh kirkia. oc þo at þeir true [oðruuis en[14]) þeir eighu [at trua[15]) ero þeir eigi villumenn ef þeir trua þi so at þeir hyggia kirkiuna so trua oc hafua þet i sinum hugh staðfastligha at þeir vilia þet trua sem hon truir.

3. [16]) Weer sculum oc forðaz .vij. høfuðsyndir. so sem er drambuise[17]). agirnd[18]). likams lostasemi vtan hiunskaps. hatir[19]). ofnøit[s]la matar oc drykkiar. a[f]wnd oc læti till guðz tionusto. þui at huer sem eina hueria þeirra hefuir[20]) vscriptborna oc [ey ifuir bøtta[21]) eftir lerðra manna raðe ef þeim leezst frest oc mattr till oc døyr han i þy. þa fer han til eilifra heluitis kuala.

4. Warizst men oc [lif[22]) runir[23]) oc galldra. þui at þet er ekki vtan fiandans villa[24]) oc hans darscapir.

5. Warist men oc okir swa sem er at selia[25]) eðir taka seer [nakora fearmune[26]) framar en rett verð sakir þes at han

---

[1]) Enn vm trn, fyrirsögn F; [2]) hner, I; [3]) [þeirri ønd ok likama C; þann hinn sama likama D; [4]) til b. v.. C; [5]) Eigu þa b. v. I; [6]) illir G, I; [7]) gerir b. v. I; [8]) [sl. D; [9]) [ferr utan allt ef B, E; ferr hann I; [10]) Jtem, fyrirsögn F; [11]) grennm F; [12]) ey sl. D; [13]) kunni D; [14]) [æigi sna sem B, E; [15]) [sl. C; [16]) Vm høfnd s. . . . fyrirsögn F; hér byrjar K eiginlega að nndanteknum fyrstu orðum statútunnar; [17]) drambsemi B, E, G, J; [18]) agirni I; reiði vanstillt b. v. C, I; [19]) hatir sl. C, I; [20]) sl. I; ok hefir b. v. C; [21]) [obætta B, C, E; [22]) tanfrar. lifrunar H; taufur lifrunir I; tanfr ok lyf B, E; taufr D; [23]) [rnnar C; [tanfr lifrunar F, G; runir sl. D; [24]) velar ok villur C; suiliar(!) og daraskapar hans H; [25]) skilia B-G, H, I; [26]) [nøcknrn fearlut B, E; l. C.

læer sit gotz a frest. eða taka kyrleighur af omerktum oc okannaðum[1]) kuom ok oðrum kuikendum þeim sem engan[2]) auoxt gera af ser. sem ero kalfuar oc kuighur oc annat vmerkt[3]).

6. Huaruetna oc sem men leggia veð i iarðir. kyr. eða garða oc alt annat þet sem auoxt gerir af seer eða leighu ma bera. þa a sa auoxtir eða leigha [sem þer verðir af[4]) reknaz þeim till sculda sleckingar[5]) sem vædhit[6]) a. En ef hann tækir auoxt eða leigu oc þo skuldena sem aðir[7]). þa er þet okkir. En hin sem skuldena lauk a aftir at hafua[8]) alt þet sem han lauk i okrit[9]) wt. oc ma af þeirri synd engi maðr lôysast nema han luki þeim aftir sem han hafdhe þet af eða hans erfuingia. ey heldir en hafðe stolit iammikit fra honum. En ef han ma þet með engo mote gera. vende þet till almuso með raðe oc skipan biscops sins. þui at engi minne maðr en biscop huarke prestir ne broðir hefir vald [till þer nakot vmskipte a at gera. ne[10]) af þeirri synd lôysa. oc þo at nakur faazst i þui. þa er hin eigi lausare en aðir. oc þet sama vm alt annat rangligha fengit[11]) vist eðir ouist [þet sem han ma ey þeim aftr fa sem han hafde þet af eða hans erfuingia[12]).

7. Oc af þi at sumir men vita ey annat en þeir meghi lǫysast [af sinum syndum ollum[13]) af einfaldum prestum eða brôðrum. þa sculu men vita at þau ero morgh fall sem huarke prestir ne brôðir megho[14]) aflôysa nema biscop fæ þeim serligha vald þer till[15]). oc þui varizst[16]) þeir men sem i nakot þeirra[17])

---

[1]) kūnandum I; daudum G; [2]) engan sl. G, I; [3]) óljóst i A; viðrlikt B, G, I; kalfar edr þni vidrlikt ednr kvigur þat er mallt vm þann mann er olmusu sina giorir af rangfeingnu fe at suo þickir sem sa madur hafe drepit son hans og biode honnm af klæd[d]an blodug[an] at yferbotum. En þat munde morgnm þikia hugreiting enn eigi yferbott. þiker vorum drottnne hadung at ser dreigin j slikvm anlmosnm og odrvm þvilikvm, b. v. H; Enn vm, okr fyrirsögn F; [4]) [sl. B, E; at b. v. H; [5]) lyktingar B; slokningar H; lokningar D, I; reikningar G; ok lokningar I; [6]) godzit B, E; werdit C, G; [7]) fnlla b. v. B, G, H, I; [8]) taka C; [9]) offrit B; [10]) [til þess at giora þar nockut at eða G; til nockut þar nockut at ad gera I; [11]) godz b. v. C, F. G, H, I; [12]) [sl. C, G, I; oc þat sama ár etc. sl. B, D; Vm lausn, fyrirsögn F; [13]) [sl. B, E; [14]) þa b. v. ýms; [15]) oc af þi at sumir etc. sl. C; [16]) geymi C; [17]) þetta B, C; kann b. v. D.

falla at þeir scriptbere þet biscopum sinum. eða fai orlof [af honum[1]) at han lofue þeim sem þeir vilia till scripta uið[2]) ganga þa at aflôysa. oc er þet bætir at scripta faðirin beiðiz þes af biscopi sinum oc nefni ekki mannin. Oc ero þet þessor fall [sem her fylgia[3]) sem engi maðr ma aflôysa [ne vmskipte a gera minne maðr en[4]) biscop.

Fǫrst i þeirre openberre script sem sætt er firir openbere storglôpe[5]). so sem ero vtistoður. karinur[6]). oc vatnfostur oc allir aðrar scriptir þær sem sætiazst firir openbera storglôpe.

Jtem ma engi maðr minne en biscop lôysa af banne þi sem maðr fellir i af [loghunum siolfuum[7]). so sem er ef maðr leggr heptugar hendir a [lerðan man. klerk[8]). munk eða nunnu[9]).

Jtem sculu [men oc[10]) vitha at engi ma lofua at vinna a þeim helghum[11]) sem bioðast i heilagri kirkiu. oc eigi heldir ma nakur maðr lofua [at briota[12]) ne [vmskipte a at gera þeim fostum[13]) sem bioðaz i heilagri kirkiu. nema biscop oc sa[14]) sem han fær þer serligt vald till oc vmboð vm[15]).

Jtem mandrap.

Jtem þeir eða þær sem firirgera getnaðe sinum.

Jtem þeir sem briota merkiligha kirkiufrið.

Jtem sa sem leggir heptugar hendir a foður eða moður.

Jtem almennilighir raansmen.

Jtem openberir[16]) horkallar. Oc sa sem verðir openbar at þui at han spillir frendsemi eða sifskap. oc allir þeir kallar eða konur sem i meinbughum bua saman openberligha[17]) till likamligrar samuistar. Þeir bua oc allir saman i meinbughum sem ey gita saman giptz eptir guðs loghum[18]). huert sem þet meinar frendsemi eða sifscapir andelighir eða veralllígir. vigsla

---

[1]) [sl. C; [2]) uið b. v. B, C. D, E, G; [3]) [sl. B; [4]) [nema B, E; [5]) glæpi oc storsynder D; [6]) carenur B; [7]) [lôgligum sôkum D; [8]) klerk sl. C, D, F, G, H, I; [9]) [klerk edr klaustramann B; [10]) [allir menn I; [11]) dôgum b. v. D; tidum b. v. I; [12]) [sl. D, I; [13]) [um at skipta eda briota þær fostur D; [14]) einu b. v. H, I ofl.; [15]) at leysa G, I; [16]) okurkallar oc b. v. G, H, I; [17]) opinberliga sl. B, C, E, G, I; [18]) oc landz b. v. E; frá: samuistar, til: og af þvı at þeir menn scm i þessa glæpi falla sl. H.

eða skylda til reinlifuis oc alt annat þet sem hindra ma loglighan hiunscap saman at bindazt.

Jtem sa sem profuaðr er at þi at han hefuir borit fals vitni.

Jtem openberir spamen[1]) eða galdramen.

Jtem meineiðamen.

Jtem villumen.

Jtem þeir sem ey halda iattaða tru.

Jtem sa sem tækir annars manz [godz laust eða fast[2]). reet eða lunnendi af honum með valde vtan doms.

So hit sama er sa huer sem drægbir þa doma vndir sek vtan logh [oc dom[3]) sem annar er i hefdinne oc hefuir aðir fylgt.

Jtem sa sem festiz eða giptiz vitande nermeir en [i fimta kuizsl a annan huern væghin[4]) at frendsemi eða sifscopum. eða lerdir maðr. subdiakn oc upp i fra[5]). oc so klaustramen konur sem karlar þeir sem saman bindaz till hiunskaps vitande[6]). falla i ban[7]) af samu[8]) uerkeno. af hueriu þa ma engi aflôysa minne maðr en biscop.

[9]) Skript[10]) oc þeim monnum sem i lôyndum bindaz saman [till hiunscaps eða[11]) mote forbodhe [eða vtan lysing[12]) heilagrar kirkiu. ma engi [skriptir firir[13]) sætia ne aflôysa minne maðr en biscop.

Jtem huer sa karlmaðr sem festir [sialfuiliugur[14]) [eða trulofuar[15]) eina konu[16]) annarre þeirri sem han hafðe aðir fest eða trulofuat lifuande aat sinne vitand nema þau se aðir skild sakir einna hueria meinbugha eftir heilagrar kirkiu loghum. Oc so su kona sem giptizst eða handsælst nakorum[17]) manne meðan sa lifuir er hon hefuir aðir giptz eða handsælst. fellir i ban af sialfuo uerkeno af hueriu þau megho ey aflôysast fôr en þau hafua bôtt við heilaga kirkiu. swa sem firir

[1]) taufrmenn b. v. B, G, I; [2]) [fasta eign (goz I) B, I; [3]) [sl. B, E, G; [4]) [fimta kuislarinnar D; [5]) [fimta kuisl oc ut i fra G, I; [6]) vitandi sl. C; [7]) ef þeir gera vitandi b. v. C; [8]) sealfu B-G; [9]) Vm skript, fyrirsögn G; [10]) Suo I; Skriptir B, C, E, G; [11]) [sl. C; [12]) [sl. B, C, E; [13]) b. v. I; [14]) b. v. I, G; [15]) [sl. B, E; [16]) at b v. I ofl.; [17]) audrum G, I.

hordom. oc at þes hattar misgerð oc syndar auke forðizst þui heldir[1]). þa er sua skipat at engi maðr af oðru biscops dôme skal fa konu [i annars[2]) biscopsdômi nema hann hafue fult skilrike firir seer eða se swa merkilighir maðr oc kunnigir goðum monnum at eingi grunsemd meghi a honum hafuaz onnur en goð huert ef saman uerðir bundit með verkino. [3]) þa firirbioðum wer ollum prestum vndir pino afsetnings [embetis oc[4]) kirkiu. at þeir puse eigi þeshattar hiunscap ne se i þeirra [bryllaup eða samgongu ôle[5]) [ne pusaðar messo seghi[6]).

Jtem ma engi maðr gifua afgiptir openbarligha i kirkiu nema[7]) biscop [oc upp i fra[8]). [oc þo biscop engum nema þy folke sem i hans biscopsdôme er[9]). En erchibiscop ollu rikis folki[10]).

Oc af þi at þeir men sem i þessa glôpi[11]) falla [sem aðir ero taldir eða nakorn af þeim[12]) komizst eigi iafnan firir biscop þa hôfuir at vera at huerium biscopsstole skipaðr einuerðugum[13]) maðr till sem vald hefuir af flestum ollum lutum þessum at lôysa. sem klerkar kalla penitenciarium.

8. Warizt ok men viðir at spilla andlighri frendsemi sem wer kallum guðsyfui[14]). þi at þer liggir so mykit viðir oc meira en maðr spille naturlighri frendsemi[15]). oc at iðir se þet þui[16]) liosare. þa sculu þer vitha at [sifscapir þessi[17]) sem her fylghir[18]) hindra[19]) hiunscaps band oc sundir slita þo at saman bindiz siðan[20]).

---

[1]) olln meirr B, E; [2]) [af odrn B, E, G, I; [3]) Vm pnsan, fyrirsögn F; [4]) [sl. D; [5]) [samgongu B, C, E, G; [brudkaupi D; [brudlaupi F; [6]) [sl. D; ednr þeim pusunar messo segi I; [7]) minni maðr enn B; frá: opinberliga, vantar eitt eða tvö blöð í I; [8]) [sl. B, D; [9]) sl. B, C, E; [10]) frá: Jtem ma etc. sl. G; Ok þui er þat rad ollnm langferða monnnm at taka orlof af sinnm biskupi er (adr en D, F) þeir fara heiman at þeir megi niotandi uerda þeirra afgipta sem gefaz þar sem þeir kunna (fram b. v. C, D, F, G) at koma b. v. B, G; Vm lausn, fyrirsögn F. Hingað er í D, F, G kaflinn fluttr »En erchibisknp . . . folki«; [11]) storglæpi B, C, E; [12]) [sl. B, C, E; [13]) einnirdingum B, E; einuirðingu C; einuerdughum F; einnirdiliga G, H; [14]) gudsifiar B, G, H; [15]) skylldsemi D. F; [16]) þui avllu B, E, F; [17]) [sifskapir þeir (þessir) B, G; [18]) fylgia B, G; [19]) talma B, C, E; [20]) siðan sl. B, D, E, H.

Fõrst i millum þes sem skirðir er oc allra hinna er a halda. huart sem þeir ero fleire eða færri.

Annur imillum þes er skirðir verðir oc harna þes sem a heldir. huart sem þau ero eghinnar konu born eða frillu.

Þridie millum þes er skirðir verðir oc eghinnar konu eða eghins honda þes sem a heldir. þau sem aðir hafðu [i kast[1]) saman komit.

Hin fiorða oc hin fimta millum þes er a heldir oc foður oc moður þes sem skirðir verðir.

Hin setta millum þes er skirðir verðir oc hins er skire[2]).

Hin .vij. millum þes er skirðir verðir oc harna þes er skire.

Hin .viij. millum þes [er skirðir verdhir[3]) oc [eighinnar konu þes er skire. þeirra sem han hafði adir i kast við komit.

Hin .ix. oc .x. millum þes er skire oc foður oc moðir þes er skirðir verðir.

Með somum fim hattum verða guðsyfia[r] millum þes er haldin verðir vndir biscops hand oc þes er a heldir oc hans konu oc harna[4]). oc með somum fim hattum millum þes er biscopar oc hins er biscopaðir verðir. Ero þet þa .xx. band [sem hiunscapp megho hindra[5]) [af guðsyfium[6]). oc þi [vare men sek viðir[7]) at sem fæstir halde a hueriu barne vndir skirn eða biscops hand[8]). Oc eptir loghum heilagrar kirkiu a ekki meira a at halda vtan ein karlmaðr eða kona. [oc ma þolaz at hin same halde hæði vndir skirn oc biscops hand[9]) i nauðsyn en eigi ellighar. Werða oc so morgh bondin hæði við þen sem a er haldit. oc so við foður oc moður[10]) sem margir halda a. en engi guðsifiar verða þeirra i millum sem heldo.

9. En [er] þet[11]) varandiz at þo at hiunscapir spillizt sakir guðsifia þeirra sem aðir varo en hiunscapir bindizt. þa skilst þo ekki sa hiunscapir sem aðir var hundin sakir þes sifscapar sem siðan kemr till. huert sem han [gerir][12]) vitande eða ouit-

---

[1]) [sl. D; [2]) skirði B, C, E, F; skirir D, G; [3]) [sl. C; [4]) frá: Hin .ix. etc. sl. G; [5]) skilia B, E; [sl G; [6]) [sl. C, G; [7]) [uariz menn uið B, F; [variz m. huer fyrir sig G; [8]) ok ma þolaz at hinn sami halldi undir skirn ok biskups hond b. v. B, E, F; [9]) [sl. B, C, E; [10]) þess b. v. C; þar b. v. G; [11]) ok b. v. ýms; [12]) at þeim b. v. B, C, E.

ande. scal þeim þo script fire sætiazst er þet gerðo vitande eða ouitande[1]) með veilum[2]).

10. So oc ef barn døyr aðir þet verðir biscopat. [eighu faðir oc moðir script firir taka. ef þeirra vanrøkt[3]) hefuir till gengit[4]) at þet varð ey biscopat[5]) sua sem þet hafui oskirt døyt af þeirra glømsku eða vanrøkt. [6]) Huergi sculu born skirast nema i[7]) kirkium þer sem funtir er till þes skipaðir. vtan se konunga born eða annara storhofðingia sem lofuaz heima skirast. Engi ma oc born skira annar en prestir vtan nauðsyn. en i nauðsyn ma huar maðr skira kona sem karlmaðr. heiðin sem cristin. iamuæll faðir eða moðir sem huar annar ef nauðsyn er till. oc þo skilst ekki þeirra hiunscapir firir þet[8]). En [ey er so vm guðsifiar. þui[9]) at þet er fiora handa men[10]) er ey [megho guðsifiar veita[11]).

Først er abote oc abadiis[12]) oc alskyns reinlifuis folk.

Annat folk er þet sem ey ma guðsifiar veita sem ero heiðnir men þeir sem ey hafua við crisne tekit.

Hit þriðia folk ero þeir allir[13]) sem ey ero biscopaðir sialfuir [eða ey kunna Credo oc Pater noster[14]). [þui at guðfaðir[15]) sem a heldir sætir sek i borghan oc vorðzlu við guð firir þen sem han heldir a. [oc þy er han skyldughir at minna han a at han gøyme reinlifue oc retuise. oc aa han[16]) at kenna honum Credo oc Pater noster oc onnur cristeligh godinde[17]). Ma þet engi heiðin gera þui at han hefuir enga cristeligha trv oc ey heldir sa sem ey er[18]) biscopaðir. þui at han ma ey fulkompliga cristin heita.

Hit fiorða mankyn er þet sem ey ma guðsifiar veita. er[19])

---

1) eðr b. v. B, G; 2) vælum B, G; velum H; Vm skiru, fyrirsögn F; 3) gleymska B, C, E; gl. eða vanrøkt F; uangeymsla G; 4) borit C; 5) [sl. D; 6) Vm skirn, fyrirsögn F; 7) soknar b. v. B, E, F, G; 8) Huerir ei megha sifiar ueita, fyrirsögn F; 9) [sua er um guðsifiar C; 10) folk B, G, H; 11) [ma guds. ueita oc eigi á eptir løgum G; 12) brodir, systir b. v. B, B, E; brædr eda (ok H) systr b. v. D, G, H; brodir e. systir b. v. F; 13) allir sl. B, C, E; 14) [sl. D, F, H; oc mariu uess b. v. G; 15) [Jtem sa C; [þuiat sa G; 16) [sl. D; 17) gedindi B, E, G, H; 18) adr, b. v. ýms; 19) H; þuau(!) A.

hion þau sem aðir ero saman bundin [till hiunscaps[1]) [en þau helde a. er oc bætir at oskýldir[2]) halde a ef þeir ero till en skyldir[3]).

11. Warizt oc allir men at engi sa karlmaðr sem er .xiiij.[4]) vetra eða eldri. [kuænmaðr .xij. vetra eða eldri[5]) gangi till at lata biscopa sek nema han se fastande oc inuirðuliga scriptaðir sua sem huar goðir maðr vill reiða sek till at taka vars herra likam[6]). þui at slikt[7]) embeti heilagrar kirkiu sem klerkar kalla sacramenta eighu eigi annan vægh at takazst eða gifuast nema fastande[8]) bæði þeim sem gifuer oc [so þeim sem[9]) tækir.

12. Werðir maðr karll eða kona hia staddir þer sem kona þinazst i barnburðe. oc synist þet likare at hon meghi ey laus við[9]) verða oc opinbaraz einhuer limir a barneno oc eptir manzlighri skepno oc seez lif i. þa ause sa sem hia verðir staddir vatni a þen lim til varygðar oc seghi. Ek skirir þik guðz skepna i nampne foður oc sonar oc heilags anda. oc [verðir þet lifs laust við moðerena[11]). þa scal þet skiraz oc nefnaz so sem onnur born þau sem ef er i huert skirð ero eða eigi.

13. Er oc huer maðr skyldughir karl sem kona. siðan han er til þes aldirs komin er han kan greina [ilt fra goðu[12]). oc vita huat [bætir er[13]). at scriptbera allar syndir sina[r]. þær sem han hefuir gort oc ey aðir scriptborit oc ifuir bóðt hit minzsta ein tima a .xij. manaðum firir sinum eignum soknarprest. oc fulgera þa script sem honum verðir þer fire sææt oc taka so siðan með allre virðingu at paaskum vars herra likama ok bloð a huerium .xij. manaðum. nema hans soknarprestir raðe honum annat sakir [einhueria skynsamligra[14]) tilfella sek

---

[1]) [sl. B, E; [2]) skylldir G; [3]) oskylldir G; [þat er bodit at oskylldir menn hallde aa ef þeir ero til en eigi skylldir H; [4]) siau G; [5]) [sl. B, C, D, E, F, H; [6]) enn kuenmaðr .xij. uetra b. v. B, C, E; [7]) þilik B, G; [8]) utan storar nauðsyniar b. v. B, G; [9]) [sl. D, F; [10]) af D; [11]) [ef þat barn uerdr laust uid modurina med lifi B; [werði þat barn lifs laust wið moðurina C, F; [ef þat b. verdr lijfs vid moðurina skilit D; [ef þ. b. v. lifs laust vid m. G; [12]) [gott fra illu D, F, G; [13]) [betr eða verr er giort D, E. G; gott er edur jlltt H; [14]) [einna hueria syndsamligra H.

af at halda þi guðz embeti vm nakora stund. ellighar scall han sætiaz wt af heilagri kirkiu. oc ef han dôyr i þui þa er huarke græfuir i kirkiu ne kirkiugarðe[1]) ma oc eingi maðr taka guðz likam. olean. þusann firir kirkiudurum af oðrum en sinum soknarpreste nema hann hafui hans serligt orlof[2]) þer till. En ef nakur broðir eða reinlifuis maðr gefuir nakorum manne vars hera likama eða þusar hiun[3]) saman. [eða syngir bruðmessor hiunum[4]). eða olear nakurn man vtan serligt orlof þer till hans soknarprests. þa fellir han i ban af sialfo verkino. af hueriu han ma [engi af lôysa nema pafwin[5]). Er þeim oc ey vaðalaust[6]) [at falla i þa somu þinu[7]) sem eithuert þetta tækir af þeim. einkanligha siðan þet verðir lyst firir honum[8]). oc þy varist men[9]) við þet[10]).

14. [Sua er[11]) ok skipat at[12]) allar þær sektir sem[13]) mônnum [kunnu til at[14]) falla við profasta eðr þeirra ærmenn i heilagrar kirkiu vmboði. at þat skal upp lukaz með uitorði soknar prestzins þess sem sakaðr er. sva at prestrinn hafi til reiðu [at tia[15]) biskupi sinum fyrir huersu mikit eðr fyrir huat huert uar vt lokit. at biskupinn megi [proua. ok þar megi hann[16]) nockut ráð æ leggia. ef þat kann prouaz. at [þui hafi[17]) olôgliga sett[18]) uerit. eðr þær naðir æ gera sem honum þickir [til[19]) tilfelliligt[20]) uera[21]).

15. [22]) Þet forbyðir oc pafuin ollum brôdrum vndir ognan eilifrar bôluanar. at þeir amæli ey [formonnum heilagrar[23]) kirkiu i sinum predicanum. eða oc leiðe[24]) af leik-

[1]) Kaflinn: «Er oc huer maðr skyldughr etc.» sl. B, C, E, en G skýtr klausunni síðar inn (nóta 10); [2]) umboð B, E, G; [3]) þeim B, C, E; [4]) [sl. D; hiunum sl. B, E; [5]) [huergi afleysaz vtan i pafa garði D, E; [6]) vandalaust D, H; [7]) [sl. G; at falla i þat sama bann H; [8]) mônnum B, E, G; [9]) giðrla b. v. B, G, H; [10]) Hér endar F; G skýtr hér inn: «Er oc huer maðr . . . kirkiugarðe, o. s. frv.; [11]) [Variz men B; [12]) [Sua er oc skipat um G; skrifad H; [13]) með b. v. C. G; [14]) [til G; ero og kunna H; [15]) firir b. v. C; [skrifat at tia H; [16]) [þar C, G; [17]) [þat hefir (hafa H) C, H; [18]) sott C; [19]) til sl. C; er í E; [20]) tilheyriligt C; [21]) [til fallit vera eptir malavexte H; þessi 14 § er ekki í A, en í B, C, E, G, H, K; [22]) þessir kaflar: «þet forbyðir oc pafuin . . . nakorn man», og «þet er forboðit . . . banu ok pinu» eru að eins í A, D, H, en í D og H í annari röð; [23]) heilagri H; [24]) leggia H.

monnum at rôkta sinar soknarkirkiur oc[1]) till þeirra ganga. eða lyse oskynsamligar afgiptir framar en þeim er lofuat. eða oc ef þeir verða við staddir er menn gera testamenta. at þeir aftæli[2]) ey þa sem testamenta gera at gifua [heldir kirkiu en oðrum storkirkum[3]). at þeir rôkti ey[4]) gefuazst ser eða einhuerium sinna brôðra eða conuentu oðrum till scadha. oc at þeir taki ey till sin nakor scriptamal at hôyra framar en soknarprestenum er lofuat eptir loghum. oc þo þeir at eins sem priores prouinciales predicara. eða ministri barfôtta brôðra. eða þeirra vicarij oc custodes berfotta brôðra fare till biscopanna oc beiðizst ôðmyukligha vm sek eða vm þa brôðir sem þeir hyggia þer befua till vera. at brôðir[5]) sem kosnir verða i þeirra stoðum eða biscupsdômum megbi hôyra prestligha[6]) scriptamall þeirra vndirmanna sem við þa vilia till scripta ganga. oc þeim script sætia eftir þy sem þeir sea firir guði likt vera [með] orlofue oc goðuild hofðingianna. oc eptir þet sculu priores prouinciales predicara. oc ministri barfôtta brôðra kiosa men gilda oc bafua[7]) profuaða at lifnaðe. skilrika. bofsama. vitra till[8]) saloþarfligs embetis. oc forna so[9]) biscopunum oc beiðazt af þeim at þeir meghi hôyra scriptamal oc lôysa folk af i þeirra biscopsdômum eða stoðum sem aðir seghir. en með oðrum hetti hafua þeir ekki vald till nakur scriptamall at hôyra eða aflôysa nakorn man[10]).

16. Þet er forboðit brôðrum ollum oc lerðum monnum huerrar stettar eða tignar sem huer er at leiða eða lokka með fortolum eða oðruuis at beita. sueria eða trulofua eða með einhuerium oðrum hætti [at kiosa seer at annare kirkiu legstað eða vmskipti a gera or oðrum soknum[11]). En ef einhuer þeirra geri oðruuiss. þa gerir pafuin þen kosning allungis ohæfuan[12]) oc skipar at þeir sem eftir þuilikum ile[i]ðingum kiôsa. megi með eingum hætti at so kosnum stað liggia. [oc engum stað oðrum megho þeir seer legstad kiosa. en on alz motemælis

---

[1]) at þeir H; [2]) take edur telie H; [3]) [hofudkirkium edr ordum stórkirkium. ok D; gudi heilagri kirkiu. edur fatækum monnum H (og þrýtr hér um sinn); [4]) at b. v. D; [5]) þeir b. v. D; [6]) frialsliga D; [7]) hôfa ok D; [8]) sua b. v. D; [9]) so sl. D; [10]) eigi helldr en þeir þa b. v. D; [11]) [at þeirra kirkium legstad. edr ok nykosin eigi vm at skipta D; [12]) onytan D.

sculu þeir grafuaz at þeim kirkium at huerium þeir ætti at grafuaz at loghum ef þeir hafðu i engum stað oðrum[1]) kosit[2]). En ef þeir somu lerðir men eða reinlifuis men dyruazt at grafua þa [sem eftir ileiðingum þeirra at eins[3]) kusu ser legstað hia þeim i sinum kirkium eða kirkiugarðum. þa skyldar pafuin þeim till at fa aptr þa grafna likama ef þeirra verðir beizt innan .x. dagha[4]) [fra graptar deghinum. oc alt þet sem sakir legstaðarins fa þeir með huerium hætti eða i huat nampne þet kemir till þeirra. huart sem beizt verðir eða eigi. ellighar leggir pafuin forboð a þær kirkiur oc kirkiugarða sem grafuit var i so at þar ma huarke syngiaz ne grafuaz. [i allt til þess er aftr er golldit[5]) með fullnaði þeirri kirkiu. sem hann átte at at[6]) grafazt ef hann hefði i engum stað kosit. En huer sem þessa skipan pafuans ryfr eða rifter huart sem þat er sa sem kyss eða sa sem i uerðr leiddr. fellr i bann af sialfu verkinu. þat sem hann ma [i engum stað[7]) af leysaz [vtan j pafa garði[8]). geyme[9]) þui aller menn firir guðs saker at þeir [hlydi eigi[10]) slikum ileiðingum. ne ok halldi heit sin eða iattanir þar vm aðr giort at þeir falli eigi i fyrr sagt bann ok pinu[11]).

17. [12]) J nampne guðz amen. Se þet ollum monnum kunnykt at maðr þen .N. etlar at leita ser logligs hiunscaps bandz viðr þa môy eða konu eptir guðz loghum oc heilagrar kirkiu. En ef þeir ero nakore men sem vitha þer einhueria meinbugi vera at þet hiunscaps band ma ey með loghum þeirra millum bindazt. hafue þet upp borit oc logliga teet firir kirkiu domarum innan so marga dagha. Gifui þat ihesus christus þesso goðu folke so saman binda. fulkompna. framhalda. oc þen enda at þet snuiz guði till heiðirs oc æro. sialfuum þeim till gagns [oc] nytsemdar. vinum oc frendum till glæði oc hugganar.

18. J nampne guðz amen. þeir men sem bornum sculu till fermingar halda gôyme at engin halde sialfs sins barne

---

[1]) oðrum sl. D; [3]) [sl. H; [3]) [eftir j leiding þeirra. þo at eins þeirra sem D, H; [4]) [xij. manada H; [5]) lokit H; [6]) b. v. H; [7]) af öngum H; [8]) [nema pafanum H; [9]) geyma D; [10]) [hlyda H; [11]) klausan fra [i allt, er einungis í D, H; [12]) það sem nú fer á eptir, vantar í öll handritin, nema A; en í D, G standa hér rétt á eptir Skriptaboð Árna biskups Þorlákssonar, og hafa Norðmenn prentað þau með í Ngl. Love, en þeim er hér slept, og eru þau áðr prentuð í safni þessu við ár 1269.

vnder biscops hand eðir styfbarne ef fadhir eðir moðir barnsens lifuir. Engin scal þen oðrum till fermingar halda sem ey er sialfuer fermdir. Engin scal oc ferming taka [optar] en ein tima. Ga þeir giorla sem bornum eðir vaxnum monnum halda till fermingar. at þeir kenni giorla oc muni a hueriu þeir halda oc hueria manna born þau ero. þui at þuilikar guðsifiar verða i ferming sem i skiring með allre virðing oc þyrmslum sem þer till hôyra. Muni þeir oc giorla ret skiringar nampn barnanna sem þau halda vndir biscops hand oc nempni með sama nampni vtan nakur vili þa nampni skipta. þui at þet nampn scal huar hafua siðan sem þa verðir nempdr. Allir sculu oc þetta embeti fastande taka með mykille virðing oc guðræzlu. þeir sem ero. xij. vetra gamble eðir .xij. vetrum ellri. þui at þetta embeti er staðfesting crisningar mote andskotans ale[i]tan oc ma af engum gifuazt vtan af þeim sem retligha hefuir biscops vigslu. Scall oc engin dyrfuaz fram at ganga til fermingar þen sem veit sek i banne vera eðir stormælum eðir nokore dauðlighre synd. sculu fôrst fram ganga karlmen oc siðan kuenmen. hafui þeir sem barnin leiða i hôgri hendi seer reina oc mateliga longa dregla oc fai þeim i hendir þegbar þeir koma fram firir biscops knæ sem vm sculu binda enne barnanna þar sem heilog crisma er a lagð. Sculu þeir dreglar vera vm bowd barnanna .iij. daga oc .iij. netir. siðan sculu loysa karlmen af sueinbornum. en konur af môybornum oc twa enni barnanna i varmu vatni. oc siðan kasta dreglunum oc vatneno i eld. Wariz þeir oc giorla sem barnum till fermingar fylgia at engin þrengiz fram firir annan. þui at þeir sem fyrst verdha fermdir verða ey fôr leðugir en hinir sem siðarmeir fermaz. sculu þeir sem barnum halda till fermingar huert barn wt leiða vm sanghuss dôr þegar er fermt er oc iin aftr vtar i kirkiunne oc biða so oll saman þar till er þau taka guðz blezzan vndir biscops hendi.

B.

AM. 344. Fol. bl. 78a—79 skb. skr. c. 1350—1400. þetta er í skinnbókinni áfast statútu Eilífs hinni miklu (Nr. 355D) og er ekki línuskil á milli, heldr byrjar þetta í miðri línu. það kynni að geta

verið umtalsmál, hvort báðir þessir stúfar þ. e. þessi skipan og það af Eilífs, sem í skinnbókinni stendr, eigi ekki eiginlega við skipan Jóns biskups Sigurðarsonar frá 1345, sem þar er næst á undan, og hvort hann hafi þá ekki tekið þessar skipanir upp í sína, en af því það er þó óvíst er þetta skilið að hér og prentað hvert á sínum stað.

Vær skvlvm fordaz ok vij hofvdsyndir. sva sem er drambvisi agirnd likamans lostasemi vtan hivskaps ofneyzlv matar ok dryckiar ranglig reidi ok ôfvnd ok leti til gvdsþionostv. þviat hverr sem þær hefir eda eina hveria af þeim oskriptborna ok obætta eptir lærdra manna radi ef honum lezt frest ok mattr til ok heyrn i þvi. þa ferr hann til helvitis kvala eilifra.

Variz menn ok galldra ok rvnar þviat þat er ecki vtan fiandans velar ok villa ok hans daraskapr.

Variz menn ok okr sem er at taka framar eda skilia en rett verdr. sakir þers er hann leigir goz sitt a frest eda taka leigv af merktvm kwm eda einkendvm ok odrvm kvikendvm þeim sem eingan avôxt gera af ser. sva sem ero kalfar eda kvigor ok annat vidlikt.

Hvervitna þar sem menn leggia ved i iardir kyr eda garda ok allt annat þat sem avôxt gerir af ser eda leigv ma bera þa a sa avôxt eda leigv sem þar verdr af. ok reiknaz þeim til sleckingar[1]) sem verdit a. En ef hann tekr avôxt eda leigv ok þo skvlldina fvlla adr þa er þat okr. En hinn er skvlldina lavk a aptr at taka allt þat er hann lavk ı okrit vt ok ma af þeirri synd eingi leysa nema hann lvki þat aptr þeim sem hann hafdi þat af eda hans erfingia. eigi helldr en hann hefdi iafnmiklv stolit fra honvm. En ef hann ma þat med eingv moti gera vendi þat til olmvsv med radi ok skipan biskvps þviat eingi minni en biskvp hvarki prestr ne brodir hefir valld til nockor vmskipti þar a at giora ne af þeirri synd at leysa. en þo at nockor faiz þa er eigi lavsari en adr. ok þat sama er vm allt annat rangfeingid godz vist eda ovist. ok þui geymi menn þeir sem i þetta falla at þeir skriptberi þat biskvpi sinvm eda fai orlof at hann lofi þeim þa er þeir vilia til skripta ganga vid þa af at leysa oc er þat betr at skriptafadir beidiz þess

[1]) má og lesa: slockingar.

af biskvpi sinvm ok nefni ecki manninn. ero þessi favll sva sem her fylgia at eingi ma afleysa ne vmskipti a gera minni madr en biskvp.

Fyrst i þeirri opinberri skript sem sett [er] firir opinbera storglæpi sva sem ero vtistodor karinor[a] ok vatnfostvr ok allar adrar skriptir þær sem setiaz firir opinbera storglæpi.

Jtem ef madr leggr heiptvga hônd a lærdan mann mvnk eda nvnnv.

Jtem ma eing[inn ann]ar en biskvp lofa at vinna a þeim helgum dogvm sem biodaz i heilagri kirkio nema biskvp ok sa sem hann fær þar serliga valld ok vmbod yfir.

Jtem manndrap.

Jtem þeir eda þær sem firirfara getnadi sinum.

Jtem þeir sem briota kirkna frid oc eigi ma nockur lofa eda breyta eda vm at skipta þeim fostvm sem biodaz i heilagri kirkiv nema biskvp.

Jtem sa sem leggr heiptvgar hendr a favdvr sinn eda modvr eda ok almenniligr ransmadr.

Jtem opinberir horkarlar ok sa sem opinberr verdr at þvi at hann hefir spillt fręndsemi eda sifskap.

Jtem allir þeir menn sem i meinbvgvm bva saman til likamligrar sambvdar ok eigi geta saman gipz at logvm hvart sem meinar fręndsemi eda sifskapr. andligr eda veralligr vigsla eda skyllda til hreinlifis ok allt þat sem hindra ma logligan hivskap saman at binda.

Jtem sa sem profadr er at þvi at borit hefir falsvitni.

Jtem opinberir spamenn tavfrmenn eda galdramenn.

Jtem meineida menn.

Jtem villumenn.

Jtem þeir sem eigi hallda iattada trv.

Jtem sa sem tekr annars manz godz ok rett eda hlvnnendi af þeim med valldi ok vtan doms.

Sva ok sa hverr er dregr þa doma vndir sig vtan dom ok log sem annar er i hefdinni ok hefir adr fýlgt.

Jtem hverr er festiz eda giptiz vitandi nær meir en i fimtv kvisl a annan hvern veg at frændsemi eda sifskopvm eda lærdr madr. svbdiakn ok vpp þadan ok sva klavstramadr karl sem kona þeir sem saman bindaz til hivskaps falla i bann af sialfv

verkinv ef þeir giora [vit]andi. þat sem þa ma eingi af leysa nema biskvp. oc þeir sem i leyndvm bindaz saman moti bodi heilagrar kirkio ma eingi skript firir setia [ne] af leysa minni madr en biskvp.

Jtem hverr sa karlmadr sem festir eda trvlofar adra konv at annaRi lifandi þeirri sem hann hafdi adr fest eda trvlofaz at sinni vitand nema þav se adr skild [sakir] einhverra meinbvga eptir heilagrar kirkio logvm. ok sva sv kona sem handselz eda giptiz nockorvm manni medan sa lifir sem hon hefir adr giptz eda handselldz fellr i bann af sialfv verkinv þat sem þav ma eingi af leysa fyr en þav hafa bætt vid heilaga kirkio sva sem firir hordom. ok at menn fordiz þvi helldr þa er sva skipat at engi madr af odrv biskvpsdæmi skal fa konv i annars biskvpsdæmi nema hann hafi fvlt skilriki firir ser eda se sva merkiligr madr eda kvnnigr godvm monnvm at eingi grvnsemd megi a hafaz. hvat ef saman verdr bvndit med verkinv. þa firirbiodvm ver ollvm prestvm vndir pinv afsetningar embættis ok kirkio at þeir pvsi þesshattar menn ne se i þeirra samgongv ne segi þeim pvsanar messo.

Jtem ma engi madr gefa afgiptir i heilagri kirkio nema biskvp ok vpp i fra en erckibiskvp ma ollv rikissins folki ok er þvi rad ollvm langferdamonnvm at taka orlof af sinvm biskvpi er þeir fara heiman at þeir megi niota[ndi ver]da þeirra afgipta sem gefaz þar sem [þeir kvnnv] fram at koma ok af þvi at þeir sem i þess[hattar glæ]pi kvnnv at falla komaz eigi iafn[an firir biskvp. þa] bæfir at vera a hverivm biskvpsstoli ei[nvirdingv]m skipadr [madr] til þess at valld [hafi af flestvm] ollvm þessvm lvtvm at leysa sem [klerkar kalla peniten]ciarivs[1].

---

488. 11. December 1342. i Sonakaupangi

Réttarbót Magnúsar konungs Eiríkssonar um sýslur, um skemdarvíg og mart fleira.

---

[1]) Hér kemr í skinnb. sem beint framhald af þessu § 37—40 af skipan Jóns biskups Sigurðarsonar frá 26. Júlí 1345 (sjá A-textann þar).

AM. 350. Fol. bls. 160 skb. skr. 1363; AM. 158A. 4to bls. 117—18 skb. c. 1420 (Hlíðarendabók). Prentuð í öllum Jónsbókarútgáfum Hólum 1578, 1580, 1582, 1707 og 1709, Akureyri 1858, og er árfærð þar til 1343; á dönsku prentuð í Jonsbogen 1763 bls. 374—76.

R[ettar] B[ot] M[agnus] K[onungs][1]).

Magnus meðr guðs nað[2]). noregs konungr [sendir ollum monnum a jslandi Q[veðiu] G[uðs] ok sina[3]).

Uęr uilium at þer uitit at sakir lýðni þeirrar. ok þegnskýlldu sem uęr hýgium os hafa eiga af ýðr sem af oðrum[4]) uarum þegnum. þa uilium uęr ok fullkomliga bioðum. at engin maðr taki sýslur til nockurs langframa. nafnbôtr eðr annat starf. þat sem konungdominum heyrir til at skipa. nema sá er þers uill beiðaz. komi sealfr til vár. at uęr skipum þa huerium eptir þui sem os sýniz huerr[4]) uerðr uera.

fur bioðum uęr fullkomliga. at þeir menn sem saklausa menn drepa. eðr onnur skemdar vig uinna færiz af landinu. nema [uár serlig bref eðr boð komi þar til[5]).

Sua leGium uer ok landraða sauk a þa alla sem vlýðnis[6]) samhelldi eðr samleýpi gera til þers at stýrkia illgerðarmenn. moti krununnar rett. ok landzins lôgum. ok þa sem draga þeim[7]) undan laga refstum[8]). sem þeir ero uerðir. sakir sinna afbrota.

Sua uilium uęr at hirðstiori uaR lati sækia oss til handa sýslugiolld. ok sakareýri þann sem falla kann af þeim syslum sem lausar uerða a landinu meðan þeir er þær syslur uilia beiðaz. ero i ferð til uár[4]). ok aptr til landzins.

Vilium ver þersa uára skipan obrigðiliga hallda[9]) lata. þar til er oss ok Ráði uáru uerðr skýnsamliga teð at onnur skipan megi a gôraz.

Vilium uer at hirðstiori uaR her retti sýslumenn[10]) þa sem ostýrir ero. ok um lôg fram þýngia uarum þegnum. ok ef þeir uilia bæta sik eptir hans raði ok hirðarinnar. þa samniz[11]) þeirra afbrot til uár. undir goðra manna innsiglum. til þeirra

[1]) [rettarbætr herra magnusar kongs 158; [2]) miskvnn 158; [3]) [etcetera 350; þannig 158; [4]) sl. 158; [5]) [serliga komi waar bref til edr bod 158; [6]) olyd 158; [7]) þa 158; [8]) refsingum þeim 158; [9]) halldaz 158; [10]) eptir logvm b. v. 158; [11]) iafniz 158.

gerða[1]) sem uer uilium þar a gera. ok hafi mist þann goðuilia sem þeir af oss hafa til þers er var bref ok boð þar um. koma aptr til landzsins.

Þetta bref var gort i sona[2])kaupangi a oðinsdag[3]) næsta eptir Nichulas Messo. aa. fiorða ari ok .xxta. Rikis vars. sira arni aslaksson[4]) canceler uar innsiglaði. oss sealfum heauerandum. helgi iuarsson ritaði.

---

489. 4. Januar 1343. á Hjaltabakka.

Fimm menn votta, að Benedikt Kolbeinsson og Kolbeinn son hans seldu Reynisness stað jafnmikla reka sem Þorsteinn Kolbeinsson seldi Egli biskupi á Hólum.

Af bréfinu eru til tvö frumrit.

A.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 9a, frumbréfið á skinni.

vm Reka[6]).

Ollum monnum þæim sem þetta bref sea edr hæyra senda prior þorgeir af þingeýrum eirikr klerkr gæir þorsteinsson olafr einars son halldor thomas son einar siguatz son leikmænn q[vediu] g[uds] ok sina kunigt gæyrande at ver vorum j hia at benedikt kolbeins son ok kolbein son hans selldo ræyness-ness stad þessa reka alla iafn mikla sem þorsteinn kolbeins son sellde herra egle biskupe a holum. fyrer xl hundraða. friðra penga tok pall þessa reka af þæim fedgum er þa var radz madr reyne ness stadar ok til sannýnda vm sagt efne settum ver fyr nefnder mænn firer þetta bref var jnnsigle er gort var a hialltabacka a ellefta dag jola anno domini M° trecentessimo xl. tercio.

Innsiglin, sem hafa verið sex, ern nú dottin frá, nema innsigli Eiríks klerks er heilt og brot eptir af innsigli Haldórs Thomassonar. Í innsigla þveingina hefir verið klipt niðr bréf með samtíða hendi, og að því er virðist, til séra Eiríks Þorsteinssonar. Það er ilt að komast að því að lesa á suma þveingina, því að innsiglin klipa um þá, en þetta má lesa með vissu:

---

[1]) nada 158; [2]) sl. 158; [3]) .va. dag (= fimta dag) 158; [4]) sl. 350; [5]) afskrr. af bréfinu finnast í AM. 277. 4to og 280. 4to; [6]) Aptan á bréfin.

.....[ei]riki þorstæinssyni send[ir].....uid mik j heueskligu vidbragdi ok sæmiligu uid kvrtæsi uar ek ad hybylum ydrum ok uar giortt uid mik alluel......en þo sakna....er sua sagt ad vid ydr sie sott godu ad skipta.....

B.

Fasc. I, 8. annað frumrit á skinni.

vm profentur ok reka saulur[1]).

Ollum monnum sem þetta bref sea eðr hæyra senda prior þorgæir af thingæyrum æirikr klerkr gæir þorsteins son olafr æinars son halldor thomasson æinarr sighuatz son læikmenn q[vediu] g[uds] ok sina. kunnikt gerande at wer uorum j hia at benedikt kolbæins son ok kolbæirn son hans selldu ræynines stad reka alla iafn mikla sem þorsteinn kolbæins son sellde herra egle biskupe a holum firer xl hundraða friðra penga tok pæll þessa reka af þeim fedgum er þa uar radsmadr ræynisnes stadar. Ok til sannenda um sagt efni settum wer fyrrnefndir menn firer þetta bref var innsigle er gort var æ hialltabacka a ellipta dagh iola anno domini m°. ccc° xl. tercio.

Innsiglin, sem hafa verið sex, eru öll dottin frá.

---

490. [1343].

Frú Kristína abbadís á Reynistað samþykkir rekakaup þau, er séra Páll ráðsmaðr og Benedikt Kolbeinsson og Kolbeinn sonr hans höfðu gert 4. Janúar 1343 (sjá Nr. 489).

AM. orig. dipl. Fasc. I, 9b. frumbréfið á skinni.

Þeim godum monnum sem þetta bref sia edr hæyra sendir fru kristina abbadis at stad q[vediu] g[uds] ok sina kunnikt gerande at ek samþycke kaup þat er þeir sira pall ok benedikt ok kolbæirn son hans hafa gort um reka sua fallit sem bref þeirra þar um gort vattar ok her er med bundit. Ok til stadfestu vm sagt kaup setta ek firer þetta bref mitt innsigle.

Innsigli abbadísarinnar er fyrir bréfinu, en er æði mikið brákað.

---

[1]) Aptan á bréfinu.

491. [1343].

MÁLGAGI Maríukirkju að Hofi í Álptafirði [er Jón biskup Sigurðarson setti].

1343 kom Jón biskup út í Reyðarfirði og visiteraði þá vestr eptir (Skálholtsannáll ofl.). Mun því mega eigna honum ýmsa af hinum fornu máldögum eystra, einkum um Skaptárþing (Sbr. Dipl. Isl. I, 168—69). AM. 263. Fol. bls. 9 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 1a skr. 1601, mjög rotið og að miklu fúnað upp.

gamall maldage.

Mariu kirkia ad hofvi j alftafirde. a heima land alltt og Ellv land.

kyr v. ix kvgilldi j asavd. oc iij ross.

halft annad hundrad j bus bvhlvtum.

kirkian a allann reka vtan fiardar. mille markskers. oc melrackaness oss.

fiordvng i ollvm reka. vid starmyringa.

selveyde alla halfa. jnnan fiardar vid þvotta. vtan þa er geythellvm heyrer.

hofs kirkia a þridivng j vtsela drapvm. Annan þvotta. þridia starmyringar. ef þeir drepa. enn fimtunginn[1]) ef adrer drepa.

hvn a kalek. Biortiolld[2]) vm sönghvs. kluckur iij. oc iij Biollur. alltt[a]risssklædi iij. oc ij dvkar. ij kapur. oc ij sloppar. smelltta kross. og steindur kross. messvklædi. ij. merki. ij. marivskrift. Bakstur jarnn og messv fata kistv. sacrarium mvnlavg. elldbera. oc glodarker. kertistika ein. oc lektari. fontz vmbvning.

þar skal vera prestur og diakn[3]).

---

492. [1343].

MÁLDAGI Maríukirkju að Stafafelli í Lóni [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 259. 4to a) bl. 29—30 skr. skr. 1592; b) bl. 118a; c) bl. 126. Þessi máldagi er mikið eldri en frá Vilchins tíð og eldri

---

[1]) fimmtungur 268; [2]) bior 268; [3]) diakne 268.

en frá dögum Þórarins biskups (1361—63); mun því vera frá tíð Jóns biskups Signrðarsonar.

Stafafell[1]).

Mariukirkia ad stafafelli a heimaland alltt med gǫgnum og giædum. rekum og skogum. millum Bæiarfiǫru og papafiardaross.

hun a krossaland og þar med vjc fioru er liggur millum hualnessfiǫru og vijkurfiǫru.

skogarhǫgg j skalahuammi.

selfǫr og v. hrossa beit j barma ä sumar.

annann skogarteig j stifningalid.

hun ä alftaveidar allar ä loni og selaveide alla inn firir straumsnes. vigur med ǫllum gǫgnum og giædum. og skogarhǫgg j hlijdardal.

þar fylgia atta kugillde. hundradz hestur. ij hundrud vǫru. hross tuævett. xiijc j ofrijdu og x aura. fornn messufot ad ǫllu. kaleika ij. alltaraklædi iiij oc einn duk þar med. og ij duka adra. tiolld umhuerfis einfolld. kluckur vj og eina brotna. smellta kross. mariuskriptt og þorlakzlijknneski. kistil og baudk cum reliquijs. kantara kapur ij. sloppa iij. biortialld. glerglugga ij og sotdrýftt. brijkarklæde. merki eitt. elldbera. og glodarker. munnlaugar ij. steintialld. krokstikur ij med jarnn. baksturjarnn fornn. viij merkur vax ok reykelsi.

þar skulu vera ij prestar.

þangad liggia .x. bæier ad tijuudum og lysetollum. eru þar j .v. bænhus og takast vj aurar af hueriu.

---

493. [1343].

Máldagi Maríukirkju í Hoffelli í Hornafirði [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 259. 4to bl. 119b með hendi Odds biskups Einarssonar: «Transkriptum í Hoffelli Anno [15]92». AM. 259. 4to bl. 34b önnur afskr. frá 1592; AM. 263. Fol. bl. 96 skr. 1598. Máldagi þessi er því nær orðréttr sem hann er hér tekinn upp í Vilchinsbók,

[1]) með hendi Odds biskups í b; maldæge stafafellzkirkiu c.

svo að yngri en 1397 getr hann ekki verið, nema hér sé seinni viðbót í bókina, en svo mun það ekki vera, heldr er hann víst miklu eldri, því að það er nokkurnveginn víst, að þetta er máldagi Jóns Sigurðarsonar, því að hér er ekki getið Svínafells, er hann lagði til Hoffells, og kemr það fyrst fram í máldaga Oddgeirs.

Hoffell.

Mariukirkia j hofsfelli æ hælt heimaland med ollum gognum oc giædum. utan pæll Bondi[1]) æ þar j omagavist. er hann keypti af magnusi Bonda j skäl firir xijc.

xj kyr. lx asaudar. vijc j metfie.

hun æ tuenn messuklædi. ad ollu. oc kaleik. alltarisklædi ij oc duka ij. kiertiss stikur ij. tiolld umhuerfiss sig. tabulum og kross sæmiligann med lijkneskium. ok silfurkross lýtinn cum reliqvijs. oc merki ij. mariuskript. oc onnur forn. Tumass lijkneski. kluckur ij. vatzkietilll. elldberi. messuklædakista. kola. sacrarium munnlog. glergluggur.

þangad liggia undir tijund ur krossbæ og setbergi med lysitollum.

---

494. [1343].

Máldagi kirkjunnar í Borgarhöfn í Hornafirði [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 93 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bls. 3b skr. 1601; stendr í 263 sem «Vilchins maldage»; er og svo hjá Vilchni, en mun þó vera eldri. Í 268 stendr þessi máldagi meðal máldaga Jóns biskups Sigurðarsonar. Sbr. Kálfafellsmáldaga.

Borgar haufnn[2]).

Kirkia j Borgarhofn a svo mikid j landi[3]) sem prestz skylld heyrir.

Kirkian a ij kyr .xxx asaudar.

Kluckur iij. biollur ij. [krossa tuo[4]). Tiolld. Alltaraklædi ij.

---

[1]) Páll bóndi Pálsson bjó í Hoffelli á ofanverðri 15. öld, en þetta virðist ekki vera hann, því máldaginn sýnist með vissu vera eldri en svo; [2]) 268; [3]) jordu 268; [4]) [«kross» hefir máldagab. eptir Vilch., en skrifar á spássíu «Gamle maldaginn helldur krossa tuo»; rotið úr 268.

kolv. sacrarivm mvnlaug. [kross annan[1]). þar tekzt heima tijvnd oc halfer lysitollar.

þar skal syngia paskadaginn fyri. oc annann hvern dag helgan. oc xij messvr ad auk firir hænhus þat sem verid hefer oc j hegsgerdi. tekur prestur .c. oc vj avra.

þar skal oc luka presti c.

þar skal vera biskupsgisting.

---

495. [1343.]

MÁLDAGI Olafskirkju að Kálfafelli í Fellshverfi [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 15 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 2b —3a (fúinn) skr. 1601. Þessi máldagi er eldri en Oddgeirs frá 1367, og mun þetta því vera Jóns máldagi Sigurðarsonar, sé hann ekki enn eldri.

Kalfafell [gamall maldagi[2]).

Olafs kirkia ad kalfafelli j fellshuerfi ä heima land allt med gögnum oc giædum.

skoga og fiðrur slijkar sem eru.

vidarhogg j Hola land a xxx. hesta.

viij. kyr. asaud ij fätt j fimtiju. gielldfiar kugilldi oc iij hross. vjc. j metfie.

hun a jnnan sig j tiölldum cc. skrijn. mariu skriptt. kros[s]a ij. glerglugg. brijk yfer alltare. kluckur ij. kistur ij. kiertistikur ij. fyrer c. oc þar med glodarkier. kaleik fyrer halfa fimtu mörk. fernn messuklædi. alltaris klædi iiij oc dukar iij. käpa oc sloppar ij. messustackur. fontz vmmbuning. merki eitt. munnlaug oc lysekola. lectara ij. oc elldbera. þela högg. klucku mälmur nockur. ijc. j bokum.

þangad[3]) liggur tijund oc lysetollur af viij bæium.

þangad[3]) liggr kirkia j borgarhöfnn oc misser songs hinn fiorda huern. halfkirkia a Breidabolstad oc önnur a reÿnivelli oc iiij bænhus. takast vj aurar af þremur. af einu v aurar. takast vj aurar [oc hundrat] af borgarhöfnn enn hundrad af huorre hinna[4]).

þar er tueggia presta skÿlld oc diakns.

[1]) [. . . . ij. 268, [2]) [263; [3]) þaghat 268; [4]) hinni 268.

496. [1343].

MÁLDAGI kirkjunnar á Breiðabólstað í Fellshverfi [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 96 skr. 1598. sbr. Kálfafellsmáldaga, Nr. 495.

Kirkia a Breidabolstad j fellzhverfi a ij kugilldi. ij alltaris klædi. Tiolld vond innan sig. eina kluckv. sacrarivm mvnlaug. kross smelltan. marivlikneski.

þar a ad sýngia annann hvern dag helgan oc greida c presti. jtem eirn hestur.

497. [1343].

MÁLDAGI Maríukirkju á Breiðá í Öræfum [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 94 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 3a—b skr. 1601. Þetta mun vera máldagi Jóns biskups Sigurðarsonar. Fjölsvinnr er, trúi eg, prestr nefndr — ekki getið hvar hann var prestr — á ofanverðri 15. öld, en óvíst er að það sé sá, sem getr um í þessum maldaga, og varla líklegt vegna þess, að af skipulagi máldagans er svo að sjá sem kirkjan hafi auðgazt allmikið eptir daga Fjölsvinns, og væri það ólíklegt ef hann hefði verið uppi á ofanverðri 15. öld, því þá var Breiðármörk farin að ganga af sér og dýrð hennar farið að halla. Í 268 stendr þessi máldagi og meðal máldaga Jóns biskups Sigurðarsonar. Breiðármerkr kirkja mun hafa lagzt af nál. 1500 eða fyrri og féll þá Breiðármörk með fjöru undir dómkirkjuna í Skálholti; en 3. Aug. 1525 seldi Ögmundr biskup Ásgrími Ásgrímssyni Breiðármörk og skildi Skálholtskirkju alla stórreka og tré, er væri leingri en sex álnir «eins og áðr hefr verið», en ekki er þar getið um kirkjuskyld, og í Breiðármáldaga þeim, er heimfæra verðr til Stefáns eða Ögmundar biskups er kirkja heldr ekki nefnd á nafn, en að eins fjara, er Skálholtskirkja eigi, og hefir þar því ekki verið nein kirkja þá (Bisk. Skálh. Fasc. III, 16); lét Haldór sýslumaðr Skúlason ganga um greint kaup dóm 20. Maí 1587 að Holtum í Hornafirði og staðfesti alþingisdómr 1587 þann dóm og dæmdi kaupbréf dómkirkjunnar myndugt; bjó þá á Breiðármörk Mikill Ísleifsson. (Bisk. Skálh. Fasc. III, 16—17; sbr. Leyndarskjalasafn Island Supplem. IV, 1b. dómabók Þórðar lögmanns Guðmundssonar).

Breidarmork [gamall maldagi[1]).

Mariukirkia ad Breidæ. a heimaland alltt med fiorum oc skoghvm þeim sem þar hafa ad fornv fylgtt. oc þeim somvm morkvm sem ad fornu hafva verid.

[1]) [263.

hvn a oc Holafiorv xij hvndrad ad sira fiolsvinnur gaf.

hvn a Helli hinn æystra. Holaland.

vj kyr. xxx asaudar og sex ær. kugilldiss ross. ccc j metfie.

hvn a ix hvndrad j bokum. messvklædum. kluckum oc kalek og ollv kirkivskrvde.

Þangat[1]) liggia vnder tuo bænhus oc takast sex avrar af hvarv.

kirkian a halfa vindæss fiorv. oc er oll samt hundrad fadma.

þar skal vera prestur oc taka hvndrat.

henni fylgir ix[c] fiorv. er liggur firir sallthofda.

kirkian a fioratighe asavdar. oc viij ær.

498. [1343].

Máldagi Maríukirkju á Hnappavöllum í Öræfum [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 94 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 3b skr. 1601. Þetta mun vera máldagi Jóns biskups Sigurðarsonar. Kirkja hefir víst verið mjög snemma á Hnappavöllum og samhliða kirkju á Rauðalæk.

nappaveller [gamall maldagi[2]).

Mariukirkia a nappavelli a fiordung j heima lande med ollum gognvm oc giædvm.

ij kyr. oc xviij ær.

hvn a xxx hesta hrishogg j breidarland.

j Hola land til xviij rossa.

j kviskæria land[3]) skog j millvm kambskardz oc vattarar slykur sem hann er.

j Hrvtafell xij vngneyta rekstur.

hvn a kross sæmiligann med likneskivm. tiolld vmhverfis kirkiv. merki ij. messuklædi iij. tuenn corporalia. alltaraklædi iiij oc iij dukar. kluckur iiij. kalek. kertistikur ij. iiij merkur j bokum. sacrarivm mvnnlaug oc lysikolv. halva mork vax. vatzketil. glodarker oc elldbera. messustack oc messufata kistv

[1]) þagat 268; [2]) [263; [3]) lanndz, 268.

oc adra litla kistv. sloppa ij. oc eina kantara kapu. fontklædi. skrift litla.

skogartopt hia biorghum oc j brutafelli. nattrekstur busmala fra skarde a hvolä.

hvn a hofudlin eitt staktt oc einn glerglugg.

þangad liggia vnder iiij bæier ad allre skylldv. erv þriu bænhus oc takast sex avrar af hveriv.

prestur tekur heima fiorar merkur.

fiordung j ollvm Hnappavalla rekum.

---

499. [1343].

MÁLDAGI Klemenskirkju að Hofi í Héraði (Öræfum) [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 259. 4to bl. 38—39 og bl. 119—20 skr. 1592 (báðar afskriptirnar samhljóða); Landsb. 268. 4to bl. 4a—b skr. 1601; AM. dipl. afskrr. 2044, afskr. gerð 1/12 1710 í Skálholti «eptir fornu pappirsblade med gamalle hende» og staðfest af Þorleifi Arasyni, Þórði Þórðarsyni, Þorgils Sigurðssyni og Grími Magnússyni. Í 268 eru eyður vegna fúa, en þær fyllast af 259, sem hér er prentað eptir. Sbr. Michealsmáldaga 1387. 1362 tók af Rauðalæk og Hof (annalsbrot frá Skálholti).

Hof j ôræfum.

Clemenskirkia ad hofi j hieradi æ heimaland bælft med ollum gognum oc giædum. skaptafell halft. sandbôfda halfan. svinanes hælft. suinafell hælft.

hofsmenn eiga j krossholltt[1]) fimtige hrossa hofn ollum vinnuhrossum [vm belgar[2]). af þeim bæ liggur kyrfodur til hofs oc æ[3]) ad abyrgiast ad ôllu.

hofsmenn eigu oll orknadræp j lambeẏaros oc til þess er graus ber næst j sulufell.

fylgia þessi oll somun giædi einn veg eignarbluta sem kirkiuhluta ad hofi.

hofsmenn eigu helming allra þeirra fiarna sem liggia til jokulfells[4]).

---

[1]) 259, 268; krokshollt 2044; [2]) [eyða í 268; þannig 2044; rumhelgar 259; [3]) eiga 268; [4]) 2044 endar hér.

gylltur kalekur var virtur kirkiunni j iiij$_{c}$. skrin j iij^{c}. kross oc kalekur ogylldur j iiij$_{c}$. texti oc alltaris steirn silfurbuinn j ij^{c}. hulsker[1]) xiij aurar[2]). tuenn messuklædi en bestu j viij^{c} [Messuklædi. iij. ccc[3]). kantara kapur þriar ij^{c}. dalmadika oc subtill ij merkur. alltarisklædi fimm med dukum j iiij$_{c}$. glodarker ij og jarnstika. iij merkur. sloppar fiorir oc fontklædi oc dukar [ij^{c}[4]). tiolld umhuerfis kirkiu. hælft annad. c. vatzkall oc munnlaugar ij oc vatzketill [ij merkur. krossar ij. kista[5]). ui. alnir lerepz j hundrad. lesbækur þriar samsettar med saung davidspsalltara iiij^{c}. Graduale hundrad. gudspioll oc pistlar dominicale oc de sanctis per anni circulum hundrat. capitularius. collectarius[6]). commonisbok. handbok med lagasaungum ij^{c}. ottusaungua bok oc sælutidabok v aurum. artijda skræ. formælabok. ix smabækur. mork. inn summa xl$_{c}$. vij^{c}. xij[7]) aurar. katrinar skript. [klemus skript[8]). kluckur [vj. oc biollu eina gler[9])gluggar ij. [solarstein eirn[10]).

þangad liggia undir ij bæier ad tiundum oc er [bænhus æ hvorum[11]) oc takast af vj aurar.

þar [skal vera prestur[12]) oc diakn. tekur prestur iiij merkur.

---

500. [1343].

Máldagi Maríukirkju á Rauðalæk í Litlahéraði [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. dipl. afskrr. Nr. 2046 «Epter qvere tilheyrande Sandfellzkirkiu i Øræfum, er i 16. blada forme halft af kalfskinne, halft af pappir med gamalle skrift». (AM.); AM. 263. Fol. bls. 94—94 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 4b - 5a (fúið) skr. 1601. 1362 tók af Rauðalæk og Hof (annáll frá Skálholti) sbr. Gottskálksannál, sem segir kirkjan hafi staðið ein húsa. Jón Sigurðsson hefir heimfært þenna máldaga til c. 1340 (Dipl. Isl. I, 245).

---

1) þannig 259, 268; 2) aurum 268; 3) [sl. 259; 4) ij. c., 268 (= tveir hundrað?); 5) [krossar ij merkur. ij kisto(!), 268; 6) b. v. 268; 7) xv, 268; 8) [b. v, 268; 9) [fúið úr 268; 10) [. . . . stein 268; 11) [fúið úr 268; 12) [fúið úr 268, nema seinasta atkvæðið . . . vr.

Raudilækur [gamall maldagi[1]).

Mariu kirkia at rauda lęk æ heima land. allt hladna hollt. allt langanes oc backa med ollum [gognum og[2]) gędum. eỳrar allar þęr holum hafa fylgt. þria hlute i ingolfshofda. enn eyrar[3]) horn ij. hlute.

kirkian æ fuglberg allt i hǒfdanum.

hun æ eingeteig i gegnisholum.

annar er lægeỳ oll fyrer austan gautu.

þridie litla eỳ.

fiorda kerlingareỳ austan til motz uid nesmenn oc steinhỳlltinga[4]).

v. hrossholmur.

vj. kolluhvalsey. oc aller starkadar holmar.

kirkian æ skoga alla sem eru ut fræ [sauda bols[5])skoge til maudru hola oc allar tungur yfer [sauda bols[5])skoge til þeirrar er skammstodum fylger.

annar[6] skogar teigur er [jnn ä dal[7]) æ hestvelle fræ skridu hinne miklu til [raudu hella[8]).

fioru æ hun mille kviær oc hamra enda [halfa vid sandfellinga[9]).

adra æ hun ein[10]) fyrir sunnan kviæ til einangra.

hina þridiu fioru æ hun fyrer eyrar[3]) horne. tvo hlute allz reka uid sandfellinga. [oc at auk[11]) ættung i matreka[12]).

Fimtan ỳxna hofn gamalla i hola land.

xl. gelldinga hofn annars hundrads i fiallz land.

Ostgialld er af ollum bęium i hierade millum sanda.

kirkian æ xv. kyr oc l. æsaudar [oc vj. ęr[13]). veturgamla saude einn oc[14]) xx. oc þria tvęvetra. einn[15]) uxa vj. vetra[16]) ij. þrevetra[17]). tvo tvęvetra. v. naut veturgomul. kugilldi i gæsum. iij. kalfa. [vij. hross roskin. oc tuau hross til þriggia marka verd[18]).

---

[1]) [263; [2]) [sl. 263, 268; [3]) eyar 263, 268; [4]) steinshylltinga 263, 268; [5]) [sandabols 2046; [6])˘enn 263; [7]) [b. v. 263, 268; [8]) [rodahella 263; [9]) [b. v. 263, 268; þessa fjöru keypti Narfi príor á Skriðu 4. Júlí 1504, og er hún talin 1800 faðmar (Bisk. Skalh. Fasc. XVIII, 37); [10]) b. v. 263; [11]) [enn ad afnami 263, 268; [12]) markreka 268; [13]) [sl. 263, 268; [14]) vm 263; [15]) sl. 263, 268; [16]) gamlan b. v. 263; [17]) »hingad til nær kalfskinned. þad sem epter fylger er ä pappir med gamalle hende (AM)«; [18]) [x hross 263.

ix^c i metfie innan veggiar.

sæld korns i iordu.

Hun a innan sig viij. haukla. vij. messuklæde [oc einn serk lavsann[1]). þria sloppa. kapur ij. kaleik gylltann[2]) oc ij adra. kluckur[3]) v. biollur v. glodarker ij. kertistikur iiij. kiertahialm oc elldbera. baksturiarn. alltaris klæde vj. brikar klędi ij. [iij. duka[4]). tiolld umhverfis kirkiu. skrin. Texta oc huslker[5]). krossa iiij. Mariu skript oc Nicholas[6]) glerglugg[7]). munnlaugar iij. vatnzkall[8]) oc skirnar sær. fonts umbuningur. merke ij. oc messufatakista.

þangat liggia und[ir x bæir[9]) at tiundum oc lysitollum. ut[an] ad sandfelle oc [jokuls felli. þar eru[10]) halfkirkiur[11]) oc tekst hundrad af sandfelle. xij. aurar af iokulfelle. bęnhus þriu oc takazt vj aurar af hveriu. oc[12]) þat sem nidre liggur [þat ær[13]).

þar[14]) er tveggia [presta] skylld.

iiijc. i bokum. refil nyiann godann. [c vorv[15]). [ix ross roskinn oc ij. tolf aura ross[16]).

---

501. [1343].

Máldagi Nikuláskirkju að Lómagnúpi [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 15 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 5a—b skr. 1601. Þessi máldagi er eldri en visitazía Gyrðs biskups c. 1353, sbr. Vilchinsbók. Bænhús á Núpstað (Lómagnúpi) stendr enn í dag.

Lomagnvpur [Gamall maldagi[17]).

Nichulas kirkia ad lomagnupe ā tuo hlute j heima lande.

iij kyr. fimmtiju asaudar og iiij gielldær. naut tuævett. hundradz hest og x. aura.

---

[1]) [b. v. 263, 268; [2]) gilldann 263; [3]) rotið úr 2046; [4]) [b. v. 263, 268; [5]) hulsker 263, 268; [6]) Nicholae 2046; [7]) b. v. 263; [8]) vatzketil 263, 268; [9]) [rotið úr 2046; [10]) [rotið úr 2046, eptir oc stendr f og svo kemr eyðan; f er eflaust mislesið fyrir j; [11]) rotið úr 2046; [12]) en lokid firir 263, 268; [13]) [sl. 263, 268; [14]) sl. 2046; [15]) [263; vantar í 2046; [16]) [b. v. 268; [17]) [263.

Jnnann veggia eina huijlu. þrenn messuklædi ad ǫllu og messustack. iiij alltaraklædi oc iij duka. kaleik j. oc þrenn corporalia. kiertistikur iij. smellta kross. glodakier oc elldbera. ix merkur vax. sloppa ij oc ij. kantara kapur. kluckur iij oc tiolld vmmhuerfis kirkiu. iij merkur j bokum. munnlaug. rodukross[a] iij. sacrarium munnlaug. trieskrijn med reliqvijs. halft setta. c. fioru. hun a oc stol oc lectara.

þangat liggia vnder ij. bæer. til tijundar oc er bænhus ad raufarbergi. oc takazt af vj aurar.

þar skal vera prestr oc diakn.

---

502. [1343].

Máldagi Nikuláskirkju að Kálfafelli í Fljótshverfi [er Jón biskup Sigurðarson setti].

A.

[Stólsmáldaginn].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 5b—6a skr. 1601. Fúin spilda af blaðinu, og er hér sumpart fylt eptir heimamáldaganum, sem er heill eða Vilchinsbók, því máldaginn er þar orðréttr, nema nokkur viðbót seinast að auki.

Kalfafell.

[N]icholas kirkia at kälfafelli j fliotzhuerfi ä heima land allt. kelldu backa. eirikz fell halft. fiordung tvijtugra triæ j raunfioru[1]) oc leingri oc skal fetum mæla. oc fiordung tvijtugra hvala oc leingri. skal þa alnvm mæla. oc forsfioru[2]) halfa. fiskveidi alla i divpä þa er divparbacka hefur fylgt. afreit j skorvm at helmingi vid svijnfellijnga. kolskog j vest[r]um skorum. suo sem til bus þarf. fra lundi skal greidast mork voru til kalfafellz huer[t] är elligar kvikfie jafngott. j hualz

---

[1]) Hraun eða Skóghraun var bær í Fljótshverfi, en er farin í eyði fyrir laungu; mun það vera fjara þeirrar jarðar, sem hér er nefnd; [2]) Fors var bær inni í heiði; er farinn af fyrir laungu; sama er að segja um Keldubakka, Eiríksfell og Djúpárbakka.

land sælldijngsland j veitu huer missere. skal sæ sem at kälfafelli byr taka votnn vpp at sijnvm hlut. sa er byr at forssi skal luka huertt är tbil kalfafells. ij. merkur voru.

kirkian a lx äsaudar. eru þar j .iij. gelldær. vj gelldijnga gamla. ätta tuævetra. fiora hruta tuævetra. xxx ueturgamalla sauda. vj kyr. iij hross fyrir cc. oc vij aurar. ij kvgilldishross. xj hundrud j metfe. er þar j vird fitin er liggur vestur fyrir breidabolstad.

sex manna messuklædi oc serk at auk oc ij hokla lausa. alltarisklædi. v. kapur. iij. sloppar. ij. tiolld tuifolld. vmmhuerfis kirkiu. glerglugga. iiij. kluckur. iiij. tabulum oc skrijn. textvm oc alltaris stein bvinn. kalek gyllttann oc annan ogyllttann. huslker med silfur. krossa ij. mariuskript oc nicholäz [likne]ske. [thorlaks skript. kertistikur v. baksturjarn. halfa fiordu] mork vax oc reykelsis. x[ij. manada bekr. glodaker]. elldbera. biarnfell. kistur. [ij.

þangat liggur kirkia at lundi.] oc svngit annann huernn dag helgann. þriu bæ[n]hus [oc] half mork af einu enn vj aurar af tueimur. half m[ork] af dal fyrir bænhvs skylld.

þangat liggur tijvnnd af vj. [bæi]vm.

þar skulu vera prestar ij oc diaknn. luka fätækum monnum. xij. aura voru ä langa fostu.

Halla kolbeinsdottir gaf. v. rossa enng j hualsland oc slä ostan af ja[fn]liga medann nockur enng er epter.

B.

[Heimamáldaginn].

AM. 259. 4to bl. 111b með hendi Sveins Runólfssonar 1615. Oddr biskup skrifar neðst á blaðið «Anno 1615. 4 maij fra Sr. Jone Hakasyne» (á Kálfafelli); er þessi afskript gerð eptir bók Kálfafellskirkju.

Kalfafell j fiotshuerfui.

Nicbulaskirkia ad kalfafelle j fliotzhuerfi æ heimaland alltt. kielldubacka. eiriksfell halftt. fiordung tuijtugra tria j hraunfiöru oc leijngri oc skal fetum mæla oc fiordung tuijtugra huala oc leingri oc skal alnum mæla oc forsfiöru halfa. fiskueyde alla j diupæ þa er diupærbacka hefir fylgtt. afrett j skorum ad helminge vid suijnfellinga. kolskog j vestrum skorum

sem til bus þarf. fra lundi skal greÿda mork voru til kalfafells huertt ær elligar[1]) kuikfie jafngott. j huolsland sælldings land j veÿt huertt missere. skal sæ sem ad kalfafelli býr taka votn vpp æ sijnum hlut. sæ er býr ad fosse skal luka huertt ær til kalfafells tuær merkur vöru.

kirkian æ sextýgi asaudar oc voru j. iij. gelldar. vj gelldinga gamla. viij tuæuetra. fiora hruta tuæuetra. þriatigi veturgamalla sauda. sex kýr. iij hross firir ij hundrud oc vij aura. ij kugilldishross. xj hundrud i metfie. er þar j vird fitin er liggur vestur firir breÿdabolstad.

vj manna messuklædi oc serkur ad auk oc ij hokla. alltarisklædi fimm oc iij käpur. sloppa ij. tiolld vmhuerfis kirkiu tuifolld. glerglugga iiij. kluckur iiij. tabulum oc skrijn. alltaris steirn buinn oc textum. kaleÿk gýlltann oc annann ogylltann. hulsker med silfur. krossa ij. mariuskriptt. nichulas skriptt. thorlachs skriptt. kertistikur v. ba[k]stur jarnn. halfa fiordu mork vax. reykelsi. xij manada bekr. glodaker. ij. elldbera. biarnfell. kistur ij.

Halla kolbeinsdottir gaf v. hrossa eng j huolsland oc slæ austann af jafnliga medan nockud eingi er eftter.

503. [1343].

MÁLDAGI Kirkjubæjarklaustrs [er Jón biskup Sigurðarson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 6a—7a skr. 1601; nokkuð fúið. Jón biskup vísiterði í Kirkjubæ 1343 og tók þar eina systur og lét brenna fyrir lauslæti og svívirðing á guðs líkama (annálar). Sumir segja að tvær systur hafi verið afteknar og hafi þær verið grafnar á stapa nokkrum skamt fyrir utan klaustrið niðri við Skaptá; er stapi sá enn í dag kallaðr Systrastapi og eru leiðin enn sýnd og á annað að vera sígrænt. Gæti þessi máldagi verið frá þeim tíma; þar á móti er hann varla Michaels frá 1387, því til þess ber þeim of mikið á millum þessum og Vilchinsmáldaga. Kirkjubæjarklaustrskirkja var flutt að Prestbakka milli 1850 og 1860, og var vígð af Páli prófasti Pálssyni í Hörgsdal 21. Apríl 1859, sem þá bar bæði upp á skírdag og sumardaginn fyrsta, en staðinn sjálfan flutti Jón Magnússon, er bjó á Kirkjubæjarklaustri (d. 1840), því að túnin blésu mjög upp. Stendr bærinn nú nokkru ofar við Skaptá en áðr.

[1]) óvart fallið úr 259.

Kirkiubæiarklôstur.

Stadur j kirkiubæ ä heimaland allt. dali. ij. mau[r]tungu. geirland. mork. ytrabæ. heidi. tungu. erpstadi. v[i]k. selbudir. hraun. steinsmyrar ij. fliot. sel. slyiar. Breckur.

Suo mikit kuikfie.

hälft iiij hundrad Asôdar.

ccc lamba ä fiall rekit.

gelldijngur med hrutum c. oc xxx.

veturgamallt hundrad oc tijgi tygir.

kälfar vj oc xx.

c. asaudar ä leigum. oc x kýr.

xl. kva heima oc at vtbuvm oc .iij. gelldnaut tuævetur oc elldre. xij oc xx. veturgomul. halfur þridie togur.

hRoss tuævetur og ellre xvij. oc xx.

med londum. lx. kugillda oc iij.

j fiorum niju tygir fadma hinnz fiorttanda hundradz vmm xx.

xxx asaudar.

kirkian ä jnnann sig. v. kaleka gyllta. einn medur gyll[1]). iij ogyllda. klockur viij. xij hokla hina betre medur pell og silki og dyrum klædum. niju lettare. xiiij kapur hinar betre. vj. lettari. vj. dalmatikur. viij. sloppa. ix messu................ ...ar flores beate vir[ginis]........duę partes moralium. atta [mer]kur brendar. eru þar j. vij rosir oc ein spira. tuær skurnir ..v spænir. eitt mosurkær. textar. ij. bunir. eitt klædi gott med baldikinn. oc hokull godur blär. fiorttann anntependija. tiolld oc bordar vmmhuerfis kirkiu. xij. lectara dukar. iiij. glodarker. elldbera. vij kerttistikur thil häalltaris. jarnnstiku stora. fonntz vmmbunijng. skrijn. krossar ij smelltir. iij. adrer. mariuskrift oc katrijnar skript stor. kross frammi ä kor. tabulum fýrir alltare oc brijk upp yfir.

Þessar itolur æ stadurinn i kirkiubæ.

frä þverä skulu niju aurar voru huertt vor.

frä kelldugnupi half mork vôru.

af horkzlandi half mork voru oc ij vetrunga fodur.

af vppsolum half mork vorv.

---

[1]) þ. e. gvll = gull; bendir á fornan rithátt.

af þýckuabæ halfur fiordi eýrer.
af hraunnsmula halfann fiorda eyrir.
af selbvdvm fimm aura.
af dalbæ audrum. v. avra.
af asgardi. c. voru oc vj aurar.
j hätvnvm skal fæda iiij kyr oc vetrung oc greida vætt miols.
j efri vijk ij kyr.
j asgardi skal fæda vetrung.
af.....[1]) tuær alnnar hinns v eyrirs.
af holmvm half vætt smiors oc xij fiordunngar melmiolz.
j arnnanesi atta vættir salltz.
thil kirkiubæiar liggia xj oc xx bæir at tijvndum oc lysitollum vtan at ä fiorvm bævm tekst heima.
suo mikil er jnntekt af londvm stadarins i kirkiubæ.
i dal eystra. c.
j vestra dal. c.
j mortungu halft annad [hvndrad].
æ geirlandi. ccc. [oc] v. aurar.
j mork. cc.
j ytra bæ. cc.
ä [heidi....
j tungu....]
a erpstodum iij merkr.
j vijk. c. oc. v [aurar].
[a selbu]dum. c.
a steinsmyre. c. oc. v. aurar.
at fiiot[um......] aurar.
a steinsmyre eystre. c. oc xv aurar.
at seli [ij merkr].
at slygivm halft annad hund[rad.
a] brekkum þriu [hundrud].

504. [1343].

Máldagi Nikuláskirkju í Skál á Síðu [er Jón biskup Sigurðarson setti].

[1]) Hér er eingin eyða í handritinu, en bæjarnafn hefir hér auðsjáanlega gleymzt úr.

AM. 263. Fol. bls. 16 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 7a skr. 1601. Máldagi Skálarkirkju er ekki í Vilchinsbók. Skálarkirkja fór af fyrir Skaptáreldi 1783, en leyft var þó með konungsbréfi 25. Júní 1802 að hafa þar kirkjugarð og gröpt. Nú er kirkjan lögð niðr fyrir laungu. Þó að máldagi þessarar kirkju, er stendr í Hítardalsbók, sé styttri en þessi, er þessi þó bersýnilega eldri.

Skäl [gamall maldagi[1])

Nichulas kirkia j skäl a prestskylld j heima landi.

ij. kugilldi.

hun a kross lijtinn med lijkneskium. Nichulas skriptt. þorlaks skript. Mariuskripter ij. Olafs skriptt kaleik. messuklæde tuenn oc hôkul lausann. käpur tuær oc slopp einn. alltarisklædi iij med dukum oc einum fordukum. kiertistikur ij. tiolld vmmhuerfis kirkiu. vatzkietill. sacrarium munnlaug. merki. Biarnfell. v. kluckur. glergluggar iij.

þadann er sungid annann huern dag helgann j Hollt oc tekr prestur ij merkur.

þangad liggia vnder ij. bæer adrer.

[kirkian a iiij kugilldi[2]).

---

505. [1343].

Máldagi Ólafskirkju á Búlandi í Skaptártungu [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 15 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bls. 7a skr. 1601. Búlandsmáldagi er ekki í Vilchinsbók. Þó þessi máldagi sé leingri en sá, sem stendr í Hítardalsbók, er þessi auðsjáanlega eldri.

Bvlannd [Gamall maldagi[3]).

Olafskirkia a Bulandi ä prestzskylld j heima lande.

iiij kyr. iiij ær oc xx.

kaleik[4]). messuklæde ij. alltaraklæde ij. slopp. kantara kæpu. tiolld vmmhuerfis kirkiu. rodukross med lijkneskium sæmiligann. kluckur ij. oc biollu eina. merke. glodarkier. sacrarium. xij aurar j bokum.

prestur tekur iij merkur.

---

[1]) [263; [2]) [sl. 268, og er þetta án efa yngri viðbót; [3]) [263; [4]) oc, b. v. 268.

506. [1343].

MÁLDAGI Nikuláskirkju í Svínadal í Skaptártungu [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 95 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 7a—b (fúið) skr. 1601. Hálfkirkjan í Svínadal er lögð niðr fyrir löngu, en fjara fylgir enn. Svínadalsmáldagi er ekki í Vilchinsbók.

Svijnadalur [gamall maldage[1]).

Nicholas kirkia j svinadal a vij kvgilldi. klukkv eina oc tuær biollur. v. merkur vax. kertistikur ij. [glodaker[2]) refvel eirn. oc steintiolld tvo forn. ein messvfot. alltarisklædi ij. oc dvkar med. iij bækur. slopp. sacrarivm.

þar skal syngia af Bvlandi iij helgidaga samfast. syngia Nicholasmesso fyrre. huersu sem ber. sækia skal prest med hesti. fra allra heilagra messv oc til krossmessv. þar skal seigiazt messa med jmbrodogvm ollvm. ad avk helgra daga.

Tekur prestur iij merkur.

[kirkian a c vorv. kalek. glitadan dvk oc v. avra[3]).

---

507 [1343].

MÁLDAGI Maríukirkju í Ásum hinum eystri í Skaptártungu [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 15—16 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 7b skr. 1601. Ásamáldagi er ekki í Vilchinsbók. Einar Bjarnarson galt Magnúsi biskupi Eyjólfssyni Ása 1487 upp í sekt, og voru þeir þá metnir þrjátigi hundraða.

Asar ä Sijdu [gamall maldagi[4]).

Mariu kirkia og hins heilaga peturs j asum a borgarfell halft. þridiung j heimalandi.

smellta kross. mariu skriptt. tiölld vmmhuerfis sig. vtan eigi[5]) vtar vmm þuert. kaleik. messuklædi iij. sloppa ij. oc kantara kapu. alltara klædi iij oc duka ij. oc eina forduka. kluckur iiij. oc biöllur ij. glodar kier oc elldbera. kiertistikur ij.

---

[1]) [263; [2]) [b. v. 268; [3]) [þetta kynni að vera viðbót Gyrðs c. 1353 eða Oddgeirs 1367; [4]) [263; [5]) ey 263.

vatzkietill oc skijrnar sä. merki j. munnlaugar ij. fontklædi oc rodukross med trie. ij merkr j bokum. stol j. paxblad. messingarkier tuð lijtil. lysikolu.

hun a v. kyr xxx. asaudar og iiij kugilldis hross. kýr ij. med Bænhusinu j ýtrum äsum.

þar skal vera prestur oc taka iiij. merkur.

þangad liggia iiij. bænhus. tekst mork af einu. vj. aurar af ðdru. half mðrk af tueimur.

þangad liggia vnder vij. bæer ad tijundum oc lýsetollum oc allre skylldu.

[Jtem lagdizt til sidan Geirmundur kom ij kyr oc ij hross alltarisklædi sæmiligtt fyrer mariualltare med dukum[1]).

508. [1344].

Skrá um þá reka, sem Jón biskup Sigurðarson lagði til Skálholtsstaðar fyrir Ströndum.

Landsb. 268. 4to bl. 93b. skr. 1601.

Þessa reka feck jon biskup sigurdarson vnndir stadinn.

fiordunng hualreka j byıgisvijk. ad vrteknum hinum nijunda hlut.

þridiung hualreka a knarrarnesi og þronga bas.

attung agoda a krossnesi.

attung agoda a munadarnesi.

fiordung hualreka j ofeigsfirdi er oddur prestur gaf.

Suo mikit sem huammveriar hafa att j hualreka a ruteyiarstronnd med agoda. oc halfann vidreka.

509. 1344.

Máldagi Sauðaneskirkju, er Ormr biskup Ásláksson setti.

AM. 273. 4to skinnblað, frumrit samtíða, en æði máð.

Anno domini ꝰ. ccc. xl. iiij. consecraccionis venerandi domini ormeri secundo var sua mikit kuikfee kirkiu a saudanese.

[1]) [þetta mun víst vera seinni viðbót.

kugilldi. xiij. j vøru. ccc. oc half mork. hundrads hross. Jnnan veggia hundrads huila. flatbýtna. xiiij. ær verd. biargfestr. viij. fadma oc .xx. til drattar. en handfestr. ij. fadma oc .xx. half viætt ræyda.

Jnnan kirkiu Messoklæde. ij. med bunum blæium. hokull ifuer fram corporalia. iiij. stolur. ij. oc handlin. ij. dukr kalekr glodarker. ifuer sloppr. canteris kapa. klockur. v. Mariu likneski. olafs likneski. krossar ij. fontr. elldbere. klakhogg. broddstafr. kirkiusær med bunade. merke .ij. kistur. iij. ketill oc munnlaugh. allteris klæde .iiij. oc allteris blæia. brikar kliæde[1]. ij. biarnfell. ij. krokstikur oc æin er stendr æ alltteri. stolur. ij. kertaklofue litill æirlampr. xiij. merkr vax oc ræýkelse.

J bokum olafs saga haralldzsonar. mariu saga. nikolaas saga. siluester saga. iij. æ æirni bok. Messobækr. ij. commvne suffragium at messum. artidaskra virdar. vj. ærum at fræ toldum sogubokum. sermons bok. dauids psalltere. sextan alna refuill med halfbræidum duk. Refuill. xij. alna med halfbræidum duk. messu biækr[1]). ij. fra iolafostu til paska samsettar at Messum. lesbok fra messodoghum fram ifuer mariu Messo j fostu. tuiærrar biækr[1]) at songh fra jons Messo til pæska. aspiciens bok at songh til pæska. lesbok de sanctis fra jons Messo fram ifuer nikolæss Messo. noua historia er þeir brædr gafu.

[2]) Efter odd bonda[3]) gafuzst. v. hundrud. jtem efter jon sæmundarson kyr. ix. .....d .... j flytianda æyre oc half mork oc. ij. merkr er . . . . .[4]) son laghde firer Biarnfell.

---

510. 5. September 1344. i Alviðru.

Jón biskup Sigurðarson vígir kirkju í Alviðru í Dýrafirði guði til heiðrs og dýrðar og hans signuðu móður jungfrú Maríu, hinum heilaga Ólafi og blessuðum Benedicto.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 10, frumbréfið á skinni.

---

[1]) þannig; [2]) þessi grein kemr á skinnblaðinu með svo sem hálfrar annarar línu millibili frá hinu og er mjög máð; [3]) = Oddr Klemetsson (sbr. Nr. 451 og 465); [4]) alveg máð af.

bref firer aluidru kirkiu[1]).

Ollum goðum monnum þeim sem þetta bref sea edr heyra sendir Broðir jon með guðs miskun biskup j skalahollte. Q[veðiu] G[uðs]. ok sina kunnikt gerandi at sub anno domini millesimo. ccc°. xl°. quarto. nonis septembris. vigðum ver kirkiu j aluidru j dýrafirði. guði til heiðrs ok dýrðar. ok hans signuðu moður jungfru mariu. hinum heilaga olafuo. oc blezaðum benedicto með þeim maldagha at þar skal synghiazst siðarri messa annan huern dagh helghan. En pascha dagh ok mariu messu fyrre skal synghiazst siðarri messa. þo at eighi telizst sua til. er kirkiudaghr mariu messo siðarri. skal þa synghiazst j fyrr nefndri kirkiu allar kirkiudagshatiðir. ok fýrra messa. En mariu messu tiðir heima at gnupi með siðarri messu. kirkia a innann sigh mariu skript. olafs likneski. ij. krossa með likneskium. hinum þridia hefuer iattað til barðr bondi ok glerglugg. ok þar með likneski sancti benedicti. iij alltara klæði klockur. iij. ok hin fiorða brotin. prestr skal taka. ij. merkr j tiða offr. ok kost með huerri messu. En bondi skal taka heima tiund ok lysitoll. sina ok sinna heimamanna. Ok til sannz vitnisburðar settum ver vart jnsighli fýrer þetta bref er gort var j aluiðru. ari. ok deghi fyrr soghðum.

Innsigli Jóns biskups Sigurðarsonar er fyrir bréfinu, en er brákað.

---

511. [um 1345].

RÉTTARBÓT Magnús konungs Eiríkssonar um að landsmenn hafi goldið Björgynjarkaupmönnum skuldir sínar fyrir þorláksmessu (20. Júlí), og að kaupmenn flytji skatt konungs af Íslandi til Noregs.

Réttarbót þessi finst hvergi árfærð, en hún er sett hér hérumbil miðjavega á árabilið 1330—60. Hún er eldri en 1363 með vissu, því að það ár er Skarðsbók skrifuð, og líklega er hún yngri en 1340, því að um það leyti er skinnb. Gl. kgl. s. 3269B. 4to rituð, sem hefir allar íslenzkar réttarbætr, sem eru eldri en 1330 eða frá því ári, en þar er þessi ekki. Hér er prentað eptir hinni langelztu skinnbók, sem hefir þessa réttarbót: AM. 350. Fol. bl. 80b (Skarðsb.) skr. 1363;

[1]) aptan á bréfinu.

á undan er réttarbótin frá 1354, en á eptir rb. um sýslur (Nr. 488). Borið saman við AM. 456. 12mo bls. 78—79 skb. c. 1480; AM. 161. 4to bls. 267 skb. skr. 1561—65; AM. 45. 8vo bls. 90—91 skb. c. 1570; Uldal. 322. 4to bl. 181 skb. c. 1570; Thott. 2097. 4to bl. 92—93 skb. c. 1650; en flest af orðamuninum er marklaust. Réttarbót þessi hefir aldrei verið prentuð fyrr á íslenzku, en á dönsku er hún prentuð í Jonsbogen 1763 bls. 398.

R[ettar] B[ot] M[agnusar] k[onungs][1]).

Magnus með guðs nað noregs konungr. etcetera.

Saker þess at kaupmenn af berguin fa seint eðr æigi sinar skulldir. af ýmissum monnum her i landinu[2]) i sua mikinn haska sem þeir uerða sik ok sitt goðz at leGia a haustum. þa gerum uer þessa skipan á at þeir skolo hafa skullder sinar af landz monnum allar at þorlaksMesso[3]). ok sua þeim [Rett gort[4]). Enn huerr sem odru uis gerir forfallalaust skal luka oss. ok þeim er skulldina atti Mörk fur huert[5]) hundrad uöru eðr annat goz at iafnri reikning.

Skylldugir skolo kaupmenn at forða uárn skatt heðan af landinu þo sua at leGia ecki sit goðz eptir með fullri leigu slikri sem skynsamlig er. ok hirðstiora uarum ok þeim semr. fur bioðandi ollum kaupmonnum. at taka nockut goðz i skipin utan uárt. ef þat er til. nema kost ok klæði þeirra manna sem skyllda eyrindi hafa til uár. Vitit fur uist. ef þer halldit æigi þenna uarna boðskap. at huerr af ýðr skal suara .x. Merkr i brefabrot ok þann skaða sem þar af fæz. enn goðzit upptækt os[s] til handa þat er farþegar eiga.

Datum etcetera..

---

512. 21. April 1345. á Munkaþverá.

Ormr Hólabiskup kaupir af Stefáni ábóti á Munkaþverá hálfa jörðina Miklagarð í Eyjafirði með öllum hlunnindum og votta það fjórir prestar.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 11 frumbréfið á skinni; afskr. í Landsb. 115. 4to II, 138.

[1]) vm skullder utlendskra 2097; bref Magnus 456; [2]) londum 45, 1080; [3]) Olafsmesso fyrri 232; [4]) [riettur gior 456 er rett giora 1080; greydt 2097; [5]) annadhvort 2097,

bref vm halfuan myklagard[1]).

aullum monnum þeim sem þetta bref sia eðr heyra gerum wer pall eirikr þorleifr biarne prestar kunnugt at þa er lidit var fra hegat burð vars herra jeshu christi þushundrat. ccc. xl. ok v. aar þorsdag næsta firer festum georgij martiris at munkaþuera vorum wer j hia saam ok heyrðum aa at virðuligr herra ormr biskup keypti með handa bande at herra stephani er þa var abote firi þuerar klaustri meðr samþycke allra reglu brædra halfuan miklagard j eyiafirði meðr ollum þeim hlunnendum sem honum fylgde þa er hann kom vnder þuerarstað ok sira jon koðransson. gaf firer sua mikla peninga at vexte ok friðleika sem her er skrifat. xx. hundrut voro eðr kugilldi j grytubacka. xv. hundrut j skarði j hnioskadal. v. hundrut j laugalandi. xiiij. ok xx. hundrut vndir sonum herra stefhans fyrrnefndz gunnlaugi ok vlfe. tok herra stephan abote vndir þui sama handlagi alla greinda skulldar stade en kuittaði herra orm af saugdu jardar verde ok frialsade jardina honum til efinligrar eignar. ok til sannynda her vm settum wer fyrrnefndir menn var jnsigle firer þetta bref er gort var j sagdum stað dego ok are.

Innsigli Páls og þorleifs er dottið frá bréfinu. en innsigli Eiríks og Bjarna eru enn fyrir því, en brákuð.

---

513. 26. Juli 1345. i Skálholti.

SKIPAN Jóns biskups Sigurðarsonar í Skálholti, þar sem hann endrnýjar og samþykkir ýmislegt úr skipunum erkibiskupa og hinna fyrri Skálholtsbiskupa.

Finnr biskup Jónsson hefir látið prenta í kirkjusögu sinni (II, 82—83, 83—84, 85—87) þá texta af þessari statútu, sem hér eru kallaðir B, GII og K, og eignar hann statútuna Jóni biskupi Haldórssyni (1322—39), en það er ekki rétt; kemr þessi skekkja af því að hann hefir ekki þekt þær afskriptir statútunnar, sem hér eru kallaðar A, C og F, er taka af öll tvímæli í þessu efni. Skálholtsannáll og Gottskálksannáll geta þess, að Jón biskup Sigurðarson hafi hafið tilkall um tíundamál kirkna af hinum ríkurum mönnum 1344 (sbr. A § 12 o. s. frv.) og að hann hafi það ár haldið fyrstu synodus í Skálholti um sumarið milli Jónsmessu og Pétrsmessu og

---

[1]) Aptan á bréfinu.

Páls (24—29. Júní), en ekki er nú kunnug nein skipun eptir hann frá því ári. Um efni þessarar statútu er þess að geta að mart í henni er tekið upp úr eldri biskupastatútum; sumt er úr skipan Magnúsar biskups Gizurarsonar frá 1224 (t. a. m. C § 11. § 56), annað úr skipan Staða-Árna 1269 (t. a. m C § 10, § 14, § 18, § 19, § 20, § 72, § 73, § 74, § 86). enn annað úr skipan Páls erkibiskups hinni síðustu (t. a. m. C § 21). en langflest er tekið úr skipan Eilífs erkibiskups hinni miklu, svo sem C § 17. § 27. § 28, § 29, § 30, § 31, § 32, § 58, § 75, § 76, § 82, § 83, § 84, § 85, § 87. § 88, § 89, § 90, § 102—§ 113. Var það alvani biskupa að taka upp og samþykkja mikið úr eldri skipunum og stundum að samþykkja þær í heilu lagi eins og skipan Eilífs, sem eg áðr nefndi. Af því að í þessari skipan stendr mjög mart úr skipan Eilífs hinni miklu (sjá Dipl. Isl. II, Nr. 355) þá virðist ekki ólíklegt, að það kunni að vera Jón biskup Sigurðarson, sem hefir samþykkt hana í þeirri mynd sem hún er nú til.

A.

AM. 344. Fol. bls. 149—51 og 157 skb. c. 1350—1400; AM. 456. 12mo bls. 175—80 skb. c. 1480. Eptir § 36 kemr í 344 langr kafli úr skipan Eilífs hinni miklu (Nr. 355D) og sem beint áframhald af því án línuskils kafli úr síðustu skipan Páls erkibiskups (Nr. 487B); sem beint áframhald af skipan Páls koma svo § 37—40 (§ 37 = C § 77; § 38 = C § 78; § 39—40 = C § 21) úr þessari skipan Jóns biskups. Fyrir ofan kaflann úr skipan Eilífs ritar Árni «Ex statut[is] Eilifi Ar[chi]episcopi», en á lausum seðli aptast í bókinni telr hann alla þessa kafla skipan Jóns biskups: «Aptan vid bref Jons biskups vantar heilan dalk in folio og annadhvort annann heilann eda nockud af honum sem ei verdur a hitt þvi hann er slett afrifenn». Þetta væri þá svo að skilja, að Jón biskup hefði tekið þessa kafla upp í sína skipan og þarmeð samþykt þá, og gæti það verið, því að skipan hans er mjög blandin, en þessum köflum er hér kipt burt og eru þeir prentaðir með skipunum Eilífs og Páls.

bref ions biskups[1]).

[Jn nomine domini amen.

anno domini ᴍº. ccc. xl. quinto. in crastino iacobi apostoli i skalhollti in sinodo skipadi virdvligr herra ion biskup med gvds nad tertius med þui nafni. med samþycki allra þeirra

---

[1]) skipan 456.

lærdra manna er þar voro vid staddir þessa articulos sem her fylgia[2]).

1. Jn primis at huerr prestr lati a brott [sina frillv or sinni sokn innan halfs manadar a minntr[2]).

2. Jtem at fornir[3]) kirkio vidir leggiz eigi[4]) i onnor hus vtan med biskups orlofi.

3. Jtem at ýfir einkis andads mans leidi geriz krossar eda þentiz sua at [fottrodaz megi[5]).

4. Jtem at soknarmenn hverrar kirkio geri [at kirkio gardi[6]) innan manadar sidann þeir verda a mintir ella setiz vt af heilagri kirkio[7]).

5. Jtem at hverr prestr leggi til þeirrar kirkio sem hann hefir halldit hinn tivnda part af ollv þvi godzi sem hann hefir af henne aflat[8])

6. Jtem at til þeirrar kirkio lvkiz tivnd af allri fasteign sem hon liggr i sokninni.

7. Jtem at allir menn þeir sem eigi ero heimilisfastir lvki lysitoll at þeirri kirkio sem þeir [ero[9]) at paskum ella missi þionostv.

8. Jtem at þeir menn sem eigi koma til [prestz at paskvm at iata sig a langa fostv[10]) taki eigi gvds likama at paskvm.

9. Jtem at fyrir lavnfestingar skal þvilika skript setia sem fyrir [fiormenninga at frændsemi[11]).

10. Jtem at hverr prestr [hafi ser[12]) tidabækr oc messvklædi oc kalek innan. v. ara fra þui er hann er vigdr.

11. Jtem. at allir klerkar leggi af fiolgeirvnga innan manadar[13]).

12. Jtem at eingi bondi taki at vtkirkio meiri tivnd en af þeirri [sinni iôrdv[14]) oc lavsa godzi oc þeirra manna tivnd oc lýsitoll sem hann helldur a sinn kost.

---

[1]) [þessa articulis(!) baud wirdiligur herra jon biskup sigurdarson tercius in sinodo 456; [2]) [ur sinvm þingum sina frillu þegar hann kemur heim 456; [3]) aunguer 456; [4]) sl. 456; [5]) [fottrodizt aa jordu eda steinum 456; [6]) [gard um graptar kirkiu 456; [7]) þar til er þeir giora at b, v. 456; [8]) § 5 sl. 456; [9]) [taka guds likama 456; [10]) [kirkiu prestz j langafostu at jata sic. neitazt 456; [11]) [opinberau hordom 456; [12]) [eigi allar 456; [13]) sidan þeir eru amintir v. b. 456; [14]) [fasta eign 456.

13. Jtem at hverr prestr eigi þat kerti [sem konur offra j kirkiogôngv sinni[1]).

14. Jtem at bôrn skilldv eigi skriptaz ne konur i kirkio leidaz eda hion saman vigiaz vtan at soknar kirkivm.

15. Jtem at allir prestar officere einn veg oc neÿti vars herra likama af patenv.

16. Jtem at allir prestar eigi slopp oc korkapv innan. xij. manada sidan þeir vigiaz.

17. Jtem at eingi prestr oleadi hinn sama mann optarr en vm sinn[2]) med sama krisma.

18. Jtem at hverr prestr leggi til spitals mork.

19. Jtem at credo in vnvm segiz dagliga. in natali domini vsqve ad vltimvm diem octavarvm epiphanie inclvsive excepto[3]) festo innocencivm.

20. Jtem at devs[4]) vobiscvm segiz [ante secreta in missa cvm nvlla voce[5]).

21. Jtem fyrirbavd hann at eta kiôt manadag oc þridiadag fyrir ǫskvdag.

22. Jtem at eingi eti kiôt at paskvm fÿrr en hann hafi tekit gvds likama.

23. Jtem fyrirbavd hann at katlar þeir eda kerolld sem bôrn skiraz i oc heilôg krisma kemr vid skal til einkis annars hafaz þadan af.

24. [6]) Jtem skipadi hann at fyrir avstan lonsheidi oc fyrir vestan gilsfiôrd skolo prestar allir tekit hafa krismv it seinazta a thorlaksmesso. En fyrir avstan iokvlsá a solheima sandi oc fyrir vestan hvita i borgarfirdi at ions messo baptiste en vm allan svnlendinga fiordvng at vppstigningardegi.

25. Jtem at allir kirkiosoknarmenn þeir sem færir ero skolo koma til soknar kirkio sinnar alla þa daga sem i sextan daga halldi ero[7]).

26. Jtem at eingi prestr segi messo vtan hia se. ij. menn oc kvnni annar hvarr at anza prestinvm i messvnni.

---

[1]) [er konur ganga i kirkiu med ok þær offra til alltaris 456; [2]) aa xij. manudum 456; [3]) uno b. v. 456; [4]) dominus 456; [5]) [lägt j huerri messo ante secretam 456; [6]) § 24 kemr eptir § 25 í 456; [7]) hér bætir 456 inn í: Jtem at eingi prestr syngi burt paskadag. en fari annan dag j paskum ok gefi reidu folki sinu sem eigi ma til kirkiu komazt.

27. Jtem at prestar allir syngi tidir eda lesi i sloppi eda korkapv forfallalavst.

28. Jtem at allir prestar syngi heima at kirkio ottosóng oc aptansóng inar stærstv ha[tidir] vtan biskups skipan se odrv [viss] til.

29. [Jtem at] prestar geymi at þeir gefi eigi gvds likama nockorvm þeim manni sem eigi er biskupadr. en olie alla þa menn sem gvds likama hafa tekit. oc eigi yngri en .xij. vetra.

30. Gangi manna konur i kirkio ef þær vilia at paskvm oc hafi þær lettari vordit fyrir palmsvnnvdag. standi i kirkio. iiij. daga at paskvm ok taki gvds likama en fýlli sidan vtistodv.

31. Jtem at prestr sýngi hvergi i brott alla þa daga sem i sextan daga halldi erv nema þeir vili til vtkirkna.

32. Jtem prestvm lvkiz allt tida offr sitt eigi seinna en friadaginn j fardogvm. lvkiz eigi þa er vti ero fardagar lvki sem fyrir tivndar halld.

33. Jtem at þeir se allir skylldir at f[asta] fostvnætr vm xij. manadi sem hann a. v. hvndrat fyrir hvern tveggia missera omaga sin þann sem hann er skylldr fram at færa.

34. Jtem at biskup eigi þvilika sekt a ollvm rettnæmvm ordvm ef klerkar tala eda gera sem konungr a þegnvm sinvm.

35. Jtem lofadi hann at hreinar kistvr se i kirkivm oc annat þat sem hreint er oc eigi er vandr þefr af. sua þo at eigi verdi orvm at.

36. Jtem skipadi hann at hvar sem afgiôf af hval eda annaʀa heilagra daga veidvm verdr meiri en hvndrat þa se henne skipt i fiora lvti. sem annaʀi skiptitivnd. En hvar sem er hvndrat at eins eda þadan af minni þa hafi fatækir menn einir saman[1]).

---

[1]) það sem eptir kemr í 344, er úr skipan Eilífs erkibiskups hinni miklu og byrjar með grænum upphafsstaf, en fyrirsögnin er nú máð af, ef hún hefir nokkur verið. Árni hefir ritað hér við «Ex statut[is] Eilifi Ar[chi]episcopi». Eptir þennan kafla úr statútu Eilífs kemr kafli úr statútu Páls erkibiskups hinni síðustu, en þar eptir § 37 – 40 úr skipan Jóns biskups, alveg áfast kaflanum úr statútu Páls; er því líklegt að þetta hafi upphaflega staðið í skipan Páls, þó það finnist nú einungis í þessu sambandi. Í 456 kemr næst skipan Gyrðs frá 1354, og endar því hér í því handriti skipan Jóns biskups með vissu

37. Eigi ma lik vera i k[irkio medan] hamessa segiz eda onnor m[essa en salu]me[ssa] ok gefz eigi pax i sal[vmessvm sem i odrvm] messvm at vær megvm eigi s[amneyta davdvm monnvm] sakir þess at oss er [okvnnigt hvart þeir ero] sattir vid gvd eda eigi en [ver eigvm eingvm þeim at] samneyta sem eigi er [i satt vid hann ok eigi ma taka] gvds likama.

38. [Ef manni er] kent at hann bland[iz vid fenat einnhvern. þat er firirbodit] hverium kristnvm [manni. þa sæki madr med] heimiliskvidar vi[tni. en sa syni med lyrittarei]di eda fari vtl[ægr. sva skal allra vtlegdarmala] synia[1]).

39. Ver[dr karllmadr eda kona hia sto]dd þar sem k[ona piniz i barnbvrdi ok syniz þat] likar[a] at hon [megi eigi vid skiliaz eda lavs verda vid barnit. ok opinberaz] einn hverr lim[r a barninv med mannligri skepnv] ok sez lif i [þa avsi sa sem hia verdr staddr] vatn a þ[ann lim til varygdar ok segi. Ek ski]ri þik sk[epna gvds i nafni fodvr ok sonar ok] anda he[ilags. verdr þat barn lavst vid] modvrina [þa skal þat barn skiraz ok nefnaz sem onnor] bo[rn þav sem ef er a hvart adr ero skird].

40. Ef v[erdr if a hvart skirt er] eda eigi ok [se litit at barninv. skiri med þessvm ordvm. Ef] þv ert sk[irdr. þa endrskiri ek þik eigi. En ef] þv ert eigi sk[irdr þa skiri ek þik i naf]ni fodvr ok [sonar ok anda] heilags . . . . .[2])

B.

AM 354. Fol. bl. 36—37 skinnb. c. 1400 (Skálholtsbók yngri). Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 85—87, en eignuð þar Jóni biskupi Haldórssyni; segist Finnr biskup hafa haft til samanburðar pappírsafskript ágæta, er hann hafði, og hefir það verið bein afskript af AM. 186. 4to (sjá I).

Statuta jons biskups.

Þessa articulos baud uirduligr herra jon biskup jn

---

[1]) sbr. Dipl. II, Nr. 105; [2]) hér endar skinnbókin og getr verið að vanti einn eða tvo dálka, því að mestr hluti blaðsins er rifinn af að endilaungu.

synodo. en herra gyrdr godrar aminningar staðfesti hans eptirkomandi med samþýkt lærdra manna æ prestastefnu.

1. Jn primis at huerr prestr skal lata brott or sinum þingum sina frillu innan fyrsta halfs manadar sem hann kemr heim.

2. Jtem at eingir kirkiu vidir leggiz i onnur hus utan biskups orlof.

3. Jtem at yfer einskis andads manz leidi gioriz eda pentiz krossar æ iðrdu eda steinum til at þeir fottrodiz.

4. Jtem at soknarmenn giore gard um kirkiu innan manadar sidan þeir uerda æ mintir. ella setiz þeir vt af kirkiu. þar til sem þeir giora at.

5. Jtem at huerr prestr leggi til heilagrar kirkiu decimam partem omnium acquisitorum.

6. Jtem til þeirrar kirkiu leggiz tiund af allri fasta eign sem hon liggr j sokninne.

7. Jtem at þeir menn sem eigi ero heimafastir luki lysitoll þar sem þeir taka guds likama at paskum. ella missi þionostu.

8. Jtem at þeir allir er eigi koma til prests neittiz at taka guds likama æ paskadag.

9. Jtem skipadi hann firir launfesting slika skript oc fepinu sem firir opinberan hordom.

10. Jtem at huer prestr eigi ser allar tidabôkr oc Messoklædi oc kalek. innan fimm æra sidan hann uar uigdr.

11. Jtem at allir klerkar leggi fiôlgeirunga innan manadar.

12. Jtem at eingi bondi taki meiri tiund at kirkiu en af þeirri fastaeign oc lausagodzi oc þeirra manna tiund oc lysitoll er hann helldr æ sinn kost þa xij manudi.

13. Jtem at huerr prestr skal eiga kerti þat er konur offra j sinne kirkiugôngu.

14. Jtem at eigi skulu konur leidaz j kirkiu at bônhusum. edr born skiraz ne hion saman vigiazt oc huergi nema at soknarkirkiu sinne.

15. Jtem at allir prestar officeri einn veg oc neýti guds likama af patenu.

16. Jtem at allir prestar eigi ser slopp oc kórkápu innan xij manada sidan hann uigiz.

17. Jtem at eingi prestr oleadi optar hinn sama mann en vm sinn a xij. manudum oc ǫngan framar en einn tima med sama krisma.

18. Jtem at Credo in unum segiz cotidie jn natali domini usque ad ultimam diem octauarum epiphanie. inclusiue excepto uno festo innocencium.

19. Jtem infra octaua assumpcionis beate virginis et infra octaua ascensionis et infra octaua festum corporis christi.

20. Jtem at huer prestr leggi mork til spitals.

21. Jtem at dominus uobiscum segiz lagt j huerri messo ante secretam.

22. Jtem bannadi hann at eta kiot a paska tima fyr en þeir tôki ádr várs herra likama.

23. Jtem bannadi hann at eta kiot manadag oc þridia dag firir ǫskudag.

24. Jtem at manna konur ef þær standa af sængarfǫr firir paska gange j kirkiu an kertis oc taki guds likama a paskadag. oc se j kirkiu um alla paska. en standi sidan utan kirkiu eptir rettri tiltaulu.

C.

AM. 39. 8vo bls. 308—324 skinnb. c. 1470 (lögbók Bárðar Gíslasonar í Vatnsdal).

jnstitvtionem.

Jn nomine domini amen.

Anno domini. m°. ccc. xl. quinto jn crastino jacobi apostoli j skalhollti jn sinodo skipadi virdvligr herra jon biskup med guds nad tercius med þui nafni med samþycki allra þeirra lærdra manna er þar vorv vid stadder þessa articulos sem hier fylgia.

1. J fyrstu at huerr prestr lati a brutt sina frillu vr sinni sokn jnan halfs manadar a minnter.

2. Forner kirkiv vider leggiz eigi j onnor hvs vtan med biskvps lofi.

3. Yfer eingis andads manz leidi geriz krosar. edur pentiz svo at fottrodaz megi.

4. Soknarmenn huerrar kirkiu geri at kirkiugardi innan manadar. sidan þeir verda aminter ella setiz vt af heilagri kirkiu.

5. Huerr prestr leggi til þeirrar kirkiu sem hann hefir halldit hinn tivnda part af ollv þvi godzi sem hann hefer af henne aflat.

6. Til þeirrar kirkiu lukiz tivnd af allri fasteign sem hun liggur j sokninni.

7. Allir menn þeir sem eigi eru heimilis fastir lvki lysitoll at þeirri kirkiu sem þeir eru at paskum. ella missi þionvstu.

8. Þeir menn sem eigi koma til prestz at paskum at iata sig a langa föstu. taki eigi guds likama at paskum.

6. Fyrir launfestingar skal þuilika skript setia sem firir fiormenninga at frændsemi.

10. Eigi skal prestr syngia. ij. messur vm dag at einv alltari naudsynialaust. skyllt er at .iij. se iola dag.

11. Eingi a at leyfa synd. oc eingi at gera þo bodinn se.

12. Vm þa eina hluti kyss hugur ômbôn er madr er skylldr at vita. bioda bera skript firir bera synd enn leynda skript firir leyndan lôst.

13. Banna berliga j formæli a paskadaginn þionvstutekiv huerivm þeim er eigi hefir til skriptar geingit. edur veit a hendr sier leynda stora hluti.

14. A þat skulu prestar minna alþydv oc bioda skylldugliga at huerr madr falli a kne med vpp halldandi hôndum þann tima j messunni er prestrinn helldr vpp holldi oc blodi uors herra iehsu christi oc bidi ser miskunnar oc se klykt til þess iafnan oc halldit vpp loganda kerti hia prestinvm.

15. Eigi skal prestr bergia þui vatni· er hann þuærr innan kalek med ef hann skal syngia adra messu sidar þann sama dag. lati diakn sinn bergia þui vatni. edur steypi j sacrarivm. þui at eingi skal messu syngia nema fastandi.

16. Þat er firirbodit at þeim monnum se gefin þionvsta er opinberliga erv j frillulifnadi. nema þeir handsali firir kennemanni oc fyrir vottum at skilia eptir þui sem hann bydr. edur ganga saman ella lôgliga.

17. Eingi madr ma ser konu fa skylldare at frændsemi edur sifskðpum enn at fimta manni se til annars þeirra at telia. Enn at fiorda manni af huorra tueggiv halfu er firirbodit at fa.

18. Prestar eiga at minna a soknarmenn sina at þeir kunni rett pater noster. credo in deum. aue maria. Requiem eternam oc barn at skira þa er naudsyniar krefia oc profa þa þar af.

19. Ecki eiga olærdir menn vatn at vigia.

20. Þat er oc fastliga firirbodit at nockur skiri j odrv enn j vatni edur sio edur snio blæddum. þuiat eigi er skirn rett nema bædi sie vid haft uatn oc ord. oc þui er onýt hraka skirn þo at nðck[u]r hafi hana retta kallat.

21. Verdr oc kallmadr edur kona hia stðdd þar er kona piniz j barnburdi. oc syniz þat likara at hun megi eigi vid skiliaz edur laus verda vid barnit oc opinnberaz einnhuerr limr a barninu eptir mannligri skepnv oc s[e]z lif j. þa ausi sa sem hia verdr staddr vatni a þann lim til varygdar oc segi Eg skiri þig skepna guds. j nafni fod[u]r oc sonar oc anda heilax. Verdr þat barn laust vid mod[u]rina. þa skal þat barn skiraz oc nefnaz sem ðnnor bðrn þau sem ef er a huort skirt er edur eigi. Og se litit at barninu skiri med þessum ordum Ef þu ert skirdr þa endrskiri eg þig eigi. Enn ef þu ert eigi skirdr þa skiri eg þig Ꜧ j nafni fod[u]r oc sonar oc anda heilax.

22. Þat barn sem madr helldr undir skirn. skal eigi sa hinn sami hallda þui vndir biskups hðnd utan naudsyn.

23. Eingi prestr olei hinn sama mann optarr enn vm sinn a xij. manudum. edur med sama krisma. Trui eg oc þðrf vinna þo at madr se eigi optar oleadur enn þrysuar a æfi sinni.

24. Eigi ma sa taka guds likama sem eigi er biskupadr.

25. Olea ma alla þa menn sem guds likama hafa tekit. oc eigi yngri enn. xij. vetra. oc ef med skynsemi kunna at beidaz. ella fari þat eptir radi soknar prestz.

26. Þau ein hion skulu prestar saman vigia sem brvdguminn var eigi fyrr eigin kuæntur. oc su kona sem eigi var fyr manni gipt.

27. Lik skal nidr setia skirdag firir messu. Enn a langa friadag eigi.

28. Laugardag firir paska skal setia nidr lik eptir messu oc syngia eigi salumessu.

29. Paskadag skal eigi lik nidr setia oc eigi messu syngia.

30. Annan dag paska ma lik nidr setia oc syngia salumessu.

31. Alla lôghelga daga er rett at bua vm lik oc gera at kistu. edur barir. oc med at fara oc grafa. nema þa daga sem fyrr vorv greindir.

32. Joladag skal eigi lik iarda.

33. Ef finnz af likama kristins manz þa skal syngia allan liksông yfer ef merki sier huort verit hefir karlmadr edur kona oc viti menn vist at sa edur su atti lôghelgann grôft at heilagri kirkiu.

34. Þo at hôfut finniz af manni eitt saman þa a yfir þui at syngia. Enn þo at hôfut [f]inniz eigi af manni oc bere skynsamir menn kenzla likam. þa skal hinn andadi eigi missa firir þat embættis sins. Enn ef einn huerr limur. hônd edur fotur edur nôckut annat bein edur holld finnz sierliga. þa er eigi greint huort þar skal yfir syngia edur eigi. enn þo se allt j kirkiugardi grafit þat er finnz af likam kristins manz ef sa atti at kirkiu at liggia.

35. Ef finnz af liki kristins manz vti eins huers stadar oc se suo miôg vanadr likaminn at eigi siai getnadarlimina. huort karlmanz lik er edur konv. enn menn viti vist at sa edur su sem vti vard atti at kirkiu at liggia þa a yfir at syngia. Enn þat er eigi greint huort yfir konu skal syngia edur karlmanni. Enn þar sem ef er a huort er. truir eg karlmanz tegvndina þvi hier firir eiga at setiaz. þuiat hun er hueruitna j helgum ritningum firir huort tueggia sett.

36. Einn veg skal liksaung syngia yfir hueriv barni þui sem heilaga skirn hlytur sem yfir rosknum manni þuiat undir allt bænahalld þat sem fyrir fram lidnvm monnvm er skipat mega felaz þeirra kristinna manna salir sem meir þurfa bæna at niota enn bôrnin. Enn eigi true eg framar skyllt vera at syngia salumesso yfir bôrnum ôndôdum enn likar.

37. Þar j kirkiu skal huert lik iarda sem formadr stadarins edur soknar prestur edur sa er yfir syngur kuedr æ.

38. Jafndýr eru oll leg j kirkiugardi. huort sem þau erv nær edur fir kirkiu.

39. Talga ma krisma spyt[u]r nær er vill oc iafnanvel ioladag oc paskadag oc suo barn at skira.

40. Huerr profastr kalli saman alla presta j sinv vmbodi þa er hann kemur heim af presta stefnu oc opinberi firir þeim greiniliga alla þa articulos[1]) sem a prestastefnu vorv skipadir oc fai þeim ollvm in scriptis.

41. Huerr prestr skal eiga innan fyrsta ærs sins prestzskapar korkapu med slopp. edur innan tueggia æra. ella luki halfa mork firir huort sem missir. Enn messoklædi oc kaleik oc allar tidabækr innan v. ara oc luki. xij. alnar firir hueria bok er missir. suo firir huert messuklædi oc kalek oc missi officium sacerdotale suo leingi sem hann a eigi.

42. Huerr profastur taki vt krisma vin oc hueiti af skalhollte oc skipti huerr millum presta j sinv vmbodi. enn eingum fai [hann] odrvm.

43. Prestar oc diaknar skulu aunga lausung a ser syna edur leikaraskap j klæda bunadi sinvm. bere huorki stickhnif ne tôsk[u]r. edur dregla hvfur opinherliga.

44. Eingi prestr hafi messuklædi edur kaleik j þing utan med þess orlofi er kirkiu vardueitir.

45. Huerr bondi er skylldr at fæda mann med presti iafnuel þo at hann se ridandi fra Michaelsmessu oc til krossmesso a vor. Enn prestr er skylldr at hafa þann mann med ser at honum se full fylgd j oc hann se þa betur færr enn adr. oc sa þioni honum j messu. Enn heima bondi fai mann til þa er madr fylgir eigi presti.

46. Heytollr skal lukaz fyrir marivmessudag sidara a sumarit. Enn sa prestr sem eigi vill taka millum messudaganna lôgliga til bodinn. hafi eingan heytoll oc se sektalaust. Enn sa er eigi vill luka j settan tima. gialldi presti þeim sem hann helldr firir. iij. avra.

47. Suo skulu prestar lvka matgiafir firir oll sin hion þau sem þeir hallda a sinn kost sem leikmenn. iafnuel a sumar sem a vetur þa er skylld uatnfasta stendr yfir.

---

[1]) articulis, hdr.

48. Matgiafir skulu lukaz firir þa menn at eins sem prestr eda bondi hallda a sinn kost vm. xij. manudi eptir skylldu sinni oc sa bunadur ma eigi þarnaz.

49. J þui profastzdæmi leysiz huerr oc taki skript firir brot sin sem hann braut at. þo at j annars vmbodi kvnni opinbert at verda.

50. Þuilik þyrmsl erv öll a bænahusum oc þuilikr rettr sem biskup lofar saung at sem a soknarkirkium. suo at huerr sem þadan tekr annars manz godz med stulld. grip eda rani. eda nockurs konar ofvalldi. falli sa j bann af sialfu verkinv.

51. Þat er tueggia aura sekt ef bondi sækir eigi. iij. svnnvdaga soknarkirkiu sina samfast. Enn ef hann er suo. vj. svnnvdaga at hann sækir alldri a þeim tima soknar kirkiu sina. þa er hann sekr halfri mörk oc vt settr af heilagri kirkiv.

52. Allir kirkiu soknar menn þeir sem færir erv skulu koma til soknar kirkiv sinnar alla þa daga sem j sextan daga halldi eru.

53. Manna konur ef þær standa vpp af sængarför firir paskadag gangi j kirkiu æn kerte oc taki guds likama a paskadag oc se j kirkiv vm alla paska oc standi sidan vtan kirkiu eptir rettri tiltölu.

54. Fiora tögv daga skal huerr kona vtan kirkiu standa eptir barnburd enn eigi leingur. Ganga ma hun fyrr j kirkiu ef henne likar at hinvm hæstum hatidum ef manadr er fra lidinn barnburdinvm.

55. Þa er prestr leidir manz konu j kirkiu. stöckui hann a hana vigdv vatni oc taki j hönd hennar hægri leidandi hana inn med liosi oc med þessum ordum. Jngredere in templum domini ut purificata a vicijs omnibus digne possis accedere ad altare domini dei tui. amen.

56. Manna konur at eins skal j kirkiu leida med loganda kerti þær er börn eiga med bondum sinum. enn allar adrar med eingu kerti.

57. Huerr prestur eigi þat kerti sem konur offra j kirkiu gongv sinni.

58. Ef kona sykiz af sængar reÿckiu. þa se henne eigi

neitat olian ef hun er eiginkona. Enn frillu neitaz. nema sa iati at eiga hana sem til hennar hefir tekit. Eda hun iati skilnadi vid hann ef henne batnar.

59. Ef su kona andaz fyr enn hun se j kirkiu leidd er barn atti vid bonda sinvm. þa se kona leidd j kirkiu firir likinu med loganda kerti.

60. Huert þat lik sem at kirkiu a at liggia er lofat j kirkiu at bera oc syngia þar liksaung yfir.

61. Prestum lukiz allt tida offur sitt eigi seinna enn friadaginn i fardøgum. Lukiz eigi þa er vti erv fardagar taki sem fyrir tiundarhalld.

62. Þar erv allir skylldir at þurfasta føstunætur vm xij. manadi sem hann a. v. hundrut firir huern tueggia missera omaga sinn. þann sem hann er skylldr fram at færa.

63. Eingi bondi taki at vtkirkiv meiri tiund enn af þeirri sinni iørdv oc lavsa godzi. oc þeirra manna tivnd oc lysistoll sem hann helldr a sinn kost.

64. Eigi skulu børn skiraz ne konur j kirkiu leidaz eda hion saman vigiaz vtan at soknar kirkiu.

65. Fyrirbodit er at eta kiøt manadaga oc þridiadaga fyrir øskvdag.

66. Eti einge kiøt at paskum fyrr en hafi tekit guds likama.

67. Katlar þeir oc kerolld sem børn skiraz j oc heiløg krisma kemur vid skal til eingis annars hafaz þadan af.

68. Lofat er at breinar kist[u]r se j kirkivm oc annat þat sem hreint er oc eigi er vondr þefur af. suo þo at eigi verdi orvm at.

69. Huar sem afgiøf af hual. eda annara heilagra daga veidvm verdr meiri. enn hundrat. þa se henne skipt j fiora hluti sem annari skiptitivnd. Enn hvar sem er hundrat at eins. edur þadan af minni. þa hafi fatækir menn einir saman.

70. Fasta skal tueggia postula messu philippi oc iacobi ef berr a gagndaga. Enn hafa tuimællt krossmesso. nema beri a miduikudag firir ascensionem. vinna eigi leingur enn til midsaptans firir huorn tueggia messodaginn.

71. Ef løgtekna messudaga berr a friadag a jolaføstu þa er lofat huitt at eta oc einmællt. Enn ef þa berr a miduiku daga jolafostunnar. þa er lofat tuimællt at eta oc eigi kiøt.

72. Eigi skulu prestar gefa leyfi rumhelga daga þo at tidahalld se mikit. þa daga sem adr er alþydu fasta skylld. oc eigi föstu natta leyfi nema lögtekna daga oc friadag j paska vikv.

73. Huerr sa prestr er hion skal saman viga. þa skal hann lysa adr. iij. drottins daga huern a bak odrum j sönghusdyrum at sa madr vill þeirrar konv fa. oc ef nöck[u]r er sa þar er viti a uera frændsemi edr sifskapi þa beri hann þat vitni vm adr enn festar edr brudkaup se.

74. Prestur skal oc heyra iayrdi konunnar naudungarlaust at hun samþyckir þann mann at eiga.

75. Þui er sett at þrysuar se lyst j heilagri kirkiv firir hiona samgang adr brullaup er gert at þeirra hiona börn er henne hallda vpp erv arfgeing eptir fod[u]r oc mod[ur] suo sem eiginnar konu börn. þo at þar finniz a lögligir meinbugir sidar meir. Enn þeirra hiona börn sem þessari lysing lata eigi vpp hallda oc profaz þeirra j millum lögligir meinbugir sidar meir. verda alldri arfgeing suo sem getinn j meinbugum.

76. Huerr madr sem ser festir mey edr könu at guds lögum er skyldur at gera brvllaup til hennar. innan þeirra næstv. xij. manada sem hann hefir fest hana.

77. Eigi ma lik vera j kirkiv medan hamessa segiz edr önnor messa enn salumessa. oc þui gefz eigi pax j salumessu sem j odrum messum at vær eigum eigi at samneyta daudum monnum sakir þess at oss er okunnigt huort þeir erv sattir vid gud edr eigi. Enn ver eigum eingum þeim at samneyta sem eigi er j satt vid hann.

77. Ef manni er kent at hann blandiz vid fenat einn huern. þat er firirbodit huerium manni. þa sæki armadr med heimiliskuidar vitni. enn sa syni med lyritareidi edr fari ytlægr. suo skal allra vtlegdar mala synia.

79. Klerkar allir leggi af fiölgeirunga jnnan manadar.

80. Allir prestar officere einn veg oc neyti vors herra likama af patenv.

81. Huerr prestr leggi til spitals mörk.

82. Fyrirbodinn er prestum allr osæmiligr fiarafli oc kaupskapur sa at kaupa nöckörn hlut til þess afla at hann seli þat sama dyrra vt aptur.

83. Eigi skulu lærdir menn taka vmbod til nôkkorar kærslu edr standa a stefnum firir leikmannadomi vtan sæki sinn rett. edr kirkiv sinnar. edr þeirra annara er lôgin bioda. firir eckiur eda bôrn fôd[u]rlaus edr frændr.

84. Klerkum ollum er fastliga firirbodit undir bannz pinv j nôckôrvm domvm at sitia edr doma edr bref at rita eda j nôckôrvm radum eda reidum eda samþykt vera vm liflat eda lima manna.

85. Eigi skulu lærdir menn vitni bera eda nôckura eida sveria firir leikmonnum eda leggia sig undir þeirra dom ne vm nôckurn hlut eda nôckurs annars vtan biskups orlof.

86. Eingi prestr eda klerkr skal sueria eida leikmanni eda leggia sig eda sin mal vndir leikmanna dom vtan rad biskups sins.

87. Lærdum monnum er bodit at þeir skulu hreinliga lifa oc hafa gott oc sæmilgt medferdi j ollum hlutum. varaz skulu þeir alla breytni j klædnadi sinvm bædi at lit oc skurd. J yfir klædvm sinvm ollum skulu prestar einlit klædi hafa allz kyns vtan eigi gult. raudt. grænt. eda rôndott. skegg sitt oc krvnv skulu lærdir menn lata raka suo opt sem þarf oc harskurd kringlottan suo stutt at eyrna snepill syniz. eda luki môrk.

88. Fyrirbodit er ollvm lærdum monnum fastliga vndir bannz pinv at giôra nôck[u]r kaup eda skilyrdi eda taka ved eda krefia nôckurn mann firir pvsan. jardan eda olean. eda nôckut sitt starf eda prestligt embætti er huerr er skylldr at gera kauplaust. Enn krefia ma hann sidan forna skylldu. oc taka med þôckum huetuetna þat sem huerr vill med godv gert hafa.

89. Lærdum monnum er fyrirbodit at sitia þau brullaup er eigi hefir adr lyst verit. Enn huerr er at þui verdr kendr þa skal biskup suspendera hann ab officio vm. iij. âr. oc eigi þo meiri refstar von ef biskupi litz epter malavôxtum.

90. Suo er oc fyrirbodit sub pena suspensions at syngia pvsvnarmessu yfir konum er þær giptaz oc yfir eingvm nema iungfrvm einvm.

91. Eigi skulu prestar reka leikmenn vr kirkiu nema opinberar sakir se til þær sem þeir vita visan vilia biskups til. eda hans umbodzmanz.

92. Þat er fastliga fyrirbodit at nǒck[u]r late sem hann syngi messu ef hann ma eigi syngia. eda hann veit at hann vantar nǒck[u]r þau fǒng sem skyllda krefur at hofd se.

93. Ef opinbert verdr saurlife prestz med barngetnadi þa skal hann leggia messusǒng þar til er hann finnr biskup. eda hans vmbodsmann ok tekr skript oc yfirbot.

94. Eingi prestr segi messu vtan hia sie. ij. menn oc kunni annar huor at anza prestinum j messunni.

95. Allir prestar syngi tidir eda lesi j sloppi eda korkapu forfallalaust.

96. Prestar allir syngi heima at kirkiv ottvsaung oc aptansǒng hinar stærstu hatidir. vtan biskups skipanir se odrv vis til.

97. Syngi prestar huergi j brvtt alla þa daga sem j sextan daga halldi erv. nema vili til vtkirkna.

98. Krismv skal huerr prestur nya taka æ huerium .xij. manudum. suo at firir austan lonsheidi oc firir vestan gilsfiǒrd skulu prestar allir tekit hafa krismu it seinzta a thorlaksmessu. Enn firir vestan iokulsa a solheimasandi oc firir vestan huita j borgarfirdi at ionsmesso baptiste. Enn um allann svnnlendinga fiordung at uppstigningardegi.

99. Biskup a þuilika sekt a ollum rettnæmum ordum ef klerkar tala. eda gera sem konungr a þegnum sinum.

100. Prestr skal iafnan til reidu vera hveruitna sem hann verdr kuaddr lǒgliga at skira barn. eda fara j naudsyn til siuks manz. Enn ef hann firir nemz kuaddr oc deyr barn oskirt edr siukr madr oskriptadr þa se hann ipso facto suspensus ab officio et beneficio oc godz hans þat sem hann hefir aflat a kirkiunni j biskups valldi. Suo framt sem skynsamliga er j moti farit presti. huort sem hann þarf a sio edr landi at fara. oc se iafnvel heim reiddr sem heiman. oc suo at hann þurfi eigi sialfur at roa.

101. Prestr skal huern tima er hann ferr vm herad at naudsyn til siuks manz hafa med ser uiaticum hreinlega geymt j handbok oc bera sialfur a briosti sinv. bædi til kirkiu oc fra. oc eigi odrvm j hendr fa vtan prestr se at vigslu eda diakn.

102. Prestr skal eigi gefa þionustu utan biskups orlof nǒckrum manni þeim sem i stormælum er. eda opinberum

glæpum fyrr enn þeir bæta eptir lôgum sın afbrot oc annars soknarmanni naudsynialaust. Enn ef odrvuis gerir. gialldi biskupi halfa mork nema hann uerdi krafdr at veita sivkum manni þionustu j annars prestz sokn. þa skal hann fara til hans oc veita honum naudsynia hialp.

103. Fyrirbodit er at nôck[u]r prestr dirfiz at segia messo a nôckurn dag fyrr enn [hann] hefir adr rækiliga sungit ottv sông de tempore.

104. Huerr prestr er at þui verdr kendr at hann lockar eda teygir nôckurn siukan mann eda heilan vr annars kirkiu sokn at kiosa at sinni kirkiu ser leg. þa er hann skyldr aptr at færa til soknar kirkiu þat lik med fullnadi er þui liki fylgdi oc suo skal huervetna er nôck[u]r prestr tekr lik vr annars kirkiusokn. vtan pilagrima og vegfarandi menn.

105. Vtlenzka menn ma j þeirri kirkiusokn iarda sem þeir andaz. ef þeir gera eigi adra skipan firir ser.

106. Prestar allir er kirkiur vardueita oc curam hafa tekit af biskupi. hafa fultualld huerr j sinni sokn at setia skriptir oc leysa soknarmenn sina af ollum leyniligum syndum oc misgiordum skriptbornvm vid sig. Enn j þessum einvm atburdum skal til biskups visa og eigi ôdrv vis afleysa. leyniliga et leynt er.

J fyrstu ef nôck[u]r hefir fallit j bann þat sem lôgin lia biskupi einum af at leysa sem er ef nôck[u]r hefir lagt heiptuga hônd a klerk eda klaustramann.

Annar. Hueruitna sem finnz inregularitatem contractam sem er ef nôck[u]r lærdr madr. prestr. diakn. eda subdiakn hefir sungit eda þionustu ueitt eda embætti j kirkiu in maiori excommunicacione ef nôck[u]r hefir hlaupit eda yfir gleymt sinum vigslum eda tekit vigslur af odrum biskupi orlofslaust. vtan sa se daudvoni er til skripta gengr. eda miôg siukr þa ma huerr prestr firir allar syndir aflausn gefa skriptbornar þo med þui skilordi sem fyr segir ef honum batnar.

107. Enn ef prestr ryfr skriptamal oc uerdr at þui sannur. þa se hann tekinn af vigslum oc settur j hit hardazta klaustr oc geri þar æfinliga idran oc hafi biskup fe hans.

108. Siukum manni skal enga skript setia. vtan heyra skriptamal hans oc segia suo. Þu skalt fulla tru oc von oc akall hafa til allzvalldanda guds at hann vili fyrirgefa

þier oll þin afbrot oc kalla þier til arnadarordz iungfru sanctam mariam oc alla guds helga menn oc gef fyrir sal þinni slikt sem gud skytur þier j hug. adra skrift set eg þier einga. utan ef þier batnar kom til min sem fyrst. oc teli fyrir honum sem innvirduligaz at hann idriz sem hann orkar oc leggi hônd a hôfut honum oc gefi aflausn sem fyrr segir.

109. Lysa skulu prestar huern tima j langa fôstu. einkanliga fyrir soknarfolki sinv at huerr madr karl oc kona er samvizku alldr hefir til. skal it minzta einn tima a. xij. manvdum til skripta ganga vid soknarprest sinn. oc þui at eins vid annan at soknar prestr hans lofi.

110. Ok ef vtansoknar madr. nema pilagrimar eda vegfarandi menn se komandi til skripta til nôckurs prestz orlofslaust. þa segi prestr honum þegar at hann hefir huorki valld til at leysa hann ne binda oc visi honum suo aptur til soknar prestz sins.

111. Eingi prestr skal heyra skriptamal þess manz er hann veit j banni vera fyrr enn hann er leystr af þeim sem med lôgum a hann at leysa oc þar med skulu prestar fyrst eptir leita j skriptamalum þar næst huort hann kunni credo oc pater noster oc aue marie oc biodi at þeir nemi sem fyrst er eigi kunna adr.

112. Eingi prestr skal j skriptamalum bioda nôckôrum eda til leida at hann sveri eida. eda trulofi at hann skuli þa eina hueria synd skriptborna alldri optar gera. Einkannliga þær sem sizt ma uaraz. þuiat ef hann gerir sidan j moti iatan sinni þa brytr hann tuifallt.

113. Kenna skulu prestar þeim sem til skripta ganga huersu þeir skulu til skripta ganga at þeir segi suo sin afbrot at þeir rægi sig enn eingan annan nefniliga. vtan syndinni se suo hattat at hann megi eigi hana odruvis segia. sem henda kann at hann hefir haft systr sina. eda þuilikt annat oc at þeir skriptberi med sannri idran allar sinar syndir oc misgerdir oc leyni eingv[1]).

---

[1]) Hér endar skinnbókin, og getr hér vantað nokkuð aptan af.

D.

I.

AM. 688C. 4to bls. 1 skb. skr. 1479. Næst á eptir kemr skipan Gyrðs frá 1354.

4. ......þeir gera at.

5. Jtem at til þeirrar kirkiu lukizt tivnd af allri fasta eign sem hun liggur j sockninni.

6. Jtem at þeir menn sem eigi ero heimilisfastir luki lysistoll þar sem þeir taka Guds likama at paskum edur misse þionuztu.

7. Jtem at ollum monnum þeim sem eigi koma til kirkiu prestz j langa fostu. at iata sig neitaz at taka guds likama at paskum.

8. Jtem at þuilik skript se fyrir launfesting sem fyrir opinberan hordom.

9. Jtem at allir prestar eigi allar tidabækur Messuklædi oc kalek jnnan fim æra fra þvi er hann er uigdur.

10. Jtem at allir klerkar leggi af fiolgeirunga jnnan manadar sidan þeir ero æminter.

11. Jtem at eingi taki meiri tiund at utkirkiu en af þeirri fastaeign oc lausa gozi oc þeirrra manna tiund oc lysitoll er hann helldur æ sinn kost vm þa xij. manudi.

12. Jtem ath hver prestur eigi þat kerti er konur ganga j kirkiu med oc þær offra til alltaris.

13. Jtem eigi skulu konur leidazt j kirkiu j bænhusum eigi born skirazt eigi hion saman uigiazt oc huergi nema j socknar kirkium.

14. Jtem at allir prestar officeri einn ueg oc neyti uors herra likam af patenu.

15. Jtem at allir prestar eigi sier slopp oc korkapu innan xij. manada sidan hann er uigdur.

16. Jtem at eingi prestur oleadi optar enn sama mann en um sinu æ xij. manudum.

17. Jtem ad in purificatione sancte Marie et inveneracione segiz eigi huic.

18. Jtem at Credo in unum segiz cotidie in natale

domini usque ad ultimam diem octauarum epiphanie. inclusiue excepto uno festo innocencium.

19. Jtem at hver prestur leggi mork til spitals.

20. Jtem at dominus uobiscum segiz lagt j huerri messo ante secretam.

21. Jtem fyrirbaud hann at eta kiot æ paska tima furr enn hann tekur adur gudz likama.

22. Jtem bannadi hann at eta kiot manadag oc þridiudag næsta fyrir oskudaginn.

23. Jtem ef manna konur standa af sængarfor fyrir paska gangi j kirkiu sine cera oc se j kirkiu um paska uiku oc taki guds likama æ paskadag enn standi þær utan kirkiu eftir rettri tiltolu.

24. Jtem at engir katlar edur kerolld se til annars hofd þau sem baurn ero j skird.

25. Jtem at allir soknarmenn komi til kirkiu alla þa daga sem j xvj daga halldi ero oc færir erv.

26. Jtem at eingi prestur syngi burt paskadag. enn fari annann dag j paskum oc gefi reidu folki þvi sem eigi ma til kirkiu komazt.

27. Jtem at eingi prestur segi messo suo at færri se hia enn. ij. oc kunni annar at suara prestinum.

28 Jtem at prestar lesi tidir sinar edur syngi j kirkiu forfallalaust oc hafi medan slopp edur korkapu.

29. Jtem at allir prestar syngi heima j kirkiu sinni ottvsaungua oc aptansaungua hinar stæztu hatidir utan biskupa skipanir standi annann ueg til.

30. Jtem at prestar geymi at þeir gefi aungum þeim manne guds likama edur olean er eigi [er] adur biskupadur.

31. Olea skal alla þa sem guds likama hafa tekit. taki skynsom born x uetra elligar eigi.

32. Jtem at prestur syngi eigi j burt til bænhusa alla þa daga sem j sextan daga halldi ero. enn syngia skulu þeir til kirkna.

II.

AM. 688C. 4to bls. 3—5 skb. skr. 1479; AM. 456. 12mo bls. 187—93 skb. skr. c. 1480 (hér fylgt), og er hér næst á undan skipan Vilhjálms kardínála frá 1247, en þar á undan skipan Gyrðs frá

1354. Í 688 er skipan Gyrðs frá 1359 næst á undan þessum klausum. Sumt af þessu, svo sem 4 og 6 kemr alveg heim við það, sem stendr í C-textanum af Skipan Jóns biskups Sigurðarsonar og svarar 4 hér til § 53—56 þar, en 6 hér til § 27—36 þar. Einnig svara tvær næst síðustu greinarnar í 5 til § 89—90 þar, sem aptr svarar til § 40—41 í skipan Eilífs hinni miklu (1323—48). Fyrri hlutinn af 6 stafar og frá skipan Eilífs. Annar kaflinn hér svarar nokkurnveginn til niðrlagsákvæðanna í § 5 í skipan Eilífs og til § 21 í C textanum. Fyrsti kaflinn hér svarar að efni nokkurnveginn til skipanar Árna biskups Þorlákssonar frá 1269 (Dipl. Isl. II, Nr. 7): A § 11 og B § 15 og D § 5. Fyrri hluti fimta kaflans hér virðist hafa stoð sína í Kristinrétti Árna biskups (sbr. kap. 19). En þriðji kaflinn er orðrétt skipan sú, sem hér að framan er eignuð Árna biskupi Þorlákssyni og heimfærð til 1269 (Dipl. Isl. II, Nr. 13). Það er því tvent til, að annaðhvort er það tilviljun, að þessar klausur standa hér saman í handritunum og að einhver lagasafnari hafi tínt þær saman og raðað þeim niðr rétt sem af hendingu, ellegar þá að þessar klausur hafi allar staðið í skipan Jóns biskups Sigurðarsonar frá upphafi,og gæti það verið og er í sjálfu sér ekki ólíklegt, úr því að sum önnur handrit (einkum C og F) taka upp mikið af því sama. Að skipan Árna biskups frá 1269 um hdldtekju barna stendr hér orðrétt, þarf í sjálfu sér ekki að vera kynlegra, en að Jón biskup hefir samþykt ýmislegt annað úr skipunum hans. Að öðru leyti læt eg þetta liggja milli hluta, en læt þetta fylgiast hér að, og sakar það ekki úr því að eptir þessu handriti hefir ekkert af þessu verið prentað fyrri, og af því að það er alsendis óvíst, hvort þessi skipan Jóns Sigurðarsonar sé í nokkurri af öllum þeim útgáfum, sem hér eru prentaðar nú í sinni upphaflegu mynd, svo að leggja verðr fram hér alt sem snertir hana að einhverju leyti, og hægt er við að koma.

1. vm barn skirn.

Ef barn þat sem skemmri skirn uar skirt er lifanda fært presti oc profar hann þat rettliga eptir heilagrar kirkiu skipan skirt hafa uerit. þa leidi hann þat þegar j kirkiu utan primsignan. segiande jngredere in templum. leg[g]i oleum sanctam ā briost oc hals sine jnterrogacione. abrenuncias satane et cetera. segiandi et ego lineo [te] oleo salutis et cetera. oc leggi crisma j hofud oc segi. Deus et pater. oc færi sidan barn i skirnar kufl segiande. accipe uestem candidam. þa fai hann þui loganda uaxkerti j hægri hond oc segi. accipe lampadem oc giore þetta allt epter þui sem j handbok er til noterat.

2. vm barn skirn.

Ef prestur efazt huort at barn er skirt annat huort af ordum þess er skirdi. edur þeir herma tuefallt fra sem hia uoro. j þessu efni primsigni prestur barnit oc skire med þess-

um ordum si baptizatus es non te rebaptizo. sed si baptizatus non es ego baptizo te jn nomine patris et cetera. oc giore allt sidan sem uant er. jafnuel ma skira born j sio sem j sætu uatni oc suo ma bræda js edr. snio at þat uerdi at uatni. enn j aunguum log odrum. edr annars hattar uokua skal barn skira. oc þui er onyt hraka skirn. A huerium degi oc sem þarf jafnuel ioladag oc paskadag ma barn skirazt suo oc at telgia crisma spytur.

3. vm holldtekiv barna.

Tolf uetra gomul born skulu taca corpus domini skyllduliga oc kunna uel. credo in deum. pater noster. oc aue maria oc barnskirnar ord. suo er oc soknar prestur skylldur at kenna þeim oc ollu sinu þinga folki at jata sig rækiliga oc synder sinar oc fara med sic rækiliga. þa er þau hafa nytekit guds likama. þau ein born mega taca corpus domini. x. uetra gomul ef likar. sem a kirkiubæium upp uaxa oc graptarstadur er. oc af skynsômum monnum fædazt oc sialf ero grein[d]ar god. oc hafa marga þa hluti sed oc heyrt oc numit. sem til skynskemdar oc heilagrar truar heyra. Eigi þarf til þess at slægiazt at nockur born taki guds likama yngri en tiu uetra. huerar skynsemi edr nams sem þau ero. Jafngomul skulu born taka corpus domini sueinar oc meyiar. huort sem þau taka tiu uetra edr tolf. þuiat huergi er med oss skrifat logmal til þes at pilltar taki yngri enn meyiar ellri odruuis en þat fari epter skynsemd huorra. oc radi soknar prestur meir en bondi edr husfreyia. huer oc er duelr. xij. uetrum leingur. edr. dregr framar j oueniu at skriptazt eigi edr taka corpus domini þa er hann utlægr oc huer peningur sä er hann æ[1]).

4. hvenar giptar konur.

Manna konur ef þær standa upp æ af sængar faur firir paska. gangi j kirku æn kerti oc taki guds likama ä paskadag oc se j kirkiu um alla paska oc standi sidan utan kirkiu epter rettri tiltolu. fioretigi daga skal huer kona utan kirkiu standa epter barnburd en eigi leingur. ganga ma hon fyrr j kirkiu ef henni likar at hinum hæstum hatijdum ef mannadr er fra lidinn barnburdinum. ef prestur leider manz konu j kirkiu. stôckui ä hana uigdu uatni oc taki j hond henni hægri. leidandi hana jn med liose med þessum ordum. jngredere in templum domini. ut purificata a uicijs omnibus digne posses accedere ad alltare domini dei

[1]) Hér skýtr 688C inn C § 58, § 25 og § 23.

tui. allar konur adrar skulu med eingu kerti ganga j kirkiu oc eigi skal prestur med hendi leida þær helldur stockua at eins uigdu uatni oc gangi sialfar j kirkiu.

5. vm brulla[up].

[Brullaup skulu eigi giorazt þann dag oc nott sem logheilagr dagur eda fostudagur er eptir.

Jtem fra þui er jolafasta hefzt oc fram yfer geisla dag.

Jtem fra niu uikna fostu oc fram um paska uiku.

Jtem fra gagndaga uiku oc fram um huita sunnu uiku. mã ã þessum timum eigi brudlaup giora ne konu fã. En huer at þessu giorer j mot gialldi. xij aura oc taki skript.

Lysæ(!) mã firir brudlaupum a huerium timum sem likar iij. drottinsdaga skal lysa nema at biskup lofi at sialldnar se lyst[1]).

Eigi skulu prestar sitia at þeim brudlaupum sem eigi hefer logliga adr lyst uerit. En ef þeir giora þat þa skulu þeir leggia af officium sitt um þria uetur oc taka þo meire skript ef biskupi synizt. edr hans umbodzmanni epter mãla uoxtum.

fyrerbodit er prestum sub pena suspensionis. at syngia pusunar messo eckium er þær giptazt oc eingum odrum nema iungfrum einum.

þau ein hion skulu prestar sama[n] uigia sem brudguminn uar eigi fyrr kuæntr oc su kona sem eigi uar fyr manni gipt.

6. vm lijk.

Alla loghelga daga er rett at bua um lik og giora at kistu edr barer oc med at fara oc grafa nema sio daga sem fyr uoru greinder. joladag skal eigi lik jarda.

Ef finz af likama kristins manz. þa skal syngia allan liksong yfer ef merki sier. huort at uerit hefer kallmadur edr kona. oc uiti menn uist at sa eda su atti kirkiu gropt logligan. þo at hôfut finnizt af manni eitt saman þa æ yfer þui at syngia. Enn þo at hofudit finnizt eigi oc beri skynsamir menn kenzl ã likaman þa skal hinn andadi eigi missa firir þat embættis sins. edr ef einn huer limur. hond edr fotur edr nockut annat bein edr holld finzt sierliga. þa er eigi greint huort þar skal yfer

[1]) [Sbr. Kristinr. Árna kap. XIX.

syngia edr eigi. enn þo se allt j kirkiugardi grafit þat er finzt af likama kristins manz ef sa atti at kirkiu at liggia.

Huers kristins manz likam skal j kirkiu bera oc þar yfer syngia þat sem skipat [er] adr. enn hann er jardadr.

Eingi skal efazt j þui at ef kona uerdr med barni daud. skal hana þa j kirkiugardi grafa sem adra menn. oc eigi skera ne fra taka.

Lik skal eigi grafa adr en kolnat er. þar j kirkiugardi skal huert lik jarda sem formadr stadarins edr soknarprestur. edr sä er yfer syngur kuedur æ.

Jafndyr eru oll leg j kirkjugarde. huort sem þau ero nær kirkiu edr firr.

J þeim articulo sem fyrr var getid og stendr j hinum forna kristnum retti. ef finzt at liki kristins manz wtj eins huers stadar oc se miog uanadur likamin at eigi siae getnadar limuna huort at karlmanz lik er edr konu. enn menn uiti uist at sa edr su sem uti vard atti at kirkiu [at] liggia. þa æ yfer [at] syngia. en þat er eigi greint huort yfer konu skal syngia edr karlmanni en þar sem ef er ä huort er. trui eg karlmanzins tegundina þui hier firir eiga at setiazt. þuiat hun er hueruetna j helgum ritningum firir huorutueggia sett.

Einueg skal liksong syngia yfer hueriu barni. þui sem heilaga skirn hlytur sem yfer rosk[n]um manni. þuiat under allt bænahalld þat sem firir fram lidnum er skipat. mega felazt þeirra kristinna manna saler. sem meir þurfa bæna at niota enn borninn. enn eigi trui eg framar skyllt vera at syngia sälu messo. yfer bornum ondudum en likar[1]).

---

[1]) Hér eptir kemr í 456: a) Tilkviðjanar hvatskeytilegrar etc. (= Dipl. Isl. II, 99), b) þessar sakir á armadr bps at sækja etc (= Dipl. Isl. II, Nr. 58).

Í 688C. kemr hér á eptir: a) Eigi skulu prestar syngia Messur ij vm daga etc. (úr statútu Árna 1269) bls. 5—6.

b) þá kemr um guðsifjar bls. 6—7 (= Dipl. Isl. II, 11).

c) Nú skulu klerkar etc. bls. 7 (= Dipl. Isl. II, 100).

d) Þessar sakir á ármaðr etc. bls. 7 (= Dipl. Isl. II, 58).

e) Nú af því að hjúskapr bls 7—8 (= Dipl. Isl. II, 90).

E.

AM. 42A. 8vo bls. 220—21 skinnb. þetta skr. c. 1480; á undan er kafli úr skipan Jóns Haldórssonar 27/10 1326 og úr Gyrðs frá 1359, en á eptir kemr klausa úr skipan Vilchins frá 1396.

aliud statutum.

Jtem fyrirbaud virduligur herra jon biskup jn crastino jacobi apostoli jn sinodo.

1. at katlar þeir oc kerolld sem born skirazt j oc heilög krisma kemur vid skulu til einskis annars hafazt sidan.

2. Jtem skipadi hann at fyrir austan lomagnups sand oc fyrir uestan gilsfiord. skulu prestar tekit hafa nýia krisma hit seinazta þorlaksmesso. Enn fyrir austan jokulsæ æ solheimasandi oc fyrir vestan huitæ j borgarfirde at jonsmesso baptiste. enn vm allann sunnlendinga fiordung. at vppstigningar deigi.

3. Jtem at aller kirkiusoknarmenn þeir sem færir eru skulu koma til kirkiu alla þa daga. sem j. xvj. daga halldi eru elligar luki halfa mork fyrir huern dag er þeir missa tida viliandi.

4. Jtem skipadi hann at eingi prestur syngi j burt æ paskadag. enn fari annann dagh paska at gefa gudz likama þui folki sem [eigi ke]mur til kirkiu sialft.

5. Jtem at eingi prestur syngi eda lesi suo messo at eigi sie hia tueir menn hit minzta oc kunni annar at annza presti.

6. Jtem at allir prestar geymi. at þeir gefi eigi gudz likama eda olian nöckurum manni þeim sem eigi er biskupadur.

7. Jtem olia þa alla sem gudz likama hafa tekit. taki skynsom börn. x. vetra. enn eigi ella.

8. Jtem at prestum lyktizt tida offur sitt allt hit seinzta friadaginn j fardaugum oc lycktizt ei þa wti eru fardagar. luki sem fyrir tiundar halld.

9. Jtem at þeir se aller skylldir at fasta föstunætur. xij. manade. sem hann œ. v. hundrud. oc tveggia missera biörg fyrir huern omaga sinn. þann sem hann er skylldugur framm at færa.

10. Jtem at biskup eigi þvilika sekt æ ollum riettnæmum ordum oc giordum er klerkar tala eda giora sem kongur æ þegnum sinum.

11. Jtem lofadi hann at hreinar kistur sie j kirkiu oc annat þat sem eigi verdr orum at. oc eigi er vondur þefur at.

F.

AM. 148. 4to bls. 221—27 skb. c. 1500 (Landeyjabók).

Statuta.

Jn nomine domini amen.

Anno domini ɱº. ccc. xlº. quinto.

Jn crastino jacobi apostoli j skælhollti in sinodo skipade virduligur herra jon biskup med gudz næd tercius med þui nafne med samþýcke allra þeirra lærdra manna er þar voro vid staddir. þessa articulos sem hier fýlgia.

1. Jn primis at huer prestur lati æ brott sina frillv innann halfsmanadar æmintir.

2. Jtem at yfuer einskis andadz manz leide giorizt krossar eda peutizt suo at fottrodazt megi.

3. Jtem at fornir kirkiuvidir leggizt eigi j aunnur hus vtan med biskups ordlofe.

4. Jtem at soknarmenn huerrar kirkiv giore at kirkiugarde innan manadar sidann þeir verda æ mintir. ella setist vt af heilagri kirkiv.

5. Jtem at huer prestur leggi til þeirrar kirkiu sem hann hefver halldit hinn tiunda part af aullo þui godze sem hann hefver af henne aflat.

6. Jtem at til þeirrar kirkiu lukizt tivnd af allre fasta eign sem hun liggur j sokninne.

7. Jtem at aller menn þeir sem eigi ero heimilisfaster luki lysistoll at þeirre kirkiv sem þeir er[u] at at paskum. ella misse þionvstu.

8. Jtem at þeir menn sem eigi koma til prestz at paskum. at jata sig æ langa faustu. take eigi gudz likama at paskum.

9. Jtem at fyrir lavnfestingar skal þvilika skript setia sem fyrir fiormenninga at frændsemi.

10. Jtem at huer prestur hafi sier tidabækur oc messuklædi oc kalek innan fimm æra fra þui er hann er vigdur.

11. Jtem at allir prestar leggi af fiolgeirunga innann manadar.

12. Jtem at eingi bondi taki at vtkirkiv meire tivnd. enn af þeirri sinne iordu og lavsagodze oc þeirra manna tiund oc lýsistoll sem hann helldr æ sinn kost.

13. Jtem at huerr prestur eigi þat kerti sem konur offra j kirkivgavngv sinne.

14. Jtem at baurn skýlldv eigi skirazt. ne konur j kirkiv leidazt eda hion saman vigiazt vtan at soknarkirkium.

15. Jtem fyrirbaud hann ath eta kiot mänudag oc þridia dagh firir auskvdagh.

16. Jtem at eingi eti kiot a paskum fýrr enn hann hafi tekit gudz likama.

17. Jtem fyrirbaud hann at katlar þeir eda kerolld sem baurn skirazt j oc heilug krisma kemur vid. skal til einskis annars hafuazt þadan af.

18. Jtem skipadi hann at firir austan lonsheide og firir vestan gilsfiord skulu prestar aller tekit hafa krismu hit seinzta æ thorlaksmessv. Enn firir austan jokulsæ æ soolheima sande oc firir vestan huitæ j borgarfirde æ jonsmessu baptiste. Enn vm allann sunnlendinga fiordung at vppstigningardeige.

19. Jtem at aller kirkiusoknarmenn þeir sem færer erv skulu koma til soknarkirkiu sinnar alla þa daga sem j sextan daga halldi erv.

20. Jtem at eingi prestur seige messo. vtan hia siev tueir menn oc kunne annarr at þiona j messunne.

21. Jtem at prestar aller syngi heima at kirkiv ottvsaung oc aptansavng hinar stærstv hatider. vtan biskups skipan sie audrv vis til.

22. Jtem at prestar geýme at þeir gefi eigi gudz likama nockurum þeim manne sem eigi [er] biskupadur. Enn olea alla þa menn sem gudz likama hafua tekit. og eigi yngri enn tolf vetra.

23. Gangi manna konur j kirkiv at paskvm ef þær vilia

og hafi þær lettare vordit fyrer palmsvnnvdag. standi j kirkiu fiora daga af paskum. oc taki gvdz likama. enn fylli sidann vtistaudv.

24. Jtem at prestar syngi huergi j brott alla þa daga sem j sextan daga halldi erv. nema þeir vile til utkirkna.

25. Jtem at prestum lukizt allt tidaoffur sitt eigi seinna enn friadaginn i fardaugvm. lukizt eigi þa vti erv fardagar. luke sem firir tiundar halld.

26. Prestur skal iafnan til ʀeidu vera hueruetna sem hann verdr kuaddur laugliga at skira bavrn. eda fara j navdzsyn til siuks manz. Enn ef hann fyrir nemzt kvaddr oc deyr barn oskirt. eda sivkur madr oskriptadur. þa sie hann ipso facto. þat er at skilia af sialfu verkinu suspensus ab officio et beneficio. suo sem af settur bædi stad oc embetti. oc godz hans þat sem hann hefver aflat af kirkivnne j biskups vallde suo framt sem skynsamliga er moti farit presti. huort sem hann þarf æ sio eda lande at fara oc sie iafnvel heim ʀeiddr sem heimann. oc suo at hann þurfe eigi sialfr at ʀoa.

27. Eingi prestur skal heyra skriptamæl þess manz er hann ueit j banne vera fyrr enn hann eʀ leystur af þeim sem med lavgum æ at leýsa. oc þar med skulu prestar fyst epter leita j skriptamælvm. þar næst huort hann kunne Credo oc pater noster oc Aue maria. oc biodi at þeir nemi sem fyst er eigi kunna adr.

28. Eingi prestur skal j skriptamælvm bioda nockurum eda leida at hann sueri eida eda trvlofi at hann skvle þa eina hueria synd skriptborna alldri optar giora. Einkanliga þær sem sidzt ma varazt. þuiat ef hann giorer sidann moti iatan sinne þa brýtur hann tuifallt.

29. Kenna skulu prestar þeim sem þeir skripta huersv þeir skvlv til skripta ganga. at þeir seigi suo sin afbrot. at þeir ʀægi sig enn aungvann annann nefniliga. vtan syndinne sie suo háttad at hann megi hana eigi audrv vis seigia sem henda kann. at hann hefuer haft systur sina. eda þvilikt annat. oc at þeir skriptberi med sannre idran allar sinar syndir oc misgiorder oc leýni aunguo af. oc fare sidann epter innuirduliga at hann vile syndir sinar skriptbornar þa afseigia sier framleidis. oc hallda sig fra þeim. oc tia honum verdlavn misverka

sinna. oc þa avmbun er hann fær af gude ef hann bætir. og mikilleika þeirrar pinv er hann skal fa ef hann deyr j þessum syndum. oc ef sa jatar yfuerbot med idran. þa skal honum skript setia. oc leysa hann sidann oc leggia haund j haufut honum oc segia.

Absolucionem et remissionem et cetere. Et ego absoluo te auctoritate domini nostri iehsu christi et beatorum apostolorum petri et pauli et officij[1]) mihi commissi ab hijs peccatis que confessus es et ab alijs que oblitus es. Jn nomine patris et filij et spiritus sancti. amen.

Enn ef nockur suarar suo. at hann vill af nockurre synd eda fleirum egi lata. þa skal prestur heyra skriptamæl hans þav sem hann vill seigia. oc gefa honum ræd æ þenna hætt. þo at þu ætter allann heiminn oc gæfir hann j aulmosu. og iafnan fastadir þv medann þu lifer. þa audladizt þu himinriki eigi þui helldr medann þv liggur j haufutsyndum. eda hefer vila til framleidis at giora. Enn þo ræd eg þier at þv faster oc gefer aulmosu oc aunnur myskvnnar verk. og bid firir þier iduliga þuiat þui fyrr mun gud birta hiarta þitt. oc kueikia til idranar oc yfuerbotar. Enn aungua adra absolucionem skal hann gefa honum. vtan bioda at hann halldi hans ræd. og sem fýst kome hann aptur til hans.

30. Eigi skal nock[u]r prestr gefa absolucionem firir nockura eina skriptborna synd. nema hann vile allar seigia oc bæta. skal þo einkannliga þat varazt. at hann leidi aunguann j aurvilnan.

31. Þess skal hver prestur geýma at hann seti aungum þa skript nie biode þann hlut. sem sa er til skripta geingr seigizt med aungvo mote halldit geta. at hans sýnd ýrdi sidann þui meiri. ef hann hefdi sidann eigi halldit tekna skript. skal þo hver telia fyrir sem bezt at hann hafvi fullann vilia til at bæta. og sýna honum huersu micit hann hefver tapat j sýndinne. oc huersv hann aflar allt aptur med skriptagange oc yfverbot.

32. Þat skvlv prestar og giorla geyma at þær erv sumar synder. sem er stulldr. okur. oc allt þat er nock[u]r hefver annars oheimullt godz. æ hueria leid sem þat er til komit. þa ma su synd alldri bætazt nema rettvm eiganda sie aptur lokit

[1]) officivm(!) skb.

med fullnade. ef honum eda hans arfua ma næ. leyniliga ef leynt er. oc ef honum næer eigi. þa gefizt avlmosa epter prestz rædi. Enn ef sa hefver eigi til er aptur skýlldi luka. og villdi þo giarna giallda. oc sier prestur idran æ honum. þa seti hann honum skript og gefi absolucionem. og biodi at luka aptur med fullnadi þat fýsta hann kann fæ.

33. Prestar aller er kirkiur vardueita. og curam hafua tekit af biskupi fullt valld huer j sinne sokn at setia skripter. oc leýsa soknarmenn sina af ollum leýniligum sýndum oc misgiordum skriptbornum vid sig. Enn j þ[essu]m einum atburdum skal til biskups visa oc eigi audruvis afleysa leyniliga ef leynt er.

J fyrstu ef nock[u]r hefuer fallit j bann. þat sem laugin lia biskupi einum af at leýsa. sem er ef nock[u]r hefver lagt heiptuga havnd æ klerk eda klavstra mann.

Annar hueruetna sem finzt inregularitatem contractam sem er ef nockur lærdr madr. prestr edur diakn. eda svbdiakn. hefver sungit edr þionosto veitt eda embætti j kirkiu in maiori excommunicacione. ef nock[u]r hefer hlaupit eda ýfuer gleymt sinum vigslum. eda tekit vigslur af audrum biskupe ordlofslaust. utan sa sie daudvone er til skripta geingr eda miog sivkur. þa ma huer prestur fyrir allar synder aflausn gefa skriptbornar. þo med þui skilorde sem fýrr seiger ef honum batnar. Enn ef prestur Ryfr skriptamæl oc verdr at þvi sannur. þa sie hann tekinn af vigslum. og settur j hit hardazta klaustur. oc giore þar æfuinliga idran. og hafi biskup fie hans.

34. Fyrerbodit er at nockur prestur dirfiz at seigia messu æ nock[u]rn dag fyrr enn hann hefer adr Rækiliga sungit ottvsaung oc prima de tempore.

35. Þat er fyrerbodit. at nock[u]r sa prestur sem hann veit sig staddan vera j haufvtsýndum dirfizt at seigia messu. fyrr enn hann hafi nefniliga ok skiluislega skriptborit þa synd. vid þann prest er hann naer fyst vtan naudsýn sie at oc idrizt þa syndarinnar med þeim hvg. at hann vile skriptbera hana þegar hann næer presti.

36. Svo vtvisa heilagrar kirkiu laug. at prestar skulu hafa hrein messuklædi sin. oc alla þa hluti adra sem þeir skolo til gudz þionosto hafa. enn sialfa sig þo hreinazta. þuiat þat uardar mestu.

37. Eigi skvlv þeir med okur fara.

38. Þat er oc fullkomliga firirbodit at þeir halldi frillur eda fremi opinberliga saurlife.

39. Eigi skvlv þeir og messu syngia. suo at su kona sie kirkiu. sem þeir ero adr opinberer at saurlifi vid. þuiat laug heilagrar kirkiv seigia þa af þessum hlutum sialfsetta j bann og afsetta officio et beneficio ipso facto. oc eigi leysazt mega nema af pafuanvm. edr þeim er hann fær leýfi til.

40. Fyrerbodinn er prestum allur osæmiligur fiarafle og kaupskapur. sa at kavpa nockurn hlut til þess afla. at hann seli þat sama dýrra vt aptur.

41. Jtem hver er festizt eda giptizt vitandi nær meiri. enn j fimtv kvisl annann hvorn veg at frendsemi eda sifskaupvm. eda lærdr madr subdiakn. oc vpp þadann. og suo klaustramadr. kall sem kona. þeir sem saman bindazt til hiuskaps falla j bann af sialfv verkino. ef þeir giora vitandi þar sem þa ma eingi afleýsa nema biskup. oc þeir sem j leýndum bindazt saman moti bodi heilagrar kirkiv. ma eingi skript fyrir setia nie afleýsa minne madr enn biskup.

42. Jtem hver sa kallmadr sem festir edr lofar med tru adra konv. at annare lifande. þeirri sem hann hafdi adur fest eda trulofazt at sinne vitand. nema þav sie adr skild. saker einhverra meinbuga. epter heilagrar kirkiv lavgvm. oc suo su kona sem handsellzt eda giptizt nockurvm manne medann sa lifer sem hun hefver ædur giptz edr handsellzt. fellur j bann af sialfu verkinv. þat sem þau ma eingi afleýsa fyrr enn þav hafa bætt vid heilaga kirkiv suo sem fyrer hordom.

43. Og at menn fordizt þvi helldr þa er skipat at eingi madr af audrv biskupsdæme skal fæ konv j annars biskups dæme nema hann hafi fullt skilrike fyrer sier. eda sie suo merkiligr madr eda kunnigr godum monnum. at eingi grvnsemd megi æ hafazt. huad ef saman verdr bundit me[d] verkino. þa fyrirbiodum vier ollum prestum vnder pinv. afsettning embættis oc kirkiv. at þeir pvvsi þesshattar menn nie sie j þeirra samgavngv. ne seigi þeim pusanarmessu.

44. Eigi ma sa taka gvdz likama. sem eigi er biskupadur.

45. Verdi karl edr kona hia staudd. þar sem kona finzt j barnburde. oc sýnizt þat likara at hun megi eigi lavs verda vid og opinberazt einnhver limur æ barnino epter mannligri

skepnv oc siezt lif j. þa ausi sa sem hia verdr staddr vatni æ þann lim til varÿgdar oc seigi. Eg skire þig skepna gvdz. j nafne faud[u]r oc sonar oc anda heilags. og verdr þat barn lifs laust vid modurina. þa skal þat barn skirazt. oc nefnazt sem aunnur bavrn. þau sem ef er æ huort skirt er eda eigi. et cetera.

valete.

G.

I.

AM. 135. 4to bls. 219—20 skinnb.; þetta er skr. c. 1500.

Þessa articulos[1]) baud oc skipadi virduligur herra jon biskup. jn sinodo.

1. Jn primis at huer prestur lati brott or sinum þingum sina frillu. innan fysta halfs manadar er hann kemr heim.

2. Jtem at ongir kirkiuuidir legiz j aunnur hus utan biskups orlof.

3. Jtem at yfer einskis manz leide pentizt krossar a jordu edur steinum til þess at fottrodizt.

4. Jtem at soknarmenn geri gard vm kirkiu innan manadar sidan þeir verda æminter elligar setizt þeir vt af kirkiu.

5. Jtem at huer prestur leggi til kirkiu decimam partem.

9. Jtem at til þeirrar kirkiu lukizt tivnd af allri fastaeign sem hon liggur j sokninne.

7. Jtem þeir menn sem eigi ero heimilisfastir. luki liostoll þar sem þeir taka guds likama at paskum eda missa þionostu.

8. Jtem skipadi hann [at] allir þeir menn. sem eigi koma til prestz sins j langa faustu. þa neitazt þeim ath taka guds likama at paskum.

9. Jtem skipadi hann fyrir launfestingar. þuilika skript oc fepinu. sem fyrir opinnberan hordom.

10. Jtem at huer prestur eigi allar tidabækr. messoklædi oc kalek. inan v ara sidan hann var vigdr.

11. Jtem allir klerkar legge af alla fiolgeiringa jnnan manadar.

---

[1]) articulis, hdr.

12. Jtem at einge bondi taki meire tiund at halfkirkium en af þeirri fastaeign oc lausagozi oc þeirra manna tivnd oc liostoll er hann helldr a sinn kost.

13. At huer prestur. skal eiga kierti þat er konur ofra. j sinne kirkiugongu.

14. Jtem at eigi skulu konur leidazt j kirkiu at bænhusum edur born skirazt ne hion saman vigazt. oc huergi vtan at soknarkirkiu. nema biskup lofi at halfkirkiu.

15. Jtem at allir prestar officere einn ueg. oc neyti guds likama af patinu.

16. Jtem at allir prestar eigi slopp oc korkapu innann. xij. manada sidan hann var vigdr.

17. Jtem at einge prestur oleadi en sama mann optarr enn vm sinn a xij manudum.

18. Jtem at huer prestur leggi mork til spitals.

19. Jtem bannadi hann at eta kiot a paska tima fur enn menn taki adr corpus domini.

20. Jtem bannadi hann at eta kiot manadag oc þridiadag j fostugang.

21. Jtem ef bonda konur standa upp af sæng fyrir paska gangi j kirkiu ann kerti oc taki guds likama a paskadag oc se j kirkiu vm alla paska. en standi sidan utan kirkiu eptir rettri tiltolu.

II.

AM. 135. 4to skb. c. 1500; AM. 186. 4to bls. 106—107 skb. c. 1500. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 83—84 og eignað Jóni biskupi Haldórssyni (eptir afskript stafandi frá 186).

Vm skirnar sae[1]).

Þessa articulos[2]) baud oc skipadi at hallda uirduligur herra. jonn med gudz mýskun biskup j skalhollti jn crastino[3]) sancte jacobi apostoli.

1. Jn primis at ongir katlar ne kerulld se til nokkurs anna[r]s haft þat sem born eru j skird.

2. Jtem at allir þeir menn sem færir ero komi til kirkiu alla þa daga sem j xvj daga halldi ero.

---

[1]) jon biskup 186; [2]) articulis, skb.; [3]) crastinu(!) 135; crastina die 186.

3. Jtem at eingin prestur syngi burt paskadag. en fari annan oc gefi þa [corpus domini þvi folki[1]) sem eigi ma komaz til kirkiu.

4. Jtem at eingi prestur segi messo sua at færri menn [se] hia en tueir oc kunni þo annar at [anza prestinum j messo[2]).

5. Jtem at allir prestar syngi eda lesi tidir sinar j kirkiu forfallalaust oc med slopp oc kapu.

6. Jtem at allir prestar syngi heima at kirkiu sinne ottusongua. oc aptansongua stæ[s]ttu hatidir. [nema biskup skipi annann veg[3]).

7. Jtem at prestar geymi at þeir gefi eigi gudz likama edr olean þeim manni sem eigi er[4]) biskupadr. enn olei alla þa sem guds likama hafa tekit. Taki skynsom born [x vetra. enn elligar eigi[5]).

8. Jtem skulu[6]) prestar [syngia til vtkirkna þa daga sem j xvj daga halldi ero. oc syngi furr eda seinna heima at kirkiu[7]).

III.

AMagn. 135. 4to bls. 221—23 skb. c. 1500.

vm skirn ef[8]).

Jn nomine domini amen.

Skipadi virduligur herra jon biskup j ska[l]hollti tercius med þui nafni med samþycki allra lærdra manna er þar voru vid staddir þessa artichulis(!) sem her fylgia.

1. Jtem ef uerdr karll eda kona hia stodd þar er kona pinizt. j. barnburdi ok likara at hun megi eigi vid skilazt edur

---

[1]) [folke gvds likama. þat 186; [2]) svara presti 186; [3]) [vtan biskupa skipan standi annan veg til 186; [4]) skirdur eda b. v. 186; [5]) [gudz likama. x. uetra eda elldri enn eigi yngri 186, og bætir hér inn í þessari grein, er stendr áðr í handritinu: Jtem at manna konur gangi j kirkiv ef þær vilia at paskvm oc hafe þær lettare vordet firir paskadag. oc stande j kirkiu iiij daga af paskvm. enn fylle sidan vtistodur eptir tolv; [6]) at 186; [7]) [synge eigi aa burtt til bænhusa þa daga. sem j xvj. daga halldi ero. enn syngia skvlv þeir til kirkna 186. Hér eptir kemr í 135 upphafið af skipan Eilífs, staðfestri af Jóni biskupi, en í 186 koma greinar ýmsar úr skipan Eilifs, og standa sumar þeirra í skipan Jóns biskups þar sem hún er fylst (sjá Dipl. Isl. II, Nr. 355 H); [8]) þannig skb.

uid skiliazt barnit ok opinberazt eiñn huer limur a barninu eptir mannligri skepnu ok sedz lif j. þa ausi vatni barnit sa sem hia verdr stad[d]r a þann lim sem j lios kemur til uar-ygdar ok segi sua.

Ek skire þig skepna guds. j nafni faudur ok sonar ok anda heilags.

2. Werdr þat barn laust vid modurina þa skal þat barn skirazt ok nefnazt sem aunur born.

3. Þar sem ef er a. huort skirt er edur eigi ok se litid at barninu skire med þessum ordum.

Ef þu ert oskirdur. þa skire ek þik Ꞧ. j nafni fodur ok sonar og anda heilags.

4. Huer bondi er skylldr a[t] fæda man[n] med [presti]. Jafnuel þo hann se ridandi fra Mickels. Messo ok til kross Messo a vor. En prestur er skylldr at hafa þann mann med ser at honum [se] fylgd j ok hann se fær at þiona honum j Messo. Enn kirkiu bondi fai mann til þa madr fylgir eigi presti.

5. Heytollr skal lukazt fyrir mariu messo seinne. en sa prestr sem eigi uill taka heytoll millum Messodaga. laugliga bodinn hafi ongan heytoll ok se sektalaust. En sa er eigi uill luka j settan tima gialldi presti þria aura.

6. Sua skulu prestar luka matgiafir fyrir oll sin skylldu hion er þeir hallda a sinn kost sua sem leikmenn. fyrir þær nætur sem skyllt er at uatnfasta fyrir. Matgiafir skulu lukazt fyrir þa at eins sem prestr eda bondi hallda a sinn kost vm. xij. manudi eptir skylldu sinne. ok hans bunadr ma eigi þarnazt.

7. J þui profastdæmi leysiz huer ok taki skrift fyrir brot sin. sem hann braut. þo at j annars vmbodi kunni opinbert at verda.

8. vm þyrmsl.

Þuilik þyrmsl eru aull a bænhusum ok þuilikur rettr þar sem biskup lofar song at sem a soknar kirkium. ok [sa] sem þadan tekr anars manz godz med stuld. grip eda rani. eda nockurs konar ofurualldi fellr sa j bann af sialfu uerkinu.

9. Þat er. ij. aura sekt ef bondi sækir eigi. iij. sunnu daga soknar kirkiu sina samfast. En ef hann [er] sua. vi. sunnudaga. at hann sækir alldri a þeim tima soknar kirkiu. þa [er] hann sekr halfri mork. ok ut settur af heilagri kirkiu.

10. Fyrirbodinn er prestum allvr osæmiligur fiarafli at kaupa nockurn hlut til þess. at hann seli þat sama dyrra. enn hann kaupir.

11. Eige skulu lærder menn taka vmbod til nockurar kærslu. eda standa j stefnvm fyrir leikmanna domi. vtan sæki sinn rett eda kirkiu sinnar. eda þeirra annara sem lauginn bioda. fyrir eckiur. eda born fodurlaus eda frændr.

12. Klerkum aullum er fastliga fyrir bodit vndir bandz þinu j nockurum domum at sitia eda doma eda bref at rita. eda j nockurum radum eda reidum eda samþycktum ath vera vm liflat eda lima manna.

13. Eige skulu lærdir menn uitni bera eda nockura eida at sveria fyrir leikmonnum. eda leggia sig vndir þeirra dom vm nockurn hlut. eda nockurs anars ...... leikmanni eda leggia vndir leikmenn eda sin mal. vtan rad biskups sins.

14. Prestr skal iafnan til reidu vera huenar sem hann verdur kuad[d]ur laugliga at skira barn eda fara j naudsyn til siukra manna. en ef hann fornæmizt ok deyr barn oskirt. eda siukur madr oskriftadr þa se hann ipso facto suspensus ab officio et beneficio. ok godz hans þat sem hann hefir aflat af kirkiunni j biskups ualldi. sua framt sem moti er farit presti. huort sem hann þarf a sio. eda landi eda se iafnuel reid[d]r heim sem heiman. sua at hann þurfi eigi sialfur at roa.

II.

AM. 136. bls. 272—74 skinnb. skr. c. 1500 (Skinnastaðabók).

I.

vm skipanir jo[ns biskups].

1. Jn crastina [die] jacobi sua sem virdvligr herra. herra jon biskup hafdi synodum j skalhollti ⌊baud⌋[1]) hann at katlar þeir at born skirdiz j edr kerulld oc heilog krisma kemur vid skal til einskis annars hafa þadan fra.

---

[1]) Þetta orð vantar í hdr., en hér stendr fur, sem ekki á við.

2. Jtem at fur avstan lonsheidi skipadi hann oc fur uestan gilsfiord skulu prestar allir tekit hafa nyia krisma hit seinsta at thorlaksmesso. en fur austan jokulsæ. æ solheimasandi oc fur uestan huitæ j borgarfirdi oc millvm ad[r] nefndra takmarka hit seinsta at jonsmesso baptiste. en vm allan sunlendinga fiordung at uppstigningardegi.

3. Jtem at allir þeir sem fur eru kirkiusoknarmenn skulu koma til soknar kirkiu sinnar alla daga sem j sextan daga halldi eru.

4. Jtem skipadi [hann] at engi prestur syngi messo. vtan ij menn eda fleiri ed fæsta adrir oc kvnni annar at suara presti.

5. Jtem at allir prestar syngi heima at soknarkirkiu sinni ottvsongua. oc aptansongua hinar stærstu hatidir. utan biskupz skipan se odruvis til.

6. Jtem at prestar allir syngi eda lesi tidir sinar j kirkiu forfallalaust oc hafi æ medan slopp eda korkapu.

7. Jtem at prestar greymi at þeir gefi eigi guds likama eda olean nockurum þeim sem eigi [er] biskupadr. olie alla þa sem guds likama hafa tekit. taki skynsom born x vetra en ei elligar. gangi manna konur j kirkiu ef þær vilia at paskvm oc hafi lettari vordit fur palmsvnnvdag. standi j kirkiu fiora daga af paskvm en fylli sidan vtistodv sina.

II.

vm ar[ticulos].

Þessa articvlos skipadi virdvligr herra. herra jon biskup þridi med þvi nafni jn synodo.

1. Jn primis at hverr prestr lati brvtt sina fokariam infra kuadredam er hann veit þessa skipan.

2. Jtem at ongver kirkiu vidir leggiz j onn[u]r hus vtan biskups orlof.

3. Jtem at yfer einskis andadz manz liki geriz krossar edr pentur sua at trodaz megi j svndur.

4. Jtem at kirkiusoknarmenn geri at kirkiugardi jnan manadar sidan þeir voro æmintir ella setiz þeir vt af kirkiu.

5. Jtem at hverr prestr leggi til þeirar kirkiu sem hann

hefir halldit hinn tivnda partt af ollv þvi gozi sem hann hefir af henni aflat.

6. Jtem at til þeirar kirkiu leggiz tivnd af allri fastaeign sem hon liggr j sokninni ella missi þeir þionvstv.

7. Jtem at allir þeir menn sem eigi eru heimilisfastir. lvki lysistoll til þeirar kirkiu sem þeir eru at paskvm.

8. Jtem at þeir menn sem eigi jata sik fur presti æ langa fostv taki eigi gvdz likama at paskvm.

9. Jtem skipadi hann fur lavnfesting þvilika skript oc fepinv sem fur opinberan hordom.

10. Jtem at engi bondi taki at vtkirkiv meiri tivnd en af þeiri sinni jordv oc lavsagozi oc þeirra manna tivnd sem hann helldr æ sinn kost vm xij manadi.

11. Jtem at prestr eigi kerti þau sem kon[u]r offra j kirkiugongv sinni.

12. Jtem at born skiriz eigi ne konur j kirkiv leidiz vtan at soknarkirkiv.

13. Jtem allir prestar offizeri einn veg oc neyti guds likama af patinv.

14. Jtem at engi prestr oleadi nockurn mann optar en vm sinn æ xij manodvm.

16. Jtem in prefacione beate virginis segiz eigi hvic.

15. Jtem at credo jn vnum segiz cotidie æ natali domini oc ad ulltimam diem octavarum[1]) ephiph[an]ie[2]).

17. Jtem at manna kon[u]r ef þær standa af sængarfor fur paska gangi j kirkiv sine cera oc se j kirkiv vm paska vikv oc taki guds likama at paskadegi. sidan standi þær vtan kirkiv eptir rettri tiltolu.

18. Jtem at engi prestr syngi brvtt paskadag. en fari manvdag j paskvm oc gefi folki reidv þvi sem eigi ma til kirkiv komaz.

19. Jtem at prestar lesi tidir sinar eda syngi forfallalaust oc hafi medan slopp eda korkapv.

20. Jtem at allir prestar syngi heima at kirkiv sinni ottvsongua oc aptansaungva hinar stærstv hatidir vtan biskupa skipan standi odruuis til.

[1]) eccia, hdr! [2]) ephiph. . .ium(!) hdr.

21. Jtem at prestar geymi at þeir gefi ongvm manni guds likama eda olean er eigi er adr biskupadr. olia skal alla þa sem guds likama hafa tekit. Taki skynsom born x vetra elligar eigi.

22. Jtem at prestar syngi eigi brutt til bænhusa alla þa daga sem j sextandaga halldi ero. en syngia skvlv þeir til kirkna.

I.

AM. 51. 8vo bls. 77—80, skinnb. c. 1500, mjög götug og lasin; AM. 186. 4to bls. 104—106 skb. c. 1500.

statuta jons biskups[1]).

Þessa articulos baud virduligr herra jon biskup [jn sinodo[2]).

1. jn primis at huer sem einn prestur skal lata brutt or sinum þingum. sina frillu jnnan fursta halfs manadar er hann kemur heim.

2. Jtem ath aunguer skolo kirkiu uider leggiazt til annars hus nema biskup lofi.

3. Jtem ath ýfer einkis[3]) manz leidi geriz eda pentiz krossar æ jordu edur steinum til at fottrodazt.

4. Jtem ath soknarmenn geri gard um kirkiu innan manadar sidan þeir eru æ minntir. ellegar setiz þeir ut af kirkiu. þar til er þeir gera ath.

5. Jtem at huerr prestur legge til heilagrar kirkiu decimam partem omnium requisitorum(!)

6. Jtem at til þeirrar kirkiu lukizt tiund af allri fasta [eign] sem hun liggr j sokninni.

7. Jtem at þeir menn sem eigi eru heimilisfastir luki lysistoll þar sem þeir taka guds likama at paskum elligar missi þionustu.

---

[1]) 186; [2]) [hinn siou[n]da(!) 51; ef þetta væri rétt, þá hefði Jón biskup krabbi 1461—1465 átt að endrnýja þessa skipan; 186 hefir: jn sinodo. og er hitt, ef til vill, mislestr eða misskript fyrir það [3]) andads b. v. 186.

8. Jtem at allir þeir menn sem eigi koma til kirkiuprestz j langafostu neitaz[1]) at taka guds likama æ paskadag.

9. Jtem skipadi hann fur launfesting þuilika skript ok fepinu sem fyrir opinberan hordom.

10. Jtem at huerr prestur eigi ser allar tidabækur ok Messoklædi ok kalek innan fim ara sidan hann var uigdr.

11. Jtem at allir klerkar leggi af fiolgeirunga jnnan manadar.

12. Jtem at eingin bondi taki minni tiund af utkirkium en af þeirri fastaeign ok lausagoze oc þeirra manna tiund ok lysis toll er hann helldr æ sinum kost þa xij manudi.

13. Jtem at huerr prestur eigi kerti þat er konur offra j kirkiu gongu sinni.

14. Jtem at eigi skolo konur leidazt i kirkiu at bænhusum edur baurn skiraz. edur hion saman uigiazt ok huergi utan at kirkiu[2]).

15. Jtem at allir prestar officeri einn ueg [ok] neyti guds likama af patena.

16. Jtem at prestar allir eigi ser slopp ok korkapu jnnan xij. manada sidan hann uigdiz.

17. Jtem at eingi prestur oliadi optar en sama [mann] en um sinn a xij manudum.

18. Jtem at in p[urif]icacione[3]) beate[4]) marie oc te inueneracione segizt eigi huic.

19. Jtem at credo jn unum dominum[5]) [segiz] cotidie in natali domini vsqve at ulltimam[6]) diem octauarum epiphanie [inclusiue excepto uno festo innocencium.

20. Jtem[7]) jnfra octauam assumpcionis beate uirginis et jnfra octauam ascensionis[8]) et infra octauam corporis christi.

21. Jtem at huerr prestur leggi mork til spitala[9]).

22. Jtem at dominus uobiscum segizt lagt j huerri messo ante secretam.

[23. Jtem bannade hann kiot at eta æ paskatima fyrr enn þeir tace adur gudz likama[10]).

---

[1]) neitiz 186; [2]) soknarkirkiu 186; [3]) prefacione 186; [4]) sancte 186; [5]) sl. 186; [6]) ulltimum 186; [7]) [sl. 186; [8]) þannig; [9]) spitalans 186; [10]) [sl. 51.

24. Jtem bannadi hann at eta kiot manudaga ok þridiudag firir auskudag.

25. Jtem ef manna konur standa af fyrir paskir sængrfor sinni gangi j kirkiu an kerti ok taka guds likama a paskadag ok se j kirkiu um alla paska en standi sidan utan kirkiu eptir rettri tiltolu[1]).

26. Jtem fyrirbaud hann at katlar þeir sem baurn skirazt j eda kerolld er heilaug krisma kemur uid skuli til einskis annars hafazt hedan af.

27. Jtem skipadi hann firir austan lonsheidi ok firir uestan gilsfiord skolo prestar allir tekit hafa krisma hit seinzta ath thorlaksMesso. Enn fur austan jokulsa a solheimasandi ok firir uestan huita j borgarfirdi [at jonsmesso]. Enn um allann sunnlendinga fiord[ung at] uppstigningardegi.

K.

AM. 186. 4to bls. 68—69 skinnb. c. 1500. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 82—83, en eignað þar Jóni biskupi Haldórssyni; segist Finnr biskup prenta eptir pappírsblöðum hjá sér, og hafa þau verið afskript stafandi frá 186.

Statuta gyrdz biskups(!).

1. Jn crastino jacobi [2]) so [sem] virduligur[3]) herra. herra jon biskup hafdi sinodv[4]) j skalhollti. baud hann at katlar þeir sem bornn ero skird j. eda kerðlld oc heilagur krisme kemur vid skal til einskis annars hafa þadan af.

2. Jtem skipade hann at fyrir avstan lonndzheide oc fyrir uestan gilsfiord. skvlv prestar tekid hafa nyia krisma hid seinasta at þorlagsMesso. En fyrir vestan[5]) jokulsæ [æ] solheima sand[i] oc fyrir uestan huitæ j borgarfirde. j millum adr nefndra tacamarka(!) hid seinnasta at jonsMesso baptista. Enn vm allan svnlendingafiordvng. at uppstigningar deige[6]).

3. Jtem allir kirkivsoknar menn þeir sem at færir ero til skvlv koma til soknar kirkiv sinar alla þa daga sem j xvj daga

---

[1]) Hér endar 186; [2]) jacobbo(!) hdr.; [3]) virduligvm(!) hdr.; [4]) sl. Hist. Eccl.(!); [5]) austan, Hist. Eccl.; [6]) deide(!) hdr.

halldi ero ella luki halfa mork fyrir hvern dag sem þeir missa tida viliande.

4. Jtem at bonde fare hverr oc sæke til sinnar kirkiv hinn þridia hvern svnnvdag ef hann er heima. eda einhverr skynsamur madr af þeim by[1]). hans vegna nema forfoll kome til. at sækia tidir til soknar kirkiv sinnar.

5. Jtem vanræke hann .iij. svnnvdaga samfasta. ann forfalla giallde vmbodzmanni biskups iij aura. sitie þeir so vm adrar iij. vikvr med samre vanrægt lôgliga æminter. þa skvlv þeir sialfsettir vt af heilagri kirkiv. og af hennar sacramenta. þar til sem þeir taca skript sina oc sættazt vit gud oc heilaga kirkiv oc luka þar til j segtt halfa mork vmbodzmanni biskups.

6. Jtem at bænhus þau sem biskup lofar at syngia ad hafe þvilikar [rentur æ sier oc[2]) þyrmslur. sem adrar soknar kirkivr. suo oc at huerr sem at þadan tecr anars mans goz med stulld. gripe edur rane. edur nokurs konar ofuallde falle j bann af sialfv verckinv.

7. Jtem at vtlendir menn oc so allir adrir skvlv þar luka tivnd sina retta sem sem þeir ero j vetursetv stad staddir oc þeir ero nottina helgv nema þeir sev at heimbodvm j odrvm stad. þa snuist þo tivnd til v[e]tursetv.

---

514. [1346].

Grímr lögmaðr Þorsteinsson gefr klaustrinu í Viðey reka fyrir Hraunslandi í Grindavík.

AM. Nr. 238. 4to bl. 36b. (Bessastaðabók) skr. c. 1570 eptir transscripto frá 1475; AM. 65. 8vo (tvær afskriptir); AM. Dipl. afskrr. Nr. 1778 og Nr. 1779; IBfél. 126. 4to bls. 10; alt eptir Bessastaðabók. Grímr lögmaðr fer alfari norðr 1346, og frá því ári mun þetta bréf vera (sbr. Esp. Árb. I, 79; Safn til sögu Íslands II, 616), en víst er að það er yngra en 1319 og eldra en 1350.

---

[1]) bæ, Hist. Eccl.; [2]) [sl. Hist. Eccl.

Avllvm þeim godum monnum sem þetta bref sia edr heyra sender Grimur þorsteinsson kvediv gvdz ok sina.

Eg giore ẏdvr kvnnigtt at ec hefir gefid til klavstvrs vorar frv sancte marie j videẏ gvde alltzvalldanda til heidvrs ok sæmdar ok sagdri myskvnnar modvr. Enn mier til salvhialpar ok þeim godvm monnum til vidvrhialpar er þar þiona gude dag ok nott vndir heilagre regllv allann þann reka sem halfv hravnslande heyrer til bædi hvala[1]) ok vidar ok avll þav tre sem liggia æ sagdri fiorv ok eg æ millvm lambastapa ok marks vidvr þorkottlvstade vtann vj alna tre ok þadann af smære. þav fẏlgia eigi þessvm reka. enn avstur fra lambastapa skal ec hafa allan reka svo leinge sem ec vill enn sagtt klavstur epter minn dag.

Jtem savdhofnn hvndradi savda j sagdre jordv.

Og til santz vitnisbvrdar set eg firir þetta bref mith innsiglle.

---

515. [1346].

MÁLDAGI Nikuláskirkju á Söndum í Dýrafirði [er Jón biskup Sigurðarson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 94b skr. 1601. Sandar í Dýrafirði urðu staðr 1358 (Gottskálksannáll), og er þessi máldagi eldri og getr hann naumast verið yngri en hér er sett eða frá 1344.

A sonndum.

Nicholaskirkia a sonndum a heimalannd halft oc galltar dal halfann.

niju kẏr oc hest.

kirkia a jnnann sig. kross og skrin mariu. skript oc nicholas skript. klockur iij. boc. kanntara kāpu. hocull oc glodaker. refla þriā.

þar skal vera prestur heimilisfastur oc taka iiij. merkur.

þanngat liggia tiju bæir ad tijundum oc lysitollum.

halfkirkia j huammi oc syngia annan huern dag helgann.

þar tekst heima tijund oc lysitollar.

[1]) hvalar, hdr.

516. [1346].

Máldagi Maríukirkju í Hvammi í Norðrárdal [er Jón biskup Sigurðarson setti].

JSig. 143. 4to bls. 335—36 á pappír skr. c. 1600. þessi máldagi er fornlegr; er með vissu eldri en 1399 og víst eldri en Gyrðs máldagi (sbr. Vilchinsbók), og er víst ekki yngri en frá dögum Jóns biskups Sigurðarsonar, en getr vel verið töluvert eldri.

Huammur j nordurærdal.

Mariu kirkia j hvamme j nordurærdal ā xx kugilldi oc eitt.

hun a land a hole oc froda einge.

kluckur iiij[1]).

þar liggur til kirkiu tiund heimamanna og af xx. bæium odrum oc þar liggia til viij bænhus oc lukast vj aurar af hveriu.

þar skal vera prestr.

---

517. 10. Marts 1346. i Osló.

Verndarbréf, er Magnús konungr Eiríksson gefr Ormi biskupi Áslákssyni og dómkirkjunni á Hólum.

AM. Dipl. Isl. Fasc. Lxvii, 8. transscriptum á skinni frá 30. Júlí 1542; AM. Dipl. afskr. Nr. 584 (eptir transscr.), Bréfið er tekið upp í Biskupasögur séra Jóns Haldórssonar. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 431—33 (ónákvæmt). Í Bisk. Nr. 2. Fol. er afskript af bréfinu.

Magnus med gudz nad Noregs swia oc skane konungr. sender ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra Q[uediu] G[uds] oc sina.

Wier wilium at þer witid ad Gudi allz wolldugum til heidurs ok hans signudu modur mey marie ogh ollum Gudz helgum monnum. þa tokum wier heilaga hola kirkiu ok wirdu-

---

[1]) Hér mun vera hleypt úr kafla um inventarium (sbr. Gyrðsmáld. 1354).

ligann herra oc andaligann faudur ok win worn kæra herra Orm med gudz mýskunn Biskup at holum æ jslanndi. sueina hans þæ sem hann helldur dagliga æ sinn kost ok land bola jarder garda skip kaupeyrer. skoga fiska. fvglweʀ reka ok allann varnad og gozs. þat sem kirkiann oc hann eiga edur eigandi verda j landi oc lausum eyri. hwort sem þat verdur j minna hlut edur meira logliga. j Gudz walld vora wernd ok konungligt traust til allra ʀettra mæla. fullkomliga firir biodandi hverivm manne huerrar stiettar eda tigundar sem huer er kirkiunne edur honum edur hans sueinum firr nefndum edur warnade ok gozs kirkivnnar oc hans. nockrar ʀangligar ægongur at weita. nema hwer sem þat giorer. wile sæta af oss reidi. ʀefsingum oc hordum afarkostum. og æ ofan swara oss xiij. morkum j brefa broth oc þeim fullretti sitt epter logvm er brotid er vidur oc halfvaukenn saker þessa wors varnadar brefs.

Swo vilium vier ok at aller menn wite at vær hofum þæ skipan æ giðrtt at herra ormur firr nefndr skal sialfur hafa oc taka einfalldann sakeyre af sinvm dagligum sueinum. vtan aleigu mæl. vor þegngilldi bref ok fridkaup. Biodvm vier ollum monnum einkanliga sýslvmonnum lögmonnum handgeingnvm monnum vorum oc vmbodzmonnum. at þier stýrkit kirkivna firr nefnda ok herra orm biskup goz hans ok varnad ok sueina hans firr sagda. þui ollu framar til laga oc ʀettinda. bædi vm logligar skvllda heimtingar ok adra hluti vid hwad manna sem þat er ad skipta. ath vær hofum gefit kirkivnne oc honum þeir[a] varnadi og goze þetta vorth bref til styrks ok werndar ok latid þeim þess so niotanndi verda. sem þier vilid hafa þack ok ofusv af oss. Er þat fullkomid bod wort ath þier lukit med greidskap optnefndum herra orme biskupi allar ʀiett giðrwar skvllder til tiv marka edur tiv mörkum stærre og hafit luckt jnnan manadar. fræ þui sem þier verdit krafder. so framt sem þier wilied ei oss suara fiorum Mörkvm j brefa broth. ok þo ʀett giora at sijdar se.

þetta bref var giort j oslo freadagenn næsta firir Gregorij Messo æ seaunda æri ok tuttugzta ʀijkies wors. Herra arne aslaksson canceler vor jnsigladi oss sialfum hiæ werunndvm.

---

518. 28. Marts 1346. á Þverá.

JARÐAKAUPABRÉF Orms Hólabiskups og Þorsteins Kolbeinssonar, að Þorsteinn lætr biskup fá Enni í Refasveit með veiði í Blöndu fyrir Tungunes á Ásum.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 12, frumbréfið á skinni; afskr. í Landsb. 115. 4to II, 165—66. Innsigli Arngríms ábóta og Eiríks eru dottin frá. Innsigli Orms biskups og Þorsteins Kolbeinssonar eru fyrir bréfinu enn, en þó bráknð.

bref vm ænni[1]).

Ver ormr med guds miskun biskup aa holum. af annarre halfuu. en ek thorsteinn kolbæins son af annarre Gerum þat ollum godum monnum kunnikt. at þa er lidit var fra hegat burd værs herra ieshu christi M. ccc. xl. ok vj. aar jn festo eustachij at þueraa j skagafirde vættum hiauerandum brodur arngrimi ok sira æirike býttum vit jordum ockar j millum svo at ek thorsteinn kolbæins son gaf vpp j valld výrdolegs herra orms biskups jordina alla j enne med væide j blondu. ok allum þeim gognum sem henne hefuer at fornu fýllgt ok nýio. hoola kirkio til æfinnligrar æignar. her j mot lagdum ver ormr biskup. nefndum thorsteini jord alla j tungunesæ med þeim lunnendum sem ver fengum hana æiga honum ok hans erfinngium til stadughrar æignar. Ok til sanennda her um settum vit ockr jnnsigle firer þetta bref. ok af þui at vit fýrrnefndir arngrimr ok æirikr vorum j hia sogdum jardaskiptum. settum vit her firer ockr jnnsighle. Gort j nefndum stad deghe ok aare.

---

519. 7. Október 1346. á Þingeyrum.

ORMR biskup á Hólum gefr klaustrinu á Þingeyrum land alt á Hjaltabakka og jörðina að Klifum að fráskilldri veiði í Blöndu.

AM. Dipl. afskr. Nr. 444 «ex originali monasterii thingeyrensis, accuratissime» (AM.) «Jnnsigled er burtu» (AM.). Afskr. er í AM.

[1]) Aptan á bréfinu.

280. 4to bls, 155—56; Landsb. 107. 4to. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 200—201.

vm hialltabacka[1]).

Ormr med guds miskun biskup æ hoolum sendir allum monnum þetta bref seaanndum edr høÿranndum quedio guds oc sina. kunnikt gerannde at firir guds skÿlld til uppheldiss stadnum oc klaustreno aa thingøyrum er ver unnderstanndum miok þurftught vera. hofum ver lagt þangat. sogdo klaustre til øfuinligrar øignar land allt aa hialltabacka. iordina at klifum. vtan. vøide ii blondo skalagiord oc elldiuid i iordina. er ver uilium at øinsaman høilogh hoolakirkia hallde oc hafue til øfuinligrar øignar. alla þa er þar fÿlger. en allar adrar landznytiar med nefndom iordum skolu þeir øfuinliga hafua oc hallda.

Jtem her ofuan aa tokum ver brott med þesso væro brefue diaknsuist or iordinne ii huamme er laurencius biskup gaf stadnum. soo at þar skal hedan af alldre firir oss ne væra eptirkomendr diakn skipazst.

forbiodum ver allum oc serhueriom huerrar tighindar edr stettar huerr er þessa væra skipan rifua edr rifta hedan af.

Ok til sannenda her vm settum ver vaart innsighle firir þetta bref gort æ thingøyrum in festo marci pape anno gracie ꝏ. ccc. xl. vj. nostre consecrationis quarto.

---

520. [1346—49].

Skipan Árna erkibiskups Einarssonar í Niðarósi.

Gl. kgl. saml, Nr. 1154. Fol., skinnb.; þetta er skrifað c. 1450. Þessi skipan er áðr prentuð í Norges gl. Love III, 295—301. Þó að þessi skipan komi Íslandi ekki beinlínis við, er þó gott að hafa hana hér til samanburðar svipuðum íslenzkum skipunum.

Arne með guðz miskun erchibiscop i Niðarose sendir ollum gudz vinum i sino biscopsdôme queðiu guðz með hans nað oc blezzan.

Margfallig skylda biscopligs embetis sem sialfuir guð oc

[1]) manu antiqua (AM.).

hans heilogh kirkia hefuir oss ouerdhum i hendir fengit rekkir oss oc aminnir iðuligha at leita með allra ahyggio þeirra vægha sem helzt megho ydhir væra til andliga hugganar oc iðrum salom viss gøymsla guðz buðorða þessa heims oc orug iinleðning euerðeligha glæði utan enda.

1. Er þet upphaf oc grunuoll varra fortolu oc kennedoms i þesso brefue at mer kungerom eftir guðz buðorðum oc heilaghra fedhra predican at þet er þreggia handa folk cristinni sem guð hefuir valt vndir kirkiunnar lyðni oc buðordhe seer at þiona vndir vbrigðelighre won eilifs fagnaðar. Først er møydomir karlmanz eða kuenmanz þeirra sem alla sina dagha gøyma reinligha beði likams oc hierta vtan alla saurghan likamlegra samuistar. Er þessi stettir guði þekkastir swa sem han er i engla liki till allar fæghirðar oc venleika. þar nest er ekkiudomir. sem þeir men er sek halda eftir likamligha saurgan sina. sek till iðran ob ifuirbota. oc firir sina alla likams lostsemi oc enda sua sit lif þessa heims i guðz þionusto. Er i þeima tweggia handa stettom flest þet folk sem sek hefuir bundit vndir með velum eðir klaustrlifnað vndir guðz oc heilagrar kirkio tionusto. þo at guð hafue oc marghom oðrum monnum til þessa sama dygðeligs lifnaðar sina naðir gifuit. þet er oc vndir guðz buðorðhum oc naðhum þriðia handa folk sem lifuir i hiunscapp med kerleika við guð oc sin iamcristin i lydhni vidh heilagha kirkiu oc sinna logligha formanna bæði andeligha oc likamligha oc einkanligha gøyma vbrigdheligha truscapp sins hiunscaps huart viðir annat. þar með iðkande sin lifnað með almuso gerðhum oc oðrum miskunnar verkum. Høyrir þesse stettir till þeim monnum sem ey ero till andeligs embetis skyldbunir sem før seghir. huerium wer sendom oc einkanligha þetta bref radhande aminnande oc biðiande af guðz halfuo at þeir gøymir .x. guðz buðordha oc varizt .vij. hofwðsyndir oc alt þet sem heilogh kirkia oc hennar formen firir bioða oc boðhit hafua. Nu huar er lifuir vtan einhuern af þessum þrenna handa lifnað þa er han vtan guðz naða. Frillulifnadhir oc alla handa likams loste sem við manna getnaða limum gerist vtan hiunscaps. han er bannaðir oc bolfuaðir af sialfum guði oc heilagre kirkiu. En þeir men sem hiunscaps lifnað vilia byria oc till hiunscaps seer kuenfangs leita tale fyrst uið foður oc

moður oc adhra giptingar men þeirra møyar eðir konu oc einkanlegha við sialfua hona sem han vill með guðz loghum eiga. Oc ef þeirra samþykt fellir saman sem þetta ærande varðar þa scall eftir loghum oc landz sidhum godhum með skilrikum vattum trulofuan oc festing a koma þeirra millom. Er æ þui bætir sem þet er bergheligre giort. þui at hinar festingar sem með fwllmenzsco oc pretuise oc swiklighum fortolum lettra manna gerast hefuir heilogh kirkia yðir firir enktit. Er þo þet rað at þau sem sek trulofua saman með frialsom vilia. at þau halde sina iattan. þo at kirkian dømer ekke vm proflaust mall. sidhan festing er a komen þa scal lysa þria sunnodagha þet minzsta eðir adhra heilaga dagha þessare festing at kirkiu þeirri sem þau ero vppføð i soknenne eða þer þau hafua heimili i. eðir þeir men ero i sem kunnykt er vm þeirra ætt oc athæfue. Scal prestir i þeirri lysing gera þeim ollum stefnu viðirkuemeligha longa sem nakot hafua eðir vilia mote kasta þeirra sambande. swa at þet se uppborit firir kirkiu dome før en samgangir oc bryllaup geriz. Oc ef nakur kastar þar i mote frendsemi. sifskap eða aðra meinbughi. þa scall profastir erchibiscops eðir soknarprestir firirbiodha þeim framare at gera. før en þet mall er profuat oc orskurðat með kirkiunna dome. Nu ef engin kastar i mote. eða løynaz þau kost enkis veið sem upp ero boren. þa sculu þau bryllaup sit gera eftir loghum oc landzsidhum rettum oc þo i þeim timum sem loghin ero ey forbodhin oc fare a bryllaups dagh til kirkiu þeirra sem bryllaupp gerizt i sokninne. oc take þar af preste heilagha blezzan oc pusan oc fulkome siðan hiunscapp. sem før seghir eptir loghum. Megho þo eingi pusaðe veizlu gerazst oftare en ein tima. oc þui ma prestir allrek þau saman pusa sem før ero pusað. En uæll ma han heiðirligha messo syngia a bryllaups deghi þeirra. Gerir pusan swa mykit at þo at meinhughi telizt a siðan þau hafua saman huit. swa at þau verði at skiliazt. þa ero barn þeirra arfgeng oc enga pino firir taka sculu þau huarke fostur eða feargiðld ef lyst var sem før seghir. Engi scal oc sa mote kasta þeirra hiunscapp sem visti at lyst var oc bar ekki motekast upp før en hiunscapir þeirra var fulkomen. vtan sa er þet gerir meghi fulføra at han visse þet eigi þa. En ey er lyst oc veiða þau at skiliast. þa sculu þau taka fullar scriptir með fostum oc vtistoðum oc fullum giold-

um. oc born þau sem þeirra millum ero alen ero till enkis arfs eða sômdar komen huarke veralligha eða andeliga. Ekki scal oc prestir þæt bryllaupp sitia eðir nakot embeti i þui bryllaupe at veita sem utan lysing geriz. Nu kan með guðz miskun kona verdha barn hafuande þa scall hon sek gôyma i alle guðrezlo. oc vakte æ þeim muni bætir sem hon vet sin tima till meira lidha fôðzlutima barnsens. gange þa till scripta nakorum .x. doghum edir .xij. eðir þui nere firir þet sem henni þykkir vaan at henni kome barnsykir a hendir oc gere sik sua satta uið guð. leggiande alt sit traust vndir guðz nadhir oc iomfru sancte Marie hielp oc arnaðar orð at hon frialses með godhum hætti or siuum vanda oc vaða. oc at sa getnadhir sem hon er þa hafuande kome með lifue i lioss oc lytalaust oc aliz með heilsu oc hemmingiu till guðztionustu. frendom oc vinum till hugganar.

2. Oc af þui at mer komum allir swa nauðligha i þenna sorghadall at engi kemir utan verk ok syukdom grat oc vesold. swa at margir dôya bædhi lifs oc salar fôr en nai cristinne oc heilagre skirning. vtan hueriar eingin ma frialsas æueligha heluitis pinu sakir vara fôrsta fôreldra Adams oc Euo syndar oc ulyðni. þui er þet rað vart oc boð at þen tima sem konur fôða barn. hafui inne hia seer viðirkuemelikit kerald með vatne. at barnit môghi skirast ef þet kemir sua krangt oc vstyrkt i lioss at men trôysti eigi at till kirkiu moghi fôra. Scal prestir skira en han er a gardhenum fôr en leikmaðir. fôr leikmaðr en kona. kona ef ey er kalmaðir till. faðir ef ey er hinna till. oc fôr modhir en oskirt dôyr. Skal ekki þeirra hiunscapir skiliazst firir þessa guðsyfiar sakir slikra nauðsynyar sem nu ero told. En sa er skirir barnit scall nepna sliku nampne sem fadhir eða modhir seghia till ellighar gifui sialfuir cristeligt nampn. en han nar þeim eigi. oc dôpi þrysuar i vatn. fôrst a grufwo. sidhan sit sinne a huara lidhena. oc hafue barnit sem skemst i vatneno. oc seghi han þessin orð medhan han skirir þet. Son ego te baptizo in nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Ellighar swa. Son ek skirir þik i nampne foður oc sonar oc hins heilagha anda amen. Ekki scall till leggia þessara ordha oc ey af þeim fella. J vatne scall skira. oc ma skira i þui vatne sem snior verdhir till eðir

iocul. J engom oðrum lut eðir vætzsku ma barn [skira] vtan i vatne sem nu er sagt. En ef barn styrkis þa skall til kirkiu fôra oc seghia preste at heima var skirt sakir nauðsyniar. oc seghia honum alla atferð skiringar. Ef prestir tortryggir þeirra tillsogu sem barn fôra till kirkio. þa skal þen er skirdhi eða þen sem hia var nakur sanna með einseidhi. oc þet scall nôya. sidhan scal prestir ekki primsigna barnit. utan lata þet þeghar iin i kirkio oc leggi acrismu a barnit vtan aðra skiring. með ollum þeim ifuirsang sem han er van a barn at leggia siðan þet kemir or funtin. Scall oc barn ferma lata þegar fôrst ma biscopi nagifs i þui helgho embeti traust oc styrkir mote andskotanum oc hans prettom. oc þui er þet fulknemd oc staðfesti heilaga skirn. Ma sa engi hielpaz sem þet embeti hefuir eigi fengit sakir þes at han firirsmar þet eðir glômir af hyrðizleyso.

3. Nu ef barn fôðiz sua starkt at ei þarf heima skira. þa scal guðsyfia till fa. ein karlman oc eina konu at minzstu. þet nôgbir. vtan tighinda manna born se oc þeir vilia fleire till fa. Sculu guðsyfiar born till kirkiu fôra. en prestir scal skira sem han veit sit embeti till væra oc kirkiu bôkir visa honum. Ero guðsifiar margfaldar oc fylghir þeim hin mesta þyrmsll oc margfaldeligh vyrðing. en þessar ero guðsyfiar. fôrst millum þes er skirdhir verdbir oc hins er skirir. Onnur er millum hins er skirir oc foður hins skirða. þriðia millum hins er skirir oc moður hins skirða. Fiorða millum barna þes er skirir oc þes er skirðir verðir. Fimta millum þes er skirðir verðir oc þeirra sem honum halda till skiringar. Setta millum þes er skirðir verðir oc logligh husprôy hins sem a honum heldir þo at hon se ey nere. Oc somu leið ef husprøy heldir a barne. þo at husbonde se eigi nere. Siunda millum þes er skirðir verðir oc barna þeirra sem a halda. huart sem þau ero fleire eða ferri. Attande millum þes er a heldir oc fodhur þes sem til skirn verdhir haldin. Niunde millum þes er a heldir oc moður þes sem a verdhir hallit. Werdha þessa samu guðsyfiar með same virdhing oc þyrmslum i ferming sem i skiring. so at engar megho millum guðsyfiar giptingar bindaz. Oc ef nakur dyrfuiz at binda eðir bundit hafua. þa verða þau sem þes hafua dyrfs með kirkiu dome oc harðom afuarkostum at skiliaz. Ero þetta kirkiunnar logh oc heilaghra feðra skipan hueriar allir men eigha swa at gôyma sem .x. guðz buðorð.

4. Þar með sculu þeir gøyma ydhir trulighа með allre øðmykt oc cristelighe siðferð. einkanligha at þeir komir iðuligha till idhra soknarkirkiu. þui at þet er idhor pelagrims ferð. oc hon nøghir iðir en þeir með fridhi oc siðsemd iðka þer sem þeir verðir með veraldlighe fiolskyldo oc likams erwdhe iðir oc yðrum bornum at fødha. oc þer með hædhi veraldlighom oc andelighom iðrum formonnum at þiona. Sculu þeir swa or iðrum heimilum buaz till kirkiu. at þeir sculit afleggia hatir oc ilzsku awnd oc alla vndirhyggiu. en væll moghir þeer tala huar við annan vm siin mala skipti vtan forðz oc ilzsku. oc sculu men engar skuldir krefia eðir sculdar hemtingar eða aðrar soknir byria eðir iðka i kirkiu, eðir kirkiugarðe. Nu komir þeir till heilagrar kirkiu. fallir først a idhur kne fire kirkiudurum oc minnizt viðir dør eðir kirkiu hurð. gangir siðan kring vm kirkiuna en væðiratta er swa till fallen at þet ma væll gøra. gangir sidhan iin i kirkiuna oc kastir a idhir vigdhu vatne. fallir sidhan a knæ firir hinum helga crosse oc bidhir idhir guð till nadha oc minnizt upp a hans pino með huerre han løsti oss tapaða men vndan andskotans valde. Seghir iðra Pater noster oc heilser iomfru sanctam Mariam með Marie vers sem swa hyriar Aue Maria eðir hergir a brioste yðro oc seghir swa en þeer kunner ey meira. Guð alzvallande veri meer nadhigir oc miskunsamir syndugum manne. En þo er huar maðir skyldughir at kunna Credo. Pater noster oc Marie vers oc sek at signa með hins helgha crossmarke oc þessum orðum. Ek signar mik i nampne fodhur oc sonar oc hins helga anda. Nu er prestir ey till kirkio komen. eðir ey þa en till messo buen. þa stendir uæll at meðan þer gangir kring vm kirkiuna. gange huar til graftar sins fadhur. modhur. syskina eðir frenda oc vina oc seghi þer sina Pater noster. oc gange swa iin i kirkiuna. ellighar geri þet eftir messona før en þeir gangir or kirkiu gardhenum. Telium wer ey þui fire iðir at guð høyrir men iamuæll ine i kirkiu vm alla handa retlaat bønahald sem i kirkiugarðenum vtan liosare kerleiks mark er þet at huar minniz sins nainnga. ef allir eðir sumir sia at han vitiar þeirrar graftar. en þa er men vnte þui ekke. Nu byriar prestir heilagha messo. fallir þa allir a knæ. sidhan megho þeer standa till þes er byriar Gloria in excelsis deo. fallir þa oc allir a kne

oc minniz at þenna sang byriaðe englar a þa samu natt oc tima sem guðz son fǿddir var af iomfru Marie reinum likam at lǿysa oss or anskotans valde. allir sculu þeer a kne falla oc beria a briost ydhor swa oft sem þeer hǿyrir i messonne þessor orð læsin eðir sungin. Jhesus Christus. Maria. Siðan megho þeer sitiande messo lydha þar till er þeer hǿyrir guðspiold sem sialfs guðz orð ero i. allir sculu þa upp standa oc taka ofuan siin capruun oc standa swa barhofðe medhan lestin verdhir læsin. siðan sculde men offir sit till altare fǿra oc heiðra swa embeti heilagrar messo oc guðz hold oc bloð sem i messonne helghaz oc i vpphalde teez ollum monnum i asyn brauðz oc viins. En þa er prestir haldir vpp guðz likam oc þar nest hans bloð. þa scall huar cristin maðir tia með fullri ǿðmykt alla sina elsko oc astsemi till sins scapara með barom hofdhum oc knefalle. upphallande sinum handum. oc beria þrysuor a bryoste seer þui at þrefaldeligha syndom wer mote honum. þet er i huxan. ordhum oc verkum. oc kennomst viðir at þet er þen samme voldughe guð sem scop himil oc iorð oc alt þet þer i millum er bædhi ifuir oc vndir oc loyste alla sina vine or andskotans valde oc alt mankyn scall dǿma a sidharsta deghi huern eftir sinom gerningom. Er þet oc alla manna cristinna þioðar obrigdhelig tru at medhan guðz likame helghaz uphelz oc nǿytiz i heilaghe messo með kraft guðligha ordha oc prestins embeti. þa lykkiz upp himpnanir. oc guðz englar fara ofwan at luta oc nigha sinum haleita scapare. swa at þar kemir þa saman himpnesk oc iarðligh skepna með allre ǿðmyukt oc glædhi oc fullum fagnadhe at þiona sinum oc varom sannom guði þo at mer syndughir men sem eigi ero[m] verðughir þet at sia með likamlighum aughum sakir varra margfaldeligha vesaldar oc likamsens brǿyskleika. Einkanligha biodhum wer at men gangi með spekt hofsemi oc guðrǿkiligha at taka guðz likam a pascha dagh oc þrengir engin fram firir annan. sem margbir aumlighir men oc at ollu vitlauser dyrfuaz at sǿkia þa till heilags alteri þui likazt at þeer fare með herskilde aat sinum scapare oc lausnare sem hinir aumu Juda gerdhu þa er þeir fangadhu han till daudha. Standa sculu men i kirkio eðir a kne liggia meðan syngir Pater noster. Þa pax er gifuit af guðz alteri. þa scall huar annan kyssa.

karlmen siin i millum. en kuenmen siin i millum. Scall sa koss vera með fullom kerleika swa af hierta sem af likam. En huer þeirra sem messo kos gifuir. þen sem af guðz alteri oc likam byriar. með swikum oc iluilia. han er drottens swikare oc sins iamcristins forradhare. luttakare alz vfagnaðar með hinum fordômda Judase sem varn herra Jhesum Christum sin guð oc meistara selde i trunaðe till hinna liotasta pinu oc hins haðoghast[a] dauða. Þui nest sculu men taka með knefalle litillatligha guðz blezzan vndir sins prests hende. oc fara swa með frið huar heim till sins heimilis.

5. Werir oc i virdhing við sialfuan guð oc alla himpneska dyrð. goðuiliughir oc stuðnir iðrum soknarprestom. einkanligha medhan þeir ero retferðughir i sinom lifnað oc i rette lydhni við sialfuan guð oc oss. þui at þeir ero skyldughir iðir andligha hialp at veita. er þeir komir i heimen. her eror. oc heðan farer. Hafuum wer fastligha at þeer se idhir ôdmyukir i prestligho embeti. i ollum lutum goðuiliughir sem sinum andlighom barnom.

6. Forbioðum wer fulkompligha at þer takir ey við nakorum preste þeim sem nyskipadhir kallaz. vtan han lyse adhir oc upplæse i heilaghe kirkio sino opno skipanar brefue með varo hangande incigle.

7. Þet sculu allir men gôyma at koma fastande at hôyra helgha messo þeir sem fultida men ero. oc at allir se i kirkio oc kirkiogarde liodhir vtan alz harôysti oc latir iðir i hugh koma huersu mykill salo haske þet mon vera at gôra þer syndir sem men sculu sina syndir bôta.

8. Sôkir oc með iðro erfuodhe þangat sem afgiftir gifuaz. oc gôrir þet með fulle tru oc orugge vaan iðir till vissar salo hialpar.

9. Warizt oc banzatta men swa sem fulasta eitirorma. at þeir samnôtizt þeim ekke eðir nakorn bliðscapp eðir eftirlæte gôrir.

10. Gôymir iðir firir runum. galdrum oc gerningom. lifiom. hindirviti oc ollum atrunadhe þeim sem heilog kirkia kennir iðir eigi oc hennar formen oc tionustu men. Huar sem oðruuiss gerir. þa er han sem villumadhir i guðz bannæ.

11. Þet er huar madhir skyldughir sem a þeim aldre er at

han ma syndir giðra. oc sik veit i nakore [synd einkanligha dôðligha fallit hafua. at han scriptberi sek með allre iðran swa opt sem han veit sik i nakore synd. Einkanligha gange men timeligha till scripta i longa fostu. þui at huar fastu daghr. bônahald. almusugerð oc allra handa miskunna uerk ero ret scriptadhum manne till salohielp oc vissa frialsan fra skyldugri þinu sinna afbrota. En allir þesser lutir koma till engrar hielp þeim sem sinar syndir vill ey með iðran oc ifuirboot af ollu hiarta scripta oc framleidhis varaz sem guð gifuir honum þar til hielp oc nadhir vmfram alla luti.

12. Timeligha sculu þeer kalla till idhar prest þeghar þeer kunnit i syukdom leggiast oc gerir þa idhar scriptagang reiniligha. oc takir sidhan guðz likam oc helgha olian. at þeir moghir traustliga sattir vera með guð oc men. oc með goðre samuitzsku viðir þetta skiliast. þa sculu men oc sit testamentum gerna gôra. Fôrst sialfuum gudhi saal sina. þer nest helghum kirkiugardhe likam liif sin. minnizt sidhan soknarprestz sins. frenda oc vina með nakore huggan sem guðz lane sem guð hefuir hueriom leent eftir slikum efnum sem huar orkar. en enghan fatighan man eggiom ver þer sem gotz er swa litit till at varla ma frialsligha nôghiaz barnom einkanligha skilgetnum till vidhirlifuis.

13. Gôymir idhir firir guðz sculd fra ollum stuld oc okkir oc vidhir ologlighum afla. oc hafuir retferdheligha iðrar tiundir af ollum rettum afla bædhi af sio oc af lande sem þeer eror gudhi skyldughir oc hans tionusto monnum. Sua oc i oðrum skattum rettum oc tollom sem þeer ero skyldughir wt at gôra eðir greiða at loghum oc landz sidhum rettum.

14. Haldir oc cristelighan kerleik með dauða manna likama oc fôlghir þeim með goðuild till heilags legstaðar. ey sidhir fatôkum monnum firir guðz sculd en rikom. þui at allir ero þa fatôkir. oc minnizt þes þo at manna likamir se nu i sinom daudha nakot anstyggir asynum þa hafua þo varer likamir þet ifuir alla kuikande likama at þer scall salen aftir koma i a domadeghi till æueligha lifganar eftir guðz dome oc sidhan sculu þau aldrig skiliazt.

Gifue gud alzualdughir idir þetta bref sw[a] at atgôyma at þeer moghir þer med afla oc odlaz fe oc frid aar oc hemmingiu þessa heims oc euelighan med sialfuom gudhi i himerike vtan enda. Amen.

521. 15. Juli 1347. i Ljôðhusum.

Testamentisbréf Magnúss konungs Eiríkssonar og Blaunku drottningar, þar sem þau gefa ýmsar gjafir til kirkna, kapellna. klaustra, spítala og fátækra manna.

Frumbréfið á skinni í Ríkisskjalasafni Svíþjóðar. Prentað í Handl. rörande Skandinav. Hist XII. 1825, bls. 38—56, Saml. til d. norske Folks Spr. og Hist V 579—87; Dipl. Norv. V, Nr. 193. Hér er að eins tekið það úr bréfinu, sem kemr þessu safni við.

Testamentum domini regis et domine regine Blancha.

Nos Magnus dei gracia rex et Blancha eiusdem gracia regine Suecie. Noruegie et Scanie . . . . legamus . . . .

Jtem ecclesie Stafanggir vnam casulam. dalmaticam subtile et vnam capam.

Jtem ecclesie Hamar tantum.

Jtem ecclesie cathedrali sancti Magni in Orchadia tantum.

Jtem ecclesie Scalahult jn Jslandia tantum.

Jtem ecclesie Holæ tantum.

Jtem ecclesie cathedrali jn Grœnlande centum marchas denariorum. jn vestibus pro ornatu ecclesie preciosis.

. . . .

Datum Ludhosie anno domini m°. ccc°. xl°. septimo. dominica ante beate Margarete virginis et martyris.

---

522. 15., 18., eða 20. Februar 1348. i Oslo.

Réttarbót Magnúss konungs Eiríkssonar, þar sem hann bannar útlendum kaupmönnum verzlun í norðrhluta Noregs og í skattlöndum ríkisins.

AM. 330. Fol. á pappír. frá c. 1600 (= A); AM. 331. Fol. á pappír frá c. 1600 (= B); Stockh. Sk. 31, R. 4 Nr. 14. Fol. (= C). B og C eru norskdanskar þýðingar og A einnig bjagað. Norges gl. Love III, 170.

Magnus med gudtz miskund Noregs suia och skona konunger sennder aullum monnom theim som thetta breff sia eder høyr[a] quediu guds och sina.

Ver haffuom[1]) vnnderstanndit att vthlenndske koupmennd siglla thiill skatlande varo och annar stadar thar som ey heffuer fyr vanna aa verit och vart lannd heffuir thar skada aff oc suo noker kiøpmennd i landeno och thui forbiodum ver och fullkommeleiga [at nokor koupmader segla[2]) med sino koupðyre nordann om Bergenn eder nokor stadar thiill vaare skatlannda [och thar med kallom ver affther och onytte gerom[3]) eda seylar med koupðyre edar godtz senndar se that alt optekit oss thiill hannde.

Thette bref var giort i Oslou [siau nattom fôr Laupars[4]) messo[5]) aa .ix. aare och .xx. riikis vars och inndsiglad oss sialffum hiauerendom.

---

523. 15. Mai 1349. i Tungu i Blöndudal.

VITNISBURÐR Bessa Brandssonar og Ásmundar Grímssonar um að Tunga í Blöndudal eigi torfskurð í Ytri-Löngumýri.

AM. Dipl. afskrr. Nr. 3922 «Ex originali. Brefed hefur vered alls med tveimur jnnsiglum, er skrifad á kalfskinn. Jnnsiglenn er[u] bæde vidföst, enn so molud og brotenn [ad] eoke verdur ä lesed»; með hendi Jóns Magnússonar bróður Árna.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edr heyra gerum vid bessi brannsson oc asmundr grimsson kunect at vid heyrdum okkur ellri menn þat segia en aunga j moti thala at tunga j blaundudal ætti torfskurd j iordina a lang[a]myri enni ytri æ asum ar eptir ar suo miken sem bondi villdi lata skæra er j tungu byggi oc iordunni væl nægþi. vissu uid ok at þeir haufdu sæm j tungu biug[g]u suo felldan torfskurd j langamyrar jord tutaugu vetr ok leingr ar eptir ær ataululaust. atti ek furr nefndr asmundr langamyri ellefu vetur ok tallda ek aldri æ aþr æ-

---

[1]) haffua, hdr.; [2]) [alle wdlenndiske kiøpmend att segle B, C; [3]) [och her mitt igienn kalde wij och wduelig giorer alle the breffue som ther om wdgiffuitt er, end huo som her effther thette giør B, C; [4]) Laurantz(!) hdr.; [5]) [theun .ij. dag for Petri ad Catedram B; [then 7 dag for Petri ad Catedram C.

nefndan torfskurd þuiat ek reiknadi hann vera fulla æign vr tungu. ok til sanynda her um sættum vier fyrrnefndir menn okkur insigli firi þetta bref gort i tungu i blaundudal in festo halluardi martiris. a þritukta ari rikis okkars virduligs herra herra magnusar med Guds nad noreghs ok suia rikis konungs.

---

524. 18. August 1349. i Avignon.

Klemens páfi VI. sendir Árna erkibiskupi í Niðarósi og lýðbiskupum hans endrrit af boðskap sínum *Unigenitus* frá 18. Janúar 1343 um júbilár í Rómaborg 1350 og býðr honum að kunngera þetta.

Dipl. Norv. I, 318 eptir skjalabók Klemens páfa VI. á páfagarði í Róma (Clem. VI. ann. vii ex instrum. miscellan. 1349). Gyrðr Skálholtsbiskup og Ormr Hólabiskup munu hafa feingið afskript af bréfinu eins og aðrir lýðbiskupar.

Clemens episcopus, seruus servorum dei.

Venerabilibus fratribus [Arnoni] archiepiscopo Nidrosiensi eiusque suffraganeis, salutem et apostolicam benedictionem.

Dudum de fratrum nostrorum consilio et plenitudine apostolice potestatis indulgentiam, quam felicis recordationis Bonifacius papa viij predecessor noster omnibus vere penitentibus et confessis, qui beatorum Petri et Pauli apostolorum basilicas de urbe in anno a nativitate domini millesimo trecentesimo, et extunc quolibet anno centesimo secuturo, certo modo visitaverint concessit, ad annum quinquagesimum duximus reducendam, statuendo quod quicumque voluerint indulgentiam huiusmodi assequi, basilicas predictas ac Lateranensem ecclesiam in anno a nativitate eiusdem millesimo trecentesimo quinquagesimo proxime secuturo, et extunc de quinquaginta in quinquaginta annos certo modo visitare deberent, prout continetur plenius in confectis super hoc nostris literis, quarum tenor talis est. [Hér kemr boðskaprinn *Unigenitus* frá 18. Jan. 1343, sem ekki snertir Ísland sérstaklega]. Quocirca fraternitati vestre per apostolica scripta mandamus quatinus singuli vestrum in singulis vestris civitatibus et diocesibus predictas litteras nostras subditis vobis clero et po-

pulo publicetis et intelligibiliter exponatis, ut annuente domino ad promerendum huiusmodi indulgentiam se disponant. Ceterum quia presentes littere nequirent forsitan propter viarum discrimina vel alia impedimenta legitima singulis vestrum commode presentari, volumus, quod per te frater archiepiscope, dictarum litterarum transumptum manu publica scriptum tuoque munitum sigillo vobis, fratres suffraganei, transmittatur, cui velut originalibus litteris adhiberi volumus plenam fidem.

Datum Avinione. xv. kal. septembris, pontificatus nostri anno octavo.

---

525. 23. August 1349. á Helgafelli.

Eiðfestr vitnisburðr tveggja manna um það, að staðrinn að Helgafelli eigi alla veiði í Straumfjarðará milli fjalls og fjöru.

AM. 264. 4to bls. 7—8 papp. skr. 1606; AM. 252. 4to bls. 6—7 papp. skr. c. 1660 (Jón Steindórsson); AM. dipl. afskrr. Nr. 1540 og Nr. 1624.

Wmm veide j straumfiardaræ[1]).

Ollum þeim godum monnum sem þetta breff sia eda beyra sender Pietur [prestur Marteinsson[2]) Quediu Gudz oc sijna kunnigtt giaurande ad sub anno gratiæ [cıↄ ccc xl nono[3]) jn octava assumtionis sancte mariæ ad Helgafelle tok eg[4]) þessa eida af Arna Runolfssyne[5]) oc Petre Gudlaugssyne af stadarins vegna ad Helgafelle. ad stadurinn ætte alla veide j straumfiardaræ j millum fialls oc fiauru. Saugdu þeir oc suo. ad þessa veide hefde aunguer adrer menn sier[6]) eignad umm þeirra daga suo at þeir visse. oc var þa annar siautugur ad alldri. enn annar fimtugur. Oc thil sanninda hier umm setta eg mitt jnnsigle firer þetta bref. [oc sijra skapte sitt jnnsigle fyrer þetta bref[7]). er giaurtt var j saugdum stad deige oc are. ad þess-

---

[1]) Eignarbrief firer veide j Strômfiardara 252; [2]) [Steingrijmzson 252; [3]) MXL nono(!) 252; [4]) sl. 252; [5]) Bryniolfssine 252; [6]) adur b. v. 252; [7]) [sl. 252.

um monnum hiaverondum. herra þorsteine abota oc brædrum hans. Augmunde Gudmundarsýne. Katle Sverrissyne. Gudmunde biarnarsyne. Halldoru Haflidadottur oc audrum godum monnum.

---

526. [um 1350].

Samningr þeirra Snorra Andréssonar og Hauks Gunnarssonar um reka Keflavíkr undir Jökli.

AM. 252. 4to bls. 14—17 papp. skr. c. 1660; AM. dipl. afskrr. Nr. 1539. Þetta bréf er með vissu eldra en 10. Marts 1356 því að þá selr Haukr Ingjaldshól.

Wm kieflauijkur reka.

Jn Nomine Domini Amen.

War þessi tiltala Snorra Andriezsonar vid Hauk bonda Gunnarsson a Jngialldzhole. Geysládag[1]) so sem hann var j vmbode stadarinz a Helgafelle.

Jn primis Beit j Burfellzdal hinum effra. og vm halffa skialldbreid. gieck og Haukur bonde medur ad skarde heffde filgtt ad fornu allur Burfellzdalur hinn effre. og so allur skialldbreidur. enn þo heffde verid skilin beit j dalinn. og so aff greindre skialldbreid. enn stadnum var sellt skard. Enn Snorre beidde ad Hôkur bonde feingi votta ad nôckurn tijma heffde fra vered skiled sýdan hann gieck med ad skard heffde att ad fornu. Beidde Snorre ad Haukur bonde tiede hônum maldaga edur ønnur skilrijki eff hann villde nôckurn Reka eigna sier. þar sem hrônskardz land geingur ad. enn Haukur bonde kuadst þar huorcke haffa til maldaga edur vitne vm þessa eign. vtann menn hafa lagt samann langann tijma reka med lôndum. og þad være forn heffd og lôug. Enn snorre firerbôd so framt sem hann ætte med adurnefndz stadarins vegna ad hôkur bonde haffe nockud aff Rekanum firer Hrônskarde firr enn hann feinge nôckud skilrijke til huornenn vndann hefde geinged Rekinn.

J þridiu grein liet Snorre lesa maldaga vm landamercke j mille þrandarstada og Jngialldzholz[2]). þad sem med var bunded brieff Jonz biskups Halldorssonar. vottandi ad hann villde þann maldaga halldast lata vm firsôgd landamercke. jatade hôkur

[1]) = 13. Janúar; [2]) Sbr. Dipl. Isl. II, Nr. 75 (ár 1280).

bonde. ad hann villde þann maldaga hallda i ollum greinum enn kuadst so ecke skilia hann. sem snorre villde hann skilia. og fleire adrer menn. og einkannlega huðrsu vitt klýff hiete. sijdann handlögdust þeir hökur bonde og snorre þar uid ad vera sem steffnder bader a Jngialldzhole epter paska vm vored. þa er þeir sira Flose og þordur sonur hans være þar. og vnder þann dom sem þeir neffndu þar iffer. ad puncta maldagann og ganga a landamerckinn. ad snioalösre jordu. skilldu þeir þar þa vera. med oll sijn proff og skilrijke. þo[1]) sem huðr feinge til. so sagde og hökur bonde. ad hann hefde lated veita lurkans læk vr fornum farueg af torffuelle sijnum þeim sama sem greiner landamercke. enn snorre quedst lijtast. ad hökur bonde ætte ad fa vitne til huar hann hefde ad fornu falled. med þuij hann sagde nu lækinn ey falla sem ad fornu saker veitu hans voru þesser menn vid þeirra tal og handlag. Flosi Jonsson. Gudmundur Arnason. og þorgýlz Oddason prestmenn. leikmenn Biðrn Jonsson. snorre þorleýffson. Eýnar broder hans. Hallur vr lone. Giller. Sölue. Sumarliðe. Hakon.

---

527. [um 1350].

SKRÁ um landamerki Yztu-Garða í Staðarsveit á Snæfellsnesi.

AM. 264. 4to bls. 16 skr. 1606; AM. 252. 4to bls. 14 papp. skr. c. 1660; AM. dipl. afskr. Nr. 1614.

Jtre Garda landamerke[2]).

Þesse eru landamerkie medur ystum Gaurdum ad rædur Hagagardur j Hauldavatn vr stadarhorne oc alltt firi nedan kielldu oc veitulæk oc ut firi nedan Torflæk. en vautn rada alltt hid efra. ut i Lysu. En hun rædur alltt til siofar. Jtak j midgardaland. stackskurdur enn eingiar tueim"meiginn þordarlækiar thil hagagardz. oc einge ut fra vødum oc upp med Hraunaa thil Rima[3]) þess er geingur fýrer ofann [þorugard[4]).

[1]) = þau; [2]) 252; [3]) Rana 252; [4]) þuergard 252.

528. 1. Januar 1350. í Kirkjubæ.

Hallgeir Andrésson ábóti í Þykkvabæ í Veri lýsir eignum, ítökum og landamerkjum Þykkvabæjarklaustrs. **Falsbréf.**

A.

Bréfið er prentað hér eptir afskript Jóns Sigurðssonar, sem gerð er eptir afskript af kopíu frá 1735, sem séra Jón Austmann í Vestmanneyjum hafði sent hinu kgl. norræna Fornfræðafélagi 1853; kvaðst prestr hafa feingið skjalið frá 1735 eptir tengdaforeldra sina á Þykkvabæjarklaustri, og hafi það þá verið hálffúið og væri það enn 1853. Aptan við stendr þetta: »þetta er rett útkoperað eptir þeim gömlu orðum sem fyrir oss komu, sem votta undirskrifaðir við Berufjörð þann 2.(!) Febrúar 1735

Jon Gissursson pr. m. e. h. Gunnlogr Oddsson
Illugi Bergsson Olafur Eiriksson
Eyjolfur Arnason m. e. h.

Þetta document upplesið við réttinn á Leiðvelli 1740 d. 10. Juni testera
Eirikur Gíslason Olafur Loptsson.

Rétt eptir vidimeraðri copie skrifað testerar með eiginhendi og hjáþryktu signeti

Bjarni Nicolasson
(L. S.)»

Aptan á kopiu Bjarna Nikulassonar stóð: »Copia af þeim gamla maldaga 1735«. — Af því að erfiðleikar eru á því að koma Hallgeiri inn í ábótaröðina i Þykkvabæ og Birnu inn i abbadísaröðina í Kirkjubæ hefir Jón Sigurðsson ætlað, að þetta bréf væri »samsetningr einn«, og verðr hér að rannsaka þetta mál ítarlega. Er þá fyrst að athuga hvort það fái staðizt, að Hallgeir hafi verið ábóti í Þykkvabæ 1. Janúar 1350 og Birna abbadís í Kirkjubæ. Þorlákr Loptsson, Helgasonar var ábóti í Þykkvabæ frá því 1314. Annálum ber ekki saman um dánarár hans. Skálholtsannáll segir hann hafa andazt 1350, Flateyjarannáll 1351 og Gottskálksannáll 1354 og segja þeir hver um sig Eyjólf Pálsson vígðan til ábóta 1351 (Skálh.), 1352 (Flat.) og 1354 (Gottsk.). Þó það væri rétt; er stendr í Skálholtsannál, að Þorlákr hefði dáið 1350, þá gæti Hallgeir þó ekki verið orðinn ábóti 1. Janúar, því að þótt hinn hefði dáið nýársmorgun, var ekki tími til að setja nýan ábóta á þeim sama degi og svo fyrir hann að ferðast frá Þykkvabæjarklaustri austr að Kirkjubæ. Auk þess er Gottskálksannáll hér, eins og svo margopt, réttari og skilmerkilegri, en aðrir annálar og segir hann skýlaust að Þorlákr ábóti hafi dáið »næsta dag pro festum Vincencii» [al. fyrir festum Vincencij; Vincencius 22. Jan. = 20. eða 21. Janúar] 1354, og getr þess að Eyjólfr Pálsson ráðsmaðr í Skálholti hafi verið vígðr til ábóta mjög skjótlega »svo sem hann stóð«. Fær það því með eingu móti staðizt að Hall-

geir Andrésson hafi verið ábóti í Þykkvabæ 1350. Jórunn Hauksdóttir, Erlendssonar og Steinunar Óladóttur var vígð til abbadísar í Kirkjubæ 1343 og kölluð Agnes. Um dánarár hennar vita menn ekki, því að það er villa í Hólaaunál að hún hafi dáið 1361; á þar að standa: »obitus frú Steinunar Óladóttur, móður frú Agnesar abbadísar í Kirkjubæ» (Gottskálksannáll). Er því ekki herlega ómögulegt að Birna hafi kunnað að geta verið þar abbadís 1350[1]). Dagsetning bréfsins »á nýársdag» er svo grunsamleg, að hún ein væri nóg til þess að tortryggja bréfið, þó að alt annað stæði í skorðum. Eptir fornu íslenzku tímatali hefst áríð ekki með Janúar, heldr með Jólum, svo að aðfangadagr er síðasti dagr ársins, en Jóladagr hinn fyrsti. Hefði því bréfið verið gert 25. Dec. 1350, þá mundi án efa hafa verið komizt svo að orði: in nativitate domini eða á nokkurn þvílíkan bátt. Ef bréfið hefði verið gert »á nýársdag» eptir því, sem nú er baldið, mundi án efa bafa staðið: fimtudaginn næsta fyrir (ante) epiphaniam domini eða in octava nativitatis domini og ef míðað hefði verið við mánaðardag hefði átt að standa »Cal. Januarii», eða ef til vill: »fyrsta dag (primo die) Januarii» og er þó slíkt fágætt, og rita menn því nær aldrei mánaðardag í íslenzkum bréfum á líkan bátt og nú er gert fyrri en eptir miðja 16. öld. Dagsetning þessi, sem er vottr um fákunnáttu þess, er samsett hefir bréfið, bendir á að það sé gert eptir að nýi stýll var algjörlega kominn á og byrjan hins forna árs gleymd. Orðfæri bréfsins alt og form er í sjálfu sér svo, að það getr ekki staðizt, að það sé frá 1350, einkum er uppbaf bréfsins vottr um ókunnugleika falsarans á formi fornbréfa. Það hefði og verið nóg að kalla »þá heilögu Birnu» blátt áfram frú Birnu abbadís, því það er hinn venjulegi títill abbadísa, en af lifandi mönnum var einginn kallaðr heilagr, nema páfinn einn. Að segja til landamerkja eptir örskotum er heldr ekki venja og er því jafnóbeppilegt sem annað. Ef upphaf bréfsins hefði átt að vera í nokkru lagi hefði það þurft að vera einhvern veginn svo:

Vér bróðir Hallgeir með guðs miskunn ábóti i Þykkvabæ heilsum öllum þeim, er þetta bref sia eðr heyra með guðs kveðju ok vorri. kunuigt gerandi. at sub anno gracie ꝯ°. ccc°. l° in octaua nativitatis domini svo sem ver vorum staddir at heimboði fru Biruu með samri miskunn abbadis i Kirkjubæ morgum dugandismonnum nærverandnm. lystum ver þessum jtokum og landamerkjum klaustrsins í Þykkvabæ. J fyrstu a kirkian allt heimaland o. s. frv.

Að efni til getr sumt í bréfiuu staðizt, eins og sést á samanburði við máldaga Jóns biskups Indriðasonar frá 1340 (Dipl. Isl. II, 479) t. a. m. um Búlandsfjöru. Það, sem hér stendr um reka við Ingólfsböfða á víst að réttu lagi við Hjörleifshöfða. Hér er sagt að Hallgeir gefi Kirkjubæjarklaustri Brandaland; en 1490 eru þessir skógar enn eign Þykkvabæjarklaustrs.

[1]) Þess má geta að til eru Birnnhólar sem örnefni á Síðunni (sbr. Stjórnartíðindi 1890 B bls. 36).

Um eignir og ítök er að eingu farandi eptir þessu bréfi, þó það sé gert með einhverjum stuðningi af máldögum klaustrsins, ef til vill eptir minni.

Hver bréf þetta hefir samsett er ekki með öllu víst, en fyrst kemr það fram á fyrra hluta 18. aldar eptir daga Árna Magnússonar, og virðast helzt líkur til að Bjarni sýslumaðr Nikulásson sé eitthvað við það riðinn. Í Landskjalasafni Íslands er afskript af því á dönsku, sem Bjarni hefir lagt fram í málaferlum sínum (= **B**), og er sú ekki hót tryggilegri en hin íslenzka, sem einnig stafar að nokkru leyti frá Bjarna að því, er leingst má rekja. Er það fremr kynligt að transskript þess eptir máldagabók klaustrsins er látið vera gert austr í Múlasýslu, auðsjáanlega til þess að falsið kæmist síðr upp. Það virðist þó nokkuð ljóst, að ólíklegt er að máldagabók klaustrsins hefði verið komin þangað. Bréf þetta hefir verið nokkuð kunnugt eystra á síðara hluta 18. og fyrra hluta 19 aldar. Er auðséð að Mála-Davíð (d. 5. Jan. 1839) þekkir það, og getr eptir því um Hallgeir ábóta i kvæði sínu um Kirkjubæjarklaustrskirkju, auk þess sem hann nefnir aðra menn, er einungis koma fyrir í Krukkspá[1]). Enn hitt tel eg merkilegra, að Sæmundr prestr Magnússon Hólm getr þessa eða annars líks bréfs í lýsing sinni á Skaptafellsýslu (IBfél. 333. 4to) skr. 1776 i Khöfn, og verðr hér nú að fara frekar út í nokkur atriði bréfsins, en áðr hefir verið gert. Hér er nefnd í bréfinu «höfnin Sæluvík». Hún er að vísu ekki nefnd í máldögum klaustrsins, en hún mun þó vera ein og hin sama og «Sæluhöfn» í Álptaveri, sem getið er um við Kötlugos 1721 (Markús Loptsson: Rit um jarðelda á Íslandi Rvik 1880 bls. 30). Hér er og nefndr «Höfðafjörðr» og er það í samkvæmni við Landnámu I, 6: «var þar (ɔ: við Hjörleifshöfða) þá fjörðr, ok horfði botninn inn at höfðanum». En eptir sögnum virðist þessi fjörðr hafa farið af í hinu svo nefnda Sturluhlaupi úr Kötlu 1311 (Sbr. Rit Markúss bls. 28—29). En það sem er einkennilegast og í sjálfu sér eptirtektaverðast í þessu bréfi, er að hér er nefndr «Kúðafjörðr» og «eyjar í Kúðafirði». Landnáma IV, 11 getr þess að Vilbaldr Dofnaksson fór af Írlandi til Íslands og hafði skip það er hann kallaði Kúða, og kom i Kúðafljótsós, en ekki getr hún um fjörð neinn, en þó hafa langa leingi verið sagnir um að fjörðr hafi þar verið alt upp á móts við Hestalandshóla, þangað til að Katla hafi borið sand í hann í Sturluhlaupi 1311. Sæmundr prestr Hólm var fæddr í Hólmaseli í Meðallandi 1749 og uppólst þar og á Staðarholti í Meðallandi og var því gagnkunnugr landslagi öllu þar og sögnum, er um héraðið hafa geingið, því að hann var bæði stálminnugr og mjög eptirtektasamr og hafði auk þess miklar mætur á æskustöðvum sínum og gerði sér alt far um að vita um þær sem mest og réttast; er og sögn hans öll þeim mun merkilegri sem hann lýsir héraðinu áðr en Skaptáreldr 1783 umturnaði því og var það þá enn að miklu leyti sins og það hafði verið í fornöld. Segist hann fyrst hafa «uppteiknað» þetta

[1]) Í samkvæmni við þetta á það að vera, sem stendr í riti mínu Om digtn. på Isl. i d. 15. og 16. årh. Kh. 1888, bls. 482.

«pláss» (ɔ: Vestr-Skaptafellsýslu, Rangárþing og Árnesþing) 1770 eptir boði Finns biskups og undir hans umsjón og segir að «sú teikning» hafi verið «vel upptekin og virt af Dr. Finni». en margopt segizt hann hafa farið um þessa staði eptír það og átta sinnum endrbætt uppdrátt sinn og lýsing. Um Kúðafljót fer hann þessum orðum: «Kúðafljót er yfir mílu breitt með blautum botn, tvær til hálfa þriðjn alin djúpt landa á milli, og alt eitt bera vatn; rennr hægt fram; er víst sjö til átta mílur langt frá sjó til fjalla, og nær víðlíka breitt ɔ: 1¼ mílu, en síðan rennr það optast í þrengslum og gljúfri. Stórt vogunarefni er fyrir framandi og ókunnuga út í það að leggja. Ei verðr bátum hér við komið, því það fellr opt til, að sem hryggir eða eyrar eru hér og hvar í vegi, sem þó eru svoddan ysja, að eins eru djúpar og þar vatnið er tvær álnir, en svamlar þó fram úr. Það til fellr þrálega sérdeilis að vestanverðu, að bæði hestar og jafnvel menn fara hér á kaf, en rífa sig þó upp um síðir og ösla svo fram úr; mega menn hér þó yfir reisa, og er þetta þjóðbraut þar, en aldrei heyrist þar nokkur drukni eðr druknað hafi; má [það] sýnast mjög undarlegt. Þetta fljót er svo breitt, sem fyr er sagt, að valla kann yfir það sjást eða eygjast, utan í rétt hreinu veðri og stendr því austan megin ein stika af [tré] þriggja eða fjögra faðma löng til að sjá upp á, svo maðr ei villist, en að vestan einn hóll, kallast Grjóteyri, hvern menn stefna á, þegar vestr yfir skal fara. Áðr en Sturluhlaup kom fram úr Kötlugjá, var þetta fallegr fjörðr með skóg á báðar síður að norðan og hæðum langt fram eptir, en síðan slétt graslönd að sjó. Eyjar voru og innan um fjörðinn með gras, skóg og eggvarp, því í einum gömlum máldaga stendr, að Þykkvabæjarklaustr ætti eggvarp í Kúðafirði, en draghrís í Búðardal; hann er mestu hvar stendr[1]) Hraunsá, nú eitt pláss fult af mela og sandbujótum og lítilfjörlegu lyngi. Þessi bók mun nú ekki meir vera til (sem var þó mikið rör), því þá var hún farin að trosna til blaða [þegar eg sá hana], en ekkert er þar [af] uppskrifað; eg trúi það væri membrana, er góð voru í skóbætur; af hverjum eyjum allar eru nú burt utan ein, sem er hár sandhóll, og heitir Melkinn. Þá var þar kaupstaðr, sem heitír Kúðhólmi í útsuðr af Ásum í Skaptártungu, og í sandhrauni þar fyrir sunnan er enn að sjá búðanna grundvöll og undirstöðusteina og heitir það Búðarhraun; skiphald af járni hefir og til skamms tíma sést í Kúðhólma og annað við Kerlingardalsá. Áminst fljót sprettr fyrst upp í Bláfjalli; í það renna Leirá item Baugadeild, tvær stórelfur slæmar og opt ófærar; á milli þeirra er einn hólmr, sem var lamba afréttr; drap þar hlaupið úr Kötlugjá 150 lömb, sem öll flutu með því í sjó. Ítem rennr í Kúðafljót vatnsfall[ið] Landá. Sagt er að tveir menn eitt sinn hafi róið til fiska suðr í firðinum, hvar útræði skuli hafa verið, og þá yfir fallið stórveðr, en komizt þó af með naumindum, og móðir þeirra hér fyrir lagt á fjörðinn, hvort fjörðr eða

[1]) þ. e. á uppdrætti séra Sæmundar.

fljót yrði, skyldi einginn í deyja. Þetta er lygilegt, en ei verðr öllu neitað, sem heyrist um soddan í gömlum sögum, þó nú sé það ómögulegt».

Þó að sumt standi hér ekki alveg heima hjá séra Sæmundi er þó Kúðafljóti og hólmunum og þar í kring lýst svo, að varla mun miklu skeika, og er sögn þessi öll merkileg, og því er þetta bréf tekið hér, að sögusögn þessi um fljótið mun vera forn, og er bréfið því ekki alls ómerkilegt fyrir lýsing og sögu héraðsins.

Það eru rök til þess, að Meðallandið hefir nú um langan tíma legið mjög undir eyðing af vatnagangi. Í Leiðvalladómi þeirra Þorleifs og Þorsteins Magnússonar sýslumanna í Skaptárþingi frá 15. Maí 1643 er þess getið að Lyngakvísl, sem félli úr Landá nokkru fyrir ofan Leiðvöll og þar sem áðr hafi verið hlaðinn í garðr þá fyrir nokkrum árum, hafi fallið suðr í skurð þann er geingr suðr eptir Odda og Grímsstaðalandi, og hafi stórskemt þær jarðir. Er þar dæmt öllum héraðsmönnum skylt að stífla kvíslina fyrir ofan Leiðvöll og þeim að leggja til manu, er ekki geti farið sjálfir. Var dómrinn samþyktr i lögréttu við Öxará um sumarið (IBfél 125. 4to). Nú á dögum hleypr Kúðafljót opt á Meðallandið á vetrum.

Eptirskrifuð orð eru útskrifuð og fundin úr gamalli þykkvabæjarklausturs máldagabók.

Hallgeir Andresson ábóti á þykkvabæjarklaustri anno Mcccl auglýsti öllum höfðingjum saman komnum á nýjársdag við þat stóra gestaboð, sem gjört var af þeirri heilögu Birnu abbadís á Kirkjubæjarklaustri.

Þetta segir hann a kirkian a munkaklaustrinu þykkvabæ, nefnilega klaustursins heimaland allt að Kúðafirði. alla höfnina Sæluvík. þriú örskot frá siálfri ser til austrs. hálft fiorda til landnorðrs. fiögur til norðrs, fimm til útnorðrs.

til vestrs allt at Höfðafirði.

til suðnrs landsuðrs ok útsuðrs allt land í sió.

hún á smá ok efri dali í Höfðabrekku landi. ok alla skóga at Skálarhraunum.

gefr ábótinn þeirri heilögu kirkiu á Kirkiubæ. Brandaland allt frá Skaptá at Brandalands kvísl.

Kirkian á ok allar eyiar í Kúðafirði.

halfan reka við Ingólfshöfða. alla tuttugu álna hvali ok stærri á Búlandsfiðru.

B.

Landskjalasafn Íslands III. 145 fsk. d., og er hér fylgt afskript Cand. theol. Hannesar Þorsteinssonar. Þessi danska þýðing bréfsins er einkennileg að því, að hér er Jón Bergsson sem einn af

afskriptavottunum, en í A er hann nefndr Illugi Bergsson. Einnig ber hér að öðru leyti alt að samma brunni sem fyrr er getið, því að hér enda vottorðin um bréfið með Bjarna sýslumanni Nikulássyni og rekr því helzt að því, að hann megi hafa vitað eitthvað um samsetning þessa Birnubréfs.

Efterskrevne ord ere fundtne og udcoperede af een gamel Tijckvebæis Closters Jorde Bog.

Hallgeir Anderssen Abot paa Tijckvebæis Closter Anno 1350 gior kundbahrt for alle forsamlede fornemme Mænd paa Nyt Aars dag i det store Giestebud sem giort war af den h:[1]) Birnu(!) Abbadijs paa Kijrkebæ Closter.

Dette (siger hand) tilhörer kirken paa Munke Closteret Tijckvebæ nefnl. Clostersens hiemmeland alt til Kaudafiord, al hafnen Sæluvijk 3 bueskud fra sig selv imoed Østen, 3 og halv Nordost, 4 til Norden, 5 til Nordvest; til Vesten alt til Höfdefiord; imoed synden, Sydost, Sydvest alt land til strandbredden.

Den tilhörer Smådale og Efredale i Höfdabreckuland og alle skove til Skålahraune.

Giver Aboten den hellige kirkie paa Kyrkebæ Brandeland alt fra Skaftaa til Brandelands kvisl.

Kirken tilhöre og alle Øer paa Kaudefiord, og halvparten af det som driver af söen ved Ingolfshöfde, alle tiuge alen lange hvale og mindre paa bulands strandbred.

Dette er Reet udcoperet efter de gamle ord som os forekomme, det vidne underskrevne ved Berrefiord d. 12(!) Febr. 1735.

Jon Gissursson Gunnlauger Oddsson.
m. e. h. Olafer Eireksson.
Jon Bergsson.
Eiolfer Arnason.
m. e. h.

Rett efter denn attesterede Copie translatered, testerer Biarne Nicolasson.

---

529. 2. Juni 1350. i Björgvin.

Magnús konungr Eiríksson stefnir utan átta bændum fyrir norðan land sakir mótþróa við Orm Ásláksson biskup á Hólum.

Frumbréfið er á skinni í Biskupaskjalasafni Íslands Holens. Fasc. I, 1; innsiglalaust; (afskr. Pálma Pálssonar); er þetta elzt konungsbréf til Íslands, sem nú er til í frumriti. AM. Dipl. Isl. Fasc. LXVII, 8, transscriptum á skinni frá 30. Júlí 1542. Bisk.

[1]) þannig skammstafað.

Nr. 2. Fol.; AM. Dipl. afskrr. Nr. 5864 og er sú afskript gerð eptir transskriptbréfinu; AM. Dipl. afskrr. Nr. 585 eptir transskriptinu, sem Árni fékk frá Ragnheiði Jónsdóttur. Bréfið er prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 433—35. þetta bréf byggist að nokkru á samningunum milli erkibiskups og konungs frá 30. Aug. 1337 (Dipl. Isl. II, 458).

Datum 1350. Magnus konongr a xxxª oc eino are[1]).

Magnus med guds naad Noregs suÿa oc skane konongr. Sendir allum monnum j hola biskupsdøme a jslande þeim sem þetta bref sea æder høÿra. Q[uediu]. G[udz]. oc sina.

ÿmisir goder menn hafua teet oss oc varo rade nu nerstom er ver sealfuer varom j biorghwin ÿdra miok hardligha framfærd oc mest haskaligha till ÿdra saalo ef sua sanprofuazst sem oss er kunnigt gort at þer hafuer med sambæillde oc ofmÿkli dirfd j olÿdni fallet mote guds Ret oc heilagre kirkiu j þui at þer hafuer a almennilægho þinghi samtak gort mote ÿdrum andlæghom fædr oc formanne heilager kirkiu sem [er] var kære vin virduleger herra ormer med guds nad biskup j holom sua at þer vilir Rada hans færdom oc folke þen tima sem hann skall ÿder heilagrar kirkiu oc kristinsdomsens embætte veita.

Nu saker þes at oss hôfuer med engo mote þuilika olÿdni þola oc allra sist at Rett kristni oc heilagrar kirkiu frealsi minki æder kræinkizst a varom timum. þui biodom ver ÿder allum samman ok serligha huæirium j sin stad. at þer værir j allre þeiri lagha lÿdni vider herra orm firr næmfndan oc adra lærda menn oc hans vmbodesmen her j biskupsdømeno sem hola kirkia oc hennar formen oc lærder men hafua her till haft fyr mæir a daghum vara forælldra konongha j Noreghi med allum þeim fridi oc frealse sem kirkian a holom oc hennar formen hafua haft her till. fÿr en þer bÿriade þessa olÿdni ok biodom ver fullkomlægha benedict kolbeinssÿni oc kolbeini sÿni hans. geira at søÿlu. nikolas a flatatungo. arna. a. sÿlfreksstadum. maghnusi .a. swalbarda. sigurdi maghe hans. petre logmanne oc kalfue brødr hans. at þer komer till vaar æder vars drotzsæta j Noreghi j fÿrsta skipi sem gengr af islande fra þeim dæighi sem þer hafuer seet ædr høyrt þetta vart bref oc suarer Retto oc takir rett æptir landz loghum. vm þau ÿdur maalefni sem fara millum herra orms biskups oc

[1]) Aptan á bréfinu.

ydar. vitande till sandz at ei þer hindrir hola kirkiu frealsi æder herra orms biskups Rentor æðr ingiolld tiundir æder adra luti sem kirkiuna j holom vardar hædan j fra till þes daghs er þet er ordæilt millum ýdar her j Noreghi firir kirkiunnar formanne j Nidarose oc firir varom drotzsæta oc Rikissens Rade. ef mer sialfuer erom æi jnnan landz. at þeir allir sem j þui samhælldi ero. oc sua þer firr næmfndir menn ef þer firir nemizst at koma till Noreghs oc swara retto vm þessor maalefni at huar einn af ýder. skall suara fullri landrada sok vider oss oc kirkiuna j Noreghi.

Þetta bref var gort j biorghwin halfwm manade firir Botolfs voku a. þretugta oc einu are Rikis vars. herra arne aslaksson kanceler vaar jnsiglade. oss sealfum hiauerandom.

---

530. 28. August 1350. á Grenjaðarstöðum.

Þorleifr Bergþórsson, Böðvar Þorsteinsson og fjórir menn aðrir vídímera rekaskrá Möðruvallaklaustrs frá 1296 (Dipl. Isl. II, Nr. 161).

Landsbókasafn Nr. 115. 4to II. 239 (bréfasafn séra Jóns í Hítardal).

Þesse rekaskrä var upp lesin a Greniadarstodum in festo Augustini episcopi og saman boren vid þa ellstu Holaskrä oss hiäverundum og aheirundum. settum vær þorleifur Bergþorsson. Bœdvar þorsteinsson. Jngemundur Jonsson. [prestar]. Kolbeinn Benediktsson. þordur Flosason. Stigur Jonsson leikmenn vor jnnsigle fyrer þessa skrä Anno Domini M. ccc. l. är.

---

531. 1350.

Bréfságrip um Héðaralón og Einholt á Snæfellsnesi.

AM. 252. 4to bls. 50, skr. c. 1660; AM. 430. 4to bls. 10, séra Jón í Hítardal c. 1730; AM. Dipl. afskrr. Nr. 1542 og Nr. 1631.

Hiedara lon[1]).

Þordur Flosason sellde Asgrijme abota Hiedaralon firer Eýnhollt anno 1350.

[1]) 430.

532. [1350].

Skrá um nokkur fylki og lönd, er heyra til féhirzlu Noregs konungs.

Jón Sigurðsson hefir ætlað, að þetta væri skrá um þau lönd, er Magnús konungr Eiríksson ætlaði sjálfum sér, þegar hann fékk Eiríki syni sínum Svíþjóð og Hákoni Noreg 1350 (sbr. Lögmannsannál og Flateyjarannál). AM. 157B. 4to bls. 64 skinnbók frá c. 1460; AM. 281. 4to bls. 188 á pappír skr c. 1680.

Aull finnmork. halogaland. navmvdaler. nordmære. ravmsdalr. svnnmære. nordfiorduar. svndfiorduar. sogn. uors. haurdaland. hardangur. agder. utan þat liggr til tvnbergis. fiehirdzlu. þar med grændland. island. færeyiar.

Þessi lavnd oc fylke. heyra til noregs kongs fiehirdslu. med aullum skauttum oc skylldum[1]).

---

533. [1350].

Réttarbót Magnúss konungs Eiríkssonar um lausamenn.

Thott. 2106. 4to á pappír c. 1750 a) bls. 97—99, b) bls. 333—34, skr. c. 1650. AM. 60. 8vo bl. 32—33 á pappír frá c. 1690 «vtgefin . . . 1530», sem kynni að vera ritvilla fyrir 1350. Að öðru leyti getum vér ekki að svo stöddu gefið frekari upplýsingar um þessa réttarbót.

Réttarbót Magnúsar kóngs[2])

[Magnús með guðs miskun etcetera[3]).

Nú eru þat lausamenn, sem tíund gera til þriggja hundraða

---

[1]) 157 hefir «hier hefur upp sa[ktal]», því að á eptir kemr saktal úr Jónsbók. I AM. 281. 4to bls. 189, sem er á pappír, en kynni að stafa frá Hauksbók í fyrstu, stendr þetta fylkjatal í Noregi (sbr. Dipl. Isl. III, 13):

Filke i Norege.

1. Haleigia filke. 2. Naumdæla fylke. 3. J Þrandheime eyra filke. 4. Sparbyggia filke. 5. Stiordæla filke. 6. Skauna filke. 7. Verdæla filke. 8. Strinda filke. 9. Gauldæla filke. 10. Orkdæla filke. 11. Nordmæra filke. 12. Sunnmæra filke. 13. Firda filke. 14. Fiala filke. 15. Signa filke. 16. Hörda filke. 17. Rygia filke. 18. Egda filke. 19. Austur Egder. 20. Vestfold. 21. Vingulmerk. 22. Ranrijke. 23. Raumarijke. 24. Heidmerk. 25. Hadaland. 26. Ringarijke. 27. Gudbrandsdaler.

[2]) Eiríkssonar Svíajarls b. v., b; [3]) [sl. b.

ok úr því skulu eiga v^c ok þaðan af meira búlausir ok ógiptir, þeir skulu gjalda kongi skatt .xx. álnir á hverjum misserum fyrir þat þeir meiga at ósekju fara með kaup sín ok varning sunnan lands ok norðan, austan eðr vestan. Þær xx álnir heita lausamannatollr; ei er lausamaðr ella.

Nú eru þeir menn, er minna fé eiga ok þó lausir séu skulu búðarmenn heita eðr sjómenn, þeir skulu kónginum þá hlýðni sýna, at selja honum eðr hans umboðsmanni þar hvat sem þat er þeir hafa til sölu af þarfindum ef hann þat girnist fyrir jafn[t] verð ok aðrir bjóða, ella skulu þeir bændum þjóna ef með þurfa. En ef þeir vilja þat ekki heldr liggja með ómensku missi húðina ok útlægir úr sveitinni, nema sá vilji meiri miskun á gera, er vort vald hefir ok vér setjum til, þar at auk hver þá hýsir eðr heimilar annan veg í mót voru bréfi svari oss fullri sekt ok bréfabroti.

Lagfæringar og viðaukar.

Bls. 1—5 Nr. 3. Séra Eggert Briem ætlar að með »þverárfundi«, þeim sem hér er nefndr, kunni að vera átt við landamerkjafund, er haldinn hafi verið að þverá og þykir mér það allsennilega til getið. þess skal geta, að þar sem ð kemr fyrir hér í prentuðu skránni, þá ætti þar að standa d. — 23. skipan Árna er prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 49—54 eptir AM. 351. Fol. og 175. 4to en ekki AM. 671. 4to. — 26^{7}. sækingar les særingar. — 42_{7}. skiptaboðinu l. skriptaboðinu. — 47^{11}. yfirvald l. málsaðila. — 51^{4}. Form. xiv. l. Form. xv. það getr verið efamál, hvort sumt af þessum forsögnum (Nr. 10) eigi við þessar skipanir Árna biskups; mætti ef til vill heimfæra nokkrar þeirra til skipanarinnar 1275. — 54_{5}. neðanm. [12]), l. [13]). — 55. $vi._{4}$, l. skipan Alexanders III. 1125, l. skipan Alexanders III. 1180. — 62^{11}-^{12}. siñ buñyñga huorñ, er líklega rétt lesið svo: sinn búning á hvoru. — 66^{8}. »(= Garðabók)« á að falla burt. — 68_{2}. nm. [6]) og, l. [5]) og. — 71^{1}. miilvm, l. millvm; $_{10}$. n. fiordungur, l. fjórðungur; $_{9}$ n. flordungur, l. fiordungur. — 77 nóta [6]) 268, l. 238. — 80_{10}. esivhergs, l. esivbergs. — 83_{10}. hvaleka, l. hvalreka. — 84_{2}. smlellta, l. smellta; — 84^{20}. 1238—1302, l. 1258—1302. — 87^{12}. »j holmi«, virðist vera ofaukið og er slept úr hinum síðari máldögum Oddastaðar. — 88—90. þess skal getið, að það er mishermt, að síðari kafli rekaskrárinnar sé í eldri hluta handritsins AM. 276. 4to; hann er einungis í yngra hlutanum frá 1446, en eingu að síðr er hann langtum eldri en það ár. Síðar hefir skráin og verið tekin upp í máldagabók Ólafs biskups Rögnvaldssonar. Á Öxarárþingi 1782 kom fyrir ágreiningsmál milli Ljósavatnskirkju og Hálskirkju í Fnjóskadal um reka í Náttfaravíkum og höfðu menn þá skrá þessa með höndum, en þótti vanta skilríki fyrir ýmsum örnefnum og svo fyrir því, hverir þeir þorljótr og Gunnsteinn væri (Lögþb. 1782 bls. 35—37), og árið eptir var sæzt á málið þegjandi (Lögþb. 1783 bls. 62). Séra Eggert Briem hefir nú bent mér á að rekja má gerr, en eg gerði, ætt Gunnsteins Hallssonar föður Vigfúss, og að faðir hans var Hallr Gunnsteinsson á Einarsstöðum, þórissonar, en Gunnsteinn þórisson átti Hallberu dóttur þorgils Oddasonar; er Gunnsteins getið í Hvammsbrennu vestra 1160 (Sturl. I, 41); þorgils sonr Gunnsteins varð ílendr vestra og svo ætlar Eggert prestr að Hallr hafi orðið, því að börn hans sé vestra; ætlar hann því heldr að Gunnsteinn sá og Jóreiðr sú, sem

skráin nefnir, sé af þeirri grein þessarar ættar, er orðið hefir kyrr í Reykjadal. — Bls. 90[12]: gerð; l. gerð, 90₂: skeliahamars osa l. til skeliahamarsosa; 94[3]: 687 l. 689; 95₄. erkiþiskupi l. erkibiskupi; 96[3] meir l. mier; 104, nóta. [7]) [cum . . . l. [8]) [cum . . .; 116[5-6] alltarstein l. alltarisstein; 116₆. Það er einkennilegt, að hér er nefnd Akrey, sem klaustrið keypti ekki fyrri en 1360 (Dipl. Isl. III, Nr. 110), og verðr það að vera yngra innskot, því máldaginn ber það með sér, að hann er eldri en frá þeim tímum og telr meðal annars ekki Höskuldsey, sem klaustrið fékk 1280; 118[6-7]. sundeyiar l. sandeyiar; 119[12]. gauta dals l. gautudals; 123₁₁. 54 l. 56; 124₁. flordung l. fiordung; 126₁₄. Q[ediu] l. Q[uediu]; 134—137. Formálar þessir eru ennfremr í skinnbókinni AM. 175A. 4to bls. 70—72, en eru þar litlu réttari en í AM. 350. Fol.; þetta er helzti orðamunr: I₁. Cum incontinencie crimen quod carnis; ₃ (bls. 135) submittendo slept; et: te; ₄₋₅ admitti. II, ₄ in hac parte felt úr; IV, ₁ de felt úr; ₃ dic[t]a ritað hér dica (= dominica?). V (bls. 136)₃. contaminacione spiritualis cognacionis; ₅. hac parte (eins og leiðrétt er); seinni partr þessarar forsagnar er með annari hendi; ₁₂. tuum felt úr; domine tue; ₁₃. inimicus (eins og leiðrétt er); eptir in eo er þessu bætt inn: »efíñ n. e« og að niðrlagi: p. t. et cetera. VI, ₃. qui pius passus; in c[ruce] p. fyrir: in hac parte. VII, ₂. manifestus es; IX, ₆. sancta (S[1]) slept. X. formálann vantar í handritið. 141₉. cononicorum l. canonicorum; 143₁. dyoeesin l. dyocesin; 145₁₆. leceat l. liceat; 149₉. aðri l. aðr; 158[4]. mann l. manna ailuollum l. ailauollum; 163₈. skal fyst l. skal honum fyst; 168[11]. melrakkahelgi l. melrakkabelgi; 170[15]. kiarnarhafrar l. kiarnhafrar; 171₆. Detthards l. Detthardings; 192[8-9]. nocholai l. nicholai. — 217—219 (Nr. 94). Klausa þessi úr ritum Gotfreðs er merkileg, því að nú þekkist ekkert í ritum hans prentuðum, er svari til hennar (rit Gotfreðs eru í Jacobi Sirmondi Soc. Jesu Presbyteri Opera varia Venetiis 1727, III, 404—657). Nr. 85 er prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 498 neðanmáls og er þar eignað Eilífi erkibiskupi; bls. 234[13]. Vn l. Vm; 235₁₄ og 236[3-4]: eg hefi lagt funes balenarum út með hvalseymi, en réttara held eg þó nú sé að þýða það svarðreipi; 237[1], aposticam l. apostolicam; 237[10] Sohorciasupi l. Schorciasupi; á bls. 239 hefir blaðsíðutalið misprentazt 339; — 242[16] skyrktu l. styrktu; 250₁. stapa á að falla úr; 251₁₄. staðamá l. staðamál; nóta [4]) l. [3]); 264[2]. godz l. gudz; 266 nóta 2. þar hefir misprentazt vt fyrir vc. Af Árna biskups sögu er svo að sjá sem það hafi þótt nokkuð ótrúlegt um tíund herra Þórðar og Jóns lögmanns: »lézt þá hvárr þeirra tíunda fimm hundruð hundraða«; mætti ætla svo á, að hvor þeirra hafi átt í núgildandi fé hér um bil 75,000 kr. — Bls. 270 Nr. 146. Þess skal geta, að þetta skjal er mjög líkt því, sem stendr í dómi Ara lögmanns Jónssonar frá 30. Júní 1531 um vinnufólk og lausamenn; er því annaðhvort, að Ari og dómsmenn hans hafa haft fyrir sér fornan dóm, eða þá að þetta er ágrip úr Aradómi, og gæti ef til vill legið eins nærri að ætla það, en þá var dómr Ara ekki rannsakaðr til hlítar, er þetta skjal var prentað, og

því fór eg þar eptir ætlan Jóns Sigurðssonar. Þó skal þess geta að Ari fer stundum eptir fornum skjölum, nefnir t. a. m. gamla Sáttmála í einum dómi sínum, og er slíkt fátítt. — 280 neðanmáls l. $_{2}$. salua l. salue; nóta $_{21}$ natuitatis l. natiuitatis; 285 § 2^{1} orðið maðr falli úr á síðara staðnum; 304^{6} lahorihus l. laboribus; — 304—314. Þess skal getið, að séra Eggert Briem hefir haldið því fram, að Sighvatr Hálfdánarson muni aldrei hafa búið á Grund í Eyjafirði, þótt svo hafi áðr talið verið (Tímarit Bókmfél. IV, 121—122). Hann hefir því tjáð mér að sér þyki það ólíklegt, að það muni vera Sighvatr Hálfdánarson, sem nefndr sé í rekaskránni, heldr sé það ókunnr maðr nokkur í Þingeyjarsýslu. Eg skal ekki þrátta um þetta, en láta hvern hafa á því þá skoðun, sem honum þóknast; 304_{10}. 1286 l. 1386; 306 nóta 3. afskreidzla l. afreidzla; 307 nóta 16 kalf(ktapa) l. kalf(stapa); 309_{10}. ada l. eda; 311 nóta 14, það er líkast, að klausan um Hólareka, sem neðanmáls er tilfærð, sé ekki annað en afbökun og að Gulltings (Gullteigs?) sé mislestr fyrir Salltnes; 320_{3} AM. 76. 4to l. AM. 276. 4to; 324_{11}. gud l. guds; 326_{5}. hafa haft l. hafa halft; 328^{11}. mandatum l. magnatum; 339 nóta 1: Michaels l. Michaelsmesso; 342^{12} smágreium l. smágreinum; 343 nóta 3: 3260 l. 3269; 354^{16}. skiptamál l. skríptamál; 355^{6}. gjalftollr l. gjaftollr; 359_{14} í Gilsbakkamáldaga: og ej fiskveide, á að skilja og lesa: og ij (= í) fiskveide, og 11 línum neðar á að standa Hexstöðum (= Heggsstöðum) f. Hrexstöðum; 367^{17}. insigligi l. insigli; 374_{14}. [half c a af .s. á að vera: hálft annat .c.; 375^{5}. firodungi l. fiordungi; 377 Nr. 209. Eg hefi stungið upp á því að Helga, sem nefnd er í Nesmáldaga, kynni að vera systir Árna biskups Helgasonar og hafa verið kona Finns sonar Bjarna(r) Hamra-Finnssonar, en séra Eggert Briem hefir bent mér á, að sá er gallinn þar á, að þau væri þá að öðrum og þriðja hjónin:

Hamra-Finnr
|
Bjarni (Björn) — Guðrún
| |
Finnr — Helgi Loptsson
|
Helga.

382 § 1. l. $_{5}$. skal hon, stendr svo í handritinu og er það að vísu annaðhvort ritvilla eða þá = skal hann, eins og í sumum norrænum mályzkum; 391 § 7 $_{2}$. sýlumanni l. sýslumanni; 392_{13}. flestir l. festir; 393 § 16^{3}. óðt l. óðr; 406_{1}. Árni l. Árna; 407 Nr. 229_{1}. Steingrímsfirði l. Bjarnarfirði. Þess skal geta um Nr. 230, að Steingrímr biskup hefir á einum stað heimfært þenna Tungumáldaga til 1305, en eingin rök vitum vér fyrir því, hversvegna hann gerir það; 408 nóta 1, postulu l. postula; hun 262 l. hun á 262; nóta ^{3}) gautada l. gautadal; nóta ^{6}) 368 l. 268; 409. nóta ^{5}) 252 l. 262; 417^{13}. AM. 138 l. 238; 417_{5}. Mgl. l. Ngl.; 422. nóta $_{4}$) ákyrgist l. áhyrgist; 434^{17}. af Liotasandi l. á Fliótsandi; 435^{11}. Gradull l. Gradall; 437_{15} santis l. sanctis; 443_{6}. fiardar Bolz l. fiardar Botz; 444_{6}. messufat l. messufata; nóta ^{3}) l. ^{2});

446^{6}. SundBrecka l. Sund. Brecka; 446^{12}. grundamenn l. grundarmenn; 447_{17}. Eýiarstvf l. Eyrarstvf; 449_{9}. professionale l. processionall; 471^{4}. þrennur l. þremur; 472_{14}. Bollastadi l. Bottastadi (= Botnastaði); 473 nóta 1 hætt l. bætt; 475^{5}. úr Hjaltabakkamáldaga er þetta fallið í prentaninni eptir orðin fra Blonduosi: oc ã motz vid Giliármenn. alla þa halfa veydi j blonduosi; 484_{7}. Brandgils l. Brandagils; 485^{7}. er ecki skyllda, stendr svo í hdr., en á víst að vera: en ecki skyllda; 485_{11}. XCVIII l. XCVII; 491^{6}. hafi l. hafa; 498^{6}. ferelldri l. forelldri; 512. Nr. 355A. Þetta latneska brot er og áðr prentað í Norges gl. Love IV, 604 í nótu og les Dr. G. Storm í upphafi síðustu greinar in ipsum sanguinem, og má vera að það sé fult svo rétt; 4. og 5. neðanmálsgrein hafa skipt um sæti í prentaninni; 563 nóta 43 hand- ofaukið; 540 § 3^{3}. setia sitia; 544 § 27^{3}. hueysla l. hneysla: 561^{4}. allaris- l. alltaris; 562 § 23^{1}. messfotum l. messufotum; 563 § 3^{3}. Biikupe l. Biskupe; 564^{15}. skyrti l. skyrt; 572 § 4^{1}. curum l. curam; § 8_{4}. fôdarlaus l. fôdurlaus; 576^{4}. ætti oc milli: Skälavijkur oc gnups, ekki að falla úr? — 677. ártalið í efra kjalhorni blaðsins á að vera 1325. Bls. 578 Nr. 360. Niðrlag Svignaskarðsmáldaga mun vera frá dögum Árna biskups Helgasonar, því að Kolbeinn Þorgilsson er nefndr í bréfi einu gerðu í Borgarfirði 18. Mai, 1417 og bjó hann á Borg á Mýrum. Það er því rangt að kalla hann Gilsson; í 5. l. að ofan á þessari bls. á að standa diupavadz fyrir diupvads; 581 nóta: ³) l. ¹); 590. nóta ²) [høfir l. [hefir; 594_{3}. vera alla l. ver alla; 607_{2}. sacrinam l. sarcinam; 610^{14} impose l. imposite; 617. í Árnesmáldaganum l. 16. o. kertistikur. ij. onnur læst. kross. l. kertistikur. ij. oc onnur læst. kalek. kross.; l. 24. o. fliutar, hefir upphaflege verið misskrifað fluttar, en svo verið skrifað ofan í það og átt að gera úr því fliota; l. 2. n. vidrif l. vidirif; 621_{5}. Gunnlaugr l. Guðlaugr. Í Nr. 381, þar sem eg hefi gert tilraun til þess að ættfæra Einar auðmann og syni hans, þá hefi eg að vísu farið rétt í því, að hér væri fyrir ætt Jóns Brandssonar á Stað, en hefi þó ekki séð þetta nógu réttlega. Þar á móti hefir lærðr maðr, Eggert prestr Briem, sýnt mér fram á það, að Einar auðmaðr bjó í Vík út frá Stað í Reyninesi 1239 (Sturl. I, 383) og 1246 og átti Ingibjörgu Bergþórsdóttur frændkonu Þórðar kakala, og hét Brandr sonr þeirra (I, 72); hefir Ingibjörg verið dóttir Bergþórs Jónssonar, Brandssonar. Ættin sést bezt af þessari töflu:

Jón Brandsson
|
Bergþór Jónsson
|
Einar auðmaðr ∽ Ingibjörg Bergþórsdóttir
|
Brandr Einarsson. Bergþór Einarsson. Þorgrímr Einarsson.

623^{6}. dǫgundardals l. dǫgurdardals; 626_{13}. porsonur l. personur; 630^{4}. Vilhjalmi af Færeyjum, stendr í skinnbókinni, en það er villa og ætti að vera Vilhjálmi af Orkneyjum, því að Signarr er biskup á Færeyjum 1327; 631 § 4 síðustu línu: ⁸) l. ⁷); 635. nótan: pítallagðr mun vera réttara

en pírallagðr; 642 Nr. 389; dagsetning þessa bréfs mun vera réttari 9. Maí en 7. Maí; — 651 Nr. 399. Það eru rök til þess, að menn hafa á Íslandi á 16. öld borið þessa réttarbót fyrir sig, svo sem gert er í bænarskrá þeirri, er Jón lögmaðr Jónsson bar fyrir Kristján konung fjórða af hendi landsmanna 1592; — 664[11-12]. til forsia ætti að vera oc forsia; 665[12]. xiij manada ætti að vera xij manada; nóta [6]) 362 l. 262. Þess er að geta um skóga þá sem hér eru eignaðir Hrunakirkju, að sumir þeirra hafa heyrt til hinum svo nefndu Austrskógum í Árnessýslu, sem flestir voru í Þjórsárdal, en Þjórsárdalr fór af að mestu litlu fyrir miðja 14. öld, nema Sandártunga, sem var enn bygð 1615. Brynjólfr Jónsson frá Minnanúpi hefir í Árbók hins ísl. fornleifafélags 1884—85 bls. 38—60 ritað greinilega skýrslu um Þjórsárdal. En til eru skrár yfir þessa skóga og örnefni í Þjórsárdal, sem skýra bæði Hrunamáldaga og hafa fjölda af örnefnum, sem eru ekki kunn annarstaðar frá; er eldri skráin gerð fyrir 1587, því að hún hefir staðið í bréfabók Gísla biskups Jónssonar, og er án efa gerð um hans daga (1555—1587), og er hún nú til í afskript staðfestri í Skálholti 1629 af Oddi biskupi og sjö mönnum öðrum (AM. 261. 4to bls. 140—42); hún er rituð með hendi séra Vigfúsar Illugasonar þá dómkirkjuprests í Skálholti, og er hún á þessa leið:

Skogaheiti og þeirra takmørk fyrer nordan Skridufell: Skrifud epter Brefa Bok herra Gijsla saluga B[iskups] Jonssonar.

Þetta eru skoganôfn og skogamôrk fÿrir nordan Skridufell. so sem hier epterfÿlger.

Fÿrst Dimon.

Stein[s]holts skogur ad tuemur klettum jardfaustum.

Þa Hamartorfa fyrer nordan kaullud er Oddgeÿrsholaskogur vnder nordare auxlinne â Dimon.

Þa Hâfhollts skogur.

Þa eru Aslakstungur sem stadurinn â. Sagt er ad Holastadur eigi þar elldevidar tak i.

Þa Hlÿdartorfa.

Þa Bæiartorfa.

Fagre skogur og Brúna skogur vestann frâ og nordan fra: a stadurinn allt saman.

Berghâlstader og âtte þrandarhollt halfann.

Lieþrælar i Reykiahollte og â stadurinn.

Þa er Gieldingahollts skogur fremst i fossârdal fyrer vestan ana. þar fyrir nordan og vestan âna â stadurinn lika allt saman.

Jtem fyrer nordan þar jnn i fossârdal â stadurinn og lijka allt saman. vtan Brassholltstorfu og Neistastada torfu.

Jtem austur frâ er Lepparstadar skogur.

Enn austur frä nordur med Holltamanna ä er kalladur Hiallaskogur og ä stadurinn.

fyrer austann Holtamanna ä fremst næst vijkinne er Langhollts skogur i floa. med rôdrunni[1]).

þa Gjäskogur.

Jtem Steinastada skogur. millum Holtamanna är og Raudarär[1]). hann allann ä Holastadur.

Enn fyrer nordan Raudä[1]) er Kalldnesingur og ad gautum þeim sem liggia vpp ä Sandafell.

enn Austur frä þeim gautunum j krijngum Sandafell. nordur ad Skumstungu eru Bläskogar. med þeim flautunum sem ad äfastar eru fÿrer framan.

Jtem Asskogar aller fyrer sunnan med änne eru allt stadar skogar.

Jtem fÿtia skogar fremre. allt stadar skogar.

Enn nÿrdri fÿtia skogar ä stadurinn hälfa. enn Kielldur halfa.

þa er þar fyrer nordan Krekluskogar. heÿra stadnum til. enn sumer seigia almenning.

Jtem fyrer framan Sandafell eru Altavôllur og Hellisskogur. allt Hrunaskogar.

þar fyrer framan Hrossatungur hinar nordare. sem liggia vnder Olafsvelle.

Enn fremre Hrossatungur a stadurinn. Sumer seigia Klofe eige adrar.

Jtem alla runna ä S[k]eliafelle. kryngum þad og vppä ä stadurinn.

Jtem vestan til fyrst i Burfelle er Hurdarbaks hrijs. ä stadurinn.

þä Egilstada skogur fyrer ofan gautuna.

þa Grafarskogur. ä stadurinn og Hraungierdingar.

þä Giegnisholatorfa hin nedre er kôllud.

Oddastadarskogur ä Burfellshälse.

þä er þrändvellingur.

þä Sandvijkurskogur ad Storkonugrof. þesser aller fyrer ofan gautuna.

Enn allt austurfrä Storkonugrof og ad Biarnarlæk med torfunne. fyrer austan hann er allt stadarskogur. nema Haursholltstorfa kaullud er hia þiofagile.

[1]) þannig.

Enn fyrer vestan Storkonugrof. fyrer nordan gautuna er Hroasholltingur.

þä Tunguskogur.

þä Mostunahöfde.

þä Miosendis skogur ä Giänum.

þä Stoxeyringur.

þä Kalldnesingur vestast.

þä Hornid. Fossrofur og Tungurnar bädar. ä Stadurinn.

þä er Oddaskogur. fra Sandatungu og ad Vatsgröf og ad gautunum.

Jtem Saulmundarhollt ad Nupä. enn fyrer nordan gautuna þordarhollt. Nupur ä hälft enn Steinshollt hälft.

Fyrer vestan þordarhollt er minne Mostunahöfde og Hælsrofur. Sandlækiartorfa og Hofs skogur.

Neðan við stendr þetta og eru nöfnin öll eiginhandarrit:

Riett copierad eptir þuj sem sera Snæbiörn Stephansson sende i Skalhollt Anno 1629. Og til sanninda hier vmm vnderskrifum vier vor nöfn med eigenhende j Skälhollte 14 dag Februarij Anno 1629.

Oddur Einarsson med ejgen hende	Arne Oddzson med Eigin hendi.
S. Vigfus Jllugason med eigenhende	Jon Gyssursson med Eiginhendi. Ketill Jörundsson med. E. H.
Eirikur þorsteinsson med Eiginn hende	Pall Gunnlaugsson Med E. hendi. Gudmundur Jonsson med E. hendi.

Aptan við þessa afskript kemr í bókinni endrrit af þessu skjali og eptir þessari afskript gert á Leirá 3. Nóvember 1642 og vottað af Árna Oddssyni, þórði Henrikssyni, Nikulási Illugasyni og þórarni Illugasyni.

Hina skrána hefir Oddr biskup Einarsson látið rita 1615 eptir fyrirsögn Brynjólfs Eyjólfssonar bónda í Sandártungu og Páls sonar hans, bónda á Sandlækjarhjáleigu í Gnúpverjahreppi, og er skrá sú færð inn í kver, sem átt hefir Oddr biskup og nú er í AM. 59. 8vo (bls. 85—90). það er frumrit skrárinnar, en hún er svo:

Vmm austurskogana j ärnessyslu firir vtan þiotzä[1]) og þeirra örnefne nordur fra Sandartungu.

Fyrst. hia Sandär Tungu. þar j heima lande er köllud Tunga og Hornn. þad huertueggia eru stadar skogar.

Jtem hejter þar Oddaskogur. hann er strax vid tvnid ä Sandartungu. og vilia prestar j Odda eigna hann Odda kirkiu.

Jtem fyrer nordann fossä. eru hurdarbaks hrijs.

---

[1]) þannig.

Jtem Skieliafell. og ā stadurinn j Skalhollte þad huertueggia.

Þa kallast Eÿgilstada skogur j Burfelle.

Og þa er enn eirn stadar skogur.

Þar næst er giegnishola torfa.

Jtem Stockseyringur fyrer framann gôturnar a halsinum.

Þar næst kallast Giaskogur. hann er lijka firir framan gøturnar.

Jtem Sandvijkingur framan j halsinum. frā timburlæck og ad storkonugrof (enn nu er sagtt þeir vilie hallda Sandvijkur skog leingra).

Jtem nordur med fiallinu fra storkonu grof. og med Biarnalæk. ad stora steininum sem stendur nordur j fiallinu. þad hefur verid halldinn stadar skogur.

Þa er Horshollttz skogur.

Þa eru tuennar Hrossatungur. fremre og nyrdre. sem lijka hafa verid halldnar stadarskogur.

Þessar hrossatungur eru fÿrer austan og framann reidgôturnar. Enn fyrer vestann reidgøturnar er Hellers skogur alltt ad Hola skoge.

Jtem tuenner alftaveller. og eru þeir fremre eignader Hruna enn hiner stadnum j Skalholltte.

Jtem vid āna fÿrer austann alftavelle kallast ārtorfur (og eru lijka eignadar stadnum).

Jtem austann vertt j Sandafelle ero blāskogar. þā ā stadurinn. Enn sumer vilia nu lata þā blāskoga vera Almenninga.

Jtem firir nordann Skumstungur eru tuenner fÿtia skogar. fremre og nordare og eiga Kielldur halfa þa nordare. enn stadur j skalholltte ā þa halfa Og alla hina fremre fÿtia skoga.

Enn nordast eru kallader kræckluskogar. þad vilia menn nu hallda almenninga.

Jtem Kalldnesingur. er framan j Sand[a]felle firir vestann reidgoturnar nordur fra holaskoge.

Þetta sem fÿr skrifad er vmm firr sagda austur skoga. var skrifad j skalholltte 7 dag martij Anno 1615 eptter tilsogn þeirra fedga Bryniolfs Eyolfssonar Buanda j Sandartungu og Pals Bryniolfssonar Buanda j Sandlækiar hialejgu.

Sagdist Bryniolfur nu hafa xij vetur um sextugtt. og lof-

ade mier med handsolum synum vitnisburde hier vppä. nær sem eg villde läta taka hann og vppskrifa eptter hønum eptter þui sem halldid hafe verid j hans minne. og so sem fader hans og adrer gamler menn. hafi sier til sagtt. ad adur hafe halldid verid. og þar lofade hann syn sanninde ä ad leggia eptter sijnum vitnisburde. ad hann visse ecki annad sannara þar vmm. Enn huad huer eige med riettu seigist hann ecki vita oc ecke meiga framar bera enn so sem halldid hafe verid sijdann fyrst hann visse til.

Þar vppa hafde hann handsol vid mig. og var þar vid staddur pall Bryniolfsson sonur hans. og Audunn jonsson. a sama äre og deige sem fyrr seiger.

Jtem sagdist greindur Bryniolfur Eyolfsson hafa bvid v är ä Haga j eystra hrepp. jtem v är allz ä skridufelle. fyrst 3 är. og j annan tijma 2 är. Jtem ä Sandartungum allz xviij är.

Jtem sagdist Pall Bryniolfsson hafa eitt sinn heyrtt syra Stephan Gijslason heima j Odda lesa um þessa austurskoga. bædi um þeirra ørnefne og huad stadnum j Skalholltte og ødrum være eignad. og þad hafde hann presturinn lesid vr einne bok. og þui villde eg fä þad ad vita. eda vtskrift þar af. mier og ødrum til leidrettingar.[1])

Jtem villde eg af tækist eda aflegdist su mickla ovenia vmm sokn oc yrkiu þeirra vr Rangärvalla syslu firir austan þiossä. þar þeir fara ärlega bæde haust og vor j þessa skoga. so sem i adra almenninga. huad mote lykindum er ad þeir mune eiga aller þar tiltølu til med riettu.

Jtem er sagtt ad Gijsle Hakonarson eigne klofa þær fremre Hrossatungurnar. Enn eg veit ecke huad hann hefur fyrer sier þar vmm.

Jtem er sagtt ad steinsholltt eige. halft þordarholltt. og Dimon. fram fra Hamratorfu. Enn halftt þordarholltt ä þiossärhollt.

668_{15}. þarlakz l. þorlakz; 674^{3}. þess má geta um aurn, sem kemr fyrir í Frostastaðabréfinu (415), að á innsigli hans stendr S. ARNI G[UÐMU]NDI, en öll hin innsiglin eru molnuð eða ólæs; 678^{17}. gess [4]) l. gess [3]); hálfkirkja stóð í Borg undir Fjöllum þangað til nál.

---

[1]) Þetta er án efa skrá sú, sem prentuð er hér næst á undan eptir bréfabók Gísla biskups.

1701, að hún var lögð niðr; — 678—79 Nr. 421: skinnblað það er Arni Magnússon hefir farið eptir er nú meðal frumbréfa í safni hans Fasc. LXIV, 32, og sýnir samanburðr við það að afskript Arna er áreiðanleg í alla staði. Miðbæliskirkja var lögð niðr 1765. — 683$_4$. Séra Jón Jónsson í Miðmörk getr þess í sóknarlýsing sinni 1840 að »nú á dögum viti menn ei hvar Bláfell er«. — 684 Nr. 426 (sbr. Nr. 423 og 425): Séra Jón íMiðmörk getr þess ennfremr í sóknalýsíng sinni, að þessar jarðir hafi farið af í Dals og Merkrþingum: »1. Nauthús hjáleiga frá Stórumörk, 2. Gröf hjáleiga frá sama bæ; 3. Miðmerkr hjáleiga skamt frá bænum; hefir sú hjáleiga lagzt í eyði 1692; hinir tveir fyrrtéðu munu hafa eyðilagzt um sömu mundir eða fyrr; 4. Litli-Murnavöllr eyðilagzt á 17. öld; 5. Dímonarhólmi eyðilagzt á 16. öld; 6. Stóri-Murnavöllr eyðilagðist á 19. öld að húsum, tún og slægjur lagðar til Eyvindarholts, sem hvorutveggja var yrkt, tvö fjárhús eru þar; 7. Lambhúshóll hjáleiga frá Dal, hefir eyðilagzt fyrir Markarfljóti á 16. öld eðr 17du; 8. Ólafshús hjáleiga frá Dal, hefir lagzt í eyði seint á 18du öld; 9. Vestrsel hjáleiga frá Seljalandi, hefir staðið sunnarlega í sandhólmanum, eyðilagðist 1675 fyrir Markarfljóti; 10. Kýrnytarstaðir hjáleiga frá Seljalandi skamt frá hinni, eyðilagðist 1670; 11. Rótabakkar hjáleiga frá Seljalandi skamt fyrir utan selið, eyðilagðist 1688 fyrir Markarfljóti; 12. Hátún hjáleiga frá Seljalandi, eyðilagðist af sömu orsökum á 17. öld; 13. Hvasstún hjáleiga frá Seljalandi skamt fyrir ofan bæinn, eyðilagðist 1635; 14. Setberg hjáleiga frá Seljalandi skamt fyrir ofan bæinn, afbrotin 1635 af Markarfljóti; 15. Forna-Fit, stórbýlisjörð; þar stendr eptir bæjarhóllinn og stórar rústir; eyðilagðist um sömu mundir og Seljalands hjáleigurnar og túnin þar; 16. Hali, stórbýlisjörð, nálægt Hafrshól, eyðilagðist af Markarfljóti um sömu mundir eða 1612«. — 686^{16}. tysitollum l. lysitollum; 687$_{12}$. Borgarholt kallast í máldaganum frá 1371 og Wichinsmáldaga Borgarkot; — 695 Nr. 440. Þess skal getið, að þessi Klofamáldagi er í formála fyrir I. bindi af Biskupasögum heimfærðr til »um 1382«, en það sýnist hafa við hálflítið að styðjast, því að Oddgeir biskup Þorsteinsson andaðist í Noregi 15. August 1381 og Michael biskup hinn danski kom ekki út fyrr en 1384, svo að biskupslaust var sunnan á Íslandi árin 1382 og 1383. Ef nokkurt lag ætti að vera á því að heimfæra máldagann til þessara tíma þá ætti það að vera til 1378, því að Michaelsmáldagi er með vissu gerðr 1387, en í honum er reiknuð portio um »ix ár er Þorsteinn tók af Kötlu«. Katla hefir verið ekkja Klofa-Þorbjarnar, en Þorbjörn dó 1373 og hefir þá verið gamall maðr, og gat því vel hafa búið í Klofa 1332, en alls ekki 1382, því að þá var hann dauðr fyrir níu árum. En af þessum máldaga er það auðséð að Þorbjörn er á lífi, þegar hann er gerðr. Það mun því misprentað í formálanum 1382 fyrir 1332. — 701^{7}. fimtande rikis l. fimtande are rikis. — 702 Nr. 450. A er einnig prent. aptan við Kristinrétt Árna biskups ed. Thorkelin. Hafn. 1777 bls. 237—40. — 710$_{16}$. erkibiskups l. erkibiskup. —

715[5]. Hákoni l. Haraldi. — 730 nóta [4]) l. [3]). — Bls. 737—40 (Nr. 479), 780—82 (Nr. 503), 784—85 (Nr. 506—507), 851—56 (Nr. 528). Af því af að í þessum máldögum úr Vestrskaptafellssýslu kemr fyrir mart af bæjanöfnum, sem nú eru horfin og vandi er að skýra, hvar átt hafi heima, svo og sökum hins að í Birnubréfinu er farið með mál, sem meta þurfti nákvæmlega, ritaði eg síðla vetrar 1890 Magnúsi dannebrogsmanni á Skaptárdal Magnússyni og bað hann um upplýsingar þær, er hann mætti gefa, og vissi eg hann þá muna leingst fram þeirra manna, er vitrir voru og réttorðir og gagnkunnugir héruðum þessum. Fékk eg skýrslu frá Magnúsi um vorið með bréfi dagsettu á Skaptárdal 14. Mai 1890, og segist Magnús þá vera »kominn hátt á níunda tug yfir áttrætt«, það er að skilja hátt á níunda ár hins níunda tugar (fæddr 1801). En nokkrum dögum eptir að bréfið og skýrslan voru rituð og send af stað til mín tók Magnús sótt og andaðist, svo að eg frétti lát hans með sama pósti og eg fékk bréfið frá honum. Skýrsla Magnúsar er fróðleg og er hún á þessa leið:

Helga Ólafsdóttir. ekkja eptir klaustrhaldara Magnús Andrésson, sem nokkurn tíma hélt Þykkvabæjarklaustr eptir mann sinn, nefnir í landaþrætumáli »margar eyjar á Kúðafirði«, enda er þetta næsta líklegt, að svo hafi verið, og hólmar þeir, sem enn eru, og ýmist kallast »Leiðarvallahólmar« eða »Sandahólmar« hafa þá líklega verið meira eða minna af þessum eyjum. Melkinn heitir enn á merkjalínu milli Skálmarbæjar og Jórvíkr. Þessir hólmar hafa verið að útliti alt öðruvísi en nú, bæði hærri og máské minni, og því eru eyjarnar taldar farnar af 1776. Merki sjást, eða hafa fyrir skömmu sést þar, að skógi vaxið hefir verið í Álptaveri, og skógr er enn talsverðr fyrir utan Kúðafljót í Skálmarbæjarhraunum. Grashólmi einn er enn í útsnðr af Ásum, sem Kúðhólmi heitir, og örskamt frá Leiðvelli í litlu dalverpi sjást enn margar tóptir og sumar þeirra sokknar í jörð; þessar tóptir kallast enn »Búða tóptir«. Búðahraun heitir enn hraunið skamt frá tóptunum. Búðardalr vita menn að vísu ekki fyrir víst hvar verið hefir, en mjög mikið mælir með því, að álíta, að hann hafi verið það, sem tóptirnar standa í, en nokkuð af honum sé nú komið í Kúðafljót, sem nú rennur miklu austar, en áðr. Klettkorn, sem er að smáeyðast, er útnorðan (eða vestan) til við tóptirnar, og heitir það »Kúðanef«; er það gömul sögn, að þar hafi skipinu »Kúða« verið lagt við, en farið síðan á smærri skipum uppeptir í Kúðhólma. Hólmarnir í Kúðafljóti eru enn margir, sumir stórir en sumir smáir en nokkrir eyddir á fáum árum af fljótinu. Þess er áðr getið, að varla sé á því efi, að skógivaxið land hafi verið vestan vert við Kúðafljót, en á hinn bóginn er líka mjög líklegt, að eins hafi verið austanmegin Kúðafljóts eða fjarðar, því meðal annars hefir núlifandi maðr í Meðallandi, bóndi miðaldra, fundið uppblásna skógarrót mikla á Höfðamelum, sem eru útnorðr af Langholti og aðra í Hvannkeldu, milli bæjanna Hnausa og Feðga. Ós í Meðallandi vita menn gjörla hvar verið hefir; hann var langt fyrir austan Kúðafljót, þar sem það rennr nú og

hefir runnið; hann var fyrir austan Sanda- og Koteyjar-lönd, þar sem nú er leira, hér um bil 800 faðmar á breidd, og finnast bæjarrústirnar í leirunni; á Ósi var byggð 1785, tveimr árum eptir Skaptáreld; síðar var bærinn fluttr þangað, sem hann er nú og heitir síðan Skurðbær, af því bærinn var settr á bakka við rennsli nokkurt, sem Skurðr heitir, sá er Lyngamenn gröfu og síðar skal getið. Hvar Ósabakki hefir verið, get eg ekki sagt, en til hefir hann verið, því segir vísan: »Árni minn á Ósabakka ekki er frómur«.[1]) Um Kirkjuból, Steðjubakka og Skaptárnes get eg eingar upplýsingar gefið. Ekki hygg eg að Nes hjá Búlandi hafi áðr heitið Skaptárnes, og Skaptárdalr getr það því síðr verið, því hann hefir ávalt, að minni hyggju, haldið sama nafni, en mér hefir dottið í hug, að Nes hjá Ásum, sem fór af í Skaptáreldinum 1783, hafi heitið Skaptárnes, því Skaptá hefir áðr runnið skamt eða rétt fyrir austan Nesland, og Landáin, sem hefir verið kvísl úr Skaptá, hefir runnið fyrir austan Nesbæinn. Um Hafnarnes í Álptaveri get eg ekkert sagt. Ósabakki er fráleitt sama sem Ósabær, sem hefir verið í Alptaveri (þar heita enn þá Ósbæjarhálsar fyrir sunnan Landbrotsá)?

Vísa sú, sem greinir frá fjórbýli í Svínadal er þannig:

Svínadalnum sagt er frá
seggir búa fjórir á,
Bauluvelli bragnar slá,
brúðir eptir raka ljá.

Til landnorðrs eða austrs frá Ósrústinni eru tóptir: 1. Möngutættr, 2. Þorsteinsgarðr, 3. tóptarrústir, sem eg ekki veit nafn á, og 4. Melr; þar er mælt, að kirkjan hafi áðr verið; en frá Mel var hún flutt að Skarði; enn mótar fyrir götum (þó lítið) hjá Skurðbæ, sem legið hafa að Melkirkju og til sjávar. Rétt fyrir síðustu aldamót fanst í rofi við Skurðbæ skaflaskeifa mikil, sexboruð; hefir hún máské verið undan hesti, er riðið var til Melkirkju eða þá til sjávar. Það er gömul sögn í Meðallandi, að þegar kirkjan var flutt frá Mel að Skarði, hafi hestr farizt af brú í Skarðsá; hestrinn bar prédikunarstólinn; var stóllinn að vísu hirtr, en spáð um leið, að ekki mundi Meðallendingum frá þeim tíma verða haldsamt á prestum sínum.

Oddar: Gamlar sagnir segja að í Oddahverfi hafi verið 12 bæir; 8 af þessum býlum höfðu staðið þar sem nú heitir Helguþúst; á þessum stað var einnig bænhús.

Skarðsá: Skarðsá hafði komið úr Arnargljúfri, langt suðr frá Botnum og runnið austr hjá Skarði og fallið fram í Lyngakvísl.

Höfðakvísl: Hún rann utan úr Breiðalækjargljúfri; þar barðist Kári við Kringlumýri; Kringla var veiðivatu; rann svo kvíslin austr hjá Langholti og Lyngum og heitir Lyngakvísl fyrir austan Langholt og fellr í Strandarholtsós.

---

[1]) Ósabakki er farinn af fyrir 1550, því að ekki er hann talinn með Þykkvabæjarklaustrsjörðum í klaustrajarðabókinni fornu (J. Þ.)

Hólmasel: Bær er Hólmar hét hafði staðið í útnorðr frá Efri-Steinsmýri, fyrir ofan Steinsmýrarfljót; Hólmar áttu landskika sunnan til við fljótið; hafði bóndinn á Hólmum þar í seli, meir til að ásælast Skarðsland heldr en að hann ætti þar nóg land fyrir búsmala sinn; en þegar Skarð var eyðilagt af sandi, keyptu Skarðsmenn þetta selstæði fyrir ítak í Skarðsmýri, og nefndu Hólmasel; mun það brátt hafa orðið prestssetr, því Espólín getr um séra Haldór Högnason frá Hólmaseli, er dó af falli af hestbaki [1760]. Björn Jónsson var prestr í Hólmaseli 1783; hann var stórríkr og drambsamr, en stundum ör á góðgjörðir við heimafólk og aðkomandi. Kona Björns prests hét Elín; hún var mjög naum til útláta, og má sem eitt dæmi um sínku hennar telja, að þegar menn voru önnum kafnir að bjarga fé prests undan jarðeldinum og prestrinn bauð henni, að veita vel fólkinu, hafi hún rent mjólkinni, gefið síðan fólkinu undanrennuna, en helt rjómanum ofan á skyrkerin og sagt, að hún mundi aptr vitja skyrkerja sinna. Tún var stórt í Hólmaseli, girt görðum, og fagrt land umhverfis; bærinn ásjálegr með 8 til 10 þilhúsum; þaðan var fé flutt $^{20}/_{6}$ 1783 á 30 hestum klyfjuðum, og 12 kýr reknar; daginn eptir sást að eins á húsabustir upp úr eldinum.

Selkrókr[1]) hefir bær heitið í Meðallandi; var hann í útsuðr af Syðri-Fljótum, sem nú standa í Selkrókslandi.

Kumli hét í Fljótalandi; um sama leyti sem Skarð tók af, eyddust einnig 2 bæir þar nálægt, er hétu: Sandholt og Flóðholt. Klaufirnar voru 3: Einarsklauf, Brynjólfsklauf og Oddsklauf. Skaptáreyrar hétu svo: Nautaeyri, Hrossaeyri og Lambaeyri. Akrhólmi hét hólmi sá, sem Botnabóndinn rak fé sitt í, er eldglóðina bar að 1783, og brann það þar alt. Mikil jökulhlaup höfðu komið í Meðallandið fyrir Skaptáreld; jafnvel fyrir árið 1600 kom hlaup mikið í Lyngakvísl ofan úr Landá, sem flóði yfir Lyngaland, en til að hleypa vatninu af landinu sínu, grófu Lyngamenn skurðinn, sem er fyrir norðan Skurðbæ. Jökulhlaup úr skurðinum skemdi gott eingi, er Grímstöðum tilheyrði; varð það að stórri leiru, og af þeirri leiru er sagt, að sandr sá kæmi, er eyddi Melkirkju. Lyngamenn voru sektaðir fyrir að grafa skurðinn. M[agnús] Magnússon.

Bls. 740_{12}. Langanes [8]) l. Langanes [7]); 741^{15}. keleik l. kaleik. — 742—43 Nr. 483. Sólheimamáldagi finst og í broti því af máldagabók Odds biskups, sem ritað er 1592 og nú er í British Museum í Lundúnum. Orðamunr er þessi, sem mark er að: 9. línu máldagans (bls. 743): halfrar fimtandu alnar. ny baksturjarn; l. 19. við orðið Brandzlæk er sett athugasemd á spássíu: »eda hraunslæk«, en það er rangt, því að Brandslækr er enn talinn sóknaskil í lýsing séra Jóns Sigurðssonar á Reynisþingum. Í staðinn fyrir þessi orð: »Sa maldage — ix. Martij« (sjá bls. 743 neðanmáls) stendr hér: »transscriptum Solheimum D. e. 9 Martij 1590«. — bls. 749 nóta [1]) syodalia l. synodalia. Bls. 772—777 Nr. 497—500 (Öræfa-

---

[1]) mun vera það, sem í máldögunum er nefnt Sel (J. Þ.)

máldagarnir). Í Norðanfara XVII, 1878 Nr. 21—22 (bls. 43—44) stendr fróðleg skýrsla um býli að fornu í Öræfum (Héraði), og er sú skýrsla samin 1712 á Hofi í Öræfum af Ísleifi sýslumanni Einarssyni (d. 1720), en skýrslu þessa sendi Magnús Bjarnason á Hnappavöllum Sigurði prófasti Gunnarssyni, og kom hann henni í Norðanfara. Bls. 781 í Kirkjubæjarklaustrsmáldaganum hefir fallið úr orð og heil lína í 5 neðstu línunum á þessari blaðsíðu um itölur klaustrsins. Þar á að standa svo:

þessar itolur æ stadurinn i kirkiubæ.
frā þverā skulu lukast niju aurar voru huertt vor.
frā keldugnupi half mork voru.
af horkzlandi half mork voru.
af breidabolsstad. xij. aura.
af dalbæ hālf mork voru oc. ij. vetrunnga fodur.
af vppsolum half mork vorv.

Eyðurnar um afgjaldið af Heiði, Tungu og Fljótum má fylla með nokkurnveginn fullri vissu á þessa leið (sbr. F. Joh. Hist. Eccl. Isl. IV, 79):

ä [heidi c].
j tungu [cc].
at fliot[um c oc v] aurar.

Bls. 788_{10}. uarna l. uarn og í l. 5 (n.) ábóti l. ábóta; nóta [4]) l. [3]). — 798 § 2_2. hiskup l. biskup. — 800 § 43_3. opinherlega l. opinberliga. — 805 § 98 og 830 § 2. vestan Jökulsá á Sólheimasandi stendr í handritunum, en það er þó rángt og ætti að vera fyrir austan eins og stendr í hinum skinnbókunum. — Bls. 818[6] etcetere l. et cetera. — 819 § 33[2]. af biskupi fullt valld l. af biskupi hafa fullt valld. — 820 § 39[1-2] sie kirkiu, l. sie i kirkiu. — 845[11] regine l. regina. — 859 Nr. 533. Sum handrit og þar á meðal einmitt AM. 60. 8vo — eg trúði mér þá ekki sjálfum og því lét eg vera eyðu fyrir því — láta þessa réttarbót vera útgefna í Kaupmannahöfn 1530, en eigna hana þó um leið fullum fetum Magnúsi konungi.

Registr.

1) Jón Pétrsson ætlar (Sýsl. I, 16), að hér sé átt við Grýtubakka, en það virðist vera ólíklegt. Kirkjan á Þaunglabakka átti alt heimaland og tvo hluti í rekum, áðr Eyjólfr Helgason gæfi kirkjunni reka, en það hefir verið þriðjungr fyrir heimalandi, sem hann gaf.

[1]) Því að Beiner biskup kann að vera mislesið fyrir Ormr biskup; sjá Beinir.

1) I »Foss Rooum« var enn skógr á 18. öld (sbr »Bjargleysisbrag« Þorsteins Magnússonar á Hæli, enn á lífi 1732).

Athugasemd við registrið.

Biskupsbrekkur; réttara: Biskupsbrekka.

cera og cere hefði átt að standa í einni klausu.

frú. Þar á að bæta við: frú Þrúðr 453.

Gísli Hákonarson lögmaðr. Það stendr, að hann sé dáinn 1648, en á að vera 1630, 48 ára gamall.

hos est corpus meum, les: hoc est o. s. frv.

sólarsteinn. Þar hefði mátt bæta við: Sbr. á latínu solarium (= sólúr), sem mun án efa vera hið sama.

au fyrir framan ng og nk er optast hér í registrinu; þó er ekki full samkvæmni í því, og má sumstaðar finna að ritað er ö; en með hvorum hættinum sem ritað er, þá er allra slíkra orða að leita á þeim stað, er þau skyldu staðið hafa rituð með ö.